SUMMA

SANCTI HOMÆ

HODIERNIS ACADEMIARUM MORIBUS ACCOMMODATA

SIVE

CURSUS THEOLOGIÆ

JUXTA MENTEM DIVI THOM/E

INSERTIS PRO RE NATA DIGRESSIONIBUS IN HISTORIAM ECCLESIASTICAM

OPERA ET STUDIO

F. CAROLI RENATI ILLUART

REVINIENS13, ORDINIS FF. PRÆDICATORUM, S. THEOLOGIÆ DOCTORI3, ETC,

EDITIO NOVA, ACCURATE EMENDATA

ActfdunI *index testimoniorum ex bibliis desumptorum ind^roue generalis et alphabetic* rerum atque verbo·* i-m.

TOMUS YΓ

DE PRUDENTIA ; DE JURE ET JUSTITIA } DE STATU RELIGIOSO

quibus ultimis tractatibus accedunt

VARIÆ ANNOTATIONES DE IIS QUÆ JURE NOVO CIVILI STATUUNTUR

*auctore G9**, Theologice professore*

PARISIIS

APUD VICTOREM LECOFFRE, BIBLIOPOLAM

90, VIA DICTA BONAPARTE, 90

1886

AD

TRACTATUS

DE JURE ET JUSTITIA

DE STATU RELIGIOSO

VARIAS COMPLECTENS ADNOTATIONES DE HS QUÆ JURE NOVO CIVILI STATUUNTUR

THE0L0GIÆ F.-C.-R. B1LLUART

ANNECTENDA

AUCTORE G... THEOLOGUS PROFESSORE

APPENDIX

AD

TRACTATUS

DE JURE ET JUSTITIA ET DE STATU RELIGIOSO.

ADNOTATIO I. (Tag. 46.)

De usufruclu.

Tribus scelionibus complectemur quidquid in Codice civili Gallico statuitur circa naturam ususfructus, circa modum quo constituitur et amittitur, et circa jura et obligationes usufructuarii.

Sect. i. — ***Quid sit ususfructus, quomodo acquiratur, quomodofiniatur?***

Ususfructus est jus utendi et fruendij-cbusalicnis, eodem modo quo proprietarius, sed salva carum substantia. *Art.* 578.

Constituitur vel legis auctoritate , qualis est ususfructus lege concessus patri aut matri in bonis liliorum minorum ; vel hominum privata voluntate, qualis est ususfructus alicui concessus testamento, donatione, aut alio titulo. *Art.* 579. et notat ; Toullier, torn. 3,n°593 talem usum fructum per praescriptionem firmari posse etiamsi titulus sit tantum coloratus, modo adsit bona fides.

Ususfructus constitui potest vel priore et simpliciter, vel ad certam diem , vel sub conditione , et extendi ad omnem speciem bonorum sive mobilium sive immobilium. *Ari.* 580 et 581.

Ususfructus finituri0 , permortemnaturalem aut civilem usufructuarii ; 2° per absolutum temporis lapsum pro quo fueral concessus ; 3° per accessionem et unionem in eadem persona tituli usufructuarii , et proprietarii, id est, si usufructuarius fiat rei proprietarius ; 4° per non-usum (le non-usage), juris ususfructus triginta annos; 5I per totalem rei destructionem super quam constituitur ususfructus. Qu i si pars tantum pereat, continuatur ususfructus in hisquæ supersunt. *Art.* 617 et 623.

Si ususfructus constituitur in aedificio, tantum cl istud ædificium incendio aut casu destinetur vel vetustate corruat, perit omnino ususfructus, nec ullum jus habet usufructuarius neque in fundum ^lesol) neque in ligna aut aliam materiam ædificii (les matériaux). *Art* 624.

Aliter esset, et fundo et materia ædificii frueretur usufructuarius, si ædificium eversum pars tantum esset possessionum (domaine) in quibus constituebatur ususfructus. Ibid.

Cessare etiam potest ususfructus per abusum usufructuarii, si v. g. non servaret aut servari curaret, ut par est, rei substantiam : quo in casu possunt creditores usufructuarii intervenire pro servandissuisjuribus, et S|K)nsorcssc exhibere sive pro damno illato reparandosive pro damno in posterum præcavendo. Judices autem possunt, pro circumstantiarum gravitate , aut absoiutam statuere ususfructusextinclionem,aut,con cedendo proprietario jus fruendi rc sua, iosi onus imponere determinatam solvendi usufructuario pccuniæ summam , usque dum effluxerit tempus quo cessare debuisset us t: - fructus. *Art.* 618.

Tandem extingui potest ususfructus praescriptionem decem aut viginti annorum , modo adsit titulus et bona fides. Ita *Toullier, Delvincourl,* et alii. Vid. *Toullier* 3, n° 458.

Si ususfructus concessus fuerit alicui communitati et non privatis, non extenditur ultra trigintaannos. Ari.619.

Si constitutus fuerit donec tertius aliquis talem determinatam ætatem attigerit, non cessat ante hoc peractum tempus, etiamsi tertius ille antea decesserit. *Art.* 620.

Nec cessat ususfructus per venditionem rei in qua constituitur, nisi suo juri renuntiet expresse usufructuarius , cui rcuunli»

(ion) possunt sese opponere creditores, si ipsis noceat. *Ari.* 621 cl 62*2.

SrCT. 11. — *De juribus usufructuarii.*

Jus habet usufructuarius percipiendi omnes rei fructus sive naturales, sive industriales, sive civiles. *Ari.* 582 et seq.

Fructus porro naluralesiisunt quos sponte sua natura producit, sine ullo aut fere ullo hominum labore , ut fœnum , ligna , arbores cæduæ (bois taillis) etc.

Fœtus etiam animalium inter fruclus naturales computantur.

Fruclus industriales fundi ii sunt qui cultura obtinentur, V. g. segetes, legumina, vicium, etc. *Art.* 584. Quidam theologi fructus vocant industriales in genere, eos qui ex re de se sterili per industriam hominis acquiruntur, ut lucrum ex pecunia per negotiationem.

Fruclus civiles ita per fictionem legis appellati, etsi revera fruclus non sint, sunt locationes domorum vel agrorum, et reditus percipiendi ex mutuo , aut censibus : « *Le» loyers des maisons, l'intérêt des somme» exigibles , les arrérages de rentes, le» prix des baux à ferme. » Art. 584.*

Varii autem illi fructus vario modo usufructuario acquiruntur.

1° Fruclus naturales industriales, nondum collecti, sed ramis aut radicibus pendentes (pendanspar branches ou par racines) eo momento quo incipit ususfructus, perlinent ad usufructuarium. Qui vero in eo sunt statu cum linitur ususfructus, pertinent ad proprietarium, sine ulla compensatione, ex alterutra parte, laborum et seminum, sed sine præjudicio portionis fructuum ad quam jus haberet colonus partiarius, si talis existerel initio vel in fine ususfructus. Art. 585.

Fruclus civiles computantur de die in diem et acquiruntur usufructuario pro rata portione durationis ususfructus.

2° Res fungibiles, id est quæ primo usu consumuntur, ut pecunia , grana, liquores, possunt esse objectum ususfructus, et eas consumere poles» usufructuarius, sed cum obligatione restituendi, finito usufructu, ve! res ejusdem quantitatis, qualilatiset valons, vel earum pretium juxta æslimalionem.

Si res non sint omnino fungibiles, sed pautatim usu deteriores liant, jus habel usufructuarius iis utendi ad usum cui destinate sunt, cum onere eas restituendi quales erunt, finito ususfructu , modo non factæ sint ejus dolo aut culpa deteriores. *Ari.* 587 et 589.

3° Qui habelusumfruclum census vitalilii (rente viagère) jus habet pensionem annuam percipiendi pro ducatione ususfructus, absque ulla restituendi obligatione. Art. 588.

4° Si agalur de arboribus cæduis (bois taillis) tenetur usufructuarius servare caesionum ordinem et quantitatem (l'ordreet la quotité des coupes), juxta constantem usum proprietariorum , nihilque indemnitatis repetere potest, finito usufructu, si cæsiones non fecerit ad quas jus habebat, sive in arboribus cæduis , sive in aliis arboribus (arbres de haute futaie). Art. 590.

Quoad altas arbores (arbres de haute futaie) non potest usufructuarius cædere nisi eas quarum determinate et statute sunt censiones (les coupes réglées), aut quarum caesio necessaria est ad reparationes faciendas, quæ necessitas comperta esse debet et denuntiata proprietario. *Ari.* 591 et 592.

Arbores igitur vi aut casu eversæ pertinent ad dominum fundi, nisi sint ad reparationem domorum neccssariæ;

Et si arbores cædat usufructuarius ante tempus constitutum, tenetur ad compensationem damni quod inde patitur dominus, nisi duraverit ususfructus usque ad tempus quo potuisset illas cædere. *Toullicr,* torn. 3, n°407.

Potest usufructuarius palos cædere (des échalas) ad sustentandas vites, item et arborum ramos quos ipsi proprietarii cædere consueverunt. *Ari.* 595, et *Toullicr,* t. 3, n. 409.

Arbores frucliferæ demortuæ, aut casu eversæ, pertinent ad usufructuarium , sed cum onere alias in earum locum plantandi. *Art.* 594.

5° Fruitur etiam eodem modo ac proprietarius fodinis et lapidicinis (mines et carrières), initio ususfructus opertis , non autem iis quæ effodi nondum incepte sunt : et obtineri debet, ad illas fodiendas, si nccessesit, regis licentia. *Art.* 598.

6° Nullum jus habet usufructuarius super thesaurum inventum in fundo cujus habet usumfruclum , nisi ipsemet hunc invenerit, quo in casu jus haberet ad dimidiam illius partem , ratione invcnlionii. JWrf.

7° Quantum ad servitutes elaliaquæcumque jura fundo annexa , imo et incrementum fundi per alluviones , iis utitur et fruilur usufructuarius eodem modo ac dominus fundi, jlrl. 596 et 597.

Insuper usufructuarius facultatem habel non solum rebus ipsemel utendi et fruendi, sed etiam suum jus aliis vendendi, donandi et locandi, modo nihil immutet in conditione domini, et, quoad locationem, regulas servet in Cod. civ. art. 1429 et 1430 statutas pro locatione bonorum uxoris a marito. *Ari.* 595.

Non debet quoquomodo proprietarius jura læderc usufructuarii; nec vicissim usufructuarius, finito usufructu, potest ullam indemnitatem a proprietario repetere pro impensis quas in re etiam melioranda fecisset : has enim impensas in fundo alieno sponte facias, censetur domino gratis donasse. *Ari.* 599.

Si tamen quædam faclæ fuerint deteriorationes, potest usufructuarius, in damni compensationem meliorationes computare. *(Tjullier,* lom. 3, n. 428) et ipsi etiam licet **vd** ejus haeredibus specula, pictas tabulas 'glaces, tableaux) et alia quæ ipse posuisset domus ornamenta , auferre, modo loca in pristinum slalum rcsliluat. *Ari.* 599.

Sect. III. -- *De ol/ligationibm usufructuarii.*

Usufructuarius res accipit in eo quo sunt statu, sed non potest in carum possessionem venire, nisi prius confici curaverit, coram propietario vel saltem eo rite vocato, rerum mobilium inventaria cl immobilium descriptionem (fait dresser un inventaire des meubles et un étal des immeubles). .Iri. COO. Illud autem inventarium potest fieri scriptura privata inter proprietarium el usufructuarium, si ambo sint ætaf« majores. *Toullier,* torn. 3, n°419.

Frui debet rebus ususfructus tanquam bonus paler-familias, quam obligationem lirmart. ab initio cautionem praestando, nisi super hoc per actum ususfructus constitutivum dispensetur : quod si tamen in mora fuerit cautionem præstandi, nihilominus fruclus ad ipsum perlinent ab initio ususfructus. *Ari.* (>0i et 604.

Si non possit usufructuarius sponsorem invenire cl cautionem prœberc, res immobile» usustruclus locantur vel apud sequestram deponuntur ; res mobiles, quæ usu pereunt, requirente domino, venduntur, nec non cl fruges collcctæ (les denrées), et harum pretium sicutct altera pecunia in foenore ponitur : tunc autem usufructuario cedit pretium sive locationum sive collocat® pecuniæ (des loyers ou fermes cl des intérêts des sommes placées). *Art.* 602.

Polesldiam requirere usufructuarius et a judicibus obtinere ut sibi necessaria ad usum mobilia concedantur , sub sola promissione, juvamento firmata, ea exhibendi cum finietur ususfructus. *Ari.* 603.

Usufructuarius non debet rerum conditionem immutare, sed iis uti ad usum cui dcstinalæ sunt. *Toullier,* nn‘ 424 et 425.

Non tenetur nisi ad modicas reparationes quæ dicuntur *d'cnlrelien.* Majores reparationes proprietarium spectant ipsiusque oneri sunt, nisi faclæ sini necessariæ ob culpam usufructuarii, quo in casu iste de illis tenebitur. *Ari.* 605.

Porro majores reparationes sic designantor in Codice : *Celles des gros murs cl des voûtes, le rétablissement des poutres el des couvertures entières ; celui des digues el des murs de soutènement el de clôture aussi en entier.* Cælcræ omnes reparationes modicæ dicuntur, seu *d'cnlrelien. Art.* 606.

Bine si ex parte tantum non lolalilerreparandæsint res in hocarliculo designatæ, de his tenetur usufructuarius. *Toullier,* ton». , n<> 429.

Si vcrojvel ex parte vel totaliter ædes casu fortuito evertantur, aut vetustate corruant, neque proprietarius neque usufructuarius tenetur cas reædificarc. *Art.* 607.

Tonetur usufructuarius, durante usufruclu, onera ordinaria solvere, qualia sunt tributa annua el alia quæ, ex usu, fructuum onera reputantur; item el impensas pro litibus usumfruclum spectantibus. *Ari.* 608 et 613.

Quoad onera quibus, durante usufructu, potest proprietas gravari, sequenti modo concurrunt in his sustinendis proprietarius et usufruclarius. Tenetur proprietarius ad solvendum onera, et erga proprietarium tonetur usufructuarius de fœnore pecuniæ solutæ (des intérêts de la somme payée), quandiu durabit ususfructus : quod si iste solverit vice proprietarii, ab ipso pecuniam solutam (le capital) repetere poterit in fine ususfructus. *Art.* 609.

Idem dicendum de debilis in genere, nisi

quod si ea solvere in antecessum noluerit usufructuarius vice proprietarii, jus habeat iste vel ipsemet solvendi, vel res in usumfructum datas vendendi, quantum nccesse est ut solutio fiat. *Ari.* 612.

Usufructuarius universalis tenetur in totum ad solutionem census vitalilii, vel pensionis alimentariæ ex legato testatoris provenientis; nsufructarius titulo universali ad hoc non tenetur nisi pro rato parta sui usufructus; usufructuarius titulo particulari ad nihil ordinarie tenetur quoad debita. *Ari.* 610 et 611.

Si quis, durante usufructu , fundum usurpet vel aliter jura proprietarii attentet, tenetur usufructuarius id domino denuntiare; alioquin ad totius damni reparationem obligabitur. *Ari.* 614.

Si constituatur usufruclus in grege collective sumpto, et grex totaliter pereat, sine culpa usufructuari, non tenetur iste reddere proprietario nisi pelles (les cuire) aut earum valorem. Si pars tantum gregis pereat, tenetur usufructuarius alia capita in locum demortuorum substituere pro ratione fœtus (jusqu'à concurrence du croît).

Si vero constituatur ususfructus in singulis capitibus scorsim, non collective sumptis, ct hæc pereantabsque culpa usufructuarii, ad nihil tenetur. *Art.* 615 et 616, et *Touiller,* tom. 3, η* 436.

ADNOTATIO H. (Pag. 46 et seq.)

De usu el habilalione.

Hæc in Codice civili Gallico statuuntur :

Jus usus et habitationis (d'usage et d'habitation) eodem modo acquiritur et amittitur ac ususfructus. *Art.* 625.

Usuarius (l'usager) rebus alienis uti debet tanquam bonus pater-familias, el, sicut usulructuarius, sponsorem præbere et inventarium conficere. Ari. 626 et 627.

Jura usus et habitationis pendent a titulo quo constituuntur. Sivero titulus ille jura usuarii nondeiini.il, lege sic definiuntur: qui usum habet fructuum alicujus fundi, non potest nisi eos fructus exigere qui necessarii sunt ad sustentationem sui et (<>-Liussuæ familiæ,in qua comprehenduntur filii etiam nati post usus constitutionem. *Art.* 630.

Qui jus habet habitationis in domo, potest in ea manerecum familia, etiamsi nondum fuisset matrimoniojunctus, eo tempore quo jus illud fuit ipsi concessum. *Art.* 63$.

Jus autem istua restringitor ad id quod necessarium est ad habitationem. *Art.* 633,

Unde patet usuarium in suam tantum et suæ familiæ necessitatem rebus alienis uti posse, nec ipsi facultatem dari jus suum vendendi, donandi aut locandi, in quo multum differt ab usu fructuario. *A rl.* 631 et 634.

Si usuarius omnes fundi fructus absumat vel totam domum occupet, tenetur, sicut ct usufructuarius, ad sumptus culturæ, minorum reparationum ct annuorum tributorum (aux frais de culture, aux reparations d'entretien ct au paiement des contributions).

Si vero partem tantum fructuum absumat vel partem domus occupet, non tenetur nisi pro rata parte eorum quibus fruilur. Ari. 635.

ADNOTATIO HI. (Pag. 97.)

De dominio uxorum.

Diversa sunt sponsorum jura prout sub variis regiminibus matrimonium contraxerunt. Triplex porro regimen matrimoniale in Codice civili Gallico distinguitur: regimen communitatis , regimen excludens communitatem ct regimen dotale : de quibus scorsim disserendum est ut intelligalur quodnam sit dominium, seu quænam , pro variis circumstantiis, jura sint uxorum quoad bona, sive ex lege, sive ex speciali stipulatione.

CAPUT L — *De regimine communitatis.*

Communitas alia est conventionalis, alia legalis.

Sect. î. — *De communitate conventionali.*

Communitas conventionalis est societas bonorum inter conjuges instituta vi specialis stipulationis. Non sufficit ad hanc instituendam simplex ct generalis declaratio a conjugibus facta se velle matrimonium inire sub regimine communitatis, sed requiruntur speciales et determinatæ stipulationes quibus definiant qualem extensionem dare intendant huic bonorum societati. *Ari.* 1391 et 1400.

Possunt autem conjuges quaslibet in contractu matrimoniali stipulari conventiones, modo nec bonis moribus repugnent nec ullis legis dispositionibus. *Ari.* 1387.

Hinc nihil stipulari possunt quod contra-

rium rit potestati mariti vel ordini legali successionum, ut statuitur sequentibus articulis :

« Les epoux ne peuvent deroger ni aux droits résultant de la puissance maritale sur la personne de la femme ct des enfans, ou qui appartiennent au mari comme chef, ni aux droits conférésausurvivanldesepoux par le titre *de la puissance paternelle,* et *de la minorité, de la tutelle* et *de l'émancipation,* ni aux dispositions prohibitives du présent Code, u *Art.* 1388

» Ils ne peuvent faire aucune convention ou renonciation dont l'objet serait de ‹ hanger l'ordre légal des successions, sotl par rapport à eux-mêmes dans la succession de leurs enfans ou descendaris, soit par rapport à leurs enfans entre eux , sans préjudice des donations entre vifs ou testamentaires qui pourront avoir lieu selon les formes ct dans les cas dét»rn.-niés par le présent Code. » *Art.* 1389.

Non possunt ergo conjuges stipulari quod mulier habitura sit bonorum communium aut bonorum mariti administralionem vel quod possit bona sua immobilia vendere, alienaro, aut hypotheca gravare absque consensu mariti vel judicis auctoritate. Nec ipsis otium licet in contractu matrimoniali futur® parentum successioni renuntiare , vel juri quod ex lege habeat sibi quasdam donationes faciendi. Vide *Toullicr,* 1.12, nn 13, etseq. 18 et seq.

Irrita pariter ac nulla foret stipulatio, qua statuerent modo generali suam societatem regendam fore consuetudinibus aut legibus olim in Gallia vigentibus ct hodierno Codice abrogatis, licet quasdam speciales possint invocare ct in contractu matrimoniali inserere harum legum aut consuetudinum dispositiones. Art. 1390, ct *Touiller,* 1.12, n°7.

Cælcrum, et his exceptis, possunt sponsi quascumque alias conventiones facere quæ, ut dixi, nec bonis moribus nec juri adversentur, ct plus minusve communitatem restringere. Sic v. g. stipulari possunt I "quod communitas bona tantumcompleclalurquæ durante matrimonio acquirentur (les acquêts); 2° quod bona mobilia sive praesentia, sive futura aut nullatenus aut pro parte tantum in communitatem ingredientur;3° quod nona etiam immobilia partim vel in totum Qcnl communia ; 4° quod debita ante matrimonium contracta propria unicuiqueconjugi remanebunt, a quo erunt solvenda ; 5·quod sponsi partes habituri sint inaequales, etc., etc. Quæ omnes et variæ stipulationes ser- \ ari debent, necrion et regulæ speciales qua ‹ ii ca communitatem conventionalem in Codice civili leguntur ab art.1497 ad art.1528.

Quoad alios casus specialiter non expressos in contractu matrimoniali, servantur regulæ communitatis legalis ut infra.

« La communauté conventionnelle reste soumise aux règles de la communauté légale pour tous les cas auxquels il n'y a pas été dérogé implicitement ou explicitement par le contract. » *An.* 1428.

Omnes conventiones matrimoniales debent, ante matrimonium, actis apud notarium scribi (rédigées par acte devant notaire), nec ullam possunt post celebratum matrimonium admittere mutationem.Vigent autem ab ipso die celebrati matrimonii coram ofliciario civili (l'officier de l'état civil). *Art.* 1394,1395 et 1399.

Si quæ tamen fierent, durante matrimonio, immutationes in contractu matrimoniali, non essent plenojure irritæ, sed tantum revocabiles ad nutum unius conjugis; quo non reclamante, firmarentur. *Toullier,* t.12, n° 35.

Jam ergo evidens est dominium uxoris plus minusve extendi sub hoc regimine matrimoniali prout plura vel pauciora bona in communitatemspeciali slipulalioneadducuntur. Habet uxor dominium directum bonorum quæaiTerl in communitatem. Sed horum dominium utile et administratio competunt marito, ut mox dicemus sect, sequenti. Imo bona immobilia etiam propria, id est quæ in communitatem non veniunt, uxor non potest alienare sine consensu mariti aut judicis auctoritate.

Sect. II. — *De communitate legali**

Societatem matrimonialem non regit lex, quantum ad bona, nisi defectu specialium stipulationum quas, pro libitu, facere possunt conjuges, modo, ut pluries diximus, nihil contrarium habeant bonis moribus vel juris dispositionibus. ArL1387.

Communitas igitur legalis quæ definiri potest societas bonorum inter conjuges vi legis instituta, locum habet cum nullus initur inter conjuges contractus matrimonialis, vel quando in contractu simpliciter do

clarant conjuges se matrimonium contrahere sub regimine communitatis, absque ulla s eciali stipulatione. *Art.* 1400. Quidquid ad hanc materiam spectat fuse tractatur in Codice civili ab *ari.* 1400 ad *art.* 1496, et constituit hodie in Galliis jus commune, *art.* 1393. Revocari autem omnia possunt ad quatuor præcipua puncta, I°quibus rebus constet communi as ; 2° quomodo administretur; 3n quomodo dissolvatur; 4°quomodo, dissoluta communitate, bona administrentur et dividantur.

I. Constat porro communitas legalis active (la communauté sc compose activement): 1° ex omnibus bonis m< bdibusquæ possident sponsi dic celebrationis matrimonii; item et bonis mobilibus quæ, durante matrimonio, ipsis obveniunt titulo successionis aut donationis; 2U ex omnibus fructibus, reditibus, usuris, cnjuscnmquesinl naturae, durante matrimonio debilis vel perceptis (echus ou perçus), et provenientibus ex bonis quæ jam ten pore celebrationis matrimonii sponsi possidebant, vel ipsis deinde quorumque titulo advenerunt ; 3° ex omnibus lionis immobilibus durante matrimonio acquiritis. *Ari.* 1401.

H®c posterior dispositio intclligenda est de bonis immobilibus quæ durante matrimonio «*x bonis communitatis acquiruntur. Si quod enim bonum immobile, durant»' matrimonio, ematur ex pretio alterius boni uni conjugum proprii, bonum acquisitum non lit commune sed proprium conjugi ad quem perlinebat bonum alienatum. *Ari.* 1407.

Censetur autem omne bonum immobile acquisitum fuisse ex bonis communitatis ideoque esse commune, nisi probetur illud uniconjugum proprium fuisse, ante matrimonium , vel ipsi postea obtigisse titulo •uccessionis aut donationis. Art. 1402.

A communitate excluduntur, seu non flunt communia bona immobilia quæ possident sponsi die celebrationis matrimonii, vel quæ ipsis, durante matrimonio, obveniunt titulo successionis. Art. 1404.

Si tamen ab inito contractu matrimonii, sed ante ipsius matrimonii celebrationem , alteruter conjugum bonum immobile acquisierit, istud ad communitatem pertinet. Ibid, llaecque sapienlissima est legis dispositio ad vitandam fraudem, qua conjugum unus potuisset, e pecunia juxta contractum initum communi, emere Ironuin sibi proprium. Aliter res est, si nullus ait contrat tus matrimonialis; nam tunc honaacquisiti propria sunt conjugi acquirenti, etiamsi uno tantum die ante celebrationem matrimonii hæc acquisitio fiat. *Toullier,* t. 12, n°171.

Nec etiam in communitatem legalem veniunt bona immobilia quæ durante matrimonio uni ex conjugibus donantur, nisi expresso in actu donationis statuatur liæc ad communitatem perlinere. *Ari.* 1405.

Si donatio facta sil in favorem ulriusquc conjugis, bona donata fiunt communia, nisi ex donatione intclligalur illa dari unicuique conjugum pro dimidia parte. *Toullier* , 1.12, n» 135.

Quidquid reputatur ususfructus ex cæsionibus arborum proveniens vel ex fodinis et lapidicinis, venit in communitatem, ut statuitur sequenti codicis articulo :

« Les coupes de bois et les produits des carrières et mines tombent dans la communauté pour tout ce qui est considéré comme usufruit, d'après les règles expliquées au titre de *l'usufruil, de l'usage el de Thabitatum.*

» Si les coupes de bois qui, en suivant ces règles, pouvaient être faites durantia communauté, ne l'ont point été, il sera dû recompense à l'époux non propriétaire du fonds ou à scs héritiers.

» Si les carrières cl mines ont été ouvertes pendant le mariage, les produits n'en tombent dans la communauté que sauf récompense ou indemnité à celui des époux à qui elle pourra être duc. » *Art.* 1403.

Sicut autem quædam bona inter conjuges fiunt communia, sic etiam communia sunt inter ipsos quædam onera et debita. Æquum est enim ut commodis onera respondeant.

Constat agitur communitas *passive* (la communauté se compose passsivemcnl), 1" ex omnibus debilis pro bonis mobilibus (dettes mobilières) quibus gravantur sponsi ante celebrationem matrimonii, vel quibus gravantur successiones aut donationes I>onorum mobilium, ipsis, durante matrimonio, advenientes; 2' ex debilis, durante matrimonio, a marito contractis vel ab uxore de mariti consensu ; 3° ex usuri? censuum aut debitorum passivorum ulnqucconjugi personalium (des arrerages cl interets seulement des rentes ou dettes passives qui sont

personnelles aux deux époux); 4° ex reparationibus de quibus tenetur usufructuariusquoadimmobilia'quæin communitatem non ingrediuntur; 5° ex impensis pro sponsorum alimentis, filiorum educatione cl cultu, et alio quovis onere matrimonii. **Jrl.** 1409 et 1411.

Facile attendenti patebit quam æquiler *activum* communitatis correspondrai *passivo,* commodaque oncribus compensentur, Sic 1° quia bona mobilia sive quæ ante matrimonium possidentur, sive quæ, durante matrimonio, per successionem aut donationem conjugibus adveniunt, in communitatem ingrediuntur , pariter fiunt communia cl ex communibus Iwnis solvi debent quæcumquc debita præfalis bonis mobilibus relativa. *Ari.* 1401,1409 cl 1411.

2« Quemadmodum ea quæ, duranto communitate, in ejusdem utilitatem acquiruntur, ita et debita a marito velab uxore, de mariti consensu, contracta, fiunt onus communitatis. Aliter esset si conjugum alter in utilitatem propriam debita contraheret, v. g. ajiquid sibi proprium acquirendo, vel redimendo servitutes; tunc enim deberetur alteri compensatio. Creditores tamen possent solutionem debitorum exigere tarn ex bonis communibus quam ex bonis mariti aut uxoris, salva debita, pro diversis casibus, compensatione, ut fertort. seq.1419:

« Les créanciers peuvent poursuivre le paiement des dettes que la femme a contractées avec le consentement du mari, tant sur les biens de la communauté , que sur ceux du mari ou delà femme, sauf la récompense duc à la communauté ou l'indemnité duc au mari.

» Toute dette qui n'est contractée par la femme qu'en verlu de la procuration générale ou spéciale du mari est à la charge de la communauté, et le créancier n'en peut poursuivre le paiement, ni contre la femme, ni sur ses biens personnels. » **Jrl.** 1420.

3° Quemadmodum etiam communitas fructus percipit bonorum unicuique conjugi propriorum, ita et solvere debet, ex communibus bonis, non quidem debita unicuique conjugi propria, sed eorum debitorum usuras (les intérêts) „ quæ sunt voluti (ructuum compensatio.Propter camitem rationem communitati imponuntur reparatio nes /te quibus tenetur usufructuarius, cl alia onera matrimonii. *Toullier.*

4° Quantum ad bona immobilia, cun» non in communitatem legalem ingrediantur, nec pariter communia sunt debita quibus gravantur. Si parlim mobilia sint, parlium immobilia, debita pro parte tantum valori proporlionata communitati imputantur. *Ari.* 1412 et 1414. — Possunt nihilominus creditores talium debitorum solutio nem exigere etiam ex communibus bonis, salva quæ alteri conjugi debetur compensatione ab eo qui bona immobilia obtinuit. *Ari.* 1412,1416 et 1418.

II. Administrationem communitatis legalis tractat Codex civilis, ab *ari.* 1421 ad *ari.* 1440, cujus præcipuas hic referimus dispositiones :

1° Maritus solus bona communitatis administrat. Potest, etiam sino uxoris consensu, illa vendere, alienare et hypotheca gravaro. *Art.* 1421.

Non potest de bonis immobilibus, neque etiam de universalitate aut aliqua parte (d'une quotité) bonorum mobilium titulo gratuito disponere, nisi ad collocandos communes filios. *Art.* 1422.

Sed potest titulo gratuito et particulari de tali in specie bono mobili disponere, modo non sibi servet illius usumfruclum. Ibid.

Mulieri nullam lex tribuit in bonis communibusadminislrationem; non potest ergo hæc bona alienare vel obligare nisi de consensu mariti vel expresso vel saltem jure præsumpto.

Hinc quilibet contractus mulieris absque consensu mariti initus, etiam cum judicis auctoritate, nullatenus bona obligant communitatis , nisi contrahat ut mercatrix publica et in ordine ad suum commercium. In hoc enim ultimo casu exceptionis, maritus censetur consensum præbuisscex ipso quod in uxoris negotiationem consenserit.

« Les actes faits par la femme sans le consentement du mari, et même avec l'autorisation de la justice, n'engagent point les biens de la communauté, si ce n'est lorsqu'elle contracte comme marchande publique cl pour le fait de son commerce. **Jrl.** 1426.

» La femme n'est pas réputée marchande publique si elle no fait que détailler les marchandises du commerce de son mari, mais seulement quand elle fait un commerce separe. » **Jri.** 220.

Quod si (amen ageretur de marito e car-

cere liberando, vel de collocandis filiis, absente marito, aut sustentanda familia, mulier posset bona communia obligare, post obtentam ad hoc Judicis sententiam. *Art.* 1427. Ratio est quia lex tunc merito praesumit vel supplet mariti consensum. Vide *Toutlier,* I.12, n» 261.

2° Maritus habet etiam adminislrationem omnium bonorum uxori propriorum (biens personnels de la femine). *Art.* 1428.

Bona immobilia uxori propria non potest alienarc sine ipsius consensu. *Ibid.*

Tenetur maritus, qui habet administralionem omnium bonorum uxori propriorum , ad omnes actus conservatorios ut serventur in bono statu. Quod si, ex culpa ipsiusdeteriora fiant, debet damnum compensare.

« Il est responsable de tout dépérissement des biens personnels de sa femme, causé par défaut d'actes conservatoires. » *Ib.*

3° Si bona communia in utilitatem propriam unius conjugum impendantur, debetur alteri conjugi compensatio. Pariter si communitas utilitatem perceperit ex bonis uni conjugum propriis, huic conjugi debetur compensatio.

« Toutes les fois qu'il est pris sur la communauté une somme, soit pour acquitter les dettes ou charges personnelles à l'un des époux, telles que le prix ou partie du prix d'un immeuble à lui propre, ou le rachat de services fonciers, soit pour le recouvrement, la conservation ou l'amélioration de ses biens personnels et généralement toutes les fois que l'un des deux époux a tiré un profil personnel des biens de la communauté, il en doit la récompense. Art 1437.

» S'il est vendu un immeuble appartenant à l'un des époux, de même que si l'on s'est rédimé en argent de services fonciers dus à des héritages propres à l'un d'eux, et que le prix ait etc versé dans la communauté, le tout sans remploi, il y a lieu au prélèvement de ce prix sur la communauté, au profit de l'époux qui était propriétaire soit de l'immeuble vendu, soit des services rachetés. » *Art.* 1433.

Ex dictis sat videtur quale dominium habeat uxor, durante communitate, in bona etiam propria. Non habet nisi dominium nudum aut directum (la nue-propriété); maritus habet horum dominium utile et administra tionem.

» III. Communitas dissolvitor inter conjuges 1° per mortem naturalem ; 2° per inuc. tem civilem; 3° per separation0!)) corporis; per separationem bonorum. *Ari.* 1441. Circa quod notandum est separationem corporis semper importare separationem bonorum et utramque hanc separationem fieri non posse nisi propter causas determinata.' et per sententiam judicis.

Omnis separatio ex mutuo conjugum consensu est nulla. *Ari.* 1443.

Non potest nisi juridice peti ab uxore cujus in periculo sunt dos et jura. *Ibid.*

Debet publice denuntiari juxta regulas in art. 1445 statutas. Et quamvis juridice sil pronuntiata, nulla est, nisi execution! mandata fuerit per realcm solutionem eorum quæ uxori debentur. *Art.* 1444. Idque sapienter statutum est ne per simulatam conjugum separationem mariti creditores jure suo decidant.

«Toute séparation de biens doit, avant son exécution, être rendue publique par l'affiche sur un tableau à ce destiné, dans la principale salle du tribunal de première instance ; et de plus, si le mari est marchand, banquier ou commerçant, dans celle du tribunal de commerce du lieu de son domicile, et ce, à peine de nullité de l'exécution. *Art.* 1445.

» Les créanciers personnels de la femme ne peuvent, sans son consentement, demander la séparation de biens. »*Art.* 1446.

IV. Mulier separata, sivcquoad corpus el bona , sive quoad bona lanium , horum habet liberam adminislrationem. Potest de mobilibus bonis disponere cl illa alienare. Non potest vero immobilia alienare sineconsensu mariti, vel, eo recusante, cum judicis sententia. *Ari.* 1449.

Debet autem et quædam onera matrimonii sustinere pro rata parte bonorum suorum et bonorum mariti. Quod si nulla bona marito remaneant, tenetur uxor ad omnes impensas quas requirunt familia) sustentatio ctcducatio puerorum. « La femme qui a obtenu la séparation de biens doit contribuer, proportionnellement à ses facultés cl à celles du mari, tant aux frais du ménage qu'à ceux de l'éducation des enfans communs. Elle doit supporter entièrement ces frais, s'il ne reste rien au mari. » Ari. 1448.

Soluta per mortem communitate, uxor facultatem habet, necnon ipsius haeredes,

communitatem acceptandi vel huic renuntiandi, non obstante qualibet contraria stipulatione. In triplici tamen casu hæcfacultas uxori adimitur: 1° Si se io bonis communibus immiscuerit ; 2·· s. ai «iiquoactu aut contractu , sese gesserit ut uxor communis et non ut separata ; 3° si quædam bona communitatis distraxerit vel occultaverit.

« La femme qui s'est immiscée dans les biens de la communauté ne peut y renoncer.

» Les actes purement administratifs ou conservatoires n'emportent point immixtion. Art. 1454.

» La femme majeure qui a pris dans un acte la qualité do commune ne peut plus y renoncer ni se taire restituer contre celle qualité, quand même elle l'aurait prise avant d'avoir fait inventaire, s'il n'y a eudoldela part des héritiers du mari. *Art.* 1455.

» La veuve qui a diverti ou recèle quelques cfictsdela communauté, est déclarée commune nonobstant sa renonciation : il en est de même à l'égard de ses héritiers. » *Art.* 1460. »

Hæc autem renuntiatio uxoris regulariter fieri debet intra 1res menses et quadraginta dies post decessum mariti , confecto prius omnium bonorum communium inventario. *Arl.* 1456 etseq.

Mulier quæcommunitati renuntiat, omne jusamiltit in bona quaelibet communia, sed nec tenetur de debitis quibus gravatur communitas. Bona propria tantum et indemnitates sibi a communitate débitas recipit, necnon et vestes et sarcinas a suum usurn (les linges et hardes).

Idem jus competit uxoris haeredibus, praeter exceptionem relativam ad *vestes el sarcinas* (linges et hardes). *Art.* 1492 et seq.

Soluta et acceptata communitate, bona propria et quaelibet debitæ indemnitates a conjugibus primum recipiuntur, caetera vero aequaliter inter cos vel illorum haeredes dividuntur,cum onere solvendi etiam dimidiam pariem debitorum.

Mulier bona propria recipit ante maritum; cl si bona communitatis non sufficiant, jus exercere potest in bona propria mai ili. Maritus veio non potest jura sua repelere nisi ex bonis communitatis. -Iri. 1472 et 73.

Uxor non tenetur de aere alieno communitatis juta dettes de la communauté), nisi pro rata parte sui emolumenti, modo factum fuerit inventarium. Maritus tenetur de loto acre alieno communitatis, salvo suo recursu contra uxorem vel ejus, haeredes pro dimidia partedebitorum. Ari. 1483 et 84.

<(Apres l'acceptation de la communauté par la femme ou ses héritiers,

» Les époux ou leurs héritiers rapportent à la masse des biens existons tout ce dont iis sont debiteurs enversla communauté , à litre de recompense ou d'indemnité. *Art.* 1468.

» Sur la masse des biens, chaque époux ou son héritier prélève 1° ses biens personnels qui ne sont point entrés en communauté , s'ils existent en nature, ou ceux qui ont été acquis en remploi ; 2° le prix de ses immeubles qui ont été aliénés pendant la communauté, et dont il n'a point été fait remploi ; 3° les indemnités qui lui sont dues par la communauté. *Art.* 1470.

» Les prélèvemcns de la femme s'exercent avant ceux du mari. *Art.* 1471.

» Le mari ne peut exercer ses reprises que sur les biens de la communauté. Arl.I472.

» Les dettes delà communauté sont pour moitié à la charge de chacun des epoux ou de leurs héritiers; les frais de scellés, inventaire, vente de mobilier, liquidation, licitation el partage, font partie de ces dettes..4rL 1482.

» La femme qui renonce , perd toute espèce de droit sur les biens de la communauté et même sur le mobilier qui y est entré de son chef : elle retire seulement les linges et les bardes àson usage. *Art.* 1492.

» La femme renonçante est déchargée de toute contribution aux dettes de la communauté. » *Art.* 149'».

Omnes quæ superius enuntiantur legis dispositiones, locum habent, etiamsi conjuguai alter vel uterque filios habeat ex praecedenti matrimonio. Si tomen communitas, oh confusionem bonorum mobilium el debitorum majus emolumentum afferret uni ex conjugibus quam quod lex permittit, filii ex praecedenti matrimonio alterius conjugis, reductionem petere possent. Porroeinolumenlum lege permissum non potest excedere unius filiorum partem hereditariam, nec in illo casu quartam partem tomorum. *Art.* 1496 et 1098.

It. — *refimine excludente communi- Intern»*

Hoc regimen locum habet, quando conjuges, non stipulando regimen dotale, simpliciter dcclarantse matrimonium inircabsque communitate vel cum bonorum separatione. *Arl.* 1529.

Exclusio communitatis jus non confert mulieri bona sua administrandi nec eorum fructus percipiendi. Hi enim fructus censentur marito afferri ad onera matrimonii sustinenda. *Art.* 1530.

Attamen stipulari licet quod mulier pariem redituum pro suis necessitatibus percipere poterii. *Ari.* 1534.

Maritus ergo solus adminisIrationem habet bonorum sive mobilium sive immobilium uxoris, sed et tenetur ad omnia onera usufructuarii. *Arl.* 1531 et 1533.

Bona quæ, durante matrimonio, acquiruntur, solius sunt mariti. Similiter et solus tenetur dedebilis a se contractis. *Delvincourl,* t. 3,p. 325.

Stipulatio separationis bonorum liberam servat mulieri suorum bonorum sive mobilium sive immobilium adminisIrationem, et redituum suorum possessionem (la libre jouissance de ses revenus). Arl. 1530.

In hoc regimine quilibet conjux onera sustinet matrimonii secundum speciales ea de re eorum conventiones, quarum defectu uxor ad hæc onera non tenetur nisi pro tertia parte suorum redituum (jusqu'à concurrence du tiers de ses revenus). Arl. 1537.

Notandum vero , hoc regimine quemadmodum quolibet alio, mulierem non posse Iwna sua immobilia alienare absque speciali consensu mariti, vel judicis auctoritate. **Arl. 217 et 1538.**

CAPUT II L — *De regimine dotali»*

Ad hoc regimen inter conjuges instituendum non sufficit constitutio dolis, nec declaratio conjugum excludens communitatem, aut inducens bonorum separationem , sedexpres'-a requiritur eorum declaratio se matrimonium inire sub regimine dotali. **Arl. 1392.**

Duplicis generis bona in regimine dotali distiuuuunlur : *alia dolalia,alia paraphernalia.*

Dotalia ea sunt quæ mulier affert merito ad onera matrimonii sustinenda. Arl. 1540.

Omnia bona quæ sibi constituit mnliq vel quæ ipsi dantur in contractu matrimoniali sunt dotalia, nisi contraria sil stipulé lio. AH. 1541.

Paraphernalia vero sunt omnia bona mulieris quæ non fuerunt in dolem constituta. *Ari.* 1574.

Possunt præterea conjuges, etiam sui regimine dotali, stipulari quod bona durante matrimonio acquisita lient commu nia. *Ari.* 1581.

Dos constitui jxotest in omnibus I»ηὐ mulieris praesentibus et futuris simul, veli? omnibus ejus bonis præsentibus lanium,v in parte bonorum præsentium et fu lurorum, vel eliain in aliquo objecto in specie determinato. *Ari.* 1542.

Dos non potest constitui nec augeri durante matrimonio. Ari. 1543.

Solus maritus adminisIrationem habet bonorum dotalium, durante malrinwnio. Solus jus habet persequendi debitores, fructus et usuras percipiendi, sicut et debil? pecuniæ redditionem (le remboursement des capitaux).

Attamen stipulari possunt conjuges quoi mulier annuam pariem redituum suorum recipiet ad proprias necessitates. *Ari.* 1549.

Mulier igitur non habet bononim dotalium adminisIrationem cl usumfructum, sed solummodo dominium directum.

Si dos constituatur in bonis mobilibus quorum facta fuitæstimalio, maritus fit horum proprietarius , nec lenclur nisi decorum valorc juxta æstimationem, salva contraria stipulatione. Ari. 1551.

Bona immobilia in dotem constituta non possunt, durante matrimonio , alienari vel hypotheca gravari, neque a marito, neque ab uxore, neque ab utroque simul, nisi in quibusdam casibus , v. g. ad filios collocandos, ad maritum vel uxorem e carccre liberandos , etc. *Ari.* 1554 *cl scq.*

Bona immobilia in dotem constituta non possunt, durante matrimonio, præscribi (sont imprescriptibles), nisi ante matrimonium inceperit praescriptio.

Tenetur maritus, quoad bona dotalia, ad omnia usufructuarii onera , et ad compensandum damnum si quod sequatur cx ipsius ncgligcnlia.

Si dos in periculum veniat, potest uxor petere bonorum separationem. Arl. 15β1 cl15G3.

Post d» Solutionem matrimonii maritus vel ejus haeredes tenentur ad restitutionem nous, ut sequitur:

1° Si dos consistat in bonis immobilibus , vel in bonis mobilibus quorum facta non fiicrit aestimatio in contractu matrimoniali, vel quorum facta sit æstimalio, sed cum declaratione quæ servet uxori illorum proprietatem , maritus vel ejus hæredes cogi possuntad dolis restitutionem, statim et sine btora. *Art.* 1564.

2° Si consistat in numerata pecunia , vel in bonis mobilibus quorum facta sit æstimatio, sine declaratione quæ uxori proprietatem reservet, dotis illius restitutio exigi non potest, nisi post annum a dissolutione matrimonii. *Arl.* 1565.

3° Si damnum aliquod in bonis mobilibus, quorum mulier servat proprietatem, absque culpa mariti acciderit, de hoc damno compensando non tenetur maritus. Art. 1566 *d se.q.*

Bonorum paraphernalium uxor habet adminislrationem et usumfructum. Sed non potest ea alienare nec propter ea in judicio itare, absque consensu mariti vel judicis auctoritate. Arl. 1576.

Si omnia bona sint paraphernalia, nec ulla sit stipulatio in contractu matrimoniali qua definiatur quamnam partem onerum matrimonii sustinere debeat mulicr , in his sustinendis concurrit pro rata parte suorum redituum. *Art.* 1575.

Si maritus ex consensu uxoris, bona paraphernalia administret et his fruatur, tenetur dc omnibus obligationibus usufructuarii. *Arl.* 1580.

ADNOTATIO IV. (Pag. 28.)

De dominio fiHorumfamiliae.

Filiifamilias ii sunt qui , ex legitimo orti matrimonio, cujuscumque sexus sint, îdhuc subjacent paterna* potestati. Porro in ea sunt conditione juxta hodiernum codieem, donec annos assecuti sint majorilalis vel fuerint emancipati. *Art.* 372.

Majoritas determinatur ad vigesimum primum annum completum : et tunc unusquisque capax est cujuslibet actus vitæ civilis; excepto quod in matrimonio conti anendo perseverat minoritas usquead annum vigesimum quintum pro maribus , et vigesimum primum profœminis.Arl.488cll48.

Emancipalio iit pleno jure per matrimo-4 pali› exceptis bonis quæ enumerata sunt nium, vel per patris, aut defectu patris, per matris declarationem coram judice, poil completum annum decimum quintum; et si defuncti sint pater et mater, emancipatio fieri potest per consilium familiæ, sed post completum annum aetatis decimum octavum. *Art.* 476, 477 et 478.

Non agnoscit jus novum distinctionem bonorum filiorumfamilias in jure antiquo usitatam, scilicet bonorum castrensium, quasi-caslrensium, adventitiorum et profccliliorum.

Jura autem filiorumfamilias sequentibus reguntur principiis:

I. Filiifamilias habent dominium plenum, directum et utile, seu proprietatem simul et usumfructum. 1° Bonorum quæ proprio labore et industria separata acquisierunt, vel quæ ipsis donata sunt aut legata cum expressa conditione ut nec pater nec materiis fruantur. *Art. 387.* 2° Bonorum quæ proveniunt ex successione qua privantur pater et mater tanquam indigni. Art. 750. 3° Bonorum quæ *Majoralum* constituunt; ita fert decisio consilii-stalus (conseild'étaljapprobaladie trigesima januarii 1811. Vid. *Dclvincourl,* tom. 1, p. 93.

II. Filiifamilias, antequam annum decimum octavum compleverint vel fuerint emancipati, non habent nisi dominium directum, non vero dominium ulileseuusumfruclum, in bona quaelibet alia quæ ipsis legitimo titulo adveniunt, præler eaquæ in præccdcnli principio enumerantur. *Art.* 384.

III. Filiifamilias non habent administralionem etiam bonorum propriorum quorum habent plenum dominium, directum scilicet el utile. Art. 389.

IV. Majoritas omnimodam, et emancipatio restrictam confert filiisfamilias bonorum suorum adminisIrationem. Art. 488, 481 et seq. 903, 904, 1095. In his ultimis articulis statuit lex minorem, nondum sexdccim annos natum, nullatenus posse de suis bonis disponere, et post aetatem hanc, non posse disponere nisi per testamentum et de media parte bonorum de quibus major disponere posset. *Art.* 903 et 904.

V. Parentes habentgeneratim dominium utile, sive usumfructum in omnia bona filiorum , usquedum isti annum decimum octavum compleverint vel fuerint emanci-

supra in *1»* principio. *Art.* 384, circa quod quædam sunt notanda.

1° Jus istnd, durante matrimonio, cornpetit patri, et dissoluto matrimonio, matri, modo hæc ad secundas nuptias non transvolet. *Art.* 386.

2« Ut isto jure ususfructus fruantur parentes, debent inventarium conticere rerum defuncti, si post illius obitum adsint filii minores. *Art.* 1442.

3° Jus ususfructus parentum in bona filiorum, ipsisquædam onera imponit,nempe, 1° onera de quibus tenetur usufructuarius; 2o impensas alimentorum et educationis filiorum, pro sui status decentium; 3° solutionem usurarum (des intérêts des capitaux) ; 4· sumplus funerarios et ultimi morbi. *Art.* 385.

4° Jus istud non amittitur per renuntiationem vel privationem tutelæ. Vid. *Paillet* in *art.* 384 et 386.

5° Finitur autem praefatus ususfructus statim ac filiifamilias annum decimum octavum compleverunt, vel fuerunt emancipati. Imo citius cessaret, non obstante ari. Codicis 620, si anlc majorilatem vel emancipationem filius morelctur. Ita *Toullier, Velvincourl, Paillei, Joubert.* Ratio est quia lex fruclus concedit parentibus propter onera ; porro ista cessant morte parvuli. Potest insuper mater privari illo usufructu propter notoriam mcontincntiam,ct uterque conjux, si filios in morum corruptionem induxerit. Cod. pœn.,*ari.* 534cl335 ; *Paillet* in art. 386, *Delvincourl,* t. 1, p. 404.

6° Non agitur hic nisi de filiis legitimis; nam in filiorum naturalium bonis parentes usumfructum non habent. Ita citati juris interpretes.

VI. Paler, durante matrimonio, cl illo dissoluto superstes, omnium bonorum iiliorumfamilias administralionem habet. *Art.* 389.

Et his facile resolvitur quæslio circa lucra quæ facit filiusfamilias in domo paterna.

Vel enim illa lucra acquiruntur industria separata, cl tunc filiusfamilias plenum in ea habet dominium. *Ari.* 387; vel acquiruntur communi labore cl industria cum paire, et tunc filius non habet jus ad illa, nisi societas patrem inter cl filium *actu authentico constituta fuerit. Ari. 854.*

Filiusfamilias semel emancipatus vel annos 18 assecutus, juxta communem sententiam , jus habet, saltem ratione stipendii, vel salarii, in bona quæ acquiruntur communi labore cum patre, nisi implicite vel explicite manifestaverit se tali lucro renuntiare.Ita LcssiuSjDclugo, Navarrus, etc, Non est enim deterioris conditionis ac extraneus. Sed ante emancipationem aut decimum octavum annum), nihil potest exigere, cum parentes habeant bonorum ipsius usumfruclum. *Ari.* 384.

ADNOTATIO V. (Pag. 30 et 86.)

Dc Dominio clericorum in bona ecclesiastica.

Circa hanc quæslionem , utrum scilicet clerici habeant plenum dominium in bona mere ecclesiastica, etiam quoad partem lioneslæ sustentationi superfluam, scinduntur theologi, nec facile est hanc litem dirimere. ConciliumTridentinumasolvendahacquæstionc abstinuit. Cum enim paratum esset decretum quo episcopis interdicebatur ne reditibus ecclesiasticis consanguineos familiarcsquc suos ditarent, cl ratio adhuccrclur hujus prohibitionis, *quia dispensatores tantum sunt,* hæc verba Patribus visa sunt expungenda, ct reipsa expuncta fuerunt, promoventibus cardinali a Lolharingia ct archicpiscopis Remensi et Granclcnsi. Sapientissimus pontifex Benedictus XIV pariterab hac diflicul tate dirimenda abstinuit, cl episcopos in suis synodis abstinere monuit. Cæterum talis conlrovcrsiæ solutio parum ad praxim confert, cum hodie, praesertim in Gallia, bona ecclesiastica vix sufficiant ad clericorum sustentationem, cl aliunde gravis sit obligatio, saltem ex religione, superflua in pios usus impendendi,

Movetur alia quæslio, nempe an *salaria* (les trailemens) quæ a gubernio, cl supplementa (les supplcmens) quæ quandoque a parochianis clericis solvuntur ad bona ecclesiastica revocanda sint. Alii negativam tenent sententiam, quia hæc salaria ct supplementa videntur sive a gubernio sive a parochianis dariaul solvi clericis absolute ct sine ulla restrictione, eodem modo ac salaria laicis munia publica exercentibus ; et multum differunt ab antiquis beneficiis, sive ob longe minores reditus sive potissimum ob *amovibililatem* quantum ad *deservientes fles desservansj.*

Alii aflirmanl hæc revocanda esse ad bona

siastica; quia salaria agubernio solvuntur tanquam compensatio bonorum ecclesiasticorum quæ fucnmta gubernio vendita tempore magnæ perturbationis Gallicæ, et qi»orum venditionem ratam non habuit Pius VII, nisi ea conditione ut compensarentur pensionibus, vel reditibus ad honestam clericorum sustentationem. Hanc sententiam confirmavit decisione sacræ Pœnitentiariæ, dic decima nona Januarii 1829, qua affirmative respondetur quæslioni *an salaria quæ in Belgio a gubernio solvuntur pastoribus et canonicis induant naturam beneficiorum seu bonorum ecclesiasticorum.* Quæ decisio ipsis videtur applicanda in Gallia sicut in Belgio.

ADNOTATIO VI. (Pag. 382.)

De religiosorum dominio.

Jus civile in Galliis non admittit votum paupertatis solemne, quod, ex ordinatione Ecclcsiæ, excluderet capacitatem dominii. Religiosi ergo, in Galliis, valide possunt habere dominium, id est, acquirere, possidere, alienare, contractus inire, successiones recipere et omnes actus proprietatis exercere. Vari® ea de re sunt S. Pœnitcnliariæ decisiones, quas videre est apud *Amicum Religionis Diarium* 1 martii 1836. Ut autem licite hos actus dominii exerceant, debent licentiam petere a superiore, juxta regulas sui ordinis, propter votum paupertatis quod valet ad minus ut simplex.

Communitates religiosæ ct ecclesiastic® capaces sunt dominii, ac proinde acquirere ct alienare possunt, ex jure civili gallico, modo, 1° lege agnoscantur; 2° licentiam obtineant a rege, si bonum acquirendum excedat 300 francos, et a præicclo, si non excedat 300 francos; 3° licentiam pariter regis obtineant pro alienatione bonorum immobilium vel censuum. Sic statuitur lege diei 2 januarii 1817.

ADNOTATIO VH. (Pag. 59.)

De occupatione.

Occupatio est apprehensio rei quæ dominum nunquam habuit aulccnsclur non habuisse. Jure communi ca quæ dominum nuo halienl fiunt primi occupantis. At jure civili gallico. luma au® dominum non habent, ad gubernium pertinent. *Art.* 713. Hunc iste modus acquirendi dominium non multum extensionis habet in Galliis.

I)c animalium occupatione silet Codex civilis. Jure communi, animalia *fera* sunt primi occupantis, nisi capiantur in loco concluso. Ratio hujus exceptionis est quod tunc censentur amisisse suam libertatem. Remanent autem in dominio primi capientis, quandiu in ipsius custodia coercentur el sunt in ejus potestate. Quod si ab ipso aufugerint et difficilis admodum sit eorum prosecutio, naturalem libertatem recuperasse inlclliguntur, et possunt denuo juste a primo capiente occupari.

Animalia *sicurata* ad dominum perlinent, nec possunt ab alio occupari, quandiu habitum servant ad dominum revertendi, quem habitum alia citius, tardius alia amittunt. Hinc 1° non licet pisces ex alterius vivario vel columbas a columbario alieno capere, vel arte qualibet injusta, v. g. retibus attrahere. Si voro sponte vivarium aut columbarium deserant, et alienis piscibus aut columbis se immisceant, harum domina acquiruntur. Nec injusta attracta judicantur si meliore pabulo aut loco opportuniore alliciantur.

a Les pigeons, lapins, poissons qui passent dans un autre colombier, garenne ou étang, appartiennent au propriétaire de cts objets, pourvu qu'ils n'y aient point été attirés par fraude et artifice. » *Art.* 561.

Hinc 2° injustum est alterius columbas aut cuniculos in suis fundis occidere, nisi graviter noceant nec alio modo abigi possint. Nocere autem graviter censentur tempore messis ctseminum , quo duranto, occidi possunt et retineri in compensationem damni illati. (Loi du 4 août 1789.) Ita *Touiller* et *Gousset* post *Merlin.*

Ilinc 3° examen apurn quod ex alveario suo avolavit, prioris remanet domini, quandiu in ejus conspectu vcrsalur, nec impossibilis moraliter est ejus prosecutio. Cum autem ita aufugerit ut impossibilis sit ejus prosecutio, cedit, ex jure novo, non primo occupanti, sed domino fundi aut arboris cui insidet.

« Le propriétaire d'un essaim a le droit de le réclamer eide s'en ressaisir, tant qu'il n'a point cessé de le poursuivre·, autrement l'essaim appartient au propriétaire rfu ter rein sur lequel il s'est fixé. » Loi du 6 ocu> bre1791.

Animalia *naturaliter mansueta* et donestica, quantumvis aberrent, prioris remanent domini , nisi tandiu absint et tam longe ut conseri possint ad primordialem rediisse libertatem. Si graviter noceant, nec possit aliter damnum averti, justum videtur et Jicilum ea occidere; sed eorum cadaver ad dominum perlinet.

Venationis et piscationis lacullas specialibus regitur legibus. *Art.* Cod. civ. 715.

Venari non licet l°sinclegali permissione, gallice *port d'armes;* 2° in fundo alieno, nisi de consensu domini rationabiliter praesumpto. 3° Extra tempus mandato praefecti statutum, nisi venatio fiat in propriis fundis muro circumclusis, aut sylvis propriis, et absque canibus vulgi dictis *chiens courans.*

σ Le droit exclusif de chasse est aboli.

» Tout propriétaire a le droit de détruire et de faire détruire, sur ses possessions, toute espece de gibier, sauf à se conformer aux réglcmens de police relatifs à lasùreté publique. Loi du 4 août 1789.

» Il est défendu à toutes personnes de chasser, en quelque temps et de quelque manière que ce soit, sur le terrain d'autrui sans son consentement. Loi du 30 avril 1790, *art.* 1.

» 11 est libre à tout propriétaire de chasser ou faire chasser en tout temps sur les lacs et étangs et dans celles de ses possessions qui sont séparées des héritages d'autrui par des murs ou des haies vives. Ibid., *art.* 13.

» Il est pareillement libre en tout temps au propriétaire ou possesseur cl mémo au fermier, de détruire le gibier dans ses rccol tes non closes, en se servant de filets ou autres engins qui ne puissent pas nuire aux fruits de la terre, comme aussi de repousser avec des armes à feu les bêtes fauves qui se répandraient danssesdiles récoltes, d Ibid., *art.* 5.

Piscari unicuique licet 1° in mari, modo adhibeat retia specialibus slalutis delermi- | nata.(Atn> *duconseil-d'élalapprouvé le* 30 *nivose* an 13.) 2° In lluviis navigabilibus tum permissione legali si adhibeantur relia et linea dormiens, et absque eliam ulla licentia, si piscatio liat cum manu et linea projectili. -*» In lluviis non navigabilibus, si habeat fundos ripæ adjacentes, vel de proprietarii consensu saltem rationabiliter praesumpto. *Toullier,* t. *i.*

Tout individu autre que ke fermiers de la pèche ou les pourvus de licence,ne pourra pêcher sur les fleuves et rivières navigable! qu'avccune ligne flottante tenueà la main.» Arrête du gouvernement, du 17 nivôse an 12.

ADNOTATIO VIII. (Pag. 63.)

De thesauris.

Thesaurus in Codice civili definitur i *rei quacumque abscondita vel infossa, quam nemo probare potest esse suam, et quee fortuito casu invenitur. Art.* 716.

Dicitur 1° *res quaicumque* ac proinde necesse non est ut sit *vetus* depositio ut in veteri jure requirebatur.

Dicitur 2° *quœ fortuito casu invenitur.* Ilæc verba non videntur tamen ad essentiam definitionis thesauri perlinere, juxta *Delvincourl* et alios jurisperitos; ita ut, si thesaurus ex industria requiratur et inveniatur, nihilominus thesauri essentiam habeat. Sed hæc clausula apposita fuit, quia ordinarie fortuito casu thesauri inveniuntur, et ad avertendos homines a fodiendis agris alienis, spe thesauri.

Thesaurus, ex jure civili, totus est inventoris, si inveniatur in proprio fundo, etsi inveniatur in fundo alieno, media pars pertinet ad inventorem et altera media parsad dominum fundi. *Art.* 716. Si ergo inveniatur in loco ad rempublicam vel communitatem quamcumquc pertinente, media pars rcipublicæ vel communitati cedit. — Jam diximus supra adnot. 1, nullum jus in thesaurum competere usufructuario, nisi ratione inventionis, si ipsemet illum invenerit. Non enim est dominus fundi.

Quæslio movetur circa inventionem thesauri ab alieno qui ex industria illum in fundo alterius quæsivit. Circa quod distinguendum est. Vel thesaurus absque consensu domini quaesitus fuit, vel deejusconsensu. In priori casu vidclur totum perlinere ad proprietarium; ita *Delvincourl.^* lio est quia, silentibus de hoc casu novis legibus, recurrendum est ad lc,res quæolim in Gallia vigebant, ctquælotum thesaurum proprietario adscribcbanl. Sua medietale privatur inventor ob injuriam domino fumi! illatam. In posteriori casu, certum videtur inventorem jus habere ad mediam. parlcint quia nullam intulit injuriam ob quam privari powit parte quam lex ipsi adscribil.

ADNOTATIO IX.

De rebus derelictis, amissis et vacantibus,

Bona derelicta et vacantia generaliter declarantur in Codice civili ad rempublicam pertinere.

«Tous les biens vacans et sans maître cl ceux des personnes qui décèdent sans héritiers ou dont les successions sont abandonnées, appartiennent au domaine public, *Art.* 539.

» Les biensqui n'ont pas de maître appartiennent à l'état. » *Art.* 713.

Dixi *generaliter* quia hæc legis dispositio quasdam exceptiones admittit; sic v. g. aves, animalia sylveslria et quædam aliæ res mobiles quæ dicuntur *nullius* vel fiunt occupantis, vel specialibus reguntur legibus.

« Les droits sur les effets jetés à la mer, sur les objets que la mer rejette, de quelque nature qu'ils puissent être, sur les plantes et herbages qui croissent sur les rivages de la mer, sont réglés par des lois particulières. Il en est de même des choses perdues dont le maître ne se représente pas. *Arl.* 717.

» Les choses du cru de la mer comme ambre, corail, poissons à lard et autres semblables qui n'auront appartenu à personne, demeureront à ceux qui les auront tirées du fond de la mer ou pêchées sur les flots; s'ils les ont trouvées sur les grèves, ils n'en auront que le tiers. « Ordonnance de 1681. Duas alias partes accipiet respublica. *Touiller,* t. 4, n° 38.

Qui e mediis maris fluctibus extraxerunt bona naufragarum , eorum habent tertiam partem ; duas alias habet respublica, si proprietarius intra annum et diem non comparcat. Qui vero ipsomel tempore naufragii hæc bona a fluctibus extrahunt, jus habent lanium ad laboris indemnitatem.

Bona in lillore maris inventa reipublicæ integra ascribuntur, cum debita inventoribus laboris indemnitate. (Ordonn. de la marine du mois d'août 1681.)

Soii parochiarum vicinarum incolæ jus habent in plantas vel herbas quæ in lillore maris crescunt qtiandiu fundo maris vel rupibus inhaerent; si voro jam fluctibus abripiantur, fiunt primi occupantis. *Tuul-Hcr,* t. 4, 11.40.

Quæ ir, fluminibus navigabilibus ve! in eorum lillore inveniuntur, pertinent ad rempublicam, nisi dominus ea reclamaverit tempore a judice prælixo.

Idem dic de iis quæ in quibusdam locis publicisrcperiunlur, Gallice *fans 1er greffes criminels , dans les bureaux drs carrosses, coches cl messageries.* Biennium conceditur domino ut possit ea reclamare. *Touiller, ibid.*

Nullæ speciales sunt leges circa alias res nuper amissas, pro quibus igitur standum est juri communi. *Delvincourl,* t. 2.

Olim quædam erant legis dispositiones circa bona extraneorum quæ in Galliis vacabant *ari.* 726 et 912; sed hodie, a lege diei 14 julii 1819, aliter fuit statutum et advenæ succedunt sicut regnicolæ.

ADNOTATIO X.

De venis metallicis el aliis non metallicis.

Triplicis generis distinguuntur in novojurecivili venæ,seu fodinæ;aliæ quæ vocantur *inines,* aliæ quæ vocantur *minières,* aliæ quæ vocantur *carrières.* Primæ continent diversas substantias metallicas : secundæ continent substantias metallicas aliis substantiis permixtas quæ dicuntur *minerai:* terliæ continent diversa lapidum et terrarum genera.

« Sont considérées comme *mines* celles qui contiennent en liions, en couches, ou en amas , de l'or, de l'argent, du platine, du mercure, du plomb, du cuivre, du zinc, de la calamine, du bismuth, du cobalt, de 1'arsenic, du manganèse, de l'antimoine, du molybdène, delà plombagine ou autres matières métalliques, du soufre, du charbon de terre ou de pierre, du bois fossile, des bitumes, de l'alun et des sulfates à bas métallique. *Loi du* 21 *avril* 1810, *art.* 2.

«Les minières comprennent les minerais de fer dit *(Yalluvion,* les terres pyriteuses propres à être converties en sulfate de fer, les terres alumineuses et les tourbes. *Ibid. Art.* 3.

« Les ^arrières renferment les ardoises, les grès, pierres à bâtir el autres, les marbres, granits, pierres à chaux, pierres à plâtre, les pouzzolanes, les basaltes, les laves, les marnes, craies, sables, pierres à fusil, argiles, terres à foulon, teircs à potier , les substances terreuses el les cailloux de toute nature. » *Art. 4.*

Porro diversasunl jura proprietarii fundi oro diversis venis subira memoratis. Vena

onæ dicantur **miner** non possunt effodi sine consensu gubernii et hæc licentia concedi potest tum proprietario fundi, tum alteri, salva, in ultimo casu, jusla indemnitate quæ proprietario debetur et quæ determinatur, secundum venæ quantitatem et reditus, amicabili compositione, vel per arbitrium peritorum et persententiam judicis.

e Les mines ne peuvent cire exploitées qu'en vertu d'un acte de concession délibéré au conseil-d'état. Cet acte règle les droits des proprietaires de la surface, sur le produit des mines concédées. » *Art,* 5 et 6.

Venæ quæ dicuntur *minières* effodi possunt a proprietario, sine ulla concessione aut licentia gubernii, nisi agatur de iis quæ vocantur *tourbes* pro quibus fodiendis debet primum etiam proprietarius declarationem suæ intentionis ad sub-præfeclum transmittere (ausous-prcfel).

Si proprietarius nolit illas venas (minières) eflodere, fabricæ ferrariæ magistri vicini (les maltresdes forges voisines) possunt hanc curam suscipere, monito prius proprietario, cui indemnitatem debent, et obtenta præfecti licentia,

a Si le propriétaire ne veut pas les exploiter, ou s'il néglige de le faire, les maîtres des forces voisines peuvent exploiter, après en avoir prévenu les propriétaires cl obtenu la permission du préfet. *Ibid., art.* 60.

» Les tourbes ne peuvent cire exploitées que par le proprietaire du terrain ou de son consentement. Mais il doit préalablement en faire la déclaration à la sous-préfecture. » *Art,* 83.

Nulla licentia aut concessio gubernii requiritur ad effodiendas venas quæ dicuntur *carrières.* Servari solum debent leges et statuta specialia. *Delvincourt,* t. 1, p. 302, *Touiller,* t. 3, n° 292 elseq.

ADNOTATIO XI.

De alluvione et insulis.

Sic statuit Codex civilis Gallicus ab art. 556 ad art· 563«

1° Incrementa qwe successive et insensibililer alicui prædio ripalio (riverain) fluvius adjicit, *alluvio* vocantur.

Alluvio duplici modo fieri potest : vel terras unipraedio ripalio adjungendo, vel unam ripam insensibili1er deserendo et alleram invadendo: hocqueiterum vel in fluviis naigabilibus advenire polest vel in fluviis non navigabilibus. Porro in quocumque **casum**· crementum seu alluvio ad dominum fundi perlinet cui adjicitur. *Art.* 556 et 557.

Aliter est de alluvionibus maris seu terril a mari derelictis, gallice *les relais de la mer,* quæ rcipublicæ ascribuntur. Art. 538 et 551

Stagna et locus alluvionis jus non admittunt, in aquarum incremento vel imminutione : licet enim interdum crescant et decrescant, suos tamen terminos retinent. Ari. 538.

Si subita aquarum exundatione fluvius navigabilis vel non navigabilis, partem notabilem et cognoscibilem ex una ripa ad alteram transferat, perlinet hæc pars ad dominum fundi cui delracta est ; sed tenetur iste intra annum jus suum repetere, quo tempore elapso non admittetur ad illud repetendum, nisi dominus fundi, cui unita fuit pars illa, nondum eam possidere coeperit. *Art.* 559.

2° Insulæ, quæ in fluviis navigabiabus efformantur, ad rempublicam pertinent, nisi titulus sit in contrarium vel praescriptio. *Ari.* 560.

Insulæ in fluviis non navigabilibus natae, perlinent ad proprietarios ripalios (propriétaires riverains), ex ea parte qua formata est insula. Si non ex una tantum parte formata sit insula, ad proprietarios pertinet utriusque ripæ, juxta portionem quam determinaret linea per medium fluminis directa. *Art.* 561.

Si fluvius navigabilis vel non, novum sibi formando brachium, prædium scindat eteircumplectalur proprietarii ripalii (riverain) adeo ut inde fiat insula, tota hæc ad eumdem illum proprietarium perlinet. *Art.* 562.

Si fluvius navigabilis vel non, novum cursum sibi aperit, pristinum alveum derelinquendo, proprietarii fundorum in quibui novus efformatus est alveus, pristinum aU vcum accipiunt, titulo indemnitatis , et pro ra la parte fundorum unicuique sublatorum. Arl. 563.

Insula in mari nata primo occupanti cedit, ex jure antiquo et communi, cui non derogavit jus novum.

ADNOTATIO XIL

De accessione.

(Cod. eiv. al» art. 5^6 ad »rt.

Proprietas rei sive mobilis sive fmmobiltj jus domino confert in id **oiw** quod ab ilh

re producitur, et in id quod ipsi unitur sive accessorie, s>venaluralitcr, sive ex industria : et hoc vocatur *jus accessionis. Ari.* 546.

1° Fructus rei alicujussivc naturales sive industriales, sive civiles ad rei dominum perlinent jure accessionis, cum onere tamen impensas solvendi quæ ad cos oblinendos ab alio faclæ sunt. *Ari.* 547 et 548.

Simplex possessor fructus rei non facit suos, nisi bona fide possideat, id est tanquam proprietarius, vi tituli cujus vilia ignorat. Art. 549 et550.

2o Resquæ rei uniuntur, vel sunt immobilesvel mobiles. Pro jure accessionis determinandoin memoriam revocandum est principium : *accessorium sequitur principale,*

Jus accessionis quoad res immobiles hic iiræsertim consideratur in *cedificalionibus,* quæ fieri possunt vel ex aliena materia in proprio fundo, vel ex propria materia in lundo alieno.

Porro in utroque casu *adificalio* censetur [acta impensis domini ad quem fundus pertinet, nisi contrarium probetur, et ad eumdem pertinet ædificium *{ari.* 553), cum variis tamen restrictionibus pro variis casibus qui sequentibus articulis Codicis enuntiantur.

Si ex aliena materia proprietarius fundi ædilicaliones et alia opera (des constructions rt autres ouvrages) fecerit, illius materiæ pretium el valorem solvere tenetur, imo et indemnitates si casus exigat; servat tamen, jure accessionis, proprietatem aedificii, nec l'oies! proprietarius materiæ hanc materiam repetere. *Ari.* 554.

Si aedificationes et alia opera aliquis ex propria materia in fundo alieno fecerit, varia sunt jura proprietarii pro bona vel mala fide ædilicatoris. Si fuerit enim in mala fide, optionem habet dominus fundi vel exigendi ut hæcopera tollantur et impensis ædilicatoris, vel ea, jure accessionis, retinendi solvendo lanium pretium materiæ et laboris. Si ædilicator fuerit in bona fide, non potest proprietarius exigere ut opera tollantur, sed oplioncm tantum habetsolvendi aut pretium materiæ et laboris, aut va loris augmentum quod inde fundus suscepit. *Art.* 553, 554, 555.

Idem dicendum de plantationibus arborum ct planta um, nisi quod si nondum radices egerint, dominus earum exigere potest ulsibi reddantur. *Toullier,* 1.3.

Arbores altae stfpitis (de haute tige) plantari non debent nisi in praescripta statutis aut usibus a fundo vicini distantia* Alioquin jus habet vicinus exigendi ut xollanlur, art. 671, nisi, ut putat *Delvincourt,* a triginta annis existant, quo in casu adest quædam præscriplionis species. Ita etiam *Toullier*, t. 3. Sed in nullo casu vicinus ipsemet illas arbores caedere potest.

Potest vicinus exigere ut caedantur rami qui suo fundo impcdenlfqui avancent sursa propriété) et ipsemet caedere radices quæ in suam proprietatem extenduntur. *Art.* 672.

Quoad fructus e ramis pendentes, illius sunt cujus est arbor ; et si in fundum vicini ceciderint, non debet iste eos relinere, nisi dominus censeatur hos illi reliquisse, quod praesumi poterii, si eos non repetat intra paucos dies. *Toullier,* t. 3.

« Les propriétaires riverains des bois et forêts ne peuvent se prévaloir de l'art. 672 do Code civil, pour l'élagage des lisières desdits bois et forêts, si les arbres des lisières ont plus de trente ans.» Code forestier, *art.* 150.

Jus accessionis quoad res mobiles subjacet omnino principiis æqnilatis naturalis, et quæ in codice civili traduntur regulæ potius sunt exempla quibus determinari potest judex in variis circumstantiis. Ari. 565.

Quando duæ res unitæ ita ut unum totum efficiant, nihilominus sunt separabiles, totum illud ad eum pertinet cujus est res principalis, cum onere tamen solvendi pretium rei adjectae. *Art,* 566.

Porro res illa tanquam principalis habetur cui altera adjecta est ad usum, ornatum vel complementum. Ari. 569.

Si tamen res adjuncta longe majoris sil pretii acres principalis, et huic adjecta fuerit inscio domino, poterit hic illam rem adjectam repectere. Secus si adjecta fuerit sciente domino nec reclamata, quia tum censetur consensisse. Ita *Delvincourt, Toullier.*

Si e duabus rebus unitis nulla spectari potest ut accessoria, illa pro principali habetur quæ pretio, vel volumine præslanlior est. *Art.* 569. Et si pretium et magnitudo sint fereæqualia, compositum fit utrique domino commune. Ita *Delvincourt.*

ADNOTATIO XIII. (Peg. 69.)

De specificatione, confusione et com· mixtione.

Specificatio est confectio alicnjns ηστ»

speciei ex aliena materia. Porro aliquando pretium materiae longe superat pretium industriae; aliquando pretium induslriæ superat pretium materiae.

In priori casu proprietarius materiae repetere potest novam speciem ex materia sua confectum, solvendo artifici labori pretium, *ari.* 570. Hinc si quis ex auro alieno scyphum, aut ex lana aliena vestem confecerit, scyphus et vestis ejus erunt ad quem perlinebat aurum aut lana, modo ipse solvat valorem laboris.

In posteriori casu, industria reputabitur res principalis, et artifex jus habebit relinendi rem confectam, solvendo domino pretium materiæ, *ari.* 571. At si mala fide artifex materiam alterius adhibuerit, et illo inscio, tenebitur in utroque foro ad indemnitates et reparationes erga dominum. *Art.* 577.

Mine sculptor qui ex marmore alieno pulcherrimam confecisset statuam, posset eam relinere. Idem dicendum de piclore qui in tela aliena pinxisset, vel de eo qui scripsisset in papyro alieno. *ToullierelDclvincourt*, tom. 2.

Si quis ex materia parlim sua parlim aliena novam speciem confecerit, nec facile duæ materiæ separari queant, nova species confecta fit utrique domino communis, uni quantum ad partem materiæ quæ ad illum perlinebat, altori quantum ad aliam partem materiæ sibi propriam et simul ad pretium laboris. Ari. 571.

Commixtio est conjunctio rerum æque principalium ad diversos dominos perlinentium ; si de rebus agatur liquidis aut liquefactis, vocatur *confusio.*

Quando res commixtae facile possunt separari, ille quo inscio commixtio facta est, potest divisionem petere, et separari debent pro rata parte rei mixlæ. *Art.* 573.

Quando non possunt facile separari , v. g. acervi trilici, fiunt communes utrique domino, prorata parte quantitatis, qualitatis, et valoris rei mixlæ. *Ibid.*

Si materia unius valde superet materiam alterius, qualitate cl pretio, potest illius materiæ dominus lotam rem commixtam contusam repetere, solvendo alteri ipsius materiam. *Ai l.* 574.

Nota 1“ Cum res manet communis inter dominos materiarum ex quibus confecta est, vend» debel per licitationem, d pretium inler ipsos, pro rata parte, dividi. *Ari.* 375.

2° Quotiescumque proprietarius materie ex qua, eo inscio, nova species confecta est. jus habet hanc repetendi, potest pro libitu petere vel restitutionem materiæ in eadem natura, quantitate, pondere, mensura et bonitate, vel ejus pretium. *Ari. 576.*

ADNOTATIO XIV. (Pag. 71.)

De prdescriptione.

fCotL civ , ari. 2219 et ieq.)

Hæcin Codice civili circa præscriplioncm statuuntur :

Præscriplio est modus acquirendi vel se liberandi per certum temporis lapsum elsub conditionibus lege statutis. *Art.* 2219.

Duplicem igitur effectum paril præscriptio : unum, conferendo dominium ; alterum, ab aliqua servitute et obligatione liberando. Prius dicitur Gallice : *prescrire un droit;* posterius : *prescrire contre un droit.*

Renuntiatio fieri potest præscripliom acquisitæ, non præscriplioni acquirendae. Art. 2220.

Ille nequit præscriplioni renuntiare qui non potest alienare. Ari. 2222.

Renuntiatio potest esse vel expressa vel tacita : hæc posterior ex aliquo facto sequitur quod supponit derelictionem juris acquisiti. *Art.* 2221.

Creditores et alii quorum interest, possunt præscriplionern opponere, etsi huic debitor vel proprietarius renuntiaverit. Ari. 2225.

Status cl communitates iisdem subjacent legibus ac privati, quoad præscriptionem, lam active quam passive. *Art.* 2227.

Sect. I. — *De rebus itnpr<wt iplibilibiiK*

Aliæ res sunt impræscriplibilcs ex natura sua ; aliæ ex legis dispositione.

Impræscriplibilcs sunt ex natura sua res pro quibus acquirendis non potest supponi titulus legitimus. Hinc 1° non præscribilur contra jus naturale et divinum; 2° neque coni raca quæ instituta sunt ad bonum commune; 3° neque contra ea quæ non sunt in commercio, *art.* 2226. Porro extra commercium sunt 1" res quæ non possunt a privatis possideri, qu.dcs sunt lluvii, pôrlus, et alia enumeratam/. 538 el54(),quæad icmpublicain perlinent titulo supremae polcstalis potius quam dominii. 2" res qtiæsunl usibus publicis de-ulatæ, quales sunt riæ publicæ, ædificia publica, ecclesiæ, purlæf

muri, munimenta arcium, nec præscribi possunt, nisi cessaverit carum destinatio. *Toullier,* t.3.

Ea autem censentur in commercio quæ, etsi esse possint dominii publici, possunt cliam sub domino privato fieri, qualia sunt ea quæ ad rcnipublicam perlinent titulo private proprietatis, qualia sunt bona vacantia, insulæ et alia quæ *ari.* 539, 541 et 560 enumerantur, et in hoc sensu intelligendus est *ari.* 2227, quo statuitur gubernium iisdem subjacere præscriplionibus ac privatos.

Impræscriplibiles sunt ex legis dispositione res quæ vel expresse lege vel explicite a præscriptione excluduntur.

Sic 1° servitutes aut non apparentes aut non continua quæ titulo destituuntur, *ari.*691 ; 2· bonum dotale, durante bonorum societate inler conjuges , nisi præscriplioanteconjugium inceperit, *ari.* 1561 ; S'· bona dolationem regiam componentia ; *Leg.* 18 novembre 1814; 4° quædam bona minorum interdictorum et mulierum, *ari. 2252* el seq.

Sect. II. — *De posseisione.*

Possessio in Codice civili definitur : detentio vel fruitio rei alicujus aut juris. *Ari.* 2228. Nihili refert utrum quis per se immediate possideat, vel per alium qui nomine ipsius possideat.

Ad præscribendum requiritur possessio continua et non interrupta, pacifica, publica , certa, et titulo proprietarii. *Ari.* 2229.

Hinc 1° quicumque nomine alterius aut simplici illius tolerantia ac mera facultate possident, quales sunt tutores, curatores, coloni, depositarii, usufructuarii, nunquam possunt præscribere, nisi tamen titulum suæ possessionis intervorterint, et alium obtinuerint. Ar.% 2232,2236 et seq. Idem die de præfatorum ha-rMibus.

Hinc 2 res furtivae vel vi ablalæ præscribi nequeunt, quandiu possessio vi fundatur. *Delvincourl*, L 2.

SiCT. III. — *De interruptione Ci Jutpenfione pr^Jcriptionih*

(Cod. civ.. «rt. »x'p et »eq.)

Præscrjptio interrumpi potest vel naturaliter vei civiliter. ***Ari.*** 2242.

Interruptio est naturalis quando possessor privatur per annu el diem rei possessione, sive a priore domino, swe ab aho. *Art.* 2243. flem si expresse aut tacite jus agnoverit proprietarii contra quem praescribebat. *Ari.* 2248.

Interpellatio juridica, mandatum judiciarium , apprehensio tenorum legalis (saisie), interruptionem constituun', civilem modo rite possessori denuntientur, nec vitium formæ nec aliud ob quod rejiciantur, includant.

« Une citation en justice, un commandement, ou une saisie, signifiés à celui qu'on veut empêcher de prescrire, forment l'interruption civile. *Arl.* 2244.

« La citation en conciliation devant le bureau de paix interrompt la prescription, du jour de sa date, lorsqu'elle est suivie d'une assignation en justice donnée dans les délais de droit. *Art.* 2245.

» te citation en justice, donnée même devant un juge incompétent, interrompt la prescription. Art. 2246.

» Si l'assignation est nulle par défaut de forme, si le demandeur se désiste de sa demande, s'il laisse périmer l'instance, ou si sa demande est rejelée, 1'interruplion est regardée comme non avenue. » Art. 22-47.

Quando interrupta est præscriplio, omne tempus elapsum ante interruptionem pro nihilo computatur, et sublata interruptione, denuo possessio inchoanda est et per omne tempus lege statutum continuanda.

Suspensio, quæ ab auctore vocatur dormitio, præscriplionis locum habet quando dominus est incapax rem suam contra possidentem prosequendi aut quando res possessa nondum est exigibilis.

In jure antiquo præscriplio suspendebatur tempore belli aut pestis, quia jus tunc non dicebatur. At hæc dispositio non viget in jure novo; de hoc enim silet lex civilis. Ita *Merlin,* Répcrt. de jurisp.

Præscriplio generaliter contra omnes currit qui non sunt in casibus lege exceptis. *Arl.* 2251.

Suspenditur erga minores, interdictos, conjuges inter se, et erga uxorem, durante matrimonio et societate tenorum, quoad bona dotalia. *Art.* 2252 et seq. et 1561.

Suspenditur etiam quoad debita conditionata donec impleta fuerit conditio. *Art.* 2257.

Suspensio In hoc differt ab interruptione, quod tempus suspensionem præcedcn* cur»

tempore eam subséquente conjungi possit ad proscribendum, dum, ex supra dictis, hoc non fit in casu interruptionis.

Sbct» IV. — *De titulo.*

Ad præscrihendum non requiritur titulus ferus, seu per se sufficiens ad conferendum jus quod quis contendit. Tunc enim jam præscriptione opus non esset.

Titulus *præsumptus* aut *putativus,* qui nempe creditur existere et revera non existit, ut si credam emisse agrum quem non emi, sufficit in praescriptionibus 30 annorum , quia pro talibus praescriptionibus lex nullum requirit titulum. *Ari.* 2262. Sed non sufficit in praescriptionibus 10 aut 20 annorum quia leges pro his titulum requirunt. *Ari.* 2265.

Titulus *coloratus* sed *invalidus* ob latentem delectum, sufficit etiam in praescriptionibus 30 annorum, ut supra ; sed non sufficit in aliis praescriptionibus 10 cl 20 annorum , si invalidus sit ob defectum formæ. *Ari.* 2267. Aliter est si invalidus sit ob occultum juris defectum, vel ob irritationem legis.

Titulus *vitiosus* is est quo possidens non poss'det nomine suo. Et semper obstat praescriptioni etiam longissimae. *Art.* 2236 et 2237. Hinc dicitur : *Melius est non habere titulum quam habere vitiosum.*

Sbct· V· — *De tempore ad proscribendum requisito.*

(Cod. ciri, ari. 2260 et icq.)

Computatur proscriptio non de hora ad horam , sed de die ad diem, et completur oum ultimus dies lotus eflluxit. Ari. 2268 et 2261.

Ad complendam praescriptionem, addere potest qui possidet, possessioni suae possessionem sui auctoris, quocumque modo et titulo ipsi successerit, *art.* 2235. Qui enim ab aliquo r?ra legitime accipit, hanc rem accipit cum omnibus suis juribus ac proinde cum possessione inchoata ad praescribendum. Supponitur tamen possessionem aicloris habuisse conditiones aliunde requisilas.

Diversum requiritur tempus pro rerum pr .escribcndarum diversitate.

1° Quoad immobilia. 1° Sufficit ad proscriptionem spatium 30 annorum, etiam sine titulo, nec opponi potest mala fides. *Ari. 2262.* Hoc est in jure novo longissima præscriptio , nec amplius vigeni dispositiones antiqui juris quibus ad præscrihendum res ecclesiasticas longius intervallum requirebalur. *Art.* 227. 2 Cum titulo requiritur et sufficit inter présentes spatium 10 annorum , et inter absentes spatium 20 annorum ; et si is contra quem proscribitur partim fuerit prosens, partim absens, computari debet primo numerus annorum præsentiæ, deinde duplicari numerus annorum qui desunt ad complendum decennium, et qddi numero priori. *Ari.* 2265 et 2266. Res illustratur exemplo : Supponatur Petrum contra quem fundus aliquis præscribitur fuisse sex annis prosentem, deinde mutasse domicilium et alio transtulisse; ad complendam hanc proscriptionem computari debent primo sex anni præsenliæ Petri , deinde bis quatuor sive octo annos absentiæ.

Præsens autem ille est qui domicilium habet in curia regia (dans le ressort de la Cour royale) in qua silus est iundus proscribendus. *Art.* 2265.

In foro externo bona tides semper præsumitur, nisi contrarium probetur; imo sufficit in proscriptionibus 10 et 20 annorum bonam fidem extilisse initio possessionis. *Art.* 2268 et 2269. At in foro conscientiæ, pro quacumque proscriptione, etiam 30 annorum , requiritur bona fides et pro toto tempore ad proscribendum requisito.

2" Quantum ad res mobiles, per triennium proscribuntur possessione quæ pro titulo habetur, et bona tide. *Art.* 2279 et 2280. Ita ex his articulis censent DD. *Hecevcur, Houssel* cl alii, observantes hanc legis dispositionem esse in favorem commercii et vim obtinere in foro conscientiæ, ideoque rem mobilem deperditam , aut etiam furto ablatam, post triennium acquiri ei qui eam possidet bona fide, imo et ante triennium non posserepetia priore domino, si empta fuerit in nundinis aut a mercatore publico, nisi ille pretium pendat possessori.

a En fait de meubles la possession vaut litre·

» Néanmoins celui qui a perdu ou auquel il a été volé une chose peut la revendiquer pendant trois ans à compter du jour de la perte ou du vol contre celui dans les mains duquel il la trouve , sauf à celui-ci son recours contre celui duquel il la tient. Art £279. Si le possesseur actuel de la chose volee ou perdue l'a achetée dans une foire ou dans un marché ou dans une vente publique, ou d'un marchand vendant des choses pareilles, le propriétaire ne peut se la faire rendre qu'en remboursant au possesseur le prix qu'elle lui a coûté. » *Art.* 2280.

3° Sunt et aliæ proscriptiones ad se liberandum ab aliqua servitute aut obligatione et quæ plus minusve temporis exigunt, v. g. 1· proscriptiones actionum tam realium quam personalium (des actions tant réelles que personnelles), quæ per 30 annos complentur. Sub his comprehenduntur census (les rentes) non tantum quoad annos reditus sed et quoad capitale. 2° Proscriptiones quinque annorum quæ pro objecto habent partem non solutam et debitam ex censibus et pensionibus (les arrerages des rentes et pensions), locationum pretia, et usuras loeatæ pecuniæ, etc. 3° Tandem alia quædam proscriptiones quæ respiciunt debita solvenda mercatoribus, operariis, medicis, institutoribus et aliis quibus post certum temporis spatium denegatur actio contra debitores. *Ari.* 2271 , 2272, 2273. Sed *islæ* ultimæ proscriptiones non liberant in foro conscientiæ, si debita non fuerint soluta, et nituntur tantum præsumptione forti nimirum præsumptione solutionis, qua deficiente nullum sortiuntur effectum. *Ari.* 2275.

In Galliis non admittitur *rcslilulio in integrum* de qua disserit auctor, p. 180.

ADNOTATIO XV. (Pag. 129 et eeq.)

De possessore bonæ fidei.

IeNon agnoscitur, ex jure novo in possessore bona fides nisi quando possidet tanquam proprietarius, vi tituli proprietatis translativi cujus vilia ignorat ;el cessat bona fides stalim ac possessor hujus tituli vitia novit.

« Le possesseur est de une foi quand il possède comme propriétaire en vertu d'un litre translatif de propriété dont il ignore les vices.

d Il cesse d'être de bonne foi du moment où ces vices lui sont connus, u *Art.* 550.

2° Possessortronæ fidei facit fructus suos. Ari. 549. Hæc dispositio legis extenditur ad omnes fructus sive naturales, sive industriales, «ive mixtos, sive civiles, consumptos, sive exstantes; cl locum habet, sive possessor inde factus sit ditior sive non, et tam pro foro interno quam pro foro externo· Quoscumque fructus facit suos possessorbonæ fidei irrevocabiliter. Ilastatuit lex obgravem societatis utilitatem, nempe ad excitandam fundorum culturam, et præcavendas familiarum ruinas, et lites, nec ulla ratio est hanc restringendi ad forum externum. Vid. *Dclvincourl,* torn. 2, p.211 et *Toullicr,* torn. 3, p. 76.

Non aliud requiritur nisi possessoris bona fides, titulus, ut supra diximus, et perceptio fructuum durante bona fide. Percipiuntur autem fructus naturales per ipsorum collectionem seu separationem a radice. *Ari.* 585, et civiles, perlapsum temporis cui correspondent, annumerando de die in diem. *Art.* 586.

3° Tenetur possessor 1 næ fidei ad impensas ordinarias, sicut usufructuarius , v. g. ad tribula annua, ad modicas reparationes, labores culturo,et alia hujusmodi, nec potest tales impensas a domino repetere; quia per fructus compensantur quos percipit. Ari. 548. *Delvincourl,* torn. 2, p, 212.

Non tenetur ad impensas extraordinarias sive necessarias, sive utiles ad rei conservationem; easa domino reperde potest,saltem in quantum augent valorem fundi, idem dic de impensis etiam voluptuariis quæ auferri non possunt absque deterioralionc et quæ proprietario relinquuntur. Omnes islæ impensæ non compensantur fructibus. Fundatur hæc decisio art. 555 et per analogiam art. 861,862 et 1635. Vid. *Delvincourl* et *Touiller,*

ADNOTATIO XVI. (Pag. 137ctseq.)

De possessore mala fidei.

1° Possessor malæ fidei rem injuste acceptam restituere debet, aut in specie aut in valore, quocumque modo, etiamsi fortuito casu perierit. Nec refert utrum simililcr apud dominum periisset.

« Si la chose indûment reçue est un immeuble ou un meuble corporel, celui qui l'a reçue s'oblige à la restituer en nature, si elle existe, ou sa valeur, si elle est périe ou détériorée par sa faute; il est «icme garant de sa perte, s'il l'a reçue de mauvaise foi. *Art.* 1379.

» De quelque manière que la chose voice ait péri ou ait été perdue, sa perle ne dispense pas celui qui l'a soustraite de la restitution du prix. » Art. 1302.

2e Possessor mal® fidei restituere tenetur omnes fructus quos percepit vel percipere potuisset, exceptis fructibus quos vocant theologi industriales et qui, juxta Codicem, inter civiles computantur.

« Le simple possesseur ne fait les fruits siens que dans le cas où il possède de bonne foi ; dans le cas contraire, il est t*nu de rendre ses produits, avec la chose, nu propriétaire qui la revendique. » *Art,* 549.

Dixi : *exceptis fructibus,* etc. v. g. Si quis exaliena pecunia negotiando lucrum fecerit, non tenetur hoc lucrum domino restituere, quia fructus propri® induslriæ est, fructuum restitutio fieri debet, sive fructus illi consumpti sint sive non. Deduci tamen possunt impensae ad colligendos fructus necessariae.

« Les fruits produits par la chose n'appartiennent au propriétaire qu'à la charge de rembourser les frais des labours, travaux cl semences, faits par des tiers. » *Art.* 548. *Delvincourl,* lom. 2, et C. de pr., *art.* 129.

3° Potest insuper possessor mal® fidei impensas deducere utiles aut necessarias ad rei conservationem. *Art.* 1381.

« Celui auquel la chose est restituée doit tenir compte, même au possesseur de mauvaise foi, de toutes les dépenses necessaires et utiles qui ont été faites pour la conservation de la chose. » *Toullier,* tom. 11

ADNOTATIO XVII. (Pag. 444.)

De possessore dubiœ fidei.

Nihil statuit jus novum circa possessorem dubiæ fidei. Videtur dubium quod supervenit possessioni bona fide incept®, nec per moralem diligentiam exculi potest, sufficere ad legitimam proscriptionem, adeo ut possessor, in hoc casu, possit, post certum tempus, rem tanquam suam relinere cl facere fructus suos. Ideo post annuam possessionem ipsi conceditur actio in tribunalibus pro re servanda. *Toullier,* lom. 3. Et hoc exigere videntur tranquillitas societatis et bonorum securitas.

Cælcrum potest jure æquiparari possessori bonæ fidei, cum revera vilia tituli vi cujus possidet non cognoscat. *Ari.* 550.

ADNOTa TIO XVIII. (Pag. 482.)

***Cui** ex pluribus creditoribus prius sil restituendum.*

Creditores alii sunt privilégia»!, alii hypothecarii , alii communes seu mere chirographarii. Privilégiât! sunt illi qui ex legij posiliv® statuto, jus habent ut ante alias solvantur. *Ari.* 2095. HypothecariiSunl illi qui ex titulo hypothec®, seu assccuralionis in bonis debitorum fundatae, jus habent ut solvantur immediate post creditores privilégiâtes. *Ari,* 2094- et 2095, Communes seu mere chirographarii ii sunt qui neque ex lege neque ex hypotheca jus habent [ut pra aliis solvantur.

Omnibus creditoribus restituendum est, in lotum, si par sit debitor omnibus solvendis, et alias juxta proportionem debili, nisi quidam creditores, ex privilegio et hypotheca, sint anteponendi. *Ari.* 2093 et 2094.

Primum autem omnium, res aliena si in specie existât , domino reddenda est; quia domino clamat. Notandum est, ex jure novo, rem emptam, etsi nondum solutam, fieri emptoris, nec posse a venditore repeti in specio, jure praelationis.

Soluta autem re aliena , is ordo inter creditores servandus est.

Primo loro solvendi sunt creditores privilégiai!, servato ordine non temporis sed naturae et qualitatis privilegiorum , pro ut in codice inscribuntur, et si sint ejusdem generis, pro rata parte uniusjusque debili. *Art.* 209G et 2097. Privilegia fundari possunt vel super mobilia, vel super immobilia, vel super ulraquc simul. *Ari.* 2100, 2101,2102, 2103, 2104, 2105.

Notandum est privilegia jus non conferre prolationis, quando agitur de bonis immobilibus , nisi publica reddantur per inscriptionem in codice hypothecarum , exceptis privilegiis quae *art.* 2101 designantur. *Art.* 2106 cl seq.

Secundo lo'O solvendi sunt creditores hypothecarii juxta ordinem non temporis cre 'i i vel hypothec®, sed istius inscriptionis in tabulis conservatoris hypothecarum. *Aii.* 2134. Excipiuntur ab inscriptione hypothec® minorum, uxorum, etc., et compilantur a die qua constitui® censentur. *Ai t.* 2135. Si plurcs hypothec® eadem die i.iscripl® fuerint, nullus inter eas servatur ordo, nec matutin® serotinis proferuntur, sed creditores solvantur pro rata parte crediti. Ari. 2147.

T i lio loco solvendi sunt pro rata parte alii ei editores qui nullum jus habent praelationis. *Art.* 2093.

Varia» privilegiorum et hypothecarum species enumerantur et legend® sunt in Codice. Ari. 2100 et seq.

ADNOTATIO XIX. (Pag. 486.)

Virum debita certa non sint prius solvenda quam incerta?

Videtur negative respondendum , sive dubium versetur circa debitum, sive circa creditorem.

In l°casu , creditor habet jus strictum pro rata parte dubii, nec amplius incertum videtur debitum quoad hanc partem. In 2° casu, creditor, e lsi ignotus, æqualejus habet ac si cognosceretur, nec ulla ratio est cur cedat de jure suo. Prjesumpta ejus intentio esse potius videtur, ut de suo debito fiat, quemadmodum si nullus foret debitorum concursus, ac proinde in pias causas ad sui ipsius intentionem erogetur.

Exceptio forsan esse posset in casu quo alius creditor certus vel jam ipse pauper existcrcl vel gravissimum damnum paterelur ex non solutione integra debili. Tum enim meliori jure prosumi posset intentio creditoris incerti.

ADNOTATIO XX. (Pag. 188.)

Virum si creditori debitor totum solvat, cl inde fiat impotens aliis creditoribus satisfacere, pccccl contrajustitiam?

U. Quæslio tractanda est sive pro creditore, sive pro debitore.

1° Poteslne creditor, non habens jus prolationis, totum debitum suum pro aliis petere et accipere?

11. 1° Si sil bona fide, id est, putans debitorem parem esse omnibus solvendis, potest petere et accipere, *nisi in quibusdam casibus leqe exceptis* ubi adest nullitas pleno jure. Ratio est quia non petit nec accipit nisi quod suum est, nec ulli facit injuriam cum sit in bona fide, cui etiam leges lavere intendunt.

Dixi : *nisi* tn *quibusdam casibus* , etc., quales sunt dispositiones express® in Cod. commere., *ari.*443, 444,445,446.

2° Idem dicendum si creditor tantum dubitet de statu forlun® sui debitoris. Hoc dubium non potest illum privare jure petendi tlaccipiendi. nec est inquietandus. Inlolcrabile prorsus esset, si quis, ex m odubio circa statum fortun® debitoris , non posset jus suum prosequi. Ita ferme *Yotjlcr.*

3° Si sciat debitorem jam esseaut inde fieri impotentem ad alios creditores solvendos, nec petere nec recipere potest et restituere tenetur prorata parte. Ratio est quia, ob suam malam fidem, cooperatur injust® de-« bitoris actioni alios creditores damnificantis, et isti jus habent ut talis fraus noi committatur in sui detrimentum. *Ari.* 1167, Cod. civ., ct 447, Cod. comm.

Nota. Inter negotiatores, lex statuit de» bilorem, ex quo bonorum ipsius cessio fuit declarata (la faillite), non amplius habere rerum suarum adminisirationem. *Art.* 442 Cod. comm.; unde irriti sunt pleno jure quilibet actus debitoris circa sua bona, nec proinde creditor ab ipso solutionem accipere potest.

2° Poteslne debitor uni pr® aliis jus prolationis non habenti integrum debitum solvere?

R. Io Sisit in bona fide, putans se parem esse omnibus solvendis, potest creditori petenti vel etiam non petenti solvere, nisi hoc fiat intra decem dies qu®cessionem bonorum procedunt (la faillite). Ratio est quia, ob bonam suam lidcm, nulli facit injuriam , et bonum publicum illud exigere videtur ad utilitatem commercii. Dixi, nisi *hoc fiat,* etc., quia actus debitoris etiam cum bona tide intra hoc temporis spatium, pleno jure irritantur. *Art.* 443,445,446, Cod. comm.

2Q Si dubius sil circa statum su® forlun®, potest solvere debita exigibilia elqu® a creditore postulantur sive juridice, sive privalive. Ita leges sialuere videntur in gratiam eorum qui negotiis suis accuratius invigilant, et tribunalia in hoc casu semper obligant ad solvenda debita. Sed non potest debitor offerre solutionem, nec solvere debita nondum exigibilia. Non debet enim directe et sine causa aliquid facere quo l®di possit jus aliorum creditorum, qui ipsi æquali loco habendi sunt.

3U Si sil in mala fide, id est sciens se imparem esse aut inde fieri ad omnes creditores solvendos, non potest solvere uni pr® aliis, etiam debita exigibilia et a'creditore postulata: jus enim lædere! aliorum creditorum pro rata parle qu® ipsis cedere debet.

FINIS APPENDICIS.

INDEX APPENDICIS.

Adnotatio I. De usofructu. j
Sect. I. Quid sit ususfructus, quomodo acquiratur, quomodo finiatur? y.
Sect. II. De juribus usufructuarii. 4
Sect. III. De obligationibus usufructuarii. 5
Adnotatio II. De usu et habitatione. g
Adnotatio 111. De dominin uxorum. II,
Caput J. De regimine communitatis. Ib'
Sect. I. De communitate conventionali, Jb'
Sect. II. De communitate legali. 7
Caput 11 De regimine excludente communitatem. 42
Caput 111. De regimine dut.di. Ib.
Adnotatio IV. De dominio liliorumfamilias. e 43
Adnotatio V. De dominio clericorum in bona ecclesiastica. 44
Adnotatio VI. De religiosorum dominio. 45
Adnotatio VII. De occupatione. lb.
Adnotatig VIII. De thesauris 4
Adnotatio IX. De rebus derelictis, amissis et vacantibus i
Adnotatio X. Devenis metallicis et aliis non metallicis. lb.
Adnotatio XI. De alluvione et insulis. 43
Adnotatio XII. De accessione.]b.
Adnotatio XIII. De specificatione, confusione et commixtione. 49
Adnotatio XIV. De proscriptione. 20
Sect. I. De rebus impræscriptibilibus. lb
Sect. II. De possessione. s 21
Sect. HI. De interruptione et suspensione praescriptionis. lb.
Sect. IV. D<· titulo. 22
Sect. V. De tempore ad praescribendum requisito.]b,
Adnotatio XV. De possessore bonae fidei. 23
Adnotatio XVI. De possessore mala· fidei. lb.
Adnotaiio XVII. De posse-sore dubite fi<lei. 24
Adnotatio XV11I. Cm ex pluribus creditoribus prinsest restituendum. Jb,
Adnotatio XIX. Utrum d< bil.i certa non sint prius solvenda ipi.mi iiiccri.-i' 2β
Adnotatio .XX Utrum si deb tor creditori lotum volvat, et inde liat impotens aliis creditoribus satisfacere, ceccet «outra justitiam? lb.

FINIS IXbiCIS.

TRACTATUS

DE PRUDENTIA.

À). Th. a. Q. 47 ad 56·

Quamvis prudentia sit virtutum cardinalium prima et nobilissima , pcwt **tamen** scitu necessaria ad praxim de ea occurrunt dicenda : quapropter, quæ **fute diacutit** S. Doctor, ea nos compendiose tractabimus.

DISSERTATIO I.

fil PBUDENTIA SECUNDUM fiE.

ARTÏCI'LUS I.

Quid sil prudentia?

Q. 47. a. 1. o. — Prudentia dicta est a *porrovidendo ;* quia *prudens,* inquit Isidoros lib. 10 Etymoi. *dicitur quasi porro* m- *dens ; perspicax csl enim el incertorum praeridel casus.*

Ibid. a. 2. ad 2.—Dupliciter sumi po- ·«<! : i° largius, pro qualibet cognitione teri ad mores pertinente, sive sil speculativa sive praclica; quo sensu comprehendit fidem et theologiam, ac s<Tpein S. Scripturisvocatur sapientia : 2° sumitur stricte pro notitia practica proxime morum directrice. Deea sicsumpla hic agimus.

Ibid, ad 1. et 2. in ·. >. c.—*DICO* I°PrUJenlia varie a variis delinitur. Ab Aristotele 6 Ethic, cap. 5 : *Dabilus cum ralione vera circa bona humana aclivus.* Item : *Recla ratio agibilium.* A S. Aug. lib. 83 QQ. *Cognitio rerum appelendarum et fugiendarum,* Ab aliis : Ktrfus *intellectiva qua in guotit negotio occurrente novimus quid honeslum sit, quid turpe.* Item : *Dabilus intellectivus humanarum actionum secundum rectam rationem direclivus in omni ertnlu.* Hæ omnes definitiones in idem redeunt et sunt bonæ : *patebit exsequentibus.*

Ibid, -, 1. et 2. o. — *Dico* 2° Prudcnti.i non subjectatur in appetitu, sed in intellectu praclico.

Ibid. a. 1. o.— *Prima pars palet* ex ipso noniine; prudentia enim, ut notatum est, dicilura *visione;* visio autem non est virtus partis appelilivæ, sed cognoscilive : ergo prudentia perlinet «id vim cognoscilivam, non equidem sensitivam; quia per sensitivam co noscuntur scium ea quæ præslo sunt et .'ensibus offeruntur, per prudentiam vero cognoscuntur futura ei praesentibus vel praeteritis, quod lit per quamdam collationem , proindeque pertinet td rationem scu intellectum.

Ibid. a. 2. r.— ***Prob. secunda part.*** Prudentis essepossebene consiliari:atqui consilium est de his quæ sunt per nos agenda in ordine ad finem, et ratio eorum quaesunt agenda propter ünem est ratio praclica. Ergo.

Dicet contra primam pariem. Prudentia est cognosciliva singularium, cum ad ipsam pertineat applicatio ad operationem * operationes autem sunt in singularibus, et nullus posset recte applicare nisi cognosca id quod applicat et id cui applicat : atqui intellectus non est cognoscilivus singularium, sed universalium lanium ; cognoscere autem singularia est cogilativæ. Ergo.

ibid. a. 3.0.— *R.* prudentiam equidem esse cognoscilivam nedum singularium sed et universalium, quatenus applicat universalia princip>a rationis ad singularia. Sed *D. min.* Intellectus non est cognoscilivus singularium directe, *C.* indirecte, A.—1. p. q. 86. a. 1. o. et q. 10. de verit. a. 5. o.— Fateor iiaque intellectum prohoestatu conjunclionisad corpus, non cognoscere directe singularia ; quia id dirccle cognoscar quod directe per speciem inlelligihilcm r<\Jræsenl.ntur : per speciem autem inlelligibilem, cum sit abstracta a conditionibus inditi-

duantibus, non repræsentantur directe singularia, sed natur» dunlaxat universales. Potest tamen indirecte et per quamdam reflexionem singularia cognoscere, quatenus cognoscendo objectum suum quod est aliqua natura universalis, redit in cognitionem sui aclus, et ulterius in speciem quæ est sui actus principium, ct ulterius in phantasma a quo species est abstracta, et sic aliquam cognitionem de singularibus accipit.

Ibid. a. 4. et 5. o. — *Dico* 3° Prudentia est vera et specialis virtus ab aliis distincta.

Ibid. a. 4. o. — *Prob. prima pars.* Virtus est quæ bonum facit habentem, et ejus opus bonum reddit : atqui talis est orude«itia. Ergo.

Confirmatur el simul probatur min. Prudentia est mensura et regula aliarum virtutum moralium, rationem virtutis in cis imprimens : ergo ipsa non potest non esse virtus. *Prob. ani.* Sic, v. g. jejunium non est actus virtutis temperanti», nisi fiat secundum leges prudenti», scilicet eo loco, tempore, modo ct circumstantiis quas prudentia dictat et determinat; et sic de caeleris.

Explicalur magis notio virtutis prudentia·. Virtutes morales quæ sunt in appetitu, sufficienter quidem inclinant hominem ad sua objecta ut sic, nimirum justitia ad reddendum cuique jus suum, fortitudo ad fortiter agendum in periculis, temperantia ad temperate vivendum : sed quia non est veræ virtutis opus nisi servet medium rationis, hoc est, nisi vestiatur omnibus debitis circumstantiis, puta, nisi fiat quando, ubi, quomodo, quantum, etc., fieri debet, necesse est aliam esse virtutem in intellectu quæ suo lumine præfalas virtutes dirigat in attingendo medio rationis, indicando scilicet media congrua ct circumstantias debitas cum quibus debeat fieri opus virtutis. Et ea est virtus quam dicimus prudentiam.

Ibid. a. 5· o. — *Prob. secunda pars conclusionis.* Prudentia habet speciale objectum formale, nimirum agibile in omni materia virtutum ut conforme appetitui recto : atqui virtutes distinguuntur per objecta formalia. Ergo.

Ibid. — Insuper varie differt prudentia a cæleris virtutibus : ab intellectualibus, in eo quod sapientia, scientia ct intellectus sint circi necessaria;arsautemet prudentia circa contingentia : sed ars circa factibilia, quæ scilicet in exteriori materia constituuntur, sicut domus, cultellus et ejusmodi; prudentia autem est circa agibilia, quæ in ipso operante permanent, ut videre, velle el ejusmodi.

Ab aliis virtutibus moralibus distinguitur, quod isl» sint in appetitu, earuinque actus elicitus sit appetitio ; prudentia vero, in intellectu, ejusque actus elicitus sit notitia. Unde scquilur alia differentia, quod prudentia sit regula aliarum virtutum moralium; quia actus appetitus dirigitur per intellectum.

Sed pclcs sub qua ratione prudentia att·rigat suum objectum, an sub ratione veri, vel sub ratione boni? utrumque enim vidctur adstruere hic S. Thomas; primum a. 5, ad 3, secundum a. 4, o. Fieri autem nequit ut eadem virtus rcspiciat suum objectum sub diversa ratione formali.

11. prudentiam respicere primo el essentialiter suum objectum sub ratione veri praotici, consequenter el secundario sub ratione boni, in quo nulla est implicantia. *Prompts intelligentia,*

1. 2. q. 57, a. 5. ad 3. — *Nota,* aliud esse verum speculativum, alium praclicum. Verum speculativum attenditur per conformitatem intellectus ad rem, ut scilicet intellectus concipiat el enuntiet rem siculi est; praclicum, per conformilalem ad appetitum rectum, ut scilicet intellectus concipiat el enuntiet id quod est conforme appetitui recte.

Prudentia itaque primo attingit suum objectum sub ratione veri praclici ; quia, ut dictum est, ejus objectum est agibile el conforme appetitui recto, adeoque practice \erum ; cl sub hac ratione est virtus intellectualis, cui non subest falsum. El quia non cognoscit istud honestum seu conforme appetitui reclo, ut in ejus cognitione sistat, sed ut illud per alias virtutes morales operetur, quod est bonum; ideo secundario respicit suum objectum sub ratione boni, sicque ratione maleriæ el finis est virtus moralis, non quidem eliciliva morum, uta'.iæ virlulcs, justitia, fortitudo et temperantia, sed dircciiva morum.

Dices 1° Judicium prudenliæ potest esse falsum, ut patet in congressu Jacob cum Lia: ergo prudentia non respicit suum objcclum sub ratione veri.

R. Nego judicium pioprium prudenti posse esse falsum, cum ipSa supponat reefiludincm appetitus, cui confonniler judicat. Fuerit ergo error speculativus in Jacob , quod crediderit hanc quæ ipsi offerebatur essesuam, non est hoc judicium prudenliæ ; sed quod, posito hoc errore inculpato ctaliis circumstantiis, judicaverit honestum esse accedere ad eam quæ ipsi offerebatur, hoc fuit judicium prudenliæ , nec falsum , sed conforme appetitui recto, ideoquenon peccavit.

Non obstat etiam quod qui prudenter egerunt, quandoque postea dubiteut an bene egerint ; hoc enim dubium sequens, ortum vel ex oblivione alicujus curcumslantiæ, vel ex noxæ supervenientis consideratione , vel ex eo quod non simus absolute certi quod prudenter egerimus, non facit quod judicium præcedens, si vere fuerit ex prudentia, sit falsum.

Dices 2» Prudentia versatur circa singularia de quibus certitudo haberi non potest, tum quia sunt contingentia, tum quia sunt infinita,quæratione comprehendi non possunt: unde Sap. 9, dicuntur providentiæ nostræ incerlar. Ergo.

Ç. 47. a. 3. ad 2. et a. 9. ad 2·-"-Λ. judicium prudenliæ propter rationes objectas non posse esse nobis certum certitudine physica, sed hæc non requiritur in moralibus. Potest autem nobis esse certum certitudine morali, quia per experientiam singularia infinita reducuntur ad aliqua finita quæ ut in pluribus accidunt. Insuper dicuntur providentiæ nostræ incertæ propter inccrtiludincm eventus ; quantumvis enim prudenter agamus, non semper attingimus scopum quem intendimus.

ARTICULUS II.

Dc actibus prudenliæ.

ib.a.8. o. — *Dico.* Actus seu functiones prudenliæ sunt: bene consultare, recte judicare el imperare: qui ultimus est præcipuus, quia est propinquior fini rationis practice.

ibid.— *Explicatur.* Prudentia primo consultat seu quæril quæ media, quæ circumslantiæsint nccessari» ut opus fiat honeste el secundum virtutem, quod est ipsius finis. Deinde judica t et concludit hæc media quælila cl inventa esse bona et convenientia , v. 5· tantum , tali loco, tempore, modo esse ftstitueudum, esse abstinendum, etc. Et tandem ea judicata imperat, movendo virtutes morales ad eorum execulionem.

Ib. a. 9. o.—Hi autem actus ut bene fiant debent fieri cum sollicitudine et diligentia, prout conditio personæet negotii requirit; quia prudenliæ est adhibere omnes cicumstanlias et omnia necessaria ut operatio honeste fiat, quod sine magna diligentia fieri nequit. Unde nemo dicitur prudens qui, sive in consultando, sive in judicando, sive in exequendo, diligentiam debitam pro gravitate rei el conditionepersonæ non adhibuerit: quam si adhibuerit el fecerit quod potuerit , licet speculative erret, judicium tamen erit prudens el non peccabit, ut jam supra dictum est.

Dices. Cælcrarum virtutum moralium est imperare prudenti»: ergo imperium non est actus prudenliæ. *Prob. ani.* Virtutes morales versantur circa finem, prudentia circa media: atqui virtus quæ est circa finem imperat virtuti quæ est circa media: sic ars militaris imperat equestri, equestris frænofactivæ, et sic de cæleris. Ergo.

Hic o. 6. et 7. o. et 1.2. q.66. a. 3. ad3.— *R. N. ant. Ad probationem D. maj.* Prudentia versatur circa media tantum, *N. ant.* circa media et finem, *C. ant. Explicatur.* Finis virtutum moralium potest considerari dupliciter, in communi clin particulari: in communi, utesse temperate vivendum , juste agendum, fortiter patiendum : el sic non præscribilur a prudentia , sed a synderesi quæ est habitus primorum moralium : proposita enim per synderesim honestate quæest in temporale vivendo, appetitus humanus potest ilii alfici et firmiter velle sic vivere; quod firmum propositum et habitus permanens est virtus. Si autem loquamur dc fine particulari et in certo casu ;

v. g. quantum, quo modo , loco et tempore sil agendum, ut attingatur medium rationis quod est particularis finis virtutis moralis, hunc præscribit prudentia ; quatenus non solum dictat media quibus attingatur hic finis, sed etiam dictat etjubet ut per illa in eum tendatur et attingatur.

Petes utrum prudentia sil in solis justis, an etiam in peccatoribus?

Hic a. 43. et 14. o. — *Ante responsionem nola,* prudentiam aliam esse acquisitam naturalem,qu» non excedit limites rationis naturalis ct versatur circa finem naturalem; aliam infusam seu supcrnaturalem ,

quæ excedit limites rationis naturalis et versatur circa fii»'rn supernaturalem, scilicet vitam æternam. Acquisita alia est falsa seu per similitudinem dicta, quia quis disponit bone .nedia ad malum finem, puta , ad latrocinandum; quo enim sensu dicitur bonus lairo, etxlem dici potest prudens latio. Alio vora; ethæcduplex : una imperfecta, qua quis adinvenil vias accommodatas ad aliquem finem particularem, puta, ad negotiandum, ad navigandum, et dicitur prudens negotiator nauta; alia perfecta, qu e ad bonum finem totius vitæ recte consilia'ur, judicat cl præcipit. *His notatis,*

Ibi<l. a. 13. o.—*R.* 1" Prudentia falsa in materia morali, est in solis peccatoribus. *Patet.*

Ibid. — 2' Prudentia vera sed imperfecta , est communis bonis ct malis. *Palti etiam.*

Ibid. — 3° Pru lentia perfecta acquisita, non est in peccatoribus; quia peccando eli.imsi in uno lai tum licet non per 'ani prudentiam secundum rationem liab l s, perdunt tamen secundum rationem prudcntiæ p< rlcclir, quæ requirit in omni opere jud'ciiim conforme appe itui recto

Ibid. a. 11. o. et ad 3. et 1. 2. q. 65. n 2. o.—4·· Prudentia infusa est in so's cl omnibusji s'isquantum ad ea quæsunt de nec-ssT ite salut s. *Palet uiraque pars;* quia piude. ta in'u a non pol"sl esse sine charilate, quæ homo benese habet circa u l tin urn fili'm lotii s v la·, nempe Deum : charilas aut mesl in solis ‹ t omnibus justis, Quantum ad prudent am acquisi'am, non Pit in omnibus justis ; qu a causatur exercitio actuum, ad quod requirilur experimentum elæias.

DISSERTATIO 11.

DE PARTIBUS PRUDENTIAE.

D. Th. QQ. 48,49, 50, 51.

ARTICULUS T.

De partibus prudentia! in ***genere.***

ç. 48. a. unico, o. — *Dico.* Partes pruden'.iæ, non secus ac cujusvis alterius vii-ti'l'sm· ra'is, «uni liiplicis generis, scilicet infegra'es, sn.ijeclivæ cl pctenlialcs.

Ibid.— Partes inlogra'csdicuntur, non quod ex ci> Linquam ex partibus conllelur. unus habitus putentiæ, sicut dumus, v. g, integratur ex pariete, tecto et fundamento; est enim prudentia una virtus, unus habitus, non aliquid ex mullis habitibus conflatum. Sed dicuntur partes intégrales ad similitudinem partium inlegralium.ot scilicet ea dicantur parles intégrales prudentiæ, sine quibus non est perfectus actus seu usus prudentiæ, sicuinon est perfecta domus sine partibus suis integrantibus. Et sic numerantur octo : nemp? *memoria, intellectus, docditas, solertia,ralio, providentia, circumspectio cl cautio.*

ibid. — Partes subjeclivæ sunl spera in quas dividitur prudentia ut sic; et suri luæ, scilicet : prudentia personalis, p« quam quis regit scipsum; et prudentia polilica seu gubernatrix, per quam aliqui* r'gît multitudinem. Hæc dividitur in diversas species, secundum diversas species multitudinis. Esi autem quædam mullilml adunata ad aliquod speciale negotium, sicut exercitus congregatur ad pugnandum, cujis regula est prudentia militaris. Qua-daro voro multitudo est adunata ad totam vitam, sicut multitudo unius domus vel familiæ, cujus regula esi prudentia oeconomica. Esi \etiam multitudo unius civitatis vel regni, cujus regula esi in principe prudentia regnativa, in subditis prudentia politica, reento communi nomine.

Ibi?. — Paries potentials prudentis li cimtur virtutes adjuncteP, quæ ordinantur ad aliquos actus secundarios vol mat rias, quasi non habentes totam potentiam prudentiæ; cl sunl 1res; *eubulia* , quæ est cirri consilium ; *synesis* , quæ est circa judicitureorum quæ secundum regulas commune fiunt; et *gnome,* quæ est circa judiciumerum in quibus oportet quandoque a communi a lege recedere. Prudentia vero circa principalem actum qui est præcipcn

ARTICULUS II.

De partibus integralibus prudentia,

Q. 49. per 8. erticul. — *Dico.* Octo partes assignats?,scilicet, *memnria, inlel'-cliu, docilitas, solcrtia, ratio, proviaentia, rirenmspcctio* el *cautio,* sunl paries quasi inlegralcs prudcnliæ, quia sunl necessaria? a·! perfectum actum seu usum pnirknliæ; ita ul qui illis sunl prædili, sint aliis prudentiores.

Ibid. a. 4. o. — *Probatur de singulis* 1° *Memoria,* quæ hic munitur non pnj | 0-

tentiamemorativa, sed pro ipsa recordatione præirritorum, necessaria est ad perfectum usi'iu prudentiæ; quia cum prudentia versetur circa operabilia contingentia, homo debet in iis dirigi ex his quæ in pluribus accidunt. Quid autem sit in pluribus verum, oportet per experimentum considerare, et experimentum est ex plurium rerum memoriis : ergo ad prudentiam requiritur memoria.

Ibid, a. 2. 0. et ad 4. ct q. proceed. — 2» *Intellectus,* seu *intelligentia,* hic non sumitur pro potentia cognosciliva, neque pro virtute intellectiva, sed turn pro cognitione præsentium , tum pro recta aestimatione alicujus linis aut principii moralis particularis : et hanc concurrere ad perfectum usum pi udentiæ *palet ;* quia ut quis prudenterjudici I, necesse est ut præsenlcm rei statum bene perspectum habeat, et r<\.· e cognoscat principium moi ale quod conclusioni practicæ applicet.

Hic a. 3. o. — 3° *Docilitas;* quia, ut dictum est, prudentia consistit ciica particularia operabilia; in quibus cum sint quasi infinite diversitates, non possunt ah uno homine sullicientcr omnia considerari, nec per modicum tempus, sed per temporis diuturnitatem. Unde in his quæ ad prudentiam pcrincnl, maxime indiget homo ab alio erudiri, et præcipue ex senibus, qui sanum intellectum adepti sunt circa lines operabilium. Iloc autem perlinet ad docilitatem, ut aliquis sit bene disciplinæ susceplivus.

Ibid, a. 4. o.— *Solcrtia* est facilis et prompta con|ecturalio circa inventionem medii congruentis, maxime ubi aliquid ex repentino occuiril agendum. Id autem multum conducere ad prudentiam evidens est.

Ibid, a. 5. o. — 5° *R ilio;* quia opus prudcnlisestessebcneconsiliativum : consilium autem est inquisitio quædam ex quibusdam ad alia procedens, quod est opus rationis : unde ad prudentiam necessarium est quod homo sit bene ratiocinativus.

Ibid, a. 6. o. ct ad 4. — 6° *Providentia,* vel sumitur pro ordinatione inciliorum ad finem, vel pro consideratione futurorum eventuum qui possunt sequi ex opere : *ct palet* utroque IOodo concurrere ad perfectum actum prudentiæ. Consule, si lubet, Cijclanum hic.

ibid. α. 7. o. — 7° *Circumspectio* est attenta consideratio circumstantiarum; contingit enim aliquid secundum se consideratum esse bonum et conveniens lini, quod tamen ex aliquibus circumstantis redditur vel malum, vel non opportunum ad finem : unde *palet* quod circumspectio sil prudentiæ necessaria.

Ibid. a. 8. o. — 8° *Cautio* est cura vitandi mala ct impedimenta quibus ab extrinseco opus virtutis vitinri autimpediri posset, quod perlinet ad perfectam prudentiam.

ARTICULUS III.

De partibus subjectivis prudentiæ.

Jam notavi art. i, prunentiam dividi in prudentiam personalem et politicam seu gubernati icem, tanquam in paries subjectivas seu species; politicam seu gubernatricem, in regnalivam, oeconomicam, militarem et pelilicam specialiter dictam. Quæstio est modo utrum sint veræ et dislinctæ species prudentiæ.

Q. 47. α. 44. o.— *Diro* 1° Prudentia personalis est species prudentiæ distincta a prudentia politica seu gubernatrice; quia habent diversos fines, nempe bonum proprium et bonum commune : ex respectu autem ad diversos lines, spccificanlureldislinguunlur habitus.

ibid, nd 3. — Nec obstat quod prudentia respiciens bonum proprium, etiam respicial bonum commune, quatenus bonum proprium quod est partis, est etiam bonum totius ; respicit enim bonum commune consequenter lanlimiel mediate; prudentia autem politica illud respicit per se et immediate. Sic, 'licet ars equestris respicat consequenteret mediale bonum communcexercitus, dilTcrt tamen specie ab arte militari.

Q. 50. a. 4.0. — *Dico*2" Prudentia regnaliva est vera species prudentiæ; quia ubi invenitur specialis ratio regiminis et praecepti in humanis actibus, ibi invenitur specialis ratio prudentiæ, cum ad prudentiam pertinet regere et præciptrc : atqui in eo qui non solum scipsum habet regere, sed etiam communitatem perfectam civitatis vel regni, invenitur specialis et perfecta ratio regiminis; tanto enim regimen perfectius est quanto universalis est, ad plura se extendens et ulteriorem finem attingens: cl ideo regi ad quem perlinet regere civitatem vel regnum, prudentia competit secundum specialem cl perfectissimam sui rationem. Ergo

Ibid. *a.* 3. et 4. o.— *Dico* 3° Prudentia oeconomica ct militaris sunt diversa species prudentia. *Probatur eadem ratione.* Quia versantur arca diversa objecta, nempe circa diversas multitudines diverso modo regendas : œconomica, circa familiam in ordine ad domesticam conversationem; militaris, circa exercitum in ordine ad resistendum hostium insultibus pro defensione boni communis.

Ibid. a. 2.0. — *Dico*4°Prudentia politica specialiter dicta, ea nempe qua subditi regunt scipsos in ordine ad bonum commune, obediendo principalibus (hæc enim , ut dixi, retento communi nomine vocatur politica), est etiam species distincta prudenliæ; quia habel distinctum objectum, nempe seipsum el id quod ad suum privatum cilicium spectat, regere secundum praecepta majorum ad bonum commune; cum e conti a princeps aut major præcipicndo respicial omnia simul quæ singulos subditos spectant.

ARTICULUS IV.

De partibus polentialibus prudentiae.

Dixi art. 1, partes potcntiales prudentis esse virtutes ei annexas, quæ ordinantur ad aliquos actus secundarios, nec habent totam potentiam prudcnliæ; et esse tres: *tubuliam, synesim* et *gnomen.*

2.51. a. 1.0.— *Eubulia* sic nominatur ab *eu*, quod est bonum, ct *bule,* quod est consilium ; quasi diceretur bona consultatio, vel potius bene consiliativa.

ibid. «.1.ct2. o. — *Dico* 1° *Eubulia* est virtus distincta a prudentia.

Ibid. a. 1.0. — *Prima pars patet* ;quia facit opus humanum, nempe consultare,esso bonum, quod est proprium virtutis.

Ibid. a. 2. o. — *Probatur secunda pars.* Ubi sunt diversi actus non habentes camdem rationem bonitatis, ibi ponendæ sunt diversa virtutes : atqui actus *eubulia·* est diversus ab actu prudcnliæ, non habens eamdem rationem bonitatis, cum possit ab eo separari, ut palet in eo qui est bene consilialivus, ctnon est bene præceptivus. Ergo.

Ibid. — Quia tamen consiliari ordinatur ad præcipere tanquam ad principalius, ita etiam *eubulia* ordinatur ad prudentiam tanquam ad principaliorem virtutem, cl sic est virtus ci adjuncta seu pars ejus potentialis.

Dices. Bene consiliari est actus prudei. tiæ, ut diximus supra : ergo *eubulia* ɳ n est virtus distincta a prudentia.

Ibid, ad 1. ct 1. 2. q. 57. a- 6. ad.– *R. D. ant.* Bene consiliari est ac*us pru. dentiæ elicitus, *N. ant.* imperatus, *C.* Non quidem hoc sensu , quod in intellectu sit actus imperans ipsam consultationem, quui ab ipsa distinctus ; sed hoc sensu, quod prudentia consultationem perficiat mediante *eubulia* ut virtute sibi subjecta ; quod autem facit per virtutem sibi subjectam, censetur facere per imperium.

Ilie a. 3. o. — *Dico* 2° *Synesis*, quæ est virtus bene judicativa de operabilibus secundum regulas communes, est distincta aL *eubulia* et prudentia , quia ab ipsis est separabilis ; contingit enim quosdam esse bene consiliativos qui non sunt bene judicativi, et quosdam esse bene judicativos qui non sunt bene præccptivi.

Ibid. a. 4 o. — *Dico* 3° *Gnome* est specialis virtus distincta a *synesi.*

Ibid. — *Prob. Synesis,* ut dixi, est virtus bone judicativa secundum leges el regulas communes : *gnome* autem est virtus bene judicativa secundum alliora principia in iis in quibus aliquando recedendum est a lege communi licet non a mente legislatoris, puta, depositum non esse reddendum impugnaturi patriæ, quod quidem est contra montem legislatoris. Virtus quæ hic respondet in voluntate , vocatur *epiikia.*

APPENDIX.

De dono consilii correspondante prudentia»

Petes quid sit donum consilii, ct utrum prudcnliæ corrcspondcat?

2. "·2 a. I. o. — *R.* Dona Spiritus sancti, ut habetur 1, 2, q. 63, a. 1, sunt quaedam dispositiones quibus anima redditur bene et facile mobilis a Spiritu sancto, praecipue in arduis quæ ad salutem perlinent. Igitur donum consilii est lumen quoddam quo, quasi consilio a Deo accepto, homo videt quid sit agendum in ordine ad salutem. Unde sicut per prudentiam seu *cubuliam* homo est bene consiliatis, ita per donum consilii est bene consiliatus : sicut in humanis qui sibiipsis non sufiiciunl inquisitione consilii, requiiuni a sapientioribus consilium.—Ib.a 2 o. - -*Ex quo palet* donum ecnsilii respondero prudcntiæsicutipsam adjmans cl perficiens.

DISSERTATIO III.

DB VITIIS OPPOSITIS PRUDENTIÆ.

D. Th. QQ. 53, 54 cl 55.

Q. 53 in proœmio.—Duplicisgcncrissunt ♦ilia prudcnliæ opposita : quædam ipsi opponuntur per defectum ; quædam, quæ habent similitudinem cum illa, ipsi opponuntur per excessum seu per abusum eorum quæ ad prudentiam requiruntur.

ARTICULUS I.

De vitiis oppositis prudentia per defectum.

2 53ct 54.—Dico. Prudcnliæopponitur per defectum imprudentia. Sub imprudentia continentur præcipitalio, inconsideralio, inconstantia et negligenlia. Ad hæe alia reducuntur. *Explicatur.*

Q. 53 a. I.et 2. o. — Imprudentia sumi potest tripliciter : 1° negative, pro sola carentia prudcnliæ; el sic potest esse sine peccato,ut palet in pueris: 2° privative, pro carentia prudentia)quam quis natus est el debet habere; cl hoc modo est generale peccatum per participationem. Sicut enim prudentia participantur quodammodo in omnibus virtutibus, in quantum est direcliva earum ; ila et imprudentia in omnibus vitiis cl peccatis : nullum enim peccatum potest accûlcrc nisi sit defectus in aliquo actu rationis dirigentis. 3° Sumi potest imprudentia contrarie, secundum quod ratio directe movelur el agit contra prudentiam, spernendo et repudiando consilium aut divina documenta : cl hoc modo imprudentia est speciale peccatum, et quidem mortale, in confessione exprimendum , si sit gravis contemptus divinarum regularum ; alioquin est tantum veniale.

Ibid. a.3. —Præcipitalio in actibus animæ metaphorice dicitur , secundum similitudinem a corporali motu acceptam. Diciturautem pran ipilari secundum corporalem motum quod a superiori in ima pervenit, secundum impetum quemdam proprii motus vel alicujus impellentis non ordinale descendendo per gradus. Summum autem animæcst ipsa r?lio, imum est operatio per corpib exercita, gradus medii sunt memo* na prælcrilorum, inlelligcnlia præsentium, solerlia in considerandis fuluris eventibus, ratiocinatio conferens unum alteri, docilitas perquam aliquis acquiescit sententiis majorum; per quos quidem gradus aliquis ordinatedescendit recte consiliando. Si quis autem feratur ad agendum per impetum voluntatis, vel passionis, periransitis hujusmodi gradibus, erit præcipitalio. Cum ergo inordinatioconsilii ad imprudentiam perlineat.manifestumestquod vitium praecipitationis sub imprudentia continetur.

ibid. a. 4. o. — Inconsideralio est, cum quis contemnit vel negligit attendere ea ex quibus rectum judicium procedit : unde manifestum est quod sit peccatum in imprudentiam perlinens.

Ibid, ad 5. o. — Inconstantia importat recessum quemdam a bono proposito diffinito : ct quamvis hujusmodi recessus principium habeat a vi appelitiva, non enim aliquis recedit a bono proposito nisi propter aliquid quod sibi inordinate placet; non consummatur tamen nisi per defectum rationis, quæ fallitur in hoc quod repudiat id quod recte acceptaverat. Unde inconstantia secundum sui consummationem, ad imprudentiam pertinet. El sicut præcipitalio est ex defectu circa actum consilii, ct inconsideralio circa actum judicii, ita inconstantia circa actum præcepli; cx hoc enim dicitur aliquis esse inconstans, quod ratio deficit in præcipicndo ca quæ sunt consiliata et judicata.

Ibid. a. 6. o.—Ilæc autem vitia oriuntur potissimum cx luxuria ; quia perfectio prudontiro sicut et cujuslibel virtutis inlcIlccIualisconsistit inabslractionca sensibilibus; delectatio autem maxima quæ est in Venereis, totam animam absorbet cl trahit ad sensibilem delectationem, ct ideo maxime corrumpit æslimationcm prudcnliæ.

Q. 54. a. 1. o. et ad 2. et a. 2. o. — Negligenlia potest sumi dupliciter : primo generaliter pro omissione cujuscumque actus debili; clsic non opponitur prudcnliæ, sed virtuti in cujus materia versatur, ut negligenlia in restituendo, justiliæ. Sumitur secundo pro defectu sollicitudinis rcquisitæ iu actu interiori intellectus ad excitandam cl dirigendam voluntatem in executionem boni operis conciliati cl judicati ; cl sic opponitur prudcnliæ.

Ibid. η. 2. nd 4. 2. et 3. — Negl'gentia hoc secundo sensu sumpta distinguitur ab omissione, pigritia, torpore et inconstantia, in hoc quod negligenlia consist.it. nt dixi,

in defectu interioris actus rationis non præcipienlis quod debet aut eo modo quo débet. Omissio autem perimet ad exteriorem aclum, pigritia et torpor pertinent ad excculionem; ita tamen, ut pigritia impoitel tarditatem ad exequendum, torpor autem remissionem quamdam in ipsa cxeculione. Tandem inconstans deficit in praecipiendo quasi ab aliquo impeditus, negligens vero per defectum propri® voluntatis.

ARTICULUS II.

De vitiis oppositis prudentia qua habent similitudinem cum illa, et ipsi opponuntur per excessum.

2. 55. per 7. art — *Dico.* Vilia prudenti® opposita per excelsum, sunt prudentia carnis, astu.ia, dolus, fraus ct nimia sollicitudo dc temporalibus et futuris. *Explicatur.*

Ibid. a. 4. ct 2. o. — Prudentia carnis <;icitur secundum qu d quis piovidel media idonea ad perficienda opera carnis : est peccatum *ut patet,* et qui lem mortale, si in operibus carnis constituatur ultimus lini ; alias est tantum veniale.

ibid, a. 3. o. — As ulia proprie dicta c t cum quis ad tinem aliquem consequendum sive bonum sive malum excogitat non v ra vias, sed simulatas ct apparentes : unde est quoddam peccatum prudenti® oppositi m et distinctum a prudentia carnis;quia li®c dcordinalur circa tinem, illa circa med a.

Ibid. e. *1.*— Dixi, *astutia proprie dicta ;* quia quandoque astutia abusive sumitur pro circumspectione, ut Proverb. 1 : / *detur parvulis astutia* ; cl 13 : *Astulus omnia agit cum consilio.*

Ibid. a. 4. et 5. o.— Dolus et Iraussun astuli® exeeulio; fiaus per facta, dolus principaliter per verba, licet etiam quandoque per facta : unde hæc vos *dolus,* est generalis, "omplcclcns sub se fraudem.

Ibid. a. 6. et 7. o —Sollicitudo importat studium quoddam ad aliqujconsequendum **vel** conservandum. Potest tripliciter esse i - licila circa temporalia ct futura : uno modo sitemporaliatanquamfinemquæramus.ei præponendo spirituali bus; secundo, si superfluum studium ad ea acquirenda ve. conservanda adhibeatur; terLio, si sil limor clanzietas ne, faciendo quod fieri debet necessaria nobis deficiant. Non ergo omni; sollicitudo circa temporalia et fulura est damnanda, sed immoderata dunlaxat quam damnat Christus, Malth. 6. Hint S. Hieron. in hunc locum : *Laborexercendus est, sollicitudo tollenda,* nimirum superflua et animum inquietans.

APPENDIX»

Dr p'accj tis prudentia.

2- 56. a. t.o.etadll. — *Dico.* Non fuit conveniens ut inter pr®cepia Decalogi aliquod præceplum poneretur ad prudentiam directe perlinens; quia præcepta Decalogi, sic.il sunt data omni populo, ita etiam statim ab omnibus apprehendi debent quasi ad nat iralem rationem perlinentia : cujusmodi su il quidam general» s fines human® vil®, ct ea quæ omnibus promiscueapparenlquod si il debita. Prudentia autem mm est cira laies fines, s d cir a media, ut dictum est; nec omnibus promiscueeslmanifeslum quod ejus actus sint debiti, sicut est r'anifestum de a libusjuslitiæ.

bi '. o. — I ixi, *ad prudentiam directs perlinens ;* quia ineirccle omnia præccpta Decalogi ad earn pertinent, secundum quod i,>sa es' directb a virlu« soruin actuum.

Ib ad 2« t 3. — Vcrum , licet inter price ta Decalogi non exprimatur præceplum de prudentia, alibi tamen el in veteri Testatu nlo, sed ct maxime in novo, in quo conl ctur doctrina perfectionis, exprimitur. 1 rov. 4 ; *!η omni possessione tua acquin prudentiam ;* c. 9: *Ambulate per vias prud<nlia;c.* 16: *Acquire prudentiam,quaesi pretiosior auro.* Mallii. 10 : *Estote prudentes sicut serpentis.* Tit. 2 : *Loquere qua decent sanam doctrinam , senes ut sobrii sint, pudici, prudentes.* 1 Pel. 4 : *Estote prudentes, et vigdate in orationibus.* Et alibi.

Hæc de prudentia sufficiant

QUID ET QUOTUPJLEX SII Jis?

TRACTATUS

DE JURE ET JUSTITIA.

D. Th. a. Q. 57 ad Q. 78.

DISSERTATIO I.

DE JURE.

ARTICULUS T.

Quid ct quotuplcx sil jus?

Q, 57. a. 1. o. — *Dico* In Varie accipitur nomen juris : 1° pro eo quod justum est ; juslum autem dupliciter sumitur : generaliter, pro co quod est legi consonum ; stricte, pro æqua'ilate alteri debita; dicuntur enimvulgaritereaquæadæquantur, justari: cl jus sic sumptum, est objectum justitiae, ut infra dicemus.

Ibid.ad. *i.* — Et quia consuetum est quod nomina a prima sui impositione detorqueantur ad alia s:gnificanda, sicut nomen medicinae, v. g. impositum est primo ad significandum remedium quod praestatur infirmo ad san tatem, deinde tractum est ad significandam artem qua hoc fit : ita etiam hoc nomen, *jus,* primo impositum est ad signdicandam ipsam rem justam seu rem altori aequalem ; poslmodum autem derivatum est ad ari m qua cognoscitur quid sil justum, unde dicitur studere juri ; et ulterius ad s guilicandum locum in quo jus redditur, sicut ali ;uis dicitur comparera in jure; ct u terius dicitur »'liant quod ju« redditur ab eo ad cuj s officium perlinet justitiam facere, licet etiam quod decernit sil iniquum.

2., Jus accipitur pro legitima facultate aliquid faciendi, ac uirendi, possidendi, alienandi, etc. cujus violatio cons'ituit injuriam ▮ quo sensu quis dicitur uti jure suo : est secundum se quid morale competens homini ex Dei vel hominum ordinatione, sicut esse magistrum, doclorcm, regem, etc. licet præsupponal a'iquid physicum, ut jus docendi, v. g. præsupponil scientiam.

De hoc jur·· scundo modo sumpto plurcs praemittemus dissertationes, quia ab eo pendet jus primo modo sumptum , quod est objectum justitiae. Nihil enim est alteri debitum ad aequalitatem sine juri in altero, quia quod est debitum, est jure debitum; sunt enim corrclaliva jus et debitum : et ideo hoc jus est fundamentum juris primo modo sumpti seu justi, et potest dici objectum formale quo juslitiæ, ut forte latius dicam suo loco.

3° Sumitur jus pro lege, quæ est regula justi iu genere. Unde ab hoc jure pendet jus secundo modo sumptum ; quod enim aliquis habeat jus ad aliquid, id ipsi tribuitur, vel a lege nature, vel a lege positiva, vel saltem ex concessione libera Dei vel hominum. Quapropter

Dico 2 Jus hoc triplici modo sumptum, potest eadem divisione dividi in jus naturale ct positivum.'

Et quantum ad jus sumptum pro lego, *patet;* quia lex alia naturalis, alia positiva. Non ponitur lex æterna , quia hæc divisit fit in membra omnino diversa; lex autem naturalis non est quid omnino diversum a lege æterna, sed est ejus participatio in rationali creatura, ut docetur 1,2, q. 91, a. 2. ad 1. Jus naturale, aliud simpliciter naturale, quod oritur ex ipsa natura rei secundum seconsiderata, quodque ratio naturalis intra ordinem nature manens dictat, ut bonum faciendum, malum fugiendum, etc. Aliud connatural? gratiæ, quod oritur ex natura rei seu hominis, non secundum se considerata, sed ut elevata ad ordinem gratiæ supcrnaturalemquc bealitudinem ordinata : hujusmodi sunt præcepta de actibus virtutum theologicarum, christianæque pœnitenliæ.

Lex seu jus positivum dividitur m divinum et humanum. Divinum, aliud veteris, aliud novi Testamenti : item aliud pertinens ad ordinem nature, a Deo tantum per specialem revelationem juri naturali superad-

ditum ad bonam reipublicæ gubernationem, cujusmodi erant præcepta judicialia veteris legis; aliud pertinens ad ordinem gratiæ, ut jus sive lex de baptismo et de aliis sacramentis. Jus positivum humanum dividitur in jus gentium, jus canonicum et jus civile. Jus canonicum, quod nos specialiter spectat, conflatur ex canonibus conciliorum, decretis pontificum et sententiis Patrum. Quid sil censendum de canonibus Apostolorum et de epistolis decretalibus veterum pontificum, dicemus in digressionibus ad calcem dissertationis.

a. 2. o. — Jus sumptum pro justo similiter dividitur adæquale in jus naturale et jus positivum ; quia jus sic sumptum est justum, seu alteri adæqualum : atqui dupliciter potest aliquid esse alteri adæqualum , uno modo ex natura rei, puta, cum aliquis tantum dat ut tantumdem recipiat ; et hoc vocatur jus naturale : alio modo aliquid est alteri adæqualum seu commcnsuratum ex beneplacito ponentium , ut dum duæ person® privalæ sic inter se paciscuntur, vel communitas consentit tale quid esse habendum pro justo, vol princeps lege statuit ita esse; et hoc dicitur jus positivum. Cætcræ subdivisiones ut in divisione legis.

Jus sumptum pro *facultate legitima,* etc. dividitur etiam ex parte principii in naturale quod lege vel concessu naluræ competit, et in positivum quod lege positiva vel libera Dei aut hominum concessione competit. Cætcræ subdivisiones ut in divisione legis. Item hoc jus, ex parle termini quem respicit, dividitur in jus in re et jus ad rem.

Jus in re est, quod quis habet in re jam sua et obtenta : unde dat actionem rcalem in ipsam rem. Ad hoc requiruntur 1res conditiones: existentia rei, legitimus titulus, ut emptio, donatio, etc. cl traditio rei. Ita, exceptis quibusdam casibus, jus disposuit , 1. *Traditionibus* 20, c. de Pactis : ibi *Traditionibus dominia rerum , non nudis pactis transferuntur.* Juncta lege *Nunquam* 31, ff. de Aequir. rer. dom. ibi *Nunquam nuda traditio transfert dominium , sed ita si venditio aul aliqua justa causa præccsscril, propter quam traditio sequeretur.*

Defectu primæ conditionis, beneficiarii v. g. non habent jus in re fructuum sequentis anni, quia nondum existunt. Defectu seconds, fures et usurarii non habent jus io re bonorum quæ furto aul esuris possident , quia decst ipsis legitimus titulm Defectu tertiæ, ille qui emit equum ani vestem v. g. etiam persoluto pretio, not habet jus in re illius vestis aut «qui, quandiu non sunt Ipsis tradita : unde si venditor camdem vestem aut equum alteri vendat d tradat, secundus emptor acquirit jus in π talis vestis vel equi, nec primus cinotot habet actionem rcalem in rem illam qua jam alterius effecta est, sed habet lantun actionem personalem in venditorem qu tenetur ipsi satisfacere.

Dixi, *exceptis quibusdam casibus ;* quia ex dispositione legum, in certis casibus nnn requiritur traditio ad jus in re seu dominium : 1° in iis quæ dantur, venduntur aul relinquuntur civitatibus , ecclesiis , locii piis, aut in redemptionem captivorum, l. *Utuntur.* c. de Sacrosanctis ecclesiis; 2'io collatione beneficiorum, modo accedat acceptatio, c. *Si tibi absenti,* ut de præbendis in 6; 3j in successione hærcditalis, sin per testamentum, sive ab intestato, modo adeatur hæredilas; aditur autem hæredit.u dum acceptatur verbo vel facto : similiter in legalis, quorum legatarius acquirit jus in rt hoc ipso quo hæredilas acceptatur ab hærede, l. *Officio Ti, cl 1. Hœrcdcs* 23 ff. De acquirenda vel amittenda possessione; 4fin donatione fundi, agri, domus , etc. sub conditione præstandi alimenta donatori; hoc ipso enim quo donalarius conditioni non satisfacit, privatur dominio rei donate, reditque sine ulla traditione ad donatorem, 1. Si *doceas* 1, c. de Donationibus quæ sub modo. 5° Si princeps contrahat cum aliquo et intendat ipso contractu conferre jus in re, seu dominium , erit translatum absque alia conditione; quia, sicut ex ejus voluntate est quod requiratur traditio, ita etiam ejus arbitrio potest omitti, ut docet Covarr., l. 2 Variar., cap. 19, n. 3. Item jus hypothecae vel pignoris confert actionem rcalem in hypothecam vel pignussine traditione, 1.1, ff. *de Pignoribus.* Item Lessius hic n. 13, ex Covarr. excipit casum quo res tibi vendita cl alteri tradita titulo graluilo aut etiam titulo oneroso, sed scienti eam tibi antea venditam; tunc enim, inquit, posses illam vendicare.

Jus ad rem est, quod quis habet ut res aliqua fiat sua : atl hoc nulla alia requiritur conditio quam legitimus titulus. Non dat actionem in rem ipsam, sed in personam lan-

tum. Tale jus acquiritur per donationem , emptionem, etc., ante traditionem; item per elecl tonem, praesentationem ad officium, collation m beneficii antcacccptalionem,etc.

Hæc quoad jus in re el ad rem , de jure communi : huic autem jura particularia quandoque derogant : unde notat Perfector Tourncly, in Gallia rem censeri traditam peracto venditionis contractu, in quo testatur venditor se rei possessionem relinquere et alteri cedere. De quo iterum in sequentibus.

ARTICULUS II.

In quo differuntjus naturale ct positivum , cl quomodo jus naturale dicitur immutabile ?

Dicoi0 Tn multis differunt jus naturale et jus positivum.

Prima cl praecipua differentia est, quod ea quæ sunt juris naturae ideo sint praecepta quia bona, ideo prohibita quia mala; quæ vero sunt juris positivi, ideo bona quia praecepta, ideo mala quia prohibita.

Unde, ut dignoscas an aliquid ad jus naturae perlibeat, an ad jus positivum, sil haec regula. Si obligatio ad illud oritur ex natura rei quæ præcipilur vel prohibetur, quia nimirum aul in se necessaria est ut fieri debeat, aut in se mala ut omitti oporteat, ad jus naturae perlinet. Si vero non oritur ex natura rei quæ prohibetur vel præcipilur , sed ex praecepto ct voluntate jubentis aul prohibentis, *esto* aparté rei habeat quamdam congruitalcin, perlinet ad jus positivum.

Secunda differentia est, quod juris naturalis Deus sil auctor quatenus est natu a· auctor, unde vocatur etiam jus divinum; positivi autem, divini quidem, etiam Deus ; humani, homo.

Tertia, quod jus naluræ obligat omnes; jus positivum cos lanium quibus vel a Deo vel ab hominibus ponilur.

Quarta, quod jus naluræ sil immutabile; jus positivum mutabile.

Verum, ut inlclligas quomodo jus naluræ sit immutabile, *nola* triplicis generis distingui præccpta juris naluræ. Quædam sunt prima et universalissima, qualia sunt ista : *Derlina a malo cl [ac bonum ; Quod libi non vis fie*i, alteri ne feceris ; Homini secundum diclamen recta rationis est vivendum ;* cl alia hujusmodi quæ generaliter praescribunt necessariam honestatem, non delcrminatam ad certam materiam; vel prohibent turpitudinem, non in hac vel illa materia, sed universim.

Quædam sunt quæ, licet non sint omnino prima ct universalissima, sed ex ipsis immediate deducia, sunt tamen prima in certo genere, ita ut ex illis etiam mulla deduci possint, ut ; *Deus est colendus; Parentes sunt honorandi; Virtutes sunt amplectenda ; Justitia est servanda ; Temperate vivendum est; Non est mentiendum; non pejerandum ,* etc.

Quædam tandem sunt quæ ex primis et communibus mediate, ex secundariis immediate deducuntur, uldepositum esse reddendum, talem contractum esse injustum, clc. Sic v. g. Bonum est faciendum : ergo justitia servanda : *subsumo :* atqui conservatio justitia exigit redditionem depositi : ergo depositum est reddendum. *His notatis,*

Dico 2° Prima cl universalissima juris naturæ præcepta non possunt unquam mutari, quia in se continent primo intentionem legislatoris , secundo intrinsecam bonitatem, et eorum opposita intrinsecam malitiam, et consequenter veram causam ob quam sunt necessario amplectenda vel fugienda; neque ulla occurrit circumstantia quæ mutationem inducere posset, cum circumstantiae non occurrent circa prima cl universalissima principia, sed circa conclusiones praclicas et actiones particulares.

Idem dicendum dcsecundariis præccptis, prout ea exposuimus; tum quia salvatur in cis ratio primorum per necessariam consequentiam, v. g. Bonum est faciendum : atqui colere Deum est bonum : ergo Deus est colendus ; Malum non est faciendum : atqui pejerare est malum : ergo non est pejerandum; tum quia ex circumstantiis quæ etiam circa hæc non occurrunt, ulpote prima in suo genere, non potest induci variatio.

Quantum vero ad tertiaria præccpta, catenas sunt mutabilia quatenus non salvatur semper in cis ratio primorum principiorum, neque semper ex cis legitime deducuntur propter circumstantias occurrentes : v. g. Bonum est faciendum : ergo justitia est servanda; *subsumo:* atqui justitia exigit ut reddatur depositum petenti in suive! alterius perniciem : ergo ipsi est reddendum. *Negatur suhsumplum ;* quia justitia exigit dunlaxal ut i eddalur depositum rationabiliter petenti. Ubi adverte hanc mutationem

non accidere juri naturæ secundum se, sed ralione materiæ, quæ propter circumstantias desinit esse ejus materia ; semper enim et immutabiliter stat bonum esse faciendum , justitiam esse servandam, depositum esse reddendum rationabiliter petenti, quæ sunt præcepta juris naturæ.

ARTICULUS III.

Virum jus gentium sil idem cum jure nalurali?

2. 57,a.2. o.— *Dico* 1° Si jus naturale sumatur late, prout quandoque sumunt jurisconsulti, 1.1. Instil, tit. 2, et lib. *1.* IT. tit. 1 ,1.1, pro omni eo quod est ex instinctu naturæ habentis aliquam cognitionem linis, ut estv. g. conjunctio maris cum focmina : certum est quod distinguatur a jure gentium ; quia jus gentium solis hominibus convenit, jus naturale vero sic sumptum convenit hominibus et brutis, siquidem bruta etiam finem absolute apprehendunt.

1. 2. q.94. a. 2. 3. ά. in 3. d. 7. a. 3. — Verum quia bruta non sunt proprie capacia injuriæ cl injustitiae, ita nec juris eljustiliæ; el ideo theologi strictius sumunt jus naturale prout solis hominibus competit, vocantque illud quod ratio naturalis dictat. Unde

Dico 2 Jus gentium non est idem cum jure naturali pioprie et stricte sumpto, nec sub illo continctur, sed sub positivo.

Quamvis S. 1h. disertis verbis hanc conclusionem non tradat hic, satis tamen aperte docet, cum solvat argumenta in contrarium; et adhuc apertius 1,2, q. 95, a. 4, ubi ait quod *Jus positivum dividitur in jus g<ntium eljus civile:* censet ergo jus gentium contineri sub positivo, non sub nalurali quod opponitur positivo.

Probatur. Jus naturale est absolute et ex natura rei necessarium independenlcr a consensu hominum;jus positivum e contra : atqui jus gentium non est absolute ei ex natura rei necessarium, sed secundum utilitatem et congruentiam ex hominum beneplacito el consensu introductum: ergo. *Afin, patet* 1° ex ipsa definitione juris gentium; delinitur enim *Id quod communi hominum seu populorum consensu fuit introductum* . sive inierim apud omnes universim nationes observatur, sive apud plerasque tantum. 2° *Probatur eadem min.* exemplis ipsarum rerum quæ dicuntur juris gentium, ut sunt agrorum divisio et proprietas, servitus captorum in bello, legatorum admissio et secorilas, etc. Hæc enim et alia hujusmodi nosunt absolute et ex natura rei necessanivilæ humanae, sed lanquam utilia duntaxat et congruentia, ex voluntate hominurn introducta, sic, ut eadem voluntate possint abrogari, sicut de facto abrogata est inter chrislianos servitus captorum in bello, el abrogari posset admissio et securitas legatorum ex consensu duorum regum inter se bellantium. Ipsa etiam bonorum terra communitas servari potuisset secundum se, si homines essent quales debent esse lidcles, probi, bono communi magis quam proprio intenti, prout de facto redintegrata est nascente Ecclesia Jerosolymis, el etiam nunc in monasteriis; sed quia ex naturæ corruptione homines cupiditatibus, maxime avaritiæ et proprio commodo, magis quam communi bono sunt intenti, omnes nationes judicarunt expedire ad cultum agrorum el pacificum illorum usum ut dividerentur. Ergo.

Confirmatur. Jusnaluraleautesl primum principium per se notum, aut conclusio ct illo necessitate absoluta deducta; independenter ab hominum voluntate : atqui jus gentium non est primum principium, ut *patet,* neque conclusio sic necessario deducta, sed tantum utilis et congruens humanæ societati, in quam omnes aut fere omnes gentes consenserunt. Ergo.

Dices. Leges i uæ sunt jurisgentium, inferuntur ex jure naturæ : ergo jus gentium perlinet ad jus naturæ, sicut conclusiones ex principiis physicisdeduclæ.suntphysicæ.

II. D. ani. Quæ sunt juris gentium , inferuntur ex jure naturæ per necessariam consequentiam , lanquam ex natura rei simpliciter necessariae, *N.* per consequentiam non necessarium, neque ulsimpliciter necessanæ, sed ut congruentes tantum el valde cond- contes. *C. Patet in hoc discursu.* Ad vitam humanam servandam agri sunt excolendi : atqui si essent communes, non bene coleremur, cum homines sint in rebus communibus segniores : ergo sunt dividendi. Hæc conclusio licet bene inferatur, non tamen est absolute necessaria , siquidem o iam posita communitate agrorum possunt absolute excoli, si homines essent probi ut debent esse: sed infertur ul conveniens, supposita hominum incuria in bonis com-

inunibus. *Ad paritatem , codcm modo respondendum,* conclusiones necessario deductas <·χ phy.icæ principiis , esse physicas; secus si congruenter tantum et probabili atgumenlo inferantur : tunc enim non sunt physicæ nisi ma erialilcr el secundum quid.

DIGRFSSIO I HISTORICA.

UTRUM CANONES APOSTOLORUM SINT GENUINI !

/ï / art. /. dissertat, praced.

Canones qui dicuntur Apostolorum , vulgo ci cumferuntur octoginta quinque. Quam var e de iis senserint auctores, refert Gia ianus in suo Decreto disl. 16. Quidam omi.es octoginta quinque admittunt, quidam sexa in a tantum; alii quinquaginta, ali a i er. Omnes octoginta quinque recipit conci iuin Trullanum anno 692, sed nullius est auctoritatis , utpote acephalum. Dionysius Exiguus, circa annum 530, quinquaiiirita prioies retulit in codicem Ecclesiae I a i iæ; sed monet in sua præfalione, quod iis plui imi non præhercnt assensum facilem. Postea successu temporis plurcs ex his SS. ponlilices inter ecclesiasticas regulas admiserunt ; ex quo, quamvis sint Apostolis suppositi, ul modo dicam, auctoritatem acceperunt. Quæstio est igitur utrum hi canones vel ex parte vel ex integro sint genuini Apostolorum fœtus , an potius illis falso adscript!. Pro quo

Dico. Omnes canones qui dicuntur Apostolorum, sunt ipsis falso adscript!*.

Prob. 1° ex Gelasio papa , qui in synodo Romana anno 494, decernit in hunc modum : *Liber Canonum Apostolorum apocryphus.* Relecture. *Sancta Romana* d. 15.

Prob. 2° ex S. Isidoro Ilispalensi qui septimo ineunto saeculo sic loquitur : « Call nones qui dicuntur Apostolorum , sed » quia eosdem nec Sedes aposlolica recipit, » nec sancti Patres illis assensum præbuerunt, pro eo quod ab haereticis sub novmine Apostolorum compositi dignoscuntp tar, quamvis in sis utilia inveniantur, talimen auctoritate canonica atque apostolica, Deorum gesta constat esse remota atque d inter apocrypha deputata, u Refertur disl. 16, c. 1.

Piob. 3° Phires ex istis canonibus continent falsam doctrinam. Primo, canones 46, 47 et 67 reprobant baptismum collatum ab haereticis. *Neque dicae* sermonem esse tantum de baptismo collalo ab haereticis qui formam baptismi non observabant ; turn quia loquuntur simpliciter el indiscriminalim de baptismo collalo ab haereticis : *Episcopum,* inquit canon 46, *aut presbyterum, harelicorum baptisma suscipientem , damnari prœcipimus;* cum quia ratio canonis pe;itur non a forma baptismi, sed a persona baptizantis, hoc modo : *Episcopum aut presbyterum , haereticorum baptisma suscipientem , damnari praecipimus ; quae enim conventio Christi cum Belial, aut quae pars fidelis cum infideli?* atqui hæc ratio convenit omnibus haereticis : ergo vel loquitur de baptismo cujusvis haeretici, vel inepta est ejus ratio. Secundo, canon 49 praecipit Irinam immersionem in baptismo, cum tamen constet Apostolos ea non fuisse usos. Tertio, canon 65 prohibet jejunium sabbati sub pœna depositionis, cum tamen certum sit hoc jejunium fuisse in usu Romae tempore S. Ambrosii. Quario, canon 84 recenset inter libros sacros tres Machabæorum libros, et rejicit librum Sapientiae. Ergo.

Prob. 4° Si canones illi forent ab Apostolis editi, veteres Patres quatuor priorum sacculorum eos retulissent in canonem sacrarum Scriplurarumsicutalia Apostolorum opera. Item corum meminissent Eusebius et S. Hier, dum Apostolorum opera summa diligentia recensent. Meminisset Victor papa in controversia de Paschale adversus Asiaticos, utpotecui aperte favet canon 7, quo constituitur ne pascha cum Judaeis celebretur ; neque id ignorassent sanctissimi Orientis episcopi contra sentientes. Meminissent Cyprianus cl Firmilianus de baptismo hæreticorum iterando conira Slephanum papam; quippe quibus favent canones 46, 47 et 67. Meminisset Demetrius Alexandrinus in causa Origenis desui abscissione, quam damnant canones 21, 22 et 23. Atqui neque Patres quatuor priorum saeculorum hos canones in canonem Sacrarum Scripturarum retulerunt, neque illorum meminerunt Eusebius et S. Hieronymus, neque ullus ex laudatis, etsi res eorum ita deposcerent. Ergo.

Objicies 1° Plurcs tam Patres quam synodi priorum saeculorum sæpe decernunt eadem quæ continentur in canonibus Apostolorum, el in suorum decretorum confirmationem allegant *antiquas leges, leges ecclesiasticas, doctrinam apostdlicam,*

canones aposlolicos, canones ecclesiasticos, etc. : atqui his terminis videtur nihil aliud posse Intclligi quam illlam collectionem canonum do quibus est quæstio. Ergo.

R. N. min. His enim terminis significantur duntaxat usus moresque sacri qui tunc vigebant in Ecclesia, ex Apostolorum doctrina seu traditione promanantes ; erat enim tunc, prout nunc est, consuetudo solcmnis, quam etiam asserit S. Aug. contra Donalislas, referendi ad acceptas ab Apostolis traditiones et apostolicas regulas disciplinae, mores sacros in Ecclesia servari solitos, qui in S. Scripturis non exprimebantur. Exemplo sit ipsa synodus Nicæna; can. 13 sic decernit : « Lex antiqua » regularisque servabitur, ita ut si quis » egreditur de corpore, ultimo clnecessario viatico minime privetur. » Canone ISslaluitex antiquiore canone, illicitum esse diacono eucharistiam presbytero porrigere : cl tamen neque in collectione canonum Apostolorum, neque in ullis prioribus Ecclesiæ monumentis legitur hæc antiqua lex aut antiquior canon.

Obj. 2° Synodus 7 œcumenica can. 1, 5 et 10; Romana sub Greg. VII, can. 2; Trid. sess. 25 de Reform, cap. 1 ; Nicol. I passim in suis decretis, Leo IV, d. 19, c. *Libellis;* Joannes VIII et alii, citant illos canones ul aposlolicos. Ergo.

R. quod citent hos canones sub nomine Apostolorum , quia ut ita 'citarentur usus invaluerat : at non decernunt vere an falso Apostolis inscribantur, uti nec quæslionem illam quæ ad eorum institutum non pertinebat, expenderunt.

Obj. 3» Priores ecclesiæ Romanæ pontifices, Anaclelus Alexander, Julius, Elcutherus, Marcellus, Fabianus, etc. diserte meminerunt canonum aposlolicorum in variis suis epistolis, cosque probarunt. Ergo.

R. has epistolas ab eruditis pene omnibus censeri spurias cl suppositas, ul digressione sequenti dicimus. Unde

DIGRESSIO II HISTORICA.

DTEUM EPISTOLA DECRETALES VETERUM FftJTIH· COM ROMAFORDM QÜI FLORUERÜKT QÜATCOR PRIMI» ECCLESIA SÆCÜL1S USQUE AD SIBICICM , StRT CEKUINA?

//</ *nrt· /·*

Non est quæstio de illis priorum pontificum epistolis quæ a sanctis Patribus aut veteribus el fide dignis Ecclesiastic® historic auctoribus referuntur, quales sunt Epistola S. Cornelii, inter opera S. Cypriani relate; Epistola Julii I, apud S. Albanas. Apol, 2; Epistoke Liberii, apud S. Hilarium in fragmentis; Epistola Damasi ad Illyrici episcopos, apud Theodorelum lib. 2 Hist, et aliæ ejusdem pontificis, apud S. Hieronymum : hæ enim ab omnibus pro genuinis habentur. Quæstio est igitur duntaxat (*? illis epistolis quasi Isidorus Mercator in sua Conciliorum collectione inseruit, cl quas ex eo alii conciliorum editores in suas collectiones transtulerunt : quarum quinque adseribuntur S. Clementi; tres Anaclclo; duæ Evaristo; tres Alexandro; duæSixto; ima Thelespboro; duæ Hygino; quatuor Pio (Collectio Isidori edit. Paris, 1524 qua utimur, habet tantum duas); una Anicelo; duæ Soteri; una Eleulhero; quatuor Victori (edit.Paris, duæ); duæ Zephirino; duæ Callisto; una Urbano; duæ Pontiano; una Antero; 1res Fabiano; 1res Cornelio (edit. Paris, duæ); una Lucio; duæ Slephano; duæ Sixto II, duæ Dionysio ; 1res Felici ; duæ Eulichyano; una Caio ; duæ Marcellino; duæMarcello; 1res Eusebio; una Melchiadi ; una Sylvcstro; una Marco; duæ Julio: duæ Libcrio ; duæ Felici ; sex Damaso. Quæstio est, inquam, utrum illæ cpislolæ sintgenuinæ , an supposilitiæ.

Dico. Has omnes veterum pontificum epistolas decretales eruditi plcrique habent pro supposititiis.

Probant I^Quia illæ cpislolæ usurpant sacram Scripturam secundum Vulgatam editionem, a S. Hieronymo post illos pontifices adornatam ; obiit enim S. Hieronymus anno 420, annis 24 post Siricium.

2° Quia in omnibus his epistolis idem stylus, idem scribendi character occurrit, quod non esset si a tot pontificibus diversis temporibus essent conscripts.

3° Quia nullus auctor ecclesiasticus, nullum concilium, nullus pontifex ante nonum sæculum, aut saltem finem octavi, has decretales unquam citavit vel nominavit. Et Dionysius Exiguus, qui, ut ipsemet testatur in Epistola ad Julianum, Romanum I resbylerum, summa accuratione omnium (I ongulorum veterum pontificum epistolas (ollegil, suam collectionem incipit a Siricio, baneque collectionem Ecclesia Romana probavit, leste Cassiodoro coævo cap. 28 Divin.

Instil. Florebat Dionysius Exiguus sacculo sexto; obiit enim anno 533.

4° Quia illæ epistolæ sunt compilatæ ex epislolis, operibus et decretis pontificum, Patrum et conciliorum Siricio posteriorum. Neque dici potest hos auctores posteriores e contra ex præfalis epistolis plurima hausisse; si enim vera forel hæc responsio, aliquando decretalium auctores nominassem, sicut alios nominarunt, tum honoris causa, tum in confirmationem suorum dictorum, ulquc tantis testimoniis et tam venerabili auctoritate hæreticos efficacius confutarent; quod tamen nusquam fecerunt. Ergo.

Objicitur 1°, has epistolas citatas et agnitas fuisse ut genuinas a variis conciliis, Aquisgrancnsi sub Grog. IV, Coloniensi, Mo;.unliiio, Melensi sub Arnulpho, Remensi, Lateranensi sub Callisto II. Jlem auctores gravissimi cl doctissimi, Benedictus Lcvila, Compilator Capitularium Caroli Magni, liincmarus Lauduncnsis, Luitprantlus, Ordo Romanus, Anselinus Lucensis, Burchardus, Ivo C.arnutensis , Gratianus in suo Decreto quod sequitur Ecclesia et quod in scholis legitur; omnes taudem juris pontificii interpretes, omnes theologi, ipsemet doctor Angelicus, ab annis 400 et amplius, harum epistolarum testimonia protulerunt et laudarunt. Ergo.

Respondent 1°, hæc omnia concilia et auctores esse sæculo nono posteriores, nec praefatas epistolas, quantum ad eorum auctores, juxta severioris criticæ regulas expendisse; et ideo tot sæculorum silentium junctum gravissimis rationibus, videri anteponendum testimoniis posteriorum ; eo maxime quod plures ex istis rccenlioribus decepti fuerint honesto nomine *Isidori,* sub quo I-rodiitharum epistolarum artifex, putantes esseS. Isidorum Ilispalciisem.

2° Plura concilia, plures auctores has epistolas occasione data citarunt, non ut genuinas , sed quia noverant illas, quoad dogmatum veritatem, disciplina: rationem cl judiciorum ordinem, esse ab Ecclesia et usu receptas,minime curantes de illarum auctoribus,nec ad instituentes examen criticum : quod non orat eorum instituti. Hanc restions. innuit Baronius ad ann. 865.

Quod vero additur, Ecclesiam sequi Decretum Gratiani, *negant.* Multa enim, inquiunt, sunl in ea collectione quæ Ecclesia probare non potest, cum scateat innumeris erroribus, pscudepigrapha frequenter citet, el Patribus, conciliis, pontificibus plura décréta tribuat de quibus nequidem cogitarunl, ut probat Antonius Augustinus, episcopus Tarraconensis, in cuo *Gratiano emendato.*

Objicitur 2° Has epistolas ut genuinas agnoverunt S. Leo Magnus, Gclasius et Leo IV, casque ut genuinas ab Ecclesia recipi jusserunt. Ergo. *Prob. cnt.* S. Leo in Epistola data ad universos episcopos, sic ait ; « Omnia decretalia constituta omnium præ- » decessorum nostrorum ita vestram dilec- » lionem custodire debere mandamus, ut si » quis illa comlcmpserit, veniam sibi dein- » ccps noverit denegari. » Gclasius in synodo Romana anno 494, sic decernit : « Item » decretales epistolas quas beatissimi papæ » diversis temporibus ab urbe Romana pro » diversorum Patrum consultatione dede- » runl, venerabiliter recipiendas decerni- » mus.» Leo IV, in Epistola ad episcopos Britanniæ apud Gratian, d. 20, cap. *de Libellis,* ait : *a* Rcgulæ quibus in omnibus ec- » clcsiaslicis utimur judiciis, sunt canones » Apostolorum , Nicænorum , Ancyrano- » rum... et cum illis rcgulæ præsulum Ro «manorum, Sylvestri, Siricii, Innocen- » tii, etc. » Ergo.

Respondent negando ant. Ad probationem, dicunt hos pontifices in verbis laudatis respicere ad epistolas decretales non veterum pontificum qui Siricium præcesserunt, cum hi nullam dederint,sed Siricii etsequentium pontificum : unde S. Leo loco cit. decreta suorum decessorum commendans, initium ducit ab Innocenlio I, Siricii successore. Verum est quidem quod Leo IV nomine Sy lvcslrum,sed hunc solum ex omnibus qui præcesserunt Siricium ; illum autem citat, non ratione epistolarum, sed respiciendo ad acta synodi Romanæ sub isto Sylveslro : *quod patet ex* ipsius laudatae epistolæ initio, ubi profert sub nomine Sylvestri regulam constitutam in dicta synodo pro ordine canonicorum judiciorum.

Inst. Nicolaus I, in Epist. 47 ad universos episcopos Galliæ, S. Leonis et Gelasii verba laudata extendit ad omnes decretales quæ suo tempore circumferebantur. Ergo.

Respondent, Nicolaum id gratis asserere, et prælcr mentem S. Leonis et Gelasii.

Urg. Saltem ipse Nicolaus I, in laudati Epist. admisit has decretales, casque con-

ira episcopos Galli® observari jussit. Ergo.

Respondent 1°. *D. an'.* Admisit has decrelales ut vim constitutionis in Ecclesia habentes et usu receptas, *transeat;* ut genuinas, *N.* Id enim nihil intererat causæ quam agebat contra Gallos. Contendebat præfatus pontife* , episcopum non pnsse deponi in synodo provinciali, inconsulta Romana Sede, etiamsi ad eam non appellasse! : pro quo jure stabiliendo proferebat illas decretales quibus id sancitur. Galli e contra, qui huic juri lanquam novo reluctabantur, contendebant se illis decretalibus non adslringi, eo quod in canonem non essent relatæ, adeoque non haberent vim constitutionis seu legis obligantis. Unde inter eos quæslio non eralan illae decretales essent germani fertus pontificum quibusadseribuniur, sed utrum haberent vim legis, etsi in canone, sicut aliæ, non essent relata».

Respondent 2°. *Dato* Nicolaum has decretales decrevisse esse genuinas, nihil cogit hac in re ipsi differre; cum hic non decernat dogma fidei ut pontifex, et validiora sint in contrarium argumen'a.

Petes qui fuerit iste Isidorus qui harum decretalium dicitur artifex ?

R. 1° Videtur certum non fuisse S.Tsidorum Hispalensem , ut quidam , nomine delusi, existimarunt; quia in his epistolis citatur concilium Toletanum anno675,concilium sexium œcumenicum 681 , Gregorius II el III, el Zacharias, qui post annum septingentesimum floruerunt. Obiit autem S. I-idorus Hispalensis anno 636, ut testantur Redemptus diaconus in illus vita, Biaulio episcopus Cæsarauguslanus in Catalogo Operum Isidori, LucasTudensis lib. 3 cl Mariana lib. 6 , c.7. Adde praefatum Braulioncm, S. Isidoro coaevum cl amicum, nullam mentionem facere harum epistolarum in Catalogo quem texuit ipsius Operum.

R. 2° incertum esse quis fuerit iste I.ridorus qui dicitur Mercator. Quidam existimant fuisseepiscopum, alii fuisse monachum qui præ humilitate sc *Peccatorem* dicere soleret; scribas autem, ex oscitantia, proPcc*talor* scripsisse *Mercator.*

DISSERTATIO II.

de dominio et aliis specilues JVR1S

Cum jus secundo modo sumptum, pro fatullate aliquid faciendi, acquirendi, etc. sit fundamentum juris seu justi quod est objeotum justitiae; mulla de illo scitu necessaria praesenti tractatui occurrunt discutienda, maxime de dominio, quod est præcipua ejus species. Unde sit

ARTICULUS I.

Quid et quoluplcx sit dominium?

Quid ususfructus el usus?

2- 7. de Pot. a. 40. — Dominium ut sic, ex una parte importat auctoritatem cl potentiam in rem, vel personam ; ex altera, subjectionem rei, vel person®, talem, ut ipsa dicatur esse alterius. Dominus enim dicitur qui habet aliquid suum de quo possit disponere, vel in quod possit auctoritatem exercere. "

Duplex est : dominium jurisdictionis, quod est potestas gubernandi suossubditos; actus autem gubernandi sunt, præcipere, prohibere, permittere, judicare, punire, praemiare in ordine ad bonum commune: et dominium proprietatis, quod est lacullas disponendi de aliqua re ut sua in proprium commodum; et de illo hic potissimum agitur.

Dominium proprietatis iterum est duplex: unum plenum et perfectum; aliud non plenum et imperfectum. Dominium plenum, est jus ad proprietatem rei et commoda ejus. Non plenum, est jus ad proprietatem rei absque ejus emolumentis, vel jus ad emolumenta absque proprietate. Primum dicitur dominium directum : tale competit, v. g. principi respectu feuili. Secundum dicitur dominium utile : tale competit usufructuariis, feudatariis,cmpbilculis, etc. Igitur

Dico 1° Dominium proprietatis plenum et perfectum, prout directum et utile complectitur, recte definitur : *Jus in re, scu facultas legitima disponendi de re lanquam sua, ad quemlibet usum lege non prohibitum , in proprium commodum.* Colligitur ex D. Th. hic q. 66, a. 1.

Explicatur. Ponitur *jus in re,* lanquam genus : quia omne dominium est jus in re, non e contra; qui enim habet hypothecam, pignus, usum fructum, habet jus in re, non tamen dominium plenum.

Dicitur, *disponendi de re,* pi opi ia nempe auctoritate, non ex alterius commissione.

Dicitur, *lanquam sua,* ut excludatur simplex jus ad rem, et nuda possessio sine pro·pneiale, ui in usufruclu, hypotheca, pignore, etc.

QUID USUFRUCTUS ET USUS?

Dicitur, *ad omnem usum,* vendendoscilirrt, donando, vel aliter alienando, consumendo, destruendo, elr. per quod excluditur nmne dominium non plenum, sive directum tuitum, sive utile lanium.

Dicitur, *irge non prohibitum ;* quia licet dominium ex natura sua tribuat potestatem ad qualeincumquc usum, potest tamen hæc potestas impediri per legem ne exeat in actum: ut lit in pupillo, qui ante legitimam ælatein non potest bona sua alienare, licet sil verus illorum dominus; unde si alienaret non peccaret non contra justitiam : cl in fidecoininissario, qui non potest cuilibet voluerit lidecommissum transferre: quo casu nihil quidem detrahitur ipsi potentia?, sed dunlaxal impeditur ejus actus; sicut, manente vera potentia videndi, impeditur actualis visio per velamen oculorum : ita ut, sublato legis impedimento, absque novi juris accessu, possit dominium exire in hunc actum priusimpedilum, ut patet in pupillo, dum attigit ælatem a loge definitam.

Dicitur, *in proprium commodum,* per quod distinguitur maxime a dominio jurisdictionis, quo quis uti non potest in proprium commodum, sed in commune et subditorum bonum : in quo valde allucinantur nonnulli qui putant reges posse pro libitu quomodo et quando voluerint disponere de personis et bonis subditorum : tales verius vocares tyrannos quam reges.

Si pelas quæ conditiones requiruntur ad perfectum dominium? R. easdem requiri ac pro jure in re. Require eas cum suis exceptionibus articulo 1 præc. dissert.

Dicol' Ususfructus definitur : *Jus utendi (ruendi rebus alienis, salva earum substantia.* lia injure.

Dicitur Jus; quia non definitur hic actus ■Jlendiquem juristic vocant *usum [acti, sed* ipsum jus utendi (ruendi.

Dicitur *utendi,* ut distinguatur a jure quod habet depositarius in deposito, creditor in hypotheca vel pignore, qui his robus uti non possunt invito domino, absque obligatione restituendi aestimationem usus.

Dicilur *[ruendi*, ut distinguatur a simplic· usu; qui enim habet simplicem usum, potest tantum uti re,v. g. equo, domo, horto, agio, silva, etc., ad necessitatem propriam et quotidianam, ita ut nec superfluos fructus nec jus quod habet possit alteri locare, vendere, aut gratis cedere; cum is qui usumfructum habet, possit haec omnia facere. Ita l. 12, ff *de Usu.*

Fructus autem reputantur non solmn »n immobilibus, ut in fundo frenum, M«get"S, virgulta, arbores cæduæ, Aois *ἴφ'lΰ* 'fructifer® enim non reputantur fru*-ius 1, sed etiam in mobilibus, u*in grege lana, lac, fœtus, etc. Ubi *nola,* silvam cæduam etiamsi intempestive cæsa sit, esse in fructu, sicut olera immatura lecta , item fœnum immaturum *cæsum,l.48, fT.de Usufruclu.* Quoad messem vero et vindemiam expeclanda est maturitas usufructuario.

Nola insuper quod, si usufructuarius moriatur antequam collegerit fructus etiamsi maturos, hi acquirantur domino proprietatis et non hæredibus fructuarii. Ita in instil, *de Rerum divisione,* § Is vero. Ratio est; quia quandiu adhaerent fundo,censentur unum cum ipso : unde perlinent ad dominum fundi, donec fructuarius eos colligendo fecerit suos.

Dicilur, *rebus alienis;* quia ususfructus est servitus quæ nonnisi in rebus alienis constitui potest; *nemini enim res sua servi:, sed prolcsl jure dominii,* ut dicilur 1. 26, ff. *de Servilule preed. rustic.*

Dicilur, *salva rerum substantia;* quia usufructuarius debet rem integram proprietario reservare : unde usufruclus non potest proprie constitui in robus quæ unico usu consumuntur, ut in vino, oleo, etc. (i).

Ut autem salva maneat rei substantia, quærlam onera incubunt usufructuario.

1" Si habet usumfructum gregis vel armenti, in locum capitum demortuorum alia capita e fœlu quem percipit submittere debet , quæ cedent in dominium proprie.arii, Inst. *De rer. divis.* § 86. Si tamen non *gregis* collective sumpti, sed singulorum capitum usumfructum habuerit, non (enetur suhslilu *realia capita in locum demortuorum, 1.70 ff. *de Usufruclu.* Ratio est; quia grex est æternus,sed singula capita pereunt. Idem dicendum si pecus sil ejus naluræ ut prolem non habeat.

2° Si habet usumfructum silvæ aut vino®, in lorum arborum aut vilium demortuarum tenetur alias plantaro, et tunc priores quæ morluæsunt perlinent ad insum usufructuarium, 1.18, IT. *de Usufrurtu.* Sivero vi tempestatis eversæ sunt, non debet alias

(I) Vide uoUiuiui ad calcem Uaclalus : UulaHieXl primum

substituere, sed eversæ pertinent ad proprietarium nisi forte essent necessariæ ad refectionem villæ, quo casu iis uti poterit usufructuarius, 1. 59,19, 12, ff. *de Usufruclu.*

3° Si habet usumfruclum domus, tenetur ad modicas reparationes, ne pereat rei substantia; non tamen ad majores, neque ad reparationem ædium si vetustate corruerint : ei quoque incubunt onera rei annexa, ut tributorum solutio. Hæc de oneribus usufructuarii ex Sylvcslro v. *Usus,* q. 9.

Peles 1° quomodo acquiratur ususfructus?

P. acquiri sicut acquiruntur altera jura, scilicet vel auctoritate legis, et dicikr ususfructus civilis; vel privata dispositione, et dicitur conventionalis.

Peles 2° quomodo amittatur?

P. ex Sylvcslro loco cit. q. 11, amitti 1° per mortem usufructuarii ; 2° si res in qua est constitutus pereat, utsi domus incendio consumatur; ita ut etiamsi reticeretur, non revivisceret ususfructus; si usufructuarius jure suo non utatur tanto tempore quod sufficit ad præscriplioncm , hoc est, triennio pro mobilibus ; si vero agatur de immobilibus , decennio inter præsenlcs, vicennio inter absentes. Sufficit tamen quod per alium utatur. 4° Finito tempore pro quo erat constitutus : et si sine temporis determinatione relinquatur Ecclesiæ vel civitati, finitur post centum annos, quia *is (inis vilai longœvi hominis csl,* inquiunt jura , 58, fl'. *de Usufruclu.* 5U Per maximam et mediam capitisdiminutionein, non per minimam, .Maxima dicebatur capitis diminutio, cum quis simul amittebat libertatem, civitatem et patriam, quales erant bi qui damnabantur ad metella, ad bestias, aut ad aliud genus mortis, quod non raro differebatur ad longum tempus; media , quando quis amittebat familiam et civitatem, non libertatem, ut erant hi qui cxulabant; minima, quando quis amittebat familiam tantum. Pro quo vide, si lubet, Sylvestrum loco cit. et Lessium hic c. 3, dub. 50

Perfector Tournely tradit in Gallia extingui usumfruclum morte naturali et civili ; censeri autem mortuoscivililcr, i°qui damnati sunt ad mortem ; 2° qui carceri perpetuo , triremibus , aut exilio perpetuo , vel saltem ultra novem annos duraturo mulcfantur; 3 qui solemniavota religionis entunt, *Lois civiles,* pag.15. In hoc lanicnullimo casu, jure communi transit ad monastcrium , ubi est capax successionis. Ita Navar. apud Less. cit.

Dico 3° Usus definitur a jurislis: Jw *ulendi lanium rebus alienis, salva carun substantia.*

Dicitur *Jus ulendi lanium,* et non frucndi; quia, utjam dixi, simplex usuarius potest tantum fructus rei, ulolera, poma, fenum , in propriam et quotidianam necessitatem percipere ; sed eos non potest vendere seu donare, nec rem ipsam locare, quoi potest usufructuarius.

Dicitur, *salva rerum substanlia ;* quii in usu, sicut in usufructu, debet resintegn conservari domino.

Exquo habes, hancususdefinitionemnoû eompetere rebus unico actu consumplibilibus, ut vino, oleo, pani, etc.quia portalem usum non manet salva rei substantia: unde si generalius sumatur usus, prout convenit rebus tam unico actu consumptibilibus quam non consumptibilibus, cstjw *utendi re aliena.*

Circa hunc usum rerum unico actu consumplibilium, magna fuilolim concertatio, non solum inter theologos , sed etiam inter pontifices, utrum distingueretur a dominio.

Huic quæstîoni occasionem dederuntFF. Minores de Observantia, quibus cum per regulam prohibeatur habere sive in communi sive in particulari ullius rei dominium, dubitatum est inter doctos an etiam rerum uno actu consumptibilium , ut cibi et potus, non haberent dominium, possetque usus in illis separari a dominio. Ita sensuil Clemens V, Clement. *Exivi de paradiso;* Nicolaus, III, cap. *Exiit qui seminat,* De verborum significationibus, in G; item Joannes IV et Gregorius IX, quos citat Nicolaus, qui declaraverunt FF. Minores simplicem usum haberesuorum mobilium, etiam ipso unico usuconsumptibilium;dominium autem manere penes summum pontificem , qui ideo FF. Minoribus syndicos constituit, quisuo nomine , scilicet pontificis , quæ Fratribus in eleemosynas conferuntur recipiant, cl ipsis in necessitate distribuant. Hoc negavit Joannes XXII in variis bullis, quibus et abdicavit tale dominium, el prohibuit constitui sindicos qui nomine Ecclesiæ talia bona

administrarent. Pro cujus quæstionis resolatione, sit.

ARTICULUS II.

Virum usus in rebus unico actu consumptibilibus distinguatur a dominio?

Vides quæstioncm non esse de usu immobilium, sive etiam mobilium quæ ipso uno actu non consumuntur ; evidens est enim eum distingui a dominio, ut patet in eo qui vel equo vel veste utitur alterius, penesquem remanet dominium equi vel vestis.

Nota, ad tollendamæquivocalionem, duplicem usum distingui : unum juris, qui est ipsum ejus utendi ; alterum facti, qui est actualis usus, supponens tamen jus; alias foret usus injustus. Ulerque iterum est duplex: unus independens et irrevocabilis ad nutum concedentis, ut in mutuo ; alter dependens ct revocabilis ad nutum concedentis: talem habent convivae ad dapes appositas, religiosi particulares ad cibum aut potum sibi a superiore concessum; hæc enim, sive dapes, sive cibi et polus, quandiu existant, a domino vel superiore auferri possunt absque injustitia.

Usus irrevocabilis, quisquis sit, vocatur a Nicolao III cap. cit. *Exiit,* eta quibusdam theologis, usus juris, quia est jus absolutum el solidum ; usus revocabilis, usus facti, quia jus quod importat aut supponit, est valde debile, ulpote dependens a voluntate alterius.

Certum est usum irrevocabilem in ipsis rebus uno actu consumplibilibus a domino non distingui : ad rationem enim dominii pertinet cl sufficit jus utendi re aliqua, libere eta quovis independenter ac irrevocabiliter, etiam eam consumendo : atqui hoc lotum in usu irrevocabili reperitur . ergo. El ideo in mutuo cum tale jus transferatur, censetur transferri dominium. His notatis cl suppositis,

Dico. Usus revocabilis in rebus uno actu consumptilibus, distinguitur a dominio.

Prob. 1° Separatio est manifesta realis distinctionis probatio : atqui usus revocabilis ut in conclusione est separabilis a dominio, ergo. *Prob.* mtn.Qui concedit alteri facultatem utendi re sua, retinendo potestatem revocandi pro nutu hanc facultatem ct disponendi do re sua ad quem voluerit usum, i'cniifcdii usum et relinetdominium. Eruo. *P:J:. ani.* Quod concedat usum, *per sc patel :* quod retinent dominium, *probatur.* Ille est vere dominus, qui rem suam ad se pro libitu revocare potest, nullo contractu interveniente, eide ea ad quemlibet usum disponere. Ergo.

Dices. Qui vendit fundum cum facultate retroemendi, non relinet illius dominium, sed transit in emplorcm : ergo a pari.

II. Disparitasesl, quod venditor non poset fundum suum recuperare nisi mediante allero contractu venditionis, idcoque dependentor a voluntate primi emptoris; quod est signum cl ipsum ejus dominium amisisse et primum emptorem illud acquisivissesub aliqua tamen restrictione, ex qua fit quod non sit dominium omnino perfectum : at in nostro casu conferens usum potest absque ullo contractu, pro mero suo nutu cl omnino independenter a voluntate usuarii, rem suam revocare et ad quemlibet usum expendere, quod probat el ipsum retinuisse rei suæ dominium, nec illud transtulisse in usuarium, nisi umbralice el omnino improprie.

Prob. 2« Religiosi particulares habent usum eorum quæ ipsis conceduntur ad victum , revocabilem a superiore : atqui non habent eorum dominium : ergo. *Major est evidens. Minor diam constat :* tum quia vi solemnis voli paupertatis abdicaverunt omnium rerum dominium et proprietatem; tum quia concilium Trid. sess. 25, cap. 2, statuit nemini regularium licere bona immobilia vel mobilia, cujuscumque qualilalisfuerint, tanquam propria possidere vel tenere,sic, ut superior possit absoluto his rebus cos privare antequam consumantur. Ergo.

Confirmatur exemplo quo utitur Nicolaus III. Paterfamilias praebens hospitibus convivium, dat cis ciborum usum ad nutum suum revocabilem : atqui tamen non transfert eis dominium : ergo. *Prob. min.* Convivae non sunt domini eorum quæ mensae apponuntur, nec illis uti possunt ad quemlil>et usum , sed tantum ad comedendum ; idque sic dependentor a voluntate palrisfa-:nilias,ut nullam injustitiam committeret si quæexposuit tolleret. Ergo.

Ita nobiscum sentiunt Nicolaus IIT, Clegurius IX, Soto, Navarr.Sylvius, Lessiusel alii plurcs, integra Scolistarum schola.

Solvuntur objectiones·

Obj. i. Joannes XXII, Extravag. *Ad conditorem ,* asserit contrarium noblræ sententiæ, et ait quod x dicere in talibus rebus usum separatim posse constitui a dominio, repugneijuri et obviet rationi : ergovcl ille, vel prius laudati pontifices erravere.

R. 1 'cslo admittamus Joanncm XXII in hac parte errasse, nihil sequi absurdi, cum non sil materia fidei aut morum, sed parliin naturalis, parlim civilis, et aliunde id dixerit non definiendo ut pontifex , sed ratiocinando ut doctor particularis. Quod ut clarius intelligas,

Nota Joanncm XXII edidisse 1res bullas huc spectantes : primam, *Cum inter nonnullos,* mense novembri, pontificatus an 7 : secundam, *Ad conditorem*, mense decembri , eodem anno ; tertiam, *Quia quorumdam ,* mense novembri, anno pontificatus9. In prima definit Christum et Apostolos habuis e quædam propria in communi. Et 2uan is Nicolaus III antea definivisset cap. *txiil.* de Verb, signif. in G, Clnisluin et Apostolos non habuisse propria in communi, non tamen iu hac parlcsihi contradicunt hi pontifices. Quia sensus Nicolai HI est, quod Christus et Apostoli aliquando nihil habuerint proprium in communi ; sensus JoannisXXII est, quod aliquando habuerint proprium in communi, quod utrumque verum est. Insect nda bul'a Joannes XXII definit Romai am ecclesiam bonorum usu consumpl bil um quæ conteruntur FF. Minoribus, non habere dominium quod ipse abjecit, (,u d ueinposteium non sint constituendi syi dici qui ea bona administrent non.ine Eccl s'æ. In tertia, quæ luit edita contra obtrectato:es ulriusque prœcedenlis bulls, delinit quod , quqirimæc nlradixcril, sil hærc.ieus; quod qui contra definita et ordinata in secunda dixerit aul defenderit , sil contumax cl rebellis ccclcsiæ Romanæ. Definita voro et ordinata iu hacsecunda constitutione. *Ad conditorem* , sunl, ut jam dixi, quod ecclesia Romana non habeat dominium dictorum bonorum , cl quod pro illis non d berenl ms itui syndici. Et quamvis ut doctor pa li uiaiis hujus sua* definitioni' ' to di al onis muli:as i alloues all oral, hanc pol^'imum, quod *usus picti non distinguatur a dominio,* islæ tamen rationes non sunl cx ibi definitis cl ordinalis , sed moliva tantum et rationes definitionis, quæ non sunt necessario cogentes , sed po$ sunl esse falsæ, ut conlingil in vanis hu). lis SS. pontificum , quamvis aliunde ds finitio sit vera. Huic autem ordination JoannisXXII cl dominii dictorum bonoruc abdicationi expresse postea derogavit Panlus IV, bulla *Ex Clementis sede,* data prima julii 1555.

Responderi potest 2°, nec in hoc erras» Joanncm XXII, quia non sumit dominion stricte et proprie, sed late et impropriе prr juro etsi tenuissimo, seu polius pro licenti, ulendi rc eam consumendo; quæ cum i rebus usu ipso co nsu m plibi1ibus quoad effettum æquivaleat dominio (Fratres enim Mr nores «eque libere cibos consumunt, essent domini), ideo pontifex hocjus, lio tenuLs mum cl revocabile, vocavit dominium , æquivalcntcr scilicet et similitudini rie. Hanc solutionem innuit Glossa in Chinent. *Exivi dc paradiso* , § Proinde.

Inferes. Ergo saltem tempore Joanrn-XXII, bona FF. Minorum nullius erani, sicque primo occupantis, quod videtur ab surdum. *Prob. illatio.* Non erani Ecclcsu aut summi pontificis, (pii eorum dominiun abdicaverat; non donantium, qui eland illa alienaverant; non Fratrum Minorum, pii sunt dominii incapaces etiam in coiimuni e undum nos. Ergo nullius.

R. D. illatum. Ergo dicta bona tunccnr: nullius quoad dominium, *transeat ;* quo;: usum, Λ. Erant enim quoad usum fact le i mum FF. M inorum. Porro quod dicir bo a q lie sunt nullius esse primo o i'*nt s, i t -IILii r de horiis quæ sunl nulli s q oad dominium et quoad usum; undt *icgalur u't r or consequentia.*

Ob .2' Non habetur in jure alia definiti: usus quam quod sil jus ulendi re alieni, -aha eju-sui stantia. Ergo ubi substantia non salvatur, non csl simplex usus, sed dominium.

R. illic definiri usum rorum quæ uno acte n m consumuntur, ut equi, vestis, (loniis, etc. Si autem velis definire usum gouralit r, prout etiam comprehendit r«-mico actu consumptihiles, est jus utendift a <-na, ut jam dixi :qundsi sit ir^-Ocaliile, ni iiimuluo , transit in dominium ; si revo·•a i'·, remanet simplex ususadoininiodis· l. lictus et separatus.

/nsl. S. Thomas infra q. 78, a, 1. o,lo· quens de rebus ipso actu consumplibilibus, ut de vino, tritico et similibus, dicit : « In d talibus non debet seorsim computari usus » rei a re ipsa; sed cuicumque conceditur » ums, ex hoc ipso conceditur ros. » Ergo.

R. S. Thomam loqui de usu irrevocabili, qui conceditur in mutuo.

Repones. Saltem secundum nos, poterit seorsim in mutuo computari et tradi usus revocabilis et dominium, sicque duplex prolium recipi, unum pro usu, alterum pro dominio : atqui hoc vel inducit vel excusat usuram, et est contra D. Thomam , ibidem probantem inde malitiam usuræ, eo quod in rebus usu consumplibilibus quæ mutuo dantur, non debeat seorsim computari usus rei a re ipsa. Ergo.

R.N.min. Quia in hoc casu usus et dominium scorsim sumpta non deberent pluris vendi quam si conjunclim venderentur; si quidem usus pro nutu revocabilis non lanii valeat quam si esset irrevocabilis conjunctus dominio, nec dominium sine usu tanti valeat quam cum usu. Unde nihil acciperetur ultra sortem , nec proinde foret usura, sicque insolitus iste mutuandi modus esset prorsus inutilis. S. Thomas vero loquitur de mutuo prout fieri solet, in quo conceditur usus irrevocabilis, qui proinde non potest computari scorsim a re.

Insistes. Saltem poterit tradi simplex usus retento dominio, et pro illo usu, non pro dominio, aliquid accipi ultra redditionem sortis, sicut in locatione : atqui hoc semel admisso nulla amplius erit usura. Ergo.

R. 1" talem contractum non esse contractum mutui, de cujus ralioneesiquod transierat dominium rei mutual®.

R. 2U *N. suppositum majoris,* nempe in hoc casu reddendum esse aliquid æquale sorti; nihil enim debebit reddi pro dominio, quia non fuit alienatum, sed pro usu dunlaxat : usus autem absque dominio minus valet quam cum dominio : unde talis contractus foret magis damnosus mutuanti quam utilis.

Obj, 3° Ille censetur verus alicujus rei dominus, qui potest rem illam destruere: atqui qui habet usum rei, per unum actum consumptibilcm potest illam destruere. Ergo.

R. D. maj, Ille censetur verus alicujus rei dominus, qui potcsl illam destruere independenier a quovis alio, *C.* dependentor ab alio qui hanc potestatem ad nutum revocare potest, *N.*

Inst. Saltem in ipso usu quando res illa consumitur aclu, puta, cum cibus trajicitur in stomachum , Minorita qui habet usum habet dominium, cum tunc usus sil irrevocabilis. Ergo.

R. N. ant. Quia supposito quod usus sil irrevocabilis, eo quod res illa non subjaceat amplius liberæ hominum dispositioni, non est tunc amplius capax dominii : si vero supponatur adhuc revocabilis cl subjecla liberæ hominum dispositioni, et ideo capax dominii, illud csl penes cum qui prius habebat.

Obj. 4° Qui dat, v. g. Minoritis eleemosynam cibi aut polus, nullum sibi amplius vindicat dominium hujus cibi aul potus, neque illud transfert in summum pontificem, cum illi non faciat eleemosynam, nec dc ipso cogitet : ergo Λ1 inoriLa acquirit illud dominium cum usu, idque maxime si donans intendat illi transferre.

R. D.ant, Dans elecmosinam Minoritis, non intendit formaliter explicite illitis dominium transferre SS. Pontifici, *transeat;* non intendit virlualiter et implicite, *N. ant.* Intendit enim, ut suppono, dare eleemosynam Minoritis eo modo quo possunt et volunt recipere; non possunt autem nec volunt eleemosynam recipere, nisi quatenus dominium transfertur summo pontifici ; proinde censendus est donans sic transferre. Quod si id nullatenus intendat, quin e contra velit illud dominium Minoritis transferre, nec sic quidquam obtinet; quia ad acquisi ionem dominii non suilicil voluntas dantis, sed insuper requiritur voluntas et capacitas accipientis. Unde in hoc casu dominium penes ipum remanet aut nullius csl.

Inst. Tale dominium sive ponlifici, sive conferenti usum, foret prorsus inutile : ergo non est agnoscendum.

R. N. ant. Quia potestas repetendi rem suam pro libitu et ad quemlibet usum expendendi, est quædam utilitas. Sed cl *dato* nullam tali domino remanere utilitatem temporalem, obvenit ipsi et recipientibus spiritualis saltem. « Retentio dominii talium » rerum, inquit Nicolaus III, c. *Exiit,* » cum concessione usus facta pauperibus, ▷ non est infructuosa domino, cum sil me-

» ntoria ad aeterna, et professioni paupe-o ruin opportuna » î quatenus utentes re aliena, eorum animus minus ad illam allicitur, minusque a studio virtutis revocatur.

ARTICULUS III.

DE POSSESSIONE.

Quid elquotuplexsil? Quomodo acquiritur et amittitur? Quæ ejus privilegia?

Possessio dicitur a *pedum positione;* qu>a | per *pedum positionem* super immobilia solet acquiri possessio. Sumitur vel pro actu possidendi, et dicitur *possessio [acti;* vel pro jure possidendi, et dicitur *possessio juris.*

Dico 1° Possessio facti est *Detentio rei adminiculo corporis, animicl juris.* Ita communiter cum Sylvest. v. *Dominium,* q. 2.

Explicatur. Dicitur *detentio:quo* nomine inielligilur etiam prima apprehensio, quæ est possessionis inceptio et acquisitio.

Dicitur rei, non solum corporeæ, ut agri, domus, aut mobilium ; sed etiam incorpore®, ut census, beneficii, servitutis, et similium jurium, qui dicuntur quasi possideri.

Dicitur, *adminiculo corporis ;* quia non incipit nec est possessio, nisi interveniat actus externus seu corporeus, quo vel pede, vel manu , vel oculis , vel alio simili modo apprehendatur res in se vel in alio in quo contineri censeatur, ut dicam modo.

Dicitur, *adminiculo animi ;* quia requiritur intentio rem sibi cl non alteri possidendi et delinendi : unde depositarius non proprie possidet depositum, nec tutor bona pupilli.

Dicilur, *adminiculo juris :* non quod necesse sit ut jus eam approbet, alias omnis possessio foret justa; sed quia ad possessionem requiritur ut jus non impediat quin rei detentio censeatur ejus possessio : qua de causa detentio rei sacræ a laico, non est possessio, nequidem facti,jure id prohibente: detentio vero rei furtivae profanae, licet injusta, est tamen vora possessio facti ; quia jus | non impedit quin talis rei detentio sullicial j ad possessionem.

Dico 2U Possessio juris est *jus insistendi alicui rei ut sua·, non prnhibilce possideri.*

Dicitur *jus,* ut distinguatur a possessione facti, ex qua oritur hoc jus, si sil justa.

Dicilur *jus insistendi rei,* ut distinguatur a dominio, quod perseel formaliler esi tantum jus disponendi de rc : possessio juris | autem estjus constanter rem suam tenendi, et eam adversus invadentes seu perturbai), tes juris remediis defendendi.

Dicitur , *ut suœ;* alias non sibi, sed alteri possideret : sic lutor non possidet bona p» pii!., sed pupillus per tutorem. Excipitur servus cl filius non emancipatus, qui non sibi, sed patri vel domino acquirunt, licet id non intendant.

Dicitur, *non prohibita;possideri,* perlegem scilicet. Nemo enim habere potest jw possidendi contra juris dispositionem : sîc t. g. locus publicus a privato, sacer a laico, ne» que juste neque vere possidetur; quia jure prohibetur ne talium rerum detentio censeatur possessio, ut jam dixi.

Petes utrum detentio injusta , puta, rei furtiva?, quam modo dixi esse possessionem facti, possit esse aut dici aliquo sensu etiam possessio juris?

R. esse hoc sensu, quod sic possidens possit eam defendere contra extraneos seu non dominos : et quamvis dominus possit furem fugientem persequi, cique vi rapere rem furto ablatam, quandiu non est sic translata de loco in locum, utsit extra ejus custodiam; si tamen sic sil translata , non potest amplius vi illam rapere absque injuria possessori, licet injusto irrogata; quia in tali casu amittit possessionem civilem. Puto tamen io foro interiori levem esso hanc injuriam,si quæ sit, de quo alibi.

Dico 3° Inter varias possessionis divisiones (alia enim est justa, alia injusta , alia proprio nomine, alia alterius nomine), præcipua est in *civilem, naturalem et civilissimajn.*

Civilis est quæ, corporis adminiculo inchoata, solius animi adminiculo retinetur et continuatur : sic civiliter possidet qui abest a rebus suis, sed animo cl facultate ei' relinet eloccupal ut suas, quandiu per alium a possessione non dejicitur. Dicitur *civilis;* quia magisconstat jure civili quam naturali, cum modus naturalis possidendi sit per corporalem insistendam ; et etiam quia parit enectum civilem, scilicet præscriplionem.

Naturalis est, qua res corpore simul et animo occupatur. Censetur autem quis corporaliter occupare, quando ita rei vicinus est, ut illi possit continuo adesse. Haec naturalis possessio potest separari a civili : nam fur, v.g. rem meam possidet naturaliter, ego civiliter, donec per abslractionem ejus

de loco in locum ponatur extra meam custodiam; tunc enim a civili possessione dejicior. Similiter si quis me absente invadat agrum meum, possidet illum naturaliter, ego civiliter, donec resciens invasionem, aut negligo, aut frustra tento fundum recuperare; tunc enim amitto possessionem civilem, et invasor possidet naluralilerel civiliter. Et licet naturalis possessio sit infirmior civili , ad hoc tamen valere potest, ne possessor deturbari possit ab extraneo , et interdum ne ab ipso quidem domino sine auctoritate pubhea, ut dixi supra.

Civilissima est, quæ sola legis dispositione acquiritur, etiam ab inscio, adeoque sine corporisclanimi adminiculo. Sichæresparvulus defundi hæreditatem possidet, præsertim in Gallia et patria Leodiensi, ubi mortuus induit vivum : *Le mori saisit le vif.* Halio est, quia modus acquircndæ possessionis humano juri subjacet, quod potest diversos modos statuere, prout magis videtur expedire reipublicæ.

Dico 4°Tribus modis acquiritur possessio:*Apprehensione vera, apprehensione ficta,* et *legis dispositione.*

Apprehensio vera est, quæ fit manibus aut pedibus: et hæc est necessaria, quando acquirenda est possessio earum rerum quæ nullius sunt, ut ferarum, thesaurorum, etc. Aut quando quis clam seu vi vult possidere.

Apprehensio licia est, quæ fit vel oculis, ut cum antiquus possessor eminus vel cominus ostendit mihi acceptanti fundum ; oculi enim dicuntur longæ manus, quibus res vis® quasi contrectantur ; vel cum tradit claves domus in qua sunt merces possidendi; vel quando tradit instrumentum seu scripturam qua constet de titulo ctjurc quo rem possidebat; vel cum rei absentis mihi vendit® se constituit meo nomine possessorem, aut rei præsenlis vendita? conductorem; vel quando post contractum ipso consentiente appono meo nomine custodiam rei sive mobilis, sive immobilis , et aliis similibus modis a jure vel consuetudine introductis. Talis apprehensio ficta habet locum , quando res ab aliquo possessore vel auctori la te judicis traditur.

Legis dispositione etiam quandoque acquiritur possessio absque ulla apprehensione sive vera , sive fida. Et hæc est possessio ovilissima, de qua supra.

Dico 5° Amittitur possessio naturalis et civilis mobilium: lu sola voluntate possessoris, nolentis amplius rem possidere ; 2° per furtum et rapinam alterius, si res ablata aliquandiu delineatur; 3° per amissionem , v. g. bursæ ; vel per fugam animalis, si non habeat consuetudinem redeundi; nunquam tamen servi, 1. *Pomponius* 15, IT. De acquir.poss.

Rerum vero immobilium possessio amittitur: 1° per longam absentiam domini, nec per se nec per alium rei suæ insistentis ; 2° per nogligcnliam, aut timiditatem, aut impotentiam rem suam ad injusto invasore repetendi ; 3° per longam oblivionem quod res sit sua ; tunc enim caret animo ssidendi.

Petcs utrum amissa possessione semper amittatur dominium?

R. negative. Etenim rei amissæ aut furto ablalæ amitto possessionem saltem naturalem, non tamen dominium.

Dico 6« I'ræcipua privilegia possessionis sunt ; 1" quod pariat præscriplionem ; 2. quod in dubio sil melior conditio possidentis; 3·· quod non sil possessoris probare quod res sil sua , sed oppugnantis probare quod non sil. De possessione vide plura apud legum interpretes.

DISSERTATIO III.

DE SUBJECTO ET OBJECTO DOMINII.

ARTICULUS I.

De subjeclo dominii in genere.

Hic q. 66.0.1.0. — *Dico.* Omni et soli naturæ intellectuali, nempe Deo, angelo et homini competit dominium; quia omni et soli natura?intellectuali competit fundamentum dominii, scilicet intellectus et voluntas, per quæ habet potestatem disponendi de suis actibus, et per actus de rebus externis. Unde Gen. 1, dixit Deus : *Faciamus hominem ad imaginem d similitudinem nostram, ul prccsil piscibus maris et bestiis terra; :* ubi tribuit homini dominium in bestias et pisces, eo quod sil Imago Dei ; est autem imago Dei per intellectum et voluntatem.

Deus hahel dominium universale, absolutum, independens, et ut dicit S. Th. principale in omnes res creatas ratione creationis et continu® conservationis earum Juxta

illud Pral. 23 : *Domini est (erra et plenitudo ejus,* et Sap. 12 : *Omnium Dominus es.*

1 o'd< minium Deus neque abdicare, neque u li créaiu æ communicare, neque ullam cna'ur.'m ab illo eximere potest; quia rjus i ulus, nempe creatio ct conservatio assidua ciusæ supreme ct independentis, ne j e potest communicari, neque quisqu m ab ca eximi potest.

. ici t tamen non obstante quod sil causa tmive jalis, communicat rebus creatis raio irm particularem agendi : ila quamvis sit Dominus universalis omnium, communicat creaturis intellectualibus particulare dominium suo universali dominio subordinati.m . ex quo fit quod, quamvis omnia donet, postquam etiam sunt donata, semper maneant Dei dominio subjecto : sicut quamvis communicet virtutem agendi causis creatis, remanet tamen suprema causa; quod de particularibus domini s dici non potori. *Et quibus patcl* dominium Dei esse infinite perfectius et altiorisordinis addominium creaturarum.

Angeli, sive boni sive mali, non habent proprie dominium nisi suarum operationum. Boni adminishanl quidem res corporales, sed non ul suas, neque in suum commodum, sed ul praefecti regii qui nomine regis provincias administrant : et hac ralionc quandoque vocantur domini, sicut ipsos praefectos regios vocamus dominos. Diabolus autem vocatur caput malorum, princeps hujus mundi, rector tenebrarum harum; non quod sil voie alicujus rei dominus, sed quia homines incilat ad malum, ct cos sive peccato actuJi, sive peccato originali obnoxi »s, delinet captivos ut torlor.

Soli ergo homini inter omnes creaturas competit proprie dominium, maxime in ros suhlunarcs, juxta illud Psal. 8 : *Omnia subjecisti sub pedibus ejus, oves cl Lores,* etc. Dico, *maxime in res sublunarcs;* nam in corpora cœlcslia, licet in utilitatem hominis condita, proprie non habet dominium, quia circa ea nihil potest disponere aul mulare: polest tamen dici dominus commoditatum quæ ex illis percipiuntur. Unde non potest homo absque injuria privari, v. g. lumine solis.

Et dictis colliges 1°, etiam amentes ct pueros ante usum rationis esse capaces dominii; quia, licet ad actualem usum dominii requiratur usus rationis, non tamen ad dominium habituale, qnnd immediate fundatur in potentiis : alias dormiens vel cbriui amitteret dominium. Unde A post. Galat. tribuit parvulo verum dominium hærcditalis reliclæ, his verbis : *Qw n'o tempori liares parvulus est, nihil differt a servo, cum sil dominus omnium.* Cujus aperta signa sunt, quod pueris el amentibus injuriam faceret qui eorum bona usurparet, et quod lutor vel curator eorum bona administret non ul sua, sed ut eorum bona.

Colliges 2° eliam infide es el pcc alore esse capaces dominii ; cum nec infidelitas, nec peccatum ipsos prive! libero aibilrio, quod esi fundamentum dominii; nec aliunde pruhari posril.rivc fidem .rivegiatiam requin ad dominium. I nde S. Scriptura agnuscil pro veris dominis principes infideles, ul 1'haraonem, Nabiichodonosorcni, Ballhasarem, Cyrum, etc., ilrmelroges peccatores, ul Davidem, Salomonem, Achab, etc., i Petri e. 2 : *Subditi estote in omni limon dominis, non lanium bonis el modestis, sed eliam dyscolis.* Quapropter jure damnata est in cone. Consi, hæc proposil'O 30 Joanm's Ilus, cl 15 Wiclefïi : *Nullus esi dominus civilis, nullus est prrrlalus, nullus esi episcopus, dum est in peccato mortali.*

Nec obstat quod hærelici in jure, cap. *Cum secundum* fle ILtTolic. in 6, priventur dominio bonorum suorum ; id enim fit, non quia hærelici sunt incapaces dominii, sed in pœnarn sui dilecti : quod Ecclesia non facit erga alios pcccaloios, nec facere polcsl conii a infid les qui ei non subdunli r, sicut subduntur hæielici ratione baptismi. Adde liærelicos non privari ipso facio, I cet jura d canlquod bona eorum sint ipso jure confiscata; quia nulla pcena positiva mandatur execution! antequam reus facti convincatur.

Quantum ad servos, remanent domini bonorum quæ prius habebant : vel enim sunt servi jure belli, et salis esi ul amittant libertatem; vel sein senos vendiderunt, sed per venditionem libertatis non censentur vendidisse sua bona. Idem dic de servis qui per sententiam addicuntur servituti, p:si forte per illam eliam bona auferantur.

Postquam vero semel facti sunt servi, sicut elii qui tales sunt a nativitate, ut qui nascuntur ex matre serva (liic enim valet adagium commune, *Partus sequitur ven-(rem),* regulariter quidquid acquirunt, dominoacquirunl.llain jure, Instil. *Per quas*

pwiseuiq. a-quir. § Item nobis; cl I. *Id Wlimmium* 25, ff. de Peculio; clcap. *Cum* ohm 2, de Privilegiis.

Dixi *reipt'aritcr·,* quia quidam theologi docent "ominium eliam perfectum servis competere 1.· certis casibus : nimirum , quando dominus consentit; quando datur aliquid servo ea lege ul non transeat ad dominum, vel eliam sine conditione, sed solius servi intuitu, ut propicr singularem ejus industriam aut singulare obsequium; item quando servus de pecunia sibi tradita lucratur, aulsibi subtrahit de eo quod libere potuisset consumere; aut quando præler opera praescripta facit aliquod opus lucrativum. In his, inquam, casibus quidam theologi volunt servis competere perfectum dominium, ila ul dominus non possit illa bona ab ris auferre absque vera injuria ct obligatione restituendi. Quoad jura vero prius laudata, respondent ea esse inlelligenda regulariter, vel contraria consuetudine esse mitigata.

Alii vero concedunt tantum servis in præ*folis cnribus* aliquod dominium imperfectum, sicnempeulhujusmodi res non teneantur dominis suis tradere, quamvis domini possint absque injustitia proprie dicta illos privaro, peccaturi lanium contra humanitatem el fidem tacite datam. Dc quo vide, si lubel, latius auctores; cum enim servitus inter Christianos cxulaveril, non vacat his immorari.

Dc dominio filiorumfamilias, uxorum , clericorum ct religiosorum sunt speciales difficultates, quas modo per distinctos articulos discutiemus.

ARTICULUS ÏT.

De objecto dominii humani in genere.

Dico 1° Omnes res sublimares cadere possunlsubdominio hominis, quatenus potest eas sibi comparare, el de comparatis pro nutu disponere : carum vero de facto est dominus, quas legitimo titulo possidet. Confer quæ dixi articulo præccdcnli.

1. 2. q. 17. a. 5. 6. et «eq. — Est eliam absolute dominus operationum quæ libere exercentur per intellectum el voluntatem, persensus exteriores, el per potentiam locnmolivam;quia ejusmodi subduntur libero ejus arbitrio. Non ila perfecte est dominus tclionum quæ naturaliter exercentur per tensus interiores el appetitum sensitivum, quia hæ quandoque pendent ex di«nosilione organi corporalis, qued non esi in potestate rhnmirrs. Actionum vero facultatis vogrtalivæ nullo modo est dominus, quia nullatenus 'Ubdunlnr imperio rationis.

Item potest dici dominus actu.-m snpernaluralium, seu qui exercentur per gratiam sive actualem, sive habitualem; quia hi actus catenus subsunt libero ejus arbitrio, quatenusabeo libere procedunt. Ipsius vero gratiæ habitualisct aliorum habituum infusorum in tantum potest dici dominus, in quantum potest cis uti vel non uti, cos retinere vel amittere. Quantum ad acquisitionem tamen, cum gratis a Deo conferantur, non subduntur absolute ejus dominio, sed diminute tantum et aliqualiter, in quantum ex auxilio gral'æ actualis potest aliqualcm ad eos dispositionem ponere.

Hic q. 64· a. 5. ad 3. — *Dico* 2« TTomo non est absoluto ct directe dominus vitæsuæ el membrorum, sed custos tanlumel usuarius : solus vero Deus est dominus. Ila passim doct.

Prob, 1° ex S. Script. Deut. 32, dicit Deus : *Videte quod ego sim solus el non sit alius Deus prater me. Ego occidam , el ego vivere faciam ;* el Sap. 16 : *Tu es, Domine, qui vilœ el mortis habes potestatem*, id eri solus.

Prob. ratione. 1° Vita et corpus præsupponunlur ad dominium tanquam ejus fundamenta. Ergo non subjacent dominio. Si *dicas* libertatem cliam osse fundamentum dominii, el tamen hominem esse ejus dominum , si quidem possit illam ʎcudere per servitutem. *R.* per servitutem non vendi ip. sam libertatem seu potentiam liberi arbiti ii quæ est fundamentum dominii, sed lanium usum: sicut eliam polest homo vendere usum sui corporis. 2' Praecepto *Non occidis* , prohibetur occisio non solum altcrius, 'sed clam sui ipsius el mutilalio. Ergo homo non potest pro libitu disponere dcvitaaut membris, cl consequenter non habet in ca dominium. 3° Dominium non est nisi ineas res quas nostra industria possumus acqi ircrc ; has enim sicut possumus acquirere, ila et relinquere : atqui vitam aut menti ra non possumus propria industria acquirere. Ergo. 4° Dominium non est nisi in res distinctas : atqui ʎila et membra non sunt quid distinctum a nobis. Ergo.

Dico 3'. Nec principes nec respublica ha·

bent dominium directum in vitam el membra civium, quasi pro libitu cives possint occid re aut mutilare; sed indirectum tantum, in quantum quorumdam vita est bono pub' co noxia. *Paid*, tum ex præcepto laudato; *Nonoccidcs,* lum quia quisque privatus se habet ad rempublicam sieut membrum ad corpus: nemo autem est dominus membrorum suorum, ut dictum est.Ergo.

Hicq. 73. a. 4. ad. 4. — *Dico* 4° Homo est dominus propriæ famæ et honoris. Est communis contra Cajet, q. 73, a. 2. Istud dominium tamen est aliquando ligatum.

Prob. prima pars. Homo proprio labore acquiiit famam aut saltem jusad illam, semel acquisitam per facultatem arbitrii regit , conservat aut amittit citra cujusquc injuriam , ut fecit S. Augustinus lapsus suos manifestando. Ergo est ejus dominus. *Paid conscq.* quia hi omnes actus sunt præcipui actus dominii.

Con/irmalur. Si homo non esset dominus suæ famæ, non posset ejus restitutionem condonare seu remittere; nemo enim potest remittere quod suum non est : atqui tamen idsæpefit, et laudabiliter lit. Ergo.

Nec obstat quod homo possit condonare mutilalionem membri, cujus tamen non est dominus; nam si membrum posset restitui sicut fama , non posset ejus restitutionem condonare: quod ergo condonat non est restitutio membri , sed satisfactio pro injuria illata, el restitutio pecuniaria pro damno secu o.

Dices insuper cum Cajetano : Fama cujusque civis esi bonum rcipublicæ. Ergo non civis , sed respublica est ejus domina.

R· i), ani. Fama cujusquc civis est bonum ici ubi æipsi debitum cx justitia legali, quomodo divitiæ particularium debentur, *C.* ipsi debitum cx justitia commulativa,A'. Sic est bonum cuique particulari debitum.

Petes an non sil saltem peccatum diffamare se, negligere famam suam absque causa rationali ?

/f.csse peccatum non injustitiae, sed prodigalitatis; sicut qui sine causa dissiparet divitias suas , quarum tamen est dominas. Et ideo Eccles. 41, præcipilur nobis *habere curam de bono nomine.*

Prob. secunda pars. Fama nostra est aliquando ncccïSaria proximo: ergo tunc non possumus de ea disponere ad libitum, eam **vel** negligendo vel prodigendo.

Sed pdes an qui in hoc casu famam negligit vel prodigit, peccet contra justiliam?

R. famam nostram posse tripliciter esse proximo necessariam: 1° sic, ut ex fani nostra pendeal fama proximi, ct ex infamii nostra sequatur ejus infamia; ulex infamii monachi sequitur infamia communitatis, ti cx infamia patris sequitur infamia fa milii; 2° sic, ut fama nostra sit necessaria proximi ad præstandum ipsi officium quod striet jure ei debetur; sicut fama prælati est necessaria ut bene regat subditos; 3°sic,ut fama nostra sit necessaria proximo, ut ei praestetur officium cx cbarilatc tantum ei debitum. Qui in hoc ultimo casu famam negligitaul prodigit, peccat lanium contra charilatcm ; sicut qui pecuniam qua pauperibus prodesse poterat, abjiceret. Qui vero in duobus prioribus casibus famam negligil aut prodigit, probabiliter peccat contra justitiam , non præcisequia seipsum infamat, sed quia proximo nocet vel inferendo infamiam , vel se reddendo ineptum ad impendendum ci officium stricte debitum: sicut peccaret contra justitiam , qui domum pro priam destrueret sine causa , cx quo sequo rclur destructio domus vicini.

Dico 4° Homo potest cadere sub dominium proprietatis alterius hominis.

Prob. Servitus nullo jure prohibetur. Non naturali; quia, ut dicimus, homo habet dominium utile sui corporis : ergo test illud in alium transferre. Non divino, *til paid* cx veteri Test. I.cvil. 25 , cl Exod. 21 ; cl ex novo, 1 Cor. 2, et 1 Timol. 1. Non humano, *til paid* ex variis utriusque juris locis, ubi mulla disseruntur de servis. Fuit autem introducta servitus jure gentium : sed nunc jure novo disponente, nulla amplius admittitur servitus inter christianos. Excipe regiones Americanas , in quibus Europæani habent adhuc Africanos servos.

Pdes 1° quoluplici titulo iit aliquis alterius servus?

R. Quadruplici : 1° titulo nativitatis, ul dum quis nascitur cx matre serva, licet patre libero; 2° jurc belli; 3u justa condemnatione; 4° emptione.

Pdes 2° an sit licitum servis fugere **ad** recuperandam libertatem?

R. 1 Servis qui sunt tales emptione, aut quia cx matre aliter quam bello serva nati sunt inscrvilule,non licclfugerc; laieseuim

numerantur in rebus domini sui, sicut cîc-tcræ ejus possessiones.

2" Servis qui tales sunt per justam sententiam , etiam non licet fugere; quia tenentur parere juslæ scntenliæ.

3u Servis qui periculose sollicitantur ad peccatum, aut quos vult dominus occidere, aut quibus necessaria ad vitam denegat, licitum est fugere; jus enim quod illi habent a natura ad vitam suam , sive corporalem ave spiritualem, prævaletjure domini sui.

Ilæc salis constant inter auctores; sed major difficultas est deservis captis in bello justo : utrum liceat ipsis fugere jure postliminii? Jus postliminium est jus recuperandi rei suæ ab extraneo el in statum pristinum resliluendæ. Dico, *in bello justo;* quia indubitatum est eos qui injuste capti sunt, debere remitti, *cl a fortiori* posse fugere. Igitur.

Servis jure belli etiam justi licitum est fugere ad suos; non lamem dominis sive detinentibus sive persequentibus vim inferre. Ita Solo, Covar. Bannes, Sylvius, Lessius cl alii contra Sylvcst. Navar. Molin. el alios.

Prob.prima pars. 1° Exjure lib. 2 Instil. lit. *De rerum divisione,* § Item ea, ubi dicitur : « Ea quæ cx hostibus capimus jure Bgonliumslalim nostra fiunt, adeo quidem autel liberi homines in servitutem nostram » deducantur : qui tamen si evaserint nos- » tram potestatem el ad suos reversi fuerint, «pristinum statum recipiunt·» Atqui si eis non liceat fugere, libertas quæ in termino fugae conceditur, foret inutilis, cum non possint eam consequi nisi per peccatum : quod autem absque peccato haberi non potest, censetur apud fideles moralitcr haberi non posse : ergo.

Prob. 2° Servitiis jure gentium inducta est: atqui eodem jure cautum est ut capti in bello etiam justo licite possint ad suos fugere: ergo. *Minor patet,* tum cx communi elconstanti usu bella gerentium , qui servorum fugitivorum nunquam prolium aut petunt aut mittunt; turn cx communi hominum sensu, quibus persuasum csl hujusmodi servos licite fugere, dum possunt.

Dixi, *fugere ad suos ;* quia ea lanium fuga cis jure et consuetudine permittitur, qua libertatem recuperare possunt : libertatem autem non recuperant, nisi cum ad Xios pervenerint, *ut palet ex jure citato.* Onsenlur autem rediisse ad suos, cum ad regnum suum pervenerint.

/*rob. *secunda pars.* Domini habent jus hujusmodi servos delinendi et intercipiendi quandiu reditu ad suos libertatem non recuperaverunt; alioquin inutilis esset servitus : ergo servi non possunt conira illos vi se lucri; non enim potest esse bellum cx utroque parle justum.

Argumenta , si lubet, require in Sylrio hicq. 66, a. 2; quæsito 8, et inLessio hic c. 5, et plura alia servitutem spectantia.

ARTICULUS III.

De dominio uxorum (1).

Nota. Triplicis generis distinguuntur bona uxoris, nempe paraphernalia , dotalia el communia. *Paraphernalia* sic dicta græce a *κχρχ,* juxta, ct , dos, quasi juxta dolem marito traditam, habel vel acquirit sive donatione, testamento, legato, etc. sive propria industria ct labore ultra debitam familiæ gubernationem , sive subtrahendo de sibi concessis a marito in victum , vestitum ,recreationes , donationes; etc. Ut tamen hæc omnia reputentur paraphernalia , uxor debet ca sibi vel explicite reservasse ; alioquin omnia censentur dotâlia, cum mulier nuhenscenscalur se cl omnia sua marito tradere. Quapropter si in contractu matrimoniali marito donet omnia bona præscnlia el futura , *présent et à venir,* nulla sunt aut erunt ipsi paraphernalia. Si autem dotem tantum exprimat, cælcra implicite sibi reservat, quæ ideo erunt ipsi paraphernalia secundum jus commune.

Dotalia sunt, quæ uxor tradit marito in sublcvanem onerum matrimonii. Communia, quæ utriusque conjugis labore tempore matrimonii acquiruntur.

Dico Iu Uxor habel dominium plenum, directum scilicet et utile , et adminisIralionem bonorum paraphernalium.

Prob.e\ Jure , I. *Hac lege*8, c. de Pactis conveni, lib. 5, lit. 14 : « Ilaclege decerni- » mus ut vir in his rebus quas extra dotem » mulier habel, quas Græci *mâtin* di- » eunt, nullam uxore prohibente habeat » communionem, nec aliquam ei ncccssila- » lein imponat. Quamvis enim bonum erat » mulierem , quæscipsam marito commil- » lit, res etiam ejusdem pari arbitrio guber-

(«) Vide Notamen secundum.

d nari; attamen, quoniam condi-ores legum p æquilali convcnilcsse fautores, nullo mo-p do, ul dictum est, muttere prohibente, vi-» rum in paiaphcrnis ae volumus inimis-» core. »

Ilatiocliam id suadet ,· quia uxor quoad hujusmodi bona sibi propria , non se habet ut uxor, sed ulhomocondistinctus a marito.

Dico 2° Bonorum dotalium uxor habet d< m nium directum, maritusaulcm utile ct adminislrationem.

Pro'>. ex jure, *Dolis 7,* (Γ. de Jure dotum, lib.33, lit. 3, ubi dicitur: « Dolis »1 u lum ad maritum perlinere debere æ-» quias suggerit. Cum enim ipse onera ma-« t 'monii subeat, æquum est eum cliam » Crue iis percipere. » Qua lege staluilursccunda pars conclusionis , cl prima aperie insinuatur. Si enim marito fructus dolis dun'axal conceditur, consequens est quod dominium directum penes uxorem romançai. *Palet* etiam ex hoc quod mortuo marito dos absque omni conlraclu obvcmai uxori, licet non silhæres necessaria, sal V*m ubi sunt liberi : ergo signum eslcam ante in illam dotem habere dominium.

*Dico*3"Mcdielalis bonorum communium uxor habet dominium directum; quia, ul dicebamus modo de dole , marito defunc o hæc medietas obvenit uxoti. Dominium autem utile cl adminislraliocompeluiit marito; quia, cum sil caput el moderator fanfliæ, ad ipsum perlinet bonorum non solum dotalium, sed communium Crucius et administratio.

Hæc omnia de jure communi, ut jam notavi; sunt enim variæ Ircorum consuetudines, qu«T aliter disponunt. Sic juxta articulum primum Consuetudinis Lcodiensi , nulla sunt bona paraphernalia liberae uxoris dispositioni relicta, nisi pactum aut conventio in contrarium interveniat; sed omnia praesentia el futura mariti dominio subsunt.

Ex 'dictis juxta jus commune *colliges,* uxnrein posse disponere de bonis paraphernalibus ad quoslibet usus lege permissus : secus vero de bonis dotalibus el communibus, nisi de consensu saltem tacito mariti, exceptis cortis casibus. De quo plura dum de cieemosy ma aut turio.

ABTTCVLUS IV.

Dc dominio filiorum families (1).

Nota, bona filiorumfamilias sub patrii potestate degentium, quæ dicuntur [<ccu-lium ,esse quadruplicis generis: *castrensia, quasi-caslrcnsia, adventitia* et *profeelilia* Castrensia sunt, quæ in militia justa seu o·· casione mililiæ acquiruntur, v. g. stipendii militum , prædæ ex hostibus, donativa ducum vel commilitonum, testamenta vel lt· gala, occasione mililiæ , mobilia a parenti· bus velaliisdala proficiscenti ad militiam; item quæ liliiisfamilias acquirit in aulaei obsequio principis, et quæ ipsi obveniunt ex illis hoirs per contractum legitimum , ul si ex illis nogoticlur, ludat, aut fundum emat, 1. *Ex castrensi* 18, (T. de Castrensi peculio.

Quasi-castrensia , sic dicta quia, licet non sint castrensia , castrensium tamen privilegio gaudent, sunt quæ acquiruntur : Pin militia sacra , scilicet clericatu , sive ex beneficio ecclesiastico, sive aliunde acquiranhir; itant quidquid post clericatum advenit, quod aliis foret adventilium, quasi-castrense censeatur. Authenf. *Presbyteros,* c. de Episcopis et clericis. Bona tamen ante clericatum possessa , remanent ejusdem conditionis ac ante. 2° Quæ acquiruntur ratione alicuus otfirii publici non mechanici, puta , judicis, adv< cati, notai ii, aut proies·siorie alicujus artis liberalis, ul theologia», juris, medicinæ, cui cilicio seu professioni debitum sil publicum stipendium, et ea quæ ad debitum euri m exercitium conceduntur, ul libri, vestes convenientes, etc. l. 7, *Cum mullo,* c. de Bonis quæ liberis.

Dixi, *cui debitum sil publicum stipendium.* Id negat Layman; sed expresse habetur lege *Cum antiquis,* c. De inofficioso testam. 1. 3, lit. 28, de quo vide Sylvcst. v" *Peculium* 2, n. 1, ubi dicit, ad peculium quasi-castreme requiri publicam causam el publicum sa'arium , vel saltem quod debeatur publicum salarium. Admittit tamen η. I, adv< catos acquirentes aliquid non ex publico , 'C 1 a clientulis, habere ilhui quasi-castreuse; quia cedil^is loco publici salarii, ex quo bodic cis non solvitur ex publico.

3° Habclur quasi-casircnse quod filius

(J) Vide NuUmm tertium·

hibet ex dono principis, aut quod ipsi datur expresse ut sit quasi-caslrcnse; quod tamen fieri non potest nisi a superiore ipsi el patri.

Adventitia sunt, quæ non proveniunt a patre, neque ex ejus bonis fonnalilcr, neque ejus causa aut intuitu principaliter dantur filio seu filifc, sed huic obveniunt successione vel donatione, alio intuitu principali quam patris facta, vel industria propria, vel fortuito ; ul si Lvcniat thesaurum, si lucretur cx pecunia propria, vel mutuo accepta, vel etiam furto a patre ablata (quia tunc non est formaliter patris, nec ejus nomincagil). Item bona quæ proveniunt ex matre mortua, aut cx aliis propinquis in linea materna : hæc bona dicuntur adventitia respectu patris, quia ab eo non proveniunt.

Profeelilia tandem sunt, quæ filius acquirit ex bonis patris, v. g. ex eis negotiando, seu ea administrando, vel quæsunt ipsi data, legata intuitu patris principaliter.

Dico. Filiusfamilias sub patria potestate habet dominium plenum honorum castrensium el quasi-caslrcnsium : advenlitiorum hahet tantum dominium directum scu proprietatem , pater dominium utile, seu usumfructum, Profcctiliorum tandem nec directum, nec utile dominium habet filius ; sed lulum est patris.

Prima pars statuitur in jure, fT. el c. *de Castrensi peculio.* Secunda el tertia pars lib.2 Instil. lit. *Per quas personas* 9, ubi Justinianus corrigens antiquum jus, quod inter adventitium el prolcclilium non distinguebat, sed ulrumquc patri addicebat, statuit el dicit :« Sancitum a nobis est ut, si squid cx re patris ei, scilicet filio, obve- » niat, hocsecundum antiquam obscrvalio- I nem totum parenti acquiratur; quæ enim » invidia est, quod ex patris occasione pro- » fccluin est, hoc ad eun reverti? Quod anilem cx alia causa sibi filiusfamilias acqui- » sivit, hujus usumfruclum patri quidem » acquirat, dominium autem apud eum rc- B maneat, no quod ei suis laboribus vel pro- > spera fortuna accesserit, hoc in alium per- I veniens, luctuosum ei procedat. »

Hinc sequitur 1" lilium de bonis castrensibus clquasi-castrensibus posse ad omnem esum lege permissum disponere etiam testando, modo sil pubes qualuordccim annos *um : patrem vero non posse el teneri ad restitutionem, si aliquid ex ipsis detrahat præter vestimenta cl alimenta ipsi filio necessaria ; non enim tenetur paler cx propriis hæc procurare filio habenti propria, id est, castrensia, vel quasi-caslrensia , vel adventitia.

Sequilur 2° *e* contra filium de bonis adventitiis, quandiu vivit pater, non posse pro nutu disponere; mortuo tamen patre, ea non debere computari in partem ejus hæreditalis : patrem vero posse disponere de fructibus, non tamen de substantia ; alioquin tenebitur restituere per se, vel per hæredes.

Assignantur tamen quidam casus in quibus ususfructus adventiliorum etiam ad filium devolvitur : 1 in datis sub conditione quod filius et non paler habeat usumfruclum ; 2° quando pater ipse concedit filio usumfiuclum; 3° si filius cum patre constituatur hæres; tunc enim filius suæ partis habet usumfruclum; 4° si filio nonnisi ususfructus relictus sit.

Sed specialis est difficultas de lucris quæ facit filiusfamilias in domo paterna : cujus sint generis, an adventitia, an profeelilia?

R. 1° Lucra quæ facit filiusfamilias in domo paterna ex propria industria, ul jam dixi , sunt adventitia. Item quæ, præslitis lamiliæ ordinariis el debilis operibus ex labore indebito el extraordinario acquirit; hæc, inquam, lucra sunt adventitia. Item, ejusdem generis censentur lucra cx operibus artificialibus provenientia, ut si filius sit faber, sarior, musicus, etc. Ita censet Layman 1. 3, t. 4, c. 8, n. 11, addens esse communem doctorum sententiam, pro qua citat Rebel. Navar. Gabr. Sanchez, Dias. Huic etiam senlentiæ subscribunt ex recenlioribus Cabassutius 1. 6Theor. el prax. c. 4, n. G; Pontus v. *Compensation,* cas. 5 cl alii : idque probant argumento deducto ex leg. penult. IT. *De obseq. parent, præb.* quæ sic habet : *Pietatem liberi parentibus, non operas debent.* Adde hæc lucra non esse cx rebus patris : ita ul filius morluo patre possit ea recuperare deductis expensis ad suum vicium et amictum necessariis; quia, ut iam dixi, paler non tenetur alerc lilium habentem propria. Inlcllige tamen mo lo iste filius artifex intenderit expresse vel tacite hæc sibi acquirere, alias censebitur titulo pietatis pali i laborasse.

Λ.?® Lucra quæ facit filiusfamilias ex

REV. EMMETT MURPHY
ST. BERNARD'S SEMINARY
N. Y.

rebus paternis nomine et voluntate pain's, agens licet cum aliqua propria industria, ul filius mercatoris, campsoris, etc. de quibus esl major difficultas, valde probabiliter profectilia censeo cum Sylvct. v. *Peculium* 1, η. 12, Layman cil. et aliis quos referi; quia jura laudata indistincte aiunt, quæ *ex re palris* acquirunlur, acquiri patri : neque consuetudo fert ul filius exinde salarium aut partem lucri petat a patre ; quamdiu enim est in domo paterna , videtur, ex gratitodinc et pietate debita palri, ad similes obsequialcs operas obligatus. Vide Sylvest. cit.

Contrarium tamen non improbabiliter tenent Less. Navar. Angelus, Lopez ; et ex recent. Cabassul. Pontas prius cit. et PerfcctorTournely hic p. 2 de jure, c. 3, a. 2 : primo, quia hujusmodi lucrum , cum non lanium ex bonis paternis sed etiam ex filii induslria proveniat, ideoparlim inter profcctilia, parlim inter advenlilia numciandum est; secundo, quia filius non est deterioris conditionis quam extraneus, cui indubie daretur stipendium. Nec jure naluræ tenetur laborare pro patre non indigente. *Fx quo inferunt,* si pater nullam lucri pariem filio quasi jure societatis relinquat, lanlumdem salarii illi daic teneri quantum alicui extraneo deberet, saltem si filius exigat. Si autem ob melum roverentialem peiore non audeat, vel sciat se , si petat, repulsam passurum, coiisequen1er aiunt sc clam a patre accipere posse, deductis prius expensis pro victu et vestitu a patre factis.

Petes quot modis filiusfamilias patria potestate liberatur, suique juris effectus, bonorum advcnliliorurn usumfructum acquirat?

R. Pluribus : 1° per mortem naturalem patris; 2> per mortem ejus civilem , puta , per exilium ob maleficium, Instil. *Quibus modis jus palriœ,* etc. § Cum animis; 3° per lapsum patris in hæresim; 4° per electionem filii ad palriliam dignitatem, ibid. *§ Filiusfam.* vel episcopatum aut cardinalatum , Aulhcnt. *Sed hodie, c.* de Episcopis et clericis; 5° per emancipationem filii factam coram judice : sed in hoc casu propter beneficium emancipationis relinquitur patri medietas fructuum, l. *Cum oportet,* § Cum autem, c. *De bonis quæ liberis ;* ct l. *Si viva,* c. *De* bonis malr. cl Glossa ibid. Layman 1. 3, t. 4, c. 8, n. 14, ditj quod in quibusdam locis, cum primnn liberi conjugio sunt locati, ccnseantcj emancipati cl sui juris. Id alii simplicité» asserunt, videturque consentaneum eius receptum, et hoc constanter verum esi Sii lem in provinciis consuetudinariis.

ARTICULUS V.

De dominio clericorum.

Nota 1° triplicis esse generis bona cleri(Orum, patrimonialia scilicet, quasi-paliimonialia, ct ecclesiastica. Patrimoniale sunt, quæ ipsis obveniunt indcpendcnteral omni tam ministerio quam beneficio caksiaslico, «unique ipsis cl laicis communii Quasi-patrimonialia sunt, quæ clericis obveniunt non ratione beneficii ecclesiastic seu ex bonis ipsi Ecclesiæ oblatis el approprialis, sed ratione ministerii personaliswclcsiaslici, quasi ejus merces ct stipendium; sive, quod idem est, quæ a fidelibus olis Hinlur non ipsi Ecclesiæ approprianda,scd particularibus ejus ministris in operis stipendium, v. *g.* ob celebrationem missa, funeralia obsequia, concionem, cantum,etc Ecclesiastica sunt, quæ secundum oj igincrc suam ad ipsam Ecclesiam spectant, ipsique Ecclesiæ a fidelibus primitus oblata et incorporata sunt, ex quorum tamen intentione Ecclesia proventus illorum bonorum deputavit clericis in eorum congruam sustentationem, profiler obsequium spirituale ab cis præslandum, maxime oflicium canonicum; seu brevius, ea sunt quæ rccipiunlura clericis ratione et titulo beneficii, puta, canonicatus, decanalus, etc.

Disputant auctores ad quæ bona revocandæ sunt distributiones quas vocant interpræsentes. Sporcr cum aliis revocat ad quasi-patrimonialia;quia, inquit, dant ur propter minislerium personale quo clerici personaliter Ecclesiæ deserviunt. Verius tamen putocum Navarro quod, si dentur ex ipsis bonis Ecclesiæ, ul fit ordinarie, revocandæ sint ad ecclesiastica, ul erant ante hanc distributionem : nec enim urget ratio Sporcr; quia ipsa ecclesiastica bona sunt etiam propter pensum personale, puta oflicium, cl tamen remanent ecclesiastica. Unde dixi, bona quasi-pali imonialia censenda esso, quæ non ex bonis Ecclesiæ appropriatis cl titulo beneficii debitis, sed indepcndenlcr ab illo et

precise ratione ministerii personalis ipsis ut stipendium conferuntur.

A'ote 2° primis Ecclesiæ temporibus bona clericorum fuisse communia, sicut nunc sunt in monasteriis, dispensatione penos episcopum relicta, sic, ut aliqui clerici in communi mensa cum episcopo viverent, aliqui scorsim quidem, sed quibus secundum merita distribuebatur certe pccumæ summa, quantum exigebat honeste cujusque sustentatio, superfluo sive ex communi mensa,sive ex particulari, pauperibus relicto. At vero crescente in dies fidelium et clericorum multitudine, cumque ex quorumdam cupiditate redderetur difficilior communis vivendi modus, summi pontifices jusserunl hæc bona in quatuor portiones dividi : piima assignata episcopo; secunda clero; tertia fabricæ; quarta pauperibus. — 2.185. a. 7. o. — Ita legitur caus. 12, q. 2, cap. *Concesso,* cap. *Quatuor,* cap. *de Reditibus,* cap. *Cognovimus,* etc.

Hæc divisio primum inchoata sub B. Sylveslro circa annurn 324, *ul patet* ex cap. 4 cone. Horn, per cum celebrati, non ubique stalim invaluit, sed paulalim profecit. Quidam volunt eam ubique fuisse receptam septimo vel octavo sæculo. Sed S. Th. supponit nondum suis temporibus ubique invaluisse; dicit enim loco cit. in Summa : Si *ergo distincta sint bona,* etc. et iterum : *Si tero non sini prxdicla bona distincta.* Cælcrum nunc et a pluribus sæculis videmus ubique esse receptem erectis beneficiis, ct certis proventibus singulis titulis assignatis.

Porro progressu temporis accidit quod hæc quarta pars pauperum in pluribus ccclesiis non reporiatur seorsim ab aliis. Unde quidam existimant eam esse permixtam cum portione vel episcopi, vel cleri, vel fabricæ, vel cum omnibus simul. Verum etsi res ita esse possit quoad ecclesias an le præfatampartitionem erectas, id tamen non est necessario concedendum. Etenim potuit ista pars injuria temporum, aut hostium direptione, ahave calamitate periisse : vel forte non fuit constituta in fundis, sed in pecuniis, quædistributee tandem finem acceperant; cum e contra ex aliis portionibus empta sint immobilia bona seu fundi : vel tandem neque a fundatoribus, neque ab Ecclesiæ prælalis ulla forte fuit porlio assignata pauperibus, quod saltem plerumque verum esl quoad ecclesias post tempora factæ divisionis crocias ; et cum paucæ ex antiquioribus nunc subsistant, «altem in eo statu in quo tunc erani tempore factæ partitionis, non est mirum si raro invcnialur illa quarta pars pauperum.

Nola 3° beneficiorum fructus posse spectari , vel quatenus sunt necessarii ad honestam sustentationem, vel quatenus sunt superflui huic honcslæ sustentationi, quæ non consistit in indivisibili, ut dicemus infra.

2. 2. q. 185. a. G. et 7. o. — *Suppono* 1° ul coi tum, clericos habere dominium bonorum patrimonialium, sic, uldc ipsis pro libitu valide disponere possint; quia in sua ordinatione non abdicaverunt tale dominium, neque ordinatio aul oflicium clericale ad id eos obligat : unde quantum ad hoc, paris sunt conditionis ante et post susceptum clericatum.

Ibid. *a.7.0.* — Possunt tamen in islorum bonorum dispensatione peccare, propter inordinationem affectus, perquam contingit quod vel sibi plura conferant quam oporteat, vel aliis etiam non subveniant, secundum quod requirit debitum charitalis; non tamen tenentur ad restitutionem, quia hujusmodi res sunt eorum dominio deputatæ, ul dictum est.

Suppono 2“, ante divisionem factam, nullam sive episcopum sive clericum in particulari habuisse dominium bonurum ecclesiasticorum, sed fuisse toli ccelui communia , ut diximus in secundo nol., quia orant donata et appropriate Ecclesiae, ut ipsa seu ejus prælati dispensarent clericis; et de bonis ecclesiasticis secundum hunc statum loquitur S. Th. dum dixit a. 7 cit. *quod episcopi bonorum ecclesiasticorum sint dispensatores vel procuratores.* Addit Syh ius ibid, conclusione 2, quod, postquam de communi massa cujuslibet portio fuisset assignata singulis, hi, si quid supererat congruæ sustentationi, non erant domini hujus superflui, sed debebant ex justitia refundere in communem massam , nisi aliunde esset expensum in usus pios ; quia, inquit, hæc erat mens Ecclesiæ seu superioris dispensantis. Hæc, inquam, addit laud, auctor, sed non probat : potest tamen elici ex communi vita quam tunc agebant clerici, qualem nunc agunt religiosi in monasteriis.

His notatis et suppositis, quæslio est de bonis quasi-patrimonialibus ct mere eccle-

Biasticis. Circa na quasi-patrimonialia, prou» ea supra exposuimus, quidam ccn-sent ejusdem ?sse conditionis ac mere ec-clesiastica. Ita inter alios Steyarlius, tom. 2 Aplior. Conirov. 1, q. 2, cum P. Aurelio Pietie; alii vero communius censenl eam-dem esse ralioncm de illis ac de patrimo-nialibus. Unde cum istis

Dico io Bonorum quasi-palrimonialium clerici habent absolutum dominium, non secus ac patrimonialium, sic, ut de illis pro libitu possint disponere absque ulla obligatione restituendi. Ita Navar.de Red. Ecclesias!. § 19, Covar. Sylvius hic q. 185, a. 7, conci. 2 ; Less. lib. 2, cap. 4, dub. 6, conci. 2; Cabass. lib. 6, cap. 24, et alii communiter.

Rado esi ; quia hæc bona dantur clericis ul stipendium quoddam sustentationis, non mere gratuitum, sed eis debitum rati· ne operis personalis, idcoque relictum liberæ eorum dispensationi. Neque enim fideles conferentes intendunt aliquod onus ipsis imponere, sed suæ obligationi salisfac re : neque ullo canone juris evinci poles' ali-quod onus ab Ecclesia imponi talibus b inis; quinimo contrarium innuitur can. *Episco-pi,* caus. 12, q. 1, ubi declaratur, episccpum posse suis haeredibus relinquere res pr prias vel *acquisilas :* bona vero quasi-palrimo-nialia sunt vere acquisita. Hoc etiam verum putamus, etsi stipendium longe supere la-borem , si scorsim a re spirituali considere-tur ; quia libere datur et absque ullo onere, ul dictum est.

Confirmatur. Clerici non sunt deterioris conditionis quam officiales laici, v. g. judex, consiliarius, advocatus, etc. atqui hi, lice aliunde stipendio publico sint conducti, fiunt tamen absolute domini eorum quæ dantur actu propter officia hic ct nunc præslila : ergo et clerici. Et sane communi sensui ct usui prorsus repugnare vide ur cantorem, v. g. concionalorem, theolo-gum, etc. non fieri absolute dominos sti-pendiorum quæ recipiunt ratione suorum jperum , sic ul ea restituere teneantur, si in pios usus non impendant. Nihilominus

Dices Ie cum Stevar'io. Par ratio est ho-rum bonorum cl corum quæ ex beneficio pro\cniunl : atqui constat clericos non posse saltem licite disponere pro libitu de bonis beneficii, sicut possunt de bonis patrimo-niatiDus. Ergo.

Prob. maj. 1» Utraque perinde snntm ecclesiastica», vota fidi lium Deo el Ecrit* consecrata. 2· Non potest allegari textus i?. lus vel auctoritas quæ inter ista distinguit Ergo.

R. N. mai. Ad primam probationem,] ant. Paid ex primo no amine. Ecquiseni' dicat stipendium collatum cantori, cono» nalori, theologo , etc., esse rem ccclesiasb cam, Deo et Ecclesiæ ton ecralam, cl nz potius rem operi debi'am, et labore se. industria acquisitam? Es autem eadem ralr. de aliis. *Ad secundam prob. N. pariternt* Hoc ipso enim quo canones loquuntur»*' lionisdunlaxal ecclesia· t cis, distinguunt i·· ter hæc et quasi-paliimonialia, quæ nc sunt ecclesiastica.

Dices 2° cum eodem. Si de his bonis b rei libera clericis dispositio, jam olim Apo-stoli et viri aposlolici primis sæculis, cur. nulla adhuc essent quæ hod e vocamus U-neficia, pro libitu disponere potuissentd» oblatis sibi a populo cui praedicabant aliaqui spiritualia administrabant. Idemque hodi* foret de missionariisin partibus infidelium, ubi adhucsolis fidelium eieemosvnis vivunt; atqui tamen nemo id dicet, aut dixit (quod dciam) unquam. Ergo.

R. primis Ecclesiæ temporibus non fuis» statuta stipendia pro certis ministeriis spi-ritualibus, sicut sunt nunc; sed fideles, ei rnolivo perfectionis e\angelicæ, ultro ofTe-rebanl Apostolis et viris aposlo'icis boni sua , seu potius bonorum suorum pretia, quæ fiebant omnibus communia, non cui-piam particulari propria. Unde est dispa-ritas a præsenti clericorum statu.

Quoad missionaries in partibus infide-lium , dico cos revera posse pro libitu dis-ponere de oblatis sibi a populo præcise in stipendium officiorum personalium, v. g. celebrationis missarum , canius, obsequio-rum funeralium, concionum, etc., et hoc absque absurdo dicere debent et possunt quotquot conclusionem nostram docent: hi autem sunt fere omnes theologi. Secus tamen de oblatis expresse alio titulo, puta, in fabricam scu ornatum ecclesiæ, in suble-vamen pauperum, etc.

Ex hac conclusione et prima suppositione *colliges* cum Sylvio et pluribus aliis, valôî probabile esse quod, cum clerici vivere pos sint ex proventibus ecclesiasticis , ul dicam infra, de patrimonialibus vero et quasi·

patrimonialibus pro libitu disponere; si ex bis vivafl*. aut ea in usus pios impendant, possint compensatione uti, et tanlumdcm ictipere de bonis ecclesiasticis atque de iis disponere sicut de patrimonialibus cl quasi-palrimoliaiibus.

Dico 2* Clerici portionis proventuum ecclesiasticorum nccessariæ congruæ sustentationi videntur absolute domini, sic, ut de ea non secus ac de patrimonialibus cl quasi-palrimonialibus pro libitu disponere possint : est saltem sententia communior cl probabilior. Henno dicit esse omnium theologorum ; Lessius, esse sententiam iere communem theologorum, etsi multi canonists» dissentiant. *Ratio est,* quia hæc porlio est justum stipendium officii quod beneficium annexum habet ; qui enim altari deservit, jus habet ul de altari vivat, secundum Apostolum 1 Corinth. 9 : unde idem dicendum est ac de quasi-pali imonialibus.

Confirmatur. Omnis operarius manualis, elquod proprius non tangit, cantor, v. g. organisla, sacrisla laici, fiunt absolute domini portionis quæ ipsis tribuitur ex bonis ecclesiasticis in stipendium sui officii, ct de ea ad libitum disponere possunl; quidni ct clericus?

Dices cum Sleyarlio. Sacri canones non distinguunt inter hanc partem redituum ecclesiasticorum el alias , sed volunt indistincte eas omnes vel sustentationi pauperum, vel aliis causis piis impendi. Ergo.

R. sacros canones esse inlelligcndos de parte superflua, non vero de portione congruæsuslenlalioni necessaria ; quia hæc cum sil debila ex justitia sacris ministris ratione officii, Ecclesia non debuit nec potuit magis de illa disponere in aliorum utilitatem quam de portione canioris, sacristæ, organist®, etc.

Insl. Cone. Trid. sess. 25, cap. 1 de Reform, omnino interdicit ne ecclesiastici consanguineos ditare studeant ex reditibus ecclesiasticis. EtS. Th. q. cil. a. cil. ad 2, dicilquod, «Si clericus velit sibi subtrahere & ct consanguineis vel aliis dare, non pecdcat, modo illud faciat moderate, id est, » ul non indigeant, non autem ul ditiores o inde liant. » Ergo.

R. concilium non loqui de iis quæ sibi clericus subtrahit de necessariis ad sustentationem, et labori personali correspondent hæc enim non lam censentur fructus benefieri quam propriæ industriæ et laboris) ; sed loquitur de iis quæ praecise titulo beneficii obveniunt et sustentationi redundant.

Similiter S. Th. non loquitur de parle necessaria sustentationi, sed de tuta portione deputata clerico; dicit enim ; *Si de eo quod usui episcopi vel alicujus clerici csl deputatum, velit aliquis sibi subtrahere,* etc. Veritas responsionis adhuc evidentius *patet* ex argumento cui respondet S. Doctor, quod procedit expressis terminis de parte superflua, *ut legenti palet.*

His in antecessum expeditis, utpote facilioribus, difficilior nunc superest quæslio de parte proventuum ecclesiasticorum superflua congruæ sustentationi. Equidem inter omnes convenit, clericos non posse licita do ea disponere pro libitu, sicut de patrimonialibus, aut quasi-palrimonialibus, aut parte necessaria dixi; sed teneri saltem ex lege charitalis ct ex praecepto ecclesiastico illam impendere pauperibus aut aliis usibus piis : utrum vero etiam teneantur ex justitia, sic, ul obnoxii sint restitutioni si in alios usus profanos expendant, valde controvertilur. Eorum qui pariem affirmativam tuentur, non unum est principium : quidam id affirmant, quod putent clericos nullatenus habere dominium hujus partissupcrlluæ;alii, quod, licet agnoscant verum dominium, velint illud esse vinculatum, sicut v. g. dominium hærcdisin hærcditatem legalis vel debitis gravatam. Hanc sententiam alterutro fundamento nixam ultro fatemur esse probabilem, in praxi tutiorem el clericis consulendam. Attamen cum probabiliori et nunc communiori sententia.

Dico 3° Probabilius est clericos, saltem nunc post creata beneficia, habere absolutum dominium partis proventuum ecclesiasticorum congruæ sustentationi superQuæ, sic, ut de illa possint pro libitu valide disponere (licet illicite, ut dicam infra), nec teneantur ex justitia illam erogare pauperibus aut in usus pios, adeoque nec sint obnoxii restitutioni si in alios usus impendant. Ita Ostiensis, Barhatias, Adrianus, Dom. Solo, Bannes, Loreas, Valentia, Covarruvias, Lessius, Sarmiento, Panai, Garrias, Wiggers, Sylvius, Cabassulius e' plures alii. Unde fallitur Major laudatus a P. Ilenno, dum dicit nullum ante se nostram sententiam tenuisse; ipsum enim præccssere Barhatias ct Adrianus; sed et maxime Doo

tor *Angelicus,* quem hujus sententiæ assertorem evidenter demonstrare conabor.

Prob. conclusio, 1° ab auctoritate canonum. Cap. *Consuetudinem,* de Clericis non residentibus 1,3, t. 3, in 6, Bonifacius VIII, cum statuisset distributiones quotidianas esse tribuendas praesentibus, subdit : «Qui » aliter de distributionibus quidquam rece- » perit (exceptis illis quos infirmitas seu *o* justa et rationabilis necessitas aut evidens » Ecclesiæ utilitas excusaret), rerum sic o perceptarum dominium non acquirat, nec *d* faciat suas : imo ad omnium reslilulio- » nem quæ contra hujusmodi nostram con- ii stitutionemreceperit, teneatur.» Cui canoni insistens concilium Trid. sess. 22, c. 3 de Reform, statuit ut, qui personaliter competens sibi servitium quolibet die statuto non impleverint, illius dici distributionem amittant, nec ejus quoquo modo dominium acquirant: ergo, a contrario sensu, qui officio satisfaciunt, harum distributionum acquirunt, dominium et faciunt suas, no alioquin pares sint qui servilium implent et qui non implent.

Neque refert hæc jura loqui duntaxat de distributionibus; est enim eadem ratio de aliis fructibus, cum distributiones sint, sicul cælcra, fructus beneficii. Insuper non solum de distributionibus, sed etiam de omnibus fructibus loquuntur jura eodem modo : sic cap. *Commissa,* de Election, in G, dicitur quod suscipiens paroeciam sine animo accipiendi sacerdotium infra annum, debeat restituere fructus parœciæ , quod cos non faciat suos. Pius V, bulla 138, declarat beneficiatum non recitantem cilicium, non facere fructus suos. Cone. Trid. sess. 24 de Reform, cap. 12, statuit ne canonicus vel bcneficiatus curam animarum vel dignitatem habens, faciat fructus suos si non emittat fidei professionem intra duos menses a die adeptæ possessionis : er.o ut ante a contrario sensu satisfacientes officiis suis, faciunt fructus suos, hoc est, verum habent illorum dominium.

Respondent quidam, hæcjura inlelligenda esse de parte fructuum necessaria congruæ sustentationi, non autem universim de omnibus.

Sed contra 1° Jura indiscriminatim loquuntur de fructibus benefiii : porro tam superflui quam necessarii, imo magis superflui quam necessarii sunt trucius beneficii :ubi vero jura non distinguunt (s» nos distinguere debemus. 2° Sequeretur: de quod clerici non satisfacientes suisti ciis, privarentur tantum fructibus ncccfe riis, superfluorum autem retinerent Mile usum et adminisIrationem ; quod forell surdum.

Respondent alii jura velle duntaxat q®_ clerici implentes sua munera, facianlfructt suos et sint domini quoad fidelem admits ratlionem, non quoad proprietatem.

Sed contra. Hæc intelligenlia non solp non est naturalis, sed est plane extortor que aliena a mente canonum et mark Tridenlini, quod ubique profitetur modu loquendi planum, proprium et practise Nunquam autem administrator dictus t aut dici potest vere et proprie *dominus r. /acere fructus suos :* sicprælalus regulars licet sit administrator bonorum monaslerî non dicitur tamen vere et proprie comi dominus, aut fructus facere suos ; sic cum lornon dicitur dominus, bonorum miib renuis, aut ea facere sua, quamvis sil il:· rum administrator. Unde reverendissimis Steyarlius licet in multis hac in parle noté contrarius, in fin. Aphor. controv. 1,q.l, n.l, ingenue fatetur *sibi non videri* çw· *modo salva reverentia erga S. synodn Trid. aliter theologus loqui possit, quam* absolute admittat clericos habere tale dominium,* id est dominium proventuum bon#· licii.

Cum ergo stet juxta canones, clericos esse vere et proprie dominos omnium fructuuu suorum beneficiorum , sequitur naturaliter cos posse de illis valide pro libitu disponere absque onere restitutionis. *Si opponas* cum laudato Steyarlio, tale eorum dominium es.'· vinculatum :/?. nihil tale innui auctoritatibus citatis, neque probari posse ulla alii auctoritate aut ratione sufficienti, *ut pultbit ex solutionibus obj.* Quinimo, contrarium evinci ex probationibus. *Nisi forlediras ,* vinculum afficere non res ipsas, sed personas, quatenus tenentur ex lege chartlatis et Ecclesiæ præcepto illa bona impendere in usus pios ; tale vero vinculum quod agnoscimus, non officit vero et absoluto dominio, nec importat obligationem ex justitia , aut onus restitutionis.

Prob. 2° *ratione.* Clerici sunt in possessione omnium fructuum sui beneficii, *ulper se putet,* et ex nullo capite probari potest cos

non habere absolutum illorum dominium, eosve teneri ad restitutionem si male impenderint: ergo censendi sunt absoluti illorum fructuum domini, neque teneri ad restitutionem si illos maie impenderint. *Conscq. palet* ex hoc principio juris notissimo et receptissimo , maxime in materia juslliæ qualis est hæc : *In pari causa seu in dubio polior est conditio possidentis*, reg. G5, in G, sic,ut quirem possidet censeatur ejus dominus, neque sit cogendus eam a se abdicare ex justitia, nisi constet esse alienam.

Prob. ani. Clericos non habere dominium fructuum ecclesiasticorum quos possident, cosque tenori ad restitutionem, si male impendant, probari non potest neque ex parte donantium, neque ex parte Ecclesiæ recipientis. Ergo.

Non ex parte donantium; quia fideles donarunthæc. bona Ecclesiæ et ecclesiasticis simpliciter cl absolute : non vero sub conditione saltem expressa et in pactum deducta erogandi superflua in usus pios. Quamvis enim id forte speraverint et intenderint, hanc tamen intentionem non deduxerunt in pactum tanquam conditionem sine qua non, quod foret necessarium ut donatio censeretur condilionala et non absoluta; non enim mens interior contrahentis allicit contractum, aut obligat ex justitia alterum contrahentem, nisi sit expressa et in pactum deducta. V. g. Caius legat Titio nepoti suo studenti mille florcnos, item Sempronio alteri nepoti patrifamilias mille aureos; intendens et sperans fore ul et illo impendat mille floronosir. studiis, disterni fr aurcos in sublcvamcn familiæ: si tamen intentionem hanc non exprimat, nec ut conditionem apponat, Titius fit absolute dominus mille florenorum, et Sempronius mille aureorum ; nec ad eorum resliluonem tenentur, si in alios usus expendant. Sic iterum das eleemosynam pauperi, intendens et sperans forc ut pro te oret : non orat pro te pauper , nihilominus fit absolute dominus eleemosynæ, nec tenetur eam restituere. *Prob. itaque ant.* 1° Hæc conditio expressa et in pactum deducta nullibi legitur, vel oslcndnat adversarii. 2° Non est verisimile (idoles, maxime priorum sæculorum, qui tam reverentes erant erga suos prælalo», hanc cis rigorosam obligationem imposuisse, praesertim cum non dubitarent quin sponte essent facturi id quod passim videbant eos facere tanta sollicitudine et charitate. 3° Si talis fidelium donatio esset condilionala, sequeretur quod clerici qui superflua non erogarent nauperibus, nullius partis suorurn proventuum e>senl domini quod negat major pars adversariorum), cum donatio sub conditione non purificata corruat. Ergo.

Non ex parle Ecclesiæ recipientis. Si Ecclesia censeret aut vellet clericos stricto jure teneri ad restitutionem fructuum male expensorum, id procul dubio claris et expressis terminis alicubi declarasset : atqui id nullibi claris et expressis terminis declaravit : ergo. *Major videtur necessario admittenda,* cum res hæc sil maximi momenti, quippe quæ spectat conscientiam omnium beneficiatorum, ædificationem publicam et sublcvamcn pauperum, et a pluribus in dubium revocetur aut negetur. Et sane si declaraverit Ecclesia clare cl expressein rebus minoris momenti, v. g. clericum qui non interest divino officio, aut qui omittit preces canonicas, aut qui abest a sua residentia, teneri ad restitutionem, quo modo in re majori et dubia laceret, suoque silentio tantam iniquitatem toleraret, præsertim cum nulla appareat tam perniciosi silentii ratio?

Prob. itaque min. Nullum prorsus canonem sive conciliorum sive pontificum hucusque proferre potuerunt adversarii, qui hanc restitutionis obligationem clare et expresse imporlet aut significet : ergo nullibi id declarat Ecclesia, aut dicant ubi.

Dicent forte, Ecclesiam virtualiler, ideoque sufficienter id declarasse, dum dixit clericos non esse proventuum ecclesiasticorum dominos, sed procuratores; hos proventus esse erogandos pauperibus, esse patrimonia pauperum, bona Crucifixi et similia.

Sed contra, nego his et similibus teximus importari virtualcm , ideoque sufficientem difficultatis propositae declarationem, siquidem hos et similes textus facile solvamus, cl alio sensu recte explicemus : saltem non apprehendunt hanc quæ obtenditur virtualcm declarationem, quotquolsunl assertores nos· lræ sententiae, et hi sunt numero et merito commendabiles. Hæcenim sententia, inquit Cabassulius, *hodie prxvaiel, usuque passim recipitur.* Insufficiens ergo foret bæc virlualis declaratio, sed necessaria foro*, formalis et expressa, ut requirit argumentum , si revera Ecclesia sentiret cum adversariis.

Prob. 3° *altera ratione.* Juxta communem sententiam quam admittit major et sanior pars adversariorum, beneficiarii sunl absolute domini quorumdam fructuum, scilicet eorum qui suæsustentationi sunl necessarii, de iisque pro libitu saltem valide disponere possunt: ergoctomniuin. *Prob. conseq.* Beneficiarii reditus omnes suorum beneficiorum indistincte recipiunt, hos aut illos in sui sustentationem applicare possunt, ct consequenter de his aut illis valide saltem pro libitu disponere : ergo ex parte fructuum non possunt dici aliquorum determinate domini, ct non aliorum; sed cum omnes indistincte percipiuntur, indistincte eamdemsubeuntsorlem quoad rationem dominii : ergo omnium ; ita ut obligatio quam habent superfluos impendendi in usus pios, non sit realis, hoc est, ipsi rei annexa, sed personalis, hoc est, ipsi personæ imposita : quæ obligatio neque repugnat vero ct absoluto dominio, nequeimpedilvalidam rerum dispositionem , neque onus restituendi inducit, ut patet in obligatione eleemosynæ.

Confirmatur. Clericus potest aliis locare omnes fructus sui beneficii, proindeque illorum ineos transfcrredominium:atquinemo plus juris in alium transferre potest quam ipse habeat, ut fert reg. juris 79 in 6. Ergo.

EXfŒKDITUK MENS D. TH0HÆ IN PROBATIONEM CONCLUSIONIS.

Adversariorum quidam, teste Perfectorc operum Tourncly, ingenue agnoscunt S. Thomam sibi contrarium ; alii vero nihil non tentant ut eum in suas partes, etiam vel invitum contrahant. Imo quidam (quod non semel miratus sum) eo pervenerunt, utasserantS. Doclorem ipsorum sententiam formalissime et constantissime ad mortem tenuisse : ita Pontas et P. Ilenno. Rem conficiet et ipsis lipporum oculis propalabit simplex expositio textus D. Thornæ.

S. Doctor Quodl. 6, q.7, a. 12, ubi discutit an clerici teneantur sub mortali dare eleemosynam de superfluis, cum in corp, dixisset generalim de bonis ecclesiasticis ut sic clericos non esse dominos sed dispensatores, el resolvisset eos posse dupliciter peccare in eorum bonorum adminislralionc, uno motio ex rei ipsius conditione, dum scilicet usurpant sibi tanquam rem propriam quod est alterius; alio modo ex inordinato usu eorum quæ in suam pariem cedunl, sicut de aliis, id est depatrimnai bus, dixerat initio corporis (quody aperte asserit nostram sententiam), pre nil sibi argumentum ordine tertium hisr bis. — Quodl. fi. q. 7. a. 12. pd 3. — <l); » cumque consumit quod est alterius, » netur ad restitutionem : sed bona derir » rum sunt pauperum, ut palet per Gl » sam Hieronymi supra illud Isaiæ2:l » *pina pauperum in domo vestra:* erf » clerici inutiliter bona ecclesiastica con » ruunt, tonentur restituere pauperi* » aliunde si habuerint. » En ipsissim. adversariorum argumentum. Awlia- responsum S. Ductoris. « Ad tertiuin, » *quit,* dicendum quod bona ecclesias' » non solum sunt dispensanda pauperik » sed etiam Ecclesiæ ministris: unde, » eundum canones, debent dividi hocr » do, ut aliqua pars cedat in usus pauperi? » et aliqua pars in usus ministrorum tl o cultum Ecclesiæ. Aliter ergo dicend. » esi de illis ecclesiasticis bonis quæ pria » paliler sunt atlribuenda necessitate » pauperum et ex consequenti nécessita y bus ministrorum, sicut sunt bona hosp » Hum et aliorum hujusmodi; et aliter; y illis bonis quæ sunt principaliter attrib; y usibus ministrorum, sicut sunt præbeni y clericorum et alia hujusmodi. Nam inp y mis bonis peccatum committitur, non· y lum ex abusu, sed etiam ex ipsa reru y conditione, dum aliquis in suos usus i y sumit quod est alterius; et ideo teneluri y restitutionem tanquam defraudator r y alienæ. In secundis vero bonis non co' y mittitur peccatum nisi per abusum,; y cul et de bonis patrimonialibus dicit y est. Unde non tenetur quis ad restitui; y nem , sed solum ad poenitentiam pen y gendam. y

Eamdem sententiam et plerumque curdem loquendi modum constanter tenet.' Doctor in Summa q. 185 jam sæpe cit. a 7, o, ubi quærit *utrum episcopi mortalil? peccent, si bona ecclesiastica qwv procurati pauperibus non largiantur.* Quidquid an tem resolvit de episcopis in hac parte, idea dicendum de e.'iis benefiebatis. Igitur cun praemisisset episcopos bonorum propriorun habere absolutum dominium, et vi talti dominii posse pro libitu valide de illis disponere, nec teneri ad restitutionem si male impendant, quippe quod non percenter rtnim conditione, sed propter inordinationem affectus: bonorum vero ecclesiasticorum generalim scilicet et indistincte non esse dominos, sed administratores el procuratores lanium; quia inter bona ecclesiastica, praeter buna episcopi, numerantur eliam bona aliorum clericorum, fabricæ et pauperum, quorum episcopi non sunl domini, sed administratores tantum: his, inquam, praemissis, subdit S. Doctor: « Si erugo distincta sini bona quæ debent in usum D episcopi cellere, ab his quæ sunt pauperi- i bus el ministris et cullui Ecclesiæ erogany da; et si aliquid sibi relinuerit episcopus » de his quæ sunt pauperibus eroganda, vel » eliam inusum ministrorum aut in cultum odivinum expendenda: non est dubium » quin contra fidem dispensationis agit, et u mortaliter peccat, cl ad restitulionem leu nelui. De his autem *(N. B*) quæ sunl speucialiler suo usui dcpulala, videlur esse w eadem ratio quæ est de bonis propriis : ut » scilicet propter immoderatum affectum el j) usum peccet quidem, si immoderate sibi » retineat el aliis non subveniat, sicut reuquiril debitum charilatis. y Hic deessc hanc clausulam errore typographi vel amanuensis, Aon *tamen tenetur ad restitutionem,* notat Sylvius post Dom. Solo el editionem Duacensem ; ct bene, alias erit imperfecta sententia, nec ulla erit,quam tamen intenditS. Doctor, distinctio inter bona deputata usui episcopi elnon dcpulala, sed utrohique erit peccatum ct obligatio restituendi.

Verum, etsi hanc clausulam non expresserit S. Th. plusquam sufficienter eam indicasse et cerlo esse de ejus mente evidenter probant momenta sequentia. 1° Disparilas de qua modo, quam intendit S. Doctor inter ulraque bona, *ut palet ex textu,* quæ alioquin non subsistet, 2° Quod dicat eamdem esse rationem de bonis deputatis usui episcopi quæ est de propriis bonis. Hanc porro paritatem indubie intclligil S. Thomas, non quidem quantum ad omnia generalim (certum est enim bona ecclesiastica esse magis obstricta pauperibus ct usibus piis quam patrimonialia, idque aperte significat S. Doctor ad 2, ubi dicit illa non posse impendi ad ditandos patentes, quod tamen licet dc bonis patrimonialibus): sed hanc, inquam, paritatem intclligil quantum ad a omnia quæ prius tribuerat bonis palrimonialibus ; hujus enim propositionis *Videlur esse eadem ratio quae est de bonis propriis,* sensus naturalis et planus est : *Videtur dicendum quod dixi de bonis propriis ;* dixit aulom de bonis proper*, episcopos *habere verum illorum dominium ,* et inde non obligari *ex ipsa rerum eondtltone ea aliis conferre,* sed posse *pro libitu* de eis valide disponere, quamvis quandoque illicite propter *inordinationem affectus,* vel plusquam oporteat sibi retinendo, vel minus quam exigit charitas pauperibus largiendo ; quo tamen casu, *eos non teneri ad restitulionem, quia hujusmodi res sunt eorum dominio deputatas :* ergo idem per oinnia censet el dicit de bonis deputatis usui episcopi; nisi velis ipsum et falsitalis et oscitanliæ arguere. El per hæc præcludunlur omnes evasiones adversariorum.

Respondet Γ Steyartius, S. Thomam studio omisisse hanc clausulam , *el tamen non tenetur ad restitutionem,* eo quod non fuerit tunc illi eadem sententia, saltem ita explorata , ut in Quodlibelis.

Sed contra, probavimus omissionem hujus clausulæ potius esse tribuendam lypographo aut amanuensi quam S. Doclori, cum alias sensu imperfecto loculus fuisset, et non subsisteret distinctio quam inter bona usui episcopi deputata et non deputata astruere intendit ;qua eliam ralionediximus, etsi eam non expresserit, sufficienter tamen indicari : similiter ex eo quod dixerit eamdem esse rationem de his bonis ac de propriis; quod foret falsum, si obligationem restituendi non excluderet. Insuper si non fuit illi in Summa eadem sententia quæ in Quodlibelis,cur aperte eam non retractavit? quin potius eam variis modis astruxit, *ut palet ex dictis.* Dicis saltem non fuisse illi salis exploratam, *Urgeo ut ante :* imprudenter ergo distinxit inter bona deputata episcopo cl non deputata , cum ulrobique par esset ratio ; imprudenter dixit esse eamdem rationem de primis ac de bonis propriis, quod est apcrle asserere sententiam quam dicis non fuisse illisads exploratam. Item si S. Doctor hanc difficultatem satis exploratam non habuit, falsum estergoquod tam alte efferunt adversarii, nimirum suam sententiam aperio esse defin.tam cl traditam in canonibus conciliorum, pontificum ct SS. Patrum ; hanc enim tam apertam definitionem el traditionem minus exploratam

non habuisset Doctor oculatissimus et canonum studiosissimus. Unde recurrit fundamentalis nostra ratio , scilicet in dubio seu pari crusa poliorem esse conditionem possidentis, et ideo cogendos non esse clericos ex justitia a se abdicare rem quam possident.

Ex quibus palet quam infundate Stoyartius concludat S. Thomam hæc duo bononim genera, scilicet propria et deputata usui episcopi, ineo solum comparare, *quod propter immoderatum affectum et usum peccet quidem episcopus si immoderate sibi retineat et aliis non subveniat.* Ut enim hæc vera essent et comparatio non importaret verum dominium et exclusionem obligationis restituendi ut in bonis propriis, non debuisset S. Doctor hæc bona usui episcopi deputata a non deputatis distinguere, sed illa potius cum istis compararo, cum eadem foret ulrorumquecondilio. Item non debuisset addere esse dicendum absolute de his bobonis deputatis, quod dixerat de bonis propriis. Sed demus gratis et ad instans comparationem D. Thomæ id solum littcraliler importare quod intendit adversarius, nihil idcirco obtinet; sic enim ex ipso contra ipsum arguo : S. Thomas secundum te in eo comparat bona propria episcopi cum bonis ecclesiasticis ejus usui deputatis, quod eodem modo in utrisque peccetepiscopus propter inordinatum affectum et usum : atqui in bonis propriis sic peccat per immoderatum affectum, ut non peccet ex rerum conditione : ergo similiter in bonis suo usui deputatis. *Subsumo.* Atqui qui peccat in usu bonorum propter immoderatum affectum lanium , et non ex rerum conditione , non peccat contra justitiam , nec tenetur ad restitutionem : ergo. Vide D. Thomam initio corp.

Inst. ex eodem, Hæc D. Thomæ verba , *De his autem quæ sunt specialiter usui episcopi deputata, videtur esse eadem ratio quæ csl de propriis bonis,* in quibus facimus vim, nimis probant, adeoque nihil; probant enim bona ecclesiastica posse impendi in profanos usus æque licite ac propria; quod tamen negat S. Thomas ad 2, et nos cum ipso. Ergo.

Responsio patet ex jam dictis. Non enim dicimus S. Thomam facere paritatem inter hæe duo Donorum genera quoad ea omnia, duntaxat quæ prius dixerat de bonis propriis; ita ut sensus laudatorum verborum sit : Videtur dicendum de istis bonis usu episcopi deputatis, quod prius dixi de propriis. Vide supra.

Necdum sistit reverentissimus Steyarlic, sed ulterius pergit ; neque jam nobis l) Thomam ccspitantcm exhibet, sedopposi. tam sententiam insinuantem; quatenus h resp. ad 2 relinquit insolutum argumentua quod sibi objecerat de obligatione restituea· di. Verum eadem semper chorda aberra eximius doctor, nec S. Doctoris montera attingit. Objecerat sibi S. Thomas ex D. Hieronymo, bona ecclesiastica essepauperum ; ex quo inferebat, eos qui illa conferunt aliis quam pauperibus, mortaliter peccare, et teneri ad restitutionem. 11« totum sane debuisset concedere S. Doctor, si cum adversariis consuisset; est enimipsj eorum ratio : sed toto cœlo distat. Negal *ani.* et dicit, bona ecclesiastica non solumic usus pauperum, sed etiam in alios pios usa esse expendenda : ex quo infert, non pware clericos qui ista bona non elargiuntur pauperibus, si in alios pios usus, impendant, ut si dent moderate consanguineis, non quidem quia de facto indigent, sed præcisr ut non indigeant. Porro si non peccent, j *fortiori* non tenentur ad restitutionem. Neque opus erat id exprimi, cum sil a perlini Utrum vero si neque in similes alios pia usus expendant, sed in profanos, etiam non teneantur restituero, non resolvit hic S. Thomas; quia argumentum cui respondet id non exigebat, cum de istis aliis piis usibus non procederet, sed de pauperibus duntaxat.

Ilis satis fuse expeditis contra reverendissimum Sleyarlium, qui nobis visus est præ cæteris subtilius exagitasse textum S. Thomæ, ad alias aliorum vilililigaliones descendimus. Igitur.

Respondet P. Henno, S. Doctorem manifeste loqui de portione congruæ sustentationi necessaria , non de superflua. Elego dico hanc evasionem *manifeste* repugnare textui S. Thomæ; loquitur enim S. Doctor, *ut legenti palet,* de integra portione specialiter usui episcop» deputata , et proui est distincta ab aliis portionibus pauperum, fabricæ cl aliorum clericorum. Et insuper si clerici sint domini alicujus partis, sunt totius, ut probavimus supra.

Pergit nihilominus confidenter laudatus auctor his verbis : σ Quod autem D. Thomas

non adversariis, sed nobis formalissime » faveat, patet ex Quodlibelo 6, ubi dicit : » *Honorum ecclesiasticorum clerici non* » *sunt teri domini , sed dispensatores.* » Pace viri religiosi dixerim : non legit S. Thomam loco cil. alias vidisset ibidem ipsum *formalissime* asserere, clericum indebite impendentem bona ecclesiastica suis usibus deputata , peccare tantum per abusum, ut dixerat de patrimonialibus, *ncc teneri ad restitutionem , sed tantum ad pœnitenliam peragendam.* Relegatur textus supra citatus.

Quando vero S. Thomas dicit, non solum Quodlibeto oil. sed etiam in Sumina, quæst. jamsæpc cil. 185, bonorum ecclesiasticorum clericos non osse dominos, sed dispensatores, non loquitur de bonis ecclesiasticis quæsunt specialiter usibus clericorum destinata , nisi velisipsum intra paucas lineas pugnantia loqui; sed de bonis ecclesiasticis vel ut ante divisionem consideratis ; vel, quod verius est, dciis quidem post divisionem , sed indistincte etin communi, quatenus comprehendunt bona fabricæ et ea quæ *sunt principaliter attribuenda necessitatibus pauperum, etciconsequenti necessitatibus ministrorum , sicut sunt bona hospitalium ctalia hujusmodi.* Hæc non gratis ncc ex nobis, sed *formalissime ,* ut vides , ex S. Thoma Quodl.cil. Porro de talibus bonis ecclesiasticis non dicimus clericos esse dominos, sed lanium dispensatores. Vocantur autem hujusmodi bona ecclesiastica , tum quia , ut dicit S. Thomas, *Ex consequenti sunt allribucnda nécessitaiibus ecclesiasticorum; lum* quia sunt bona primitus Ecclesias data , cl per Ecclesiam usibus præfalis assignata ; tum laudem quia eorum administratio est ecclesiasticis concredita.

Eodem sensu et de iisdem bonis intellipendus est S. Thomas loco quem nobis objicit Perfector Tourncly, scilicet in cap. 12 Episl. 2 Cor. lecl. 5, ubi sic habet S. Doctor: «Principes non dederunt divitias prælatis propter se , sed propter pauperes, et ideo non dederunt eis, sed pauperibus... Prælalis autem dantur lanquam «pauperum dispensatoribus. » Intellige, inquam, divitias quæ, ut aitS. Doclor, *sunt pnneipu/iter destinator necessitatibus pauperum , cl e.T consequenti necessitatibus miwjorum , ·,.πί sunt bona hospitalium et alia hujusmodi.*

Respondet insuper præfatus Perfector Tourncly, D. Thomæ auctoritatibus a nobis laudatis , S. Doctorcm velle dimlaxat, ubi certa pars pauperibus est assignata, clericum nihil ex justitia illis debere , nihilominus teneri ex justitia fundatonibus debita divinum cultum augere; neque hoc ullibi negare S. Doclorem.

Sed contra. Negat disertissime S. Thomas locis cil. clericum abutcnlcm suis bonis ecclesiasticis, sive per defectum , quando non tribuit pauperibus quæ debet tribuere , sive per superabundantiam, quando ea consumit in quæ non oportet, hoc est, quovis modo abulenlem ; negat, inquam , tenori ad restitutionem, et consequenter negat teneri ex justitia fundatoribus debita ex illis bonis augere cultum divinum.

Judicetnunc æquus lector qua vel specie veri dixerit clarissimus Pontas verbo *Heneficicr* cas. 13, S. Thomam *usque ad mortem perstitisse in opposita sententia , ut,* inquit, *palet in sua Summa,ubi clarissime et sine ambiguitate docet camdem sententiam.* Doctorem hunc Paririensem antiquioribus et oculatissimis S. Thomæ interpretibus longe oculatiorem esse oportet, quiin eo clarissime et sino ambiguitate viderit, cujus summi illi et oculatissimi viri Summam Angelicam diu nocluquc versantes ncc umbram viderunt ; imo cujus oppositum clarissime cl sine ambiguitate traditum agnoverunt.

Dico 4° Clerici strictiori jure quam seculares, teneniur erogare superflua ecclesiastica pauperibus aut in usus pios, ita ut mortaliter peccent, si in profanos usus impendant. Est communis.

Prob. 1° ex strictissimo Ecclesiæ præceplo, quod ex antiquis canonibus , qui in sol. obj. referentur , innovat concilium Trid. sess. de Reform, cap. 1, his verbis : «Οπιnino cis (episcopis) interdicit, ne ex rc» ditibus Ecclesiæ consanguineos familie» rosvc suos augere studeant, cum et Apos» (olorum canones prohibeant ne res eccle» siaslicas, quæ Dei sunt, consanguineis do» nent ; sed si pauperes sint, iis ut pauperi» bus distribuant, cas autem non distrahant ncc dissipent illorum causa. » Quod exdit infra ad omnes bcncticialos.

Ubi notanda hæc particula, *quæ Dei sunt,* qua significatur motivum hujus praecepti; cum enim hæc bona sint oblata Deo, vel potius Ecclesiæ, ut cedant in Dei cultum

(Dens enim non potest visibiliter adiri, nec his rebus indiget), convenions est ex ipsorum conditione ut impendantur in ususDco *grains,* qualiter ipse Deus impenderet si de illisui homo disponeret ; et ideo præccpil Ecclesia in tales ususimpendi.

Quia vero Ecclesia præcipiens aut prohibens aliquid ex niolivo alicujus virtutis, transfert materiam praeceptam vel prohibitam ad speciem talis virtutis : sic, v. g. quia prohibet furtum in loco sacro ex motivo religionis, furari in loco sacro est peccatum contra religionem; sic iterum quia præcipil jejunium in quadragesima ex motivo temperantia?, tale jejunium perlinet ad temperantiam, et ejus violatio est contra temperantiam. Hinc recte, saltem meo sensu, dicam clericos, nodum ex obedientia Ecclesiæ | debita, sed etiam ex virtute religionis, teneri superflua impendere in usus pios, ct | cos qui in usus profanos dissipant peccare contra religionem. Si forte in hoc particulari meo sensu errem, doctior me corrigat.

Confirmatur probatio petila ex præceplo Ecclesiæ. Ante bonorum ecclesiasticorum | divisionem, variis canonibus præcipiebalur ut portio fructuum et proventuum quæ episcopo , clero et fabricæ non esset necessaria, pauperibus distribueretur, quod a temporibus Apostolorum observabatur : atqui non est verisimilcEcclesiam, eodem semper charilatisspiritu informatam, per bonorum divisionem cl beneficiorum erectionem huic ordinationi derogatum voluisse, quin potius voluisse ei per singulos pro cujusque facultate satisfieri. Unde, sicut episcopi olim, cum hæc bona administrarent, tenebantur ex mente et præceplo Ecclesiæ superfluum dare pauperibus, sic nunc beneficiarii qui in hujus adminislrationis partem successerunt, tenentur sibi superflua dare pauperibus, aut saltem impendere in usus pios, ubi gravis necessitas succurrendi pauperibus non occurrit. El sane improvide egisset Ecclesia, .'i ecclesiasticis tanta bonorum copia affluentibus strictam hancobligalioncm non imposuisset, aut impositam abrogcssei. Qin.i enim hoc esset aliud quam ipsis omnium malorum ansam præbere et pia nrtenum vota defraudare?

Prob. 2° Clerici ratione gradus quem obtincnl in Ecclesia, sunt voluti patres ct tutores pauperum : ergo strictiori præceplo j charilatis quam sæculares tenentur illis sub venire.

Itaque secundum nos triplici tilulo U nentur beneficiarii fructus sibi superflu., sui beneficii impendere in sunlevamcn p;. perum aut in alios pios usus : 1* ex legcfr. ctesiæ; 2° ex virtute religionis, 3°cxpr» ccplo charilatis.

Λ'σ \»itn(iii[objecttones contra tertiam conclusion^.*

Obj. 1° el mulla simul congeres ab auch rilate conciliorum, SS. pontificum et & Patrum. Primo, caus. 12, q. 1, c. *Resfr. clcsice* 16, quæ tribuitur Urbano I, dicitur, « Res Ecclesiæ non quasi propriæ, sed i » communes ct Domino oblatæ, cum sun» mo timore, non in alios quam præfat » usus sunt fideliter dispensandæ. » Sinliter canone *Episcopi* ibid. Item can. ~ inter eosqui dicuntur Apostolorum; can. i. conc. Carlhag. anno 397; can. 31 allerim conc. Carlhag. a. 398 : *Episcopus rebus L·· clcsiœ tanquam commendatis, nontanqw' propriis utatur.* Can. *Quisquis* 19, caus.fi q. 2 : « Omnium Ecclesiasticarum rerur » episcopus habeat sollicitudinem, etdi» penset eas tanquam Deo contemplante; » non liceat autem ei defraudarequidquan » ex illis, vel cognatis propriis dare qu· » *Dei* sunt; quod si pauperes fuerint, t: *n* pauperibus largiatur. »

Alexander III, qui florebat sæc. duodr·cimo, cap. *Fraternitatem* 2, Extra de Donat. lib. 3, tit.24, Paiisicnsi episcopo rdpondet : « Fraternititem tuam crcdimuf » non latere quod, cum episcopus et quili· » bet prælalus rerum ecclesiasticarum sil » procurator et non dominus, condilionrn » Ecclesiæ meliorem potest, facere vero de· » leriorcm non debet. » Huc etiam referri possunt quæ adduximus de concil. Tridenl. iu probationem quartæ conclusionis,

Secundo, quoad SS. Patres. Ilioron. in cap.3 Isaiæait :« Rapina pauperum indo· » mibus sacerdotum , qui Ecclesiæ opes sibi «thesaurizant, el in deliciis abutuntur, » quæ ad sustentationem pauperum d.m» tur, etc. » Idem ad Damas, cap. 9 : *Quidquid habent clerici, pauperum est.* Au?, Epist. 50, n. 55 : *Non ilia noslra sunt, s d pauperum.* Idem caus. 2, q. 1, can. *Si pro vatum :* Proventuum ecclesiasticorum *quodammodo procurationem gerimus, non pro*

prielalem. Similiter SS. Ambros. Chrysost. Gregor, cl alii antiquiores Patres.

Inter rccenliores S. Bernardus Epist. 2 ni Canon. Lugdumensem : *Quidquid praeter necessarium vicium ct vestitum de altari relines, tuum non esi, sacrilegium est.* Similiter B. Laurentius Justin. elalii. S.Thomas præler ea quæ jam expendimus, sic habet 2, 2, q, 100, a. 1 ad 7 : « Quamvis res » Ecclesiæ sint papæ ut principalis dispen· d satoris, non tamen sunt ejus ut domini et » possessoris. » Innocent. IV, cap. *Cum super,* Exira, de Causa poss. cl prop. *Non prœlalus, sed Christus dominium cl possessionem rerum Ecclesiæ habet.* S. Raymundusin Sumina lib. 2, lit. 5 *de Raptoribus,* § 6, dicit clericos qui dant bona Ecclesiæ turpibus personis aut consanguineis ad cos ditandos, esse *raptores* et teneri ad restitutionem. S. Antoninus 3 p. Summæ Theol. lit. 15, cap. 1, § 19, subscribit sententiæ S. Rayinundi.

Denique proventus ecclesiastici passim in jure, in conciliis, in decretis SS. pontificum el apud SS. Patres tam antiquiores quam rccenliores dicuntur *res Dei, bona Crucifixi, palrimonia, alimenta pauperum,* etc. Ergo.

R. I0Quæoldiciuntur ex Urbano 1, caus. 12, ex can. Aposl. ex can. *Quiquis* , ex conc. Carlhag. ex SS. Ilieron. Aug. Ambrosio, Chrysoslomo cl aliis sive Patribus, sive pontificibus, sive conciliis, qui floruerunt ante octavum sæculum, inlelligenda esse de bonis ecclesiasticis ante illorum divisionem et beneficiorum erectionem, dum clerici viverent adhuc in communi : quo tempore fatemur neque episcopum , neque ullum clericum in particulari esse illorum j dominos, sed administratores tantum, dominio penes ipsam Ecclesiam seu communitatem remanente, ut fit adhuc modo in monasteriis.

R. 2° Tametsi daremus gratis has ct alias similes auctoritates intelligendas esse do bonis ecclesiasticis, etiam pro statu divisionis, non ideo mullum urgerent; possunt enim saltem pro magna parte recte explicari ad sensum quartæ conclusionis. Nam, posito quod clerici teneantur ex præceplo impendere superflua in usus pios, sequitur quod non *quasi propria, sed ut communia tini dispensanda ;* quod *non possint illa* ■*lare parcnlibns ad cos distandos;* quod non sint *illorum domini, sed admit istralores ,* hoc sensu quod non possint de illis pro libitu licite disponere; quo sensu divites sæculares dicuntur etiam quandoque a SS. Patribus administratores lanium suorum bonorum et non domini, licet revera sint domini; quod hæc superflua *sint pauperum;* quia ex præceplo illis debentur, licet non ex justitia; et sic decæleris. Item attende, inler bona ecclesiastica computari etiam bona fabricæ el pauperum , ut dixi supra, quorum clerici non sunt domini.

Ad Alexandrum III, qui floruit duodecimo sæc. *resp.* ipsum loqui non de proventibus beneficiorum, sed de bonis Ecclesiæ eu episcopatui peculiariter appropria lis , quæ Parisiensis episcopi antecessor inconsulto capitulo distraxerat *: patet ex textu;* scquilur enim : « Accepimus autem quod » prædeccssor tuus graves donationes in re» bus episcopatus fecit in detrimentum Ec» clcsiæ, suis canonicis inconsultis: unde, » quia istæ donationes hujusmodi de jure » non tenent, indulgemus tibi ut liceat do» nationes hujusmodi tam a clericis quam a » laicis legitime revocare. » Porro si quæstio fuisset de proventibus beneficii episcopalis, impcrlinens fuisset consultatio capituli ad legitimum vel illegitimum illorum usum.

Eadem solutio adhibenda est iis quæ objiciuntur ex lib. 2 Instit. lit. de Rerum divis. *$ Nullius,* elex c. *Sine exceptione,* caus 12,q. 2.

Quantum ad textum Tridenlini et alios similes in jure, important quidem , ut diximus , strictam obligationem ex lego Ecclesiæ, religionis et charilatis, non tamen jusliliæ impendendi in usus pios proventus ecclesiasticos.

Ad S. Bcrnardum et alios sive antiquiores sive rccenliores, qui similem loquendi modum usurparunt, præter responsiones jam datas, *iterum respnodeo* non inlelligendos esse in rigore, sed secundum quamdam piam exaggerationem,seu, ut dicitur, *eoncionaloric* , non *theologice.* Hujus rei exempla passim reperiuntur in iis ipsis Patribus. Sic S. Aug. Senn. 129 de saecularibus ait, iilos aliena invadere qui superflua non erogant pauperibus. Sic S. Rasilius de iisdem sæcularibus avaris :« Esurientis est, inquit, » panis quem iu retines, nudi est vestis » quam in arca custodis, discalceati est cali ceus qui apud te marcessit, egentis est ar-

d gentum quod in terra defossum possides; » quare tot injurius es hominibus quot poή feras opem conferre. » Item notissimum illud S. Ambrosii ad sæcularcs : *Pasce [ame moricnle.m; si non pavisti, occidisti.* Ilæc, inquam, et similia de divitibus laicis, queis lamen non idcirco adimitur dominium in sua superflua, nec asseritur obligatio ex justitia, sed tantum ex charitate illa effundendi in eleemosynas. Quidni ergo et *a fortiori* eumdem figuraient loquendi modum tenere potuerint adversus ecclesiasticos divites, absque ulla eorum dominii immutatione, eo quod strictiori titulo quam sæcuares, licet tamen non justitiæ, teneantur pauperibus succurrere?

Insuper si hujusmodi phrases in rigore et litleraliler esseinlelligendas contendas, jam solis pauperibus, et nullis aliis usibus etiam piissimis impendi poterunt bona ecclesiastica, cum de solis pauperibus hi textus loquantur : quod lamen falsum est.

Ad S. Thomam, rrsp. ipsum loco cit. non loqui de bonis ecclesiasticis papæ particularibus ex ejus beneficio provenientibus, sed de bonis lotius Ecclesiæ, quorum dicit papam non sic esse dominum , quasi possitea \endere absque simonia ; quod est imperii-| nens ad nostram quaestionem.

Quantum adverba Innoc. IV, non reperiunlurloc. cit. Steyartius vero, qui ea sibi ‹ bjicil, respondet hunc pontificem loqui de bonis Ecclesiæ specialiter assignatis.

Ad SS. Raymundum et Antoninum, fatemur eos nobis adversari; sed iis, prælcr auctoritates, ex jure opponimus S. Thomam ••t plures alios graves auctores.

Ad ultimum tandem, R. bona ecclesias-| lica vocari *res Dei, bona Crucifixi,* etc., | quia propter Christum et in Dei cultum, ejusque ministrorum sustentationem sunt donata ; non autem quod nullus præter Christum aut Deum sil eorum dominus ; nisi forlc sic inlelligas, quod nullus sil eorum dominus sicut patrimonialium ; quasi dc illis æque licite ac de istis pro libitu possit disponere.

Similiter dicuntur patrimonia et alimenta pauperum , quia ipsis debentur ex rigoroso | præceplo Ecclesiæ, religionis et charitalis, | quamvis von justitiæ. Sic ab iisdemSS. Patribus superflua laicorum pariter dicuntur quandoque patrimonia pauperum, quamvis certo certius sil cis non deberi ex iuslilia , | sod ex charitate tantum. Insuper hi et simiIes modi loquendi possunt recte intelligi de bonis ecclesiasticis prout complcclmJurnon solum bona clericorum, sed fabricæ et pa> perum.

Obj. 2° cum Steyarlio.Ante bonorumds visionem cl beneficiorum erectionem, iu erat penes unamquamque ecclesiam dictorum bonorum dominium , ut quæ essent congruæ sustentationi episcopi et ministrorum superflua, ex obligatione justitiæ cedorent in alias causas pias ; quod a nomior hactenus negatum vidi : atqui ista bona per divisionem non mutarunt na luram, nec conditio pauperum aut aliarum piarum causarum facta est deterior. Ergo.

Λ. 1° *N. maj.* quam Steyartius dicit sea nemine hactenus negatam vidisse; illam, inquam, *nego* cum Dom. Soto, Bannes, Valentia, Loreas, Maldcro quos citat et sequitur Sylvius; idque conformiler principiis in secunda probatione posilis, *magistpu patebit ex sequentibusobj.* Interum dico verisimilius esscepiscopos qui horum bonorum erant administratores, ex charitate elrcligione atque in bonum fidelium exemplum, aliquam portionem pauperibusdislribuendam separasse: hanc aulcm portionem ab episcopo sou præsbylcrorum cœlu semel scorsim designatam et clericis particularity ad distribuendum commissam, tenebantur hi clerici ex justitia eam huic usui applicare, ita ut si in alterum usum distraherent aul sibi relinerent, tanquam raptores rei aliens censebantur, et erant restitutioni obnoxii.

R. 2° *Dato* quod superflua bonorum ecclesiasti orum, dum eranteommunia, ex jus-| lilia forent impendenda in causas pias;hoc ipso tamen quo Ecclesia in eorum divisione assignavit unicuique suam partem , censetur piis causis sicut clericis tribuisse quod suum erat, cl unicuique dividentium contulisse suæ partis dominium, quod antea erat pones totam communitatem ; ita ut sicut nunc pauperes non tenentur ex justitia subvenire clericis ex superfluo suæ partis, ita nec clerici pauperibus. *Unde ad min. D.* Isla bona per divisionem non mutarunt naluram physice, *C.* moralitei et quoad dominium, *N.* Nam ante divisionem nullius | erant in particulari quoad dominium , sed omnium in communi : posldivisionem vero, fatente ipso Steyartio, quisque bcneiicialns | est dominus suæ partis ; quod et alii adver-

sarii plenimquc concedunt, saltem pro parte necessaria congruæ sustentation». Quod si inde forte facta sit deterior conditio pauperum et aliarum piarum causarum, id est valde per accidcnset contra intentionem Ecclesiæ, quæ per hanc divisionem e contra voluit providere bono communi, ct pauperum conditionem facere meliorem, cis assignando portionem certam et independentem ab arbitrio quorumdam clericorum, qui jam tum suis rebus magis quam pauperum necessitatibus sti debant.

Nec obstat huic solutioni quod addit Steyartius, Ecclesiam non aliud nec aliter clericis dominium dedisse quam quod et qualiter babehat ante divisionem. *Rcsp.* enim, stando in eadem solutione, quod, licet id non poluerinlecclesiæparticulares, potuit tamen Ecclesia universalis, potuerunt SS. pontifices ratione dominii jurisdictionis quod habent in omnia bona ecclesiastica in ordine ad bonum commune. Et sane si id possit respublica civilis erga bona civilia particularium, ut patet in praescriptione; quidni respublica ecclesiastica circa bona ecclesiastica?

Obj. 3U fideles tot bona Ecclesiæ donarunt non pro solis ministris , sed etiam pro pauperibus, seu sub conditione ut superflua saltem cederent pauperibus : atqui qui recipit aliquid non sibi solum, sed ct aliis, seu sub conditione partem elargiendi aliis, non habet hujus partis dominium, aul non habet nisi vinculatum, ita ut talibus dare teneatur ex justitia, et si non det, ad restitutionem teneatur. Ergo.

7?. *D. maj.* fideles tot bona dederunt Ecclesiæ sub conditione sperata et intenta ut superflua cederent pauperibus, *C.* sub conditione expressa cl in pactum deducta, *N. El ad hunc sensum I), min. N. conscq, Solutio patet cx secunda probatione conclusionis,* Cui addo ex Sylvio , multas suppetere causas cur fideles Ecclesiæ et ecclesiasticis tot bona contulerint, etiamsi non intenderent eos obligare ex justitia ad faciendas eleemosynas : nimirum 1° ut clerici a sollicitudine acquirendi temporalia liberati, et abundanter necessariis victui ct amictui instructi, soli Deo vacarent; 2° ut haberent quo Ecclesiæ ornatum promovere, et egentium necessitates ex charitate possent sublevare; 3 nia sæp»ilaribns non contemnerentur propter inopiam : quamvis enim in Ecclesiaeprimordiisoporlueril ipsius ministros esse pauperes, ne fidei introductio idscribcretur humanæ potentiæ, aut ne gentiles existimarent Apostolos fidem praedicare intuitu bonorum temporalium ; postquam tamen fides plantata est, ct ejus veritatis virorumque apostolicorum sinceritas comprobata, valde conveniens fuit ut praecipui Ecclesiae ministri aliquam haberent temporalem auo tori:atcm ct majestatem , et consequenter ali |uam bonorum temporaliumaflluentiam, eo quod homines sensibilibus assueti facile contemnant aut parum revereantur cos qui humana potentia seu auctoritate carent. Ita lauda tus auctor.

Inst. In Capitularibus Caroli Magni legitur hæc formula : « Offero Deo atque dedico » omnes res quæ in charlula tenentur inser- » tæ, pro remissione peccatorum meorum » ac parentum ac filiorum , ad serviendum » ex his Deo in sacrificiis missarumque so- » lemniis, orationibus , luminariis, paupe- » rum ac clericorum alimoniis, cl cæteris » divinis cultibus, atque illius ecclesiæ uli- » lilalibus. Si quis autem eas inde (quod » fierinullalenuscredo) abstulerit,subpoena » sacrilegii cx hoc Domino Deo, cui eas of- » I<*ro atque dedico, districtissimas reddat » rationes.» Etinconc. Aquisgranensi I, cap. 11G, dicitur : « Facultatibus suis sanc- » tam locupletem feccruni Ecclesiam (nem- » pe fideles), ut ex his et milites Christi ale- » rentur, ecclesiæ exornarentur, pauperes » recrearentur.»

R. 1° his auctoritatibus importari quod ultro concedimus, nimirum intentionem cl votum donatorum fuisse ut hæc bona impenderentur in usus pios; at non ev nci hanc intentionem fuisse in pactum deductam, et appositam tanquam conditionem sine qua non. Neque refert quod in formula Carolina exprimatur esse intentionem donantium ut donata serviantpauperumcl fabricæ usibus; quia intentio expressa in contractu donationis non semper censetur deducia in pactum cl opposita ut conditio sine qua non, sed aliquandosiinpliciler tantum enuntiata, ut innotescat donatario, cumque secundum ejus prudentiam dirigat in administralione rerum absolute donatarum ▮ huneque esse sensum formulæ Carolinæ, *vide Patet,* quoti alioquinsi bonasic donata exnendcrenlur in usus pauperum tantum, seclusa fabrica, vel in usus fabricæ tantum, seclusis pauperibus, irrita foret donatio defectu conditionis, et

esset obligatio restituendi; quod nullus admittit.

/'. 2" has et sfaw'es auctoritates intel'igi posse, non tantum dc proventibus beneficiorum usibus clericorunr depu'atis, sed etiam de aliis boni* sive ecde i'arum fabrics?, sive pauperibus specialiter assignatis. Quandoque enirn fide'es sua bona distinguebant , quædam specialiter assignantes pro clericis, quædam pro fabrica, quædam pro pauperibus; aut si conferrent in globo, designatis tantum usibus intentis, ut in formula Carolina, Ecclesia, confoimiter eorum intentioni, quandoque cuique suam portionem spec aliler assigna' at : portiones autem sic semel fabricæ et pauperibus specialiter assignatas, stricto juie in hos usus debere impendi nullus nepa'. Huic distinctioni fundamentum præbel S. Th. q. 185, et Quodlib. 6 citatis.

Urgebis. B. Clemens lib. 2 Constit. cap. 25, al. 29, monet episcopum ut ex decimis et primitiis perceptis, omnibus egentibus cum justitia distribuai. Et 1. 8, c. 30 , al. 36, dicit decimas offerri ad victum clericorum , virginum, viduarum el pauperum. Ergo.

Resp. 1° constitutiones B. Clemen, esse apocryphas et dubiæ fidei. Vide Natalis Alexander sæc. 1.

R. 2° *ad primum locum ut ante,* B. Clementem loqui non solum de bonis ipsis clericis collatis, sed etiam de iis quæ in pauperum usum erant specialiter donata.Verba ijus sunt : « Quæ secundum Dei manda-
» tum tribuuntur,decimasdicoel primitias,
» insumat episcopus ut homo Dei ; quæ
» causa pauperum sponte offeruntur, dis-
» tribuat decenter in pupillos, in viduas.
» in afflictos, etc. Impertite igitur, episco-
» pi, cum justitia omnibus egentibus. »

Ad *secundum locum, R.* B. Clementem referre Constitutionem S. Matthæi, qua præcipitur « ut omnes primiliæ offerantur
» episcopo, et presbyteris, et diaconis ad
» eos alendos : omnis vero decima offeratur
d ad alendos reliquos clericos, et viig nes,
» et viduas, et pauperes. » Juxta hanc itaque constitutionem, non tenebantur episcopi , sacerdotes et diaconi ex justitia dare pauperibus superfluum dc perceptis primitiis, sed tantum decimarum portionem. Dum autem primiliæ desierunt solvi majoribus clericis, aut fuerunt insufficientes. inolevit hæc constitutio, el decima» ipsisr, justitia solvuntur, ul proba<*Sir alibi ; deh?. que teneri superflua dare pauperibus ç justitia, nullatoni,a yron; tur.

Obf. 4° In jure clerici prohibentur testar de bonis ecclesiasticis; item statuiturqtw si emant immobilia dc fructibus Ecclesia, teneantur ea emere nomine Ecclesiæ,ac in Ecclesiam transferre : ergo non habeti. illorum dominium , aut saltem est vino» latum.

R. equidem esse vinculatum quoad acia assignatos ex Ecclcsiæ prohibitione aut pr* cepto, sicut, v. g. dominium pupilli ; n« tamen quoad alios actus. Insuper dico hj jura jamdudum contraria consuetudine, scientibus et non contradicentibus supen> ribus, in Gallia, in Hispania, in Belgi et in pluribus aliis provinciis inolevisse.

APPENDIX

/fd procedentem articulum.

Petes 1° utrum clerici habentes propria, possint vivere ex bonis ecclesiasticis?

R. affirmative : est communis conira auctorem *Vila contemplat.* qui olim credebatui D. Prosper; nunc verius quidam Julianus Pomerius quinti sæculi. Item contra Dionysium Carthus. et paucos modernos, qui Juliani sententiam his temporibus intempestive suscitarunt.

Prob. 1° ex Apost, 1 Cor. 9, ubi probat variis argumentis ex jure naturae petilis, cum omnem qui spiritualia populo ministrat, jus habere secundum ordinationem Christi ut dc altari vivat el carnalia metat, etiamsi aliunde possit vivere, ut ipse vivere poterat et reipsa vivebat; idque confirmat exemplo ministrorum templi Judaici,quibus, licet essent divites et haberent aliunde unde viverent, licitum erat tamen de sacrario edere.

Hinc Innoc. III, in cap. *Cum secundum* Hide Praebendiseldignit. Extra, 1.3, lit.5, ait : « Cum , secundum Apostolum, qui alii tari servit vivere debeat de altari, et qui
» ad onuseligilur non debet repelli a merce-
» de; patet a simili ut clerici vivere debeant
» de patrimonio Christi , cujus obsequio de-
» putantur. » ubi nulla mentio indigentis sed solum officium clericatus ul titulus sufficiens stipendii ad vicium profertur. Et ilerum clarius cone. Agalh. can. 36, refertur

can. *Clerici* fin. cans. 1, q. 2, universaliter dicit : « Clerici etiam omnes qui Ecclesiæ d fideliter vigilanterque deserviunt, stipen- b dia sanctis laboribus debita , secundum b servitii sui meritum vel ordinationem ca- d nonum, a sacnrdolikus (id est episcopis) d consequentum. »

Confirmatur. Plus juris indubie circa bona ecclesiastica tribuitur cl tribuit cleri- cis Apostolus quam caeleris fidelibus : atqui cæteri fideles jus habent ut de bonis eccle- siasticis vivant, si sint pauperes : ergo jus ministrorum ad casum paupertatis non res- tringitur.

Prob. 2° Secundum jura et D. Th. a 6 el 7, q. cit. clerici possunt habere propria ct ea suis parentibus tribuere aut aliter de eis pro libitu disponere : ergo non tenen- tur ex eis vivere.

Prob. 3°S. Thomas a. 7 cit. cum sibi ob- jecisset tertio loco verba quæ tribuuntur S. Ilieron. quibus dicitur illos solos clericos de- bere stipendiis Ecclesiæ sustentari, quibus parentum bona nulla suiTragantur; qui au- tem *bonis* parentum aut propriis opibus sustentari possunt,sacrilegium committere si quod pauperum est accipiunt : *respondet* restringendo hanc obligationem vivendi de patrimonialibus ad solum casum gravis ne- cessitatis pauperum , et dicit: « In tali ne- ti cessilatc peccaret clericus, si vellet de re- Bbus Ecclesiæ vivere, dummodo habeat b bona patrimonialia de quibus vivere pos- ti sit.» Ergo extra casum gravis necessita- tis non peccat.

Prob. 4° Juxta adversarios apud Steyar- tium Conlrov. 1, q. 4, in line Aphoris. cle- ricus qui haberet summam capitalem, quam si vellet expendere, ex ea posset tota vita honeste sustentari, ad id non tenetur ut bo- nis ecclesiasticis parcat ; item nec qui ali- qua arte posset sibi deceri1er necessaria sustentationi acquirere, *ut etiam patet* ex ipso Apostolo : ergo nec qui habet proven- tus patrimoniales. *Palet conseq.* a paritate rationis, nec ullum argumentum potest pro- ferri contra hunc ultimum casum, quod non militet contra duos priores.

Adde in confirmationem, praxim com- munem piissimorum ecclesiasticorum, imo totius Ecclesiæ, quæ sæpc potenlioribus po- tentiora confert beneficia, et ulrorumque bonorum ac utriusque polenliæ conjunc- tione insignia percipit emolumenta; item, nullum esse sufficiens fundamentum tam grave onus imponendi clericis.

Objicitur 1° canon *Ex his,* caus. 12, q 1. ubi dicilur : « Ex his autem (rebus Ercle- » siæ) quibus indiget episcopus, si tamen » indiget, ad suas necessitates et perogririo- » rum fratrum usus ipse percipiat, ul nihil » ei possit omnino deesse. Lex enim Dei » præcipit ul qui altari deserviunt, pascan- » tur de ipso. » Idem repetitur ex concilio Antiocheno 3, can. seq. *Episcopus* 23 ; vis est in his verbis, *si tamen indiget.*

2° Verba S. Ilieron. ad Damasum , can. *Clericos,* caus. 1, q 2, quæ supra objicit S. Thomas : « Clericos autem illos convenit » Ecclesiæ stipendiis sustentari, quibus pa- » renium el propinquorum nulla suflragan- » tur bona : qui autem bonis parentum et » opibus suis sustentari ssunt, si quod *n* pauperum est accipiunt, sacrilegium pro- » fecto committunt, et per abusionem ta- » lium judicium sibi manducant et bibunt.d Quid simile habetur canon, seqq. 7, 8 el 9, ex Auctore *Vit. contemplat.*

3° S. Aug. Ep. 50 Bonifacium, suo et omnium Ecclesiæ ministrorum nomine, di- cit ad ersus Dona listas : « Quæ bona Eccle- »siæ) si pauperum compauperes sumus, » et nosira sunt el illorum. Si autem pri- » valim quæ nobis sufficiant possidemus, » non sunt illa nostra, sed pauperum, quo- « rum procurationem quodammodo geri- *o* mus, non proprietatem nobis usurpalio- » ne damnabili vindicamus.»

4° *Objicitur* auctoritas Pseudo-Prosperi in Ftl. *conlemp.* hoc est, Juliani Pomerii, Dionysii Carlhus. et Gratiani sup. can. *Pastor* caus. 1, q. 2; item et conc. Aquis- granensis quod Juliani Pomerii sententias adoptat.

5° *Arguitur* ex conc. Trid. sic. Juxta Trid. sess. 25, c. 1 de Reform, non licet eo* clesiaslicis consanguineos et familiares au- gere ex reditibus ecclesiasticis: ergo neque ex propriis, dum interea beneficia lus ex re- ditibus Ecclesiæ vivit; quia sic æquivaicnter auget parentes ex reditibus Ecclesiæ, cum ex his liat ul dc propriis parentes augere possit.

Ad primum, respondet Panins v. *lienefi· cirr*, eas. 22, hæc verba, *tamen in Cgd,* non solum referri ad hæc præcedcntr, *ex his quibus indiget episcopus;* sed etiam ad hæc sequentia, *ad suas necessitates et pere-*

grinorum fratrum usus. Quasi diceret : *Ex his quibus indiget episcopus accipiat ad suas necessitates et peregrinorum fratrum usus, si tamen ad hoc indigeat.* Nec aliter, inquit clarissimus aulor, potest inlelligi, siquidem canon 39 inter Aposlolicos ex quibus excerptus est is qui objicitur, habeat expresse episcopum posse habere propria. et de cis pro libitu disponere. *Respondet* Steyarlius cit. hunc canonem respicere duntaxat episcopos qui ultra veram indigentiam ex bonis Ecclesiæ sumerent : in idem redit. Addo ergo canones qui dicuntur Apostolorum, esse apocryphos, nec esse tantæ auctorita lis in Ecclesia ut probationibus nostris praeponderent. Idem *a fortiori* dicendum de canon. *Episcopus* desumpto ex conc. 3 Antiocheno, quod fuit Arianorum. Aliam insuper solutionem generalem infra superaddam.

Ad secundum, respondet Steyarlius, hæc verba quæ IribuunturS. Ilieron. non exstare in ejus operibus, et conjicit esse alicujus posterioris qui sapuit cum Juliano Pomerio. Ast cujusvis sint, *R.* cum S. Th. supra, osse intelligenda pro casu gravis necessitatis. Quantum ad alios canones ibidem laudatos, dico esse non D. Prosperi, sed Juliani Pomerii, de cujus auctoritate nihil est quod laboremus.

Ad tertium quod est S. August, *resp,* Pontas esse inlelligcndum sensu quo S. Thomas intclligit S. Ilieron. de casu gravis necessitatis. Insuper dico S. Aug. illic refcrrequidipseetalii sanctiores episcopi facerent; plura autem faciebant quæ non erant absolutæ necessitatis, ut vivere in communi, etc.

Ad quartum, resp. auctoritatem Juliani Pomerii, Dionysii Carlhusiani et Gratiani, levioris esse momenti ut eam nostris probationibus et pienlissimorum ac totius Ecclesiæ praxi non dico præferamus, sed et æquemus. Adde Julianum sano sensu a clarissimo Pontas explicari loc, cit. Dionysium fateri aperte se bellum indicere omnibus scholasticis; Gratianum sic obscure loqui ut vix in tel ligatur.

Quantum veroad synodum Aquisgranensem, aperte nobis favet-, dicit enim, α Eos » qui et suas et Ecclesiæ habent facultates, ı> et utilitatem Ecclesiæ.....conferunt, posse ı> accipere polum et cibum et partes eleemo- » synarum in congregatione, » et non plus ; eos vero qui propria non habent posse tapero integrum vicium et vestitum, et parta eleemosynarum. In quarum rcgularuincot fumationem, synodus profert quasdam scientias Juliani Pomerii, quem putabatD. Prosperum, sed quas non mtelligit insensj adversariorum; aut saltem eas in isloscnr. non adoptat, cum sic intellect® plus probarent quam intendat synodus.

Cœterum ad has omnes objectiones generatim unum dico. Dato aliquandiu aut aicubi viguisse hanc praxim, ut clerici divites non permitterentur vivere ex bonis ecds siasticis; jamdiu illi derogatum esi percoatrariam praxim, passim apud timoralosi* ceplissimam et ab ipsa Ecclesia probatam.

Item et sil altera generalis solutio. Ei Prospero Fagnano in caput *Si quis,* deP.> culioclerici n.l4etseqq. distingue triplice.' Ecclesiæ statum quoad præscnlem matsriam. Primus est nascentis et adolescenti) Ecclesiæ, quando Apostoli et ipsis vicini nulla habebant immobilia, sed solis oblationibus contenti, eas possidebant in communi.

Secundus, quopræler oblationesEcclesu incepit habere immobilia, et hæc cum oblationibus in quatuor portiones distribuit,earum tamen adminislralione pones episcopum remanente. Hinc factum ut clerici,i priorum fervore deficientes, retentis bonis propriis, in communitates confluerent, at illic ex bonis ecclesiasticis viverent, et propriis parcerent; cum e contra de sua sort* securi per abundantiam ecclesiasticorum, propria abdicare potius debuissent aut Ecclesiæ consignare exemplo suorum praedecossorum : in eam ergo defervescendam et relaxationem avita communi insurrexerunl Patres tertii, quarti, quinti sæculi, non quasi injustam ex retentione propriorum, sed ut scandalosam, ambitioni, avariliæet cupiditati obsequentem contra exempla majorum.

Postea vero, et est tertius status, unusquisque clericus suæ portionis obtinuit possessionem et administration™), quam sensim et citra scandalum patrimonio junxit, nullo amplius reclamante.

Tandem adde hæc omnia argumenta pariter militare contra eum qui, habens summam capitalem unde possi' sustentari, viveret ex bonis ecclesiasticis; qaod tamen est licitum juxta adversarios.

Ad quintum, R. longe aliud esse ditare consanguineos ex nonis ecclesiasticis, quod prohibetS.synodus, claliud vivere exiliis; in hoc enim casu b<ma ecclesiastica impenduntur in usum cui destinantur, in priore impenduntur in usum profanum et prohibitum. Nec refert quod inde parentibus obveniat utilitas, id enim est per accidens, quo lex non extenditur : sic, v. g. Titius accipiens beneficium potest, juxta adversarios, bona sua relinquere, ex quo tamen per accidens parentibus obvenit emolumentum.

Hanc quæst. fusius tractatam vide apud Pontas v. *Bénéficier,* cas. 22 cit. et apud Stcyartium loc. cit. qui discutit eam problemalico.

Pelts 2° quæ censeatur congrua clerici sustentatio ?

II. id admittere latitudinem, nec posse exacte definiri, sed remittendum judicio viri prudentis ac pii, attenta qualitate person®; plus enim necessarium est debili et infirmo quam robusto, attenta qualitate officii et beneficii ; plus enim exigit conditio episcopi quam decani , plus conditio decani quam simplicis canonici, attenta qualitate loci ; quod enim vix sufficit in certis provinciis , superabundal in aliis. Item congruæ sustentationis limites non excedunt modesta supellex, libri ad eruditionem comparandam suo statui conformem, honesta convivia, moderata munera pro more patriæ inter consanguineos et amicos, equus non ad vagandum, sed ad necessaria itinera ; hæc enim el similia concurrunt ad decentiam status et ad societatem vilæ.

Utrum vero habenda sit etiam ratio nobilitatis, non conveniunt auctores : *affirmat Navarrus* cum mullis, *negant alii.* Porro mihi certum videtur non licere clerico ratione nobilitatis ex bonis Ecclesiæ pretiosam supellectilem sibi comparare, multitudinem famulorum, equorum, canum, etc. alere, magnificentiam in vestibus, in hortis, in æ liliciis, etc. colere more nobilium; non enim bona Ecclesiæ ad pompam sæcularcm, sed ad honestam ministrorum ejus sustentationem destinata sunt, liidea *Turpiter errant,* inquit noster Bannies qui se propter mullam supellecti- » lem , plurimamque eleganter vestitam > familiam, multamque vasorum cx auro » et argento copiam, pluris ess< «stiman- « dos putant. » Nihilominus condemnare non ausim canonicum nobilem qui suos parentes aut amicos paulo lautius exciperet quam canonicus plebeius suos ; id enim videtur exigere tum honestas cum charilas. Idem dic de aliquo alio simili, quod si non fieret, multum deprimeret conditionem nobilis.

Petes 3° utrum in solo casu paupertatis liceat clericis subvenire consanguineis ex bonis ecclesiasticis?

R. id eos etiam licite posse in duobus aliis casibus. 1 'Ut non indigeant, etsi non sint de facto pauperes. Ita S.Tb. q. cit. a. 7, ad 2.2. —Q- 85. a. 7. ad 2.— 2° UI ipsis in ecclesiastica dignitate conslilulis non sint dedecori : quia in ulroque casu non est dare ad superfluitatem, sed supplere defectum, et conservare decentiam status. Hinc non videtur damnandus beneficiatus qui ex bonis ecclesiasticis alit in studiis aut in aliqua arte dicenda suos nepotes, quibus ad hoc parentum mediocritas non sufficit. Cælerum summopere caveant clerici ne hujusmodi decentia status aut conditionis parentum longius protendatur quam ferat necessitas. Et illud Petri Blesensis Epist. 102 præ oculis habeant : *Terret me B. Hieronymus dicens quod mulli dum parentibus miserentur, animas suas perdant; cl* illud Ludolphi Carlhusiani : *Dum Genitor rerum privavit semine clerum , Ad satana votum successit turba nepotum.* Vide Pontas v. *Bénéficier* cas. 14 et 15.

Petes 4° utrum beneficiarius non possit sibi reservarealiquidin futurum?

R. posse quædain moderate reservare, ut obvietur infirmitati, bellorum incommodo et similibus, si revera subsit eorum periculum, cl non urgeat gravis necessitas pauperum

MONITUM CHRISTIANUM

// l auctoiern Theolop ta Christiana, in defensiotient pracedentis ductrina,

I. Et mei ct tui causa te hodie convenio, R. Paler. Ignoscere injurias, famam suam, maxime dum aliis est adslricta , defendere, fratrem delinquentem corripere, hæc omnia sunt officiic/irisiunit. Injuriis otrocibus me afficis, lamam meam meo et tuo ormni, atque mæ provincia*, cui jam tertio præesse cogor, alligatam laceras; in his delinquis.

Injurias, quantum possum et debeo, *Christiane* ignosco, famam meam *chrisliane* delendo, et lui magis quam mei miseratus, te *chrisliane* conipio; si me audieris, te lucratus ero, et hoc maxime intendo.

Quod ergo de dominio clericorum aliter quam ego sentias, nihil moror; hac in materia ut in pluribus aliis, unusquisque in suo sensu abundet, prout ipsi probabilius videtur : sed arguis me *probabilismi, frequentioris laxitatis, fraudis, oscitantia non ferenda, cavillationis indigna:* me contumeliose exibesscu virum *iracundum, imo furentem, aliorum derisorem, deridendum el exsibilandum.* Itane dictat R. P. Theologia Christiana? Itane docuit Christus? Minime certe. In his ergo peccasti : quapropter me , te fraterne ct Christiane corripientem, paulisper sustine; pedelenlim te sequar, succincte tamen, ne tædio sim libi et aliis. Quo animo, an contemptus, an familiaritatis ergo, me sæpe convenias his terminis, *Mi Billuarl,* non mullum anxior : tu mihi semper Christiane eris Re-verendus Pater.

II. Tomo 2 luæ *Theologia Christiana,* cap. 18, p. 77, scribis me *frequenter ad laxiora declinare;* ct pag. 87, me *sequi unum Sylvium, cujus commentaria laxitalis probabilistica fuligine lincta deprehindisli; el ideo opus meum nonraro simili laxitatis lue aspersum esse.*

Opinio laxior, R. P., dicitur, non quæ præcisc favet libertati, nisi laxitatis velis arguerc SS. doctores ct omnes theologos, sed quæ, cum faveat libertati, est minus aut non magis probabilis quam quæ favet legi. Probabilisla dicitur, qui sequitur sententiam faventem libertati, quam ipse judicat minus aut non magis probabilem quam ea quæ favet legi : sic tu ipse resolvis torn. 2 tui Apparatus pag. 376. Edissere nunc, R. P., num ego unquam docuerim aut amplexatus fuerim opinionem faventem libertati quam judicaverim minus aut non magis probabilem, quam oppositam faventem leçi? Provoco te : assigna vel unam.

At tibi vi-æ sunt plures cx meis opinionibus laxiores:sit ita. Ideone sunt revera et secundum se laxiores? Tunc regula et lapis lydiusveræ vel falsæ docirinæ? Tune oraculum mundi cui fasces submittere debent omnes theologi ? Sed iterum, sint secundum se laxiores: itane mihi visæ sunt? 1(1 tamen neccssum erat, ut mihi pioU, lismum objicere posses.

Ex tot laxitatibus in quas dicis me fr-. qucnler declinare, duas duntaxat, salit quantum scio cx luis indicibus, impugn? hanc scilicet præscnlem, el alleram de· monia, de qua suo loco : verosimiliusqi, hæ duæ tibi inter laxiores visæ sunt laxi,-mæ. OII.P. si ita sit, si aliæ sen tentis mei quas intactas relinquis, sunt minus lau imo non laxiores lqi duabus, quam her consultum est meo operi! mihi certa ψ est quod inoffenso pede curret, sicut hucui que cucurrit, et quodæquis rcrumæsiimi toribus non videbitur *frequenter respernn lue probabilistica.*

Denique qua specie veri mihi affingi probabilismum, quem non secus ac lulo, animi conatu aversor, quem non secus? tu omni genere argumentorum impugno' Lege, si lubet, meam hac de re dissertat», nem in tractatu de Actibus humanis, t forte te pudebit hanc nolam fratri tuo inus-sisse.

III. Ibid. pag. 79, n.29, scribis *meall· silentio premere integram doctrinam b Thoma Quodlib. 6,q.* 8, a. 12o *,-el uloptr· ta fraudis nolam evaderem, me existimant sal esse propriis,* id est meis, *verbis eam-dem indicare.*

Si fraus sit, R. P., exqua parte stet judi· cet æquus lector.

Doctrinam D. Thomæ in corpore retuli el meis el propriis ejus verbis, nec ea ejus verba omisi in quibus totam vim repones, sci licet clericos non essedominos, sed dispensa toros bonorum ecclesiasticorum, adjuncti glossa, quod S. Thomas inlelligal generalim de bonis ecclesiasticis ut sic. Hæc sunl verba mea : S. Doctor Quodlib. 6, q. 7 (non 8, ut scribis),a. 12, ubi discutit an clerici teneantur sui) mortali dare eleemosynam, cum in Corpore dixisset generatim de bonis ecclesiasticis ut sic, *non cise dominos sed dispensatores,* et resolvisset eos posse percare dupliciter, uno modo *ex rei ipsius conditione, dum scilicet usurpant rem sibi lanquam propriam quod esi alterius, alio modo ex inordinato vsu corum qua in partem cedunt , sicut de aliis,* id est, de patrimonialibus, ut dixerat initio Corporis, etc./Tides me non propriis tantum, sed etiam propriis S. Doctoris verbis ejus sententiam exposuisse; maxime in eo quod tibi favere existi·

mas. Qua ergo conscientia mihi exprobras quod *alto silentio premerim integram rescriptam doctrinam in corpore articuli a S. Doelorc constitutam,* et *ideo operta fraudis notam* mihi inuris? Non hæc est doctrina *chrisliana,* R. P.

IV. Quantum ad doctrinam S. Thomæ in responso ad 3 , in quo diserte meam sententiam asserit, tu dicis pag. 80, η. *2Λ,* eam *hocresponso penitus profligari.* Unicum tibi effugium ab hac invicta auctoritate lingis, scilicet, S. Doctorem loqui dunlaxalde portione necessaria congruæ sustentationi clerici. Verum tuum jugulum petunt hæc S. Ductoris verba, *sicut sunl prabenda clericorum.* Dic, velim , num præbendæ clericorum seu bénéficia contineant tantum qua? sunl necessaria congruæ sustentationi clericorum?

Excurris postea in tritum argumentum , quod ejusdem sint rationis bona clericorum post ac ante divisionem, el inde me *cavillationis* theologo *indigna* arguis. Lege meam dissertationem in priori meo opere obj. 2 , pag. 99, cl ibi videbis tuum argumentum in pulverem contusum.

V. Pag. 8t, n. 25, profers ea quæ docet S. Th. in Epistola 2 ad Cor. et sic concludis Ideo *luculenta hac sunl, ut nec hiscere audeat P. Billuarl; solum dicit eodem in sensu ac alia qua cx S. Doclore adduximus interpretanda esse.*

Contradictoria loqueris, R. P. Si *hiscere* non ausus fuerim, quomodo ergo dixi, *hac esse interpretanda eodem sensu ac priori* ? Numquid hoc est, hiscere? Neque id solum dixi,sed addidi : *Inlclligc divitias qua, ut ailS. Doctor, sunl principaliter destinata necessitatibus pauperum, cl cx consequenti TMisilalibus ministrorum, sicut sunl bona hospitalium ,cl alia hujusmodi.* Id sano est plusquam *hiscere.* Sed forte adhibes verba quæ non salis inlelligis. Non *audere hiscere,* rgnifical non audere aperire os, aut ullum verbum proferre, vernacule, *N'oser ouvrir hboucheou dire unoeul mol;*consule dictionarium.Auius sum ego *hiscere* cl plusquam kùcere.

VI. Pag. 81, n. 26, acccdisad doctrinam S. Th. in sua Summa q. 185, a. 7 o, quarn diris *me min ausum fuisse integram r< ferre idiruncalam particulam addu.risse; qu'a k'im ja»'*re lectoribus existimaverim, et tumuecap<laie S. Thomæprincipium, quod beneficiarii sint dispensatoris et procuratores redituum Ecclesia.* Judicet inter me et te orbis litterarius.

Pag. 85 mei operis prioris sub finem, hæc scribo : *Igitur cum nramisisxit S. Wi.) episcopos bonorum propriorum habere absolutum dominium , el vi latis dominii posse pro libitu valide de illis disponere , nec teneri ad restitutionem si male impendant, quippe quod non peccent ex rerum conditione, sed propter inordinationem affectus, bonorum vero ecclesiasticorum generalim scilicet et indistincte non esse* dominos, sed administratores ct procuratores lanium; *quia inter bona ecclesiastica , prater bona episcopi numerantur etiam bona clcriror um fabrica cl pauperum, quorum episcopi non sunl domini, sed admi^slratores tantum ; his, inquam, pramissis, subdit S. üortor. Si ergo distincta sint lona* , etc. Idue est non audere referre integram doctrinam S. Thomæ? Idnc est ipsam truncare ad faciendum fucum lectoribus? Idnc est tandem silere principium *capitale* S. Thomæ , quod ipsismet ejus verbis refero?

VII. Ut dccrctoriæcontra le S. Thomæ auctoritatis ex ejus Summa vim eleves, duo fingis : primum , quod S. Thomas loquatur de portione episcopi, suæ congruæ sustentationi necessaria. At fingis, inquam, R. P. Loquitur enim S. Doct. *ut legenti patet,* de integra portione specialiter usui episcopi deputata ct prout est distincta ab aliis portionibus, fabric®, pauperum cl aliorum clericorum. Item dicit quod, si episcopus de sua portione *immoderate sibi retineat cl aliis non subveniat, sicut requirit debitum charitatis, peccet.* Dic , quæso, num episcopus de portione suæ congruæ sustentationi præcisc necessaria possit aliquid immoderate sibi relinere? item, num teneatur, ex debito charitatis, de sibi necessariis ad sustentationem , aliis subvenire?

Alterum quod fingis, est, portionem pauperum esse permixtam cum portione clericorum. At quomodo id probas?Quia, inquis § 5 luæ dissertationis, administratio portionis pauperum semper penes episcopos el beneficiarios remansit. Inprimis, id non est omnino verum ; videmus enim etiam nunc in plui ibus locis administratio nem bonorum pauperum aliis quam Irneficiari'sessc commissam, necquæallers ex quibusdam cwdliis coulrarium eviniunt*

sunt cnim intelligenda de bonis ecclesiasticis nondum ullo modo divisis, aut de aliqua portione pauperibus ex charitate eroganda. Sed sit sicut praetendis : quis inde? Administratio portionis fabric® est penes beneficiarios; indene sequitur quod porlio fabric® sit permixta cum portione beneficiariorum?

Non potest, inquis, ostendi portionem hanc pauperum separatam exstare a bonis beneficiorum. Unde scis bona pauperum quæ in pluribus locis exstant, item hospitalia et alia loca pia, non esse istam portionem? .Sed *este,* jam in antecessum libi responsum est quod ista pars, vel perierit injuria temporum aut hostium direptione, aliavc calamitate; vel forte non fuit constituta in fundis, sed in pecuniis , quæ distributae tandem finem acceperunt, cum c contra ex aliis portionibus empta sint immobilia bona seu fundi ; vel tandem neque a fundatoribus neque a praelatis Ecclesiæ ulla forte fuit porlio assignata pauperibus, quod saltem plerumque verum est quoad ecclesias post tempora faclæ divisionis erectas, et cum paucae ex antiquioribus nunc subsistant, saltem in co slalu in quo tunc erant tempore factae partitionis, non est mirum si raro inveniatur illa quarta pars pauperum.

Cætcrum te hicct alibi S. Thomae communis magistri mentem non esse assecutum, non est quod miremur. Diceris enim, ut audio, ex illo genere Thomistarum qui S. Thomae doctrinae in omnibus adslrii gi reformidant, licet id pro lege habeamus : unde religioni non ducunt tam scrupulo e ejus mentem inquirere, quin potius S. Doclorem suis opinionibus jam præconceptis vel invitum servire subinde cogunt.

VIII. Pag. 86, n. 3,summatim refricas et aggravas calumnias et convicia quibus me prius affecisti. Regeris ergo me, ul liberius indulgereni meis cavillationibus, non retulisse, neque cx Quodlibelis, neque ex Summa, verba quibus S. Doctor declaiat clericos meros esse dispensatores rerum Ecclesiæ : sed cum te in hoc apertæ falsilalis convicerim, pura pulaque calumnia est, quod inde fraudis aut uscilantiæ me arguas.

IX. Ibidem dicis *me irasci P. ITcnno, celebri theologo Franciscano :* potuisses addere, et Tbomistis frequenter injurioso. El paulo infra, quod *derideam ejus interpn talionem, ipse deridendus atque exsibilas dus.*

Testor omnem alium a te lectorem,mu sil umbra iræ et derisionis in meis respet sis. Simpliciter respondeo, evasionem! Henno *manifeste repugnare textui S. Tfo mœ.* El id probo ibid. Ad aliam instantia-, ejusdem Henno, qua contendit quod i Thomas Quodlib.G, ipsi formalissime vcat, respondeo sic : *Pace viri religia dixer m, non logii S. Thomam, alias* w *disset ibidem ipsum formalissime asseren clericum indebite impendentem bonatcà siaslica suis usibus deputata, peccare tntum per abusum, ul dixerat de palrir.·. nialibus, nec teneri ad restitutionem, >· lanium ad pcenilenliam peragendam.* I; ira, ubidcrisio?Num potuissem majoric banitale ac modestia respondere? El lanosum, secundum te, in istis responsis ira· *eundus, derisor, deridendus el exsibilasdus.* Non sic, R. P., docet *theologia* vet *cbrisliana.*

X. Ibidem improperas mihi quod eim *dcscam* adversus Pontas, imo quod sim/» *rens* in ipsum, quia dixi quod *isle doth Parisiensis debueril esse oculatior antiqui'· ribus cl oculatissimis S. Thomœ interentibus , qui diu nocluque Summam Angtbcam versantes, nec per umbram vidtrvt quod isle clarissime cl sine ambiguitates* dii, imo cujus oppositum clarissime cl sin ambiguitate viderunt.* Et hoc vocas/ww *in auctorem!* Numquid ipsum arguo,sir. me arguis, fraudis, oscilantiæ non ferende, cavillationisindignæ? Numquid ipsumvoft, s cut tu me vocas, iracundum, furentem, derisorem, deridendum et exsibilandum' Absit. Simpliciter dico occulatissimosclanliquiores ipso, non vidisse in I). Thonn quod ipse dicit se clarissime vidisse. Si hot sit *furere in auctorem,* R. P., in quo grado furoris contra me tu collocandus eris? At silere jubet, maledicere vetat charilas.

XI. Deinde quaeris quinam sint isli oculatissimi ct antiquiores interpretes D.Thomr. Quid quaeris quod habes præ oculis? Numquid legitis meam conclusionem, in quam lanio impetu debaccharis? Illic laudo u t ejus patronos, Dominicum, Soto, Bannem bacam, XViggers, Sylvium , etc. El^hi sunt S. Thomæ interpretes, ut puto oculatissimi cl antiquiores, saltem respective ad

Pontas. Et hinc jam habes me non unurn aequi Sylvium. Insuper volve, si lubet, revolve meum opus integrum; jam pervenit in Italiam, reperics quod optas, me *legisse doctissimos Dominicanos. tum antiquos,* (uni *modernos.* non unum Sylvium, cujus aliunde opiniones non paucas impugno. Item videbis me nunquam recedere a sententiis scholæ nostræ propriis; ct quantum ad easquæ in ca conlrovcrluntur, me nullam amplecti quæ non sit fulta auctoritate alicujus *doctissimi Dominican!.*

XII. Pergis : Lcgisline, inquis, sanctum Antoninum?Hic, fateor, hærco. An ridere, an indignari, an tibi compati debeam , vix scio. Objectione prima quæstionis quam impugnas et in qua versamur pag. 95, post medium sic mihi objicio : S. *Ilaymundus* in Summa *lib. 2, Ut.* 5 *de Raptoribus* § 6 , dicit, *clericos qui dani bona Ecclesiæ turpibus personis aul consanguineis, ad eos ditandos , esse raptores et teneri ad restitutio*nem.S.Antomus3p.SummæThcol. tit. 15, c. 1, §19, subscribit senlentiæ S. Rajmundi. Pag. 98, circa medium; ad hanc objectionem sic respondeo : Ad SS. Raymundumet Antoninum, fatemur eos nobis adversari, sed iis, prælcr auctoritates cx jure,opponimus S. Thomam ct plurcs alios graves auctores. Legi ergo S. Antoninum : sed tu Icgisline meum opus? Te non legisse opus quod cx professo ct calamo felle tincto impugnas, verisimile non est, atque id faleri libi probrosum foret. Legisti ergo. Qua itaque fronte polis a me num logorim S. Antoninum quem, citatis parle, titulo, capito et paragraphe, mihi objicio, et quem tibi favere verbis expressis declaro? Forte confugies, utolim, ad *dcbilitalem visus lui* (1) : sed crede mihi, R. P. hæc excusatio, ul mitius loquar, mullis infirma videtur.

XIII. Tandem his verbis absolvis : Hæc pauca pro re nata adversus domestici scriptoris commenta scripsi, cujus personam coloelveneror, oroque ul in inorum doctrina explicanda caulior sil in posterum.

Vocas commenta quæ tibi ad palatum non sapiunt; sed non ideo sunt commenta : cemmenlum ej, R. P., quod confictum est, et nulla ratione fulcitur. Auderesnc dicere sententiam quam propugno esse confictam, et nulla ratione lulciri? Plurcs attuli, ct vii unam attigisti.

Personam meam, inquis, -colis et veneraris : vellem a te scire qua specie cultus veneraris personam quam tot conviciis, ludibriis, contumeliis despicatissimam fecisti atque palam inhonorasli?

Monitum tuum seu preces tuæ; ut sim *cautior in morum doclrina explicanda,* serius venerunt, ct si citius venissent, fuissent inutiles. Qui probabilismum lota animi contentione adversatur cl impugnat, non indiget monitis aut precibus ut laxiora declinet et probabiliora sectetur. Videbuntur forte libi laxiora; sed, pace tua, R. P., non babes elavem scicnliæ, nec gaudes privilegio infallibili talis. Oro ego vicissim ut in suggillandis aliorum opinionibus, et in servandis circa autorum personas charitatisdirû*liante* et jusliliæ juribus, sis in posterum caulior.

XIV. Dixeras pag. 77, *te meas opiniones a S. Thomœ doclrina alienas, occasione data, pro meritis labefacturum, ul hinc inlelliganl omnes non pro domo, pro institute , sed pro veritate pugnare.* Qui pro veritate dunlaxal pugnat, R. P., non confugit ad injurias, convicia et calumnias: his præsidiis non eget veritas quæ proprio fulgore lucescit, el solidis rationibus circumquaque fulcitur. Proprium est muliercularum in foro sua tueri clamando ct conviciando ; non sic theologi *chrisliani* in suis opinionibus luens dis: hi, semotis verborum aculeis , animo pccato suas rationes modeste proferunt, objectiones adversariorum pariter solvunt; tu vero continuo jurgaris el conviciaris. Contra unam ex meis solutionibus specialiter insurgis pag.76, indeque scandalum videris pali : mei muneris est illud excutere.

It ique ad objectionem cx S. Bernardo qui Episl.iad Canon. Lugd.scripsit: *Quidquid prælcr necessarium victum cl vestitum de altari relines, tuum non est, sacrilegium est,* respondeo sic : α Ad S. Bcrnardum et » alios, sive antiquiores, sive reccnsiores, » qui similem loquendi modum usurpa- » runt, prælcr responsiones jam datas, ilc- » rum respondeo non esse intelligendos in » rigore , sed secundum quamdam piam » exaggerationem , seu, ut dicitur concio d natoric, non theologice. Hujus rei exeu>

(l»B. F. accusatus et convictus quoi propositions laui cl erroneas falso tribuisset quibusdam aurfonbiB, in excusationem ailuht *debilitatem sui vi*ln>. Iu iu sua dcclaraliouc praeiixa lorn. 1* sui Appntui·

epla passim repcriunlur iniis ipsis Patribus. » SlcS. Aug. Serm. 129, de sæcularibus ait, » illos aliena invadere qui superflua non d erogant pauperibus. Sic S. Basilius de iis- j) dem sæcularibus avaris Senn< 1 : *Euse-* d *rienlis esi panis quem lu relines, nudi* » *esi vesiis (piant in arca custodis , discal-* *Dceali est calceus qui apud te mare escil,* d *egentis esi argenlum quod in terra dc-* b *[ossum possides ; quare, tot injurius es* n *hominibus, quolpolcras opem ferre.* Item b notissimum illud Ambrosii ad sæcularcs : b *Pasce fame morienlem; si non pavisti, oc-* B *cidisli.* Hæc, inquam, et similia de divi- » tibus laicis, queis tamen non idcirco adi- B mitur dominium in sua superflua, necas- B seritur obligatio ex justitia, sed tantum » ex charilale illa elTundcndi in eleemosy- B nas. Quidni ergo et *a fortiori* cumdem (i- » guralem loquendi modum tenere poluc- B rint adversus ecclesiasticos divites , abs- B que ulla eorum dominii immutatione , » eo quod strictiori titulo quam sæcularcs , b licet tamen non jusliliæ, teneantur paupe- B ribus succurrere? Insuper si hujusmodi » phrasesin rigore et lilteraliter esse intelli- B gendas contendas, jam solis pauperibus b ct nullis aliis usibus etiam piissimis, im- B pendi poterunt bona ecclesiastica, cum » de solis pauperibus hi textus loquantur, b quod tamen falsum est. b

En integra mea solutio, in qua vides me jam præler illam alias dedisse ad idem argumentum. Et tamen , aliis intactis , contra hanc unam insurgis, præsertim conira hos terminos *concionatorie et theologice,* quasi, si semel admittantur, actum sit de religione et vincant hærclici. At terriculamentum est, R. P., inde tua hallucinatio, quod hos terminos contra sensum meum et communem , imo contra verba mea perperam intclligas. Tolle , si lubet, hos terminos qui tibi stomachum movent, et lege dunlaxat : Patres in præsenti casu non *esse inlelligcndos in rigore, sed secundum quamdam piam exaggerationem:* nihil detrahis meæ solutioni, et lota tua declamatio evanescit. Non enim negare pofes ea quæ refero ex SS. Augustino, Basilio cl Ambrosio, desæcularibus divitibus avaris osso diets, non in rigore , sed secundum quamdam piam exaggerationem , quod voco dictum *concionatorie* non *theologice.* Non ergo inlelligo, ncc ullus unquam intellexit, adhibendo hanc distinctionem, omnia quæ dicuntur in concione esse cois cionatoric dicta , ul fingis , sed ea tantum quæ dicuntur secundum quamdam piam exaggerationem, quod familiare esi ronqo· natoribus, non quando præcise exponunt dogmata, sed quando invehunt in vilia pec- catorum, *ul palet* in exemplis citatis. Unde nullatenus sequitur quod infers, Eulhera- nos clCalvinistas posse dicere Patres locutos fuisse concionatorie in exponendis dogmatibus de eucharistia, de justificatione, etc.

Aliquid singulare hic nobis obtrudis. Λ'oı *aliaPalrum,* inquis, *qui ante Petrum Lorn- bardum floruerunt opera habemus, nisi qut ad populum preedicabanl.* Ilane, quseso* Omnia quæ scripsit S. Augustinus contn Manichæos , Donalistas , Pclagianos,Seins pelagianos ct ad diversos particulares (ideit dic de aliis Patribus); hæc omnia, inquam,' et alia plura S. Augustinus prædicavila populum? Id somniasti,R.P., nullibi legisti

XV. Tempus est modo ul vela contraham, et ut tibi tua verba reddam : *Qua-so le, R. P. ul leni pacaloquc animo dulce collo- quium habeamus.* Num le tua conscienti; in aliquo non remordit? Famam meam, meo et tuo ordini atque provinciae mea alligatam, mullis alrocibus injuriis pro·' scidisti : plura fulsa mihi imposuisti ; ir his charilatis *christianœ* et jusliliæ jura . violasti: non ignoras inde nasci obligationem damni reparandi. Aliqualem reparationem videris intendisse tomo (>, pag. 182, ubi laudas *prudens judicium* meum de 1). Tournely, et addis : *B. Billuarl opinions aliquas* (scilicet duas) *quæ mihi visce* Jiinl *laxiores refelli, ul inlclliganl adversarii nostri, me non pro domo, sed pro verilalt pugnare. Verum eadem sinceritate opui Cl. P. Billuarl in pluribus commendo* d *recensitum judicium magnopere probo,* liene. An aulcm hæc neccssariæ reparationi sufficiant, tu videris. Quantum ad me,et luæ saluti et meæ famæ studeo , magis tamen luæ saluliquam meæ famæ. Ulerque, R. P., adstabimus aliquando coram summo Judice, ct ibi unusquisque referet prout gesserii incorporo, sive, bonum, sive malum. Formidolosa est Spiritus sancti sententia: *Neque maledici... regnum Dei ppvidebunl,* 1 Corinlh. 6 ; et ista altera ibio. Λ ; *Si Unguis hominum loquar et angelorum, charitalem autem non habeam , [actus sum relui Œ sonam cl cymbalum tinniens.* Ilem

istud solemne S. Augustini : *Non dimillilur peccatum, niti restilualui ablatum.* Forte lelum doctrina? chrislianæ in excusationem adduces. Alscilo, zeli pallio sæpe occultari amorem proprium. Item attende nullam excusationem, nullam defensionem admittendam esse coram supremo Judice in his quæ sunt aperte contra jus naturæ. *Doctrinam Christianam* poteras ct debebas *Christiane defendere ,* tum auctoritatibus , cum rationibus, non conviciis. Diceris uti facili calamo : gratulor. Adverte tamen quod non multa, sed bona bene scribere sil laudabile. Ut autem bona bene scribas (monitum pro monito, consilium pro consilio reddo, ut nihil libi debeam ex hac parte), auctor libi sum ul, juxta divinum oraculum, *ıYoŋ innitaris luæ prudentia:, nec sis sapiens apud temetipsum, ncc te credas solum videntem.* Quæ scribenda habes, maturiori judicio perpende; et quæ in aliis refellenda putas, attentius lege: quod libi non vis fieri alteri ne feceris : sic charitalis et jusliliæ jura servabis, crilque lua theologia ex hac parte vere *Christiana.*

Redi ergo ad cor, R. P., et quod tibi incumbat,serio attende. Quod si forte, contra spem, horum quæ dixi minime contentus, caVcfcllci e aggrediaris, idque præslcs *theologice elchristianc,* certamen non detrecto : alsi, ut ante, conviciis pugnes, ea prudenti silentio cl animo christiano contemnam. Vale cl vive in charilale Domini nostri Jesu Chr ist i. Arnen.

ARTICULUS VI.

D8 CliniSTI DOMINIO.

Utrum Christus fuerit rex temporalis lotius mundi, aut alicujus saltem provincia, puta Judœœ ?

Certum est 1° Christum qua Deum, fuisse et esse univorsorum regem ac dominum temporalem; ct quia Christus simpliciter dictus supponit pro persona Divina utrique naluræ divinæ cl humanæ unita , pari certitudine constat Christum simpliciter dictum esse totius mundi dominum et regem.

Certum esi 2·, Christum qua hominem , esse omnium hominum rogem et dominum spiritualem, iri est, in ordine ad salutem «ternam, quatenus in hunc finem regit cl pibcnial homines per fidem, graliam , leges el sacramenta, vilia punit, virtutes præmiat, quod maxime præstabit in ultimo judicio el deinceps.

Certum est 3°, Christum qua hominem , potuisse esse regem temporalem, non solum Judææ, sed etiam totius mundi ; sed dubitatur an de facto fuerit, saltem quoad jus et diminium : conveniunt enim auctores, hujus juris et dominii usumcl exercitium noluisse habere, cum vitam pauperem el abjectam duxerit, juxta illud Apostoli : *Cum esset dives, pro nobis egenus factus est.*

Dico 1°. Probabile est Christum qua hominem, fuisse regem temporalem omnium quoad jus cl potestatem regiam, non quidem jure hærcdilario (siquidem Maria non fuerit regina, ncc Joseph rex, neque possit probari Christum propinquiorem fuisse solio quam alios ex familia David. Adde quod tunc sceptrum esset ablatum dehac familia, et ex Jcrcm. 22, nullus ex ea post Jcchoniam sessurus erat jure hæreditario super thronum David), sed ex commissione et institutione Patris æterni.

Hanc sententiam tenent Burgcnsis, Melchior Cano, etc., probabilem reputat Bannes q. 4 de Dom. ad. q. 62 D.Th. *Patcbii ejusprobabililasexargumentis proponendis adversus sequentem conclusionem.*

Dico 2° Communior sententia est, Christum qua hominem non fuisse regem temporalem sive totius mundi, sive alicujus provincia?, etiam quantum ad jus ct regiam potestatem ; potuisse tamen indirecte deomnibus temporalibus disponere. Ita Dom. Solo, Victoria, Bannes, Medina, Bcllarm. Sylvius ct alii.

Prob. ex S. scripturis , Joann. 18 , ubi Pilato interroganti Christum an esset rex Judæorum, respondit Christus : *Regnum meum non est dehac mundo;siexhoc mundo esset regnum meum , ministri mei utique decertarent ut non traderer J t(dœis;nunc autem regnum meum non est hinc.*

Respondent patroni adversx scntenlix, regnum Christi non esse de hoc mundo, hoc sensu quod non haberet ncc vellet habere usum potestatis regia?, sicut habent reges hujus mundi ; et hunc esse sensum responsionis Christi factæ Pilato, non aulernquod non haberet jus ct potestatem regiam temporalem.

Sed contra. De usu el exercitio potestatis regiænon interrogavit Pilatus Christum; hoc enim ipsum non habere compertum erat Pi-

lato, cum videret et sciret eum pauperum vitam agere. Interrogavit ergo de potestate ipsa, an scilicet eam haberet qua posset contradicere Caesari : sensus autem respondentis idem imtqui el interrogantis.

Sect. 6 in c. 18 Joan. — Veriiicatur adhuc magis hæc interpretatio ex verbis ibidem sequentibus ; cum enim ex prima responsione Chrisii assumpsisset Pilatus : *Ergo rex es lu ? respondit Jesus: Tu dicis quia rex sum ego. Ego in hoc naius sum cl ad hoc veni in mundum, ul testimonium perhibeam verilali.* Quibus verbis aperte significat Christus suum regnum non esse temporale, sed omnino spirituale, ulpole ad docendam veritatem.

Confirmatur hxc prima probatio. Quoties Christus dicitur rex in S. Scripturis, semper aut fere semper additur aliquid quo significatur ejus regnum esse spirituale. Sic Zachar. 9. dicitur: *Eccc Rex tuus venit tibi Justus el Salvator, ipse pauper ct ascendens super asinam:* per quæ verba , *pauper ,* etc., significatur regnum non esse temporale, cl per hæc, *Justus el Salvator*, significatur esse spirituale. Sic Isaiæ 6 : *Super solium David el super regnum eji.3 sedebit in celernum ,ul confirmet ct corroboret illud amodo usque in sempiternum.* Similiter I.ucæl : *Dabit illi Dominus Deus sedem David patris ejus , el regqabil in domo Jacob in Œtcmum.* Constat autem Christum nunc non sedere neque sessurum in æternum super solium temporale Davidis, sed super solium spirituale, cujus regnum temporale Davidis fuit figura. Sic Maith. 28 : *Data est mihi omnis potestas in coelo et in terra.* Verba sequentia explicant sermonem esse de potestate spirituali, cum subditur : *Euntes ergo in mundum universum ,prxdicale Evangelium omni erealurx, baptizantes cos* , etc. et sic alibi.

Adde verba Apostoli 2 Cor. 8 : *Qui cum dives esset, pro nobis egenus factus csl,* el illud Christi Maith. S: *Vulpes foveas labent* f< *volucres caeli nidos: Filius autem hominis non habet ubi caput reclinet.* Quæ verba recte vcrificari non possent, si Christus haberet omnium rerum dominium ct posse 'ionem .quamvis illis uti noluerit.

Item Lue» <2, cum quidam peteret a Christo: *Dic fratri men ul dividat meam turrets ilatcm* , respondit Christus: *Homo . quis me constituit judicem super vos?* Ubi advertendum, non dixisse, Nolo de vobis judicare; sed, Quis me constituit judicem super vos? quasi negans se constituâmes» judicem super sæcularia, ul sæcularilerju·dicaret.

Prob. 2PexSS. Patribus. Ilieron. lib. 4 sub c. 22 Jcreni. explicans illud, *Scribe virum istum sterilem,* scilicet Jechoniam, etc. dicit quod srcgnum Christi non erat terrenum et breve, sed perpetuum^et coeleste. Ambros. lib. 3 in Luc. cap. penult, negat regnum Chrisii fuisse temporale, quale foil David, vel Roboam, vel Jechoniæ. Aug. Tract. 114 in Joan, explicans illud Psalmi: *Ego autem constitutus sum rex ab eo super Sion montem sanctum ejus,* dicit : *Sion illa et mons ille non sunl de hoc mundo;quod est regnum ejus, nisi credentes in eum* ? Et iterum : *Dabo tibi gentes hœredilalcm luam quam possideas ad eorum salutem, ct aua tibi fructificant spiritualia.* Et 17 de Civit, cap. 7, dicit : *Qui populus* (scilicet Judaicus; *regnum fuerat amissurus, Christo Jcsu Domino nostro, non carnali1er sed spiriluali-ler regnaturo.*

S. Bernardus Serm. 3 sup. *Missus,* dicit: « Quæro quomodo dederit ei Deus sedem » David patris sui, cum ipse in Jerusalem u non regnaverit? sed novimus quamdam » aliam Jerusalem ab ea quæ nunc est, in » qua regnavit David, significatam, multo »isla nobiliorem , multo ditiorem. Hanc » igitur puto hic fuisse significatam ; isto » videlicet usu loquendi quo sæpc reperis » in S. scripturis significans pro significato. » *Et postea :* Dabit ergo ei Dominus Deus » sedem patris sui, non typicam, sed veram; » non temporalem, sed æternain ; non 1er· » renam, sed coelestem. »

1). Thomas lect. C in cap. 18 Joan, ad illa verba : *Regnum meum non est de hoc mundo,* dicit : « Ita responsionem suam » temperavit, ul nec manifeste conlitcrc'ur » se esse regem, cum rex non esset eo modo » quo Pilatus intclligebat ; nec negaret, » cum spiritualilcr esset Rex regum ; dicit » ergo : Tu dicis quod rex sum ego, scilicet » camalilcr, secundum quem modum rex » non sum ; sed alio modo rex sum ego. » Modum autem et rationem rqpi sui os- » tendit dicens : *Ego in hoc natus cum , et » ad hoc veni in mundum , ul testimonium* w *perhibeam veritati.* » idem in Calena aurea ad eadem verba. Et 3 p. q. 31, a. 2 ad 3,

ttq. 36, a. 2, ad 3, de diabolo ct Herode I diciU quod α Ulerque regni sui successorem >limeoa*<, diabolus coelestem, Herodes 1ersrenum ! superduc tamen, quia Christus » non venerat regnum in terra habere. »

Prob. ratione. Potestas regia temporalis non erat conveniens lini Incarnationis : ergo eam non assumpsit Christus. *Palet conscq.* Quia Christus assumpsit humanitatem iis conditionibus affectam quæ fini Incarnationisconvenirent, aut saltem ei non disconvenirent. *Prob. ani.* Christus venit ut nos salvaret, viamque salutis nos doccret verbo cl exemplo per contemptum mundanægloriæ et omnium rerum terrenarum : atqui huic fini non conveniebat, *ul patet,* regia potestas etiam secluso usu : ergo.

Confirmatur. Christus nos verbo ctexcmplodocuit viam salutis nedum necessariam, sed eliam perfectam ; seipsum enim totius perfectionis exemplum proposuit: unde de illo dictum est Act. 1 : *Capit [acere el dottrt:* atqui perfecta paupertas non consistit in abdicatione usus rerum temporalium , saltem non in ea sola ; hunc enim usum habent religiosi , qui tamen profitentur pauperlalein perfectam ; sed maxime in aMicatione juris et dominii : unde ipse Christus dixit : St *vis perfectus esse, vende* centia *quæ habes et sequere me :* ergo tale dominium non habuit Christus.

Prob, secunda pars conclusionis. Qui habet directe potestatem supremam eteffi—caccm in finem, habet utique indirecte in eaquælincm vel promovere vel impedire possunt; aboquin potestas ejus non foret suprema et efficax : atqui Christus habet directe supremam ct efficacem potestatem in finem ultimum , salutem scilicet spiritualem,cl hunc finem temporalia quandoque ve! promovere vel impedire possunt : ergohabet indirecto potestatem in illa, de iisque potest disponere.

objectione, contra primam partem con-

Obj. 1° plura S. Scripturae ioca, quibus dicitur Christum esse constitutum regem nnivcrsorvm , sessurum super solium DatidjOmrein potestatem ei datam esse, cl siniilia. Ergo

Π. 1' hæc et similia loca intclligenda esso deregno Chrisii spirituali in universam Ecflesiain, *ulpalet ex dictis in prima probaliant; 2°* quædam intelligi posse de dominio indirecto, *ul explicuimus in probatione tecundœ partis;* 3» nihil vetare quin inlelligantur de Christo simpliciter dicto, quatenus nimirum supponit pro Persona riivina utrique naturae divinæ el humanæ unita, *ut dictum est in nolaminibus.*

Repones. Quoties nomen rogis in S. Scrip· turis tribuitur homini, accipitur pro rege temporali. Ergo.

R. Non mirum , quia solus Christus fuit rex spiritualis.

Obj. 2° D. Bernardus lib. 3 dcConsideralionc adEugcnium papam, dicit illi: « Dis» pensatio tibi credita est, non data posses» sio; non tu ille de quo ait Propheta : Et » *erit omnis terra possessio ejus :* Christus » hic est qui sibi possessionem vindicat et » jure creationis, ct merito Redemptionis, » ct dono Patris. » Ergo.

R· hæc verba esse intclligenda de regno Christi spirituali et æterno; loquitur enim Bernardus de illo regno cujus dispensatio credita est summo pontifici : istud autem regnum est spirituale, non temporale. Hoc porro spirituale regnum licet ab Incarnationehabuerit Christus, ejus tamen manifestationem et plenum exercitium acquisivit d meruit per obcdicnliam, mortem el passionem.

*Obj,*3" plura ex D.Th. lib. 3 de Regimine principum , ubi inter alia diserte asseritS. Doctor, Christum fuisse dominum temporalcm orbis, et Augustum gessisse vices ejus, Ergo.

Λ. solos duos priores libros de «egimine principum, esse D.Thomæ, tertium vero et quartum esse adulterinos et ipsi falso suppositos : *quod palet* maxime ex eo quod in iis referantur facta quæ non nisi post morlem S. Docloris acciderunt : sic cap. 20 lil)ri 3, refertur electioRodulphi imperatoris sub finem anni 1274, ejus mors 1291 ; electio Adolphi Nassaviæ comitis anno 1292, hu***jus ab A .***

obittautem S.Doctorsubimtium anni 1274. Quæ clare evincunt hos libros ipsi esse falso supposilos. Addo diversitatem styli cl alia apud Echard *Scriptores ord. Prced.* qui illos tribuit Bariholomæo Lucensi,S. I'homædiscipulo. Vide si lubcl laud, auct.adan. 1274, pag. 33G et seqq. cl ad an. 1321 , pag. 543.

Insl. S. Thomas 3 p. q. 59 , a. 4, docens judiciariam potestatem in omnes reshuma·

nas convenire Christo etiam qua homini, dicit ad < : <r Judiciaria potestas consequitur o mJamdamitalem ; Chrislusaulcinquam- d visessci rex constitutus a Deo, non tamen e in terris vivi ns terrenum regnum lempo- » raliteradnnnislia-o voluit : unde ipse di- d cit Joan. 28: *Regnum meum non esi dc hoc* » mundo. Similiter e iam judiciariam potes- d talem exercere nol j il su per res tempora les. » qui venerat homines ad divina transferre.» Quibus verbis aperte docet S. Doctor, Christum qua hominem, revera habuisse regiam potestatem sicut et judiciariam in omnia temporalia, sed neutra uti voluisse. Ergo.

R. Fateor hac auloritate non leviter innui alteramsenlenliam,quamdixiprobabilem : quialcmcn hanc quam luemur aperto docet S. Doctor locis in probationibus laudatis, videntur hæc præsonlia vorba inlelligenda esse de potestate regia et judiciaria indirecta in temporalia, quatenus cum Christus haberel summam ctsupcrcxccllentcm potestatem lum regiam lum judiciariam in ordine ad ultimum finem, scilicet salulem spiritualem ælernam, poluissct eliam de omnibus temporalibus disponere el judicare, si id ad hunc finem expedivisset ; et hanc esse S. Docloris mentem apparet ex tertia ratione in corpore articuli, ubi probal judiciariam potestatem convenire Christo in res humanas ; α Quia » res humanæ ordinantur in finem beatilu- » dinis quæ est salus æterna, ad quam ho- » mines admittuntur vel repelluntur judicio b Christi : » quæ ratio non probal nisi indirectam potestatem in temporalia.

Obj. 4° Tribuenda esi humanitati Christi omnis potestas et perfectio possibilis, quæ vel non involvit contradictionem, aut fini Incarnationis non repugnat : atqui regia potestas temporalis erat possibilis Christo, nullam involvit contradictionem , *ul palet,* eltinilncarnalionisnon repugnat, siquidem hoc ipso quo ea non fuit usus, fuerit vere pauper el paupertatis præbuerit exemplum. Ergo.

R. N. min. el ejus probationem , ct dico quod non fuisset vere et perfecte pauper, neque perfect® paupertatis præbuissel exemplum, si regiam potestatem el dominium directum in temporalia habuisset, quamvis dc facto eo non luisset usus, *ul probavimus supra.*

Obj. 5° Secundum l). Th. 2, 2, q. 40, a. 2 ad 3 (quod eliam communiter admittunt theologi et philosophi), omnis persona, yH potentia, vel ars, aul virtus ad quam perlinet finis, habet disponere de iis quæ sun' ad linem : atqui temporalia sunt propter spiritualia tanquam propter linem ; ordo enim naluræ est propter ordinem gratiæ, ut docet idem S. Doctor loco 5 partis supn cit. Ergo cum Christus habuerit summam potestatem in ordine ad iinem spiritualem, potuit de omnibus temporalibus disponere.

R. D. conseq. Potuit de omnibus tempo, ralibus disponere indirecte, *C.* directe, Λ. Nec plus probant præmissæ. Sic, v. g. an equestris versatur circa finem artis frenofaclivæ, el tamen non est formaliler frenofactiva , sod babel tantum hanc ariem dirigere ad suum linem. Similiter Christus, licet sit rex spiritualis, non habet ideo formaliler et directe jus ad gubernationem sæcularem tanquam ad officium sibi proportionalum et proprium, instar aliorum principum lcrræ; sed homines dunlaxaldirigendi ad linem healiludinis, prædicatione, exemplo, redemptione, minando pirnas, proponendo præmia, etc. Quia tamen hæc potestas Christi ad linem spiritualem erat supereminens elefficax, cxlcndcbatui indirecte ad temporalia , quatenus hunc linem vel promovere vel impedire poterant : et sic fuit potestas formaliler spiritualis; extensive autem tantum el indirecte temporalis, non formaliler, qualis est potestas rogum hujus mundi.

Ex didis inferunt, iisdemque fere momentis probant non pauci nec ignobiles theologi, summum pontificem , Christi in terris vicarium, habere eliam potestatem indirecte in temporalia regum : hanc ver sententiam c contra non solum explodunt Galli ulinfundatam, sed ul absonam el erroneam cachinnis aul censuris excipiunt. De quo vide Bellar, de Summo Pontifice; Bannem q. 4 do Dorn. dub. 2, ad q. 62 l). Th. Sylvium hic q. 66, a. 1, q. 5, pro parte affirmativa ; auctores Gallos pro negativa.

DISSERTATIO IV.

DE MODIS ACQUIHENDI DOMINIUM.

Res respective ad dominium sunt duplicis generis : quædam sunt appropriai®, id est, habent proprium el determinatum dominum; quædam sunt communes aul quasi communes, quæ scilicet nullum ex se ccn-

itnlur habere dominum, ul sunt feræ in silvis, p -ces in fluviis, etc. El juxta hanc rerum d versi atom, diversi sunt modi carom d mi ia.æquirendi. Harum quæsunt alicui a, prop, iats, acquiritur dominium rolunlaie domini vel auctoritate legis; illarum quæ nullius sunt, acquiritur dominium jrima occupatione. Sed antequam de his variis modis dissei am, præmillo discussionem ipsius divisionis dominiorum. Unde sit

ARTICVLÜS I.

flrum *divisio rerum el dominiorum fuerit Utili el conveniens? quo jure el lempore /acia sil?*

Dico 1" In statu naturæ integræ et eo persHiranie, probabilius permansisset honoram communiias; quia in illo felici statu sunmaque hominum inter se concordia, nulla fuisset causa seu necessitas dividendi, qualisest post lapsum, ul modo dicam : imo dccensciat ct ad dignitatem atque magnificentiam genaris humani perlinens, ul hujus mundi bona communiter donata , communitor possiderentur.

f.p.q. 1)6. a. 4. o. — Nihilominus etiam probabilius est quod eo in statu fuissent inter homines regna el imperia; quia vel introducta fuisset bonorum divisio, vel non. Sprimum, necessaria erat inter homines aliqua superior potestas, quæ bonorum distributioni præessct, et posset sua auctori tale ac judicio dirimere innumerabilia dubia, quæ etiam absque injustis cupiditatibus oriri potuissent circa rerum dominia , proprietate, usus, ususfructus, servitutes, alienationes el permutationes. —1. d. dc Regim, Princip. — Si secundum , eliam ncccssc fuisset aliquos principes existere, quidum singuli propriis ac suorum familiarium commodis invigilarent , bonum commune suisstudi's et jussionibus procurarent, atque singulis suas partes suaque officia in ordino ad communem utilitatem distribuerent.

Dico 2° In statu naturæ lapsæ, nedum licita sed cl conveniens fuit rerum et dominiorum divisio.

Quod fi erit licita, *paid* ex veteri Testamento,rbi Patriarch® dicuntur multa posjcdisv- divisim a cæleris : nec tamen ideo Siciunl esse amici Dei. Item ex novo, 1 Tiniolh. G , ubi Apostolus Timotheum sic monet: *Priecipc divitibus huius sæculi non superbe sapere , neque sperare in incerto divitiarum, sed in beo vero.* Super qua verba S. Aug. Epist. 89, agens contra haere cjs dictos Aposlolicos, qund assererent nem'nem posse salvari, nisi instar Apostolo um viveret nudus ab omni proprietate, ait : « Puto quod ista praecipiens divites » instruebat, non fallebat Apostolus, qui » non ail : Praecipe divitibus hujus mundi » ut vendant omnia quæ habent, dent pau- » p ribus et sequantur Dominum; sed, » non superbe sapere, neque sperare in in- » certo divitiarum. » El Lucæ 19, Zachææ diviti salus a Deo facta est.

Hic q. 66. a. 2. o. — Quod fuerit convciiicn-, *prob.* 1° quia per hoc melius providetur pn.curationi, conservationi, culturæ d administration! bonorum humanæ vilæ necessariorum. Cum enim homo in hocslatu na uræ corrupts sil totus in sui amorem ct c mmoilum incurvatus, est magis sollicitus ad procurandum, conservandum el cxcoendum id quod sibi soli competit quam id |uod eA commune omnium vel mullorum, d |ue laborem fugiens relinquit alteri id piod perlinet ad commune, sicut accidit in multitudine ministrorum.

Ibîd. — 2j Quia per hoc magis pacificus status hominum conservatur, innumerae lites et rixæ resecantur, dum unusquisque re sua contentus est : unde videmus quod inter cos qui communiter ct ex indiviso aliquid possident, frcqucnliusjurgia oriuntur.

Dices Ie Ex divisione rerum et dominiorum oriuntur etiam quam plurimæ lites et di. conii®, ut experientia patet : unde illud vulgare :

Si duo de cunctis lollas pronomina rebus,
Præli.» cessarent, pax sine fine (uret.

Idem dicit S. Chrysost. Horn. 33. Ergo.

R. quod majora adhuc incommoda sequerentur ex rerum communitate, *ut palet ex d ds.* Adde quod eliam tunc, meum ct *tuum ,* quæ nunc dicuntur semina litium, non vitarentur, dum quisque conaretur rem communem, quando ca indigeret, facere suam ; unde lites ct jurgia. Slat ergo quod per divisionem obviatum sil pluribus inconvenientibus, si non m loto, saltem in parte.

Diets 2" Divisio bonorum est contra jus natur.de : ergo nec est licita nec convenions.

Prob. ani. Jure naturali omnia sunt communia , ul communiter dicitur ct habetur in jure. Ergo.

Ibid, ad 1. — *R. N. ant. Ad prob. D. ani. Jure* naturali permittente, omnia sunt communia, *C* jure naturali præcipientc, *N.* Communitas igitur rerum tribuitur juri naturali, non quod jus naturale illam præcipiat, sed quia non jubet distinctionem possessionum, cl permittit communitatem rcrum : adeoque proprietas seu possessionum distinctio non est contra jus naturale, sed juri naturali, ut quid magis conveniens, superadditum per adinventionem rationis bumanæ, ut modo dicam.

Dices 3U Gap. *Dilectissimis*, caus. 12, q. 1, S. Clemens papa dicit : « Communis » usus omnium quæ sunt n hoc mundo, » omnibus esse debuit ; sed per iniquitatem » alius dixit hoc esse suum , el alius istud, » cl sic inter mortales facta est divisio. » S. Ambros. in cap. 12 Luc. S. Chrysost. Hom. 1 in 1 Cor. S. Basii. Serm. ad divites avaros, dicunt neminem debere dicere, *Hoc est meum, hoc est proprium,* eo quod omnia sint communia. Ergo.

R. ad primum, sensum non esse, quod divisio bonorum sil iniqua, sed quod iniquitatis occasione el ad iniquitatem avertendam sil facta.

Ib. a. *2.0.* et ad 2 at 3. — *Ad secundum,* dico sensum sanctorum Patrum esse, divites non debere sic res suas possidere, quin quoad usum faciant eas quodammodo communes, eas de facili communicando in necessitate aliorum. Unde Basii, ibidem ait : « Cur tu abundas, ille voro mendicat; nisi a ut tu bonæ dispensationis merita consc- » quaris, ille vero patienti® præmiis coro- » netur? »

Dices 4· Injustum est quod quis sine culpa privetur jure suo : atqui ante divisionem quisquis habebat jus utendi omnibus rebus, quo jure privatur per divisionem. *Ergo.*

R. D. maj. Si bonum publicum *id non exigat, C.* si id exigat, *N. ita reg. juris 23 in* 0. Adde hanc jacturam fuisse compensatam per appropriationem proprietatis el usus partis concessae.

Dices 5° Si hæc divisio fuit conveniens: ergo communitas in primitiva Ecclesia *fuit* et nunc est in monasteriis inconveniens.

R. N. sequelam; quia communitas non est pe. sepcrmr.osa, sed propter inconvenientia quæ attenta hominum corruptione cx ea ocrasiomililer sequuntur. Hæc autem inconvenientia vitari possunt inter paucos j charitate ferventes, ul erant primi christiani, vel perfectioni studentes sub uno capite, a quo, posita votorum obligatione.in or. dincin redigi possunt, ut in monasteriis; non vero in lota hominum multitudine, qui præfalis repagulis noti coercentur.

Repones verba Christi Luc. 14: *Qui* non *rcnuncial omnibus qua·possidet, nonpolat meus esse discipulus :* omnes autem debent esse Christi discipuli. Ergo.

R. hanc renuntiationem esse intclligondam in præparatione animi, qua quis sit dispositus omnia potius perderequam Deum offendere.

Ibid, ad 1. — *Dico* 3° Divisio rcrum facta est, non jure naturæ, quia jus naluræ neque eam praecipit, neque ad eam inclinat ul ad quid simpliciter necessarium, sed ul ad quid magis conveniens tantum ; non jure divino positivo, cum neque in S. Scriptura neque in traditione ullum de ea exstet praeceptum; sed jure gentium, quatenus homines, dum, attenta corruptione naturæ, quæ est sui amans, alieni negligens , cupiditati et ambitioni serviens, viderent gravi? et plura incommoda sequi occasionalit<rc\ communitate bonorum, divisionem, rituidico præceperunt, alioquin peccarent monachi,scd ut vit® sociali ct bonorum administration! magis convenientem communi consensu formali vel tacito introduxerunt. Undel. 1 Digest, dicitur, *Ex hoc jure gentium discretas esse gentes, regna condita , dominia distincta, agris terminos positos.*

Dices 1° Illud est juris naturalis, quod naturalis ratio dictat : atqui, supposita naturæ corruptione, naturalis ratio didat divisionem bonorum. Ergo.

R. D. maj. Illud est juris naturæ, quod naturalis ratio *dictat ut* simpliciter necessarium, *C.* ul necessarium secundum quid el magis expediens, iV. *Similiter D. min.* ct dico quod, *etiam* supposita naturæ corruptione, bunorum divisio non sil simpliciter el absolute necessaria ad vitam socialem cl bonorum adminislrationem, eum absolute, *licet difficilius, hæc servari possint in communitate; sed tantum ad hns fines magis* conveniens.

Dices 2o Qui furatur, pccr.it contra jus naturæ : ergo alter possidet jure natura*.

R. V. consc. Quia jus [illegible] pronibd rem auferri alterius, quovis jure illam puy 'ideal : sic, v, g. vir possidet uxorem suam, non jure naturæ, sed humana electione; et tamen adulterium est contra jus naluræ.

DiM3°cuin PrefectoreTourncly. Annoii jure naturali pecorum greges quos apprehenderat Abel, ipsius erant? An si Abel proprio labore ct industria egregiam imaginem depinxisset, furtum non admisisset qui eam ipsi abstulisset? Ergo proprietas rerum cl per consequens carum divisio in ipsum etiam jus naluræ refundi debet.

H. nd primum. Abelem non jure naluræ, sed gentium, apprehendisse pecorum grcges; tunc enim erat jam aliqua rerum divisio, ul dicam modo : qua apprehensione semel posita, juris naturalis erat ul ipsi servarentur. *Ad secundum, R.* quod hujus imaginis ablatio ante divisionem, non magis fuisset furtum quam ablsGo messis in agro.

Dico 4° Ex Genes, cap. 4, apparet ante diluvium aliquam fuisse bonorum divisionem; siquidem ibi dicatur quod Cain obtulerit *de [rudibus terras Domino,* et Abel de *primogenitis gregis sui,* quo significatur gregem fuisse illi proprium.

At longe major facta esi divisio post diluvium, *ul patet* Genes. 10 ct 1 Paralipom. 1, ubi filio *Hebcr* datur nomen *Phaleg,* eo quod indicinis ejus divisa sil terra ; ibique describuntur termini habitationis filiorum Noc cum eorum posteris.

S. Epiphanius llæresi G6, tradit Noe, missis sortibus, divisisse terram inter 1res suos filios, ita ul Sem obtigerit Asia, Cham Africa, ctJaphcl Europa. Quoad vero minores portiones, singuli fratrum cl nepotum occupaverunt agros el loca sibi commoda, quæiuncin nulliusadhuc possessione erant; deindejure civili seu auctoritate pi incipum, sive inventione, contractibus ct aliis modis jure civili approbatis, facta* sunt particulares portiones ct attributiones : undeS. Aug. Tract. 6 in Joan, dicit : *Quod hæc villa sil mea, el illa lua, est ex jure imperatorum.*

ARTICULUS IT.

De modis acquirendi dominia rerum quæ nullius sunt.

Jam notavi supra quod, non obstante rorum divisione, quædam adhuc remanserint communes cl nulli appropriai®, ut sunt fera* in sylvis, pisces in fluviis, gemmæ, lapilli iniilloremaris, thesauri, etc. quæquo modo acquiruntur in præsenti discutiendum aggredior per varios paragraphos.

§ I. — *Dt ucm/ otion -inimnlinm* (r).

Nola. Triplicis generis animalia solent distingui. Quaedam sunt ex natura sua te'·?, ul cervi, apri, lepores, pisces, etc. Qoædam cx his consuetudine cicurantur el fiunt domestica, ut cervi, columba', cuniculi, etc. Quædam tandem sunt ex natura sua eteonsuctudinccicurata eldomestica, utgallinæ, boves, oves, etc. *Jloc nota lo ,*

Dico 1° « Bestiæ, el volucres, et pisces, » elomnia animalia quæ mari, cœlo el terra » nascuntur, c.r *naturasua cl consiteludine n fera,* simul atque abaliquocapla fuerint, » jure gentium stalim illius esse incipiunt: » quod enim ante nullius est, id nalurali » ratione occupanti conceditur.

» Nec interest feras bestias et volucres » utrum in suo fundoquiscapiatan in alieno. » Attamen qui alienum fundum ingreditur » venandi aut aucupandi gratia , potest a » domino, si is præviderit, prohiberi ne in- » gredialur. » (Quod puto cum Lugo et aliis, intelligcndum secundum usum receptum, de fundo circumsepto.)

« Quidquid autem ceperis, eo usque tuum » intelligitur donec tua custodia coercetur, u Cum vero tuam evaserit custodiam, clin » libertatem naturalem sesc receperit, tuum *n* esse desinit, et rursum occupantis fit. Na- » turalem autem libertatem recipere inlcl- » ligitur, cum vel oculos tuos effugerit, vel » ita sil in conspectu luo ut difficilis sil ejus » persecutio. » Hucusque in terminis imperat. Justinianus Inst. lib. 2, lit. de Rerum divis. § *l'eræ.*

« Hinc sequilur quod apes, quippe qua- » rum fera est natura, quæ in arbore lua » consederint, antequam a te alveo inclu- » dantur, non magis tuæ intelligantur esse, » quam volucres quæ in arbore lua nidum » fecerint ; idcoque si alius eas incluserit, is » carum dominuserit; favos quoque,si quos » effecerint, eximere quilibet potest. plane » integrare,si prævidcrisingredientem fun- » dum tuum, poteris cum jure prohibere » ne ingrediatur (hoc intcllige ul ante). » Examen quoque quod ex alveo luo cvola- » verii, eo usque intelligitur esse tuum (lo- u nec in conspectu tuo est, nec dilliùlis ejus

(t) Vultf Adnotatiouem «ju-irUm·

d *persecutio* est; alioqnln occupantis fit.» Idem in lerminis ibid. § *Apum.*

Quæn solet hic an fera laqueo meo capta aut a me vulnerata, sit mea, an capientis;?

R. Si ita sil capta ul laqueo se extricare non possit, aut ita vulnerata ut eam insequens certo sim capturus, est mea; quia per me amisit suam libertatem, et furtum facit qui eam capit. Quidam excipiunt dominum fundi : quo tamen jure non satis video.

Si vero sit ita capta laqueo (idem dic de piscibus captis in nassa vel rete) ut eo se possit extricare, aut ita vulnerata ut eam insequensnon sim certo capturus, aut etiam Icthalilcr vulneratam insequi desinam, non est mea, sed primo capientis ; quia tunc aut non censetur amisisse libertatem naturalem , aut censeor eam deseruisse. Quidam tamen existimant spem esse aestimandam et ab altero compensandam, quod videtur salis conforme æquila'ti naturali. Quod si sil dubium, præda est inter utrumque dividenda , pro ratione dubii. Et ita inlelligendus est Justinian, loc. *cil.§Illud quaesitum,* cum communi sententia cont. Covarr.

Si fera quam ego persequor incidat in tuum laqueum, uterque habemus jus occupandi, cl erit primo capientis. Videtur tamen æquita» naturalis exigere ut aliquid congruum de præda alteri cedat. Tandem si post extractos pisces a meo rete vel nassa (idem dic de laqueo respectu feræ), iterum illud disponas in capturam piscium, ii quos secundo ceperis lui crunt, si prior occuparis ut ante ; licet enim rete sil meum, tua tamen industria capti sunt; sed, ul modo dicebam, exigit æquitas naturalis ul pars congrua prædæ mihi cedat, et teneris insuper mihi compensare damnum et usum retis; item lucrum cessans, si rete meo permanente plures pisces cum prioribus capturus fuissem. Ila Lcssius Layman, Sporer , etc.

Dico 2° Animalia ex natura sua fera, sed consuetudine cicurata et mansueta, « Eo » tua intelligunlur, donec revertendi ani- u mum habeant, aut *facile possunt reduci : o* nam si revertendi animum habere dcsic- » rinl , etiam tua osse desinunt et fiunt oc- » panlium; *quia tunc censentur recuperasse d suam libertatem.* Revertendi autem ani- d muni videntur desinere habere tunc, eum > revertendi consuetudinem deseruerint. »

Idem ibid.§ *Pavonum.* Hæc juris Romani doctrina viget in Galliis, inquit Perfector Tourncly, nisi quod accipiter et falco, etiam cum desinunt reverti, nostri esse non desinunt.

Quantum ad consuetudinem et cons6 quenter animum non revertendi, non una est pro omnibus regula. Sic, v. g. columba quæ tribus aut quatuor diebus continuis ad columbarium non reverluntur, censentur communiter amisisse consuetudinem et animum revertendi, fiunlque illius ad cojw columbarium evolaverint, nisi fraude eaj attraxerit. E contra, cervi v. g. cicurali, licet tribus vel quatuor diebus circa domum vagentur, non censentur amisisse animum revertendi, quia facile possunt reduci. Unde id est relinquendum judicio prudenlum.

Dixi de columbis, *nisi eas fraude attraxerit ,* quia si quis illecebris appositis in suo columbario , vel suis columbis alienas ad se attraxerit, furatur, cl tenetur ad restitutionem : secussi absque prava intentione suas melius alat, aut locum commodiorem aptet. Hujus occasione,

Petes utrum columbaria sint licita ?

R. affirmative cum Navar. Cajet. Sylvestro, Solo, Sylvio et aliis communiter. *Paid* 1° ex consuetudine, annuente republics; 2° quia deserviunt utilitati publics, ncc notabile damnum afferunt, siquidem colligunt tantum grana ex spicis delapsa , nec scalpendo detegunt semina terræ mandata. Item æque vescuntur granis pravis quæ sata suffocarent, ac bonis. Adde quod stercorando terrarum fœcundilalem promoveant. Qui tamen suis columbis alimenta consueta denegaret, et inde grave detrimentum agris vicis inferrent, non videtur omnino excusanduseta culpa eta restitutione.

Si queeras quibus sint de jure licita columbaria ?

R. jurc Cæsarco esse omnibus licita, jure autem particulari plurium provinciarum certis tantum personis permittuntur, ul dynaslis et habentibus jus decimarum aut certam quantitatem terrarum arabilium.

Ex dictis colliges, cos esse furti reos et restitutioni obnoxios, (pi occidunt columbas in alieno cwlumbario, aut etiam extra columbarium, intra tamen terminos in quibus leges prohibent occidi, nisi redeundi consuetudinem amiserint, ul dictum est.

Dico 3» Animalia ex natura sua domes-

(lea elmansueta, α Licet conspectum tuum s effugerint, quocumque loco sint, tua esse s inlclliguntur, cl qui lucrandi animo ea edctiiH, *vel eorum lanam, plumas , ova,* Dele., *sibi appropriai t* furiem committere jiitelliulur. Id. *ih.^Irallinarum.* Quia cum H natura sua sint domestica , quocumque excurrant, non censentur recuperare libertatem, sed manent prioris domini : ita ut, si etiam e faucibus lupi eripiantur, quod superest ipsi sil restituendum.

J II. — ***Utrum venatio aucupatio y piscatio possint prohiberi ?***

Dico. Respublica seu princeps potest variis titulis venationem, aucupationem et piscationem prohibere, nedum in propriis fundis, sed etiam in locis publicis, eamque sibi reservare. 1° Ex consensu populi. 2° Jure belli quo, provincia devicta, victor jus venandi in ea sibi reservare potest, quibus voluerit conditionibus. 3° Jure præscriptionis, quo videmus quibusdam principibus aut dynaslis jus venandi a tempore immemoriali reservatum. 4» Justa lege ob rationabilem causam lata, puta, ad conflandam magnam pecuniæ summam in bonum commune cx talis juris elocalione; ad honestam principis sustentationem, imo etiam ad solam ejus recreationem : cum enim bono communi invigilet et adlaboret, justum est ulex bono communi sustentationem cl rc-«reationem percipiat; idque confert ad ejus auctoritatem et dignitatem. Neque voro solus princeps venationem sibi reservare potest, sed quivis alius cui vel princeps ipse, rei consuetudo legitime præscripta hoc jus concessit; sicut videmus concessum pluribus monasteriis et nobilibus.

Ntcobslal si dicas venationem jure nalursetgentium esse omnibus licitam, proindeque lege positiva principis prohiberi non posse. Etenim hoc dunlaxal sensu jure naturali licita est, quod jus naluræ eam non prohibeat, non autem hoc sensu quod jus natura eam semper et in omni eventu esse licitam jubeat; unde nihil vetat quin justa causa superveniente prohiberi possit : sic, r. c. esus carnium est jure naturæ omnibus icilus, quia per illud non prohibetur; Ecclesia tamen justis de causis cum prohibet certi, diehus.

Calerum circa praesentem resolutionem hw tequenlia notanda sunt : 1° durum nimis fore ac sapiens tyrannidem, si princeps solius proprii commodi et oblectationis gratia, in omnibus locis publicis venationem sibi reservaret, totumque populum omnino privaret hac utilitate <'l recreatione, quae aliunde jure naluræ vel gentium ipsi concessa est. Excipe 1° nisi id fiat de consensu populi, 2°nisi princeps hac de causa aliquid remillatdc tributis,, aut aliunde compenset; 3° nisi provinciam in qua tale jus exercet, jure belli victor sibi acquisiverit, hujusque servitutis conditionem tum ipsi imposuerit.

Nota 2°, quod princeps prohibens venationem, teneatur ad restitutionem damnorum , non solum quæ ipse in venatione causal, sala conculcando, sepes diruendo, arbores secando; sed etiam illorum quæ sequuntur ex multiplicatione ferarum. Neque semper ideo excusatur, quod permittat rusticis occidere feras quæ suos agros devastant; plerumque enim bis vacare non possunt pauperes rustici. Inlellige hoc nolamen sub triplici exceptione nolaminis præcedenlis.

Nola 3°, quod qui injuste venationem aut piscationem prohibet, teneatur ad reslilutionem secundum spem lucri quod ex ea reportassent subditi.

Nola 4°, quod princeps juste prohibens venationem, non possit regulariter punire poena corporali contravenientes, nisi sint incorrigibiles; quia, seclusa contumacia aut contemptu, hæc transgressio non videtur tam grave crimen, ut modo dicam, quod tanta poena plecti debeat. Viderint ergo qui in hac parte severius agunt erga nnscros subditos. Pro Gallia edicto Ilenrici IV sancitum dicilur, ut qui feram in proprio fundo excitarit, eam possit in alieno insequi, donec capta sit aut omnino evaserit. Ita observat Perfector Tourncly.

Sed quid de homine privato? potestne prohibere venationem in jroprio fundo ? Λ. posse in fundo circum septo; quia, *ul paid cx juribus* § præced. citatis, potest quemcumquc prohibere ne fundum suum ingrediatur : quod intelligit Delugo cum aliis de fundo circumscpto, non tamen in fundo omnibus pervio; saltem sic usus invaluit. Et sane ridiculum se exhiberet rusticus qui nunc vellet impedire incoquentem leporemaut perdices, ncingredcrcturagrum suum patentem ; secluso tamen damno.

§ J/f. ‹ ***Ç'lnim Ît quomndo pecctt qui contra jutstam prohibitionem venatur aut piscatur; et an Uncatur ad restitutionem ?***

Nota, venationem et piscationem cx triplici capite posse prohiberi. 1° Ratione status personæ : sic prohibetur clericis. 2° Ratione publicæ utilitatis, ut dum prohibetur mensibus quibus segetes intumescunt aut animalia sunt gravida pariunlve; vel dum prohibetur ne fiat certis instrumentis quibus munita et nimia animalia caperentur, sicque soboles exstingueretur aul multum minueretur. 3‹> Ratione loci, ut nc fiat in fundo alieno, vel publico, sed reservato.

Dico 1». Peccat clericus, *a fortiori* religiosus frequenter vacans venationi clamosæ ; non tamen tenetur ad restitutionem. *Patet prima pars* cap. *Episcopum* Extra, de clerico venal, iit. 24, ubi dicitur: «Episcopum, presbyterum, aut diaconum, canesaulaccipitrcsauthujusrnodiad venandum habere non licet : quod si quis talium personarum hac voluptate sæpius dclentus fuerit; si episcopus est, tribus mensibusa communione ; si presbyter, duobus ; si diaconus, ab omni ollicio suspendatur. » Cui succinit Trid. ses. de Reform, eap. 12, mandans clericis, *ut nb illicitis venationibus, aucupiis... abstineant.*

Patet secunda pars. Quia talis prohibitio facta rationeconditionis personæ cl propter decentiam atque dignitatem ejusstalus, non reddit acquisitionem feræ injustam aul invalidam.

Dixi 1° *venationi clamosa? ;* de ea enim duntaxat loqui canones intclligunt plerumque theologi el canonist®, inter quos S. Rayinundus; ‹ t innuit Trid. cit. dicens *ab illicitis venationibus*, quo significat quasdam esse licitas. Imo venatio clamosa formaliter exprimitur Clement. 1 *dc Statu monach.* ti!.10,lib. 3, ubi agitur dc prohibitione venandi facta monachis. Unde non videtur peccare clericus qui sine magno strepitu equorum ct canum modeste venatur, modo divinum officium etstudimn non negligat.

Dixi ĩñ frequenter ; quia sic loquitur canon laudatus. Hinc qui raro et sine scandalo exerceret vcnalionem clamosam, non vi-1 detur peccaturus nisi venialiter.

A n a u i e m qu i *serpius,* peccaret mortaliter? *Quidam affirmant*, ob gravem poenam impositam *; quidam negant,* eo quod hæc poena non sil amplius in usu. Cæterum est valût jnUCDS akUC modcsliæ clericali tepUZ. nans, sæpius *inter canum latratus* tenori *ct incomptis obstrepere vocibus,* ut loquitur enne. Aquileicnsc.

Dico 2° Qui venatur, aucupatur, piscatur conira prohibitionem factam ratione utilitatis public®, peccat ;quia agit contra jusIam legem, ut supponitur ; peccat mortaliter vel venialiter, pro ratione damni illati; quia ista prohibitio fit causa damni vitandi, et tenetur ad hujus restitutionem, quia qui causât damnum tenetur illud resarcire; non tamen tcnelurad restitutionem prædæ, quia ista prohibitio non facit injustam neque invalidam acquisitionem feræ, cum, ea non obstante, remaneat adhuc fera in sua libertate, litque proinde adhuc primo capientis, sed facit lanium illicitam.

Dico 3° Qui venatur, aucupatur, piscatur in fundopcrvioallerius habentis jus venandi, aut in loco publico, sed principi vclalteri de ejus concessione conservato, peccat ut ante contra legem justam ; peccat mortaliter vel venialiter , pro ratione damni illati,ad cujus proinde reparationem tenetur, non tamen prædæ captæ, propter rationem præcedenti conclusione allatam, quæ magis hic adhuc urget, cum feræ non sint fructus fundi sicut sunt arbores.

Porro grave damnum in hac et præccdcnticonclusionecensctur, nonpræciseprædа capta, etsi sil gravis momenti, sed id unde notabiliter in prohibente jus venandi; aul facultas tale jus aliis locandi minuitur; ul siaquæ inficiantur, feræ abigantur, proles carum magna ex parte extinguantur, animalia magni momenti crebro capiantur; Ex his enim et similibus valde imminuitur jus venandi quod habet princeps seu respublica, et facultas illud aliis locandi. Item grave damnum censetur, si segetes enormilerconculcenlur,sepcscvcllantur,ct similia.

Quod si sit leve damnum respective ad jus venandi in principe, puta , si quædam feræ seu quidam pisces etiam magni momenti capiantur, sed raro clin magno saltu aut in magno fluvio, quos princeps non erat certo capturus ; non videtur obligatio restituendi, cum neque principes neque respublicæ hanc levem restitutionem curare soleant, sed sint contenti si transgressoresdeprehonsi pœnas hiant.

Dices contra ultimam pariem utriusqus nnchulonlt. Nemo per actionem alteri injuriosam acquirit sibi dominium : atqui hæc venatio prohibita csl injuriosa principi seu domino fundi Ergo.

R. D. mifi.Esl injuriosa principi, precise quatenus csl acquisiliva dominii, *N.* princeps enim non habet in prædam dominium sive jus in re : est injuriosa principi, quatenus violat jus quod habet nc quis in eo luco venelur, *C. min. el N. conscq.*

Dixi in conclusione, *in fundo pervio alterius.* Si enim quis feras in loco circumsepto, aul pisces in vivario caperet, furtum committeret, ct tenetur ad restitutionem ipsorum animalium ; quia cum amiserint libertatem, sunt sub dominio illius qui ea custodit ct concludi t, nisi forte absque fraude venatoris aut piscatoris, e loco septo vel vivario egressa, naturalem recuperaverint libertatem; tunc enim iterum fiunt primo capientis.

§ IV. — ***De lignatione et pastione.***

Dico 1° Qui cædil ligna viridia in sylvis alienie, sive sint regis aut principis, sive sint particularium per hærcditariam possessionem aul emptionem a republica, fur est et tcnelurad restitutionem ; quia surripit alienum invito rationabiliter domino : neccniin eadem est ratio de arboribus ac de feris ; arbores sunt fructus terræ, non feræ. ItaSylvius, Soto et alii phircs contra quosdam.

Dixi, *tigna viridia;* quia quoad ligna mortua et sicca, ct non videntur curare domini sylvarum, censenturquc pauperum usibus cedere : sicut et quædam arbuscula minoris momenti, ul genista, saltem in his partibus.

Rico 2° Qui ligna cædit in sylvis sibi et aliis incolis communibus, conira prohibitionem rcipublicæ seu magistratus, aliquando non peccat, si nempe non cædat nisi pro urgente necessitate familiæcui aliter succurrere non potest; quia eo usque non censetur extendi prohibitio rcipublicæ circa rem aliunde communem : aliquando peccat,si sine urgente necessitate cædat; quia agit contra justam prohibitionem : non peccat lamen mortaliter si, aliquali necessitate compulsus, ad solum usum familiæ cædat; quia non censetur gravis injuria lacta rcipublicæ, nec ipsa censetur tam stride velle obligare suos subditos circa bona illis propria. Nec etiam ipse subditus in casu posito tciylur ad restitutionem, quia non accipit proprie alienum, sed quod sibi est commune cum aliis quibus suas etiam portiones relinquit. Si vero grave damnum inferret, magnas strages edendo, multas et notabiles stirpes evellendo, grandiores arbores ædificiis idoneas caedendo; palam est ipsum peccare morlaliier cl teneri ad restitutionem, tum propter transgressionem legis justæ in re gravi, cum propter injuriam gravem aliis incolis illatam. Hunc casum facile incurrere possunt qui frequenter cædunt non in usum familiæ, sed ad vendendum aliis, lucrumque inde reportandum : nisi forte ejusdem loci incolis vendant vili pretio, solius operis stipendio contenti.

Quod dixi de lignatione in sylvis sive communibus, idem propter easdem rationes est dicendum de pastione in pascuis sive communibus. Item idem dicendum, juxta Bonacin. et Lessium , de incolis duarum civitatum habentium loca compascua vel sylvas vicinas, si alteri in alterorum sylvis aul pascuis hinc et inde lignclur vel pascant; quia lunc censentur communitates vicissim sibi condonare quod ereptum fuerit, contenti muleta, si qui in furto deprehendentur.

§ V· — ***De thesauris*** (t).

Thesaurus, prout hic sumitur, non est quicumque pccuniæ cumulus, metus vel custodiæ causa in futurum depositus, sed est *Vetus quadam depositio pecuniae cujus non exstat memoria, ut jam dominum non habeat.* Ita l. 51, ff. 41, tit. 1.

Dicitur *vetus;* quia si esset recens depositio, haberet dominium , scilicet deponentem seu ejus hærcdes, proindeque non foret thesaurus.

Dicitur *depositio,* sive in re immobili, ut in agro; sive in re mobili, ut in vetusta veste, in saccis lancis : perinde est enim ad rationem thesauri ubi lateat ; modo sit vetus cl ejus non exstet memoria.

Dicitur *pecunia,* per quod inlelliguntur quæcunque opes mobiles, ut gemmæ, calenæ aureæ, vasa aurea, argentea, etc.

Dicitur, *cujus non cxlat memoria;* quia quantumvis sit vetus, si tamen adhuc aliqua ejuscxlcst memoria, sic saltem ut hærcdes illorum qui recondiderunt sciri possint, probabilius puto cum Dclugo contra Lm-

(i) Vide quintam AdnOUlionem.

sium, non esse thesaurum, cum tunc habeat dominum : non enim lapsus lemporisaufert dominium rei, quandiu remanet potestas eam recognoscendi e*, recuperandi, modo tamen ab alio non sil lcgilimcpræscripta.

Hic. q. 66. a. 5. ad 2. *Dico* 1° Jure gentium thesaurus est totus inventoris, quivis sit. Idem dic de lapillis, gemmis, conchiliis quæ inveniuntur in litlore maris. Quia quæ nullius sunt, jure gentium fiunt primo occupantis, ut sæpe dictum est. Jure tamen Cæsarco, aut municipali provinciarum, divers® sunt dispositiones. Unde

Dico 2° Jure Cæsarco thesaurus inventus in proprio fundo, totus est inventoris. Ita Justinian. Inst. 1.2, lit. 1, § *Thesausos* 39, et c. 1. *Nemo* de Thesauris.

Inventus fortuito in fundo alieno , dimidium est inventoris et dimidium domini fundi : ibid. Quod dimidium est domino fundi tradendum etiam ante sententiam judicis; quia, ut advertunt auctores, hæc juris dispositio non est pœnalis, sed definitiva proprietatis rerum.

Inventus de industria in fundo sine consensu domini, totus est domini, C.loc. cit. Quia tamen hæc dispositio quoad medietatem, quæ alias obtingeret inventori, est pœnalis, propter injuriam factam domino fundi, non leneturinventor hanc medietatem dare domino ante sententiam judicis. El id indicat ipsa lex dicens : *Totum locorum domino reddere compellatur.*

Inventus de industria in fundo alieno cum consensu domini, secluso pacto, totus est inventoris, juxta Navar. Less, cl alios; quia hoc ipso quo dominus fundi consentit in effossionem thesauri , absque eo quod paciscatur aut aliquid exigat ab clTodiente, censetur ipsi condonare suam partem. Quidam tamen, inter quos Perfector Tournely, existimant id facile non posse præsumi, ideoque tutius esse ex æquo dividere. Equidem tutius erit inventori, sed minus tutum domino. Sed *esto* sil lutius, non tamen vidclur probabilius, nisi forte inventor scivisset ibi latere thesaurum, ct se nescire limulassct; tunccnim dominus ita deceptus non censetur condonasse suam parlcm. Ita gylvrst. v. *Inventum* 3,

Si 'ini duo domini,unus directus, alter utilis, ut feudatarius aut emphileuta, ex *quo divident mcdictam thesauri; ita ut si uuua ex his sil inventor, 1res portes balivbii, unam ut dominus fundi, duas alias ut in* ventor, conformiter juribus laud.

Nomine *domini utilis,* quidam utNaw rus intclligunt etiam simplicem usum»,. luarium aul usuarium. ConIntruim lama videtur colligi ex 1. *Fructus».* /L Soluto mat lib. 24, lit. 3, ubi dicitur quod, si liiesauru inveniatur in fundo dotali, cujus vir usufructuarius medietatem percipit stante matrimonio, post divortium debeat hanc medietatem restituere uxori, quasi in alien; fundo inventum. Ita communiter juxta Less.

Inventus fortuito in loco sacro, secundutj Justinian. § *Thesauros* cit. totus est inventoris. Sed pleriqueinlelligunlhociladicluE a Justinian, quod tum loca sacra censerentur esse nullius. Nunc autem cumvixauln» vix sit aliquis locus sacer qui non sil sub speciali alicujus dominio, idem videtur dicendum de thesauro invento, sive fortuito, sive de industria, in loco sacro, ac de invento in fundo alieno.

Idem etiam puto dicendum de invento in loco publico : licet enim LessiuspostCovarr. distinguat inter locum et locum , idque concedat de loco publico qui habet dominum proprietatis, neget autem de illo qui habet tantum dominum jurisdictionis; attamen jus laud, non distinguit ; dicit enim simpliciter el absolute : *Si quis in fiscali loco, vel publico, vel civitatis, thesaurum invenerit, dimidium esse fisci vel civitatis.* Ubi vero jus non distinguit, nec nos distinguere debemus. Aliunde vix ullum modo agnoscimus locum publicum qui non sil sub dominio speciali proprietatis alicujus, puta, vel principis, vel reipublicæ, vel civitatis.

Inventus tandem arte magica in proprio (undo, totus est fisci : ita communiter, cl colligitur ex 1. *Unica* c. de Thesauris. Si eadem arte inveniatur in fundo alieno, dimidium quod debuisset esse inventoris, fil fisci;dimidium domini ipsi remanet, quia non tenetur culpa alterius , nisi ipsi cooperatus fuisset. Porro medietas quæ aliunde obvenisset inventori, non debet tradi ante sententiam judicis, cyma es' dispositio pœnahsct quidem scnlenliæ ferenda». Ilticus-]ue jus Romanum. Si ali'er disponanljura laiticularia, illis standum est.

Quærilur hic utrum qui novit thesaurum idlcrc in aiknu fundo, licite wnai lunuum

illam secundum communem aestimationem inlequam thesaurum eruat, et efficiatur totius hujus thesauri dominus postquam eruerit?

R. affirmative cum Soto, Navarr. Banne, Sylvio et aliis communiter.

Quidam id probant ex parabola Christi , Malth. 13, ubi tanquam a re honesta et licita Chrislussumit comparationem dicens : *SimiUat regnum caelorum theacuro obscondilo* in agro, *quem qui invenit homo abscondit, tlpræ gaudio illius vadit et vendit omnia qua habet, et emitagrum illum.* Verum alii arbitrantur id inde non posse magis probari, quam probetur ex parabola villici iniquitatis eum recte egisse cum suo domino. Sed quidquid sit,

Ratio noslrce responsionis est; quia is emit agrum justo pretio : thesaurus autem inventus in agro proprio, totus est inventoris, ut dixi.

Quod emat agrum justo pretio , *prob.* 1° quia thesaurus non auget pretium fundi, cum non sil fructus ejus , nec de ejus substantia; neque ante inventionem aut apprehensionem pertineat ad dominum , sed sil nullius. 2° Quia alicujus rei pretium non sumitur cx majori vel minori illius intrinseca utilitate vel praestantia, sed ex communi aestimatione hominum, saltem expeclorum in tali arte vel materia ; hæc enim est regula justa ct mensura immediata pretii justi el humani : atqui is de quo agitur emit, ut suppono, agrum secundum communem æstimationain : ergo. Hæc secunda ratio probat id etiam licere si ageretur de mineralibus in fundo reconditis, quæ quis, vel fortuito, vel singulari perspicacia, sciret illic latere.

Dices Γ Qui gemmam pretiosam a rustico ignaro emit vili pretio , peccat contra justitiam, et tenetur ad restitutionem : ergo similiter in præsenti casu.

R. N. conseq. Disparitas petitur cx duplici ratione præcedcnti. 1° Qui vendit gemmam vili pretio , decipitur circa sul>stanliam rei venditæ; secus qui vendit agrum in nostro casu ; thesaurus enim, ut dixi, non est de substantia agri, neque emitur aut venditur, cum nemo ante apprehensionem s'il ejus dominus, sed solus ager. Exemplum ponit Sylvius in eo qui vidisset equum in aquis haurientem gemmam : pos-
etillum equum vulgari pretio emere, el | apprehensæ gemmae fieri dominus: ita similiter in præsenti casu. Altera disparita ex secuda ratione est, quod gemma non vendatur justo pretio secundum communem æslimationem saltem expertorum in arte; bene autem ager.

Dices 2° Qui scit thesaurum latere in agro , jam illum invenit : ergo juxta dicta dimidium est domini agri: ergo pluris hunc agrum emere debet.

R. D. ant. Jam illum invenit inchoate, *C.* complete et sufficienter ad acquirendum dominium, *N.* non acquiritur enim nisi apprehensione et occupatione.

Sed quid si thesaurum inventum et apprehensum cx fundo alieno, iterum in eo recondam?possumne emere fundum hunc communi prelio, et fieri totius thesauri dominus? *R.* id meposse attento jure naluræ, juxta quod thesaurus est totus inventoris; idque indicat parabola Christi, de qua supra. At non possum attento jure positivo, juxta quod, ut dictum est, medietas thesauri inventi et apprehensi, pertinet ad dominum fundi in quo repertus est.

§ VI. — *De rebus derelictis , amissis et vacantibus* (1).

Hic q. 66. a. 5 ad 2.—*Dico* 1° Jure Rom. *Si rem pro derelicta a domino habitam occupaverit quis, slalim ejus dominus efficitur,* Instil, lib. 2, § ultimo; quia , ut sæpe jam dixi ,quæ nullius sunt, fiunt primo occupantis. Jure Gallico bona derelicta perlinent ad dynaslam loci. Ita Tournely ex Ferrier.

Pro derelicto autem habetur quod dominus ea mente abjecerit, ut id in numerorerum suarum esse nolit; ideoque stalim ejus dominus esse desinit: Inslit. cit. Quandonam vero talis sil mens domini, venandum ex rerum ct temporum circumstantiis.

Hinc inferes, bona naufragantium, sive vi tempestatis naufragio facto projecta iri mare, sive causa levandæ navis ejecta ; item ea quæ per eluvionem abripiuntur, non esse bona derelicta, quia regulariter domini pro derelictis non habent, quin potius ea libentissime recuperarent.· ct ideo furti rei sunt qui illa sibisurripiunt; et si sintbonachristianorum naufragantium, incurrunt excommunicationem bullæ *Cœna.* Si tamen

(t) Vide icitaiu AJooUtionem·

dominus sciens ubi el quomodo posset ea recuperare, non curaret, quia vel parvi facit , vel forent expensae facicndæ quæ rei rccuperandæ æquivalcrcnl, præsumerelur tunc liabcre pro derelictis. Ilujus generis esse puto in his partibus parva ligna quæ intumescente Mosa fluctibus abripiuntur, et quæ riparum incolæ expiscantur.

In Galliis edicto Ludovici Magni anno 1681 , sancitum dicitur, bona naufragantium in littorc maris, si proprietarius per se vel per alium post annum et diem non comparcat, esse dividenda in duas partes, quorum una cedat regi, altera magno amiral). Quod si hæc bona c maris fundo, vel in summis aqûïs fluctuantia extracta sint, tertia pars cedat ei qui extraxerit, reliquum reddatur proprietario , si comparcat; alias dividatur ut ante inter regem et magnum amiralcm. Ita refert Perfector Tourncly. In Belgio edicto Caroli V 15-47, statuitur ut bona naufragantium in liltore maris inventa , redderentur domino infra annum comparent). Ita Zypcus.

Sed quid si hæc naufragantium bona non derelicta certo peifissent si non apprehendissem, ut v. g. saccharum, farina, frumentum , cl similia ? possumne retinere?

JL *negative.* Quia, ut habetur 1. *Pomponius* IT. Dc acquirendo rerum dominio, quaelibet res nostra, quantumvis pericliletur, mani l nostra donec sit consumpta , modo velimus manere nostram ; ut si ovis mea c faucibus lupi, vel domus mea ab incendio eri; ialur, manet mea.Poles tamen repetere pretium expensarum quas fecisti, aut periculi quod subiisti ; imo, secundum auctores non ignobiles, relinere dc re recuperata id unde pro his compenseris, si nonsolvalur.

Dico 2° Bona vacantia sunt, quæ quis relinquit moliens ab-inlcslalo, nec habens bæredes qui ei juxta legem ab-in(estato succedunt. Hæc addicuntur fisco regio, 1. J'u-*canlia* , c. dc Bonis vacantibus.

Excipe bona mobilia peregrinorum, qui si ab-iulestalo decesserint sine hærcdibus, debent coi um bona per manus episcopi loci in pias causas erogari. Aulhenl. *Omnes peregrini* , c. Communia de Success.

lu (.allia bona exliancorum ibi morien-(iiim qui dicunturauba inx, quasi *alibi nati,* pertinent ad regem; exceptis bonis legatorum, mercatorum ct regnicolarum.

Ibid. — *Dico* 3 Bona recens amissa non sunt inventoris, sed remanent illius quia amisit, cui proinde necessario restituent sunt, si fieri possit ; quia horum honorus dominio non spoliaturqui amisit/necillu!. acquirit qui invenit: quo enim jure? n-auctoritate legis , nulla est quæ possit assi;, nari ; non voluntate domini, quin polia vult c contra ea sibi reddi, el ideo diligente inquirit, pro redditis gratias agit, eliac cum inquirere desierit.

Dico 4° Si, facta diligendi inquisiti®, (quæ debet esse major vel minor pro rei conditione), non possit cognosci dominus,boc inventa debent expendi secundum voluntatem ejus præsurnplam : id lex naturalism dicat. Præsumpta autem ejus voluntas regulariter censetur esse, ut expendanluri·usus sibi, aut suis , aul saltem reipublia utiles, proindeque in pauperum sublevamen, in missas aut aliospios usus. Quin it sil, cujusqueconscicnliam testor, num no ita vellet res suas perditas expendi.

Hic q. 62. a. 5. ad 3. —Hæcscnlcnliafi communis conlra Solo ct quosdam ejusse-quaces, qui volunt post sufficientem inquisitionem , esse inventoris. Colligitur ex Authent. cit. statuitur in conc. Mediol. sub S Carolo; traditur expresse in Catechism; Rom. p. 3, n. 7, eamque aperte asscrer? videtur S. Th. his verbis: «Si ille cui debe l » fieri restitutio , sit omnino ignotus, debet » homo restituere secundum quod potest, » scilicet dando in eleemosynas pro salute » ipsius, sive sil mortuus, sive vivens; pra- » missa tamen diligenti inquisitione i. » persona ejus cui est restitutio facienda.. Nec valet si respondeas S. Thomam illic liqui dc possessore malæ fidei; nihil enim in eo loci lego quo hæc verba restringantur ad possessionem malæ fidei. *Sed cslo:* eadem ejus ratio æque militat pro possessore bona lidei, quia iste , non minus quam ille, de-*bel restituere secundum quod potest.*

Dices 1-Jurepræsumilur dominum velle potius rem perditam manere apud inventorem quam distrahi pauperibus. Ergo. *Prob. ani.* Jure præsumilur dominum velle id quod sibi magis csl utile : atqui ipsi magis est utile ul res perdita maneat penes inventorem : ergo. *Prob. min.* Facilius eam recuperabit.ab inventore quam a pauperibus. Ergo.

11 N. ani. prob. N. min. Ad prob D. ani. Facili/iseam recuperabit ab inventure,

d non esi probabile quod rem a quoquam fit unquam recuperaturus, *C.* el est probabile quod aliquando sit eam recuperaturus, A'. Cum enim supponatur adhibita diligens inquisitio, incertum est, imoct improbabile dominum rem suam unquam recuperaturum : commodum autem quod ipsi ex usu pio rei suæ obvenit, est certum. Porro nemo est sensatus qui bonum certum non praponat incerio, el cujus vix aut ne vix aliqua spes superest.

Dices 2° Neque jure naturali neque positivo Irnclur invenior rem recens inveniam erogare pauperibus aut in usus pios : non positivo, quia nullum assignari potest quo id certo evincatur; non naturali, quod probatur 1° quia fieri potest ul dominus in haereri vel peccato sil mortuus, cui proinde nihil potest prodesse ros erogata in usus jios. 2° I.ex naturalis idem omnibus dictat: atqui non dictat omnibus, puta ethnicis, res inventas esse erogandas in usus pios. 3' Quandoque fit compositio a SS. pontifice super inventis, sicut cl super aliis boni.'incertis, ul ea possint retineri ab inventoribus seu possessoribus. Item in Gallia animalia aberrantia, vulgo *epaves,* post diligentem inquisitionem non comparcat dominus, sunt dynastæ : alibi bona defunctorum ali-intestalo qui nullum habent haeredem intra decimum gradum , sunt fisci, el similia : quæ omnia forent injusta, si res inventae jure naturae deberent expendi in pauperes aut in utilitatem dominorum , (umeadein sit ratio de istis bonis incertis aede inventis. Ergo.

D. jure naturali inventorem teneri rem inventam expendere juxta voluntatem vel rmalem vel præsurnplam domini; habet enim res perdita dominum, quamvis ignoГ-.tur quis sit : id videtur certum, nec a quoquam arbitror negandum. Ea tenus vero jure naturali tenetur impendere in pauperes aut iri usus pios, quatenus præsumilur cam esse domini voluntatem ; ita ut si fundate praesumitur voluntatem domini esse aliam, aliter deberent impendi. Sed quia fundate praesumimus talem esse regulariter domini voluntatem, ut expendantur in eos usus, unde sibi, aut suis, aut saltem rcipub:cx utilitas obveniat; in hac suppositione dicimus inventorem jure nature ad id teneri. Hinc facilis est responsio ad opposita.

Ad primum. Puto distributionem rei iuvenlæfactam pauperibus nihil prodesseder fundo in hærcsi vel peccato, proderit ejus haeredibus, vel saltem rcipublicæ, quisque præsumilur potius velle, quam prodesse uni particulari, qui forte rem in usus illicitos dissipabit.

Ad secundum, primo D. maj. Lex naturalis idem dictat omnibus, supposita fide, *C.* seclusa fide, *N.* Sic lex naturalis diclat sacramenta non esse indigne traclanda, sed supposita fide. Unde non est mirum si non diclct ethnicis, inventa esse distribuenda in usus pios; quia cum careantfide, ignorant per temporalia posse acquiri spiritualia et ælerna. 2° *Posse negari minor* et dici quod ad istud diclamen lorle non attendant ethnici, passionibus abrepti et ethnicae superstitionis tenebris obcæcali ; sicut olim juxta S. Th. latrocinia reputabantur licita apud Germanos. Cælcrum si jure præsumalur aliter velle dominum, aliter expendantur ; nihil inde contra nos, *ut palet ex responsione superiori.*

Ad tertium et quartum. Cum ea quae fiunt per supremam auctoritatem intuitu boni publici, juxta censeantur, præsumilur perditor huicjustædispositioni consentire. Adde quod spectat summum pontificem , ipsum supplere ex thesauro Ecclesiæ quod perditori per eleemosynas obvenire potuisset.

Cælcrum non desunt theologi qui negant hanc inesse auctoritatem SS. pontifici, nisi debitor ipse sil pauper attenta conditione status.

Dices 3° Thesaurus est inventoris : ergo et res perdita. *Si dicas* thesaurum esse nullius, idem dicam a pari dc re perdita.

R. N. Conscq. Ad prob. dico disparitatem esse, quod ob lapsum longissimi temporis , jure præsumalur thesauri nullum amplius cxislcre dominum; et ideo leges statuerunt esse inventoris : quod propter oppositam rationem non statuerunt de re recens amissa.

Petes 1° utrum saltem, si inventor sil pauper, possit sibi rem inventam relinere?

R. posse si ejus paupertas sil certa ct evidens : sed quia plurumquc homo sibi ablandilur, dum agitur dc propria utilitate, consulat prius confcssarium aut virum prudentem cl timoratum. Neque enim, *quod adverlas,* hæc distributio debet necessario fieri pauperioribus, licet id sil consilii ; sed sufficit quod liat vere pauperibus, imo el in alios

usus pios, puta , in missas et quid simile : alioquin foret inventori valde onerosa et infinitis scrupulis obnoxia.

1 *Petes* 2°<an inventor, etiamsi non sit paufler, possit exigere vel retinere aliquid pro Wercede inventionis?

Ii. posse pro expensis, si quas fecerit in fei' inquisitione et inventione; item, etiam seclusis expensis, posse aliquid petere ex mera pratiludine, sed nihil lanquam ex juslitia'dcbilum,quia res lota est domini, quam idéo non debet ex parte emere.

"$ed quid si dominus rem invenienti et felerentipromiserit præmium? Respondent satis'côïrimunitcr auctores, id posse rigorose exigi' uVdbbilum vi promissionis. Quidam limen id 'negant, nec improbabiliter; quia, 'inquit, Tiæç promissio plerumque non est 'Omnino VQÎiirilaria, sed facta metu rem perdendi, msihac arte alliceretur inventor ad carri reddendam : quapropter, juxta illos, non'polest magis exigere aut recipere invenibrpFæmiurii/ijuam mutuans possit exigere ml recipere' quod mutuatarius ipsi promisit uiil Ira'sortem : quod juxta omnes est illici-'lum/hisi oihmrio libere el ex mera gralilu-dirib fücrildbriàïùïfi'.

Petes 3u quid facto opus si, re distributa In pauperes aut in usus pios, comparcat do·

E. i° Sîïcs adhuc sùbsistat in se vel in suo pretio, reddenda est domino, quia doliimus est ; et hæc distributio non censetur 'facta nisi sub conditione quod non compa-Vcat dominiis re adhuc irilbgYa permanente ; sic enim præsumitur velle dominus, saltem "Ⓡi res est gravis momenti. Quapropter in lài'î casu magis convenit eam distribuere ecclesiis vel xenodochiis 'quAHi particularibus 'pauperibus, qui slatirii baih absument, cl 'erunt impotentes reddere quidquam. Ita docet auctor Opuspli Trinior opera D.Th. cap. 13. Hoc Opusculum 'riosffo Ægidio de Lcssinc Hannoni adseribsit P. Echard ad au.1278.

z° Si rcS sit omnino consumpta , et facta fuerit sufficiens inquisitio 'dorhim ante distributionem , neque ipse inventor, sive ul distribuens, sive ut rccipicris, si sibi ul pauperi aliquid retinuerit, ricquc ipsi pauperes quibus tactà est distributio, tchcrifur ad r*'Stiiutioncrri msi iri quantum sunt facii dilio-res. De inventore ul distribuente, *pate);* quia ipse iani restituit ul potuit el debuit : de ipso ut recipiente el aliis pauperibusn. cipientibus, *diam paid ;* quia hi non lent» tur ratione rei accept®, cum amplius n„ subsistat; neque ratione injuslæ accepte n· cum, ut supponitur, distributio fuerit ju... et legitime facta.

3· Si sufficiens inquisitio domini non (., adhibita ab inventore, cl res sil consumpe, tenetur ipse inventor restituere æquivatü pro gravitate negligentiæ; quia in culpae et propter ejus culpam dominus non deb re sua privari. Item rem alienam tracta, invito rationabiliter domino, in id enim&.. tenebatur consentire dominus. Ergo.

Dixi, *pro gravitate negligentiæ ;* quin adhibuit revera diligentiam, licet nonomr.· no sufficientem, sic, ul sit tantum levi? venialis negligenlia, non arbitror ipsae stricte teneri ad restitutionem nisi valdelevein : tum quia alioquin res inventæ fore onus intolerabile inventoribus; lum qu.. culpa levis non importai obligationemgn·vem, *ul latius patebit ex dicendis de restiolione.*

Petes 4° quanta diligentia sil adhibenh ut censeatur inquisitio sufficiens?

R. id certo definiri non posse ; sed, ut jar monui, adhibenda est major vel minor pr rei gravitate vel levitate, prout judicabit c probus et prudens : v. g. si inveneris cenluc aureos, non sufficit inquirere in locoinvec-lionis, sed etiam in locis vicinis et aliis ii quihus spes est posse perditorem inveniri. Hæc autem inquisitio commode fit per promulgationem in ecclesiis, vel affixionec schedularum in locis publicis. Facta inquisitione sufficiente et non comparcnlc domino, non stalim facienda est rei distributio, sed differenda, juxta quosdam, ad unus vel alterum annum. Quod si res sit pani momenti, v. g. annulus, vel pauci aurei, sufficit minor inquisitio et minor dilatio, puta, ad unum vel allcrum mensem.

§ VII. — *De venis metallicis et aliis non mtl.il·licis ((.*

Dico 1° Venæ non metallicæ, ut sunt hpidicinæ , carbonariæ , legulariæ, cretariæ, etc. sunt illius cujus est fundus, non solum quoad jus effodiendi, sed etiam quoad dominium et proprietatem : quia sunt fructus, aut saltem pars fundi, atque de cjui substantia. Ita communiter.

(I) Vide AdaoUliQDeffi lepUmam.

Dico 2· Attento solo jure naluræ, idem eadem rabone dicendum est de venis metallicis auri, argenti, cupri, ferri, stanni, etc. J >'cc probo quod dicunt Sylvius et Lessius ex 1 Solo, eas esse nullius, proindeque fieri primo occupantis; sunt enim, ut non metallicæ, fructus aut pars fundi atque de ejus substantia.

Fateor tamen legitime effectum esse, sive jurecommuni,siveconsuetudine communiter recepta, ut principes aut respublicæeas sibi vindicent, parte concessa inventori, et compensato damno quod domino fundi infertur. I°Quia id convenit principibus aut rebuspublicis ad sustinenda onera communia. 2° Quia hæ venæ sunt magnæ æslimalionis, cl simul difficillimæ et rarissimae inventionis, quibus proinde effodiendis plerumque sunt impares privatorum facultates: quapropter rcipublicæ interest excitare homines proposito præmio ad hujusmodi venarum inquisitionem et inventionem.

§ VIII. — *De acquisitione dominii per alluvionem} secutionem, confusionem et commixtionem,*

PER ALLUVIONEM (4).

Bito. «Quod per alluvionem agro tuo flu-union adjicit, jure gentium tibi acquiritur. Est autem alluvio incrementum latens, *tidtoque* per alluvionem id videtur adjici «quod ita paulatim adjicitur, ut inlelligi non possit quantum quoque temporis inomento adjiciatur. » Ita in terminis lib. 2 Inslit.de Rerum divisione, § *Pradcrca* 20.

«Quod si vis *repentina* fluminis de tuo » praedio pariem aliquam detraxerit el vicini s praedio attulerit, palam est eam tuam perii manere. Si tamen longiore tempore fundo » vicini lui haeserit, arboresque quas secum • traxit in cum fundum radices egerint, ex » eo tempore videntur vicini fundo acquitte esse,» Ibid, in terminis § *Quod si* w2i.

e Insula quæ in mari nata est (quod raro > accidit), occupantis fit; nullius enim esse » «editur. » Ibid. § *Insula* 22. Idem dic de insuladudum ab incolis deserta. « At insula » in (lumine nata (quod frequenter accidit), > si mediam partem fluminis tenet, com» munis est eorum qui ab utraque parte flu» minis prope lipam prædia possident; pro • modo scilicet latitudinis cujusque fundi • quæ prope ripam sit. Quod si alteri parti » proximior sit, eorum est tantum qui ab ea » parte prope ripam prædia possident. Quod » si aliqua parte divisum sil flumen, deinde » infra unitum, agrum alicujus in formam » insulæ redegerit; ejusdem permanet is » ager cujus et fuerat. » Ibid.

« Quod si, naturali alveo in universum » derelicto, ad aliam partem (lucre coeperit, » prior quidem alveus corum est qui prope » ripam ejus prædia possident, pro modo » scilicet latitudiniscujusqueagriquæprope » ripam sit : novus autem alveus juris esse » incipit cujus et ipsum flumen est. Quod si » post aliquod tempus ad priorem alveum » reversum fuerit flumen, rursus novus al» vous eorum esse incipit qui prope ripam » ejusprædia possident. » Ibid. § *Quod si » naturali* 23.

« Alia sane causa est si cujus totus ager » inundatus fuerit; neque enim inundatio » fundi speciem commutat, et ob id si re» cesserit aqua, palam est eum fundum ejus » manere cujus et fuit. » Ibid. § *Alia sane causa* 24.

PER ACCESSIONEM (1).

Accessio est, quando res unius accedit seu adjungitur ad rem alterius per laborem aut industriam humanam.

Dico, d sil regula generalis. Quando res unius conjungitur rei alterius, lotum compositum ex utroque est illius cujus est principale in composito, I. *Cum aurum* 19, § Perveniamus 13, ff. De auro et argento lib. 34, lit. 2,etconformitcr huic reg. juris 28, in 6 *: Accessorium sequi congruit naturam principalis.* Intelligc tamen semel pro semper cum obligatione reddendi domino æstimationem minus principalis, etiam si bona fide fuerit usurpatum.

Hinc inferes 1° quod, si ornatus causa gemmam alienam annulo tuo inferas, purpuram alienam vesti tuæ consuas, I k rculem in mensa aliena depingas, pictura cedat mensæ, purpura vesti, gemma annulo, etiamsi gemma sit pretiosior annulo, aut purpura vestimento; quia id cujus ornandi gratia aliud adjungitur, censetur principale, idcoque accessionis jure hoc aliud sibi vindicat,!, cit. et Institut, lib. 2, til. 2, De rorum divisione, § *Si tamen* 26. Dehigo apud Sporer existimat quod, si res a.'îena possit separari absque lotius dcslruclior.e;

(1) Vide oclavira **Annotationem,** (Q Vide nonim AdouUhoacm.

nt gemma ab annulo, remaneat prioris domini. Sed jura laudata contradicunt. Remanet tamen priori domino actio ad exhibendum antailnm ut excludatur gemma.

Inferes 2o c contra quod, si pinxeris in tela aliena, hæccedat luæ picluræ, si pictura sil pretiosior tela; quia id non iit causa ornandi telam. Idem dic descriptura. Quamvis enim Instit. cil. *$Liltcroe*, dicatur litteras etiamsi aureas debere cedere chartis seu membranis, id videtur intclligcndum de chartis ct membranis quæ tunc temporis erant rariores el pretiosiores litteris. Sed cum nunc sint vilis pretii, contrarium videtur dicendum, maxime cum litleræ non adhibeantur chartis ad earum ornatum, sed chartis utamur lanquam subjecto seu materia. Ita plerique auctores.

Inferes 3° « Cum in suo loco aliquis aliena » materia ædificavil, ipso dominus intclli- Dgiiur ædificü; quia omne quod ædilicatur DSolo cedit tanquam principali. » Ita in terminis l. *Adeo, § Cum insuo,* ff. De acquirendo rerum dom. lib. 41, tit. 1. Sed diruto ædificio, elnon ante, materiæ dominus poterit eam vindicare, nisi prius ipsi sil data satisfactio, quam quovis tempore potest exigere. Ibid.

«Ex diverso, si quis in alieno solo sua » materia ædificavil, illius fit aedificium cu- » jus est solum ; et si scit alienum solum es- »se, sua voluntate amisisse proprietatem » materiæ inlelligitur : ita ut neque diruto » quidem ædificio, vindicatio ejus materiæ «competat, *saltem in foro externo.* » Ibid. Excipe tamen ex æquilatc naturali, nisi ea re negotium domini absentis utiliter gessisset. Si vero nescit qui ædificavil, alienum esse solum, prolium materiæ et operarum repetere potest. Ibid.

Inferes 4° «Si alienam plantam in meo solo posuero, mea erit. Ex diverso, si meam « plantam in alieno solo posuero, illius cri t, » si modo utroque casu radices egerit ; ante- » quam enim radices ageret, illius perma- d net cujus cl fuit... Et ideo in confinio ar- » bor posita communis est. « Ibid. § St *alienam.*

Si vero arbor tota in funde meo radicata **vel** posita, aliquas tamen radices agat in fundo vicino, mea est. Sed si ramos in fundum vicinum extendat , inde decidentes fruclus sunt vicini. Quod si rami impendeant alterius ædihus, monito el nolente arboris domino illam succidere, is qui dam. num patitur totam arborem cædere et lien» tolere non prohibetur. Quod si agro impendeant lanium ad quindecim pedes a lit. ra, potest arbor coerceri, seu ejus rami exscindi, 1. 1, ff. *Dc* **arboribus** *canlcndii,* lib. 43, tit. 27.

PER CONFUSIONEM (1).

Confusio rerum dicitur, quando corpora distincta ita miscentur ut in unum coeant, sic, ut nulla pars designari possit quæ non sit ulriusquc miscentis : ut si vinum meum cum tuo misceatur in dolio, ex meo frumento et luis lupulis concoquatur cercvisia; sicut enim in his cl similibus nulla pars assignari potest quæ non sit vinum aut cerovisia , sic nulla assignari potest quæ non spectet ad utrumque deminum.

Dico 1° Quando cx consensu duorum dominorum aut casu materiæ confusæ fuerint, lotum conflatum est pro rata ipsis commune,!. Jdcosup. cit. et Instil. *De rerum divisione,* § Si duorum. Ratio est ; quia consensus reciprocus vel casus utrique accidens id præslare videtur.

Si vero uno volente ct altcro nolente aut ignorante, materia ulriusquc confundatur, lotum conflatum illius erit cujus, attentis opera et materia, principale erit in conflato, conformiter reg. supra laud, quod accessorium sequi congruat principale. Unde si *ex* tritico luo et prope æquaïi alieno cerovisiani confecisti, tua erit, cum obligatione tamen reddendi aestimationem partis alien® :c contra, si ex tritico alieno cl solis tuis lupulis confecisti, erit illius cujus erat trilicum, quia est principale; cum obligatione tamen tibi reddendi tuorum lupulorum æslima· lionem, saltem si bona fide egeris. Quod addo, quia quidam auctores negant quidquam reddendum miscenti mala fide: quod utrum sit admittendum in foro conscienti® non ausim asserere, cum aequitatis naturalis sit neminem posse ditari alieno, nisi forte damnum patiatur cx confusione.

Confusioni affinis est formatio speciei, seu, ut loquuntur jurislæ, specificatio. Pro qua

*Dico*0* Dum quis ex aliena materia novam speciem formavit, si species ad priorem materiam integre redire possit, perlinelad dominum materiæ : ut si quis cx luo ri-

(i) Vide Adnotationem decim>m.

rrnto seiphum fabricavit, tuus est. Si vero m vies ad priorem materiam integre re- 're non possit, perlinet ad cum qui fabri- vil: ut si ex lana aliena vestem, ex r rio alieno calceum confecisti, tua est vesllii.luus est calceus, semper tamen cum dtaalione solvendi pretium materiæ; 1. ldrosæpecil.§7,etInstit. *Dererum divi-* itone,tit. I.§Cumex 25.

Quidam ex aequitate naturali, ut putant, Kipiunl vinum factum ex uvis alienis ct leumex olivis alienis; sed jura laudata cx- r-resse contradicunt, quippe quæ hæc exem- 1 fôrmalitcr proponunt in sensu nostræ nelusionis, el frumentum dunlaxat cx ,i i? alienis excussum excipiunt ; quia in- Iiunl, «Cum grana quæ spicis continentur perfectam habeant speciem suam, qui excussit spicas non novam speciem facit -ed eam quæ est delegit, » 1. *Adeo* cit. d dici non potest vino, oleo et simili- lusjunde est disparilas.

Quod si parlim ex sua materia, parlim cx <'na propc æquali speciem aliquam fecerit •s, voluti ex suo vino et alieno meile mulmfecerit, erit illius qui fecit; quia prinjaleponil, juxta id quod diximus de concione, § *Cum ex.* cit.

.Vola tamen quod , si quis sciens materiam esse alienam, eam confuderit, aut cx ' i novam speciem fecerit, res a pristino dolino vindicari possit ,1. *Dc eo ,* § Si quis, *i dd exhibendum* lib. 10, lit. 4.

FER COMMIXTIONEM.

Commixtio differt a confusione , quod in mrnixlione corpora non faciunt conticium, sed separata inter se maneant quoad fjbjlanliam, licet facile discerni nequeant: ut patet in commixtione lui ct mei frumenti, toæ et meæ pecuniæ ; quodlibet granum manet meum a luo distinctum, licet quod— njmsitproptcr mixtionem non cognoscatur. Inconfusione autem, ut dictum est, corpora in unum coeunt, sic, ut nulla sit pars quæ non sit mea cl tua : ut si vinum tuum et meum misceantur, ^uæl'oet guttula est mea ct lua, seu ex meo el tuo.

Dico. Quando duorum dominorum materi® ulriusquc consensu miscentur, com- Bonicalæ censebuntur, hoc est, cumulus ml utrique communis. At si casu vel neu- ru domino volente misceantur, non fit anslaliodominii, sed singulis competit in rem actio, quatenus vel apparet, vel judex, recognita , arbitrari poterit in illo acervo cujusquc esse , 1. *Idem Pomponius ,* ff. De rei vindicatione, lib.6, tit. 1, et Inst. *De re* tum divis.,* § Quasi frumentum. *Ratio est;* quia re manente integra, non debet illius transferri dominium , nisi de consensu domini. *Si dicas* id tamen fieri in confusione: disparilas est, quod in ea partes non maneant quoad substantiam separalæ sicut in commixtione , sed in unum continuum coeant, ut dictum est.

Si vero, uno tantum domino nolente aut inscio , mixtio liat ab altero cum voluntate formali vel implicita acquirendi dominium lotius, juxta!. *Si «licui nummi* 48, ff. De solutionibus, lib. 4G, tit. 3, reipsa acquirit. At contrarium videtur decerni § *Quod si frumentum* 28, Inst. De rcrum divis.

ARTICULUS III.

De modo acquirendi dominia rcrum qua sunt alicujus ; Nimirum.

DE PRÆSCRIPTIONE (1).

Nota. Dominia rcrum quæ sunl alicujus, duplici modo acquiruntur, volente el nolente domino. Volente domino, ut donatione, testamento, venditione el aliis contractibus, dc quibus specialiter el late suo loco. Nolente domino, et hoc tripliciter: 1° jure gentium, ut res caplæ bello justo fiunt capientis; 2 sententia judicis, uldum fur damnatur ad quadruplum; 3° auctoritate legis, ut praescriptione ; et de hac nunc versatur quæslio.

§ I. — *Quidprascriptio , quid usucapio?*

Præscriptio in jure idem est ac exceptio, cl præscribcre idem ac excipere. Excipere autem est opponere aliquid contra actionem ab allero intentatam, sive in civilibus, sive in criminalibus, ad eam vel omnino impediendam, vel ad differendam lanium, non tamen inficiendo fundamentum, sive, ut dicitur injure, instantiam actionis aut lilis; v. g. Titius instituit contra te actionem pro solutione equi libi venditi; si neges venditionem, quæest fundamentum actionis, non est exceptio, sed defensio, ct onus probandi incumbit adori. Si vero fatearis venditionem, sed opponas, puta, pretium esse solutum, aut quid simile, est exceptio, cl hujiw-

(I) \ ule undecimam AdooUlione/n.

probatio tibi incumbit. Quod si ador tuam oppositionem contraria exceptione redundat, dicitur replicatio; quam si tu impugnes, dicitur duplicatio, et sic deinceps, triplicatio, quadruplicabo, etc.

Porro exceptio ct duplex, ut jam innui : una peremptoria, qua actio simpliciter cl perpetuo excluditur, ut in præcedenli exemplo : alia dilatoria, qua actio non simpliciter et perpetuo excluditur, sed respectu certi loci vel cerlæ personæ, ut si opponas judicem non esse competentem, actio non simpliciter et perpetuo excluditur, sed tantum respectu talis tribunalis. Exceptiones dilatoria? regulariter debent opponi ante litis contestationem, secus peremptoriæ. Dico *regulariter;* quia suntquædam exceptiones de quibus vide si lubet juristas.

Præscriptio autem de qua hic agimus, hoc sensu sumpta, est quædam species cxceptionis pereniptoriæ, qua domino repetenti rem suam pristinam, opponitur possessio per certum tempus a lege definitum ; tali enim possessione acquiritur dominium , ul dicam infra : ipsa vero acquisitio dominii dicitur usucapio.

Verum nunc usu communi et in jure rccepio præscriptio sumitur pro ipsa usucapione, sive agatur de mobilibus, sive de immobilibus : non enim est n jure fundatum quod quidam dicunt, usucapionem esse de mobilibus, et præscriptionem de immobilibus, siquidem detur præscriptio de mobilibus, cl usucapio de immobilibus, Instit. lib. 2, lit. G. Ilis notatis.

Dico 1° Præscriptio seu usucapio est Acquisitio *dominii per continuatam possessionem certo tempore a lege definito,* 1. 2, fi'. *de Usurpat, cl usucap.* lib. 41, lit. 3.

Dico 2° Ad legitimam præscriptionem requiruntur quatuor conditiones . 1° possessio vera ; 2° titulus præsumplus : 3° bona fides ; 4° tempus legitimus. Ita communiter cx Sylvestro nostro, v. *Præscriptio* 1, n. 1. Quæ conditiones distinctis §§ expenduntur.

§ II. — ***Pera possessio.***

Ita reg. juris 3 in 6 : *Sine possessione prcescriptio non procedit;* ct palet, quia lotum hoc jus oritur ex possessione. Et ideo in tantum aliquis præscribit aut præscribere potest, in quantum vere et proprie, hoc est, suo nomine possidet, el quidem *ciiililcr* «allein : nam possessio naturalis non sufiicit, ut patet in colono qui possidet natur* liter, cl tamen præscrihere non potest. N* turalis el civilis simul optima est; sufficit tamen sola civilis, qua quis absens rei sui animo et facultate insistit; ideo enim partim civilis dicitur, quia hunc civilem effettum paril. Vide quæ dixi supra de possessione.

Hinc inferes 1°, laicum rion posse pra»; scribere jus decimarum, quantocuniqi? tempore illud detineat ; quia secundum jun est incapax possidere jus ecclesiasticum, quale est jus decimarum formaliter sumptum, hoc est, quatenus fundatur in spirituali oficio : secus si ex privilegio aut concessione Ecclesiæ illud habeatur, qualesunt decimæ quæ dicuntur infeodalæ ant cone. III Latcran. anno 1179, quia tun non est jus spirituale. Idem dicendum dt quovis alio jure ecclesiastico, cujus sunt incapaces laici ; item de rebus et locis sacris, quas jus prohibet a laico possideri.

Inferes2°, usufructuarium, colonum,locatorem, commodatarium, pignoratorem, cmphiteutam, feudatarium, tutorem, curatorem ct similes non posse præscribcre rem quam possident, quia illam non possident proprio nomine ct ut suam, soil nomine domini directi. Possunt tamen qui fructuarii sunt præscribcre jus ad fructus, quia illud vere possident.

Inferes 3°, religiosum nihil posse præscribcre, quia nihil potest proprio nomine possidere: item nec amentem, nisi initiocl tine possessionis fuerit mente compos; quia, sicut hoc sufficit ad possessionem, ita clad præscriptionem.

Notandum hic, in præscriplionejurium, quæ dicuntur *quasi possideri*, hoc axioma communiter receptum apud jurisconsultos; *Per actus liberos non inducitur præscriptio.* Unde quantovis tempore aliquis libere ct non tanquam ex obligatione mihi præslat aliquod servitium, nihil possum unquam præscribcre, quia non sum in possessione juris erga ipsum.

§ III — ***Titulus prersumptut.***

Qualis est, v. g. emptio, donatio, aut quivis alius modus quo transfertur dominium. Dico, *præsumplus ;* quia si esset venis , absque præscriplionc transferret dominium. Sufficit ergo quod rationabiliter ct bona lidccrcdalur verus; ut si emas vel dono aedpiasab eo qui reputatur rei dominus, ct oon est.

Ceterum quamvis ad omnem præscriplionem inchoandam requiratur titulus, alioquiti deficeret bona fides; item quamvis ad perficiendam præscriptionem , quæ dicitur brevis et longi temporis, nimirum decem vel viginli annorum, requiratur allegatio ct probatio tituli : conveniunt tamen communiter doctorcs , ad perficiendam eam quæ dicitur longissimi temporis, id est, triginta ulquadraginta annorum, regulariter non requiri probationem tituli, quippe qui tanto l m|wris spatio variis modis perire potuit. Excipe tamen quando ex jure vel aliunde vehemens est præsumptio rem cujus prærip1io prætendilur fuisse mala fide acquisilam aut possessam, nisi probetur possesriiiimmemorialis, id est, cujus initii non (islat memoria apud senioresqui testantur te nunquam aliter vidisse aut audivisse, et idem semper fuisse famam ct communem loci opinionem ; Sylvest. v. *Præscriptio 1* , q. I.Quia, juxta commune juristarum effatum, *Possessio temporis immemorialis til loco tituli.*

§ IV. — ***Bona fides.***

Quodl. 42. a. 24. o. — Ita reg. juris 2 in 6 : *Poutisor malæ fidei ullo tempore non præ*icriWt. Itemc. *Vigilanti,* c. *Quoniam,* cap. fin.de l'ræscriptionibus, Extra, lib. 2, lit. S,ex cone. Later, sub Innoc. III, ubi corriguntur leges civiles, quæ videntur admittere præscriptionem triginta vel quadrarinla annorum ut legitimam absque bona tide, his verbis : « Quoniam omne quod non est ex fide, peccatum est, sy nodali judicio definimus, ut nulla valeat absque bona a fide præscriptio tam canonica quam civilis, cum generaliter sil omni conslilutioniclconsuetudini derogandum, quod absque mortali peccato non potest observari : unde oportet ut qui præscribit, in anulla temporis parte habeat rei alienæ » conscientiam. » Et ratio est ; — in *h.* d. II. q. t.a. 5. q. 4. ad 2. — quia possessor imlæ fidei est in continuo statu peccati mortalis, rem alienam scienter delinendo : illa lutem quæ sine peccato esse non possunt, nulla praescriptione firmantur; quia ut Innoc. IV dicit in cap. *Non debet* 8, de Consang, afiln. *Diuturnitas temporis non mittit, ted auget peccatum.* Adde quod alioquin aperiretur via furibus ad præscribendum, indeque multiplicarentur in immensum , in detrimentum et destructionem rei·

Est autem bona fides, credulitas seu actus intellectus quo quis inculpabiliter credit rem esse suam , aut nescit esse alienam. Dico *inculpabiliter,* quia ubi error aut ignorantia unde hæc persuasio procedit, est culpabilis , non est bona fidos.

Dices 1° Admittenda est præscriptioquam leges civiles admittunt : atqui leges civiles admittunt præscriptionem cum mala fide, ul videtur concessum, *el patet* ex 1. *Sicut,* et 1. *Si quis,* c. De præscript. 30 vel 40 annorum lib. 7, iit. 39. Ergo.

Huic argumento duplex adhiberi potest solutio. Unde R. 1° *D. maj.* Admittenda est præscriptio quam admittunt leges civiles, si non repugnet bonis moribus, nec improbetur a jure canonico, *C.* secus, *N.* Repugnat autem bonis moribus præscriptio cum mala fide, quia sic præscribcns est in continuo peccato, ct ideo improbatur a jure canonico. — Quodl. cit. ibid. — Porro hujus contrarietalis inter leges civiles el canonicas ratio est, quia alius est finis quem intendit civilis legislator, scilicet pacem servare el stare inter cives, quæ impediretur si præscriptio malæ fidei non currerct, quatenus sub praetextu malæ fidei vexarentur legitimi possessores : finis autem juris canonici tendit ad quietem Ecclesiæ et salutem animarum ; nullus aulwn in peccato salvari potest, nec poenitere de damno vel de alinno, nisi recompense!.

R. 2° *D. min.* Leges civiles admittunt præscriptionem malæ fidei pro foro exteriori tantum, *C.* pro foro conscicntiæ, .V, Eatenus ergo leges civiles admittunt prascriptionem'malæ fidei, quatenus rejiciunt in foro exteriori actionem contra possessorem triginta vel quadraginta annorum, nec cogunt ipsum ad allegationem tituli, nec curant -.n bona vel mala fide possideat, ne, ut dixi, prætcxlu malæ fidei, legitimi cl bonæ finei possessores vexentur, sicque turbetur tranquillitas publica continuis litibus; non autem quod conferant dominium in conscientia possidenti mala fide* : imo si appareret mala fidos, possessio nihil prodesset, el cogeretur possidens etiam in foro exteriori resti lucro. Ita l. Si *quis emptionis*, c. de Præscript. 30 vel 40ann. lib. 7, lit. 39, ubi

sic dicitur : ơ Si bona fide ab initio cam rem D tenuit, simili possit uli præddio *(scilicet o exceptionis* 30 *vel* 40 *ann.*) ; sin vero mala » *fide* eam adeptus est, indignus eo videa- » tur. v El Innoc. IV, in cap. *Quia plerique,* Extra de Immunitate Ecclesiæ, dicit : « Ncc obesi quod diximus de præscriptione » 30 vel 40 ann. quia ibi jus non dat aliquod » dominium possidenti , sed tantum in » odium adversarii datur ei exceptio : sed » in eo cujus est exceptio odiosa.... dicimus » quod (enetur reddere. » Sic etiam resolvit Pontas ex Domat v. *Prescription,* cas. 8.

Inst, contra primam resp. Possessor malæ fidei legitime acquirit dominium rei possessæ post tempus a lege definitum : ergo praescriptio malæ fidei non est contra bonos mores. *Prob. ant.* Potestas civilis habet auctoritatem transferendi rorum dominia, ul dicemus infra : atqui reipsa confert possessori malæ *fidei per* præscriplioncm quam approbat. *Ergo.*

It. .V. *ant. Adprob. Posset distingui minor ad sensum secundae resp.* Sed insistendo primæ resp. el majoris explicationis gratia, *D. maj.* Potestas civilis lianel auctoritatem transferendi rerum dominia, ubi id exigit bonum commune, *C. ubi id non exigit* bonum commune, *N.* —Ibid, ad *i.*— *Igitur omnia sunt quidem principuin* ad gubernandum , sed non ad *relinendum sibi vel ad dandum aliis ; et si quæ leges tales sunt, t\ iannicæ sunt ct* non absolvunt a conscientia, sed a foro judiciali cl violenta, nisi id exigat bonum commune. Non exigit autem bonum commune quod possessori malæ fidei transferatur in conscientia dominium rei possess®, 1°quia, ul jura laudata loquuntur, eo beneficio indignus est ; 2° quia hoc beneficio inescati homines, ut plurimum bonis forlunæ inhiantes, per fas cl nefas occupare aliorum bona contenderent in perniciem rcipublicæ; 3° sufficienter succurritur tranquillitati communi, denegando actionem in foro externo contra iniquum possessorem cujus mala fides probari non potest; sic enim legitimi possessors sunt securi ab injusta vexatione.

Dices 2° Possum præscribere contra eum quem scio habere jus servitutis in meo prædio, v. g. agendi suum currum per illud, pascendi gregem in illo, etc. atqui est ibi mala tides, cum adsit scicnlia juris alieni. Ergo.

Λ. *N. min.* Licet enim sciam illum bibere jus servitutis in meo prædio , qua!· exponitur in instantia , nihil tamen ago illi, citum, nec aliquid omitto quod debeam po. nere; non enim teneor illum monereul sut jure utatur : sum ergo in bona fido sino quod mihi licet) illum jure suo non uti, q mihi libertatem reddi seu creari. Secus ess^t si alor haberet jus non quidem aliquid fo ciendi circa rem meam , sed ut cgoaliquil non faciam, v. g. ut altius non ædiiicem,ul fenestras in hortum ipsius non aperiam, etc, tunc enim ut extinguerem illud jus, requireretur ut illud ignorans bona fide facerem contrarium , el ille per certum tempus non contradiceret.

Aliud est ergo, *nota bene,* obligatio aliquid omittendi vel faciendi ; aliud obligatio aliquid tolerandi aut permittendi, si alter exigat : ad cxlinguendam priorem obligationem, requiritur ignorantia juris alterin', alioquin peccatur agendo contra illam, el consequenter subesi mala *fidos* : ad extinguendam voro posteriorem obligationem, sufficit sola nogligenlia aut cessatio exactoris, quantumvis conscius sim illius juris; quia, ut dixi, non teneor ipsum monere, *sicque sine peccato proinde* bona *Ude sino ipsum non* uti jure suo.

Pari modo et ob *camdem* rationem, præ*scriptio curri! contra leges* obligantes ad pœnam pecuniariam infligendam per judicis *sententiam,* v. g. ob non solutum vectigal, ob venationem *loco* aul tempore prohibito : secus tamen *de flebitis* pecuniariis quæ non sunt in pœnam aut de actionibus ad illa. *El ratio 'disparitalis est ;* quod in his, etsi non interpellat creditor, monet tamen terminus solutionis elapsus : undo cum debitor non solvendo peccet, non est in bona fide, proindeque non potest in ejus lavorem currere præscripÜo, *Ut palet etiam ex cap. fin. cit.* Ul igitur præscribalur tale debitum pecuniarium aut actio ad illud, requiritur quod debitor certo temporii spatio existimet se nihil debere, aut putet esse solutum vel condonatum. Sed in debilis quæ sunt in pœnam, ut si lex decernat centum libras solvendas ab eo qui fraudaverit vectigal, qui venatus fuerit in loco prohibito, etc. idem si bona mea fisco sint addicta ob crimen commissum; non Icneor monere, aut offerre bona mea fisco, nisi exigantur : el sic ex hac parte sum in bona fide, curritquc præscriptîo tacente exactore per certum tempus.

Die s 3' el specialiter contra modo (licta de debiti'pecuniariis. In variis provinciis, per bges municipales, famuli, operarii, undid, chirurgi, pharmacopola', venditores ieruni ad consumptionem , etc. qui intra certum tempus post præslilum servitium aul merces venditas non pelunt mercedem pactam (in Belgio assignatur bienriumedicto Caroli V, in consuetudine Parisiens! art. 125 assignatur annus tantum), ficluduntur a jure petendi, nisi debitoris chirographum ostendant. Item Philippus II pro eodem Belgio sancivil ul non nisi 1res anni censuum exigi possent, etsi piares delerentur. Ergo.

Il. juxta communem doctorum intelliftnliam, has leges non eximere in conscientia debifores ab obligatione solvendi, si rcicra non solverint; sed valere dunlaxal pro (oreexterno, sic, ut in eo denegetur actio præfaliscreditoribus. Et hoc merito; quia aluquin, cum minuta debita et eorum solutiones facile memoria excidant, debitores «objacerentpericuloSæpius idem solvendi, el lites super iis perpetua? suscitaretur.

P — *Utrum bona fides, arta cr quavis ignoMlia inculpata, suj/icial ad pr<rscriptfontm ?*

PicoP Bona fides, orta ex ignorantia fidi inculpata, sufficit ad præscriplioncm, Usi accipias a religioso vel minorenne, putans bona fide non esse religiosum aul mirennem.

Est ccrla ct communis , habclurque expnsse 1.*Juris,* IT. de Juris cl facli ignorantia, «t *patebit modo.* El ratio est ; quia tumtona fides requisita ad præscriplioncm oriatur semper ex aliquo errore, vix haberi pwcl præscriplio si error facli non sufficeret, maxime cum sil difficultas de errore juris, ut modo dicam.

Bico2'Bona fides, fundata in ignorantia i:culpata juris obscuri el vere dubii, suffic'd al præscriplioncm. Sic Sylvester v. *Præ- « riplio* 1, q. 3, § 3 el alii communiter ; cum jus est obeurum et dubium, non præsumilur in co qui ignorai mala tides, qua- lm præsumunl jura, quando jus est clarum, ul modo dicam. Eranciscus Ilcnno fingit run esse dividendam proportionate ad rationes utrirque militantes; sed quo fundamento non aperi I, nec video, cum supponatur præscribens ignorare inculpate rationes contrarias; si enim sciret, jam noû foret inculpate, ignorans, sed dubius.

Dico 3'· Ignorantia inculpata juris dari probabiliter non sufficit ad bonam lidem requisitam pro præscriptione. Est communior.

Prob. 1. *Juris* cit. ubi dicitur : *a* Juris » ignorantia in usucapione negatur prodesse, » facli vero ignorantiam prodesse constat. » L. *Nunquam,* ff. deUsucap. « Nunquam in *n* usucapionibus juris error possessoribus » prodest. » Item 1. *Pro emptore,* § Si a pupillo 15, ff. Pro emplorc, lib. 41, tit. 3 : « Si a pupillo emero sine tutoris auctoritate, » quem puberem esse putem, dicimus usu- » capionem sequi... Quod si scias pupillum » esso, putes tamen pupillis licere res suas » sine tutoris auctoritate administrare, non » capies usu; quia juris error nulli pro- » dost. »

Ex quibus conficitur hoc argumentum. Vis proscriptionis ex legum dispositione pendet : atqui leges non admittunt proscriptionem fundatam in ignorantia etiam inculpata juris præscrlim clari , *ul palet :* ergo.

Confirmatur. Cum mala fide nullo tempore procedit proscriptio : atqui is qui per ignoranlia injuris rem acquirit, habet malam fidem, uljura loquuntur, 1. *Quemadmodum,* c. de Agricolis et consitis : ergo.

Excipiunt tamen hujus sententia'patroni eos in quibus juris error toleratur, ut sunt minorâmes, rustici, mulieres , etc. quia jus in iis non prosumit malam (idem, si aliquam diligentiam adhibuerint.

Item plerique illorum existimant errorem juris clari, etsi non sufficiat ad praescribendam rem ipsam, sufficere saltem ad pr®scribendos trucius rei ; quia, inquiunt, error circa fructus videlur esse error facti, putat enim possessor se illos percipere ex re sua.

Dico 4° Mihi probabilius est ignorantiam inculpatam juris clari, si detur, sufficere ad bonam fidem, nec officere proseri dioni saltem longissimi temporis scilicet ir qinta annorum, ad quam non requiritur titulus. Ila Joan. Medina, Covarr. ad reg *Possessor* p. 2, 7, concl. 2, cl alii apud Lessium , qui lonol oamdem sententiam.

Prob. Covarruviæ cl ejusdem Lessii rationibus. 1<» Proscriptio triccnxfia non requirit titulum, sod tantum possessionem bo-

næ fidei tanto tempore continuatam : atqui qui errat in jure eliam claro, potesl habere lionain fidem ct possidere tempore præscripto:ergo. *Prob. min.* Quia, ul suppono, fecit quod commode potuit ut cognoscat jus, alias ejus ignorantia non foret inculpata, qualis supponitur : ergo habet bonam fidem. *Confirmatur.* Error circa jus obscurum non excludit bonam fidem, quia supponitur invincibilis ex hoc quod homo fecit quod in se erat ut cognosceret veritatem : ergo similiter, quando jus est quidem secundam sc clarum, sed tamen quærcnti ignotum, si fecit quod in se est ut assequatur veritatem.

Prob. 2® Ideo ignorantia juris clari impedit *praescriptionem, quia qui illud ignorat præsumilur habere malam Udem, vel etiam revera habet secundum modum loquendi in jure : atqui secundum juscicile, praescriptio tricenaria habet locum eliam cum mala tide, ut dictum est. Slalim repones, jus civile quoad hoc esse emendatum per jus* canonicum : equidem ;scd *non est emendatum* nisi quoad malam fidem quæ si cum *peccato, ul palcl ex juribus laudatis : non est* autem peccatum in possessione, ubi error est invincibilis, proindeque jus civile quoad hoc non est emendatum.

Ad rationes in contrarium, R. 10 jure illa inlelligenda esse de præscriptione quæ fit temporc ordinario deccm vel viginli annorum; non vero dc præscriptione longissimi temporis triginta vel quadraginta annorum. Qui, ut observat hic Lcssius, præscriptio tricenaria jure Pandectarum, unde præfalæ leges citantur, non est cognita, sed juro codicis introducta. Adde in jure sæpc dici quædam præscribi non posse, quia non proscribuntur tempore ordinario , licet præscribantur tempore extraordinario, ul sunt, v. g. legata, fidei-commissa, furto ablata, etc.

R. 2° illa jura procedere ex præsumptione malæ fidei; jure enim præsumilur aliqua negligentia aut culpa, adeoque mala tides in eo qui jus clarum ct evidens ignorat : cl ideo in foro externo non prodest talis error, nisi probetur adhibitam fuisse omnem diligentiam ; attamen prodesse potesl in foro interno, ubi cessat præsumptio cl statur pro veritate.

Ad confirmationem, R. paritor talem vocari malam fidem cx præsumptione# aut saltem non esse malam fidem quæ sil cim peccato, quæ sola officit præscriplioni.

Et sane, cum jura universaliter ct indill fcrenler loquantur de errore juris, nq distinguendo inter jus clarum el obscurun, j non video cur error juris clari potius oflir-rot præscriplioni quam error juris obscun si utrinquesit inculpatus; quod tamen ut limum satis communiter admittitur. II. unum fateor, rariorem et raro admitten*, dum esse errorem inculpatum juris clari, quia regulariter mediocri diligentia dcpellitur.

§ IV. — *Utrum dubitans sitne res sua vel allui, sit possessor bonaJidei, possitquepriescribert!*

Dico 1° Qui ante inchoatam possessionem dubitat sitne res sua an *aliena, non est possessor bonæ fidei, nec posesl præscribcre, lla communiter. Quia non est ratio cur* ilk *potius rem possideat quam aller, proindeque sibi vindicans facit injuriam alteri,* tl se *exponit periculo usurpandi alienum,* l

Dico 2°Qui post inllam bona fide posses- j sionem dubitat *sitne*rcs sua an aliena, si facta *diligenti inquisitione non deprehendat esse alienam,* probabilius remanet *possesor bonae fidei,* poleslque *praescriptionem* continuare. Ita Sylvester, Navar. Covar. Sylvius, Pontas v. *Prescription,* cas. 8, ct communius contra Soto et aliquos rcccnliores.

Plures probant hanc assertionem ex cap. cit. *Finali* de Prescript. ubi dicitur . : « Unde oportet ut qui præscribit, in nulla i « temporis parte habeat rei alicnæconscien- » tiam. » Et ex cap. *Si virgo* 34, q. 1, ubi dicitur : « In jurc prædiorum tandiuunus- » quisque possessor bonæ fidei dicitur, » quandiu possidere sc ignorat alienum : 0 atqui, inquiunt, dubius non est sibi conscius rem esse alienam, ct ignorat s£ possidere alienum. Ergo.

Verum , inquiunt alii, datur conscientia non solum certa, sed ct dubia ct probabilis; neque dici potest simpliciter ignorare se l possidere alienum , qui dubitat aut probabiliter credit esse alienum. Ilis itaque probationibus in sua probabilitate relictis, aliunde

Prob. 1° *conclusio.* Juxta reg- juris, *In dubio melior est conditio possidentis :* atqui hanc meliorem conditionem sic intclligunt omnia tribunalia tum civilia cum ecclesiastica, at lotum adjudicent possessori ; isque l tsl omnium hominum sensus, ul credant j K tuta conscientia relinere quod sibi ratio- l ne possessionis adjudicatum est : ergo. 2° Cum homines ex una parte rerum avidi, i non soleant suas apud alios relinquere, sed diligenter eas custodiant, cl ex alia vir probus non soleat acquirere possessionem alicujusrei absque justo titulo : hinc quando io bonis fortunæ dubium independenter a possessione oritur utrinque æquale, ipsa possessio magnam inferi præsumptionem possessorem esse dominum rei quam possidet.

Igitur quamvis possessor in nostro casu dubitet speculative sitne res sua an aliena, elan possit eam relinere; attamen ex duplieiprincipioposito potesl reflexe sibi formare judicium practice certum, *sic;* 1°Secundum jura possessio bona fide inchoata , l est sufficiens ratio in dubio superveniente ' ad rem sibi retinendam : atqui possideo possessione cum bona fide inchoata : ergo. 2» In pari dubio probabilius est ex ipsa possessione possessorem in bonis fortunæ esse dominum rei quam possidet; sed licitum est sequi id quod est probabilius. Ergo.

Scio quosdam recenliores negare hoc cflatum, *Indubio melior est conditio possidento*, reperiri in jure canonico; sed errant. Etenim cap. *Ad aures,* Extra, de Præscriptionibus, lib. 2, tit. 26, Alexander III dicit Maurilano episcopo : « Tuæ fraternitati tc- a nore præsenlium innotescat quod de jure a divino et humano melior est conditio possidentis; quiaquadragcnalis præscriplio » omnem prorsus actionem excludit. » Item reg. juris 65 sic habet : *In pari causa melior tslcondiliopossidentis :* quod idem est. Insuper, dato quod hæc regula in terminis non rcpcrirclur in jure canonico, suflicercl quod illam sua praxi approbat Ecclesia , juxta illam formando sua judicia, lites dirimendo, de beneficiis disponendo, uti conitanter facit.

Dixi in conclusione, qui *dubitat sitne res ma* an aliena ; quia si dubitaret an possit eam relinere, amillercl bonam fidem, nec posscl præscribcre ; ut habetur expresse l. Si *fur,* IT. de Usucapionibus. Et ratio est, quia tunc ageret cum conscientia dubia , ideoque illicite ct cum mala fide.

Dices cum Perfectore Tournely. 1° Ad bonam fidem requiritur ul quis quiete et i tranquille judicet rem esse suam . atqui in dubio fundato non potesl hoc quietum ct tranquillum judicium eflonnare, sed vacillans tantummodo : ergo. 2° Non licet sc óχponere periculo rem retinendi a'.icnam ; sed qui dubium grave el discretum habet, exponit sc periculo rem alienam relinendi, 3° Non salis explicatur cur non liceat possessionem inchoare cum dubio, camdcin vero liceat cum dubio continuare. Ergo.

R. hæc argumenta facile solvi cx principiis positis. Unde *ad primum , D. maj.* Ad bonam fidem requiritur ut quis quiete ct tranquille judicet rem esse suam , judicio practico, C. judicio speculativo, *N.* Dubitans autem speculative in casu, reflexe ad principia posita, judicat certo practice rem esse suam, seu saltem posse eam retinere ul suam : tum quia jura permittunt possessionem bona *fide inchoatam posse, non* obstante dubio superveniente, *continuari, ul palcl cx didis. Jure autem id posse nulli* dubium esse debet ; si enim possint quandoque transferre dominium , *a fortiori* possessionem , quæ est quid minus. Porro quod licite possidetur, bona fide possidetur.

Ad secundum, parilcr D. min. Qui dubitat practice, exponit sc periculo, etc. *C. min.* qui dubitat speculative tantum, et per judicium reflexum judicat certo contrarium, *N. min.*

Ad lerlium, N. ant. Ei enim qui cum dubio inchoat possessionem, nulla ratio suffragatur, qua possit practice judicare id sibi licere, *ul patet.* Illi vero cui post inchoatam bona fide possessionem supervenit dubium, suffragatur præsumptio orta cx ipsa possessione seu ejus circumstantiis; sufTragantur ctjura permittentia talem possessionem continuari, cx quibus practice judicat sc posse rem illam relinere. Nec sibi satis constare videtur laudatus theologus ; siquidem infra de rcstil. in genere ari. 5, sccl. 3 sub finem, quærcns utrum possessor dubia; fidei, si facta inquisitione rcmancal dubium , possit rem vendere, *respondet affirmative.*

Dices iterum cum Aurelio Picllc. Qui dubilal an sil in slalu peccati, non accedit cum bona fide ad sacramentum cucharisliæ : ergo similiter qui dubitat an res sit aliena, non eam bona fide possidet.

R. N. conscq. Disparilas est, quod in primo casu nihil occurral quod dubitanti bonam fidem conferat, ul *palcl:* in secundo

autem occurrit tum præsumpliocx ipsa possessione, tum facultas juris hanc possessionem ut licitam approbantis, ut sæpe dictum est.

Insl. cum eodem. Possunt occurrere motiva quæ elidant illam praesumptionem ex possessione. Ergo.

R. Vel illa motiva sic elidunt praesumptionem ex possessione, ut evidenter aut probabilius ostendant rem non esse possessoris, et tunc non remanet dubium , de quo solo cslquæstio; vel sic elidunt praesumptionem ex possessione, ut hoc non obstante remaneat adhuc.dubium, et tunc succurrit posssori facul las concessa a jure rem relinendi.

Repones cum eodem. Hæc facultas non colligitur certo ex laudato juris axiomate, quod *in pari causa vel dubio melior sil conditio possidentis.* Quia, absque eo quod totum concedatur possessori, uon leneatui slalim se possessione spoliare, sed possitanlea inquirere, et quod judex non possit con-11(ra ipsum sententiam ferre; hoc enimduplici modo est melior conditio ejus. 3u Quia Glossa in hanc regulam affert plura exempla ex diversis locis juris, quæ ostendunt illam ad aliud pertinere quarn ad assecuràndum cum qui rem dubius possidet, Ergo.

R. posthabitis rationibus allatis, el interpretatione Glossæ, laudatum axioma , ul dixi prius, in omnibus tribunalibus civilibus el ecclesiasticis nostro sensu *intelligi, sic,* ut totum sil adseribendum possessori ; ct ita ubiquejudicari ; proinde temerarium videri hanc universalem tum rcipublicæ tum Ecclesiæ praxim, et communem omnium cordatorum sensum, velle suggillare.

Replicabis cum eodem. Innoc. III, interrogatus utrum conjux dubitans de validitate matrimonii, possit petere cl reddere debitum : respondet posse reddere, non petere, cap. *Inquisioni,* Extra, dc Sententia cxcomm. lib. 5, (it. 39. Ergo laudatum axioma non intcllLebat pontifex uti nos intelligirnus, alioquin non solum reddere, sed ct petere debitum concessisset.

11. N. Consrq. Sic enim cl nos inlelligimus in casu posito matrimonii, sed inde non sequitur eodem modo esse intclligendum in bonis forlunæ ; quia disparilas est 1" quod in casu posito possessio matrimonii non facial pracsumplionem pro illius validilate (puta quod prior conjux sit potius moi tuus quam virus, quod non sit impedimentum consanguinitatis aut aliud), wt possessio in bonis forlunæ facit presumptionem pro jure possidentis. 2° Quia validilas matrimonii alias invalidi non subjaa dispositioni legum humanarum , siculsubjacet translatio aut conservatio possessioni in bonis foriunæ.

§ VII. — *Tempus legitimum.*

Nota 1°, respective ad præscriptîoneni multiplex tempus distingui injure, breve, longum , longissimum , et immémoriale Breve, est trium annorum. Longum, c$ decem aut viginli ann. Longissimum, Inginta vel quadraginta ann. Immémoriale, cujus non exlat memoria apud seniores.

i\ola2 res quæ praescribi possunt, alia; esse mobiles, alias immobiles. Mobiles dicunlur, quæ loco moveri possunt, ut sunt animalia, vestes, currus, naves, instrumenta, pecuniæ, etc. ad quas reducuntur débita mobilium ct actiones ad illa. Immobilis sunt, quæ loco moveri non possunt, ut domus, prædium, etc. ad quasreducunlurjura est actiones ad immobilia ; item beneficia, census, *jus* patronatus, usufructus ct servitutes; hæc enim fixa manent etinslar immobilium fructum aderunt.

Dico. 1° Res mobiles sive privatorum sii Ecclesiæ (nisi forte excipias ecclesiam Romanam) , cum titulo præscribunlur spalitrium annorum tam inter absentes quam inter præsentes.

Quantum ad res privatorum , habetur Inslit. *de Usucap.* § 1 etc. *de Usucap. transformanda,* l. unica.

Quantum ad res Ecclesiæ, habetur Authent. *Quas actiones,* c. dc Sacrosanctis Ecclesiis, his verbis : « Quas actiones alias decennalis, alias » vicennalis, alias Iricen- » nalisprælcriplio *excludit.* Ilæ,si religio- » so loco competant, quadraginta annis cx- « eluduntur: usucapione triennii vel qua- « driennii praescriptione in suo robore duri rantibus; sola Romana ecclesia gaudento «centum annorum spatio vel privilegio.)) Propter quæ ultima verba excepi suhdubio ecclesiam Romanam. Quidam enim ha*cverba referunt ad solam præscriptionem decennalem , vicennalcm, triccnnalem , quæ est de immobilibus: alii referunt *ad* lotum contextum, proindeque ad usucapionem triennii, yel qnadriennii, quæ est dc mobilibus ' cl his favo*, jus canonicum causa 10, q. *3.*

rap. ultimo , utrccipicns praefatam Authenticam non distinguit interres mobiles ici immobiles, nec restringit ad solas imniobiles,srtl generaliter cl indistincte dicit *wtccltsia·Romana·.* Ilæc sunl verba : « Vcî necanda' tlomanæ leges divinitus per ora cpiorum principum promulgalæ , rerum pejus *(scilicet ecclesiæ Romance)* præscrij)ptionem nonnisi per centum annos admitpluiit.)) Vide si lubel Lessium hie dub. 7, pro el contra disserentem.

Excipiuntur eliam res furlivæ , quæ in oijuscumquemanus perveniant, ptæscribi non possunt nisi spatio triginta annorum, Instil, *de l'sucap.* § Furiivæ. « Unde, *ul tadnrlit ibid. Justinianus,* in rebus moi bilibus non facile procedit ul bonæ fidei ppos.'cssoribus usucapio competat *(intelligt l'mporc ordinario);* nam qui sciens i alienam reni vendiderit, vel ex alia causa » tradiderit, furtum ejus committit, v

I>ixi,/<un *inter absentes quam inter prcc-*quia licet llcnno requirat quatuor annos inter absentes, jura tamen laudata nullam faciunt distinctionem inter præsentact absentes quoad mobilia, neque hanc distinctionem lego in aliis auctoribus.

Dico 2° Absque titulo res mobiles sive privatorum sive Ecclesiæ (excepta ul supra lb mana), non præscribunlur nisi triginta annis.

Quantum ad mobilia privatorum, colligitur ex l, *Sicul* 3, c. de Præscript. 30 vel lOann. lib. 7, lit. 39, ubi decernuntur triginta anni ad præscriptionem immobilium absque titulo ; cl cum nihil aliud sit jure 'incitum pro mobilibus absque titulo, coiligunt auctores idem dc ulrisquc esse cenlendum.

Quantum ad mobilia ecclesiarum , *ratio* «I, quia cum ecclesiæ (excepta forte Romana ul ante), non habeant privilegium pro mobilibus, eodem modo loquendum cslde illis ac de mobilibus privatorum.

DicoZ' Res immobiles privatorum cum titulo praescribunturdecem annis inter præsdlts, viginli annis inter absentes. Ita Instit. *itUsucap.* § 1 et l. *Cum longi,* de Præript. longi temporis. Absque titulo autem 'he inter præsentes sive inter absentes, re-,uruntur li iginta anni, 1. *Sicul in rem,* cl LSiqiiù, c. de Præscript. 30 vel 40 ann.

I'ræscnles censentur jure Rom. qui haiilanlin eodem territorio, v. g. Leodiensi, etiamsi ros alibi sint silæ. Absentes e contra, qui habitant in diversis territoriis. In Gallia præsentes dicuntur qui sunt sub unius ballivi vel senescalli jurisdictione. Sed quia is contra quem praescribitur respectivc ad præscribcnlem potest esseparlim praesens, partim absens; notant communiter auctores, duos annos absenuæ computandos esse pro uno anno praesentiæ; ita ut qui possedit quinquennio inter præsentes si rei dominus absit in posterum , prase: i hens debeat ilei um possidere decennio, antcquam præscriptionem perficiat.

Dico h' Ad præscribcnda immobilia con lia ecclesiam Romanam, sive cum titulo , sive sine titulo, sive inter præsentes, sive inter absentes, requiruntur centum anni, l. cit. *Quas actiones;* contra alias ecclesias, monasteria, hospitalia, causas pias, quadiaginla anni, ibidem; conlra monasteria oidinisS. Benedicti claliorum ordinum qui hujusmodi privilegiis communicant, sexaginla anni, ex privilegio Eugcnii IV.

Ilæ sunl regulæ communes, a quibus tamen fiunt plures exceptiones. Praecipuas pono. Excipitur 1° pupillus contra quem , quandiu est in ælate pupillari, nulla procedit praescriptio sive mobilium sive immobilium, 1. *Sicut in rem, c.* de Præscript. 30 ann. Si vero sit minor, requiruntur triginta anni, 1. *Ultima,* c. In quibus causis.

2° Qui pacifico absque simoniaco ingressu possidet triennio beneficium , praescribit conlra actionem cujusvis impclitoris, reg 33 Cancellariæ.

3° Actio injuriarum exspirat lapsu uniu anni, 1. *Si non convicii, c.* de Injuriis. Ac lio ad accusandum adulterium ad pœnai. sive criminalem sive civilem, præscribilu lapsu quinquennii, 1. *Adult,* c. Ad legem Juliam de adulter. Non tamen extinguilur ad petendum divortium, cap. *Admonere* 33, q. 2. Actio de aliis criminibus accusandis ad pœnôm, extinguilur lapsu viginli annorum, l. *Querela ,* c. de Falsis. Non tamen extinguilur in judice jus quo possit cx oficio prbcedere conlra infamatum. Actio ad reclamandum conlra professionem religiosam , exspirat quinquennio, ex conc. Trid. sess. 25 de Regular, cap. 19.

4 Si res hypothccata possideatur λ lore vel ab ejus hærede, actio hypothecaria creditoris non extinguilur nisi quadraginta annis. Si 'ero ab alio quam a debi-

tore aut ejus hærede possideatur, ut si vendita fuit illi qui ignorabat hypothecam, extinguitur decennio inter prosentes, vicennio inter absentes, \ *Cum notissimi, c. de* Præscripl. 30 ann. et 1. 1 et 2, c. *Si adversus creditorem^*

5° Actio fisci contra bona fisco addicta, ob non solutum vectigal aut similem causam , extinguitur quinquennio, 1.2, c. *de Vectigalibus et commissis.* Si ob crimen aliud, non extinguitur actio fisci, quandiu reus puniri potest. Quod si bona jam fisco sint tradita, non extinguitur ejus actio nisi quadraginta annis, 1. *Omnes,* c. de Proscript. 30 vel 40 annorum.

6° Contra civitates, ct *a fortiori* contra provincias et regna, non proscribitur nisi quadraginta annis, quoad bona quæ ipsis obveniunt per hæredi Litcm, legatum, fidei-commissum , donationem ct emptionem , 1. *Ul inter divinum,* c. de Sacrosanctis Ecclesiis. Idem cense de iis regum et principum bonis quæ sunt coronæ annexa, ut sunt urbes, castra, prodia, silvæ, vivaria, etc. quia hæc sunt bona regni seu provinciæ. Quæ autem rex seu princeps possidet ul privatus, proscribuntur ut bona privatorum.

7° Servitutes proscribuntur tempore ordinario ut immobilia, excepta servitutequæ dicitur discontinua, quia non semper eteontinuo exercetur, ut servitus agendi currum per agrum alterius; hæc enim non proscribitur absque titulo, nisi tempore immemorial!. Ha colligunt auctores cx 1. *Servitutes* 4, ff. de Servitutibus.

8° Immunitas a solvendis decimis cum titulo proscribitur quadraginta annis, sine titulo tempore immemorial!. Quamvis enim decimae debeantur jure naturali, quia tamen interdum aliqui ex privilegio eximuntur, potest hæc exemptio proscribi.

9° Quando jus commune aut prosumptio malæ fidei obstat proscribenti, res ab eo proscribi non potest nisi quadraginta annis cum titulo, ct sine titulo tempore immemorial!, cap. 1 *de Præscript.* in G; quia possessio immcmorialis habet virn tituli, quatenus .acit justi tituli prxsumplioncm cl excludit præsumplioncm malæ fidei.

Dc dormitione et interruptione proscriptionis.

Tandem pius solito temporis requiritur quando dormit aut interrumpitur proscrip- j tio. Tunc dormire dicitur, quando jamb, choata cessat; sic tamen ut, finita cana propicr quam dormiebat, iterum reviviscat,; et posteriores anni computentur cum prie, ribus, non computatis iis quibus dormivit Et hoc accidit 1° tempore belli aut pestis quando jus non dicitur; 2° quando is conln quem proscribitur, agere non potest,i pupillus, filiusfamilias respectu bononic advenlitiorum, uxor vivente marito, cap:i-vus, absens propter publica negotia, ullt galus. 3° Quando Ecclesia caret rectore ai i habet impotentem, dormit proscriptio coo i lra Ecclesiam.

Dicitur autem interrumpi proscripti; quando sic cessat ut, si rursus reviviscat, posterioresanni non continuentur cum pri-ribus, sed debet de novo inchoari. Elii accidit 1° naturaliter, ut cum aliquid incipi: deesse quod necessario requiritur ad pre- l scriptionem, ut bona fides, vel possessio, etiam vi ablata, si ejectus per vim non postulat intra annum restitui, 1. 3, c. *Undeti;* 2° civiliter, quando nempe per actum juridicum interpellatur, ul per litis contesta-tionem. Si tamen actor sponte litem deserat, non interrumpitur proscriptio, quia tun; censetur agnoscere injustitiam contcslali:-nis. Quidam etiam arbitrantur li lis contestationenon interrumpi proscriptionem triennalem; conveniunt tamen quod si præscribens condemnetur, debeat restituere.

§ VIIL — ***An et quanto tempore consuetudo proscribat contra legem ?***

4. 2. q. 97. a. 3. — *Dico* 1® Consuetudo non potest derogarc legi nalurali aut divins, utpote in quam nihil potest humana potestas : potest tamen derogare legi humana, si sit rationabilis et legitime proscripta. Ita can. *Cum tanto* 11, Extra, de Consuetudine lib. 1, lit. 4, his verbis : cr Cum tanto sini » graviora peccata quanto diutius infelicem «animam delinent alligatam, nemosanæ « mentisin telligit, naturali juri (cujus trans· » gressio periculum salutis inducit) qua· » cumque consuetudine, quæ dicenda esi » verius in hac parte corruptela, posse ali· » quatenus derogari. Licet etiam longaera « consuetudinis non sil vilis auctoritas, non tamen est usque valitura, ut vel juri posi-» tivo debeat praejudicium generare, nisi » fuerit rationabilis et legitime proscripta. >

Dico 2° Consuetudo legi contraria, quara legislator scit in particulari ct tolerat, tollit vim legis post duas vel 1res ejus infractiones, absque determinato tempore el indopendentor a proscriptione. Ila Sylvester, v. Consuetudo n. 6, el alii passim. *Rado est;* quia dum legislator scit suam legem non servari et tolerat, etiamsi id liat metu difficultatum, censetur consentire ul non servetur, ne respublica perturbelur, sicque implicite suæ legi detrahit.

Quæ autem opponi possent cx jure de lonp tempore requisito ad hoc ut consuetudo deroget legi, inlclligenda sunt de consuetudine quam princeps in particulari ignorat, tl quæ ideo indiget proscriptione. Unde

Dico 3" Consuetudo legi contraria quam legislator ignorat in particulari, non proscribit contra legem civilem nisi decem annis.

Ratioesl, quia quando princeps ignorat consuetudinem in particulari, non censetur ita huic consentire, sicut illi quam novit el tolerat; sed illi in lanium consentit, in quantum consentit in genere decreto juris quo statuitur consuetudinem legitime proscriptam derogare legi : ad hoc autem requiritur certum temporis spatium, quod auctores determinant ad decennium contra legem ctvitan,exl. 1,2,3, c. *Quæ sil longa consuetudo,* ubi dicitur, *longam consuetudinem habmcim legis.* Decennium autem injure dicilur longum tempus.

Idem esse dicendum de consuetudine adversus legem ecclesiasticam nondum receptam moribus utentium, censent Navarr. felinus, Dominic. Covarr. Asor. quos citat etsequitur Lcssius. At contra receptam quadraginta annos requirit communior sententia Syhestri et aliorum ; quia secundum jura, contra Ecclesiam non proscribitur nisi quadraginta annis : attamen etiam sufficere dcccm annos probabile rcputal idem Lcssius; quia obligatio subditorum ad legem non dicitur proprie el in rigore bonum ecclesiasticum.

1'trum vero requiratur bona fides in subditis ad hoc ul consuetudo proscribat contra legem, affirmat Sylvester, Lcssius, etc. negat Sporer cum quibusdam aliis; quia, inquit, alios vix unquam ulla lex proscriberetur. Ego Limen arbitror requiri bonam fiilfm,ex illa rcg. generali, quod *Possessor valefulei nullo tempore præscribal,* a qua ton datur exceptio iirjurc canonico. Ad rationem Sporer, *R.* quod, quando major par legem recusat, præsumitur prudens legislator non velle cogere suos subditos ad ejus observantiam , ne injiciat diis laqueum in eo ipso quod ad eorum bonum ordinatum volebat; idquedum persuasum habentsuddili, bona? fidei dici possunt : et ex tunc tantum,meo saltem judicio, eurrere incipit proscriptio.

Hic notandum pro conscientia, quod, quando lex aliqua passim non observatur, praesertim a viris probis, quamvis id nesciat in particulari legislator, nec affluxerit tempus requisitum a lege pro ejus proscriptione, et ideo possit legislator et qui ejus vices gerunt hujus legis nondum proscripta?, absque nova promulgatione, observantiam urgere in foro contentioso, atque in eodem secundum hanc legem judicare : attamen in foro conscientia? desinit obligare , ex mente praesumpta legislatoris, qui, ut diximus, non intendit injicere laqueum animabus. At de hoc forte latius dum de Legibus.

§ IX. — ***An et quanto tempore præscribal. qui rem bona fide accepit a possessore mala fidei?***

Dico 1° Hæres immediatus possessoris mala? fidei non potest ullo tempore proscribere. Ita Sylvester et communiter. *Palet* ex *§ Diutina* Instit. de (Jsucap. ubi dicitur : « Si ille *(defunctus)* initium justum non hajj buit, hærcdi ct bonorum possessori , licet » ignoranti, possessio non prodest. » Idem 1. *Ultima, c.* Communia. Ratio est; quia hæres immediatus ex fictione juris censetur una cademquc persona cum defuncto, cl eorum possessio una eademque continuata possessio ; sicquc ex ista fictione hæres immediatus censetur mala fide possidere, sicut ipse defunctus.

Dico 2° Hæres mediatus, item qui a possessore mala? fidei immediate quidem accepit, sed alio titulo quam hærcditatis, puta legato, emptione, donatione inter vivos, etiamsi res mobilis sit furtiva et immobilis vi possessa, potest proscribere.

Ratio est; quia jura duas fictiones ex eadem causa non admittunt, etideo fictio illa juris de mala fide haeredis immediati non transit ad secundum haeredem, nec censetur eadem cum defuncto persona. Quod *a fortiori* est dicendum de legatario, emptore, donalario, etc., qui defuncti personam nullatenus repraesentant, el quibus ideo non

nocet *vitium* ancioris, ut jura expresse statuunt : *l. An vilium,* ff. D. diversis temporalibus præscript.

Dico 3° Res bona fideacceptæ a possessore m?>æ fidei, quatenus præscribi possunt, regulariter præscribuntur tempore ordinario. Ita communiter ex 1. cit. An *vilium.*

Dixi, *regulariter ;* quia excipitur 1» si res sit immobilis, et is contra quem præscribitur ignoret eam ab alio possideri; 2° si res sil furtiva aut vi possessa : in utroque enim casu requiruntur triginta anni. Quoad primum casum , *palet* cx Authentica *Malm fidei* , c. De longi temporis præscripliono. Quoad secundum, *palet* ex *QFurlivœ,* Insti I. de Usucap.

Dices. Instit. *de Usucap.* § Quod autem lib. 2, lit. G, dicilur de rebus furtivis et vi pnssessis, quod non solum fur non possit usucapere, *Sed nec ullus alius, quamvis ab eo bona fide emerit, vel cx alia causa acccpcril, usucapiendi jus habeat.* Ergo.

II. hæc jure intclligenda esse de præscriplione temporis ordinarii, non de praescriptione temporis extraordinarii. Ita jus posterius codicis *De diversis temporalibus prescript.* I.An vilium, ubi dicilur, *Vitium auctoris non obesse emptori vel legatario.* liem expresse I. *Super* 1, c. de Annali exceptione, §Ad hæc lib. 7, lit. 40 et alibi. Nec mirum, plura enim dicuntur in jure non posse præscribi, quia non praescribuntur tempore ordinario , licet praescribantur tempore extraordinario.

5 X. — *Qitn nnn possint proscribi?*

1° F.a non possunt præscribi quæ non possunt possideri, ul jure ecclesiastica a laico, et alia de quibus supra § 2 ; require ibi.

2® Contra jus naturale aut divinum non procedit præscriptio ; quia in ea nihil vah·! potestas humana, a quo pendet præscriptio.

Hinc inferes, subditum, quandiu manet subditus, non posse prescribere immunitatem ab obcdientiact correctione superioris, item ncc ah appellatione ad ipsum, item ncc. a solutione eorum quæ ipsi debentur in recognitionem supremæ illius potestatis; quia hæc sunt juris naluræ cl intrinseca auctoritati superiorum respectu subditorum. Secus de immunitate a solvendis cortis tributis et collectis, quænon in recognitionem supremi dominii imponuntur, sed pro expensis alicujus belli aut aliqua simili neces· silate. Similiter postest proscribi libcrtasqr quis desinit esse subditus : quamvisrrç sit de jure naluræ quod subditus, qua diu est subditus, obediat suo principi,!, est tamen de jure naluræ quod sit illiflü diLus; et ita multi populi præscripscruni J herlalcm contra dominium imperii Roma i ExcipeS. pontificem, cui omneschrki jure divino subduntur. Item licet sildeji naluræ quod populus alat ministros L siæ, qui tamen interdum aliqui cx pr-v gio aut concessione eximuntur a (lccii solvendis, potest hæc exemptio presa quadraginta annis cum titulo, etsinetii. tempore immemorial!.

3° Præscribi non possunt quæ sunt c bus publicis deputata, ut viæ publics,p; leæ, pontes, etc., 1. *Usucapionem, ff.* Usucap. 4. Non potest præscribi homoli:. ul liat servus, I. *Ultima, cap.* De longiterporis prescript. 5. Limites certi provint;« rum, episcopatuum et paroeciarum nonpsunl præscribi ; secus si sint incerti, ex o: *Dilectio* 1G, q. 3.

Notat hic Pcrfactor Tournely, jure Gi>| lico nulla temporis possessione præsers servitutes prædiales sine titulo, jurapub furni et molæ, ct res fiscales, seu quæscrsunt incorporata fisco ; secus si nondum· incorporata.

Notandum insuper quod plura jure F.· mano dicantur non posse præscribi, qt non præscribuntur tempore ordinario,li possint præscribi extraordinario triginta a norum et supra : sic sunt res furlivæ, ulp notavi; item res fisci, fidei-cornmissa,I*| gala, fundus dotalis, majoratus, bona ; -l venlia, etc., 1. *Sicut,* c. De annali excepi lib. 7, lit. 4; 1. *Sicut in rem;* l. *Omna·* de Prescript. 30 vel 40 ann. 7, 39.

§ XI. — *Utrum prerscriptio valeat in foro w scientiae ?*

Valere in foro externo, sec, ut in illo nor cogatur qui præscripsit reddere reni d> mino comparent!, neque huic deluracli' adversus eum qui præscripsit, indubitatum est. Sed an in conscientia cl coram Deo non tcnealur praescribens reddere rem domino priori, si comparcat, quaestio est.

In hujus resolutione dubius hæsit S. Rapmundus lib. 2 *Summœ,* lit. 5, § 15 sob finem, ubi prolatis juribus pro et contra, dicil omnes fere theologos stare pro invalidi-

Ille, et addit : « Consulerem ei (præscri-
i nli) Ul restitueret saltem propter am-
j i ^uum duplicitatis, clquia vix poterunt
> concurrere omnia quæ exiguntur ad præ-
Iscriptionem : si nollet acquiescere, non
i audeo sibi <lare securitatem quod sit in
esbtu salvandorum per jura pro prima
>parte adducta, non audeo etiam præcise
. definire cum teneri vel esse propter hoc
j in statu damnandorum, præsertim cum
> sic videatur servare per universum orbem
» quocumque se diffundit Ecclesia. » Hæc
life.

Alii existimant valere dunlaxat qnando intercessit negligenlia dominii Ita Adrianos VI. Alii tandem volunt valere non solum in casu negligenlia» domini, sed etiam quando res comparata est titulo oneroso ; jccus si titulo gratuito. Ila Alarms dcinsuiis, quem novissime secutus est 1'ranciscus Firvacques, Augustinianus Lovaniensis.

Verum nunc communi omnium ferme thi\"ogorum et juristarum consensu, con-«tanlique juris tum civilis cum canonici praxi, sententia opposita prævaluit. Unde.

Hico. Omnis præscriplio legitime facta nltlin foro conscientia·, sic, ut qui legiptimepræscripsit, si post præscriplionem r.mplelam deprehendat rem fuisscalienam, possit relinere ut suam, ncc teneatur in conscientia reddere priori domino comparaili, sive hujus negligenlia intercesserit are non, sive res fuerit comparata titulo pluito sive oneroso.

Prob. I°Oinnispræscriptiolcgilima transfert in conscienda praescribenti dominium rripræscriplæ, sive intercesserit ncgligcnώ prioris domini sive non , sive res fuerit comparata titulo oneroso sive gratuito.Ergo.

Prob. ani. Præscriplio indistincte ct indefinite definitur in jure : *Acquisitio domitiipcr continuationem possessionis tempore definitio*, Aulhent. Ouns *actiones* , c. ife Sacrosancti· ecclesiis lib. 1 , lit. 2; TnJtil.lib.2, tit, fi *Usucap. init.* 1. 1, IT. de Γwrap, cl alibi. Quam juris civilis disposi · ' nrrii non solum non reprobat, sed positif· anprobal jus canonicum , tum sua ivi, tum suis sanctionibus, cap. *Sanclo*». Extra de Præscripl. lib. 2 , tit. 2fi; ' \>.*deQuarla* ibid. cap.*Ad aures* ibid. cap. *ihnniam* Irnali, ibid, et alibi.Ilancvcro lis•Mlionem jus canonicum non solum non ^basset, sed positive reprobasset, si salva conscientia non posset servari, sicut ob banc, causam improbavit præscriplionem malæ fidei ; ergo omnis præscriptio legitima transfert dominium in conscientia , sive adsit negligenlia domini sivenon, sive silcomparala titulo oneroso sive gratuito.

Consequentia patet. 1" Quia propositio indefinita in materia dogmatica a quivalet universali , ul loquuntur dialectici. 2 Quia ubi jus non distinguit, ncc nos distinguere debemus, 1. *Dc pretio* 8, IT. De publica in rem aclione. 3° Quia universalis consuetudo , quæ est optima legum interpres, sic intelligil. 4° Tandem, quia motiva ob quæ introducta est præscriplio, et dc quibus modo, communia sunt cl militant pro omni præscrïplione, independcnler a negligenlia domini cl lilulo acquisitionis. Ergo.

Prob. 2° Negari non potest quin princeps aut respublica possit, si velit, ob commune bonum transferre dominia privatorum ab uno ad alium , independcnler a negligenlia dominii : atqui id voluit, ita exigente bono communi. Ergo. *Maj. patet ;* tum quia linis potestatis civilis csl bonum commune , cui cedere debent bona privatorum ; tum quia qua potestate in prima divisione assignavit particularibus distincta rerum dominia, eadem nuncpolest auferre si id exigat bonum publicum. Unde illud S. Aug. Tract. 6 in Joan. η. 25 cl 2fi : α Unde quisque possidet » quod possidet? nonne jure humano?... » Jure imperatorum ? quare? quia ipsa jura » humana per imperatores et reges sæculi » Deus disliibuit generi humano... Tolle «jura imperatorum , ct quis audet dicere, » Mea villa, aut Meus csl ille servus, aut Do» mus hæc, mea esi? Quid mihi et regi? » Quid tibi ergo et possessioni ? per jura ʋgum possidentur possessiones. »

Prob» min. et quidem quod voluerit, *patet* cx juribus citatis et pluribus aliis. Quod volucritjustis de causis in bonum commune, ostenditur istarum causarum expositione. Prima est : A'e *diu et fere sempe', quarumdam rerum dominia incerta essent*, 1. 1, IT. *de Usurpat, ct usucap.* lib. 41, til. 3 ; *Utut aliquis lilium finis esset*, I. *Ultima,* fl'. Pro suo lib. cod. lit. 10; ac denique, *.Ne possessores probe immortali timore teneantur ,1. Cum notissimi*, c. de Præscripl. 30 vel 40 anti. lib. 7 , (it. 39. Secunda causa «st, ut •Ciiahtr negligenlia dominorum res suas pro-equipraetermittentium, I. *UlperficUu».*

c. be annali except, et cap. Vigilanti. Extra de *Prescript.*

Ubi vides, primam el praecipuam causam esse indepcndcntein a negligenlia dominorum . et quod procedat in foro conscientiae; si enim in eo non valeret præscriplio, remanerent semper incerta dominia, cl eo magis quo diutius possiderentur, cum diuturnitate temporis veri tituli facilius amittantur ct falsi fabricentur. Non erit finis lilium cl rixarum saltem privatarum in familiis, dum unus clam aut vi rem suam rapere, alter defendere contendet, et possessores immortali timore ac perpetuis conscienliæscrupulis tenebuntur. Ergo.

Confirmatur. c. *Sanctorum* cit. Extra, de Præscript. dicitur, *Sanctorum Patrum sanctiones statuisse* ut bona præscripta *quiete cl sincere perpetuo teneantur* : atqui si præscriplio non valeret in foro conscienliæ, sed remaneret obligatio restituendi, possessores non *quieti perpetuo,* sed anxii semper remanebunt. Ergo.

Neque dicas hunc canoncm esse inlelligendum de tranquillitate exteriori, non interiori; finis enim proprius canonum ct sanctionum Patrum est vitare peccatum coram Deo, cl conscientiarum tranquillitati invigilare : quam ob causam in præsenti materia improbavit præscriplionern malæ fidei, quam videbantur admittere leges civiles.

Solvuntur objectiones.

Obj. l°S.Th. Quod. 12, a. 25, non assignai aliam causam institut® præscriplioi i quam ncgligcnliam dominorum : ergo ea seclusa non valet præscriplio in foro conscientiae.

R. Λ. *conseq.* S. Thomas enim assignando unam causam non negavit alias. Ita Sylvius. El sane, ul præccdenlibus probationibus id adjiciam, cum non posset sæpe certo sciri an fuerit negligenlia domini cl quanta (dcbcl enim esse gravis, ul tam gravi perna plectatur), si soli negligenliæ domini niteretur præscriplio, res foret plena periculis cl inutilis ad praxim.

Obj. 2 Juxta rcg. Juris 48 , *Locupletari non dil'ct aliquis cum alterius injuria vel jactura.* El juxta reg. 23, *Sine sua culpa nemo n sua privandus esi.* I'ndc S. Au., cil. a t' ntiano causa 33, q. 5, cap. 4 : *Si numq m tenui.set ejus assensum, mune-i rus te nullus defendisset annorum.*Eμ

R. ad primum, praescribentem nonlonv pletari cum alterius injuria; quia quii turjure sibi per leges concesso, nemini fainjuriam. Quod si locupletetur cum alteri jactura, hoc non facit auctoritate privat quod prohibetur per laud. reg. sed aucto tale legum civilium et ecclesiasticarum,, bonum commune id statuentium. *Adsecu> dum,* dico legem non referri integre; ‹ enim habet : *Sine sua culpa, nisi subi: causa, non est aliquis re sua privanda*

Ad tertium, dico S. Aug. non loqui b cit. de dominio bonorum exteriorum,* de mutua potestate quam conjuges habeo in corpore; quæ potestas semper persevera' nisi uterque consenserit. El ideo subdit ibi' S. doctor : «r Sed post quantumlibet temp. » me consuluisses, nihil aliud libi respond » rem, nisi quod ait Apostolus: *Uxorn.· habet potestatem corporis sui, sed vir.»*

Obj. 8° Bona (idos est fundamentum praseriplionnis : atqui dum constat etiam p-»: præscriplionern rem fuisse alienam, cessat bona fides. Ergo.

R. .V. *min.* Præscribens enim potest ver judicare rem quæ fuit prius aliena, esse modo suam beneficio legis; sicque permanet in bona fide. Quod si forte id sibi nopossit persuadere, tenebitur quidem restituere, sed hoc per accidens ration e conscienti® erroneæ.

Obj. 4° Finis præscriptionis est pax ei tranquillitas publica : atqui hæc sufficiente, obtinebitur denegando in foro externo actionem priori domino rem repetenti. Ergo.

R. 1° *1). maj.* Finis præscriptionis ut sl»tulæ por leges civiles, est pax et tranquillitas publica, *C. maj.* ut statui® per leges canonicas, *N.* ut sic enim habet pro tine vitationem peccati et conscicntiæ tranquillitatem.

R.2" N. min. Per id enim non sufficienter obviabitur litibus el rixis privatis,{probatum est.

Inst. Post quinquennium præscribitur contra religiosum qui prætendil s«? nones* valide professum : atqui hæc præscriplü valet lanium pro foro externo, ul scilicet i', eo non audiatur; non autem in loi o interni cum non ideo iit vere religiosus, si alium! non sit : ergo similiter in aliis praescriptionibus.

R< N. conseq. Dispariles est, quod csrf religiosum non subjaceat legibus humanis, ficut subjacent bona exteriora, sed omnino pendeal a consensu prolitcnlis. Unde non fitliic proprie præscriplio, sed duntaxal exdusioajure reclamandi in foro exteriori; vel si vis, est præscriplio juris reclamandi.

Obj. 5° Si judex secundum allegata ct probata adjudicasset bona uti litigantium, quæ ipse litigans cerio sciret esse aliena, non posset illa retinere in conscientia : ergo similiter si præscribenscerto sciat rem fuisse alienam.

R.N. conseq. Disparitas esll0, quod juda ferendo sententiam non transferat dominium ab uno ad alterum, sed tantum declarat ad quem secundum allegata el profla pertineat ; secus præscriplio. 20Disparitasesl, quod sententia judicis nitatur in falsa praesumptione, quæ cedere debet veritni : secus leges præscriptionis; non enim djudicanl rem præscribenti præcise quia præsumunt esse illius, sed ne diu mancahl rla dominia, litium seges excrescat, cl › de causis assignatis, sive inierim sil praescribentis, sive alterius.

Inst. Post ultimum sententiam, a qua nondatur appellatio, sequuntur eadem immoda, nisi transferatur dominium , nimirum incertitude dominiorum cl privata' lilesialqui tamen leges non transferunt ideo dominium, ul dicitur in responsione praecedenti : ergo nec in præscriplionc.

R.N. conseq. Quia in arbitrariis non valet argumentum a pari. Id placuit legislatoribus pro præscriplionc, ul constat cx dictis, non placuit pro suprema sententia. El ideo forte quia suflicit præscriplio, cujus oempe beneficio etiam frui polcsl qui vicit ia lite.

Obj.6' Nihil cogit intclligerc dominium de quo loquuntur leges præscriptionis, de dominio absoluto et perpetuo, sed polest et debet intellegi de dominio quoad tempus, se, ut præscribens sil rei dominus ct ejus fractus faciat suos, donec resciat esse ali nam; sic enim cessabunt incommoda, scilicet incertiludo dominiorum ct lites. Ergo.

R. N. ani. 1° Quia jura absolute el non id tempus concedunt dominium præscri->ali, *quod palet* tum cx locis cit.et maxime n cap. *Sanctorum,* ubi conceditur quod M praescripta *quieta perpetuo* teneatur; ' m ex eo quod nonnisi raro el in cerlis oribus indulgcant privilegium restitutionis in integrum, dc quomodo.2° Quia falsum est quod assumitur in probationem antecedentis, nempe hoc modo cessatura incommoda. Hoc ipso enim quod dominium non sil absolutum, poterit adhuc ab aliis repeti, prolatis titulis dubiis aut falsis, aliis veris diuturnitate temporis obiiteratis vel amissis; sicque vacillabunt semper dominia, nec finientur lites.

Deinde *dato* hac via potuisse occurri inconvenientibus : non quærimus hic quid potuerint leges, sed quid rcipsa fecerint Nec debemus præsumerc quod semper fecerint id quod nobis melius videtur; satis esi quod fecerint id quod bonum est, cl quod attentis circumstantiis visum est melius legislatoribus. Sed

Petes 1° utrum qui rem præscripsil, non Icnealur saltem reddere fructus currente præscriplionc perceptos, si postea resciat rem fuisse alienam?

R. meo judicio teneri, quia currente præscriplionc nondum erat dominus rei, sed tantum possessor bonæ fidei, cum non fiat dominus nisi post elapsum tempus a lege statutum. Inlelligc tamen dc fructibus adhuc exstantibus, aut de eo in quo per ipsos factus est ditior ; quia est possessor bonæ fidei.

Petes 2° utrum non detur aliquod remedium priori domino adversus præscriplioncin?

R. dari, nempe restitutionem in integrum. Est autem restitutio in integrum, facultas a jure concessa priori domino, qua possit auctoritate judicis restitui in dominium ct possessionem rei amiss®.

Hoc privilegium conceditur 1° minoribus ætalc, l. *Unica* , c. Si adversus usucapionem. 2° Ecclesiis et locis piis, quæ in jure liabeutur instar minorum, cap. 1 cl 2 dc *Rcslil. in integrum* in 6, cl communitor doclorcs in Aulhcnt. *Quas actiones,* c. de sacrosanctis Ecclesiis. Quo beneficio præfati tam minores quam loca pia poliuntur tote quadriennio a dic quo, re intellecta, integrum ipsis fuit repetere restitutionem, etiam si sciverint pYæscriptioncm contra ipsos currere, ctei potuerint resistere. 3° lis qui reipublic® causa absunt, aut in vinculis detinentur, aut alio legitimo impedimento non potuerint rem suam currente præscriplionc defendere, ct hoc etiam quadriennii soalio a cessatione impedimenti, l. 1, *ff.*

Ex qmbus causis, 1. *Ultima,* c. Detemporib is in integ. reslil. el alibi. 4 Aliis ætatc majoribus, si probent invincibiliter ignorasse currentem proscriptionem , etiam conceditur : saltem in proscriptione decem aut viginli ann. (de proscriptione enim longissimi temporis dubium est), l. Icil.fi'. *Ex quibus causis.* El hoc similiter quadriennio a notitia proscriptionis completae.

In Gallia, juxta perfectorem Tourncly , potest aliquis restitui in iategrum intra de-> cem armos ; ct solus rex beneficium reslilu-'ionisiu integrum concedit per litteras cancellaris?.

Hucusque el plusquam salis ad institutum nostrum de proscriptione, maxime secundum jus Romanum. Si leges municipales aliter statuant, consulenda? sunl cl observanda». Plura si, lubet, videri possunt apud nostrum Sylveslrum , v. *Prtescriplio,* I alios sive canonistassivejurislas, sed qua» potius spectant iorum externum quam internum.

DIGRESSIO HISTORICA

AD PRÆCEDENTEH DISSEKTATIOSEM.

Cui ecclesia lio nana aci epta referi sua domini"»

Quasdam possessiones privatas, quædam prædia et latifundia ecclesiam Romanam accepisse a Constantino .Magno negari non potest : *patebit ex sequentibus.* Quantum vero ad supremum dominium sive in urbem Romam, sive in alias civitates el provincias, dissentiunt auctores. Quidam eidem Constantino acceptum referunt, alii chrislianissimis regimus Pippino , Carolo Magno eorumque successoribus usque ad Carolum Calvum. Quæ utrique proferunt in suæscntcnliæ defensionem , référé mus.

Pro prima sentinlia profertur 1° edictum Constantini Magni, quod legitur tomo 1 Conciliorum, in quo religiosissimus imperator donat B. Sylvcslro papæcjusque successoribus palatium suum Romæ , ipsam urbem Romam el omnes Italiæ seu occidentalium regionurn provincias, loca, civitates, caque juri ac ditioni S. Romans ecclesiæ perpetuo subjicit.

Profertur I'.» testimonium Anastasii Bibliothccarii, in Vlia S. Sylvestri, qui seri-| bit (Constantinum insulam Sardinia· donodedissc ecclesiæ SS. MM. Marcellini ct Petii, quam erexerat in suburbio urbis Roniæ.

Profertur 3° quoddam privilegium bj. goberli Francorum regis, in quo dicit m Constantinum dedisse S. Petro *arcem inani imperiicum omni inteijrilale.*

Profei 'ur 4° epistola Adriani papæadQ. rolum Magnum, data an. 775, inquascri·bit, per cum esse restitua quæ ecclesiæ Ilmana» ab imperatoribus, patriciis el ali concessa eianl in partibus Tusciæ. Spolei seu Benevento , atque Corsica simulet Sabiniensi.

Pro secunda sententia profertur l°quoi a temporibus Constantini .Magni usquea! Pippin im el Carolum .Magnum , nulla faril auct u itas temporalis Romanorum pinlilicum in urbem Romam ct Italiam. Qud probant 1°, quia Constantius imperator, tilias Constantini Magni, vocat Libcrium *suæ civitatis episcopum ,* ex Theodorelo l. 2 Hist. cap. IG. 2° Idem Constantius ipsum summum pontificem Libcrium cxulem f· cit Bœrœam Thraciæ, quod nolletsubscribere condemnationi S. Alhanasii, cx ipso riieodoreto ibid, ct ex Athanasio inEpisl ad Solitarios. 3 I Prætexfalus Romæ præffc- tus urbe expulit auctoritate Valentiniani imperatoris Ursicinum anlipapam , el |ηιπlificalum Damaso successori Liberii adjudicavi! , et Rutino l. 2 Hist.cap 10, ct Barnnioad armum 3 >8.4 Similiter Honoriusiniperalor jus dixit inter Bonifacium electum pontificem ct I ulaliuin pontificatum ambientem .et Boni'acii electionem sacra sanesione firmavit: a, ud Baronium ad ann. 419. 5 Leo Augu tus an. 165, misit Anthemium, *ul Romanis imperaret: apud* Evagriuml. i Hist. cap. IC. 6° Anno 475, Odoaccr rex Herulorum Romam el universam Italiam invasit, pulso in exilium Augusto ultimo Romanorum imperatore. Hunc Odoacrum post quatuordecim annos pluries devictum regno ct vita privavit Theodoricus Gothorum rex : hunc vero supremam in urbem Romam cttotam Italiam potestatem habuisse constat , cx eo quod absque ejus auctoritate non congregarentur synodi, quodque confirmaretelrc iones pontificum, *ulpaltl* exactis synodi IV Palmaris dicta».Constat etiam ex ejus Epistolis apud Cassiodorum, quop senatui, p ipulo ct profecto urbis imperaret, judices Romædesignaret, ingressum in urbem egressumque concederet, etc

Theodorico successit Alhalaricus. AthalaricoTheodatus : huic bellum indixit Justinianus imperatur, mullisque reportatis victoriisRoinam recuperavit an. 537.

Sub imperatoribus autem Gnccis ad Pippiuum usque, nullam etiam fuisse Romæ et in Italia temporalem pontificum auctoritatem, probant ex eo quod ii imperatores, mulata regiminis furina, creaverint exarchum Ravennæ qui præcssel loti Italiæ, et in primariis civitatibus, ul Romæ, Beneventi, etc., ducesqui exarcho parerent, exarchum iero soli imperatori. In eo rerum statu imperatores confirmandorum pontificum auctoritatem usurpabant, quam interdum etiam exarchis concedebant, in schismatibus cui vellent pontificatum decernebant , pontifices sibi invisos exilio mulctabanl, ip-•i· ut subditis jussiones sacras faciebant, etc, cx Anastasio Bibliolh. in Agathone, Canone,elc., ex Liberato in Breviario, cl exJuanne diacono, in Vita S. Greg. lib. t, cap. 40. Ad hujus probationis cumulum , profcit: r Epistola Gregorii II, qui obiit anni)731, ad Ursum Venetiarum ducem, in qua pontifex diserte testatur urbem Roman subdit m esse imper; loribus, ducemque r g tui cum exarcho qui capta Ravenna a Longobardis Venclias fugerat, adlaboletul « Ravenna civitas, *inquit,* quæ est >caput omnium, ad statum pristinum isinctæ rcipublicæ in imperiali servitio «dominorum Leonis et Constantini lilio-·· rum nostrorum magnoi um imperato» um » revocetur, ul zelo el amore fidei nostro in • statu rcipublicæ cl imperiali servitio lir-imi persistere, Domino coopérante, valca-> mus. »

2° Proferunt in *probationem secunda· sentHitirt* donationes regum christianissi morum Pippini cl Caroli Magni.

Cum Aistulphus Longobardorum rex Ravnnain el plurcs alias exarchalus urbes, ugitoEut)chio ultimo exarcho, invasisset, fl Romanis arcibus excidium minaretur, Stephaniis II, frustra implorato imperatorum Græcorum auxilio, confugit ad Pippimm» Francorum regem ; advenit Pontinia-»um6 januarii 754, ct 14 aprilis ejusdem anni Pippinus in conventu Carisiuco.Qim rty,Slephanopræsenhpromisil expeditionem iMlaliam adversus Longobardorum rogem, d(\ tunc ipsi donavit urbes el provincias quas ijrannus usurpaverat, ex Anasl. Biblioth. in Vita Adriani, et D. Fleury, lib. 53,η.12.

Illata igitur in Italiam expeditione, Francorum rex Papiam obsidet, el Aislulpho redacto atque pacem petente, ea conditione obsidionem solvit, ul restitueret Romanae ecclesiæ non solum ejus patrimonia quæ invaserat, sed etiam exarchalum Ravennæ cl adjunctas provincias. At, Pippino reduce in Gallias, Aistulphus fidem fregit nihilque restituit; quin c contra, comparato exercitu , Romam properavit atque obsedit. Rursum Stephaniis ad Pippinum datis epistolis recui ril : Pippinus alleram expeditionem infert in Italiam, Papiam, quo Aislulp' us, audito Pippini adventu , confugerat, iterum obsidet. Inierim imperatoris Gvpronymi legali ad Pippinum, accedunt, ipsumque rogant ul Ravennæ exarchalum aliasque provincias quas a Longobardis jure belli ciat ereptuius, restitueret imperio el non Sedi aposlolicæ. Respondet Pippinus, se bellum adeo arduum non suscepisse nisi in honorem B. Petri, atque e vestigio donationem scriptam exarchalus Romam transmittil: interim Aislulphum premil cladpetendam veniam fracti fœderis, atque ad restitutionem civitatum de quibus in primo foedere pepigerant, cogit. « De quibus om-» nibus civitatibus receptis, inquit Anasl. » Bibliolh. donationem in scriptis, a B. Po-ή Iro , atque a S. Romana ecclesia vel om-» nibus in perpetuum pontificibus apostoli licæ Sedis, misit possidendam, quæ el n usque hactenus in archivio sanclæ nostro » ecclesiæ recondita tenetur. » Civitates repis nomino recepit Fulraldiis, S. Dionysii abbas, obsidesque a singulis civitatibus datos una cum clavibus cl supra scripta donatione sanclæ Sedi, Pippini nomine, obtulit. Hæc anno 745 complectebatur Pippini donatio 1res provincias, Picenum, Flaminiam el Jniliam , cl in eis viginli præcipuas civitates, inter quas Ravenna, Ancona, Bononia ct Ferraria eminebant ; post has Imola, Faventia, Ariminum, Bisaurum, Urbinum, etc., /Emilia auutem continebat ducatus Parmensem, Placentinum et Mutinense.

Ravcnnæetiamnum legitur, inquiunt Papyrius Massonus, lib. 2 Annal elBaronius ad annum 758, vetus inscriptio his verbis exarata : *Pippinus. Pius. Primus. Amplificanda? Ecclesiæ viam aperuit, el exarchalum Ravenna cum amplissimis,* etc. Reli-

qua inscriptionis verba delevit injuria temporum.

Anno 773 , Carolus Magnus, Pippini filius, Adriani papæ precibus motus, trajecto in Italiam exercitu, Desiderium Longobardorum regem , ecclesiam Romanam inique vexantem compescuit, quem captum cum (ilio ejus Adalgiso reduxit victor in Galliam, Lohgobardorum rex appellatus, prius Romanae ecclesiæ non solum restitutis provinch's quas illi concesserat Pippinus el quas Longobardi eripuerant, sed etiam adjectis territorio Sabinensi, ducatu Spoletino et Beneventano aliisque plurimis: ex Anast. Biblioth. in Vita Adriani.

Anno 807, Ludovicus Pius, Caroli Magni filius, Paschali pontifice maximo, confirmavit donationem faciam ecclesiæ Romanæ a decessoribus suis, adjecta integra Sardinia: ex Leone Ostiensi, in Chronico,ct ex Cassinale lib. 1, c. 18. Similiter Carolus Calvus, Ludovici Pii filius, prædecessorum suorum beneficia in ecclesiam Romanam confirmavit : ex Epistl. 9 Joan. VIIL ad Landulphum, Capuanum episcopum.

Ad primum fundamentum prima sententia respondent patroni secunda, edictum Constantini esse supposititium ; idque probare contendunt 1° quia , ut mox ostensum est, a tempore Constantini usque ad Pippinum, summi pontifices nullam sive Romæ sive in aliqua alia Ilaliæ civitate vel provincia jurisdictionem temporalem habuerunt; 2° quia antiquiores auctores de illo edictosiluerunt, cum ipsorum intererat illud appcNare. Sic de illo siluit Adrianus I , in Capitulis Angilramo episcopo Matensi datis, in quibus privilegia et jura Romanæ ecclesiæ stabilit. Siluit Anastasius Biblioth , in Vita S. Sylvcslri, cum tamen omnia Constantini Magni in Ecclesiam beneficia minutatiin recenseat. Siluit Nicolaus I, in Epistola ad Michaelcm Græcorum imperatorem, in qua recenset imperatores qui de Romana ecclesia bene meriti sunt. Siluit Luitprandus Othonis primi legatus ad Nicephorum Phocam Græcorum imperatorem, cum ipsi exponeret beneficia Constantini in ecclesiam Romanam.SiluilBurchardusWormalicnsis, in sua Canonum collectione. Siluit tandem Gregorius VII, qui omnes conatus adhibuit cl omnia antiquitatis monumenta lustravit, ut temporalem SS. pontificum auctoritatem defenderet. 3" Eo edicto statuitur ut ecclesia Romana habeat principatum fuper Antiochenam , Alexandrinam , Hierosolymitanam et Constanlinopolitanam. el fimen tunc Byzantium nondum erat nudum in Conslantinopolim , nec imperatoris nomine insignitum ; id enim contigit lautum anno 330 : edictum autem scribitur datum sub quarto consulatu Constantini, qui fuit 315. Item in eo memoratur baptisma Constantini, quod longe post dictum annum a> cidit, fatentibus adversariis. Item dicitur Constantinus quarto consul cum Gallicano, cl tamen constat fuissequartoconsulemcun, Licinio. 4° Illud edictum donat Sylvestre *urbem Romam cl totius Italia seu occidentalium regionum provincias.* Porro constat Romanos pontifices nunquam fuisse totius Occidentis dominos ; et quod Italiam spectat , prælcr ea quæ jam diximus, hanc Constantinus paterno testamento tribuit filio suo Constanti in partitione imperii quam fecit inter filios, teste Victore in *Constantino,* Socrate lib. 2, Zonara torn: 2 Annal hanc autem filio non dedisset, si jam in ditionem SS. pontificis tradidisset. 5° Hoc edicto statuitur quod ecclesiæ Romanæ clerici fiant patricii ct consules ; quod Romane ecclesiæ clerus ornetur sicut militia imperialis ; quod clericorum equi manipulis cl lintcaminibuscandidissimicolorisorncntur, et ita equitent : quæ omnia videntur absurda. Plurcs alias rationes suppositionis hujus adicli referunt auctores qui illud explodunt, quales sunt Æneas Sylvius, Hieronymu Paulus, camerarius Alexandri VI, S. Antoninus, cardinalis Cusanus, cardinalis Baronius, Glossa Decreti, Spondanus , .Murinus, de Marea , Laurentius Valla , Moreri, Natalis Alexander.

Nec refert quod hujus edicti circa medium sæculi noni meminerit HincmarusRhemen* sis, et hic primus, post ipsum Leo IX, Petrus Damiani, Anselmus Lucensis, Ivo Carnutensis el Gratianus ; efficacius enim ejus suppositionem probant tum antiquiorum silentium , tum rationes quas protulimus.

Ad secundum, respondent Anastasium Biblioth. loco citato, per *insulam Sardinier,* non inlelligcrc illam celebrem maris Mediterranei insulam , cum verisimile non sit regionem tam late patentem referre duntaxat census annui 1024 libellas , ut narrat laudatus auctor, tot scilicet qi' >1 cuivis civi sua villa suppeditaret. Neque item verisimile

•ft Constantinum tantam provinciam dedisse uni privat® ecclesiæ in suburbio Romæ, cum aliis præcipuls urbis ecclesiis prædia (anlum cl latifundia tribueret. Nomine itoqueinsulæ, hic non significatur terra continens in medio mari vel flumine, sed domus acæteris avulsa, viis undequaque cincta, sicut iibdfa maritima undequaque pelago angitur ; domibus enim hujusmodi apud Romanos esse metaphorice translatum insute nomen probant ex Suetonio in vita Tiberii c.48, el in vita Neronis, c. 16; ex Spartiano, ex Sexto Rufo, ex Victore ct aliis. Ex quibus concludunt, *insulam Sardiniff,* de qua loquitur Anastasius, fuisse domum quæ complectebatur hortos quosdam, agellos aul vincas inuris septas, cl viisundequaque cingebatur, haneque domum cui nomen erat *Sardinia,* et quæ Romano more *insula* vocabatur, Constantinum dedisse in dolem ecclesiæ sanctorum Jlarcellini et Petri, quam in suburbio Romans civitatis cxlrui curaverat.

Jd *lerlium,* quidam respondent per *arem Romani imperii,* non significari urbem Romam, sed palatium Lateranense in quo Constantinus magnificam erexit ecclesiam quæ ejus nomine *basilica Constantiniana* nuncupata est, et quæ semper fuit sedes Romanipalriarchalus. Alii respondent, hoc Dagoberli privilegium esse supposi lilium.

Jd *quarlum* , respondent verbum *restituendi ,* quo interdum utuntur pontifices cum de regum Chrislianissimorum munificentia erga Sedem aposlolicam loquuntur, referri non ad urbes aul provincias, sed ad patrimonia quæ Ecclesiæ eripuerant Longobardi. *Palet* ex altera ejusdem Adriani epistola ad Constantinum ct Irenetn quæ refertur act. 2 synodi VII, in qua distinguit arces, urbes el provincias a prædiis el latifundiis seu patrimonio Ecclesiæ ; illasquc datas dicit a Carolo Magno, hæc vero restitute Vel etiam provinciae potuerunt ilici restitutae, non supponendo donationem faciam a Constantino, quippe quæ nulla fuit, sed supponendo primam donationem factam a Pippino, quam secundum pacta non adimpleverant reges Longobardi, aut adimpletam rursum violaverant. Nec refert quod in priori Epistola Adrianus dicat , Conilanlinv'm dedisse ecclesiæ Romanæ *potelateft in his Hesperia partibus;* quia intollitur potestas non dominationis in urbes ct provincias, sed proprietatis in prædia et latifundia.

Instant insuper adversarii hujus sminda sententia:. Juxta Anastasium Biblioth. in Vita Zachariæ, Luilprandus, Longobardorum rex, ann.742, ante tempora Pippini cl Caroli Magni, ipsi Zachariæ papæ restituit qualuor civitates ducatus Romani. Ergo.

R. has civi tales fuisse restitutas Zachariæ, non pro ipso aut pro sede Romana, sed pro imperatoribus Græcis, inter quos et Longobardos mediator erat el sequester Zacharias.

Urqenl. Male parta donari non possunt, sed restitui debent legitimis dominis : atqui imperatores Græci crant legitimi domini provinciarum Ilaliæ quas usurpaverant Longobardi : ergo eas Pippinus et Carolus Magnus donare non potuerunt ecclesiæ Romanæ.

Respondent has provincias, quamvis primitus pertinuerint ad imperatores Græcorum , tamen facias esse Pippini et Caroli Magni proprias jure belli ; quia dominium alicujus rei amittit, inquiunt, qui illam invasoribus permittit cl deserit , eamque sibi ereptam recuperare negligit : unde cum imperatores Græci Ilaliæ urbes ac provincias a Longobardis occupatas el inique vexatas recuperare neglexerint, atque instantibus ac urgentibus Romanis pontificibus suppetias adversus tyrannos ferre recusaverint, ab carum provinciarum dominio exciderunt , quod Pippinus et Carolus Magnus debellatis Longobardis, ct provinciis quæ sub eorum tyrannide gemebant occupatis, jure victori® legitimo consecuti sunt ; adeoque non res alienas sed suas ecclesiæ Romanæ donarunt.

DISSERTATIO V.

DE JUSTITIA.

D. Thom. Quæst. 59.»

Inter varias justiliæ acceptiones, dupliciter potissimum accipitur : primo generaliter, pro sanctitate Christiana seu pro collectione omnium virtutum; justum enim dieftur, quod est suæ rcgulæ adæqualum, el justitia, quæ hanc adæquationem efficit : omnium autem virtutum collectio reddit voluntatem adæqualarn suærcgulæ, nempe legi divin®, proindeque recte dicitur jus-

lilia, et quaelibet virtus pars juslitiæ. De justitia hnc sensu accepta intelligilur illud Christi, Matlh. 5 : *Beati qui esuriunt cl sitiunt justitiam ;* item illud : *Nisi abundaverit justitia vestra plus quam Scribarum et Pharisœorum,* etc. Secundo justitia specialiter sumitur pro virtute particulari quæ est secunda inter cardinales, qua quis inclinatur ad reddendum unicuique quod suum est. Et de justitia sic sumpta agitur in præsenti.

ARTICULUS I.

De definitione, objecto cl subjecto juslitiæ.

Q. 5S. *a. 1. o. — Dico 1°.* Justitia convenienter definitur in jure ex Ulpiano : *Constans cl perpetua voluntas jus suum cuique tribuens.*

Ibid, ad 4. — *Explicatur. Dicitur voluntas ; hæc particula non* nominat potentiam *volendi, sed* actum; *non est* autem insolitum apud auctores quod habitus definiantur per actus . — ib-d. o. — sic S. Aug. Tract. 79 in Joan, dicit ; *Fides est credere quod non vides.* Insuper ponitur hæc particula ad ostendendum quod actus juslitiæ debet esse voluntarius.

Ibid, ad 3 et 4. — Dicitur *perpetua,* non cx parte actus qui perpetuo duret, sic enim solius Dei voluntas est perpetua, sed ex parte objecti, quatenus justus vult reddere perpetuo ct in omnibus cuique jus suum. Non enim ad rationem juslitiæ sufficit quod aliquis velit servare justitiam ad horam cl in aliquo tantum negotio; quia vix invenitur aliquis qui velit in omnibus el semper injuste agere; sed requiritur quod homo habeat voluntatem conservandi justitiam perpetuo ct in omnibus.

Ibid.nd t.— Dicitur *constans :* el hæc particula se tenet ex parte voluntatis, indicans firmitatem ejus propositi, quasi diceretur limia et constans voluntas conservandi justitiam perpetuo et in omnibus : unde non coincidil liæc particula cum rô*perpetua* ;in his autem omnibus particulis convenit justitia cum cæleris virtutibus.

Ibid. o. — Dicitur, *jus suum cuique tribuens :* quibus particulis differt justitia a Cæleris virtutibus; in his enim importatur ejus proprius actus per comparationem ad suum objectum, quod est jus alteri debitum. Sicque habes hanc definitionem esse bonam, ulpolo quæ constat genere et differentia, nisi quod actus ponafur pro bilu : si autem quis vellet eam ad debitam formam definitionis reducere, posset sic dicere : Justitia est *virtus inclinans constat 1er voluntatem ad perpetuo reddendum unicuique jus suum.* Adverte autem quod sub hoc actu positivo, quod est *jus suum cuique tribuere,* etiam inlelligalur negativus, quod est nemini nocere : sicut enim qui reddit alteri debitum quod non babel, ita qui ei relinquit quod habet, censetur illi jussuum tribuere

Ibid, a 2 o. — *Dico 2° De* ratione jusliliæ proprie dîctæ est, quod sit ad alterum suppositum.

Ibid. — *Prima pars sequitur cx prœetdenti conclusione, el iterum probatur. Nomen juslitiæ* æqualilatem importat; ea enim juslari dicuntur quæ sunt æqualia : atqui nihil est æquale sibi, sed alteri. Ergo.

Ibid — *Prob, secunda pars.* Ad justitiam pertinet actus humanos reclificare : ergo æquahlas quam requirit est diversorum agere potentium. *Subsume.* Atqui actiones sunt suppositorum el totorum *proprie* loquendo , non partium , aut formarum, aul potentiarum, non enim proprie dicitur quod manus percutiat, sed homo per manum ; neque quod calor calefaciat, sed *ignis per* calorem : *ergo* justitia *proprie dicta requirit* diversitatem suppositorum. Id lamen intellige inter puros homines, in quibus scilicet non reperitur diversitas naturarum sub unocl eodem supposito, *sicut reperitur* in Christo, qui *ideo ul homo,* sibi ipsi ul Deo, secundum justitiam satisfecit; de quo in tractatu de Incarnatione.

Ibid. — Dixi in conclusione, *de ratione juslitiæ proprie dicta·; quia nihil velat quominus justitia* metaphorice *dicla , reperiatur* inter partes ejusdem *suppositi :* cum enim in unocl eodem homine per similitudinem accipiuntur diversa *actionum principia ,* quasi diversa *agentia,* v. g. ralio imperans, cl irascibilis aut concupiscibilis obediens, oculi dirigentes pedes, pedes portantes oculos, sic *etiam metaphorice* inter paries ejusdem *hominis* dicitur *esse* justitia.

Ib. n. 9. ct 40. *o. — Dico* 3° *Objectum* materiale remotum juslitiæ sunt res exteriores quæ commutantur aul *distribuuntur.* Materiale proximum sunt actiones quibus lu? res commutantur aut distribuuntur. *patebit ex infra dicendis* circa materiam juslitiæ.

Fie. q. 57. «. 4. o. — Objectum formale quod <'l jus acceptum pro justo, seu æquali alteridebito; quia id principaliter intendit ct facit justitia , *ut patet ex ejus definitione,* elper hoc ab aliis virtutibus distinguitur : undcdicitur justus qui hanc æqualilatem facit aut servat, injustus qui non servat.

Confirmatur, Illud est objectum formale qu d alicujus virtutis, quod est medium inter excessum et defectum in materia illius : atqui justum est medium inter excessum tl defectum in materia juslitiæ. Ergo.

Objectum formale quo , est ratio debiti seu jus in altero, sumptum pro legitima facultate possidendi, alienandi, etc. Ratio enim cur æquale alteri reddam, est, quia ipsi debeo : debeo autem quia ille alter habet jus illud ; debitum enim el jus sunteorrelaliva.

Hîc q. 5S. o. 4. o. — *Dico* i·· Subjectum juslitiæ est appetitus rationalis seu voluntas.

Ibid — *Prob.* Justitia non subjectatur in intellectu, neque in appetitu sensitivo : ergo in rationali. *Probatur prima pars ant.* Virtus subjectatur in illa potentia ad cuj -s iclum rcclilicandum primario ct principaliter ordinatur : atqui justitia non ordinatur primario cl principaliter ad dirigendum aliquem actum cognosilivum ; non enim dicimur justi ex hoc quod recte aliquid ignoscamus, sed ex hoc quod aliquid redo agimus: ergo. *Probatur secunda pars ant.* Dicimur justi in hoc quod aliquid recte agimus, el proximum principium actus est risappelitiva : ergo necessecsl quod justitia sil in aliqua vi appetitiva : atqui non sensitiva : ergo rationali. *Probatur subsumplum.* Appetitus sequitur apprehensionem : atqui apprehensio sensitiva non considerat proportionem unius ad alterum, quod spectat ad justitiam ; hoc enim est proprium rationis. Ergo.

Pelts utrum inter virtutes cardinales proprium sil juslitiæ et virtutum ipsi annexarum subjectari in voluntate?

fiegant Scolislæ, voluntque fortitudinem, temperantiam et alias virtutes ipsi innexas etiam subjectari in voluntate; quia, inquiunt, virtus esi habitus electivus, rl ipsius esi facere, rectam electionem : debet ergo subjectari in ea potentia cujus est eligere ; hæc autem est voluntas. Nihilominus.

1. 2. q. 56. a. 4. et 6. — *Il affirmative.* Quia non ponitur viri's ubi non est di licullas vincenda : ree iflcatis autem passionibus per fortitudinem ct temperantiam cœlerasque virtutes cis annexas, voluntas perse ct sine difficultate eligit, seu fertur in opus harum virtutum ; quia cuiusque rei appetitus est per se propensus in bonum proprium, nec indiget habitu ad id ipsum inclinante; recte vero agere secundum virtutem fortitudinis et temperantiæ, bonum est hominis proprium , in quod proinde ejus voluntas per se nullo opitulante habitu fertur el propendet, tota difficultate, si quæ sil, se tenente ex parte appetitus sensitivi, sæpe irretiti passionibus ad quas moderandas ponuntur praefatae virtutes fortitudinis et temperantiæ. De justitia vero diversa est ratio; quia cum ejus objectum sil bonum alienum, voluntas non est per se in illud propensa sicut in bonum proprium, sed habitu indiget ad hoc eam inclinante, ct est justitia.

Si *dicas* actum juslitiæ, seu reddere unicuique quod suum est, esse etiam bonum operantis; virtus enim est bonum virtuosi : *II.* quod lie t justitia sit formaliter bonum operantis, objectum tamen ejus est bonum alienum, cl in hoc est difficultas vincenda per habitum juslitiæ.

Ad rationem Scolislarum. It. virtutem dici habitum electivum non elicilive, sed dispositive, quatenus reclificando passiones in appetitu sensitivo, disponit voluntatem ad rectam electionem. De hac materia proprius locus dicendi est in 1 2, q. 5G.

Ib. a. 3. o. — *Dico* 5 ' Justitia est virtus moralis. *Probatur.* A ulus moralis est quæ reddit bonum habentem, cl ejus opus bonum facit: atqui justitia est hujusmodi, ergo. *Probatur min.* Bonum hominis est operari secundum rationem : atqui nihil est magis rationi consentaneum quam cuique suum reddere. Ergo.

ARTICULUS II.

De divisione justitia·.

Hio q. 58. a. 5. o. — *Dico i°* Justitia, ut sic dividitur in generalem, quæ alio nomino dicitur legalis, cl particularem.

Ibid. — *Probatur.* Justitia ut sic est virtus ordinans hominem per comparationem

ad alium, ut dictum est : atqui hæc comparatio potest fieri dupliciter: uno modo, ut ad singularem seu privatam personam; alio modo, ut ad quoddam totum bonumque commune. Sicut enim in corpore naturali unaquæque pars habet duas habitudines, unam ad aliam partem, alteram ad totum corpus; ita in corpore politico unusquisque civis habet duas habitudines , unam ad alium civem tanquam ad privatum hominem, alteram ad rempublicam seu totam communitatem : ergo datur duplex justitia, una quæ ordinat civem ad civem, et est justitia particularis; altera quæ ordinat cives ad bonum generale seu commune, ut partes ad totum, et est justitia generalis.

Ibid. — Porro hæc dicitur generalis, partim er objecto et fine, quia bonum commune est omnium générale; partim ex effectu et proprio munere, quia omnes virtutes et carum actus ordinat ad bonum commune: sic ex imperio justitiægeneralis, vir fortis strenue pugnat in bello ob bonum commune, vir temperatus abstinet ab alieno thoro ob ejusdem boni communis conservationem. Et quia iste ordo partium ad bonum commune fit per leges; leges enim instituuntur in bonum commune; ideo hæc justitia vocatur eliam legalis.

Sunt autem qui putant hanc justitiam generalem non esse specialem virtutem, sed rationem quamdam omni virtuti communem ; ita quod quatenus fortitudo, v. g. movet militem adstrenuepugnandum propter honestatem propriam fortitudinis, sortiatur nomen fortitudinis ; quatenus vero movet ad sic dimicandum propter bonum commune, dicatur justitia generalis: similiter dc temperantia, justitia particulari et aliis virtutibus. Contra quos.

Ibid. a. 6. o. — *Dico* 2° Justitia generalis est specialis virtus, a cæteris virtutibus rcalilcr distincta.

Ibid. — *Probatur* 1° Generale dicitur aliquid dupliciter, uno modo per prædicaîionem, sicut animal est generale ad hominem et equum, cl ad alia ejusmodi ; et hoc modo generale oportet quod sit idem essentialiter eum his ad quæ est generale, quia genus pertinet ad essentiam speciei et cadit in definitione ejus : alio modo dicitur aliquid generale secundum virtutem , sicut causa universalis est generalis ad omnes suos effectus, ul sol ad omnia corpora quæ illuminantur vel immutantur per virtntem tpsius; et hoc modo generale non oportet 'quod sil idem in essentia cum his adqu® est generale, quia non est eadem essentia causas cl cffcclus : atqui hoc secundo molo prædicta justitia legalis dicitur generalis, ul dictum est, in quantum scilicet ordinatactus aliarum virtutum ad suum finem, bonum nempe commune, quod est movere per imperium omnes alias virtutes. Ergo.

Ibid.— *Confirmatura simili-* Charilascsl virtus specialis, distincta rcalilcr a fide,spe clcæteris vit tulibus, ea tamen per imperium movet cl ordinat omnes alias virtutes ad Deum ut ad finem supcrnaluralcm : dum enim quis temperate utitur cibo propter naturalem honestatem, opus illud esta virulc lemperantiæ; si id agat propter Deum, st charilalis imperantis : ergo similiter justilia generalis est virtus specialis, ab aliis lislincta , quamvis omnes alias virtutes in uuin finem, nempe bonum commune, refvat.

Prob. 2° Ibi est admittenda virtus specialis, ubi est specialis ratio boni et difficilis: itqui objectum justitiægeneralis est bonum speciale, scilicet bonum commune ut debitum toti a parte , et specialem habet difficultatem; mulli enim possunt bene uti rebus suis in proprium usum , non tamen in usum communem; et ideo sæpc videmus, communibus neglectis, optime privata curari : unde fert commune adagium, aliud esse bonum virum, aliud bonum civem: ergo.

Dices 1° Juxta philosophum 5 Ethic, cap. 1, justitia legalis complectitur omnes virtutes, nec est pars virtutis, sed tota cl integra virtus. Ergo.

Ibid. — *R.* sensum philosophi esse, quod quæcunquc virtus prout a justitia legali imperatur, possit denominari justitia legalis, eo sensu quo quælibet virtus prout a charitate imperatur, potest dici quodammodo charitas, et charitalis præceplum tota lex. liem, eo sensu quo rex dicitur lotum *regnum,* et supremus in quolibet senatu, a cujus ore el consilio cæleri pendent, dicitur lotus senatus.

Dices 2° Quælibet virtus de se inclinat in bonum commune : ergo non est adslruenda ad id virtus specialis. *Probatur ant.* Quælibcl virtus de se inclinat ad recte agendum secundum omnes circumstantias, quarum

præcipua est bonus finis, qualis est conserratio boni communis : unde fortitudo, v. g. inclinat ad strenue pugnandum non solum pro defensione propriæ virtutis, sed etiam pro salute patriæ el boni communis ; et sic de cæleris. Ergo,

Ibid, nd4. — *R. N. ant.Adprob.* D. *ant.* Quælibet virtus inclinat ad recte agendum secundum omnes circumstantias quarum præcipua est bonus finis, proprius nempe hujus virtutis, seu qui illi competit cx propria specie et intrinseca ejus ratione, *C. ant.* finis qui illi competit ex motione superioris virtutis, *N.* Quælibet enim virtus secundum propriam rationem ordinat actum suum ad iinem sibi proprium ; quod autem ordinetur ad ulteriorem finem , non habet ex propria ratione, sed ex motione alicujus superioris virtutis. Porro bonum commune non est finis proprius cujuslibel virtutis , sed virtutis superioris quæ dicitur justitia legalis : sic fortitudo, qua talis, non respicit directe bonum commune, sed ut subest imperio dictæ justitiæ legalis.

Pepones. Quælibet virtus respicit bonum proprium, sed ex bono proprio sequitur bonum commune : ergo quælibet virtus respicit bonum commune.

Λ. *0. consequens.* Ergo quælibet virtus respicit bonum commune secundario et mediate, *C.* primario et immediate, *N. Solutio palet.*

Dices 3° Ad consulendum bono communi, sufficiunt pietas el obedicnlia : ergo superfluit altera virtus. *Prob. ant.* Per pietatem præslamus patriæ quod illi debemus; per obedientiam legibus obtemperamus, et omnes virtutum actus legibus præcepto exercemus. Ergo.

R. A. *ant. Adprob. D. ant.* Per pietatem præslamus patriæ quod illi debemus, ut est nortri ortus principium, et per obedientiam exercemus omnes actus vidulum ut nobis præceplos, *C.* hæc præslamus præcise propter bonum commune, uldebita lolia partibus, *N.* Igitur justitia legalis ad hæc nos movet, non quia superior præcipit, aul quia patria est nostri ortus principium, sed quia ratio boni communis et rcipublicæ cujus membra sumus hæc a nobis requirit tanquam debita toti a partibus, sive inierim liæc legibus præcepla sint, sive non, sive in earcpublica nati simus, sive non. Hoc autem debitum quo adslringilur membium suo corpori ,estdiversæ rationis et strictius quam debitum quo effectus adslringilur causæ secundari® seu homo patriæ, ratione auxilii quod ipsa' ad ejus ortum contulit, quod est debitum pietatis, cujus signum est quoel quisque teneatur præferre bonum commune parentibus, licet parentes sint magis principium ortus nostri quam patria. Ubi autem est diversa ratio debiti, debet poni diversa virtus: nec aliunde superfluit ad idem materiale bonum ex diversis molivis impelli

Inferes. Ergo adslruenda est etiam virtus aliqua specialisquæ consulat bono communi familiæ et sic non eritadæquala divisio jusliliæ in generalem et particularem.

R. N. illationem. Quia domestica multitudo, juxta philosophum *i* Polit, distinguitur secundum 1res conjugationes, scilicet patris et filii, uxoris et viri, domini et servi : hujus autem multitudinis bonum sufficienter procuratur per pietatem inter patrem el filium, et per quasdam justitias particulares inter virum cl uxorem, et inter dominum el servum. Bonum autem commune lotius rcipublicæ cum latius sc extendat, indiget virtute speciali quæ omnes alias virlules in hunc finem dirigat.

Petes 1° utrum justitia generalis habeat veram rationem justitiæ?

1. Part, a. 5. o. — *R.* habere veram rationem justitiæ, sed, ut videtur, imperfectam.

Patet prima pars; quia inter communitatem et cives habetur verum debitum, diversitas suppositorum et quædam æquaiitas, dum alter alteri præstat quod ei debet secundum leges.

Patet eliam secunda pars; quia non est perfecte ad alterum , in quantum cives comparantur ad communitatem ut pars ad totum ; pars autem id quod est, totius est.

Cælerum quamvis a perfectione justitiæ secundum quid deficiat, est tamen perfectior virtus quam justitia particularis: quia objectum ejus quod est bonum commune est præstantius bono particulari : imo perfectior est justitia quam ea quæ invenitur inter patrem et filium, inter virum et uxo-.ein, inter dominum et servum , tum ratione dicti objecti, tum quia est perfectius ad alterum : civis cnixn libere est pars reipubli-<w, seu libere pendet ab ea, quam pro libitu deserere potesl cl alio transmigrare; non sic

filius a patre, servus a domino, uxor a viro. *Addc* quod, licet communitas coalescat ex singulis civibus, attamen fictione juris habetur pro distincta persona, siquidem habeat in bona civium jus distinctum a jure ipsorum civium ; primum dieitur/itt aftum, secundum *jus bassum.* Ratione cujus fictionis quidam existimant esse sufficientem, ut ita dicam, altercilalem, ut justitia legalis dicatur perfecte participare rationem justitia*.

Si qtaeraf quid sit jus altum, quid jus bassum? *R.* jus altum osse jus quod habel princeps aut respublica in bona subditorum ad conservationem boni publici, ubi id exigit necessitas. Jus bassum est jus quod habent subditi in propria bona ad omnem usum lege permissum. Primum, ut vides, est conditionalum, si nempe adsit necessitas boni communis, ct talis in qua ipse civis etiam non compulsus sua erogare deberet in bonum commune. Alterum et absolutum. Aliud insuper jus competit principi in bona subditorum, ratione scilicet contractus impliciti, quo princepsseadstrinxil rcmpublicam protegere ct conservare, el vicissim respublica principi propriis expensis subvenire. Hoc jus spectat ad justitiam commutalivam ; jus autem altum ad legalem.

Dices contra primam partem responsionis. Primo, libcralilas non habel veram rationem justitia*, quia tribuit cx propriis: atqui etiam justitia legalis tribuit ex propriis. Ergo. Secundo, violatio justitiae legalis non obligat ad restitutionem ; civis enim qui non confert in bonum commune res proprias ut debet, non tenetur restituere, neque qui incendium aut aliud damnum reipublicæ non impendit, nisi forte ad id teneretur ex officio : ergo justitia legalis non est vera justitia.

R. Ad primum, I). *min.* Justitia legalis tribuit ex propriis cl tamen proprie debilis, *C.* non proprie debitis, A'. Disparitas est ergo, quod quæ confert liberalitas non sint vero el proprie debita, sed ex quadam motum honestale; quæ autem confert justitia legalis, licet sint propria conferentis, sunl tamen verccl proprie debita secundum leges cl jura reipublicæ, ita quod in casu necessitatis illa posset \ i auterre respublica.

Ad *secundum ,* Λ'. *conscq.* Non enim obligatio restituendi oritur cx violatione cujuscumque justitiæ , sed solius justitiae com. mulativæ; quia id quod debet ciris reipoldieæ ct ei non confert, licet sit proprie debitum, ut «lictum est, non est tamni debitum simpliciter, quatenus non est ip< appropriatum seu non est ejus propria p.- sessio ut in justitia commutativa, se«! c$t debitum secundum quid, quatenus es! proprium partis, quæ quod est, totius est.

Petes 2° utrum justitia legalis sil ejusdem speciei in principe ct in subditis?

R. probabilius affirmative ; quia est idem ut usque objectum formale, scilicet bonur commune. Non enim ex se cl ratione sl: inclinat principem ad imperandum, cl sub ditum ad obediendum, sicut facit prudentia regnaliva in principe et politica in civibus; sed tantum ratione subjecti, quia nempe roperitur in tali subjecto competit imperare, cl in tali cui competit obedir. 2 58. a. G. o. — Quam ob causam S. D. dixit esse in principe, non quidem simpli· *cher architcctectonice,* sed *quasi architcclonice,* in subdi lis autem *quasi* administrative.

Justitia legalis ut sic, dividitur injustitiam legalem stricte dictam epiikiam, de qua ad q. 12 art. 2.

ARTICULUS 111.

De subdivisione justitia: particularis in commutalivam et dislributivam.

Hic q.6). a. 1. o. ct ad 5. — *Dico.* Justitia particularis adæquale dividitur in commulalivam ct dislributivam, tanquamin duas species essentialiter distinctas.

Ibid. o. — *Prob. prima pars.* Justitia par licularis esi virtus qua quisordinallirad ali quam personam particularem : atqui duplex est ordo unius ad alterum particularem, nempe vel partis ad partem, vel totius ad pariem : ad primum dirigit justitia commutativa. Ergo.

Ibid, ad 5 — *Prob. secunda pars.* Primo. Cum ad rationem jusliliæ pertineat quoi debitum alteri reddat, ubi invenitur specialis ratio debiti alicui personæ, ibi est specialis virtus : atqui in justitia commutativa cl distributiva invenitur specialis ratio 'ebiti : ergo. *Probatur min.* In commutativa redditur cuique quod suum est debitum simpliciter, scilicet quod est ipsi proprium el appropriatum atque in ejus dominio ac possessione, licet ab altero detineatur : in distributiva vero redditur cuique

quod suum est et debitum non simpliciter, rd secundum quid, jure scilicet condigni-(atis et communitatis cujus est pars; quæ enim sunt totius, quodammodo sunl partium : atqui hæc ratio debili est diversa, *ul palet;* alia enim ratione debetur res quæ est propria creditoris ct jam in ejus dominium immissa, alia quia est lotius communitatis cujus est membrum, est ea ratione, attenta ejus condigmtate, habet jus ut liat pro-[ria. Ergo.

Λ. *11.* El hæc est ratio cur violatio justiliæ commutativæ inducat obligationem restituendi, non viulalio juslliliæ præcisc qua dislribntivæ.

Ibid, a 2. o. et ad 2.— *Prob.* 2° Generalis I formajustîliæ csl æqualitas: alquircpcritur diversa æqualitas in justitia commutatis a et distributiva : ergo. *Prob. min.* In commulativa est æqualitas absoluta roi ad rem, quæ dicitur proportio arithmetica, ut si (lo-i) .iscenlum, reddas centum; in distributiva p æqualitas non absoluta, sed proportionis, quæ dicitur geometrica , ut si, v. g. in di - tribulione boni communis dentur decem numini ei qui habet sex gradus meriti, dentur quinque ei qui habet 1res gradus. Ergo.

Confirmatur. Est spectatis difficultas in actu ulriusquc virtutis : ergo sunt speciales virtutes. *Probatur ant.* Alia et major est difficultas in dispensatione bonorum communium , quam in commutationibus : unde sæpc contingit cos qui in commutationibus rxactam servant justitiam , sordescere nihilominus bono communi sibi concredito. Ergo.

Dices 1° contra primam partem. Est juslitiaquædicitur vindicative · atqui hæc non est commutativa, cum sit tantum in principe aut republica ; nequedistributiva, cum nulla bona communia percam distribuantur. Ergo.

R. *N. min. pro prima parte cum ejus probatione.* Quamvis enim justitia vindicaliva Si in principe ul vindicante et malum piinæ pro malôculpae retribuente, esi tamen etiam in reo reddente per poenam quam sustinet, sive laeso, sive reipublicæ, sive legi, justum cl æquivalens.

Ilie q.Sd. a. unico nd 1. — Advertendum itaque, quod justitia vindicative possit Cunlidcrari dupliciter : primo, ut est in judice , acente cx officio in reum ultionem sceleri', i consequenter in reo patiente ; secundo , in læso aut alio privato, requirente ultionem a judice. Primo modo considerata in judice æquain pœnam crimini rependente, cl in reo patiente, csl actus elicitus juslliliæ commutalivæ : erit autem actus imperatusjus-* (ili® legalis, si judex hanc ultionem ordinet non solum in bonum partis læsæ, sed etiam in bonum commune. Secundo autem modo considerata, non est proprie dicta justitia , proindeque neque commutativa neque distributiva, sed juslliliæ pars polentialis quæ dicitur vindicatio, el dc linitur virtus moderans appetitum vindici® : quia licet conveniat cum justitia proprie dicta in hoc quod sil adallerum,deficit tamen abilla in ralione debili stricti et legalis; quamvis enim possit privatus petere ultionem a judice, ad id tamen non tenetur debito stricto, quin e contra melius faceret omittendo, ul dicam infra ad q. 108, nisi forle esset persona publica læsa in sua fama quæ esset aliis obligata, lunccnim vindicatio seu petitio vindicta* a judice perlineret ad justitiam commutalivam.

Dices 2<> *contra secundam partem.* Dum bona communia distribuuntur in præmium et mcrcedcm iis qui communitati utiliter inservierunt, puta, mi ilibus qui slrenuc pugnaverunt, csl actus juslliliæ distribulivæ, quia communia distribuuntur ; est etiam jitsliti® conunulalivæ, quia merces debetur ex justitia commutativa : ergo non stat distinctio inter utramque justitiam.

II. Dato ant. N. conseq. Quamvis enim hæjU'iitiæ distiii-uanlor, sæpe tamen contingit cas ad cumdcm actum concurrere ; quia nihil velat camdcm rem uti iusquejustiliæ Ululo deberi : quod forle dici posset de casu posito *— Hic q. 61. a. 4. ad. 2. ; — liccllamen vide.durmagisesse juslliliæ commutativæ quam dislribntivæ; dum enim retribuitur aliquid alicui pro servitio communitati impenso, id est juslliliæ commutativæ et non dislribntivæ; quia in juslitia distributiva non attenditur æqualitas ejus quod quis accipit ad id quod ipse impendit, sed ad id quod alius accipit secundum modum ulriusquc person®.

Dias 3° Injustitia commutativa non minus quam in distributiva attenditur dignitas personarum, ut patet in reparatione injuriarum ; majori enim supplicio afficitur qui injuriam facit principi quam pl. bcio : justitia autem vindicative, ut ditium csl, perlinet ad commulalham. Eigo.

Ibid.a. 2. ad 3. — *R.N. maj.* Quia condiliO scu dignitas person® in juslit.. distribntiva attenditur secundum se et in omni suo actu , ut constituat formam æqualilalis ad se pertinentis, scilicet proportionem rerum distribuendarum et personarum quibus sunt distribuendæ. In commutativa autem attenditur tantum peraccidcnsct secundum quod per boc res diversificantur, quod accidii in sola compensatione injuriarum ; quatenus cum ex dignitate personæ crescat injuria, major debetur pœna : secus in aliis; non enim plus debet dare pro equo regis quam pro equo alicujus rustici, si sit in sc ejusdem valons.

ARTICULUS IV.

Quæ sit materia circa quam versatur justitia particularis ?

Hic q. 58. a.8. o,— *Nola,* omnia quacumque reclificari possunt et ad medium redii' i, esse materiam virtutis moralis quadefinitur per rectam rationem. Ea autem omnia quæsubsunt libcrio arbitrio, possunt per rationem reclificari et ad medium reduci. Hujusmodi sunt tria : interiores animæ affectus seu passiones, exteriores acliones, et res exteriores quæ in usum hominis veniunt. Quæritur itaque utrum sit propriuin justili® particularis versari circa actiones cl res exteriores, an non etiam versetur circa passiones, ut fortitudo, temperaritia ctaliæ virtutes ipsis annex® ? *De* justitia generali non currit quæslio ; diximus enim supra materiam ejus esse actus omnium virtutuin ul ordinabiles in bonum commune.

ibid, eta. 9 o, — *Dico.* Proprium est justiliæ particularis versari per se primario circa exteriores operationes cl res, non circa passiones.

Ibid. a. 9. — *Prob.* 1° Justitia in hoc differt ab aliis virtutibus moralibus, quod harcctificent primario et per se hominem in scipso, *ut patet et magis exp icabilur in solutionibus objectionum ;* justitia vero in ordine ad alium, *ut palet ex ejus definitione :* atqui ordinatio unius hominis ad alium non attenditur secundum interiores affectiones acu passiones, sed secundum exteriores actiones ct res quibus homines sibi invicem communicare possunt, ul sunt quoad res , bona forlunæ, pecuni®, domus, agri, fi umenla, etc., quoad actiones, cæ quibus is la res commutantur, nimirum venditio, solutio, mutuum, commodatum, location item etiam cæ actiones in quibus raillai:,, tervenit res exterior, ut honoralio, laudati detractio, etc. Ergo.

Ibid.— *Prob.* 2° Virtus quæ est persepn-marioad moderandas passiones, subjectato: in ea potentia in qua insurgunt passiones; atqui justitia non subjectatur in appetiti sensitivo, in quo solo insurgunt passiones, sed in voluntate, ut dicioni est ergo.

Dixi, *per se primario;* quia nihil velat quin justitia secundario ct mediantibus alu virtutibus, passiones moderandas respicial, si id exigat ratio sui objecti, nimirum æqualitas const i tuenda i n ter res ex leriores, ul not ra ro con t i ngi l. Quando en im concupiscenda, v. g. movet ad injustitiam adulterii, autavarilia removet a redditione debili, inhise! similibus casibus justi tia advocat in auxiliurri temperantiam et liberalilatem aliasqucvirtutes morales, casque movet imperio ut lias passiones moderentur et rcctificent, quibus rcclificalis, ipsa opus suum, scilicet allen non nocere, aut illi reddere quod suum esi, præstat, et difficultatem , si quæ sil ink æqualilate scu conservatione boni alieni, per se vincit.

Dices i° Nulla est virtus quæ non versetur circa operationes : ergo id non cstpiv prium justiliæ. *Prob. ant.* 1° Virtus est qua bonum facit habentem et opus ejus bonum reddit. 2U Omnis virtus esi habilusclcclivus: ergo ejus actus est electio voluntatis, electio autem est operatio. Ergo.

R. D. ant. Nulla est virtus quæ non verselur circa operationes late sumptas, *C.* stricte et in sensu conclusionis sumptas, Λ. Dupliciter itaque sumi potest operatio .•primo generalitercl late, pro cujusvis facullatis actu, sive fiat cum immutatione organi sive non ; sed quia operatio quæ fit cum immutatione corporali, speciali vocabulo dicitur passio, hinc secundo specialiter ct stricte dicitur operatio, qua organum corporalenon immutatur. Elhæc iterum duplex:interior, ul actus inlellcctusaut voluntatis; cl exterior qua homo homini communicat, ut commutatio p cuniæ pro merce. *El hinc fluit solutio utriusque probationis ant.* prima enim intelligitur de operatione late sumpta, secunda de operatione interiori ; nostra autem conclusio, de operatione exteriori stride sumpta.

Nola insuper quod, cum virtus definitur habitus electivus, non sit sensus quod electio recta voluntatis sil clicitivc a virtutibus moralibus, excepta justitia, sed dispositive tantum, in quantum appetitu sensitivo recte disposito pe^.,virtutes in eo residentes, voluntas faci) ct rccle eligit circa carum materias. Et quamvis ipsa voluntatis electio circa operationes exteriores sit ipsius juslili® actus, non debet tamen dici ejus materia; quia materie circa quam versatur virtus, est quid vehit informe quod virtus reclilicatclab extremis ad medium reducit, in co quasi sui formam imprimens. Electio autem voluntatis non sic est respectu justitii, sed operationes duntaxal exteriores quas reducil ad squalitatem per electionem voluntatis : unde electio est principium hujus medii scu mediocritatis, non materia quæ ad illam reducitur.

Inst. Aliæ virtutes morales versantur etiam circa operationes exteriores, v. g. fortitudo circa pugnam, temperantia circa usum cibi ct potus aul Venereorum. Ergo. *Confirmatur.* Ira el concupiscentia ordinantur ad alium, ira ad occidendum, concupiscentia ad violandum thorum alienum : ergo fortitudo ct temperantia, quæ sunt harum passionum moderativæ, sunt etiam ad alterum, proindeque circa actiones exteriores, fortitudo, v. *g.* ne quis ex ira occidat, temperantia ne ex concupiscentia violet thorum alienum. Ergo.

t.2. q. G0. α. 2. o. et ad 1.— *R. D, ant.* Aliæ virtutes morales versantur etiam circa operationes exteriores perse principaliter et primario, *N. ant.* secundario el minus principaliter, *C. ant.* Fortitudo namque non movet ad pugnam nisi quatenus moderatur timores ct audacias, temperantia ad moderatum usum ciborum et Venereorum nisi quatenus moderatur concupiscentiam delectabilium : at vero justitia perse primario elprincipaliter versatur circa ipsas operationes exteriores.

Similiter ad confirmationem, D. Ira ct concupiscentia per se primario ctprincipaliter ordinantur ad alterum ,*N.* secundario et minus principaliter, *C.* Passiones itaque, puta, ira ct concupiscentia ,per scipsas neque prosunt neque nocent proximo, sicquc per sc primario et principaliter non ordinantur ad alterum, sed ad ipsum habentem, qui cis bene vol male in sc afficitur; proinde carum moderatio per fortitudinem cl temperantiam per se primario non respicit alterum, sed ipsum habentem. Quia tameu earum passionum effectus sunt ad alterum ordinabiles, ideo secundario ratione nempe offectus possunt dici ad alium ordinari : secus juslilia, quæ , cum non respiciat aliud quam ipsos effectus scu operationes exteriores quæ sunt ad alterum, eas ideo primario et principaliter per sc respicit.

Dices 2° Liberalitas el misericordia non minus ordinantur ad alterum quam juslilia : atqui tamen versantur circa operationes cl passiones : ergo.

R. N. ant. Juslilia enim ordinatur per se ad alterum tantum : præfalæ autem virtutes ordinantur ex æquo ad bonum proprium operantis ct ad bonum alienum : ad bonum operantis, quatenus misericordia moderatur compassionem in appetitu , ct liberalitas pccuniæ cupiditatem ; ad bonum alienum, quatenus misericordia sublevat alienam miseriam, liberalitas alteri crogal pecuniam : justitia autem, ut dixi, per sc ct directe ad ulterum tantum ordinatur, quia per sc et directe solum respicit debitum alteri reddendum.

Dices 3° Juxta philosophum 2 Ethic, cap. 3, omnis virtus versatur circa delectationes et tristitias: atqui hæ sunt passiones, ergo.

Hica. 9. odi.—*R. D. maj.* Omnis virtus versatur circa delectationes et tristitias ut materiam, *N.* ut effectus cl fines consequentes, *C.* quia ad omnem virtutem sequilur gaudium, ad iniquitatem tristitia.

Consectaria pracedentis doctrina.

Ibid. a.o.lO.o.—*Ex dictis colliges* 1°,medium in justitia particulari non esse medium rationis, ut in cæteris virtutibus moralibus, sed medium rei; quia, uldictum est, in hoc differt justitia particularis a cæteris virtutibus , quod hæ versentur circa passiones , illa circa actiones ct res: passionum auteiu rccliiicalio, quod est medium virtutis, non attenditur secundum æqualitatcm unius rei ad aliam, sed secundum comparationem ad ipsum subjectum juxta diclamen rationis . v. g. medium temperanti® non est ulsumas præcisc libram panis, aul tali hora.sed plus vel minus, citius vel tardiussocundum quod recta ratio diclal libi convenire attenta tui conditione; quod enim salis csl parco, minus csl voraci ; quod convenit sano, noccl infirmo, Unde tale medium csl variabile pro con-

ditione subjectorum, nec ex naiura rei determinatur, sed per rationem , attenta quali (ale subjecti et circumstantiarum ; et ideo dicitur medium rationis. In justitia vero, cum versetur circa actiones et res, et consistat in rerum æqualilate, medium non sie pendet ex rationis judicio, sed ex ipsa rcrum natura sumitur : ut si debeas centum Reddas centum ; si emas merces pro quinquaginta , solvas quinquaginta, quisquis sis, princeps vel plebeius, sanus vel intimius , nulla habita ratione subjecti : et ideo dicitur medium rei ; non quidem hoc sensu quod non sit secundum rationem , nihil enim est magis rationi consentaneum quam cuique debitum ad æqualitatcm reddere (quamob causam solvatur in justitia laus et raliovirtulis moralis), sed hoc sensu quod tale medium non pendeat a ratione lanquam a causa, nec constituatur per illam ex conditione subjecti ut in aliis virtutibus moralibus, quin potius in eo ratio pendet a rerum natura. Ideo enim solvere debitum est rationi conforme, quia est rerum æqualitas ; non c contra et rerum æqualitas, quia est rationi conforme. Secus in aliis virtutibus : ideo enim libra panis et mihi medium tempe-ranti®, quia est secundum rationem con* formis mcæ conditioni ; non, e contra est conformis, secundum rationem ; mcæ conditioni, quia est libra. Igitur omne medium rei est quidem medium rationis, non tamen e contra omne medium rationis est medium rei. Istud autem medium rei non est omnino idem in justitia dislribuliva cl commutativa ; in hac enim est æqualitas al>-soluta,in illa æqualitas proportionis, ul dictum est art. præcedcnti.

Hie q. 57. a. I.o. - *Ex his* ulterius *colliges,* rectum absolute et materialiter in operc jusliliæ haberi persolam commensu-ra lionem ad altcrum sine commensuralione ad agentem, secus in aliis virtutibus : v. g. qui debens centum reddit centum , facit rectum seu justum absolute cl materialiter, quamvis id sit suis viribus improportionatum, puta, quod inde patiatur egestatem in familia , aut malo animo faciat : non est autem temperatum, neque forte etiam al>-solutc cl materialiter, nisi sit commensuratum conditioni agentis.

Hic q. 59. a. 2. ad 3.—Dixi, *rectum absoluti cl materialiter*, quia si loquamur de recto foimaliler et prout procedit ab habitu virtutis, nccesse est in materia justiti® $k. in materia aliarum virtutum, quod fiat propter finem virtuti convenientem etcumoa·nibus aliis circumstantiis.

Dices, non videri justum nec rectum qu/ impotens solvat creditori, neque quodm:· joribus occupatus aut loco dissitus, hice nunc restituat : ergo justum seu reclui etiam in opere jusliliæ sumiler percompi-rationem ad agentem.

R. N. conscq. quia antecedens est de «*-culionc justi ; nos autem loquimur dejuü absolute. Si enim debitor, sive sil pauper sive dissitus, solvat quod debet, est justum absolute, quia est juri altcriusadæqualum: utrum vero in talibus circumstantiis teneatur solvere, alia est quæstio.

Dices insuper. Eliam in aliis virlulibc habetur rectum absolute el materialiter sim comparatione ad agentem : v. g. qui fortiter pugnat ex inani gloria, facit opus forte; qui temperale manducat ex avaritia, facit opus temperatum, absolute scilicet et materialiter. Ergo.

R. hæc non esse recta etiam absolute el malerialiter absque comparatione ad agentem. Sic in primo non est opus forte nisi sil commensuratum ejus viribus; in secund, non est temperatum nisi sit commensuralum ejus valetudini. In justitia autem erit justum, modo sit commensuratum juri alterius, etiamsi præsentis dispositioni non sit commensuratum.

Si queeras utrum opus illius qui pugnat aut manducat per comparationem ad scipsum seu conformitersuæ conditioni, sed ex prava intentione aut non cum debitis circumstantiis, possit dici rectum, seu forte et temperatum materialiter; sicut dicitur rectum seu justum in materia justitiae per commensurationem ad alterum.

R. tale opus eatenus posse dici forte aut temperatum , quatenus servat medium in materia fortidudinis et lemperanliæ, eo modo quo gentiles dicebantur temporale aut fortiter agere, licet ex inani gloria agerent; id enim dicitur opus alicujus virtutis materialiter quando servat medium in materia talis virtutis, licet ab ea nou procedat.

Colliges 3°, in summa jusliliam particularem differre qualuor modis ab aliis virtutibus moralibus: primo, quod juslitiasil ad alterum, aliævirtutes ad ipsum subjectum; secundo, quod justitia versetur circa actiones

externas cl res, aliæ virtutes circa passiones; tertio, quod medium jusliliæ sil medium rei, medium aliarum virtutum, medium rationis. Quarto denique, quod in operejusliliæ habeatur reclum absolute per solam commensuralionem ad alterum, in aliis autem virtutibus per commensuralioncm ad ipsum agentem.

ARTICULUS V.

Utrum inter patrem et filium, inter dominum cl mancipium, inter virum el uxorem sitjuslilia proprie dicta?

Dico 1° Inter patrem et filium non emancipatum inter dominum et mancipium, non est justitia omnino porfccla; est tamen vere et proprie dicla justilia.

Hic q. 57. a. 4. c. —*Prob. prima pars.* Ad justitiam perfectam tria requiruntur, *ul palet ex dictis :* primum, quod sit ad alterum;—Ibid. — secundum, quod id quod redditur sit debitum ; quod sit æquale : atqui inter præfatos non reperilur perfecle prima condi lio: ergo. *Probatur min.* Filius est aliquid patris, nempe pars ejus, et servus est aliquid domini, nempe ejus instrumentum; comparatur enim ad dominum sicut securis ad artificem : ergo comparatio filii ad patrem et servi ad dominum non est adpcrfecle alterum. Idem dic de patre ad filium el de domino ad servum, quia si primus non est perfecte alter a secundo, secundus non est perfecte altera primo.

Elob hanc causam, inter præfatos non dicitur justitia seu ejus simpliciter, sed cum addito, nimirum, jus paternum et jus herile, seu dominalivum, ul distinguatur a jure politico, quod est perfectum inter cives.

Ib. ad 2. —*Prob.sec.pars.* Quamvis filius ut filius sit aliquid patris, ul homo tamen esi suppositum distinctum a patre; similiter paleruthomo respectu filii:ergo justitia inter illos sub ista ratione est ad alterum, proindeque salvat rationem jusliliæ, licet quia tic est suppositum quod tamen sil genitus a patre, non sil perfecte ad alterum Idem dic de domino el servo. Hanc osse mentem I). Th. pluribus rationibus probat Sylv. Vide si lubet.

Confirmatur. Si filius etiam non emancipatus furaretur a patre, teneretur ad restitutionem : atqui restitutio est actus jusliliæ commulalivæ proprie dicta?. Ergo.

Dixi, *inter filium non emancipatum ; quia inter patrcmetfilium emancipatum potest esse justitia perfecta, non quidem quoad ea quæ sibi mutuo naturaliter debent, puta quoad honorem, obedientiam, sustentationem , etc. quæ filius debet patri, aut quoad curam paternam quam pater debet filio; quia filius etiam emancipatus est semper filius el aliquid patris ; proindeque quoad ea quæ ul talis debet patri non est perfecte alter a patre, sed quantum ad civilia , quæ sunt communia ctiarn iis qui sunt inter se extranei, ut sunt contractus, v. g. Quoad hæc enim filius emancipatus est sui juris sicut alter civis ; sicque in iis potest exercere perfectam jusliliam erga patrem, et vicissim pater erga filium. Secus si non sil emancipatus; quia tunc non est sui juris, etiam quoad civilia, sed juris paterni, cum nccdum sit civis, nec se regat, sed regatur a patre, nec pro se bona administret, sed pro paire.*

Dices i°conlraprimam partem.Wù locum habet perfecta justitia, ubi invenitur perfecta injustitia ; injustitia enim est violatio jusliliæ : atqui inter patrem el filium, inter dominum cl servum potest reperiri perfecta injustitia, ul si filius occideret patrem, servus dominum. Ergo.

R. Data maj. D. min. Inter patrem et filium reperiri potest perfecta injustitia, id est, gravissima, *C. min.* id est, perfecta secundum omnes qualitates jusliliæ, Λ', *min.* Non enim est tam perfecte ad alterum, sicut est inter duos cives ; est tamen gravior, quia violat jus strictius el graviorem obligationem; est enim majus debitum filii ad patrem quam civis ad civem.

Omisi majorem, quia potest negari. Cum enim minus requiratur ad malum quam ad bonum; bonum enim ex integra causa, malum ex quovis defectu ; minus requiritur ad perfecte injustum quam ad perfecle justum.

Dices 2° *contra eamdem.* Inter patrem el filium potest esse perfecta amicitia. Ergo et perfecta justilia.

R. N. conscq. Disparilas est, quod amicitia non sit ad alterum tam perfecle quam justitia; quia cum amor sit unio amantium, saltem secundum affectum, tendit ad alterum ul quodammodo unum : justitia autem cum sita sil in æqualilate unius ad alterum, tendit in alterum ul perfecte distinctum, el non quodammodo unum.

Dices 3° ***contra secundam*** *partem.* Virtus qua pater filio ct filius patri reddit quod suum est, non est justitia proprie dicta, sed pietas quæ solum est annexa jusliliæ, ut dicitur infra q. 80 et 101. Ergo.

Respondet Sylvius, pietatem esse veram ct propriam justitiam licet imperfectam, qualenus non est ad perfecte alterum, et non importat perfectam squalitatem. Respondent alii, præter pietatem qua filius est debitor patri ut principio sui esse, posse in eo reperiri justitiam commutativam propriam licet imperfectam, qua sit debitor patri sub alia ratione, puta dati et accepti inter duo distincta supposita; ut si furaretur a patre, teneretur ex dicta justitia commutaliva restituere ad æqualitatem : unde inferunt, filium in tali casu duplex peccatum committere, nempe contra pietatem el contra justitiam commutativam. Alia argumenta contra utramque partem solvit Sylvius q. 57, a. 4.

Ibid. o. — *Dico* 2° Inter virum et uxorem est perfectior justitia quam inter patrem et filium, dominum el servum; ncc est tamen secundum omnem perfectionem.

ibid. — *Prob, prima pars.* Uxor magis distinguitur a viro quam filius a patre ct quam servus a domino. Ergo. *Prob. anlec.* Vir et uxor suntdistincta supposita, quorum neutrum accipit esse ab altero sicut filius a patre, ncc alteri subest ut instrumentum sicut servus domino, sed simul junguntur ad vitam socialem secundum quamdam æqualitatem. Etenim quantum ad debitum conjugale , sunt omninoæqualcs; quantum ad familiæ adminisIrationem, sunt æqualcs æqualitalc proportionis ; sicut enim uxor debet obedire el auxiliari viro, ita vir debet uxorem regere ct ipsi providere de nccessariis, proles autem ulrique obcdirc. Ergo. Quia tamen vir est caput mulieris et hæc est sub potestate viri, non e contra , hinc fit quod justitia inter cos non sit secundum omnem perfectionem, idcoque non dicitur justitia simpliciter, sed justitia oeconomica, quod est secunda pars conclusionis.

Nec obstat quod secundum S. Scripturam vir ct mulier dicantur *una caro,* et quod Apostolus Ephes. 5, dicat : *Qui uxorem diligit, se ipsum diligit.* Quoad primum enim srnsusesl, quod vir et mulier sint una caro, hoc est, unum principium carnale generationis. Quoad secundum sensus est quod , cum vir sit caput mulieris, capulant^, corpus unum quid constituant, virqoi . ligit uxorem , diligit suum corpuselcof,: quenter se ipsum.

Quæri posset hic utrum detur m Drojj titia proprie dicta respectu hominum hæc quæstio pertinet ad primani park q. 21.

Petes pro coronide utrum justitia pn> mineat aliis virtutibus moralibus?

Hio a. 42. o. — *H.* Justitia tam gener/ quam particularis præeminct virlulibusr . ralibus quæ subjectantur in appetitu serlv tivo, nimirum fortitudini et temperantis, aliisque virtutibus annexis.

Ibid. — Quantum ad justitiam genenlem, *patet;* quia ejus objectum , ulpoteb num commune, præstantius est objecloitarum virtutum moralium, quod est priutum bonum unius personæ.

Quantum ad justitiam particularem, *etiam patet;* tum quia est in nobiliori par.· animæ, scilicet voluntate ; tum quia ordinatur non solum ad bonum virtuosi uta? signatæ virtutes, sed etiam ad bonum ı· terius.

Si dicas liberalitalem quæ subjectatur appetitu sensitivo etiam ordinari ad bonoalterius, et in hoc præeminere justitir, quod illa det de suo, non ista.—Ibid.-f Æ$/oquod quantum ad hoc libcralitasprrs mineat jusliliæ, quod illa det de suo, n:: ista ; justitia tamen aliunde ipsi praeeminet in tribus : primo, justifia propinquius arcedit ad bonum commune reddendo cuique quod suum est, quo servatur pax publica, ad quam libéralités non ita concurril. Secundo, justitia latius extenditur, est enim necessaria respectu omnium, quod liberalitati non convenit. Tertio , fundamcnlum libcralitatis est justitia ; nemo enim liberalis nomen meretur largiendo quod non debet, nisi prius sil justus reddendo quoddebet. De hac materia late disserit Solo lib. *3,* quæst. 2, art. 8.

Vides hic non fieri comparationem jusliliæ cum virtutibus theologicis, neque cum virtutibus intellectualibus, neque cum virtutibus moralibus infusis, neque cum aliis quæ etiam subjectantur in voluntate, ut est religio, quas S. Doctor alibi probat præeminere justiliæ, sed tantum cum virtutibus naturalibus quæ subjectantur in appetitu sensitivo, ul dixi in conclusione,

DISSERTATIO VI.

DB INJUSTITIA IN GENERE.

D.Th. q. 59.

ARTICULUS I.

QCID MT QÜOTÜPLEX SIT I5JDSTITIA ?

Quis dicendus injustus ?

Nola. Sicut justitia ut dixi diss. præccdenti, sumitur dupliciter, late pro omni virtute, et stricte pro speciali virtute quæ dtsecunda inter cardinales; sic injustitia quæ opponitur jusliliæ sumitur etiam dupliciter; — Hic q. 59. a. 1. ad 1. — prilllO lateproomni transgressione legis , quæ alio nomine dicitur iniquitas, quo sensu omne peccatum est injustitia; secundo stricte, prout opponitur jusliliæ quæ est secunda virtus cardinalis : sic accepta , sumitur vel iclualitcr, et est juris alieni violatio; vel habilualilcr, et est prava dispositio inclinans voluntatem ad hujusmodi violationem.

Ibid. o.— Injustitia hæc sive actualis sive habitualis, dividitur ut justitia in generalem seu illegalcm ct particularem : hæc incommutativam etdislribulivam; quia oppositorum est eadem ratio.

Ibid. — *Dico* 1° Utraque injustitia tam illegalis quam particularis est vilium speciale.

Ibid. — *Probatur prima pars.* Injustitia generalis seu illegalis respicit objectum speciale, scilicet bonum commune quod contemnit aut contra quod agit ex intentione: ut si quis fornicetur, furetur, occidat, non solum ul suae passioni satisfaciat, ‘-vi ex contemptu boni communis aut ex certa intentione agendi contra illud: hoc, inquam, *ut palet,* est speciale objectum constituens speciale vilium injuslitiæ , in confessione explicandum. Si autem, seclusa hac intentione, ex sola passione quis furetur fornicetur, etc. tunc non erit vilium speciale, sed generalis conditio omnis peccati: sicut inobedientia, v. g. est speciale peccatum, dum quis omittit opus praeceptam quia præceptum est, seu ex certa intentione agendi contra legem, est vero generalis Lanium conditio cujuscumque vitii, dum seclusa hac intentione, legem ex sola passione transgreditur.

Ibid. — *Ex quo habes,* injustitiam illegalcm case quidem speciale vilium secundum essentiam, generale vero secundum intentionem ; quia ex animo agentis potest omnibus vitiis immisceri, quatenus homo in omni peccato potest agere ex contemptu boni communis.

Ibid. — *Prob, secunda par/.* Quia injustitia particularis habet pariter objectum speciale, nempe inæqualitatem in rebus, dum homo vult plus habere de bonis, minus de malis : v. g. carius vendendo, vilius emendo, etc. Ergo.

Ibid. e. 4.0. — *Dico 2o* Injustitia sive illegalis, sive particularis esi ex genere suo peccatum mortale; quia contrariatur charitati, cujus privatio est mors anima*.

Ibid. a. 2. o. — *Dico* 3° Non omnis qui facit injustum, hoc ipso dicendus est injustus saltem philosophice, sed solus ille qui facit injustum ex habitu aul ex deliberata electione nocendi sive injustum faciendi. Quia, juxta morem philosophorum, injustus est nomen significans habitum ; — Ibid. — qui autem injustum facit ex deliberata electione injusti quasi ipsi perse placeat injuslificalio, magnum præbct indicium habitus praeexistentis ; siquidem unicuique habenti habitum secundum se placeat quod convenit illi habitui : ergo solus ille dicendus est injustus, qui facit injustum ex habitu aut ex deliberata electione injusti.

Confirmatur. Nemo dicitur simpliciter virluosus ex hoc quod facit unum actum virtutis, neque justus quod faciat unum actum jusliliæ, neque castus quod semel lenlationi resistat : ergo a pari, etc.

Dices. Qui ex sola cupiditate furatur, adulteratur, etsi semel,dicilurfuret adulter : ergo similiter, etc.

]{. talem equidem diei furem ct adulterum, non tamen furacem ct adulteratorem ; quia prima nomina sunt significativa tam actus quam habitus, posteriora habitus tantum : hæc autem, *injustus, justus, virtuosos,* et alia hujusmodi, sunt more saltem philosophorum significativa habitus : unde est disparilas cl *neganda consequentia.*

Dixi, *inore philosophorum ;* quia cum voces significativae habitus sæpe ex usu transferantur ad significandum etiam actum , hinc facturn est ut in vulgo dicatur injustus qui facit aliquem actum injustum, sive agat ex habitu aul ex electione injusti * sive non.

ARTICULUS II.

Utrum aliquis possit pati injustum volens formaliter loquendo; seu, ul communiter dicitur; utrum scienti et volenti fiat injuria?

Hic n. 3. ad 3. — *Nota,* injustum agere aul pali, puisse sumi materialiter et formaliter : agere aut pati injustum materialiter, altcnditui secundum id quod exterius agitur prout in se consideratur, abstrahendo a voluntate tam agentis quam patientis : v. g. capis alienum putans esse tuum , facis injustum materialiter loquendo, quia facis inæquale. Injustum agere vel pati formalitcr loquendo, attenditur secundum voluntatem agentis vel patientis; formale enim in moralibus petitura voluntate: v.g. sciens et volens capis alienum, facis injustum formalilcr, et alter patitur injustum formaliler si sit invitus. Solum autem injustum formalité!· solet dici injuria : unde, quamvis pali injustum sumatur materialiter cl formaliter, tamen pati injuriam solet tantum sumi formaliler.

Ihid. o. — Dico. Sicut nullus potest facere injustum per se el formaliler loquendo, nisi volens : ita nec pali injustum per se et formaliter loquendo, nisi nolens. Per accidens autem quasi materialiter potest quis nolens facere injustum ct pali volens.

Prob. prima pars. Sicut de ratione intrinseca actionis transeuntis est ut ab agente procedat; ita et de intrinseca ratione passionis est ut sil ab alio, passo non conferente vim seu renilente; cx quo colligit philosophus 3 cl 8 Phys. idem secundum idem non posse esse agens ct patiens, ct omne quod movetur ab alio moveri : atqui si quis formaliler loquendo pateretur volens, actio foret a patiente ct passio ab agente, atque idem secundum idem agens ct patiens. Ergo. *Probatur min.* Principium formale cl proprium hominibus agendi est voluntas : unde illud formaliler ct proprie per se homo facit, quod volens facit, seu quod ab ejus voluntate procedit ; quod autem involuntarie feeil, non censetur formaliler facere ut homo, sed materialiter tantum : cl c conlra illud proprie ct formaliter homo patitur, quod præter seu contra ejus voluntatem de eo fit; pali enim est vinci et esse videntia- obnoxium : atqui si quis volens pateretur injustum formaliter loquendo. passio esset ab agente quia a volente, « actio, volilio scilicet, esset a patiente,c supponitur. Item idem secundum idemb ret agens el patiens : patiens, ut suppatur; agens, quia vellet; secundum idea, quia secundum eamdem voluntatem secundum quam formaliler loquendo pateretur ct ageret volendo. Ergo.

Confirmatur. Illud dicitur homo propri* et formaliter pati, quod præter seu conln ejus voluntatem de eo iit, ut dictum est: atqui ubi quis volens pateretur, nihil dee lierct præter aut contra ejus voluntatem. Ergo.

Prob. 2" Nemo formaliler loquendo patitur injustum seu injuriam nisi quantum jia ejus violatur : atqui hoc ipso quo consentit aul vult lædi vel pati, jus ipsius qua ipsius est non violatur. Ergo. *Prob. min.* Hoc ipso quo vult lædi vel pali cedit jure suo, illudquc a se in quantum in ipso est abdicat, ac in lædentem transfert; ita quod se ridiculum exhiberet, si in tali casu de damn, vel injuria conquereretur, atque restitutionem seu satisfactionem exposceret. Ergo.

Dixi *,jus ipsius qua ipsius est ;* quia licet non violetur jus consentientis qua ipsius esi, potest tamen violari quatenus ad alterum pertinet, quando nempe plurcs in eamdem rem jus habent, *ul patebit cx solulionibui objectionum.*

Adslipulatur conclusioni regula juris 27 in 6 : *Scienti et consentienti non fit injuria neque dolus.* Cælerum inlellige volentem et consentientem, tam in hac regula quam in conclusione ct probationibus, sic, ut omnino libere consentiat, nec ullo modo sil involuntarius : undo qui necessitate adactus, v. g. solvit usuras, aut metu mortis, latroni pecunias erogat, vere patitur injuriam ; quia licet simpliciter velit, nollet tamen , el consensus præsens contra jus el per injuriam extorquetur.

Ibid. — *Prob. secunda pars.* Potest quis, v. g. solvere alteri minus quam debeat, putans solvere totum quod debet ad æqualitatem ; vel c contra sciens ct volens solvere plus quam debeat: atqui in primo casu nolens facit injustum per accidens ct materialiter; in secundo autem casu patitur volens: ergo.

Ex his *inferes* quod, aliquem facere injuslum et alium pati injustum materialiter loquendo, semper se comitantur ; nullus euun facit inustum nisi aliqui patienti injustum. Sed si ibrmaliler loquamur, potest aliquis facere injustum, intendens injustum facere; tamen Uius non patietur injustum, quia, altero^nesciente, volens patitur, cede»*jure suo, el bene cupiens ul aller faciat idquodilli facit. Et e converso potest aliquis pali injustum formaliter, si nolens id quod est injustum patiatur; et tamen ille qui hoc facit ignorans, non faciei injustum formaliter s«l materialiter tantum : ut si capias rem alienam putans esse tuam, et is a quo accipis id invitus et nolens ferat.

Dices 1° Martyres a tyrannis vere passi sunt injuriam : atqui tamen erant volentes : crgo.ltlcmdicdcChristo respectu Judæorum.

II. N. min. Erant volentes respective ad Deum, C. respective ad tyrannos, *N.* Marlyresitaque, supposita tyrannorum malitia, iniquas eorum actiones patienter tolerabant propter Deum; at eas non approbabant nec cisconsenliebant, quasi suo jure cederent, aul ipsis jus aliquod in suam vitam concederent, cum id non possent. Idem dic dc Christo respectu Judæorum.

Dita?· Qui occidit volentem et rogantem occidi, proprie committit injustitiam atque injuriam : ergo volenti fit injuria. Idem dic dc illo qui cognoscit uxorem alterius consentientis.

Ibid, ad 2. — R. *D. ant.* Qui occidit volentem , committit propric injustitiam respectu volentis, *N.* respectu Dei et rcipublicæ, *C.* Itaque homo potest considerari dupliciter, uno modo secundum se seu ut persona singularis ; secundo modo ut est allquid rcipublicæ, scilicet pars, cl ut est aliquid Dei, scilicet creatura et imago. Qui ergo volentem occidit, non facitinjuriam ipsi, quia cessit juri suo. facit autem injuriam rcipublicæ et Deo, quorum juri cedere non potuit : Simii'ter qui cognoscit uxorem alterius, non facit injuriam marito consenlicnli, sed juri et statui conjugali. Vide quæ dicimusdc adulterio in tract. deTempcranlii.

DISSERTATIO VII.

DE ACTU JUSTITIÆ UT SIC, NEMPE DE JUDICIO.

». Th. Q. 60

ARTICULUS I.

Quid *sit judicium, el utrum sil licitum?*

2 6u. a. 1. adi.—Nola. Judicium, seeundum nominis etymologiam , est quasi *juris dictio,* judicare *jus* dicere, judex *jus dicens:* undejudicium secundum primariam significationem , importat definitionem seu determinationem juris veljusti : justum autem, ut *patet cx supradiclis,* est æqualc alteri debitum , quod est objectum justitia». Deinde ampliatum est hoc nomen ad rignilicandam sententiam seu determinationem in quacumque materia, sive speculativa sive praefica , prout nempe distinguitur a simplici apprehensione ; quia omni mentis assensu seu determinatione vera, est quædam æqualilas sou conformilas : in speculativis conformilas intellectus ad rem, in practicis conformitas intellectus ad appetitum rectum.

Ibid, ad 3. —Juxta hanc secundam accep'/oncm, quæ est minus propria, judicium est cujuslibet virtutis ; ad quamlil>et enim virtutem perlinet recte judicare in propria materia : hoc tamen judicium debet potius dici determinatio *recli* seu *virtuosi,* quam *justi.*

Hic itaque agimus de judicio primo sensu sumpto, ron solum prout exterius fertur a judice inter partes litigantes, sed etiam prout exercetur sive exterius sive interius a privatis, circa vitam, resci mores alienos.

ibid. o. — *Dico* 1°. Judicium est actus justitiae.

Ibid, — Prob. 1°. Justiliæ est definire et determinare id quod est juslum seu æqualc alteri debitum, hoc est enim ejus objectum : atqui judicium secundum primam significationem , nihil est aliud quam definitio cl determinatio jusli, *ut patet cx dictis.* Ergo.

Ibid. — 2° Recte definire in materia alternis virtutis, proccdilex habitu talis virtutis; quatenus nempe virtus inclinat affectum ad suum objectum ct intellectus judicat conformitcr ad affectum, quia affectus facit ut res intellectui videatur conveniens : unde dicitur communiter, qualiter quis est affectus taliter judicat de rebus : sic castus recte judicat ea quæ pertinent ad castitatem , el sic de cœleris : ergo recte definire in materia justiliæ, quod est judicare, procedit cx habitu justiliæ.

ibid, nd 1. — Ad quorum intelligenliam nota, ad rectum judicium duo requiri, quorum unum est virtus proferens judicium, el sic judicium est actus rationis

dicere enim vel diffinire aliquid, rationis est. Aliud est dispositio judicantis cx quo habet idoneitatem ad recte judicandum; ct sic in his quæ perlinent ad justi' iam, judicium procedit ex justitia, sicul in his quæ pertinent ad fortitudinem, procedit cx fortitudine. Sic ergo judicium est quidam actus juslliliæ sicut inclinantis ad recte judicandum, prudentiæ autem sicut judicium proferentis : undeetsynesisad prudentiam perlinens, dicitur bene judicativa, ut supra habitum est.

Est tamen disparilas inter judicium justiliæ et judicium aliarum virtutum : primo, quod in aliis virtutibus , ut jam notavi, judicium dicatur per extensionem lanium, et non sit determinatio justi, sed recti seu virtuosi; secundo, quod aliæ virtutes non inclinent directe cl positive appetitum ad judicium rectum, sed indirecte solum removendo prohibens, nempe passiones quibus sæpc irretitur appetitus; quia cum cujusque appetitus de se sit inclinatus ad bonum proprium, non indiget habitu positive inclinante, sed tantum removente impedientia; justitia vero cum non sil ad bonum proprium, sed ad bonum alterius, directe ct positive inclinat voluntatem de se non inclinatam ad judicium rectum, hoc est, ad determinationem æqualis alteri debili : dequo latius alibi.

Quidam hic operose disputant utrum judicium sil actus elicitus juslliliæ an imperatus ; sed res esi levis momenti, quæ sic forte posset breviter resolvi. Si judicium consideretur ul respiciens justum secundum omnes dcbilas circumstantias, est actus elicitus prudentiæ. Si consideretur ut respiciens justum quatenus præcisc æquale alteri debitum, quod est objectum formale juslliliæ, est actus ab illa elicitus. Nec obstat quod juslitia sit in voluntate ct judicium sil actus rationis; ut enim dicatur aclus elicitus ab aliqua virtute, non esi necesse quod sit in potentia quæ hunc aclum elicit, sed sufficit quod immediate ab illa regulatur, nulla alia mediante virtute : sic oratio est aclus elicitus a religione, licet religio sil in voluntate et oratio sil aclus intellectus; sic iterum confessio exterior fidei est aclus elicitus a fide. Judicium autem quatenus formaliter respicit jus ul alteri æquale debitum, immediate regulatur a justitia ul cius objectum formale. Si hæc tibi non sufficiant, vide, si lubet, Bannem ct Serram hic interit pugnantes, aut melius quiesce in verbisS. Thomæ supra citalis ad primum.

Ibid. a. 2. o. — *Dico* 2° Judicium debitis circumstantiis vestitum est licitum. Estcontra Waldcnses et Anabaptislas, qui, moli quibusdam S. Scripturæ locis mde intellectis, docuerunt non licere chrislianis judicia exercere.

Ibid, in a. i. c. — *Prob.* 1° ex S. Scripturis. Deuteron. 16, dicit Deus Moysi : *Judiccsct magistros constitues inomnibus porlii tuis, utjudicent populum justo judicio.El* cap. 1 : *Quodjustum est judicate:* quod repetit Christus Joan. 7. Apost. Rom. 3, asserit quod *non sine causa judex gladium portat; Dei enim minister est vindex in iram ei qui malum agit.* Petrus Aci. 5, judicavit Ananiam etSaphiram ; Paulas 1 Cor. 5, incesluosum Corinthium. Ecclesia a tempore Apostolorum erexit tribunal ad quod deferebantur in primis cans® ecclesiastica, deinde etiam sæcularcs, ul *palet* ex lib. 2 Constit. Apost. cap. 37, et ex S. August, lib. dc Opere Monachorum cap. 29.

Ibid. o. — *Probatur ratione.* Omnis actus virtutis est licitus : atqui judicium debitis circumstantiis vestitum, est aclus virtutis, scilicet juslliliæ, ut dictum est. Ergo.

Ibid. — Dixi, *vestitum debitis circumstantiis,* quæsunt tres: prima, ut procedat ex inclinatione juslliliæ; secunda,quod procedat cx auctoritate præsidenlis; tertia, quod proferatur secundum rectam rationem prudentiæ. Prima conditio potest intelligi duplici sensu : primo, quod judicium non sil contra justitiam; secundo, quod sil cx amore juslliliæ et non cx aliquo rnotivo humano, puta odio, ira, avaritia, inani gloria, etc. Defectu prim® conditionis primo sensu intellect®, judicium ct perversum cl injustum. Defectu ejusdem conditionis secundo sensu intellect®, non est proprie injustum judicium, malum tamen ct illicitum graviter vel leviter pro qualitate motivi. Defectu secund® conditionis est judicium usurpatum ; sed id spectat judicium publicum; cum enim juslitia sit in privatis, potest eliam in cis esse verum et rectum judicium absque auctoritate. Defectu terti® conditionis, est judicium temerarium, quando nempe quis ob leves rationes judicat dubia ct occulta.

Dicwcum hærcticis. Judicia prohiben-

lur in novo Testamento. Ergo. *Probatur* <inl. 1° Christus Matth. 7, dicit ; *Nolite judicare ut non judicemini ;* ct Apost. Rom. J4: *Tu quis es quijudices alienum servum?* Secundo Christus Matth. 5, dicit : *Ei qui* fccum *vult injudicio contendere et tunicam* tuam *tollere, dimitte ei pallium.* 3° Apost. 1 Cor. 6, ipsos redarguit quod judicia haberent inter se. Ergo.

Ibid.ad 1.— *R.N.ant. Ad primampro*-Ulionem, dico in his locis prohiberi judicia temeraria quibus privati ex insufficientibus causis judicant de occultis dictis, factis, imo cl cogitationibus proximorum.

Ad secundam, R. his verbis Christum non prohibere ne nostra in judicio vel extra repelamus, sed velle dunlaxat nos ita esse animo comparatos, ul injurias qualcscumque potius feramus quam vel privata auctoritate eas ulciscamur aut aliter c,,rn detrimento salutis.

Ad *tertiam,* Apostolus redarguit Corinthios quantum ad duo : primo, quod causas suas agerent coram judicibus ethnicis, el non potius coram chrislianis saltem ul arbitris : unde subdit : *Sœcularia igitur 'udiciasihabueritis, contemptibiles qui sun t* in *Ecclesia* (id est eliam viliores ct inter liiristianos), *illos constituite ad judican*-Am. Ubi palam est non improbari ab Apos-l lojudicium secundum se. Secundo, Apostolos redarguit Corinthios quod inter se litigarent cum fraudibus ct injuriis aliisque tiliis quæ solent sequi ex litigatione, clidco subdit : *Sed vos injuriam facitis, ct hoc fratribus.*

Quæritur utrum judex existons in peccalo mortali, peccet alios judicando?

Ibid.ad 3. — *R. sub distinctione* peccati publici ct occulti. Primo, judex existons in peccato mortali publico, peccat alios judicando : mortaliter quidem si de eodem pccalojudiccl, puta, si publicus concubinalius condemnet alium concubinarium, si publicus usurarius judicet usurarium aut latronem ; quia tale judicium est graviter scandalosum, utpole praebens aliis occasionem contemnendi justitiam, quasi et eamdem viro non haberet in judice ac in aliis, tl conquerendi quod ipse judex in aliis punialquæ ipse committit. Si autem judicium proferat in alio genere peccati, peccat quidem, sed lanium vcnialiler, ul si publicus usurarius judicium proferat in adulterum, publicus concubinarius in latronem; quia tale judicium non est graviter scandalosum in ordine ad justitiam.

Ibid. —Secundo, judex existera in procalo mortali occulto, si necessitas judicandi immineat propter officium, potest cum humilitate et timore judicare, proindeque non peccat nec etiam venialiter judicando, etiamsi in eodem genere peccati.

Prob. Peccatum occultum non tollit auctoritatem jurisdictionis a judice, ul est definitum sess. 8 cone. Const, contra Wiclcffum : non eliam tollit rectitudinem jusliliæ, ut suppono; neque talis judex procedit ex odio, avaritia, aut cx alia passione, ut eliam suppono ex terminis, *si necessitas judicandi immineat ;* neque judicium est scandalosum, cum peccatum sit occultum; neque est aclus sacer qui requirat sanctitatem in operante, ut esi, v. g. celebratio missæ; neque tandem ad cum judex aliqua sanctitate consecratur, ul sacerdos : ergo cx nullo capite est peccaminosum.

Si dicas S. Thomam contrarium docuisse in 4, d. 19, q. 2, a. 2, quæsliunc.2 : *R.* cum Cajelano el aliis, S. Doclorcm hanc priorem sententiam retractasse non solum hic, sed cl lect. *i* in caput 8 Joan, el in caput 2 Rom.

Oppones insuper. 1° Christus Joan. 8 interrogatus de adultera, respondet pharisæis : *Qui sine peccato est vestrum , primus in illam lapidem mittat.* 2° Apost. Rom. 2, dicit peccatori : *In quo alterum judicas , teipsum condemnas.* Ergo.

R. Ad primum , Christum his verbis non significasse immunitatem ab omni peccato requiri in judice ul judicium ferat, sed voluisse exprobrare pharisæis suam hypocrisim , qui, cum essent ipsi mullis cl gravibus criminibus obnoxii, ex ficto tamen justitiae et legis zelo, atque ut apparerent mundi, volebant fœminam unius peccati ream morti addici.

Ibid. — *Ad secundum, R.* quod propter tale judicium homo non sic se condemnet, ul novum condemnationis meritum sibi acquirat; sed quia condemnans alium , ostendit se similiter condemnabilem esse propter idem peccatum.

ARTICULUS IT.

De suspicione ct judicio temerario.

Nota, suscipioncia , dubita Lienem, opi-

nionem el judicium, ubi agitur de malo proximi, sæpc pro uno ct eodem sumi, et sub generali nomine vel suspicionis temeraria·, vel judicii temerarii comprehendi. Sic S. Thomas hica. 3, ubi cum initio corporis definivisset suspicionem, quod sit opinio mali ex levibus indiciis, in prosecutione ejusdem articuli, suspicionem cum dubitatione et judicio confundit, distinguens triplicem gradum suspicionis : in quorum primo reponit dubitationem , in secundo firmam sententiam, in tertio judicium exterius. Neque id S. Thomæ est proprium, sed commune doctisct indoctis apud quos suspiciones temeraria» ct judicia temeraria sæpe confunduntur, et quæ sunt simplices suspiciones vocantur judicia, et quæ sunt judicia dicuntur suspiciones. Hujus confusionis duplex potest assignari ratio : prima est, quod hi omnes actus sint de malo proximi ; secunda, quod sint ex insufficientibus indiciis.

Attamen si stricte loquamur, hi omnes actus inter se distinguuntur.Etcnim dubitatio est, cum animus in ulramquc pariem movetur, sed neutri assentitur, inanetque pendulus inter ulramquc. Suspicio est, cum intellectus a dubio seu medio recedens, magis inclinatur in assensum unius partis, sic tamen ut necdum asscnliatur. Quidam eam non distinguunt ab opinione nisi secundum plus cl minus, voluntque cam esse opinionem debilem seu cum magna formidine : opinio autem est assensus in unam partem cum formidine partis opposiUe. Judicium est assensus ccrius ct firmus in unam partem sine formidine partis oppositc.

Nos hic agimus de suspicione temeraria prout comprehendit dubitationem ct opinionem , et quæslio præcipua est utrum sit ex genere suo peccatum mortale, ita quod in individuo sit semper morlalis quando est plene deliberata dc gravi malo proximi. Et est etiam difficultas de mente S. Thomæ. Ut a certioribus incipiamus,

2. 60. a. 3. o. — *Dico* 1° Judicium temerarium est ex genere suo peccatum mortale. Est certs et cnminunis cum Auctoro,

Prob. 1° ex S. Scriptura. Matth.7 dicitur . *Nolite judicare ul* non *judicemini.* Luc 6 : *Nolite judicare el non judicabimini.* Rom. 14: *Tu quis es qui judicas servum alienum ?* Jacobi 4 : *Qui detrahit fratri aul qui judicat fratrem, detrahit cljudicat legem.* Idem alibi. Ex quibus lo. cis *palet* judicium temerarium prohiberi lanquam grave peccatum.

Ibid.—*Prob.* 2° Judicium temerariumnon est sine injuria et contemptu proximi, pro. •ndeque est contra justitiam et charitalem; ergo ex genere suo est peccatum mortale.

Confirmatur. Unusquisque habet jus n bona aestimatio .de eo habeatur ab aliis, quandiu non probatur ma'us : atqui qui judicat temerarie dc proximi malo, contra istud jus agit: ergo est contra justitiam, etiam contra charitalem, 1» quia contraillud charitatis et rcctæ rationis principium, *Quod tibi non vis fieri, alteri ne feceris;i* quia fieri non potest ut qui sic dc proximo judicat, illi sit bene affectus.

Sed petes quomodo judicium interius sit contra justitiam , siquidem tam injustitia quam justitia sint circa res ct operatione? externas?

Ibid. a. 3—*R.* assumptum esse verumde actibus externis justitiæ et injustitiae ; sed si loquamur dc actibus internis, ul dicantur ad justitiam vel injustitiam pertinere, sufficit quod ex se ordinentur ad ejusmodi res vel operationes externas, justas vel injustas :sic voluntas furandi pcrtinctad injustitiam, voluntas restiluendiadjustitiam. Judicium ao* tem temerarium interius ex se ordinatur ad judicium injustum exterius, ctad detractionem sive contumeliam; sicut concupiscentia ad fornicationem ct ira ad homicidium.

Exquo inferes, temere judicantem teneri ad aliquam restitutionis speciem , pro ratione scilicet damni quod infert. Damnum autem quod infert consistit in hoc quod in ejus mente auferatur injuste bona existimatio dc proximo: debet ergo tale judiciumdeponcre ct bonam existimationem de proximoconciperc.

Dices insuper. Probabile est non esse peccatum mortale revelare crimen proximi uni soli viro prudenti non manifestaturo : ergo multo minus quod apud te solum judicetemerarie malum proximi.

Λ. *Dato ani. N. conscq.* Disparilas est, quod in priori casu verum dicas, ex quo suppetit tibi aliqualis excusatio : at in secundojudicas falsum saltern practice, aim judices certo crimen ubi non est certum.

Diro 2° Probabilius est suspicionem tomcrari->in de malo proximi, prout coniore-

hcndil dubitationem ct opinionem esse cx gener· suo peccatum mortale , proindeque in indiv duo esse semper peccatum mortale, quando est plene deliberata de gravi malo proximi. Ita Bannes, Sylvius, Salonius, Medina, Aragonius, Molanus el alii, contra Cajel.Navarrum, La Cruz , Ledesma, Lcssium et alios, quorum quidam suam assertionem intra solius speculationis limites restringunt.

Probatur iis plane momentis quibus probavimus modo judicium temerarium esse ex genere suo peccatum mortale, ct 1° ex S. Scriptura. Jis enim locis quæ conclusione superiori deduximus contra judicium temerarium, S. Scriptura non solum inlelligit judicium certum el firmum , sed judicium gencratim : atqui suspicio vel opinio sunt quædam species judicii genera tim sumpti : ergo. *Confirmatur.* S. Scriptura loquitur deiisjudiciis in quæ homines frequenter incidunt, elex quibus ul plurimum oriuntur murmurationes, detractiones , odia , etc., atqui hujusmodi sunt non solum judicia firma ctcerta, sed el maxime suspiciones; dubitationes el opiniones. Ergo.

Prob. 2° Illud peccatum est cx genere suo mortale, quod contrarialur justiliæ el charitali: atqui talis est suspicio temeraria: *ttp.Prob. min.* 1° —Ibid, ad 2. et a. 4. o. –Quia, ul dicit S. Thomas, n< n est sine contemptu proximi, el ideo injuriatur ei. !· Unusquisque habet jus ut æslimetur ab iliis probus, quandiu non apparet suffîcienicrcjus malitia : atqui contra istud jus agit, quideco temerarie malum suspicatur aut de ejus probitate dubitat : ergo contra justitiam. Etiam contra charitalem: 1° quia agit contra hoc primum totius vitæ socialis principium, *Quod tibi non vis fieri, alteri ne [((tris;* 2° quia vix fieri potest ul qui temerarie suspicatur malum de proximo , illi bene afficiatur. Ergo.

Respondent adversarii, et est praecipuum eorum fundamentum, esse quidem injuriam et contemptum , sed incompletum , quia suspicio est quid incompletum [in genere judicii.

Sedcontra. Esto contemptus sil i completus in gencre judicii, inde non probatur istum contemptum incompletum non esse mortalemcxgenere suo; quia licet sit incomplelusin gencrejudicii, est tamen completus in genere actus perfecte deliberati : Sic v. g. dubitatio plene voluntaria in materia fidei est judicium incompletum et contemptus incompletus in gencrejudicii ; sed quia est completus in genere actus perfecto deliberati, est sufficiens ad peccatum mortale. Sic iterum detractio de proximo apud unum solum virum probum, est contemptus incompletus, et tamen juxta valde probabilem sententiam, est peccatum mortale cx genere ; aut si vis, detractio apud decem, est contemptus minus completus quam detractio apud viginti : ct tamen utrobique est peccatum mortale ex genere.

Prob. 3' *et magis concutitur hoc præcipuum adversariorum effugium.* Suspicio temeraria dc gravissimis malis proximi, est in individuo peccatum morlale : ergo suspicio temeraria cx genere suo est peccatum mortale. *Patet consequentia ;* quia quod est veniale ex genere suo, quantumvis augeatur, intra suam speciem remanet veniale, nec fit morlale nisi per aliquam circumstantiam trahatur ad aliam speciem , ut docent communiter theologi post D. Th. 1 2q. 88, a. 5. *Probatur ant.* Suspicio temeraria in casu graviter contemnit proximum et gravem ei infert injuriam : ergo. *Prob. ant.* Primo, nemo est qui non existimet se graviter contemni el gravem pali injuriam, si quis dc illo sine causa suspicetur aut etiam dubitet quod sil sodomila, incesluosus cum matre,hærclicus, magus,sorliarius,etc., ila quod mallet notabilem pccuniæ summam perdere quam talem de se haberi suspicionem : testes ipsos adversarios appello.Secundo,qui de viro gravi et inicgræfamæ temerarie judicaret quod sit fornicarius, peccaret mortaliter, latentibus ipsisadversariis, propter gravem contemptum et gravem ei irrogatam injuriam : atqui dubitande aut suspicando quod sit sodomila, incesluosus in primo gradu, magus,etc., magis eum contemnit et majorem ei irrogat injuriam, quod palet cx eo quod iste vir ingenuus mallet haberi cerlo fornicarius simplex quam venire in suspicionem talium gravissimorum scelerum. Ergo.

Neque dicas eum sic malle, eo quod timeat ne ista suspicio in judicium evadat, ct judicium exterius proferatur ac tandem puniatur; quasi vero puniendus sit propter judicium unius sine probationibus. Sed rnimquid etiam timet ne judicium de minori crimine exterius pandatur, el inde puniatur aut saltem diffametur ? Ego sane per-

juasum habeo, etiam sistendo in sola suspicione interiori, virum probum et gravem malle pali judicium de minori crimi ne quam suspicionem de gravissimissceleribus; el sic omnem cordatum seniire existimo.

Restat difficultas de mente D. Thomæ.

Probatur ergo *conclusio n* D. Thoma, aut potius instauratur argumentum ex eo jam factum in probationibus prioribus. Ideo juxta S. Thomam, hic a. 3.o,judicium temerarium est peccatum mortale cx genere suo, quia csl cum contemptu proximi : atqui juxta cumdem S. Doclorern in resp. ad 2 cl in o articuli scq. suspicio est etiam cum contemptu proximi. « Ex hoc ipso, inquit, » quod aliquis malam opinionem habet de » alio sine causa sufficienti, indebite con- » lemnit ipsum, et ideo injuriatur ei : » ita ut eodem prorsus modo loquatur dc utraque S. Doctor. Ergo.

Respondet Serra, S. Thomam loqui de suspicione in secundo gradu, in quo pro judicio certo accipitur.

Sed contra. S. Thomas loquitur de ca suspicione de qua loquitur in argumento cui respondet ; sed in argumento cui respondet loquitur de suspicione prout distinguitur a judicio ccrio: *patet* legenti argumentum, quod est sic: « Per judicium «illicitum fit aliqua injuria proximo; sed » suspicio mala in sola opinione hominis » consistit, cl sic non videlur ad injuriam » alterius pertinere : ergo suspicionis judi- « ci uni non csl illicitum, u

Objicies. S. Thomas hic a, 3 o , distinguens 1res gradus suspicionis , dicit: « Pri- « mus quidem gradus est, dum homo ex » levibus indiciis de bonitate alicujus dubi- » tare incipit : et hoc est veniale et les c pec- « catum ; perlinet enim , inquit S. Aug. ad u tcnlationem humanam sine qua vita ista d non ducitur..... Secundus gradus est, » dum aliquis pro certo malitiam alterius « æstimat cx levibus indiciis : cl hoc si sit » dc aliquo gravi, est peccatum mortale, » in quantum non est sine contemptu proxi- > mi.....Tertius gradus est, cum aliquis ju- » dex cx suspicione procedit ad aliquem « condemnandum. » Ergo juxta S. Thomam, suspicio seu dubitatio temeraria non est cx genere peccatum mortale.

Insuper S. Thomas Quodl. 12, a. 34, dicit : α Suspicio autem tnt quid imperfectum « in genere judicii, et ideocslimperfectus » motus, ct ideo non csl mortale cx gener» i) quamvis si fiat cx odio erit aliquandom r » tale. » Ergo. >

Ad primum, R. cum Sylvio ct aliis S, Thomæ interpretibus, S. Doctorcin sicute. S. Augustinum in quo ibi fundatur, loqu de suspicione repentina et non plene deliberata : *quod palet* primo cx ipsis ejus verbis : *dum,* inquit, *horno dubitare* incipit; nemo enim dicilur incipere dubitare,qw post plenam advertentiam deliberate dubitat el dubitare pergit maxime degravimak proximi. Secundo *palet* ex ratione quam affert ex S. Augustino , scilicet, quod lalii suspicio *pertineatad tcnlationem humannn sine qua hac vita non ducitur.* Porro suspicio temeraria plenedelibcrala de gravi mal· proximi, non ad humanam sed ad diabolicam tentalionem pertinet, ut bene notat Bannes, ct falsum est plurium vitam sin: talibus suspicionibus non duci.

Inferes ex solutione data. Ergo S. Thomas nihil determinat dc suspicione deliberata, de qua tamen quærit in articulo, cl quam initio corporis definit esse opinionem mali ex levibus indiciis , si quidem in secundo ct tertio gradu non dcsuspicione, sed dejudicio certo loquatur.

R. N. illationem. Primo, quia S. Doctor cl in responsione ad secundum, ct ari. sequentio, singulariter determinate dcsuspicione deliberata his verbis : « Ex hoc ipso «quod aliquis habet malam opinionem de » alio absque sufficienti causa, injuriatur ei » et contemnit ipsum ; » quod fuit fundamentum nostræ assertionis. Secundo, quia sicut sub primo gradu comprehendit non solum suspicionem aut dubitationem , sed etiam judicium , quando indeliberate fiunt: ita sub secundo gradu comprehendit non solum judicium, sed suspicionem cl dubitationem quando deliberate fiunt.

Inst. contra secundam solut. In secundo gradu loquitur tantum dc judicio ccrio: « Secundus gradus, inquit, est cum aliquis » pro certo malitiam alterius æstimat ex le* » vibus indiciis. » Ergo.

R. cum Sylvio, S. Thomam equidem primario in secundo gradu agere dc judicio certo, secundario tamen de suspicione deliberata; quia quod hic dicit dejudicio, nempe *quod non sit sine contemptu proximi*, id<ni dicit dc suspicione ad 2, el art. scq.o;vel cum Banne, S. Thomam per ly *certum* in-

telligere perfecte deliberatum, ita quod sensus sil : dum quis pro ccrio , hoc est, pertecte deliberate malitiam alterius temerarie æstimat sive dubiam , sive suspectam , sive opinabilem, sive ccrlam , etc. Quia in materia morali judicium potest dici certum quamvis non excludat formidinem de opposito, modo sit perfecte deliberatum : patet in judice qui, cum per duos testes idoneos judicat crimen alterius, dicilur certo judicare, et tamen non semperineo excluditur omnis formido deopposilo.

Repones. Videtur ridiculum quod S. Thomas specialiter definiat in primo gradu suspicionem indeliberatam esse peccatum veniale , cum id sit omnibus notum et omnibus peccatis commune. Ergo.

R. id nec ridiculum nec insolitum esse in D.Thoma, quando agit de peccatis internis quæfacile et frequenter subrepunt, ut sunt suspiciones malæ de proximo, ad quas cx humana fragilitate propensiores sumus.

Ad *secundum , R.* similiter S. Thomam loqui de suspicione imperfecte deliberata ; quia poni tibi comparationem cum voluntate adulterandi quam dicit esse peccatum veniale, quando et incompleta, ubi certum estquod per *incompletam* inlclligit *indelibnitam,* cum constet voluntatem adulterandi deliberatam esse peccatum mortale. Addit autem quod si suspicio fiat ex odio, erit aliquando mortalis, quia cum ex odio procedit, est ordinarie plene deliberata.

Replicabis cum Serra, Peccatum quod filex genere mortale , non dicitur veniale ex genere propler indeliberationem. Ergo.

R. D. Si ly *ex genvre* attendatur exparte objecti, *C.* si ly *ex genere* attendatur ex parte principii, *N.* Bono enim sensu dici potest quod omnis actus indcliberatns in materia mortali sit peccatum veniale cx genere, hoc est, ex conditione et natura talis actuscui deest principium moralitatis, scilicet deliberatio.

«OTAKBA P*O PMAXL

Ut sive suspicio sive judicium temerarium sit peccatum mortale iu individuo , tria requiruntur: primum, quod sit perfecte deliberatum; secundum, quod sil plene temerarium; tertium, quodsilde gravi malo proximi: quorum si unum desit, erit tantum peccatum vcpiale,

Circa primum»

Notai Sylvius post Lessium et alios, ad peccatum mortale in suspicione seu judicio temerario non sufficere qualitercumque deliberate suspicari aut judicare; sed quod debeas advertere et scire, aut saltem dubitare te el cx signis insufficientibus et de re gravi judicare aut suspicari ; alias, inquit, judicium non erit voluntarium saltem ex parte qua est temerarium autdc re gravi. Id quidem admitto quoad conditionem rei gravis, non solum propler dictam rationem, sed quia tunc non contemnis graviter proximum. Quoad vero insufficientiam indiciorum, restringendum puto sic: nisi cx malevolentia, invidia, odio, similive passione voluntarie excæcatus circa insufficientiam indiciorum, ea discutere negligas et judicium præcipiles; tunc enim virlualiler illam advertis, cum debeas el possis advertere, ul forte fusius alibi dicetur. Et insuper alioquin vix ullum foret judicium temerarium, cum homo male affectus erga alterum , facile sibi persuadealindiciaquæhabeldcrnalo inimici esse suflicientia.

Notat insuper et bene laudatus theologus ex pluribus aliis, quod, quando quis timoratæ conscientiæ dubitat aut non meminit se consensisse suspicioni seu judicio temerario, non sit metuendum dc peccato mortali, quamvis diu duraverit cogitatio; quia potest prudenter existimare vel se non consensisse, alioquin conscientia remorderet, vel se habuisse sufficientia indicia. Secus dicendum de iis qui libenter vitam aliorum carpunt et de sua salute sunt parum solliciti.

Item non incongrue a quibusdam statuitur hæc altera regula pro timoratis, maxime pro scrupulosis. Quando interrogati an , si advertissent esse judicium temerarium et peccatum, deliberate voluissent consentire : si respondeant negative, censendum est non peccasse mortaliter, quia vel non fuit consensus, vel non plene deliberatus. Instruantur insuper ut bene distinguant inter judicium verum aut suspicionem veram, ct solam rei repræsenlationem seu simplicem cogitationem; hæc enim non est peccatum, sed lentatio et occasio meriti si repellatur, sicut ct peccati si admittatur.

Ilæ porro regulæ etiam currunt in tentalionibus sive contra fidem , sive contra cas. lilalcrn , quibus frequenter torquentur timoratæ conscientiæ,

Sed sijudicium temerarium fuerit quidem plene deliberatum, pauco tamen tempore duraverit, et judicans statim se correxerit, fuitne peccatum mortale?

R. affirmative. Quia malitia judicii temerarii non a mora temporis, sed a contemptu et injuria proximi dependet : fuit autem injuriaplcne deliberata,etsi diu nonduraverit.

Dices. Qui rem alienam ad breve tempus accepit, non peccat mortaliter : ergo similiter hic.

R. Vel ille accipiendo rem alienam intendit statim reddere, vel non : si non , peccat mortaliter, quia per acceptionem rei alienæ cum intentione relinendi completur peccatum furti ; si intendat statim reddere, non peccat quidem mortaliter, quia, ut suppono, nullum sequitur damnum domino, nec ipse foret in hoc casu rationabiliter invitus. Athic modus non habet locum in nostro casu, in quo per judicium temerarium deliberatum etsi non diuturnum infertur vere injuria proximo, qui ideo est rationabiliter invitus.

Circa secundum.

Nola 1° Merito dixi judicium temerarium non esse peccatum mortale nisi sit plene temerarium , cum lota ejus malitia ex temeritate oriatur; ita ul si nullo modo esset temerarium, hoc est, si adessent omnino sufficientia indicia, nullatenus foret peccatum : quia tunc esset judicium prudens etrationabile, ncqueperillud inferretur injuria proximo; proximus enim amisit jus suæ famæ ct bonæ existimationis respectu illius cui ejus crimen sufficientibus indiciis probatur.

Quod si indicia non sint quidem omnino sufficientia, proxime tamen accedant ad sufficientia, non erit eliam peccatum mortale, quia magna probabilitas non multum distat a morali certitudine : unde non erit gravis lemerilas nec proinde gravis injuria.

El quia judicare certo, est quid plus quam simpliciter opinari , opinari quam suspicari, el suspicari quam dubitare; ideo majora indicia requiruntur ad judicandum quam ad opinandum, ad opinandum quam ad suspicandum, cl ad suspicandum quam ad dubitandum. Unde fit quod indicia quæ sufficiunt ad dubitandum non semper sufficiant ad suspicandum, necquæsufficiunt ad suspicandum sufficiant ad judicandum, possilque esse judicium temerarium ubi suspicio non foret temeraria.

Nola 2“ Ad dignoscendum vero qnæ Indicia sint sufficientia et quæ non sint, statui possunt duæ rcgulæ generales.

Prima regula. Quando indicia ox se rei ex communi hominum usu sunt raro conjuncta cum malo de quo suspicaris aut judicas, censentur insufficientia; si vero sin! ut plurimum conjuncta cum illo, censentur sufficientia.

Secunda regula. Indicia quæ, attenti qualitate facti, personae, loci, temporise! aliis circumstantiis, sufficiunt ad movendum virum gravem ct prudentem ad taliter suspicandum vel judicandum, censentur sufficientia; secus non.

Ex his regulis inferes 1« Si videas juvenem libidinosum et petulantem cum mere trico sola colloquentem, sufficiens indicium est ut judices illum de libidine cogitare; secus si sit vir gravis et intcgerrimæ famæ.

2° Si persona quæ alterius peccatum narrat sit gravis et honesta, detrahere non solita, nec alteri infensa; et alter de quo narrat sit vulgaris et nullius nominis ; est sufficiens indicium ul credatur peccatum quod narrat : secus si narrans sit persona levis, garrula, aut alteri infensa, maxime si aller sit probitate morum commendatus. Quods et narrans etisde quo narratur sint honesti ct probi, non est sufficiens indicium ad judicandum , sed ad summum ad dubitandum : forte fecit, quia alioquin talis non assereret : forte non fecit, quia est probus, ct alter potest decipi.

3° Si videas hominem noctu alienas ædes perfodientem , scalas admoventem, ascendentem per fenestras, sufficiens indicium est ut judices eum furandi vel alterius mali perpetrandi causa id agere. Secus si dc die id faciat.

4° Si videas juvenem cum puella clam in loco obscuro aut clauso colloqucntes c! petulanter colludentes, quos certo nosti non esse conjuges, sufficit ul judices aliquid subesse mali : secus si modeste ct in loco patente converscniur.

Hæc, inquam, et sexcenta similia resolvuntur ex statutis regulis.

Circa tertium.

Nota, malum grave in hac materia sicut in materia detractionis, esse id omne et solum quod, attenta personarum el facti qualitate, est valde probrosum ac graviter noci-

rum honori, famæ ac bonæ existimationi proximi, sive peccatum sit, sive non ; quia malitia hujus peccati consistit in contemptu proximi.

Quamvis ergo peccatum mortale secundum se sit materia gravis, el peccatum veniale materia levis ; per accidens tamen ex personarumaul facti qualitate, contrarium saepe contingit. Quidam enim sunt qui ex certis peccatis etiam mortalibus non diffamantur apud homines, nec ipsi verecundantur, sed quandoque laudi ducunt, v. g. duellum aut fornicatio respeclu militis, ebrietas respectu plcbeii bis partibus, de quibus si hæc temerarie judices, non peccas mortaliter, quia respectu illorum non est materia gravis. E contra quidam sunt qui cx peccatis venialibus, aut eliam ex his quæ peccata non sunt, multum contemnuntur : ut si de episcopo vel summo pontifice temerarie judices esse mendacem habitualiter ; de montait, quod frequenter colloquatur noctu cum adolescentulis ; de viro natalibus eldignitate claro, quod sil illegitimus, quod sil fatuus : si tamen ob hos defectus sic eum contemnas, ut honoribus et officiis indignum judices; si enim, non obstante hoc judicio, cum in eodem pretio el honore habeas, peccabis tantum venialiter.

Pries 1° utrum qui temere judicat in re pari de eo quem eminus videt aut nocte infflil, nec agnoscit, peccet mortaliter?

R. probabilius negative ; quia iste ignote non videtur inde multum lædi, nec ipse, si sciret tale judicium, mullum ægre ferret, bene fidens quod agnitus judicium alterius reformaretur.

Pries 2° ex quibus causis oriuntur suspiciones et judicia temeraria ?

Q.60. a. 3. o. — *R.* ex tribus. Primo, cx toc quod aliquis sil ex seipso malus; inde enim quasi conscius suæ malitiæ, faciliter dc iliis malum opinatur, secundum illud Ecriesiaslæ 10 : *Invia stultus ambulans, cum tpit iit insipiens, omnes stultos œslimat.* Secundo, cx hoc quod aliquis male afficiaciaturad alterum ; cum enim aliquis contemnit vel odii aliquem, aul irascitur aul si, ex levibus signis, opinatur malade ipso, quia unusquisque faciliter credit quod appetii. Tertio, ex longa experientia : unde philosophus dicit in 2 Rhetor, c. 13, quod senes sunt maxime suspiciosi, quia mu!toties experti sunt defectus aliorum. Primai autem duæ suspicionis causa» manifeste perlinent ad perversitatem suspicionis; tertia diminuit rationem suspicionis temerariæ, in quantum experientia ad certitudinem proficit, quæ est contra rationem suspicionis temerariæ.

ARTICULUS III.

Utrum dubia sint in meliorem partem interpretanda ?

Q. 60. a. 4. ad 2. — *Nota.* Dubium potest esse vel de rebus, vel de personis. De rebus, v. g. utrum sol moveatur circa terram , an terra circa solem ; utrum talis contractus sit licitus, an illicitus. De personis, v. g. ulrum Petrus lale crimen commiserit.

Ibid. — Certum est dubia de rebus non esse in meliorem partem interpretanda, sed suis æslimanda momentis; quia in judicio in quo de rebus judicamus, non attenditur bonum vel malum ex parte ipsius rei de qua judicamus, cui nihil nocet qualitercumque judicemus de ipsa ; sed attenditur ibi solum bonum judicantis si vere judicet, vel malum si falso; quia verum est bonum intellectus, falsum autem malum ipsius. Et ideo unusquisque debet nili ad hoc, quod de rebus judicet secundum quod sunt. Sed in judicio quo judicamus dc hominibus, præcipue attenditur bonum el malum ex parte ejus de quo judicatur , qui in hoc ipso honorabilis habetur quod bonus judicatur, et contemptibilis si judicetur malus.

Quæstioesl itaque Lanium de dubiis circa personas, an in meliorem partem sint interpretanda. Dupliciter autem dubium potesl interpretari in meliorem partem : uno modo negative, non declinando in pejorem, altero modo positivo, declinando in meliorem.

Dico 1° Dubia sunt in meliorem pariem interpretanda saltem negative. Sequilur ex precedent! articulo et ex eodem principio.

Probatur. Hoc ipso quod aliquis habet malam opinionem de alio absque sufficienti causa, contemnit ipsum el injuriatur ei, ut dictum est, quod est illicitum : atqui qui dubium de malo proximi non interpretatur in meliorem partem saltem negative, sed uectmat in pejorem, habet malam opinionem dc proximo absque sufficienti causa, cum rationes dubitandi sint in utramque partem , et ideo insufficientes ad suspicandum aut opinandum in pejorem. Ergo.

Idem probanl omnia quæ diximus contra

suspicionem et judicium temerarium. Etest S. Augustini lib. 2 de Senn. Domini in monte cap 18, in hrc verba Christi Matth. 7, *Nolite judicare,* etc. « Hoc loco, inquit, » nihil aliud nobis præcipi existimo, nisi ut b ca factaquæ dubium est quo animo fiant, » in meliorem partem interpretemur. »

Dico 2° Dubia non sunt semper in meliorem partem interpretanda positive, sed in certis tantum casibus. Ita communiter cum Cajetano contra Soto.

Prob. prima pars. Præceplum bene judicandi de proximo in dubio, seu, quod idem est, dubium hoc in meliorem partem interpretandi positive, est affirmativum, sicut praeceptum ipsum honorandi, diligendi, etc. atqui praeceptum affirmativum licet semper obliget, non tamen obligat pro semper; sic non teneor elicere continuo actum dilectionis proximi : ergo. Unde etiam Christus Matth.7, non dixit, Judicate semper bene de proximo, sed : *Nolite judicare*, male scilicet : similiter Apostolus Rom. 14 : *Qui* non *manducat, manducantem non judicet.*

Confirmatur. Qui nullam habet rationem dubitandi de bonitate proximi, non tenetur judicare semper quod sit bonus : ergo *a fortiori* nec ille qui habet rationem dubitandi.

Prob. 2° Vel sunt sufficientes rationes dubitandi, vel non : si primum, possumus manere dubii, suspendentes judicium nec declinantes in alterutram partem, quia dubium non est temerarium sed rationabile; si secundum, debet statim exculi dubium, quia est temerarium : sed non est noster casus; agimus enim de dubio fundato et rationabili.

Confirmatur. In casu veri et rationabilis dubii, objectum est neutrum : ergo qui nculer manet circa ipsum, agit prout exigit natura objecti, proindeque conformitcr reclæ rationi.

Attamen, *cl est secunda pars conclusionis ,* supposito quod, re utrinque dubia, aliquis actus sit eliciendus de bonitate vel malitia proximi, ille debet fieri in meliorem partem, adeoque dubium positive Interpretari in meliorem partem ; et id directe probant rationes primai conclusionis.

Item si gravis urgeret tcnlatio male opinandi vel judicandi de proximo, quam quis vincere non posset nisi positive judicando in bonam partem, ad id etiam teneretur, propter camdem rationem.

Dices contra primam partem. S. Thomi: hic o, et in solutionibus argumentorum, docet ita in meliorem pariem dubia e* interpretanda, ut proximum habeamus» judicemus bonum , quamvis in hoc 1rs quente. fallamur : atqui hoc est dubia in meliorem partem interpretari pcsitive Ergo.

R. cum Cajet, hic, S. Thomam esse intelligenduin ex suppositione quod sit judicandum, *ul dictum est in secunda partt conclusionis.*

Dices contra sccundamparlem. Judicium magis debet esse de eo quod ut in pluriboi accidit, alioquin errori exponimur;sedi: pluribus accidit quod aliqui male agant, quia *stultorum est infinitus numerus, L*·· cies. 1. *Proni enim sunt sensus hominis c! malum ab adolescentia sua,* Genes. 8. Ergi dubia debemus magis interpretari positive in malum quam in bonum, etiam in casibos positis.

Ibid. adi.— *R. D. maj.* Judicium debet magis esse dc eo quod ut in pluribusaccidit, si inde non sequatur injuria proximi, *C.* secus, *N.* Fateor ergo posse contingen quod ille qui in meliorem partem positu: interpretatur, frequentius fallatur; sed ms j lius est quod aliquis frequenter fallatir habens bonam opinionem de aliquo mab homine, quam quod rarius fallatur habens malam opinionem de aliquo homine bono; quia ex hoc fit injuria alicui, non cx primo in quo tantum habetur error speculativus, qui, licet sil malum, non est tamen malum simpliciter sed secundum quid, quia non csl malum morale, sicut injuria facta proximo. Virtutes enim morales, cum perficiant hominem in ordine ad finem ultimum , efficiunt honum simpliciter ; adeoque malum ipsis oppositum, quod est malum morale, est malum simpliciter : virtutes autem intellectuales speculativae, cum perficiant potentiam particularem, scilicet intellectum, inordinead bonum particulare tantum quod est verum , non efficiunt bonum simpliciter sed secundum quid ; et consequenter malum ipsis oppositum non est malum morale nec malum simpliciter, sed secundum quid. Dictat autem recta ratio eligendum esse minus malum ut vitetur majus. Quamvis ergo in casu adsit judicium speculative falsum propter defectum conformitalis ad rem, adest lamen judicium practice verum pro-

pterconformitatem rcctæ rationi, dictanti ex lege prudentiæ, justitiæ ct charitatis, essehicct nunc in bonam partem judicandum etiam cum periculo erroris speculativi, saliusque esse pati errorem speculativum qui ad mores non pertinet ncc csl malum simpliciter, quam errorem practicum qui ad mores perlinet ct csl malum simpliciter. UndeS.Thomas hic ad 2, dicit: «Homini «judicanti falsum, judicium quo benejudicat dc alio, non perlinet ad malum inilellcctus ipsius» practici scilicet. EIS. Aug. in 1'sal. 147 : « Non se mullum dolet errare, «cum bene credit etiam de malo: Quid i perdo, si credo quod bonus est ? »

Dices insuper conira eamdem parlem.Kx regula juris in G, *Semel malus semper praivmilur malus.* Ergo.

Π. hanc regulam intclligendam esse, non in ordine ad judicium de proximo , sed in ordine ad cautelam et remedium malis adhibendum. Igitur.

Ibid, ad 4. — *Nota diligenter pro praxi.* Quandoagitur dc cautela seu remedio adhibendo malis nostris vel alienis, licitum est interpretari dubia in pejorem partem, non quidem definiendo sive determinando, sed supponendo quod pejus est, aut etiam judicando quod possit esse tale; sic enim expedit ut securius remedium seu cautela adhibeatur, quia remedium quod est cfii-'ii contra majus malum, multo magis est Ækax contra minus malum, ncc ulli facis injuriam quia non judicas, neque suspicaris aul dubitas tuum proximum esse dc facto (iliosum,sed supponis duntaxatesse talem, aut judicas posse esse talem; quod utique vcmmest ncculli injuriosum, el excasuppositione tibi tuisque caves ac si revera laliscssct.

Uocgenere suppositionis passim utimur absque peccato : sic pater prohibet prudenter filiæ consortium alicujus adolescentis, quia potest ab illo seduci ; dominus attentius claudit arcam, custodit pecunias, quia domestici vel hospites ignoti possunt tse fures; viator expedit arma in occursu b minis ignoti, quia potest osse latro ; vitat «cursum vetulæ deformis, quia potest esse uga; clsic plura alia. Cive tamen ut senior rectum dc proximo judicium in mense tineas, ncc ultra sufficientiam indiciorum dubites, suspiceris aut judices. Sic etiam hiscavculper nimiam cautelam proximum rn diffames aut contristeris.

Uirum judicium publicum sit secundum leges ferendum, el per usurpationem Hat perversum, quod ari. 5 et G discutit Auctor, dicam infra dum dc injustitia judicis.

DISSERTATIO VHL

DE ACTU JUSTITIÆ ('OMMETA'ITΛ, NEMPE DE RESTITUTIO».

D.Th. Q. 02.

ARTICULUS I.

Utrum restitutio sil actus justitia: cor,· mulativœ ?*

2.62.a.I/o. — *Nola* Ie Restituere secundum primam nominis impositionem, est quasi iterato aliquem statuere in possessionem vel dominium rei suæ. — Ibid, ad 2. — Sed quia quædam res sunl in quarum possessionem homo non potest iterato statui, ut sunl vita et membra injuste ablata, ct tamen qui hæc agunt non sunt a restitutione immunes, ideo apud theologos cl jurisperitos extensum est restitutionis nomen, ut etiam significaret damni illati compensationem : unde restitutio in tota sua latitudine definiri potest, *lici accepta: redditio, vel damni illati compensatio:* — Ibid. o. — intclligendo rem acceptam sive per voluntatem domini, ut in mutuo vel deposito; vel contra voluntatem domini, ul in furto vel rapina.

Nola 2° Differt autem restitutio « solutione cl satisfactione. A solutione, quia solutio postulat ut ros quæ solvitur sil diversa a re pro qua solvitur, ct quod nondum fuerit in possessione illius cui solvitur; restitutio autem non postulat ut res quæ restituitur sil diversa a re pro qua restituitur , quin potius postulat ulsil eadem quantum fieri potest, aul saltem æquivalcns, et consequenter postulat quantum est cxsc, ut jam fuerit in possessione illius cui restituitur : unde qui depositum reddit, vere restituit, non tamen solvit; ccontra, qui dat pecuniam pro tritico empto, proprie solvit, non lamen restituit. Altera differentia csl, quod restitutio attendat valorem rei cui æquivalcre debet ; solutio autem non tam valorem rei quam conventionem inilam : unde fit quod unus plus solvat quam altcr pro rc æqualis valoris, et juste sistendo intra limites pretii legitimi, quod fieri non potest in restitutione justa.

In 4. d. 5. q. 4. a. 5. quœstiunc. 1. — A satisfactione distinguitur restitutio. Primo, quia satisfactio proprie respicit personam cui fit satis, quamvis non exhibeat æquiva- (ens debito : restitutio autem respicit rem quæ debet eadem reddi vel æquivalcns. Secundo, satisfactio respicit injuriam illatam seu honorem violatum , etsi nullum aliud damnum sit illatum; restitutio autem respicit damnum illatum : unde potest esse satisfactio sine restitutione, ut dum satisfacimus Deo pro peccatis, aut petimus veniam ab eo quem contumelia affecimus: similiter potest esse restitutio sine satisfactione, ul in redditione depositi vel mutui ; potest etiam utraque esse simul, nidum reddimus rem injuriose ablatam, nos humiliando aut veniam petendo. *His notatis,*

2 62 a. 4. o.—*Dico.* Restitutio est actus juslitiæ commutalivæ.

Ibid. — *Probatur.* Ad justitiam commutativam pertinet constituere æqualilatem rei ad rem inter datum ct acceptum, inter damnum ct compensationem : atqui hoc fit per restitutionem : ergo restitutio est actus juslitiæ commutalivæ. *Minor patet* ex notione modo data restitutionis. *Major etiam patet* ex dictis supra diss. 5, a. 3, de divisione justitiæ commutalivæ et distributivæ, ubi ostendimus eas in hoc distingui, quod commulativa attendat æqualilatem rei ad rem, distributive æqualilatem seu potius proportionem rei ad personam.

C/elerum intellige hic æqualilatem non strictam pro duarum rerum comparatione , quarum una non excedit alleram; dum enim una cl eadem res redditur, optima est restitutio: sed paulo latius sumimus æqualilatem,scilicet,silam in hoc quod quis tantum recipiat quantum dedit, aul quantum luit ablatum , aut quantum prius habebat, sic, ut nec plus nec minus habeat quam debet habere : ex quo habetur etiam quædam stricta æqualitassi non inter res, saltem inter personas, nempe inter »<slilulioncin el cuncui restituitur.

Objicies. Restitutio est actus juslitiæ distributive. Ergo. Prob. *ant.* Læsio juslitiæ distributivæ obligat ad restitutionem : ergo restitutio est actus juslitiæ distributivæ. *Patel consequentia.* Actus destruens virtutem per oppositum actum resarcitur, ul actus intemperantis per temperantiam. Prob. *a.il.* Qui bona communia male distribuit, peccat contra justitiam distributlvam : atqui lenetur ad restitutionem. Ergo.

Λ. *N. ant. Ad probat. D. maj.* Qui bori communia male distribuit, peccat conln justitiam distribulivam tantum, A'.simuht contra commutativam saltern regulariter,C, i *Ad hunc sensum I), min.* Alqui lament netur ad restitutionem, qua parle lædil justitiam commutativam , *C. min.* qua part* lædit justitiam disjributivam, *N. min.tyii* enim debentur particularibus cx justitia distributiva tantum, non sunt ipsis simpliciter debita, sicut propria et sua, sed sccundua quid tantum ratione condignilalis et communitatis cujus sunt partes, utjamdixisupra diss. 5, a. 3 : unde ad ea non habentjcs in re, neque ad rem, sic, ut possint ea injure repetere ul sua. Quapropter si cis fraudentur, non debent, quantum est ex hoccapilt, magis illis restitui quam debeant restitui ea quæ debentur cx religione, vel gratitudine, aliisvc partibus polentialibus justitiae.

Verum raro contingit quod justitia distributive non habeatannexam commutativam. Qui enim bona communia particularibus j distribuit, vel est ad justam distributionem stipendio conductus, vel ex officio aul par. designatus, ad quam proinde teneturexjutitia commutaliva. Unde si male distribuai, peccatprimocontra justitiam distribulivan, in quantum non distribuit communia particularibus secundum proportionem meritorum; secundo peccat contra justitiam commutativam, non equidem damnificando particularcs in co quod est ipsis proprium, sen relinendo quod est stricte suum, sed omittendo appropriationem seu justam secundum merita distributionem, ad quam ex officio, subindeque cx justitia, commutatio tenebatur.

Inst. Qui violat justitiam distribulivam praecise, nocet proximo cum injuria : ergo tenetur restituere. *Prob. ant.* Violat jus illius. Ergo. *Prob. ani.* Primo, hoc ipso quo quis habet merita, habet jus si non in re, saltem ad rem ul fiat sua; secundo, omnis violatio juslitiæ est violatio juris, cum jussit objectum juslitiæ. Ergo.

It. D. ant. Qui violat justitiam distribulivam praecise, nocet proximo cum injuria late dicta , *C.* cum injuria proprie dicta, Λ'. Sicut non est injuria proprie dicta dum quis nocet proximo contra chariiaiem. Unde *ad probationem, D.* Violat jus illius quod

est simpliciter ct stricte jus, *N.* quod est jus secundum quid el moraliter tantum, *C.* Jus ergo quod respicit justitia clistributiva, non est jus simpliciter et stricte sicut in justitia commutatin, sed est jus secundum quid et morale tantum, simile juri quod respicit « Ijustitia legalis, vel religio, cujus violatio non inducit obligationem restituendi.

Repones. Ideo juslitiæ commutalivæ violatio obligat ad restitutionem, quia unus babetplus quam debet habere, ct alter minus : alqui ita contingit dum violatur justitia dislributiva. Ergo.

R. hancinstanliam eadem semper chorda errare. *D. itaque maj.* Ideo, etc., quia unus habet plus, alter minus quam debet habere stricto jure, *C. maj.* jure secundum quid, .V. *maj.* Alias sequeretur quod violatio aliarum virtutum, puta charitatis autgralitudinis, obligarent etiam ad restitutionem, dum nempe contingit quod unus habet plus, aller minus quam debet habere ex charitale aulgralitudine ; sicquc quoties divites omitterent culpabiliter dare eleemosynam, toties tenerentur ad restitutionem.

In summa ergo nemo tenetur restituere, nisi qui habet alienum injuste, aut qui injusledamnificavit alterum in suo et proprio ; quoenim titulo is qui neque habet alienum, ceque alterum damnificavit in suo et proрк, teneretur ei sua dare ? Porro qui violai justitiam distributivam præcise, non acripil alienum, nec damnificat alterum in eo food est suum el proprium, *ut patet. Et si dicas* cum violare jus quod alter habet ut «eundum merita commune fiat suum et proprium : *R.* ex dictis, non omnis juris violationem inducere obligationem restituendi, sed solius juris stricti et legalis; alioquin, ut jam dictum est, sequeretur quod qui violaret charitatcm aut gratiludintra,aliamve virtutem juslitiæ annexam, obnoxius esset restitutioni, quia violaret jus quod aller haberet ul res fiat sua : non enim est obligatio charitatis aul gratiludinis in uno, nisi sil quoddam jus in allero; sunt enim correlaliva.

ARTICULUS IT.

Utrum restitutio sil necessaria ad salutem?

2.62. a. 2.0.— *Dico.* Rei injuste ablatæ iutdamni injuste illati restitutio in re, ubi possibilis est, sin minus in voto necessaria st ad salutem.

Prob. i°cx S. Scriptura. Ezccb. 33, v· 14, de impio dicitur : *Si..... egerit poenitentiam.....ct pignus restituerit ille impius, rapinamque reddiderit, vita vivet.* Matth. 22, v. 21 : *Reddite ergo quæ sunt Caesaris, Casari, ad* Rorn.13, v.7 : *Reddite ergo omnibus debita.*

Ibid, in a. s. c. — *Prob.* 2° CX S. AugUSt. Episl. 54, quæ est ad Macedon, et referture. *Si res aliena,* causa 14, q. 6 : α Si resaliena » propter quam peccatum est, cum reddi » possit, non redditur, non agitur pœni» lentia sed fingitur; si autem veraciter » agitur, non remittitur peccatum nisi resli» tuatur ablatum, sed, ut dixi, cum resli» tui potest. »

Ibid. o. — *Prob.* 3° *ratione.* Conservare seu non violare justitiam, est de necessitate salutis : atqui qui non restituit cam potest injuste ablatum aut damnum injuste illatum, non conservat, quinimo violat justitiam, quia non servat æqualilatem. Ergo.

Infra q. 66. a. 3. ad 2. — *Confirmatur* 1° Non furari est de necessitate salutis : alqui delincre id quod alteri debetur, eamdem rationem nocumenti habet cum acceptione injusta. Ergo.

Confirmatur 2° Qui non restituit cum potest, voluntarie nocet proximo et agit contra illud naturale præceplum, *Quod vultis ut faciant vobis homines, et vos facile illis.* Ergo.

Ex his inferes, restitutionem esse necessariam jure naluræ, divino et humano; proindeque turpiter errasse sacerdotes Graecos qui, teste Guidone Carmelila cl Alphonse a Castro, verbo *Restitutio,* fures, raptores, usurarios, etc., absolvebant postquam cos simplici oleo inunxissent, nulla cis imposita obligatione restituendi, sed aliquam duntaxat pecuniæ portionem ipsis sacerdotibus conferendi.

Dixi l°cum Auclore, *rei injuste ablata,* non quod juste ablata, ut depositum , mutuum , pignus, etc., non debeant restitui ; sed quia hæc non sunt restituenda nisi cum dominus incipit alioquin esse invitus, quo casu pertinere incipiunt ad injusta ablata, sub ablatione intclligcndo injustam detentionem.

Dixi 2°, *sin minus in voto;* quia ubi restitutio in re est impossibilis, debet tunc haberi propositum illam faciendi dum erit possibilis; quia est dc necessitate salutis quod quis

habeat propositum servandi omnia Dei mandata , inter quæ reponitur præceptum restituendi seu non detinendi injuste alienum , quod reducitur ad hoc Decalogi præceplum, *Non furaberis.*

Obj. 1° Nemo tcnelur restituere rem alienam si dominus consentiat aut sil irrationabiliter invitus : atqui dominus consentit aut saltem consentire debet ul qui rem habet suam, retineat. Ergo.

Prob. min. Unusquisque tcnctur præferrc salutem spiritualem proximi bono proprio temporali : atqui si non consentiat, præfcrt bonum suum temporale saluti spirituali proximi, cum ipse proximus tunc peccet relinendo, cl sil damnatus si non restituat. Ergo.

R. N. min. Ad probat. D. maj. Unusquisque tcnelur præferrc salutem spiritualem proximi bono proprio temporali, in extrema aut saltem gravi necessitate, a qua liberari non potest nisi per alterius boni temporalis jacturam, *C. maj.* secus, *N. maj.* In casu autem , qui delinet alienum non patitur anima? periculum nisi ex propria el perversa voluntate, a quo solo ejusdem voluntatis nutu liberari potest, restituendo.

Obj. 2° Christus, Lucæ 11, pharisæos arguens rapina?, non praecipit ipsis restituere, sed lanium horiatur ad eleemosynam, dicens : *Quod supcrcsl data eleemosynam, cl cccc omnia munda sunt vobis.* Ergo.

R. cum Sylvio *N. consequentiam.* Non enim omnia ad salutem necessaria omnibus in locis dicuntur, sed quædam in uno,quædam in alio loco. El cum salutem Christus promittit eleemosynæ, id intclligendum est modo cætera adsint. Sic Mallii. 6 , dicit Christus : Si *remiseritis hominibus peccata eorum, dimittet ct vobis Pater vester coelestis delicta vestra ,* si nimirum cætera adsint. Merito autem Christus commendat eleemosynam pharisæis præ restitutione, quia præceptum restitutionis non ignorabant, sicut necessitatem operum misericordia? quibus externas lotiones præferebant.

Obj. 3° Rachel, Gcn. 31, furata est idola palris sui : David, 1 Reg. 27, cum adhuc esset privatus, abstulit boves, oves, clc. in Gessur cl Gcrsi. Idem , 2 Reg. 6, omnia bona Miphiboscth dcdil Sibæ : alqui neque Rachel restituit idola palris sui, neque David prædas factas in Gessur cl Gcrsi ; cl cognita perfidia atque injustitia Sibæ, mediam tantum partem bonorum Miphiboselh jussit illi restitui. Ergo.

R. 1° generaliter, non omnia quælccere sancti esse sancta, neque omnia eorum penitentia? opera esse scripta.

R. 2° *ad singula. Ad primum.* Non pauci quidem accusant Rachelcm furti; alii vero excusant, dicuntquc eam id fecisse jure compensationis, eo quod pater ejus Laban ipsam fraudasscl sua dote, secundum hac verba : *Nonne quasi alienus reputavit nos, el vendidit comeditque pretium nostrum?*

Ad secundum, R. fuisse mandatum a Drc non solum spoliare, sed et occidere illas gentes. Adde quod David tunc non esset privatus, ut falso dicitur in argumento,»] princeps militiæ a Saule constitutus; el quamvis odio Saul tunc cum prosequeretur, non legitur tamen cum revocasse.

Ad tertium. Cajeta nus et plerique commentatores agnoscunt Davidcm graviter peccasse tum adjudicando Siba? omnia bona Miphiboscth parte inaudita, tum huic reddendo mediam partem tantum agnita ejus innocentia. Quantum vero ad restitutionem , quamvis incertum sit quomodo eam fecerit David, quia tamen erat justus e saucius, non videtur dubitandum quin can fecerit, vel revocando præcedentcmsententiam, vel dando Miphiboscth alias possessiones. Potest etiam computari in partem restitutionis quod cum cibo regio aluerit, et quod corn a morte liberaverit quando Gabaonitæ totam domum Saulis pctebanl deleri, 2 Reg. 21. Vel certe dicendum quod Miphiboscth beneficiis et honoribus a rege cumulatus, huic ejus sententiae ac medietatis suorum bonorum distractioni sponte consenserit; quod indicant hæ ejus verba ad David : *Fac quod placitum est libi;* ct: *Eliam cunela accipiat,* 2 Reg. 19.

Q. 02.a. 8. ad 4.— *Petes* 1<> utrum pra?cepium restituendi sit a firmativum an negativum ?

R. esse affirmativum secundum formam, implicare tamen in se negativum quo prohibemur rem alienam delinere tanquain rationem sui.

Patet prima pars ; quia praecepto affirmativo praecipitur actus virtutis, negativo piohibelur actus vitii Restitutio autem ?sl actus virtutis.

Palet etiam secunda pars. Ratio enim cur debeat fieri restitutio esu, quia alienum

non est detinendum ; non sic dc aliis præ-reptis affirmativis, quæ licet includant ne-gationem ut oppositam affirmationi , non tamen ul rationem sui : sic, v. g. Deus est amandus, non quia non est odio habendus, scdquiaest summe bonus; et sicdecœteris.

Pelts 2o utrum restitutio sit necessaria etiam necessitate medii ad salutem ?

R. Restitutio in re non est necessaria ne-cessitate medii; id enim dicitur necessa-rium necessitate medii, sine quo etiam in-culpabiliter non habito aut omisso, salus ha-beri non potest, ut est baptismus pro par-vulis, poenitentia pro lapsis : sine vero res-titutione in rc inculpabiliter omissa , puta, propter impotentiam seu ignorantiam in-vincibilem, potest haberi salus , *ut palet* cx S. Aug. supra laudato.

Restitutio autem in voto catenus potest dici necessaria necessitate medii, quatenus et necessarium necessitate medii ad salu-tem, ul quis habeat propositum servandi omnia Dei mandata , et non maneat in ac-tuali peccato. Qui autem non restitueret sal-teminvoto, non haberet propositum ser-vandi omnia Dei mandata, et esset in ac-luslipeccato, nimirum in voluntaria deten-tione injusta rei alicnæ.

Er his inferes, infundatam ac prorsus er-roneam osse opinionem vulgi quæ credit animas defunctorum tamdiu detineri in purgatorio donec eorum debita ab haeredi-bus solvantur. Nemo enim punitur post mortem nisi pro culpa quam commisit in bac vita : vel ergo ille defunctus fecit dum viveret quod in se erat ut restitueret, vel non fecit: si primum , ex hac parle salvus erit,‘sisccundum, vel ejus culpa fuit morta-lis, el pro ea damnabitur in inferno ; si ve-nialis, punietur in purgatorio pro ratione hujus culpæ, non pro ratione culpæ hære-dum si negligent restituere , cum nemo pu-niantur in purgatorio pro culpa alterius. Et alioquin sequeretur quod ii quorum haere-des nunquam restituerent, semper et in tiernum delinerentur in purgatorio non sc-eusaedamnati in inferno, quod est falsum.

Objicitur c. In Ulterii, Extra. 1.5, lit. 17 de Raptoribus, ubi sic loquitur Alexander 111: α Mandamus ut corpus ejusdem, appel-ilatione cessante, facias in coemeterio se-npeliri, et hteredes ejus moneas ct com->pellasul his quibus ille per incendium vel >aliu modo damna contra jusliliam irro-» gaverat, juxta facultalessuas condigne sa-» tisfaciant, ut sic a peccato valeat liberari.» Item cx Revelat. S. Birgittæ lib. 0, c. 66, habetur quod anima tandiucrucietur quam-diu non restituitur id quod injuste ablatom est. Ergo.

Ad primum, R. Navarrum et alios legC<% *valeant,* pro *valeat:* ita ut referatur ad h®· redes qui restituendo liberantur a peccsio commisso vel committendo. Sed ct si legen-dum sit *valeat,* ul alii volunt, sensus erit quod defunctus dequo agitur sil sepeliendus in coemeterio, et damna quæ injuste intuli/ sint reparanda , ut per hæc pia opera ipsi applicanda per modum suffragii, ct per pre-ces quæ in his occasionibus fieri solent tum a sepelientibus, tum a creditoribus dum fit ipsis restitutio, liberari possit a poenis suo-rum peccatorum.

Adsccundum, R. 1o non omnes revelatio-nes quæ sub nomine S. Birgittæ circumfe-runtur, esse authenticas , cum mulla falsa iis sint inserta, v. g. ibidem, quod anima in purgatorio patiatur desperate cl cum mala voluntate. *R.* 2° loco citato non haberi quod assumitur ; sed solum, quod salvabitur prop-ter eleemosynas facias, et si restituantur ea quæ sciuntur male acquisita; quia nempe et eleemosynæ ct restitutiones ipsi proderunt sensu mox explicato. Non autem inde se-quitur quod , si non fiant clcemosjnæ aut restitutiones, non salvabitur.

Quod autem narratur, plures defuncto» rum animas suis hæredibus aut conjunctis apparuisse, eosque monuisse ul quampri-mum restituerent, sicque restituendo a poe-nis purgatorii liberarent: *R.* has apparitio-nes plerumque esse fabulosas ct commenti-tias; cl si veræsint, nihil aliud ex his con-cludi posse quam quod supra dixi, voluisse vel suos hæredes removere a peccato quod contrahunt per detentionem rei alicnæ, vel sibi procurare aliquod solatium per restitu-tionem, quatenus est pium opus ipsis per modum suffragii applicandum, et per preces quæ vel a creditoribus vel a pauperibus fieri solent, dum ipsis fit restitutio aut eleemo-syna confertur. Quando voro facienda sil restitutio, dicam infra.

ARTICULUS IIT.

Ex quotuplici titulo nascatur obligatiore?· liluendi?

Q. 62. o. G. o. —*Dico,* Communiter asJ-

gnanlur duo tituli inducentes obligationem restituendi, scilicet, res accepta et injusta acceptio.

Ibid. — Ratione rei acccptæ, tenetur restituere qui rem alienam apud se sine sua culpa habet, ut depositum, commodatum, pignus, inventum, etc. Quia cum habeat quod suum non esi, sed alienum , debet ab eo subtrahi quod habet ultra quod suum est, el dari cui deest secundum formam commutativæ jusliliæ, ul fiat aequalitas.

Insuper, quamvis in eo casu non fuerit injusta acceptio, nccsit injusta detentio, foret tamen injusta si res suo tempore non redderetur.

Sub nomine autem rei, non solum intelligilur res in se existons, sed ejus valor, item fructus exislentes ct id omne ex quoqui eam habet factus est ditior.

IL. et a. 4. o. — Rationeinjustæ acceptio-1 nis, tenetur restituere qui furto, rapina, aul alia via injusta rem alienam abstulit, etsi apud ipsum non remaneat; qui alium injuste damnificavit absque ullius rei acceptione (sub injusta enim acceptione hic intelligilur injusta damnificalio). *Ratio est;* quia licet iste habeat plus quam debet habere, alter tamen ex ejus injusta actione habet minus quam debet habere. Unde viola-'II erga ipsum justitiam, quam tenetur per restitutionem reparare.

Ibid. — *Con/irmalur.* Qui percutit aliquem, tenetur rccompensare injuriam passo, quamvis apud ipsum nihil maneat : ergo qui furatur vel injuste damnificat, tenelur restituere quamvis apud ipsum nihil maneat.

Quod si res injuste ablata apud ipsum maneat in se vel in suo valore, aul inde sit factus ditior, tunc tenelur restituere duplici titulo, nempe rei acceptæ et injustæ acceptionis : porro non raro hi tituli conjunguntur, licet alteruter sufficiat.

Nota 1° Inter hos duos titulos magnum intercedit discrimen pro praxi diligenter notandum : scilicet, quod illi qui tenelur resti luere ratione injustæ acceptionis maneat obligatio restituendi, etiamsi res debita sine ejus culpa pereat; quia semper manet ratio seu titulus obligationis, scilicet jusliliæ violatio, quousque per restitutionem reparetu' Neque rem solam aut ejus valorem tenetur rcstiluerc, sed et omnes fructus etiam consumptos, item omnia damna inde emergentia ct lucra cessantia ei qnem injuste damnificavit, quia illorum est causa culpabiliter Is vero qui tenetur resti Luere ratione relit ceptæ, tantum non tenetur restituere sin absque ejus culpa pereat, ut in deposito, v. g. quia tunc cessat ratio seu titulus obii, gationis, quod est habere rem alienam. N'-que etiam tenetur restituere fructus si sin: consumpti, et inde non sil factus ditior; ns que damna emergentia aul lucra cessantia, qui illorum non est causa. De hisfusiusilerum in sequentibus dum de possessore boni et malæ fidei.

Nota 2° Posset assignari tertius titulus io ducens obligationem restituendi, scilicet contractus: aliquis enim potest obligariai restitutionem rei quam nec amplius habet, nec injuste accepit, vi solius contractus, i si tc obliges ad omnem eventum sicut liti contractu assecurationis; vel si legesapp> suerint certis contractibus obligationem restituendi rem juste acceptam, quæsineculpi theologia accipientis, sed ex culpa lantuii juridica perierit, ut dicam modo.

Hunc titulum indicat S. Thomas hici 6.0, his verbis : «Alio modo aliquis acci; » rem alterius in utilitatem suam absq » injuria , cum voluntate scilicet ejus cuj. » est res, sicut patet in mutuis.» (Permuta intclligit commodata, siquidem suppona: ea manere mutuantis dum habentur a mutualario.) « Et tunc ille qui accipit, tenetur » ad restitutionem ejus quod accepit, non » solum ratione rei, sed etiam lationeac· Dccplionis, etiamsi rem amiserit,» ex aliqua scilicet culpa juridica ; si enim fortuito perierit, non tenetur restituere. Etsicesse inlelligendum S. Thomam docet hic Cajetanus; quia, inquit, doctrina moralisquam hic tradit. S. Doctor, est de iis quæ eveniunt ut in pluribus, nec oportet in moralium documentis excipere raro contingentia : casus autem omnino fortuiti sunt de raro contingentibus.

Quia tamen ex contractu videtur oriri obligatio solutionis potius quam restitutionis, quæ quamvis sæpe confundantur, revera tamen distinguuntur, ut dictum est; insuper, quia duosoli priores tituli omnibus noti communiter assignantur, ut loquamur cum pluribus nec pariatur confusio, solos etiam hos duos titulos assignamus. Deobligationc tanwn solvendi seu restituendi ei contractu, dicemus infra.

ARTICULUS IV.

t'lfwm *incurratur obligatio restituendi ra-* **(fau** *damni illati absque culpa theologica?*

Nota. Duplex distinguitur culpa : altera theologica, altera juridica. Culpa theologica est peccatum formale coram Deo, sive mortale sive veniale. Culpa juridica est omissio alicujus diligenti® ex qua alteri sequitur damnum. Talem, inquam, omissionem juriste vocant culpam, etiamsi forte coram Deo non sit culpa, puta, quia vel est involuntaria, vel non est talis diligenliæ quam quis tenetur adhibere. Quod si sit omissio voluntaria talis diligenliæ quam quis potest et tenetur adhibere, erit simul culpa theologica et juridica.

Culpa juridica dividitur in latissimam, fitiorem cl latam, levem cl levissimam.

Latissima est, cum quis omittit diligentiam necessariam, ex intentione ul inde sequatur damnum ; et esi dolus apertus. Talis est culpa illius qui relinquit ostium apertum ex industria, ut auferatur depositum.

Latior est, cum quis sciens ct volens omittit diligentiam, unde praevidet secutunimdamnum, licet non intendat ; eldicilur dolos præsumptus. Talis est culpa illius qui : inquit ostium apertum , prævidcns inde arripiendum depositum , licet id non intentet. Sed quia hi duo modi important dolum vel apcrium vel praesumptum, ideo plurcs jurist® eos non agnoscunt pro culpa juridica, et ad 1res sequentes se restringunt.

Lata, est omissio diligenliæ quam solent homines prudentes adhibere in tali casu, in tali negotio; ulsi quis exeat domo non clauso ostio cubiculi interioris.

Levis, est omissio diligenliæ quam prudentiores adhibere solent, ut si quis exeat clauso quidem ostio cubiculi, sed non obserato.

Levissima, est omissio diligenliæ quam prudcnlissimi adhibere solent , ul si quis clausum et obseratum ostium non lentaverit manu num bene esset obseratum.

Quaeritur itaque an in damnificalione simplici, in qua nullum emolumentum obsonii, damnificanti requiratur culpa then- :ica, seu quod coram Deo»peccaverit ut sit obnoxius restitutioni, an sufficiat culpa ju* ridica? Pro quo

Dico. Nemo secluso contracta tenetur ad restitutionem ratione damni illati ante sententiam judicis, nisi in damno inferendo admisit culpam theologicam contra justitiam commutativam. Est communis contra Adrianum cl quosdam antiquos.

Prob. 1° Damnificans in casu posito non tenetur restituere ratione rei accepts, quia, ut supponitur, nihil accepit, ncc ex damno factus est ditior; neque ratione injustæ actionis, quia ubi nulla est culpa coram Deo, non est formaliter injusta actio damnificans ; neque ex jure positivo, nullum enim assignari potest extra contractum : ergo ex nullo capite tenetur restituere.

Con/irmalur. Si damnificalio materialiter tantum injusta induceret obligationem restituendi , sequeretur quod amens aut dormiensdamnilicans proximum, teneretur ad restitutionem : similiter judex , advocatus, medicus qui, ex opinione, probabilissima agens, noceret alteri ; item qui rem alienam bona fide consumpsit, imo cl qui ex casu mere fortuito noceret : quæ omnia ul falsa communiter rejiciuntur etiam ab ipsis adversariis. Ergo.

Prob. 2° Nemo tenetur restituere domino damnificato, nisi quatenus est rationabiliter invitus : atqui nullus potest esse rationabiliter invitus respectu actionis in qua nulla intercedit culpa theologica, quippe quæ actio qua damniticaliva prorsus est involuntaria. Ergo.

Igitur quantumvis ex f.<to tuo sequatur damnum alterius, si coram Deo revera non peccaveris, vel quia adhibuisti debitam diligentiam , vel quia illam ex inadverlentia naturali aut oblivione inculpabili omisisti, quamvis dicatur culpa lata injure, non teneris restituere in foro conscienti® ante sententiam judicis. Accipe casus. Habes lucernam in loco periculoso, quam, adimpleto negotio, extinguere intendis; sed ex casu superveniente, vel alia cogitatione abreptus, eam non exlinguis, unde sequitur domus incendium. Fodisti foveam quam munire volebas, id casu omittis, bos vicini cadit in foveam. Adhibita accurata diligentia, occidis venando hominem putans invincibiliter occidere feram : comburis spinas in agro : ignis, non obstante humana diligenlia, per repentinum ventum in vicinas se-

geles impulsus eas absumit : pecora tua, te inscio aut invito, sala aliena conculcant. In *his,* inquam, omnibus ct sexcentis aliis similibus, non cs restitutioni obnoxius ante sententiam judicis.

Porro hoc etiam verum est licet damnificans vacet rei illicitae, modo non sit periculosa cl quasi via ad damnum, sic, ul ncc pcrscncc ut in pluribus cx ea sequatur, ncc jMlucrit humano modo praevideri secuturum ; quia licet causa sil voluntaria , non est Limen voluntaria ut causa talis damni, quod non potuit humano modo praevideri cx ea secuturum. Unde si venando in loco aut tempore prohibito, occidas hominem putans invincibiliter occidere feram, non teneris restituere causa homicidii.

Si opponas, S. Thomarn infra q. 64, a. 8. o, ct ad 3, docere eum qui occidit casualiter hominem vacando rei illicitae, esse reum homicidii et incurrere irregularitatem : respondet Sylvius post Cajctanum , S. Thomarn loqui de re illiciti quæ sil periculosa el quasi via ad homicidium , quod ex illa proinde potuit humano modoprævidcri secuturum. De quo iterum infra.

Dixi, 1<> in conclusione, *secluso contractu ;* quia, ul ostendemus infra, potest quis ratione conlraclus incurrere obligationem restituendi cx sola culpajuridica, sine culpa theologica.

Dixi 2° *culpam theologicam contrajustitiam commutalivam;* quia cum restitutio sil actus justitiæ commutativæ, ul dictum est, non est necessario adhibenda, nisi ubi violata est juslilia commutaliva. Quapropter si pecces tantum contra alias virtutes, puta , contra charitatem , non incurris onus restituendi : id spectat concurrentes negative ad damnificalioncm alterius. V. g. non tenetur ad restitutionem qui non succurrit graviter indigenti, qui non extinguit incendium, qui non impedit furtum, nisi ad id ex officio teneretur; quia alioquin non peccat contra justitiam,sed contracharitatem duntaxat. Similiter homicida non tenetur restituere ei cui imputatur homicidium , si hanc imputationem ipse non procuraverit ; quia illam impedire non tenetur ex juslilia. Item reus qui juridice interrogatus tacet aut negat veritatem cx quo sequilur damnum fisco , cui alioquin ejus bona cederent, non tenetur restituere: quia non tenetur ex justitiacommutativa fateri veritatem cl bona fisci procurare. Eadem ratione dicam probj'. kus infra, confcssarium qui omittitinjus. gere poenitenti restitutionem, non teneri i', lam facere.

Dixi 3° *ante sententiamjudicis ;* quiaj;- dex , ubi csl culpa late juridica, licet fisit culpa theologica , ex inadverlenlia naturali aul alio casu , solet condemnare damnificantem ad restitutionem scu potius solutionem, aut ad deditionem animalissiper animal damnum sit illatum, nisi aliuodi certo constet de ejus innocentia: cldicop, habilius cum Sylvio, Daclman ct aliis, hu/ sententiae lanquam justæ esse parendumii foro conscientiae. Quamvis enim cono Deo sis innocens, ad id non attenditjud-r (non enim interna hominis semper dcbfii attendi in foro externo, alioquin non essa lilium finis), sed attendit ad peccatum eiternum, omissionem scilicet diligenti® qui solet adhiberi, et quæ ideo dicitur culp lata, propter quam jura decernunt oblig> lionem restituendi accedente sententia judicis. Non ergo hæc sententia nititur falsi præsumptioni, ut quidam putant. Noa enim te condemnat judex quia præsumitt' peccasse coram Deo, quod falsum suppon sed quia peccasti externe, hoc est, qu. omisisti diligentiam quam prudentes soler, adhibere; quod verum est, propter quam culpam juridicam, et si forte non theologicam, jura, ut dixi, decernunt obligationem restituendi : el quidem juste, lum quia culpa lata juridica solet provenire ei culpa theologica, licet contrarium quandoque per accidens contingat; leges autem attendunt, ad id quod plerumque contingit; tum propter bonum commune, ul nempe homines sint in rebus suis custodiendis attentiores, ct in damno proximi vitando cautiores.

Obj. 1° *contra conci.* Exod. 22, dicitur: Si *egressus ignis invenerit spinas el comprehenderit acervos frugum sive segetes, reddet damnum qui ignem accenderit.* Eigo.

11. 1° hæc ct similia quæ tum loco citato tum cap. præccdcnte leguntur, csscjudicialia, *ut patet* cx initio capitis 21, ubi dicitur: *Hæc sunt judicia quæ propones eis.* Judicialia vero expirante Christo expirarunt. Λ. 2“ in his verbis sermonem esse de eo qui non adhibuit sufficientem diligentiam ul impediret ne ignis serperet cl segetes incenderet. Ita communiter interpretes.

06/. 2· Secundum jura tam ecclesiastica quam civilia, si animal absque ulla culpa domini damnum causet, puta, sata conculcando, sive hominem occidendo, dominus tenetur ad damnum. Inst, lib.4, lit. 9,Extra. lib. 5, til. 36, cap. *Fin.* de Injuriis, et alibi. Ergo.

Jl. bas leges respicere dunlaxat forum exterius cl esse pœnales, proindeque non obligare ante sententiam judicis : *quod palet* rx coquod decernant sub disjunctione, scilicet, ut dominus vel damnum restituat, vel det ipsum animal. El quidem ad alterutrum plerumque condemnabit judex, cui, ut dixi modo, erit parendum ; secus vero in foro conscienliæ ante sententiam judicis. Fingamus enim, inquit apte Sylvius, quod globus aurens casu decidat e domo quapiam , et tibi transeunti noceat : liccbitne libi relinere hunc globum , donec dominus libi damnum restituerit? minime. De casu fortuito nemo tenetur, ncc proinde tradere res suas obligationis incapaces ante sententiam judicis. Ita laud. Auctor post Petrum Navarrom , Angles et Asorium. Et favent *leges*citatae; dicit enim canon *Finalis* laudatus: α Sane licet qui occasionem damni >dat,damnum videatur dedisse; secus csl jlamen de illo dicendum qui, ut nonacci- » deret, de contingentibus nihil omisit. »

Obj. 3° Ex nostra conclusione sequitur quod, qui incenderet domum Caii, putans invincibiliter esse domum Titii, nulli teneretur restituere : non Titio, cui nullum damnum intulit; non Caio, cum illius domus incendium non fuerit damnificanti voluntarium ; atqui *falsum consequens ;* primo, quia 1. *Eum qui nocentem,* fT. de Injuriis, lit. 10, lib. 47 , habetur: a Si injuria b mihi liat ab co cui sum ignotus , aut si *· quis putet me esse Titium cum sim Caius, Bprævalcl quod principale est, injuriam «mihi facere velle.....et ideo injuriarum b habeo actionem. «Secundo, quia qui occideret Petrum clericum , putans invincibiliter occidere Joannem clericum, juxta communem sententiam , iDcurrcrct irregularitatem. Ergo.

R. 1° Quideiki speculative loquendo admittunt sequelam, *clad primam probationrum in contrarium, respondent* hanc legem valere pro foro exteriori tantum, ubi talis merito damnaretur ad restitutionem propter præsumptionem. *Ad* secundum, dicunt disparitalem esse, quod excommunicatio non sit annexa percussioni hujus clerici propter hujus rationem individualem, sed propter dignitatem status clericalis, quam violat qui clericum qualemcumque ex intentione occidit; is autem de quo in casu, occidit cx intentione clericum. *Ala ,* et melius, *negant sequelam;* quia is de quo in casu causât istud incendium ex culpa vere theologica ; intendit enim formaliter nocumentum proximi, ct comburere hanc domum quæ ipsi objicitur; est autem peraccidens quod erret circa personam damnificatam.

R. 2° vix aut ne vix fieri posse in praxi ul error illiusqui domum Caii pro domo Ilii incendii, sit invincibilis et coram Deo inculpatus ; cum enim procedat cx illius mala voluntate ct odio in-Titium, inde fit ut praecipitanter agat, nec adhibeat sufficientem diligentiam elcautionem qua unam domum ab alia distinguai. *Cœteræ objectiones solvuntur ex probationibus conclusionis.*

ARTICULUS V.

Utrum culpa theologica venialis inducat obligationem restituendi, et qualem?

Suppono 1° lanquam certum, cum qui ex culpa theologica mortali proximum graviter damnificat, teneri sub mortali ad rcparalionemdamni;quia,cum damnificaliosit plene voluntariaeaquein materia gravi, nihil decst ad inducendam gravem obligationem restituendi.

Suppono 2° etiam ut certum contra paucos, eum qui plene voluntarie damnificat injuste proximum in materia levi, teneri sub veniali ad restitutionem; quia, cum violet justitiam , tenetur illam reparare pro quantitate materiæ nisi condonet dominus : non est autem ratio præsumendi quod condonet dominus, nisi sil res admodum levis, qualis foret unum aut alterum pomum el quid simile. Advertendum autem, id quod estex sc leve, posse esse grave cx circumstantiis, ut, v. g. acus respectu sartoris, qui sine ea non posset sibi comparare victum, quocasu est obligatio sub mortali reparandi damnum, quia grave est, clgravis fuilculj a surripiendo.

Difficultas est ergo de veniali culpa ex imperfectione actus, cl gravi damno illato, circa quam magna est sententiarum diver-

sites. Quidam tenent eum qui ex tali culpa veniali graviter damnilicavit proximum, ad nullam restitutionem obligari; quidam obligari ad totum sub mortali ; quidam sub veniali; alii ad partem sub veniali; alii sub mortali si pars sit notabilis.

Dico 1◦ probabilius eum qui cx culpa veniali graviter damnilicavit proximum, teneri ad aliquam restilujionem : est contra Lessium el quosdam alios. *Halio csl;* quia sicut imperfectio actus, licet minuat, non tamen tollit omnem rationem injustitiae; sic licet minuat, non tamen Milii omnem obligationem restituendi, quæ cx justitia tanquam ex radice oritur.

Dices. In voto nulla est obligatio, nisi procedat cx plena deliberatione; similiter in promissione facta homini : ergo similiter in nostro rasu.

B. N.conseq. Disparilas est, quod votum seu alia promissio sil privata lex quam quis sibi ex voluntate propria imponit; nemo autem censclur velle sibi imponere ullam obligationem nisi ex voluntate perfecte deliberata. Λ t obligatio restituendi per se sequitur ex actione voluntarie damnificativa independenter a voluntate damnificantis ; velit enim aut nolit obligari ad restitutionem , hoc ipso quo voluntarie damnum infert, cx natura rei obligatur.

Depones. Durum videtur quod quis propter venialem culpam teneatur refundere, puta, viginli aut quadraginta millia librarum, nec possit a peccato liberari nisi hanc summam lotam quantam restituat.

R. durius esse innocentem tantum damnum pati, dum nocens nihil patitur. Insuper nos non dicimus ad integram restitutionem teneri. Nam

Dico 2° Mimis prohjbilc videtur eum qui ex culpa veniali gravo damnum intulit, teneri sub mortali ad reparationem totius damni : esi Sylvestri, Solo, Sylvii, Sleyarl. cl communior contra Ilenricum a S. Ignalio el quosdam alios reccniiores.

Prob. Obligatio restituendi hic attenditur principaliter non cx parte objecti seu damni, sed ex parte injustitia^ formalis; agimus enim dc restitutione ratione injuslæ acceptionis ; etsi nulla esset formalis injustitia, quantumvis ibrel grave damnum , nulla foret obligatio restituendi, ul dixi art. præcedcnti : atqui in nostro casu est injustitia imperfecto : ergo debet esse obligatio restituendi imperfecto; effectus enim debet retpondere causæ; non forei autem imperfecti si esset ad totum restituendum sub mortali.

Obj. Licet obligatio restituendi originem suam sumat cx injusta damnilicalione, supposita tamen injusta damnilicalione, quantitas obligationis sumitur a quanli'ah damni culpabiliter illati. *Prob. ani* Obligatio voti aut legis, licet originem suam sumat a voluntate voventis aut legislatoris, supposito tamen quod vovens velit vovere, aut legislator velit legem ferro, quantilli obligationis snmilura quantitate rei per votum promises vel per legem praecepte. Ergo, etc. Ita Ilcnricusa S. Ignalio.

R. N. ani. Ad probationem, N. ilerun ant. Juxta enim probabiliorem sententiam quam tenemus in tract, de Legibus cl d? l Relig Neque votum neque lex etiam in materia gravi plus obligat quam velit vovens aut legislator.

Inst. Qui alterum induxit ad pcccalnm mortale cx semiplena deliberatione, tenetur sub mortali damnum illatum reparare, t! hominem lapsum a peccato revocaro : eig ex peccato veniali potest nasci obligatio gijvis restituendi.

R. Si agatur dc obligatione ex justitia, *negandum csl anlcced.* nisi fraus aut vis in inductione intercesserit. Si agatur dc obligatione ex charitate, non constat esse sub mortali in casu posito, cum inductus non sil in gravi necessitate; potest enim solus cum gratia Dei a peccato resurgere. Sed *dato ant. N- conseq.* Non enim obligatio illa, gravis si sil, in rasu instantiæ oritur expræcedente culpa veniali, sed ex hoc quod causa prius inadvertenter posita adhuc nocere pergat, quam cum plene advertit qui posuit, tollere tenetur sub mortali, alioquin censetur priorem suum influxum advertenler continuare, proindequepeccare mortaliter. In casu autem conclusionis, supponitur damnum completum, nec causam a mcpositam inadvertenter ampii^s influere.

Quod si supponas causam damni a me inadvertenter positam adhuc influere in damnum, non diffiteor me, si id planeadverto , teneri ex justitia sub mortali impedire, el si non impediam, me teneri sub mortali restituere. *Sit casus.* Ex semiplena advertentia posui causam incendii ; postea plene adverto serpere incendium ex causaa me posita; teneor ex justitia sub mortali

rausam amovere, et incendium a me causatum sistere; et si omittam, teneor sub mortali restituere. Quod enim antea peccaverim vcuialilcr tantum ct sub veniali tenear restituere, erat propter imperfectionem advertenti"? : ubi autem plene adverto cl non iu»pedio, censeor meum priorem influxu» indelibcralum deliberate continuare, sicque pecco mortaliter contra justitiam, ct sub mortali teneor restituere. Sects si non posuissem causam incendii; tunc enim tenerer quidem adhuc impedire pro j. sse incendium, sed excharilate tantum clnonex justitia; consequenter, si non impediam, non erit obligatio restituendi.

Urget laudatus auctor. Animae in purgatorio graves poenas luunt propter peccatum veniale, el ipsis gravis incumbit obligatio eas patiendi, ita ut graviter peccaret qui eas fanas pali renueret, si fieri posset. Idem dic de peste immissa a Deo in gentem Judaicam propter venialem vanitatem Davidisvergo cx culpa levi potest induci gravis obligatio.

R. N. consequentiam pro materia restitutionis. Disparilas est, quod in punitione peccati a Deo facta attendatur offensa Dei, quæ,quamvis sit exparte objecti levis,est tamen ex parte personæ offensæ gravis, saltem sufficienter ut gravi poena plectatur, gavisque sit, volente Ueo, obligatio ad il-'unsubeundam : at in quaestione restitutionis attenditur injuria facta proximo , quæ, cum sit levis el imperfecta in casu conclusionis, non inducit obligationem restituendi nisi levem el imperfectam.

Repones. Qui ex minutis furtis pervenit adsummam notabilem, si ultimum furtum commisit ex semiplena advertentia, in nullo peccavit nisi vcuialilcr : atqui tamen tenetur ad restitutionem sub mortali. Ergo.

R. 1° *minorem a multis nctjari,* si tamen resfurlivæ non maneant apud furem, aut ex his non sit factus ditior; alioquin teneretur sub mortali restituere ratione rei accepti. R. 2" *Data min. N. conseq.* Disparilas est, quod iste fur perfecte deliberate intulit damnum pro maxima parte quæ coalesdlcum ultimo furto non plene deliberato : in nostro autem casu supponimus totum dâmnum esse imperfecte deliberatum.

Dico 3nProbabile est eum qui ex culpa vcm.'i damnum grave intulit, teneri sub v:ii.li:'.'! ti 'ius damni reparationem.Æque tamen probabile est ad minus non teneri sub veniali nisi ad partem damni tantum, pro conditione culpæ secundum arbitrium boni viri.

Halio prima: partis est: quia totum damnum est voluntarium licet imperfecte : ergo videtur quod sit obligatio totum reparandi imperfecta , scilicet sub veniali.

Halio secunda: partis est c contra, quod obligatio reparandi totum sub veniali, non videatur imperfecta nec proporlionata culpæ levi ex qua oritur. Est quidem imperfecta cx parte sui, quia non est adeo stricta; sed non csl imperfecta ex parle objecti, quia csl ad tolum , nec proinde proportionala culpæ : sicut pœna gravis non csl proporlionata culpæ levi, quamvis reus ad cam lanium leviter adslringcrelur.

El sane durum videtur, ut supra dicebatur, quod quis sub peccato veniali teneatur refundere viginli, quadraginta millia librarum et ultra,cl quod non possitab eo peccato liberari nisi lotam hanc summam refundal : quapropter mullis convenientibus videtur dicendum quod teneatur tantum ad partem, puta quinquagesimam, ocluagesimam, etc. pro quantitate culpæ secundum judicium prudentum.

Quod autem auctor Supplem. Tourncly dicat quod, si pars correspondons culpæ veniali sil gravis, obligatio illam restituendi sit sub mortali, non videtur admittendum; qui, ut dictum est in secunda conclusione , ratio obligationis est ratio injuriæ cui debet correspondereobligatio, non damno: nec obstat ejus ratio, scilicet, quod qui non restituit aliquid gravis momenti, peccet mortaliter; id enim verum csl quando stricte tenetur restituere, secus si tenetur tantum imperfecte , ut præsenti casu.

Cætcrum quidquid sil de speculatione hujus quaestionis, communiter advertunt cujusvis senlenliæ auctores, raro contingere in praxi quod causclur damnum grave e\ culpa veniali; quia licet inconsideralio venialis sit frequens in subrepliliis cogitationibus ct internis animi molibus, qui sæpe , facile et subtiliter oriuntur, cl quidem circa objecta naturali inclinationi conformia; raro tamen contingit in operibus externis gravis momenti, quia ordinarie statim suum periculum ingerunt ct fortius mentem excitant ad sui considerationem , aut saltem ad confusam periculi cognitionem. Unde nisi certo

constet inadverlentiam fuisse venialem, habenda est in praxi pro mortali, conformis scilicet damno, et inculcanda est obligatio restituendi sub mortali.

Quæriluran culpa exterior venialis cum interna voluntate et intentione mortali nocendi graviter, inducat obligationem restituendi sub mortali, secuto gravi damno ? *Sil casus.* Titius explodens in feram, adhibet ad cavendum homicidium cautelam talem , quæ ipsum excuset a mortali negligenlia, non tamen veniali; interim interius cupit occidere inimicum, et revera casu fortuito ipsum per errorem occidit : teneturne sub mortali ad damna secuta ex tali homicidio?

Quidam affirmant; quia licet culpa exterior sit venialis ct leviter influens in damnum , tamen ex intentione mortali fit mortalis ct vera causa illius damni, ita ut etiam inducat irregularitatem. Hæc sententia est probabilis.

Alii negant ; quia obligatio restituendi non oritur nisi cx actione externa sufficienter et efficaciter influente in damnum : porro actio externa, in casu posito, ex se leviter tantum in damnum influit. Voluntas autem interna gravilcr nocendi non adjuvat nec auget influentiam actionis exlcrnæ : unde licet reddat eam mortalem quoad affectum, non tamen quoad effectum : cum ergo obligatio restituendi non oriatur ex malitia intentionis sed ex ejus tefficacia, scu, indicium est, ex actione externa, non videtur hinc induci obligationem restituendi sub morlali. *Dato* autem nunc, dc quo postea, quod ex tali homicidio incurratur irregularitas, hoc provenit ex jure positivo, quo statuitur irregularitatem incurri ex homicidio quocumque modo voluntario. Et hæc sententia videtur probabilior.

ARTICULUS VI.

Utrum et quando culpa juridica inducat obligationem restituendi ratione contractus!

Dixi in præcedcntibusarliculis, neminem: secluso contractu, teneri in foro conscicnliæad restitutionem ante sententiam judicis, nisi vere coram Deo peccaverit: judicem autem regulariter condemnare ad restitutionem propter culpam latam juridicam, etiam si non sit theologica, quia est culpa externa, omissio scilicet diligentis quam solent homines ejusdem conditionis adhibere, ad quam respicit judicium forense, et sententiæ esse parendum in foro conscia-tiæ, quia justa est.

Quæstio nunc est utrum ratione cenatus, ex sola culpa juridica, quæ none, theologica, quis teneatur restituere in k conscienti®, ct ex qua culpa ; quintuplicem enim distinximus art. 4 superiori, latùi mam, latiorem ct latam, levem et letismam. Require ibi.

Suppono 1° tanquam probabilius, nullum contractum, stando in jure natura, obligare ad restitutionem damni illati n culpa levi aut levissima, sed tantumexculg lata quæ sit voluntaria proindeque theologica, nisi contrarium sit specialiter stipuliturn in contractu ; quia stando in jurenaltræ et seclusa speciali stipulatione, nen. tenetur restituere nisi propter damnifica!:.nem injustam formaliler, ul dictum est apra : atqui culpa levis aul levissima, quartumvis voluntaria, non facit damnificati? nem formalitcr injustam stando in jure n? turaæ, sed sola culpa lata. Ergo. *Prob, mi*.* Nemo tenetur, stando in jure natura, majorem diligentiam adhibere rebus alie®] sive commodatis sive conductis, quamip semet rerum carum dominus prudensadb beret, qua proinde posita, nulla eslinji? slilia formalis : atqui diligentia quam dominus prudens circa res suas adhibet, est communis diligentia quæ culpam latam excludit , non diligentia accuratior aut accuratissima quæ culpam levem aut levissimam h - eludit: ergo stando in jure naturæ, culpa levis aut levissima, quantumvis voluntaria, non facit damnificationcm injustam formaliter, sed solum culpa lata voluntaria. Ita post Sylvcst. Solo, Angelum et alios censet Lcssius, cui subscribit novissime auctor Supplcm. Tourncly.

Si dicas æquitatem naturalem exigere ul majori diligentia invigilem rei alienæquam habeo in solam meam utilitatem, quam si haberem in ntililatem concedentis, aul quam invigilarem rei mcæ propriæ, nepaliatur damnum qui mihi intulit beneficium.

R. id quidem exigere æquitatem nc'uralem ex decentia, honestate cl gralitudne, non tamen cx stricta justitia ; quia cxstricta justitia cl in rigore non videor plus debere facere ut salvetur res aliena, quam ipse rei dominus prudens ct vigilans faceret. Idque aperte jura declarant dum decernunt, ul

modo ostendam, quod, qui habet precarium, non teneatur de damno nisi ex culpa lata, licet tamen precarium sit in solani utilitatem illius qui illud habet.

Suppono 2°. aliquem posse obligari ad restitutionem ex contractu, nedum cx levi et levissima culpa, sed etiam cx casu fortuito; quando nimirum hæc conditio explicite apponitur. Neque de hoc est difficultas, sed dc certis contractibus in quibus hæc conditio non apponitur expresse, sed tamen subauditur apposita per leges humanas; cl quinam sint hi contractus.

Potest autem contractus iniri vel in solam dantis utilitatem, ul depositum ; vel in solam utilitatem recipientis, ut commodatum, vel in utilitatem ulriusquc, ut conductum. *His suppositis el notatis,*

Dico 1° Quando contractus est in solam recipientis utilitatem, ulcorninodalum, recipiens tenetur dc damno, ex culpa levissima, non tamen ex casu fortuito. Ha communiter.

Prob. ex jure canon. Extra, lib. 3, tit. 15, can. unico, de *Commodato,* ubi Greg. IX. sic loquitur : « Cum gratia sui tantum quis » commodatum accepit, de levissima etiam nculpa tenetur, licet casus fortuitus (nisi d acciderit culpa sua, vel intervenerit pacilum,seu in mora fuisset), sibi non de- » beat imputari. »

Id etiam rationi congruum est. Æquilas enim naturalis seu saltem honestas et gralitudo exigere videntur ul, in custodia rei alieni quæ in tuam solam utilitatem cedit, summam adhibeas diligentiam ne domino pereat, qui tale beneficium contulit. Ubi aulcm nulla est culpa , sed casus mere fortuitus, res perit domino.

Habes tamen in verbis S. pontificis 1res exceptiones in casu forluilo. Prima est, si ex culpa causam casui forluilo dederis, ut si habeas equum commodatum ut eas Rheniospræcise, ct ultra progressus incidis in latrones qui cum furantur. Secunda, si te obligaveris ad casum fortuitum. Tertia, si non reddideris statuto tempore, el inde perierit aut deterior evaserit, quod verosimiliternon accidisset si in mora reddendi non fuisses; quia si aeque periisset, non teneris; licet enim sis in culpa, tamen culpa non tsl causa damni. In his, inquam, tribus exceptionibus teneris ex præscriplo juris de rasa fortuito, quia in secunda exceptione sponte ad id te obstrinxisti; in duabus aliis es injustus detentor.

Sed quid si rationabiliter præsumam dominum his consentire ?

H. te tunc non teneri ex casu forluilo, quia non es injustus detentor, nec proinde in culpa aut in mora. Si tamen dominus nolit ratum habere hunc usum, videris teneri perinde ac si illo invito usus esses, quia non potuisti uti illa re nisi cum animo compensandi , casu quo dominus nollet ratum habere tuum facium , alioquin commisisses furtum contrectando rem alienam imito domino. Quod si ratum habeat etiam inscius damni, non videris teneri ; quia non censetur ratum habere sub conditione, seu salvo jure compensandi si res periit. Sicut enim commodando in futurum non postulavit ul tenereris de casu iorluito, ita nec putandus est id requirere ratihabendo praeteritum, nisi exprimat.

Petes utrum sit eadem conditio precarii et commodati?

R. negative. Palet ex jure. Nam 1. *Contractus* 23. IT. dc Regulis juris, lib. 50, lit. 7 et 1. *Quœsilum* 8, § *Eum quoque,* ff. de Precario, lib. 43, til. 2G, precarius tenetur tantum dcdolo.Per dolum autem, juxta glossam et interpretes,intelligilur culpa lata.Culpa enim latissima est dolus apertus, culpa latior dolus praesumptus, culpa vero lata non est propric dolus apertus aut præsuniplus, sed dolo aequiparatur, ut diritur communiter, el habelurexpresse in jure, 1. 1, IT. *Si mensor,* lib. 11, lit. G: *Lata culpa plane dolo comparabitur.* Item 1. *Quod Nerva* 32, ff. Depositi, lib. 6, tit.3.

Differt aulcm precarium a commodato, quod commodatum non possit continuo repoli ad nutum , sed post usum dunlaxat ad quem est commodatum; *Cum,* inquit Grog. IX supra cit. *non decipi beneficio nos oporleat, sed adjuvari.* Excipe nisi damnum æqualc immineat domino si rem suam non habeat : precarium autem potest quovis tempore repeti ad nutum domini ; et ideo dicitur precarium, quia ille qui rem precariam habet, censetur quasi continuo precari ut illam retinere possit : et quia est minor in hoc gratia quam in commodato, ideo jura majorem requirunt culpam ad incurrendam obligationem restituendi.

Dico 2° Quando contractus cedit in solam utilitatem dantis, ut communiter con-

tingit in deposito, recipiens non tenetur de damno nisi oχ culpa lata. Ila in jure Inst, lib. 3, lit. 15, §3, ubi sic ligitur: « Is d apud quem res aliqua deponitur.....ex eo d solo tenetur si quid dolo commiserit ; cul- » pæautem nomine, id est, desidiæ et ne- D gligentiæ non tenetur. Itaque securus est d qui parum diligentercusloditam rem furto » amiserit. » Per dolum vero, ut modo dice- bam , intelligitur culpa lata.

Id etiam aequitati naturali consonum videtur. Cum enim in tali contractu nulla fiat recipienti gratia, sed spectetur solum commodum deponentis, non est æquum ut recipiens majorem adhibeat diligentiam in illa re custodienda quam adhiberet in propriis rebus custodiendis, ct quam passim homines ejusdem conditionis adhibere solent.

Dixi, *ut communiter contingit in deposito;* quia in juresunt quædam exceptiones. Can. *Dona fides* 2, Extra, lib. 3, lit. 16 *de Deposito,* Greg. IX dicit : « De culpa *(scili- » cet levi ut intelligitur)* teneris si teipsum » deposito obtulisti, vel si aliquid pro cus- » todia recepisses; » quia in primo casu te offerendo censeris diligentiam majorem solito promittere; cl in secundo contractus cedit in utilitatem utriusque. Pergit S. Pontifex : *Pacto vero, culpa vel mora procedentibus , casus etiam fortuitus imputatur ;* id est, si ex pacto te obligaveris ad eventum fortuitum, si cx culpa incurreris periculum, ut si depositum domi tuæ custodiendum alio sine causa transtuleris, vel si fueris in mora, non reddendo cum reddere debebas cl poteras : his, inquam, casibus teneris dc damno etiam ex casu fortuito , *a fortiori* cx levi ellevissima culpa.Excipe eliam nautas, caupones cl stabularios, quos auctores communiter censent teneri cx culpa levissima dc damno rerum quarum custodiam, et si gratis, susceperunt. Idquc propior 1.1, ff. *Naulo,* lib. 4, lit. 9, sic contra illos specialiter statuentem, ad arcendas fraudes ab hujusmodi hominibus commilli solitas.

Dico 3". Quando contractus cedit in utilitatem ulriusquc contrahentis, ut in locato, deposito non gratuito, pignorequod datur in assecuralioncm mutui, tenetur cx culpa levi. Ila Inst. lib. 3, lit. 15, § ultimo de *Pignore ,* et 1. *Contractus,* dc Regulis juris ff. lib. 3, lit. 17. Halio congrua est; quia eum sit in utilitatem accipientis, æquum est ul majorem adhibeat diligentiam quam· non csscl in ejus utilitatem, unde tenetur fi culpa levi ; sed quia est etiam in utilitate danlis, non tenetur ad tantam diligentiae ac si esset in solam ipsius utilitatem: un b non tenetur cx'culpa levissima.

Hic a. 6. o. — *Dico* 4°. Ilæ leges lameo clesiasticæ quam civiles videntur obligar* in foro conscienti® ante sententiam judici;

Ita probabilius cum D. Thoma Navam Layman et plures alii, contra Soto, Delue et plures alios qui etiam non improbabili! · existimant has leges esse poenales, aut foedari in præsumptionc fraudis, ideoquen i obligare ante sententiam judicis.

Nihilominus videtur verius obligalionr restiluendi in his contractibus ex culpa h aut levissima non esse poenam, sed conditionem contractibus appositam ex legums'·.· Iulis, cui conditioni contrahentes censente; consentire implicite dum contrahunt; unusquisque enim contrahens censetur contrahere conformitcr ad leges quibus subditur.

Ibid. — Neque dicendæ sunt hæ le?» fundatæ in præsumptione fraudis, sedi·' æquitatecthoncslatcnaturali; æquumcnic ac maxime conveniens est, utjamsæpediv. quod, dum quis rem alterius in suam sola; utilitatem accipit, dominus rci ex suo b nelicio nullum patiatur damnum, si utentis culpa vel levissima intervenerit: el quando in utriusque utilitatem cedit, damnum damnive periculum dividatur, et dansierat damnum ex culpa levissima orlcrn, recipiens autem ad illud ex levi culpa teneatur.

Cælcrum adverte patronos adversæsontentiæ docere quod , ad vitandam culpam theologicam, ct consequenter obligationem restituendi, major jure natura» requiratur diligentia in servandis rebus commodatis in sui solius utilitatem, quam in rebus localis in utilitatem utriusque (quam nos supra dicebamus requiri tantum ex decentia cthonestate , non stricto jure), ita ut illorum sententia quoad praxim non multum anosIra discrepet.

Petes 1° utrum qui rem vel conductam, vel commodatam, vel depositam remittit per nuntium, teneatur ad restitutionem seu solutionem , si res culpa nuntii pereat?

Λ. cum Sylvio sub distinctione. Si nuntius habebatur communiter fidelis , non tenetur, quia non est in culpa. Si nunliusnon

habebatur communiter fidelis, tenetur, quia est in culpa.

Nec est simile de eo qui remitteret rem mutuatam; quia res mutuata est mutuatarii quamdiu non pcrvenilad mutualorem : unde quamvis sine culpa mutuatarii pereat, ipsi ut domino perit : res vero commodata , Jocata, deposita, est commodantis, locantis, deponentis, cl non commodatarii, locariiauldcpositarii: unde si sine hujusculpa pereat, ad nihil tenetur, et perit domino.

Pdes 2° utrum qui res alienas commodatas apud se habet, quas et suas simul salvare non potest, ut in casu incendii, naufragii, vel alio, si suas salvet, posthabitis alienis commodatis, sit in culpa et teneatur ad restitutionem seu compensationem rerum alienarum commodatarum?

R. probabilius negative cætcris paribus. Ha Bonacin. Dclugo, Sporer, quibus consentit Daelman , conlra Sylvium, Lcssium et alios eliam probabiliter oppositum sentientes.

Ratio esi ; quia iste non tenetur resti tuere seu compensare, neque jure naturæ neque jurepositivo. Non jure naturæ; quia, *ut cx dictis patet,* nemo, etiam ratione contractus,stando in jure naturæ, tenetur restituere nisi ex culpa lata quæ eliam sit theologica: iste vero non admittilculpam latam, *a fortiori* nec theologicnn , cum nemo, stando in jure naturæ, teneatur res alienas etiamsi commodatas servare cum suarum jactura; quis enim prudens imo ct prudentissimus id faciat conlra inclinationem naturalemcl ordinem cbarilatis? Non jure positivo ; quia iste nec levissimam culpam admittit, cum , *ut dictum est,* ex inclinatione naturali el cbarilatis quisque prudens ctprudcnlissirnus res suas alienis æqualis valoris præfcral in periculo alterutras perdendi.

*Ast,*inquis, leges decernunt res commodatas esse diligentissime custodiendas ct magis quam proprias. Id quidem verum est, sed non usque ad propriarum jacturam ; nullus est enim contrahens qui id intendat, et ad id se obligare velit. *Confirmatur.* Nemo vi legum tenelurconscrvarc rem alienam etiam commodatam cum extraordinariis impensis, neque ullus contrahens id intendit : atqui in proposilp si debeam servare rem alienam cum jactura mcæ majoris vel aequalis valoris, servabo cum extraordinariis impensis : ergo. Idem *a fortiori* est dicendum dc rebus depositis aut conductis quæ non sunt in utilitatem solius recipientis.

Dixi, *caleris paribus;* quia si res luæ sint longe vilioris pretii quam alienæ cominodatæ , teneris has tuis praeferre ct ideo damnum compensare si non praeteras : ut si equum in tuo stabulo tibi commodatum valoris quinquaginta aureorum habeas, et vitulum libi proprium ; debes, neglecto tuo vitulo, salvare equum ; alioquin compensationi equi obnoxius eris, quia prudentissimusquisque ita faceret, sicque in culpa es saltem levissima. Intcllige tamen res tuas viliores non semper absolute, sed respective ad te. Si cniin sint viliores absolute et secundum se, sed tibi admodum necessariæ el magis necessariæ quam res aliena pretiosior sil alteri necessaria : v. g. tu mediocris forlunæ debes perdere centum aureos ul gemmam serves ducentorum aureorum quam habes commodato a viro prædivite; non puto quod tenearis postponere centum aureos tuos illi gemmæ ; quia licet sint absolute viliores gemma , attamen respectu tui sunt pretiosiores ct majoris valoris quam ista gemma respectu illius viri praedivitis ; el existimo quod quisque prudens cl prudentissimus sic ageret, quodque ideo nec culpam levissimam admittas.

ARTICULUS VII.

'E.т qua culpa quis teneatur ad restitutionem, ratione quasi-conlraclus seu officii ?

Nota. Lib. 3 Inst. lit. 28, quasi-contractus censentur negotiorum alienorum gestiones, officia tutoris et curatoris. Idem cense de officiis judicis, advocati, medici , chirurgi, parochi, confcssarii, theologi, etc. In his enim contractus saltem tacitus intervenit; quia hoc ipso quo quis hujusmodi officia suscipit, censetur tacite saltem pacisci cum rcpublicaaulcum privato de inculpata adminislratione. Hinc

Dico 1° Cerium est hos omnes jure naturæ teneri ad restitutionem , quando ex culpa lata, quæ sit voluntaria, sunt causa positiva vel privativa damni : positiva, ut male judicando, consmcndo, etc. cx malitia vel 'gnorantia crassa ; privativa, omittendo vo-tuntarie diligentiam quam prudentes adhihere solent. Quia primo tenentur scire quæ communiter spectant suum munus, el in eo adimplendo vitaro gravem negligentiam. Secundo, quia cum ralione officii et professio-

ms habeantur sufficienter, alios decipiunt si non sinl tales, el tamen respondeant consulentibus.

Hinc inferet, teneri ad restitutionem , primo , judicem qui cx imperitia graviter culpabili rem uni litigantium injuste adjudicat: secundo, advocatum, procuratorem qui cx ignorantia crassa aut gravi negligentia, causa est cur cliens causa cadat, aut damnetur ad expensas, aut lis diutius protrahatur ; tertio, parochum, confcssarium, theologum, jurisconsultum , alium quemcumque se gerentem pro consiliario, qui ex ignorantia crassa, aut gravi in considerando negligenlia, resolvit aliquem teneri ad restitutionem cum non Icncalur, aut non teneri cum teneatur ; contractum esse justum cum sil injustus, aut injustum cum sit justus, el similia.

Inferes 2°, c contra cum qui non respondet cx officio, ncc se pro idoneo consiliario gerit,cujusqueinsufficientia nota cslpetcnti consilium, ipsi non teneri restituere, si cx ejus responso damnum patiatur, quiascicnti ct volenti non fit injuria. Secus si damnum sequeretur alteri tertio, quia iste tertius non csl sciens neque volens, ctad ejus damnum positive concurrit male consulens. Ncc rcfertsi dicat severitatem inculpate ignorare; in hoc ipso enim culpandus est, quod in rebus quas non intclligil consilium aliis darc præsumat, ct se exponat periculo alios invitos damnificandi.

Conti a hucusque dicta opponi posset hæc regula juris 6 in 6 : *Nullus ex consilio, dummodo fraudulentum non fuerit, obligatur.* Sed per *fraudulentum consilium,* non solum inlelligitur fraus formalitcr et proprie dicta, sed etiam culpa lata, quæ, ul dixi, sæpe dolo æquiparatur. Insuper theologi cl juristæ communiter intclligunt hanc regulam de iis qui non respondent cx offiiio, ul modo dicebam.

Verum præcipua difficultas est utrum præfali qui agunt ex officio , teneantur ad restitutionem ex culpa juridica quæ non sit theologica , sicut diximus quosdam tenori ratione contractus. Multi affirmant, mulli negant ulrinque probabiliter. Attamen

Dico 2° Probabilius videtur neminem teneri an restitutionem rationi quasi-conlractus seu officii cx culpa juridica levissima, loviaul etiam lata , nisi sil theologica. Quia vel nullæ sunt leges quæ de his officiis id clare decernant, sient diximus essedeuti el apertis contractibus ; vel si sint, r· videntur receptae in praxi quoad forum cr··. scientiæ : id mihi suadet communis bon.·, num sensus. Nullus est enim aut vii ull. qui existimet medicum, chirurgum, adi- catum, tutorem ct similes teneri in ck- scicntia ct coram Deo ad restitutionem,› in conscientia ct coram Deo non peccar*. rint. Et sane si res aliter se haberet, qr. vigilantissimus cl perilissimus his oflir, fungi vellet, cum sæpe contingat vigilanti;· simis ct peritissimis cx inadverlcntia a.; oblivione naturali aliove casu, obrepe; aliquam levem aut levissimam culpam juri· dicam, cx qua tenerentur restituere, quaevis essent coram Deo sine culpa.

Cælerum fateor cos qui inserviunlciodr cio stipendio conducti , teneri stricto jc; naluræ majorem adhibere diligenliamqur qui cx charilatc gratis inserviunt, et hir si omittant voluntarie peccare coram 1' ct teneri ad restitutionem. Ncccslsimile·! commodatario, quem dixi supra non ten-r, stricto jure restituere ex culpa levi juridici Disparitas est enim quod, attento jure r; luræ, videatur sufficere si commodatae se obliget ad eam diligentiam quam ip? commodati dominus haberet de illo. Qe autem cx officio inservit mcrccdc conductus, non vidctft· satisfacere si tantum « obliget ad eam diligentiam quam adhiberet si inserviret gratis ; sed videtur majorent implicite promittere etiam vi contractus, quia parlim ideo datur stipendium : cl talis est sensus communis.

Similiter, si se offert ut peritiorem cl diligenliorcm, cl est causa cur perilior ct diligentior non quæralur ct habeatur; si cx minori peritia , aut defectu accuratioris diligenti®, quam sic se exhibendo tacito promisit , causctur damnum ; peccat coram Deo, ct tenetur ad restitutionem quantum fert spes peritioris et diligentions qui fuisset adhibitus, secundum judicium viri prudentis.Item ad vitandam culpam theologicamct obligationem restituendi, major requiritur diligentia in gravibus ct difficilioribus negotiis, v. g. in difficillima ct momentosa lite, m periculoso morbo, in opere fragili ctsimilibus , quam in levioribus et facilioribus; id enim dictat recta ratio. El hac modificatione posita, non ita distat hæcsententia ab altera.

ARTICULUS VIII.

Qiadetquantumsil rcsliluendum ingcncre?

2.02.0.3.0, — *Nota.* In acceptione rei alienæ duo sunt consideranda, quorum unum csl inaequalitas cx parle rei , quæ quandoque est sine injustitia , ut palet in commodatis, localis, mutuatis, etc. aliud est injusliliœ culpa, quæ potest esse cum æqualilalc rei, pula, cum aliquis contendit inferre violentiam , sed non prævalet : quandoque uirumque conjungitur, scilicet inæqualitas et injustitia, ut cum quis injuste alienum accipit.

Ibid. — *Dico* 1° Quod spectat inæqualitatcni rei, sufficit restituere simplum, hoc est lanium quantum fuit ablatum aut damnilicalum, quia tunc habetur aequalitas : ita quidem quod si res adhuc existai, debeat restitui eadem numero, quia est aliena ct clamat ad dominum : nisi forlc dominus sil aut rationabiliter præsumalur æque contentus alia re, ut ordinarie contingit in rebus fungibilibus, ul pecunia pro pecunia, lrumenlum pro frumento; aut non possit eadem numero commode restitui , puta, quia inde manifestaretur occultus peccator, aulaliud grave damnum sequeretur; tunc enim sufficit restituere æquivalcns, sicut quando est consumpta.

Ibid. — *Dico* 2° Quod spectat injustitiae culpam, non sufficit restituere simplum, sed oportet insuper lucro poenam a lege taxatam, non tamen ante sed post sententiam judicis.

Ibid, — *Patet prima pars ;* quia per restitutionem simpli satisfacis quidem proximo, atnonjustiliælæsæ et legi violatæ, cui non fit satis nisi per poenam a lege taxatam.

Secunda pars patet ex tractatu dcLegibus, ubi traditur quod, quando leges continent poenam ferendam, quales sunt plerumque lcge> laxantes poenas injustis damnificalori-bih, transgressor non teneatur illam subire ante sententiam judicis, quia sic est intendo legislatoris; quando vero continent poenam latam quæ requirit actionem ipsius transgressoris ut proficisci in exilium, erogaro pecunias, transgressor non teneatur illam tubireante quam judex docrimine statuerit, quia richumano usu receptum csl. Dc quo fusius loco cil.

Ume inferes quod, si sil prohibitum vendere, v, g. frumentum ultra quatuor libras sub poena aureorum, et tu vendas sex, teneris slalim auctarium restituere, nempe duas libras emptori, non autem solvere viginti aurea nisi postsententijm judicis, cui utpote juslæ parere debeb's.

Lona fide credit rem quam possidet esse suam, puta, quia emit aut accepit dono vel testamento ab eo quem credebat esse verum dominum. Possessor malæ fidei tenetur ratione injustæ acceptionis, ctest ille qui injuste accepit aut retinet rem alienam, seu qui sciens aut dubitans rem esse alienam, eam accipit aul delinet invito rationabiliter domino.

Nola 2° Et quia in partem restitutionis veniunt non solum res acccptæ, sed etiam fructus rei (fructus autem est utilitas quæ colligitur cx re deductis expensis), distinguendi sunt fructus quadruplicis gcnciis, scilicet mere naturales, mere industriales, mixti et civiles.

Fructus mere naturales sunt quos sponte fert natura, nulla aul saltem levi hominum labore coopérante, ut sunt herbæ pratorum, fructus arborum, fœtus animalium, etc.

Fructus mere industriales sunt e contra quos solus hominum labor vel industria proferl, non rei natura, licet concurrere possit ul instrumentum hominis laborantis cl industrii. Tale est lucrum ex negotiatione pecunias, vini, frumenti et similium rerum de se sterilium. Similiter opus artificiosum instrumento alieno elaboratum, non instrumenti sed industriæ fructus censetur.

Fructus mixti sunt ad quos producendos natura rei ct hominis industria concurrunt æqualiter, vel fere æqualiler ; hic enim quod parum distat nihil distare videtur, ut sunt segetes, vinum, oleum, butyrum, cascus, etc.

Fructus civiles sic dicuntur, non quod sint proprie fructus, sed quia in jure ad instar fructuum reputantur : tales sunt pretia rerum elocatarum, ut domorurn, navium, jumentorum, piscationis, venationis, cld. Possunt revocari ad fructus mixtos, quia ad illos non solum concurrit industria, sed res ipsa, equus, domus, etc. Ubi dubium est cujus generis sint fructus, standum est arbitrio judicis vel viri prudentis el docti,

Nola 3° Sed quia in restitutione fructuum solent deduci ex pensæ (fructus enim, ut jam dixi, est utilitas cx re deductis expensis), dislinguendæ sunt triplicis generis expensæ. Alia* sunt necessaria*, sine quibus res aul periissel aul deterior evasisset ?ul reparatio ædificii ruentis, alimonia animalium, etc. Quædam sunt utiles, quæ, licet non sint necessariae rei conservationi, conducunt 1*. men ad ejus meliorationem et redilumeju augent; ut plantationes arborum, aquarua adductiones, adjectio pistrini, etc. Alìatw. volupluariæ seu voluntariæ, quæ fmetun non augent, sed speciem tantum exornant; ul aquæ salientes, incrustationes, picture, statua), etc. Ex quibus licet res pluris æslimelur, quia tamen non reddit plurcs fructus, ideo dicuntur expensæ voluplualiæ seu vo· lunlariæ. Sub ratione aulem expensæ,id lelligendus est labor et industria possidentis.

Nota 4° Tandem melioralio sicut et dtlerioratio est duplex : una intrinseca, ni dum res in se mutata fit melior vel deterior, v. g. si pullus evadat equus, bos macer fut pinguis, aut e contra pinguis fiat macer; exlrinseca, dum res in se immutata plum tamen vel minoris æslimalur ob emptorum vel mercium multitudinem aut inopiam, sive ex auctoritate legis, v. g. frumentum quod heri valebat 1res, hodie valet quatuor, vel c contra. *His nolalis,*

Dico 1° *generaliter.* Possessor bonæfidà in lanium tenetur restituere in quanlun possidet de re aliena, et ejus fructibus«s emolumento ; ita quod quantitas rei po.<$«· sæ et ejus fructuum exstantium aul emolumenti inde provenientis sit mensura restitutionis faciendae; quia id requiritur d sufficit ad restaurandam æqualitatem secundum formam justitia) commutative;. Et hac generali assertione et regula deduco sequentes conclusiones, primo, circa rem, deinde circa fructus. Unde

Dico 2* Possessor bonae fidei slalim ac intelligit rem quam possidet esse alienam, tenetur eam adhuc exstantem in loto vel in parte restituere, nisi forte eam legitimo tempore præscripserit.-Ibid. a *6. o,—Halio paid ;* quia qui habet ultra quod suum est, debet ei subtrahi et dari cui deest, alioquin non salvatur justitia et fit iniquus delentor.

Quod si rem consumpserit, vel casu aut etiam ejus culpa perierit, non tenetur quidquam restituere, nisi id in quo cx ea factus est ditior. *Paid prima pars ;* quia non tenetur ratione rei accepte quæ amplius non est, neque ratione injuste acceptionisaul distractionis, quia bona fide possidebat; cl quamvis forte peccaverit eam prodige aul aliter dissipando, non tamen peccavit contra justitiam commulativam , cum dispo- sueril de re quam invincibiliter pulabel

ese suam. *Paid diam secunda pars ;* qnia id in quo factus est ditior succedit loco rei, ct contra jus naturale est quod quis ditescat cum alienus injuria , juxta hanc regulam juris S, in G : *Locupletari quii non dibcl cum alienus jactura.* Hinc

Inferet C, possessorem bonae fidei qui rem alienam amico donavit, alias nihil ex suis daturus, ad nihil teneri, quia inde non esi factus ditior ; si alias ex suis erat daturus, tenetur, in quantum suis pepercit, quia in tantum factus est ditior : et si occasione doni aliud donum ab amico recepit, etiam istud secundum donum restitutioni subjacet, quia etiam in hoc ratione rei aliens factus est ditior; nisi forte illud expenderit, nihil alias de suo expensurus.

Inferes 2° e contra, eum qui rem alienam dono acceptam bona tide venidit, teneri pretium redderedomino, quia in hoc factus est tjor; nisi, ut modo dicebam, illud expendediiil,alias ex suis nihil expensurus. Quidam cuslimantquod si summo pretio vendiderit, possit sibi retinere quod superexccdil prolium medium quasi fructum industriae. Sed de hoc in fine articuli.

3 Qui vinum furtivum bona fide bibit , alias non bibiturus, ad nihil tenetur, quia inde non est factus ditior. Quod si ideo pepercit suo vino aut suæ ccrevisiæ, tenetur in quantum desuo vel vino vel cerevisia bibisset, quia in tantum factus est ditior.

4°Qni ex hæreditatc pingui quam credobit legitimam statum auxit, majores expensas fecit, si, comperta rei veritate ct re tilula hæreditale, bona ipsius sint in eodem statu ac fuissent seclusa illa hæredilalp, ad nihil tenetur, quia inde non est factus di ior. Specialis difficultas est de eo qui rem furtivam bona fide emit, cui debeat restituere, quam infra speciali articulo expendam.

Dico 3° Possessor bonæ fidei tenetur resliuereomnes fructus naturales, mixtos et tidies adhuc exstantes (nisi forte eos triennio præscripscril), deductis tamen expends necessariis ct utilibus atque aestimatione industriae et laboris. *Ratio esi;* quia sunt fructus r?i, res autem fructificat domino rco,

Neque obstat quod fructus mixti et civiles non sint meri fruclus rei. Hoc ipso enim quod deducitur pars correspondons expon- et aslimalioni laboris et indusIriæ, totum quod superest est fructus rei. **Neque** etiam obstat quûd res forte non ita fruclifl-casscl apud dominum ; id enim pertinet **ad** bonam fortunam domini, quia ubicumque res fructificat, domino fructificat.

Quod si fi uclus non amplius exstent, quovis modo absumpti fuerint, tenetur tantum ad id in quo factus est ditior, *ul patel ex seeunda conclusione* ct habetur in jure, 1. *Hem viniunl, § Prœlerhac,* ff. De petitione hæreditalis, lib. 5, tit. 5, ubi dicitur:α Eos » autem qui justas causas habuissent quare » bona ad se pertinere cxislimasscnt, usque » eo dunlaxat quo locupletiores ex ea re » facti essent, condemnandos », scilicet ad restitutionem.

Dixi, *deductis expensis necessariis el utilibus atque aslimalione laboris el industries ,* nccessariæ scilicet cl utilis, Alioquin dominus haberet plus quam debet habere et ditesceret ex alieno; et habetur in jure, l. *Fruclus,* fi'. Soluto matrimonio, ubi dicitur : *Fructus non inlelligunlur nisideduclis impendiis,*

Cælcrum notandum circa expensas utiles, quæ nimirum rem meliorem el utiliorem efficiunt, dominum rei non teneri refundere possessori bonæ fidei ipsius meliorationis valorem, sed expensarum tantum, si tamen valorem meliorationis non **excedant.** Ita 1. *In fundo,* ff. de Rei vindic. lib. 4, lit.I.

Res clarior fiet exemplo. Titius possidens bona fide tuum praedium, in eo plantavit arbores expensis centum librarum ; nunc arbores platanlae valent quingentis libris: non teneris refundere possessori quingentas, sed centum tantum , quia non plus exposuit, ct tale augmentum est fructus lui prædii. E contra si Titius expendit quingenta el arbores modo valeant tantum centum, teneris centum tantum et non quingenta ipsi refundere, quia res tibi tantum utilis est ad centum , necæquum est ut cogaris eam emere pluris quam libi valeat, bro si Titius expendisset centum in meliorationem quam tu perfecisses quinquaginta, deberes tantum refunckre quinquaginta, quia id solum debfarz f'.mdere in quo emolumentum capis ex alterius expensis, capis autem ex quinquaginta lanium. Colligitur ex l. *In fundo* cit. Tandem si Titius cx re meliorata fructus perceperit, etia quovis modo consumpseris, debet ili

putare in compensationem expensarum, quia quo plures fructus percipit, censetur eo minus expendisse, aut expensas suas redemisse.

Sed quid si melioratio pcrsat ; expensæ quas pro ea fecit possessor bonos lidei debontne illi refundi a domino rei? *Respondet affirmative* auctor Supplem. Tourncly hic cap. 2 de rest. a. 5, sect. 1, ex l. 38, IT. *De petitione hcered.* Sed quomodo ista responsio cohæreat cum immediate ante dictis quæ ipse auclor ibidem nobiscum ad mittit, non satis capio. Si enim, ut dictum est, quando expensæ superant meliorationem, sint tantum refundenda? juxta illius meliorationis valorem, ila quod si expensæ valeant centum el melioratio quinquaginta, sint tantum refundendae quinquaginta, evidenter sequilur quod ubi nulla remanetmclioralio, nihil sit refundendum. Undead legem citatam potius videtur dicendum, quod ipse dicit ibidem in alio casu, eam corrigi per alias leges, aut valere tantum pro foro exteriori.

Sed quia non solum in materia præsentis articuli, sed in variis aliis sæpe citantur leges pro cl contra, non erit abs re notare semel pro semper cum laudato theologo ibidem, nomini mirum esse debere quod logos civiles sint aliquando inter se contraria? : 1° quia opus illud immensum collectum est ex variis jurisconsultis qui non raro contraria sentiunt ; 2- quia vix fieri polest quod collectores semper meminerint eorum quæalibi conscripserunt ; 3·' quia quod uno tempore convenit tolerari, alio quandoque non convenit.

Quantum ad expensas seu meliorationes voluptuarias, convenit inter auctores casa possessore bona? fidei posse auferri, si separari possint a re absque ejus destructione aul delerioralionc, ut sunt horologia, pictura·, statu®, porta?, fenestræ, etc., vel si non accesserint fundo per implantationem, ut arbores (el hoc eliam verum est de possessore mal® fidei). Quod si auferri non possint absque rei deterioi at ione, aul per implantationem fundo accreverint : quidam dicunt quod possessori bon® lideiconcedatur facultas cogendi dominum, aut refundere expensas, aut lutam rem emero justo pretio; et ita forte in foro externo : favet enim lex *Utihs* 3U,IT. Do ha-red. petit, lib. 5, lit. 3. Sed quantum ad forum interius, probabilius videtur dominum rei ad eas expensas non tcneri; non enim æquum videtur quod solvit expensas quas noluisset facere, et quæipi nullam utilitatem afferunt ; favclouel. *Ei duobus* 27, IT. Dc negotiis gestis, lib. 3, til. 5.

Dico 4° Quantum ad fructus mere indus. triales, nihil quidquam ex cis (enetur restituere possessor bonæ fidei (quod eliam verum est de possessore malæ fidei), etiamsi inde factus sil ditior. Est communis. *Hali) est;* quia fructusad cum perlinent adqucrn pertinet causa fructifera : atqui rcsalicnautpole sterilis, utsupponilur, non est causa horum fructuum, sed sola possessoris industria : ergo. Ilinc

Inferes 1°, cum qui ex pecunia alieni sive juste sive injuste acquisita lucrum facit , teneri ad solius pccuniæ, non lucri restitutionem.

2° Thesaurarii, quæstorcs, ceptores,telonarii el similes qui pecuniis sibi commissis aul apud se depositis, negotiando, cambicndo, ludendo, etc., lucrantur, «·cluso damno dominorum, nimirum salva sorte quocumque modo perierit, sibi lucrum faciunt, nec tenentur illud restituere. Et quamvis possent peccare contra fidelitatem et obedientiam si id eis prohibeatur, aut præsumantur inviti domini, atque in poenam delicti isto lucro privari possint, non peccant tamen contra justitiam.

Petes si possessor bonæ fidei rem alienam dono vel mediocri pretio comparatam summo pretio vendat, an possit auctarium supra mediocre pretium sibi relinere ul fructum industria??Mulli allii mantetsatiscommuniter : attamen probabilius cum aliis

R. regulariter loquendo *negative.* Quia istud aucluarium non ita est fructus industri®, quin sit eliam fructus rei attentis circumstantiis; quod enim rem alio transit)·l ris, aut in tempus servaveris ubi carius venditur, quod non fecisset dominus, tui quidem est industria : al hæc precise non e t causa majoris pretii, sed eliam raritas mercium aul copia mercatorum; absque enim tua industria ibidem aut tali tempore res posita, tanti valeret, insuper res,ubicumque sil, domini est etdominn valet quod ibi valet, sive tanti valuisset inter manus domini , sive non.

Confirmatur. Si res inter manus possessoris bonæ lidei periissel aut deteriorato uisscl, non peritura aut deterioranda apud dominum domino periret aut dctcriotrvr»·

lur : ergo si sit meliorata, sive intrinsece live cxtrinsecc, apud aliurn, domino melioratur; «equum est enim ut qui sentit incommodum , sentiat coni modum.

Tutum ergo aucluarium sibi retinere non debet possessor bonæ fidei, sed in solum quod suo labori el indusii i® respondet, secundum judirium viri prudentis.

Dixi, *regulariter loquendo ;* quia si contingeret quod auctarium proveniret ex singulari et sola industria possessoris, tunc lotum ipsius esset.

ARTICULUS X.

Virum qui bona fide emit rem furtivam, ubi novit esse furtivam, teneatur eam reddere domino, nec possit reddere furi prelium suam recuperatur 9

Suppono 1° quod , si emptor bonæ fidei suum pretium facile a fure recuperare posset, sive petendo, sive impetrando jud cis auctoritatem, sive alia via legitima, teneatur rem domino immediate restituere, quia co casu nulla est ratio cur domino rem suam non reddat.

Suppono 2° e contra quod, si fur sit restituturus domino rem illius, aul ipsi dominus sil eam facile recuperaturus, possit emptor eam reddere furi ul suum prolium consequatur, quia eo casu censetur dominus consentire; alioquin foret irrationabiliter invitus, juxta illud tritum axmma : (W *mihi prodest et tibi non obesi, Uneris [acere.*

Suppono 3° quod, si emptor emisset rem i fure viliori pretio ul eam redderet domino, aliasram non recuperaturo, poss t icpct re a domino pretium , et dominus teneatur ei reddere, qi ia utiliter et quasi cx ejuscommissione rem ejus gessit ; et ila colligiiu cxl. *Si quis ali num* 2, ff. De negot. gc>listwcus, pro| t r rationes oppositas, si non domino, sed sibi emisset, aul si domine quidem, sed rigoroso pretio emisset : quamvis tamen in hoc ultimo casu videatur quod dominus debeat aliquid dare emptori eundum judicium viri prudentis.

<(pernio.'» tanquam certum, quidquid ' ni aliqui, emptorem mal® fidei tenori <mv, odomino reddere, eliam cum pe- I odo oiiitu ndi suum pretium; quia non I ll m leneiur i.itione rei accepi® , sed '.un ratione iiijusl® acceptionis : unde f umi pretium fui i datum recuperare non possit, sibi et suæ maliliæ imputare debet.

Suppono 5" quod, si fur non compareat, aul ab ipso emptor bonæ lidei | retium suum recuperare non valeat, ipse empor non possit rem alteri vendere aul m su »« «vus convoi tere ut se servet indemnem : in hoc conveniunt auctores uliius jue scnicnliæ mox referenda.

Suppono tandem quod, si dominus rem suam repetat, emptor teneatur ili reddere : in hoc eliam conveniunt patroni ulriusque partis.

Dillicullascsl itique 1° de emptorebonæ fidei qui rem sibi emit, cl quam si domino reddat, prelium furi datum verosimiliter sil amissurus; 2° de fure qui rem sibi redditam probabiliter domino non reddet : an in his circumstantiis emptor teneatur reddere rem dominoeliam non repetenti, quia forte ignorat, cum periculo ami lendi pretium, *Negant* Navar. Sylvcsl. Angelus, l.essius cl a ii plures proba bi fi 1er. *Affirmant* Cajet. Solo, Joannes .Medina , Major, Sylvius, etc. et ex rccenlioribus Perfector Tournely , Daelman , Ilenno, Ethica amoris, cl ul puto communius : cum quibus

Dico. Probabilius est quoti qui bond fide rem furtivam emit, ubi cs«e furtivam rescit, teneatur eam red lore immedii'e voro domino, etiamsi su mi pretium a fure non sit recuperaturus.

Q 62. a. 6. o. — *Prob.* 1“ oχ i rincipio S. Thoms communit *r recepto. Qui habet ultra id quod suum est, debet ei subtrahi et 'ara ei cui dcesl : atqui empt r habet ult a quod suum c t, nempe alienum, el domino deo.sl non luri. Ergo.

2° Ex alio princi io eliam communitor recepto. Rc<, ubicumque sit, clamat ad dominum. Ergo.

3° Nomo potest rem alienam contrectaro seu de ea disponere invito ralionabilit r domino, id enim est proprie furtum : atqui dominus est rationabiliter invitus dum res sua redditur furi sibi peritura : ergo. *Probatur min.* Dominus non tenetur in id consentire: ergo est rationabiliter invitus. *Prob. ant.* Tum quia , uldixi, res clamat ad dominum, tum quia dominus habet jus eam repetendi cl ipsi repetenti renetur emptor reddere, ul modo dicam : ergo nou tenetur consentire.

4° Si dominus repetat rem suam sive juridice siveprivalim, emptor tenetur ci red-

dcre, ct cerlo ad id a judice condemnabitur, ut fatentur ipsimet adversarii : atqui repetitio non confert domino jus ul res sua ipsi immediate restituatur, sed supponit, ct cx omissione rep« ti'ionü propter ignorantiam non amittit hie jus : ergo etiam non repetenti debet nslilui.

5° Si fur non comparcat, autab co emptor non possit pretium suum recuperare, non potest rem illam alteri vendere aut in suos usus convertere ut se servet indemnem, cx ipsis adversariis: ergonc furi restituere.

Ncc obstat si dicas quod, restituendo furi, icsliti.alur mediale domino, quatenus fur potest cl tonetur rcslituere ; nullo enim vero sensu dici potest restitui mediate domino dum restituitur illi qui scilur domino uon redditurus.

6° Reddere rem furi, est concurrero iniquae ejus detentioni non solum negative, ul volunt adversarii, sed etiam positive, ncc minus positive quam si eam alteri venderes aul gratis dares. Ergo.

7° Ideo secundum adversarios emptor bonæ fidei potest rem furi reddere, quia in hoc nullam facit injuriam domino, cum rem in eodem statu reponat in quo antea invenit, ct ea quo non tenetur extrahere cum æquali suo damno : hoc est præcipuum contrariae partis fundamentum. Verum falsum csl quod assumitur, niminim in hoc nullam fieri injuriam domino : 1» quia falsum est rem poni in eodem statu ac ante; fur enim advertens se in suspicionem furti venire, rem diligentius occultabitaul longius distrahet, sicque cril in pejori statu quam anlc, quia difficilius recupera bilis. 2° *Dato* quod res non ponatur in pejori statu quam ante, saltem ponitur in pejori statu quam sit de facto apud emptorem , ubi est secure : atqui id non fit sine injuria domini : ergo. *Prob. min.* Melioratio rei qualiscumquc sit pertinet ad dominum quem semper et ubique clamat : atqui status securitatis apud emptorem est quædam rei melioratio: ergo non poleslab illo sialu extrahi el in pejori reponi absque injuria domini.

Ex quibus omnibus videtur mihi non magis esse emptori licitum reddere rem fui ivam furi ul recuperet suum pretium, quam mihi sil licitum tradere latroni equum mei vicini ul recuperem meum quem latro abstulit.

Solvuntur· oli/ecllonet.

Præcipuum adversariorum argument» jam praeoccupavimus probatione ullum; insuper.

Obj. 1° Nemo tonetur procurare honur. alterius aut impedire ejus damnum cur. æquali suo damno, nisi ad id teneatur ti contractu seu quasi-coniraclu seu ex debil· ergo emptor bona? fidei non tcnelur reddet, rem domino cum amissione sui prelii.

R. I'1 cum Sylvio, *antecedens non enuniversaliter verum,* siquidem si preliumi fure recuperari non possit, emptor, latentibus ipsis adversariis, teneatur reddere rem domino, ct amittere suum pretium; debet ergo tunc suo damno procurare bonum alterius , unde *1). ani.* Nemo tenetur pnxorarc bonum alterius, etc. ex his quæ sibi sunl propria , *C. ant.* cx his quæ sunl propria isti alteri, N. *ant.* In casu autem emptor non procurat bonum alterius cx his qui sibi sunl propria , sed ex bis quæ sunlin alterius dominio cl proprietate.

R. 2' I). aliter idem ant. Nemo tenetur procurare bonum alterius cum suo damno, si procuratio alterius boni sil causa damni, *transeat ant. secus, N. ant.* Jani autem hic redditio rei furlivæ domino, in qua sila rd hæc ejus boni procuratio, non est causa lni damni seu amissionis prelii; jam enim ante amissum est cum illud tradidisti furi ; snl causa fuit, vel furis malitia , vel tua imprudentia aul infortunium. Hæc distinctiorlili» gcnlcr relinenda est pro solutione argumentorum a paritate quæ sunt difficiliora.

Inst. Non teneor, cx justitia saltern, rem alienam perditam el in foro inventam accipere et domino reddere; *ergo neca /artiori* acceptam a fure cum damno meo.

R. N. conscq. Disparitas csl, quod In primo casu nullus sit justitii? titulus quo tenearis, non rei accepto, neque injusto acacceptionis; in secundo autem teneris titulo rei accepte. *Unde* si rem hanc deperditam accepisses etaliquandiuapud te retinuisses, sic, ul mornliter loquendo censereris illam pos-idere, (onereris ex justitia, ratione rei accepto, earn reddere domino per se *loquendo.*

Obj. '2° Contractus emptionis cum *i* ue csl cx parte furis injustus, ct cx parte (Oipior habet jus ipsum rescindendi.

R. D. conscq. Ergo emptor ha'rel jus m-

<uin rescindendi, hoc sensu quod possit repetere pretium suum a fureel ad ipsum reddendum juridici. cogere, *C.* hoc sensu quod rem alienam domino suo perituram possit ipsi reddere, *N. propter rationes conclunonis.*

Obj. 3° Dominus in hoc casu non foret rationabiliter invitus. Ergo. *Prob. ant.* Nemo potest esse rationabiliter invitus quod magis consulam rebus meis quam alienis. Ergo.

R. Ü. ant. Ad probationem, D. ant. Nemo potest esse rationabiliter invitus quod mack consulam rebus meis quam alienis, si id facere possum non deteriorando aut destruendo rem alienam, *C.* sic in pari incendio aul naufragio possum magis meis consulere quam alienis : si id facere non possum nisi deteriorando aul destruendo rem alienam, AT. Non enim possum damnum alteri inferre ut vilem meum, cum non sini facienda mala ul evenient bona : sic non possum tradere furi equum mei vicini ut servem nicuni; sic, fatcnlibus ipsis adversariis, non possum vendere alteri rem furtivam ul recuperem meum pretium, quia tunc ros poneretur in pejori statu, imo destrueretur moraliter respectu domini cui periret, quod *a fortiori* verum est si reddatur furi.

Obj. 4° a paritate. I» Si marsupium alienum aul gladium in foro rcperlum tollam, ct postea advertam mihi fore nocivum, puta, quod inde veniam in suspicionem furti vel homicidii ; possum marsupium aul gladium reponere in eodem loco, licet forlc ab alio auferendum.

2° Depositarius non tenetur servare depositum cum majori aul æquali suo damno, puta, si propter retentionem lui equi 'pud me depositi fur minetur surripere meum, aut cx hoc incurram suspicionem furti. Similiter si a fure auferam vestem Pclriulipsi Petro reddam, et furauferat meum pallium, nec velit illud mihi reddere nisi reddam vestem Petri, possum eam reddere. Item si hominem inanibus elatum cx flui io velim eripere, el altor mihi necem intentet si non dimittam, possum dimittere licet crio periturum. Item qui res alienas salvavit cx naufragio, recipiendo eas in suam narim, exurgente nova lempcstalc potest illas iterum projicere in mare ut salvet suas. Ergo similiter in nostro casu, possessor bone fidei polcst rem furtivam reddere (uri nolenti aliter reddere pretium, neque tenetur cum tanto suo incommodo cam reddere immediate domino.

R. Relictis variis solutionibus quas operose adhibent auctores, *nego consequentiam ct paritatem.* Disparitasest multiplex.

Prima disparilas generalis et optima cujus jam meminimus,csl, quod in Insomnibus exemplis damnum mihi sequeretur cx retentione rei alicnæ : in nostro autem casu, non sequitur ex retentione rei alicnæ seu ex redditione illius facta domino, sed jam aliunde prius secutum et positum est, tunc scilicet quando dedi meas pecunias furi : unde imputari non debet retentioni rei ut in objectis casibus, seu ejus redditioni faclæ domino, sed vel malitiæ furis qui vendidit quod non erat suum, vel iinprudcntiæ me® autadversæ fortunæ. Quapropter sicut non possem hanc rem alteri vendere ad recuperandum pretium jam amissum, cx ipsis adversariis, ita ncc furi reddere.

Secunda disparilas quantum ad exempla posita sub numero secundo est, quod in his utiliter res domini geram, atque cx charitate agam in solum ejus commodum, ct ideo ca logo subi nlcllccla, quasi cx contractu tacito quod nullum inde damnum mihi obveniat; alioquin nemo vellet in necessitate succurrere proximo. In proposito autem solam meam utilitatem intendo.

Tertia disparilas csl, quod in pluribus casibus citatis agatur de bonis vitae aut famæ, quæsunl longe præstantiora bonis fortunæ. in nostro vero casu, agilur de æquali bono fortunæ. Porro censetur dominusconscnlire ul rem meam præstanlioris ordinis salvem cum ejus longe inferiori detrimento, alioquin foret irrationabiliter invitus.

Obj. 5°ab auctoritate. 1° Gap. *In litteris,* dc Restilut. spoliatorum, et 1. 3, § 3, (T. *Quod vi aut clam,* statuitur furem seu possessorem malæ fidei esse ante omnia restituendum. 2' Lib. *Bona fides 3,* IT. Depositi vel contra, dicitur quod, si fur apud me rem furtivam deposuerit, eam ipsi debeam restituere. 3° S. Thomas infra q. CG,a. 3, ad 3, dicit, id quod per rapinam ablatum est, esse rapientis quoad detentionem, unde videtur sequi quod ipsi sit restituendum.

R. ad primum, leges laudatas loqui dc spoliato seu violenter a possessione dejecto, quisccundum jura ante omnia restituendus csl, maxime cum noncerlo constat esse uniquum possessorem.

Ad secundum. **Lex** *Bona fides* agit de depositario ignorante depositum esse lurlivum: onde ibidcm*addil quod si dominos comparcat cum (ure, domino sil restituendum.

Ad tertium. Id quod per rapinam ablatum est, dicitur esse rapientis quantum ad detentionem, quia quamdiu habet, incumbit ipsi custodia ut opportune illud reddat domino; nonautemquod ubi semelestexira ejus potestatem positum, debeat ipsi potius reddi quam domino.

Nota. Quidam excipiunt a conclusione cos qui palam in publicis nundinis emunt hona fide res furtivas, vi quarumdam legum quibus statuitur ut omne quod in pnblicis nundinis emitur, transeat in dominium emptoris, etiam si postea deprehendatur esso furtivum ; ct hoc propter bonum commune, ul nempe hoc pacto augeatur commercium ct magisallicianlur mercatores ad tales nundinas. Quapropter hujusmodi legibus , si vere existant in certis provinciis, non enim puto esse generales, videntur posse stare emptores bonæ fidei tanquam justis, sicut alibi dictum est de præscriplione. Dico emptoresbonæ fidei ; non enim estpræsumendum quod leges velint favere emptoribus mal® fidei qui furibus participant,sic enim forent injustæ.

Petes utrum si is qui rem furtivam bona fide emit, eleadem bona fide durante alteri vendidit, res illa debeat adhuc reddi domino?

R. affirmative ; militant enim semper cædem rationes ac ante.

Scdcujusdispcndio?an primi, an secundi emptoris?

R. dispendio primi emptoris qui debi t rescindere contractum cum secundo emptore, reddendo illi ejus pretium, et rem adhuc exstantem vero domino. Nec suffi it si cedat secundo emptori actionem quam habet in furem quocum secundus emptor nullum habuit negotium. *Ratio est ;* quia *esto* forte venditor secundum leges civiles de quibus infra tract, de Contract, diss. 3, a. 7, § 1, et diss. a. G , §1, acquirat dominium pretii, isiud tamen dominium est infirmum el vinculatum , quatenus venditor tenetur secundum easdem leges et naturam contractus d>·evictione rei venditæ, hoc est, tenetur emptorem indemnem servare , si rem emptam debeat reddere domino, prout debet in casu; consequenter tenetur ipsi is fundere pretium.

Verum major est difficultas casu quo m» eundus emptor ron comparcat, aul resat consumpta, an teneatur primus emptor refundere pretium domino rei?

Mulli negant, **nec** improbabiliter ; quu, inquiunt, non tenetur tale pretium refundere domino ratione injustæ acceptionis, quia rem ejus bona tide tractavit; neque ratione rei, quia non amplius exstat apud ipsum. *Si dicas* nomine rei etiam intclligi ejus valorem seu pretium quod exstat: respondent il non esse verum nisi in quantums eo factus est ditior : unde concedunt tantum quod, si rem pluris vendiderit quam emerit, teneatur istud lucrum accrescens reddere domino rei,quia ineo tantumfactusesl ditior; non aUlem in eo quod respondet pretio quod dedit furi.

Nihilominus probabilius videtur quod debeat istud pretium reddere domino rei, ratione rei acceptæ adhuc existerais, non in se quidem, sed in suo valore : ita tonent Bannes , Salonius , quos citat ct sequitur Sylvius, qnibus subscribunt Daci man et alii quidam recentiores.

Sequitur er dictis ; quia primus emptor non acquisivil dominum istius pretii, neque venditione, neque donatione, nequ·l compensatione, ut modo dictum est ; ct qnia insuper secundus emptor non inion dit transferre dominium pecuniæsuæ m-i in dominum rei, cl nisi in quantum sibi transfertur dominium rei venditæ: atqui primus emptor non est dominus rei, neque hujus dominium transfert in secundum emptorem, neque aliqua loge transfertur: ergo primus emptor tenetur istud pretium restituere; cl cum non possit restiluere socundocmptori, quia non comparet, aut rem insuam utilitatem consumpsit, ex ejus voluntate præsumpta tonetur restituere domino rei , ul sic compensetur et fiatæqualilas.

Falsum est autem quod assumunt contraria? sententiæ patroni, nimirum primum emptorem non fieri ditiorem ex illo pretio: fit enim ditior ex toto ; quia res quam vendidit secundo emptori nor. erat sua, ideoque non dives ex illa parte; pre!ium etiam quid dedit furi, non erat tunc amplios suum, sed jam prius amissum cum nempe illud dedit, sicque nec etiam ex hac parte

(fives, sed jam ex tunc in pejori statu positus : ergo retinendo istud pretium, cx alieno ditescit et ex et' Into fit dilior.

hnperiinensets autem quod tantum dederit furi quantum accepit a secundo emptore; acceptum enim non succedit in locum daliquod jam ante periit, sed in locum rei rendit®.

forte dices venditorem , secundum prius dictas leges, acquisivisse dominium pretii roi venditæ. Sed quid tum ? Etiamsi esset malæ fidei, nihilominus etiam secundum dictas leges, acquireret dominium istius pretii, nec tamen ideo posset illud relinere. Item acquirit dominium lucri accrescentis , si rem vendat pluris quam emit, eltamen, secundum adversarios, tenetur hoc lucrum accrescens reddere vero rei domino. Dicendum itaque hoc pretii dominium quod vi legum acquirit, esse, ut jam observavi, debile et vinculatum, quodque debeat cedere domino rei venditæ, si res ipsa cujus locum tenet reddi non possit, ut sic fiat æquali las, et res assccurclur secundo emptori.

ARTICULUS XI.

Dr *restitutione facienda a possessore malæ fidei* (1).

\ I. — *Quid et quantum restituere teneatur possessor mala·fidei f*

Dim In generaliter. Possessor malæ fidei in tantum tcnctur restituere in quantum damnificavit, ita ul mensura restitutionis sil quantitas damni illati; quia id requiritur cl sufficit ad restaurandam æqualilatem quam injuste violavit. Ex hac generali assertione el rogula sequitur ct specialius.

*Diro*2° Possessor malæ fidei, ultra quod tenetur restituere ea omnia ad quæ diximus teneri possessorem bonæ fidei ratione rei accept®, nimirum rem exstantem, fruclus omnes naturales, mixtos el civiles exstantes aul id in quo ex his factus est ditior ; insuper tenetur ratione injustæ acceptionis restituere, 1° valorem rei quocumque modo etiam casu perierit; 2° omnes fructus, exceptis induslrialibus, quos ipse percepit, etsi dominus non percepisset, aut quos dominiis legitime percepisset, etsi ipse non perceperit, sive exstent sive non, sive ex lassii factus ditior sive non ; 3°omnia lucra cessantia aut damna emergentia domino cx injusta acceptione aut detentione, rei suæ. Quia iniquus possessor ner injustam acceptionem et detentionem rei anenæ, horum omnium damnorum est causa voluntaria, et tenetur reparare justitiam et æqualilatem quam sic voluntarie violavit; hæc autem reparatio fieri non potest nisi per omnium prædiclorum restitutionem. *Magis explicatur.*

Dixi 1°, *quocumque modo perierit.* Hoc inlellige tam de re quam de fructibus, modo possessor non purgaverit moram exhibendo separatum restitutioni quam recusavit dominus; ex tunc enim si res sine culpa possessoris pereat, non debet ipsi imputari, sed domino qui noluit eam apud se habere, ct ejus periculum in se suscepit. Utrum possessor iniquus teneatur restituere si eodem modo res esset peritura apud dominum, dicam affirmative infra.

Dixi 2°, *fructus quos percepit iniquus possessor, etiamsi dominus non percepisset.* Quod intellige etiam de fructibus rei singulari industria comparatis; quia res fructificat domino, ideoque fructus illi acquiruntur, quibus proinde dum privatur damnificatur, quantumvis ipse alias non percepisset.

Dixi 3°, *fructus quos dominus percepisset, etsi iniquus possessor non perceperit;* quia injusta rei detentione est causa hujus luci i cessantis : unde 1. *Fructus,* 1Γ. Do rei vindic. habetur : *Fructus non modo percepti, sed qui honeste percipi potuerant, trslimandi sunt.* Dicitur, *qui honeste,* el ego dixi qui *legitime* percipi potuerunt ; quia dominus irrationabiliter exigeret fructus quos iniquus possessor non percepit, nec ipse nonnisi via illicita percipere potuisset ; nemo enim censetur pali damnum dum privatur eo quod sine peccato haberi non potuit.

N. Ii. Hactenus dicta vera sunt quamdiu res exislit, sive maneat apud iniquum possessorem, sive ad aliquem alium quocumque modo transeat; ita quod si iste alius fructus percipiat, et eos non restituat, restiluere teneatur qui primus injuste possedit. Similiter si iste alius fructus non percipiat quos percepisset dominus, quia qui primus injuste possedit est causa lotius istius damni.

Quando autem res non amplius existit, non amplius frucliiicatdomino, et tunc non

(l) Vide Adnotatioorni decimam tertiam·

(enetur iniquus possessor restituere fructus qui perciperentur si adhuc existeret, nisi casu quo apud dominum diutius perstitisset, ct ex ea fructus ulteriores ipse percepisset ; tunc enim etiam illos secundum quantitatem spei iniquus possessor tcnelur restituere, quia est etiam causa istius damni seu lucri cessantis.

Utrum vero iniquus possessor teneatur restituere fructus quos ex re adhuc exstante potuisset labore ordinario percipere, sed quos cx negligentia non percipit, nec dominus percepisset? *Quidam negant* saltem pro foro conscienti®, quia tunc in nullo est damnilicatus dominus: non tamen improbabiliter sustineri potest quod tenealur; quia hoc ipso quo rem alienam injuste possidet , incurrit onus eam debile custodiendi et colendi, sicquc intendit dominus, et in hoc fortuna ejus est melior. Nec dubito quin in foro externo iniquus possessor condemnetur ad restituendos tales fructus labore ordinario comparari solitos; secus si ageretur de fructibus labore extraordinario comparandis; hos enim irrationabiliter exigeret dominus.

Dixi -'e" *exceptis fructibus industrialibus ;* quia sicut dictum est de possessore bonæ fidei, hi non sunt fructus rei sed industrial posses oris, cui proinde cedunt el non domino ; unde si ex furtiva pecunia, vel alia re de se sterili, negotiando, commutando, ludendo, etc. reportes lucrum, tuum est.

Cæterum circa rem frugiferam, *nola* hic propraxi, eam ita fructificare domino, ul secundum jura usufructuarius, qualis est villicus, colonus, etc. non liat dominus fructuum, v. *g.* segetum, nisi cos collegerit seu de terra absciderit. Ita expresse Inst. lib. 2, tit. 1, § 36, his verbis : « Is vero ad quem «ususfructus fundi pertinet, non aliter d fructuum dominus efficitur quam si ipse » eos perceperit *(seu de terra absciderit).* d El i lco licet maturis fructibus, nondum x tamen perceptis, decesserit, ad hæredes » ejus non perlinent, sed domino propriela- » iis acquiruntur » Ilie tamen tenetur refundere culluræ expensas.

§ Ii. — Utrum mal*Jidei postestor teneatur prittare valorem rei. ei aprui ipiiim pereat , certo ftrilurc apud dominum ?

Suppono ut certum apud omnes quod , si res esset peritura apud dominum per injuriain tertii, fur seu possessor iniquus tenhir restituere : v. g. occidis equum Gii quem Titius certo occidisset, furatuseet consumpsisti vinum quod fur alter parile surripuisset si mansisset apud dominato; teneris; quia sicut ille alter furando culi a.visset obligationem restituendi, itat; prius furando prius contrahis obligatenem.

Conveniunt etiam theologi quod, si reo certo perituram apud dominum ab imminente excidio servasti, puta, equum ab incendio, merces a naufragio, ovem a faucibt lupi, et hæc apud te injuste retenta et servata alio casu perierit, tenearis præslar ejus valorem, deductis expensis et æstimilione laboris in ea salvanda, Quia res,quocumque modo supersit, domini est, neque ex hoc quod in periculo fuerit el ex illo erepta , dominium amittit, sed id ejus fortuna cedit: cum ergo jam sis iniquus detentor, teneris etiam de casu fortuito.

Sed difficultas est casu quo res pereat apud possessorem malæ fidei, certo peritura eodem modo ct eodem tempore apud dominum : v. g. furatus es equum qui moritur apud te, eodem modo moriturus apud dominum ; navi vectus merces alterius surripuisli, orta tempestate omnes merces cum luo furto pereunt.

Non pauci nec ignobiles theologi docent quod in tali casu possessor malæ fidei non teneatur ad restitutionem.· Pquia ex ejus injusta acceptione nullum damnum sequitur domino, cum res accepta eodem modo apud ipsum certo periisset, injusta autem acceptio nou obligat ad restitutionem nisi in quantum est damnificativa ; 2oquia res perit domino. Ita Lessitis, Delugo, Molina, Covarruvias, Sylvest. Navar. Sporer, Henno, Pontas, verbo *Restitution,* cas. 11.

Inter illos auctores quidam excipiunt casum quo res cx culpa possessoris perierit, puta, quia neglexit aut volunlariedeslruxil; sed, ul mihi videtur, non salis consentanee suis principiis ; quod enim ex nova culpa aut ex casu tantum res pereat, non sequitur magis damnum domino, cum supponatur utrobique ipsi certo aliunde peritura. Cæterum hæcsententia etiam generaliter propugnata est probabilis: attamen puto probabilius esse hic distinguendum.

Dico. Vel ros manifeste apparet certo breri peritura, vel non apparet manifeste : si primuni, non tenetur restituere possessor malt fidei ; si secundum, tenetur.

Primam pariem non puto a quoquam *esse ugandam;* quia res in illo casu nullius est nloris cl habetur moraliter perdita : unde ei injusta detentione nullum damnum sequitur domino.

Ratio exemplis clarior fiet. Furatus es equum ita manifeste ægrum, ut ante diem elapsum sit moriturus; surripuisli boves, mes ab irruentibus hostibus jamjam abducendos, supellectilem ab incendio, merces a naufragio, cl hæc apud te eodem casu et cota moraliter tempore abducuntur aul pereunt : non teneris quidquam restituere; quia res illæ tempore ablationis nullius erant oloris,neccœperuntapud te valere domino, eumsemper fuerint in eodem periculo. Idem udetur dicendum si occidas hominem cx morbo visibili aul justa judicis sententia cerloelcito moriturum ; quamvis enim sis reus homicidii, tamen quantum ad damna sequentia homo in hoc statu non venit in aestimationem.

Quod si in his ct similibus casibus res non appareat certo peritura, sed probabiliter lanium, restitutio erit facienda, in quantum attento periculo valor rei minuitur judicio liri prudentis.

Q.62. a. 6. o.—*Secunda pars,* quæ maxime coniroverlilur, est Palud. Wiggcrs, Ethic, am. Daelman qui dicit nunc essesen-Itnliamcommunem, videturque conformior JoclrinæD. Thomæ qui docet generaliter, possessorem malæ fidei teneri ad restitutionem, non solum ratione rei accepta*, sed etiam ratione injuriosæ actionis, etiamsi res ;ud ipsum non rcmancat, non distinguens aiiperitura esset apud dominum , vel non. El Glossa in l. *Item si,* IT. De rei vindic. dicit expresse: « Si vero ab initio fuit malæ >fidei, omnino tenetur dc casu, etiamsi coii deen modo periisset apud alterum. »

Prob. ratione. 1° Possessor malæ fidei duplicem contrahit obligationem, unam ratione rei accept® , alleram ratione injuslæ receptionis seu detentionis; et dominus duplicem actionem, unam in rem , alleram in personam possessoris. Re pereunto, exstinguitur quidem prima tam obligatio quam actio, nl non secunda ; hæc enim tamdiu ptfmanel quamdiu fur non reparat justitiam cl æqualitalem quam violavit, *ul palet* el ex natura rei ct ex communi sensu theologorum ac jurisperitorum : ntqui hæc reparatio non fit nisi peer restitutionem : *ergo* si non fiat restitutio, dominus læditur in hoc suo jtirc seu actione.

Dices injustam acceptionem non parere obligationem restituendi in fure, neque actionem domino tribuero nisi in quantum est damnificativa : atqui non est damnificativa in casu quo res æque periisset apud dominum. Ergo.

R. JV. min. Hoc ipso enim quo dominum rationabiliter invitum re sua non manifeste periluraspolias,quamvis sil illa ex alia causa ignota privandus, efficaciter ipsi damnum infers, quia in tali casu ros tanti valet secundum æstimalioncm hominum ac si non esset peritura. Quod autem dominus sit cras eadem re cx causa non prævisa privandus, non facit quod tu illam causam prævenicns damnum ipsi non inferas, sed solum facit quod damnum quod cras alteri causæ, puta, igni vel naufragio, foret imputandum , tibi nunc imputetur : sicut quod tu occidas hodie Titium qui cras esset occidendus a fera, non facit quod non sis vere homicida .verus damnificator et vere obligatus restitutioni; sed solum facit quod hæc occisio libi hodie imputetur, alioquin cras imputanda feræ.

Et mirum videtur quod adversarii hæc omnia etiam quantum ad obligationem restituendi concedant, si Titius cras foret injuste occidendus a causa libera, et negent de causa necessaria, siquidem occisio lutura per causam necessariam non magis impediat quin tua praesens occisio sit damnificativa quam si foret a causa libera.

Prob. 2° Qui inique surripil rem alienam aut eam injuste delinet, juxta hominum apprehensionem et omnia jura, suscipit in se omne rei periculum ; cl ideo dicitur communiter quod possessor malæ fidei tenuatur do casu fortuito, ita quod in tali casu res non pereat domino, sed injusto pessessori, sicut vi contractus assecuralionis res perit asscuratori ct non domino, hoc sensu quod asscurator debeat refundere valorem rei domino: undo in nostro casu, catenus fit molior conditio domini, quod acquirat jus ut ros sua seu ejus valor ipsi reddatur, ad quemcumque statum pervenerit : ergo, si non reddatur, læditur in isto jure et damnificatur.

Confirmatur. Si res heri empta ct tradita, non soluto pretio, pereat hodie apud empto-

rem, eodem modo peritura apud venditorem, tenetur emptor nihilominus solvere pretium de quo fuit heri conventum : ergo similiter fur tenetur præsiarc valorem rei furlivæ. *Palet conscq.* quia obligatio luris ex delicto paria , uon magis cxtinguilur per interitum rei quam obligatio emptoris ex contractu. *Etsi dicas,* per emptionem el traditionem emptorem fieri dominum rei, rem autem perire domino, *dicam* ego ut supra, furem per injustam detentionem suscipere in se omne rei periculum, et sic illi rem perire hoc sensu quod ejus valorem præsiare teneatur. *Ex dictis patet responsio ad ulramque rationem adversariorum.*

Objiciunt insuper. Homicida non tenelur restituere hæredibus defuncti expensas funeris, quia hoc damnum certo debebat illis contingere : ergo nec alia damna si certo essent eventura.

R. N. conscq. Disparitas est, quod hæ expensae certo et communiter sciantur faciendae , unde minuunt æstimationem hominis occisi quoad valorem damnorum ex ejus morte sequentium, *ul dictum est in prima parte conclusionis ;* secus quando non scitur communiter certo eventurum damnum.

Opponit Covarruvias legem *Item si,* (T. De rei vindicat, lib. 6, tit. 1. Verum ista lex decernit quidem esse restituendum si res ablata fuisset domino utilis; at non negat esse etiam restituendum, etiamsi non foret utilis ipsi : imo Glossa in eam legem, ul vidimus, diserte affirmat esse restituendum.

Opponit insuper Pontas verbo *Restitution,* cas. 9, legem St *vehenda*, § 1, IT. ad Legem Rhodiam de actu lib. 14, lit. 2, ubi statuitur quod nauta qui merces e meliori navi in deteriorem transtulit, si pereat deterior navis, teneatur ad restitutionem mercium; si autem utraque pereat, non teneatur : ergo similiter fur si res furtiva apud ipsum pereat, alioquin etiam certo peritura apud dominum.

R. N. conscq. Disparitas est, quod iste nauta non sit fur, nec ideo suscipiat in se omne rei periculum , sed solum periculum deterioris navis qua deterior esi, in quam invito domino merces transtulit : ubi autem ambæ pereunt, non censetur deterior perire quia deterior est, sed vi tempestatis.

Ex his inferes quod , si equus furtivus inopinato apud furem moriatur, domus male possessa incendio conflagretur, vinua furtivum acescat, vestis vermibus*onw patur ex causa quæ non ezil cognita n? praevisa tempore ablationi,, teneatur lar præsiare valorem roi, non minus qui!» emptor, ul dixi, qui eam tunc eodem pt*, tio emisset, teneretur ex contractu ejti pretium solvere.

§ III. — *quid teneatur possessor mala/deirt Hone meliorationis aul delerioralionisl*

Jam notavimus supra , duplicem tam meliorationem quarn dcleriorationem, unam intrinsecam, alteram exlrinsccam: require articulo 9, nolamine4.

Dico 1° Possessor malæ fidei tenetur restituere rem seu ejus valorem , secundum statum meliorationis sive intrinseca siv extrinsccæ quem habuisset apud dominum, si possessor iniquus earn non sinripuisw aut detinuisset, etiamsi apud ipsum inr optimo statu non fuerit. *Est cominuninl certa;* quia cum per injustam suam ablationem aut detentionem impediverit harr optimam rei meliorationem apud dominum , evidens est quod teneatur eam compensare.

Hinc si furatus sis triticum valens decem, quod dominus servaturus erat in tonipu* quo valuit quindecim, tu vero consumpsisti aut vendidisti tempore quo valebat lanium decem ; teneris refundere quindecim. Furatus es bovem macrum qui apud dominum impinguatus fuisset, apud te autem periit aut remansit macer sive ex casu sive ex tua negligentia; (oneris praestare valorem lxivis pinguis, fleduclis tamen expensis quas fecisset dominus.

Quod si fulm a melioratio apud dominum erat incerta , licet quidam existiment restitutionem esse faciendam secundum summam meliorationem quæ spera ltatur, verius tamen videtur esse faciendam secundem valorem spei, sou æstimationem meliorationis ut speralæ; quia melioratio incerta non tanti valet quanti valet certa.

Difficultas gravior est de melioratione rei apud possessorem malæ fidei , qua* non fuisset apud dominum a««l ipsi non profuisset , sive quia ante rem distraxisset aul consumpsisset, sive quia in aliud tempus servasse!, an ad cam teneatur possessor malæ fidei.

Circa quam difficultatem magna est sen-

tentifrum diversitas. Quidem affirmant de melioratione intrinseca, negant de exlrinseca; quidem affirmant de melioratione, negint de deterioiat one ; quidam dislinguuiil inter dcleriorationem casualem ct detrrioralionem ex negligenlia aut industri; ; quidam tandem distinguunt tempus consumptionis aul alienationis factæ : et hæi omnia satis intricate et parum sibi consentanee. Quapropter, insistendo principiis jam positis,

Dico 2» Possessor malæ fidei tenelur præsiarevalorem rei, secundum optimum stilum meliorationis tam inlrinsecæ quam utriiisccæqucm apud ipsum habuit, quamrii hæc melioratio non fuisset apud dominum aut ipsi non profuisset.

Sil casus. Furatus es pullum qui apud te adolevit in equum robustum , cl deinde senuit; en melioratio el deterioralio intrinseca : furatus es mense septembri mensuram trilici valentem Iribus aureis, mense pnuario apud te servatum valet quatuor aureis, mense junio vicina messe valet tantum tribus aureis aut minus; en melioratio tldeterioralio exlrinseca. Teneris, inquam, reddere valorem equi generosi, et quatuor aureos pro mensura tritici, etiamsi talis melioratio domino non profuisset, sive quia ante tempus meliorationis equum aut frumentum distraxisset, sive quia usque ad tempusdeteriorationis servasse!: ita quod si, lemporequo restituis, res adhuc exstet apud le in deteriori statu, non sufficit camul talem restituere, sed teneris aliquid addere ad compensandam meliorationem praeteritam.

Ita S. Raymundus lib. 2, til. 6 *De furtis,* §3, his verbis :« Cum redditur aestimatio » rei, non tantum est considerandum tem- * pus in quo res furi subrepla et tempus in »quo periit, sed etiam totum tempus meidium, cl fiel aestimatio secundum illud rtempusin quo plurimi valoris fuit res.» ldque probat ex lib. *In rc furtiva* , fT. De conditione furtiva, lib. 13, tit. 1. Sic autem babe! lex: *a* Si ex causa furtiva res condicalur, cujus temporis aestimatio fiai quae- »rilur. Placet tamen id tempus spectandum >quo res unquam plurimi fuit, maxime >cum deteriorem rem factam fur dando, »non liberatur, semper enim moram fur » facere videtur. » lia etiam Navar. in Man. c. 17, n. 20, el alii plures.

PrdbMprocedentibus principiis. 10 Rei, quamdiu permanet, melioratu.· domino sive intrinsece sive extrinscce, cl quanti valet quovis tempore, tanti domine, valet: ergo malæ fidei possessor domino damnum infert, dum eam ipsi non restituit secunoum quod pluris valuit. *Neque dicas* etiam decrescere domino, id enim falsum esse ostendimus § praecedenti; quia, ut ibi probavimus, possessor malæ fidei suscipit in se omne rei periculum, ct inde fi*, melior fortuna domini : unde sicut si res casu apud ipsum furem pereat, etiam certo peritura apud dominum, tcnclurcam quasi exstantem in suo valore præsiare, ul dictum est; ita etiam si res deterioretur, quamvis apud dominum esset deterioranda, tenelur reddere non delerioralam, sed ut ante melioratam apud se.

2° Quando possessor malæ fidei rem alienam detinuit tempore majoris valoris sive intrinseci sive cxtrinseci, tenebatur reddere ulerat, et ex tunc ratione injustæ detentionis contraxit obligationem eam restituendi secundum illum summum valorem quem habebat, non secus ac si tunc primo accepisset : —Hic a. 3. ad 3.— *Delinere enim id quod allcri debetur,* inquit S.Thomas, *camdcm rationem nocumenti habet cum acceptione injusta:* atqui obligatio semel contracta rationis injuslæacceptionisseu detentionis, sicut non exlinguilur per fortuitum rei interitum, ul dictum est, ita nec per subsequentemdcleriorationem , sed persolam restitutionem aul domini condonationem.

Confirmatur. Juxta adversarios saltem plures, si possessor malæ fidei rem alienam consumpsissetaut distraxisset tempore sumini valoris, tenerelureumdem valorem domino restituere, non obstante quod foret in posterum deterioranda, aut quod dominus ea prolunc non fuisset usurus: atqui hæc obligatio non oritur ex reiconsumptione aul alienatione, sed ex injusta illius detentione , seu ex eo quod melioratio sil domini; si enim prolunc eam non consumptam aul alienatam reddere vellet, deberet indubie reddere prout est de facto meliorata. Ergo.

Obj. 1°. Si furatus sim minimam plantam quæ in meo fundo plantata magnam excrevit.in arborem, non teneor restituere magnam arborem; id saltem est inauditum. Ergo.

R. înN. conseq. Disparitas est, quod planla aliena in meo fundo plantata fiat mea per planlationem*et radicationem, lib. *Adeo, § Si alienam,* flf. De acquirendo rerum dominio, lib. 41, tit. 1. Unde milii fructificat ct melioratur, remanente solum obligatione reparandi damnum quod intuli domino eam eradicando el auferendo ; equus veroin stabulo meo non fit meus, nec trilicum in horreo meo fit meum. *Sed dalo* hanc arborem meliorari primo domino,

R. 2° *D. ant.* Non teneor restituere magnam arborem praecise secundum *se, N. ant.* talione expensarum deducendarum, *C. ant.* Quia si expensæ quas in illa arbore excolenda feci, simul cum æstimalione laboris, iuduslriæ ac fundi mei quem occupat, conterantur cum melioratione ct deducantur , vix illa melioratio illas expensas superabit; posse autem deduci expensas probabilius dicemus infra.

Obj. 2° cum Lcssio. Possessor malæ fidei tempore quo res est apud ipsum meliorata, melioratione qua non fuisset usus dominus, non tenebatur secundum illam melioralionem restituere ratione injuste damnificationis, sed tantum ratione rei accepte: atqui qui tenetur lanium restituere ratione rei accepte, re pereunte cessai obligatio. Ergo dum res est deleriorata non tenetur restituere secundum præleritam melioralionem. *Prob. maj.* Dominus ex privatione hujus meliorationis nullum passus est damnum , cum supponatur quod ea non esset usurus. Ergo.

R.N. maj. Ad Prob. N. ant. Quiaquando res eral in summo valore, puta quinquaginta , eral domini et valebaldomino quinquaginta , non obstante quod ea tunc non esset usurus ; nam non usus rei valorem ejus non minuit, ncc tollit jus domini ad illam : tenebatur autem iniquus possessor tunc eam secundum hunc summum valorem restituere domino, el non restituendo in tantum ipsum damnilicavil.

Obj. 3° *cum eodem.* Saltem ubi agitur de augmento rei exlrinseco tantum , si possessor malæ fidei illam vendat in eosLatu augmenti in quo non vendidisset dominus , videtur quod illud possit relinere cl restituere domino pristinum rei valorem , quia tale augmentum in pretio est fructus industhiæ. Ergo.

R. N. ant. ctcjus probationem. Palet ex diclis art. 9 de possessore bonæ fidei mb finem. Etenim , ut ibi dictum est, posst* son's industria quidem csl quod tali tempos aul loco res reservetur ;sed quod ibi aul tur* carius vendatur, non facit industria peso· soris,sed raritas mercium et copiacn>pv> rum ; seposita enim ejus industria re.· ibi aut tunc tanti valeret.

Insuper quod possessor iniquus rem reservet ad tempus meliorationis inlrinseræ, ct tunc vendat, augmentum pretii non censebitur fructus iuduslriæ quem sibi retinere possit, etiam juxta Lessium. Ergonccili agitur de augmento intrinseco; quoctfmqw enim modo crescit rei valor, crescitdoinino, ct consequenter pretium ejus quod locorri succedit.

Et sane si tale augmentum concedatur possessori malæ fidei, stimulus additur furibus et raptoribus res alienas diutius delinendi , ut, capta occasione meliorationis, ditescant exalienosine onere restituendi.

Non nego tamen posse deduci expensas, et æslimari singularem industriam pro parle augmenti, si quæ revera concurrerit ad illud, qualis censetur dum quis per epistolas, nuntios aut amicos inquirit de pretio rcrum venalium in aliis locis, el illuc merces transfert.

Inst. cum eodem. Juxta 1. *Qui vas,§Ul·(imo,* fT. dc Furiis, declaratur fur is qui pretium rei suæ a fure vi extorquet : ergo pretium illud est furis cl non domini tergo sufficit utex illo pretio tantum domino reddat quantum necessarium csl ad reparandum damnum ex ablatione rei ctprolunc illatum.

R. 1° *Data prima consequentia, N. secun·eundam. Esto* enim pretium illud esscl furis, tenetur tamen lotum reddere domino, quia est rei suæ pretium, et in loto fur eum danmiticavildum rem suam tanti valentem non restituit.

R. 2° *N. primam consequentiam.* Quamvis enim dominus non possit vi extorquere pretium rei suæ a fure, quia nempe omnes compensationes vi faclæsunt illici tæ, cl hoc prohibetur lege citata, non sequitur quod istud pretium sil furis., est adime emptoris, qui, cum rei empte dominium non acceperit, censetur noluisse a sc abdicare dominium pretii sui ; aut si abdicavit, non nisi ex præsumpta intentione ut cede* ret domino rei, sicque seeu a iicrd ejus quisitio.

Notandum hic, quod notavimus § primo de fructibus rei furtivae, scilicet, hucusque dicta de ejus melioratione vera esse, sive res maneat apud iniquum possessorem, sive ad alium quocumque modo transeat; require loco citato.

Ex dictis hucusque, præter casus jam positos in conclusionibus, hunc sequentem sic resolve. Furatus es abhinc quinque annis pecunias aut merces quas slatim absumpsisti aul absumendas distraxisti : postea pluris valuerunt, aut etiam forte nunc cum vis restituere pluris valent : quem valorem teneris restituere? 7L Si dominus in tempus majoris valoris eas esset reservaturus, teneris hunc majorem valorem restituere, ex prima conclusione ; quia per injustam tuam ablationem es causa illius damni aul lucri cessantis. Sed si dominus in id tempus non eniteas servaturus, teneris tantum restituere secundum quod res vel pccuniæ valebant tempore ablationis, quia in hoc tantum dominum damnificasli. Nec teneris de melioratione quæ fuisset si res permansisset, quia revera non fuit, ncc ex eo quod non fuerit dominus patitur damnum, siquidem, ul supponitur, in id tempus eas non servasel.Quodsi sil dubium an dominus in tempus majoris valoris ros suas servasse!, restituendum est plus vel minus pro ratione dubii: eladvertendum quod in dubio, magisdomino quam furi sit favendum.

Ul autem scias quanti res tempore ablationis valebant, consulendæ sunt public® locorum tabulæ ubi pretia rerum usualium fl pecuniarum scribuntur, aul mercatorum regesta.

j IV. — ***Utrum postessor mala fidei possit deditw trpenias m re consei vunda vel melioranda feclas ?***

Suppono 1°, non posse deducere expensas voluptarias, sed sicut dictum est de poswwrebonæ fidei, posse duntaxat eas auferre si a reabquccjus deterioratione separari possunt.

Suppono 2n quod in foro externo possese malæ fidei in poenam delicti privatur expensis qualiijuscumque, cui sententiae ulpole jusfæ parere tenebitur, ita ul peccet lidarn aliquid pro illis retineat.

Suppono 3°, secundum leges humanitatis, dominum debere aliquid remittere possessori malæ fidei propter expensas neces-.. sarias el utiles quas ipse in re sua eervamia ac melioranda facere debuisset.

Quæstio est itaque an expensæ necessariae aut utiles, in foro conscienti® et secundum rigorem justitia), possint a fure deduci, el ad eas refundendas teneatur dominus. ;Ve-*ganl* Steyart, Pielte, Ilenno ; *a/firmant* Dessins, Wiggers, Sporer, Boudart, Daehnan, Pontas verbo *institution,* cas. 83 el comunius. Unde

Dico. Probabilius est expensas necessarias aut utiles posse in foro conscientiæ deduci a possessore malæ fidei, ct dominum teneri secundum justitiam eas ipsi refundere.

Est D. Thomæ in hac parte q. 100, a. 6, ad 3, ubi cum dixisset quod, qui simoniace accepit beneficium, teneatur resti tuere fruclus non solum perceptos, sed etiam eos qui percipi potuerunt a possessore diligenti, subdit : *Quod tamen inlelligendum est de fructibus qui supersunt, deductis expensis factis causa fructuum.* Quod autem dicit Aurelius Pielte, hoc esse verum in hoc casu, non cx natui a rei, sed ex ordinatione Ecclesiæ, fictio est.

Probatur conclusio ratione. Inter possesorem malæ fidei et dominum rei intercedit virlualis et tacitus contractus, quo dominus adstringit furem ul si rem non restituat, cam conservet, et in quantum potest, perficiat, faciatquc ideo expensas ad hæc necessarias: ergo tenetur dominus has expensas tanquam ex ejus voluntate factas refundere, dum res ipsi restituitur. *Prob. ant.* Quia jure præsumilur dominum velle utres sua maneat integra , imo el in quantum possibile csl,augeatur insuum commodum, ergo ad hæc intendit obligare furem in suppositione quod rem retineat.

Confirmatur. Possessor bunæ fidei potest deducere expensas, quia censetur eas fecisse ex commissione domini implicita : ergo similiter possessor malæ fidei.

Hcspondd Franciscus Henno, dominum non curare an res sua ab iniquo possessore detenta conservetur necne, quia, sive pereat sive non , debet indemnibeari ; secus quando detinetur a possessore bonæ fidei : unde fit quod in hoc ultimo casu certo adsit voluntas tacita domini ul res mediis necessariis conservetur, non in primo.

Sed contra. Quamvis res detenta ab injusto :.ossore debeat reddi domiao, mv·

pereat, sive non, aliunde tamen domini interest ut servetur et perficiatur: 1° quia longe facilius obtinetur restitutio rei adhuc exstantis, quam ejus valoris dum periit; 2° quia cx re exstante potest possessor iniquus percipere fructus quos non perciperet dominus, qui tamen ipsi cederent, et quorum restitutio deberet ipsi fieri, sed quibus privaretur si res perierit; 3° quia dominus solet magis allici adsuamrem quam ad ejus valorem. Jure ergo his de causis praesumitur eum velle ut servetur et perficiatur in suum commodum.

EI hinc patet responsio ad preeeipuum adversœ scmlcnlice fundamenlum, hoc scilicet. Possessor iniquus has expensas fecit pro libitu, sine mandalo et commissione domini, sicque censetur eas liberalilcr fecisse aut eas deserere, nec proinde jus habet illas repetendi : sicut qui pro libitu laborat in alterius agro , non requisitus a domino, nihil potest cx justitia ab eo exigere.

R. enim negando ani. EI ad paritatem, disparilas est quod, dum quis in alterius agro non requisitus laborat, cum ejus opera non indigeat dominus, non censetur ei dedisse etiam tacite ullam commissionem laborandi : at possessoris iniqui opera indiget dominus quamdiu rem ejus detinet, ct ideo censetur obligare ipsum ut expensas rei servandae cl meliorandae necessarias faciat.

Obj. insuper. Res est domini : ergo expensae quæ huic rei accreverunt sunt etiam domini : ergo iterum non tenclur eas restituere.

R. retorquendo argumentum. Ros apud possessorem bonæ fidei est domini : ergo cxpensæ quæ huic rei accreverunt sunleliam domini : ergo iterum non (enetur eas restituere. Hoc ultimum negant adversarii, ct bene, quia revera tenetur has expensas restituere possessori bonæ fidei,non qma non sunt suæjScdquia possessor eas fecit cx tacita ejus commissione. Ita possessor malæ fidei.

Obj. iterum ab absurdo. Ex sententia nostra sequitur quod qui mala tide detinuit equum aiicnum per decem annos, poterit deducere expensas quæ quandoque superabunt valorem equi; sicquedominus tenebitur emere rem suam, el quandoque pluris quam valeat, quod est alisurdum.

Antequam respondeam, solvant adversarii hoc aliud longe majus absurdum cx sua [sententia. Furatus es gallinam qux apud te per plurcs annos detenta plurima ova «Λ dit, cx quibus plurcspullos cduci curasti} hi pulli iterum ova innumera ediderunt,el ova pullos, etc. Si ergo non possis deducere expensas, sequitur quod pro furio unius gallinae quandoque teneberis restituere piora millia librarum, quod est longe absurdius.

R. directe ad argumentum, equidem iniquum possessorem equi posse deducere expensas, sed etiam debere computare clrefundere domino valorem usus equi toto illo tempore; item lucrum cessansauldamnum emergens si quod fuerit, cl per hæc dominus facile compensabit expensas aut forte etiam transcendet.

j V. — *Utrum et quid sit restituendum a poimsore dubiajidei* (i)?

Dico 1° Qui, antequam rem possideat, dubitat an sit furtiva, seu an eam possit juste possidere, 1° peccat contra justitiam eam possidendo seu acquirendo animo sibi retinendi ; quia se exponit periculo remalienam invito rationabiliter domino detinendi, et hoc ipso injuste possidet.

2° Tenetur eam integram restituere, si, facta diligenti inquisitione (ad quam tenetur, ut dictum est diss. 4 de Jurea. 2, §6 dc rebus inventis), certo constet rem esse alienam; tenetur, inquam, sicut possessor malæ fidei quousque, formato proposito eam reddendi, inquisitionem insli luerit ; quia eo usque tenetur non solum ralione rei acceptæ, sed etiam rationeinjustæ acceptionis seu detentionis.

3' Si, facta diligenti inquisitione, remanet dubium, rationi cl æquitati naturali videtur conformius quod restituat, non totum, ut quidam volunt, forte enim est sua; sed partem pro ralione dubii.

4" Hæc aulcm restitutio totius vel partis, si non comparcat dominus, debet fieri juxta præsumplam ejus voluntatem pauperibus aut in usus pios, ut dictum est loco cil. de rebus inventis.

Hinc viderint quantis oneribus ct periculis se subjiciant qui, nulla inquisitione facta, ab omnibus indiscriininatim emunt seu acceptant, praesertim a tiliis familias, a religiosis, a pauperibus, a militibus post injustas dcprædalioncs, etc. ubi subest ratios»i$picandi saltem res esse furtivas.

(*) Vid· d«cimatn quarta·.

Dixi in conclusione, *animo sibi relinendi;* qiia si rem dubiam emeret animo inquirndi dominum ct ipsi reddendi, non pocoritcl poteM pretium repetere, tenelurque ddiënvsei redden*, quia rem ejus titiliP r pssit: inlellige tamen modo pretium non Equivalent n*i; sic enim rem domini non passel utiliter, nec dominus teneretur reiumbreprolium lotum, sed partem tantum ad arbitrium viri prudentis.

Pico 2° Qui, postquam rem bona fideacquisivit, dubitare incipit dubio fundato an non sit furtiva, 1 tenetur inquirere veritatem, adbibita morali diligentia, majori vel minori prorei qualitate, ul dictum est loco citatodcrebus inventis; quia hoc ipso quo ujiidisel gravibus rationibus dubitat, prudenter timere debet ne sua possessio vincatur a contraria certitudine, et ne quod dutit an sil suum, sil certo alienum : quod dignoscere potest inquirendo; ct quam inquisitionem si omittat, exponit se periculo detinendi alienum, peccat contra justitiam et lit possessor malæ fidei.

2s Tenetur dum fit inquisitio el spes superest attingendi certo veritatem, rem contervare, non absumere, non alienaro. Ea tamen si non sil usu ipso consumplibilis, plot modera te uti, absque eo quod prolium nms teneatur solvere, nisi forte ex illo factes sit ditior; quia hucusque est possessor tonæ lidei.

3° Si post inquisitionem sufficientem, maneat æqualc dubium,secundum pluros, potest rem ul suam relincre, consumere, rendere, etc. quia tunc currit hæc regula juris: *In puri dubio, melior est conditio p'.oidcnlis;* juxta quam omnia tribunalia tam ecclesiastica quam civilia rem possessam indubio lotam adjudicant possidenti. Pro tjnoudcquædixi supra depræscriptionc§6.

Pelici tamen osse animo dispositus, casu quo comparcat dominus, eam rem, si adime exstet, ipsi reddere ; aul si non exstet , idin quantum factus est ditior, nimirum ut fo"e>$or bonæ fidei : ct si vendat, tenetur α justitia monere emptorem de tali dubio ; quia est vilium quo minuitur rei valor, et cujus si conscius esset emptor aut torte non cmcrcl, aut non tanti emeret, cum exponatur periculo rem amittendi si a domino ni'ialur. Ila Sylvius post Banncm cl alios, quirmsconsentit Serra.

§ VI. — *Utrum aliquid drlieat retainer* quid bitat an aliquem Injuste dtmnijicaueril ?*

Cumquis dubitare possit non solum utrum rem alienam injuste possideat, sed etiam utrum alium in rebus suis damnilicavcrit, v. g. utrum mandalo vel consilio suo in damnum influxerit, utrum ex vulnere inflicto mors sil secula, utrum proles sil nata ex adulterio ; hic casus est frequens, et sic de pluribus aliis: quaerimus utrum ct quid restituere debeat qui sic dubitat ?

Fuitolim sententia satis communis, sic dubitantem non tenori ad ullam restitutionem. Hanc tenet Lessius citans Solum et Navarrum, el dicens ductores in hoc fere consentire; t^nentetiam Sylvius post Salonium et Malderum, Natalis Alexander de adulterio , Wigant et alii : quorum præcipuum fundamenlum est, quod in dubio sit molior conditio possidentis, ct quod idee nemo re sua , quam possidet, spoliari debeat, nisi certo constet eum debere.

Nihilominus opposita sententia videtur nunc communior , quam sequuntur Henno citans Decocq , Neesen cl alios, Honricus a S. Ignatio , auctor Supplem. Tourn. citans Molinam, Layman cl Habert, cl novissime Daelman ; cum quibus

Dico. Probabilius est dul (itantem an alium injuste danmilicavorit, teneri ad restitutionem, non lotius, sed pro rata dubii.

Ita videtur sentire I). Thomas hic a. 7 o, ubi dicit tunc consiliatorem et palponem teneri ad restitutionem , *quando probabiliter aslimari potest quod er hujusmodi causis fuerit injusta acceptio subsecuta.* Porro qui dubitat an damnum causavcrit, probabiliter -estimai se illud causasse; dubium enim oritur ex duplici probabilitate contraria. Ergo. Saltem negari non potest juxta S. Thomam, non requiri certitudinem dam. i, sed sufficere probabilitatem , ut quis lencalur restituere.

Prob. ralione. 1° Qui dubitat an damnum cantaverit, dubitat consequenter an tencaInrrosliluerc; sicut quijudicalcertosedamnum intulisse, certo judicat se tenori restituero : atqui huc ipso quo dubitat «e teneri restituor e, cerio (enetur ; quia si non restituat, cum torto teneatur, exponitur manifesto periculo committendi injmUiliam. el hiccunith.oc regula jtn is: *Indubiis lunor pars est eligenda.* Ergo.

»

mrjMndenl adversarii quod, qui dubitat an damnum fecerit, non dubitet nisi forte speculative an teneatur restituere; quia per judicium relle\um,quod *in pari causa metiersil conditio possidentis,* certus practice nianct se non teneri restituere, nisi ipsi certo constet se teneri ; possidet enim res suas quibus ideo sespoliarc non tenclur, nisi certus sit quod debeat, alioquin non foret melior conditio possidentis

Sed contra. Possessio non reddit meliorem conditionem possidentis , nec ipsum eximit a restitutione in dubio, nisi in quantum fundat præsumplionem quod non subsistat ratio obligans ad restitutionem , sicut contingit in his quæ jam diu bona fide possidemus, quatenus non est verisimile quod homines rcrum suarum avidi eas aliis possidendas rc'inquanl, uldixi dc praescriptione; unde si petas a me cur non restituam rem quam jam diu bona fide possideo, cl de qua nunc dubito an sil aliena; recte respondebo, quia cx possessione jure præsumo non esse alienam, cl ideo non esse obnoxiam restitutioni. At in nostro casu, possessio rerum tuarum non fundat præsumplionem quod non subsistat ratio obligans ad restitutionem , quod csl damnum de quo dubitas ; si enim petam a te cur non restituas damnum quod dubitas osse a lccausatum, ridicule prorsus responderes. Quia cx hoc quod sim in possessione rerum mearum, jure præsumo damnum non fuisse a me causatum. Quæ enim oppositio inter possessionem rcrum tuarum ct damnum de quo dubitas , ut ex affirmalione unius inferas negationem alterius , quasi non posses facillime possidere res luas el damnum causasse?

Si dicas alia iterum ratione, conditionem possidentis esse in dubio meliorem , nimirum quatenus jura addicunt in dubio rem possessam possidenti, *ul palet* ex praxi omnium tribunalium , sicutdicebam § præccdenti et dixi § 6 de præscriplionc.

/t. id quidem verum esse quando est dubium dc re possessa , an sil tua vel aliena ; verum hic non est dubium ile re possessa, sed de damno illato, pro quo te non debere saltem ex parte satisfacere de bonis quæ certo possides, jura nullibi asserunt, nec probari potest ex praxi tribunalium.

Prob. 2' In casu proposito præsumplio damni stat contra dubitantem , ita ut ipsi incumbat probare se illud non causasse : ergo si id non probat, tenetur ad illius rcy rationem saltem pro parte. *Prob.* antis, constat dc delicio, præsumplio stat wnlr delinquentem, sic, ulrpsi incumbat prd-. re nullum exinde provenisse dainnumn eis quæ cx tali causa provenire solent;q. secundum omnia jura, in dubia causae, gis favendum est innocenti quam nocenti atqui constat de delicio, nempe posib esse injuste causam sufficientem dann. Ergo.

Confirmatur. Quando duo concurret per accidens ad idem damnum, eldubitati a quo sit causatum : v. g. duo explodunir eumdem hominem, el dubiturexcu. ictu sit occisus; duo moechantur cum fidem muliero, et nescitur ex cujus concubii, nata sit proles : ulerque tenetur ad restitutionem pro parte, ut communiter docet, theologi : ergo *a fortiori* nocens dum concurrit cum innocente.

Prob. 3" Qui dubitat an damnum ausiverit, est causa cur innocens damna incerti ferat tanquam certa, v. g. maritus indutu, prolis adulterinae; illam enim incertis alere cogitur quasi esset certo sua : alqc hoc nocumentum est pretio ajstimabile :, ergo illud resarcire tenetur qui posuit assam damnilicativam · el certe omnino ibsurdum videtur, quod in pari dubio innocens omnia damna ferat, ct nocens adniE teneatur.

Confirmatur specialiter dc adultero. Nw tenetur secundum adversarios adulter i! restitutionem in dubio, quia melior esi conditio possidentis; non tenetur etiam maritus, quia melior csl conditio innocentis: ergo proles dubie spuria omni ope desliluli manebit.

Quod autem dubitans non teneatur restitutionem lotius, sed pro rata dubii tantum, *patet*, quia licet sit forle causa totius damni, id tamen csl incertum ; damnum autem incertum won est lanlææslimalionis quanta* csl damnum certum, sicut lucrum speratum non tanti valet quanti lucrum certum.

Dices l°Nrmo tenetur se sua re spoliare, nisi probetur quod debeat, quia in dubie melior est conditio possidentis. Ergo.

II. t" *Juxta primam probationem, N. conseq.* quia hoc ipso quo dubitat /e teneri restituero, probatur quod debeat pro park, ex illa regula juris, *In dubio tutior panai*

titjcndit; alioquin exponitur periculo com- i nullendi injustitiam. Nec in præsenti casu pSM-sio rcrum suarum facit conditionem rjus meliorem, ul ostensum est ibidem.

R.i' Juiki secundam probationem, D. ani. Nemo tenetur se sua re spoliare , nisi proklur quod debeat, si alteri incumbat probare quod debeat, *transcalant,* si ipsi-nid dubitanti incumbat probare quod non délicat, *N. ani.* Dubitanti autem in propo-sito incumbit probare quod damnum non sit secutum ex suo delicto, quia præsump-lio stat conti a delinquentem, ul dictum est.

Dias 2 Proles in dubio potest se repu-tate legitimam donec probetur spuria : ergo etiam adulter potest eam reputare legiti-mam, sicque nihil proca restituere,

ILS. conseq. Quia jura sic disponunt in fonem prolis innocentis, non in favorem adulteri nocentis. Cæterum quamvis talis proles in foro externo non reputetur spuria, s eundum rem tamen est dubie spuria ; et ii fundate dubitaret dc sua conditione, non desunt qui putant eam teneri in foro con-KÎcnliæ restituere pro rata dubii damna quæinde legitimi hærcdes patiuntur.

Dices 3a Ex nostra sententia sequitur quodeonditio prolis dubiæ sil melior quam conditio prolium certo legitimarum; quia u ;ra pariem hærcditalis quam dividet cum j'iis, habebit insuper id quod ipsi ab adul-tero refundatur.

*Ii. N. sequelam ct suppositum probatio-*mi.Non enim ipsi proli dubiæ est aliquid refundendum si enutriatur a marito et par-tem liærcdilalis accipiat cum aliis, sed ipsi marito cl aliis prolibus quæ in hoc damni-ficantur.

ARTICULUS XII.

Utrum ille qui impedii aliquem a consecu-tione alicujus boni, teneatur ad restitu-tionem ?

Cum homo damnificari possit non solum in bonis quæ actu habel, sed etiam in his quæa'ioquin habiturus erat, seu habebat in ipetquærimus hic an qui illum impedit a consecutions talis boni sperati, pula benc-fici, officii, cleemosynæ, legati, lucri, etc. pt I nmt a justitiam ct teneatur ad res-tituti nem?

Potes autem impediri dupliciter : vel vi , «citi, du'.o, fraude ; vel solum precibus, blanditiis, suasionibus, etc.

Hem istud bonum impedibile, vel est proximo debitum ex justitia commutativa, quatenus babetjus perfectum ct in re ad il-lud , ul ad benet'æmm post collationem el confirmationem, nondum adepta 70 sessio-ne, aut jus ad rem quo possit illud injure repetere ct facere suum , ul ad beneficium post electionem aut praesentationem, seu ad rem promissam vel emptam nondum tradi-tam. Vel non est ipsi debitum cx justitia commutativa, sed habet lanium ad illud jus quoddam morale, sive cx justitia distribu-tive, sivecx graliludine, sive ex bona volun-tate illius a quo depcndel.

Suppono lanquam cerium quod, qui im-pcd'1 aliquem a consecutione boni ipsi de-bili cx justitia commutativa , quovis modo impediat, etiamsi solis precibus aut suasio-nibus sine vi aut dolo, teneatur ad restitu-tionem ; quia violat justitiam commutalivam et jus sil icium alterius. Sic teneris restituere si suadeas venditori ne mercem emptam el solutam tradat emptori, si impedias suasio-nibus aut consiliis ne is qui electus csl ad beneficium ct confirmatus,adipiscatur pos-sessionem. Nec refert quod restituere sit ite-rato aliquem statuere in possessionem rei suæ; id enim verum est secundum nominis etymologiam, sed secundum nominis signi-ficationem, restituere importat cujuscum-lue damni compensationem et juris violati redintegrationem : unde etiam hoc sensu potest dici iterum statui in possessione rei suæ, id est, juris sui a quo erat impeditus. Difficultas est ergo de consecutione boni ex justitia non debili. Pro quo

Dico 1° Qui sine vi, fraude aut dolo, sed sols precibus, persuasionibus, consiliis, blanditiis et similibus mediis impedit ali-quem a consecutione boni ipsi non debili cx justitia commutativa, sed vel cx sola justitia distributiva, vel ex gratuita alterius volun-tate, etsi jam ad dandum determinata, non est obnoxius restitutioni, quia non peccat contra justitiam commutalivam, nec alterius jus strictum violat; non enim illa determi-nata voluntascollaloris jus strictum confert; unde sicut illo absque donalarii injuria po-terat mulare voluntatem, ita alter absque illius injuria potest inducere ad hanc volun-tatis mutationem. Hinc

Ç. 62. a. 2. ad ά. — *Inferes* 1°, cum qui intendens honorem Dei el utilitatem Eccle-j siæ aut reipublicæ, impedit mediis liciti*ia-

dignnm aut minus dignum a consecutione beneficii aul officii, quantumvis collator statuisset **illi** dare, non solum non teneri ad restitutionem, nee peccare, sod opus virtutis exercere.

Similiter non peccat nec tenetur ad restitutionem , qui dictis modis licitis inducit collatorem ul beneficium seu officium quod decreverat dare Paulo, tibi aut alteri æque digno conferat; ea enim determinata voluntate nullum jus Paulo contulit collator, ul dictum est; ct sicut sine Pauli injuria perse illam mutare potuit, ita et altero suadente. Et propter camdcm rationem, si inducas ut conferat minus digno aut etiam indigno, peccas quidem , sed non teneris restituere digniori, cum nullum ejus strictum jus violes, bene tamen Ecclesiæ aut reipublicæ ; eo modo quo tenetur ipse collator, et eo non restituente : quia Ecclesia aut respublica habet jus ul ipsi de dignioribus ministris provideatur, de quo fusius infra.

Item non tenetur ad restitutionem, qui suadet parentibus ut quod uni testamento reliquerunt, aliis relinquant : idem dic de eleemosynis et aliis similibus gratuitis.

Verum major est difficultas utrum saltem qui id facit animo nocendi, non sit obnoxius restitutioni. Unde

Dico 2° Qui modis præfatis licitis sine vi aut dolo impedit aliquem a consecutione boni ipsi cx juslitia non debili, etiamsi id faciat animo nocendi, ex odio, vindicta, ole., non tenetur ad restitutionem. Est communis cum Solo, Navar. Less. Layman, Syh io, Serra, etc., conlra quosdam antiquos, quibus ex rccentioribus adhærct Daelman.

Ratio est; quia animus nocendi peropus quod cx se ct in circumstantiis non csl læsivum stricti juris alieni, non est conlra juslliam, sed conlra charitatcm tantum, nec facit aliunde quod opus exterius quod dose el in his circumstantiis non csl injustum , s:l injustum; hæc enim intentio non mutat opus exterius : obligatio autem restituendi oritur cx violatione exterioris juslliæ.

Confirmatur ab exemplo judicis qui, ex odio ct animo nocendi, condemnans reum secundum ordinem juris, non pcicat contra justitiam , ct non tenetur ad restitutionem.

Obj. 1' S. Thomas hic a. 2 , ad *i*, solum r\:;-.:l ab onero restitutionis illum qui im- r„ ns honorem Dvi cl titilit Ecclesiæ : ergo , juxta ipsum, qullmpefc malo animo nocendi, non eximitur.

R. N. ant. Etenim S. Doctor eximilà onero restituendi omnem qui *juste* impeL·,. porro licet ille (pii impedit intendensU·. rem Dei, impediat juste formaliler, ilk t mon qui impedit intondens nocere, sed p- media licita ct per opus non injustum,r. pedit eliam justo, scilicet inatcriahH Dixil autem S. Thomas, *juste, puta, ii* i·, *tendens honorem Dei;* quia voluit exemp' ostendere quomodo non solum sinconta restitutionis , sed eliam quomodo sine percato, imo cl virtuose posset quis impede alium a consecutione beneficii.

Inst. S. Thomas ibidem expresse subi eum lenori ad restitutionem, qui impedi animo nocendi cx odio, vindicta, etc. Erg;

R. ul ante, quod S. Thomas exprèssubdat cum loneii ad restitutionem qui » *juste* impedit, hoc est, per aclum justifie contrarium ; el quamvis dicat sic : *injuste, puta, si intendat ejus nocumentum qun impedit propter odium vel vindiciam,* n · csl sensus quod injusto quis impediat precise quia intendit nocumentum alterius; sed voluit ostendere S. Doctor unde plerumque accidit quod quis injuste alium impediat a consecutione boni, quando nimirun ipsum odio habet aut vindictam quaerit, quasi, diceret : *Injuste, quod plerumqu accidit quando quis cx odio nocere intendi'.*

« Facere cx odio aut vindicia, *inquit Soh* » *lib.* 4 *de Jusi.* q. 6, a. 3, ad 6, non tf » onere restitutionis gravat ; sed facere in- «juste, scilicet, nullo tuo jure, sed vio- » laudo alienum : facere tamen ex odio, est » signum aliquod nullo luo le jure uti.j

Praeter Sotoiia etiam interpretantur S.Tbomam Sylvius, Serra et alii. Sic eliamquidam inlelligunt legem primam el secundam , IT. *Dc aqua pluviali arcenda;* licet alio sensu mox explicando possit intelligi.

Obj. 1" ab exemplis in quibus sola inter»· lio nocendi cilicii opus conlra justitiam el obligat ad reslilulioriem, quod «»nc lali intentione non fuisset conlra justitiam nec obliga«se| ad restitutionem. 1° Secundum leges citatas, si pi.æs indu venas in fundo Ino per quas derivatur aqua ad puteum a'lcrius, animo nocendi, teneris ad restitutionem; si animo utilitatis tuæ, puta, quia tibi est utile facere murum qui non potcA convenienter fundari sine precision*

non venarum, teneris restituere. 2° Si emas I nm furtivam animo reddendi domino, non Hieris ad restitutionem ; si animo relinendi, teneris. 3° Si reddas gladium apud te depositum, intendens occisionem lui ini-I iniii,es homicida el leneris dc damno; si ii tendas propriam incolumitatem , non es homicida et non tenoris dc damno. 4° Si meles crimen alicujus ex intentione eum diffamandi, peccas conlra justitiam et oiv-o xiuses restitutioni; secus si ex intentione ulneusemendetur, aut ut vitetur damnum innocentis : ergo similiter in nostro casu.

R. Xego conseq. Disparilas csl, quod in -ibus objectis opus ex natura sua et in his ircuinslantiis sil læsivum juris alieni, non in nostro casu.

Solandum itaque bene pro hac ct diversis iliis materiis, quod jam alibi notavi, quod, ijwndo actio seu opus cx natura sua el in li s circumstantiis non est conlra justitiam, uipoie nullius juris alieni læsivum, intentio prava nocendi non facial esse læsivum juris imi, nec consequenter contra justitiam. Sic judex condemnans secundum ordinem pi.isrcuinad mortem , ex odio tamen, non pcc.it conlra justitiam nec tonetur ad restiulionem, quia hæc condemnatio non csl ,vsc et in his circumstantiis læsiva juris lit ni, cum iste rcus juridice convictus ami-.t jus ad vitam. Sic qui recusat eleemoyinam graviter indigenti animo nocendi, f.on peccat conlra justitiam, nec tenetur ad restitutionem, quia hæc recusatio non est ' Aajuris alieni, cum eleemosyna non sil debita cx juslitia. Sic qui via juris aut facti diffamatum ulterius diffamai ex odio, non peccat conlra justitiam nec tenetur restituere, quia iste diffamatus amisit jus ad famam. Similiter in nostro casu , qui impedit alium a consecutione boni ipsi cx justitia non debili cx intentione nocendi, non peccat conlra justitiam, nec tenetur restituere, quia ista actio impeditiva ex se el in bis circumstantiis non est læsiva juris alienarum supponatur impeditum non habere jui strictum ad illud bonum.

Quando vero opus ex natura sua ct in his circumstantiis est læsivum juris alieni, sic limen ut propter aliquam rationabilem causam nobis liceat illud agere, non habendo permissive ad alterius damnum : tunc si adsit intentio nocendi, peccamus conlra justitiam el tenemur restituere ; si absit, non peccamus nec tenemur dc damno. *Ratio exi* quia , ut quis peccet contra justitiam ct teneatur de damno, requiritur el sufficit quod sit causa voluntaria damni injuste illati : quando voro quis ρ«τ opus læsivum juris alieni intendit ejus damnum et non aliquam utilitatem ad quam habet jus, nihil dcesl ut censeatur causa voluntaria hujus damni sine causa ct injuste illati : quando vero non intendit damnum, sed aliquam utilitatem ad quam habet jus, non censetur causa voluntaria damni , sed se habere tantum permissive ad illud. Atque ita se habent exempla in objectione. Sic distractio aquæ a puteo alieno, est de se læsiva juris alieni ; occupatio rei alienæ est de se læsiva juris domini in suam rem ; tradere arma volenti occidere hostem, est de se læsivum juris quod hic habet ad vitam; revelatio criminis illius qui nondum est diffamatus, est de se læsiva juris quod habet ad famam. Qui ergo hæc facit ex justa ratione non intondens nocere, non censetur causa voluntaria damni, sed tantum se habere permissive ad illud ; qui vero facit cx intentione nocendi, cum ex se sint nociva juri alterius, nihil decsl uldamnum ipsi tanquam causæ voluntariae imputetur.

Magis adhuc explicatur. Opera prioris generis, seclusa intentione nocendi, non sunl læsiva juris alieni : ergo nec ea posita ; illa enim intentio non mutat naturam operis exterioris. Opera vero secundi generis sunt ex se læsiva juris alieni, eliam seclusa inlcntionc nocendi : ergo ea accedente , merito censetur agens esse causa voluntaria damni.

Inst. Qui occideret divitem animo frustrandi pauperem eleemosynis quas ab illo divite solebat accipere, lenerelur restituere illi pauperi, ad quod non tenen tur si sine tali intentione divitem occidisset: atqui tamen illa occisio non est læsiva juris pauperis: ergo. *Prob. min.* Pauper non habet jus strictum ad eleemosynas. Ergo.

R. Data majore, N.min. Ad probationem I). ant. Pauper non habet jus strictum ad eleemosynas precise , *C. a.nt.* non habet jus strictum ne impcdi Jur per media injusta a percipiendis eleemosynis, 2V. *ant. Solutio magis patebit cx conclusione sequenti.* Unde.

Hio n. 2. ad 4. — *Dico* 3° Qui vi vel metu, fraude vol dolo , detractionibus, mendaciis c similibus modis injustis impedii aliquem la consecutione boni, licet cx juslitia non

dcbiti, scd ex libera allcrius voluntate pendentis, peccat contra justitiam ct (enetur ad restât itionem damni, secundum proportionem spei seu certitudinis tale bonum habendi : ita nt si nondum esset firmatum quod ei detur, non teneatur ad æquale,sed ad aliquam compensationem, pensatL conditionibus personarum et negotiorum, secundum arbitrium prudentis; si esset firmatum quod ei detur, tenetur ad aequale, supposita tamen omnimoda certitudine; alias, ul dictum e t, secundum proportionem ccrtiludi iis.

*Ratio conclusionis est,** quia sicimpediens infert alteri damnum per /eram injuriam; licet enim iste alter non habeat jus strictum ad istud bonum, habet tamen a natura jus stiic nui illud pet udi, prosequendi ctoblinendi. Item habetjus ne abislo priori jure per vim,metum, fraudem,dolum, mendacia et similia media injusta dejiciatur et impediatur : ergo qui his inediis injustis illum impedit, lædit ejus jus, ct consequenter perca! contra justitiam cl tenetur ad restitutionem, secundum proportionem dictam certitudinis seu spei ad bonum illud consequendum.

Sed quare qui precibus aut suasionibus impedit, non tenetur pariter ad restitutionem, siquidem etiam prosequentem jure obtinendi dejiciat?

/Ldisparitalem esse, quod positis precibus aul suasionibus tantum , collator remaneat in libertate donandi, et donatarius in libertate prosequendi; posita vero vi vel dolo, tollitur libertas vel donantis vel donatarii.

Diets. Hæc doctrina videtur fundari in hoc axiomate : *Quod parum abest, nihil abesse videtur ;* quod tamen non del et admitti in moralibus. Non enim qui parum abfuit ut peccaret, ut occideret, peccavit aul occidit; et, ul dicit Logo, (pii parum abfuit quin fuerit papa, non est papa.

lt< spondet Sylvius hic, conclmione 5, hoc axioma, si bene applicetur, etiam l abero locum in mnra'ibus : non hoc sensu , quod qui parum abfuit ul damnum dederit, censeatur rveia dedisse; sed isto, quod qui damnum dedit in re quæ parum aberat ul esset aul l aberetur, teneatur ad restitutionem . v.g. venatur quispiam, parum abfuit ut transiret per agrum frugibus maturum, nm transivit nec tenetur ad restitutionem, quia nullum damnum fecit; si vero transit et segetes maturas conculcaverit, tenetur, quia (tamnum cmsavit in rc i;n parum aberat ut Laboretur. Similiter i nostro casu : si qui< parum abfuit ut impediret aliquem a consecutione ben licii,n tamen impedivit , non tenelui restituer,; si vero injuste impedivit, quandojmii poparum distabat ab ejus consecutione, k..-tur ; quia damnificavit eum in re a qu oblinenda tam parum distabat ul nil. distare videretur, ita in terminis laudatu- auctor.

Ex his inferes 1n, eum qui vi Vel doli iinpe lit dignum a consecutione benefldi vel officii, puta, intercipiendo aul lacerai do litteras quibus ipsi indicabatur concurs.- S'*u beneficium vacans, fraudulenter ip i injiciendo moras in itinere, ipsum iujuc diffamando apud collatorem aul examiiutoros, teneri ad restitutionem, non solum famæ et expensarum ea do causa factarum, s*d etiam boni impediti, juxta proportio nem spei illud oblinendi, ad arbitrium uri prudentis.

Dixi, *dignum;* quin qui impedit indignum etiam vi vel dolo, licet peccet quii media illicita adhibet, non tamen tenetur restituere , quia indignus non habet jui prosequendi beneficium aut officium. Idem censet Sporcr de minus digno respectu dignioris, quia in concursu dignioris minus dignus non habet jus. *Negat* tamen Sylvius hic a. 2, conci. 5.

2' Tenetur ad restitutionem qui vi vel dolo efficit ne testator scribat aliquem hirredem, aul ul scriptum deleat; item qu falsa spe sanitatis a testamento in alicujm favorem condendo avertit ; item qui pubicum tabellionem a moribundo vocatum .- testamento conficiendo avocat , tenetm enim cx officio tabellio his inservire; non tamen qui eum vocare renuit, ul vult Henno, nisi ex officio vocare teneretur, ul famulus. Idem cense dc impediente similibus modis eleemosynas aut dona gratuita.

3° Qui aperit litteras ad aliquem alterum directas , ex quibus agnoscit beneficium vacans aul inopiam futuram mercium, cl cx ea notitia altorum prævenit in consecutione beneficii vel lucri, tenetur ad restitutionem , etiamsi tempestive alteri reddiderit suas litteras (contra quosdam); quia ipsa apertio litterarum, cx qua agit, eat dolosa cl injusta.

i! Qui collatori aul examinator ibus rcve-
b! crimen occultum prosequcnlis benefi-
iluni aul ofliciiirn, oh quod est indignus
ni minus idoneus, non lenclur restituero;
quia uhi agitur olUriis publicis nul bone-
liciis, licet paieiaccre ta quæ postulantem
inhabilem reddunt. Quod si crimen aliis
etiam propalaret, et ex hac injusta diffa-
matione, non ex revelatione occulta facta
collatori aut examinatoribus impediretur,
teneretur ad restitutionem ; quia tunc ex
crimine diffamantis, et non cx crimine dif-
famati impediretur : nisi foitc collator non
tam ad infamiam quam ad crimen occulto
commissum attendat.

5" Titius litteras destinatas Caio quibus
significabatur præbcnda vacans, vel lucrum
consequendum, sciens tradidit Sempronio
amico suo, qui illas aperuit cl beneficium
aul lucrum obtinuit, prævenlo el impedito
Caio:ad quid lenclur Tilius? ad quid Sem-
pronius? Titius, si ex officio aut pacto tene-
krtur reddere litteras Caio, obnoxius csl
restitutioni; secus, et modo non influxerit
in apertionem litterarum, non csl obnoxius
restitutioni : quia in primo casu peccavit
mntr.i justitiam, non in secundo. Sempro-
oiusvero, si apertio litterarum fuit causa
damni, tenetur restituere, quia fuit dolosa
dinjusta; si sola litterarum detentio fuit
Qiba damni, eo quod aliunde didicerit
beneficium vacans aut lucrum consequen-
dum, tenetur etiam restituere si ex officio
rei pacto tenebatur reddere litteras; secus,
non, ul ante.

6'Titius, mercator, reperit litteras in
i ro abjectas ab aliquo alio mercatore et la-
ceratas; fragmentis collectis cl conjunctis,
legit magnam inopiam futuram certarum
mercium,harum mercium magnam copiam
finit vili pretio, proveniens istum alterum
mercatorem, ct lucrum proripiens : non
teneturTilius ad restitutionem ; quia alter
mercator litteras laceratas in foro abjiciens
habuit pro derelictis, cl censetur concessis—
«omnibus potestatem el usum fragmento
nim. Ita Sylvester v. *Emptio,* q. 17. Aliud
(liandum foret si liltcro furent integro,
a$u el involuntarie amissae.

7 landi-.n. Tenetur restituere qui quovis
modo diam solis precibus aut suasionibus
impedit aliquem a consecutione boni pu-
blici, quod est principaliter institutum in
tUliUlcin singulorum ; cujusmodi sunt ®ra-
rium publicum, piæ fundationes, proven-
tus ex bonis communibus: quia non est c. -
dem ratio horum bonorum , quæ beneficio-
rum ct officiorum publicorum. Hac enim
cum principaliter ad bonum commune or-
dinentur, ct non in privatum commodum
particularium quibus conferuntur, his n<m
sunt debita nisi ex justitia distributive tan-
tum. Alia autem quæ sunt principaliter in
utilitatem singulorum insliltila, cis deben-
tur cx justitia cornmutativa , quatenm
unusquisque habet aliquod jus ad suam
pattern.

ARTICULUS XIII.

Dc restitutione facienda ab his qui injusta damni/icalioni coopérantur.

§ I. — ***Expediuntur qtutdnm dijjii ullntc ‹ lirca cooperunlet in commitni.***

I. Praeter eum qui per se immediato ac-
tionem injustam exercet, dc quo hacteni
Sæpe intersunt qui actioni damnilicaliv i
cooperantur physice vel moraliter, ul qm
mandat aut consulit furtum, imi scalas,
claves commodat cl similes.

Hos cliam lenei i ad restitutionem nemim
dubium esse debet : nam juxta Apost.—Hic
q. 62. a. 7. in a. s. c. — Rom. 1 , *Digni*
sunlmorte, non solum qui faciunt,sui diam
qui consentiunt facientibus. Unde axioma
juris c. *Votum* , q. 1 : *Facientem d consen-*
tientem par pœna constringit. Insuper c.
Ultimo, Dc injuriis, dicitur : « Si culpa tua
n datum est damnum vel injuria irrogata ,
» aut irrogantibus opem forte tulisti, super
u his tc satisfacere oportet. » Quapropter
merito Innoc. XI proscripsit hanc proposi-
tionem ordine 39 : *Qui alium movet aut in-*
ducit ad inferendum gravedamnum tertio ,
non tenetur ad restitutionem istius damni
illati.

Nec obstat quod qui jussione, consilio,
hot talu , adulatione, etc. movet alium ad
injustam actionem, non adimat libertatem.
Quamvis enim sic moto maneat libertas,
certum est tamen quod hujusmodi jussio,
consilium , etc. possit influere efficaciter in
damnum, quod alioquin non fuisset illa-
tum : tenetur autem de damno qui esi cau-
sa efficax illius.

Non obstat etiam quod Inst. lib. 4, lit.
De obligat, ex delicto , § Inlcidmn H , di-
catur : « Qui nullam opem ad lurlum f*-

Γ

K.

p ciendum adhibuit, sed tantum consilium » dedit, atque hortatus est ad ini tum faeion- » dum, non tenetur furti. » Id enim mlel- ligunl interpretes vel de consilio quod nul- lum influxum habuit in furtum, vel quod talis in foro exteriori non teneatur ad poe- nam furti.

Iljiti.— II. Novem modi communiter cum Auctore recensentur quibus injustae damnificationi quis potest cooperari, his versibus comprehensi :

Jussio. consilium, consensui, palpo, recursus , P.trli» ipans, mutus, non obstans, non manifestans.

IΠ. Differunt hi modi : 1° quod sex priores concurrant ad damnum positive et dilecte, 1res ultimi negative tantum el indirecte; — Ibid. —2° quod *jubens, consentiens* sine quo damnificatio non fieret, *receptans* seu defendens, *participans el non obsitns* qui tenetur obstare ex officio, teneantur ordinarie ad restitutionem; quia per se ct ex genere suo influunt efficaciter in damnum, licet per accidens contrarium possit contingere:non sic reliqui modi qui per se ‹ t ex genere suo non sunt causa efficax damni, licet etiam contrarium quandoque contingat. Tertia differentia est, quod quidam primario, quidam secundario teneantur ad restitutionem, ut dicimus infra.

Collig. ibid. — IV. Ul dignoscatur quando et quantum isti modi obligent ad restitutionem, tcnendacsl hæc regula generalis: *In tantum obligant ad restitutionem, in quantum influunt efficaciter in damnum;* quia lota obligatio restituendi oritur cx influxu in damnum. Quapropter si certo influant efficaciter in totum, obligant ad restitutionem totius; si in partem tantum, obligant Lanium ad pariem; si certo nullatenus influant, ad nihil ; si probabiliter influant, obligant pro ratione probabilitatis; si sub dubio, proportionale ad dubium, ul dictum est supra.

V. Quod si non ad substantiam damni influant, sed in modum tantum, puta, ul citius, animosius, atrocius, tali loco, tali tempore, cum tali augmento : dubium est. Nos cum S. Antonino, Paludano, Navarro, Gabriele, Ilenricoa S. Ignalio, Ilenno el aliis, probabilius credimus quod sic inlluens tantum teneatur restituere quantum iste modus seu circumstantia fuit proximo damnosa, quia est tantum causa efficax istius circumstantia? et non substanti® actusii* eundum speciem damnosi.

Objiciunt plores el etiam graves auctore, Cajet. Solus el al i, hos sic influentes causam lotius et substanliæ actionis, prout hic ct nunc fit; quia non possunt essecaua istorum accidentium cl circumstantiarum, nisi sint etiam causa substanti® actionis: nocet autem actio prout hic el nunc til. Ilr ratio csl probabilis. Attamen

11. esse quidem causam substanti® illius actionis in individuo, nempe quod sit potius hæc actio in individuo quam illa; «d hoc parum facere ad obligationem restitutionis, quandoacliosecundumspecieindamnosa aliunde est certo secutura. Quid enim facit ad damnum quod celerius aut tardius, quod tali vel tali loco fiat? Parum, certe: neque id negare possunt adversarii ; sic enim qui est causa cur damnum differatur in aliud tempus, aut ul liat in alio loco ubi minus est scandali, est causa totius actionis cl quoad substantiam in individuo, ct tamen ad nihil tenetur secundum omnes.

VI. *Ex dictis inferes* 1° Si mandas, consulis, etc., furtum jam parato ad furandum, sive cxsc, sive cx alterius mandato aut consilio, ita ut tuo non magis moveatur ad furandum , sed independcnler ab illo furaretur; peccas quidem affectu contra justitiam, sed restituere non teneris, quia non influis efficaciter in damnum.

2° Si parato furari decem consulas furari viginti, ad decem tantum teneris et non ad viginli; qu:a ad decem tantum influis efficaciter, nisi forte tuo consilio firmiorem ad totum furtum reddideris.

3° Si parato furari hodie consulas furari cras, in tantum ten- ris in quantum lise circumstantia nocet proximo , quia in illam tantum efficaciter influis. Ad nihil autem teneris si eo fine consuluisti, ut averteres a fuilo, sperans fore ut fur mutaret animum aut dccssel occasio, vel alio recto line.

4° Si parato furari viginli suadete lanium furari decem ab eodem , eo animo ul avertas a majori, non peccas ncc tenoris quidquam resliluere; quia recte luadcs, cl rem domini utiliter geris ; non enim ejus consilii sensus csl absolutus, *Eae hoc minus malum,* sed conditionatus : *Si hoc genus mali facere decreveris, fac potius id quod minui est quam id quod est majus.* Si vero id suadeas pravo animo, pula, quia facilius aut

tutiusdeccmqaam viginli furabitur, peccas et teneris restituere pro quanto hœccircumslantia nocet proximo.

Dixijflft *eolem;* quia si parato furari a Pclrtviginli, suadeas furari decem a Joanne, peccas(-1 teneris restituere decem Joanni, quia illi sic efficaciter causas damnum, ut sine le non damnificaretur; nec habes jus servandi Petrum indemnem cum detrimento Joannis, unde Joannes est rationabiliter invitus. Idem dic si parato furari ab aliquo indeterminate, suadeas furari a tali determinate, quia pariter es causa damni il iusquem designas. Secus si suaderes tantum iu genere ut a divito potius quam a pupere furaretur, neminem in particulari designando ncc indicando; quia tunc nulli freis injuriam, sed tantum suades minus nalum ulavertas a majori.

Quid etiam verum puto, si latro cogitant ie duobus, el esset anceps cui vellet damnum inferre, determinatus tamen alterutri inferre, modo non inducas nccsuadeas in particulari ulhuic potius quam isti noceat, sed duntaxat in genere indices et suadeas quodnam sit minus malum, rclineuens ejus judicio utrum malit, amplecti; ticcniin proponis tantum veritatem speculativam quam nosse expedii, ncc de hoc jureconqueri potest alter.

VII. Altera difficultas est utrum,ul eoo-(teraris sil catea efficax damni el inde obnoxius restitutioni, requiratur quod sil causa sine qua damnum non fuisset. Ita videntor olim sensisse a iliqui cl primæclassis theologi. S. Antoninus,Sylvester, Adrianos, Navar. et alii. Ide am vi letur docere S.Th.in 4, d. 15, q. I,a. .'>, quæsliunc. 3, ubi dicit consulentem non obligari ad restitutionem, *nisi quando probabiliter credit quod consilium suum fuit efficax, et quod ohas injusta ablatio commissa non fuisset.* El hic a. 7 o, loq iens de consensu, dicit obligaread restitutionem, *ineo scilicet sine qvorapina fieri non potest.* Hæc sententia , tecundiim diversumsensuin intellecta, csl vera cl falsa.

Vera est 1° si inteiligalur de coopérante id modum actionis lanium et non ad subiünliam, prout num. 5 supra explicatum et;2" est vcia si inteiligalur de coopérante qui sua cooperatione nihil movet malefactorem, jam aliunde determinatum ad maltücium, ul etiam dictum est num. præccdc de ; 3" vera csl si inteiligalur dc actione damniiicalivaquæsitomninoeadem, tam ex parte effectus qnam ex parle agentis; quia cum secundum principiascholæThomislicæ, non possint esse duæ causa; lolalcsejusdem omnino effectus, hoc ipso quo causa producit aliquem effectum, est causa sine qua non fieret iste effectus idem omnino cx omni parte.

Falsa est autem si inteiligalur de actione damniiicaliva quæ sit eadem tantum cx par e ef ectus seu damni, non cx parte damnificantis : sic v. σ. Titius occidens Caiu n, quem aliiindeoccidisset pariter Sempronius, est vera causa efficax mortis Caii, licet non sit causa sine qua non (nisi forte inlelligas ly *sine qua* secundumspcciem, hoc est, *s'w qua aut simili superveniente).* Halio evidens csl; quia illa causa csl efficax damni, per cujus actionem damnum accipit esse, sive interim ab alia superveniente accepisset, sive non. Quapropter, ul recte monet Cajelanus hic, ad dignoscendam causam efficacem damni, respiciendum est ad hanc affirmativam, *an iste fecerit,* physice vel moraliter, el non ad hanc negativam , an non *factum fuisset sine illo.* Vlias sane sequeretur gravissimum absurdum , quod in injusta damniticalionc nemo plerumque teneretur restituere : non qui facit, quia sine eo facta fuisse! ; non qui fecisset, quia de facto non fecit : et molior foret conditio praedonis alios prævenientis in furto, cum (rueretur proda sine onere restitutionis. Itaque s eut qui post furatus fuisset, incurrisset obligationem restituendi, ita qui prius furatur, prius incurrit obligationem : nec puto id unquam negasse laudatos auctores, quorum proinde sententia debet inlclligi secundum aliquem ex tribus prioribus mo 'is.

Quintum ad D. Thomam , constat cum non exigere ul causa sil efficax damni, quod sil causa sine qua non; siquidem hic a. 7 o, doceat cooperatorem teneri ad restitutionem quando ex ejus cooperatione *fuerit injusta actio subsecuta,non* requirensquod sine ea non fuisset secuta. Unde ejus dictum iu 4, intelligcndum est primo vel tertio sensu supra exposito , vel de causa sine qua non *secundum speciem ,* ul etiam dictum est secundum aliquos, \litcr nec male rocenlior exponit hunc textum r*. Thomæ, dicens duo in eo importari : unum affirmati-

vum ,*scilicet,* quod consilium efficaciter in fluxerit in damnum ; aliud negativum, scilicet, quod sine eo damnum non fuisset illatum : affirmativum sufficere ut consulens ad restitutionem teneatur; requiri autem negativum a D. Th. non tanquam omnino necessarium ut consulens teneatur restituere, sed ut certo constet ipsum in damnum influxisse ; tunc enim hoc affirmativum apud omnes certum est, cum adest negativum ; et e contra sæpe dubitatur de affirmativo, quando abest negativum.

Quantum ad textum citatuinex hac q. /f.S. Doctorem non loqui de consensu qualitercumque obligante ad restitutionem, sed de consensu obligante semper, hoc est, per sect ex genere suo, *ulpatet ex lexlu*/talis autem consensus debet esse sine quo injusta actio fieri non posset, ut in eo cujus consensus seu suffragium est necessarium ad iniquam sententiam aut electionem. Consensus autem sine quo posset fieri damnum, non obligat semper seu per se et ex genere suo, sed tantum quando contingit quod influat efficaciter in damnum sicut cætera causæ. Et hanc esse mentem D. Thomæ, *patet* ex eo quod hoc dicat tantum de consensu et non de cæteris; quia nulla ex omnibus aliis causis cooperantibus est talis sine qua fieri non possit damnum.

Quidam putant etiam hanc antiquorum sententiam esse veram , quando plures simul de facto cooperantur ad damnum, sic tamen ut unius tantum cooperatione æque damnum inferretur, absque alia causa superveniente: v. g. plures consulunt furtum, quorum omnium suasione fur movetur ad furandum , qui tamen unius tantum suasione æque fuisset motus: tunc, inquiunt, quilibet consulens tenetur tantum restituere prorata, hoc est, quantum ipse suo concursu , judicio prudentis æstimando , damnum intulit. *Horum ratio est ;* quia licet hi omnes influant in totum damnum , partialiter tamen et diminute tantum influunt in damnum quod alias etiam sequeretur, nulla alia causa superveniente. Ergo partialiter et diminute tantum ad restitutionem obligantur ; non enim æquum videtur ut ex partiali et diminuta cooperatione æque quis obligetur ac ex totali et completa , cum ratio influxus sit mensura obligationis, ut dictum est. Nec est simile , inquiunt, de illo qui infert damnum , alias ab altero de facto non concurrente in ferendum, quia debeto in alio casu est causa efficax et completa totius damni tam totalitatis causæ quam ejus effectus. Quantumvis hæc sententia mihi videatur probabilis , illi tamen subscribere non ausim ; quia hac admissa, non video quomodo cogendus sit ad restitutionem totius in solidum, qui ad occisionem hominis adjuvaret illum qui solus occidisset, item et illiqui commoditatis gratia asportant onus furtivum quorum alter solus asportassel; par enim videtur ratio , et tenentur ad restitutionem totius in solidum obligant communiter auctores , etiam hujussententiæ patroni. Puto ergo dicendum , et hos illos esse causas efficaces damni, et obligari ad restitutionem totius in solidum ; quia revera influunt efficaciter in totum damnum saltem totalitate effectus, nec inquirendum quid factum fuisset hoc aut illo non concurrente, sed quid revera factum sit.

§11 — ***Exponuntur singuli modi, et primo Jnlri.***

I. Jubens hic dicitur, qui suo mandatu expresso vel tacito movet alium ut suo mandantis nomine damnuhi alteri inferat. *Expresso* , ut si pater filio , herus servo, principes subdito, dux militi dicat: Fac hoc damnum , volo, jubeo ut hoc facias, occidas, etc. *Tacito ,* ut si dominus subditis significet sibi gratum fore si tale furtum faciant , talem occidant, aut coram eis conqueratur quod nemo factam ipsi injuriam ulciscatur: qua ratione occisio S. Thomæ Cantuaricnsis imputata est Henrico II, Angliæ regi.

Utrum , ut quis censeatur *jubens*, debeat esse superior mandatario? videtur quod sit, proprie et stricte loquendo; quia mandatum proprie et stricte dictum, stringit et obligat mandatarium , ad quod requiritur auctoritas in mandante. Attamen qui prelio dato vel promisso alterum movet ut damnum inferat , reducitur ad mandantem; quia sic eum sibi subjicit et obligat ut ministrum suæ voluntatis. Item qui mandando, hortando , conquerendo movet alterum ut suo moventis nomine damnum inferat, etiam videtur pertinere ad mandantem , quia in hoc. maximo videtur differre mandans a consulente, quod mandans moveat ut res fiat suo nomine, non consulens.

2. 62. α.7. o. — IT. Indubium est julienlem qui sua jussione influxit efficaciter in

damnum, teneri el quidem principaliter ad rrslitiilib'icin hujus damni ; quia est causa illius principalis H magis principalis quam ipse exsequens.

Quod si ejus mandatum nullatenus influxerit in damnum , quia mandatarius vel illud sprevit, vel jam erat omnino paratus ,id eamiHo damniticationem , non tenetur de damno ul jubens ; poterit tamen teneri ut nonobslans si mandatariussil ejussubditus.quem ex officio teneatur impedire a maleficio. Quid in casu dubii ? dictum est supra.

111. Jubens non solum tenetur dc damno qutxl expresse jussit, sed etiam de illo quod ilteiitiscircumstanliis potuit humano modo pudere secuturum ex sua jussione : ut si inbeatservo mutilare Petrum, servus autem nulilando occidat ; si jubeat horreum Petri incendi, el horreum vicini simul incendatur; si jubeat famulo iracundo Petrum fustibus excipere , el Petrum mutilet ; quia attentis circumstantiis, hæc poterat prævidere secutura cx suo mandato. Quod si mandatirius ex malitia excedat mandatum, et damnum quod ultra infert non potuerit prævideri a mandante, ut si jussus fuste Petrum excipere, excipiat cultro aul gladio, cl occidat aut mutilet; si jussus incendere domum Petri , ipsum occidat, cum absqucoc(idonc potuisset incendere: non tenetur dc tali damno secuto mandans , sed mandalarius ; quia non cx mandato , sed ex mandatorii malitia sequitur.

Utrum vero si dammum non potuerit provideri, nec sequatur ex malitia mandatorii, sed casu? v. g. jussus occidere Petrum, per errorem occidit Paulum : non pauci censent mandantem teneri de morte Pauli eide omnibus damnis ex ea seculis; quia, inquiunt, mors Pauli sequilureffaciter ex mandato. Ycrum id alii non minus probabiliter negant, ct dicunt mortem Pauli in hoc casu non sequi cx jussione mandantis, sed cx errore mandatorii. Addunt mortem Pauli in hoc casu non esse voluntarium mandanti, quia non fuit praevisa, nec potuit praevideri ; proindeque nec ipsi imputa bilem : {Jrpent.Si jussus occidere Paulum rusticum, occideret per errorem Petrum regem, tenerelurne mandans dc Minibus damnis cx morte rogis secuturis? ld durum videtur. Tandem, juxta cap. ullimum dc *Homicidio* in 6 , lib. 5, lit. 4, si ex simplici verberatione mondafa sequatur miitilalio ant occisio, juliens non iit irregularis, nisi quatenus occisionem ant mutilationero potuit prævidere : ergo neque restitutioni obnoxius. Merito itaque dixit noster Sena, hujus quæslionis resolutionem non carere difficultate.

IV. *Pcles* si ipsi mandatorio obveniat damnum in cxeculione mandati, ul si jussus volens occidere Petrum, ipse occidatur aul mutiletur, aut ob homicidium vel tuitum jussu meo patratum, ad triremes v! carcerem aut patibulum damnetur, utrum tenear ipsi vel ejus familiæ damna resarcire?

/L *sub distinctione.* Si non subditus libere meum mandatum suscipit, maxime mediante pretio, ad nihil toncor; quia vel vi contractus omnia damna mihi remisit, vel saltem sponte se iliorum periculo subjecit; scienti autem ct volenti non iit injuria. I ! m cense de eo qui agit cx consilio.

Si autem sit subditus qui vi mandati quodammodo cogitur (mandatum enim, ut jam dixi, importat obligationem el quamdam coactionem moralem), teneor illi damna resarcire ; quia illis non sc sponte subjecit, s·'1 sequuntur cx injuria a me ipsi illata pe. iniquum mandatum.

Quidam excipiunt damna extraordinaria quæ praevideri non potuerunt, ul si inamlalarius jussu meo alium occisurus casu pereat in via ordinaria, puta , equo laps s aul a latrone invasus. Verum nec ab his vide ur eximendus mandans; quia mandato ob'iganscl cogensmandalarium a 1 la'clacinu ·, suscipit in sc omnia pericula quæ o -urrunt in cxeculione necessaria sui man la i. Aliud esset si hæc pericula sponte t >i i- necessitate incurrissetmandatarius; uls cum posset transire per viam ordinariam cl securam, voluerit ingredi periculosam.

V. Quando scis alterum esse paritum damnum inferre tuo nomine, v. g. inimicum tuum occidere, ct iste alter scii pa litor suum propositum libi esse cognitum : si non contradicas nec obstes, cum possis, teneris dedamno, si non ut mandans, saltem ul consentiens; quia tuo tacit consensu et approbatione censetur alter moveri ad facinus perpetrandum.

Quod si alter nesciat suum propositum esse libi cognitum , certo non teneris ut m mdans aut consentiens; quia dainniticaturus nullo modo movetur tuo consensu quem

ignorat. An autem tenearis saltern ul non obstans? *Respondent quidam affirmative;* quia quisque tenetur ex justitia impedire ne quis nomine ipsius damnum proximo inferat. Hoc est probabile, certum esse non liquet.

VI. Si omnino ignorans perniciosum alterius propositum, ejus tamen facinus tuo nomine seu in tui gratiam commissum , postea resciens ratum habeas, non teneris de damno. Ita communiter contra 1'alud. Sylvest, el Navar. quia ista ratihabitio nullo modo influit in damnum jam ante illatum ; ad prætcritum enim nou datur putentia nec actio.

Nec obstat hæc regula juris 1° in G : *Ratihabitionem retrolrahi tI mandato non tsi dubium aquiparari :* 1° quia hæc inlelligi(ur tantum de contraclil us; quia dum contractum me inscio, nomine tamen meo factum ralihabeo, ipsum confirmo ac si mandassem, et quasi de novo illum ineo : unde vi ejus obligor. 2° Intelligilur de pœnis canonicis; quia qui ratum habet facinus suo nomine commissum, praesumitur in jur· istud mandasseaul in illud consensisse; ve! etiam quia, seposita praesumptione, peccatum est maleficium ralihabeie quod potest juro poena plecti : non sic de restitutione, ad quam nemo tenetur nisi damni causa fuerit physica vel moralis

Inst. Qui praevidet me suum facinusme· nomine patratum ralihabilurum , ea ratihabitione sperata movetur ad perpeti a ndtm facinus ul milii cratilicetur ; sicque illa ratihabitio, etsi in execulione sil postcriui , est tamen prior in intentione.

/(. ex hacinslanlia nihil aliud secui quam quod sim causa finalis hujus la· urnis: linis autem non imputatur actus sive bonus sive malus; quia licet ad actum moveat, non tamen movet cx voluntate ei per modum actus humani, sed tantum per muilum objet ti allicientis voluntatem.

A il. I hi mandans revocavit mandatum tacite vel expresse , el ea revuealio innotuit mandalario, regulariter non tenetur restiti· ·· mandans, ul mandans, etiam cflectu scium; quia p<s (evocationem intimatam mandati, exspirat mandatum , sicque mn potest amplius censeri causa damni ; neque mandatai ius agit tum nomine <·· › \ m>'ui · tali* mandantis, sed numine el mulu ρ><>-**prio:**

Dixi 1°, *ubi mandans revocavit manie tum expresse nimirum tel tacite:* expresse, nt verbo , scripto vel nuntio contrariam toluiilalem exprimendo ; tacite, ut signo,nutu, amicitia inita cum eo cui damnum jusserat inferri.

Dixi 2°, *el ea revocatio innotuit manda(arto; quia* si revocatio mandati non innotescat mandalario, sive id accidat ex ineunt aul oblivione nuntii, sive quia ignoratur ubi sit mandalarius, aut satis lenipcslivcad ipsum pervenit e non possit revocatio,quantumvis coram Deo doleal mandans el jam forte a crimine mandati sil absolutus ctjuslilicatus, (enetur de damno, quia sequitur vi mandati illius. Sicut qui venenum propinavit, cl pirnilens facti conatur vim ejus elidere sed incassum, est vera causa murtu secutæel tenetur resarcire damna.

Dixi 3 ·, *rigu arilcr non tenetur;* quia contingere potest quod , revocato mandato cl revocatione cognita, adhuc teneatur: nempe si mandalarius ctedens revocationem non esse seriam, quod facileaccidere potest, ubi est tacita (v. g. cognita domini indole subdola , putat ipsum tantum simulare amicitiam cum priore inimico, ul ipsi efficacius noceat); vel revocationis inculpabilitcrohli(us mandatum exsequatur: mandans, inquam, in his casibus tonetur adhuc de damno, quia etiam tunc mandalarius adhuc agit vi illius mandati.

Sed quid ad hunc casum?Titius promisa merccde mandat Caio occidere Sempronium : I itius, pernitentia ductus, litteris datis Caio significat mandati sui revocationem : Cams spe promis-æ mercedis oblinenda· illectus, lingit se non recepisse litteras, t Sempronium occidit. Quis tenetur de !;;mno ? /(. mandatarium teneri, non manlantcm; quia occisio non sequitur vi mandati quod est suflicienter revocatum, sed cx malitia mandalarii.

Dixi 4', quod non teneatur restituere ul mandans; quia potest, etiam revocato manlato, aliis titulis teneri: 1 ul consulens,si i· nudando mentem mandalarii pravis artius ct consiliis imbuerit, quorum vim el im-"essionem non suflicienter elisit ; 2' ul non ‹ Itslans , si mandatarium , nonobslanlc matidali revocation' , tacitiori perpetrando ·'I slinalum in quantum potest n<>n impediat; quia incarna <'>t p< i simn mandatum cur pioximus sil in tali periculo, quud ideo

*n*justitia tenetur avertere si potest. Id saliero est probabile

VIII. Quando mandans non potest revocare efficaciter mandatum, tenetur monere damnificandum ut sibi consulat, etiam cum suo damno ©quali si sit spes hac via mali impediendi, non tamen cum damno suo longo majori et altioris oi (linis.

Prima pars palet. 1° Quia tenetur ex justitia impedire ne per causam a sc injuste positam damnum eveniat proximo, 2° Quia is tenetur impedire faciendum, qui tenetur reparare facium : alqui, etc. Ergo, etc.

Secunda pars etiam palet ; quia in pari causa poliorest conditio innocentis quam nocentis : igitur vitam proximi vita tua, famam fama, bona fortunæ bonis tuis redimere teneris.

Tertia pars tandem patet. 1° Quia in tali casu impeditio damni censetur moralité»· impossibilis, quia valde difficilis, cl id irrationabiliter exigeret dominus. 2° In tali casu non tenetur reparare facium , ut dicemus infra decausis excusantibus a restitutione : crgonec impedire faciendum. Si itaque agatur de damno fortunæ, non teneris monere cum periculo vilæ aut gravis infamiae. Nihilominus (eneris de damno quod vi mandat» lui infertur.

§ ΠΓ. — *Consulens.*

I. Consulens sumitur dupliciter : 1° pro eo qui decernit de bonitate aut malitia actionis, ut qui dicit contractum esse licitum cum sil illicitus, restitutionem non esse faciendam cum sit facienda ; 2° pro eo qui supposita ct cognita actionis injustitia, eam suadet, sive proponendo u li li la tern, volupt a lom, honorem quæ ex illa obvenient, sive ad eam precibus, blanditiis, pollicitationibus excitando, sive tandem suppeditando media el modos quibus efficaciter et tuto fieri possit.

II. Consulentes primo modo, ad quos spectat ratione officii seu professionis consilium dare, quaies sunt parochi, confessarii, concionatorcs,, ü.^ologi, advocati, medici,etc., item tiqivpro idoneis consiliariis scgcrunl, aese in tali re peritos profileniur, tenentur ex culpa theologica cl pro quantitate culpae ad restitutionem damni quod cx fabosuo consilio sequitur, tam illi qui consilium petit quam illi contra quem petitur.

Si autem consulentes sint qui ratione sta lus aul officii rei consultae peritiam non profilentur, nec pro peritis se gerant, ut sunt plebei», mulieres et similes quorum insufficientia est nota, non tenentur de damno illi qu' consilium petit, nisi ex dolo, hoc est, nisi «cientor alterum ignorantem circumvenian', ut fert regula juris 62 in 6 : *Nullus ex co \silio, nisi fraudujentum fuerit obligatur.* Bene tamen illi contra quem consilium petitur, ul jam dixi supra a. 7.

Ratio disparilalis est ; quia hi ad quos spectat ratione officii dare, consilium, tenentur ct reputantur habere peritiam requisitam, qua dum carent, peccant et alios decipiunt qui bona fide eorum consilium sequuntur, sicque per culpam ct deceptionem sunt causa damni; et hoc sensu potest etiam intelligi *consilium fraudulentum* in lege citata, quia fraudantur qui illud sequuntur. Alii voro qui non sunt consiliarii ex officio, cum non teneantur habere peritiam, et nota sit eorum insufficientia, non decipiunt petentem consilium, sed ipse se decipit, damnumque si quod patitur, imputare debet suæimprudentiae; scienti enim cl volenti non fit injuria. Si tamen agatur de damno tertii, tenentur ad illud, quia iste tertius non est sciens neque volens, et qui consilium dat, positive concurrit ad ejus damnum. Nec obstat quod inculpabiliter ignorat;ideo enim maxime culpandus est, quod in rebus quas ignorat se dandis consiliis immiscere audeat, sicque sciens el volens se exponat periculo damnifienndi innocentem el invitum. Confer quæ dixi a. 7 cit.

Notandum tamen cum Sylvio, Lessio et aliis communiter, ad nullam restitutionem respectu cujuscumque teneri, qui in consilio dando indicat se dubitare, aut qui simpliciter ape. it suam mentem , dicens ita sibi videri, non tamen suadens ut alter sequatur ; quia cum nihil certo statuat, aul affirmet, aut suadeat, si nihilominus agat qui potit consilium, non curans habere majorem certitudinem et inde damnum sibi aut alteri sequatur, soli ejus voluntati atque temeritati tribuendum est. Idem dic de eo qui respondet secundum sententiam probabiliorem ; non enim tunc peccat, etsi forte decipiatur.

111. Consulentes secundo modo, hi scilicet qui maleficium suadent sive precibus, blanditiis, laudibus, etc., sive propositis quæex eo resultant commodis, sive indicatis modis quibus ellit i potest tutius et efficacius, ad nihil tenentur respectu illius qui polit con-

Miiurn, quia scienti ct volenti non fit injuria; teneri autem respectu illius conira quem politur consilium, si c\ eo illi sequatur damnum, indubium est cx dictis § 1. Ad quid autem teneatur si jam parato ad maleficii substantiam, consulat tantum locum, tempus, incrementum, decrementum et similia accidentia ? etiam dixi loco citato.

IV. Restat itaque difficultas, utrum revocato tempestive consilio antequam damnum inferatur, maneat consulens absolutus ab onero restituendi si nihilominus damnum liat. Quæsliosub distinctione communitor resolvitur, juxta diversum modum consulendi.

C nsulens primo modo, revocato tempestive consilio, ordinarie ad restitutionem non tenetur : ut si dixeris contractum esse licitum (pii est illicitus, restitutionem non esse laciendam cum sit facienda , et postea doctior factus aut consilii pœnitons, declares ante factum defuisse deceptum, contractum esse illicitum, restitutionem osse faciendam, non teneris; quia tunc tota ratio agendi proveniens cx consilio cessat, ita ul si alter agat, non est consilio, sed cx propria malitia agere censendus sit. Nisi forte consulens piius datum consilium argumentis et sophismatibus ita roborasscl, ut vis eorum subsequentibus rationibus non elideretur efficaciter, et cx eorum impressione remanente fieret adhuc maleficium; tunc enim non cessaret tota ratio agendi proveniens ex consilio, el ideo consulens adhuc teneretur de damno pro quantitate culpæ in dando consilio. Et ideo dixi *ordinarie* non teneri.

Inter consulentes secundo modo etiam est distinguendum. Qui solis precibus, blanditiis, promissis, etc., vel falso supposito innixus maleficium suasit, revocato lempestiveconsilio, nonxidcim teneri dedamno: ulsi amico suaseris Petrum occidere, quia occidit tuum fialrom, el postea ipsi amico ostendas tuum fratrem adhuc viventem, aul probes ab alio esse interfectum ; item si precibus, blanditiis, piomissis, etc., impuleris aliquem ad vindiciam, furlum,clc., elanfc facium revoces promissa, ipsique significes rem fore tibi ingratam, etc., non teneris; quia tunc etiam cessat tota ratio agendi cx priori concilio proveniens, sicut dc mandante dictum csl.

Qui vero maleficium consulit proponendo ejus utilitatem, voluptatem, honorem,ele, aut indicando media cl modo quibuswv rius et efficacius liat, non absolviturpp. larilcr ab onere restituendi per lalisconi lii simplicem n vocationem; qui i, noncbstante hac revocatione, remanet régularité tota vis consilii, seu pondus rationum atqu> carum impressio facta in mente alterity. Quantum vis enim dicas illi : Noli facere, pœnitcl me tibi id indicasse aut suasisse, non impedis quin maleficium apparealip utile, delectabile, etc., nec quin sciat modi et media illud perpetrandi quæ ipsi suppeditasti. Quapropter si iis motus maleficium exsequatur, causa illius es cl restitutioni obnoxius. Non secus ac si arma Petro Indidisses ad occidendum Titium, quantumvis dehorteris Petrum ab homicidio, et nitaris arma auferre, si reipsa non auferasrt Petrus Titium illis occidat, libi mors Titii imputatur et de damno teneris.

Idem eadem ratione videtur dicendum de coqui laudibus aut exprobrationibuseicitat alterum ad maleficium, ut exprobrando ignaviam, laudando generositatem, si, non obstante simplici revocatione, maneat in alterius monte laudum aul exprobrationum impressio vi cujus ad execulionein innuatur. Sed is videtur palpo potius quam consulens.

V. Quid faciet ergo consulens ut eximatur ab obligatione restituendi? Debet quantum in se est prioris consilii rationesct moth a cfficacioribus rationibus et motivis (loiruere : si id nequeat, debet eum coiitn quem dedit consilium monere, si possit abs que suo longe majori detrimento, ulsibid rebus sui invigilet, ut dictum est de mandante. Tandem si, hoc non obstante, liat damnum vi dati consilii, consulens quantumvis pœnitons imo et justificatus, manet obnoxius restitutioni, quia manet vera causa damni, el sit mortuus et forte in cœlo halus, hæc obligatio transit ad ejus haeredes. *11 hinc colliges, a fortiori* non eximi ab onere restituendi qui suadet malefactori ul restituat, ct non restituit.

Pries utrum qui exemplo suo movet aliuir ad injustam damnificalionem, lenealurao restitutionem?

Respondent negative 'Valentia, Sandici, "Sasquet', quos citat el sequitur Layman lib. 21 racl. 3, c. 13, n. 0 ct alii ; quia, juxta quosdam, exemplum movet imperfecte tan-

[uni; juxta alios, quia scandalum est tantom contra chantatem : sed neutra ratio satisfacit. Non prima, quia exempla æque imo fortius movent quam verba : unde dicitur communiter: *Verba movent, ercmpla trahunt :* magis autem et trahi quam moveri. \'on secunda, quia *dato* quod scandalum sit iiiliim contra charitalem respectu scanda- !/.ili,quia libere consentit, secus tamen vspeclii alterius tertii cui nescienti et in- (ilo (hinnum infertur. Ncc obstat quod qui præbct malum exemplum non intendat atrius tertii damnum; hoc ipso enim quo hcrlil se suo exemplo inducere ad damlum, illud intendit indirecte, non secus equi vendit anna furenti in hostem, intendit directe lucrum, indirecte mortem hostis de qua tonetur. Si ergo revera quis suo exemplo aliquem ad injustam damnificalioncm æque efficaciter (ul contingere potest) inducat ac consilio, pariter videtur teneri de damno; ct ita censet Bona» Spei, quem citat ct sequitur Ethica amoris lib. 9, c. 15.

§ IV. — *Contention'·*

I. Distingue cum Cajolano in Summula \.*Haliluliot* §8, inter consensum qui e>t causa, ct inter consensum qui solummodo estronsertsus ct non causa : v. g. agitur de hello injusto; convocantur consiliari seu ii I Jquos spectat; consentiunt : horum con- ' usus non solum est consensus, sed eliarn rausa belli injusti; quia ex eorum consensu pendebat negotium , cl hos teneri ad restitutionem indubium csl. Idem dic dc senatoribus suffragantibus injusta» sententia!, de v ilibus conferentibus vola in electionem indigni ad prælaturam aut beneficium. Audiunt pleriquc alii bellum injustum esse decretum, injustam sententiam esse latam, indignum esse promotum, approbant, consentiunt, dicunt, Fiat, ita sit. Horum consensus est solummodo consensus cl non rausa belli injusti, iniqua? sententia», promotionis indigni, cum ex ipsis voluntas inique suffragantium non pendeal , non mutetur, etc. ct quamvis peccent graviter consentiendo iniquitati, non lamen tenentur ad restitutionem damnorum. Ita quibusdam additis laud. Card.

II. Difficultas est utrum dum res pluralitate votorum conficitur, ii qui, numero mflicient'^coinplcto, vota conferunt, teneantur ad restitutionem.

Certum est 1°, eos qui primi suffragantur ante completum numerum sufficientem votorum, quamvis prævideant sequentes consensuros, teneri ad restitutionem , quia revera influunt in injustum decretum.

2° Satis etiam constat quod si vota secreto confriantur, omnes tam primi (piam ultimi teneantur de damno, etiam 'saltem probabilius) in solidum, sive sciant quid abi sint factui i sive non; quia cum negotium non sil conclusum nisi post collationem omnium votorum, censentur omnes una causa totalis inio'ii decreti : sicut si decem traherent navim, cui trahenda» sufficiunt octo , omnes tamen trahunt.

3° Constat etiam dum vota publice conferuntur, eos qui post numerum requisitum completum consentiunt, si priores ab iniqua sententia auctoritate sua, vel eloquentia, aul aliis modis revocare potuissent, teneri iu solidum ut non obstantes. Idem dic de eo qui nollet suffragari tunc cum videt defectu sui suffragii iniquam sententiam esse ferendam; quia hi tenentur tunc ex officio aul impedire aul suffragari.

Quxslio ergo devolvitur ad casum quo in collatione publica votorum priores suffragantes sint numero sufficientes, utrum qui post csl suffragaturus teneatur de damno, si cx aliquo motivo humano in idem consentiat.

Negant antiquiores theologi, Cajet. Navar. Loss. Sylvius, Vasques, Layman el alii plures; quia cum per priora suffragia numero sufficientia res sit acta cl conclusa , consensus sequentium nullo modo in eam induit.

Affirmant reccnliores, ITenno, Daelman, Perfector Tournely qui etiam dicit hanc sententiam nunc esse communem, el *negant* quod assumunt priores, nimirum completo numero votorum sufficiente rem esse peractam ; voluntque tunc solum rem esso peractam cum post collate omnia suffragia atque enumerata, iturin conclusionem, sententia formatur cl denuntiatur electus aut damnatus, sicque qui votum confert ante conclusionem captam aut sententiam decretam, præccdil finem istius electionis seu negotii, proindeque potest in illud intinge : non secus, inquiunt, ac si duobus vasta/itibus vincam, tertius se jungeret. Idque ir.de magis probant quod nomine omnium consentientium res concludatur c» exeeutioei

mandetur ; non enim cum declaratur electio seu sententia, dicitur, talis habet vola ultra medietatem, et ideo est electus , sed, habet tu vota,omnibus recensitis, el ideo esi e ectus : ergo concurrunt hæc vota ad clc< t on m.

(onfirmalur. 1°. Qui, non collalo suffragio, conclusioni electionis seu sententiæ injusta? concurreret, puta , scriba , vi cujus concursushæcelectioseusententia mandaretur execution!, teneretur de damno : ergo *a fortiori* qui per suum suffragium concurrit ad talem electionem seu sententiam. Ncc obstat quod sine tuo suffragio res nihilominus conclusa fuisset, suilicil enim quod de facio ad eam concurras; quia, ut diximus supra, in negotio restitutionis non est respiciendum ad hanc negativam, *an non farta fuisset res sine illo,* sed ad hanc aiTirmalivam, *an iste fecerit.*

Con/irmalur 2n. Qando vota secreto conferuntur, tenentur, secundum patronos , prioris sententiæ, omnes consentientes ad restiluiionem , etiamsi, juxta Sylvium , sciant jam praecessisse sufficentia vota : ergo a paii dum vota conferuntur publice : neque enim suffragantes publice minus concurrunt per modum unius causæ totalis quam suffragantes secreto. Propter itaque istas rationes, hæc sententia nobis videtur probabilior.

Qua runt hic aliqui utrum liceat sufTragari electioni minus digni, quando dignior eligi potest, et periculum non cine indignus eligatur? *II. affirmative ;* quia sic rem Ecclesiæ vel rcipublicæ utiliter gerit.

Quærunt insuper utrum novilius de cujus idoneitate dubitatur, sil recipiendus an rejiciendus? *11.* esse rejiciendum ; quia juxta Trid. sess.25 de Regular, c. 16, ii solum sunl recipiendi, qui post probationem inventi fuerint habiles : is autem de cujus idoneitate vere dubitatur, non censetur habilis.

§ V. — Palpoy Recursus,

I. Palpo seu adulator dicilur, qui laudibus, adulationibus aul etiam cxprobalionibus movet aliquem ad inferendum damnum , -it injuriam alteri illatam exaggerando aut exprobrando, a viro nobili non ferendam dictitando , vindiciam extollendo , patientiam irridendo, paupertatem vituperando, furti utilitatem praedicando. Qui rrgo his ct similibus modis movent moraliter ad injustam damnlflcatfonem,ptttul graviter ct tenentur ad restitutionem que necesse est quod intendant direcledamnum; suilicil quod illud intendant indirecte, quatenus prævidenl aul præudrr» possunt secuturum ex sua palpatione. H? cooperandi modus parum diflerl a consulente ; quid est enim aliud exprobrare »▮ teri ejus ignaviam, aut laudare vindictam, nisi eam illi consulere? Quæ igitur fusiui de consulente dixi, prodictis hic habeto.

II. Recursus, hoc esi præslans recursum, seu receptator, vulgo *receleur,* dicitur, quicumque securitatem, commoditatem,protectionem, custodiam malefactori præbet, ex quo fit quod vel damnum inferat, velillatum non restituat. Et hunc quoque tenm ad restitutionem manifestum est, cum·', causa injustæ vel acceptionis vel detentinis, unde vulgare adagium : *S'il n'yavùt point de receleur, il n'y aurait point di voleur.*

Tales sunt I°qui vel anle facium offerunt malefactoribus domum suam in asylum , vel post facium ipsos recipiunt formalilcrut malefactores, eos scilicet, eorum instrumenta et furta receptando, custodiendo, occultando. Si enim reciperent ul amicos, ut consanguineos, ul alios hospitos transeuntes; item si furem dumquæritur carcerem et forte ad necem , sub spe emendationis occultarent aul viam evadendi ostenderent, non peccant ncc tenentur ad restitutionem ; quia per se loquendo non sunt causa cur fures aut de novo furantur, aut ablata non restituunt, sed præciseexcreent vel opus miscricordiæ ct humanitatis, vel commercium legitimum, ad quæjus habent. Quod si forte fures inde fiduciam captent iterum furandi aut non restituendi, id respectu recipientium est per acriilens, et ad id censentur tantum se permissive habere. Aliud foret dicendum si ex olliciolenerenlur denuntiare, aut si constaret lures indo sumpturos occasionem perseverandi in maleficiis, ul si jam semel aul bis a vinculis ercpli ad vomitum redierint.

2° Tales sunl belli duces aut magnates qui milites aut subditos, furta, rapinas, exactiones exercentes, fovent ac protegunt.

3° Caupones qui lilinsiamilias alliciunt, pecunias aut mobilia a parentibus ablata occultant, cl sæpc sibi vindicant in pretium compotationum.

4· Interpola lores seu veteramentarii qui omnis generis vetera mobilia sibi oblata indiscriminalim emunt, cum ex boc ipso suspiceri «ditem deberent esse furtiva.

5U Advocatus qui in civilibus patrocinando, liti injustæ, causa est cur cliens non restituat alienum. *Dico, in civilibus ;* quia incrimina ibus sicut reus non tenelur crimen suum fateri donec interrogetur juridice, ita advocatus vices ejus gerens potest crimen illius occultare sicut posset ipse reus, modo tamen non utatur fallaciis aut mendaciis. Etquamvis debeat ex charilale efficere qua ritum in se est ut cliens restituat, si tamen non restituai, non tenelur advocatus ejus loco restruere, quia habebat jus defendendi furem sicut fur ipse : unde eum defendendo et liberando, non est causa cur non resti nat, sed utendo jure suo ad id perm issive tantum sc habet.

Ptles utram excusari non possint a peccatori a restitutione, qui metu mortis aut incendii alleriusvc gravis mali, fures eoruinrefurta in domum suam recipiunt et in ea occultari permittunt, ut quandoque accidit in hospitiis solitariis?

Respondent plures affirmative : quia est actio de se indifferens : *patebit ex modo di~tendis* de participante.

§ VI. — *Participant.*

I. Participans est duplex , in præda et in crimine. Participans in præda tantum , est ille qui post damnum illatum partem jprædæ seu farti accipit ; et hic, si dum par torn accipit nesciebat esse furtivam, tenetur tantum illam pariem restitueras! exstet, aul, <iamplius non exstet, id solum in quo factus esi ditior; quia tenetur solum ratione rei accepta. Si sciebat esse furtivam, tenelur, si exstet, eam reddere; si non exstet, æquiralens, etiamsi inde non sil factus ditior; quia tenetur ratione injustæ acceptionis. Inde qui bona fide bibit nesciens vinum furtivum, tenelur tantum in quantum suo vino velcerevisiæ pepercit ; si sciens, ad ejus valorem, etsi nihil suo vino vel cerevisiæ pepercerit.

Participans in crimine, non solum est is qui immediate per se cum alio actionem Jamnilicativain exercet, ul si duo simul occidant hominem , spolient domum , etc. hi enim potius dicendi sunt coexequcntes quam coopérantes ; sed etiam illi qui ad damnum inferendum præbenl auxilium seu instrumenta, ut qui furi scalas commodant, applicant, tenent, ascendentem sustinent, comitantur ut animum addant, claves adullerinasefficiunl, excubias agunt, venenum, arma furenti in hostem subministrant, prædas facias longius avehunt, etc. Hos porro, dum hæcsponte et nulla urgente necessitate agunt, teneri ad totius damni restitutionem in solidum constat, etiam si sine eorum ope damnum fuisset illatum , quia de facto in lotum efficaciter infiuunt.

II. Sed quæstio valde implexa est et quæ non parum torquet theologos, utrum qui hæcagunt metu mortis aut alterius grasis mali, ul contingit v. g. in captivis apud Tureas remigantibus adversus Christianos, in rusticis avehentibus prædas furtivas militum , etc. peccent cl teneantur ad restitutionem.

Quidam, quando agitur tantum de damno in bonis fortunae inferendo proximo, excusant cl a peccato et a restitutione omnes istas actiones factas metu mortis aul alterius mali longe gravioris malo inferendo, nec solum cas quæ praecedunt aul subsequuntur injustam damnilicationem , ul praebere instrumenta,avehere prædas jam facias, sed etiam eas quæ perse immediate damnificant, ut perfodere parietes, arripere, aspo iaie mobilia. Hujus sententiæ rationes proponemus infra cl solvemus. Quidam condemnant has omnes actiones non solum quæ immediate damnificant, sed quæ praecedunt aul sequuntur ipsam damnificalioncm. Alii tandem distinguunt : has excusant, illas condemnant. Prima sententia est nimis laxa ; secunda videtur nimis dura ; tertia , inter utramque media , videtur prohabilior ct communior ; juxta quam

Dico i" Exsequi metu mortis actionem immediate damnificativam, uteverlere muros, perfodere parietes, pecunias, mobilia alia arripere, ejicere per fenestram, pecora stabulis abigere, ignem in acervum injicere, etc. est illicitum el parit obligationem restituendi ; quia tales actiones sunt intrinsece malæ ; quid est enim hoc aliud quam furari? Quod autem es' intrnsece malum, nullo bono fine cohonestari potest , cl non sunt facienda mala ul eveniant h»»na.

Dices 1° Ex tali actione sequitur duplex effectus, unus bonus, scilicc*. salus mea; aller malus, nempe damnum proximi : poe-

sum autem intendere bonum effectam et me habere permissive ad malum ; sicut in defensione occisiva contra injustum aggressorem, aut in expugnatione turris ubi includuntur simul innocentes et hostes, intendo defensionem meam et permissive me habeo ad mortem aggrcssonsaulinnocenlum,quod est licitum, secundum D. Thomam infra q. 64, a. 7. o. Ergo.

R. Nego paritatem. Disparitas est, quod in utroque casu posito, defensio seu salus mea æque immediate sequatur ex actione mea ac mors aggressorisaulinnocentum. At in nostro casu salus mea non sequitur immediate cx actione mea damnificativa, sed ex voluntate mutata minantis : unde prius fit malum quam sequatur bonum, quod est proprie facere mala ut eveniant bona, quod est illicitum.

Dices 2° Ablatio seu damnificalio rei alicnæ non est injusta, nisi in quantum dominus est rationabiliter invitus : atqui in casibus conclusionis dominus non est rationabiliter invitus: ergo. *Prob. min.* Dominus non potest rationabiliterexigcreulcum dispendio vilæ mcæ consulam bonis ejus temporalibus quæ sunt inferioris ordinis. Ergo.

Confirmatur. Dominus non potest rationabiliter exigere ut ipse fur ipsi restituat injuste ablata cum dispendio vilæ : ergo *a fortiori* quod innocens vitam profundat pro ipsorum conservatione.

R. N. min. Ad prob. D. ant. 1dominus non potest rationabiliter exigere ul cum dispendio vilæ meæ consulam bonis ejus temporalibus per actum positivum , v. g. impediendo fures, exstinguendo incendium, *C. ant.* nisi forte ad id tenear cx officio : per non ablationem seu non destructionem rei suæ possessæ, *N. ant.* Si enim teneretur dominus consentire rei suæ ablationi propter alterius periculum, sic, ut quisque pro gravi suo damno vitando posset aliena smriperc, sequeretur summa rcipublicæ perturbatio el totalis boni communis eversio, dum quisque in propria causa judex el cupiditate habendi impulsus, tingeret damnum grave ubi non esset; ct fures, audaciores facti, quos vellent gravi metu incusso socios criminis haberent, sicqueomnia furibus ct furtis replerentur. Quamvis ergo dominus in his casions forte teneretur cx charilate temporalia dare, non tamen tcnelur consentire ul sibi ab aliis surripianlur : sicut dives qui in gravi necessitate tenetur dare elcemosyiuœ pauperibus, non tamen tenetur coriM-ntin ut pauperes sua auctoritate surripiant.H peccant tcncnlurquc ad restitutionem si b-ciant.

Et hinc patet responsio ad confirmais nem. Non enim diflerre restitutionem propter grave damnum, est rcipublicæperturbalivum et bono communi nocivum, sicut furari. Adde quod, licet præceptumrestituendi reducatur ad præceptum Aon *funbcris,* tamen inter se differunt in hoc qiM istud prohibeat actum vitii, illud veroprtcipiat actum virtutis, qui, ut sit vere virlutis, debet vestiri omnibus circumstantia loci, temporis, opportunitatis, etc. quod non requiritur ad non ponendum actum vitii.

Inst. Licet in extrema necessitate absque onere restitutionis aliena rapere, in quantum opus est ut necessitati subveniatur: sic fame morienti licet panem alienum surriperc; sic fugienti hostem persequentem licet conculcare alienas segetes, sinon adsit alia via mortem intentatam evadendi. Ergo similiter.

R. N. conscq. Disparitas est, quod incisibus instanliæ salus mea sequalur immediate cx actione mea aliunde damnificativa, ita ut hæc sit medium quasi cx natura rei in tali casu ad meam salutem. At in casibus conclusionis salus mea non sequitur immediate cx actione mea damnificativa, sed ei posita sequitur cx mutata voluntate furis unde in tali casu est facere malum ut eveniat bonum, sicut jam dictum est. Altera disparitas est, quod in casibus instanliæ non sequatur inconveniens nocivum bono communi, sicut sequitur in casibus conclusionis, *ul probavimus.*

Dico 2° Probabilius nobis videtur actiones quæ non sunt immediate per se damnificativæ, sed quæ præccdunl aut subsequuntur damnificalioncm , ut commodare scalas, claves, etc. aperire januam, sustentare ascendentem, remigare apud Tureas contra christianos, aggeres construere, longius avehere prædas jam facias, etc. si fiant nictu mor lisant mali altei ius longe gravioris quam sil damnum inferendum, non esse illicitas nec restitutioni obnoxias. Quia istæ actiones sunt secundum se indifferentes, el propter bonum finem fiunt, nempe ad salvandam vitam : non est autem illicitum ponere ac-

tionrm secundum se indifferentem ad bonum linem, licet ev alterius malitia sequatur malum, maxime quando bonus offectus f'l majoris moincnli quam damnum quod n illa sequitur per accidens.

Si diras cum adversariis, lias actiones, quamvis secundum se sint indifferentes, Limen prout hic et nunc fiunt, non osse indifferentes, sc«l revera concurrero ad damnum: *R.* quod non concurrant ad damnum prout sunt ab agente, sed ex perverso usu et mala xolunlale furis cis abutentis.

Confirmatur conclusio ab inconvenienti. Si præiaiæ actiones sint damnanda?, non video quomodo excusari possint infinilæ prope actiones quæ passim ut licitæ admittuntur. Sic peccabit el eril obnoxius restitutioni qui, metu mortis adactus, reddet depositum gladium repetenti in internecionem inimici, aut pecunias depositas abusuro ad usuras, ebrietates, scortationes, etc. Similiter peccabit caupo qui metu moi lis subministrat potum se inebriaturis. Item peccabit puella quæ, ex honesta aut etiam utili et necessaria causa, se offert conspectui adolescentis quem novit inde pcccalunim.Item rcuseritqui cx audientia confessionum aut ex alia honesta actione quam ponit, prævidct secuturam pollutionem, el saconla alia quæ non minus quam præfa-Leacliones,uthicelnunc fiunt, concurrunt id malum effectum. Imo magis et quæ remote influunt etiam erunt illicit®. Sic peccabunt el erunt obnoxu restitutioni, qui arma aut venena vendunt promiscue, cum sciant aliquos uti iis in aliorum perniciem; similiter qui lucos, taxillos, chartifolia vendunt quibus sciunt plures abnti, et sic discurrendo per innumeras prope actiones quæ continuo occurrunt; quia hæ etiam actiones suo modo influunt in malum effectum, el licet minus proxime quam præccdcnies, induunt tamen.

Ceterum, ut rei aliunde obscuræ citam frequenti lux aliqua affulgeat, noti pigebit rem aliius repetere, el revocare quiri sil voluntarium directum, quid indirectum. Voluntarium directum et in se dicitur, quidquidpcrseproccdila voluntate, seuomnisaclusqui per se intenditur, illicitur, impetatur rdadrnillitur a voluntate : ul si deliberate odisti hominem, v is occidere, occidi imperas, occidere volenti applaudis, consentis. Porro damnum sequens ex actionibus de quibus est quæstio, non esse sic directe et iu se voluntarium palam est. Voluntarium indirectum seu in causa dicitur, quod quidem secundum se et in se non intenditur, eliciluraut imperatur a voluntate, tamen ratione alicujus perse votiti prævidelurscculurum, el ideo voluntarium censetur ac imputilur, diciturque voluntarium incausi, voluntarium interprelativum seu praesumptum.

Ul autem aliquid sil voluntarium in causa et indirecte, communiter tria requirunt 'heo'< gi : 1 quod sciatur aut sciri nossit ac debeat sccutuium ex tali causa; 2 quod no i ; 3" quod debeat impediri per amotionem ta,:s causæ. Si enim nulla lege tenear abstinere a tali actione, quin potius habeam ius ad illam, nulla est ratio cur effectus malus sequens ex illa per accidens el contra meam intentionem, mihi imputetur ul voluntarius.

Porro unusquisque tcnelur cx lege, molo cbarilalis, modo jusliliæ, abstinere ab actione exqua prævidct malum effectum secuturum, nisi eam ponendi habeat aliquam rationabilem causam. Quandonam vero adit causa rationabilis, non polest assignari una regula certa, cum infinitis prope modis casus diversificcnlur; sed id arbitrio prudentum el communi hominum sensui relinquitur. Pro quo tamen non male quatuor proponuntur consideranda. T'Tanto major requiritur ratio quanto majus est malum quod sequitur. 2° Tanto major requiiitur ratio quanto causa seu actio quæ ponitur propinquius concurrit ad malum. Sic major requiritur ratio in sustentante ascendentem furem, quam in commodante scalam. 3° Major requiritur ratio quando sine tua cooperatione effectus non sequeretur, quam si adhuc sequeretur. 4 Major requiritur ratio quando effectus est contra justitiam in damnum tertii, quam si sit contra alias virtutes, puta temperantiam. Hæc sane videntur rectæ rationi conformia, et cx his minus erit difficile resolvere pluresrasus in praxi salis implicatos. Confer quæ dicam art. seq.§ t cl diss. 10, a. 5, § 1, prubat. 4; item de Temp, diss.fi, a. 11.

Obj. 1° condemnationem hujus propositionis ab Innoc. XI ·. « Famulus qui, subii missis humeris, scienter adjuvat herum » suum ascendere per fenestras ad snipran» dam virginem, ct mullotics ci subservit

» deferendo scalam, aperiendo januam, aul » quid aliud simile cooperando, non peccat a morlaliter si id faciat metu notabilis de- d lrimenti, puta, ne a domino male trac- » lelur, ne torvis oculis aspicialur, ne domo » expellatur. »

R. banc propositionem jure eSse damnatam, intacta præsenti sententia. Io Quia excusat famulum sic cooperanlem metu levis mali, nimirum torvi aspectus, aul expulsionis, quod sub ementito nomine *gravis detrimenti* obtendit. 2° Quia excusat eum qui jam multoties huic turpitudini ministerium praebuit, cum slatim post primas vices talem herum deserere debuisset. Non credimus autem fuisse damnandam si excusassel famulum qui metu mortis semel opem hero suo tulisset, et inde ipsum deseruisset.

Obj. 2° Quidam ex his cooperatoribus possunt juste occidi ab his qui injuste invaduntur, ut remiges Christiani apud Tureas, auxiliantes nodu invadentibus domum alienam , etc., ergo inique agunt. *Patet conseq.* quia alias scienter darelur bellum justum ex utraque parte.

It. D. ant. Possunt occidi jure vindicta? tanquam rei criminis, *N. ant.* jure defensionis, *C.* quomodo possunt occidi pueri aut amentes aliive innocentes inclusi in turre expugnata aut positi in fronte prælii. Nec repugnat dari speciem belli justi ex utraque parte, quando cx una parte non est propinqua et direcla oppugnatio : ut patet in servo jure belli qui potest fugere, ct tamen a domino castigari ; item in incarcératn qui eflra to carcere fugere potest, et tamen ideo puniri, et aliis. Secus si oppugnatio esset propinqua et directa cx utraque parte : unde isti remiges apud Tureas dum impetuntur a Christianis, non possunt se sic contra eos defendere ut ipsos lædant vel occidant, sed debent a remiga lionedcsislere; quia vel cessat coactio; vel si non cesset, non vitabunt illi patendo mortem, cujus metu remigant, sed aliunde incurrent.

III. *Petes* utrum, quando plurcs immediate concurrunt ad damnum. v. g. spoliant vincam, domum, ærarium, ntc., teneantur ad institutionem totius in solidum?

H. sub distinctione. 1 Si mutuo consensu etc ns.lio.se invicem cxriiantesconcurranl, tenentur omnes in solidum , quia tunc unusquisque est causa non solum partialis damni quod per se facit, sed etiam dani quod alter facit ; sicque omnes per unius causæ influunt in totum damma Ita probabilius Solo, Bannes, Cajet.Ha quos citat ct sequilur Sylvius contra Pahl Sylvcst. Navarr., etc.

Idem cum iisdem videtur dicendum gregariis militibus , qui in bello 'njib' concurrunt ad expugnandam urbem;il secus enim ac spoliantes vineam coeunti-, unam causam el quasi una manu utk spoliant ac in lotum damnum influunt, siquidem unus alteri praebeat fiduciam, auctoritatem et qualcmcumquc opem,r unus sine aliis facinus aggredi fuissetausa; si enim et hic, ct illi, ct alii se subtrahere tandem tam pauci restarent ul expugm.': non auderent.

Si dicas. Dum latro non audet aggre. aliquem euntem cum socio, quem tam aggreditur dum videt alterum latronr- velle aggredi socium, iste alter latror,· tenetur restituere damnum quod priores intulit, licet ipsi fiduciam ad furtum p» buerit : ergo similiter de gregariis militita *R.* Vel iste alter latro fiduciam primo sciet- ter præbuit, vel non. Si hocsecundum,t? mirum quod non teneatur ad damnumqt»i primus fecit, quia non est ipsi voluntarie" defectu cognitionis. Si scienter, existir quod teneatur, quia tunc voluntaries efficaciter ad istud damnum influxit ; ù gregarii milites.

2° Si plurcs concurrant ad damnum, non communi consensu se mutuo excitatles , sed per accidens , tenetur quisqc' tantum ad suam pariem : ul si plurite vastantibus vineam aul spoliantibus ær? rium, ut superveniens luam pariem accipias ; teneris tantum ad tuam partem d non ad paries aliorum ; quia non influis in illas.

IV. Sed ulterior quæstio est, an furanda partem levem , pecces mortaliter et tenearis sub mortali hanc levem partem restituere, si scias damnum grave aliunde ab aliis cs* inferendum aut illatum; imo etsi tum inscias, sed postea rescias, tenearis similiter tuam partem levem restituere sub mortali. \. g. itinerando ingrederis tineam; vida eam jam ma na ex parte spoliatam, aulscü brevi spoliandam ; inierim unum elalterum botrum colligis : peccasne mortaliter cl te· nerisnc sub peccato mortali istos |eurat botros restituere? Item furaris unum ct alterum botrum cx vinea integra, nesciens quid sil deinde luturum ; postea rescis a furibus esse totaliter spoliatam : tenerisne ilerum sub peccato mortali restituere tuos paucos botros ?

R. *negative* cum Soto , Maldero , Salmanliecnsibns, Lessio el aliis. Quia nemo procat mortaliter in ratione furti, neque sub mortali tenetur restituere, nisi grave damnum intulerit, vel fuerit causa gravis damni ab aliis illati : atqui in utroque casu p?$ito grave damnum non intulisti, nec fuisti causa gravis damni ab aliis illati. Ergo.

Confirmatur ab absurdis. Ex opposita sententia *sequilur* 1°, quod surripiens astemarege peccet mortaliter el teneatur sub mortali illum restituere, cum sciat mulla medica passim a regesurripi, quae cum illo œsummam notabilem efficiunt. 2° Itinérantes qui in via quosdam calamos aut quædam gramina conculcant, peccant mortaliter et tonentur sub mortali ad restitutionem,cum sciant id pariter fieri ab aliis itinetanlibus. 3' Qui furatur assem a Petro a quo novit alterum furatum fuisse novemdecim asses, magis peccat et tenetur strictius ad restitutionem quam iste alter; is enim peccavit lanium venialiler et tenetur Unium sub veniali restituere; ille autem peccat morlaliter et tenetur sub mortali restituere. Hæc sane omnia esse absurda nemo non videt.

Dices 1° Singuli cooperantur gravi damio: ergo singuli peccant mortaliter el tenentur sub mortali restituere.

R. *D. ant.* Singuli cooperantur gravi damno in gravi quantitate, *N.* in levi quantitate, *C.* Id autem non sufficit ul peccent morlaliter, eo praesertim quod non influant in lotum damnum neque totalitate causæ neque tolalitale eflcclus, cl sit contra cujusqueintentionem ut sua pars conjungatur cum aliis el fiat grave damnum.

Dut. Qui modicum quid pluries furalur, quando complet summam notabilem, pectat mortaliter cl tenetur sub mortali restituere: atqui in nostro casu singuli complent summam notabilem. Ergo

R. *N. conseq.* Disparilas est, quod primus compleat damnum notabile a se factam, sicque per se graviter lædil proxiuum-.sccus in noslro casu.

Dices 2° Omnes isti poeeunt cogi per excommunicationem ad restituendum istud leve damnum quod quisque intulit : ergo peccaverunt morlaliter, ct tenentur sub mortali restituere.

R. N. conseq. Potest enim quis compelli per praeceptum el excommunicationem ad id ad quod ante praeceptum non lenelvalur ex natura rei nisi sub veniali, quando nempe adest justa causa talis compulsionis, v. g. ad solvendam mulclam.ddcomparcndum supplicationi publicae; in noslro autem casu potest subesse justa causa talis compulsionis, nempe grave damnum resarciendum.

Inferes. Ergo potest quis omnia bona perdere et nemo tenebitur ipsi restituer*· sub mortali.

R. C. illationem. Seque id absurdum videri debet; cum poscit omnia perdere, el nemo sub ullo peccato teneatur restituere, ut si ab aliquo inculpate damnificetur in lotum.

$ VIT. — *Mutus, non obstans, nnn manifestans.*

I. Illi tres concurrunt ad damnum negative tantum, in quantum illud non impediunt cum possunt et debent impedire; ex quo fit quod damnum ipsis imputetur.

Mutus est ille qui tacet cum posset et deberet loqui, furem prohibendo, dissuadendo, reprehendendo, clamando, etc. ne damnum faciat aut ul illatum resarciat.

Non obstans est ille qui, cum posset et deberet ope corporali impedire damnum aut ejus restitutionem procurare, omitlit.

Non manifestans csl ille qui, cum posset el deberet, non denuntiat, non delegit malefactorem , sive ante facium ul impediatur, sive post ut restituatur.

Itaque mulus omittit operam verbalem erga damnificantem ; non obstans, operam corporalem erga emndem ; non manifestans , operam verbalem erga magistratus aut dominos damnificatos ve» damnificandos.

Hic. q. 7. o. et nd 3.—II. Ulhi 1res, dum damnum non impediunt, tencanlurad illius restitutionem , tria requiruntur: primum , quod impedire culpabiliter omiserint; secundum, quod sine suo gravi domno potuerint impedire; tertium, quod impedire teneantur ex juslilia.

Circa primum, dixi supra cos qui lenen-

tur ratione contractus expressi, teneri ex culpa juridica quandoque lata , quandoque levi, quandoque levissima; eos vero qui tenentur ralione quasi-contractus seu officii, teneri tantum ex culpa theologica, plus aut minus, secundum gravitatem culpae. Require supra art. 6 et 7.

Circa secundum, hujus ratio est; quia nemo censetur velle se obligare sive ex contractu sive ex officio ad impediendum damnum alterius, quando id non potest sinesuo gravi detrimento, nisi id exposcat speciale pactum seu officium , vel nisi ex longe copiosiori stipendio id eruatur, vel tandem nisi damnum impediendum longe praeponderet damno quod incurreret impediens. Ita Solo, Navar. Serra, etc.

Ilinc colliges, prætores, custodes et similes non teneri impedire damna particularium, furta, homicidia, cum detrimento vitae, fama?, aut gravi damno rei familiaris; secus si ageretur de impediendo damno communi hærcsum , proditionum reipublicæ et similium.

Colliges c contra, militem teneri pugnare cum dispendio vitae, pastorem ministrare sacramenta ovibus tempore pestis, eas contra haereticos ab errore defendere, etiam cum vitæ periculo; quia eorum officium id exposcit, el ad id sunt instituti.

Circa tertium, illud negat Cajetanus cum Angelo cl Richardo, vullquc solam obligationem cx charitale sufficere ul non impediens damnum teneatur ad restitutionem. Sed oppositum communiter sustinetur cum Auclore. *Ratio est ;* quia obligalio restituendi oritur cx solius justiliæ, non charitalis violatione.

Dices 1° Alexander III, *c. Sicut dignum.* 7, de Homicidio, dicit quod, *Qui ρηµιῖ hominem liberare a morte cl non liberavit, eum occidit.* Et Innoc. III, c. *Quanta·* ile Sentent, excom. declarat excommunicatos cos qui cum possunt non obstant nc manus violent® injiciantur in clericos. Ergo.

R. ad primum, sensum esse, cum qui non liberat a morte hominem dum potest, esse reum homicidii, prout homicidium est contra charilalem ,* non prout est contra justitiam ; quo sensu dixit S. Ambrosius de divile non largiente eleemosynam pauperi : Si non *pavisti , occidisti.* Insuper probat Sylvius ibi non agi de his qui mere se habent negative, sed de his qui se positive habuerunt ad damnum, scilicet decomllan. libus percussores S. Thomæ Canturiens», non ut percuterent, sed ut percussorilxu opem ferrent.

Ad secundum, neganda est consequent»; alia enim est ratio excommunicationis, alk restitutionis. Ad excommunicationem solicit grave peccatum sive contra charitatcm, sive contra justitiam ; ad restitutionem ver requiritur peccatum contra justitiam. Insuper Glossa hunc textum explicat dehisqu. cx officio impedire tenentur.

Dices 2° Ille obnoxius est restitutioni, qui est causa damni : atqui qui potest H debet etsi ex Sola charitale, est causa morali» damni, tunc enim damnum est ipsi voluntarium interpretative: ergo.

R. D. maj. Ille obnoxius est restitutioni, qui cstca usa damni per violationem justitii, *C. maj.* per violationem charilatis tantum, .V. *mai. et ad hunc sensum distincta* minore, *N. conseq. Solutio palet.*

Inst. Docent communitor theologi, eum qui , accepta a fure pecunia, spondet « nihil dicturum, teneri ad restitutionem etiamsi non sil obligatus cx justitia impedire. Ergo.

R. Talem plerumque teneri ad restitutionem non præcisc quia Licet aut non impedit, sed quia sic spondens accepta pecunia se nihil dicturum, regulariter securiorem et audaciorem reddit furem, sicque positive influit in damnum. Quod si per hoc non reddat furem securiorem, non tenetur secundum. Soto, nisi munus acceptum sit pars furti.

Dices 3° Qui non obligato ex justitia impedire consulit ul non impediat, tenetur restituere : ergo *a fortiori* qui non impedit, cum sil causa damni propinquior.

R. N.anl. nisi consulens adhibeat vim aut fraudem ; quia cum isqui damnificatur non habeat jus strictum ut ego impediam ipsius damnum, non facit illi injuriam qui mihi simpliciter consulit non impedire.

Utrum aulcm qui sic simpliciter consulit, sed cx intentione nocendi proximo, teneatur ad restitutionem 7 *R. negative;* quia intentio nocendi per opus quod dc se elin his circumstantiis non est injustum seulæsivumjuris alieni , non est conti a justitiam, sed cunlra charilalem. Vide quæsalisfuse diximus circa haucdifficultatem supraa. 12, conci. 2.

III. Π1 voro tenentur impedire ex justitia, I qui tenentur «contracta aul qua.i-conlrac- lu, hoc est, ex officio ; quia qui suscipilof- ficium, implicite se obligat ad præslanda ea j qu® sunt illius officii.

Hinc inferti 1° Principes, magistratus, gubernatores, prælores, et alii quibus in- cumbit cx officio invigilare tranquillitati communi cl indemnitati civium , tenentur id restitutionem omnium damnorum quæ ei sua negligenlia sequunlur, ut si non impediant detrimenta suis subditis illata a feris, a latronibus, etc.

2' Tenentur assessores, consiliarii, elec- loresqui, vel tacendo vel non coinparcndo cum possunt, non impediunt iniquam sen- tentiam, constitutionem , electionem, etc.

3° Tenentur tutores, curatores, adminis- tratores bonorum, non impedientes damna illata pupillis, minorennibus, ecclesiis, xenodochiis, clc.

4 Tenentur famuli, domestici quibus spe- cialis cura domus aut rei familiaris deman- data est, quales sunt præfccli domus, œco- nomi,coqui, cellarii, granarii , etc. si non impediant damna robus sibi commissis illa- ta, sive ab extraneis sive a conservis. Idem diede eo qui herum comilalur in via, quoad ejus personam el res quas sccum defert.

Illi aulcm quibus specialis rerum cura non elcommissa, juxta communem sententiam, diam tenentur de damno quod hero ab ex- traneis inferri permittunt; quia hoc ipso quo suscipiunt officium famulatus, tacite se obligant ad vigi'andum indemnitati domini. Sol plurcs negant· os toncii de damno illato i conservis. Non video tamen cur minus respectu conservorum quam respectu extra- neorum teneantur; imo, ut bene advertit rccrnlior theologus, quo damnum facilius, frequentius, diul:u inferri potest, eomajor incumbit illud advertendi obligatio. Qua- propter existimo, omnibus omnino famu- lis, domesticis , incumbere obligationem impediendi damnum domino a quocumque inferendum. Strictior tamen est obligatio illonim quibus cura rerum commissa est quam aliorum.

5 Custodes urbium, agrorum, vinearum, silvarum, fluminum, gabellorum , vecti- galium , tenentur indubie ad restitutionem vectigalium aut damni illatiagris,sy l vis, etc. dum fure, dcprædalorcs, defraudatores, etc., nun impediunt.

Sed utrum etiam ad solutionem pœnæ seu mulctæ quam damnificantes solverent si essent denuntiati aul deprehensi, lencan- tur, dum ipsos non denunlianlaul nonap- prehendunt, conltovertilur.

Quidam affirmant, Salonius, Bonæ Spei, Ethica amoris, Perfector Tourncly, etc. *Quidem negant,* Sylvester, Sylvias, Les- sius, Navar.etc. Cui sententiæ ut probabi- liori ct communiori subscribimus ; non qui- dem ca ralione, ut quidam volunt, quod pœna non debelurante sententiam judicis, quia hic non agitur de solutione pœnæ ut pœnæ est, sed de damno quod ex ejus non solutione obvenit rcipublicæ aut domino. Ratio ergo hujus scnlcnliæ est ;quiacusto- des non tenentur ex justitia accusare inhunc finem ut respublica vel dominus ditescat ex mulclis, sed ut vectigalia solvantur ct damna impediantur. Ergo. *Prob. ant.* Officium il- lorum non est, neque ad hoc constituuntur, ul procurent muletas, sed ut recipiant vecti- galia cl res sibi commissæ serventur indem- nes. Ergo.

Confu malur. Mulclæ non imponuntur, ul cx cis respublica aul dominus ditescat, sed ul leges serventur cl subditi in officio contineantur; non enim alia ratione mulctæ pccuniariæ imponuntur quam corporales , puta carccris, exilii, triremium ; in his au- tem attenditur solum ratio legis servanda?. Ergo cl in illis : er o eu lodes non consti- tuuntur ul cx mulclis commodumrcporlel respublica vel dominus.

Dices cum Ethica amoris. Officium cus- todum est non solum cavere damna, sed cl periculum illorum a'i iquiii frequenter fu- turorum , quod non cavelt r nisi per mulc- lam, mulctandorumque denuntiationem. Ergo.

Λ. inde non prohari custodes tenori ad so- lutionem mulctæ, sed ad aliqualem restitu- tionem, pro quanto scilicet ex suo silentio aut negligenlia augebitur fiaudalio vectiga- lium, aut damnilicatio rerum sibi commis- sarum, secundum arbiliium viri prudentis. El hoc non negamus.

Dices iterum cum eodem ct cum Perfec- tore Touniely. Licel custodes primario con- stituantur ul damna caveant aut vectigalia exigant, tamen secundario etiam constituun- tur ut per muletas aut occupationem mer- cium reparetur quod aliorum veleorumdem depvædanliuin seu fraudantium injuria ac

fraude perditum est : ergo hoc damnum resarcire tenentur custodes per solutionem mulctarum ant valorem mercium.

R. quod si constaret talem esse intentionem legis in impositione mulclæ, admittenda videretur hæc sententia. At id neque constat neque probatur, quin potius contrarium videtur verius, saltem regulariter loquendo : sicut enim, uldixi, tale commodum non intenditur per legem in impositione mulclæ corporalis, ita nec in impositione mulclæ pecuniari®, cum eadem ratione et eodem motivo imponantur mulclæ tam corporales quam pecuniariæ, nimirum , sicut dixi, ut leges exacte serventur et subditi contineantur in officio ; ita saltem per se cl regulariter loquendo. Unde quod lucrum cx mulcta aut occupatione mercium obveniat reipublicæ aut domino, id videtur extraneum et accidentale intentioni legis, nisi aliud exprimatur aut aliunde constet. Hæc tamen dixerim inquirendo magis quam resolvendo.

Cæterum graviter peccant, qui data pecunia aut alia via corrumpunt custodes, ne contra juramenti sui religionem suis fungantur officiis; iique ad damna inde sequentia tenentur, non restituentibus ipsis custodibus.

Petes 1° utrum custodes qui se abscondunt ne videantur a damnificantibus, ut sic cosin actuali damnificalionc deprehendant, teneantur ad aliquam restitutionem ?

R. negative cum Navarro et Sylvio. Non tenentur domino, qui abunde compensatur per cos qui deprehenduntur ; non damnificantibus, quia nulla lit ipsis injuria. Imo ct a peccalosunt immunes si id faciant ut damnificantes in facto semel deprehensi efficacius corrigantur.

Petes 2° utrum testis qui, a judice legitime interrogatus, tacet cl recusat ferre testimonium , teneatur dc damno quod cx ejus silentio sequitur?

R. probabilius negative cum Bannc, Sylvio, Lessio, ctc. Quia mandatum judicis aut superioris non imponit obligationem juslitiæ commutalivæ , sed legalis lanium obedicnliæ : unde testis tacendo non peccat contra justitiam commutalivam, sed contra legalem tantum seu obedienliam. Nec obstat quod judex seu superior lentet illi imponere ollicium testificandi, quia talis illud nun accplat: obligatio autem juslitiæ commulalivæ maxime in Jactibus nostris liberis magis oritur ex acceptatione oWia* quam ex impositione superioris, quak. acceptando promittit et se obligat,sectos non acceptet. Idem propter eamdemr.fr, nem videtur dicendum de illo qui, p. mulgalo monitorio ad revelandum crini ' non revelat. Sed iterum dc hoc infra if. de injustitia tostis.

IV. Quaeritur specialiter utrum conk sariusqui ex ignorantia aut negligenliap? viler culpabili non injungit poenilenli titulioncm ad quam tenetur, fiat ipse oL xius huic restitutioni?

Ante responsionem , suppono l°quodp confessarius qui in hac parte deliquii,palea moneat pœnitentem suæ obligationis, sit ipse liber ah illa; quia tunc non pol* amplius censeri causa non restitutionis, s ipsa pœnilentis malitia.

Suppono 2° quod , si pœnitenti interrganti an debeat restituere, nihil respondret confessarius, certo teneretur ipse restituere ; quia silens in his circumstantiisn se habet tantum negative ad non restitutinem, sed censetur ad illam concurrere positive ut suadens aut consentiens ; vérifialurenim tunc commune effatum : *Qui licet, consentire videtur.* Quæstio itaquet·: deconfessario qui mere negative se habel licendo.

Quidam, inter quos Lessius, distinguunt inter confessarios qui cx officio habent curam animarum, ut sunt episcopi el parochi et inter cos qui ex officio non habent,ul sunt regulares : primos censent teneri ai restitutionem , non secundos. Addit tamen Lessius etiam primos probabiliter non teneri.

R. Probabilius est confessarium qui lalem, sive ex officio habeateuram animarum, sive non , non teneri in casu proposito ad restitutionem. Ita ex nostris Ledesma,Serra ; ex extraneis Valentia, Sa, Layman, Sporcr, Daelman , etc. contra Navar. Sylvium, auctorem Suppl. Tournely, etc.

Prob, 1° Confessarius tenclur ex officio monere pœnitentem obligationis restituendi in ordine ad spiritualia tantum, non in ordine ad temporalia sive ipsius pœnilentis sive alterius tertii ; officium enim istud lotum csl spirituale: ergo dum omittit monere, non violatjustitiam in ordine ad temporalia, sed in ordine ad spiritualia tantum: sola autem violatio juslliliæ inducit obligalionem restituendi, proindequeconfessarius

(enetur reparare damna spiritualia si sc- I qiiantur cx suo silentio, non temporalia.

Confirmatur. Custodes, ut modo dicebam, ex ipsis Navarro et Sylvio nobis hac in parte adversariis,qui non impediunt secantes li-gna, aut dissimulant fraudantes vectigalia non tenentur ad muletas, sed solum ad dam-na aut vectigalia ; quia non tenentur ex of-ticio monere in ordinead muletas solvendas, sed tantum ad damna avertenda et solvenda vectigalia : ergo similiter in nostro casu.

Ex hac ratione sequitur nequidom con-fessorium teneri restituere ipsi pœnitenli, si cx ejus omissione sequatur illi damnum temporale, puta, si ob non injunctam resti-tutionem ct inde neglectam, aliquas expen-sas ferre debuerit.

Prob. 2° *Dato* confessarium vi adminis-lralionis sacramenti pœnilcnliæ obligari ex justitia in ordinead bonum pœnilcnlisetiam temporale: hæc tamen obligatio non exten-ditur ad bonum temporale alterius tertii, quorum neque pactum neque conventionem ullam etiam tacitam inivit vi adminislralio-nishujusmodi præcisc: ergo omittendo pec-cabit quidem contra justitiam debitam suo pœnitenli, sed non isti tertio. *Subsumo.* At-qui illi soli facienda est restitutio cui justi-tia csl debita ct respectu cujus violatur. Ergo.

Habelquidem jus ille tertius ut pœnitens ipsi restituat, sed non habet jus strictum ut confessarius qua talis hac de re pœnitentem moneat, cum \ i officii sui ad id se non obli-gaverit: quasi vero confessarius ratione ad-minislralionis sacramenti poenitentiae foret cx officio procurator bonorum tempora-lium cujuscumque.

Dices cum Sylvio. Si princeps aut prætor videat suos subditos nocere aliis non sibi subditis,et non impediat cum potest, tene-tur ad restitutionem, etsi non teneatur pro-curare bonum illorum non subditorum : ergo similiter.

Λ. 1' *hœrcndo primer probationi,* dispa-ritatemesse, quod obligatio principis aut praetoris sit in ordine ad temporalia, obliga-tio autem confessarii m ordinc adspirilra-lia tantum.

Λ. 2° *hœrer.do secundœ probationi,* dis-parilateni esse, quod inter principes clcon-sequenter eorum prælorcs interveniat vic-tualis contractus seu tacita conventio pro bonocl tranquillitate communi, ne sui sub-diti subditis alterius noceant : sicut com-muniter admittitur inter vicinas communi-tates conventio tacitaquoad pastionem el li-gnationem reciprocam in territorio alterius. Unde principes cx justitia obligantur non solum erga suos subditos , sed etiam erga alienos ne a suis vexentur : taiis autem con-tractus seu conventio non inlcicedil inter confessarium qua talem, cl illum tertium cui pœnitens tenetur restituere.

§ VIII. — *Quo ordine cooperatores damni tencntui restituere 7*

T. *Suppono* 1°, eum qui rem adhuc ex-stantem apud se habet, ante omnes teneri cam restituere; quia tenetur ratione rei ac-cept®, et hæc obligatio est omnium maxi-ma ; quamdiu enim res exstat , clamat do-minum, ul communiterdicilur, el ei debe-tur. Quod si bona fide eam absumpsit, tene-tur in quantum factus est ditior , quia id succedit loco rei : si mala fide, tenetur ad lo-tum æquivalens, alioquin commodum re-porlaretex nova sua iniquitate : unde regula juris 36 in 6 ; *Dro possessore habetur , qui dolo desiit possidere.* Insuper cum sciens el volens commodum ex ea re præ cæteris per-ceperit , æquum csl etiam ul præ cæteris subeat onus restituendi. Eo itaque resti-tuente , cæteri cooperatores non tonentur restituere : non domino, quia habel quod suum est ; non illi qui restituit, quia non habet minus quam debet habere. Excipe tamen 1° si mandans concedat exsecutori rem ablatam aut ejus partem ul mercedem ; 2° si herus rem furtivam , puta ovem, a suis famulis consumi jubeat. In his enim ct si-milibus casibus mandans ct herus videntur in se suscipere onus restituendi præ cae-leris.

Suppono 2° quod, quando plures æquali-tcrconcurrunlad damnum, teneanturæqua-li1er ad restitutionem, unusquisque pro sua parte : ut si decem communi consilio in-cendant domum valentem mille aureis, unusquisque tenetur reddere contum ; si duo consulant furtum centum aureorum, unusquisque tenetur refundere quinqua-ginta. Quia obligatio restituendi oritur cx influxu in damnum : ergo ubi æqualis est influxus, æqualis est obligatio. Ex quo etiam sequitur quod si inter eodem modo concur-rentes, v. g. inter plures consulentes, unus magis influat quam alter, teneatur cliain

pluf restituere. Quod si aliqui deliciant, tenetur quisque in solidum ; quia quisque influit in lotum damnum, si non totalilalc causæ, saltem totalilalc effectus.

2, 02. e. 6. ad 3. — Uno autem restituente, alii debent ipsi refundere quisque suam pariem ; quia dominus qui accepit ejus integram restitutionem, censetur ei transmisisse totum jus quod prius habebat : el alioquin ejus diligentia faceret eum pejoris conditionis, cum culpa ct tarditas aliorum ipsi patrocinaretur. Adde quod non restituentes sint causa cur is debeat restituere totum, cum alioquin sufficeret restituere pariem, adeoque sint illi causa damni.

11. Quaestio ilaquc restat de iis qui diverso modo concurrunt : v. g. concurrunt ad eamdem damnificalionem mandans, exsequens el consulens; quaeritur utrum inter eos sil aliquis ordo, ita ut quidam prius totum restituere teneantur, cl iis delicientibus alii?

Contendit Petrus Navarra quod unusquisque immediate teneatur restituero suam partem, majorem vel minorem, secundum quod plus vel minus influxit : v. g. si damnum sil viginli aureorum, mandans teneatur ad decem, exsequens ad sex, consul· ns ad quatuor; quisque tamenad totum aliis delicientibus, llaec sententia non est improbabilis; aliter tamen resolvit S. Thomas, et rurn eo omnes formo lheol. Unde

lhid. a. 7. ad 2. — *Dico.* Primario et principaliter totum restituere tenetur mandans; secundario exsequens, ct consequenter alii per ordinem : ita ut restituente mandante,cæleri sint liberi a restitutione; restituente vero exsoqucnle, mandans teneatur illi restituere, cæleri autem subséquentes sint liberi.

De mandante putet; quia est principalis causa , cujus auctoritate, nomine cl gratia fit, cuique propterca omnes subordinantui ct st rviunt ut instrumenta : unde communi omnium sensu in se suscipere primario totius restitutionis onus. Sane iniquum quin el ridiculum foret quod qui aliis jussit maleficium fieri suo nomine el in sui gratiam , exigeret ab aliis pariem restilulionis.

Mandanti hic accenscndus est qui vi, metu , minis alterum cogit ad maleficium; item qui sive fraude, siv* solis precibus aut consiliis , induxit anum ul in sui gratiam damnum inferret : hi enim æquivalent mandanti> el sunt, sicul ipse, principales in facto, ita ut eliam censeantur in se suscipere onus restitutionis. Imo qui his modii mandantem induceret ad mandandum, prius ipso teneretur, qui foret ipso magi principalis in damno,

De exsecutore qui absque mandante agit, *eliam palet;* quia ipse csl principalis in facto et proprio nomine damnificat. *I)t tincutore* voro qui auctoritate cl nomine mandantis agal, *quidam dubitant* ; quia tunc csl tantum agens secundarius sicul alii cooperatores, proindeque videtur tantum teneri pro sua parte sicut alii.

Nihilominus probabilius est eliam talem post mandantem teneri ad lotum, ct eo restituente, cætcros cooperatores ad nihil tenori ; quia licet non pro se sed pro mandante agat, est tamen post mandantem principalis inter cætcros qui ipsi serviunt el sunl subordinati, sicut ipse est mandanti, ipsum scilicet instruendo, fovendo, animos addendo, armando, etc., idque in ejus gratiam.Ex quo sequitur ipsum præ cæleris in se suscipere onus restituendi.

Cælerum id inlellige de exsequentc qui suo vel mandantis nomine rem agit; sicnim aliorum cooperatorum nomino ageret, non prius nec plusquam illi teneretur : ut si quinque commune consilium ineant incendendi domum, ct unus pro omnibus oleorum nomine ignem injiciat, alii quatuor æque tenentur ac ille; quia non est magis causa principalis quam illi : unde, illo restituente, alii tenentur ipsi suam partenircjlituere.

Inter cætcros vero coopérantes positive videtur probabilius nullum esse ordinem, sed unumquemque teneri ad suam pariem majorem vel minorem pro modo influxus, ita tamen ul aliis deficientibus quilibet teneatur ad totum, ct restituenti lotum cætcris suas partes restituere debeant. *Ratio* <MI;quia nullus alteri csl causa principalis, nec ullus alteri subordinalur aut deservit tanquam ejus instrumentum , sed quisque per se in suo ordino agit : sic palpans non csl instrumentum consulentis, nec consulens palpantis.

Attamen inter coopérantes posilireexuna parle et coopérante? negative cx aikr.'i es' ordo, ita ul prius restituere leneanturcoo priantes positive, cl illis restituentibus sin liberi coopérantes negative; non quia is! sunt illis subordinati, ut dixi de coopérai'

(Ibus positive respectu mandantis ex exsequentis,sed quia coopérantes positive proprie concurrunt ad damnum, coopérantes autem negative, iinproprie tantum , quatenus nempe non impediunt ut tenentur ex oflirio;sicque accipiendo officium, non censentur communi hominum æslimalionc suscipere onus restitutionis nisi post alios : cl sane ridiculus foret posiliveconcurrensqui, cum totum restituisset, dicerei concurrenti negative : Redde mihi partem restitutionis, quia me volentem aut consulentem furari non impedivisti.

Quidam inter concurrentes negative etiam ccmstiluunl hunc ordinem, quod mulusct non obstans teneantur ad lotum ante non manifestantem; quia, inquiunt, mutus cl non obstans debent perse immediate damna avertere, non manifestans vero non debet per se immediate avertere, sed aliis revelare ut avertant, et ideo priores magis principaliter obligantur. Eadem ratione videtur quod custodes et praefecti particulares prius teneantur quam generales, quia particularibus incumbit immediate impedire damna, generalibus autem invigilare tantum ul particulares debite ollicio suo fungantur. Id probabile est. Addunt insuper praefati theologi quod, cum non obstans debeat impedire facto, mullus autem verbo , ct factum sit verbo efficacius, non obstans prius ct strictius obligetur quam mutus. Sed id non satis probatur; quia cx hoc quod unus efficacius influat in damnum, sequitur tantum quod ad plus teneatur, non autem quod piius ad lotum : ul patet dc concurrentibus eodem modo positive, quorum unus quandoque plus induit, alter minus.

111. Quærilur hic insuper utrum si damnum passus uni coopcrantium remittat debitum, cæleri sint liberi ab onere restituendi.

K. sub distinctione. Si remittat ei qui principaliter debet, cæleri manent liberi, quia non tenentur nisi deficiente principali; ita ul si principali solvat, alii ad nihil teneantur, remisso autem habetur pro solutione : unde si remittat detentori rei, omnes alii manent liberi; si mandanti, non liheratur detentor, sed subséquentes, et sic de caeleris subordinate obligatis.

Si remittat imi illorum qui eodem ordine tenentur, puta, uni cx his quorum unus est consulens, alter consentiens, tertius palpans, vel uni cx tribus exsequentibus aut ex tribus mandantibus, quorum quisque debeat pro rata decem : per hanc remissionem qui prius ordine tenentur restituere in nullo sublevantur, quia tenentur independent r a posterioribus, et intentio remittentis censetur esse liberare eum cui remittit, casu quo, non restituente principali, ipse incumbat obligatio restituendi. Alii vero eodem ordine obligati non eximuntur restituere suas partes, quia cum singuli debeant scorsim, remissio facta uni non censetur facta alteri ; sed eximuntur restituere id quod spectabat cum cui facta est remissio : ita ut in casu posito, duo alii debeant restituere quisque decem, ct si unus non restituat, alter debet tantum restituere quindecim; quia alia quindecim censentur condonata a domino per remissionem, nisi forte insinuasse! se tantum remississc ratam, sperans fore ut alii restituerent.

ARTICULUS XIV.

Cuisit facienda restitutio?

Distinguenda sunl hic bona duplicis generis. Alia sunt certa , alia incerta. Certa dicuntur, quorum dominus csl certus el notus ; incerta , quorum dominus est ignotus aut incertus.

$ I. — *Cui bona certa sint restituenda ?*

Q. 62. a. 5. o. — *Dico.* Bona certa ordinarie sunl restituenda ei a quo fuerunt accepta , sive sil eorum dominus, sive tantum legitimus possessor.

Il>id. — *Prob. prima pars.* Restitutio adhibetur ul fiat æqualilas quæ consistit in rerum adæqualione : atqui hæc haberi non potest nisi restituatur illi qui per ablationem habet minus quam debet habere. Ergo.

Prob. secunda pars. Quia dum quis legitimo titulo rem possidet, quamvis non sil verus illius dominus, ut est commodatarius, depositarius, etc. habet tamen jus vel illa utendi, vel illam custodiendi, si r vandi, etc. quod jus lædilur per rei ablationem nec reparatur nisi per restitutionem ipsi factam et non immediate domino.

Hinc inferes, furantem commodatum, locatum, depositum, pignus, debere restituere commodatario, locatario. deposita rio, etc. pariter fucantes res pupilli a curatore vel tutore, res communes ab adminis tratore, teneri ilhs restituere et non vero

dominis, quia alioquin jus illorum violatur. Item surripiens pannum a sariorc, linteamina a lolrice, illis el non dominis debet reddere, propter eamdem rationem ; et insuper quia alias exponuntur periculo amittendi pretium aui laboris, aulinde veniunt in suspicionem rregligenliæin servandis rebus sibi creditis.

Ibid. add. — Dixi 1° *ordinarie;* quia sunt plures exceptiones. *Prima.* Quando ros restituenda apparet graviter nociva ei cui restitutio facienda est, non ei debet tunc restitui, sed vel reservari ut congruo tempore restituatur, vel alibi tradi tutius conservanda; quia restitutio ordinatur utilitatem illius cui restituitur. Idem dic si repetat in damnum alterius; tum quia non habet jus repetendi in hunc linem ; tum quia ex lege charitatis, secundum quam Deus mandavit unicuique de proximo suo, tenemur impedire malum sive spirituale sive corporale proximi, quando commode possumus.

Hinc inferes, te nec teneri nec posse reddere gladium apud te depositum repetenti in cædem inimici, pecunias apud te depositas repetenti ad usuras, ad simomam, ad meretricia, etc. Utrum vero possis si ex non redditione libi immineat grave damnum , dicam modo. Interim

Dices. Parochus tenotur porrigere eucharistiam peccatori occulto petenti publice; uxor tenetur reddere debitum viro petenti, licet voto castitatis obstricto : quia uterque habet jus, ille ad eucharistiam, iste ad debitum : ergo similiter in nostro casu.

R. ad primum, disparitatem esse, quod sequeretur scandalum el infamia petentis si ipsi denegaretur communio : unde subesi justa ratio dandi, quæ non supponitur in nostro casu. *Ad secundum , nego* uxorem posse reddere debitum tali marito nisi subsit gravis causa , puta , nisi timeat exdenegatione graves iras, rixas,odia,blasphcmias, pollutiones, adulterinos amplexus , etc. sic etiam in nostro casu, ul dicam modo.

Secunda exceptio. Quando nihil interest illius a quo ros accepta fuit, quod reddalur immediate domino, potest uni vel alteri reddi. Imo si inlcressel nomini ut sibi immediate reddatur, puta , quia possessor est suspectus aut dissipator . debet domino immediate reddi, nisi forte ex hoc gravius damnum immineret possessori a quo fuit accepta. Unde, secundum Cajctanum,boM Ecclesiæ sunt potius reddenda capitulo quam prælato dissipatori

Tertia exceptio. Quando is a quoresest accepta non est capax dominii vel administrationis , ul est pupillus, filiusfamilias irspectu bonorum adventitiarum , uxorrespectu bonorum communium, religiosus, etc. res reddenda est tutori, patri, prælato, marito, etc. alioquin in foro externo juxta l. *Pupillus,* IT. Dc actionibus, teneberis iterato solvere, nisi probes rem redditam applicatam fuisse in utilitatem patris, pupilli, familiæ, monasterii, ctc. Attamen in (oro conscicntiæ non videtur requiri probationem, sed videtur sufficere ut a secunda restitutione liberis, si prudenter credas cos quibus restituis satisfacturos esse officio. Ab hæc exceptione excipe res concessas religiosis ad usum; bæ enim ipsi cl non praelatis possunt restitui.

Dixi 2° *legitimus possessor,* quia si sit possessor illegitimus sive bonæ sive malæ lidci, res immediate csl restituenda domino, ct non ipsi possessori ; quia nullum jus habet in illam. Est tamen aliqua disparius inter possessorem bonæ cl malæ fidei, pro qua vide quæ fuse dixi supra art. 10.

Petes 1° utrum qui reddit rem domino repetenti in damnum alterius, v. g. gladium depositum volenti occidere inimicum, peccet non solum contra charitalem, sed etiam contra justitiam , teneaturque ad restitutionem si sequatur damnum?

H. affirmative. Est communis cont. Moi. *Ratio est,* quia ille non solum non impedit damnum alterius, ad quod forte non tenetur cx justitia, sed etiam ad illud positive concurrit, præbendo instrumenta quæ nec potest nec debet præberc , cl ideo est vere participans in crimine non minus quam si proprium gladium ministraret. Hinc l. *Si pignore,* ff. De furiis , dicitur : « Qui icr- » ramenta sciens ad effringendum ostium » vel armarium , vel scalam sciens commo- » daverit ad ascendendum, licet nullum » ejus consilium principaliter intervenerit « ad furtum faciendum , furti tamen ac- » tionc tenetur » Item c. *Si tua culpa,* Dc injuriis , jam sæpe cit.

Volunt tamen aliqui quod , si non tradere gladium , sed ipse dominus per se sumeret ex tua domo , te non impediente cum posses, peccares solum conira cbaritalem et

non contra justitiam ; quia tunc te haberes solum negative, non impediendo occisionem quam ex officio impedire non teneris, non «ufem positive cooperarereris.

Sidieas ex hac resolutione nostra sequi quod non etiam liceat reddere pecuniam ei qui scitur ea empturus gladium ad occidendum inimicum : *R. concedo sequelam ,* sinon subsit justa causa reddendi, ul modo explicabo : est tamen disparitas, quod ad reddendum gladium major requiratur ratio, quia proximius influit in damnum; minor pro reddenda pecunia, quia remotius influit : *patebit ex mox dicendis.* Unde

Petes 3° utrum si ex non rdditione depositi immineat depositario grave damnum , non liceat reddere repetenti in sui vel alterius perniciem ?

H. licere non solum absque laesione justitii,sed etiam charitatis. Quia in tali casu damnum sequens non est reddenti voluntarium, neque directe, quia, ut suppono, illud non intendit, quin potius ei displicet; neque indirecte, quia non tenetur cum gravisuo damno omittere redditionem, quæ de se non est mala, ul consulat bono alterius : ad voluntarium autem indirectum requiritur quod possit ct debeat non ponere aclionemex qua sequitur malum. V. art. præc.

Damnum autem quod imminet relinenti, ul ibidem notavi, debet osse proportionalumlum damno quod praevidetur secuturum cx redditione, cum influcnliæ rei reddite in istud damnum ; major enim requiritur causa ad ponendam actionem quæ proxime influit quam quæ remoto, quæ influit in grave malum quam quæ in levo; item major quando alter peccaturus est contra justitiam quam contra alias virtutes: quia mnjor est obligatio jnslitiæ quam aliarum virtutum moralium , cl peccando contra ipsam fil injuria alteri innocenti ct invito; peccando vero contra alias virtutes morales, solus peccans sciens et volens damnum incurrit. Hinc

Inferes 1° Si furens in hostem minetur libi mortem nisi reddas suum aut alienum gladium apud te depositum, potes ei reddere si aliter non possis mortem evadere. Secus si ageretur de occidio· e principis rcîpublicæ valde utilis, quia islud malum prævalcl morti unius particularis.

2°Siquis incusso motu incendii aut alterius gravis damni in bonis fortunæ repetat pecunias apud te depositas, cas daturus ad usuram, licite reddis; *a fortiori* si sit eis abusurus ad ebrietates aul scortationes.

3° Si ex retentione libri perniciosi tibia Titio commodati, timeas graves rixas, bla> phemias, odia , etc., poles reddere : secus, si timeas tantum ne contristetur au! nedesinal libi esse amicus : hæ enim rationes non videntur sufficientes.

4° Si in his omnibus et aliis similibus casibus cogaris a judice reddere depositum aut commodatum , nec possis monendo judicem de damno, aut appellando ab ejus sententia illam irritare; non peccas reddendo, cum non possis aliter tacere.

Dices. Qui sine causa reddit depositum ex quo sequilur damnum, peccat; quia influit in illud : atqui qui reddit cem causa, pariter influit in illud. Ergo.

R. N. min. In lanium enim primns influit in damnum, in quantum ponit actionem quam debebat omittere; el ideo damnum sequens imputatur ei voluntarium indirecte seu in causa. At secundus non tenetur hanc actionem omittere, quia habet justam causam illam ponendi : unde nulla est ratio cur imputetur ei damnum sequens ut voluntarium in causa.

Petes 3° utrum restitutio seu solutio facta creditori mei creditoris sit licita ct valida, ita ut sic restituens sim liber a rccunda restitutione facienda meo creditori ?

R. Talis solutio seu restitutio, nulla sul>sistente causa, in foro conscicntiæ csl illicita, probabiliter tamen csl valida; sed in foro externo est etiam invalida nisi in certis casibus.

Prob. prima pars. Quia sic solvens lædo jus quod habet meus creditor ut ipsisolvam, cl ul ipse per seipsum solvat modo sibi placito suo creditori. Insuper indebite usurpo officium judicis.

Subsistente tamen rationabili causa esset licita, puta, si creditor mei creditoris aliter non posset recuperare suum debitum ; quiâ tunc meus creditor non potest esso rationabiliter invitus, el aliunde facta est æqualilas, cum idem sil te liberare a debito centum aureorum ac tibi illos sohere. Insuper juxta probabilem sententiam, potest creditor creditoris uti compensatione , quando non potest aliter debitum recuperare; ergo licite possum ei cooperari

Prob. secunda pars quæ est Sylvcstri ▾

Solutio, η. 4, et aliorum ; quia solvendo tuo creditori centum , cui pariter debes ccnlum, acquiro jus quod ille habebat exigendi a te ccnlum : unde jus quod tunc habeo in te, æquivalet juri quod habes in me, et sic utor compensatione.

Si dicas me tibi in hoc facere injuriam atque tuum jus lædcrc, sicquc te esse rationabiliter invitum : fateor quoad modum , sed non quoad substantiam restitutionis ; et ideo dixi esse secundum se illicitam.

Advertendum tamen quod, si ex hoc modo restituendi seu solvendi sequatur damnum immediato creditori, tenearis illud resarcire. Unde si equum valentem viginli aureis quem tibi locavi, tradas Titio cui debeo viginli aureos, et inde patiar damnum aut lucrum cessans; non solum peccas, quia, ut dixi, illicita csl talis restitutio; sed insuper, quamvis sis liber a solutione equi, teneris istud damnum aut lucrum inde cessans mihi restituere.

Prob. Ici lia pars. Quia sic jura statuunt ad evitandas lites. Erit autem valida si res debita sit obligata remoto creditori, seu, ut alii dicunt, si utrumque debitum proveniat cx eadem causa : ut si conduxerim a te domum quam a Titio conduxeras, possum Titio solvet c. Similiter si gerens mea negotia , aut ut mihi mutuares , ipse mutuo accepisti centum a Caio ; possum, te praetermisso, reddere centum Caio , sic etiam disponente jure civili ; pro quo vide Sylvest. loco cit.

§ II. — *Cul bona incerta sint restituenda ?*

Bona dicuntur incerta dupliciter : i° simpliciter, quando eorum dominus est absolute incognitus; 2° secundum quid, quando dominus cognoscitur secundum quid et in communi, ignoratur autem quis sit in particulari : ul si scias te debere uni ex pluribus, nescias vero cui.

Omnes conveniunt bona simpliciter incei la, par la cx delicto, puta furiis, rapinis, usuris , iniquis contractibus , etc. , esse omnino restituenda pauperibus, nomine pauperum inlelligcndo non solum ostiatim mendicantes, sed etiam monasteria, xenodochia aut quemlibet usum pium.

Quidam vero'id negant de bonis incertis sine delicto comparatis aut inventis, voluntque possessorem , si post sufficientem inquirilioncm non comparcat dominus, ea posse sibi relinere; quia tunc, inquiunt, habentur pro derelictis. Ila Soto ct post ipsum quidam alii. .Sed contra cum S. Tlioniad communi sententia.

Hic a. 5. ud 3. — *Dico* 1° Omnia kni simpliciter incerta, sive parta ex delicii sive non, sive inventa, sunt expendenda io usus pios, si facta diligenti inquisitione nn comparcat dominus : non enim, ul alii dicunt, dici possunt derelicta, cum mb exstet eorum dominus licet ignoretur, ideoque sunt expendenda secundum ejus praesumptam voluntatem; jure autem pra-u·mitur hanc esse ejus voluntatem ul expendantur in suam vel suorum aut reipublica utilitatem, ut fusius probavimus dissert I dc dominio a. 2, §O: ubi etiam expendimus qu;e diligentia requiratur, quid facto opus si, re distributa, dominus comparcat, et plura alia huc pertinentia; require ibi.

Dico 2" Bona incerta secundum quid sunt restituenda domino meliori modo quo fieri potest. Hoc générale dictum palet cx sc. El hinc in particulari,

Si scias te debere aliquid uni ex duobus vel pluribus, nescias vero cui determinate, ct Ricta diligenti inquisitione dubium perseveret; res est ipsis reddenda in communi, ut vel eam inter sc dividant in revel iu pretio, vel sortiantur, vel aliter inter sc conveniant : iis autem non convenientibus res judicis arbitrio committatur.

Si damnum sit illatum ipsi communitati vel civitati, restitutio facienda est non particularibus, sed ipsi civitati vel communitati ; quia ipsa communitas in se fuit læsa, non particulares. Unde qui cx communibus alicujus civitatis reditibus summam distraxit, non satisfacit si pauperibus ejusdem civitatis restituat; quia pauperes in eam non habent magis jus quam divites,sed tota communitas, idcoque csl ipsi reddenda et per superiores distribuenda.

Si vero damnum sit illatum immediate particularibus alicujus communitatis aulci-v itatis, ul lit in bello injusto aut depraedatione oppidorum, agrorum, in venditionibus, quando nempe mercatores, caupones, pistores ct similes defraudant promiscue ementes mercibus adulteratis, mensuris vel ponderibus injustis, et tamen ignoratur in particulari quibus damnum sit illatum; restitutio fieri debet, non pauperibus, sed in quantum possibile est ipsis personis læsis.

g ergo dcprædalus fueris incolas alicujus pagi, restitue summam per parochum vel virum probum inter ipsos dividendam, serandum proportionem et probabilitatem Usionis cujusquc. Si vendendo defraudaveris, attende quinam plus vel minus accedere solebant ad tuam officinam, cisque plus vel minus redde, scilicet vendendo vel meliores merces, vel viliori pretio, vel meliori pondere aut mensura, vel aliter.

Si tandem uni vel admodum paucis alicujus civitatis damnum intuleris, et absolute ignoretur cui aut quibus, scitur autem civitas, restitutio lacienda est pauperibus hujus civitatis ; quia sic praesumitur esse voluntatem domini : si tamen res sit alicujus momenti, quia si sit levis momenti potest restitui cuivis pauperi.

Ptlcs 1° cui restituenda sint bona defuncti ?

ibid. — *R.* restituenda esse ejus hærcdibussive necessariis sive legitimis, sive abinstestato, sive per testamentum institutis ; quiahærcdes computantur una persona cum defundo, el omnibus ejus juribus succedunt.

Sivero non habeat haeredes, aut hi sint omnino ignoti etiam inquisitione facta, nec de bonis disposuerit : quidam dicunt esse eroganda in usus pios, quia sic praesumitur fuisse voluntatem defuncti. Alii dicunt id esse incertum, el defunctum forte aliud voluisse ante mortem, cl hanc voluntatem incertam domini non amplius cxislcntis non posse ligare viventes, proindeque hæc bona censeri derelicta seu vacantia et sic esse primooccupantis, seu remanere debitori. Utraque sententia est probabilis, casu quo non sint hæredes defuncti ; sed si existant el sint ignoti, prims sen ten liæ csl standum, juxta dicta in prima conclusione.

At vero jure civili, lib. *Vacantia,* cap. De bonis vacantibus, lib. 10, lit. 10, bona quedicuntur vacantia, addicuntur fisco regie, exccplismobilibus peregrinorum ab intestato desccndcnlium sine hæredibus, quæ per episcopum debent in usus piqs erogari, Aulhenl. *Omnes peregrini,* cap. Communia, dc Succos. In Gallia autem bona extraneorum nor. regnicolarum ibi moriendum, jure albinatus perlinent ad regem.

Pelts 2° utrum el cui accepta propler turpem causam sint restituenda?

R. Aut lex prohibet ipsum lucrum, vel causam lucri tantum. Si ipsum lucrum prohibitum sit, impossibile csl quod juste detineatur; ex hoc enim ipso efficitur aliquis injusti tituli et mais fidei possessor, quin contra legem aliquid habet, ut accidit in simoniacis et usurariis. Si autem lex prohibet tantum actum ex quo lucratur, sed non lucrum : supposito actu , tunc quamvis acquirendo tali actu contra legem fecerit, tamen retinendo non facil contra legem, sicut cum quis de lenocinio vel meretricio lucratur; el ideo hæc retineri possunt. Simoniaceautem accepta non sunt restituenda danti, quia dedit contra legem el non meretur accipere, sed convertenda in usus pios. Ifoc ultimum exjure positivo. De hac difficultalfusius disseremus dum dc contractibus sub conditione lurpi.

ARTICULUS XV.

Quando sit (acicnda restitutio.

Q. 62. a. 8. o. — *Dico.* Quilibet tenetur Statim restituere si potest. Addit S. Thomas, vel petere dilationem ab eo qui potest usum rei concedere, quod debet intellid quando non potest satis commode slatim restitui, aul quando impotentia saltem restituendi non est omnino evidens; si enim sit evidens, sufficienter excusat independenlera concessione creditoris.

Ibîd.— *Prob.* 1° *conclusio.* Qui delinet alienum invito rationabiliter domino, peccat: atqui non licet ncc per modicum tempus morari in peccato, continuando scilicet illud aut in eo complacendo: ergo. *Prob. maj.* l°Quia qui detinet alienum invito domino, indebite privat cum usu rei suæ, ct sic facil ci injuriam : ergo peccat. —Infra q. 66.0. 3. ad 2.—2° Quia detinere id quod alteri debetur, camdem rationem nocumenti habet cum acceptione injusta , unde sub acceptione injusta intclligilur etiam injusta detentio : atqui qui injuste accipit peccat: ergo et qui injuste detinet.

Hic a. 8. nd 1. — *Prob.* 2 ' Quamvis præceptum de restitutione facienda secundum formam sil affirmativum, implicat tamen in se negativum lanquam rationem suæ obligationis, scilicet, non delinere alienum; ideo enim (eneris restituere, quia non licet detinere alienum : atqui præcepta negativa obligant semper cl pro semper : ergo. Confer quæ dixi art. 2 hujus disscrL petit. 2.

Dices. Ideo, secundum S. Thomam, quis tenetur statim restituere, quia tenetur statin) exire a peccato : atqui falsum est istud fundamentum : ergo:*Prob. minor.* Peccator, juxta eumdem S. Thomam in Suppi, n.m tenetur statim conteri ct poenitere. Ergo

R. D. maj. Ideo, etc., quia tenetur statim exire a peccato quoad actum et affectum , C. *maj.* quoad reatum , *N. maj. Et ad hunc sensum distincta minore, N. conscq.* Porro qui non restituit dum potest, manet in peccato quoad actum el affectum, sive, ut modo dicam , primum continuando, sive novum committendo, quatenus perseverat in voluntate detinendi injuste alienum, quod est prohibitum ;non licet autem nec per instans peccare seu in affectu peccati morari: conteri vero seu poenitere non importat solum cessationem a peccato et affectu peccandi , sed vitæ præleritæ dolorem et novae propositum , ad quod non tenelur statim peccator.

Inst. Peccator non tenetur statim Deo satisfacere per poenitentiam pro injuria ipsi per peccatum illata : ergo ncc fur homini pro damno ipsi illato.

R. N. conscq. Disparitas est 1°, quod præcepturn poenitentiæ sit simpliciter affirmativum , secus praeceptum restituendi ; 2°quia restitutio facienda homini ordinatur ad ejus utilitatem, qua dum privatur, fit ipsi injuria; satisfactio autem quæ fit Deo non ordinatur ad ejus utilitatem : *Quid enim prodest Deo si justus fueris?* Job. 22.

Petes 1° quomodo illud *statim* sit intolligenduin ?

R. Si sermo sit de proposito restituendi, intelligitur *statim* mathematice ; hoc est, eo instanti quo reflectis te delinere injuste alienum, teneris nolle amplius detinere seu velle restituere, alioquin peccas contra præceptum negativum quo prohibetur detinere alienum: sicut qui concepit propositum furandi, tenetur statim mathematice illud deserereet nolle furari,alioquin peccat contra præceptum , *Non furaberis.*

Si vero sermo s? <e restitutione exteriori, *statim* intelligitur moraliter, id est, prima opportunitate; quia cum sil actus exterior, necessario requirit inoram temporis ad sui exsecutionem , quæ variis obstaculis seu incommodis impediri potest, ita ul dominus non possit nec debeat esse rationabiliter invitus, si res sua delineatur quousque onoo tuno loco vel tempore restitui possit.

Undosi audienti sacrum, jacenti in ledo, assidenti mensæ, menti incidat se deline» alienum , non tenetur ipso instanti exiree templo, surgerc inedia nocte, jeudeserw | mensam ut restituat : similiter si lcngiu» distet dominus et viæ sint difficiles aul periculosæ. Imo supposita etiam omnimodaop. portunitate, differre ad aliquas horas, qui. busdam non videtur peccatum ; ad unun. vel alterum diem, nonnisi pcccalumvcniale: quia pro tam brevi tempore dominus an* non est invitus, aut saltem non graviter invitus , modo tamen in tali dilatione non p>tialur grave damnum.

Si dicas inde sequi præceptum restituendi habere moram temporis non secus acpræccpta affirmativa , et ideo ad instar illorur obligare : *R. N. sequelam ;* quia in hoc præceplo mora temporis est determinata ad stalim moralitcr, seu ad primam opportunitatem : in praeceptis autem affirmativis non est determinata ad statim moralitcr, seu ad primam opportunitatem, sed determinanda relinquitur per regulas prudentis ; nonenim filius statim data opportunitate debet honorare parentes, orare Deum, elicere actum charitatis, etc.

Petes 2° utrum qui alienum injuste delinet , continue ct singulis momentis peccet?

R. probabilius et D. Thomæ conformius *affirmative* cum Solo, Sylvio et aliis contra Cajet. Serram et alios, etiam probabiliter sustinentes oppositum.

Prob. 1° Juxta D. Thomam, ideo qui detinet alienum debet statim restituere, quia non licet etiam permodicum tempus morari in peccato : atqui hæc ratio nihil probaret in principiis D. Thomæ, si intelligerelur, ul vult Cajetanus, de peccato habituali el non actuali, quia ipse S. Doctor in Suppi, docet peccatorem non teneri statim exire a peccato habituali per poenitentiam. Ergo.

Prob. 2° Quamdiu quis delinet injuste alienum,continuo transgreditur præceptum restituendi implicite negativum, continuo lædil proximum ipsum impediens a |iossessionc el usu roi suæ vel sui debiti ; el hoc libere, quia ista transgressio seu læsio continuo pendet a libera non restituendi voluntate : ergo continuo peccat.

Si *di tas* cum Cajctano, non peccari contra præceptum negativum nisi peœatocom-

missionis quod requirit actum positivum, hic autem non reperiri actum, sed actus omissionem. *R.* detentionem liberam non «ecusac possessionem se habere ad instar actus, elæquenocere proximo ac acceptionem, adeoque moralitcr reputari actionem : unde dixi supra ex S. Thoma, sub injusta actione intelligi injustam detentionem.

Confirmatur. Qui conjicit aliquem in vinculis et ibi relinquit, non minus continuo peccat cl continuo nocet quam si manibus constrictum teneret; perinde est enim si manibus aut vinculis noceas, modo utrumque a libera voluntate dependeat. Similiter princepsqui condit legem injustam, tamdiu peccat quamdiu lex nocens ab ejus libera îûlunlateprudens, permanet : ergo similiter.

Dices. Qui inflixit vulnus, non continuo peccat licet continuo noceat. Ergo.

*R.*Disparitas est, quod in hoc casu nocumentum sequens non amplius pendeat a present! voluntate illius qui vulneravit, sed naturaliter sequitur ex primo nocumento : onde ipsi imputatur non ratione præsentis voluntatis sed præteritæ, in qua censetur fuissevolitum, sicque libere nocuit, libere peccavit: at nunc non libere nocet, nec proinde peccat actu formaliter. Secus in nostro casu; restitutio enim pendet a præsentiet libera voluntate detinentis, etsic est instar continuæ actionis nocivæ. Qui enim rausam noxiam posuit quam continuo auferre potest el non aufert, continuo nocet ct continuo peccat: unde in exemplo instantia,si vulnerans posset aliqua arte auferre afflictionem ct nocumenta vulnerati el non faceret, censeretur continuo nocere el peccore; sicut qui injectum a se ignem in mesam non exstingueret cum posset, conseretur continuo nocere ct peccare quamdiu serperet ignis.

Inferes. Ergo delinens injuste alienum, peccat dum dormii, dum orat, dum facit eleemosynam,etc.,quod videtur absurdum.

R. juxta principia posita, talem peccare materialiter el cxsccutive, non formalitcr. In lanium enim secundum nos detinens pectat formalitcr, in quantum detentio pendet a libera ejus voluntate ; quando autem dormii aul sic distrahitur ul in ejus potestate non sil dcilla detentione cogitare vel disposse, detentio pro tunc non est ipsi libera, pnoindeque nec peccatum formalitcr, s< d tauyialilcr tantum cl effectus prioris peccati, nempe prioris voluntatis detinendi in qua fuit prævisus ct volitas : unde dicitur peccatum non formaliter sed materialiter ct cxsccutive, quia est exsecutio malæ volun< talis, aul continuatio exsecutionis prius per malam voluntatem inchoat® . sicut qui ex inlenlione occidendi inimicum se itineri accingit, tamdiu peccat quamdiu pergit in via; si tamen in via dormiat, bibat, confabuletur aut sit alio distractus, pro tunc non peccat formalitcr; quia, ut suppono, non est in ejus potestate de occisione proposita aul continuatione viæ cogitare; peccat tamen materialiter, quia continuatio viæ est effectus prioris voluntatis occidendi in qua fuit volitas cl in qua lanquam in causa est voluntarius.

Petes 3° utrum sit unum tantum peccatum continuatum, an sint plura numero distincta?

R. esse unum tantum peccatum continuatum, nisi primum propositum fuerit moralitcr interuptum ; quia primum propositum in detentione voluntarie continuata virlualiter perseverat, ita ul dum ileralur, etsi centies, censeatur primum continuari cl ideo unum moraliter peccatum : sicut cum quis vadit ad occidendum inimicum, quamvis in via iteret voluntatem occidendi, non est nisi unum peccatum continuatum, quia primum propositum perseverat in continuatione viæ vi illius assumptæ, et vi illius sequentia proposita concipiuntur, aut potius idem repetitis actibus continuatur, ila ut censeatur moralitcr unum continuatum propositum.

Quandonam vero censeatur moralitcr interruptum primum proposilum, sic, ul quoties ileralur tot sint peccata numero distincta?

II. Videtur lanium tunc sic interrumpi dum revocatur vel formalitcr per contrarium propositum, vel virlualiter quando quis cogitans de ulterius detinendo alienum, non assenlilur, sed alio mentem distrahit quasi revocans prius propositum : si ergo alterutro modo revocatum proposilum iteretur sive explicite sive etiam implicite, non restituendo, scilicet posita advertentia ad obligationem cl data opportunitate restituendi, est novum peccatum numero distinctum, in confessione explicandum.

In priori autem casu, quamvis sil unum tantum numero peccatum continuatum t

advertendum tamen pro praxi, eo esse gravius quo diutius durat, et æquivalcre multis, turn ratione diuturnioris liberæ ducationis, tum natione majùris damni et injuri»; eo enim magis dominus damnificatur quo diutius usu rei suæ privatur. Unde sicut si quis furatus fuTssct centum aureos, non satis diceret in confessione: Furatus sum summam sufficientem ad peccatum mortale, sed deberet explicare quantitatem furti : ita qui per annum rem alienam injusto detinuit, non sufficienter diceret: Furatus sum, nec statim restitui ; sed deberet explicaro diuturnitatem detentionis, quippe quæ æquivalel in gravitate pluribus peccatis, cl insuper omnia damna inde domino emergentia aut lucra cessantia.

Ex his inferes, 1° pœnitentem qui non habet firmam voluntatem restituendi dum potest, aul non restituendi nisi per partes, dum potest lotum restituere , etiamsi sil morti proximus , esse incapacem absolutionis ; quia est in peccato actuali.

2° Et qui semel vel iterum fregit fidem confessario, esse regulariter denegandam absolutionem, donec de facto restituerit; quia licet forte tunc habeat sincerum propositum restituendi , tamen detentio rei alicnæ est ipsi occasio proxima peccandi, quam proinde *debet* restituendo deserere, priusquam absolvatur.

3· *Similiter non sunt* regulariter absolvandiqui sub mortis articulo nolunt restituere per seipsos, dum possunt, sed id suis hærcdibus committunt. *1°* Quia non habent absolutum propositum restituendi, sed condilionalum lanium , si *moriantur,* ita ul non *restituerent si viverent,* quod non sufficil.2◊ Quia se exponuntmanifesto periculo nunquam satisfaciendi , cum plerumque hæredes sint négligentes in faciendis restitutionibus sibi ab auctoribus suis demandatis. « Atque periculum istud, *inquit cle» ganter Soto,* potissimum in magnatibus «imminet, quorum testamenta nunquam d aul fere nunquam hæredes complent, sed » salis se fecisse arbitrantur, ut quam resti» lulioncm avus patri cl pater sibi testa» mento præcepil, tamdem ipsi, aliis reacentibus debilis onustam , filio jubeat, Dquam ipse postea committit nepoti.» Cavcanl ereo confessarii ne talibus manus citius imponentes, sc peccatis alienis impiiceau

Notat tamen Sylvitis, prudenti® confer sarii relinquendum esse ul, attentis rerun et personarum circumstantiis, judicet quare do alitor sit agendum ; cl ideo dixi *regulari, ter.* Potest enim contingere vel quodcxqoj. busdanv indiciis appareat certo moralia futuia restitutio , vel quod res non feni moram, vel quod non possit nunc fieri res lilulio absque nota infami® aut graviori aliquo incommodo : quibus casibus debet moribundus dare, si possit, cautionem rd consignando summam pecuniae inlermanm confessarii aut melius alicujus alterius viri probi, vel declarando coram tabellione H testibus se velle ut ex suis bonis ante omnj detrahatur talis summa ct consigneturcû> i fessario aut alteri viro probo designato, expendenda in usum ipsi declaratum;qu>| si tempus nec id permittat et ægrolusappareat sincere velle restituere, poterit absolvi.

Petes 4° utrum sit eadem ratio dedit tioncsolutionis debitorum ex contractu?

R. debita ex contractu debere sold tempore per contractum determinato, etiam creditore non exigente, *Quia dies* inlrrpellat *pro homine,* l. *Magna,* ff. Deconlrahenda stipulatione. Quod si nullumsitlempus determinatum, solvenda sunt quando creditor rationabiliter urget, quia nullum videtur assignari posse tempus convenientius. Excipe nisi *forte creditor,* aut oblivio·sus, aut *impotens,* aut *timidus illud* not urgeret ; tunc enim solvendum *erit* tempore *quod judicatur prudenter esse de rationabili intentione creditoris.*

Cælerum advertunt auctores, nonsalim accusandos esse noxae *lethalis, nequeasacramenti* absolutione repellendos, procrastinanlcs solutionem debiti ex contractu, etiamsi debitor quandoque urgeat, *modoei* dilatione nullum aut leve damnum subeat, cl aliunde nullum sit periculum debili perdendi; tum quia cum in tali hypolhesi dilatio non sil, aul leviter lanium sit creditori injuriosa, non censctur graviter invitus, nisi certe contrarium exprimat; tum etiam quia nullus contrahens ccnsctur voluisse contrahendo sciam rigorose obligare,

Quantum ad damna emergentia aut lucra cessantia cx dilatione solutionis debili cx contractu certum est procrastinantes culpahiliter solutionem, ad ca teneri sub mortali λcl veniali, prout mora fuerit moruM rei venialis. Et id non est infrequens inter nobiles et magnates, qui, cum facile postant, non tamen solvunt vel merces emptas, vel operas factas : unde mercatoribus aut opificibus damnum emergit aut lucrum cessat.

Variis tamen do causis possunt sic procrMtinanlcs excusari a solutione *intéressé.* 1°Quia creditores illud non exigunt, nec de «solvendoadmonent. 2° Quia dilatio non luit mortaliter culpabilis ; tunc enim est tantum obligatio restituendi sub veniali, ut supra dictum est. 3« Quia bona fide putavit creditorem non esse graviter invitum ad talem dilationem.

Decausis excusantibus a restitutione sive simpliciter sive statim facienda , dicemus infra.

ARTICULES XVI.

o» *loco el cujus expensis resliluiio fieri debeat?*

Quæ sunt restitutioni obnoxia, debentur vel ratione injustæ detentionis auldamnificationis, vel ratione rei acceptae, vel tandem «contractu. Hoc notato,

Dico 1° Debita ratione injustæ acceptionis, detentionis aul damnificationis, restituenda sunt expensis debitoris in loco in quo ea possedisset dominus, si ablata non fuissent. Est communis.

Prob. Quia dominus ex culpa debitoris non debet pati damnum ; atqui pateretur si propriis expensis rem suam recuperare deberet: ergo. *Confirmatur.* Qui tonetur ad finem, tcnelur ad media fini consequendo necessaria : atqui debitor tenetur ad talem restitutionem qua dominus servitur indemnis, quod fieri non potest sine expensis: ergo ad cas tenetur.

Hoc porro verum est non solum quando injustus debitor ipse rem alio transfert, sed etiam quando ipse dominus alio migrat, cl remsuainsccum dsportasset ; quia propter iniquitatem furis non debet dominus priori libertate quo soluerit commigrandi. In hoc tamen ultimo casu, deducendæ sunt expense quas ipse dominus debuisset facere in sua re asportanda , quia iis deductis adhuc sonatur indemnis. Insuper non tcnelur injustus debitor restituere ubicumque vellet dominus : v. g. furatus es Lcodii, non teneris restituere Parisiis, s' '^uc su<tm non asportassct dominus ; quia sic non cs

causa cur rem suam non habeat Parisiis, unde id a te irrationabiliter exigeret.

Sed difficultas est utrum , si restitutio fieri non possit absque expensis longe superantibus valorem rei , eas teneatur facere injustus debitor. Dc expensis enim æqualibus valorirei aut paulo excedentibus, item si ex omissione restitutionis sequatur dominodamnum aliud aequale expensis longe superexccdentibus : certum est quod in hoc utroque casu teneatur restituere injustus debitor, quia in pari causa melior est conditio innocentis quam nocentis. Hoc posito, ad quaestionem

R. 1° Si sil spes fore ut postea possit fieri restitutio cum minori detrimento, et ex dilatione non sequatur gravius damnum domino, æquitali naturali consentaneum est ul possit differri restitutio, neque debet censeri in hoc rationabiliter invitus dominus.

j'''c^m'm'un'ii,'rIbrologL

/?.2° Si non sit spes in futurum restituendi cum minori damno , ct omissione restisitutionis non sequatur domino damnum emergens aut lucrum cessans æquale expensis superexccdentibus , cessat obligatio restituendi immediate domino. Ita S. Anton, apud Serram pag. 300, Soto, Lessius, Auctor Suppi. Tournely, cl alii plures contra Cajet. Pontas cl llenno ; videlurquc esse D. Thomæ dicentis:— Q. 62. a. 5. ad 3. — « Si » ille cui debet fieri restitutio sit multum » distans, debet sibi transmitti quod ei de» belur, et præcipuc si sit res magni πνοή menti, cl possit commode transmitti *'au» dio* commode) : alioquin debet in aliquo » loco tuto Servari, ut pro eo conservetur, » ct domino significari. » Dixerat — d. 45. *q. t.* a. 5. quaestione, 4. ad 2. — quod « poterit dari consanguineis illius si habet, d vel alicui cœnobio , si non habet propin» quos, cum protestatione tali quod cired» dere teneantur si requisiterit, vel unquam » comparuerit. » El ideo dixi in responsione, *cessare obligationem restituendi immediate domino.* Debet enim fieri aliquo modo restitutio secundum voluntatem ejus, vel explicitant si possit cognosci, vel præsumplam, utdiclum est.

Prob. responsio a ratione. Chantas et recta ratio quibus non contrariatur justitia, dictant creditorem nec debere nec posse rationabiliter exigere ut sibi fiat restitutio rn tanto rigore, per medium tam durum, tara

difficile et cum tanto detrimento debitoris, ita ut ad restituendum , puta centum aureos, debeat expendere ducentos, trecentos, quadringenta, imo mille ctamplius. Insuper inter causas excusantes a restitutione, reponunlomncs theologi, etiam hi qui nobis hic adversantur, impotentiam moralem, quando nempe non potest quis nisi difficile admodum restituere ct cum gravi suo detrimento : unde qui negant assertionem nostram, non videntur consequenter loqui.

Verum csl equidem (et id opponunt), cum qui tenetur ad finem, teneri ad media ; sed id intclligitur de mediis congruentibus, ct ut ita dicam proportionalis, non admodum difficilibus et improporlionalis : unde tunc obligatio finis censetur suspendi donec medium minus difficile el magis proporlionatum occurrat.

Opponunt insuper. Quotidie contingit quod quis in reparationem damni emergentis aul lucri cessantis, teneatur restituere triplum, quadruplum, etc. ultra valorem rei accept® : ergo mirum non est quod quis ad majores expensas obligetur, ubi agitur de re domino remittenda.

R. N. conseq. Disparilas est, quod damnum emergens aut lucrum cessans sil damnum ab injusto detentore causatum, non minus quam ablatio rei detenta?, adeoque ab ipso reparandum sicut res ipsa est restituenda ; secus vero purum medium ad reparationem, quales sunt expensæ facienda?.

Aliud argumentum ville supra a. 13, § 6, conci. 1, obj. 2, vel infra art. ultimo *dc impotentia restitutionis.*

Stat ergo restitutionem osse faciendam per expensas proportionatas. Quod quidam sic explicant, ul proportionatas (venia sit verbo) intelligant non absolute ct arithmetice, quasi pro centum restituendo debeat expendi aliud centum; sed respective ad damnum utrique secuturum , attentis circumstantiis personarum divilum vel pauperum; quia jactura centum aureorum respectu pauperis c>t gravius damnum quam jactura 200, 300, 400, etc. respectu divitis: unde fieri potest quod pauper qui debet restituer* centum ,· excusetur a restitutione si pro ea debeat expendere quinquaginta ; et c contra dives non excusabitur si pro centum restituendis debeat expendere 200, aut 300 et amplius. Hæc explicatio non videtur a ratione aliena.

Dico 2° Debita ratione rei accept® son: restituenda in loco ubi habentur, ct ii »1 dominum sint transferenda, id fieri debet ejus expensis; quia nemo sine sua culpa debet pati damnum.

Quantum ad debita ex contractu, cerium est esse standum conventioni expresse init· per contractum quoad locum el expensas; quod si nulla conventio sit expresse inita, colligenda est tacita cx natura contractus, consuetudine loci el aliis circumstantiis, Pro quo

Nota, rem reddendam ex contracta,^ vel eamdem, ut in commodato, locato,deposito; vel aliam, ut in commutationibus, venditionibus, etc. item contractum essev, in utilitatem unius contrahentis tantum,ul est donatio, commodatum, depositum ; v in utilitatem utriusque, ut locatio, venditio, etc. *Ilis notatis,*

Dico 3°Quando ros eadem reddenda est ei contractu in quo nihil fuit stipulatum di loco et expensis, reddi debet in loco in qu fuit tradita ; quia æquitas el aequalitas postulant ut sicut idem est restituendum, iu el in eodem loco, nec potest convenient^ assignari, el ita censentur tacite pacis contrahentes nisi aliud exprimant; idqir expensis illius in cujus gratiam initurcontractus , quia non est aequum ut alter patiatur damnum beneficium libi præstando.

*Unde inferes I*a equum commodatumro mittendum esse illuc ubi fuit commodatus, expensis commodatai ii : e contra depositum expensis deponentis, nisi fortedeposilariuillud absque causa alio transtulisset, aul cx gravi ejus culpa fuisset alio ablatum.

2° Promissa, donata, legata solvenda sunt in loco ubi erant quando fuerunt promissa aul donata ; el si alio transferri debeant, id donatarii aut promissarii expensis, quia promettons aut donans ad nihil aliud se obligasse censetur.

Quando vero contractus est in utilitatem utriusque, ul locatum vel depositum non gratuitum, et res alio sit transferenda : quidam censent dividendas esse expensas; quia, inquiunt, æquum est ut quipartim sentit commodum, parlim etiam sentiat incommodum, ctalioquin alteruter sine sui culpa damnum pateretur. Hæc sententia est probabilis. Alii lamen volunt omnes cxpensas esse solvendas ab eo ad cujus gratiam j elexigentiam iniiur contractus, nimirum

localanî et deponentis; quia, inquiunt, non datur pretium locanti equum pro remissione equi locati, sed pro ejus usu: similiter non datur pretium depositario pro remissione depositi, sed pro labore ct vigilantia in eo custodiendo. Hæc sententia eo mihi probabilior videtur, quod sic communi hominum sensu ac praxi videatur receptum.

Dico 4° Quando res alia est reddenda ex contractu, et nihil de loco et expensis constitutum est, restitui seu potius solvi debet, attenta natura contractus, in loco ubi res pro qua fit solutio, accepta fuit; quia non quovis loco debet fieri solutio, id enim magno damno foret alteri, ut si emas Parisiis ct tenearis solvere Romæ : unde si quandoque ita stipuletur, debet minui pretium ut fiat compensatio. Certus ergo locus ex natura contractus assignari debet in quo fiat solutio; non potest autem assignari qui magis justitiæ congruat quam is in quo res fuit vendita, mutuata, aut permutata ; quia in his contractibus reciprocis res una in locum alienus substituitur : id vero perfecte observatur si etiam idem locus acceptionis el restitutionis servetur.

Quod si sint faciendæ expensæ pro translatione rei ad eumdem locum, el nihil de illis fuerit conventum , recurrendum est ad consuetas in ea regione conventiones, et regulariter incumbunt debitori.

Quantum ad solutionem censuum, nisi aliter fuerit conventum, videntur solvendi ex natura contractus, non in loco ccnsualislæ, sed in îoeo hypothec», quia census seu pensio annua, est quasi fructus hypothec®, qui non alibi, cx natura contractus, quam ubi nascitur, est tradendus. Quod si census sit pure personalis, ob eamdem rationem solvendus est ubi debitor commoratur, nisi forte longius commigraret in grave detrimentum creditoris. Sed in constitutione censuum solet stipulari dc loco solutionis.

ARTICULUS XVII.

Cujus periculo restitutio fieri debeat[*1]

Quæslio procedit quando restitutio fieri potest immédiat**, domino, vel quia est absens, vel quia debitor timet nc inde infametur aut obveniat aliud malum, cui res pereat, si in via pereat. Hic iterum distinguenda sunl debita ratione rei accept®, ratione injustæ acceptionis et ratione contractus; item utrum sil eadem res reddenda vel alia

Dico 1° Quando dominus ipse designavit nuntium per quem vellet rem suam sibi restitui, damnum incurrit si res casu vel culpa nuntii pereat, quovis titulo res ipsi debeatur, et sive sit eadem res reddenda , sive alia; quia in tali casu nuntius gerit personam domini, et quod ipsi traditur censetur domino tradi. Similiter si reliquerit debitori libertatem eligendi quem vellet nuntium , modo eligat qui fidelis habetur, quia tunc debitor præslitit omne quod exegit dominus, et consequenter omne quod ipse debitor debebat.

Dico 2° Res debita solo titulo rei acccplæ, si, adhibita sufficienti diligentia cx parte debitoris, scilicet, si elegerit ununlium qui habetur fidelis, si remiserit per vias quæ non reputantur periculosæ, attamen pereat, sive casu, sive culpa nuntii, non perit debitori, sed domino, proindeque debitor ab ulteriori restitutione eximitur. Quia res hæc est domini, res autem domino suo perit, praesertim cum nulla culpa ex parte debitoris intercesserit. *Ex quo colliges* a contrario quod, si debitor sil in culpa, quia vel elegit nuntium qui non habebatur fidelis, vel per via periculosas remisit, ipsi pereat, clad ulteriorem restitutionem teneatur.

Dico 3° Res debita ratione injustæ acceptionis, detentionis aul damnificationis, quocumque modo pereat extra casum primæ conclusionis, sive sil eadem reddenda sive non, ipsi debitori perit, qui proinde ad ulteriorem restitutionem adslringilur. Est communior cl probabilior.

Prob. Qui tenetur ratione injuslæ acceptionis, semper tenetur donec redintegrata sit æqualilas quam injuste violavit : atqui quicumquc modo fiat, extra casum primæ conclusionis, quod res ablata aut ejus valor non perveniat ad dominum, non redintegratur æqualilas violata. Ergo.

Confirmatur. Si res illa inter manus debitoris casu periret, illi periret, ut diximus supra ex communi sententia, quia injustus detentor tenetur etiam de casu fortuito, cum m se susceperit omne rei periculum ; unde non valet hic commune axioma *Res perit domino:* ergo etiam ipsi debitori perit si pereat inter manus nuntii quem elegit.

Neque obstat quod fecerit quod in se est.

fecit equidem quod in so cslut eximatur a nova culpa, non autern ul absolvatur ab obligatione restituendi. Ait, inquies, dum assumo inter nuntios fidelissimum , puta confossarium, tacite consentit dominus. *R. D»* Consentit, id est, mavult ut res sua potius per fidelem nuntiumquam infidelem sibi remittatur, *C.* consentit quod, si res sua forte pereat, sibi pereat, *N.*

Dicol·0 Res debita cx contractu si sil eadem numero reddenda , ut in commodato, locato, deposito, adhibita sufficienti diligentia cx parte debitoris, perit domino. Si sil alia numero reddenda, ul in mutuo, in pretio mercium, etc. perit debitori, etiamsi adhibuerit sufficientem diligentiam. Quia in primo casu res est domini elsub ejus dominio manet; in secundo autem casu est debitoris. Porro sicut res clamat dominum, ila cl domino perit. Unde si remittas equum commodatum cum pecunia mutuata , ct ulruinque peroat in via, equus perit domino, et pecunia tibi.

ARTICULUS XVIII.

Cui cx pluribus creditoribus prius sil restituendum {1)1

Quæslio procedit quando debitor non potest omnibus suiscreditoribus satisfacere ; si enim posset omnibus satisfacere, nihil intéresse! utrum uni potius quam alteri restituat, modo omnibus restituat.

Dico. Primo loco res exislcns in sua specie cujus dominium non acquisivil debitor , quovis modo eam habeat, sive juste ul pignus, commodatum , locatum , depositum , inventum, bona fide emptum , sive injuste furto vel rapina, debet reddi domino posthabitis omnibus aliis creditoribus , ila ut etiamsi sit ignotus dominus, debeat expendi secundum præsumptam ejus voluntatem in ususpios; quia res clamat ad dominum, nec debitor polest restituere suiscreditoribus de bonis alienis sed de propriis. Hinc

Inferes 1° rem emptam cl traditam non solutio pretio neque assccuralo per pignus , vel fidejussorem , vel saltem promissionem emptoris, esse venditori præ aliis creditoribus restituendam ; quia tunc dominium rei non transfertur in emptorem , sed manet penes venditorem , cx dispositione juris civilis Instil. § Fnidilœ, Dc rerum divisione, ubi sic statuitur: *Vendita· vero retfllttU (œ, non aliter emptori acquiruntur qu vnn is venditori prelium solverit, vel* αlio,η-Λ *ci satisfecerit, vetuli cx promit,* ore os.· *pignore dato.* Quod si pretium non sil q , · dem solutum , sed tamen assccuralmn ;»r pignus aul fidejussorem , tunc non citreidenda venditori potius quam aliiscrcJik· bus,quia cum pignus aut lidcjussorhi / locum pretii, transiit absolute indoniiniu' emptoris, *ul* etiam *palcl cx lege cit.* llao. „ muniter theologi.

Sed difficultas est utrum hoc ultimum s? eliam verum quando prelium non eslquidem assccnratum per pignus aut fidepi·· rem, sed tamen venditor emptoris fidem»· culus, ut jura loquuntur, seu ejus nub promissione contentus, prelium quasisolu· lum habuit.

Negant Cajet. Navarr. Sylvius et alii piares, quamdiu res exslat apud emptorem; quia licet tali venditione venditor transtulerit dominium in emptorem, non censetur tamen sic transtulisse, quin, si preliumhibore nequeat, in eam habeat recursum't praeferentiam quamdiu integra apud emptorem exstat, ita ul tacito contrahentia consensu venditori hypothecate manat, sicquejus ad illam haboal ante alios ere':tores non hypotheca los; non tamen aul· creditores jure civili hypothecates, qin illa prior hypotheca csl imperfecla, islapcrfccta, nec enim cx contrahentium volunlal* pendet unum creditorem praeferre iis quivi legum præfcrendi sunt.

Confirmatur hæc sententia cx eo quod communi hominum sensu , durum nimisel ab æquitetc naturali alienam videatur, quoi res mea apud debitorem adhuc integra exstans assignetur aliis. Dico apud debitorem exstans; quia concedunt laudati theologi quod, si emptor illam alteri vendiderit, donaverit , etc., desinat in venditore jus illam ante alios repetendi; quia, inquiunt,jus illud secundum apprehensionem hominum, tantum manclquamdiu res apud emptorem iniegra manet. Hæc sententia est probabilis.

Verum non minus probabiliter *affirmant* Covarruvias, Layman , Wiggcrs quibus id* hærcnt Decocq. Elh. Am. auctor Suppi. Tournely, Henno cl alii ; quia dum venditor sequilur fidem emptoris, non minus transfert rei suae dominium quam dum sequitur fidem fidejussoris ; tunc enim emp-

(i> Vide Adoolaliouciu dednum quiaUm.

tor gerit vices fidejussoris: unde venditor non habet magis jus ad illam rem quam ad ilia bona emptoris, nec majus quam alii ejusdem ordinis creditores.

Hypotheca autem imperfecta quam alii adstruiinl in illam i em, videtur fictilia, ul—pole in nullo jure fundata. 1° Non in jure naturali, quia jus naluræ non magis dictat hinc rem esse obligatam specialiter venditori quando est contentus promissione emptoris, quam quando esi contentus promissione fidejussoris. 2° Non in voluntate contrahentium , siquidem emptor possit statim rem destruere, donare, vendere tanquam suam,neque id possit impedire venditor, qua tamen alienatione posita, juxta ipsos adversarios, nullum jus recursus vel præfcrenliæ habet ad illam rem, quod estsignum se nihil in eam reservasse. 3° Non denique in jure positivo, nulla enim lex alTerri potest quæ hanc imperfectam hypothecam statuat. Proferunt quidem legem *Julianus,* 15,IT. Dead, empti cl venditi, qua statuitur quod *Venditor quasi pignus retinere potui tam rem quam vendidit ;* sed ista lex nondicil quod si res non retineatur, sit loco pignoris, quin potius videtur supponere contrarium.

Quod autem addit prima sententia, durum esse et abæquilalc alienum quod res meaquæin specie exstat apud emptorem, tradatur aliis, dum ego re ct prelio defraudor. *Respondetur* id non esse magis durum quam quod rem meam ab emptore alteri donatam aut venditam, non possim præ iliis repetere; quod tamen admittit prima sententia.

Excipiunt tamen patroni Imjus secundæ scntenliæ bona Ecclesiae, fisci et minorum, quando venduntur credito a procuratore sequente fidem emptoris; tunc enim Ecclesia, fiscus, minor, ex privilegio juris positivi habent jus praelationis in hæc bona, pro quo videSylvestrum v. *Emptio,* n. 2, Layman hic. Quod etiam puto consonum aequitati naturali dc omni procuratore qui accepit a domino facultatem vendendi, non tamen fidem emptoris sequendi.

Notat Auctor Supp. Tournely, in Gallia Venditorem rei immobilis qui prelium non recepit, cæleris creditoribus, etiam regi praeferri, juxta ari. 3 edicti an. 1669; imo habere jus rem suam insequendi seu repetendi quocumque transierit; sed bona mobilia, ubi semel ab emptore sunt alienata, a venditore occupari non posse. Hoc est jus municipale cui standum est. Nos autem loculi sumus secundum jus naturale ct commune.

Secundo loco debita privilégiais sunt solvenda ante omnia alia etiam hypolhecata. Sunt autem debita privilégiais : 1° expensæ necessariæ el moderatae funerum pro marito, uxore, libero, aul alio quem sepelire tenebatur debitor, leg. *Penult.* fF. de Relig. sumpti fun. ;2® expensæ pro conficiendo et aperiendo testamento, pro conficiendo inventario, pro medicis, chirurgis, pharmacopolis, 1. *Ultima,* cap de Jure deliberandi ; 3" expensæ necessariæ in conservandis bonis debitoris seu domus morluariæ. Horum ratio prætcr jura citata est, partim quia pleraque sunt in utilitatem creditorum , partim quia sunt necessaria nec omittenda ul satisfiat creditoribus : nullus autem reperirelur qui ca praestare vellet, nisi de solutione certus esset. El propter hanc rationem, in certis provinciis privilegio praelationis gaudent debita facta ob victum necessarium, item salaria famulorum cl ancillarum.

Tertio loco sequuntur debita hypolhecata. Pro quo

Nota. Hypotheca est cum res datur aut assignatur in assecuralionem debili. Si sil res mobilis, dicitur pignus; si immobilis, dicitur hypotheca. Est duplex : generalis, cum assignantur seu obligantur omnia debitoris bona tam praesentia quam lutura in assecuralionem debili; particularis,cum assignatur certa pars bonorum, hæc domus, v. g. hoc praedium. Item alia est expressa, cum dc illa in contractu ct coram magistratu fit expresse stipulatio; alia tacita, quæ v i legum incsl quibusdam contracti bus, etsi in contractu non exprimatur.Sicqui pecuniam mutuo dedit ad construendam, conservandam aul reparandam domum, navim, etc. domus, navis, etc. remanent obligata mutuanti ex dispositione juris, lib. 3, IT. *Qui potiores;* cl lib. *Licet,* cap. cod. tit. Item qui domum elocavit, habet vi illius contractus omnia locatarii mobilia quæ sunt in domo obligata el impignorala pro prelio locationis ct damni quod locatarius domui posset inferre. El siem t Im ibus aliis.

Igitur debita hypothecata sive expresse sive tacite, sive generaliter sive particulariter, praeferenda sunt

chirographariis tantum, exceptis privilegiatis de quibus numero præcedenti : tum quia hypotheca seu impignoratio a jure csl introducta ul creditor haberet prælalionem seu securitatem sui debili, cum quia creditor hypothecarius non solum personam debitoris habet obligatam, sed etiam ipsius ; creditores autem on hypothecarii solam personam debitoris habent obligatam.

Quando vero sunt plurcs creditores hypothecarii, attenta natura rei, taliseslinlcr cos ardo : habentes hypothecam expressam praeferuntur habentibus tacitam ; habentes generalem , habentibus particularem tantum. Inter plures habentes similem hypothecam, præfei tur prior posteriori; in hoc enim casu maxime valet hæc regula juris 54 in 6 : *Qui prior csl tempore, potior est jure.* Et ratio csl ; quia posterior hypotheca non potest tollere jus alteri prius acquisitum.

Dixi, *attenta natura rei,* quia ex dispositione juris positivi, plures casus excipiuntur in quibus hypotheca tacita præferlur express® , posterior priori.

1° Qui mutuo dedit pecuniam ad rem hypolhecatam conservandam aut restaurandam ut supra, præferlur in ea re quibuscumque hypothecariis, 1. *Interdum,* IT. Qui polior. Quia sine tali muluo res periisset el sic nihil aul parum priori creditori profuisset.

2° Eadem ratione, qui mutuat pecuniam ad emptionem alicujus fundi cum pacto expresso ul sibi specialiter maneat hypothecalus, præferlur aliis hypothecariis generalibus etiam prioribus, 1. Licet 7, c. Qu* potiores in pignore.

3° Qui mutuat pecuniam provectura mercium aut conductionis in qua asservantur , habet in illas merces jus prælalionis ante alios hypothecarios, I. 6 ibid.

4° Uxor et ejus descendentes vi hypolhecæ tacitæ, habent jus in omnia mariti bona pro solutione dolis ante alios hypothecarios generales,!. *Assiduis,* c. Qui potiores in pig. et alibi ; non tamen ante hypothecarios expressos el particulares, neque ante jam dictas hypothecas .<.1,2 el 3, si conventionem dotis praecesserint. Ita Less. Bonae, cl Cabassul.

5° Omnia bona illius qui debet fisco, ut qui non solvit tributum aut receptor vectigalium , sunt tacite hypothecata fisco cum jure prælalionis ante alios creditores hy pothecarios, 1.2, c. *Deprivileg. fisci.ÏÏMh* sius discutere proprium csl jurisconsult? rum.

Quarto loco veniunt creditores simpli» scu chirographarii, qui neque sunt pridiegiali neque hypothecarii, inter quos non^ ordoservandus ratione prioritalis debili,· omnibus indiscriminatim restituendum b pro rata secundum proportionem debitorum et facultatum debitoris ; quia sive primus , sive secundus, omnes habent æqual* jus immediate in personam creditoris, ncc in ejus bona nisi mediante persona.

Nec obstat jam laud, regula juris 54 in 6: *Qui prior est tempore, polior esi jure, h&.* enim regula habet lanium locum interea qui habent jus ad eamdem rem determinatam sibi obligatam: ul in venditione ejusdem mercis facta pluribus sine traditione, pri : emptor præferlur ; similiter quando plu» conducunt eamdem domum, pluresdesponsant eamdem puellam, prior conductore! prior sponsus præferunlur ; sed et maxim? quando plurcs habent hypothecam in eamdem rem, prior hypothecarius secundum se præferlur posteriori. *Halio est,* quia cum singuli habeant jus ad rem delerminatami specie sibi obligatam, posterior in æquah causa non potest exstinguere jus prioris jam anlea acquisitum : at verodebitta mere personalia sen chirographaria solam personam debitoris immediate obligant, ita ut credilores nullum habeant jus ad debitoris bona determinate, sed solum quilibet habet jus pelendi debitum, quod jus in ultimo non potest impediri a primo : unde omnibus æque primo satisfaciendum est prorata.

Sed utrum cx alio titulo non sil ordo servandus in 1er credi loros chirographarios, discutiendum restat art. sequenti. Unde

ARTICULUS XIX.

Varice difficultates resolvuntur circa pracedentcm materiam.

Qucerilur Ie utrum debita ex delicto el cx contractu oneroso , non sint prius restituenda quam debita ex contractu gratuito, v. g. promissione ,donatione,etc.

II. affirmative.!0 Quia nemo rationabiliter intendit sc obli0are contractu gratuito in gravamen illorum quibus cx juslilia astringitur. Unde omnia contractus gratuitus hanc tacitam conditionem includit, nisi aliquid obstet quominus res promissa tradi

possit. 2» Quia debitorum ex contractu one-1 losoaul delicto est strictior obligatio quam ex contractu gratuito. Creditores enim cx delicio vel contractu oneroso habent jus ad rem debitam lanquam aliunde suam, utpotevel quæ antea oral sua cl ablata est non soluto pretio, vel pro qua jam pretium solverunt; unde dum debito privantur, patiuntur positive damnum : creditores vero cxconlraclu gratuito non habent jus ad rem gratuite promissam vel legatam lanquam aliunde suam vel sibi aliunde debitam , sed ex sola gratuita voluntate promittentis aut legantis : unde dum tali debito privantur, non patiuntur positive damnum. *Hinc colligti,* non esse licitum acceptare donata vel legata ab eo qui est impar solvendis debilis ex titulo oneroso, nisi lanium illi reddas quantum accipis, ita ut ex dono non fiat magis impotens solvendis debilis.

Qwrilur 2" utrum sil aliquis ordo inter debita ex delicto ex una parte, el debita cxconlraclu oneroso ex allcra?

R. circa lme dubium triplicem esse sententiam. Prima tenet prius esse restituenda debita cx delicio quam cx contractu oneroso. Hæcsententia tribuitur S. Antonino, Mcdinæ,Toleto, Suares, clc.,imoclS.ThomæOpusc. 73 de Usuris. *Ratio est,* 1 quia qui patitur damnum ex delicto magis est invitus quam qui cxconlraclu : is enim voluntarie contrahendo exponit se periculo amittendi pretii, unde non est tam invitus circa hoc periculum quam qui patitur damnum ex furio vel rapina : magis autem invito potius est restituendum. 2· Quia dominus majorem injuriam patitur cx furto vel rapina quam cx contractu.

Addunt quidam ex laudatis auctoribus, hunc ordinem esse servandum ul, quo delictum esi gravius, cocilius reparetur : unde juxta illos restitui debent, 1" debita ex rapina; 2° cx furto ; 3« cx usuris ; 4° cx contractu oneroso ; 5· cx contractu gratuito : quia, inquiunt, cum ab omnibus culpis recedi non potest, ab iis primo recedendum csl quæsunt graviores.

Secunda sententia tenet, prius esse restituenda debita ex contractu oneroso quam cx delicio, quia illa debentur duplici titulo, nempe lidelilMis cljustiliæ; hæc uno lanium justitia· titulo. Quidam tamen hujus s nlcnliæ patroni eam restringunt ad usutas, casque solas dicunt esse postponendas debilis cx contractu ; quia cum solvens usuras aliquo modo consentiat, licet ægre, est minus invitus circa eas quam circa debita cx legitimo contractu. Ita Cajet, in Sumrn. v. *Restitutio* c. 8; Gaugericus in nolis 16, quos sequilur Pontas v. *Restitution,c.* 108.

Tertia sententia nullum prælalionis ordinem inter hæc debita agnoscit, censotque ea æque primo esse restituenda pro rata. Ita communius et probabilius cum Sylveslro, Bannc, Sylvio, Lcssioct aliis.

Prob. Jus positivum nullum ordinemullibi statuit inter hæc debita, neque ulla ralio evincit jure naluræ esse statuendum ; cum enim ulrinque sil æqualisdetentio injusta rei alicnæ, æqualis est ulrinque obligatio : obligatio enim oritur cx injusta detentione : *magis patebit cx solulione rationum quibus innituntur priores senlenlice.*

Confirmatur. Forum exterius non distinguit inter hæc debita : ergo signum csl quod neque jure positivo neque naturali sit distinguendum. Item legibus civilibus stare debemus quando nulla ratio nos cogit ab cis recedere. Igitur.

Ad primum pro prima sententia ex auctoritate D. Thomæ, *R.* laudatum Opusculum non esse S. Docloris, 1° qua nullus veterum sub nomincS. Thomæ illius meminit ; 2° quia *degenerat ab Aquinate, sive methodum, sive stylum ct doctrina!qualitatem rcspiciamus,* inquit Barbavarius apud Echard ct ideo editores Romani minore charactere imprimi curaverunt.

Ad secundum , R. ly *esse invitum* posse intelligi dupliciter; 1° quod impatienti animo ferat rei suæ jacturam : hoc sensu magis invitus non infert majorem obligationem restituendi, alioquin sequeretur quod illi qui rem suam deperiret prius deberet restitui , quod est falsum. 2° Potest intelligi *esse invitum ,* quod non cedat jure suo, indeque velit obligare ad restitutionem : hoc sensu qui patitur damnum sive cx delicto sive cxconlraclu, est æque invitus.

Ad tertium, R. obligationem restituendi non oriri cx injuria personali illata per furtum vel rapinam; prohac«nim debet aliunde licii satisfactio, sed cx detentione injusta rei : æqualis autem cl æque injusta csl detentio in contractu termino solutionis elapso ac in furto vel rapina.

Ad quartum, quidam respondent esso primo recedendum a junioribus culpis

quando sunt diversæ speciei, non tamen quando sunt ejusdem speciei ; non enim si furatus fueris triginta a Petro ct viginti a Paulo, ideo prius teneris restituere Petro quam Paulo. Furtum autem et rapina sunt ejusdem speciei quantum ad actum restituendi. iLa auctor Suppi. Tournely.

Λ. 2° .V. *suppositum argumenti.* Non enim hic agitur de recessu a culpa, quæ jam forie per veram poenitentiam deleta est, sed de obligatione reparandi damnum ro meliori modo quo fieri potest : cum autem dicimus meliorem modum si omnibus æque primo pro rata restituatur.

Ad primum pro secunda sententia , /L i'dclilalcm non exigere quod uni solvas cum dispendio alterius.

Ad secundum, solutum est superius. Non enim solvens usuras magis cedit jure suo, quam qui pecuniam dat latroni ut manus ejus effugiat. Insuper *inde palet infirmitas hujus argumenti ,* quod ab utraque sententia inter se contraria usurpetur.

Quatitur 3' utrum debita certa non sint prius solvenda quam incerta?

Ante responsionem, nota. Duplici sensu dicuntur debita incerta : 1" quia dubium est an revera debeantur; 2° quia, licet certum sit quod debeantur, ignoratur tamen creditor.

It. Debita primo modo incerta posthabenda esse debitis certis , communis est sententia theologorum. Plurcs eam probant; quia cum quis dubitat an debeat, non tenetur restituere, cx eo quod sil melior conditio possidentis. Sed istud principium non esse universaliter verum, ostendimus supra art. 11, § 5 cl fi, maxime ubi agitur dc obligatione restituendi ex injusta damnificatione ; idem est cx contractu : require ibi.

Quidam probant inde, quod restitutio primo cl principaliter ordinetur ad reparandum damna ccria. Alii recurrunt ad consensum unanimem theologorum qui in obscuris magni debet esse ponderis , cl indicio csl quod populi sic. inter sc quasi convcnei ini. Addi polcsl id videri conforme reclæ rationi , ut polius indemnem serves eum cui certo debes quam illum cui forlc nibil debes. Celerum non est improbabilis sententia, ahoquin singularis, reccalioris theologi Lovan, docentis osse restituenda debita incerta æque primo ac ccria , sed proportionaliter ad dubium.

11. 2° Debita secundo modo incerta etiam postponenda esse debilis certis, lend quoquo communioi sententia theologorum, I.cssii, Sylvii, Layman, etc. Puto tamen oppositam sententiam esse probabiliorem quam tenent cx rcccntioribus Henno, Dacl-man, etc., quia creditor ignotus æqualejus habet ac creditores noti ; non enim aliquid sui juris amittit cx hoc quod inveniri non possit : ergo a^que primo restituendum csl si non ipsi personaliter, quia ignotus est, saltem secundum præsumptarn ejus voluntatem iis qui locum ejus tenent, nimirum pauperibus aul causis piis, uldi.xi supra de dominio diss. 4, a. 2, §G.

Confirmatur. Si dominus ignotus mitteret aliqupin qui ejus nomine debitum exigeret, ipsi foret restituendum æque primo ac creditoribus certis : alqui suo loco subsiluit pauperes ct causas pias. Ergo.

Dices 1° cum Lessio el aliis. Quod bona incerta, sicut ct inventa quorum ignoratur dominus, debeant erogari pauperibus, hoc est tantum cx jure positivo aut cx pia consuetudine fidelium quæ vim legis obtinuit; quod autem debita certa nolis creditoribus restituantur, est ex jure naturæ. Ergo.

R. N. ant. Ut enim probavimus loco citato dc dominio, bona incerta sicut el inventa sunt jure naturæ restituenda secundum voluntatem præsumptarn domini : ha'c autem eorum voluntas præsumpla est ul restituantur pauperibus aul expendantur in causas pias. Vide loc. cit.

Dices 2> cum Perfectore Tournely post Delugo. Præsumi polcsl voluntatem domini ignoti esse ul prius solvatur creditoribus; certis et notis. Ergo. *Prob. ant.* Hæc voluntas est pia et domino favet : ergo jure præsumi potest. *Prob. ant.* 1° Est pia ; quia pium csl opem ferre iis qui ærc alieno gravati sunlct premuntur a creditoribus, idque quoddam genus est eleemosynæ Deo aceoptissimæ. 2· Favet domino ignoto; qiiia <c integrum ejus debitum servalur, ita ul si debitor ad pinguiorem fortunam redeat, teneatur domino, cum comparueril, restituere totum; vel si non comparcat, in usus pios expendere. Ergo , etc. Ikec ratio arridet nec probabilitate caret. Alumen.

Λ. Λ. *ant. Ad probationem , N. ant. Ad probat, primam, N. iterum.* Quia illa in-

diligentia non est in favorem debitoris, qui lwcipso quod habet restituit, excusatur ab ulteriori restitutione ; sed est in favorem crc-diterum qui, ul suppono, non sunt paupe-res. Magis autem pium est vere pauperibus quam creditoribus illis debitum ignoti ero-gari, idcoque potiori jure præsumitur hanc esseejus voluntatem.

M secundam probationem , fateor quod ii spes esset fore ul aliquando melior fortuna redeat debitori, et simul ul aliquando com-pareat dominus, tunc posset ejus debitum postponi el integrum illi servari ; sicque ipsum velle jure præsumcrctur , ul etiam dixi loco citato de dom. At nostra hypothesis est, quod non sit spes saltem fundata fore utaliquandodebitor ad meliorem fortunam redeat, el simul aliquando comparcat do-minus. Et in hac hypolhcsi negamus esse domino utile quod , ipso omisso, certis cre-ditoribus restuatur; proinde præsumi non potest talem esse ejus voluntatem.

fast. cum eodem. Debitor in casu posito ejusdem est conditionis ac invenior : atqui secundum nos et communem sententiam , qui rem alienam invenit el est pauper, cam-dem sibi potest relinere : ergo debitor ære alieno gravatus, potest de debito alieno sa-tisfacere certis creditoribus.

Λ. 1° cx hac instantia sequi quod debitor possit restituere certis creditoribus rem ignoti domini in specie exstantem, sicut eam potest sibi retinere inventor pauper; quod tamen communiter negatur etiam ab auc-toribus sententiæ quam oppugnamus : cum ergo hæc instantia nimis probet, nihil probat.

R. 2° .V. *conscq.* Ul enim esset legitima , deberet sic inferri : ergo talis debitor, si sil pauper, polcsl rem alienam sibi relinere : quod verum est, si ita sit pauper ul non ha-beat aliunde quod suis et suorum necessita-tibus quoad vicium ctamictum subveniat; non voro si sil tantum pauper hoc sensu quod non possit suis creditoribus integre sa-tisfacere ct in hunc finem rem alienam sibi retineat ; quia, ul dixi supra , præsumi non debet talem esse domini voluntatem.

Dices 3° cum Ethica Amoris. Pauperes non habent in hæc ddbila ju tam immedia-Inin, tam certum , tam liquidom quam cre-ditores corti. Ergo,

It. quidquid sil de pauperibus, dominum indium habere in hæc debita jus i.imini-mediatum, tam certum, tam liquidum (piam creditores certi, cl hæc ideo expendi debere secundum ejus voluntatem, ita ulipsi liat injuria si aliter expendantur : voluntas autem ejus, ut sæpc diximus, est ut expen-dantur in usus pios.

Quaeritur 4° an creditor pauper sit prae-ferendus diviti?

R. probabilius negative per se loquendo; quia pauper non habet pius juris quam di-ves. Ergo.

Dices. Patitur majus damnum quam di-ves : atqui restitutio iit ut reparetur dam-num. Ergo.

R. D. maj. Patitur majus damnum sub-jective, quia est pauper, C. sed hoc est, per accidens ad restitutionem ; sicut enim ideo non teneris ei plus restituere, ita nec prius quam aliis æquo jure gaudentibus : patitur majus damnum objective, hoc est, viola tio-nem majoris et potioris juris, .V. Ordinatur autem rcslitulioad reparandum jus violatum quod voco damnum objective. Opponitur insuper S. Thomas opusc. 73 , sed jam pro-bavi hoc opus non esse S. Docloris.

Dixi, *per se loquendo ;* quia si creditor pauper esset in extrema aut etiam forte in gravi necessitate, præfcrendus foret saltem ex lege charitatis ; quia tunc ipsi creditores divites forent irrationabiliter inviti, cum et ipsi tenerentur huic pauperi in tali neces-sitate succurrere.

Quaeritur ulrum qui inter creditores non privilegiatos nec hypothecarios primus petit, silpræferendus?

R. Si petat in judicio, constat inter theo-logos debitorem posse cl teneri ei primo res-tituere integre, cl si inde liat impar aliis de-bilis non privilegiatis nec hypothecates sol-vendis; quia secundum jura, lib. *Qui au-tem* cl maxime l. *Pupillus,* IT. Quæin frau-dem creditorum , l. 42, til. *8, Diligentia meliorem ejus conditionem fecit,* et acqui-sivit illi jus prælalionis ; nam *Jus civile vi-gilantibus scriptum est.*

Id etiam verum esse si privatim petat, tenet communior cl probabilior sententia Sylvest. Navar. Less. Sylvii, Pontas, etc. Quia jura laudata non distinguunt inter pe-tentem in judicio el petentem extra, nec aliud requirunt quam ul creditorju/te c.r·-*gat, et cœtcri creditores ncqlcxcrinl* actio-nem : quod totum vcrificalur in petentepri-\aliin.

Qu&ritur β· utrum si creditori non prius petenti debitor lotum salvat, cl inde tialimpotens aliis æqualibus creditoribus satisfacere, pccccl contra justitiam?

R. affirmative. Quia aliis creditoribus tenebatur ex justitia pro posse cl rata satisfacere, eosque proinde damnificat alteri restituendo : unde tenetur de damno erga alios.

Hoc etiam videtur verum si non petentem moneat ut petat, et sic illi prius integre restituat; quia ista monitio est fraudulenta cl injuriosa aliis creditoribus; nec talis petitio facit creditorem diligentiorem, nec consequenter, secundum jura, melioris conditionis.

Sed utrum talis creditor totum recipiens, peccet etiam contra justitiam , et teneatur aliis restituere id quod habet ultra suam ratam ?

Negant Lessius , Ethica Amoris ct alii : *affirmanlSylvius,* Perfector Tournely,Daelman et alii; eorumque sententia nobis videtur probabilior, supposito tamen quod creditor sciat debitorem inde fieri impotentem aliis satisfacere : quia licet recipiat id quod non est determinate obligatum aliis et cujus debitor habet adhuc dominium, tamen cooperatur injustæ debitoris actioni, recipiendo lotum quod illi non poterat secundum justitiam solvere, sicque habetur particeps in crimine et obnoxius restitutioni.

Dixi, *supposito quod sciat debitorem inde fieri impotentem aliis satisfacere.* Si enim nesciat, non peccat nec ullo titulo tenetur restituere : non titulo rei accept®, quia quod accepit valide accepit, cum esset ipsi debitum ct debitor haberet adhuc ejus dominium; nec ralione injustæ acceptionis, quia bona fide processit.

Dicet contra resolutionem. Talis creditor non recepit nisi quod suum est. Ergo.

R. Dato ani. N. conseq. Quia non dicimus cum peccare ct teneri ad restitutionem præcise quia alienum accepit, sed quia accipiendo suum cooperatus est injustæ actioni debitoris, in eo damnificantis alios creditores; unde tenetur tanquam particeps in crimine.

Opponit insuper Lessius lib. *Quod antea,* iï. Quæ in fraudem, etc. Verum illa lex loquitur de eo quem diligentia in petendo pouorem jure effecit, ul *palet* cx verbis quæ subjungit ; *Sibi enim* , inquil, *vigilavit.*

Huic inferes, a fortiori peccare el restitutioni obnoxios esse qui sive munera sive lautitias accipiunt ab iis quos vident inde fieri impares creditoribus suis satisfacere; implent enim injustitiam talis debitoris.

Excipe tamen quæ debitor dat uxori el liberis necessaria ad victum et amictum, stalumquc decenter conservandum ; has enim ipsis ex justitia debet, neque neccsse est hæc omitti ut fiat restitutio, siftxl dicam ari. seq.

Excipe etiam si donatarius tantumque rependat donati, ita ut ex dono non minuatur facultas satisfaciendi creditoribus.

ARTICULUS XX.

De causis excusantibus a restitutione.

Regula generalis in qua fundantur omna causæ excusantes a restitutione statim vel absolute facienda, hæc est : *Quotiescumque dominus rationabiliter consentire debet quod restitutio differatur vel omittatur, potest differri vel omitti, licet de facto sil invitus;* quia detentio rei alienæ non est injusta, nia sit rationabiliter invitus dominus.

Ex hoc generali principio lumine naturali noto, assignantur sequentes causæ excusantes a restitutione statim vel absolute facienda.

Prima causa excusans a restitutione.

Est impotentia debitoris sive physica,ul si nihil omnin habeat ad restituendum, ad impossibile enim nemo tenetur; sive moralis, hoc est, magna restituendi difficultas. In moralibus enim illud dicitur impossibile, i quod est valde difficile, quodque decenter ac honeste fieri non potest; quia scilicet tunc creditor irrationabiliter vellet sibi fieri restitutionem.

Hæc autem causa lamdiu excusat a restitutione quamdiu durat, sic, ut quasi sopiatur durante impotentia, et ea cessante reviviscat.

Porro impotentia moralis seu magna difficultas restituendi admodum late extenditur : unde

1° Est impotentia moralis per se el regulariter loquendo, quando quis restituero non potest absque gravi detrimento bonorum superioris ordinis. Pro quo

Nota, posse distingui bona quadruplicis ordinis : 1° bona animæ non solum naturalia , ut intellectus et memoria ; sed maxime quæ spectant salutem aeternam, ulgra-

ώ, fuga peccati, etc. 2° bona corporis, ul rita, integritas membrorum, sanitas, virginitas, libertas ; 3“ honor ct fama ; 4° bona fortunæ seu diviliæ.

Dicimus 'laque bona inferioris ordinis, per se et regulariter loquendo, non esse necessario restituenda cum gravi detrimento bonorum superioris ordinis, v. g. bona fortunæ cum dispendio famæ, fama cum dispendio vitæ, etc. Est communis sententia.

Halio est; quia id dominus irrationabiliterexigeret, cum sit contra ordinem charilatis, nec ita sccum agi vellet. Insuper non «enaretur æqualitas, cum debitor longe plusdetrimenti pateretur quam sil creditoris detrimentum.

Dixi, per *se cl regulariter loquendo ;* quia potest contingere quod bonum superioris ordinis ita attenuetur, et bonum inferioris ordinis ita augeatur, ul, secundum prudentem hominum aestimationem, istud pluris valeat quain illud in ordine ad vitam civilem:sic plura millia aureorum pluris æstimantur hominum judicio quam levis infirmitas, aut fama vilissimae personne; et tunc restitutio boni inferioris ordinis facienda est cum dispendio boni superioris ordinis, alioquin foret rationabiliter invitus creditor.

Neque obstat, si dicas cum Henno , bonum superioris ordinis, quantumvis minuatur, semper manere superioris et praevalere bono inferioris ordinis quanlumcumque aucto, sicut angelus intimus praevalet homini præslantissimo.

R. id verum osse physice et materialiter, non vero moraliter ct in ordine ad vilamcivilcm, secundum prudentem hominum aestimationem: sicut, v. g. licet unum aureum physice ct materialiter praevaleat centum argenteis, secus tamen moraliter ct in ordine ad commutationes.

Ex didis inferes, 1° palrcmfamilias a restitutione excusari si cx ea immineat periculum ne ex fragilitate filiae prostituantur, filii fiant latrones, ctc. Dico, *cx fragilitate;* quia si id minarentur ex malitia, non excusaretur, cum propter alterius malitiam creditor suo debito fraudari non debeat, et alioquin aperiretur via injustis hominibus aliena invadendi aul detinendi.

Inferes te non teneri restituere gladium repetenti in internecionem inimici ; neque pecunias abusuro ad usuras, ad simoniam , ad ebrietates, ad lupanaria, , ul jam dixi a. 13 : require ibi.

Adverte tamen, in his ct similibnscasibus debere adesse aliquam certitudinem peccati futuri, quod impediretur per dilationem restitutionis; si enim qualiscumquc suspicio sufficeret, daretur ansa debitoribus curiosius inquirendi in actiones creditorum et facile fingendi praetextus non solvendi.

Inferes 3° mulierem adulteram ordinarie non tenori crimen suum revelare, ne damnificentur proles legitimae cx prole adulterina, similiter nec notarium aut testem teneri falsum scriptum aul falsum testimonium faleri, ut damnum fortunæ reparetur, licet teneantur alia tutiore via si possint illud reparare.

Inferes 4° c contra, metu infamiæ non excusari a restitutione cum qui jam propter priora furta fuit diffamatus, neque cum qui, cum sit vilis et obscuræ famæ, ingentem summam furatus est.

2° Impotentia moralis restituendi est non solum extrema, sed etiam gravis necessitas debitoris vel suorum. Extrema necessitas est, cum vita periclitatur nisi subveniatur. Gravis est, cum vita ægre admodum ducerelur, aut imminet periculum gravis mali morte inferioris nisi succurratur. *Ratio semper eadem* , quia irrationabilis esset dominus qui vellet in tali casu sibi restitui. Ita communiter. Unde artifex, v. g. non tenetur, ut restituat, vendere instrumenta artis quibus sibi et familiæ victum cl amictum comparat ; neque plebcius pauca utensilia, vestes, lectum sibi et familiæ necessaria.

Sed difficultas est utrum si creditor sit in pari necessitate, debitor tunc teneatur restituere?

R. Si agatur dc extrema necessitate, communior sententia contra Scotum ct quosdam Scolistas tenet, debitorem etiam tunc non teneri restituere, nisi per ipsam rei aliens ablationem creditorum in hanc extremam necessitatem conjecerit, <d extendit Sylvius, post Lessium, Solo, etc.,ad parentes, uxorem el filios debitoris si sint etiam in extrema necessitate ; imo Lessius contra Soto, ad ejus fraires.

Ratio est quia,cum jure natum? omnia sint communia, ct eodem jure unusquisque habeat jus conservandi vitam per res temporales tpias Auctor natura* in hunc tinea»

creavit, bonorum divisio quæ jure gentium introducta est, non potuit huic ordinationi naturali præjudicium ferre : quapropter in extrema necessitate omnia iterum Hunt communia , sicque in ea constitutus, quod possidet sibi necessarium, possidet ut suum et non ut alienum, et consequenter non tenetur abdicare.

Dixi, *nisi per ipsam rei alicnœ ablationem creditorem in hanc extremam necessitatem conjecerit :* ut si, v. g. naufraganti tabulam,sine qua submergendus est, auferat; quia in pari causa melior est condttio possidentis : creditur autem est in possessione illius rei quam ipsi subtrahit debitor, et ex cujus subtractione conjicitur in extremam necessitatem.

Si vero agatur de gravi tantum necessitate , debitor tenetur restituere ; quia in sola extrema necessitate ct non in gravi omnia sunt communia : unde tunc melior est conditio creditoris quam debitoris. Exigit etiam æquilas naturalis ul si ex rci absentia aliquis debeat pali damnum, illud potius subeat is ad quem res non pertinet, quam ille cujus csl.

Dices cum Francisco Ilenno *contra primam partem.* Ex hac assertione sequitur quod crimen faveret reo, si sit debitor cx delicto. Ergo.

R. non delictum favere debitori, sed jus naluræquoomnia constituuntur communia in extrema necessitate.

Inst. In pari causa melior est conditio innocentis quam nocentis. Ergo.

R. D. Si nocens non possideat, *C.* si possideat, iY. Quia in extrema necessitate possidens, suum possidet cl non alienum, cx quo fit quod melior sit conditio possidentis.

Dices 2° Secundum unanimem theologorum sensum, qui calumnia vel falso testimonio conjecit aliquem in periculum mortis , tenetur retractare calumniam vel f; lsum testimonium etiam cum periculo vite propriæ. Ergo similiter.

R. Eliam nos dicimus quod si ablatio rei conjiciat creditorem in extremam necessitalem, debitor tenealur restituere : hic autem contrarium supponimus, scilicet, quod extrema necessitas aliunde proveniat.

Repones. Si debitum solveretur aut ros ablata redderetur, creditor non foret in extrema necessitate . ergo detentio debiti vel rci ablate est semper causa cur sit in extre. ma necessitate.

R. N. conseq. Non enim qui non impedit malum aliquod, csl causa illius, nifi quando potest et tenetur impedire; in nostro autem casu debitor non tenetur impedire extremam necessitatem creditoris per restitutionem. Itaque dum a naufragante, v.g.eripis tabulam qua sola salvari potest, es vera causa illius mortis ; quia, inquit Suto,est actio qua alteri vitam directe adimis, ac si hominem strangulares. Quando vero ante naufragium tabulam surripuisti, ct apud te habes, deinde superveniente tempestate creditor incurrit discrimen vite : non tu in illam extremitatem conjicis, sed suborta tempestas ; nihil enim agis, sed tantum cessas succurrere non reddendo tabulam:at voro non succurrere cum possis, noncsl directe occidere, neque etiam per accidens, nisi quando teneris, ct in tali casu non teneris.

3° Est impotentia moralis restituendi quando restitutio fieri non potest absque eo quod debitor cadat a statu legitime acquisito, quia tunc csl gravis necessitas ; cl insuper fieri non potest talis mutatio absque gravi debitoris cl familiædedecore.

Dixi, « *statu legitime acquisito ;* quia si furtis, rapinis, usuris, concussionibus statum sibi comparasset, teneretur cum jactura talis status restituere, cum hoc non sit a suo statu cadere, sed alienum demittere el ad suum redire. Imo si nihil haberet nisi injuste acquisitum , teneretur lotum restituere quantum extra extremam nccessilatem carere potest; nisi forte in utroque casu gravis infamia excusaret: porro non est infamia quod quis a statu publicis usuris aut exactionibus aucto descendat. Secus si passim habeatur vir probus, cl ejus injiislili® sint occulte; tunc non tenetur subiloslalum mulare, sed potest paulalim restituere.

Hinc inferes, virum nobilem, ul quædam male parta restituat, non esse cogendum ul artem mechanicam exerceat, aliis inserviat, aut alia facial quæstatum suum dedecent; debet tamen statum suum minuere, superfluis ct pompam spectantibus expensis parcere, famulorum, equorum,etc. numerum remittere, lautiorem mensæ apparatum rescindere, etc.

Similiter, filium adulterinum qui bona fide pervenit ad statum honorificum, ubi re·

«writ sc esse spnrium, et ca quæ possidet I «se aliena, non teneri cum infamia ct totali I status jactura omnia simul et semel restituere, sed mirtUerc statum duntaxat, ul possit paulalini restituere.

Excipiunt communiter casuistæ ab hoc hneficio illos qui ludis, comessationibus aliisvc sumptibus superfluis ct illicitis ad cas I rediguntur angsulias ut restituere non vabant nisi a suo statu cadant; quia, inquiunt, binon merentur dilationem a creditoribus, qui proinde respectu illorum sunt rationabiliter inviti. Ad id attendant qui sine fine debita contrahunt, ut supra status sui conditionem expendant etlicentius vivant.

4· Est impotentia moralis restituendi, quando debitor restituendo pateretur damnum longe majus in suis bonis ejusdem ordinis quam creditor cx carentia rei suæ vel sui debili : ut si ad restituendum debitum pecuniarium cogeretur vendere domum, pradium, longe minori pretio quam valeat; si ad rem remittendam expensas longe majore quam ipsa valeat debeat facere, ut jam dixi supra.

Dixi, *damnum in .suis bonis;* quia si damnum quod restituens pateretur nihil aliud foret quam rei restiluendæ, non sufficeret ad dilationem restitutionis; alioquin quo rr.ajus lorei debitum, eo minor esset obligatio restituendi, quæ sane foret optima magnis furibus conditio. Neque etiam sufficeret <i non pateretur aliud damnum quam lucri cessantis ex restitutione; non enim estæquum creditorem re sua aut suo debito privari, ut debitor ex ea lucretur : nisi fortespes fundata esset fore ut debitor, differendo restitutionem, ita posset lucrari ul omnibus creditoribus satisfaciat ; tunc enim videtur quod creditor debeat pali aliquam dilationem,

bices contra hanc clprœccdcntes assertiones, Praeceptum restituendi reducitur ad praeceptum *Non furaberis*, ct in eo fundatur, at dictum est alibi : atqui non licet furari neque in gravi necessitate, neque metu cadendi a statu, aut alterius damni temporalis: ergo nec delinere alienum, seu non restituere. *Confirmatur.* S. Thomas hic ct alihi hæc duo æquiparat, rem alienam surripere el detinere. Ergo.

11. 1 *hoc argumentum nimis probare*, ruerunt nihil. Exeo enim sequitur quod nec pro vitando peccat) proximi, nccpro viton-1 da rnorte intentata ab aliquo, nec pro conservanda fama, liceat ooaitlerc aut differre restitutionem, quia non licet propter li i$ causas furari ; quam tamen sequelam nemo, ut sciam, admittit: cl hoc evidens signum est quod furari plus dicat quam non restituere, et inter ulrumque esse disparilalein. Unde

R. 2° *N. conseq,* Prima disparilasest, quod licet præceplum restituendi reducatur ad præceptum *Non furaberis,* differunt tamen, cum unum sit affirmativum, aliud ncgalivum ; istud prohibeat actum vitii qui nunquam est licitus, illud praecipiat actum virtutis : ut sit autem actus virtutis, debet'estiri suis circumstantiis loci, temporis, opportunitatis el aliis : unde non præcipil restitutionem nisi dum adest tempus, locus, opportunitas ct commoditas restituendi ; non est autem opportunum nec commodum restituere cum tanto dispendio.

Secunda disparilas est, quod furari pro gravi damno vitando, foret eversivum reipublicæ el bono communi penitus nocivum, utpole viam aperiens furiis impune multiplicandis, dum quisque judex in propria causa constitutus, et cupiditate incensus, lingeret facile damnum grave ubi non foret, sicque omnia furiis ct furibus replerentur; id autem non sequitur ex dilatione restitutionis propter grave damnum : unde in primo casu csl invitus rationabiliter dominus, non in secundo. Confer quæ dixi a. 13, § 6, conci. 1, obj. 2.

Àd D. Thornam, R. inlelligendum esse, quando uliinquc dominus est rationabiliter invitus, seu, ut dicit Sylvius, quando est opportunitas restituendi; evidens est enim ex dici is, non restituere cl furari non esse omnino idem.

Petes 1° utrum si creditor cx dilatione restitutionis causata per impotentiam moralem patiatur damnum emergens aut lucrum cessans, illud teneatur restituere debitor si postea melior fortuna ipsi arrideat*7

R. 1° Si sit debitor cx delicto, tenetur : item si sil debitor cx re accepta seu contractu, sed fuerit in mora graviter culpabili restituendi, tenetur; quia licet nunc non restituendo non peccet, peccavit tamen, ct ex ejus culpa provenit istud damnum creditori. *Si autem tua culpa,* inquit Greg. IX jam sæpe cit. *datum csl damnum...., jure suftr his te satisfacere oportet.*

Putem tamen excipiendum esse illum qui non solum non teneretur, sed nec licite posset restituere, ut qui differret restituere peenniasabusuro ad usuras, ad meretricia, etc. quia absolute per ipsum non stat quin fiat restitutio etdamuum impediatur.

R. 2° Si sit debitor cx re accepta autex contractu, nec fuerit in mora culpabili restituendi, probabile reputat Lcssius ct post ipsum Perfector Tourncly, non teneri dc damno emergente aut lucro cessante, cum non sit causa injusta illiusdamni. Adstipulalur regula juris 41 in 6 : *Imputari non debet ci per quem non stat, si non faciat quod per cum fuerat faciendum.* Quod tamen limitant si debitors it in gravi aut extrema necessitate, secus si cx restitutione solum patiatur aliquod damnum pecuniarium sicul crcdilor.Sylvius limitat ad solum casum cxIrcmæ necessitatis; quia, inquit, non videtur æquum quod creditor proroget restitutionem suo damno : unde non videtur irrationabilis , si consentiat dilationi restitutionis, ut tamen velit damnum quod cx ca patitur sibi resarciri si debitor aliquando valeat ; idque mihi videlur probabilius, licet forte possit a restitutione talis damni excusari debitor, si cam non exigat creditor. *Ad legem autem citatam, potest responderi* quod per debitorem stet restituere, quia potest absolute; quod si omittat, suo commodo consulit.

Petes 2° utrum qui urgente extrema necessitate restitutionem omisit, teneatur, ca transacta, restituere ?

Quæslio non est de re adhuc extante, quia certum est esse restituendam : ul si equo alieno usus fueris in extrema necessitate, cacessante teneris restituere, quia extrema necessitas non facit omnia communia nisi in quantum est sibi ncccssc. Non est eliam quæslio dc simplici debito, utsi,v. g. ratione contractus aut rei furlivæconsumptæ, debcasdcccm aureos quos propter extremam necessitatem præsentem non restituis sed consumis; certum est enim tc eliam debere illos, necessitate transacta, restituere si possis , quia non consumpsisti tuum sed alienum. Sed est quæslio dc re in specie cbita el in extrema necessitate consumpta ; ut si panes alienos antea furto sublatos, superveniente postea extrema necessitate <0Qsumasan,ea cessante,tenearis reddere.

Quidam affirmant, dicuntqueobligatm nem restituendi in extrema necessitate v. piri tantnm , non exstingui, el ea cessante reviviscere; quia dominus pon censetur concessisse usum rei suæ- necessitatem citremam patienti, nisi ca lege ut hac transacti restitutio ipsi fieret, cum hoc sufficiat d evadendum periculum. Ita Lcssius citam Scotum, Sylvesl. Palud. Item Sylvius, Perfector Tourncly, etc.

Negant alii, quia in extrema necessitate independenter a voluntate domini omnia fiunt communia , quantum opus est ad vitandum periculum : unde qui rem alienam in ea consumit, non tenetur restituerer»· tione roi acccptæ, quia amplius non exstat; neque ratione injustæ acceptionis, quia eam consumendo suam consumpsit et jure si consumpsit ; non eliam cx contractu, qu: nulla culpa in ejus interitu adfuit: proinde prior obligatio sive ex delicto sive cx contractu non conferente dominium, non minet amplius, sed exstinguitur; eo modoqi; si res furto ablata non remaneret amplius aliena, sed per donationem domini fierelfc· ris, exstingueretur prior obligatio ex furto contracta.

Confirmatur. Qui in necessitate extremi accipit rem alienam apud dominum esistentemel consumit, necessitate transacta, non tenetur restituere, secundum communiorum opinionem apud Sylviumq. 66,a,', conci. 2; præsertim si indigens sil absolute pauper, ita ul nihil habeat in rc vel in potentia propinqua : ergo nec qui consumit prius apud se cxislentcm. *Palet conseqiu* · lia;quia extremam necessitatem patienti est communis ros aliena, non solum apud dominum existons, sed etiam apud ispummet patientem existons. Hæc sententia quæ csl M. Serræ hic a. 8, dub. 2, mihi probatur, præsertim si inlclligalur deeoqui nihil omnino habet nec in re nec in potentia propinqua ; si enim saltem in spe propinqua habeat aliquid, non cense*ur absolute pauper nec simpliciter in extrema necessitate, sed secundum quid tantum. Verum quia est rarissimae praxis, non immoror.

Secunda causa excusant a restitutione.

Est remissio facta a creditore; ca enim posita, non amplius delinetur alienum invito domino.

Ut autem valeat, 1res communiter .requiruntur conciones. Prima csl, ut remit-

kns poifcil remittere, proindeque habeat doinmiuin simul et adrninislralioncm rei remissae : unde non valet remissio facta a pupillo, religioso* filiofamilias, nec a procuratore rerum alienarum, exactore vectigaliurn seu inulclarum, nisi auctoritatem hanc specialiter a domino acceperint.

Secunda est, ut lex non obstet, seu ut is cui lit remissio non sit ad eam inhabilis per leges : sic sunl inhabiles visitantes ecclesias aut judices delegati quoad id quod recipiunt ultra sumplus necessarios, quod debent restituere non obstante quacumque remissione, c. *Exigit,* tit. de Censibus, in 6, *dc. Statutum,* de Rescriptis ibid, item canoniciqui non intersunt divino officio quoad distributiones, quas restituere debent quanfomviscas illis remittant alii quibus accredunt, Trid. sess. 24, cap. 12 de Reform.

Tertia est, ut remissio fiat spontanee et libere sine vi vel fraude; est enim species donationis quæ debet esse omnino liberalis cl spontanea. Nulla est ergo remissio debili minis aut quovis metu extorta; ut si dicat debitor : Non libi solvam nisi dimittas dimidium \cl partem , quod non raro contingit «lentibus debitoribus. Item nulla est si delitor se lingat impotentem aut longe pauperiorem quam sit.

Id serio advertant qui prætextu indigentiæcomponuntcum creditoribus, quorum singuli, ne lotum amittant, partem remittant, dum tamen debitor plus posset solvere quam revera solvat.

Tertia causa,

Est cessio bonorum, seu, ut alii dicunt, cessio fori, cum nempe debitor omnibus suis debilis solvendis impar, quæ ipsi supersunt bona creditoribus dimittit.

Hoc remedium miserabile cl tlebile, ut loquuntur jura, introductum est ul debitores qui olim in servitutem temporariam addicebantur, aut in carcerem detrudebantur donec debita solvissent, ab hoc utroque malo liberarentur. Ilis solum conceditur qui nonex malitia, dolo, fraude, etc., sed exadversa fortuna sunt facti impotentes.

Est ergo talis cessionis privilegium, ul debitor non possit amplius propter debita conveniri coram judice, nec carceri tradi, fisi sil traditus, ab ea debeat liberari. Quod si post cessionem aliquid modicum ad dccciitiim status necessarium acquisivcrit, non potest iterum a prioribus creditoribus ccnveniri ul hæc ejus pauca bona vendantur; secus si mulla acquisivcrit lta 1. *h qui,* 1. *Quibonis,* 1. *Si debitoris*, ff. De cess. bon. lit. 3 , lib. 42. Hæc pro foro externo quod solum spectat hæc bonorum cessio.

Quantum vero ad conscientiae forum, non magis excusat a restitutione hujusmodi cessio quam excusaret necessitas sine cessione.

Hinc sequitur 1° quod , qui cedit bonis, possit relinere quæ sunt sibi et familiæ necessaria secundum decentiam status, si tamen hæc sint legitime acquisita, eo modo quo dixi supra dc impotentia morali : unde non peccat ca occultando, neque qui ipsi ad hoc cooperantur. Ros tamen periculo non vacat, cum saepe plura abscondantur quam sint necessaria secundum decentiam status: sil ergo penes prudentem confessorium vel alium virum timoratum hæc determinare ex æquo et bono : cavcantque cedentes, ne, si comparcant coram judice, jurcntserihil accepisse; alioquin duplicata reciperent, cum vi legum ipsis necessaria sint assignanda si non retinuerint.

Sequitur 2° quod, si debitor cedens bonis postea ad pinguiorem fortunam redeat, teneatur quod debitorum superesl solvere; quia, ut dictum est, cessio non excusat a restitutione nisi ratione impotentia* seu necessitatis: cessa n te ca u sa, cessa rc d c be l c lTcclus; idque leges passim clare statuunt : sic 1. 1, c. *Qui bonis cedere possunt*, lit. 71, lib. 7, habetur . « Qui bonis cesserint, nisi » soli lum creditor receperit, non sunl libe- » rati ; in eo enim tantummodo hoc beneficium cis prodest, ne judicati detrahantur » in carcerem. »

Sed quid si debitor cedens bonis componat cum creditoribus unicuique pariem ,v. g. viginli pro centum solvens; teneturne adhuc totum residuum solvere si ad ριΐμ guiorem fortunam redeat?

Λ. *affirmative;* quia creditores sic com* ponunt inviti cx eo quod non possuntnunc plus habere, nec ideo censendi sunl cedere jure quod habent ad residuum si debitor possit aliquando solvere; nisi forte supponas creditores omnino sponte ac libere in gratiam miseri debitoris ipsi condonare reliquum, quod raro fit, el puto raro posse præsumi nisi exprimatur.

Neque dices ignominiosam caeremoniam quam obire debet debitor in Cession» bcwv

rum, *esse ipsi* loco integræ solutionis, ul qui non polcsl solvere in œre solvat in cute, ul dicilur proverbialiter. Quia hæc pœna non iniponilurdebitori utliberetur a debito, sed ul sine necessitate non recurrat ad hoc beneficium et puniatur culpa quam præsumilur admisisse, contrahendo debita cum esset solutionis impotens. Pro quo

Nota, cessionem bonorum fieri olim absque ulla solemnitate; sed cum quidam fingerent paupertatem ut eo beneficio gauderent ct dolose debita contraherent, ut his fiaudibus aliquatenus obviaretur, induclæ sunt quædam solemnitales cedentibus ignominiosæ. In Gallia debent comparere personaliter in judicio distincti ct nuda cervice, ac deinceps deferre pileum viridem ; usu Limen nunc receptum est, inquit Perfector Tournely, ul eo non se cooperiant, sed cum apud se senent. Alibi sedere debent in loco publico cum corbe capiti imposito. In Belgio, edicto Caroli V statum est, litteras cessionis impetratas infra mensem in judicio deferant, jurentque se non habere plura bona quam quæ creditoribus dimittunt; cl tunc commiserationis ergo conceditur ipsis parva supellex necessaria ad victum.

Nola insuper, clericos non indigere hoc beneficio, ne propter debita tradantur carceri ; sed hoc ipsis a jure privilegium concedi , ul independenter a cessione bonorum, non aliter possint coram judice conveniri quam ut solvant quod possunt, et cautionem præsient solvendi cælera si ad pinguiorem fortunam devenerint, relictis ipsis necessariis secundum decentiam status. Ita communiter theologi el canonist® in cap. *Odoardus* de Solutionibus.

Petes quid sil censendum de litteris moratoriis , vulgo *lettres de répit,* quæ a principe vel supremo scnalu solcnl concedi ad quinquennium?

R. indubium esse quod, hoc elapso quinquennio , debitor teneatur ad solutionem secundum posse. Ul autem valeant hæc liltcræ in foro conscienliæ, debet debitor bona fide procedere, nec se fingere impotentem solvere cum non sit, ncc post obtentas litteras occultare seu amovere bona in præjudïcbiin creditorum.

Quarta Causa^

Est ingressus religionis, circa quem csl nuplex difficultas : prima, an illi qui est ærc alieno gravatus liceat religionem inpwi non persolutis debitis; secunda, an religiosus factus absolvatur ab obligatione restituendi. *

Circa primam difficultatem *suppono l·,* hujusmodi debitoris profess>oncin religiosani esse validam ; quia est de meliori bon e et licet Sixtus V, anno 1587, bulla Cunidr *omnibus,* prohibuerit ct irritaverit proiessionem illorum qui ingenti ære alieno aut reddendis ratiociniis erant obligati, dcclarans sic profitenlcs inhabiles ad religionem cl acceptantes ad quascumque dignitates; tamen Clemens VIII, anno 1002, temperavit priorem Sixli bullam , tollens irritationem professionis, manente prohibitione sub iisdem poenis.

Sed quomodo valida si illicita ? ulsilenim valida debet a Deo acceptari, Deus autem non acceptat actionem illicitam cl malam.

II. Quamvis hæc professio sil illicita ex parte voventis, quatenus csl obnoxius debilis, est tamen bona cx parle maleriæ, quæ est observanlia trium votorum : Deusilaqu' acceptat obligationem ad hanc obsenantiam , non autem actionem quæ mala est ei parte voventis. Secus esset si voveret profiteri religionem ; quia cum professio sil ipsi illicita, ut dicam modo , tale votum foret de re mala, adeoque nullum.

Suppono 2° debitorem qui polcsl hicet nunc satisfacere suis creditoribus, graviter peccare si antequam satisfaciat profiteatur religionem in qua non poterii satisfacere; quia nulla est ratio, nulla ncressilas non solvendi, sicque sunt rationabiliter inviti creditores.

Suppono 3° quod, si nulla aut vix ulla sil spes satisfaciendi creditoribus, quantumvis debitor maneret in sæculo, tunc posset, cessione facta creditoribus bonorum suorum, ex tunc ingredi religionem ; quia in hoc nihil nocet creditoribus. Idem dicendum si ex diuturniori mora in sæculo grave cl speciale ipsi immineret periculum salutis ; quia bona forlunæ non sunt restituenda cum dispendio salutis animæ, ut dixi supra, ncc quantum ad hoc forent rationabilior inviti creditores. Similiter si non possit restituere Inisi per inedia insolita ct ipsum decentia, ul si nobilis dcbcrci exercere artem mechanicam aut inservire ad restituendum; quia, ul dixi, tunc censetur impotentia moralis. Item etiam slatim ingredi possci, si ino

nasterium se debilis solvendis adstringal.

Tota ergo difficultas devolvitur ad casum quo debitor manens in sæculo possil, quamvis longi lempuris spalio, debita solvere; an tunc ipsi liceat religionem ingredi, ubi erit solvendo impar.

Quidam tenent id ipsi licere, modo cedat bona sua creditoribus, quamvis intra breve tempus manens in sæculo possit satisfacere; ethane sententiam tribuunt D. Thomæ, sed male.

Alii dicunt id ipsi licere si intra breve tempus,puta biennium , manens in sæculo, nonpossil satisfacere; teneri autem differread hoc breve tempus, si spes sit fore st tunc possit satisfacere. Et hæc sententia est probabilis.

Alii tandem negant id ipsi licere, si possit etiam longi temporis spatio solvere. Et hæcsententia, extra casus tertiæ suppositionis, sicut est nunc communior, ita mihi videtur aliquo usque probabilior.

Halio esi ; quia solvere debita est opus præceptum, ingredi religionem opus consilii : atqui ubi concurrunt præceptum el consilium , certo certius postponendum est consilium præcepto , el maxime si ex consilio contrahatur impotentia satisfaciendi praecepto : ergo.

Neque dicas cum qui non potest nisi longi temporis spalio satisfacere, censeri impotentem moraliter ; quia si maneret in sæculo, non censeretur impotens et teneretur satisfacere : ergo ex assumpto consilio ingrediendi religionem non potest censeri impotens.

Confirmatur. Filius non potest ingredi religionem si parentes gravi necessitate pressi ejusope indigeant, ul docet D. Th. de Pietate: ergo nec debitor si possil satisfacere. Neque refert jus parentum esse strictius jure «editorum; *dato* enim quod foret minus strictum, nihilominus magis obligaret quam consilium , hoc ipso quo est præceptum.

Non urgeo bullas pontificum , quia possunt inlclligi dc illo qui habet actu vel in potentia propinqua quo possil solvere, ad sensum secundæ vel tertiæ suppositionis.

Obj. In auctoritatem D. Thomæ qui, q. ultima hujus partis a. 6, ad 3, sic loquitur : « Si tamen debeat aliquam pecuniam , et » non habent unde reddat, tenetur facere » quod potest, ut scilicet cedat bonis suis » creditori; propter pecuniam autem perso» na liberi hominissecundumjura civilia non » obligatur, sed solum res : quia persona » liberi hominis superat omnem æslimalio» nem pccuniæ. Unde licite potest exhibitis » rebus suis religionem intrare, nec tenetur » in sæculo remanere ul procuret unde de» bitum reddat. » Ergo.

R. Hæc verba, fateor, unde sumpta pariunl difficultatum, nec parum favent secundæ senlenliæ quam dixi probabilem; quia tamen S. Doctor in eadem responsione dicit: « Ille qui est obligatus ad aliquid cer» tum, non potest illud prætermiltcre fa» cui tale exislente;ct ideo si aliquis sitobli» galus ut alicui rationem ponat, vel utcer» tum debitum reddat, non potest hoc licite » prætermillere ut religionem ingrediatur,» evidens est ex his verbis, juxta cumdemS. Thornam, quod nullus possit licite omittere solutionem possibilem debitorum ut religionem ingrediatur; possibilis est autem in nostro casu : unde ul objecta verba cum præsenlibus concilientur, videntur intelligenda in casibus tertiæ suppositionis, nimirum de eo qui etiamsi maneat in sæculo, vix ullam aut levem admodum spem habet satisfaciendi, aut qui non potest satisfacere nisi per opera ipsum dedecentia, aut cui tandem salutis periculum imminet si remaneat; is enim potest cedendo bonis suis intrare religionem, nec tenetur manere in sæculo ut procuret unde debitum reddat, cum non sit verisimile ipsum aliquando habiturum saltem congruentibus mediis.

El cum dicit S. Doctor, *propter pecuniam personam liberi hominis secundum jura civilia non obligari, sed solum res;* verum est hoc sensu, quod propter debitum pecuniarium , non possil vendi aul in servitutem tradi; quia hocjura velant, et, ul rccle dicit S. Doctor, persona liberi hominis superat omnem æslimalionem p«mniæ. Nemo tamen negabit hoc sensu obligat i, quod debeat laborare cl operari in debilis satisfaciat, nec possit se illis satisfaciendis impotentem reddere; hoc enim juri naturali repugnat, quod tamen fieret si ingrederetur religionem. Ita S. Thornam interpretatur Sylvius cum aliis.

Obj. 2° Nemo Icnctur solvere debitum cum detrimento majoris et allions boni: atqui bonum religionis est majus et allions ordinis quam bonum pecuniarum proxima debitarum. Ergo.

R. i° majorem esse veram dc bono majori jam acquisito, non autem acquirendo; non enim posset quis praetermittere restitutionem, ut majorem famam vel honorem consequatur. 2° Debitor omittens bonum religionis uldebitrssatisfaciat, non patitur grave detrimentum salutis; licet enim religio sil securior, sunt tamen alii status in saeculo securi; nisi, ut dictum est, immineat in sacculo speciale periculum salutis, quod solo ingressu religionis non nisi difficile caveri possit.

Insl. Valde durum videtur quod quis per viginli, triginta, quadraginta annos, imo per totam el longissimam vitam zelo divinae gloriæ et suæ salutis incensus, tanto bono, medio tam salubri privari debeat, ut debitum temporale solvat : id sanesapit impotentiam moralem, nec in hoc videntur rationabiliter inviti creditores, eo magis quod tribunalia saecularia tantum rigorem non exerceant erga debitores ; sed, ul constat ex praxi, sufficit ipsis si debitor bonis suis cedat, ncc possit intra breve tempus quod restat comparare.

R. Iterum fateor me etiam propter hanc rationem in secundam sententiam non parum propendere: attamen ne omnino assentiar, obstant efficaciorcs rationes allatæ pro tertia sententia. Neque enim Deus requirit ut gloriam suam promoveamus, aut saluti consulamus cum damno ct injuria proximi, quando non desunt alia media legitima cl secura. Neque puto tribunalia saecularia absolvere ab obligatione solvendi illum qui, licet non possil actu, potest tamen deinceps solvere; sed solum declarare non posse a creditore ulterius nunc urgeri cl in judicio conveniri.

Obj. 3° Sponsus, aut etiam maritus, matrimonio non consummato, potest ad religionem ennfugere, non obstante obligatione ortae*, sponsalibus aut ex matrimonio rato : ergo similiter.

R. N. conscq. Disparilasesl, quod tam in sponsalibus quam in matrimonio rato tantum , ex juris dispositione ctcommuni Ecclesiæ sensu, includaturhæcconditio, Nisi voluero religionem ingredi, ct hoc tam pro sponsa quam pro sponso; unde neutri tit injuria: nec sic autem in contractibus onerosis, neque in debilis ex delicto.

Ihco , tn *conlrarlibus onerosis;* quia conveniunt theologi j hanc conditionem etiam includi in contractibus gratuitis : unidebitum cx liberali promissione possum omittere, ut ingrcdiarjcligioncm : satinj tamen esset illi satisfacere, si fieri possit intra breve tempus.

Circa secundam difficultatem dicendum, debitorem, emissa professione relipw, non absolvi ab obligatione restituendi quantum ipsi possibilisest ; creditores em non censentur cedere jure suo nisi rati impotentia* moralis. Aliunde status religionis non magis secundum se absolvit ab on:; restituendi quam status matrimonialis aut clericalis , ubi restitutio est possibilis.

Hinc inferes 1° quod, si debitor contulerit monasterio quædam bona, hæcsubsecant oncri restitutionis, quia successio transit cum onerc.

Inferes 2° quod, si huic religioso debitori obveniat quoddam legatum , quoddamdnum ; item si concedatur ipsi peculium, quædam stipendia missarum el similia; similiter si aliqua arte statum suumelo.ditionem non dedecente possit aliqua lucrari, teneatur cx his satisfacere creditorbus, accedente tamen sui superioris licenti·: quia cum sit dominii incapax, ct quidqu' acquirit non sibi sed suo monasterio acquirat, si sine præfata licentia restitueret,furti reus esset cum de alieno disponeret. Pom licentia quam habet quædam expendi al deambulationes, ad honestas recreatione, videtur sufficere ut expendat in solutione debitorum.

Peles Iu utrum si privatus religiosus m possit restituere, ad id teneatur monasterium loro ipsius?

R. Si sciens ipsum debitis gravatum acceptavit, exceptis casibus tcrliæ suppositionis, tenetur ; quia videtur ad id sc obligasse, admittendo ad religionem eum qui tenebatur manere in sæculo ul restitueret. Si autem nesciens, non tenetur.

Piles 2° utrum in hoc secundo casu superior teneatur saltem permittere hujusmodi religioso cx peculio, cx donis, ex labore honesto restituere, et si non permittat, ipse loco ejus teneatur restituere?

R. Salvo jure regularis disciplinae et boni communis, tenetur permittor? ex quadam æquilalc naturali cl charuale tum crgi suum religiosum, cum erga creditores: non videtur tamen ad id teneri cx justitia, ncc consequenter restituere loco illiui ‹i

non permittat. Quia superior nihil debet ex justitia creditoribus, ct potest vi professionis de omnibus liunc religiosum spectantibus cl de ipso lanquam dc suo disponere totaliter, abstrahendo ab hoc, an opera quibus cum addicit impediant restitutionem necne. Qua etiam ratione non tenetur cx justitia permittere ut iste religiosus egrediatur religione, ut ex beneficio vel alia via in sæculo possit debita solvere. Intelligc semperde religioso quem monasterium nesciens debitis gravatum acceptavit ; secus enim dicendum est dc illo quem sciens debilis gravatum accepit, ut in superiori responsione ; si enim , ul ibi dictum csl, teneatur pro illo restituere, *a fortiori* tenetur ex justitia permittere ut acquirat pro restitutione.

Quinta causa.

Est compensatio. Duplex distinguitur : una improprie dicta, quæ est recuperatio rei vd debiti quam facit qui nihil debebat «uo debitori : v. g. debes mihi viginli aureos, totidem a te surripio ; furatus es meum equum, tuum occupo. Talis compensatio excusat a restitutione non solum debitorem, sed etiam creditorem qui rem suam aut debitum recuperavit, si tamen debitor rem delinebat injusto titulo, aut erat in mora restituendi; quia utrinqueservatur aequalitas. Utrum vero sit licita dum fit occulte, dicemus alibi.

Altera compensatio proprie dicta, est, quando cx utraque parte csl debitum : v. g.debeo libi centum pro panno, cl tu mihi debes centum pro vino : vocatur in jure, *debili cl crediti inter se contributio.* Est licita, est excusat a restitutione, quando debitum ct creditum sunlæqualia quoad certitudinem et quantitatem, ct insuper sunt ejusdem rationis, 1. *Ideo* 3, ff. de Compensationibus : *Interest nostra potius non solrtrt quam solutum repetere;* et 1. Si *debitor,* fT. Qui potioresin pignore : *Non intertil solverit aut pensaverit.* Patet etiam, quia ultinque servatur æqualitas. Excipe tamen, ni*i fiat in deposito, quia ut jura velant propter fidem inter homines servandam, c. *Hona far»*, Extra. de Deposito.

Dixi, *quando debitum el creditum sunt tqualia quantum ad quantitatem cl certitudinem , cl sunt ejusdem rationis :* ita scilicet, quod alter nullum patiatur damnum, nec sil rationabiliter invitus. Si enim deberes viginli aureos et haberem equum tuum valentem viginli aureis, non possem (mim equum retinere in compensationem viginli aureorum quos mihi debes; .piia sunt diversa» rationis, el forte pluris tua interest habere equum quam viginli aureos.

Petes utrum debitor per aliquid æquivalcns gratuito collatum , possit compensare seu exlinguerc suum debitum ?

It. negative per se loquendo ; quia donum gratuitum el debitum ex justitia, inter se pugnant. Si *enim cx debito,* inquit Apostolus, *jam non est gratia;* ct aliunde creditor incurrit sine causa onus gralitudinis unde gravatur.

Sed quid si tamen debitor per hoc interius intendat satisfacere suo debito?

R. neque sic satisfacere per sc loquendo : tum quia, ut dixi, inde gravatur creditor onere gralitudinis; tum quia ipseexsua parte acceptando donum gratuitum, non censetur remittere jus suum ad strictum debitum.

Dixi utrobique, *perse loquendo;* quia per accidens concurrente aliqua rationabili causa, posset sic fieri restitutio: unde qui metu diffamationis non potest aliler restituere , satisfacit ; quia si cx tali causa potest omittere aut differre restitutionem, *a fortiori* potest illam facerc modo dicto, cum id magis faveat creditori, qui ideo praesumitur tacite consentire. Quod admitti potest toties quoties rationabiliter præsumilur quod creditor tacite consentiat, aut quod si rem haberet perspectam consentiret, ct debitum ulterius non exigeret.

Sexta cauta.

Est auctoritas superioris : quod fit dupli · citer, 1° per præscriptioncm, de qua satis diximus dum de jure.

2° Per justam judicis sententiam, quando nempe judex secundum juris ordinem procedens, ncc nitens falsa præsumptione aut probatione, vi ct auctoritate legum adjudicat aliquid alicui quod alias ipsi secundum rigorem juslitiæ non est debitum : ut si alicui adjudicat mulctam pecuniariam in compensationem injuriæ seu damni cx levi vel levissima culpa juridica causati, aut d imnificantcm privetjure petendi debitum : is, inquam, in cujus favorem profertur sententia, non tenetur restituere quod vi illius oblinet ; quia quod alias non erat

suum, per legem sententia judicis declaratam fit suum.

Dixi 1°, *quando judex adjudicat ;* quia si toleraret tantum, esset obligatio restituendi : ul si venditor defraudaverit emptorem infra dimidium justi prelii, quamvis id jure toleretur ncc concedatur actio emptori in venditorem, ne litibus omnia impleantur : tenetur lamen hujusmodi venditor restituere quidquid accepit ultra justum pretium.

Dixi 2°, *judex non nitens falsa praesumptione seu probatione;* quia si is qui pro se obtinuit sententiam, sciat eam esse injustam , nimirum per favorem aut errorem latam, non potest luta conscientia relinere quod sibi fuil adjudicatum ; quia judex per sententiam non confert jus aul rei dominium , sed lanium declarat cui secundum leges competat : quod si fallatur, nullum jus acquirit qui vincit in causa, ct ubi injustitiam scnlcntiæ noverit, tenetur condemnato restituere.

Excipii Leasius cum qui per sententiam secundum juris ordinem latam , obtinuit aliquod ollicium aul beneficium contra possessorem , censclque eum non teneri illud restituere possessori injuste condemnato, luann is sciai privalim hanc sententiam esse njuslam, modo illius causa non fuerit; quia, inquit, hæc officia vel beneficia sunt bona publica dc quibus Ecclesia vel respublica potest liberius disponere quam de bonis privatorum , ubi justa causa subesi ; subest aulcm hic, ne scilicet dominia el jurisdictiones sini incerlæ, quæ res sæpc perturbat hominum cœlus. Ita laud, auctor lib. 2, cap. 29, dub. 10, n. 84. Alii lamen negant, ct ul pulo probabilius ; conlcndunlquc judicem in quavis causa non conJerrc jus , sed declarare duntaxat cui secundum leges competat : leges aulcm non intendunt immeritum cl innocentem jure suo spoliare ; ncc ideo jurisdictio manet incerta , cam enim habet qui cum titulo colorato cl errore communi possidet.

Septima cnitsa»

Est solutio facta creditori creditoris, dc quadixi ari. 14. pel. 3; require ibi.

Octava caitsa.

Esi interitus rei, do qua etiam satis dixi dum dc possessore bonæ cl malæ fidei.

Nona Catlin

Est compositio cum summo pntife quoad bona incerta , quatenus summuspot lifcx, ex summa potestate quara habetis bona piis causis deslinala, quædam ad S* usum applicat, reliqua debitori remittit.

Non constat inter theologos hanc cauwi excusare. *Quidam negant,* excepto casu qc debitor ipse esset pauper, attenta conditi o sui status ; quia non videtur inesse S. p lifici auctoritatem disponendi do bonisprivatorum absque eorum culpa; quanniswlem horum bonorum dominus sil ignotus, constat lamen existere, neque supponitur in culpa. *Alii* tamen simpliciter *affirmant;* quia, inquiunt, cum ea quæ fiunt intuiti boni publici justa censeantur, dominusirnotus præsumilur huic dispositioni consentire. Addunt S. pontificem supplere ex 111',sauro Ecclesiæ quod domino per eleemosjnas obvenire potuisset. Cætcrum quia hi causa apud nos non csl in usu, diutiusn. immoror.

Petes utrum excommunicatio creditoris cximaldcbitorcm arestitulioneilli facienda'

R. Quamvis excommunicatio major creditoris ipsum impediat a petitione debili in judicio, cap. *Pia* , de Except.in 6, lib.2, t. 12, non obstat lamen quominus illud nelerc possit privalim, ct debitor leneaior ipsi solvere. Ita nunc communiter contra Adriam , el quosdam antiquos.

Ratio cs».; quia excommunicatio nonprohibet communicationem cum excommunicato in rc necessaria et utili qualis cslsolutio debitorum, *ul palet* cx illo versu φ» continentur causæ ob quas licitum csl communicare cum excommunicatis: *Utile, ltx, humile, res ignorata, ncccssc,* causa 11, q. 3.

Dices. Secundum jura, cxcomrnuriicaliu eximit subditos a débita obcdienlia et juramento fidelitatis erga superiores excommunicates. Ergo *a fortiori* a debito pecuniario.

R. 1° verosimilius subditos vi excommunicationis præcise non eximi a'j obcdienlia ct fidelitate debita superioribus excommunicatis, sicut non eximitur liliusa præstanda obcdienlia patri excommunicato, ncc uxor marito : sed hanc pernam ruisse quibusmtm excommunicationibusaddil.im i S. pontilicibus, ul contumaces citius resipiscerent. M evincitur cx c. *Excommunicamus*, Extra de llærelicis, § *Moneantur,* lib. 5, lit. 7,

ubi temporalis dominus non purgans terram «tinni hæreticis excommunicatur, nec tamen ibsolrunlurjCX tunc subditi ab ejus obedientia; sed si perstiterit in excommunicatione perannum, nuncupatur papa qui fideles a juramento absolvet.

It. 2° Dato ant. N. conscq. quia longe majorcommunicatio requiritur ad servandam fidelitatem quam ad solvendum debitum,

Repones. In jure referuntur casus in quibus licet communicare cum excommunicato, inter quos non ponitur solutio debitorum.

11. hunc casum sufficienter referri in citato vcrsictilo per *utile el ncccssc.* EtGreg. VII,c. *Quoniam multos,* causa 11, q. 3 , dicit licere dare aliquid excommunicato huminitatis causa, quanto magis justitiæ causa. Aliunde non omnes casus in quibus id est licitum , referuntur explicite in jure.

Hucusquede restitutione in genere : quæ «pédante restitutionem in particulari, discutiemus agendo de vitiis oppositis justitiæ ci quibus oritur, dc homicidio , furto, detractione, secundum ordinem D. Thomæ, ne eadem pluries repetamus.

DISSERTATIO IX.

DE VITIO OPPOSITO JUSTITIÆ DISTRIBUTIVE QUOD EST ACCEPTIO PERSONARUM,

D. Th. Q. 63.

ARTICULUS T.

Quid sil ct quale peccatum acceptio personarum ?

Nota. Juxta phrasim S. Scripturae, accipere personam idem significat ac accipere <eurespicere faciem : unde quod Marci 11 l'harisæi dicebant Christo : *Non enim vides* in *facies hominnm,* legimus Matth 22 : *Non tnim respicis personam hominum ;* el Psalmo 31 : *Usqucquo judicatis iniquitatem el (aciespeccatorum sumitis ?* hoc est, peccatorum personal accipitis, non attendentes ad merita causæ in vestris judiciis. Itaque

Col. ex a. 1 et 2 q. 63. — *Dico* 1° Acceptio personarum est injustitia qua in rebus communibus cx justitia distribuendis, non attenditur ad proportionem meritorum vel idoneitatis eorum quibus dantur, sed ad aliquam causam huic rei impcrtincnlem.

Explicatur. Dicitur 1° *in rebus,* sive bonis , ut sunt beneficia , officia publica, honor , judicium, etc. sive malis, hoc est onerosisj, ul sunl tributa , vectigali?,operarum contributiones, pœnæ, etc.

Ib. a. 1. ad 3. — Dicilur2° *in rebus communibus ex justitia distribuendis ;* quia in distributione rerum propriarum quas quis dare non tenetur, aut nonnisi forte ex libcralilatc vel charitate, non est acceptio personarum, etiamsi non attendatad merita vel idoneitatem eorum quibus distribuit ; ut si ex propriis eroget eleemosynam minus indigenti , quia est amicus ; quilibet enim absque injustitia potest de suo dare quantum vult el cui vult : et ideo non est acceptio personarum in Deo dum gratias suas, quas nemini debet, æqualibuspeccatoribus inæqualiter distribuit, secundum illud Matth. 20:Jn *non licet mihi quod volo facere? tolle quod tuum est el vade.*

Ibid. o. — Dicitur 3° *non attenditur ad proportionem meritorum vel idoneitatis,* etc. Si ergo aliquis consideret illam proprietatem personæ, propter quam id quod ei confertur est ei debitum et proportionalum , non eu acceptio personæ, sed causæ : puta, si judex aliquis promoveat ad magisterium propter sufficientiam scientiæ, hic attenditur causa debita, non persona. Sed si aliquis consideret in eo cui aliquid confert, non id propter quod id quod ei datur esset ei proportionalum vel debitum, sed solum hoc quod est iste homo, puta Petrus vel Martinus : hic est acceptio personæ, quia non attribuitur ei aliquid propter aliquam causam quæ faciat cum dignum, sed simpliciter attribuitur personæ. Ad personam autem refertur quæcumque conditio non faciens ad causam propter quam sit dignus hoc dono : puta, si aliquis promoveat aliquem ad praelationem vel magisterium, quia est dix es, vel consanguineus; est acceptio personæ.

Ibid. — *Ex quibus patet,* acceptionem personarum opponi justitiæ distributive consistit in hoc quod diversis personis diversa tribuuntur secundum proj»orlioncm ad dignitates personarum.

Sed adverte bona communia esse duplicis generis: quædam sunt primario el immediate ordinata ad bonum publicum, cl eo mediante tantum ac secundario in utilitatem particularium qui ea occupant: ut sunt beneficia, officia publica, dignitates, etc.

alia sunt primario ordinata ad utilitatem particularium, ut sunt ærarium publicum, proventus communes, legatum pauperibus distribuendum, summa pecunîæa rege tradita distribuenda militibus bene meritis, etc. Igitur utrorumque bonorum mala distributio est acceptio personarum opposita juslliæ distributivæ, in quantum non attenditur proportio meritorum,sed insuper ulrobique reperitur violatio juslliæ commutativæ, diversimode tamen. In mala distributione bonorum primi generis violatur justitia commutativa erga rempublicam vel Ecclesiam ; quia hæc vel illa habet strictum jus, ut de optimis ministris ipsi provideatur, el provisoribus id incumbit ex officio : unde per se loquendo illi restitutio facienda est, non vero particularibus in quorum utilitatem hæc bona non sunt primario ordinata, qui ideo non habent jus strictum ad illa, sed lanium jus apliludinis. At vero in mala distributione bonorum secundi generis repentur violatio juslitiæ commutalivæ etiam erga particulares ; quia ex hoc quod hæc bona sint ipsis primario destinata, habent ad illa jus strictum, hoc est jus ad rem , ct illis restituere tenelur malus distributor.

Petes utrum prælalusqui licentias et dispensationes concedit suis amicis, eas denegando aliis non amicis, peccet peccato acceptionis personarum?

Λ, *affirmative* cum Banne et Serra. Quia jurisdictio prælatinon est in propriam ejus utilitatem sicut pallium aut pileus, sed in bonum communitatis; clilla bona seu favores qui ab illa proveniunt, sunt quodammodo bona communitatis, ita ut communitas habeat jus ul sibi aliquando concedantur, ct pariter subditi jus habent ne ab cis utpole bonis communibus excipiantur. Idem dicendum si prælatus præciperct aliquid onerosum sibi non amicis, eximendo sibi amicos; tale enim præceptum foret injustum ex forma nec obligaret in conscientia. Si tamen res præccpta forti aliunde secundum leges constitutionum , ad cam tenerentur subditi vi constitutionum, quæ non obstante perversitate prælali permanent, cum ab co vim non habeant.

Dico 2° Acceptio personarum est cx genere suo peccatum mortale.

Ibid. — *Prob.* Omnis injustitia est cx genere suo peccatum mortale : atqui acceptio personarum est injustitia opposita juslliæ distributivæ, ut dictum est. Erp.

Confirmatur. Injustitia opposita justitiz commutativæ, ut furtum, est cx genere su» peccatum morale; ergo et injustitia justitii distributivæ. *Palet consequentia ;* tum quâ justitia distributive est præstanlior comm), lativa, cum etiam quia non minora damn sequuntur cx injustitia distributive quis cx commutativa. Adde in acceptione prsonarum reperirietiam injustitiam commitativam , ul notavimus. Potest tamen ea peccatum veniale vel ex levitate materie, ut si in re parv, v. *g.* in loco sedendiprals ratur minus dignus digniori, vel si pana sil discrepantia inter minus et magis dignum.

ARTICULUS II.

De acceptione personarum in dutribuli» spiritualium.

Per spiritualia hic inlelligimus potestatem ecclesiasticam sive ordinis sive juristionis el ejus usum, sed præsertim beneficia et officia ecclesiastica.

q . 63. a. 2. o.—Suppono ut ccrlum,allationem spiritualium factam indigno.si reperianlur digni, esse peccatum mortale, quia est acceptio personarum in re gravis momenti; quanto enim in majoribus aliquis transgreditur justitiam , tanto gravit pecca ; spiritualia autem sunl temporalités graviora , el ex illorum injusta distribution* plura mala sequuntur in Ecclesia, liærcscs, morum perversitas, divini cultus négligea·lia, bonorum ecclesiasticorum dissipatio, pauperum calamitas, etc. Imo collatio beneficii facta indigno in certis casibus est irrita, in omnibus irritanda, *ut patebit cx liquentibus.*

Indignus autem adhibetur, qui ad olTicium propter quod datur beneficium est ineptus, seu non speratur futurus utilis ratione sive pravæ vitæ, sive ignoranliæ, sive alicujus impedimenti canonici. Neque collatori, aut electori, aut patrono suilicil si nesciat eum esse indignum , sed debet scire positive esse dignum , adeoque de ejus dignitate inquirere, quia ei cx officio incumbitproviderede dignis.

Dixi, *si reperianlur digni;* quia si non reperianlur, aliquando licebit conferre in» digno ad evitanda majora mala, puta, no collatio devolvatur ad hærelicos, ne adhuc indignior eligatur; tunc enim licet indignus non sil absolute dignus, tamen comparative

id indigniores censetur dignus : sed accepto beneficio debet se præsiare dignum, cl officio satisfacere per se vel per alium ; alioquin obnoxius arit restitutioni fructuum.

Difficultas'St itaque utrum liceat conferre beneficium minus digno, prælermiso digniore. Unde

Ib, ad 1. et 3. — *Dico.* Collatio cujuscumque beneficii aul officii ecclesiastici lacta minus digno, prælcrmisso digniore, regulariter loquendo est illicita, sed valida. Idem dic de præsenlatione et electione : est communis post Auctorem.

Porro conclusionem sic intellige , non quasi collator aut patronus debeat inquirere in toto regno vel provincia quis sit dignior; id enim forest onus nimis grave, nec raro deceptioni obnoxium; sed quod ex bis qui in promptu sunt, aut quorum notitiam habet vel habere potest , adhibita morali diligentia, eligat illum quem digniorem judicaverit.

Probatur prima pars conclusionis. I°Ex jure canonico. Cap. unico *Ul ccclcsiasteca tmrficia* Extra, lib. 3, lit. 12, Innoc. III dicit: « Non ex affectu carnali, sep discreto d judicio debuisti ecclesiasticum officium et b beneficium in persona magis idonea disDpensare. » Cone. Trid. sess. 24, c. 1 *de Promotione episcoporum* sic, dicit : « Omnes d vero et singulos qui ad promotionem præificiendorum quodeumque jus habent, aut ualioquin operam suam prostant.... rno« f i net.... eos alienis peccatis communicantes s B mortaliter peccare, nisi quos digniores ct d Ecclesiæ magis utiles ipsi judicaverint, » non quidem proribus vel humano affectu, i » aut ambientium suggestionibus, sed eo- l urum exigentibus meritis, profici diligen- 81er curaverint. » Elcap.18, *de Parochonim promotione,* dicit : « Ex his episcopus r cum eligat quem cæleris magis idoneum » judicaverit, d

Ibid, ad 3. — *Prob.* 2° *ratione.* Dum in promotione ad beneficium vel officium ecclesiasticum praefertur minus dignus digniori , est manifeste acceptio persona? injuriosa Ecclesiæ , in cujus utilitatem instituta sunt beneficia et officia ecclesiastica, Ergo.

Quodl. R β. β. ad 5. — *Confirmatur.* Collatores seu patroni no i sunl beneficiorum domini, sed administratores lanium et oeconomi: atqui oeconomus cui esset a domino commissum ul ei fidelem cl idoneum minislrum quæreret, infideliter ageret erga dominum, si, praetermisso magis idoneo, minus idoneum acciperet. Ergo *a fortiori* in noslro casu.

Hic n. 2.0. ct quodl. cit —Verum nola quod dignitas alicujus possit attendit dupliciter : uno modo simpliciter et secundum se, el sic majoris dignitatis esi ille qui magis abundat in spiritualibus graliæ donis ; alio modo per comparationem ad bonum commune : contingit enim quandoque, quod ille qui est minus sanctus aut minus sciens, possit magis conferre ad bonum commune, propter potentiam, vel industriam, vel propter aliquid hujusmodi ; et quia dispensatio spiritualium principalius ordinatur ad utilitatem communem , ideo quandoque absque acceptione personarum in dispensatione spiritualium illi qui sunt simpliciter minus boni melioribus præferuntur : sicut etiam Deus gratias gratis datas quandoque concedit minus bonis. Unde non statim sunt culpandi qui minus pios aut minus doctos proferunt magis piis aut magis doctis.

Ib. ad 3. — *Secunda pars conclusionis patet* ex variis locis juris qui requirunt dignum dunlaxat. Quod inlelligunl interpretes cum S. Thoma , ut collatio seu electio sit valida ct impugnari non possit in foro judiciali; quia alioquin omnis electio posset habere calumniam , et non esset litium finis

Attamen PiusV, bulla *In conferendis,* data anno 1567, licet tamen collationem non irritet, concedit talem digniori jus conandi ad eam irritandam, non quidem per litem, sed per appellationem coram melropolitano, aut si ipse sil collator, coram viciniore ordinario, pro novo examine.

Ex didis sequitur i° cum peccare mortaliter, qui minus dignum, prælcrmisso digniore qui in promptu haberi potest, promovet, praesentat aul eligit ad beneficium seuoflicium ecclesiasticum habensannexam curam animarum aut ecclesiasticam gubernationem, qualia sunl cardinalatus,episcopatus, archidiaconalus, decanalus,propositura, abbatia, prioratus, pasloralus, etc.; quia est acceptio personarum in re gravis momenti, cum magno Ecclesiæ detrimento ; siquidem, ut dictum est, fidelium mores ac fides, Ecclesiædecor, bonorum ecclesiasticorum recta dispensatio, pauperum sublcvamen, elc. cx ministris ecclesiasticis pendcanl. Idem dic de confirmante aul insli-

luente, imo et de quovis modo concurrente ad hujusmodi iniquam promotionem, *ul palcl* cx Trid. supra cit. Hinc merito damnata est ab Innoc. XI hæc propositio 47 : « Cum dicit concilium Trid. cos alienis pcc- » catis communicantes mortaliter peccare, » qui, nisi quos digniores cl Ecclesiæ magis » utiles ipsi judicaverint, ad ecclesias pro- » movent: concilium vel primo videtur per » hoc *digniores* nihil aliud significare velle, » nisi dignitatem eligendorum, sumptocom- i> parat:vopropositivo;vclsecundoloculione » minus propria ponit *digniores* ut exclu- n dat indignos, nos vero dignos; vel tandem ' loquitur tertio quando fit concursus. »

Scquilur2neum etiam peccaremortaliter, qui minus dignum digniori præfert in promotione ad beneficium simplex quidem, sed aliunde gravis momenti, puta, quod habeat suffragium in electionibus ad dignitales auiad officia curam animarum habenlia, quia inde potest grave damnum inferri Ecclesiæ. Probabilius autem erit veniale duntaxat, si agalur de beneficiis simplicibus minoris momenti, ul sunt capellaniæ, canonicalus modici (modo tamen non conferantur per concursum); quia cum talia beneficia ordinentur ad officia humilia el valde limitata ul ad recitandum ofiicium, ad missam celebrandam, ad Epistolam seu Evangelium cantandum, etc. non videtur grave damnum inferri Ecclesiæ si quandoque dignus præferalur digniori. Ita Sylvius post Asorium, Navar. Less. Item Cabassutius cl alii. Si tamen id passim fieret, probabile est, secundum aliquos, fore mortale; quia, inquiunt, taliscenscrclur graviter peccare contra fidelitatem Ecclesiæ debitam, magnumque ejus bonum negligere,cum magni inivisit ad Ecclesiæbonum ut divinum ofiicium decentissime fiat, ctejus ministri doctrina ct probitate aliis præluccant.

Dixiin conclusione,*regulariter loquendo;* quia sunt varii casus in quibus licet promovere dignos ad beneficia etiam curata praetermissis dignioribus.

Ibid, nd ά. — 1° Si prom vendus donoal esse de gremio Ecclesiæ : id enim in mullis ecclesiis prudenter ordinatu nesl; quia ille qui est de gremio Ecclesiæ, ul in pluribus consuevit esse utilior, qu· tenus magis diligit ecclesiam in qua est enutritus,ct melius ejus negotia novit. Similiter si beneficium e\ tua institutione per Ecclesiam firmata, conferendum sit alicui ex familia, veloppfo (quod tamen pro beneficiis curatis nona< pedit admittere); in his enim casibus alii digniores censentur inhabiles.

2° Si ipse fundatoi beneficii præseny dignum : hoc enim ipsi privilegium a jur» conceditur c. *Monasterium* caus. 16,q.7t ut sic allidantur fideles ad fundanda beos ficia; cl aliunde unusquisque dat bonase c.uivult :idque non solum prima vice inerw- lione beneficii,sed toliesquotiesipsovivcn!· vacabit, si tamen hoejussibi reserva verilia erectione. Nec refert quod, semel instituto beneficio, bona ejus sint communia; noa enim sunt talia, nisi salvo jurc quod sibircservavit dominus. Hoc tamen jus non tranat ad hæredes, nec id Ecclesia admittit : und* c. cit. *Monasterium,* ipsi soli fundatori, d non ejus hæredibus conceditur.

3° Si vacent duo beneficia, unum simpla pingue, aliud parochiale tenue, poleslwn· ferri pingue minusdigno,reservatotcnuipro digniore; quia id postulat utilitas Ecclesiæ.

4o Si in electione votum meum non prodesset digniori, et si non conferam minui digno, indignus aut longe minus dignuseligilur : possum eligere primum minusdinum; quia sic ulililer gero redi Ecclesiæ.

5oSi a patrono laico præsenlelur min® dignus, peccat quidem patronus, al noc peccat episcopus præsenlatum admittens, quia recusare non potest sicut posset eldeberet si patronus esset ecclesiasticus ; tunc enim juxtaTrid.sess. 24,cap. 18, debclinsliluere concursum, ubi tamen est in usu.

Sextum casum ponunt Cajet, v. *Beneficium ,* Serra hic, Lessius ct alii : quando nempe beneficium con fertur per resignalionem aul permutationem in favorem digni; voluntque resignantem aul permutantem non teneri præferrc digniorem digno : P quia non incumbit illi cx officio praeficere Ecclesiæ ministros: 2° quia confert quod suum est, ct propter quod, cum possideret, non tenebatur facere plusquam mediocri!) idoneus faceret: unde non lacii injuriainEoclesiæ talem sibi substituendo.

Huic sententiae probabilitatem suam non nego, eo maxime quod videam esse in usa apud plurimos qui vadentur aliimt,.· n h <· li. Attamen probabilius puto cum S l», Navar. quos citai ei sequitur Sylvius hic; item cum Pontas verbo *Collalcur,* cas. 1 et | aliis, talem resig nantem aut permutante.!)

peccare mortaliter, si agatur de beneficio habentecuram animarum aut dignitatem magni inomenti, quia liccl resignans aut permutans non teneatur ex ofiicio præûcere ministros Ecclesiæ, tenetur tamen non concurrere ad iniquam collationem ; concurrit autem resignando seu permutando in favorem minus digni, siquidem altori beneficium conferri non possit : unde conc. Trid. supra declarat non solum collatores peccare mortaliter, sed etiam cos qui quovis modo concurrunt ad talem collationem : *cisio paid responsio ad primam rationem in contrarium.* Secunda etiam non obstat ; parlim quia, inquit Sylvius , ipse beneficiarius resignans seu permutans habetjus acquisitum in bcnelicio, quæ causa est ul illud relinere possit, non autem habet jus acquisitum ul curclillud conferri minus digno, protermissodigniore, qui illud consequi posset si vacaret ; parlim quia resignans ordinances! senex cl spes affulget brevi successurum alium magis idoneum : resignatarius autem est ordinarie juvenis, post quem non est spes ut succedat melior nisi post multos annos.

Solvuntur objectiones.

Obj. 1° *contra conclusionem et consectaria.* Conferendo beneficium etiam curatum digno, prætcnnisso digniore, nulli fit injuria: non digniori, quia nondum habet jus strictum ad illud; non Ecclesiæ, quia Ecclesia non habetjusad summam diligentiam, sed ad humanam ct moralem tantum, cl ad eam tantum tcnelur dignior si promoveatur: atqui dignus potest prostare humanam diligentiam. Ergo.

It. Concesso antecedente pro prima parte, N.prosecanda, et ad ejus probationem I). Dignior tenetur tantum ad humanam el moralem diligentiam juxta viros suas el ovium necessitates, *C.* secus , 7V. Possunt autem frequenter contingere casus in quibus Eccles® ct animat ur necessitas requirat digniuiem m docendo , confirmando, arguendo, exhortando, resolvendo , etc. Ad quæ non sufficeret minus dignus; proindeque hunc digniori proferendo , fit Ecclesiæ ct animabus injuria.

I11.5/. OE< onomus qui habet a dominoquædain distribuenda pauperibus , non tenetur quaerere indigentiores : ergo similiter.

11. N. conscq. Disparitasest, quod iste œconomus distribuendo vere pauperibus satisfaciat intentioni domini, qui absolute pauperibus bona destinavit; et collator non satisfacit intentioni Ecclesiæ ministros dignos illi proliciendo , cum haberi possunt digniores : non enim beneficia sunt per se primario ordinata in utilitatem ministrorum, sed in utilitatem Ecclesiæ.

Obj. 2" *ab auctoritate sacra Scriptura.* Apostolus 1 Timoth. 3, el Tit. 1, enumerans omnes conditiones episcopi eligendi, non requirit ulsitdignior aul dignissimus, sed solum ait: *Oportet episcopum irreprehensibilem esse, sobrium, prudentem, pudicum , hospitalem ,* etc. Et 1 Cor. 4 dicit: *Hicjamquœritur inter dispensatores ul fidelis quis inveniatur;* non dicit *fidelior.* Ergo

R. 1° argumentum esse negativum, ideoque inefficax. 2° Apostolus loi ac tales qualilatesin episcopo requirit, ut qui illas omnes habet, merito possit censeri dignior et dignissimus, cum raro quis his omnibus donatus inveniatur. Adde quod loco citato ad Cor. Apostolus intendat tantum assignarc primam et præcipuam qualitatem requisitam in dispensatore, nempe fidelitatem: sicut autem non ideo negat alias, ul sunl industria , vigilantia, etc. ita non negal inter fideles eligendum esse fideliorem.

Obj. 3 abautoritale canonum, qui rvquiiunt dignum duntaxat el non d:gniorem aut dignissimum. Cap. S* *in plebibus* dist. 63, etconc. Triti, sess. 7, cap. 3, loquens de beneficiis inferioribus episcopatu, jubet ul conferantur *dignis cl habilibus,* non dignioribus.

Confirmatur. Cap. *Monasterium* 16, q. 7, requiritur tantum ulnon sil malus minister. Cap. *Nullus,* dist. 15, ct cap. *Obitum,* dist. 62, beneficium debet conferri uni cx gremio, etsi non sit aliis extraneis dignior. Item nominali per universitates, modo sint idonei, proferuntur aliis, etsi dignioribus. Ergo.

Ibici, ad 3. — *R.* canones sancire quid requiratur ut collatio vel electio sil valida et impugnari non possit in judicio, non ut sillieita, ut jam dixi; *cl palet* ex Trid. dum 'oco cit. addit : *Aliter autem* facta collatio seu provisio omnino irritetur. Sicut ergo pro utilitate eligendus est dignior, ita pro pace ejus suscipiendus est dignus electus, ne litibus omnia impleantur.

Ad confirmationem, fl. in ea contineri casus prunum vel .secundum supra exceptos.

Inferes. Si hi casus et alii de quibus supra, excipiuntur; ergo non esi jure naluræ illicitum beneficia conferre minus dignis, prætermissis dignioribus.

R. N. illationem. In enim secundum se est illicitum , quando dispensatores possunt libero assumere * digniores. In præfalis autem casibus non sunt liberi, partirn quia aliud requirit utilitas Ecclesiæ, ut in tertio et quarto casu ; partirn quia non habent liberam sive collationem, sive præsentalionem, sive institutionem ex privilegiis ab Ecclesia concessis, ut in primo, secundo ct quinto casu. Insuper in secundo, is de quo agitur non tam est dispensator bonorum communium quam propriorum.

Inferes iterum. Ergo peccaverunt qui talia privilegia concessere.

R. N. illalioncm. Id enim fecerunt intuitu majoris utilitatis Ecclesiæ, ul jam notavi de promovendis ex gremio : idem dicendum de nominalis per famosas universitates, quia præsumitureos esse optimos, ct si interdum contrarium contingat, est per accidens. Ncc ideo debuit exprimi in privilegio, *modo sint digniores,sed* satis fuit dicere modo sint digni: alioquin plerumque rejicerentur a patronis eo prætexlu quod non essent digniores, præsertim cum patroni ægre ferant istas nominationes.

Inferes tandem. Ergo saltem qui csl minus dignus, aut qui se reputat talem, ul omnes sc reputare debent, peccat petendo el acceptando beneficium.

R. quod nemo possit absolute petere beneficium, eo se dignum aut digniorem reputans, alioquin foret præsumptio qua redderetur indignus secundum S. Thomarn. Sed potest petere conditionate, si collatori vel examinatoribus appareat dignus cl dignior. Cum autem ipsi confertur, potest cceptare, sibi persuadens quod collator aul examinatores ipsum dignum cl digniorem ad hoc judicaverint, ct in hoc quiescere, cum dc sua capacitate judicare ad ipsum non pertineat. Insuper confidere potest quod , gratia auxiliante , sua diligentia compensabit quod putat in altcro vincere. Confer de simonia.

ARTICULUS III.

Utrum qui ad beneficia seu officiaitdtsiaslica promovet indignum itu miu/ *dignum, pradermissodigniore, teneatur ad aliquam restitutionem!!*

Dico 1° Qui promovet indignum, u~ promovens quam promotus, tenetur restituere Ecclesiæ omnia damna quæ inde ipsi obveniunt ; promovens, quia peccat contn justitiam commutativam erga Ecclesiam, cui ex oilicio debet præficerc dignos ministros; promotus, quia cooperatur injustj promoventis actioni, et ab ipso immediate profluunt mala Ecclesiæ.

Hinc promotus statim dimittat benef cium : si renuat, ad id compellat per judicem promoter ; beneficium dimissum digniori et dignissimo diligentius conquisitu conférai; el ulterius si nccessesit, ulerqu? promoter cl indigne promotus per se precibus ad Deum fusis, vel per alios propriis expensis adhibitos, damna Ecclesiæ et li!'· libus illata per indignum ministrum meliori quo possunt modo resarcire concntui. Utrum vero sit aliqua restitutio faciendi digniori prælermisso, dicam modo.

Dico 2° Qui promovet minus dignum, prætcrmisso digniore, tenetur etiam per m loquendo, vi talis promotionis, restituere Ecclesiæ; quia erga illam violat justitiam commutativam, cum ipsi cx officio, ul (lictum est, teneatur præficerc optimos ministros.

Dixi, *per se loquendo, vi talis promotionis; quin* putant aliqui, nec improbabiliter , Ecclesiam non exigere hanc restitutionem, imo ncc ad illam obligaro, quamvis posset: id enim unquam fecisse nullibircperilur; sed sufficere ut collatores sint liberi a restitutione, quod præficiant dignos: alioquin, inquiunt, res foret ipsis repleta perplexitatibus. Ilis novissime subscribit Daelman, addens sensum hominum non habere quod tales collatores sint illico obligati ad restitutionem, sicut sensus hominum non habet quod principis oeconomus teneatur ad resti(“‘vmem ex eo quod operarios bonos et non optimos conducat. Posset quidem princeps cum ad sibi restituendum astringere, sed facere non so.ct ad obviandum perplexitatibus : sic, inquit, Ecclesia erga patronos beneficiorum.

Dico 3» Promovens indignum scu minus

dignum, prætcrmisso digniore, extra concursum , nihil Jenelur restituere digniori prætcrmisso ·. esi communior cl probabilior.

Prob. Promovens respectu dignioris non violat justitiam commutativam, sed lanium dbiribu ivam , ex cujus solius violatione ɳ n oritur obligatio restituendi, ul dictum est : ergo. *Prob. ant.* Dignior non habet jus strictum ad beneficium, sed tantum jus aplitudinis cl proportionis : ergo. Prob. *ani.* Beneficia non sunl insliluta, saltem primario el principaliter, ut premia meritorum eliii utilitatem particularium , sed in communem utilitatem Eccclesiæ, ulstipendia eorum qui ipsi digne deserviunt : ergo antequam deserviant, non habent digniores jus strictum ad illa.

Confirmatur. OEconomus conducens idoneos operarios ad agrum domini excolendum, prætcrmissis melioribus, non lenctur ipsis melioribus quidquam restituera · ergo similiter.

Dixi, *extra concursum ;* quia vi indictionis concursus, quilibet capax habet jus concurrendi, el qui dignior probatus fuerit, Libet ex pacto implicito jus strictum ad beneficium : unde si minus digno conferatur, fit injuria manifeste digniori, sicut pluribus in publico certamine pugnantibus fieret injuria victori, si ipsi denegaretur premium propositum. Dico, *manifeste digniori* ;quia si esset differentia admodum levis , probabile est non incurri obii alioncm restituendi : alioquin nimis difficile el periculosum foret munus episcopi ct examinatorum proindeque non sunt censendi velle vi indicationis concursus tam stridam obligationem suscipere.

Sed petes utrum minus dignus m concursu promotus, teneatur beneficium dimittere, aut digniori prætcrmisso aliquam restitutionem facere?

H. Non tenetur beneficium dimittere; quia collatio est valida, ut dixi. Equidem dignior jus strictum habebat ad illud quamdiu pendebat a collatore, sed jus eral ad rem tantum ; per collationem vero minus dignus promotus acquirit jus in re, el dignior habet tantum actionem personalem in collatorem , non realcm in ipsum beneficium alteri traditum : non secus ac qui mercem primus emit sed non accepit, habet jus ad rem; sed ai venditor cani tradat secundo emptori, valide tradit, ct primus emploi habet lanium actionem personalem in venditorem , non realcm in ipsam mercem ; neque secundus cmplor tenetur eam primo emploi i reddere.

Neque etiam ille minus dignus promotus videtur obnoxius ad aliam restitutionem faciendam digniori, quia supponere potest quod examinatores debile functi sini suo munere, quod attenderint ad qualilales ipsi ignotas, ct ipsum digniorem judicaverint.

Quod si supponas certo constare minus digno ipsum scienter injustum esse promotum : tunc existimo ipsum teneri restituere digniori tanquam cooperatorem, non restituente promolore.

APPENDIX.

Utrum rjua diximus in duobus artituIts pracedcntibus sint extendenda ad officia sacularln ?

Rcsp. affirmative: est probabilior el communior contra Cajet. Ratio csl, quia ha c officia sunt pariter primario et principaliter ordinata ad bonum commune reipublicæ : unde qui illa distribuit indignis aul minus dignis, peccat contra justitiam commulalivam erga rcmpuMicam, ct contra distributivam acceptione personarum erga digniores. Hinc qui scienter instituunt officiales indignos, malesolventcs, munera aul plus æquo extorquentes, etc. tenentur rcsliluere damnum passis, non restituentibus officialibus qui sunt causa proxima damni : secus probabiliter si instituerint quos putabant dignos; tunc enim sunt causa valde remota damni, ncc videtur respublica tam slr clain restituendi obligationem imponere.

Dices 1° cum Cajet. Ista officia non surit bona communia distribuenda inter paries communitatis, siquidem sæpe dentur extraneis: atqui justitia distribuliva versatur circa bona communia distribuenda inter paries communitatis. Ergo.

R. Transeat maj Hæc enim officia plerumque conferuntur ejusdem civitatis vel provinciae concivibus. *N. min.* Quia sufficit ad justitiam ut bona communia cinl distribuenda secundum proportionem meritorum, ncc requiritur quod sint necessario distribuenda inter incolas ejusdem civitatis aut provinciae; ul patelin ofliciismihtaribus cl in cathedris universitatum, quæ confe-

jtimur dignioribus, cujuscumquc sint nationis.

Dices 2° Principes seu respublica habent dominium istorum officiorum : ergo possunt ul proprium dare cui voluerint.

*R. ant. negari*a quibusdam, qui volunt rcmpublicam seu principes non esse dominos, sed lanium dispensatores istorum officiorum , quod csl probabile. *Dato* tamen *ant.* cum Soto, Banne, etc. TV. *conaeq.* Quia istud dominium, qualecumque sit, non est in destructionem , sed in utilitatem communliatis, cui repugnat ut ea officia conferantur indignis aut minus dignis.

Dices 3° Qui rem vendere potest, non videtur acceptor personarum si illam cui velit tradat aul vendat : atqui princeps cl respublica possunt vendere officia sæcularia ; ergo. *Pro solutione hujus argumenti,*

Quarilur utrum officia sæcularia vendi possiɳl?

Opusc. 2L de Regimine Judteorum ad Ducissam Brabant.—*R.* absolute loquendo et cx natura rei posse vendi ; quia dignitas, pingue stipendium , lucri occasio et similia, illis officiis annexa, sunt pretio æslimahilia. Non expedit tamen cavendi, quia plerumque cl moralitcr loquendo venduntur inique, quatenus non servantur in eorum venditione conditiones rcquisitæ; quæ sunt: prima, auctoritas in vendente ut in republica, principibus supremis, aul iis quibus id committunt, etiam quandoquein toparchis quibus id non prohibetur a supremo principe ; secunda, ut vendantur, quantum fieri potest, dignioribus; tertia, ul modico pretio, ne pauperes magis idonei ab iis arceantur, el qui emunt rapinas el concussiones exerceant ul se indemnes servent: sed sæpe, inquam, et sæpius venduntur indignis aul minus dignis indifferenter plus offerentibus cl pretio immodico, ita ul qui ea acquirunt, sive cxnegligenlia, sive ex incapacitate, sive cx malitia,malcca administrent ct mulla injuste extorqueant, ut prelium immodicum quod solverunt recuperent.

Igitur *ad argumentum; R. majorem esse teram* dc rc ila propria, ul non sil communi utilitati approprianda ; secus si sil communi utilitati approprianda, qualia sunt officia publica.

Si *contra primam pariem responsionis opponas* bullam Pii V *Etsi Romani,* etc. vetnntcm vendi officia adminislrationem jurisdiclionis habentia : Λ. hanc bullam id esse datam pro terris papæ jurisdictioni temporali subjectis tantum ; vel si generaliter, non esse receptam in aliis regionibus.

ARTICULUS IV.

Dc qualitatibus ad bénéficia rite oblinenda necessariis.

Prima et præcipua est probitas morum, non solum qua vitiis carrai, sed qua virtutibus chrislianis, prudentia præsertim, charitate , salutis animarum zelo fulgeat. *Patet* ex Apost. 1 Timolh. 3 ct Til. 2; « cone. Trident, sess. 14, c. 1 de Reform, sess. 22, c. 1, sess. 23, c. 12, sess. 24, cap. 12. Et quamvis promotio peccatoris non sit irrita , nisi peccatum tale foret quoi induceret irregularitatem aut aliud impedimentum canonicum : peccaret tamen mortaliter qui ad quodeumque beneficium promoveret criminosum , seu eum qui babilu solet peccare mortaliter; cl hoc sensu hæc D. Th. verba Quodl. 8, q. G, I'cr *quodlibel peccatum mortale aliquis redditur indignus ad quodlibel spirituale arcendum ,* interpretatur Bannes, id csl, quodlibet peccatum cx habitu. Polcsl etiam intelligi de quolibet peccato nolorio cl scandaloso quod exprobrari polcsl.

Secunda est scientia, quæ talis esse debet qualem requirit officium beneficio annexum, et ideo major in episcopo quam in parocho, major in parocho quam in capcllano, cl sic de cæteris. Collatio anlem quæ fieret penitus illitterato foret invalida, cap. *Illitteratos,* d. 36, cl cap. Cumin *cunctis* de Electionibus.

Sed quis censeri debeat *penitus illilleratus ,* non constat. Cone. Trid. sess. 23, cap. 4, ut quis possit accipere tonsuram qua fit aptus ad beneficia, nihil aliud requirit quam ul sciat rudimenta lidci, legere ac scribere : unde Navarrus existimat cum non esse *penitus illitteratum,* qui hæc tria scit. Hanc opinionem probabilem reputat Sylvius, absurdum tamen existimat beneficia etiam simplicia conferri iis qui non inlelligunt aliquo modo latine in ecclesia Latina, vel græcc in Græca.

Tertia est ælas legitima, nempe ad episcopatum trigesimus annus completus, cap. *Cum cunctis* de Elect, ct electi potestate; lad beneficia curam animarum habenlia, (vigesimus quartus completus, ibid, et in

Trid. sess. 24, cap. 12; ad dignitates non habentes curam animarum, vigesimus secundus completus, Trid. ibid. Ad canonicalus ecclesiæ calhcdralis requiritur illa rlas, ut qui accipit beneficium possit intra innuin suscipere ordinem qui huic bcneliciio est annexus. Trid. enim ibidem statuit ul omnes ecclesiæ calhcdralis canonicalus teheanl annexum ordinem, vel presbyterii, vel diaconatus, vel subdiaconatus. Ad alios canonicalus et quævis beneficia simplicia, annus decimus quarius inchoatus. Abbaliæ vero cl prioratus pro mulieribus non sunt bénéficia, sed officia lanium cum aliqua jurisdiclionc : ad hæc requiritur quadragesimus annus, aul si id commode reperiri nequeat, trigesimus completus. Trid. sess. 25, np.7.

Nota tamen, hæc quæ secundum jura hic dicimus de ælale legitima non esse ubique recepta; sed varios in variis provinciis esse usus : ita ul in quibusdam beneficia simplifia conferantur natis tantum septem annos, episcopatus septem cl viginti, etc.

Quarta, torus legitimus, sino quo, aut sine dispensatione, cât iirrila collatio, cap. 1'1 *filii,* cap. *Litteras*, cap. *Nimis* de filiis presbyterorum. Ad primam tonsuram cl ad lenelicium simplex, polcsl dispensare epicopus; ad alia sohispapa. Et quia relaxatio juris communis csl odiosa , ideoque stricte ntclligenda, dispensatus ad ordines non est dispensatus ad beneficia , dispensatus ad unum beneficium non est dispensatus ad plura, dispensatus ad simplex non est dispensatus ad dignitates cl beneficia curata , etc.

Instiper pro filiis clericorum , notandum venit decretum concilii Trid. sess. 25, c. 15 ellcform. ubi sic statuitur : « LT palernæ incontinenti® memoria locis Deo consecratis, quos maxime puritas sanclitasque decet, longissime arceatur, non liceat liliis clericorum qui non ex legitimo nati sunt matrimonio, in ecclesiis ubi eorum 'patres beneficium aliquod ecclesiasticum » habent aut habuerunt, quodeumque etiam udissimilc beneficium obtinere, nec in dicatis ecclesiis quoquo modo ministrare, nec » pensiones super frudibus beneficiorum >qnæ parentes eorum oblinent vel alias >obtinuerunt,'habere. »

Quantum vero ad filios clericorum ex legitimo matrimonio natos ante ordinationem, possunt habere beneficium in ecclesia eadem cum patre, at non ipsum quod paler habet aut habuit, nisi inter patrem et filium alius intercesserit, ul sic vitetur etiam species hærcdilariæ successionis in benefliciis, Trid. sess. 25, cap. 7.

Petes utrum filius cx illegitimo toro conceptus aul natus, fiat legitimus per subscquens matrimonium?

R. Si sil procreatus ex personis habilibus ad matrimonium, seu nullo impedimento dirimente irretitis, iit legitimus per subsequens matrimonium, quod in hoc casu secundum jura habet quamdam vim rctroaclivam.

At si tempore conceptionis parentes erant inhabiles ad matrimonium, puta, enn anguinei in gradu prohibito, etiamsi id ignorarent, multorum sententia est, non fieri legitimum per subsequeris matrimonium cum dispensatione initum, quia jura obstant. Ila Pontas cum mullis citatis, v. *Illeejitime,* cas. 8. Non desunt tamen alii qui contrarium sustinent, Sanchez, Covarruviasapud eumdcm.Et revera in his saltem partibus praxis contraria videtur invaluisse.

Quinta csl tonsura clericalis collala a proprio episcopo, vel ab allero cum litteris ejus dimissorialibus, cap. *Ex litteris* de Transactionibus. Est autem triplex episcopus proprius, cap. *Cum nullus* Dc temporibus ordin. lib. 1, tit. 9, scilicet : *De cujus dioecesi csl is qui ad ordines promoveri desidcral oriundus, scu* tn *cujus diœcesi beneficium obtinuit ecclesiasticum, scu habet (licet alibi natus fuerit) domicilium* tn ro*dcm.* Modernis tamen moribus est magis consentaneum ul a solo episcopo originis quis tonsuram aul ordines recipiat. Is autem inlelligilur in cujus dioecesi quis voi natus, vel baptizalus fuit. Defectu lonsur.c collatio beneficii est nulla, etiamsi beneficiarius postridie collalionistonsurclur ; .Yon *enim firmatur tractu (emporis quod dejure ab initio non subsistit,* Reg. jui is in G.

Sexta csl coelibatus, cap. 5i *qus* dc Clericis conjugalis : ita ut nulla sit collatio facta conjugato, etsi beneficiarius contrahat matrimonium validum, hoc ipso vacet ejus beneficium. Dico *validum,* quia si invalide contrahat, metetur quidem privari, sed non privatur ipso facto ; ita Sylvius, Lessius, Tournely, etc., contra Pontas, v. *Deneficier* casu ultimo. *Ratio est* 1° quia solum

malrimoniunvalidum transferta statu ecclesiastico ad sæcularcm; 2° quia ideo canones privantconjugatum beneficio, quia non potestsimul vacareofficioetuxori; hoc autem locum non habcldum matrimonium est invalidum, tunc enim uxori vacare non polest. Adv.'ite tamen quod, qui duxit unicam et virginem, si perpetuam voveat continentiam, et uxor religionem profiteatur, possit valide promoveri ad beneficium, e «Sruic de Clericis conjug. Extra, lib. 3, til. 3.

Septima est immunitas ab excommunicatione majori, suspensione, interdicto et irregularitate : ita in variis locis juiis. Collatio ergo facta illi qui aliqua ex his censuris est innodatus, eliam nescienter; similiter ejus electio aul præsenlalio, est nulla : ct ideo confirmans collationem aul electionem . seu præsenlat'onem, solet praemittere absolutionem a censuris. Si tamen post beneficium adeptum superveniat censura aut irregularitas, non privat beneficio. Excommunica lus autem excommunicatione minori, licet pecccl acceptando beneficium, valide tamen acceptat.

Octava eslimmunilasab bæresi in sect in parentibus usque ad secundam generationem Secundum lineam paternam , cl usque ad primam secundum lineam maternam: ila ut si pater fuerit hxrclicus, nec filii ejus nec nepotes sint habiles ad beneficia ; si mater tantum fuerit bæretica, filii ejus sint inhabiles , non nepotes, cap. *Quicumquc c*\ cap. *Slalulum* de Hxrcticis in G. El hoc statuitur non sohim de ipsis hxreticis, sed eliam decorum fautoribus, defensoribus, receptatoribus corumquc filiis usque ad secundam generationem, ut dictum est. Excipiuntur in cap. *Slalulum* citato, filii el nepotes bxrcticorum quos constat ab hxresi resipuisse.

Nona est determinata intentio suscipiendi cilicium beneficio annexum, scu, si nullum sit annexum , perseverandi in statu clericali : unde , juxta graves auctores. Solo , Navarr. Asor. Sylvium , Pontas, Tourne-ly , etc., peccat niorlalilcr qui habet aut accipit beneficium quodeumque, co animo ut ejus fructibus poliatur donec , v. g. absolverit studia , aul uxorem convenientem invenerit , poslea demissurus. Idem dic deeo qui acceptat beneficium animo resignandi sub pensione, aul eliam simpliciter ; quia fraudat intentionem Ecclesix in re gravi : Ecclesia enim non intendit conferre lienefi-cia iis qui voluntad tempus illi servire,sed iis qui simpliciter volunt ; neque iis qui lucro , sed qui glorix Dei student *Paid a* Jure, cap. *Grave* de Prxbend. cl dignit. lib. 3 , lit. 5 : *Prœcipimus ul, pntlermiuü ind gnis , idoneos assumant qui Dcotl teths is velint el valeant gratum impendere (a. mulalum.* El cap. Super inordinata rod til *Cum autem illi sini idonei reputandi* qui *servire possunt cl volunt.* Excusat tamen i mortali Sylvius illum qui acceptavit beneficium animo resignandi simpliciter statimel providenti de optimo ministro.

Sed quid si animo permutandi? Pontas, v. *Benefice* casu 3, resolvit eum pariter peccare mortaliter ex decretalibus citatis; sed id mihi videtur non salis inde probatum, prxscrtim si agatur de permutatione cum altero beneficio ejusdem ordinis: luncenim neque fraus neque inordinatio videtur gnvis, cum iste habeat animum serviendi Ecclesix secundum officium prioris beneficii.

Contendit insuper idem Pontas ibidem et casu 4, hujusmodi collationes acceptas, scilicet cum animo sive resignandi, sive permutandi, sive non perseverandi, esse nullas, ex iisdem decretalibus laudatiseas prohibentibus ; sed insufiiciciitcr : mulla enim in jure prohibentur quæ non irritantur; et alioquin sequeretur quod qui mutata mala voluntate intenderet perpetuo Ecclesix servire , indigeret nova collatione, quod falsum est cap. *Commissa,* ut modo dicam. 31

Sed qualis debeat esse intentio quam requirimus, an fixa? *Respondet* Sylvius hic, non necessario debere esse omnino lixam, nec sufficere esse quomodocumque condi' lionalam, sed debere esse sinceram, ila ul bcncficiandussincere el bona fide proponat esse ecclesiasticus, neque cupiat ab eo proposito resilire, nisi cx rationabili cl gravi causa, v. g. ari illustris familix semen suscitandum, ad sedandas graves discordias, etc. Si quis vero acceptet beneficium ea intentione quod erit ecclesiasticus si non inveniat uxorem sibi convenientem, si frater promigenitus habeat proles, cit. non videtur lulus in conscientia, quia non haberet sincerum animum status ecclesiastici; sed potius videtur haber e primam voluntatem ad statum conjugalem, secundariam ·1 sup cond tionead ecclesiasticum. Ila laudatus S

Pttes utrum qui accipit beneficium abs- |de anima suscipiendi officium ei annexum, L t perseverandi in statu clericali, teneatur Kreslilutionem fructuum?

Ultac resp. suppono eum qui ben licium Aoralc habet, el, nullo justo im,pedi- inito detentus, non promovetur ad sacer- ditum intra annum computandum a tem- ple quo ipsius ecclesiae regimen ei clnmissum est et pacificam ejus posses- ■lnem habuit, vel per cum stetit quo- flnus haberet, privari ipso facto bene- ■o, et ad illud pro hac vire reddi inha- lem. Ita cap. *Licet canon,* et cap. *Com-* lissa de Elect, et electi potestate in G, 1).7, tit. 6. Hoc supposito.

IProresolutionedubnpropositijSitdecre- ImBonifacii Viii, dicto cap. *Commissa ;* ■ *Si* promoveri ad sacerdotium non inten- ■ dens, paroeciam receperis ecclesiam , cl ▮ fructus ex ea per annum percipias, ipsam Jposlmodo dimissmus (nisi voluntate mu- ltata promotus fueris), teneberis ad resti- [» talionem fructuum eorumacm , cum cos l. receperis fraudulenter : illum autem qui L libi contulit, cum te non crederet ad hu- l ejusmodi ordinem promovendum (praeter d divinam quam exinde incurrit offensam), ■▸ad servandam indemnem eamdem cccie- nsiam decernimus obligari. » Hinc

Inftr.es 1°, cx communi 'dîcologorlirhsen- .entis, hanc restitutionem esse faciendam ante sententiam judicis, quia non tam est pœnaqnam conventio inita inter Ecclesiam 'l beneficiarium. Ea enim conditione Ec- tlesia intendit conferre beneficium.

Inferes 2°, cum qui sine animo sacerdotii mscipit beneficium parochialc, si mutata voluntate intra annum promotus luerit, probabilius non teneri ad restitutionem fructuum quos percepit tempore malæ vo- luntatis; quiadicit Pontifex, *nisi voluntate* nutata *promotus fuerit:* ergo si voluntate mutata promotus fuerit, non tenetur, ex mente Pontificis, restituere ita ut fraus quæ ab initio fuerit, tota purgetur per promotio- nem intra annum. Ita Sylvius cum Lcssiocl Maidcro contra Solum. Si autem aliquandiu mutavit voluntatem, sed non fuit promotus, (enetur omnes fructus restituere ; quia Pon- 'ifexutrumque requirit, cl quod mulciur voluntas, cl quod revera promoveatur.

Inferes 3", cum qui animo suscipiendi sa- {•rdolium promovetur ad beneficium pasto- rale, el).°stea, n utata voluntate, non susci- pit sacer lotium, probabilius non teneri res- tituere f 'l ›, modo peridoneum vicarium suo munei -:a 'S<ece jt ; quia Pontifex loqui- tur tantum dc illo qui recipit beneficium sine animo uscipiendi sacerdotium, ci non de illo oui, suscepto bénéficie eum anima anime perveniendi ad sacerdotium, mutat postea voluntatem : poenalia autem,sive sint pœnæ proprie dictæ,sive non,cumsinlodiosa.non sunt extendenda sed potius restringenda.

Inferes 4°, cum qui in dubio an velit promoveri ad sacerdotium, accipit bene- ficium, verosimilius teneri ad restitutio- nem fructumsi non promoveatur intra annum; quia canon dicit, si *promoveri ad sacerdotium non intendens :* dubius autem non intendit.

Inferes 5°, promotum ad alia beneficia a pasloralu distincta, sine animo suscipiendi sacerdotium, seu permanendi in statu cle- ricali, licet graviter pcccel, ut dixi, probabi- lius tamen non teneri ad restitutionem fruc- tuum , modo curet officium beneficio an- nexum debite praslari; quia ad hanc resti- tutionem non tenetur jure naluræ, *ul paid,* neque jure positivo. Etenim canon laudatus decernit lanium de beneficio parochia!', ne que profertur alius canon qui id décernai d promolioneadalia beneficia :pœnalin autem, ut jam dicltnn est, non sunt exleuûenda. Putat tamen Sylvius hic, excipiendum esse episcopatum, quia, inquit, continet sub se omnia suæ diœccscos beneficia parochialia, ul primus pastor pastorum ct parochiano- rum.

Ultima conditio est, ut habenti benefi- cium non conferatur aliud sine causa: de qua modo fusius.

Ad hasergo qualitates attendere debet qui alicui intendit procurare beneficium ; juva- bit eliam attendere ad promovendi indus- li?am , ad affectum ejus erga talem ecclc- “siam, ad ejus potentiam ; uno verbo, ad ea omnia cx quibus speratur major Ecclesiæ utilitas.

ARTICULUS V.

Ulrumliceatplurasimulpossiderebeneficia?

Quodl. 9.0.45.0. — *Dico.* Habere simul plura beneficia, non est dc genere malorum quæ habent inseparabiliter annexam mali- tiam , ul fornicatio, adulterium et alia hu- jusmodi quæ nullo modo bene fieri possunt ;

alias in nullo casu disjCR. atîoneiù recipere posset, quod nullus dicit.

ibid. — Neque est de genere actionum quæ dese indifferenter se hab-*m <.d bonum \rl malum, ut levare festucam vel aliquid hujusmodi; multo minus de genere bonorum, ut dare eleemosynam ; quia unum habere plura simul beneficia, continet in sc pluies inordinationes. 1° Destituitur Ecclesia numero et obsequio ministrorum , eum non sit possibile unum in pluribus ecclesiis deservire, et tamen præbendæ sunt ordinal® quasi quxdam stipendia Deo ibidem ministrantium. 2° Sequitur diininutio cultus divini, dum unus loco plurium instituitur ; non enim qui habet plurcs praebendas, pluries vel horas recitat, vel psallit, vel celebrat missam, etc. 3n Sequitur defraudatio voluntatis fundatorum qui ad hoc aliqua bona Ecclesiæ contulerunt, ut secundum numerum beneficiorum esset numerus beneficia rioru m ibidem Deo ministrantium. 4° Sequitur inæqualitas, dum unus pluribu» beneficiis abundat, et alii, æqpe aut forte magis idonei, nec unum habere possunt. Adde pluralitatem beneficiorum esse fomentum ambilionis, avaritiae, crapulae, luxuria, et plurium aliorum viliorum.

Ibid. —Igitur pluralitas beneficiorum est degenerc actionum quæ absolute considérait® deformitatcm'Vel inordinationem quamdam important, quæ tamen aliquibus circumstantiis advenientibus bonaecfficiuniur : sicut occidere hominem vel percutere, in se deformitatem quamdam importat; sed si addatur occidere malefactorem propter justitiam , vel perculere delinquentem causa disciplinae, non erit peccatum sed virluosum. Hujusmodi est, inquam, pluralitas beneficiorum ; quamvis enim aliquas inordinationes contineat, ut dictum est, tamen aliæ circumstantis possunt supervenire ita honestantes actum, quod praedictx inordinationes totaliter evacuentur.

Hæ autem circumstanti® seu causae excusantes reducuntur ad duo lanium capita: primum, si unum beneficium non sufficiat ad vitam beneficiarii decenter sustentandam ; —Ibïd. — secundum, major Ecclesiæ utilitas, ant nécessitas : ut si aliquis propter eminentem scientiam vel virtutem possit qlus proficere absens quam alius prmsens, vel ratione potenllæ el auctoritatis posset efficacius Ecclesiam tuori contra bœreticos j aut alios, qua ratione SS. pontifices«µ dispensant cum principibus Germania»,^ plurcs episcopatus simul possideant.

Ibid. — Si vero aliquis ini cnlione plan beneficia habeat, utsit ditior® iillautm vat, ut facilius ad episcopatum ei aliudgnilates perveniat, non tolluntur praedicta difformitates sed augentur, quia cum Uï intentione etiam unum beneficium hab«u (quod nullam inordinationem importat),&· set illicitum.

Ibid.—Ethæchucusqucsecundumjq5n> turale, nullojure positivo intcrvemcnteJa. aulcm cerium est per antiqua jura id cssepr> hibilum, c. *Sanctorum,* d. 70, c. *Clerf-u* quod est synodi VII, causa 21, q. 1, c. Gs *ricum* quod est concilii Chalcedon. Ibidtc cl alibi pluries.

Huic antiquo juri accessit jus noma sess. 24, cap. 17 *de Reformat,* cujusdecrelum cx integro referre juvat: «Cumeak- » siasticus ordo pervertatur quando unci » plurium officia occupat clericorum, sast· » sacris canonibus cautum fuit, nemiaa » onorlcre in duabus ecclesiis circumscribi » Verum quoniam multi improhæ cupidi- » tatis affectu, seipsos non Deum decipicn » les, ca quæ bene constituta sunt vanis ar- » ti bus eludere, ct plura simul beneficia ob- » ii nere non erubescant. Sanctasynodusde- » nitam regendis ecclesiis disciplinam resti- » tuere cupiens, præsenti decreto, quodh » quibuscumque personis, quocumque lilt » lo, etiamsi cardinalatus honore fulgeant, » mandat observari, ut in posterum unun » tantum beneficium ccclcsiasticumsingule » conferatur: quod quidem si ad vitamejat » cui confertur honeste sustentandam non » sufficiat, liceat nihilominus aliud simpln » sufficiens, dummodo utrumque persona- » lem residential) non requirat, eidemcon- » ferri. Hæcquc non modo ad cathédrale » ecclesias, sed etiam ad alia omnia bene- » licia tam saecularia quam regularia qus- » cumque, etiam commendata, pertineant, » cujuscumquc tituli ac qualitatis existant.» Huic decreto ac D. Thom. doctrinæsubscribunt quotquot sunt alicujus nominis theologi.

Nola tamen. Congregatio concilii 15 januarii 1594, declaravit consuetudini permittenti ut in eadem ecclesia dignitas cum canonicatu per cumdcm obtineri ct retineri possit, non censori derogatum ex prak'/t,

decreto : itarefcrtGallemartin hunc locum. Elbene; istæenim dignitates,v.g.decanalus, pratpositura, conveuientus et forteex intentione (undatorum conterimur luni cxgrernio.

Examitionei illorum fjui existimant posse licite ab uto et eodem possideri plura stmtil beneficia.

Dicunt, 1° consuetudinem contrariam in aluisse etiam apnd doctos el timoratos.

Ibid. — *R.* 1° nullam consuetudinem^ prævalcre posse conira jus naluræ, quia est irrationalis et abusus, ortum haberis *ex improba cupiditatis affectu,* ut loquitur Tridentinum.

R. 2° hoc doctos ct timoratos forte habere latentes causas ob quas licitum sil cis retinereplura beneficia, qnod si non habeant, non sunt tuli in conscientia, *scipsos et non Deum decipientes,* juxta idem concilium.

Dicunt 2U prohibitionem tolli per dispensationem summi pontificis.

Ibid. — *R.* quod dispensatio non auferat ligamen juris naturalis, sed solum ligamen juris positivi, ul quod per hominem statuitur per hominem auferri possit : unde nisi illa dispensatio sil data propter veras et legitimas causas prius assignatas, nihil proficit coram Deo.

Dicunt 3“ conciliumTriden. non esserecrptamin Gallia.

R. 1° jus naturale saltem esse receptum apud Gallos, non secus ac apud alias nationes: jure autem naturali, ul dictum est ex D.Thoma, illicitum est habere plurcs præbendas.

R. 1°N. assumptum, tum quia concilium to loci non condit jus novum, sed confirmat antiquum cujus Galli sunt tenacissimi ; lum etiam quia Pontas, v. *Rcnèfîcicr,* cas. 37, refert absolutam acceptationem concilii factam a clero Gallicano in cœtu generali iwbilo Parisiis an. 1615. Et quamvis supremi senatus non patiantur decreta concilii quæauctoritati rcgiæseu libertatibus ecclelisGallicanæ sunt contraria vim habere, nunquam tamen contradixerunt decretis quæssolos honos mores spectant aut fidem, quale est istud dc quo agitur.

Dicunt Beneficiarius in pios el legiliniosusus impendet fructus beneficiorum, puta, in suhlcvamen pauperum , in Ecclclisdecoralionem, etc.

R. 1« contrarium plerumque ct fere semper contingere : ita ut c\· centum vix unum rcperias qui hac pia intentione plura accep tot beneficia. 2 *Hoc dolo,* iste pius ususnon abstergit inordinationes annexas pluralitati beneficiorum, ni i >it in communem Ecclosiæ utilitatem. 3U Iste be leficiarius sine causa contrahit onustalis usus, cum Deusa ne· minercquiral ultra viresipsius.

Petes Iu utrum subsistente legitima causa, semper requiratur dispensatio SS. ponlificis ut quis licite obtineat duo beneficia?

R. Ut qu s possideat duo beneficia , quorum neutrum sufficit ad hone> am sustentationem sui et suorum, modo non sint incompatihilia , nulla requiritur dispensatio, quia hoc jus conceditur per praefatum concilii decretum. EI nota quod si secundum sil sufficiens, primum debeat dimitti ; hæc est enim evidenter mens concilii, et aliunde 'tus naluræ contradiceret, ita tenet Navar. et post ipsum Sylvius. Similiter non requiritur dispensatio pro canonicalu cum dignitate in eadem ecclesia, ut notavi sub finem decreti: neque quando ecclesia parochialis esllegilime annexa canonicalui ; quia beneficium alteri perpetuo annexum , censetur unum cum alio. Extra hos casus requiritur dispensatio papalis, quia ille solus potest dispensare in lege universalis Ecclesiæ.

Peta2"quæsint beneficia incompalibilia, quæ com patibilia ?

E. Beneficia incompalibilia sunt duplicis generis. Incompalibilia primi generis di cuntur, quæ talia sunt ul ex juris dispositione per pacificam possessionem secundi vacet ipso facto primum; etsi utrumque retineatur, etiam secundo privetur beneficiarius: ulsuntduo episcopatus duopastoralus, ct generaliter omnia beneficia curam animarum habentia; item duo canonicatus et duæ capellaniæ habentes idem officium sub eodem textu, Exlravag. *Exsecrabili** dc Praebendis. Trident, sess. 27, cap. 2 el 4.

Beneficia incompalibilia secundi generis dicuntur, quæ simul retineri non possunt absquedhpensatione, licet unum non vacet altero oblenio. Talia sunt, quæquamvis non ' iiabeantanncxam curam animarum, tamen ' residential!) requirunt; qui* nullo canone i lavetur ut qui plui a cx his possidet, uno privetur altero obtento.

Ad hos genus reduci possunt omnia omnino beneficia extra 1res casus assignatos in responsione praecedentis petitionis; quia licet non .sim simpliciter incompalibilia , la-

men possideri non possunt absque dispensatione. Hæc creo sola dicenda sunt vere compalibilia,quæ Aibus assignatis casibus continentur, scilicet'l° quando unum non sufficit ad honestato beneficiarii ct suorum egentium sustentationem ; dico *et suorum* , quia •llud beneficium non censetur sufficiens ex quo beneficiarius se et suos consanguineos et famulos honeste sustentare non potest ; 2° quando quis possidet canonicatum et dignitatem in eadem ecclesia ; 3° quando ecclesia parochialis est unita canonicalui.

Petes 3° quare dicamus quod possidens plura beneficia incompalibilia primi generis, ipso facto privetur primo, et non secundo , siquidem in jure de utroque æqualiter dicatur quod beneficiarius illis ipso facto privetur ?

R. disparitatem esse, quod privatio primi non tam sit pæna quam incompatibilitas a jure declarata; privatio autem secundi sit pæna porro pæna, exceptis censuris, quantumvis dicatur *ipsojure, ipso fuclo* incurri , nisi exprimatur quod reus eam subire debeatin conscientia ante omnem judicis sententiam, non incurritur nisi accedat judicis sententia facti declaraloria; quia, inquit S. Thomas, —Hic q. 62. a. 3. o.—pœnæ inflictio perlinet ad judicem : unde inferi quod nemo an te sen ten tiara *judicis teneatur* restituere plusquam accepit. Ita Soto, Sylvester, Corar. Sylvius ct communiter. Unde, inquit Solo, intelligilur *ipso jure› ipso facto* per sententiam declarato.

Plura circa beneficia requireinfra deRelig. diss. 5, a. 5, § 3 et seq.

ARTICULUS VI.

Utrum in exhibitione honoris elin judiciis habeat locum peccatum acceptionis personarum.

Hic q. 63. a. 3. o.— *Dico* 4°. In exhibitione honoris ct reverentis locum habet acceptio personarum.

Prob. Honor csl quoddam testimonium de virtute ejus qui honoratur , el ideo sola virtus csl dehita causa honoris : ergo qui propler aliam causam alicui exhibet honorem et reverentiam , pcccal peccato acceptionis personarum.

Ibid. — Sciendum est tamen quod aliquis possit honorari non solum propler virtutem propriam, sed etiam propter virtutem alterius; sicut principes cl prælati honorantur, i etiamsisint mali, in quantum gerunt p*. sonam Dei et communitatis cui præfiriti tur : eadem ratione parentes et domini honorandi propter participationem diri^ dignitatis qui est omnium Paler ct Doming senes etiam honorandi sunt partira prop.. signum virtutis, licet hoc signum quank que deficiat, partira quia imaginem qui:· dam Dei gerunt ipsa ætale et prodet; quam attulit diuturnus usus.

Ibid.— Quantum ad divites, de quibu est aliqua difficultas, honorandi suntp cæteris profiler hoc quod majorem lx.· vel statum in communitatibus obtinent.-; quia ex divitiis iacullalcm habent i;,, bona agendi, modo tamen abhoc nom alieni ; alias propter abusum forent contemnendi quam honorandi.

Ibid.— Imo, cum diviliæsecundam: sint quid cxtrinsccum virtuti, si praes earum intuitu honorentur divites, erit catum acceptionis personarum, mon·: quidem si fiat cum notabili contemptu p prrum aut aliorum quibus honor debrtar; secus veniale, ut in consessibuselsaluti:, nibus quotidianis. UndeS. Jacobus αp.' Epist. dicit : *Nolite in personarum aratione habere fidem..... Etenim si inlroir in conventum vestrum vir aureum annuit', habens in veste candida ; introierit* auUrrei *pauper in sordido habitu ; cl intendatis it eura qui indutus est veste praeclara rilis ei : Tu sede hic bene ; pauperi dicatis: Tu sta illic aut sede sub scabello fidum meorum : nonne judicatis apud* tw· *mclipsos el facti estis judices cogitation';-, iniquarum.* Quæ verba inlelligcnda sunt dc honore exhibito divitibus præcisc propter divitias, aut forte etiam de honore ip·:; exhibito cum gravi contemptu pauperum, ut indicant hæc verba : *Sede sub scabe..'' pedum meorum :* nemo enim propter pacpcrtalcm est contemnendus.

Si dicas honorem non esse bonum commune sed proprium, a privata persona collatum, proindeque non committi acceptionem personarum in ejus delatione : Λ. honorem qui secundum reipublicæ consuetudinem deferri debet obtinentibus talem ve! talem granum, censeri moraliter bonum commune, quod a privatis tanquarn unius reipublicæ membris exhibetur, ita ulparticulares in hoc gerant vices reipublicæ.

Ibid. u. 4, o. — *Dico* 4u In judiciis lucum habel peccatum acceptionis personarum , ut <ijudex non attendat ad merita causae, sed id rationes ci impertinentes , ul judicium ferat in favorem unius litigantium : ut quod sil amicus, consanguineus, nobilis, etc. Unde proverb. 18 dicitur : *Accipere personam in judicio, non est bonum,* el is peccal non solum contra justitiam dislributivam , sedrliam commutalivam, et tenetur lparli illcra restituere.

Petes utrum in his quæ arbitrio judicis r inquuntur, contingat peccari acceptione personarum?

R. sub distinctione. In his quæ committuntur arbitrio judicis in sui commoditatem, non contingit peccatum acceptionis personarum,· secus in his quæ ejus arbitrio committuntur in favorem litigantium. Hiuc potest judex audire advocatum unius partis die festo, non audito alterius partis advocati; quia cum hoc otium sil in ejus favorem concessum', potest jure suo cedere pro uno ft non pro altero. E contra non potest prorogare uni præ altero tempus probationis sine causa ad rem perlinente ; quia id ipsi .Ommillilur in favorem litigantium ad quod ulerquejus æqualc habel, et ideo hoc non est ipsi sic liberum, ut pro mero voluntatis suæ placito possit uni concedere et alteri denegare, sed secundum quod exigunt merita causa?.

Sed quid facietjudex ut vitet acceptionem personarum, quando rationes sunt æque probabiles pro ulraque parte? *R.* debere se prora ulrique exhibere et a judicio supcrscdere. Quod si in favorem unius tantum judicet, erit personarum acceptor. Et ideo hæc propositio n°2G, abAlcx. VII jurcfuil damula: «Quando litigantes habent pro se opi-) niones æque probabiles, potest judex pecuniam accipere pro ferenda sententia in) favorem unius præ alio. » Dc quo iterum infradiss. <2, ari. 5, conci. 5, de injusli-

ARTICULUS VII.

Dc tributis ct vectigalibus.

Quia, ut supra notavi, non solum in bonis, sed etiam in oncribusdistribucndisconlingil acceptio personarum , ct inter onera irequeniiora Mint tribula, vectigalia el alia hujusmodi, ideo hanc materiam, aliunde uWcsalebrosam, qua poterimus discretione tt veritate hic discutiendam suscipimus.

§ 1. — ***Conditioner requiruntur*** rir ***tribnla licite imponantur ?***

Tribulum generaliter sumptum sigmlicat omne id quod principi jvel reipublicæ a privatis solvi solet, sive sit Iribulum proprie dictum, sive vectigal, srve pedagium , aut aliquid hujusmodi. Quinimo etiam nomine pedagii, gui dagii, vectigalis, collect®, lalliæ, exactionis, præslanliæ, angariæ ct similium, quandoque significatur in jure indifferenter id omne quod principi a subditis solvitur. Hæc tamen proprie sumpta inter se distinguuntur. Unde.

Tribulum proprie sumptum , csl pensio quæ super capita vel facultates subditorum imponitur solvenda principi vel reipublicæ, ut statum suum tueri clcommunibus necessitatibus ac utilitatibus prospicere possit ; unde est duplex : unum quod singulis capitibusseu personis imponitur, non speciata facultatum proportione, ct ideo debet esse valde exiguum ct tantum in recognitionem dominii impositum ; dicitur in jure *capitatio.* Aliud est quod secundum propriarum facultatum proportionem a subdilissolvitur; idque iterum duplex: unum ordinarium , quod quotannis ex lege stata recurrentem continet solutionem ; alterum extraordinarium, quod propicrsupervenientem causam extraordinarie imponitur, et dici solet *collecta* vel *tallia.*

Vectigal, a vehendo dictum, est id quod pro rebus in urbem vel provinciam invehendis , vel ab urbe aut prox incia avehendis solvitur; dicilur in jure *portorium.* Huic alline csl id quod solvitur principi ex robus venditis, sive mobilibussive immobilibus.

Pedagium seu guidagium, gallicc *péage,* est quod solvitur a transeuntibus equo, curru , navi, etc., pro pontium ct viarum conservatione, custodia elsecuritate; ita ut antiquitus in cujus erat jus pedagii teneretur indemnem reddere eum (jui inter duos, ut dicunt, soles, in via publies fuisset a latronibus spoliatus. Vide dictionariumTrivollinum, verbo *Péage*, ubi legitur, pedagia plerumque esse meras usurpationes.

Dico 1» Tres communiter conditiones requiruniur ut juslim sit Iribulum : auctoritas legitima , justa causa, cl debita proportio. Cajelanus duas superaddit, unam ex parte materiæ, alleram ex parte usus;sed ad assignatas reducuntur, ul *patebit.*

Circa primam : **auctores** non agnoscunt legitimam auctoritatem imponendi tributa nisi in principibus aut rebuspublicis, quæ superiorem in administralionenon habent: quia in hos lanturr^jopulus immedia te transtulit potestatem gubernandi, et consequenter se tacite astrinxit subministrare justa stipendia functionis ad eustentandam dignitatem , et necessaria subsidia ad rectam administralionem : sicut qui conducit operarium , debet ei mercedem operis, et omne id quod est necessarium ad opus rite perficiendum: prout expresse vel tacite couven-•um est ; idque ex jure naturæ.

Quantum rero ad alios dominos qui superior agnoscunt, utsunt prorcges,gubernatores, præfecti, prætore^duces, comites, marchiones, etc. a rege constituti, ab illo et non a populo debent habere stipendia; nisi forte titulo emptionis aut donationis a supremo principe jus quædam antiqua tributa colligendi obtinuerint.

Insuper usu receptum est quod magistratus etiam subjecti, quædam onera quæ *collectae* vocant, populo imponant pro aliqua necessitate vel utilitate publica, ut est reparatio murorum civitatis, pontium, fontium, viarum, etc. quæ tamen impositio debet fieri per comitia, ad quæ vel omnes cives, vel ali eis deputati, conveniant , ut sic censeatur libera et non coacta. Similiter a pluribus conceditur episcopis jus imponendi de consensu sui capituli quasdam co'-lecta^ecclesiissibi subjectis ad reparationem ecclesiarum, erectionem seminariorum , etc. quia episcopus est princeps in sua dimeesi quasi papa in tota Ecclesia, a quo tamen hæc episcopi potestas limitari potest.

Circa secundam conditionem, duplex esse potest causa legitima imponendi tributa : prima, justa vincficla sive in subditos rebelles , sive in hostes victos, ulrinqueratione jusUe punitionis aut reparationis damnorum. Secunda ct ordinaria, est bonum publicum, ul hostes arcere, impugnare, tranquillitatem communem , re ni prosperitatem procurare, ejus dicere et alia hujusmodi, sub quibus intellige status regii decentiam: Ut autem hæc causa censeatur legitima, debet 1® certo nmralilcr deea constare imponenti ; 2° debet esse proper i ionala tributo; 3° ea cessante debet c· s-si tributum; 4° in eam insumi defici t tnfi'.da el noninalienosatque 1: ,s alioquin perinde foret ac si non «eia® S» *pelas* utrum, exhausto ærario in sumplus inutiles, possit rex premente nectsa· tale nova tributa imponere? *II. affirmati*,* quia tenetur populus succurrere reipublica quantum necesse est; verum rebus in meliuj restitutis, tenetur rex hæc populi damai resarcire.

Circa tertiam. Debet sic imponi tribolum ul, in quantam fieri potest, unusquisque secundum facultates suas gravetur, non magis nec æque pauperes ac divites, non magis unus mercator quam alter. Sicut enim, inquit Cajclanus, honores æquibtale proportionali distribuendi sunt, utdigniores plus honorentur; ita onera communia sic distribuenda sunt, ut secund, ratam a quolibet tolerentur, et qui plepossunt plus graventur : alioquin non servaretur justitia distributive, sed esset acceptio personarum.

Propter hanc ratonem idem Cajet, r *Vectigalia,* contendit ca esse injusta qui imponuntur super his rebus quæ ad usdc necessarium familiæ venduntur,emunt?, aut vehuntur; quia inde pauperes mac; gravantur quam divites : pauperes enim, ul plurimum numerosa famillia oppressi, plura dc suis rebus vendere el de rebus alienis emere ad usum necessarium coguntur quam divites, qui nec coguntur sua vadere, et sibi necessaria ex villis suis comparant , aut ea viliori pretio data et expeclab opportunitate emunt. In cujus sentenli? confirmationem producit 1. *Universi, c.dt Vectigalibus,* ubi sub poena capitis prohibetur ne exigantur vectigalia tam pro iis rebus quæ deferuntur ad usum proprium, quam iis quæ deferuntur pro seminando,et iis quæ deferuntur ad fiscum. Posset etiam proferri ex jure canonico, cap. *Quanqunm* de Censibus in 6, lib. 3, lit. 20, ubi dicitur /»< *(logiorum exactionem tam jure canonin quam civili regulariter merito esse damnatas :* quod saltem intelligi debet de iis pe· dagiisquæ rebus ad usum proprium necessariis imponuntur. In hanc sententiam descendunt Tolctus et Driedo.

Alii tamen theologi communius docent quod, quamvis hæc vectigalia propter ratio* nem datam videantur secundum se injusta, et de illis sic secundum se sumptis intelli- enda sint jura citata, ideoque raro sint imponenda, concurrentibus tamen certis

circumstantiis possint esso justa, puta, si publica necessitas urgeat, et vectigalis, quæ colligi possunt non sufficiunt ; neque ideo deficit omnino tertia conditio requisita, quia divites vectigalibus alterius generis plus gravantur quam pauperes, et sic quantum licri potest servatur proportio, Adde quod vectigalia quæ imponuntur rebus negotiationi destinatis redundent i ipsos pauperes, qui illos ideo cariori preto emunt; cl lamcn non censentur injusta. Ita J. Anton. Sylvester, Navar. Sylvius, etc.

Hic q. 66. a. S. ad 3. ct Lect. 4. in c. d 3. adBom. — *Dico* 2° Ilis tribus conditionibus concurrentibus, principes licite tributa imponunt cl exigunt. *Patet cx dictis ;* qui.·' cum principi cx officio ct voluntate popul? incumbat administrare rempublicam , curare honum commune, necessitatibus communibus prospicere, etc. nec ad hæc suppetant necessaria nisi mediantibus tributis, i jure potest princeps illa imponere cl exigere, j quantum ad suum et suorum officialium decentem slatum el necessitates publicas necessarium est ct sufficiens.

Hæc autem decernere ad principum consiliarios cl subinde eorum confcssarios non 'inc gravi periculo spectat. Si enim una ex dignatis conditionibus desit, tribula sunt injusta, cl qui ea imponunt, exigunt, con-'Ulunt, peccant mortaliter, tenentur ad restitutionem et excommunicantur in bulla Ctrnœ.

Nola tamen quod, quamvis debita proportio, in quantum fieri potest, debeat serviri, aliquando tamen sit admodum diffiiic,iino vix possibile eam in certis rebus rxactc servare : unde si servetur quantum l fUtcsl, ct nccossc sit in his rebus tiibuta j imponi, non sunl culpandi imponentes, 'cil neque eliam fraudantes in quantum N"a lide putant se inde g avari, ut dicam <nrt!o.

\ — ***De obligatione solvendi tribute·***

Ct Ilî;-. cxloc· citat· ad Roni. — *I)iC0·* Pi', a dare justa tributa, sive petantur sive non, e l ex genere suo peccatum mortale conlra justitiam non tantum legalem sed eliam commulalivam, proindequeobligans ad restitutionem. Ita Sylvester, Cajet. Solo, Ramies, Covar. Less. Sylvius, Layman, Cabassulius cl communiter.

Prob. t° cx S. Scripturis. Matth. 21, et vectigalis. *Reddite ergo quaesunt Cœsrris Caesari, ct quae sunl Det Deo.* Et Ajiosli. Rom. 13 : Aeccssilalc subditi estote non solum prop'er iram, sed eliam propter conscientiam : ideo <nim cl Iribula praelatis; ministri enim Dei sunl in hoc ipsum servientes. Reddite ergo omnibus débita, cui tribulum tribulum, cui vectigal vectigal. — Ibid. — Quibus verbis Aposlohis non solum resolvit solvenda esse tributa , sed eliam assignat rationem cur solvi debeant, scilicet quia *Ministri Dei sunl in hoc ipsum servientes ;* quasi dicat ; Unusquisque dc suo ministerio vivere debet, secundum illud 1 Cor. 9 : *Quis pascit gregem et de lacte gregis non manducat? El* ideo cum principes suo regimine Deo ministrent ad bonum publicum , a populo debent tributa suscipere, quasi stipendia sui ministerii.

Prob. 2° *ratione.* Tribula sunt debita principi a populo, non solum ex juslitia legali qua partes tonentur concurrere bono tolius, sed eliam ex juslitia commulativa: ergo defraudare, etc. Prob. ant. Hoc ipso quo populus Iranstulil in principem auctoritatem et reipublicæ adminisIralioncm , tacilc promisit illi justum functionis stipendium cl subsidia rcctæ administration! necessaria , ut jam dictum est: ergo, posita lege tribuli, qua hæc totius populi obligatio in singulos distribuitur , assignata cuique sua portione, cl determinatis rebus in quibus est solvendum, singuli tenentur ex justilia ad illam suam quotam. *Palet conseq.* i quia qua obligatione tenetur totus populus in genere ad sumptus necessarios, ca tenen-l lur singuli in particulari ad suam quotam j legitime taxatam-

Ex quo habes quod, quamvis quantitas tributi non sit cx loge naturæ, sed ex lege positiva principis, hae tamen posita, tributum lege naturæ et juslliliæ debetur. Paritas est in decimis. Loge natura' et juslliliæ debetur ministris Ecclesiæ justum suæ administrationis stipendium : quantitas tamen stipendii taxatur ab Ecclesia, puta, pars decima : posita vero hac taxatione, decimae debentur Ecclesiæ ministris lege juslliliæ.

Dixi in conclusione, *sive petantur, sive non:* attenta scilicet natura debiti; quia aliter ess< potest attenta consuetudine; incertisenim locisconsucludoobtinuit ul tribula non sol·vanturnisi petita: in iis ergo locis mercator

transiens non tenetur solvere vectigal, si nemo adsit qui petat; modo tamen absit fraus, ut accideret si merces absconderet, fugeret, diverteret a via publica ne videretur ab exactoribus, aut aliter deciperet.

Dicescum Angelo et quibusdam aliis.Lex tributorum est merepœnalis: ergo non obii, gat in conscientia ante sententiam judicis-

R.N. ant. 1° quia contradicit Apostolo, dicenti tributa solvi *nonsolumpropteriram sedetiam propterconscientiam; 2°* q uia cum principes possintet velint suas alias leges obligarein conscientia,non estratio cur id nonvelintinlcge tribuli : imo est specialis ratio cur velint; hæc enim obligatio in conscientia est causa cur multi tribula solvant, qui alioquin non solverent.Nec pœna imposita non solventibus tollit obligationem ad culpam, sed potius supponit, cum non infligatur pœna nisi propter culpam.

Inst. Saltem hujus legis transgressio erit tantum peccatum inobedienliæ, proinquenon obligans ad restitutionem.

Λ. *N. illationem.* Cum enim hac lege determineturjustum principis stipendium etj ustum administrationissubsidium,obligat ex justitia , non secus ac lex determinans quotam decimarum aut pretia rerum.

Dices 2° Saltem soli subditi hac lege tenentur ct non exteri, de solis enim subdidis probant rationes conclusionis.

R. D. Soli subditi ratione personæ vel bonorum tenentur, *C.* soli subditis ratione personæ, *N.* Dupliciter aliquis ill subditus principi : 1° ratione personæ, quia in ejus regno natus csl, vel domicilium habet ; 2° ratione bonorum quæ ibi possidet, vel vendit, vel distrahit : et co modo subditus debet solvere tribula principi, sicut ct aliis ejus legibus obedirequamdiu ibi moratur. Adde quod jus mercimonii non concedatur exteris a principe in suo regno nisi sub conditione tribuli solvendi, ct quidem jure ; tum quia non lenctur illud gratis concedere; tum quia cum sil astrictus ad conservationem viarum ct pontium , nccnon ad securitatem mercatoribus præstandam, juste exigit ab cis subsidia ad hæc necessaria. Et aliunde hæc tributa rclabuntur ordinarie in proprios subditos qui vel res suas vilius ideo Vendunt, vel alienas carius emunt.

Nola bene. Cum legibus tributalibus non sunt conlundendæ leges quæ, absque impositione vectigalis, simpliciter prohibent evehi e provincia aut in eam invehi certü merces vulgo *contrebandes.* Qui enim tu> leges transgrediuntur, non tenentur U restitutionem vectigalis, quj^i non est; neque ad mulctum ante sententiam judicis, quia est pœna.

Utrum vero tales leges obligentincosscientia,el utrum transgressores teneant dedamnoquod indereipublicævelredan; toribus obvenit, dicant alii. Scio quidee plures asserere has leges esse merepœnah nec obligare nisi ad muiclam postsenl·:· tiam judicis, et sic non semel declarasse principes in Galliaet in Belgio:ad idmih non constat, rateor tamen sic plerumqt homines etiam probos apprehendere; ήι enim ullum reperiesqui sibi faciat scrupelum si vel pecunias, vel telas Indicas, vel bbacnm , vel alias hujusmodi rcsdere:r, in regnum transferat, aut saltem eascnul et eis utatur, cum tamen non solum invectio sed cl usus prohibeatur. Quantum damna, videtur hæc sufficientercomptrsari permulctas quas solvere cogunturlrrgressores deprehensi, quod non raro.·-,, dii. Insuper redemptores has defraudali m ; supponunt dum contrahunt cum principe, et ideo viliori pretio contrahunt. Cælerum in his omnibus securitatem dare nolim. 1! unum affirmo, eos graviter peccare qui hanc negotiationem exercent quando proliiklur sub pœna mortis, quia non licet se tanto pœnæ periculo exponere pro lucro temporali ; item quando inlcndunlse annis offensivis contra custodes defendere.

Petes utrum qui merces cmitab eo quem scit defraudasse vectigalia, teneatur illasolvere ?

R. negative. Vel enim vectigal solvendum, est quædam pecuniæ summa, vel aliqua pars mercis, v. g. decima. Si primum , est communis sententia non esse onus rcale seu rei affixum quod transeat cum merce, sed onus personale venditoris, quamvis ex rei transportatione contractum.

Si secundum, quamvis si probabilis aliquorum sententia, esse onus realc quod transit cum re, oppositum tamen csl probabilius; quia antequam illa pars si setparall cl tradita , venditor relinet illius partis sicut ct totius mercis dominium; princeps aulcin quantum ad illam partem habet tanlum jus ad rem , non secus ac emptor qui rem aliquam emit sed nondum occupavit:

ergo, sicut si superveniat secundus emptor qui reni occupat, acq liril ejus dominium, onere satisfaciendi primo emptori manente penes venditorem ; ita emptor in nostro casu totam illam mcrccm acquirit, manente penes venditorem onere solvendi vectigal.

Xola tamen quod non solum hæc merx vendita,sed omnia bona venditoris maneant hvpolhccata principi, ul ex cis, si velit, possilsuum vectigal recuperare, 1. 1 , c. *Quibus causis.*

Nola insuper auod, quamvis emptor non peccet præcisc cx hoc quod emat talem mercem, nec teneatur restituere vectigal, si tamen sic oriendo moveat alium ad iterum fraudanti· m, possit peccare el teneri ad Rslitufonem ul cooperator damni.

*Dius contra secundam partem responsio*ur. Injure, cap. 33 *de Decimis,* fructus onduni decimati non possunt alienari absque onere decimarum, quia res transit cum suo onere : ergo similiter in præsenti casu.

Λ. *N. consequentiam;* quia sic jus disponit de decimis, non vero de tributis.

Hucusque dixi de tributis certo justis. Sed gravissima restat difficultas, quando dubitatur merito de justitia tributi, an solvi debeat in conscientia ? Est autem ratio dubitandi de justitia tribuli, inquiunt graves auctores, quando nova tributa imponuntur aut antiqua augentur; item quando est communis persuasio in populo, maxime in probis el doctis, ea quæ prætcxtu necessitatis imponuntur aul augentur, in non necessarios usus expendi , aut in majori quantitate exigi quam necessitas requirat. Tot enim, inquiunt, conditiones requiruntur ad justitiam tribuli imponendi vel augendi, ut in tanta tributorum multitudine qua his temporibus gravantur populi, merito præsumalur quædam esse injusta, plura incerta el dubia. In cujus rei confirmationem proferunt cap. *Quanquam* supra cit. in quolkmif. VIII dicit*pedagiorumexactiones turn jure canonico quam civili regulariter merito esse damnatas ;* quia *regulariter* dcesl aliqua conditio requisita. Quæstio , inquam , valde perplexa est, an in tali dubio tribula sint necessario in conscientia solvenda.

Quidam affirmant, quia in dubio an lex sil justa vel injusta, praesumendum est in 'auircin superioris, quod juste praecipiat potius quam injuste; nec subditorum est eorum præccpta ad examen revocare. Ita Sylvius, Cabassulius el alii.

Quidam negant ; quia in dubio est melior conditio possidentis : subditus autem possidet res suas ct immunitatem a trmulo. Pro hac sententia citanlui Sylvester, S. Antoninus, Cajet. Petrus Navar. Fumus, Arragon. Medina, Gabriel et alii plurcs.

Si inter tantos viros sententiam nostram aperire liceat, dicam neutrum fundamentum mihi videri salis firmum. Non primum; quia non csl, totaliter saltem, praesumendum in favorem superioris quando agitur de intéressé ipsius ct dc damno subditi. *De intéresse ipsius;* quia tunc jure timeri potest ne sit partialis cl sibi faveat. *De damno subditi;* quia tunc æquum videtur ut subditus, antequam re sua spolietur, inquirat an vere debeat : unde cap. *Pervenit,* Extra, de Censibus, dicitur : *Oportet ul omnis census ad quid cl quando persolvi debeat praesciatur.* Id modo magis elucidabitur.

Non secundum ; quia possessio non reddit meliorem conditionem possidentis, nisi in quantum importat præsumptionem veritatis in favorem illius, ut dixi alibi : quod hic non currit. Ex eo enim quod subditus res suas el immunitatem possideat, non habetur inde præsumptio quod tributum sit potius injustum quam justum. Insuper si subditus possideat res suas, superior possidet auctoritatem praeripiendi, sicquc una possessio compensatur per alteram.

Itaque, salvo meliori judicio, arbitror dicendum dc tribulis dubiis quod alias dixi de caeleris debilis dubiis, nempe esse solvenda pro rata dubii : ita ut ab iis solvendis non sint omnino liberi subditi, deque ad hæc integre solvenda cogantur, ne ex una parle, si a solutione tributorum dubiorum subditos omnino absolvas, noceas principi cui forte debentur, cl ab obedientia ipsi debita subditos injuste subtrahas ; ct ex altera, ne, si ad integram solutionem cogas, damnum inferas subditis qui ea forte non debent. Igitur solvendum est tributum dubium, ne incurratur periculum committendi injustitiam : neque tamen csl totum solvendum, quia debitum dubium non est tanti valoris quanti est debitum certum. Vide disseri, de reslil. art. 11 , § fi. Nolim tamen in hac parte constituere subditum

judicem in propria causa ; sed consulat viros probos et doctos qni, attenta ex una part· ratione dubii, et ex altera quantitate bonorum aut negotiationis, dicant ex æquo el bono, quantum solvere debeat; ct eorum stet judicio. Quod autem dico de ipsa solutione tribuli dubii, idem est dicendum de restitutione non soluti.

Neque ab bac sententia videtur alienus doctissimus Sylvius, alioquin stans in dubio pro parte principis, dum dicit q. 66, art. 8, conclusione 7 : «Si quis fraudet de illis vec- » liga ii bus quantum bona fide existimat sc » plus æquo gravari, neque peccat neque » tenetur ad restitutionem : quod momi- » nissc oportet confessarios, quando agitur » dc fraudatorum vectigalium restitutione » injungenda. »

Dices. Miles dubitans de justitia belli, tenetur jussus militare : ergo subditus dubitans dc justitia tributi, tenetur illud solvere.

R. I"nos totum ultro concedere. Non enim negamus quin subditus debeat solvere tributum dubium; sed quia debitum dubium non tanti valet quanti valet certum, dicimus quod possit aliquid minuere pro rata dubii.

Iost. Miles dubitans de justitia belli, tenetur sine exceptione militare : ergo subditus dubitans de justitia tributi, tenetur illud solvere sine diminutionc.

R. N. conseq. Disparitas est, 1° quod debitum militandi non sil divisibile pro rata dubii ; unde vel estsimplicitcrobcdicndum : præstat autem el tutius simpliciter obedire quam nullatenus obedire; quia in periculo lædendi jus principis vel privati, si utrumque salvari non possit, præfercndum est jus principis juri alicujus privati. At debitum pecuniarium csl divisibile : unde quando es dubium, æquitas postulat ul lotum non ascribatur uni, ne liai injuria altcii, sed pro rala dubii dividatur, sicquc jus ulriusque servetur.

Altera disparitas est,quod miles in bello sit instrumentum principis; subditus autem in distractione boni proprii ad solvenda debita sil causa principalis. Porro quandosubditusse habetut instrumentum m eo quod causa principalis præcepil, non est ipsius discutereanopus pnecoplum sitjustum vol injustum, sed exsequi tantum et obedire: si vero se habeat ul causa principalis in eo quod præcipilur, ipsius est discutere an sit justum vel injustum, et non solum exsequi, quia tunc debet agere secundum formam suam moralem, nemque suum judicium : v. g. quia concionaior est causa principalis concionis habendæ, non tenetur obedire prælato præcipienli prædicaredoctrinamde cujus veritate ipse concionaior dubitat; sed potest ct debet examinare an sit vera. Econira quia præco est instrumentum principii respectu promulgationis edicti, non perlinet ad ejus officium examinare an sit justum vel non, sed in dubio potest cl debel obedirccl promulgare. Sic iterum reus non tenetur respondere judici quando dubitat an légitimé interroget, quia est causa principalis sui responsionis : et contra tortor tenetur exsequi sententiam dubiam, quia est instrumentum judicis.

Notant communiter theologi, ipsos explores exigentes tributa dubia non peccare; quia præsumere possunt superiores habere justam causam ipsis incognitam, quod discutere non ipsorum est, cum in hocschabeant ut instrumenta principis.

§ III. — *Utrum clerici sint exempli a tributui*

Ibid, ad Hom. — *Dico.* Clerici sunt regulariter exempli a tributis.

Prob. I°cx jure civili, 1. *Sancimus 22, r.* dc Sacrosanctis ecclesiis lib. 1, tit. 2, ubi Justinianus imperator ecclesias et omnii loca pia a præfalis muneribus immunja decernit. F.t novella *Item nulla ,* c. de Episcopis et clericis, ibid. lit. 3, Frcdcricusimperator sic statuit : « Item nulla communi- » las vel persona publica vel privata, col- » lectas vel exactiones, angarias vel peran- » garias, ecclesiis vel aliis locis piis aut ec- » clcsiasticis personis imponere præsu- » niant. » Item cap. *In qualibet,* causa 23, q.8, cx Constantio cl Constante imperatoribus.

Prob. 2o ox jure canonico, c. *Quanquam* de Censibus in 6, lib. 3, lit. 20,ubi Bonifacius VIII inter alias sic statuit : « Cum igi- » tur ecclesiæ ccclcsiaslicæquc persons ac » res ipsarum non solum jure humano, u quinimoct divino a saecularium persona- » rum exactionibus sint Immunes, consli- » tulionem fclic. record. Alexandri papae » IV, prædccessoris nostri (qua statuit ec- « elesias ct personas ecclesiasticas ad peda- » gia et guidagia penitus non teneri, njc « ad exhibendum vel solvendum talia pru

« rebus suis propriis, ejuas non eau-a nego-
p liandi deferunt vel defen i faciunt seu
n transmittunt), volentes propler multorum
pinsolentiam et abusum prenæ adminiculo
I adjuvare, adjicimus districtius inhibendo
i (contraria consuetudine quorumppmque,
uquæ dicenda csl corruptela verius, non
lobstante), ul nec collegium, nec univer-
>silas, nccaliqua etiam singularis persona,
pcujuscumque sit dignitatis, conditionis
jaalstatus, a præfatis ecclesiis aut per o-
I nis aut pro personis ipsis aut rebus præ-
» dictis, talia exigat vel extorqueat per sc
svel per alium, suo nomine vel alieno,
d aut ad hujusmodi persolvenda compol-
©lat. » Deinde cos qui contra fecerint, si
at singularis persona, subjicit excommuni-
cationi; si sit communitas, interdicto. Et
c. *Clericis,* tit. 23 de Immunit, ibid, non
solum laicos collectas, tallias, etc. ab ec-
clesiasticis exigentes, sed etiam ecclesiasti-
cos illas solventes, excommunicat si sint
singulares persona?, interdicit si sit commu-
nitas; et harum censurarum absolutionem
Aposlolicæ, Sedi reservat.

Ihgnum concilium Latcran. cui, rætcr quadringentos cl ultra episcopos, octingen-
tos tam abbates quam priores, aderant le—
pali imperatoris Constanlinopol. rogis Ro-
manorum, Gallorum, Angiorum, Hunga-
rurum, Aragonum el plurium aliorum
principum sub Innoc. 111, prohibet sub
anathemate, ncsæculares exigant ab ccclc-
siasticis tributa, el addit : « Verum si quan-
« do forte episcopus simul cum clericis lan-
b tam necessitatem vel utilitatem perspcxc-
urint, ul absque ulla coactione ad rele-
b vandas utilitates vel necessitates commu-
enes, ubi laicorum non suppetunt facula-
B les, subsidia duxerint per ecclesias confc-
Brenda; prædicti laici humiliter et devote
b recipiant cum gratiarum actione : propter
b imprudentiam tamen quorumdam, Ro-
manus pontifex consulatur, cujus inte-
B rest communibus utilitatibus providere. »
Reteruntur c- Λοη minus ct c. *Adversus,*
Extra, lib. 3, lit 49. Videat curiosus lec-
tor.

Concilium generale Viennense sub Cle-
mente V. cui cuin trecentis episcopis ade-
rat tcx Gallia?, jubet ordinariis locorum
ul publicent sententias excommunicationis
el interdicti, latas contra eos qui tributa
exigunt a personis ecclesiasticis pro carum
rebus quas non negotiandi causa deb-riii'
aut defeni faciunt.

In bulla *Cernm,* α Excommunicantur
» omnes qui absque speciali et expressa li-
» cenlia summi pontificis, imponunt col-
» le< las, decimas, lallias, prxslanlias aut
» alia onera personis ecclesiasticis aut carum
» bonis, sive ecclesiarum aut monaslerio-
» rum ipsorum , aut imposita exigunt, aut
» a sponte dantibus recipiunt, authisacti-
» bus quoquo modo cooperantur. » Quod
dicitur u *sponte dantibus,* intelligilur quan-
do exactor recipit ab coqui dat antequam
petatur quia impositum est.

Concilium Trid. sess. 25, cap. 20 *de Tlefcr* postquam dixit « Ecclesiæ et ecclesiastica-
» rum personarum immunitatem Deiordi-
» natione cl canonicis sanctionibus consli-
» tutam *esse,* decernit et præcipil, sacro
» canones et concilia generalia omnia, ncc-
» non aliasapostolicas sanctiones in favorem
» ecclesiasticarum personarum, libertatis
» ecclesiasticæ, cl contra jus violatore.-, cdi-
» tas (quæ omnia etiam praesenti dccr< io in-
» novat), exacte ab omnibus observari dc-
» bcrc. »

Ex ms inferes 1°, hanc immunitatem non posse contra clericos præscribi, sed omnem consuetudinem contrariam, quan-
tumvis antiquam, esse corruptelam, nec
ullo tempore convalescere, ul decernunt
Innoc. III et Bonif. VIII cil.

Inferes 2u, clericos huic immunitati non posse cedere, ut decernit idem Bonifacius c. *Clericis* cil. quia non est ipsis concessa propter ipsos personaliter , sed propter emi-
nentiam status clericalis : unde sicut non
possunt permittere ut a laico percutiantur,
ita ncc solvere tributa imposita a laicis.

Infcrcs3 , esse quosdam casus in quibus licitum sit exigere tributa a clericis : oh
quam causam dixi in conclusione, *regula-
riter esse exemptos.* Primus casus est, si ne-
gotiationem exerceant, ul declarat idem
Bonif. c. *Quanquam* cil. el hoc annuit Ec-
clesia in odium negotiationis in clericis. Vi-
detur tamen cx c. *Ex litteris,* Extra, lib.
3. tit. 1, clericum negotiatorem non (oneri
solvere vectigal ante irinam monitionem
Cælcrum adv« rle non osse negotialioncm si
clericus fructus ex suo (undo aut ex suis
pecoribus vendat, ideoque pro iliis non sub-
jacere vectigalibus.

Secundus casus est, quando facultates lai

eorum non sufficiunt ad succurrendum necessitati publics : ut autem in hoc casu exigatur tribulum a clericis, requiritur consensus papæ, *utpalel excit.* cap. *Adversus el ex* bulla *Camae.* Quod si res non ferat moram, videtur sufficert consensus episcopi et cleri pro clericis sæcularibus el regularibus non exemptis ; pro exemptis vero renuiritur consensus suorum prælatorum.

Sed si non consentiat pontifex et contradicat clerus, potcritne licite princeps imponere tributa clericis? *Respondet affirmative* Daelman si tribula sint necessaria, quia, inquit, habent principes independenter a pontifice potestatem providendi bono communi suorum statuum, tenenturque clerici qui et favorem sentiunt, etiam in tali necessitate onera sustinere. Verum hanc responsionem non pulo admittendam nisi temperetur : vel ergo Papa agnoscit necessitatem, vel non. Si primum, videtur irrationabiliter invitus, sicque admitti potest responsio. Si secundum, non videtur admittenda ; quia illius est judicare de necessitate cujus est consensum dare in necessitate : et alioquin princeps constitueretur judex in propria causa, sicque evanescerent jura ct clericorum privilegia; nullus enim est princeps qui imponendo tribula non prætendal necessitatem.

Tertius casus est, secundum canonislas ct theologos, quando tributum est æque primario et æque immediate in utilitatem clericorum ct laicorum, ut pro aggere reparando, ne flumen inundet agros clericorum et laicorum , pro expellendis prædonibus qui vastant territorium in quo clerici habent multas possessiones; id enim æquilati naturali videtur omnino consentaneum. Secus si contributio spectet immediate ct primario communitatem cl secundario tantum ac per consequentiam clericos, quatenus sunl membra communitatis : ut tributa quæ spectant stipendia principis, bellum gerendum, reparationem arcium aut inceniorum civitatis, etc. Ita Sylvester , v. *Immunitas i* , n. 2, cum Panorm. et aliis, et post ipsum Less. lib. 2, c. 33 , dub. 3.

Quidam tamen subjiciunt etiam clericos non secus ac laicos reparationi pontium et viarum publicarum , ex I. Ad *instructiones I* , c. de Sacrosanctis ecclesiis lib. 1 , tit. 2 , ubi imperator Honorius dicit : « Ad instDtrucliones itinerum pontiumque, etiam « divinas domos et venerabiles ecclesias tara « laudabili titulo ascribimus,»

Verum id negat Sylvester cum aliis cit, tum quia hæc Honorii constitutio videtur revocata per imperatores subséquentes, Juslinianum et Frcdcricum, qui absque ulli exceptione clericos a vectigalibus cl tributis exemerunt, o' per concilia generalia quibus vel ipsi principes vel eorum legali affuerunt, *ut patet cx probationibus conclusionis*;fum etiam quia cum hæc constitutio sil conln immunitatem ecclesiasticam, non habet vim nisi approbetur ab Ecclesia.

Cæterum, *dato* quod hæc constitutio admittatur, saltem non est extendenda ultn casus in ca contentos, scilicet *reparalioncr. itinerum ct pontium,* prout quidam liberius et absque fundamento extendunt : quorum sententiam si sequi velis, vix ullum restabit clericorum privilegium.

Notat tamen Sylvester loco cit. n, 19, esse quædam onera quæ ratione naturali incumbunt ipsis rebus et ad quæ tenetur etclesia : ut reficere viam ante domum; ilen de purgatione putei necessarii loti vicinia in qua est ecclesia ; item solvere ad portam vel pontem pro plaustro, ad ipsius ports vel pontis conservationem, quia destruit viam. Vide laud. Sylvest.

Quartus casus est. Si possessio aliqua habebat aliquod onus annexum perpetuum tl invariabile antequam veniret ad ecclesiam, ecclesia tenetur ad illud, quia res transit cum onere suo, c. *Cum non sil* 33, etc. *Pastoralis* 28, de Decimis. Vide eumdem Sylvest. ibid. Non potest tamen novis oneribus gravari. Neque referi quod princeps haberet jus imponendi tributum huic possessioni antequam veniret ad ecclesiam, quojurc non videtur spoliandus ex co quod liat ecclesiæ; quia princeps non habetjus imponendi tribulum alicui prædio nisi quandiu pertinet ad personam non immunem :undc hoc ipso quo transit ad ecclesiam immunitate gaudentem , princeps amittit hoc jus.

Petes 1 utrum bona patrimonialia clericorum sint etiam immunia?

R. probabilem esse quorumdam sententiam , esse immunia a novis tributis imponendis. I°Quia Bonifac. VIÎI supra cit.declarat indistincte, *personas ecclesiasticas tt res ipsarum esse exemplas.* 2° Quia in bulla *Canœ* excommunicantur qui imponunt cob lectas, etc. *personis ecclesiasticis aut* cum-

tonis sive ecclesiarum aul monasteriorum : | ubi distinguit eorum, hoc est clericorum , bona, a bonis ecclesiarum. Scio id ab aliis negari, quibus forte favet usus.

Pries 2° quo jure t'erici surit immunes?

Ibid. — *R.* esse immunes jure civili el canonico , *ul palet ex diclis.* Quod tamen habet æquilalem naturalem ; quia sicut reges sollicitudinem habent de bono publico in temporalibus, ita ministri Dei in spiritualibus; per eos enim reges et populi fiunt thristiani, accipiunt doctrinam salutis, panem coelestem, remissionem peccatorum et vitam æternam, horum precibus regna permanent, calamitates avertuntur; tranquillitas servatur aut restauratur , et sic récompensant regi et populis quod ille laborat elisti ministrant pro eorum pace.

Ibid.— Unde etiam apud gentiles liberi erant a tributis qui vacabant rebus divinis, ul *patel* Genes. 47 et *1* Esdræ 7. Iluncque gentium morem probavit Deus, dum in veteri Testamento sacerdotes ct levitas atributis fecit immunes. Quanto magis id congruit ministris novi Testamenti, quorum priores erant tantum liguræ!

Hanc quæst. magis elucidatam vide in tract, de Legibus, diss. 4, a. 8; §2, obj. 2 elseq.

Pdes 3° qui clerici gaudeant hac immunitate?

H. 1° Ea gaudent omnes clerici majorum irdinum, omnes beneficiarii, omnes religiosi el religiosae. Est communis.

2°Clerici minorum ordinum ct primae tonsuræ non conjugati, quamvis neque sini beneficiarii, neque alicui ecclesiaedeserviarp attento jure ea gauderent; at contraria consuetudine, consentiente SS. pontifice, hoc privilegium amiserunt. El hoc rationabililerob nimiam multitudinem talium clericorum, quorum plerique fiebant clerici prædse ut a tributis essent liberi, absque ullo animo Ecclesiæ inserviendi. Excipiendi tamen videntur qui iu studiis versantur quasi in via ad majores ordines.

3' Clerici conjugati, qualescumque s nt, hac immunitate non gaudent; quia duo tantum privilegia illisa jure conccdunlui , nempe fori el canonis. *Siquis suadente* cap. unico de Clericis conjugalis in 6, idque s·:'.» tribus conditionibus : 1° ul non duxerit nisi virginem cl unicam; 2° ut defeiani l lonsuiam cl vestes clericales; 3“ jure nove Ti identini, ut ab cpisco[alicujus ecclesiæ ministerii; sint deputati.

DISSERTATIO X.

DE VITIIS OPPOSITIS JUSTITIÆ COMMO· TATIVÆ,

ET PB1MO

DE HOMICIDIO, MUTILATIONS ET DES- TITUTIONE INDE DEBITA.

D. Th. QQ. 64 et 65.

Q. 64. inProœm, — Expeditis iis quæ spectant acceptionem personarum, quæ est vitium oppositum justitiæ distributivæ, restat agendum de vitiis oppositis justitiæ commulalivæ, per quæ infertur nocumentum proximo , quod fit dupliciter, facto et verbo. *Fado ,* lædendo Ipsum in propria persona per homicidium el mulilalionem, vel in rebus exterioribus perfurium et rapinam. *Verbo ,* tum in judicio per injustitiam judicis , accusatoris, advocati, testis et rei ; lunt extra judicium , per contumeliam, Jetrac tionem, susurrationem et maledictionem De quibus omnibus suo ordine agemus, necnon de obligatione restituendi ex illis contracta. Dedamno aniinæ necnon de injuria illata per stuprum et adulterium, dicam in appendicibus ad hanc dissertationem.

ARTICULUS

Utrum sil licitum occidere malefactores?

Delirium fuit Manichæorum, non esse licitum occidere bruta animalia , neque destruere herbas, quod eorum animas a bono principio, et quasdam divinitatis particulas esse dicerent : unde eorum occisionem praecepto Aon *occides* esse prohibitam voleliant contra expressa S. Scripturæ testimonia : nam Genes, i dixilDeusAdæ:—Ibid. a. 8. o. — *Eccc dedi vobis omnem herbam, el universa ligna sint vobis in escam et eundis animantibus terrai.* Et Gcn. 9 , dixit Noe el filiis ejus : *Omne quod movetur el vivit erit vobis intibum, quasi olera virentia tradidi vobis omnia.* Insuper, in veteri Testamento occidebantur quotidicanimalia ad sacrificia: m novo autem Christus ipse manducavit pis* ccselagnum Paschalem qui debuerunt prius occidi.

Ib. et *1.* p. q. <)f>. a. 1. o. — *Id etiam pro* bal raho.* Sicut enim in generatione rerum

intelligitnr quidam ordo quo proceditur de imperfecto ad perfectum ; nam materia est propter formam, cl forma imperfectior prop 1er perfeci io rem : ita etiam est in usu rerum naturalium; planta* enim utuntur terra ad sui nutrimentum, animalia vero plantis, et homines piantis cl animalibus; unde naturaliter homo dominatur animalibus. Et propter hoc Philos. 3 Polit, dicit quod venatio silvestrium animalium est justa el naturalis, quia per eam homo vindicat sibi quod csl naturaliter suum , el suum cxercel dominium, juxta illud Gen. 1 ; *Dominamini piscibus maris el volatilibus calici universis animantibus quœmovcntur super terram.*

Adverte tamen quod , qui crudeliter necaret bestias et eorum doloribus delectaretur, peccaret venialiter propter abusum potestatis herilis ct dominii. Hac eliam crudelitate assuescit homo, ut talis sit in homines : unde illud Proverb. *12: A'oviljustusjumentorum suorum animas, viscera autem impiorum crudelia.*

Si quœras utrum ante diluvium csuM carnium fuerit licitusct in usu?

1.2.q.402 a.G. ad 2.—*R.*Negant plures Patres, t.hrysoslomus, Hieronymus, Theoloretus, quibus aliquo modo assenlire videtur S. Thomas, dicens: *Esus carnium videtur tsse post diluvium introductus. Alïir*manl Cajclanus,Soto, Franciscus a Victoria, Natalis Alexander, etc. Mediam init viam Sylvius, docens luisse quidem licitum ac verisimiliter a quibusdam usurpatum, cum ncc jure naluræ ncc aliqua Dei lege prohiberetur; religiosiores tamen abstinuisse,eo quod Dcusassignanshomini cibum Genes. 1, diserte solum expresserat herbas et non carnes , licet eas non excluserit : post diluvium vero, cum Deus, Gen. 9, aperte declaraverit se tradere homini omnia viventia in cibum sicut olera, introductum fuisse passim ct communiter apud omnes; el ita inlelligit dictum S. Thomae laudatus Sylvius, cujus sententia nobis probatur. His in antecessum breviter discussis, ad quæslioncmproposi-
tam»

Hic q. 64'e. 2. o.·— *Dico.* Licitum est oc cidcre malefactores ono communi noxios

Ibid, in arg. s. o — *Prob. auctoritate S . Scripturœ.* Exod. 2 dicitur : *Maleficos non patieris vivere i* cl David Psalm. 100 tau– quam laut.aoililer factum nai ral : /n *mah tino in erficiilani omnes peccatores terra* Apostolus Rom. 13 : *Si malum fecerit, imt non enim sine causa gladium portat; Do mon minister est vindex in iram et qui* i-o *lum agit.* Potestas autem gladii nihilestaliul quam potestaseffundendi sanguinem it an ferendi vitam.

Ibid. o. —*Prob. ratione.* Omnis paraordinatur ad totum ut imperfectum ad peri», turn, cl ideoomnispars est naturaliter propter totum ; et propter lioc videmus quod, s saluti totius corporis humant expediat præcisio alicujus membri, puta, cum est putridum vel corruptivum aliorum membrorum, i laudabiliter el salubriter abscinditur :atqui quælibel persona particularis comparaluraj lotam communitatem sicut pars ad lotum: ergo si aliquis homo sit periculosus communitati cl corruptivus ipsius propior aliquod peccatum , laudabiliter et salubriter occiditur ut bonum commune conservetur.

Vides hanc Auctoris rationem probarede omnibus et solis peccatoribus reipublicæ noxiis. Non est ergo hic attendendum aJ gravitatem seu malitiam peccati secundum se, sed ad nocumentum quoti infert reipublicæ. Unde leges militares non sunt dicendæ injustæ, licet pœnam niorlis decernant pro culpis secundum se icvibus, puta, pro brevi somno, pro deserta statione,neglecta custodia, parva inobedien lia, exigue furto; quia ex ejusmodi delictis, quantumvis secundum se levibus, gravissima mala reipublicæ sequerentur, si non severissime cobilterenlur.

/ dvertunt hic auctores, lapsum esseScotum, cum absolute negat fures posse licite occidi. En ejus verba in **i ,** dist. 15, q. 3, *§ Sed quis,* apud Serram hic : « Lex divina «absolute prohibuit, non permittas bomi» nem occidi, el nulli licet inferiori in Tege » superioris dispensare : ergo nulla lex po» siliva, constituens hominem occidendum, » justa est, si in illis casibus statuat quos » Deus non excipit : excipit autem multos, » ul patelin Exodo, scilicetblasphemum, » homicidam,adulterumelmullosalins,etc. „ Constat quod Deus in lege Moysi vel evan· » gelica non excipit peccatum furti ah illo » praecepto Non *occides ,* ut scilicet propter » hoc peccatum liceat occidere; et ideo nisi « rcvocaveritaliqua revocatione speciali quæ » non habetur exS. Scriptura , nec de bulla » super hoc descendente de cœïo audivimus, « non video quod lex aliqua usta possit sta-

* lucre hominem occidi posse pro furio d solo. »

Hanc sententiam mullis momentis falsitith arguant Cajet. hic, Solo lib. 5 dc Jure q. i, a. 2. Alii damnant ut minus consonam fidei, ut temerariam, ul erroneam. Verum Scoti discipuli magistrum explicant, conlendunlque eum duntaxat loqui de furto simplici prout est nocivum particulari tantum, non autem de furto prout est nocivum tono communi ; sub hoc enim duplici respectu potest considerari furtum. Imo Franciscus Henno contendit S. Thomam infra q, 6fi, a. G, ad 2, cx presso sentire cum Scoto. Quod Scotislæsuum doctorem merito venerabilem defendant, non invideo; sed quod S.Thomam hac in parte illi consentientem Inducant, non fero. Etenim dum S. Thomas q. 6G citata, dicit quod pro furto non infligatur poena mortis, stalim subdit, *nisi aggravetur per aliquam circumstantiam,* cujus ponit plura exempla, ut furti rei sacra, peculatus et plagiatus : hoc autem non dixit Scotos. Insuper ratio D. Thomæ in prasenti articulo probat universaliter omnes peccatores bono communi nocivos licite morte plecti. Hujusmodi autem esse plures fures nullus dubitat : tales sunt, praeter jam assignatos, fures domestici, fures equorum, boum, ovium pascentium in agris, fures pannorum seu linteaminum ad siccationem expositorum, el alii similes cx quibus securitas publica, negotiatio, famulatusneccssarius, aul communitas quovis alio modo perturbatur ct vexatur : id autem erui non potest ex ratione. Scoti, quin potius contrarium asseri non paucis videtur. Sed quidpid in hac parte senserit doctor subtilis, non me movet; me moveret autem quod addil ibidem laudatus P. Henno, Alexandrum llalensem fuisse praeceptorem S. Thomæ, nisi hanc fabulam ad nauseam decantatam, jam pluries et medullitus contritam haberemus; pro quo vide Nhlalem Alexand. 1.7, io Appendice, Ecbard inS. Thomam, Tourna. in vita S. Thomæ cl alios.

Dices contra conclusionem. Deus sibi soli vitae humanæ reservavit dominium, *ut patet* Deut. 3 : *Ego occulam el ego vicere /aciam ;* illeg. 2 : *Dominus mortificat el vivificat, deducit ad inferos el reducit :* ct Sap. 13 : Tw m, *Domine, quirita; cl mortis habes pouilaiem :* unde générale est istud mandatum Exod. 2 et Ma th. 5 ; Aon *occides;* Ha ut nemo possit hominem occidere nisi ipse Deus in hac sua generali lege dispensaverit cl occidendi auctoritatem feccril. Ergo.

R. auctoritatem occidendi malefactores Deum contulisse tum lege positivo Exod. 22 : *Maleficos non patieris vivere ;* lu«x lege naturali scripta in cordibus hominum, recta scilicet ratione dictante amputandam esse partem, nc totum pereat.

1.2. q. 100. a. 8. ad 3,—Non est ergo tarn generale istud mandatum, *Non occides,* sicut istud, v. g. *Non pejerabis;* sed restringitur adoccisioncm indebitam, sicul istud , *Non concupisces rem alienam* , restringitur ad concupiscentiam indebitam : unde sicut concupiscere rem alienam modo et desiderio justo non comprehenditur hoc mandato, iVon *concupisces ;* ita occidere hominem quando recta ratio postulat, non comprehenditur hoc mandato, *Non occidis.*

Insl. Quod est secundum se malum, nullo bono fine lieri licet: atqui occidere hominem eslsecundum se malum: Ergo. *Prob. minor.* Ad homines tenemur habere charilatem , amicos autem vivere volumus ct esse. Ergo.

Hicq. G4,u.2.ad2.—*R. D. min.* Occidere hominem innocentem ct secundum se malum, *C.* nocentem , .V. Quia homo peccando ab online rationis recedit el ideo dccidii a dignitate humana, prout scilicet homo est naturaliter liberet proplerseipsum existons , ct incidit quodammodo in servitutem bestiarum, ut scilicet de ipso ordinetur secundum quod est utile aliis , juxta illud Psal. 48: *Homo cum in honore esset, non intellexit, comparatus est jumentis insipientibus cl similis factus est illis ;* et Proverb. 11 dicitur: *Qui stultus csl, serviet sapienti.* EI ideo quamvis hominem in sua dignitate manentem occidere, sitsecundum se malum, lamen hominem peccatorem occidere potest esse bonum sicut occidere bestiam ; pejor est enim malus homo quam bestia et plus nocet. eque hic deesl charilas, sed est ordinata quæ praefert bonum commune particulari.

Repones. Genes. 9, prohibetur occisio hominis, quia *ad imaginem Dei factus esi:* atqui hæc imago permanet in homine peccatore. Ergo.

R. D. maj. Prohibetur occisio hominis, quia etc. auctoritate privata, *C.* auctoritate publica, A'. Dicitur enim ibidem : *Quicumgiic effuderit humanum sanguinem, /a iule-*

tur sanguis illius : uh' aperte doceniur homicidam posse auctoritate publica morti addici jure vindictæ. Voluit ergo duntaxat Deus verbis argumenti deterrere homines occisione; quasi diceret: Si a cæde hominis non te deterreat quod sit ejusdem tecum naturæ , deterreat saltem quod sil imago Dei. Sed quantumvis hæc imago Dei maneat in homine bono communi noxio, voluit tamen Deus eum morte plecti ;quod nobis constat tum lege scripta, *Maleficos non patieris vivere,* tum loge naturali scripta in cordibus nostris, ut dictum est.

ARTICULUS Π.

Qua auctoritate liceat occidere malefactores ?

2. 64. a. 3. o.—*Dico.* Sola auctoritate publica, non privata, licitum est occidere peccatores: inlellige ex intentione et in vindictam, non præter intentionem ct in defensionem propriam, *ul patebit ex infra dicendis.*

Ibid.—*Prob.* Occidere malefactorem licitum cstm quantum oidinalurad salutem lotius communitatis: ergo ad illum solum icrlinclcui committitur cura communila-'is, hoc est, ad personam publicam ; sicut id medicum pertinet præcidcrc membrum putridum, quando ei commissa fuerit salus totius corporis.

Confirmatur. Si cuilibet particulari injuriam passo liceret privata auctoritate ulcisci, omnia cædibus replerentur : el ideo Deus sibi reservavit vindiciam perse vel per suosminisirosexercendam, Dent. 52:Afea *ultio, cl ego retribuam ;* ct Rom. 12 : *Mihi vindicia, et ego retribuam.*

Contra hanc conclusionem slatim occurrunt 1res vulgares objectiones : prima, quod cuique privato liceat occidere bannilos seu a republica vel principe proscriptos ; *secunda,* quod liccal patri occidere tiliam adulteram et adulterum in flagranti deprehensos, similiter marito uxorem adulteram cl adulterum ; *tertia,* quod cuilibet liceat occidere tyrannum.

Ad primum , /{.eos qui occiduntDannitosa rege vel republica proscriptos , non occidere privata auctoritate, sed auctoritate reipublicæ vei principis tanquam ejus ministros. Porro ita proscribere ncc solet nec potest respublica scu princeps nisi rarissime, quando nempe malefactor noa p> test apprehendi vivus, ct si diutius vint grave reipublicæ periculum imminet; qul ut caveatur fit cuique licentia ipsum oc> dendi.

Ad secundum , fateor quidem juxta k: civiles, patrem posse occidere filiam ad.· terain et adulterum in flagranti depreb.;. sos ; similiter maritum posse occidero ai.'· terum, non tamen uxorem adulteram,<·. tem a tempore Augusti, nisi forte apul quasdam nationes inter quas hæcprior 1« adhuc vigebat tempore Nicolai papæ,cap *Inter hac,* causa 33, q. 2. Sed *liocdalo.R,* cum Auctore, —In 4. d. 37. q. 2. a. 1. o,- quem communier sequuntur theologi etcnonistæ, has leges vale», duntaxat ini· judiciali, quatenus in co non puniiurplef aut maritus hujusmodi occisionis reos, propter maximum incitamentum quodlubetin tali facto ad occisionem adultérons. Sed Ecclesia in hoc non est adstricla legite immanis, ut judicet cum sine reatu pu: ælernæ, cx hoc quod sit sine reatu pu: infligendæ perjudicium sæculare.Nusqm *ergo* Ecclesia huic licenliæ per legcsciv^ conccssæ annuit, quin potius approbati/ supra citato ; ct merito, tum proplermanifestum periculum damnationis æternæillorum qui sic occiduntur, idque sinenettsslate, cum possint capi, accusari et persentenliam puniri, quod non contingit in pro· scriptis; tum etiam quia daretur occasi, cuilibet quem voluerit domi suæ occidendi, fingendo congressum fuisse cum uxore aut filia.

Inst. Viri est suam uxorem corrigere, patris filiam : atqui correctio fit per inflictionem pœnæ: cum *ergo* justa poena adulterii sit mors, quia est capitale crimen, videtur quod liccal viro uxorem adulteram occidere , ct patri filiam.

Ibid, ad 4. — *K.* quod duplex sil congregatio : quædam oeconomica, sicut familia aliqua; et quædam politica, sicut civitas aul regnum. Ille igitur qui præcsl sccundæ congregationi, ut rex aut judex, potest infligere poenam corrigentem personam et exterminantem, ad purgationem communitatis cujus curam gerit. Sed illequi præcd .'ii prima congregatione, sicut paterfamilias, non potest infligere nisi poenam corrigentem, quæ non se extendat ultra terminos emendationis, quam transcendit poena *mor-*

Us;et ideo vir, qui sic præesl uxori, non (■..lest ipsam interficere, sed alias castigare; Similiter pater erga filiam.

Ad tertium. Distingui debet duplex tyrannus: unus regiminis tantum; non raro cnimoaccidit quod veri el legitimi principes tyrannice regant cl populum opprimant : aller ipso jure regni, quatenus illud inique' usurpavit. Certum est tyrannum primo modonemini privato licitum esse occidere, qu ia tsl verus dominus , verus superior ; veris autem dominis etiam *dyscolis* jubemur obedirc, Epist. Rom. 13 et 1 Pet. 2. Et ita primi Christiani obediebant principibus ethnicis tametsi Ecclesiam persequentibus, ct pro ipsisorabant, mandante Apostolo. Et sanealiasl nullus princeps esset in luto, hoc ipso quo] quisscab illo grava tum conquereretur: unde in concilio Constant, damnata est hæc propodliodc hujusmodi tyrannis: *Quilibet lymnni/jpolesl cl deuet licite cl meritorieo ,ciiioerquemcumque vassalum vel subditum.*

Nolan* tamen auctores, posse rcmpubli n: i outra nimis insolentem tyrannum, congregatis regni comitiis, procedere, iptumdeponere, aul occidendum proscribere, si aliter occurri non possit; quia, inquiunt, rex habet arepublica auctoritatem regiam, non in destructionem, sed inædilicalionem et conservationem, perquam proinde potest tolli si in aperiam perniciem vergat. Verum indcsæpe mala ipsa tyrannide majora ingruere solent: quapropter potius patienter i toleranda est oppressio, cl ad Deum recurrendu m.

In 2. d. ult. q. 2. *a.* 2. ad 5. — Tyrannum vero usurpatione regni quamdiu in eum respublica non consentit, posse, positis certis ronditionibus, a quolibet privato occidi, tenet communis sententia cum Auctore ; quia non est princeps, sed hostis el oppressor reipublicæ, contra i llain continuum gcrensbellum : unde duplici titulo potest quilibet privatus cum occidere 1° jure defensionis, lanquam injustum invasorem , cl hoc auctoritate privata ; 2'jure vindicte), elhoc auctoritate publica quam cuilibet civi communitas censetur committere quasi militi adversus hostem in bello justo. Vide Cajet, hic.

Dixi, *positisccrlisconditionibus* : l°quod tertum sil tyrannum nullum habere jus ad regnum; 2° quod non sil superior ad quem possit haberi recursus ; 3° quod tyranni e>-cisioni respublica non contradicat; 4' quod ex ejus occisione bene speiciur tranquillitas reipublicæ. ct non potius inde timeantur majora mala, ut sæpe accidit : quapropter raro consultum csl tali remedio uti.

lices insuper contra conclusionem. Laudabile est quod homo , etiamsi sit privata persona, operclurquod est utile bono communi : sed occisio malefactorum est utilis bono communi, ut dictum est? ergo

Hic q. 64. *a.* 3. ad 3. — *R.* quod facere aliquid ad utilitatem communem quod nulli nocet, hoc csl licitam cuilibet privatae person® ; sed si sit cum nocumento alterius hoc non debet fieri nisi secundum judicium ejus ad quem perlinet æstirnare quid sit subtrahendum partibus pro salute totius.

Petes utrum clericis jurisdictionem temporalem habentibus liceat occidere malefactores, seu ad eorum occisionem directe concurrere ?

Ib. a. 4. o. — *R. negative.* Id enim ipsis prohibetur c. 5 cl 9, lit. *Ne clerici cl monachi, Ub. 3 Decretal.*

Ibid. — *Ratio etiam suadet.* 1° Quia clerici sunt electi ad altaris ministerium in que rcpræscnlalur passio Christi occisi, qui cum percuteretur non repercutiebat, ut dicitur 1 Petri 2 : ct ideo non competit quod clerici sint percussores aut occisores; debent enim ministri suum dominum imitari. 2° Quia clericis committitur ministerium novæ legis, in qua non determinatur poena occisionis vel mulilationis corporalis; ct ideo ut sint idonei ministri novi Testamenti, debent ab his abstinere.

Quod aiAcm quidam dicant, id etiam ipsis prohiberi jure divino propter verbum Apostoli 1 Timolh. 3 , dicentis : *Oportet episcopum sine crimine esse, non vinolentum, non percussorem,* quod profert S. Thomas in arg. *Sed contra;* non salis probatur: quia Apostolus ibi non loquitur de perçus? one justa ct per auctoritatem facta, sed de quacunque percussione injusta cl irrationabili cx privata ira; quasi diceret: Oportet episcopum non esse facilem ad percutiendum neque asperum cl crudelem in suos. Neque S. Thomas verbum adduxit Apostolicum, inquit Solo, ac si habendum esset pro lege, ne clerici in causa sanguinis judices sederent, sed solum per viam consequenti® ct exempli, nempe quod postquam admonentur ne sint percussores, merite

Ecclesia cavit ut ab omni percussione abstinerent.

Nomine autem clericorum hic intclligunlur omnes clerici , cum hac tamen differentia, inquit idem Solo, quod clerici majorum ordinum peccent mortaliter, clerici autem minorum ordinum peccent vcnialitcr, quod etiam est probabile de prima tonsura initiatis.

Quid ergo facere possunt ct debent clerici quibus jurisdictio temporalis competit?

Ibid, ad 3. — *II.* Possunt cl debent constituere judices ad hujusmodi causas sanguinis discutiendas ct judicandas. Possunt etiam hos judices monere, imo ct ipsis præcipcre ut de tali causa inquirant ct quod justum fuerit faciant. Ita ipsis conceditur in jure, c. *Episcopus,* tit. Ne clerici et monachi in 6, his verbis : *Licet clericis causas sanguinis agitare non liceat, tamen, cum jurisdictionem obtinent temporalem, debent el possunt, metu irregularitatis cessante, aliis delegare.* Non possunt tamen quidquam dicere aut facere quo judices a se deputatos moveant ad indigendam mortem vel mulilationem , neque esse præsentes senlcnliæaut ejus exsecutioni, c. *Ex litteris de* Excessu prælalorum. Et si adsint, incurrunt irregularitatem.

Quantum vero ad alios clericos qui non habent jurisdictionem in tali causa, si adsint exsecutioni ex levitate vel curiositate, nullam auctoritatem vel auxilium praestantes, peccant quidem contra cap. *Sententiam,* lit. Ne clerici vel monachi, lib. 3 Decretal, sed, juxta interpretationem doctorum , vcnialitcr lanium, nec fiunt irregulares.

ARTICULUS III.

Utrum liceat alicui occidere seipsum?

2· 64. a. 5. o. — *Dico* 1° Seclusa auctoritate divina jubente vel permittente, let halo peccatum est occidere seipsum directe cl cx intentione.

Est contra quosdam de grege Donalislarum qui, ul refert S. August, lib. de Jlæresibus, hæresi 89 et alibi, existimabant esse quoddam genus martyrii occidere seipsum, el passim hoc faciebant, domosque circuibant ut alios ad id impellerent : unde *Circumcelliones* seu *Circuitores* dicti.

Ibid, in «rg. s. c. — *Prob.* 1° ex praecepto *Nonoccidis,* de quod idem S. August, lib. 1 de Civit, c. 20:« Restat, inquit, uldc homine i » inlelligamus illud quod dictum est tMon d *occides ;* nec alterum ; ergo nec le : neque fr-eirlin aliud quam hominem occidil qui » seipsum occidit. »

Ibid. o. — *Prob.* 2° *triplici raliont. Prima.* Quod aliquis occidat seipsum, ti contra inclinationem naturalem et conia charilalem qua quilibet debetseipsumdil· gere. Ergo. *Prob. ant.* Naturaliter quælik res se ipsam amat, et ad hoc perlinet quoi quælibcl res naturaliter conservat sc inc-y, et corrumpentibus resistit quantum potet. Ergo.

Neque obstat quod desiderium morienh non sit semper signum odii in se, in» quandoque sil licitum, ut patelin Apostolo. Non enim dico quod desiderium morienii modo cl medio licito propter bonum finem, sit contra inclinationem naturalem etduritaleni, sed perse ipsum moliri in suam destructionem : multa quippe possumusdosiderare ut tjaut, quæ tamen facere non possumus. Sic possum desiderare mortem alicujus scelesti, quem tamen non mihi licet occidere; sic possum desiderare mulla pati pro Christo, quæ non possum mihi inferre.

Ibid. — *Secunda ratio.* Qui occidit seipsum injuriam facit'communitati; quia quas libet pars, id quod est, est lotius : quilibet autem homo est pars communitatis, el ita id quod csl, est communitatis ; non quod communitas habeat dominium vilæ civium, sed custodiam, idque in sui utilitatem. Ergo.

ibid. — *Tertia ratio.* Qui seipsum interemit peccat in Deum, sicul qui alienum servum inlcrlicit peccat in dominum cujus servus est, cl sicul peccat ille qui usurpat judicium de re sibi non commissa. Ergo. *Prob. ant.* Vita csl quoddam bonum divinitus homini datum, et Dei potestati ac judicio subjectum, qui occidit et vivere fmit, juxta illud Deut. 32 : *Ego occidam et ejo vivire faciam;* et Sap. 16 : *Tues, Domin', gui vita: el mortis habes potestatem.* Ergo.

Ibid, nd 3. — *Confirmatur et simul pro-veniuntur plures instanliæ.* Nulla est causa a.-signabilis propter quam sit licitum oecidercseipsum. I°Non transitus ad meliorem vitam ; quia id non subjacet libero hominis arbitrio, sed potestati divinæ. 2“ Non ul quis miserias præsenlis vilæ evadat, quia ultimum malorum hujus vilæ cl maximo terribile csl mors . unde esset majus jna-

hm assumere ad minoris mali vitationem. -Itîd. ad 5. — Et quamvis se ob hunc fiiiiin interficere, habeat quamdam speciem fortitudinis, non est tamen vera fortitudo, sd inagis quædarn mollities animi non valentis mala poenalia sustinere.— Ibid, ad 3. -3· Non propter peccatum commissum , tum quia quis per hoc sibi adimit tempus necessarium poenitentia?, cum quia malefactorem occidere non licet nisi perjudicium publica? potestatis. — Ibid. —4° Id non licet mulieri ne ab alio violetur; quia non debet in se committere crimen maximum, quod est sui occisio, ut vitet minus crimen alienum ; non enim est crimen mulieris per violationem corruplæ, si consensus non adsit, quia non inquinatur corpus nisi de consensu mentis, ut Lucia dixit; ct aliunde constat minus esse peccatum fornicationem vel adulterium quam homicidium, pracipue sui ipsius. —Ibid, ad4. —Nec aliter excusantur sancta? quarum memoria in Ecclesia celebratur, quæ, ne violarentur, in ignem vel fluvium se projecerunt, aut alilcrsibi mortem intulerunt, quam quod idfecerint ex instinctu Spiritus sancti : unde de S. Apollonia canit Ecclesia, quod in ignem prosilierit majori Spiritus sancti flamma intus accensa.— Ibid, ad 5.—5°Tandem nulli licet occidere seipsum ob timorem ne consentiat in peccatum ; quia non sunt facienda mala ut veniant bona vel ul vitentur mala, præsertim incerta. Incertum csl enim an aliquis in futurum consentiat in peccatum, cum id pendeat ex ejus libera voluntate, cl potens sit Deus hominem, quacumque tentatione superveniente, liberare a peccato.

Dicet 1° S. Hieronymus in cap. 1 Jonæ quod refertur causa 23, q. 5, videtur aperte asserere contrarium, dum dicit: *In persecutionibus non licet propria perire manu absque eo ubi caslitas periclitatur.* Ergo.

R. Plures sic interpretari S. Hieronymum, ulhæ particula? *absque eo* non sumantur exclusive, sed inclusive; ut sensus sit, non licere propria perire manu etiam tunc obi castitas periclitatur : sicut intclligilur istud Cantie. 4 : *Tola pulchra es, absque eo quod intrinsecus lalcl.* Alii respondent S. Hieronymum non simpliciter id asseruisse, ted respective ad mulieres quæ in tali casu fuerunt excusalæ propter instinctum Spiritus sancti,aut propter ignorantiaminvincibilem ; ita ut sensus sit : Non licet propria perire manu, nisi forte quando caslitaspericlitatur, liceat eis qui divinitus ad boc moventur, aut invincibiliter putant id esse licitum : non pauci enim arbitrantur posse invincibiliter ignorari esse malum se in tali periculo occidere, quamvis id neget S. Augustinus. Verum alii has interpretationes ut nimis contortas rejiciunt, et simpliciter fatentur S. Hieronymum hujus fuisse sententiæ, a quo cum SS. Aug. et Tboma et aliis pluribus est recedendum.

Dices 2° Occidere malefactores licet habenti publicam auctoritatem; sed quandoque ille qui habet publicam auctoritatem est malefactor : ergo licet ei occidere seipsum.

Ibîd. ad 3. — *R.* quod ille qui habet publiCam potestatem potest licite malefactorem occidere, per hoc quod potest de ipso judicare; nullus autem est judex sui ipsius ; unde non licet habenti publicam potestatem seipsum occidere propter quodeumque peccatum ; licet tamen ei se<*mmitterealiorum judicio.

Petes an saltem judex possit condemnare reum ut seipsum occidat?

Infra q. 69. a. 4. ad 2. — *R. negative.* Quia licet hanc auctoritatem rcipublicæ potuissetabsolule Deus concedere, nulla tamen est ratio existimandi contulisse, cum id sensus humanus non ferat, inclinationi naturali omnino repugnet, et suppetant alii plures modi malefactores puniendi.

Hinc inferes, malefactorem non posse damnari ut sumat ipse venenum, venam sibi aperiat, guttur aulpeclus transfodiat; etsi id sententia ferret, posset non illi parere, quia nulla csl el injusta.

Dico 2° Neque licet occidere aeipsnm indirecte, faciendo aut omittendo aliquid unde sequatur mors, licet non intenta; nisi adsit justa et rationabilis causa illud faciendi vel omittendi.

*Probaturprima pars.*Quando est illicitum aliquid facere directe, etiam illicitum est illud facereindirecte, aliquid scilicet agendo vel omittendo unde sequatur ; quia tunc est voluntarium interpretative in causa, nisi justa ratio sic agendi vel omittendi excuset, et voluntarium morale a tali effectu tollat : unde

Prob. secunda pars. Præceptum vitam conservandi, utpote affirmativum, non obligat pro semper seu in umni casu, sed lan-

tum quando moraliter servari polcsl : atqui quando occurrit justa ratio aliquid faciendi \el omittendi ex quo prælcr intentionem sequitur mors, jam vita non potest moraliter conservari. Ergo.

Confirmatur. Quando adest jusla ratio aliquid faciendi vel omittendi ex quo sequatur mors prælcr intentionem, mors non censetur voluntaria in causa, saltem moraliter et imputabiliter. Ergo. *Prob. ant.* Ul aliquiscnecluscenscalurvolunlariusin causa moraliter ct imputabiliter, requiritur, juxta ea quæ traduntur communiter de voluntario, quod possim et debeam amovere causam talis effectus; si enim nulla lege tenear amovere hanc causam, quin potius habeam justam rationem illam ponendi, non est cur elfeclus inde sequens contra meam intentionemmihi imputetur ut voluntarius, ergo. Confer quæ dixi de cooperantibus ad injustam damnificalionem, *§ Participans,* **tI** quæ dicam infra de occisione injusti invasoris vitæ.

Consectaria praccdentis doctrina»

Ex didis colliges, 1° cos suicidii reos esse, qui levibus dc causis se injiciunt in discrimen mortis, utsunt, v.g. funambuli, circulatores qui se vulnerant aut venena sumunt; nisi longa experientia, vel experimentis factis in brutis, certi sint dc sua dexteritate aut remediorum suorum efficacia.

2° In eodem genere graviter peccant qui sibi mortem accelerant per crapulam, ebrietatem, frequentem vini adusti potum, ct per immoderatas passiones : plus vel minus secundum quod plus vel minus morti suæ concurrunt; sed priores in hoc maxime culpandi , quod mediis quæ Deus ad conservationem vitae instituit, iis abutantur ad mortem.

3° Rei sunt qui dum ægrolant recusant remedia communia, ccrlo seu probabilius profutura ct non nocitura, si cx eorum defectu mors sequatur. Secus si remedia sint insolita, valde difficilia, aul mullum pretiosa, attentis personarum conditionibus; quia non tenemur vilam conservare nisi mediis ordinariis, neque jubet Deus ul dc vila longiore ila simus solliciti.

4° Non sunt culpandi, sed plurimum laudandi, qui ex molivo virtutis corpus abstinentiis, vigiliis cl aliis austeritatibus affiigunl, unde valetudo minuitur, ct vita breviatur; quia niotivum virtutis esi iph jusla causa has macerationes exercendi, quamvis inde prælcr intentione forte a - quantocius mors adveniat. **Dico** qo austeritates moderatae sæpe vitam prodg. eunt potius quam contrahant, ul palel mullis anachoretis ct monachis, qui,qun vis severæ pœnitenliæ addicti, vitam tam longaevam duxerunt.

Nec obslal dictum S. Hieronymi : Aï! *interest parvo vel magno (empore le initn. mas.* Id enim verum csl dunlaxatdchisq vel agunt cx intentione mortis, vel nulh justam causam habent agendi id underb lit brevior; alioquin et ipseS. Hicronym fuisset suicida.

Jnlellige tamen semper austeritates, , dixi, moderatasct juxta prudentia? reguli assumptas : illicitae sunt enim immodenis quæ notabiliter sanitati oiliciunt et $·/ manifeste occisivæ , neque in his curr niotivum virtutis ; quin potius viriati exercitio obsunt , dum , corpore vinis· exhausto, spiritus impeditur in suis (unctionibus-

5° Non peccat miles qui jussus station» non deserit, primus muros ascendit,ign; pulveri torincntario injicit ad evertenda turrim , quamvis inde videat se certo oc-i· dendum ; imo ad id tenetur titulo juslili? sicut pastor eodem titulo tenetur insoni infectis peste, etsi certo inficiendus. Ead· quicumque praestare potest cx charilale» molivo boni communis ; quia hoc non r seipsum directe interimere, sed ob jusi causam mortem suam permittere.

6° Probabiliter excusandus videtur mi! I qui, in navi inimica positus, ignem in pu!· verem tormentarium injicit, ut naris hostes pereant, etiam cum certa sui internecione, si tamen inde sequatur palriæli bertas ; secus si non sequatur, eo quod sim plurcs aliæ naves hostium. *Ratio csl,* qui» cum hujus actionis sit duplex effectus immediatus, scilicet destructio hostium el sui occisio, polcsl primus intendi daller permitti, ubi subesi justa ratio, ul fusiiii dicam articulo subsequent! cx Auctore. 1 primo autem casu certa liberatio palriæ e: bonum quod praevalet vitæ unius particularis, propter quod proinde polcsl permitti hujus vitæ amissio : secus in secundo casu. Hac ratione quidam excusant facta Sanisonis el Eleazari ; sed id non videtur posai

admitti de Sanisone, quia ipse directe intendebat suam mortem, *ul palet* cx ejus verbis : *Moriatur anima mea cum Philistum.*

'° Culpandus est c contra miles qui in propria navi injicit ignem in pulverem tormenlarium, ne ipse cum navi veniat in potestatem hostium, si tamen maneat in navi; quia quod non exponatur hostium ludibrio aut ab ipsis non interficiatur, non M sufficiens ratio ob quam ponat actionem ■se sui occisivam : cl ideo inculpatur a S. Iu.', et 1). Thoma factum Rasiæ 2 Machab. 14. Si autem exsiliat in mare, quamvis cum periculo submersionis, excusatur, quia tunc non censetur intendere suam mortem, srd potius se a morte per hostes inferenda defendere Sic saltem apprehendit sensus üoninis. Eadem ratione excusatur qui e turri incendio flagrante xsilit cum mortis periculo, quia secundum apprehensionem 1 minum, non censetur velle se occidcrc, •xl [votius dirissimum exustionis tormenluni fugere; idquequodam naturæ instinctu, quo bruta ipsa in talibus circumstantiis posita, idem agerent.

8° Juste damnatus ad mortem, quamvis cite possit fugere, non tamen tenetur. Similiter juste damnatus ut fame pereat, quamvis ipsi liceat oblatum panem acceptare, potest tamen recusare, si id ulerque faciat amore juslitiæ in justam suorum wlcrum vindictam ; quia id non est directe <eoccidero, sed ob justam causam suam mortem permittere..

Neque obstat quod dicit S. Thomas q. 69, a.4,ad 2, *quod non sumere cibum* in talitam, *esset seipsum occidere.* Id quidem verum est per se loquendo, nullo virtutis intuitu movente; secus si id fiat amore virtutis. Unde ipse S. Doctor hic ad 2, docet quod reus possit se committere judici, cl q.32, a. 6, quod propter bonum commune cessit eldebeat homo dare panem, v. g. sibi d vilam necessarium, personæ similiter periclitanti, quæ sit Ecclesiæ vel rcipubli*tt* necessaria.

9eSuicida foret quisein puteum vel mare projiccrelcerlosubmergendum, ut infantem baptizaret : quia effectus immediatus ct unicas hujus actionis est submersio ; baplizalio lutem infantis, licetejus occasione fiat, non •t tamen ejus effectus, sed alterius causæ, mpe ablutionis ct prolationis verborum : non sunt aulcm facienda mala ut evcnian bona.

Neque obstat e duobus malis minus esso eligendum; quia id tantum verum est quando alterutrum est necessario faciendum. *Ncqun* etiam *dicas* præsumcndum esse talem esse in hoc casu Dei voluntatem, sicut praesumitur esse voluntatem domini temporalis ut e duabus robus suis minor pereat ut servetur pretiosior. Sic est equidem de domino temporali qui vult absolute res suasservari,ideoque pretiosiorem præ vili, quando utraque servari non potest : at non sic de Deo, qui, si absolute vellet, posset infinitis aliis modis hujus infantis baptismum procurare; proindeque præsumi non potest quod velit hunc haberi per suicidium quod prohibet : sicut si homo posset res suas pluribus et facilibus modis conservaro, non censeretur velle quod una servetur per destructionem alterius.

ARTICULUS IV.

Utrum liceat in aliquo casu interficere innocentem ?.

Q. 64. n. 6. o. — *Dico.* Nulli unquam nec etiam rcipublicæ licet innocentem occidere directe et ex intentione, nisi sit ipsi facta a Deo specialis auctoritas.

Ib. in arg. s. c. — *Prob.* 1° cx illo gen ·· rali Dei mandato Exod. 23, *Insontem eljustum non occides.*

Ibid. o. — *Prob.* 2° Ideo licet malefactores occidere, quia bono communi sunt nocivi : atqui vita justorum non est nociva bono communi, sed potius illius conservativa ct promoliva, quippequi sunt principalior pars communitatis. Ergo.

Dixi, *directe cl cx intentione;* quia occidere innocentes indirecte et prætcr intentionem quandoque licere, videtur extra dubium : sic jure belli licite expugnatur civitas aul evertitur turris in qua mulli innocentes includuntur; similiter licite impetuntur hostes, quamvis innocentes in frcnle prælii constituerint ; quia, ut jam dixi ct dicam iterum articulo scq. —Hic a. 7. o. — Quando unius actus sunt duo edoctus æque immediati, unus bonus, alter malus, potest subsistente jusla ratione intendi bonus et permitti malus : porro eversio turris, explosio tormentorum bellicorum in hostos est immediatedefensiva palriæ, ct occisiva innocentum : hoc permittitur, illud intenditur propter bonum commune.

Ex dictit inferes, casu quo tyrannus minaretur excidium civitatis nisi interficiat innocentem quem prosequitur ad mortem, ut olim Constantius Athanasium , civitatem non posse illum innocentem occidere; non enim in tali casu vita innocentis est nociva rcipublicæ, sed tyranni malitia, propter quam innocens non debet pali mortem.

Neque dicas e duobus malis minus esse eligendum; id quidem verum est quando sunt ejusdem ordinis : porro excidium civitatis est malum physicum tantum, occisio autem innocentis malum morale : unde potius hic locum habet hoc aliud axioma : *Non sunt facienda mala ut eveniant bona.*

Si instes. Hujus occisionis sunt duo eficCtus, scilicet mors innocentis et patriæ liberatio : atqui, ut modo dicebatur, quando sunt ejusdem actionis duo effectus, unusbonus, alter malus, bonus potest intendi cx justa causa cl malus permitti. Ergo.

R. minorem esse veram tantum quando duo effectus sunt æque immediati; si enim malus effectus sit prior quam bonus, tunc fiet malum ut eveniat bonum, quod non licct. Ilie vero liberatio patriæ non tantum non est effectus æque immediatus hujus occisionis ac mors innocentis, sed neque proprie est ejus effectus ; propria enim causa liberationis patriæesl voluntas tyranni, mutata occasione occisionis innocentis.

Sed major difficultas est uirum, si tyrannus potat innocentem a semclipso occidendum, alioquin urbem jamjam eversurus, liccat rcipublicæ illum innocentem tradere?

Doctissimus Sylvius cum pluribus aliis ccnsct rempublicam non posse in hoc casu tradere innocentem, quia esset cooperari ejus morti; sed posse illi præciperc ul se tradat, quia ad id tenetur cx pietate pro patna : quod si renuat, desinit esse innocens, cl tunc ut reus polest tradi vel occidi. Verum, salva tantis viris debita reverentia , non videntur salis consequenter loqui. Si enim non possit respublica tradere innocentcm , quia esset cooperari ejus morti, non potest ipse innocens propter eamdem rationem scipsum tradere ; magis enim prohibetur suicidium quam simplex homicidium. Etc contra si posset innocens se Iradere, quidni possit etiam eum tradere respublica? Unde

R. probabilius cum aliis, rempublicam posse in tali casu tradere innocentem, non cx intentione ut occidatur, lied pramht occidendum, sed ex intentione ul liberem patria ab imminente excidio.

Ratio esti°, quia talis traditio non ester natura sua occisiva innocentis, sed ad summum constituit tyrannum in his circumstantiis in quibus potesl innocentem ocridere ; quod non videtur adeo malumutfai non possit pro salute lotius rcipublicæ. W que refert quod salus rcipublicæ non sequitur immediate ex traditione, sed cx mutati tyranni voluntate ; quia etiam morsinir? centis non sequilur immediate cx traditi? ne, sed cx malitia tyranni. Dum autem dicimus actionem habentem bonumclmalr. efieclum posse esse licitam propter bonum efieclum, si immediate exilia sequatur,bx inlelligimus quando malus eiTeclus eliam immediate sequitur, quia si malus effato remote lanium sequatur, sufficit quodb> nus etiam remote sequalur, sic, ut possit verificari quod non fiat prius malum uter?· niai bonum.

2° Vel iste innocens sponte se tradet, c i tunc nulla fit ipsi injuria; vel renuet s tradere, et tunc gravissime peccat conln rempublicam, cui in tali extremitate ten·'· tur secundum omnes succurrere eliam cun vilædispendio : sicque desinit esse innocens, el tanquam reus tradi potesl.

Dices 1° Non licet innocentem trader· bestiis frementibus : ergo nec tyranno ips< crudeliori.

R. N. conseq. Disparilas est, quod besliæ feroces careant libertate cl naturaliter saeviant ac devorent, ita ut perinde sil (st* cluso miraculo) innocentem objicere feris ac submergere in marc, silquc proinde talis traditio per se occisiva. At tyrannus est agens liberum, non naturaliter occidens innocentem, sed cx libera voluntate quam sine miraculo revocare potesl : ct ideo tradere ipsi innocentem non est actio dese occisiva.

Dices 2° Non licet tradere sacros codices tyranno petenti ad cos comburendos aulaliter indigne tractandos. Ergo.

R. N. iterum conseq. Quia per talem «?erorum codicum traditionem iit directe gravissima injuria Deo ct religioni, quæpræ* valet cuicumque injuriæ quæ posset inferri rcipublicæ; non sic mors privati innoccnlis. El ideo primis Ecclesiæ sæculis innumeri prope fideles mortem oppetierunt ne sacros codices traderent, elqui tradiderant

jwrissiniæpœnitcntia· subjiciebantur. Adde quod sacris codicibus non incumbat defendere patriam, sicut incumbit civi innocenti.

Diets 3°Si tyrannus peteret virginem stuprandam, non liceret ei tradere:ergo nec innocentem occidendum.

R. N. conseq. propter præsentissimum peccandi periculum ex parte virginis, quod non repcrilur in traditione innocentis.

Cælerumnon *desunt qui negant anleceims,* cl probabiliter tenent posse in tali extremitate tradi virginem seu quamcumque aliam mulierem pudicam cl probatæ vitæ; quia, inquiunt, cum copula in lus circumstantiis sil magis horrori quam amori, non udetur tam proximum periculum peccandi formaliter consentiendo libidini. Neque dicenda est casta mulier sc active habere ad hunc actum, eo quod videatur sc praebere tanquam instrumentum libidinis tyranni ; non enim sc praebet, sed permittit tantum etpasshe sc habet, quod putant licere pro salute totius patriæ : sicut, inquiunt, liceret si stuprator jamjam trucidaturus ossei riigincm nisi violationem suam permitteret; qnia , juxta eosdem, corporalis illa violatio pt test considerari ut mulilatio alicujus membri, quam virgo potesl permittere ad conservationem vitæ vol patriæ, non consentiendo libidini, ut possibile est, ct non ila raro contingit in casiis conjugibus. Ita , inquam, sentiunt quidam, quorum sententiam duntaxal refero, non assero, quia periculosa est, si non falsa.

Cretorum *cx ca male inferes,* excusandam fuisse Susannam, si sui violationem senibus impudicis permisisset. Quia illi senes non minabantur illam cxlcmplo occidere, sed accusare tantum coram judicibus ut ; 'ullcram. Multa autem liccnl ad cvilaniam mortem hic cl nunc instantem, quæ non liccnl si flat tantum comminatio mot (is postea infligendae, quia non est tam præsens periculum cl esi spes illud aliqua via evadendi.

Dc judice condemnante innocentem pro latum nocentem , dc quo S. Thomas hic ad 3, dicemus dum dc injustitia judicis.

ARTICULUS V.

Virum *liceat defendere vitam suam cum occisione injusti invasoris?*

Non instituo quæstioncm, ul plerumque fieri solet, *an liceat occidere injustum vitee invasorem?* quia ті *occidere,* proprie importat intentionem mortis, quam abesse volumus a moderata defensione· ct ideo aliter quaero utrum contra injustum vit,e invasorem liceat eam defendere, quamvis *ex* defensione sequatur mors invasoris præter intentionem ?

Ç I. — *Kcra sententia stabCUur*

Q. 64. a. 7. o. — *Dico.* Unicuique licitum esi defendere propriam vitam cum occisione injusti invasoris, servato moderamine inculpais lutelæ. Pro hac sententia nræIcr Auctorem citantur S. Bonaventura, S. Antoninus, Sylvester, Cajelanus, Solo, Bannes, Eslius, AViggers, Svlvius, Delugo, Serra, Natalis Alexander, Decocq, Boudard, Pontas, Tourncly ct innumeri pene alii contra paucos, Gerson, Richard a S. Vic., N'orisium, Pietlc, IIcnricumaS. Ignatio, cui postremo si credas, opposita sententia vix non erit lidei.

Prob. cx S. Scriptura. Exod. 22 dicitur : *Si effringens fur domum sive suffodiens fuerit inventus, cl accepto vulnere mortuus fuerit, percussor non erit reus sanguinis Quod si orto sole hoc fecerit, homicidium perpetravit, ct ipse morietur.* Super qu verba S. Aug. q.84 in Exod. dicit: « lut··!· » ligilur ergo tunc non perlinere ad homit<- » dium, si fur nocturnus occiditur; si antei » diurnus, perlinere : hoc est enim qu< : »ail, si oriatur sol super cum ; poterat » quippe discerni quod ad furandum, non » occidendum venisset. »

Respondent adversarii ; hanc legem esse mero judicialem , el decernere duntaxal interfor torem furis nocturni non esse puniendum in foro externo tanquam homicidam; cum quo stat quod sil puniendu' coram Deo.

Sed contra. Quamvis non sil negandum hanc legem osse cx parte judicialem, quatenus statuit dc poenis, est tamen etiam ex parte naturalis el pro toro conscicnliæ, quatenus declarat interfectorem furis nocturni non osso reum homicidii, cl interfectorem diurni esse reum.

Quod probo i" cx S. Aug. qui sic hanc legem intclligil, *ul palcl cx* ejus laudatis verbis, in quibus profert rationem potitam ex natura rei, cur liceat occidere furem nocturnum, non diurnum ; quasi diceret ; Nond

reus homicidii qui occiditfurcmnoclui num, quia præsumilur venire ad occidendum ; est reus qui occidit furem diurnum, quia dignoscitur venire tantum ad furandum : licet enim occidere invasorem vitæ,non bonorum.

2° Si is qui interficit furem nocturnui.i est vere reus homicidi coram Deo, sicut ille qui occidit furem diurnum; quæro cur Deus, qui hujus legis est auclor, hunc morti addicit, et illum a poena absolvit?

3° Tandem veram csseintelligcntiam nostram evincitur cx hoc quod jus canonicum hanc legem adoptaverit verbis S. Augustini, quæ sensum nostrum aperte exprimunt. Sic enim can. 3 *de Homicid.* Extra, lib. 5, tit. 12, habetur : « Si perfodiens inventus fuc- » rit fur, et percussus mortuus fuerit, non » est illi homicidium imputandum ; si autem » oriatur sol super cum, reus erit. » Id quoque expresse fert titulus canonis qui sic legitur : *Non occiditur fur diurnus sine culpa, sed nocturnus.* Adde quod jus canonicum spectet forum conscicntiæ, non judiciale quoad poenam mortis.

Prob. *2ncxjure canonico.* Clementina Si *furiosus,* lib. 5, tit. 4, Clemens V, in concilio Viennensi, sic ait : « Si furiosus aut » infans seu dormiens hominem mutilet » vel occidat, nullam ex hoc irregularitatem » incurrit. El idem dc illo censemus qui, «mortem aliter vitare non valens, suum « occidit vel mutilat invasorem. »

Neque dicas cum Ilenricoa S. Ignatioet Aurelio Piclte, ex eo quod non incurrat irregularitatem non sequi quod non peccet coram Deo. Sequitur plane si loquamur secundum dispositionem juris, juxta quam omnia omnino homicidia pcccaminosa habent annexam irregularitatem : si ergo hoc de quo agitur non habeat aniraxm irregularitatem, bene sequitur quod coram Deo non sit pcccaminosum. Et id ulterius indicat concilium, cum illud æquiparal homicidio perpetrato a furioso, vel infante, vel dormiente.

Item can. *Interfecisti de* Homicid. Extra, lib. 5, tit. 12, imponitur specialis et determinata poenitentia ei qui occidit latronem, cum se poterat aliter liberare. Si vero aliter quam occidendo se liberare non poterat, non imponitur, sed relinquitur ejus arbitrio, el suadetur tantum in genere. Unde hæcdisparitas, nisi quia prior peccavit, non posterior?

1'rob. 3° ex hoc principio, Fimvirept!· *1ère licet*, quod omnia jura admittunt. Sit in jure civili IT. *de Justitia el jure* lib. I, tit. 1, dicitur : « Ut vim atque injuriampr>> » pulsemus : nam jure hoc evenit ut quh- » queob tutelam corporis sui fecerit, jur: » se fecisse existimetur. « In jure canonic: disl. 1 , c. 7 : « Jus naturale est commun» » omnium nationum.... ut deposit® rei, » vel commendate pecuniæ restitutio, to- » lentiæ per vim repulsio. « Innoc. III, c. *Significasti* de Homicidio, Extra, lib.5, tit 12, loquens dc occisione furis permtienlis : « Quamvis, inquit, vim vi repellere » omnes leges et jura permittunt, lairw » hoc debet fieri cum moderamine incul- » patæ tutclæ, non ad sumendam vindic- » tam, sed ad injuriam propulsandam.» Similiter Alex. III, ibid. tit. 39, c. 3.

Respondent adversarii, omnia jura equidem permittere vim vi repellere, sed cum mogcrarninc inculpatæ tutelæ : non extenditur autem, inquiunt, istud moderamen usque ad internecionem invasoris.

Sed contra 1° Eo usque extendi docet S. Thomas hic dicens : « Scctn dum jura vim « vi repellere licet cum moderamine incul· » patæ tutelæ. Nec est necessarium ad sa- » lutem, ut homo actum moderate tuiti» » praetermittat ad evadendam occisionem.!· » terius, *audis,* quia plus tcnclur horni «vitæ suæ providere quam vitæ alien®.» DocentS. Bonavcnlura, S. Antoninus,et concors omnium fere theologorum sententia ; docent ipsa jura omnia, *ul palet ci dictis :* unde Cicero pro Milone, qui interfecerat Clodium, eleganter dicit : « Iloc ratio » declis, ct necessitas barbaris, ct mosgeu- » tibuset feris natura praescripsit, utom- » nem semper vim, quacumque ope pos- » sunt, a corpore, a capite, n vita sua pro » pulsarent. »

Contra 2° *ct instauratur* w's *argumenti.* Tunc servatur moderamen inculpatæ tutelae, quando posita proportione inter malum avertendum cl malum cx defensione secuturum, non adhibetur major vis repellens quam sit opus ad malum avertendum,ul fusius explicabo infra : vel dicant adversarii in quo istud moderamen sil positum: atqui sic est in nostro casu. Et 1° habetur proportio inter malum ct malum, scilicet inter mortem invasi ct mortem invasoris; damnatio enim invasoris, ut obiter dicam, non

sequitur cx defensione invasi, sed cx propria malitia. 2° Non adhibetur major vis repellens quam sit opus ad avertendam mortem invasi, quia ut supponitur, aliter °vaderenon potest. Ergo.

Reponunt. Qui occidit, non csl defensor, sed invasor. Ergo.

Sed contra. Ille est merus defensor cl non invasor, qui nihil aliud facit quam id quod præcisccst necessarium ul vim illatam impediat : alqui qui occidit invasorem a quo aliter liberari non polcst, non facit plus quam est necessarium ad impediendum vim illatam. Ergo.

Lepidum sane defensionis modum nobis praescribit quidam modernus, scilicet, *dum* tacu/o, inquit, *aut gladio avertis ictus gladii quo aggressor cor tuum perfodere nititur;* cl in hoc forte aut in aliquo simili reponit moderamen inculpatæ tutelæ. Bene: sed si aggressor quinquaginta passibus distans me catapulta invadat, quis c vestigio mihi subministrabit perticam adeo longam qua catapultam deflectere possim? Risum ista movent.

Insuper qui debilitat autmutilat aggressorem ne ulterius noceat, aliquid plusfacit quam avertere ictus invadentis : atqui tamen est merus defensor et non invasor, [alentibus adversariis : ergosimiliterqui occidit dum aliter evadere non potest.

Ex eodem juris principio eruitur hoc aliud argumentum. Licitum est occidere hominem cx legitima auctoritate : alqui qui defendit vitam suam cum occisione injusti invasoris, id facitcx legitima auctoritate, cum idomnia jura permittant: *ergo.Sipclas* qua? silhæcauctoritas; an publica, an privata? *R.* non esse publicam , ut vult Eslius; non enim invasus hic agit ul judex aut princeps cxscientia publica, ct intuitu boni communis: sed esse privatam quam natura ipsa omnibus cl singulis animantibus etiam ferisindidil ad sui conservationem contra quæcumquc noxia.

Prob. 4° cx Patribus Jam vidimus quid censeat S. Aug. in legem Exod. 22. Insuper Epist. 153, alias54 ad Macedonium , sic ait: «Cum homo ab homine occiditur, mul- » turn distal utrum liat nocendi cupiditate » vel injuste aliquid auferendi, sicut lit ab i inimico, sicut a latrone; an ulciscendi vel i obediendi ordine, sicut a judice , sicut a • carnifice; an evadendi vel subveniendi nc- » ccssilale, sicut interimitur latro a viatore, » hostis a milite. » Quibus verbis aperte docet quod viator non minus licite occidat latronem evadendi necessitate quam miles occidat hostem ; utrumque cmm reponit in eodem ordine : hostem autem licite o<eidi a milite nullus dubitat.

At, inquis, addit S. Aug.: *Et aliquando qui causa mortis fuit , potius in culpa est quam ille qui occidit:* ergo etiam in culpa est qui occidit. *At,* inquioego, lege quæ sequuntur in S. August, cl te in illatione errantem probabis. Subdit enim immediate S. Aug. *Velut si quisquam decipiat fidejussorem suum, atque ille pro isto supplicium legitimum luat;* numquid in culpa est qui legitimum supplicium infligit? *Patet* ergo S. Augustinum nonsumcrchanc particulam *potius* comparative sed adversative.

Idem S. Aug.coni. Faustum lib.22, cap. 70, dicit : «Ille autem utitur gladio *'male » scilicet)* , qui nulla superiori ac legitima » polcstale, vel jubente vel concedente , in » sanguinem alicujus armatur.» Alqui qui vitam suam defendit cum occisione injusti inv soris, id facit legitima pclcslalc permittente , cum id omnia jura permittant. Ergo.

S. Ambrosius lib. 1 Officiorum, cap. 3C>, ait ; « Neque in inferenda sed in depellenda » injuria lex virtutis est ; qui enim non ro- u pellit a socio injuriam , si potest, tam csl » in vitio quam illequi facit: undeS. Moyses » prius orsus csl testamenta bcllicæ fortitu- » dinis ; nam cum vidisset llebræum ab » Ægypto injuriam accipientem, defendit, » ita ut Ægyplium sterneret atque in arena » absconderet. » Non est autem dubitandum, inquit Estius in hæc verba , quin si hoc pacto defendere socium liceat, liceat ct seipsum.

S. Cyrillus lib. 1 in Joan. cap. 35, citatus ab Eslio in 3, dist.37, §21, *Undenam,* inquit , *Petrus gladium habuit'* Respondet. *Quia secundum legem qladio se defendere licebat.* Et supra : *Nam si vi multitudinis invitus ad necem traheretur Christus, omni modo fortassis debuissent illum defendere discipuli.*

S. Bonaventura Serm. G dc decem Pra> ceptisapud Ilenno : « Si autem sit neccssi- » las inevitabilis, ut homo occidat alium non «amore vindictae sed amore conservationis » vitæ. . cl flat hoc cum moderamine in-

d culpatæ lutelæ, hoc concessum est perso-
d nis etiam perfectis. »

S. Antoninus p. 2 , lit. 7 ,c. 8 , § 1, (licit quod qui occidit invasorem cum aliter non potest evadere, *non csl proprie homicida , prout scilicet homicidium dicimus peccatum.*

Quantum da S. Thornam , quoniam de ejus mente iitigant adversarii, en integrum iermccorpusarliculi7quem hic discutimus: « Nihil prohibet, inquit S. Doctor, unius » actus esse duos cflcctus, quorum alter so- » lum sit in intentione, alius vero prælerin- » lentionem : morales autem actus recipiunt » speciem secundum quod intenditur, non » autem ab eo quod est præler intentionem, » cum sil per accidens, ul palet ex supra » dictis. Ex actu ergo alicujus seipsum dc- » fendentis duplex edoctus sequi potest : » unus quidem conservatio propriæ vitæ , » alius autem occisio invadentis. Actuscrgo » hujusmodi, ex hoc quod intenditur con- » servatiopropriæ vitæ, non habet rationem » illiciti, cum hoc sil cuilibet naturale, quod jo se conservet in esse quantum potest. Po- » lest tamen aliquis actus cx bona intentione » proveniens, illicitus reddi si non sil pro- » portionalus lini : ct ideo si aliquis ad de- » tendendam propriam vitam utatur majori » violentia quam oporteat, erit illicitum : *n* si vero moderate violentiam repellat, erit » licita defensio ; nam secundum jura , vim » vi repellere licet cum moderamine incul- » palæ tulelæ: nec est necessarium adsalu- » tem ul homo actum moderatæ tulelæ præ- » terminât ad evadendam occisionem altc- » rius; quia plus tenetur homo vilæ suæ pro- » videre quam vilæ alicnæ. »

His verbis S. Thomas non solum sententiam nostram aperte asserit, sed etiam triplici ratione eam probat. *Prima* csl/quia secundum jura licet vim vi repellere, quam rationem jam salis supra expendimus.

Secunda; quia plus tenetur homo providere propriæ vitæ quam alicnæ, hoc enim exigit ordo charilatis cl dictat jus naturale : atqui si deberet permittere se occidi potius quam se defendere cum occisione invadentis , plus teneretur vilæ alicnæ providere quam suæ. Ergo.

Neque dicas indo sequi quod non solum quis possit se defendere cum occisione invasoris , sed etiam quod teneatur. Equidem tenetur per se I<x uendo et cælcris paribus, hoc est, si tantum spectetur bonum vit® ct vilæ ; secus si spectetur bonum virtutis:sed de hoc latius infra.

Tertia ct fundamentalis ratio D.Thoin» *est hæc.* Occisio invasoris in nostro casu non est voluntaria. Ergo non est illicita necimpulabilis. *Prob. ani.* Est præler intentionem: atqui voluntarium non csl prater, sed secundum intentionem, seu, ut dicilS Doctor, actus morales sumunt speciem secundum iil quod intenditur, non ab eo quod est prætcrinlenlionem,cumsit per accidens Ergo. *Prob. maj.* Nihil prohibet unius actu: esse duos cllcclus , quorum alter solum sil in intentione , alius vero præler intentionem : sic,v. g. cx expugnatione urbis in bello justo sequilur defensio reipublicæ ct occisio plurium innoccntum; defensio reipublicæ intenditur ab expugnante, occisioinnocentum est prætcr ejus intentionem. Similiter cx polione medicinali sequilursanatioægri et ejus debilitatio ; primum intendit medicus , non secundum. Atqui ex actu se defendentis sequitur duplex effectus, nempe conservatio vitæ propriæ ct occisio invasoris , quorum primus intenditur, et alter esi præler intentionem ; non enim invasus intendit aul intendere potest mortem aggressoris, sed defensionem suam duntaxal.ul dicam modo ex S.Thoma. Ergo.

Dices. Dalo occisionem in casu non esse voluntariam directe, est saltem voluntaria indirecte in causa ; hoc ipso enim quo quis vult causam per se alicujus effectus, hunc vult saltem indirectein causa. Ergoqui ponit actionem de se occisivam , ut amputare caput, transfodere pectus, vult saltem indirecte occisionem invasoris.

R. 1°. *N. ant. Ad prob.* dico, eam duntaxat esse varam quando hujus causæ est unus tantum clTcclus, quia tunc agens nihil aliud potest intendere ; secus quando est duplex effectus cx S. Thoma, *el paid* in *exemplis.*

R. 2°. *Dato* occisionem invasoris in casu esse voluntariam indirecte physice, quia actio invasi influit physice in illam: nonesl tamen indirecte voluntaria moralitcr, adeoqucnec imputabiliter ; quia non tenetur invasus hanc causam omittere , cum eam ponendi habeat justam causam , nempe conservationem propriæ vilæ , cui débet magis prospicere quam aliénas; ad voluntarium autem morale in causa requiritur quod quis

possil cl debeat non ponere causam, ul traditur de Actis humanis : *idque patet in priaribus exemplis,* Sic, v. g. actio militum explodentium in innocentes positos in fronte pralh, vel evertentium turrim in qua innocentes cum hostibus sunt inclusi, est de se ocrisivainnocenlum , cl tamen eorum mors non est militibus moralilcr voluntaria nec imputabitis, quia eam non intendunt, ct bibentjustam rationem ponendi hanc actionem. Stat ergo, juxta S. Thornam et rei veritatem, licitum esse ponere actionem habentem duos efiectus , unum bonum , altcmm malum, intendendo bonum ct habendo te permissive ad malum.

Verumtamenhoc Doctoris Angelici principium, quod late patet et de quo jam sæpc, debetinteDigi sub duplici conditione. Prima est, quod bonus effectus æque immediate ex illa actione sequatur ac effectus malus; quia si effectus malus prius sequeretur quam bonus, prius lierct malum quam bonum, et sic fieret malum ut eveniret bonum, quod non licet. Secunda conditio est, quoti effectus bonusqui intenditur praevaleat malo qui permittitur, aul saltem eum compenset. 1° Quia dictat recta ratio potius tsse carendum minori bono quam illud oblinere per actionem cx qua sequitur majus malum, seu, ul communiter dicilur, cx duobus malis minus esse eligendum. 2° Quia actus quo quis intenderet vitare minus malum causando majus, non esseproporlionatus fini,qualem esse nccesse est ut sil licitus, ut docet S. Doctor ct per se palet. Hincdcfcclu primae conditionis, non licet, v. g. ponere actionem occisivam matris, puta, eam scare ul baptizetur proles alioquin peritura in aeternum; quia, licet salus æterna infantis praevaleat vilæ matris, non tamen sequitur ex illa actione æque immediate ac mors matris, sed aliunde, nempe ex baptismo; baptismus autem ex ablutione et verborum prolatione: non sunt autem facienda mala ut eveliant bona. Defectu sccundæ conditionis sequitur quod non liceat ponere defensionem occisivam pro conservatione, v. g. unius aurei; quia licet conservatio unius aurei æque immediate sequatur exactione mea ac mors furis, privatio tamen unius aures est longe minus malum quam mors hominis.

Si *dicas* damnationem aeternam invaso·* risquæ sequitur cx mea actione, esse etiam longe majoris momenti quam mortem meam temporalem : jam respondi invasoris damnationem non senui ex mea actione, sed cx ejus peccato ac pria malitia. De hoc iterum infra.

II. — *Explicatur mnd ramtn inculpata tutela*

Dixi in conclusione cum Auctore, *serrata moderamine inculpata tutela :* ut autem servetur illud moderamen, plura requiruntur.

Requiritur 1° juxta dictum Innoc. III, a quo ista phrasis est desumpta, ut adhibeatur defensio non ad sumendam vindictam, sed ad propulsandam injuriam. Est autem vindicta irrogatio damni vel ptrnæ propter injuriam illatam, et hæc soli Deo vel potestati publicæ reservatur. Defensio autem est propulsatio damni injuriæ quam aggressor conatur inferre. Et hinc

Ibid. — *Rcquirilur2°ulinvasus* non utatur majori violentia quam sil opus ad avertendam mortem intentatam ; alioquin non erit aclus proportionate fini, nec mera bcfensio, sed vindicia ct ultio. Unde quivis sis, etiam si nobilis, si possis evadere fugiendo, clamando, verberando, retundendo, excutiendo arma, aut vulnerando, el sil tempus ac commoditas ista lentandi, occidere non poles. Eadem ratione non poles perculere aut occidere aggressorem fugientem, aul inermem, aut viribus debilitatum, cl laedere impotentem, aul quovis alio modo ab aggressione cessantem.

Requiritur 3° ul vera vis actu inferatur; alias non erit defensio, sed aggressio. Hinc non potes prævcnirc et occiderc eum qui solis minis tibi morlem intentat, aul quem scis quserere opportunitatem te occidendi, neque latronem tibi obvium nihil in te aclu molientem; nondum enim sunt aclu invasores, potcslque malum adhuc remotum aliis mediis averti, ct forte mutaverunt consilium : neque etiam cum qui dolo, insidiis ac calumnia tibi morlem inferre conatur, puta, falsum testem, falsum accusatorem, iniquum judicem; turn quia non est ibi vera vis quæ morte aggressorisdebeal repelli, tum quia ista sunt remota cl possunl aliis mediis averti.

Insuper quantum ad falsum accusatorem, falsum testem, aut iniquum judicem, de quibus est major difficultas, vel polos te probare innocentem, vel non : si primum, jam adsunt alia modia evadendi; sisccun·

dum, occidendo cum qui non poiesl probari rcus calumniæ vcl injusliliæ, incurris lanquam iniquus homicida majus periculum ct scandalum Aliunde sententia opposita,! quidquid sil dc ejus probabilitate speculativa, aperit januam innumeris homicidiis: facile csl enim lingere paratas insidias, minas factas, dolum aut calumniam adhibitam , ct eo prætcxtu arripere licentiam qucmlibcr occidendi cum totali eversione rcipublicæ; idcoquc hoc solo titulo reprobanda : unde Alex. VII damnavit hanc propositionem : α Licet interficere falsum accusatorem , falsos testes, aceliam judicem a » quo iniqua certo imminet sententia, si » alia via non potest innocens damnumevadore : » est 18.

Cælerum hæc non sic intellige quasi invasus debeat exspectare donec invasor primum ictum dederit; sed sudicil si is aliquid agat quo censeatur actu moralitcr invadens. Hinc si videas latronem vel inimicum parare catapultam , stringere ensem , poles illum prævcnire, quia est actu moralitcr aggrediens; similiter cum qui parat solvere canes feroces aut leones ul te devorent, qui mandat famulis præsentibusut te occidant.

Sequuntur casus magis dubii. Primus : uxor deprehendit maritum habere sub cervicali latentem pugionem ut ipsam dormientem trucidet, nec ulla est via evadendi. Secundus : es in oppidulo vol in aliqua domo unde nullum palet effugium , sed ncccssc est ut incidas in manus inimici te exspectantis ad necem. Tertius : dominus vocat famulos ad te occidendum. Dubium est, inquam, an in hiscl similibus casibus licebat prævcnire. Alii affirmant, alii negant; ulrinquc probabiliter. Placet responsio nostri Solo lib. 5, q. 1, a. 8. «Ad hæc, » inquit, aliud responderi non potest, quam » cum aclus ille csl aggressio, nullatenus csl » licitus; si tamen defensio est, non csl cur «condemnetur. Utrum autem eorum sil? «non csl lege aut scientia definiendum, «sed arbitrio prudentis quocumque casu «judicandum. Servit autem hoc ad paean- » das conscientias post factum. Haud tamen » csl in publico hac licentia prædicanda, ne « rude vulgus, quod discernere nescii quan- «do csl aggressio, quando vero defensio, « eam per abusum amplificet. »

Requiritur 4° ul malum quod avertere volumus praevaleat aul saltem adæquct malum quod ex defensione nostra sequitur. — Ibid. — P Quia, juxta S.Thomamcirri veritatem, ul actus defensionis censealu» moderatus, debet esse proporlionatus tini · atqui actus quo quis intenderet vitare minus malum causando majus, non esset pr>> porlionatus fini, *utjam dixi et per se patri:* ergo. 2° Quia si ad moderamen inculpat* tutelæ sufficeret quod quis, nulla habita n· tionc proportionis inter malum et malum, non adhiberet majorem vim quam sil necesse ad defendendam rem quæ invaditur; sequitur quod ille non excederet moderamen inculpalæ tutelæ qui occideret invaso· rem pro uno aureo aut pro pomo quod aliter servare non posset : atqui falsum consequens ct damnatum, *ut patebit infra :* ergo.

Requiritur 5° quod invasus non intendat mortem invasoris, sed solum suam defensionem; quia occidere hominem non licet nisi publica auctoritate propter bonum commune' unde illicitum est quod homo intendat occidere hominem , ut seipsum defendat. Et aliunde talis intentio non est necessaria ad sui defensionem.

Verum non pauci difficile capiunt quo modo invasus possit transfodere pectus aut guttur invasoris , vcl dirigere glandem plumbeam in caput ejus, elnon intendere ejus mortem ; cum hæc actio sit ex natura sua occisiva. Quapropter dicunt invasum non posse quidem intendere mortem aggressoris ul finem suæ actionis, cl hoc solum velle S. Thomam ; cælerum posse intendere vclut medium, cum occisionem invasoris apprehendat ut necessariam ad suamdefen sionem , vcl saltem indirecte in causa ul effectum per se secutum.

Attamen conformius est doclrinæ D Thomæ el veritati, invasum nullo modo posse intendere mortem invasoris, neque directe ul medium , neque indirecte ut effectum , sed maxime ut medium. 1° Quoad S. Thomam , dicit expresse S. Doctor : — Q. 64. a. 7. — « Quia occidere » hominem (ex intentione scilicet) non licet » nisi publica auctoritate propter bonum «commune, illicitum csl quod homo in- » tendat occidere hominem ulseipsum dc- » feudal, nisi ei qui habet publicam auclo- » rilalcm. » Illud autem vere cl proprie intenditur, quod intenditur ut medium, neque præter

cum sibi objecisset S. Doctor verba S, Au-

gustini dicentis, non sibi placere consilium de occidendis hominibus ne ab eis quisquam occidatur, respondet — Ibid, od 4. — S. Augustinum inlelligcnduin esse in *casu quo quis inlendil hominem occidere ul seipsum a morte liberet;* quibus verbis aperte significat non licere eligere mortem aggressoris ulmedium evadendi. 2° Occidere aggressorem, vel habet rationem boni cl honesti in se, pracisa habitudine ad finem propriae defensionis; vel est intrinsece malum, cl solum habet quod sit bonum per habitudinem ad defensionem. Primum est manifeste falsum, quia occidere hominem privata auctoritate sine ordine ad finem defensionis, est intrinsece malum. Hoc autem supposito, secundum dici non potest ; quia quod est intrinsece malum cohonestari non potest bono fine, quin potius voluntas talis medii vitiat intentionem finis. Quod autem assumitur mortem invasoris esse medium unicum el necessarium ad evadendum, et sic ex intentione finis necessario intendi, abusive dicitur; medium enim necessarium in casu, csl actio defensiva invasi cx qua sequitur duplex effectus , salus propria ex intentione, ct mors invasoris prætcr intentionem.

El hinc eliam probatur mortem invasoris non debere necessario intendi nequidem indirecte ut effectum secutum, quanlumus sit defensio de se occisiva ; quia , ul ait S.Thomas, — Ibid. o. — « Nihil prohibet » unius aclus esse duos effectus, quorum nailer solum sit in intentione, alius vero npræler intentionem. » Nec desunt hujus veritatis exempla quæ jam attigimus, nec repetere piget. Sic miles in justo bello, dirigens tormentum bellicum in hostes in quorum fronte positi sunt innocentes, aut evertens turrim in qua cum hostibus inclusi sunt innocentes, ponit actionem æque de seoccisivam innocenlum ac defensivam rcipublicæ, cl tamen nullo modo intendit eorum mortem ; alioquin peccaret. Sic casta mulier, dum excreet meritorie actum conjugalem, solvit debitum cl experitur libidinem inseparabiliter annexam in hoc statu naturæ corruplæ : primum intendit, secundum permittit, non intendit; alias non mereretur. Sic chirurgus rumpens vomicam, sanat el cruciat : sanat ex intentione, cruciat præler intentionem. Sic medicus præi.ens polionem sanalivam el simul debilalivam, inlendil sanationem , non debilitationem ; quippe ei displicet, et vellet absque ca sanare, sed permittit, judicans non esse idcirco abstinendum a curatione aegri.

Quamvis ergo, ubi unius actus unus est tantum, effectus difficile sil concipere, *ul feri instantia,* quodquis intendat causam elnon intendat effectum, quia tunc nihil est aliud quod intendat; vides tamen in exemplis recte docuisse S. Thomam rem aliter se habere ubi unius aclus sunt plures effectus, cl posse unum intendi, et alium esse præler intentionem. Porro sic est in nostro casu : immissionis gladii, v. g. per viscera invasoris est duplex effectus, salus invasi ct mors invasoris : invasus intendit præcise suam salutem, non mortem invasoris, quippe ei displicet, cl vellet aliter salvari ; sed permittit, judicans non esse idcirco abstinendum a defensione sui, quia plus tenetur providere vitæ suæ quam alicnæ.

Tandem si quis morose contendat concipi non posse quod quis velit causam per se alicujus effectus, sive sil unus lanium sive sint plures, quin velit saltem indirecte effectum per se in ca contentum ; cl consequenter, occisionem invasoris in casu esse voluntariam indirecte : nihil nocebit sentenliænoslræsi gratis admittamus occisionem in casu esse voluntariam indirecte physice, quatenus invasus ponit causam physicam illius; non tamen esse voluntariam indirecte moralitcr cl impulabililcr, quia ad tale voluntarium, juxta theologos in Tract, de Actibus humanis, requiritur obligatio non ponendi causam : invasus autem in casu non obligatur omillerc causam, quinimo habet justam rationem illam ponendi, sciliccl suæ vitæ conservationem cui plus tenetur prospicere quam alicnæ.

Cælerum in praxi raro contingit quod invasus apprehendat defensionem suam esse necessario cl infallibiliter occisivam : vel enim invasor poterit ictum subterfugere, vel ipse invasus in actuali condictu agonisanscl turbatus, suæquc defensioni unice intentus, vix discernere poterit sive retundendo sive feriendo, actionem suam esse infallibiliter occisivam.

§ III. — *Solvuntur ohjecUonet,*

Obj. 1°. Ex Scriptura sacra, generale csl Dei præcepluin, Exod. 22, *Non occides* , a

quo nulla fieri debet exceptio, nisi quam Deum constat fecisse : atqui non constat Deum fecisse exceptionem ut possit occidi injustus vitae invasor; imo non fecisse probatur ex S. Aug. qui lib. 1 de Civit, c. 21, tres tantum assignat exceptiones : primam, in illis qui Dcoauclorc bella gerunt ; secundam, in iis qui personam gcrunl publicæ potestatis; tertiam, in his qui cx speciali Dei jussione hominem occidunt, ut jussum eratAbrahæ. Ergo.

R. nec nos facere exceptionem in illo praecepto ; proprie enim occidere hominem, est ipsum e medio tolicre intendendo ejus mortem, quod illicitum dicimus.

Respondent autem ii qui tenent mortem invasoris posse aliquo modo intendi, Deum hanc exceptionem cordibus hominum inseruisse, dum per omnia jura, maxime per jus naturale, permisit vim vi repellere. *Ad S. August, responderi potest,* non omnes exceptiones illic referre ; dicit enim tantum eos quos ibi refert, *non fecisse contra hoc prceceplum,*Non occides. Ex hoc aulcm quod isti non fecerint contra hoc præceptum, non sequitur quod quicumque alius occidit illius transgressor. Unde concludit caput his verbis · « his igitur exceptis quos vel lex » justa generaliter vel ipse fons justiliæ Deus » specialiter occidi jubet *[sumit jussionem* » *late pro concessione, ul palet dc bella gc-* » *reniibus),* quisquis hominem, vel scipsum a vel quemlibet, occiderit, homicidii crimine d innectitur. » Lex autem justa generaliter concedit occidi injustum vitæ invasorem, *ul patet ex probationibus* et specialiter ex ipso S. Augustino.

Obj. 2' ex præceplo charilatis quo jubemur diligere inimicos el ipsis benefacere. Ergo.

R. præceptum diligendi inimicos cl ipsis benefaciendi esse affirmativum : ideoque licet obliget semper, non tamen pro semper cl in omni casu, sed pro loco et tempore el positis certis circumstantiis : non obligat autem ul, in pari periculo, inimico potius subveniam quam mihi ; hoc enim non esset diligere sicut mcipsum.ul habetur in lege, seil plus quam meipsum,quod foret oonlra ordinem charilatis. Audi Doctorcm Angelicum : — Ibid, — « Non est necessarium ad salu- ♑ lem, ut homo actum moderatæ lulelæ præ- v terminal ad evitandam occisionem allc- > rius;quia plus tenetur homovilæsuæpro- » videre quam vitæ alicnæ. »

Inst. Tenemur saltern ex prærepto chari (alis vitam nostram corporalem profundite pro salute ælerna proximi : atqui hic agitur de salute ælerna invasoris, qui si occidatur damnabitur. Ergo.

In cap. 5. Matth. — *R. majorem twttram* dunlaxat quando proximus est incv trema necessitate, a qua erui non potestnis per mortem meam ; ul si infans jamjamcjset moriturus absque baptismo. Porro injustus invasor non tantum non est in extrema necessitate, sed nec simpliciter est in necessitate, cum se sponte in hoc periculum ronjicial, a quo sola voluntate sua liberari p) lest cessando ab injusta invasione. Hanc sane necessitatem non curavit S. Thomas dum decretorie resolvit non esse necessarium ad salutem ul homo omittat aclumdefensionis ad evitandam occisionem invasoris ; hanc non curat justitia publica,dum reus suspendendus non vult confiteri : ut· quid ergo eam nos quasi ex præceplo cure·mus? Et numquid si vicinus dicat libi : Di *mihi mille aureos, alioquin me suspend™,* forte dabis illi mille aureos, ne se insaniens suspendat et in ælcrnum pereat?

Addit Joannes a S. Thoma, nequceliaro in extrema 'loooεβïlůlo nos teneri cum gravi detrimento adhibere media per accidens et inefïicacia tantmp ad salutem proximi. Mon autem mea el conservatio vitæ invasoris in casu est per accidens cl inefficax ad ejus salutem : etsi enim occumbam ego, et ille salvus evadat, non idcirco salvabitur : forte enim non aget poenitentiam, el in illo aul altero peccato morictur. Quid si aggressor silebriusqui libero judicio non agal?Consule infra § 4, polit. 1, consectario 2.

Repones. Christus, Joan. 13, dicit :Jfan· *datum novum do vobis, ul diligatis inviem sicut dilexi vos :* atqui Christus sic dilexit nos, ul animam suam dederit pro voluntarie peccantibus, pro inimicis ctinvusoribus suis. Ergo.

R. 1° Non puto adversarios velle quod vi hujus mandati teneamur stricte facere pro solulc proximi omnia omnino quæ fecit Christus pro salute nostra : absona foret hæc intelligentia : ergo ex illo mandalo probar non potest quod teneamur ponere animam pro nostro invasore, quia Christus suam |>osuit pro invasoribus suis. 2° Quamvis ii pro quibus Christus animam suarn posuit rs cnl voluntarie peccantes ei se sponte periculo

damnationisexponerent, erant tamen aliunde in extrema necessitate a qua nonnisi per Christum liberari poterant. Etenim post Adæ lapsum, non poterat genus humanum neque a peccato resurgere, neque salutem consequi absque ope mediatoris : unde est disparitas. 3° Sensus hujus mandati esi : Diligatis invicem non quomodo Pharisæi diligunt el docent diligendum proximum ; sed licui ego *dilexi vos,* et sicut ego docui diligendum proximum, nempe etiam non merentem, etiam inimicum, el diligendum, licet aliæ raliones desint, propter solum Deum : unde voco hoc *novum mandatum,* quia novo modo per me expositum ct practicatum. Ita Tirinus cx SS. Chrysostomo et Augustino. Jam vero qui moderate defendit vitam suam cum occisione invasoris, non ideo recedit a dilectione proximi ; quia non agit ex odio illius, sed amore sui ; neque diam ex intentione mortis ejus secundum nos, sed defensionis propriæ : quin potius optat ul vivat, ut bene sil, animo paratus reipsa illi in omnibus benefacere, si ipse vellet invasor, cl si posset invasus sine vitæ dispendio.

Obj. 3n Petro volenti defendere Christum, Christus ipse prohibuit, dicens : *Converte gladium tuum in locum suum ; omnes enim qui acceperint gladium, gladio peribunt,* Matth. 26. Ergo.

R. his Christi verbis non prohiberi omnem usum gladii, alioquin non liceret bella gerere, ncc principes el magistratus possent malefactores reprimere, qui tamen juxta Apostolum in hunc finem gladium portant : nihil ergo aliud his verbis prohibetur quam quod prohibetur istis, *Non occides;* scilicet, privata auctoritate in vindiciam. *Si dicas* Pcirum non intendisse vindictam, sed Christi defensionem , et lamen fuisse reprehensum a Christo : *R. N. ani.* Verisimilius est enim Petrum subito ira motu correptum, potius intendisse vindictam et mortem quam defensionem, quam salis videre polcral non esse possibilem uni aul paucis inermibus contra integram cohortem armatam. *Sed esto* intenderit defensionem Christi, Christus nolebat delendi ; el ideo reprehenditur quod, petita facultate repellendi invadentes, his verbis, *Domine, ti perculimus in gladio,* non exspectato responso, percusserit pro defensione illius qui secundum ordinationem Patris volebat occidi pro salute generis humani

Obj. & Matlh. 5, dicit Christus : Ego autem dico vobis *non resistere malo; sed si quis te percusserit in dextram maxillam luam, præbc illi cl alleram.* Et Apost. Rom. cap. 12 : *Non vos defendentes, charissimi.* Ergo.

R. ad primum, verba Christi non esse intelligenda simpliciter ul sonant, quantum ad facium exterius ; ipse enim Christus non præbuit alteram maxillam perculienli. Joan. 18, neque Paulus Act. 23; sed quantum ad præparationcm animi : ita ut sensus praecepti sit — In cap. 5. Matth. — quod non rependamus malus pro malo, ul fieri solet, animo vindictæ et ut Scribae docebant esse licitum, modo servaretur lex talionis; sed omnino dispositi simus potius alteram maxillam vertere, hoc est, alteram injuriam acceptare, quam acceptam ulcisci : unde S. Aug. in hæc verba, Epist. ad Publicolam 134, dicit: *Hinc autem dictum est,* Non resistamus malo, ne nos *vindicia delectet , qua alieno malo pascit animum.*

Hic. ad 5. —*Ad secundum , R.* similiter verbis Apostoli prohiberi defensionem quae fit cum livore vindictæ. *Palet* tum ex eo quod in Græco, pro *defendentes,* legatur *ulciscentes ;* tum ex verbis quæ immediate subjungit Apostolus : *Mihi vindicta, ego retribuam, dicit Dominus.*

Obj. 5° ab auctoritate Patrum. S. Aug. lib. 1 de Libero Arbitro, cap. 5, ait : *Quo pacto istos defendam qui interficiunt nc interficiantur, non video.* Et infra : *Quomodo apud eam* (divinam Providentiam) *sunt isti peccato liberi, qui pro his rebus quas contemni oportet , humana cade polluti sunt?* inter autem res contemnendas reponit eas quas inviti amittimus, ut sunt vita, pudicitia, etc.

Idem consultus a Publicoia, viro illustri, Mjhhis verbis : « Si Christianus videat sea » barbaro vel Romano velle interfici, debet » cos ipse chrislianus interficere, ne ab illis » interficiatur; vel si licet sine interfectione ;> cos repellatur vel impugnare; quia dic– » tum est *non resistere malo.* » Est quxstio duodecima Publicola»: cui sic respondet S. Augustinus, Epist. 154 : α De occidcn- » dis hominibus nc ab cis quisque occida- » tur, non mihi placet consilium, nisi forte » sit miles aut publica functione teneatur... *v* Bine autem dictum est : *Non resistamus*

d *malo,* ne nos vindicta delectet, quæ alieno
D malo animum pascit, n

S. Ambrosius, lib. 3 Offic., cap. 4, ait : « *Mihi* quidem..... non videtur quod vir » Christianus el justus et sapiens quærcrc » sibi vitam aliena morte debeat, ulpole » qui, etiamsi in latronem armatum inci- li dat, ferientem referire non possit, ne, » dum salutem defendet, pietatem conta- li minet..... Quis latro detestabilior quam » persecutor qui venerat ul Christum occi- iidercl? sed noluit se Christus perscculo- » rum defendi vulnere, qui voluit suo vul- » nere omnes sanare : cur enim te poliorem » altero judices, cum viri sit christiani præ- ii ferre sibi altorum ? »

Idem, lib. 3 in Lucam, cap. 22, § dc Sacculo et pera tollendis : « O Domine, in- ii quit, cur emere me jubes gladium, qui » *ferire me* prohibes?... nisi forte ut parata *fi sil defensio,* non ultio necessaria, et videar d potuisse vindicari, sed noluisse. Lex ta- il men referire non velat, et ideo fortasse d Petro duos gladios offerenti, Sal est, dicis, » quasi licuerit usque ad Evangelium, ul sit » in lege æquitalis eruditio, in Evangelio fi bonitatis perfectio, a

S. Cyprianus Epist. 56, est 6, lib. 4, edit. Lugdun. 1544: «Nccquisquam, ait, fratres d dilectissimi, cum populum nostrum fugari d *prospexerit metu* persecutionis cl spargi, » conturbetur, quod collectam fraternila- » torn non videat, nec tractantes audiat » episcopos : simul tunc esse omnes non » possumus, quibus occidere non licet, sed » occidi ncccssc est. »

S. Bernardus, Sermone ad milites Tem- pli, cap. 1 in fine, sic ait : « Est tamen qui » ncc ulciscendi zelo, nec vincendi typo, used tantum evadendi remedio interficit d hominem ; sed ne hanc quidem bonam » dixerim victoriam , cum de duobus malis d in corpore quam in anima mori levius fi sit. » Et caput 2 sic inchoat : « Quis igi- » lur linis fructusvc sæcularis hujus, non d dico miliiiæ, sed maliliæ, si cl occisor » lelhaliler peccat, ct occisus ælernalilcr 1> perit ? »

// generaliter quod, quia defensio occi- siva :um debito moderamine sit rara cl difficilis; difficile est enim homini qui se contra violentum hostem defendit, ut vel non faciat plus quam sil necessc ad defen- b'.oncm. vel non intendat vindictam aut mortem ; ideo SS. Patres de ea interdari sint locuti, quasi esset simpliciter illiciti. *Hac generali solutione pramissa, ad* n». *gula sigillalim nunc resp.*

Q. 64. a. 7. ad 1. — *Ad S. Auffiulinun respondet* S. Thomas, ulramquc auclorik- tern S. Augustini inlclligendain esse int casu quo qcfs intendit occidere liominec. ul se a morte liberet. *Quantum ad prime·., patet cx his* verbis, *pro his rebus,* in qc, designatur interdio, cl maxime cx quasli- ne proposita initio capitis sic: « Piiusmihi » discutiendum videtur hostis irruens ul » *insidiator* sicarius sive pro vita, sive pn » libertate, sive pro pudicitia, sive ulla ir,- *n* terficialur libidine » : hoc csl, sineulb intentione mortis aut vindicta; hæc sob enim, non intentio defensionis, inlellip potest nomine libidinis. Quantum ad se- cundam auctoritatem, palet ex his verbis: Ae *nos vindicia delectet.*

Respondent alii ct etiam bene ad prunam auctoritatem, certum argumentum ex g sumi non posse. 1° Quia S. Augustinus fa- tetur in lib. 1 Retract, c. 9, sc multa in» libro de Libero Arbitrio, quem junior scri- psi I, inquisivisse quæ resolvere non potuit, cujusmodi videntur esse quæ in capite 5 quod versamur scribit, ut attente legenti patebit; nihil enim absolute resolvit, sed disputat, inquirit, se non invenire agnoscit: legem excusantem defensiones occisivasvi- det ct approbat; quomodo tamen occidentes excuset, non videt, sed ncc absolute damnat, 2° Et maxime, quia juxta novam editionem Parisienscm operum S. Augustini, verba objecta non sunt S. Augustini, sed Evodii disputantis : verba autem S. Augustini ipsi respondentis sunt hæc : *Multo minus ego invenire possum cur hominibus defensio- nem quœras, quos reos nulla lex tenet.* Et ita esse indicat contextus, ct, ut fertur, manuscripla renuntiant. Approbat equi- dem S. Augustinus sub finem distinctionem Evodii, qua concedit tales occisiones per- mitti legibus humanis ul impunitas, sed tamen Dei providentia vindicari; approbat, inquam , hanc Evodii distinctionem non simpliciter ct ul absolute veram , sed lan- ium *ut fidentem ct sublimia quadam peten- tem, inchoatam tamen minusqueperfectam:* qtiod csl iterum apertum indicium animi dubitantis cl non ccrio resolventis Adde, juxta Steyarlium , rationes quas sive S.Au-

gustmus sive Evodius allegat parum convin ccre:v.g. quod occidere non oporteat pro iis rebus quas contemni oportet, inter has iulcin vita corporis censeatur. Quid si enim quis respondeat : Vita corporis nostra si contemni debeat, quanto magis alienam | mihi contemni posse, ncc adeo curandam ' ut pro ea ego perdere velim meam? Ad rationem vero quam addit , nempe quod contemni debeat quidquid inviti amittere posumus, responderi poterit, verum id esse de iis quæ ita amittimus ul tamen supersit qui amittit, non vero de vita, quam amittendo nosipsos amittimus. Ita ct bene laudatus Stcyarlius.

.4(1 *secundam auctoritatem respondent,* evidens esse ex ipsa interrogatione facta a Publicola, non esse quæslionem utrum invasus possit occidere invasorem, sed utrum debeat; ct quidem, ul apparet ex textu, invasorem qui sine interlectione repelli potest. Cui quæslioni recte respondet S. Augustinus *sibi non placere consilium de occidendis hominibus,* hoc est, ad sensum quæslioriis, invasum non teneri occidere invasorem, maxime si sine interfectione repelli potest, *nisi* invasus *sil miles aut publica [unctione teneatur :* et hoc lotum etiam nos dicimus. Ex his igitur collalis cum probationibus conclusionis petitis ex S. Augustino,palet S. Ductorem , quem totum suum esse volunt adversarii, magis nobis quam ipsis favere.

■*ld S. Ambrosium , R.* ipsum primo loco non posse inlelligi ad sensum opponentium decoqui solam suam defensionem intendit, nisi velint juxta S. Ambrosium esse illicitum sc defendero contra invasorem vitre, ipsum feriendo tantum; dicit enim S. Ambrosius, *ferientem latronem referire non possit,* neque potuisse licite occidi illum qui invasit Christum vitæ cl necis auctorem : quod utrumque est falsum. Inlclligcndus est ergo S. Ambrosius sicut S. August, de eo qui vindictam aut saltem mortem invasons intenderet, quod indicant hæc verba, *çwreresibi vitam morte aliena,* quasi aliena mors intendatur ul medium ad vitam servandam. Similiter verlwi secundo loco objcclacsscinlelligendadccoqui intonderet vindictam, probant hæc: *nisi /orte ul sil parata de/ensio, non ullio necessaria, el videar potuisse vindicari, sed noluisse.*

Vel dicendum juxta S. Ambrosium in utroque loco, prohiberi defensionem occmvarn non ul simpliciter malam, sel ut minus perfectam post Evangelium; et ideo in secundo loco subdit: *ulsilin leg? aquiialts eruditio, el in Evangelio bonitatis perfectio.* Lex ergo permittens defensionem occisivam ■equa erat, sed perfectior lex evangelica quæ suadet lanquam melius ul id non fiat. Et sane qui docet amicum posse in defensionem amici occidere invasorem , non negat id posse in defensionem sui. *Vide probationes conclus.*

Ad S. Cyprianum, R. ipsum loqui, *ut palet,* in casu persecutionis adversus Christianos ex mandato principum ethnicorum , quibus per vim repellendis cum essent tunc impares christiani, cis occidere non licebat, sed occidi necessc erat.

Ad S. Bemardum,R. ipsum versari extra nostrum casum, eum in toto hoc opere agat de militibus, quos tamen indubium est posse hostes occidere, non solum intendendo suam defensionem , sed et eorum occisionem ; cum agant ex publica auctoritate. Ideo autem eorum victoriam non bonam dicit, quia loquitur de militibus qui ingrediuntur bellum in quo, ulait, Christus non est causa militandi, sed quod est levibus de causis susceptum , aut qui cx vanitate cl cum pompa muliebri decertare amant. Horum porro, licet neque ulciscendi zelo, neque vindicte tvpo, sed tantum evadendi remedio hominem occidant, non est bona victoria. Hanc esso mentem S. Bernardi *palet* cx his quæ scribit in hoc utroque capite, maxime in secundo in quo hæc leguntur :« Quis ergo, o milites l hic tam slu- » pendus error, quis furor hic non tam felirendus?... Operitis equos sericis... depin- » gilis basias, clypeos ct sellas, frena clcalncarea auro et argento gemmisque circum » ornatis, et cum tanta pompa pudendo n furore ct impudenti stupore ad mortem » properatis. Militaria sunt hæc insignia, nan muliebria potius ornamenta? ib EI infra : «Non sane inter vos aliud bella movet » lilesque suscitat, nisi irrationabilis irancundiæ motus, aut inanis gloriæ appeti- » tus, aut lerrcnæ qualiscumque possesnsionis cupiditas: talibus certe cx causis » neque occidere neque occumbere lutum n est. »

Opponit insuper Aurelius Vielle S. Bernardumde Dispensatione ctpræcepto, C. 7,

ubi S. doctor dicit : a Mandatum Dei est, » *Non occides :* fac ergo duos homicidas, » unum quidem spoliandi cupiditate, alleu rum se defendendi necessitate facinus per- » petrasse; an non hic salis evidenter inter jd lepram et lepram causa separat, faciens » utique disparem valde culpam unius ejus- » demque transgressionis? » Ergo.

Palet cx ipsis verbis ipsum agere de occisore spoliatoris bonorum temporalium, quod illicitum dicemus : cum enim faciat anlithcsim elin primo membro loquatur de spoliatore, debet in secundo loqui de eo qui occidit ne spolietur. Nec te moveat quod dicat qui se defendit; bene enim ct communiter dicitur se defendere qui bona sua defendit

Obj. 6° ex D. Th. Mirum fortasse videbitur S. Thomam, c cujus penu et argumenta nostra cl contrariorum solutiones depromimus, nobis objici. Objicitur autem sic : S. Thomas, in co art. 7quem discutimus, dicit : « Sed quia occidere hominem non licet » nisi publica auctoritate propler bonum » commune, illicitum est quod homo inlen- » dat occidere hominem ut seipsum defen- » dat, nisi ei qui habet publicam auctorila- » tom. » Ergo juxta S. Thomam non licet privato occidere sui invasorem.

R. I). consequens. Ergo non licet privato occidcrcsui invasorem intendendo ejus mortem sicut intendit auctoritas publica, dum, v. g. damnat sicarium ad patibulum *donec mors sequalur, C.* intendendo suam defensionem ct se habendo permissive ad ncccm, Λ". Primum docet S. Thomas, ut *palet ex ipsis verbis;* non secundum.

Insl. Si liceret occidere, liceret intendere occisionem : atqui ex S. Thoma non licet intendere occisionem : ergo ncc licet occidere. *Prob. maj.* Licet velle quod licet facere. Ergo.

R. N. maj. Ad prob. D. ani. Licet velle quod liret facere ut aliquid ex se licitum, *C.* si liceat facere non quia est ex se licitum, sed quia sequitur ad actionem licitam, el quia excusatur a peccato defectu voluntarii, *N.* Occisio autem injusti invasoris non est ex se licita, sed quid consequens ad actionem licitam, nempe ad justam defensionem : et ob id et quia non est voluntaria saltem moralitcr,utexplicatum est,excusatur a peccato-.undequamvisliceateam ponere non tamen licet eam intendere : sicui quamvis in bello justo occisioinnocco. tium ex impugnatione hostium secula, sit licita, non licet tamen cani intendere : d. militer abortus fœtus inanimali secutus ci potione matri periclitanti necessaria, esi li. citus, non licet tamen illuni intendere.

Urgebis. Quando S. Thomas docet n/ esse necessarium ad salutem ul homoaclutj moderatæ tutelæ prælerniitlalad evitandam occisionem alterius, loquitur de occisior» casuali tantum. Ergo. *Prob. ant.* quia loquitur de occisione quæ lit *per accident®* corpore articuli, et de occisione quæ quandoque tantum ct non semper sequiturcx defensione, ad 4. Ergo.

R. D. ant. S. Thomas loquitur de occisione casuali tantum, si casuale intclligatur quod non est intentum, C.si casualeinw· ligatur quod neque est intentum nequepræ· visum, *N.* contrarium enim evincunt tw rationes cx ipso supra deduclæ. *Adprirm probationem in contrarium, D.* Loquitur de occisione quæ iit per accidens, eo quoi non sequatur ex natura meæ actionis, *X. eo* quod sequalur præter intentionem meam, *C.* Id enim hic S. Thomæ est per accidens quod est præter intentionem, *utpahln* ejus verbis : *non autem ab eo,* inquit, çvtJ *est prodor intentionem, cum sil per* neridens. Igitur in via S. Thomæ, essepnrtff *intentionem* est esse *per accidens.* Quamvis autem occisio sequalur physice cx natur· meæ actionis, possum tamen eam non intendere, *ut patet cx didis*, et sic est per accidens. *Ad secundam probationem :* nequ.nos dicimus occisionem semper sequi cx defensione, quia non est semper necessaria talis defensio cx qua sequatur occisio : quando autem est necessaria, est licita, non obstante quod sequalur occisio; quia «Non west necessarium ad salutem, inquit S. » Doctor, ul homo actum moderatae tubis » praetermittat ad evitandam occisionem al- » terius, quia plus tenetur homovilæsiæ » providere quam vilæ alienæ. »

Repones tandem. Si S. Thomas docuisset hic licere occidere invasorem vilæ, restais! ipsi inquirere an etiam liceret occidere invasorem bonorum fortunæ, pudicitiae, etc., quod tamen non facit. Ideo autem ab his quæslionibus abstinet merito , quia, supposito quod non liceat occidere invasorem vita.*, sequitur *a fortiori* quod non liceat occidere invasorem bonorum fortunæ: ergo hoc se..

eundum docuit S. Thomas aul fuit diminutos in questionibus proponendis, cum tamen sil aliunde facundissimus.

R. N. sequelam ant. Quia hoc ipso quo S. Doctor docuit occisionem invasoris non esse licitam nisi servato moderamine inculpat» tulelæ, sequitur quod non sil licitum occidere invasorem bonorum fortunæ, quia junenon servaretur istud moderamen, *ul uMiimus infra ;* idcoque hoc non restabat inquirendum S. Doctori.

Verum, ut totam hanc vililitigalionem sistamus, si possit, sic propono *argumentam.* Ille merito dicitur assertor alicujus sententiæ,qui ejus fundamenta proponit et astruit, et argumenta contraria sibi opponit et solvit : atqui S. Thomas fundamenta nosIrascntcntiæproponit ct astruit, *ut patet cx* probationibus *conclusionis;* cl argumenta contraria sibi opponit ct solvit. Sic argumentum petitum cx S. Augustino solvit ad 1 tl2argumentum petilum ex Apostolo Rom. 12; solvit ad 5 argumenta duo quæ sequuntur, alterum ex jure canon, alterun a ralione solvit ad 3 cl4. Et hæcomnia solvit eo modo quo solvimus; solutiones enim noslræ sunt ex ipsius verbis conflatae. Ergo.

Obj. 7° ex jure can. Nicolaus papa , C. *De his clericis,* disl. 50, dicit : « De his cle» ricis pro quibus consuluisti, scilicet qui se jdefendendo paganum occiderunt, si post- i ea per poenitentiam emendati, possint ad » gradum pristinum redire, aut ad altiorem j conscendere : scito nos nullam occasionem • dare, ncc ullam tribuere eis licentiam » quemlibet hominem quolibet modo occiidendi. Verum si contigerit ul clericus ssacerdotalis ordinis saltem paganum occiBderit; mullum sibi consulit si ab officio fi sacerdotali recesserit. » Item canones antiqui,ul videro est apud D.Basiliumm Episl. 1 ad Amphilochium , apud Isaacum Lingonensem episcopum lit. 2,c. 13 et alios, gravi pœnilentiæ addicebant eos quisc defendendo invasores occiderant. Ergo.

Ibid, nd 3. — *R.* quantum ad irregularitatem, quod hæc sequalur actum homicidii etiamsi sil absque peccato, ut palet in judice qui juste aliquem condemnat ad mortem. Verum rsioquod olim defendens se cum occisione invasoris incurreret irregulari talem, ulhic opponit S. Thomas (quod tamen alii negant), saltem nunc poslCIcmcnlinam S» *furiosus* antea citatam, non amplius incurrit. Ncc obslalTridcntinum sess. 14, cap. 7 de *Reform,* quia concilium loquitur de c<· qui se defendendo non servavit moderamen inculpatæ lutelæ, ul interpretatur Navarr. Bannes et alii. Neque concilium absolute decernit omnem occidentem injustum invasorem esse irregularem, sed dicit suh conditione quod si ex hac occisione indigeat dispensatione , committatur ordinario, aul metropolitano, aut viciniori épiscopo. Vide si lubet.

Quantum ad poenitentias , R. eas imponi ad cautelam, quia plerumque conlingitquod defendens intendat vindiciam aut mortem, vel aliunde excedat moderamen inculpalæ tulelæ.

Quantum ad id quod subjungit Nicolaus papa, scilicet, se *non dare licentiam hominem quemlibet quolibet modo occidendi,* caule procedit, quia res est admodum periculosa : non tamen damnat aut prohibet quod aliunde jura omnia permittunt in sui oefensionem.

Obj. S° *a ratione.* 1° Nulli licet fornicari auladulterari, aut mentiri, ad conservationem propriæ vilæ : ergo nec alium occidere 2° Nemo constituitur judex in propria causa : atqui invasus occidens invasorem constituitur judex in propria causa. Ergo.

Ibid, ad 4. — /{. *ad primum, N. consequentiam.* Quia actus sive fornicationis, sive adulterii, sive mendacii, non ordinatur de se ad conservationem propriæ vilæ cx necessitate, sicut actus defensionis ex quo quandoque sequitur homicidium. Adde quod quodeumquesive adulterium, sive fornicatio, sive mendacium, sil intrinsece et semper malum : occisio autem hominis non est mala nisi quatenus habet ralionem indebiti cl iit sine legitima potestate quam habet invasus in nostro casu.

Ad secundum,R. invasum se defendentem cum occisione invasoris , non magiscomtitui judicem in propria causa, quam qui feriendo tantum seu vulnerando se defenderet , aut rem suam a fure vi auferret : hi porro non ideo dicuntur constituti judices in sua causa , ita nec ille ; quia in his casibus non agitur de jure dubio inter invasum cl invasorem : sed de vi manifesta in instanti el sine mora per vim repellenda : quod brutis ipsis absque judicio agentibus natura concessit. *Alia quadam levia argumenta solventurcx modo dicendis.*

J JV. — *Faritr rrsolvunlitr circii p· tr-cev'*nttm mti/ennm.*

Pries Putnim conclusio nostra sit intelligenda generaliter de quocumque invasocon-Ira qucmcumque injustum invasorem vitæ?

R. affirmative, excepto forte uno vel altero casu. *Patet ex rationibus conclusionis* quæ generaliter probant de omnibus invasis contra omnes injustos invasores. Hinc

Sequitur 1", quod possit defensione occisiva se defendere filius contra patrem, subdilus contra dominum scuprincipem, laicus contra clericum , clericus contra laicum. Excipe casum quo vita invasoris foret summe necessaria rcipublicæ ; videtur enim quod tunc invasus teneatur ex justitia legali praeferre bonum commune propriæ vitæ. Sed hoc est de raro contingenti.

Sequitur 2°, quod ita me possim defendere contra invasorem qui est tantum materialiter injustus, ut si sil amens, aul furiosus, aul exsecutor injustæ sententiae quam invincibiliter putat justam , aut deceptus me credat bannitum, cum non sim ; quia, licet hi el similes me invadendo non peccent , me tamen injuste materialiter invadunt, veram injuriam mihi inferunt quam vi repellere licet.

Sed quid, si me innocenter invadentem certo sciam esse in peccato mortali? puta , est ebrius qui me catapulta invadit. Hic hærenl aquæ. Ex una parte videtur quod iste sil vere in extrema necessitate salutis ælcrnæ , quam vitæ meæ corporali teneor præfcrre. Exaltera parle videtur quod mors mea non sil medium efficax ad ejus salutem : nam si occidorcl ipso evadat, non equidem tunc damnabitur, sed non ideo salvabilur ; forte enim non aget poenitentiam, cl in illo aul allero peccato morietur, ut jam notavi supra. Insuper, me cum ejus occisione defendendo , mihi ipsi consulo, dum nescio, ut plerumque accidit, in quo sim statu , aul forte scio me esse in malo statu, absque certitudine quod ipso actu sim justificandus. Falso enim supponunt ii contra quos hucusque egimus, certam esse salutem invasi si pro salute invasoris ponat animam suam , ex male intellectis bis Christi verbis Joan. 15t *Majorem hac dilectionem nemo habet, ul animam suam ponat quis pro amicis suis.* Non enim csl,ul putant,horum verbot um sensus, quod mortis perpessio pro Deo aul proximo importol semper animati, main charitalcm, aul etiam simpliciterd». rilatem : non maximam charilatcm;c«lum est enim esse plurcs beatos non martyr» qui majori ferbuerunt charitatc quam quidam martyres, inter quos cminct «anciksima virgo mater Dei : non etiam simplici-1er charitalcm ; palet ex illo 1 Corinth. 13: *Si tradidero corpus meum ita ul ardw charitalcm autem non habuero, nihilm, prodest.* Et aliunde constat quod mulli sin! parati mori potiusquam negare fidem Chii (i, qui tamen nolunt pro Christo [ifllicein, aut odium fraternum dimittere.— Hieç 124.3. *o.* — Sensus ergo horum verbonir. est, quud inter humanos actus nullus s quo magis demonstrari possit perfectio rh> citatis, quando habetur, quam oppelt? mortem pro Deo aut proximo ; quasi diceret : Majorem dilectionis probationem neni habet, quam dare animam pro amicis. Vib quæ dicimus de martyrio in tract, de Fortitudine. Non negandum tamen quin talis actus, quando cx vera Dei el proximi dilectione procedit, sit maxime commendabili; el spem magnam ingerat divinæ misericordi® consequendæ. His omnibus i laque ulrinque perpensis , quamvis nihil ul certum asserere audeam , probabile tamen mihi est quod, si invasus prudenter existimet se non esse in malo statu, teneatur in his circumstantiis mortem oppetere potius quamoccidere invasorem.

Sequitur 3° quod, quamvis invasus imasioni causam dederit, puta, per calumniam, adulterium, etc., possit tamen contra invasorem vitæ se cum ejus occisione defendere ; quia propicr talem causam invasor non acquirit jus invasum privata auctoritateoccidendi, et sic semper remanet injustus invasor. Ita communiter contra Pontas, v. Tuer, c. 2. Seclus si invasus esset bannilus seu proscriptus, quia tunc invasor agerelex auctoritate publica tanquam ejus minister, unde non esset injustus invasor.

Poles 2· utrum invasus non solum licite possit, sed etiam utrum teneatur defendere vilam suam cum occisione invasoris?

R. Jam dixi superius quod cæteris paribus, oeu si spectetur tantum bonum vitæet vitæ inter privatos, teneatur per se loquendo, quia juxta doctrinam S. Thoma',plus tenetur homo providere vitæ suæ quam alienæ.Si vero attendatur bonum virtutis, pu'j,

si invasus nttcndat quod sit in periculo pcc-c..ndi, excedendo moderamen in defensione, quod exilia secutura sit damnatio æterna invasoris : his el aliis similibus rationibus motus, potest, licet non teneatur, permittere sui occisionem exemplo Christi ct martyrum; quia bonum virtutis, etiamsi sil tantum consilii, præferri polcsl vitæ alicujus particularis; et aliunde nemo tcnelur cum tanto detrimento, quale est occisio hominis in aeternum damnandi, vitam suam conservare, *ul palel cx supra dictis ari.* 3. Intellige tamen siinvasussit persona privata; quia si esset persona publica cujus vita esset maxime necessaria rcipublicæ, apparet quod teneretur se defendere, quia bonum commune praevalet vitæ privati invasoris.

Pclci3° utrum invasus possit se defendere contra injustum vitæ invasorem cum occisione innocentis, si non possit aliter evadere? Duplex casus ordinarie proponitur. Primus : inter invasum et invasorem interponitur innocens quo se protegit invasor. Secundus : invasus non potest aliter evadere quam fugiendo per angustam viam in qua jacet infans aut claudus conculcandus. Pctcslnc in utroque casu se defendere aut fugere cum occisione innocentis?

Ante responsionem, suppone 1« ut certum, quod in neutro casu possit intendere mortem innocentis, proindeque nec eum directe impetere, ul eo sublato impetat invasorem. Certum est 2° quod si innocens esset infans nondum baptizalus, invasus deberet potius mortem oppetere quam illum occidere, quia est in extrema necessitate, cl debet vilam ejusælcrnam praeferre vilæ suae corporali. Item fere mihi etiam certum vietur quod, si sil tantum dubium an ex actione defensiva invasi sequatur mors innocentis, possit illam invasus, et quod excusetur si prælcr spem mors sequatur; quia non videtur teneri vilam suam morti committere ut servet in dubio vilam innocentis : suppono tamen non esse infantem non baplizalum. Ilis præsuppositis,

R. Probabile est quod invasus possit in utroque casu posito se defendero contra injustum invasorem cum occisione innocentis. Quia ex illo innocentis occursu invasus non amittit jusse defendendi, el ex actione ejus defensiva vel ex fuga æque immediate sequitur salus ejus ac mors innocentis. Quando autem unius actus est duplex effectus Îmmediatus, unus bonus,alter malus, potest cx justa causa poni, intendendo bonum cl se habendo permissive ad malum, ul dictum est supra cx doctrina Auctoris: paritas esi in eversione turris in qua innocentes cum hostibus includuntur, cl in aliis exemplis propositis.

Si dicas cum Sylvio. Non tibi licet ab extreme indigente auferre panem, vel tabulam in naufragio quam csl assecutus, ul te ipsum salvum facias : ergo nec conculcare infantem aul claudum in via, qui, ut supponitur, habetjus illic jacendi vel incedendi.

R. *N.consequentiam.* Disparitascst,quod in ablatione panis aut labulæ ab extreme indigente prius sil malum quam bonum; ipsa enim ablatio est formaliler juris alieni violatio, proindequemalum; bonum autem, nempe salus mea, non scquilur immediate ex ipsa ablatione, sed mediante usu panis aut labulæ prius ablatæ : non sunt autem facienda mala ul eveniant bona. At in utroque casu nostro actio mea defensiva scu fuga non est prius juris alieni violatio aul occisio innocentis quam mea salus, est enim simul et æque immediate defensiva; sicque non facio malum ul eveniat bonum, sed facio bonum ad quod jus habeo, cx quo prader intentionem sequitur malum.

Petes 4° an etiam liceat invaso se defendere cum occisione invasoris mutilare volentis, non occidere?

II. Si certo constaret invasorem velle tantum mutilare, el non esset periculum quod mutilando occideret, non posset invasus talem vim repellere cum occisione, sed tantum cum mulilalionc invasoris, alioquin non servaretur moderamen inculpata» tutelae, cum mors invasoris sil majus malum quam mutilalio invasi. Sed quia plerumque cei to dignosci non potest an invasor velit tantum mutilare an occidere, ct quamvis constaret de intentione mutilandi tantum, regulariter imminet periculum ne , volendo mutilaro, occidat; arbitror regulariter posse invssum se defendere contra talem invasorem cum ejus occisione.

Petes 5" utrum possis pro defensione vitæ proximi quod poles pro defensione vita» propnæ ?

R. *affirmative,* nisi forte invasor proximi sil paler tuus vel mater, vel iilius vel conjux. *Kalio csl,* quia hoc ipso quo cx charitale debemus diligere proximum sicut II ·<

ipsos, possumus pro ejus defensione facere quod possumus pro nostra. Ratio autem exceptionis est, quia id videtur nimis repugnare inclinationi naturali ac dictamini rationis, imo et ordini charitalis qua magis tenemur diligere parentes nostros quam extraneos.

Si ulterius petas utrum etiam ad id tenearis dum potes?

R. negative, nisi id exigat officium, aut nisi invasus sit paler tuus vel mater, vel proles vel conjux, vel persona valde rcipublicæ necessaria, cui speciali titulo tenearis subvenire. *Ratio est,* quia ubi est mera æqualitas inter invasorem et invasum, cum ulerquesit æque proximus, non est stricta obligatio standi magis pro vita unius quam pro vita alterius : et si ex una parte urgeat melior conditio innocentis; ex altera æque ad minus urget pejor conditio nocentis in ordine ad salutem aeternam. Existimat Franciscus Henno quod, si invasus auxilium tuum requirat, tenearis præbere;scd non videtur qua ratione hæc prixati hominis requisitio tam strictam obligationem parere possit, maxime cum agatur de certa damnatione invasoris ct non invasi. Teneris tamen facere id omne quod commode poles in defensionem invasi citra occisionem invasoris.

Dices. S. Ambrosius supra laudatus, lib. 3 Offic. cap. 4, dicit: *Qui non repellit injuriam a socio quando potest, tam est in vitio quam ille qui facit;* ct laudat Moysen, quod occiderit Ægyplium Israclitæ insultantem.

II. S. Ambrosium esse inlelligendum de eo qui ex officio tenetur alterum defendere. Quantum ad Moysen, laudat quidem illum quod in defensionem Israclitæ Ægyplium occiderit, sed non dicit eum ad id obligatum luisse.

Cæterum, neque etiam ii qui cx officio tenentur vitam alienam defendere, ad hoc astringuntur cum propriæ vilæ periculo, nisi invasus sil valde rcipublicæ necessarius; quia non bonum cujusquc privatum, sed commune tantum, cum tali dispendio servandum , eorum custodiæ commissum est, cl sic apprehendit sensus communis.

AMICULUS VI.

Utrum liceat defendere bona temporalia cum eccisione invasoris?

Λ'οια. Nomine bonorum temporalium, hic inlelligo bona fortunae, divitiasscilicet, pudicitiam, honorem et famam. Fuit «j-culo prætorilo commums sententia, em defensionem esse licitam cum occisione invasoris. Nunc autem hæc sententia antiquitur, el opposita evasit communior.

Suppono 1°, licitum esse defendere aliqm violentia infra occisionem bona fortuna \ pudicitiam. Unde tua bona auferenlempota vi impedire, abigere, rem ablatam violent auferre, furem perculere, imo si silre gravis momenti, vulnerare secluso perii I L occisionis. Id aperte concedunt juia, c *Olim* de Reslit. spoliat, lib.2,lit. 13eleap. *Dilecto* de Sentent, excom. lib. 5, lit. 11, in 6. *Ratio est,* quia licet bonafortunæ pbj-sice loquendo sint inferiora integritati corporis humani : tamen moralilcr loquendo, majus malum reputatur amissio bonorum gravis momenti, quam levis vulneratio injusti invasoris absque periculo mortis. 5-obstant verba Christi Mallh. 5 : *Qui* ruit *tecum judicio contendere el tunicam* Im *tollere, dimitte ei cl pallium;* quiaChristu.· his verbis non prohibet rem injusleabhi.vn m judicio repeti, neque jubet tioniap-raptis addere ; — In cap. 5 Matth. — $ ' vult tantum Apostolos cl Christianas inivimc nascentis Ecclesiæ deterrere a contentionibus el litibus quibus impediretur conversio mundi ad fidem, cl unde innumen prope mala scaturiunt. Qua propter perfectis consultum est abstinere omnino a litibus; non movere autem lites cum conlenlionett fraude, ut fieri solet, omnibus sive perfectis sive imperfectis est præceptum.

Similiter fœmina non solum potest, sed etiam debet tolis conatibus pudicitiae invasorem repellere, clamando, increpando, pugnis, alapis percutiendo , etiam vulnerando absque periculo occisionis, non solum ne se proprio cl alieno peccato contaminet, sed etiam ul servet integritatem corporis quam merito præfcrt divitiis mullis, elconsequenter levi læsioni stupratoris.

Suppono 2° quod, si cx defensione moderata bonorum fortunæ aut pudicitiæ, invasor irritatus impetat vitam invasi, possit tunc invasus se defendero cum occisione invasoris, quia jam est vilæ invasor, el non tantum bonorum fortunæ. Neque videtur quod ideo debeat abstinere a moderata defensione suarum rerum gravis momenti, quia utitur juro suo : nec est simile de sim-

plici fuga quam tenetur adhibere q i hoc modo potest declinare invasorem vilæ, quia lupiendo vita» consulit cl nihil amittit, nisi forte honorem mundanum qui nullius est pretii, ut dicam infra ; sed abstinendo a moderata defensione in nostro casu amittit bona aul pudicitiam. Ilis suppositis, sit

J 1. — *De defennonc bonorum fortuna.*

Dico. Non csl licitum defendere bona fortunæ cum occisione invasoris.

Prob. i° cx jam laudato cap 22Exod. ubi dicitur reus sanguinis, qui furem diur-iHtni occiderit eo quod, inquit S. Aug. c. *Siper/odiens* de Homicidio, possit discerni quod veniat ad furandum tantum, el non i ad occidendum.

Prob. 2" ex eodem S. Augustino. Dubitant S. Augustinus lib. 1 de Libero Arbil. latentibus adversariis, an liceret vilæ invasorem occidero : ergo pro certo habebat id non licere pro bonis fortunæ quæ sunt longe inferioris ordinis ad vitam.

Quantum ad S. Thomam, hanc quæslionem sicut et duas sequentes de pudicitia et honore, nequidem discutere dignatus est; verisimiliter quia improbabiles reputavit, cl ex principio a se posito de servando moderamine inculpalæ tulelæ sufficienter refutatas habuit, ut jam notavi, et amplius dicam modo.

Prob. 3° ex jure canon, cap. *Suscepimus* d· Ilomicid. Extra, lib. 5, lit. 2. Alexan-(l r III monachum qui furem vestium occiderat, subjicit non solum irregularitati, red cl poenitentia*, hac. generali ratione qua* tam pro laicis quam pro monachis militat : «Quoniam, inquit, expediebat potius post » tunicam relinquere pallium et rorum » sustinere jacturam, quam pro conservam « dis vilibus rebus el transitoriis- tamacri-u 1er in alios exardescere. »

Prob. 4° ratione. Non licet vim vi repellere nisi servato moderamine inculpalæ tulolæ: atqui per defensionem occisivam invasoris bonorum fortunæ, non servatur istud moderamen ; ergo. *Prob. minor.* Ad moderamen non sufficit quod invasus non faciat phisquam sit opus ad rem suam detondendam, sed insuper requiritur quod sil ' proportio inter rem defendendam cl vilam invasoris, ila *quod res defendenda non sil minoris æslimationis quam vila invasoris,* DI *probavimus* art. præccdenb § quin, ut illuc diximus, ille servaret moderamen , qui occideret invasorem pro uno aureo vel pomo si alitor servari non posset, quod est absurdum cl damnatum . atqui non est proportio inter bona fortunæ el vi-*-m invasoris , cum hæc sit superioris ordinis ad omnia fortunæ bona, ct semel amissa sit irreparabilis, illa vero reparabilia : ergo. Hæc ratio, ul vides , probat parilcrquantum ad defensionem pudicitiae cl honoris.

Huccliam faciunt propositiones sequentes damnatæ : Prima : « Non solum licitum est » defendere defensione occisiva quæ actu » possidemus, sed etiam ad quæ jus inchoa-» tum habemus cl quæ nos possessuros spe-» ramus : » est 32 Innoc. Secunda : « Lici-» tum est tam hæredi quam legatario contra » injuste impedientem ncvelhæreditasadca-» lur, vel legata solvantur, se taliter defen-» dere , sicul ct jus habenti ad cathedram » vel præbendam contra eorum possessio-» nem iniusle impedientem : » est 33 ejusdem Innoc. XI. *Ex quibus sic arguo.* Istud jus ad rem csl quandoque majoris momenti quam res actu possessa : atqui non licet occidere pro isto juro: ergo nec pro mediocri possessione. Tertia propositio damnata est hæc : *Regulariter possum occidere furem pro conservatione unius aurei ;* 31 ejusdem Innoc. Quæ tamen erit vera si inlelligalur principium juris, *vim vi repellere,* ul inlcl-ligunt adversarii.

Obj. Iu famosum canonem *Interfecisti* 2 de Ilomicid. cit. ubi occidenti propter defensionem bonorum fortunænon injungitur poenitentia, sed ejus arbitrio relinquitur his verbis: *Si autem sine odii meditatione te tuaque liberando , hujusmodi diaboli membra interfecisti (secundum indulgentiam dico propter imaginem Dei), si aliquid jejunare volueris, bonum est libi, el eleemosynam fac largiter. Si presbyter eadem fecerit, non deponatur; tamen quamdiu vivit, poenitentiam agat.* Item cap. *Olim* Γ2- de Reslit. spol. el cap. *Dilecto* supra cit.

11. ad primum, has particulas, te *tuaque liberando,* sumi non disjunctive sed copula-live, ul verba prase fcrunl : adeoque non est ibi sermo de occisione invasoris bonorum lanium, sed etiam cl praecipue de occisione invasoris vilæ.

Si instes ex cap. Verum, De jurejurando 1(5, *lib. 2, lit. 24, ubi cum dicuntur ab Ec-Alio-/ elesia absolvi qui metu coacti jurarunt pro*

Vila et rebus servandis :)Stæ particulæ pro *vita cl rebus,* surnuntur disjunctive cl non CDpulai've: ergo simi liter Inc.

H..X conseq. Disparilas csl, quod in c. *ferum* agatur de lacio plurium , quorum qui lam pro viti, quidam pro rebus ju.ravenin : unde csl locus distributioni. Al in c. *Jntcrferish* agitur de facto unius qui se et sua defendendo invasorem occiderat.

Ad *alia duo capitula H.* in iisagiduntaxal de defensione, non de occisione : unde nihil con a nos ; non enim dicimus prohibitam esse defensionem, sed occisionem.

Obj. 2° A im vi repellere licet pro defensione bonorum sicut pro defensione vilæ, id enim jura indistincte permittunt ; atqui licet vim vi repellere occidendo invasorem vitae : ergo ct bonorum

II. I). maj. Vim vi repellere licet, servato moderamine inculpatae tutelae, *C.* non servato, *N.* Non servariautem si occidatur invasor bonorum fortunae, *ostendi in probatione conclusionis.*

Jnfercs. Ergo judices peccant dum fures morti addicunt.

R. N. illationem ; quia judices publica auctoritate fungentes, attendunt non ad damnum unius privati præcisc, sed ad tranquillitatem reipublicæ quæ prælercnda est vilæ latronum qui cam perturbant.

Inst. Ideo licet interficere invasorem vitæ, quia non est in extrema necessitate : atqui fur non est etiam in extrema necessitate, cum ab ea quando voluerit possilsc eripere cessando a furio. Ergo.

R. D. maj. Ideo tantum , *N.* ideo et quia servatur moderamen inculpai® tulclæ , *C. Solutio patet ex didis.* Et si quid argumentum probaret, sequeretur quod possem pro furto pomi occidere furem, quia ipse in hoc periculum se injicit.

Repones. Non leneor conservare vitam proximi cum gravi jactura bonorum meorum : unde, ul superius dicebamus, si vicinus mihi dicat: *Da mihi mille aureos , alioquin me suspendam ,* non teneor ipsi dare: ergo si illos a mc auferat, possum occidero.

R. N. consequentiam. Aliud enim csl non conservare vit nn proximi,aliud ipsum occidere ; sicut aliud csl conservaro vitam, aliud non occidere. Conservare vitam proximi ip i positive succurrendo, est præccpti affirmativi quod non obligat cum gravi detrimento; nonoccidercautem,cstpræcepli negativi quod obligat pro semper : quare nolle unquam casu licitum e.4 occideredireete et ex intentione, nisi ex dispensation le. gislaloris, ut fit dum occiditur aucloriutpublica; vel indirecte et praeter intentionem, vim vi repellendo cum rnoderamiL inculpata tutelæ, quod nonservaturdua occidi tur pro defensione bonorumfortuna.

Ob). 3° Bona fortunæ sunt necessaria»' vilam:alqui licitumcsldefcndcrevitanicuc occisione invasoris : ergo cl bona fortuna?.

R. N. maj. intelligendo perbona fortune divitias; palet enim contrarium inpaupe·ribus cl mediocris fortunæ viris. Quwisi per bona fortu iæ inlelligatur id sine qu vita servari non potest, ul est panisexlrcir indigenti, tabula naufraganti : tunc verisimile est quod possit defendi contraauterenlcm cum occisione ipsius, si alitem linen non possit, quia tunc non solum ot invasor bonorum, sed vilæ.

Inst. Mallet vir honoratus moriqunmudore a suo statu ad quem sallcm sunt neccssariæ divitiæ. Ergo.

R. Λτ. *conseq.* Etenim non raro mallet rir honoratus mori quam vivere cum mala muliere : numquid ideo potest sc aulillamcccidere? Sed ct *D. antecedens.* Mallet imprudenter, *C.* prudenter el secundum rectam rationem, *N.* Omnium enim malorum maximum est mors a qua non datur regressus ari vitam, sicut dari potest a paupertate ad divitias.

Obj. 4° Sententia nostra aperit viam furtis cl animum addit furibus, cum oppressione bonorum et perturbatione reipublicæ. Ergo.

R. 1° *retorquendo argumentum.* Sententia adversariorum viam aperit homicidiisel animum addit sanguinariis sæculi el divitiarum amatoribus, cum plurium damnatione cl majori reipublicæ perturbatione. Ergo.

R. 2° *N. ant.* Quia 1° non prohibemus omnem defensionem. 2' Quia justitia publica supplet quod decst defensioni privatorum; quod si quid ejus vigilantiam effugiat, rarum est et per accidens, quod curai i non solet. Insuper, non obstante sententia nostra , non deerunt qui sua acriter defendant etiam cum invasorum occisione, unde semper erit quo terreantur fures.

J II — ***De defensione pndtcilitr.***

Dico.Non liccl defendere pudicitiam cum occisione invasoris.

Probatur. Vel pudicitia sumitur pro virtuteatiimi, cl hæc ab invita auferri non potest : und? dicebat S. Lucia tyranno : *Si invitam jusseris violari, castitas mihi duplicabilur ad coronam.* Vel sumitur pro inle.ritalccarnis, quæconsistit secundum aliquos in aliqua pellicula, secundum alios in constrictione partium vasis fœminci ; banc autem non secus ac pulchri hidinem , tui possel comparari, constat esse inferiolisordinisad vitam hominis, el consequenter si pro illius defensione occidet clur homo, non servaretur moderamen inculpatae tutela?. Ergo.

Dices. Pudica virgo merito mallet subire mortem quam corpore foedari : unde laudantur quædam sanclæ virgines quæ, ne violarentur, permiserunt se occidi, aul etiam seipsas occiderunt : ergo pudicitia pluris est quam vita, el consequenter pro illa non minus quam pro vita licet occidere injustum invasorem.

Λ. *Dato antecedente, N. conseq.* Quod enim possit pudica virgo eligere pali mortem potius quam foedari per stupratorem , non est quia pudicitia pluris est quam vita , sed quia non tenetur vitam conservare per medium tam odiosum cl periculosum. Aliud autem est non conservare vitam, aliud occidere, ut jam notavi. Piimum liccl in multis casibus ; secundum nunquam liccl directe nisi auctoritate publica , ncc indirecte nisi servato moderamine. Quapropter laudari possunt sacræ virgines quæ amore virtutis aul timore peccandi permiseruntscipsas occidi potius quam corrumpi. Quæ autem seipsas occiderunt laudari non possunt, nisiquatcnuscenscnlurid fccissccx instinctu Spiritus sancti. Adde, quod facit ad propositum : intercas quas Ecclesia colit, nUllæ leguntur occidisse stupratorem, quamvis indubie aliquæ potuissent.

Inst. 1° S. Ambros. lib. 3 OfTic. dicit : *Periculum pudoris bonis ferniinis esse morte gravius.* El S. Aug. lib. coni. Mendae. esso minus malum mentiri ad tuendam pudicitiam (piam ad luendam vitam. Ergo.

11. ad primum, sensum S. Ambrosii esso, quod pudica mulier mallet mori quam alienæ libidini consentire; ad S. Aug. ipsum loqui de pudicitia ut virtus csl, non de pudicitia corporis simpliciler.

Inst. 2“ Saltem propter urgens periculum peccandi, videtur licilum caslæ pucllæoccidere invasorem suæ pudicitia».

/L *N.ant.* 1° Quia quamvis sit aliquod periculum ne puella cx fragilitate naturæ consentiat turpi delectationi, non videtur tamen propinquum ; tales enim amplexus inviti ct violenti solent magis horrorem quam amorem ingerere, saltem cx pai te voluntatis, licet forte in partem inferiorem aliquid delectationis involuntariae irrepat. 2< Quia *dato* periculum esse proximum, non ideo liceret occidere invasorem.—Q. 6f. a. 5. o.— Sicut enim, ul docuimus supra, nemo potest scipsum occidere, ne consentiat in peccatum, ita nec alterum; quia non sunt facienda mala ut eveniant bona seu ul vitentur mala minus certa : incertum csl autem an ista puella consentiet in peccatum, potens est enim Deus hominem quacumque tcnlalione superveniente liberare a peccato. Unde S. Aug. lib. 1 de Civit, c. 25, dicit in simili casu : « Quis ita desipiat, ut dicat : Jam » nunc perpetremus homicidium, ne forte)) postea incidamus in adulterium?»

§ IIT. — ***De defensione honoris elfam*·***

Dico, Non licet defendere honorem seu famam cum occisione invasoris.

Ante probationes, nota, honorem posse sumi dupliciter : radicaliter ct formalitcr. Ilonor radicalis csl excellentia quædam propter quam unus aliis præferlur cl honoratur : hæc autem excellentia vel est virtus supernaturalis, vel dos aliqua naturalis animi vel corporis, ut ingenii præslantia, scientia, fortitudo, pulchritudo, dignitas, diviliæ, etc. Honor formalis est bona æslimatio quam homines concipiunt de alio propter istam excellentiam, aliquo signo exteriori manifestata : si enim in bona aestimatione sistatur, cl fama ; si adjungatur testimonium exterius verbis vel signis , est honor. Hoc notato,

Prob. 1°*conclusio* cx eodem semper principio. Vel honor sumitur radicaliter vel formalilcr : atqui neutrum licet defendere cum occisione invasoris : ergo. Non radicalem : quia virtus supernaluralis non potest ab invitis auferri ".doles autem naturale,

enimi vol corporis non possunt etiam auferri pcrcalumniam aul contumeliam; quod si quis forte arte aut veneno deturparet corpus aut frangeret, redderetque animum suis functionibus minus aptum , hæc tamen bona sicut et dignitates ct divitiae sunl inferiora ad vitam hominis, ita quod occidere hominem pro iis servandis, non esset servare moderamen inculpatæ Lutelæ. Non honorem formalem ; quia est vanus ac fragilis, utpote situs in æstimatione hominum a quibus hodie honoraris cras vituperandus; item periculosus, nempe superbiae aevanæ gloriæ stimulus; ideoque, juxta Christi ct sanctorum oracula atque exempla, potius fugiendus quam quaerendus, sicque nulla ratione conferendus cum vita hominis, nec consequenter per hujus ablationem conservandus. Audiant qui aliter sapiunt verba Christi Matth. 5 : *Beati estis cum maledixerint vobis homines el dixerint omne malum adversum vos, menlientcs propter me ; gaudete cl exsultate, quoniam merces vestra copiosa csl in cœlis.* Ergo. Neque tamen Ornnem appetitum honoris damnamus, *ut patebit ex sol. obj.*

Prob. 2° Honor aufertur verbis, ut calumnia , detractione, contumelia , etc. vel signis, ul impacta alapa, ictu fustis aut aliis signis vituperii et contemptus : atqui quovis modo auferatur, non potest ncc debet reparari aut conservari per occisionem invasoris : ergo. *Prob. min. pro prima parte.* Si verbis : 1' quia non csl ibi vis qualem vi simili repellere jura permittunt, alias liceret repellere calumniam calumnia, contumeliam contumelia, quod est contra doctrinam evangelicam ct quod nemo admittit; 2· quia tu qui pateris inhonorationem per calumniam, etc. vel potes probare tuam innocentiam, vel non : si primum, jam suppetii alia via quam occisio invasoris ad conservandum vel reparandum tuum honorem; si secundum, occidendo eum qui de calumnia convinci non potest, tuum non servas aul reparas honorem, sed incurris majus periculum infamiæ in judicio et extra ; ejus enim occisio non te probat innocentem, <æd impatientem ct infamem homicidam. *Prob. min. pro secunda parte.* Si signis; quia falsum est verum honorem inde deperdi, si injuria non repellatur morte invasoris: rnn enim verus honos reponendus est in alloue hominum mundanorum el secundum sæculi regulas sentientium, nisi velis esse honorabile inebriari cum ebriosis, fornicari ciimfornicantibus;contrarium enim agere probrosum judicant mundi sectatores : sed reponendus est venu honor in æstimatione sapientum el secundum Christi ac religionis regulas sentientium. Ili autem non soluin non contemnent, sed maxime laudabunt civero honore dignum judicabunt, qui cx amore Christi condonabit injuriam, camquc injurianti) morti post habebit.

Prob. 3° ex condemnatione propositionum sequentium. *Prima.* « Fas est viroho-
» noralo occidere invasorem qui nititur ca-
» lumniam inferre,si aliterhæcignominia
» vitari nequit. Idem quoque dicendum ji
» quis incutiat alapam vel fuste percutiat,
» cl post impactam alapam vel iqlum fustis
» fugiat : » est 30 Innoc.XI.

Secunda : « Est licitum religioso vel cie·
» rico, calumniatorem gravia crimina des*
» vel de sua religione spargere minilantcra
» occidere, quando alius modiisdefenden'
» non suppetit, uti suppetere non videtur,
d si calumniator sit paratus vel ipsi relisi -
» so vel ejus religioni publice cl coram gra-
λ vissimis viris prædicta impingere, nisio.·
» cidalur: » est 17 Alex. VII.

Tertia. « Licet interficere falsum accusa-
» torem , falsos testes, ac etiam judicem a
» quo iniqua certo imminet sententia,si
» alia via non potest innocens dampymen-
a dere: west 18 Alex. ïlæ 1res propositiones, *ut patet,* continent ipsissimam doctrinam quam impugnamus; quam si semel admittas, nullus erit in tuto, omnia impune replebuntur homicidiis cum totali reipuldicæ eversione , quæ est altera ejus malitia : quisquis enim facile finget eum quem odio prosequitur sparsisse aut spargere nili calumnias, ut eo prælc.xtu illum impune interficiat.

Quarta. « Vir equestris ad duellum pn>
» vocatus, potest illud acceptare, nc limi·
» dilatis nolam apud alios incurrat. u 2
Alex. Porro si oh hanc causam non possit acceptare duellum quod est tantum via ad homicidium : *ergo a fortiori* ncc ipsum homicidium perpetrare.

Dices. Ecclesiastici 14 jubemur habere curam de bono nomine, ct juxta S. Aug. lib. dc Bono λ iduil. c. 22, debemus fami noslræ satagere, ne simus proximo scan-

dalo, sed ‘imus potius bono exemplo , serandum illud 2 Cor. 8 : *Providemus bona non solum coram Deo, sed diam coram hominibus.* Ergo.

R. Non equidem negamus curam esse habendam de bono nomine , neque damnamus fanned honoris moderatum appetitum quippe quo sæpe homo a peccatis arcetur tl ad virtutes stimulatur : insuper utile est bonum nomen ad promovendum Dei gloriam el proximi salutem ; acproplerea illud curare cl tueri viis licitis, præsertim vitae munditie, omnibus incumbit, maxime superioribus ct ministerio publico fungentibus, ut confessariis, concionaloribus, etc Verum quantumvis sil utile, non est tamen lanlæ necessitatis, ut per occisionem hominis liceat illud defendere. Quinimo sæpe utilius est ad salutem contemni ct humiliari, ul experientia constat et probant exempla Christi et sanctorum : unde illud jam laudatum Christi oraculum : *Beati estis cum maledixerint vobis homines*, etc. Quando igitur ita accidit, divina disponente Providentia, ncc mediis licitis calumniam el diffamationem avertere possumus, debemus rem Deo committere, in patientia possidere animas nostras , et dicere cum Apostolo : *Gloria nostra heee csl testimonium conscientia nostra,* 2 Cor. 1.

Insl. Vir probus el honoratus merito mallet mori quam vivere sine honore cl fama. Ergo.

R. D. ant. Merito mallet, etc. id est, merito eligeret potius mori quam per propriam culpam perdere famam el honorem.

C. ant. Sic enim vir probus debet curare ltonum nomen. Id est, merito eligeret potius moi i quam perdere famam ct honorem per alterius calumniam aul injuriam , Λ. ani. Iste enim amor foret inordinatus.

Repones. Saltem quando fama est necessaria ad promovendam gloriam Dei ct salutem proximi , aut ab ea pendet fama totius alicujus religionis, videtur pluris facienda quam vita calumniatoris ; agitur enim tunc de lrono communi. Ergo.

R. quod per exemplum patientiæchrisliaη.τ magis gloria Dei el salus proximi promovebuntur quam per violentam calumniatoris occisionem. Adde quod calumnia non sil vis quæ armis repelli debeat, ct quod occisio calumniatoris potius infamiam inferat quam honorem set vel aul reparet. *Vide secundam probationem conclusionis.*

ARTICULUS VII.

De abortu.

Abortus est ejectio præinatura fœtus, sive sit animatus sive non , modo sil conceptus ; quod addo quia ejectio seminum ante conceptionem, ul non raro accidit metu prolis, quamvis sit grave peccatum , non es*, tainen proprie abortus, nec subjacet poenis latis contra procurantes abortum.

Dico 1° Piocurare abortum fœtus, sive animati sive inanimati, directe ct ex intentione, est gravissimum peccatum quod nullo bono tine, sive famæ sive vilæ salvanda.*, cohonestari potest.

Prob. 1° Quia si fœtus sit animatus, ejus abortus csl homicidium corporale el spirituale; si nondum sit animatus, quamvis non sil proprie homicidium, ad illud lamen t educitur : sicut enim, inquit Estius, qui impedii ne aliquis lucretur, licet non sit proprie furtum, lamen peccat conti a septimum præceplum cl ad furtum reducitur; ita qui futurum hominem impedit,etsi proprie non occidat, in eodem tamen genere peccat, eo nimirum peccato quod ad homicidium reducitur : unde vocatur a Tertulliano *festinatio homicidii.* Ergo.

Prob. 2" Procurare pollutionem directe et cx intentione, nunquam est licitum propter duo : l°quia est contra finem seminis a natura per se intentum, scilicet generationem prolis; 2" quia si aliquo casu liceret sibi procurare pollutionem, homines ejus voluptate illecti, passim tingerenl casus similis licentiae, el ea delectatione contenti, minus de generanda prole curarent in maximam generis humani perniciem : atqui hanc duplicem malitiam importat procuratio abortus. 1 Est contra finem generationis non solum a natura intentum, ut pollutio, sed jam actu attentatum el proxime attingendum. 2· Si aliquocasu liceret procurarcaborlum, quamvis non sit in eo delectatio alliciens sicut in pollutione, sequitur tamen idem inconveniens, quatenus luxuriosi homines eo animo ac fiducia freti, quod liceret aliquando expellere foetum cl impedire generationem , puta, metu infamiæaul mortis, etc., lingerent passim similes casus ut possent liberius indulgere fornicationibus el stupris a quibus deterrere solet timor prolis; sicque ea

delectatione contenti, quæ major est quam pollutionis, abstinerent a legitimo matrimonio in magnum speciei humanæ detrimentum. In his itaque cl pluribus aliis malitia inexcusabilis repeti debet, non tam a damrib actuali quod afferunt semel facta , quam a damno habituali et conseculivo quod afferrent semel licita. Hinc merito confixa esi ab Innocent. XI hæc propositio : « Licet pro» curare abortum ante animationem fœtus, » ne puella deprehensa gravida occidatur w aut infametur : » est 34.

Prob. 3U cx jure civili et canonico et pœnis ab utroque decretis in procurantesabortum. Jure civili mulier procurans abortum fœtus inanimati mulctalur exilio, 1. *Si mulierem,* ff. Ad legem Cornei. Dc sicariis; si autem sit fœtus animatus, morte plectitur. Jure canonico in conciliis Trullano, Illiberilano, Wormaliensi, etc», severissimæ pœnilcntiæ addicitur.

At vero Sixtus V, bulla *Effrenatam* data decimosexto novembris 1588, decernis omnes qui procurant abortum fœtus animali vel inanimali effectu secuto, item qui sterilitatis poliones propinaverint, aut quominus fœtus concipiatur impedimentum præstiterint, vel his criminibus quovis modo cooperati fuerint, incurrcrcomnespœnasjurc tam divino quam humano, civili el canonico contra homicidas voluntarios inflictas , ct insuper subjicit cos ipso facto irregularitati et excommunicationi a quibus, excepto mortis articulo, absolvi non possunt nisi a Romano pontifice. Hem privat eosofficiis et beneficiis, cl inhabiles rcddil ad ea in posterum oblinenda

Verum hanc Sixti bullam moderatus est Gregor. XIV, bulla *Sedes Apostolica,* data 9 junii 1591, cldictas pœnas irregularitatis, excommunicationis ct aliasaSixto latas restrinxit ad cos tantum qui procurant abortum fœtus animati aul illi quovis modo cooperantur; declarat insuper quod ab hoc casu el censura annexa episcopus aul quilibel confcssarius, ab episcopo ad hunc casum *Specialiter* deputatus, absolvere possit.

Propter hanc particulam *specialiter,* dubium csl inter theologos utrum confcssarius qui habet facultatem generalem absolvendi a casibus reservatis, possil ab isto absolvere: communius negatur, quia ille ratione generalis concessionis non censetur *specialiter* deputatus ad hunc casum ; cælcrum quisque consulatsuæ diœccscos ususetsbtula. In hac nostra Leodicnsi videturhv casus sub homicidio voluntario specialiter reservari. Et nota bene quod, ul islecasu eum annexa censura incurratur, debeat abortus rcipsa sequi, ut exprimitur in bulli Sixlina : undequi lentavit procurare abortum effectu non secuto, non incurrit has pœnas.

Sed petes quando fœtus animatur anima rationali ?

R. id esse incertum clhuc usque disputatum inter medicos. Alii enim volunt animari ab ipso conceptionis initio, alii trigeamo , alii quadragesimo die post conceptionem. Quidam non ita pridem docuerunt non animari nisi dum paritur, quorum sententiam reprobavit Innoc. XI, in condemnatione hujus propositionis : « Videtur pro» habile omnem fœlum quamdiu in uteri » est carere anima rationali, el tunc pri*n* mum incipere eamdem habere curnpioritur; ac consequenter dicendum erit, » nullo abortu homicidium committi: »bt 35 ; ct *patet* falsilas hujus propositionis et hisqui cx secta matre vivi extracti sunt·: diu postea vixerunt, qualis fuit S. Bayniu ,· dus Nonnatus.

Attamen quantum ad pœnas incurrendas, ulquid certum in praxi habeatur,communiter censent auctores eas incurri a procurante abortum post quadragesimum diem conceptionis, si sit mas, et post octogesimum, si silfœmina ; cl ubi dubitatur an sil mas vel fœmina , præsumilur esse mis quoad forum conscientiae, caniquc esse pr.iixim sacræ Pœnilentiariæ testatur Navarrus apud Sylvium hic a. 7, quærilur4°.

Dices contra conclusionem. Casu quo ad conservandam vitam matris non sil aliud remedium quam procurare abortum, viilctur quod sit licitum illum directe el ex intentione procurare: 1°quia fœtus csl membrum seu pars malris, licitum csl autem amputare partem pro salute lotius ; 2" quia censetur tunc aggressor matris; 3' quii majus est malum mors matris quam ejectio fœtus saltem inanimati, c duobus autem malis minuscsl eligendum. Ergo.

/L 1° *hac argumenta nimis probare. Pro·* bant enim etiam licitum esse pollutionem procurare directe cl ex intentione, quoi communitor rejicitur : potiori enim jure dici potest de semine quod sit pars corno»

fis, quod sil aggressor vitæ, quod minus sil malum illud expelli quam hominem mori ; probanlergo nimis, adeoque nihil.

11. 2» *ad singula. Ad primum*, nego foetum esse prôprie partem aul membrum matris, quia dicit ordinem ad distinctum supposilum.Et *dalo* quod sil pars seu membrum ejus, non est propter bonum individui, sed speciei. *Ad secundum.* Non fœtus, sed ipsa infirmitas csl aggressor vilæ malris: fœtus autem sequitur cursum nature. Et *dalo* esse aggressorem, non ideo liceret intendere ejus ejectionem, ut dictum est de aggressore injusto vitæ. Utrum vero liceat intendere salutem matris cl habere se permissive ad ejectionem fœtus : dicam modo. .Id *tertium.* Mors matris csl malum physicum;ejectio fœtus ex intentione est malum morale, ut probatum csl:valel autem duntaxat laudatum axioma, quando mala sunt ejusdem rationis.

Dicol· Etiam illicitum csl causare abortum indirecte, faciendo scilicet id unde praevidetur secuturus, quamvis non intendatur formalitcr, nisi in raro casa adsit justa el gravisratio lalcqiiidagendi.Quiaquandocsl illicitum facere aliquid directe, etiam illicituud est illud facere indirecte, ponendocausamundescquatur;quialuncsaltcmvolunla. | riumesl interprelaliveet in causa, nisi gravis ratio ponendi causam excuset, et volunlarium morale ab ejus effectu tollat. Confer | quæ dixi supra a. 3, conci. 2, clart. 5, §1, probatione 4, cx S. Thoma.

Hinc rea csl abcrtuscoram Deo mulier ferens grave pondus, nimium laborans, violenter irasccns, aul quid simile agens cx quod praevidet aut prævidcrc potest secuturum abortum quamvis formalitcr non intendat : idem dic dc viro cx ira graviter preculicnle mulierem prægnanlcm, aul eamaffccluimplendi libidinis cum nimia agitatione cognoscente. Hi tamen, quod diligenter advertc, non incurrunt pœnas latas contra procurantes abortum ; quia procurare abortum, stricte loquendo, csl studiose el cx industria quærit abortum, ul vitam aul famam servet.

Sed restat difficultas non levis,an ad salvandam vitam matris prægnanlis el periclitantis, liceat iusi dare pharmacum caus- ti- | vum per se vel per accidens abortus, præ 1er tamen intentionem præbcnlis aul sumentis , eo fere sensu quo diximus de defensione sui cum occisione invasoris : pro cujus resolutione,

Dico 3° Quando fœtus csl animatus, aul etiam quando dubitatur an sit animatus, nullo modo licet ad conservationem matris illi dare pharmacum causativum per se vel per accidens abortus, etiam præler intentionem dantis vel suscipientis, saltem quamdiu spes csl (œtum in lucem edendum et hbplizandum ; quia tunc agitur dc salute ælcrna prolis quam mater suæ saluti corporali tenetur præferrc. Neque simile esi dc injusto invasore, quia isle non csl in extrema necessitate, siculi csl proles in ulero.

Dixi, *saltem quamdiu est spes fatum in lucem edendum cl baptizandum.* Quia si certum esset non adhibito remedio fu tum cum matre periturum, ct e contra certum aut probabile adhibito remedio matrem salvam iri ; multi existimant quod tunc liceret adhibere remedium, quia in his circumstantiis vix in aestimationem venit salus prolis certo peritur®, indequejus habet mater sibi con- j sulendi

erum in praxi vix haheri potest ccrlilu- do, quod vel mater sine tali remedio sit morilura, vel quod fœtus cx mortua matre non possit vivus extrahi ; in his enim non raro falluntur etiam expertissimi medici : unde quamvis factum forte non damnarem, faciendum tamen vix aul ne vix suaderom.

Dico Quando certum est foetum nondum esse animatum, communis opinio tenet licitum esse praebere matri periclitanti cum foetu pharmacum, matris cx intentione conservativum, cl fœtus præler intentionem cxpulsivum : suppono non suppetere aliud remedium. *Ratio conclusionis est,* — Q 64. η 7. o. —quia , ut jam saepe dictum est ex S. Th. quando unius actus sunt duo effectus, potest intendi bonus cl permitti malus, ubi subesi justa causa; ut patet in defensione propri® vitæ cum occisione invasoris, in expugnatione turris in qua cum hostibus sunt inclusi innocentes, in pollutione causata per actionem aliunde licitam, etc. Mater autem in praesenti casu habet justam causam hoc *medicamentum* sumendi, nempe conservationem vitæpropriae, quam mento pr.rferl *conservation* | fœtus nondum anima rationali donah.

At iterum incertum est quando fœtus anima rationali animatur, propter hac de re varietatem opiniorum , ut dixi ; neque omnino depellitur hæc incertiludo per hoc quod theologi et canoniste communiter constituant pro tempore animationis quadragesimum aut octogesimum diem a conceptione, ut dictum est : id enim fiL, non quia ita esse certo constat, sed quia sic fert communis apprehensio et ut habeatur aliquid certum quantum ad poenas incurrendas : undeeliam huic sententiæ vix est locus in praxi.

ARTICULUS VIII.

Utrum occidens casualiter hominem incurrat homicidii reatum?

Hio a. 8. o. — Casuale dicitur per oppositum ad voluntarium. Casus enim , juxta philosophum, est causa agens prætcr intentionem ; et ideo quæ casualia sunt, non sunt intenta neque voluntaria. Contingit tamen quod id quod non est directe in se intentum, sit aliquando indirecte in causa intentum. Quod non est neque directe in se, neque indirecte in causa intentum , est casuale simpliciter ct absolute ; quod vero non est directe in se intentum, sed tantum indirecte in causa, licet sil vere voluntarium, dicitur tamen injure *casuale:* quidam vocant casuale mixtum seu casuale secundum quid, quia non est tale nisi respectu intentionis formalis cl directe; ct hoc contingit dupliciter: uno modo, quando dans operam robus illicitis quas vitare debebat, homicidium incurrit; alio modo, quando vacans robus licitis, non adhibet debitam sollicitudinem ad vitandum sequens homicidium.

Duplici 1er autem aliquid potest esse illicitum el prohibitum : uno modo, quia est periculosum ctinductivum mortis, ut perculere mulierem prægnantcm, explodere in arcem, elc. 2° Potest aliquid esse illicitum cl prohibitum, non quia est periculosum, sed ob alias causas, ul v. g. venatio certo loco, cerlo tempore quo animalia concipiunt.

Ibid. — *Dico* 1->Sl ahqms det operam rei licite1, debitam diligentiam adhibens, cl ex hoc homicidium sequatur, non incurrit homicidii reatum; quia tale homicidium nullatenus est ipsi voluntarium ulpotc omnino casuale. Si autem det operam rei licita?, non adhibens diligentiam debit?"' non evadit homicidii reatum si ex jus opere mors hominis sequatur, sed plus minusve peccabit, quo gravior vel levior fuerit negligenlia in adhibenda cautela; quia cum non sitisti mors voluntaria nisi indirectein causali plus minusve voluntaria, quo negligenlia, quæ est causa, fuerit major vel minor.

Dico 2° Qui vacando rei illicit® et prohibite, non quia est periculosa et inducth, mortis, sed ob alias rationes, si, adhibiti sufficienti diligentia, occidat hominem, nor. est reus homicidii. Ita nunc communitu post Covarr. Dom. Solo, Navar. Bannero, Salon, Aragon, Avila, quos citant elsequuntur Sylvius et Joan, a S. Thomas in hunc articulum.

Prob. l°cx jurcc. *Quantum* 48, dist. 50, ubi Gelasius papa, consultus cleilloquiak ducendo equos furtivos occurrit mulieri quæ, collisa inter equos, abortum fecit:npondel quod si equos alienos furatus tulerit, inde csl culpabilis; sed dc muliere qua'ea·; inter equos confracta est, ubi voluntas illini non agnoscitur perniciosa fuisse, non potest nec debet puniri : cx quo constat ilfinn fuisse quidem reum furti, non tamen homicidii, licet vacaret rei illicitae, nimirum furto.

Prob. 2° *ratione.* Quia talis occisio nonest ullo modo voluntaria : non directe in se, ul *palet;* neque indirecte in sua causa, qua*csl actio illicita, quia, ut supponimus, aone<t de se periculosa, et ut caveretur mors adhibita fuit sufficiens diligentia, ita ut in illa non potuerit prævidcri occisio. Ergo.

Confirmatur ab absurdis. Ex opposita sententia *sequitur* 1°quod, si duovencnlnr in eodem loco, unus clericus, allcr laicus, cl uterque adhibeat debitam diligentiam, clericus sit reus homicidii, morte secula, quia vacat rei illicite; non laicus. 2' Si quis cædal arborem die festo, et casu opprima! aliquem adhibita sufficienti diligentia, incurrit reatum homicidii, quia vacat rei illicit®; cl non incurrit si cædal dic feriali 3 ' Si quis tempore interdicti pulsat Campanam quæ cadens occidit aliquem, csl homicida, quamvis debitam adhibuerit diligentiam, quia vacat rei illicite; et non est'i non sil interdictum. El plura alia similia quæ videntur absurda.

Dico 3° Qui vacando rei illicit® cl prohibite, quia periculosa cslel inducliva inertis, occidit hominem, reus est homiciH, si. non obstante diligentia adhibita, rem.

lneat periculosa ; quia tunc homicidium est ip?i voluntarium indirecte in causa, siquidem non obstante diligentia actio remaneat periculosa et inductiva mortis , in quo proinde potuit cl debuit prævidcre mortem, claqua ideo debuit abstinere.

Si autem talem diligentiam adhibeat qu® periculum omnino abstergat, existimamus quod in foro conscienti® saltem, non sit reus homicidii; quia tunc homicidium non est ipsi voluntarium in causa, siquidem, semoto, ut suppono, periculo, non potuit pr®videre cx sua actione secuturum homicidium. El habet fundamentum in jure c. *Tua nos,* de Homicidio, ubi pontifex excusat a reatu homicidii ct ab irregularitate quemdam monachum chirurgum qui contra prohibitionem canonum exercuerat periculose suam artem circa mulierem, modo constaret cum talem adhibuisse diligentiam quæabstergeret periculum mortis, qu® cx infissura accidit propler imprudentiam mulieris. Attamen in foro exteriori regulariter reputabitur homicida cl irregularis, quia hoc ipso quo actio est periculosa, præsumilur negligens qui illam ponit, nisi constet de opposito.

Ita si non quoad terminos, saltem quoad sensum, Solo Cano, Bannes, Sylvius, Serra el alii plures tam domestici quam extranei ; qui etiam sub his distinctionibus intclligunlS.Thomam tunc hic, tum in 4, d. 25, q. 2, dum innuit sufficere rem esse illicitam ul quis incurrat reatum homicidii, etiamsi adhibeat diligentiam : vel enim, inquiunt, S. Doctor loquitur dc re illicita, quæ non obstante diligentia remanet periculosa; vel loquitur in ordine ad formn exterius : unde dicit *sccundmn jura* talem incurrere reatum homicidii. Consequenter dicendum est ut supra, peccatum talis homicidii fore plus minusve grave, quo major vel minor fuerit negligenlia.

Diets 1° *contra secundam conclusionem tlconlrasecundam partem hujus tertia,* c. *Dilectus* de Homicidio cl alibi s®pe in jure, SS. pontifices sunt solliciti in examinando an qui commisit homicidium casuale, vacaret rei licii® vel illicit®; el plures pronuntiant immunes a reatu homicidii ct irregularitate cx eo quod vacarent rei licit® : ergo a contrario sensu incurrissent reatum homicidii ct irregularitatem si vacassonl rei illicita·.

//· 1° argumentum a contrario non esse firmam in jure ad probandam irregularitatem , quia non incurritur nisi formalilcr exprimatur.

11. hanc attentionem et examen SS. pontificum, an homicidium sequatur exactione licita vel illicita, osse tantum in ordine a l forum exterius in quo, ut dixi, qui dat operam rei illicit® ex qua sequitur homicidium, præsumilur cx culpa lata ac gravi ncgligcntia occasionem dedisse, cl ideo pronuntiatur reus homicidii cl irregularis: licet in lco conscienti® non sit talis, si aut res illicita non erat periculosa; aut si erat periculosa, ea tamen fuit adhibita diligentia quæ omnino periculum removeret ; præsumpCo enim debet cedere veritati.

Dices 2° Qui vacat rei illicit® cx qua sequitur homicidium, ponit cjuscausam quam debuisset omittere : ergo homicidium csl ipsi voluntarium in causa.

Λ. *D. ant.* Ponit causam homicidii quam debuisset omittere ut illicitam in sc, *C. ant.* ut causam homicidii, *N. ant.* quia ut talem non apprehendit nec apprendere potuit, cum supponamus aut non fuisse periculum, aut talem adhibitam fuisse diligentiam ut periculum abstergeretur: unde est quidem reus rei illicii® quam scienter ponit, at non homicidii inscienter ct casu secuti.

Ex didis inferes. 1° Qui intendit gladio amputare aurem, aut punclim exploder' in brachium , qualemcumque adhibeat diligentiam ul non occidat, si tamen occidat, incurrit reatum homicidii ct irregularitatem , quia nulla diligentia periculum ab bis actionibus potest abstergi : unde hoc ipso quo illas ponit, censetur ipsi homicidium voluntarium in causa; idem dicendum de illo qui graviter percutit mulierem prægnanlem, si prælcr intentione suam formalem abortiat; idem dc illo qui in somno inquietus, decumbit in angusto lecto cum tenella prole, si forte suffocetur; secus si lecto ampliori·, prole longe a se posita el certus sit desua tranquillitate in somno.

2° £ contra qui projecit per fenestram ligna vel lapides in plateam publicam, si adhibeat diligentiam sufficientem, puta, si apponat custodes diligentes qui transeuntes commonefaciant ut ab hoc loco avertant, unus autem custodum incaute se fenestrae supponit ct occiditur ; projiciens non est reus homicidii, quia hac diligentia adhibita,

projectio cessat esse periculosa, non secus ac si fieret in locum desertum. Similiter qui propinat alteri venenum praesente antidoto cujus efficaciam novit, si quis inopinato furetur antidotum , ex quo moritur qui hausit venenum , non csl homicida ; quia posito antidoto venenum non est periculosum , quinimo fit quandoque optimum medicamen.

3° Clericus in sacris constitutus, chirurgiam exercens per incisionem vel adustionem, morte vel mulilalione secula, non est reus homicidii si, ne sequeretur, sufficientem adhibuit diligentiam ; quia quamvis sit ipsi prohibitum c. *Sententiam,* lit. ΛΪ' *Clerici* 50, lib. 3, exercitium chirurgiae per incisionem vel adustionem, et ideo ex hac parte peccet, supposita tamen sufficienti peri ia cl cautela, mors sequens non est ipsi magis voluntaria quam foret chirurgo laico : est casus canonis *Tua nos* cil. Idem dicendum dc clerico medico, ct eo magis quod juxta plures non inveniatur in jure prohibita clericis ars medica, sicul est prohibita clericis in sacris constitutis ars chirurgica per incisionem vcl adustionem, c. *Sententiam* cit.

4° Qui furalur miiic aureos a divite avaro, cl is cx nimio dolore ai.:issæ pccuniæ moritur, aut alter , cui furtum imponitur, suspenditur, non est reus hcmicidii ; quia neutrius mors sequitur cx ejus. >rlo per se, neque ulplurimum, sed omnino per accidens; prioris enim mors sequitur cx voluntario dolore, alterius cx injustitia accusatoris vcl testium.

Id quoque Lcssius lib. 2, cap. 9, dub. 16, verum reputat, quamvis fur mortem alterius præviderit inde per accidens secuturam ; imo etiamsi intenderit, modo nihil exterius agat quod vel physice vcl moralitcr concurraladmortem vcl imputationem. Sic etiam censet Hcnric. a S. Ignatio, lib. 9, cap. 131, n. 1257, ct probabile existimat Sporcr in 5 praeceptum Decal. c. 3 , §4, u. 202, ct alii : consensit cx parte Solo lib. 4, q. 6, a. 3, de morte prævisa non intenta. Ratio illorum est, quia istud furtum , seclusa prævisione vcl intentione, non influit per sc cHicaciler in mortem alterius: ergo neque posita prævisione vcl intentione, quia neque prœvisio neque intentio mutat naturam operis exterioris. Unde, inquiunt, quamvis iste fur graviter peccet contra charitalcm, quatenus non abstinet ab opete aliunde illicito, cx quo prævidctscculuna per accidens mortem alterius, aut quatenus eam intendit, non tamen peccat conln justitiam saltem exterius, ncc proinde obligatur ad restitutionem.

Dices. Qui praebet gladium volenti ocri, nere innocentem, est reus mortis innoceo. lis : ergo similiter in nostro casu.

R. N. conseq. Dispariles est, quodgb. dius non sit lanium conditio sine qua iim> cens non occideretur; sed ulterius csl rana instrumenlalis in occisionem positive d physice influens : unde qui illum praebuit, censetur occidere per manus alterius. Alis i nostro casu furtum est tantum condiliosit' | qua non, quæ in mortem alterius non influit f neque physice, *ut palet,* neque moralitcr; ; suppono enim furtum non committi con i his circumstantiis ex quibus moralitcr au! plurimum sequitur ul imputetur altcri.ut, v. g. si furarcr indutus vestibus allerim; tunc enim meum furtum influeret moralitcr in imputationem furti isti alteri cl constqueuter in ejus mortem. |

Cælerum sunl eliam plures qui (enent sententiam oppositam , præsertim si intendatur mors alterius; quia tunc, inquiunt, videtur omnino voluntaria causa injusti mortis seculæ cx furto.

5° Qui inflixit alteri vulnus non lelhale, sed eo loco cl tempore quo nullus essetqui curare posset, ct vulneratus adhibuit debitam diligentiam, est reus homicidii si sequatur mors; quia vulnus secundum senon lelhale, in bis circumstantiis censetur léthale, cl revera cx eo secula est mors. Idem dicendum si occasione talis vulneris accidat alius morbus mortem inferens; qui enim est causa causæ, est causa causali, ul fert commune adagium.

Si vero mors sequatur cx imperitia vel negligentia chirurgi, vel cx incuria aut malo regimine vulnerati, vulnerantem excusant a reatu homicidii Cajet. Solo, Serra, Less. Layman ct alii, juxta 1. Qui *occidit,* § ultimo, IT. Ad leg. Aquil. lib. 9, lit. 2, his verbis : « Si vulneratus fuerit servus, non » mortifere, negligentia autem perierit,de » vulnerato actio erit, non dc occiso. » Ratio est, quia etsi vulnus sil occas*m munis, non est tamen causa, sed ipsa negligentia chirurgi vcl vulnerati, debebat enim nlerqnc diligentiam adhibere. Quidam tamen liau

improbabiliter oppositum tenent, quando icilicclvulnus, etsi non sit lethale, est tamen gravc;quia, inquiunt, quamvis in hoc casu mors sequatur cx culpa chirurgi vel læsi, allamen ipsum vulnus debet régulai iter censeri cum alia causa quasi communi actione in mortem influxisse.

Pdcs 1° utrum homicidium aliudve damnum per servum aut animal causatum imputari debeat domino?

/I. Si damnum causatum sit cx culpa domini, sic ipsi imputatur ut debeat in conscientia restituere totum damnum , nec sufficiat servum vcl animal dedere parti lise. Si autem id sit facium sine ejus culpa, secundum leges tam civiles quam canonicas, tenetur non quidem determinate ad damnum, sed vcl ad damnum vel ad dandum animal aut servum. Ita in jure civili, 1. Si servus 2, ff. dc Noxalibus actionibus, 1.9, lit. 4 : α Si servus sciente domino occidit, in solidum dominum obligat, ipse » enim videtur dominus occidisse ; si autem jinscicnle, noxalis csl; nec enim debuit, n ex maleficio servi, in plus teneri quam ul anoxæ eum dedat. » Et in jure canonico, c. *Si culpa lua* dc Injuriis cl damno, lib. 5, lit. 36, Gregorius IX sic decernit; « Si d animalia lua nocuisse proponas. nihilnominus ad satisfactionem teneris , nisi eeadando passis damnum, volis liberare Bteipsum. Quod tamen ad liberationem Bnon proficit, si fera animalia, vel quæ iconsuevcrunt nocere, fuissent, cl quam d debueras non curasti diligentiam adhifl here. u

Utrum vero istæ leges, quatenus spectant secundam partem responsionis,obligent in conscientia ante sententiam judicis? *Respondetur communiter negative;* quia etsi forte non sint absolute poenales, sunl tamen quasi pœnales, utpotc lalæ ad reddendos homines diligentiores in ejusmodi damnis cavendis. Est autem commune legibus poenalihus et quasi poenalibus, ut ante senten-1 liam judicis non ligent : vel dicendum eas pertinere duntaxat ad forum externum, ne·· que aliter esse usu receptas, ut ait Lcssius. Idquemagisindecvinciturquodsi dominus | antelitem contestatam moriatur, non da-J luractio de damno contra ejus haeredes, e. *Inde Ncratius, Ü* Hanc actionem, ff. Ad legem Aquil. ~~ero dom~~inus tene■!' o«icnii;:'ante sententiam judi- i iiliir iu en cis, efiam tenerentur ipsius hæredcs , ct adversus eos daretur actio. Ita censent Loss. Laym. Pontas, v. *Rcslil.* cas. 170, post plures alios citatos.

Petes 2° utrum homicidium aliudve damnum causatum a filio, sic imputetur patri ul dc damno tcncatur.

Λ. *negative ,* si absque ejus culpa factum sit : ita § ultimo Instit. *de Noxal. Aetion.* lib. 4, lit. 8.Ralioest, quia ex una parte iniquum foret ut nequitia filii esset damnosa palri, ct durum nimis dedere corpus filii ; cx alia parte filius familias cum sil liber ct capax dominii, potest pro suis delictis conveniri. Ita loco cit. Instit.

ARTICULUS IX.

Dc mutila lione, verberatione el incarcéraitone.

D.Th.Q. 65.

§1. — *De mutilation?,*

Q. 65. a. 4.0.—*Dico* 1° Auctoritate publica potest licite malefactor mutilari in aliquo membro tui corporis. Quia sicul per publicam potestatem aliquis licite privatur totaliter vita propter aliquas majores culpas, ita eliam licite privatur membro propter aliquas culpas minores.

Ibid. — Item, quando membrum ostioli corpori nocivum , licitum est privatæ person® illud sibi vel alteri de ejus licentia amputare ; quia cum membrum sit pars lotius corporis humani , est propicr totum , sicul imperfectum propler perlectum : unde disponendum est dc membro humani corporis, secundum quod expedit loti : atqui unicuique commissa est cura propriæ salutis. Ergo.

Ibid.—Et eadem ratio est, si fiat voluntate ejus ad quem pertinet cura dcsalute illius qui habet membrum nocivum, qualis est pater respectu filii, tutor respectu minorennis, prælalus respectu religiosi : el hi eliam compellere possunt subditum ul permittat sibi membrum amputari, quando medici judicant id esse necessarium saluti totius corporis ; modo tamen non sint accrbiores cruciatus tolerandi ; nemo omm loinclur mediis extraordinariis ~~el~~ admodum difficilibus vitam suam conservare, ul jam dixi supra dc occisione suiipsius.

El hanc conclusionis paricm secundani i etiam esse veram censemus probabilius,

ive membrmn sTt nocivum ab intrinseco, aita, quia est putridum ; sive ab cxlrinscco, I si constrictus brachio vel pede sis comurendusvel a fera discerpendus, nisi membro hoc amputato fugias, aut eliam si tyrannus tibi minetur mortem, nisi abscindas libi manum: quia ratio D.Th. militat de membro quovis modo nocivo toti corpori. Excipe tamen casum quo tyrannus id præciperct propter aliquam causam religionis , puta , quia absolvisti pœnilcntcm, aut quia fecisti sacrum; tuncenimobediendo tyranno censeri improbare tuum factum, quod cederet in injuriam religionis.

Ib. ct ad 3. — *Dico* 2° Extra duos casus praecedentis conclusionis, aliquem membro mutilarc est omnino illicitum ,proindcque nec pro vita spirituali aut vitando quocumque peccato id licet.Undecan. 22 inter illos qui ascribuntur Apostolis, dicitur : « Si quis » abscidit semclipsum, id est, si quis am- » putavit sibi virilia, non fiat clericus, qui » sui ipsius homicida est, ct Dei conditionis d inimicus. »

Prob. 1° *ralionc.* Homo sicut nec vitæ , ita nec membrorum est dominus, sed custos tantum ; vita enim totius ex membris consta tel omnibus inesl : sed solus Deus vitæ et membrorum conditor et conservator, est illorum dominus. Ergo injuriam Deo facit, qui membrum nec rcipublicæ nec corpori nocivum abscindit. — Ibid.o. — Item facit injuriam communitati cujus est ipse homo et omnes ejus paries.

Ibid, ad 3. — *Prob.* 2°. Membrum non est præscindendum propter salutem corporalem , nisi quando aliter loti subveniri non potest: atqui saluti spirituali semper polest aliter subveniri quam per membri præcisionem, quia peccatum subjacet voluntati. Ergo nec pro vita spirituali, etc.

Confirmatur. Eviratio, de qua potissimum est quæstio, prorsus inutilis est ad vitandum peccatum, cum non tollat tentaliones carnis , sed duntaxal impediat generationem. Quinimo , juxta SS. Patres , Chrysost. August. Basilium , Cyrilium cl alios, evirati facilius incalescunt et acrius libidine titillantur, cl cum aliunde remedio conjugii uti non possunt, in majori periculo peccati cl salutis versantur. Ergo.

Dices 1°. Matth. 18, dicit Christus: *Si manus tua vel pes scandalizat te, abscide eum ct projice abs* te. Et cap. 9; *Sunt eunuchi qui scipsos castraverunt propter* rrrn'-n *cadorum.* Ergo.

R. hæc verba non physice, sed morality esse inlelligenda : prima de abscission*'omnis occasionis peccandi, etiamsi nobises*: æque necessaria ac manus vel pes;positriora dc voluntario ac firmo proposito v volo castitatis servandæ : — Ibid. — un! S. Chrysost. Horn. 63 in Mallh.exponent hæc verba, dicit: « Non per membrorum » abscissioncm, sed per malarumcogilatr- » num interemptionem; maledictioni enim » est obnoxius qui membrum abscindit, » etenim homicidae sunt qui talia præsin » muni. »

Merito itaque ab omnibus reprehenditor Origcnes, quod metu inconlinçpliæseipsu castraverit; ob quod facinus Demetrius, Alexandrinus episcopus, ejus ordinationcr. impugnavit; jure an injuria, discutiem in digressione historica ad calcem disserilionis.

Dices 2° Praxis est saltem tolerata in pluribus provinciis, praesertim in Italia, qua parentes pueros suos consentientes enrari curant, ut servent sonoram vocem, cantandis Dei laudibus aptiorem, elui inde emolumentum sustentationi necessarium comparent. Ergo.

R. quod, quamvis hæc praxis quibusdam theologis probetur, nobis tamen et pluribus aliis videtur illicita ; quia universaliter verum credimus cum Auctore, nemini licere se mutilare nisi ad conservationem totius, et non ob alium finem minus necessarium, qualis est is qui proponitur. Addo quod hinc varia salutis pericula subeant, ut dictum est supra.

Dices 3° ex historia ecclesiastica. S. Marcus sibi pollicem amputavit, ne fieret sacerdos. Invita S. Pauli eremitæ apud S. Hicron. legitur quemdam juvenem ligatum in molli lecto , sibi abscidisse linguam ct exspuisse in faciem meretricis ipsum ad turpia excitantis. Ergo.

R. hos ct alios similes id fecisse vel ex ignoranlia invincibili, vel cx inspiratione divina ; alias non sunt excusandi. Adverte insuper hunc S. Marcum non esse Evangelistam , sed quemdam anachoretam, ut probat Baroniusad annum 45.

§ U· — *De verberatione.*

2· 65. a. 2. o. et ad 2. — *Dico.* Non CUÎ-

que licet alterum verberare causa correctionis et disciplines, sed id licet patri respectu filii, domino respectu servi ; non tamen illis licet occidere aut mutilare.

ibid. o. — *Prob. prima para.* Verberare aliquem non licet nisi habenti potestatem aliquam in illum qui verberatur : atqui non cuique competit potestas in alterum , sed competit patri in lilium, domino in servum. Ergo. *Prob. maj.* Verberare , est nocumentum inferre, est enim sensum dolore allicere; nocumentum autem alicui inferre non licet nisi per modum pœnæ propterjustitiam: atqui nullus punit aliquem nisi sit ejus jurisdictioni subjectus. Ergo.

Ibid, in a. s. *c.* — Unde Proverbiorum 13 dicitur : *Qui pareil virgœ, odii filium tuum;* el infra 23 : *Noli subtrahere a puero disciplinam ; si enimpcrcusseris cum virga,* non *morietur. Tu virga percuties eum, et animam ejus de inferno liberabis.*

Idem dicendum dc magistris erga discipulos, funguntur enim potestate paterna. De praelatis vero erga subditos non est dubium , gaudent enim poleslalc publica juxta suas leges.

Ibi-l. ad 2. — *Proo. secunda pars.* Coercere seu punire per mutilationcm ct occisionem quæ inferunt damnum irreparabile, requirit perfectam potestatem ; major enim coactio exigit majorem potestatem . atqui paler et dominus non habent perfectam potestatem. Ergo. *Prob. min.* Sicut civitas est perfecta communitas, ita princeps civitatis habet perfectam potestatem coercendi : ergo cum familia cui præsunt paler et dominus sil imperfecta communitas, pater cl dominus habent imperfectam potestatem coercendi. Ergo.

Sidicas posse contingere ut liberorum institutio quæ parentibus competit, exposcat aliquando occisionis aul mutilationisvindictam, ul accidit Adæ respectu Cain fratricidæ, si Deus ipsi non pepercisset. *R.* quod jus naluræ non concedat parentibus talem vindictam, sed soli pubiieæ potestati, ad quam confugere possunt pareilles; idque jure gentium firmatum est. Non enim debuit vita hominis passim committi iis qui ut plurimum leges nesciunt, neque causarum merita perpendere possunt. Quocirca, inquit Solo, sic parentibus educare filios natura concessit, ul tamen lineam præscripscrit quousque sua facultas procederet, el unde publica inciperet, ut statuitur injure, 1. *Si Filius,* c. de Patr. potesl. lib. 8, lit. 47; et 1. *Prœtor,* IT. dc Jurejurando, § Praeterea. Id tamen speciale fuit in primo parente, quod non solum patriam, sed et publicam potestatem haberet ratione dominii orbis quod penes ipsum tunc temporis erat; sed aucto genere humano et per familias distributo, unaquæquc habet suum principem.

Petes 1° utrum parentes possint verberare filios, aliasvc similes pœnas leviores sive privativas sive positivas illis infligere, non solum causa correctionis et disciplinæ, sed eliam amore justitiæ, scilicet, rependendo pœnain debitam et congruam culpæ, in quantum sc extendit eorum potestas, ut sic rectus ordo servetur, ct quod extra ordinem recti prolapsum est ad ordinem revocetur, quod est finis intrinsecus justitiæ vindicative^ quem intendunt judices, cl quem Deus intendet et obtinebit in fine mundi ?

Respondcndumcxislimoaffirmative.Qum finis est bonus, el non deest legitima potestas. *Confirmatur.* Unicuique licitum est appetere ul id fiat per legitimam potestatem : ergo id per scipsum præslarc polest qui hac legitima potestate fungitur. Quapropter, sicut publica potestas hunc linem intendit el assequitur in majoribus criminibus pergraviores pœnas, sicpotesl patria potestas in minoribus culpis per leviores poenas : unde non probo illos qui dicunt parentes non posse punire filios causa vindictae, quia, inquiunt, vindicia reservatur Deo : quasi non ipse Deus vindicet, quæ vindicat potestas ab eo constituta, sive publica sive domestica, unaquæquc in suo ordine ct intra suos limites. Idque innuit S. Thomas dum hic docet, parentes posse verberare filios *per modum pacnœ propterjustitiam.* Porro punire propter justitiam, est punire ut sit æqualilas inter poenam el delictum; punire autem propter correctionem el emendam delinquentis, non est actusjustitiæ, sed charilatis, juxta illud Proverb. *Quem diligit Deus, corripit.*

Petes 2° utrum liceat parentibus verberare filios in sacris constitutos, absque eo quod incurrant excommunicationem canonis Si *quis*, etc.

R. probabilius cl tutius negative. Probationem require tract, dc Censuris, diss. 2, art. 1, § 3, causa 4 excus.

Si curiosius ultra interroges utrum maritus habeat jus verberandi uxorem? *R.* id non posse omnino negari , si uxor graviter delinquens alia via corrigi non possit, et speretur mediocri verberatione corrigenda; quia juxla Apost. vir est caput mulieris, ct ipsa est sub potestate viri. Sed extra hunc casum gravis et raræ necessitatis, inhumanus est ac barbarus vir qui, utens uxore quasi mancipio, illam verberat; sunt enim duo in carne una.

De fratre autem natu majore dicimus non ipsi licere verberare fratres minores, nisi id ipsi sit commissum a patre, aul nisi mortuo vel absente patre gubernet familiam ; quia primogeniture non confert illi tale jus.

§ III. — *De incarceration·.*

Q. 65.3.0. —*Dico* 1° Aliquem simpliciter incarccrare est illicitum, nisi fiat per publicam potestatem secundum ordinem justiliæ , in poenam vel cautelam peccati.

Ibid, ad 3.— *Ratio csl,* quia aliquem simpliciter incarccrare, ad cum solum perlinet qui habet disponere universaliter de actibus ct vita alterius, cum per hoc impediatur non solum a malis faciendis, sed etiam a Donis agendis : atqui disponere universaliter de actibus ct vita alterius, pertinet ad solam potestatem publicam secundum ordinem justiliæ. Ergo.

Dixi, *incarcerare simpliciter ;* quia superioresparticulares, ut parentes magistri, possunt per aliquod tempus domi suæ delinere seu recludere liberos aut domesticos causa correctionis.

ibid. — Imodclincrchommem ad horam ab opere illicito statim perpetrando licet cuilibet privato, sicut cum quis aliquem delinet nese præcipitct vel nc alium feriat. Quod etiam verum credimus non solum si opus perpetrandum sitscandalosum aut contra justitiam, quod omnes concedunt; sed etiam si sit contra alias virtutes, ul si quis vadat ad fornicandum, ad se inebriandum : quia ulrobiquc urget charitas, nec detentus polestconqueri de injuria, cum id liat in ejus gratiam; modo tamen in hoc ultimo casu non adhibeatur nimia violentia.

Ibid. α. 4. o. — *Dico* 2° Qui prædictasinjurias occisionis, mutilalionis, verberationis aut incarccrationis infert person® aliquibus aliis conjunct®, gravius pecrel, cæicris paribus, quam si inferret persons nulli conjunct®; quia talis injuria perlinet ad plurcs. Quanto autem aliqua injuria redt^ dat in plures, tanto gravius csl peccatam, Cæteris paribus : unde gravius est peccatu·., si quis percutiat principem quam personam privatam, quia redundat in injuriam latius multitudinis.

ARTICULUS X.

De irregularitate contracta ex liomicidwii mutilations.

Irregularitas *csl impedimentum cannicum suscipiendi ordines et in eis miniitrandi.* Per *ordines,* Cabassulius, Pont et alii inlclligunt etiam tonsuram.

Dicitur, *impedimentum canonicum,*qui a solo jure oanonicocst introductum, un non incurritur nisi in casibusa jureexpresis, *Is qui* de Sentent, excommunicat, in6, lib. 5, tit. 11.

Insuper Navarrus in Man.cap. 27, η.251, quem sequuntur Cabassulius el Pontas, probat irregularitatem reddere etiam inhabilem ad oblinenda beneficia, licet non inducat jam adeptorum vocationem; quia,inquit, inhabilis ad unum est inhabilis annexum : irregularis autem es*ihhabil> ad ordinem ct illius usum, et beneficium requiri t ordinem cl illius usum, quia datui propter officium.

Duplex distinguitur irregularitas : un· cx delicio, cl hæc est pœna quæ a pluribu· connumeratur inter censuras; alia ex defectu propter indecentiam.

In irregularitate cx defectu non dispensat episcopus nisi cum illegitimis cl bigamis, ad solos minores ordines cl simplex beneficium. Ita post Auctorem, Sylvcst. Asor. Cabassulius citans in idem decisionem Rota 447. — in 4. d. 27. q. 3. a. 3. o, — In omnibus autem irregularitatibus ex delict' dispensat episcopus, quando delicium est occultum nec deductum ad forum contentiosum , excepto homicidio voluntario etsi occulto,Trid. sess. 24, cap. 6.

i 5 ·■ — *De irregularitate contracta ex homicid licito.*

Dico 1„ Omnes qui concurrunt directe et proxime ad justam occisionem vel mutilationem effectu secuto, saltem ut minet justiliæ ct ex officio, aul militantes in 1x1' justo, sunt irregulares.

Dixi *i* qui concurrunt directe cl proxi- | r, non qui indirecte et remote tantum; quiaodiosa sunt restringenda. Non est au- Ln) hic dicenda causa indirecta ct remota quæ aliis mediantibus influit in mortem, ilioquin judex ferens sententiam mortis non foret irregularis, cum non occidat nisi mediantibus inferioribus ministris; sed dicitur causa indirecta cl remota, cujus effectus terminatur ad alium finem quam ad nwrtem aut mulilationcm, et cx quo fine wn sequitur per se mors aut mutilalio : ut dum judex ecclesiasticus, v. g. dimittit a <ua jurisdictione reum ct potestati sæculari tradit.

Dixi 2°, *effectu secuto ;* quia nisi rcipsa squalur mors aut mutilatio, quantumvis quis eam intendat aut in eam conclue, non et irregularis ; quia irregularitas in jure fertur duntaxat in occidentes aul mutilantes. El ea etiam ralione judex condemnans ad triremes, ad flagella, ad perpetuum arcerem, aut ad id concurrentes, non sunt irregulares.

Dixi 3°, *saltem ut ministri justitia: el cx ojido,aul militantes in justo bello.* Quia disputatur inter theologos an ii qui non sunt ministri justitiae, nec milites in bello justo, incurrant irregularitatem si concurrant ad occisionem autmulilationcm justam. *Affirmant mulli* præsertim cx antiquioribus, *negant plurimi :* Diana apud Sporcr citat triginta elultra negantes, quorum hæc est ratio non contemnenda. Irregularitas, *ul udiclis palet* ct omnium consensu certum manet, non incurritur nisi in casibus jure expressis : atqui irregularitas ratione occi- 'ionis aut mulilationis justæ, non csl expressa in jure nisi contra ministros justitiæ, aulcontra militantes in bello justo : ergo. *Minorem,* in quaesi difficultas, *probant* inductione omnium textuum quibus nitunturalii probare oppositum, et qui, si attentelegantur, inquiunt, nonnisi de minis- lris justiliæ loquuntur aut de militante in bello justo.

Præcipui sunt 1° can. *Sententiam,* lit. Xe clerici vel monachi Extra, lib. 3, tit. 5, ubi sic legitur : « Sententiam sanguinis « nullus clericus dictet aul proferat, sed nec «sanguinis vindiciam exerceat aut ubi «excreetur intersit..... Nec quisquam de- » ncus litteras didet aut scribat pro \ indicta sanguinis destinandas : unde in curiis principum hæc sollicitudo » cis, sed laicis committatur. »

Verum 1° in hoc textu nulla fit mentio irregularitatis, sed cl simplex prohibitio. 2' *Dato* quod intclligatur irregularitas, hæ parliculæ : *Sententiam sanguinis proferat... sanguinis vindiciam exerceat... In curiis principum here soUiciludo non clericis, sed laicis committatur ;* hæ, inquam, parliculæ aperte indicant sermonem esse fle iis qui agunt cx officio.

2° Profertur declaratio Clementis IV apud Abbatem, qua definitur clericum quemdam ex jussu sui principis legentem litteras quibus monebatur princeps ul quemdam facinorosum in tali loco latentem capi juberet (captus est et occisus), esse irregularem. Sed 1° hæc declaratio non repo rilurinjure, nec est authentica; 2J Non constat hunc clericum non fuisse principi: ministrum in omnibus obsequiis etiam err minalibus obeundis.

3° Profecture. *Si quis viduam,* dist. 50. Sed ibi nomine homicidii intelligilur occisio injusta. Quia homicidium regulariter sumitur pro occisione injusta; non enim judex, v. g. dicitur homicida, quod reum juste damnaverit ad mortem.

40 Tandem proferri potest decretum Nicolai papæ, c. *dc Clericis,* d. 50. Quidam respondent in eo agi de clerico qui, se defendendo contra paganum, eum occiderat non servalo moderamine inculpalæ lutelæ, tum quia erant plurcs contra unum, tum quia dicitur quod si per poenitentiam *emendati fuerint,* quod significat culpam. Se i quia S. Thomas hic a. 7, ad 3, hunc canonem intelligit de eo qui inculpate se defendendo alium occiderat, respondendum csl, in hoc singulari casu latam olim fuisse irregularitatem hoc jure antiquo, sed revocatam esse per Clcmentinam S» *furiosus.*

Ita, inquam, hujus scnlenliæ patroni, qui etiam afferunt rationem congruam differenliæ inter ministros cl non mini»' lros justitiæ : nimirum, quod justitia minister, cum agat cx oflicio quod sponk suscepit, agit quasi ex habitu, semper paratus ad similes sævitias ; quod magis redolet inhumanitatem ct magis alienum est a lenitate Christi, quam qui uno for> te actu cl non cx oflicio tale qu: agit : unde congruentius ille remo\clur ab altar quam iste.

Condusiosic explicata *probatur* ex c. *Aliquantos,* dist. 31, ubi sic legitur : a Aliquantos ex liis qui post acceptam baptismi gratiam in forensi exercitatione versati sunt et oblinendi pertinaciam susceperunt, accitos esse ad sacerdotium comperimus... aliquantos ex militia, qui, cum poteslalibusobcdicrunt, sæva necessario praecepta » sunt exsecuti ; aliquantos cx curialibus » qui, dum parent potestatibus, quæ sibi » sunt imperata fecerunt... ad honorem » summisacerdolii pcrvenissc;quorum omnium neminem ne ad societatem quidem » ordinis clericorum oportuerat pervenis» se... Sed ne deinceps similia committantur, dileclionisvestræmalurilas providere » debebit, ultantæusurpationissaltem nunc finis necessarius imponatur : eo videlicet constituto, ut quicumque tales ordinati » fuerint, cum ordinatoribus suis depoli nantur. »

Hic itaque associari ordini clericali pronuntiantur indigni, el promoveri prohibentur : 1° qui in forensi exercitatione pro causa scilicet sanguinis versati sunt, ct obtinendi pertinaciam susceperunt, id est, patrociniissuis ct aliis ministeriisobtinucrunt effectum sanguinis, aut curiales ministri ex mandato ad necem vel mulilationcm cooperati sunt, quales sunt judices, eorum assessores, accusatores, denuntiatores, advocati conira reum , testes, apparitores, notarii , tabelliones, tortores , custodes carccris, etc. 2° qui militiæjustæ adscript!, sæva præcepla occidendo aut mutilando exsecuti sunt.

Sic saltem canonistæinlclligunl præfatum canoncm, in quo minus obscure quam in aliis exprimitur asserta conclusio, quamvis juxta quosdam nondum satis clare exprimatur. Cætcrum legitimus sensus juris, inquit Joannes a S. Thoma, est communis interpretatio doctorum : communiter autem doclorcs inlelligunt ct interpretantur irregularitatem contra præfalos esse latam in jure, sive in laudato textu sive in alio. Adde quod talis sit sensus et praxis totius Ecclesiæ, *ut palet* ex dispensationibus petitis et concessis in dictis casibus.

OBUBVARDA·

Circa judices·

Potest tamen princeps etiam ecclesiasticusaut judex supremus, absque irregularitatis nota, constituere seu delegare judices inferiores in causa sanguinis, eis jubere ut <1> bite officio suo fungantur, condere leges im. portantes poenam mortis in delinquentes, imo judicibus mandare ul :n boc parlicu'ari casu inquirant, secundam leges judicent, (iat justitia, servetur orno juris cl alia hujusmodi generalia, non tamen ut hunc reum morti addicant; quia priinomodu esi concurrere generaliter lanium ct remote ; secund modo particulariter cl proxime. Sicqucdecernitur c. *Episcopus,* tit. Ne clerici vel munachi24, lib. 3, in 6. Potest etiam princeps ecclesiasticus sine irregularitate moderari sententiam sic,ut comburendus gladio plectatur ; quia hoc non est inferre mortem, sed partem supplicii auferre.

Item possunt judices ecclesiastici et inquisitores absque irregularitate traderejustiliæ sæculari reum , sive laicum, sive clericum degradalum, quamvis sciant esse morte plectendum. Eadem semper ratio ; quia hoc non est nisi indirecte cl remote concurrere ad mortem, sicque Ecclesia jubet Heri, c. *Novimus* de Verborum significatione 4, Extra. 1.5. Est insuper bulla specialis Pauli IV, data 29 aprilis 1557, concedens cardinalibus facultatem tradendi reos brachio sæculari absque periculo irregularitatis; quam bullam Pius V extendit ad omnes inquisitores eorumque vicarios cl consultores, ul referi Joan, a S. Thoma, post Medinani.

Jubentur tamen judices ecclesiastici, c. *Novimus* cit. *efficaciter intercedite ul*citra *mortis periculum, circa reum sententia* «o*deretur.* Verum ista intercessio non jubetur nec adhibetur, ut reus bono communi nocivus absolute absolvatur, sic enim foret iniqua intercessio ; sed ul explicetur piissimus Ecclesiæ animus, qui non csl ut reus pmna morlis afficiatur, sed quod potius absolvatur, si possibile esset el ferret bonum commune : sicque est efficax hæcintercessio,si non ad liberandum reum a morte, saltem ad ostendendum istum pium affectum Ecclesiæ.

Similiter doctoreSjConcionaloros, confcssarii possunt absque metu irregularitatis hortari principes et judices ut delicta non ferant impunita, ut legibus mortiferis ca coerceant; interrogati super casum particularem, respondere possunt; illuni juxta leges esse dignum morte, modo tamen non consulant hunc reum in individuo rnorto puniri. Imo confcssarius potest judicem

iNquin mortaliter peccaturum non solum brian, sed cl adigere per dencgalioncm absolutionis,, ut officio suo circa reum detentui» satisfaciat, non tamen ut hunc determinate condemnet. Potest etiam suadere noet ipsum cogere ul juridice interrogatus crimen suum fateatur, licet inde inorssil secutura. Similiter potest illum inducere ui juslæsenlenliæ acquiescat , si non possit justa appellatione illum prolatare.

Prater rationem jam sæpe dictam, quod hoc non sic proxime et directe concurrere ad necem, sed indirecte lanium cl remote, altera ratio est, quia non est credibile quod Ecclesia voluerit ponere obicem irrcgularilatis quominus hi omnes debile fungan- lursuo officio, cl bono communi secundum naluræ legem provideant; neque in hoc ulla videtur indecentia. Ncc simile csl de judice qui, quamvis etiam cx debito officio ac naluræ lege teneatur reum damnare, incurrit tamen irregularitatem ; quia iste directe concurrit ad mortem, ct in eam necessitatem sc voluntarie injecit, sponte t'iscipiendo officium judicis, cx quo quasi ct habitu agit : quod magis redolcl inhumanitatem et magis alienum csl a mansuetudine Christi, ul jam supra observavimus. Posset addi altera ratio, juxla sententiam plurium probabilem dc qua supra, quod hi omnes non agant ut ministri justitia», in quos solos vult hæc opinio latam esse irregularitatem.

CtiznX'Ccusatoi em et teitem.

Accusans aut denuntians in propria cauta, hoc est, potens satisfactionem de injuria iiliisuisve rebus illata per actionem civilem, non est irregularis, si denuntiando aut accibando expresse protcstelur sc non intendere mortem aut mutilalioncm, c. *Pralati«2,* til.de Homicidio 4, lib. 5, in 6.

Hæc autem protestatio, si liat a teste, nihil ipsi prodest, quia non testatur nisi in ausa aliena. Prodest tamen clerico accusanti in causa su® ecclesiæ, quia reputatur sua: item cuivis accusanti seu denuntianti imminentem proditionem patria»,quia causa palriæesl causa omnium.

Utrum autem qui accusaret aut denuntiaret malum non factum sed faciendum el imminens alicui privato, quod aliter vitari rumpotest, incurreret irregularitatem? Arguai Cajet. Suarcs ct alii apud Joan, a S. Thoma, quia ad id obligatur jure naluræ, nec Ecclesia censetur, ut jam dictum est, velle ponere obicem irregularitatis quominus adimpleantur ea quæ sunt obligationis naturalis: nec simile est dc judice, ul jam notavi. Idem propter caindcin rationem, plures resolvunt de teste qui præcepto compulsus cogitur testificari de facto. Addunlque in hoc etpræcedcnli casu non esse necessariam protestationem ; quia protestatio est introducta a jure ut removeretur irregularitas, ubi foret incurrenda ; in hoc autem, inquiunt, ulroquccasu, ubi urget obligatio accusandi vel testificandi, nunquam incurrenda est irregularitas.Ita Avila cl alii apud Layman cl Sporcr.

Sed de eo qui, metu gravi coactus, testificatur aut accusat in causa aliena de injuria jam illata, majus dubium est. *Quidam negant* irregularem, quia, inquiunt, præceplum ecclesiasticum non obligat in tanto discrimine. Verum, inquiunt alii, non agitur hic de irregularitate quæ sil pæna propler culpabilem transgressionem præcepti, sed qu® sil propter indecentiam , quæ videtur reperiri in eo qui accusat aut testatur metu coactus, quia csl simpliciter voluntarius. Ila Henriques, Suarcs el alii quos citat cl sequitur Sporer.

Nota differentiam inter clericos et laicos concurrentes ad mortem vel mutilalioncm justam, quod laici incurrant quidem irregularitatem,sed non peccent; clerici autem saltem sacri aut bénéficiât!,et irregularitatem incurrant et graviter peccent, quia id ipsis est stricte prohibitum c. *Sententiam,* tit. Ne clerici 50, Extra, lib. 3. Qui verocx curiositate vel levitate adessent ex secutioni, modo sua præsentia auctoritatem non præbeanl, non peccarent mortaliter, nec essent irregulares.

Circa advocatos ct alios concurrentes ad jtutam necem vel mutilitationem.

Dico lo Advocatus rei monens intra terminosdefensionis,non incurrit irregularitatem,etiamsi contingatreum aliundeconvictum damnari,aut accusatorem causa cadere et pæna talionis plecti. Qui primum non sequitur ex ejus patrocinio, secundum nonnisiindirecteelremote. Incurreret tamen,si directe agat ad punitionernaccusatoris, effectu secuto autsi reum defendatin causa injusta,elinde accusator causa cadens

morte aut mutilationc mulcletur : in hoc ultimo casu irregularitas foret ex delicto.

Hic notant communiter auctores, quod fam advocati quam alii officiales in causa sanguinis, etiam cflectu non secuto, sint irregulares, non quidem simpliciter, sed tantum quamdiu durat eorum oflicium, quo deposi to, desi nun t esse i rregularcs cl possun t promoveri ad ordines.

Opifices qui furcas, rolw, patibula, funes, scalas conficiunt aut vendunt, etiam immediate ante exsecutionem, non sunt irregulares, quia indirecte tantum et remote concurrunt ad mortem ; secus qui ad locum supplicii applicant aut deferunt saltem cx officio, quia concurrunt proxime et directe ad mortem. Dico, *saltem cx officio,* propter sententiam probabilem supra expositam, juxta quam privati qui hæc agerent non incurrerent irregularitatem; sicut nec qui privatim cl non juridice rogaret et urgeret judicem ul reum morti addicat, vel excitaret procuratores aut cognatos partis læsæ ut petant fieri justitiam ct vindictam sanguinisin laedentem. Juxta camdcm sententiam, non foret irregularis confcssarius vel alter privatus qui euntem ad supplicium hortaretur ut citius aut per viam breviorem incedat, ut ascendat scalas, qui ipsum se exuentem adjuvaret, etc. Imo Layman, quamvis oppositam sententiam teneat, praefatum tamen ab irregularitate excusat,sed alia ratione, scilicet , quia, inquit, quamvis sit hic quædam mortis acceleratio, est tamen levis, cl parum pro nihilo reputatur, lib. 3, tit. 3, cap. 7, n. 2.

Dico 2° Omnes sponte militantes in bello justo, sive offensive sive defensive, si per seipsos mutilent aut occidant, sunl irregulares: est communis el habetur can. *Aliquantos* cit. cl cap. *Petilio lua* 24, tit. de Hom. Extra, lib. 5.

Dixi 1°, sponte *militantes;* quia si necessitate defendendi patriam compulsi militent, licet per se mutilent aul occidant, servato moderamine inculpatæ tulelæ, probabilius non incurrunt irregularitatem. Colligitur cx Clementina *Si furiosus* de qua modo; suadet etiam ratio de qua jam sæpc. Non enim videtur rationi consentaneum quod lex positiva irregularitatis obstet aditu plclionipræccpli nalurahs; neque in hoc ulla videtur indecentia ob quam contrahatur canonicum mpcdimenlum. Ha tenet Joannesa S. Thoma post plures alios. Si opponas can. cit. Γ6 *Itlio tua,* ubi judicatur clericus irregularis, si in bello contra hostes fidei patriam inv.-dentes, aliquem occiderit. /?. ita judicari, quia supponebatur sine urgente necessitate conflictum inivisse , cum adessent laid qui hostes possent reprimere; clericis enim prohibitum est bellare nisicx inevitabili necessitate.

Dixi 2°, *si per seipsos mutilent aut occidant,* id est, non solum si ipsi occidant,sed etiam si proxime concurrant ad mulilalionem vel occisionem, v. g. jubendo hunc occidi , præbendo arma ad hunc occidendum. Secus si sic per seipsos non occidant aut mutilent, sed concurrant tantum generaliter, quamvis ab aliis quidam occidantur aut mutilentur. Est communior cl colligitur aperte ex can. *Petilio lua* cit.

Dico 3° Omnes militantes cl quolibet modo coopérantes in bello injusto in quo patrata sunl homicidia vel mutilalioncs, sunl irregulares, etiamsi per seipsos non occiderint aul mutilaverint. Est communis cl constat ex cap. *Sicut dignum,* § ultimo lit. cil de Homicidio. Et ratio est, quia omnes censentur una causa totalis. Iliaque irregularitas est ex delicto.

Dico 4° Qui mortem aliter non valens vitare, suum occidit vel mutilat invasorem, nullam ex hoc irregularitatem incurrit. Ita expresse Clement. *Si furiosus,* lib. 5, til.de Horn. 4, his verbis : α Si furiosus aul infans » seu dormiens, hominem mutilet vel occi- » dat, nullam ex hoc irregularitatem incur- » rit. Et idem de illo censemus qui, mortem » aliter non valens vitare, suum occidit vel » mutilat invasorem. »

Hocitaquejurc novo explicatur aul emendatur jus antiquum si quod fuerit, ulS. Th. hic a. 7, ad 3, videtur supponere fuisse, decernens irregularitatem pro præsenli casu. Neque audiendus est hic doctor Dayman, dum docet contra communem canonistarum sensum , per hanc Clementinam occidentem in casu, non eximi ab irrogo* larilalc cx defectu , sed dumtaxat ab irregularitate cx delicto ; singularis est ista interprolatio cl direclc contradicit textuum qui *nullam* prorsus declarat incurri *irrcgularitalcm.* Rclcgalui.

Nccobstat Trid. sess. 14 de Reform, cap. 7, ubi sic legitur : Si *vero homicidium non ex proposito, sed casu, vel vim vi rcpellcn·*

do, *ul quit se a morte defendat, fuissecom-nissum narretur, quam ob causam... jure quodammodo dispensatio debeatur, com-millalur loci ordinario,* de. Sensus enim bujus decreti non est absolutos , *ut patet ,* Kdeonditionatus ; si nempe qui occidit vim vi repellendo indigeat dispensatione, quia forte non servavit moderamen inculpatæ lu-teis, committitur ordinario.

Petes utrum qui servato moderamine oc-cidit injustum invasorem vilæ proximi, eiimatur etiam ab irregularitate?

II. sub distinctione. Si ad eam defensio-nem sil rigorose adstrictus, puta, quia in-vasus est pater, mater, uxor, proles, aul persona raipublicæ per necessaria , videtur eximi. Colligitur ex Clementina cil. cum sit eadem, imo major ratio excusandi defen-dentem vitam proximi, ad quod tenelur , quam defendentem vitam propriam, ad quod non tenelur. Insuper, ut jam sæpe dixi, non est existimandum Ecclesiam vo-luisse nola irregularitatis inurere eos qui præceptojuris naluræ satisfaciunt,nec in bocvidetur indecentia ob quam contrahatur impedimentum canonicum. Aliud est, ut etiam sæpe dixi, de judice, carnifice ct aliis ministris justitiæ, qui sponte susceper-runt tale oflicium quo obligantur ad infe-rendam mortem data occasione.

Si autem ad istam defensionem loge jus-titiæ vel pietatis non adstringatur, nulla videtur ratio ipsum eximens ab irregulari-tate ; nisi recurras ad sententiam recentio-rum. juxta quam soli ministri justitiæ ct militantes in bello justo contrahunt irregu-laritatem cx occisione justa.

51J. — *De irregularitate ex homicidio illicito.*

Dico. Ex omni homicidio illicito plene voluntario, sive directe sive indirecte, in-curritur irregularitas. Ita toto titulo *de IIo-nicid.* 12, Extra, lib. 5.

Disparitas est tamen, quod quando ho-micidium est directe voluntarium , scilicet volilum in se ut linis vel medium, seu etiam ut effectus per se necessario secutus cx cau-ta, irregularitas sil a solo papa dispensa-bitis, Trid. sess. 24 de Reform, cap. 6. Quando autem homicidium est solum vo-luntarium indirecte, ut effectus per acci-dens cxcausa posita secutus,sed prævisus, irregularitas est dispensabilis ab episcopo, tnudo casus non sil deductus ad forum con-tentiosum. *Ratio est,* quia homicidium in-directe tantum voluntarium , quamvis re-vera sil voluntarium, in jure tamen non dicitur voluntarium, sevi casuale, *ut patet* toto titulo cit. *de Homicid.* Unde quando Trid. mox cit. declarat homicidium *volun-tarium* esse a solo papa dispensable, in-lelligil de voluntario directe, non autem de voluntario indirecte.

Et conclusio intelligcnda est non solum de occidente per se, sed de omnibus posiii-ve concurrentibus ad homicidium injustum, quales sunl jubens, consulens cl alii, ut supra dc reslil.

Dixi, ex homicidio *plene voluntario,* quia si esset imperfecte voluntarium ex in-dclibcralione, ita ut foret tantum peccatum veniale , non putamus quod incurreretur ulla irregularitas. Non irregularitas ul |xæ-na, quia tanta pœna non imponitur nisi gravi peccato ; neque ut impedimentum ca-nonicum , quia indecentia propter quam contrahitur non videtur gravis, cum sit im-perfecte voluntaria. Plures tamen negant hanc secundam partem, quando homici-dium sequitur cx actione aliunde illicita, ut dicam § sequenti.

Petes 1° utrum etiam concurrentes nega-tive ad homicidium, ut non obstantes, non manifestantes, etc. quando impedire te-nentur, incurrunt irregularitatem?

II. 1° Concurrentes mere negative , non incurrunt irregularitatem si non teneantur impedire ex justitia , sed cx charilale tan-tum aliave virtute. Ita communiter. Quia qui non impedit homicidium quando non tenelur impedire ex justitia, sed cx chari-lalc lanium, non est reus homicidii propric dicti, quia homicidium propric dictum est contra justitiam. Lex autem irregulari-tatis cum sil odiosa, restringenda est ad homicidium propric dictum, injustum sci-licet.

II. 2° Concurrentes negative ad homici-dium, hoc est, non impedientes quando te-nentur impedire ex justitia, probabiliter sunl irregulares ; quia hæc negativa coope-ratio est vera moralis causa homicidii, si non physice, saltem imputative influens. Verum non desunt qui lius etiam eximunt sb irregularitate; quia , inquiunt , nun-quam exprimitur injure irregularitas con-tra negative concurrentes : ergo cum sil odiosa, intelligcnda est duutaxal dc concur-

rentibus proprie, hoc csl, influxu positivo, et non extendenda ad concurrentes improprie cl imputative tantum, quales sunt concurrentes negative. Hæc sententia, supposita vciitalc antecedentis, nobis mullum arridet. El puto in praxi vix quemquam reputari irregularem eo quod non impediverit homicidium, licet debuerit ex justilia.

Petes 2° quid censendum in dubio contract» irregularitatis?

Quæstio difficilis propter diversas pontificum resolutiones et varias in iis explicandis auctorum opiniones. Equidem sunt principia juris communia: *In dubio neminem esse condemnandum ;In poenis benigniorem interpretationem esse faciendam. Odiosa esse* restringenda, et similia quibus utuntur theologi in aliis materiis odiosis : at in hac obstant plures canones. Hujus quæst. resolutionem require tract, de Censuris, dissert. 2, a. 4, § 4, post, conci. 3.

§ III· — *De irregularitate ex homicidio casuali.*

Jam notavi supra , homicidium in jure dici casuale, non solum quando non est ullo modo voluntarium, sed etiam quando non est voluntarium directe ct in se, licet sil forte voluntarium indirecte in causa. Primum est casuale simpliciter ct absolute; secundum csl casuale mixtum ct secundum quid.

Certum est 1°, quod homicidium simpliciter ct absolute casuale non inducat irregularitatem , quia nullo modo est voluntarium; irregularitas enim lata in homiciaium sive justum sive injustum, supponit illud esse aliquo modo voluntarium, ut constat 'cx jure, c. *Sœpe contingit,* d. 50, c. *ileetus, c. Ex litteris, c. Joannes de* Ilomicid. 12, lib. 5 cl alibi.

Certum est 2°, homicidium casuale mixtum inducere irregularitatem, quia est aliquo modo voluntarium, indirecte scilicet cl in causa. *Palet* ex § præccdcnti. Hinc

Sequitur 1° Qui dat operam rei licitae cx qua praeter intentionem formalem sequitur homicidium , si adhibeat diligentiam debitam , non incurrit irregularitatem ; si non adhibeat, incurrit. Quia in primo casu homicidium non est voluntarium, in sccunuc est voluntarium indirecte.

Sequitur 2° Qui dat operam rei illicit» cx qua præter inlenliottem formalem sequitur homicidium, si sil illicita non quia estpcriculosa et inducliva mortis, sod aliunde, ct adhibita fuerit sufficiens diligentia,non csl irregularis ; quia tale homicidium nun csl voluntarium.

Si vero res sil illicita quia est periculosa et inducliva mortis, incurrit irregularitatem si, non obstante diligentia, res remaneat periculosa; quia homicidium est voluntarium in causa. Si tamen eam adhilierel diligentiam qua periculum omnino abstergeretur , probabiliter existimamus quod non foret irregularis in foro conscienti»; quia tunc homicidium non foret voluntarium. In foro tamen exteriori reputatur irregularis, propter præsumptionem negligentiæ. Ilæc omnia constant ex dictisads *de Homicidio casuali.* Require ibi.

Sed petes utrum si negligcnlia in adhibenda cautela fuerit tantum venialis, proindeque veniale peccatum homicidii casualis, incurratur irregularitas?

R. conformiter ad ca quæjam dixi § procedenti. Si homicidium sequatur ex re licita, probabilius non incurritur irregularitas : ita Sylvius post Solo, Bannem elalios. Si sequatur ex re illicita, probabilcesl etiam non incurri.

1<> Eruitur cxc. *Queesitum*, lit.de Pœnitentiis ct rem iss. 38, lib. 5, ubi Clemens IU de sacerdotibus Græcis matrimonio junctis dicit : « Quod si ipsis procurantibus vel stu» diosenegligentibus, filii in lectisreperiun» tur oppressi, abofficio altaris debent per» petuo abstinere. » Ex quo sequitur acontrario sensu, quod non debeant abstineres) negligcnlia eorum non fuerit studiosa sed Jevis.

2° *Probatur ratione.* Quia hæc irregularitas, vel est pœna quæ incurritur propter culpam homicidii, vel est impedimentum canonicum quod contrahitur propter indecentiam occisionis. Non enim (quod bene advertas) irregularitas sive qua pœna, sive qua impedimentum , contrahitur propter culpam praeviam ad occisionem , aul propter indecentiam actionis præviæ, sed propter ipsam culpam occisionis , vel propter ejusdem occisionis indecentiam : si ergo consideretur ut pœna , cum sit gravis, supponit gravem culpam; similiter si consideretur ul impedimentum canonicum , cum sit grave, supponit gravem indecentiam; atqui ubi homicidium est imperfecte voluntarium, sive sequatur ex re licita, sive iliicila,

r nestin se gravis culpa, est enim venialis tmtuin : neque gravis indecentia , est enim imjn'rfccta ; utpole imperfecte voluntaria. Ergo.

Scio opponi plures canones quibus videtur contrarium statui : ut c. *Continebatur* dellomicid. cil. circa clericos colludentes : t. Ex *litterarum* ibid, de clerico immodeste allante cum muliere prægnanlc , ct alios, propter quos lateor sententiam oppositam essectiam probabilem, et non infundate a pluribus sustineri. Potest tamen responderi, hæcjura supponere vel præsumere negliwntiam gravem, ct spectare duntaxat forum exterius.

Ei didis colliges, eum sive clericum sive laicum qui ex charitatc el bona tide agit circa infirmum ea quæ communiter exhiberi solent infirmis, v. g. ipsum vertit ul quietius jaceat, ipsum levat ul cibum aut polum commodius sumat, aliquid cibi vel polus bona üdc ci præbel etiam inconsulto medico, ipsum transfert de lecto in lectum , etc. seclusa lata culpa , non incurrere irregularitatem,si indecontra ejus voluntatem mors acceleretur. Ita Cajet. Sylvester , Soto, Naur. Layman et alii plures contra quosdam nimis hac in re scrupulosos. Quia neque irregularitatem contrahit quæ csl cx delicto, cum ea præslando non peccct, aut non nisi leviter ; neque eam quæ est ex defectu lenitatis, cum non agatex intentione mortis. Ergo.

§ IV. — *De irregularitate rx mutilatione.*

Quæstio est de mutilante non de mutilato de quo alibi. Mutilalio autem et abscissio est separatio membri, non lanium ejus debilitatio aut vulneratio.

Dico 1° Mutilalio inducit irregularitatem sicut homicidium. Quo igitur modo fiximus irregularitatem contrahi cx homicidio, sive justo sive injusto, voluntario vel casuali, sic contrahi lurex mutilatione sive jü'ta sive injusta , voluntaria vel casuali. *Balioest,* quia quoad irregularitatem contrahendam mutilalio in jure æquiparatur homicidio, c. *Is qui mandatait.* de Ilomicid. lit,4, 1. 5, in 6, etc. *Porro* 1 de Clericis pugnantibus in duello, Extra tit.14, lib 5, Unde c. *Si quis,* dist. 55 , dicitur hominda qui sibi virilia amputavit. Et ita unaniiiter intclligunt omnes tam theologi quam canonislœ post Glossam in Clement, *de Ilomicid.* Legitimus autem sensus juris, ut jam dixi, est unanimis interpretatio doctorum existimantium aliquid in jure contineri.

Quidam tamen excipiendum putant casum mutilationisdubiæ; quia cum SS. pontifices declarent solummodo homicidium dubium, ut explicui § 2 , inducere irregularitatem , videtur statuendum de dubio mulilalionis sicut de aliis dubiis in materia odiosa , juxta generalia principia juris de quibus § cit.

Item quantum ad dispensationem, communior sententia tenet, irregularitatem ex mutilatione injusta, si sit occulta, essedispensabilem ab episcopo ; quia Tridentinum sess. 24 de Reform, cap. 6, concedens episcopis facultatem dispensandi in omni irregularitate cx delicto occulto, solum excipit homicidium: exceptio autem facultatisconccssæ non debet extendi ultra terminos exceptionis : atqui mutilalio simpliciter non eslhomicidium ; quamvis enim comparetur homicidio quantum ad irregularitatem incurrendam , non tamen quantum ad cætera: ergo sub illa exceptione non continetur. Ila Joan, a S. Th. q. 04, d. 24, a. 2, n. 17, post Rodig. Sa , Arila,etc. Item Layman lib. 3, t. 3, p. 3, c. 12, n. 1.

Sed petes 1° quid sil membrum?

R. Joannes a S. Th. post Covar. Navar. Henriques, de Avila, tenet illam partem hominis proprio dici membrum, quæ habet ofiicium distinctum ab aliis partibus, ut oculus ad videndum, manus ad palpandum , etc. Et hæc sententia habet fundamentum in Apostolo, docente quod membra in corpore distinctam operationem habeant, his verbis Rom. 12 : *In uno corpore multa membra habemus , omnia autem membra eumdem actum non habent.* Et fusius 1 Cor. c. 12.

Verum, quamvis forte vora sil hæc physica definitio membri, non est tamen verisimile quod canones ad hanc attenderint pro statuenda mutilatione inducente irregularitatem. Nemo enim, ut puto, negabit quin fieret irregularis qui alteri erueret oculum, amputaret pedem aut ambos testiculos, et tamen unus oculus am unus pes non habet officium distinctum ab alio, neque testiculi a membro genitali, sed ex utroque oculo conflatur unum visus oiganum, ex utroque pede unum gressus orga-

num, ex ambobus testiculis cum membro ririli unum generationis instrumentum. Adde quod eunuchi inter mutilatos a jure computentur, *ut patet* cx dist. 55, el Extra. *Dc corpore vitiatis.*

Quapropter, quidquid sit.de notitia physica membri stricte sumpti, arbitror cum Cajctano, Solo, Sylvio, Layman ct aliis, esse juri conformius quod quælibcl abscissio alicujus insignis partis organic®, ob quam corpus humanum censeatur notabiliter imperfectum ct mutilum, sit juxta canones mutilalio quæ inducit irregularitatem.

Unde infero, cum qui alteri amputaret non solum manum aut pedem ct quid simile, sed cl auriculam etiam exteriorem, nasum, digitum, mamillam fœminæ, fore irregularem ; secus qui abscinderet capillos, supercilia, aliquam pariem carnis, aliquos, ct non omnes, dentes excuteret : de uno testiculo dubito.

Item foret irregularis, qui ita læderet membrum, ut maneret omnino mortuum ; quod tamen raro contingit, quia tunc membrum essetvere etsubstantialitersepa ratum, cum amplius cum corpore vivo non continuaretur, sed forma altera informaretur. Si aulern sic læsum, ut non maneat omnino mortuum, quamvis ad suam functionem impotens, non incurritur irregularitas, quia cum participet adhuc inlluxum vilæ, remanet continuum cum corpore vivente : unde qui istud abscinderet, fieret irregularis, non qui primum omnino mortuum.

Qui autem simpliciter vulnerat, absque amputatione alicujus partis organica?, non est irregularis; quia irregularitas in jure non est lata in vulnerantes, sed in mutilantes tantum.

Hæc de mutilante alterum : de mutilante autem seipsum,

Dico 2° Non solum qui extra casum infirmitatis aul necessitatis abscindit sibi pariem aliquam notabilem organicam, ul manum, pedem, testiculos, digitum, etc., est irregularis, ul constat ex pluribus canonibus disl. 55 ; sed etiam qui sine causa abscindit sibi partem partis, v. g. digiti. Ita expresse c. *Qui pariem* G, dist. cit. his verbis : « Qui » partem cujuslibel digiti sibiipsi volens » abscidit, hunc ul clerum canones iton » admittunt..... In illis enim voluntas est «judicata, quæ sibi ausa fuit ferrum injiu cero. » Ob quam rationem Joannes a S. Thorna reputat etiam irregularem, qui partem homogeneam scu partem carnis sibi abscinderet; quia, inquit, is eliaw audet ferrum sibi injicere. Sed responderi potest, quod aliud sit lex, aliud ratio legis; alioquin sequeretur quod ille qui sc simpliciter vulnerat absque amputatione, forti irregularis, quia etiam audet sibi ferrum injicere, quod tamen non admittitur.

Dixi, *extra casum infirmitatis* aul *niccssilatis ;* quia sic excipitur in jure, cap. *Ex parle* cit. el alibi. Unde sicut eunuchus a nativitate, vel casu, vel cx malitia hominum , non est irregularis, ita neque qui causa infirmitatis scipsum abscindit, aut se abscindi jubet vel permittit; secus si sanus id faciat.

ARTICULUS XI.

De obligatione restituendi ex homicidio, mu Hiatione el lasione.

Duplex hic distinguitur damnum : unum personale quod est privatio vitæ aul membri, seu eliam corporis læsio ac deformatio alterum rcale in bonis fortunæ sequens ei occisione, mulilalione aul læsione.

5 L — *De restitutione damni personalis exhomlcidio.*

Quæstio est utrum pro damno personali facienda sit restitutio aut saltem aliquacompensatio. *Affirmant* post S. Thomarn, Stotus, Richardus, Paludanus, Sylvester, Cajetanus, Soto, Serra, Sylvius et omnes ferme antiqui cum pluribus rccenlioribus.Ae *ganl* Bannes, Navarus, Lcssiuset plurimi recentiorcs.

Hic q. 62. o. 2. add. ct in 4. d.dS.q.La. 5. q. 2. — *Dico.* Quamvis pro damno personali non possit ncc debeat fieri restitutio stricte dicta quæ æqualc importet, probabilius est tamen quod debeat fieri aliqua recompensatio qualis possibilis csl, sive in pecunia, sive in aliquo honore, sive etiam in ljonis spiritualibus, puta, eleemosynis, precibus, sacrificiis, considerata conditione utriusque personæ læsæ vel lædentis, secundum arbitrium boni viri.

Quod autem Bannes dicat, S. Thomarn posse intelligi vel de damno rcali sequente, vel dc debito dcccntiæ, ulrumque est falsum. Primum, quia S. Doctor loquitur de eo quod non est restiluibile per æquivalens, quale tamen est damnum rcale, et

ponit exemplum de membro ablato. Secundum, quia loquitur de co quod qui facere tenetur lanquam necessarium ad salutem; alioquin concederet quod sibi opponit in argumento cui respondet.

Conclusioni favet lex Exod. 21 : *Si permiserit quispiam oculum servi sui aut ancilla, el luscos cos fecerit, dimittet cos libe-* rwpro *oculo quem eruit:* ergo per libertatem potest compensari membrum : quod 9 per libertatem, quidni per pecuniam, cum libertas pecunia possit vendi cl redimi?

Prob. ratione. Qui alterum injuste occidit, mutilat aut lædit, seclusis omnibus damnisrealibus, facit illi injuriam, infertque damnum contra justitiam commulatium magis quam si illi auferret bona fortunæ : ergo tenetur per aliquam compensationem, in quantum possibile est, hanc injuriam damnumque resarcire, violatamquejustitiam reparare. *Patet consequentia;* -Ibid. o. — tum quia dc necessitate salutis est conservare justitiam; tum quia injuri® illatio et reparationis obligatio sunt correlativa; definitur enim injuria : *Actio vel missio adversus alterum, ratione cujus debetur compensatio seu satisfactio.*

Respondent adversarii, consequens esse rcrum quando damnum est reparabile, quod hic non currit : unde restituendi cessat obligatio, cum ad impossibile nemo tenetur.

Sed contra. Quamvis damnum non sit reparabile ad aequalitatem, est tamen aliquo modo compensabile, ct ideo quamvis cesset obligatio restitutionis strictæ quæ est id squalitatem, non tamen cessat obligatio recompensationis prout est possibilis. Juslilia enim commutative, licet non inclinet per se nisi ad restitutionem æqualis, per accidens tamen , quando æquale reddi non potest, inclinat ad reddendum quod est possibile, etiam diversi ordinis præsertim inferioris, ut sic, quantum fieri potest, «mper salva maneat. Falsum ergoarbilramur hoc principium : Non possum reddere totum, ergo nihil teneor restituere; Non possum restituere in eodem genere, ergo nec in alio. *Confirmatur.* Qui non potest restituere totum quod debet, tenetur, secundum omnes, restituere partem quam potest : ergo qui non potest reddere æquinions, tenetur reddere quod possibile est sive in eodem genere sive in diverso , modo inde non mullo magis gravetur restituens quam læsus.

Instant. Qui debet summam pccuniæ, ct non habet neque pecuniam neque aliquid aliud pecunia aestimabile, non tenetur restituere in alio genere, sed liber est ab omni restitutione : ergo similiter in noslro casu,

R. N. consequentiam. Disparitas est,quod qui nunc non habet pecuniam aut aliquid pecunia aestimabile unde restituat, possit habere in posterum : unde non solet exigi restitutio in alio genere. Si tamen exigeretur puta in honore aliquo aut aliqua submissione, quando nulla est spes restituendi in proprio genere, credimus conformiler ad D. Thomarn hic ad 1 et 2, quod deberet eam compensationem scu satisfactionem praestare.

Altera disparitas est, quod pecunia sit jure gentium constituta ut sit mensura omnium rerum temporalium et compensationum : unde qui non habet pecuniam aut aliquid pecunia æstimabile quo restituat, ordinarie liber est, quia non habet id quod solet esse mensura compensationum. Sed qui non potest restituere vitam aut membrum quod abstulit, potest habere pecuniam per quam fiat aliquousque compensatio.

Confirmatur conclusio. Juxta Lcssium ct ejus in hac parte sequaces, vita servi potest pecunia compensari quia pretio æstimatur: ergo et vita hominis liberi. *Prob. consequentia.* Servus et homo liber non differunt natura , sed libertate dunlaxat : atqui libertas qua iste gaudet præ alio, non potest obstare quin ejus vita, sicut vita servi, pretio aestimetur ct pecunia compensetur, siqu(dcm ipsa libertas, utjam dixi, sil pretio æstirnabilis possitque pecunia vendi ct redimi. Ergo.

Obj. 1° Exod. 21 dicitur : Si *rixati fuerint viri, et percusserit alter proximum suum, et ille mortuus non fuerit, sed jacuerit in lectulo; si surrexcril et ambulaverit feris super baculum suum ; innocens erit (scilicet ab homicidio} qui percusserit ; ita tamen ut operas ejus el impensas in medicos restituat.* Referture. 1 *De injuriis* ct *damno,* lib. 5, lit. 36. Ergo laxlens solum tenetur ad damna realia, non ad personalia, alioquin el istorum fieret mentio.

R. N. consequentiam. 1· Quia est argu-

mentum negativum; 2° quia ibidem infra fit mentio damni personalis, *ul patcl cx probatione conclusionis.*

Obj. 2°Secundum jura 1. *Ultima,* IT. De his qui effuderint, et 1. ***If****ac lege,* IT. Si quadrupes, *Liberi hominis corpus nullam recipit astimalionem;* ncc *cicatricum aul deformitatis ulla fit (vslimado.* Ergo.

R. i° ita quidem juxta jus commune servari in foro exteriori, sed non raro contingit in illo cos non condemnari ad restitutionem ; qui lamen ad eam in foro conscientia? tenentur, *ul palel* in iis qui vendendo vel emendo decipiunt alios infra dimidium justi pretii.

R. 2°quod, licet corpus liberum ex natura rei cl per se non possit æstimari ad æquivalens, potest tamen ex rationabili partium voluntate inoralitcr æstimari et appretiari, non secundum absolutam squalitatem, sed ut sit salis arbitrio prudcnlum cl cx consensu partis læsæ ad recompensandam injuriam ipsi illatam : patcl in homine liberoquise ccrio pretio vendit, aul inservo occiso cujus vita pretio æstimalur ct pecunia compensatur.

Obj. 3° *cl simul inslabis.* Corpori et membris lit injuria dum pro illis aliquod pretium pecuniarium solvitur aut exigitur, quia corpus ct membra excedunt omne pretium pecuniarium, cum sint superioris ordinis : sic Herd injuria rei spirituali si aliquod pretium pro ea solveretur aut exigeretur. Ergo.

Λ. 1° non majorem fieri injuriam corpori cl membris quam cum homo se in servum vendit, aut dum pro illis in seno aliquid solvitur. Unde

II. 2° *D. ant.* Corpori ct membris fit injuria dum pro illis auferendis aliquod pretium accipitur aut solvitur, *C. ani.* pro ipsis ablatis, *N. ani.* Disparilas est, quod exigere pretium pro vita aul membris auferendis, sil aestimare pecunia non solum usum, sed ipsam vilæ cl membrorum substantiam , cujus dominium Deus sibi reservavit, et quam prohibuit pro pecunia auferri. Exigere autem aut accipere pro ipsis ablatis, est tantum aestimare pecunia injuriam quam læsus patitur in privatione indebita usus illorum, qui usus ipsius est, est enim vilæ cl membrorum usufructuarius. Sic exigere seu dare pecuniam pro re spirituali tradenda vel oblinenda, csl illi faccrc injuriam; sed dare pecuniam ad propolsandam injuriam qua beneticiipossessori. peditur ab usu sui beneficii, nonestfawh rei spirituali injuriam : *el sic palel nr· '-sio ad paritatem.*

Insl. Homo non est dominus vite aul membrorum, sed solus Deus : ergo non latest pro illis pacisci citra Dei injuriam.

R. ex dictis, hominem non esse quidem dominum, esselamenusufructuarium vite ct membrorum, ct ideo pro injuria quam patitur cx privatione hujusmodi ususfructus posse pacisci.

Obj. 4° Si homicida teneretur restituere pro damno personali, ipso non restituente, ejus hæredes tenerentur restituere, quia hæredes succedunt in oneribus sicut in juribus defuncti : atqui bæredes non tenentur restituere pro damno personali : ergo nec ipse homicida.

Confirmatur. Si homicida morte puniatur, nulla supercsl restitutio facienda pro damno personali : ergo neque si non puniatur. *Paid conscq.* quia per mortem homicidæ fit tantum satisfactio reipublicæ et i parti læsæ, cui proinde restaret salisfaciii facienda, si antea debuisset fieri ; sient restat facienda pro damno rcali.

Respondet Sylvius negando min. quia probabile reputat hæredes teneri ad hanc restitutionem. *Respondent alii neganda maj.* quia sicut injuria est personalis,ita obligatio compensandi est etiam personalis, sicut in restitutione honoris aut famæ,idcoque non transit ad hæredes.

Ad confirmationem, respondetur etiam dupliciter; laudatus Sylvius negat consequentiam el ejus probationem , vullque quod per poenam talionis satisfiat non solum rcipublicæ, sed etiam parti læsæ pro damno personali, etsi non pro damno rcali, quia, inquit, sic patiens reddit vitam pro vita.

Nostcr Serra autem tenet quod per mortem homicidæ satisfiat tantum reip. el non parti læsæ, etiam pro dammo personali, sicque quod pro illo debeat adhuc fieri satisfactio, sicut pro damno rcali, nisi constet partem læsam nullam aliam exigere satisfactionem pro damno personali quam punitionem homicidæ, ut communiter contingit, maxime inter viros nobiles aut honoratos qui poenam pecuniariam solent dedignari pro damno personali.

Obj. 5° Vilæ omnium hominum sunt

rqna'isdignitatis:ergo æqualis pro omni Ousdebct fieri restitutio, quod est absnr dum.

II. D. consequens. Ergo .cqualis pro omnibus debet fieri restitutio si fieret ad æqualilitnn, *transeat consequentia ;* si fiat tantum compensatio quantum possibilis est cl Isatisfactionem partis læsæ secundum aririumviri prudentis, *N. conscq.* Etenim unus potest satisfacere in pecunia, alter in fi norc tantum. Similiter polest uni satisfieri per honorem aul per bona spiritualia, imn per pecuniam el e contra. Unde dixil S. Doctor, hanc compensationem debere furi, *considerata conditione utriusque permit secundum arbitrium boni viri.*

j II. — *Dc restitutione damni realis ex homicidio, ct quibus debeat Jieri?*

Damna causata cx vulnere lelhali, quædam antecedunt mortem , ul impensæ in chirurgos, medicamina, alimenta pretiosiora, lucrum cessans usque ad mortem, etc. Quaedam sequuntur mortem, ct ea sunt quæ non occisionis inferuntur aliis personis i|$iconjunctis, ut uxori, filius, etc.

Dico 1° Indubium est omnia damna realis quæ cx injusta alicujus occisione aul Asione obveniunt, sive mortem antecedant 'ivesequantur, csseaboccidcntcaullædente restituenda; quia est omnium illorum causa efficax. Id etiam verum puto cum Ethica amoris post Petrum Navarra ct alios, de ihmnospiriluali satisfactionum quasoccisus erat verisimiliter facturus si vixisset; quia homicida est causa illorum damnorum perinde ac temporalium. Hæc autem ultima restitutio fieri debet per preces, sacrificia, deemosynas, etc. secundum æstimalioncm verisimilitudinis, ut dicam infra dc damnis temporalibus.

Porro obligatio hæc omnia damna rcalia restituendi transit ad hæredes homicidæ si antequam restituat moriatur, etiamsi extremo supplicio fuerit addictus, juxta tamen vires hæreditalis, quia hæreditas transit cum onere. Dico, *etiamsi extremo supplicio [ueriladdictus ;* quia,quidquid dicant aliqui, per extremum supplicium satisfit quidem justitiæ vindicativæ ct rcipublicÆ, at non justitiæ commutativæ et parti læsæ, *altem quoad damna rcalia. Contingit tamen quandoque quod pars læsa sistat in vindicta publica, et ulteriorem satisfactionem non exigat, quo casu liberi sunt hæredes a restitutione.

Quod si homicidæ hæreditas fisco addicatur, id quod post expensas factas in apprehensione homicidæ el ejus processu supererit, tenebitur illud in satisfactionem partis læsæ aut hærcdum applicare. Quantum vero ad damnum personale, jam dixi probabile esse quod pro ipso satisfiat per mortem homicidæ , vel quod sit injuria mere personalis, cui satisfaciendæobligatio utpote etiam personalis non transit ad hæredes. Sed difficultas restat quibus post mortem occisi hæc damna sint restituenda. Pro quo

Dico 2° Omnia damna rcalia mortem antecedentia sunt restituenda ad æqualitalcm, vel ipsi læso morituro, vel cuivis ejus hæredi sive necessario sive non necessario, sive abintestato sive cx testamento ; quia hæres quicumque succedit in omnia jura defuncti : atqui defunctus habebat jus strictum et acquisitumadeompensationem omnium damnorum rcalium mortem suam antccedcntium. Ergo.

Itaque illius hæredibus quibuscumque sunl restituendæ expensæ faclæ in curando vulnere pro chirurgis, medicis, medicaminibus, alimentis, deductis tamen expensis quas fecisset pro sustentatione ordinaria, lucrum cessans cx impotentia exercendi negotiationem vel artem quamdiu vixit. Neque hic potest deduci aestimatio laboris, alioquin sæpc nihil esset restituendum, cum plerumque lucrum non superet æstimalioncm laboris ; aliunde opifices labori assucti libenter illum suscipiunt, ncc inde se reputant gravatos. Item restituendum est damnum si quod emerserit in propriis bonis, eo quod læsus iis invigilare non potuerit; item summa pecuniae, si dcca fuerit conventum inter partes, aut ad eam reus fuerit a judice condemnatus: cl quia habent hæredes jus actionis dc injuria, possunt pecuniam recipere ul actioni cedant.

Dico 3u Omnia damna rcalia mortem subscquenlia sunt restituenda non secundum æqualitalcm, sed secundum moralem aestimationem , solis hæredibus necessariis, scilicet filiis, parentibus et uxori, non hærcdibus voluntariis quales sunt fratres aut alii consanguinei.

Probatur prima pars. Tunc urget restitutionis obligatio, quando quis injuste læsit

alterum in bonis propriis : ataui hæredes necessarii læduntur in bonis propriis quando lædilur is cujus sunt hæredes necessarii : ergo. *Prob. min.* Paler respectu filii est quoddam totum, filius voluti pars, vir cl uxor sunt una caro; ita ul censeantur moralitcr una persona : ergo qui injuste lædit unum ex istis, lædit ct alterum in propriis.

Prob. secunda pars, quæ est communis contra Franciscum Henno. quamvis ipse immerito dicat esse paucorum. Si horum damnorum restitutio deberet fieri hæredibus voluntariis, ideo esset quia succedunt omnibus juribus defuncti : atqui hæc ratio nulla est: ergo. *Prob. min.* Defunctus nunquam habuit jus ad istam restitutionem, siquidem ejus obligatio per ipsius mortem tantum orta sit : ergo. Et ideo neque ex ea ratione probavimus restitutionem debere fieri hærcdibus necessariis, sed quia lædunturin propriis per occisionem defuncti, quod non polcsl dici de hærcdibus voluntariis qui non censentur unum cum illo.

Dices cum laudato Minorita. Defunctus ante mortem poterat pacisci cum homicida dc illis damnis, imo et illa condonare: ergo habebat jus in illa. Insuper per fictionem juris hærcs repræsentat personam defuncti : atqui defunctus si viveret haberet jus ad illa : ergo habet ejus hærcs.

R. ad primum, N. consequentiam. Quod enim defunctus ante mortem potuerit pascisci de illis damnis ea condonare, non erat ratione juris quod habebat in illa; sed quia hæc damna non subjiciebantur restitutioni nisi ratione injuriæ quam ipsi passus erat contra voluntatem : unde hoc ipso quo ille remittit injuriam, nullum jus restat haeredibus ad hanc restitutionem. *Ad secundum, il.* hærcdem voluntarium rcpræscnlare personam defuncti, quantum ad jura duntaxat quæ habebat dum viveret.

Dixi hæc damna esse restituenda hærcdibus, *non ad æqualilatem ;* quia certo sciri non potest quantum occisus vixisset, quantum lucratus fuisset, aut forte perdidisset. Debet ergo hæc restitutio fieri secundum moralemæstimationem,altcndendoadconditionem occisi, an esset juvenis an senex, an robustusan infirmus, an simplex artifex aulmercator, jurisconsultus, medicus,etc., an in arte vel negotiatione peritus aut imperitus, vigil aul segnis, an non tantum consumebat quantum lucrabatur, an non familiæ onerosus potius quam utilis; item attendendo quod lucrum in spe non a quivaleat lucro in re.

Debet itaque homicida secundum hanc moralem æstimationem restituere hæredibus necessariis quidquid cx occisione patiuntur detrimenti, non solum in victu et amictu, ut quidam volunt, sed etiam in statu conservando vel augendo; ita quod si occisus esset mercator valde industrius, aut advocatus peritissimus; si officium adm> dum pingue possidebat, et in hisaulsimilibus ultra expensas familia; lucrabatur atque quotannis reditus suos augebat. Item si familia aut vidua amiserit litem quan imarito vivente cl agente lucrata fuisset: hæc, inquam, ct similia sive damna sire lucra cessantia moraliter prudentum judicio æslimata, refundenda sunt hærcdiboj necessariis ab homicida, quia illorum et causa injusta.

Nec refert quod occisos cis non deberet hæc omnia cx justitia ; quia secundum piares, neque necessaria victui ct amictuipsis debet ex justitia , sed tantum cx pietate,ct tamen secundum omnes sunt illis restituenda ; quia lædendo occisum, ipsos læsitin propriis, ut dictum est supra ; quod verum est non solum de alimentis, sed ctiamde omnibus aliis sive lucris ex morte l'Md' ipsis cessantibus, sive dc damnis inde illis emergentibus.

Attamen expensæ funeris, secundem communem sententiam contra Navar. non sunt refundendae, quia aliquando orantiaciendæ, ct ideo bine non gravantur hærodes ; nisi forte occasione mortis praematura , puta, quod in loco dissito occisus fuerit , majores essent faciendæ ; quo casu homicida tenetur ad auctarium.

Dico 4° Facta sufficienti restitutione hærcdibus necessariis, homicida nihil tenetur restituere creditoribus occisi, sed tenentur ipsi haeredes.

Prob. 1° Creditor non habet jus in debitorom occisum, nisi in quantum se extendunt bona quæ aut actu habet aut verisimiliter habiturus crat:crgo, homicida restituente hærcdibus bona quæverisimiliterhabilurus erat, nihil restat restituendum eredilori.

2· Actio occisi adversus homicidam tran- n manai sit immediato in suos hæredes ot non inore- ; ergo homicida directe et imme-

diile obligatur hærcdibus : ergo satisfacit obligationi restituendo illis. Creditor lokmab eis repetere potest debitum cl in B» habet actionem; quod si ipsi non restituant, nihil in hoc influit homicida, proinde non est ipsi imputandum, sed hæredum iniquitati.

Verum si contingat quod non sint hæredes necessarii quibus fiat restitutio, nec occisos relinquat bona sufficientia ad solutionem debitorum, quibus tamen, si viveret satisfaceret vel ex censu vilalitio, vel ex officio, vel ex tidei-commisso, quæ omnia cessant per ejus mortem : lenelurne in hoc casu homicida restituere creditoribus ?

Conveniunt auctores quod si homicida debitorem occidisset ea intentione ul creditor suo debito frustraretur, teneretur ipsi restiluere; quia tunc peccaret contra justitiam etiam respectu creditoris. Sed quid, seclusa hac intentione, quæ raro contingit? Homicidam etiam obnoxium esse restitutioni creditoribus faciendæ, *affirmant* Scolus, Molina, Mastrius , quos citat el sequitur Henno; item Layman , Ilcnr. a S. Ignat. dSporer;quia qui per vim et injustitiam impedit aliquem a consecutione boni, maxitncex justitia ipsi debiti, tenetur illi restituere, ut docuimus supra a. 12 dc reslit. atqui homicida per veram vim cl injustitiam impedit creditorem a consecutione boni ipsi debiti ex justitia : ergo. Propter hanc rationem hæc sententia probabilitate non carei.

Ktgant tamen Solo, Bannes, Sylvius, Lessiuscl alii. 1° Quia per accidens obvenit damnum creditoribus ex homicidio : non enim actio occisionis csl ex natura sua vel otplurimum ipsis damnosa; quia ut plurimum vel nor· sunt credilorcs, vel si sint, ipsis satisfit per restitutionem factam haeredibus, ul dictum csl, vel occisus relinquit bona sufficientia, vel saltem cautionem ; ad hæc enim attendere solent creditores dum contrahunt; quod si neglcxcril creditor in asu, sibi imputare debet et non homicidæ qui tam procul prospicere non tenebatur cx justitia. Ergo.

2° Homicida non violat justitiam respectu creditoris : ergo non tenetur illi restituere. *Prob. ant.* Creditor non csl ita conjunctus debitori, ut habeat jus juslitiæ in quemcumoue ne iusum debitorem occidat. ct censeatur læsusm propriis si imitatur (lenitor, ul dictum est de hærcdibus ncccssariis : ergo. *Prob. ani.* Creditor non est conjunctus debitori nisi per accidens ct modo civili per contractum , quomodo innumeri possunt ipsi conjungi : alqui absurdum lord quod omnes q*.i cum debitore contraherent , haberent jus juslitiæ in quemcumque ne ipsum occidat, el censerentur laesi in propriis si læderelur is quocurn contraxerunt : ergo.

Confirmatur. Jus voluntarie contrahentium non acquiritur in invicem, nisi ea conditione ut maneat pendens a periculis vitæ et bonorum utriusque contrahentis : ergo neuter habet jus juslitiæ ne alter a quocumque occidatur aul spolielur; nisi, ut dixi, id fiat ex intentione nocendi.

3° Neque in foro exteriori, quod est custos juslitiæ, datur actio creditoribus adversus homicidam ; neque in foro interiori solet interrogari homicida de creditoribus neque communi hominum judicio ccnsctur homicida creditoribus obligatus, neque talis obligatio videtur usu recepta, ulex ipsis adversariis fatentur Layman et Sporcr. Ergo.

Ilæ autem rationes etiam militant de pauperibus sive consanguineis sive extraneis, quos occisus ex charitale alebat, et α *fortiori* quia cum occisus non tcncrelur cos alere ex justitia, ac proinde ipsi non haberent jus strictum ad illas eleemosynas, per occisionem non est violata justitia erga illos.

Ad rationem autem in oppositum quæ etiam pro islis pauperibus militat, *respondetur* principium assumptum in majore esso inlclligcndum dunlaxal dc eo qui perse vel ex intentione impedii, vel eo modo vim adhibet ul censeatur velle nocere; non vero de omni eo qui quovis modo vel fine alio impedii per vim , alioquin sequeretur in nostro casu quod homicida teneretur restituere non solum creditoribusct pauperibus quos occisus ex charitale alebat, sed omnibus quibus gratificari solebat, imo omnibus qui ab eo aliquod benefactum sperabant, quia hos omnes per veram vim impedit a consequendo bono conferri solito vel sperato. Hoc autem videtur absurdum cl nemo admittit. *El ratio csl;* quia, licet habeamus jus strictum a natura nequis vim vel fraudem adhibeat eo fine ut nos impediat a bono consequendo, vel eo modo ut censeatur vello nobis nocere, non tamen habeamus tale jus ne vim vel fraudem adhibeat alio fine vel modo, puta, ut sibi prospicial

vel alteri iértîo noceat, quârrivis iride cdh- lingat prætcr éjusintehiibrierii ul iinpedia- rriUr ab alicujus boni côÜSëciiliohë. Sic v. g. jus slriclüm habeo he Cains vim vel frau- dem adhibeat ut me irtipediat a consecd- liohe beneficii, ita quod sic impédiehdo iii- juriam proprie dictam mihi faciat, tenea- (urque mihi restituere : at non habeo pari- ter jus ne ex ira vel odio occidat collatorem a qüo sperabam beneficium ; unde non cen- setur milii facere injustitiam ptoprie dic- tam, nec lfenelur mihi restituere : sicque appreherldit sensus cominunis hominum. Aliquid similo contingit in contractibus : metus injuste incussus ad extorquehdtim consenstiln irritat contractum, non irritat vfero si propter alium finem incutiatur.

Repones. Intentio nihil mutat in opere extorno : atqtii seclusa intentione mihi no- cendi, opiis externum non est [mihi injus- tUiri secundum nos : clgo hec ea posita erit mihi iiijustum; quod non admittimus. EHid.

R. Ar. *conseq.* Ul enim opus cxterrilim quod dé Se est injUslurii, mihi fiat injus- tum. quod antea non oral, nori est nOcesse quod mutetur in se, sed sufficit quod con- tra ine dirigatur. Quia Ia per hoc violatur (Us quod habeo ne quis mihi per injustos rtiOilos nocere intéhdat. 2- Quia damntim quod mihi inde sequitur, censctür opërahti voluntarium, quod non esset seclusa inten- tione mihi nocendi.

Objicies insuper specialiter pro credito- ribus. Per homicidium impeditur jus cre- ditorum , sicut jus hæredum necessario- rum : atqui homicida tenetur restituere hæredibus necessariis : ergo ct creditoribus.

R. N. maj. Jüs enim hæredum necessa- riorum lædilur in propriis, ut diclüm est, non jus creditorum. Insuper jus credito- rum , ut etiam dixi, sic acquiritur ex libero contrahentium consensu, ut maneat pen- dens a poricülis vitæ et bonorum debitoris ; non sic jus hæredum necessâriorUin quod csl in natura fundatum, debelque ideo esse lutum.

Insl. Debitor sc habet ad instar hypolhe- cæ : alqui qui destruit hypothecam icnelur de damna. Ergo.

R. N. maj. Debitor enim non obligatur secundum sc ul hypotheca unde vendi non potest, sed ratione nonorum quæ habel aul habiluius est . quæ si non suihcianl | solvendis debitis, fiiipdtel sibi crédităt ta | non ctiravit catilioneih.

§ III, — *Utrum omnis hohiicidu^elfnBtltatDf^ justus teneatur ad profatas reiütdlienal*

Resp. negative. Stititénlm quidam casa excepti.

i® Non téhclur si iæsuà antemorlemre- mittat omnia damria. Ita communius cero Sbto, Banne, Lcssiofct aliis. *Halio* hæredibus hæc damria noh debent resti ul, nisi vëi quia succedtiiit jure occlsi, q.< spectat dairiha antecedentia morterri, c. jtiri durn ipse adhuc viVens cedit, ilul'i remanet hæredibus : vol quia, uldictiimt' hæredes censentur læsi ih persona occisitr, qiiam in parte sui, quod special damna ?- quenlia mortem : atqui hoc ipsoquoict- siis rehiisil injuriam et damna, non cm· tus amplitis læsus, proindeque hecipa.; hæredes censentur ampliuSlæsi : ergo ni- lum eis rcnianel jusad dariiria.

Dices. Pater leitclur ex justitia àlêrèh- rniliam, si indigcat : ergo saltern inhocci-r ejus remissio vel condonatio erit invalidi.

R. i^multos negare antecedent, volooly.·. pareritcin teneri solum cx pietate alert l· miliairi dum indiget.

R. 2° *Dalo anl. N. conseq.* Qma dbligïlii âlciidi familiam nori afficit hoc vol illudb- num ih particulari, rice illius doniihium;.- fert a patre : Unde si pater prodigedissip bona sua, valide dissipat licet illicite, neci»· itetur tiliis restituere, remanente tamen? · per obligatione providendi. In nostro eij casu, remissio foret illicita sed valida.

Dixi, *si læsus réiiiiillal omnia* (farw. quia non sUtficil quod moriturus dicat * condonare inimico, aut quod réconciliât» nem ipsi exhibeat; hæc enim inlelligunlor dc offensa taritum et de injtiria, noil vero di damnis rcalibUs, nisi exprimantur.

2° Qui rogantem aulconsentientem l»!it vel ~~occidit~~, ad ntilLirh restitutionem ~~est~~ cl- noxlUs, quia scienti et Volenti non lil In- juria.

3° Qui provocatus lædil aut occidit prove- cantem, nihil etiam tenetur restituere; qui provocans censetur cedere juri suo. Nec re· fert quod intendat occidere cl non occidi; hoc ipso enim quo provocat alterum, conce· dit illi facultatem agendi conlraipsum totum quod potest. Similiter si duo se i.iuluo pr> vocent, cl libero consensu descendant in

irrnatn, neuter tenetur alteri restituere , quiaitlerqiic censetur renuntiasse juri suo.

Restat diilictlilas dc injuste invaso ad mortem, (|ui occidilinvadentem. Equidem constat qiiod si servet moderamen inculpatite tutelæ , ad nihil teneatur, quia non esi injusta occisio Si autem non servet moderamen, communis sententia uncet quod teneatur, quia tunc est injusta occisio. Quidam, ul Soto, Sylvester ct alii, existimant nonlcneri ad totum damnum,sed ad parlent secundum proportionem excessus, quia sic invasus longo minus peccat quam qui sponte invadit. Mihi autem videtur valde probabile quod ad nihil teneatur; quia, ul dictum est, provocatus ad nihil tenetur, quia provocans censetur remittere : alqui invadens censendus est etiam remittere ; hoc ipso enim quod invadit, sciens et volens se exponit periculo mortis et damnorum, cum probe sciat invasum nihil non lentaturum adversus ipsum, et ipsi esse difficillimum senaremodcramen;scicnliautcmel volenti non lit injuria. Ilamccum sentiunt Ethica am.Sporcr et alii.

APPENDIX i.

De obligatione restituendi ex homicidio spirituali, seu lusione in spiritualibus*

Bonum spirituale hic sumitur pro eo quod conducit ad salutem, vel immediate, utgratiact virtus, quæ amittuntur per peccatum; vel mediale, ul status religionis.

j J. — ***De obligatione restituendi cx inductione ad***

Dico i° Qui solis suasionibus, precibus «utexemplo absque vi vel fraude , induxit aliquem ad peccatum quod non est contra justitiam, non tenetur ex justitia ad restitutionem. Quia sic inductus sciens ct volens peccat ; scienti autem elvolenti non fit injuria. lia communiter contra paucos antiquos. Quidam excipiunt superiorem ; sed non videtur magis obligatus cx hoc capite quam particularis ; cum tali inductione non faciat injuriam subdito, qui, ut suppono, sciens el volens peccat ac si non esset abditus. Tenetur tamen aliunde, nimirum fxollicio, proimleque cx justitia, procurare salutem subditi.

Dixi 1 *,ad peccatum quod non est contra faliliam ;* quia si inducas aliquem ad pectandurn conlia justitiam, puta , ad furandum, quamvis ip.ei restildere. non tenearis, teneris tamen restituere illi a quo furatus est, quia illi* est invitus* *Patel ex didit* dc teslil.in genere.

Dixi 2°, *non lenetut cx justitia;* indubitlm est enim ipsum teneri ex charilate et præccpto correptionis fratemæ, preserlim si induxit illum qui non erat paratus peccare. An tenealur sub mortali, dicam infra.

Dices 1° Gravius peccat qui inducit alium ad peccandum qui aufert ab ipso bonutn temporale : alqui iste tenclur ad restituendum : ergo et ille.

ft. N. conseq. Quia obligalio rcslituetidi non oritur cx giaviiale peccati, sed ex violatione jusliliæ ; in secundo autem casu violatur, quia ah invito bontim temporale aufertur, secus in primo.

Repones. Si qui inducit alium ad peccatum non violaret justitiam, ideo esset quia inductus voluntarie consentit : atqui hæc ratio nulla est : ergo. *Prob. min.* 1° Qui solvit usuras, voluntarie solvit: atqui tamen usurarius violat justitiam cl tenetur restituere. 2° Qui vi vel fraude inducitur ab peccatum , voluntarie consentit, alioquin non peccaret : alqui tamen sic inducens violat justitiam cl tenetur rcsliluere, ul dicemus modo. 3° Qui volentem occidit, peccat contra justitiam el tenetur restituere. Ergo.

ft. N. min. Ad primam probationem , D. Qui solvit usuras, solvit volunlarie simpliciter el involuntarie secundum quid, C.voluntarie omnino, *N.* Nollet enim solvere si aliter suæ necessitati succurrere posset. Ad *secundam, similiter D.* Inductus vi vel fraude ad peccatum, consentit volunlarie simpliciter el involuntarie secundum quid, *C.* omnino volunlarie, *N.* Si enim vis aut fraus qua lædilur ejus libertas abesset, non consentiret, ut supponitur ; qui autem sibe vi vel fraude consentit, in nullo læditlu, t' omnino voluntarie consentit. *Ad tertiam.* Qui volentem occidit, non violat jusliliam respectu illius, sed lanium respectu Dei cl reipublicæ, qtiibus solis proinde restituere tenetur, non consentienti.

Dices 2° Exod. 22 legitur : S» *seduxerit quis virginem nondum desponsatum, dormit ritque cum ca, dotabit cam et habebit eam uxorem.* Ergo inducenti ad peccatum sine vi vel fraude incumbit obligalio restiluendi.

A'. id præcipi non in restitutionem .

in poenam delicti, vel ibi agi de seductione fraudulenta.

Dico 2° Qui vi, metu, vel fraude induxit eliquem in peccatum , tenetur ex justitia amovere vim aul fraudem clipsum pristinae libertati restituere : non tenetur tamen cx justitia ipsum revocare ad poenitentiam, sed cx charitatc tantum, quæ equidem strictius cum obligat quam si non induxisset.

Probatur prima pars, quæ est communis. Unicuique a natura jus strictum inditum est ne quis cum circumveniat vi vel fraude, quia vis ct fraus inducunt aliquid involuntarii, proindeque lædunl libertatem naturalem hominis : ergo qui inducit aliquem ad peccandum vi vel fraude, violat jus illius, el consequenter tenetur ad restitutionem, nimirum restituendo illum libertati quam læsit.

Unde inferes , eos qui suaserunt aliquid tanquam licitum quod est illicitum , puta, contractum ut justum , cum sit usurarius ; susurrones qui falsis relationibus discordias inter amicos disseminarunt ; hærcsiarchas aul alios qui falsam doctrinam in materia fidei vel morum tradiderunt, teneri cxjustitia sic deceptis falsilalem delegere ct veritatem aperire. Quod etiam verum csl quamvis ex ignorantia invincibili falsum suaserint; quia , licet pro tunc non peccaverint, cl damnum spirituale causatum non fuerit ipsis voluntarium, fieret tamen nunc voluntarium , si advertentes causam damni a se positam, eam non revocarent, sicut si quis inadvcrlcntcr ignem in messem injecisset, imputaretur illi damnum, si dum advertit ignem serpentem, non exslingucretsi potest.

Dices. Qui vi vel fraude inducit aliquem ad peccatum, non csl causa sufficiens ejus peccati, juxta illud S. Thomæ 1, 2, q. 75, a. 8 , ad 3 : « Spiritualis mortis nullus potest Desseallcri causa perse sufficiens; quia *u* nullus spiritualiler moritur nisi propria » voluntate peccando. » Ergo.

N. Ut quis subjaceat oneri restitutionis, non est ncccsse quod sil per se causa sufficiens cl adæquala damni, sed sufficit quod efficaciter concurral ad illud, ul paid in duobus asportantibus furtum , cui asportando unus non sufficeret ; qui autem vi vel fraude inducit aliquem ad peccatum, efficaciter ct modo injusto concurrit ad illud, m quantum esi causa cur alter aliquo modo invitus consentiat in peccatum.

Probatur secunda pars conclusionis,φii csl Solo. Sylvestri, Sylvii et aliorum. Quando vis aul frauscslsublata, cessat injurii, el inductus suæ libertati restitutas, potest per Dei gratiam a peccato resurgere;erçoj non resurgat , imputandum est soli fje voluntati ac maliliæ, non alteriusinjun* quæ amplius non est.

Confirmatur. Qui, suæ libertati ratitus , videt se posse resurgere el tamen·.- vult, censetur condonare damnum sibi ilatum ex præccdenlc inductione,el restitutionem remittere : sicut si res tua fu: ablata , esset in conspectu tuo reposita, ul facile eam posses recuperare, ellam»: nolles, censereris eam babereprodereli ‹ et restitutionem condonare : atqui neri tenetur ex justitia restituere illi qui c · donat damnum. Ergo.

Si tamen contingeret quod vi vel fraul-: tua inductus ad peccatum contraxisset tenacem peccandi habitudinem ct grav resurgendi difficultatem , arbitrer quodin hoc casu tenereris ex justitia conari s<w- dum posse el mediis mox indicandis juw ul vincat hanc difficultatem, cl vere portons ad gratiam redeat, quia fuisti injusta causa hujus impedimenti quod non auferlur ablata vi vel fraude.

Tertia pars conclusionis constat. Quii æquilas naturalis exigit ut qui auctoris! mali allaboret præ cæteris ul emendetur: ergo saltem cx lege charilatis specialiter tenetur qui alium induxit ad peccatum, ipsum revocare ad poenitentiam. Id auler præslare debet consiliis, adhortationibus, suasionibus in quantum potest efficacibus, cl fusis ad Deum precibus per sc vel per alios, aliisque mediis prout prudentia su. geret. Virum vero hæc obligatio chanlatis sil sub peccato mor tali, non putat Lcssiw post Navarrum ; quia, inquit, chantas nev obligat sub mortali ad correptionem, nis in necessitate quando cl alii obligantur: ergo, Esto præ cæteris, non tamen sub mortali obligatur.

§11. — *De obligatione rextiluenili propter* ef«.- *tionem a religione,*

.Suppono 1 ° cum nec peccare necadullar. 11 slitulioncm teneri, qui justa de causa avocat candidatum aut nov ilium a religione,ut si religimii esset ineptus, si ejus opeinfr grant parcntcsaul respublica,si majora boni

posteret in sæculo quam in monasterio, ii in eo non vigeat disciplina regularis, etc. quia nemini facit injuriam, quin potius bonum opus præstat.

Suppono 2° eos graviter peccare et « anathemati subjici, qui sanctarum virginum > vel aliarum mulierum voluntatem veli ac- > cipiendi vel voti emittendi quoquo modo p sine justa causa impedierint. » Ita conc. Trid. sess. 25 *dc Regular,* cap. 18. Similiter sancta synodus ibidem « Anathemati sul>- >jicit eos qui quocumque modo coegerint i aliquam virginem, vel viduam, aut aliam jquamcumque mulierem invitam, prælcri>quam, in casibus injure expressis, ad » ingrediendum monasterium , vel ad suspcipicnduin habitum cujuscumque religiotnis, vel ad emittendam professionem; jquique auxilium vel favorem dederint, «quique scientes eam non sponte ingredi p monasterium, aut habitum suscipere, aul > professionem emittere, quoquo modo eip dem actui vel praesentiam, vel consensum, pvcl auctoritatem interposuerint. »

Circa quod decretum observant theologi le, in eo agi dc coactione vel avocatione mulierum tantum cl non virorum ; quia quamvisquæ dicuntur de viris injure, sæpe extendatur ad mulieres, ul in canone *Si quis, suadente diabolo,* eo quod nomen masculinum cx usu ad utrumque genus extendatur; secus tamen propter oppositam rationem, quando csl sermo de mulieribus in particulari.

20Aidclurco decreto sub excommunicatione prohiberi ne cogatur aliqua mulier ad simplicem ingressum monasterii, etiam ul ibi vivat in habitu sæculari ; quia concilium distincte tria membra numerat, scilicet ingrediendi, suscipiendi habitum, cl profitendi, ita ut clausula, *exceptis casibus in jure expressis,* videatur addita pro primo membro; quia secundum jura mulieres possunt in pœriam vel ad cautelam cogi ad monasterium ingrediendum, nunquam vero ad suscipiendum habitum vel professionem emittendam. His suppositis,

Dico 1° Qui solis precibus aul suasionibus sine vi vel fraude avocat a religione volentem ingredi vel profiteri, ad nullam tenetur rcstitjitioncm, quia nemini facit injuriam, non candidato seu novitio, quia sciens ct volens deserit religionis propositum, scienti autem ct volenti non iit injuria ; non religioni, quia religio ante professionem non habet jus strictum ad <*andidatum seu novit'um , etiamsi solo simp/ici ad eam profitendam esset adstriclus.

Qui vero vi vel fraude prædictum avocat, tenetur el illi el religioni restituere, quia utrique facit injuriam : 1° ipsi candidato seu novitio , quatenus eum decipitaul cogit invitum; quapropter debet removere fraudem vel metum, cumque suæ libertati restituere; 2° religioni, quia religio haliet jus strictum nc per vim autfraudem aliosvc similes modos injustos quis impediatur ab ejus ingressu vel professione ; cl ideo avocansteneturrcslitueremonastcriodamna aul lucra cessantia quæ cx tali avocatione patitur, non quidem secundum æslimationem totius boni sperati, sed secundum æslimalionem spei, attentis omnibus secundum arbitrium viri prudentis, v. g. firmitate vel inconstantia voluntatis in novitio , ejus industria , genio aliisvc talentis, fulura hærcdilalccx familia cl similibus.

Petes utrum, sublata vi vel fraude, si avocatus non vult redire ad monasterium, aut si monasterium non vult amplius cum recipere, avocans teneatur adhuc ad aliquam restitutionem?

R. Si monasterium nolit amplius avocatum admittere propter avocationem , quia nempe monasterium abdicavit, avocans tenetur restituere mulieri quo poterit modo avocato omnia damna sive spiritualia sive temporalia quar inde incurrit, quia fuit illorum causa injusta. Si vero monasterium propter aliam rationem avocationi impeclinentem; nolit amplius avocatum admittere, non tenetur avocans de damno , quia non est illius causa. Similiter, si, subsistente vi vel fraude, avocatus contraxit impedimentum insuperabile, puta matrimonium , tenetur utrique, avocato ct religioni, damna reparare, quia fuit illorum causa. Item si ratione fraudis aul vis illata;; avocatus mutaverit animum , tenetur de damno saltem erga monasterium , quia illius fuit causa ; secus si ex alia causa mutaverit animum. Hucusque dc avocati illius qui nondum religionem professus ; jam dc avocatione professi.

Dico 2» Qui vi vel fraude abducit profes sum a religione, tenetur cl illi el religioni restituere ; *palet ex dictis pro secunda porte conclusionis* præcedenlis ; el quidem a /br·

bon , cum religio habeat post professionem jus in suum religiosum. Tenetur ergo abducens restituere abducto pristinam libertatem , remota vi vel fraude ; religioni autem tenelur restituere damna si quæ patitur ex absentia sui religiosi. Quod si, ablata vi vel fraude, religiosus non redeat, abducens non videtur amplius teneri ad damna sequentia, quia non ipse est illorum causa , sed religiosus qui non vult redire.

Dico 3° Qui vero absque vi vel fraude abducit professum a religione, non tenetur illi restituere , quia scienti et volenti non iit injuria ; neque probabilius ipsi religioni, saltem quoad damna realia. Hæc secunda pars quæconlroverlitur, est Bannes, Salon , Pesantii, Petri Navarr. quos citant et sequuntur Sylvius et Lcssius, contra plurcs alios.

Probatur. Qui cooperatur alterius peccato quod non est contra justitiam, non tenelur ad restitutionem , si aliunde nihil injustitiæ immisceatur in ejus cooperatione ; atqui quod professus non operetur in utilitatem monasterii, non peccat contra justitiam claliundeabducens seu dissuadens laborare, nullam aliam injustitiam committit , cum absit vis aul dolus. Ergo. *Major videtur evidens.* Si enim agens principalis et immediatus non peccat conira justitiam , qua ratione agens minus principalis et mediatus qualis est consulens peccaret contra justitiam ? J/ïnor *est etiam communis, eladmitlilur ab adversariis ;* quia religiosus, vi voti tantum el religionis, aut eliam ad summum vi juslilis legalis , non tamen ex justitia commutaliva, tenetur laborare in utilitatem conventus ; non enim religio possidet professum sicut dominus mancipium in bonum suum temporale, sed ul pater aut mater lilium m ipsius bonum spirituale. Unde, sicut non laborans in domo palris non tenelur ad restitutionem , ila el professus non laborans in monasterio, a nemine obligatur ad restitutionem.

Ul itaque tollatur æquivocalio, concedimus quod religio habeat jus strictum in operas sui religiosi facias, quia quidquid acquirit monachus, monasterio acquirit; ita ul si abducens consulat cas auferri, teneatur ad restitutionem , at vero non habet jus strictum ut liant. Sic pater habet jus stncluni in bona lilii profecti (ia, cum sunt de facto acquisita, non tamen habet jus strictum ut lilins hæc acquirat, sic, ulUneatur lilins restituere si non actpinl. Et *his solvuntur preveipua objerljimet.*

Dices tamen insuper cum Francisco lienno. *Dato* qnnd reljgiqsqs non teneatur n justitia laborare pro utilitate monasterii, religio tamen habet jusslrjclpp) ad lucre r, in spe seu fiiturum, pst enijq priplio atimabile et a religione yendibilp : atqui i»b stricto jure ad lucruin iq spe eam privat qm professum abducit eliam sine vi vel fraude: ergo violat justitiam et tenelur ad restitolionem.

/L *1° retorquendo argmncntum.* Pauper habet jus slrictum ad eleemosynaip in spe habendam ab eo a quo solet accjperc, ant qui decreverat illi dare; est enim jus illo! prelio æstimabile et a paupere vendibile: atqui isto jure ad eleemosynam in spe pauperem privat qui eleemosyna collatori absque vi vel fraude consulit ut non det eleemosynam , vel ut det alteri : ergo talis consulens violat justitiam el tenelur ad restitutionem ; quod tamen negat theologusFranciscanus, quæstione immediate sequenti. Idem dic de illq qui suadet parentibus ot quod uni oχ testamento reliquerant, alteri relinquant ; aut consulit collatori ut det beneficium alteri quam illi cui dare decreverat, el pluribus aliis similibus. 2’ Jpsfireligiosus sponte abductus aut nolens operari, principalius aut immediatius privat religionem isto jure ad lucrum, quam simpliciter consulens : ergo tenetur ad restitutionem; quod non admittit sententia opposita. Quod si iste non teneatur, *a fortiori* non tenetur qui simpliciter consulit fugam aul otium, cum non teneatur nisi ex defectu principilis agentis.

Dicendum itaque in his et similibus casibus quod, cum jus ad lucrum in spe sit fundatum involuntate libera operantis vel donantis, neque sit æstimabile nisi dependentor ab illa , qui operari aut dape non vult, nullius jus violat; nec consequenter et *a fortiori* jllo qui simpli^cjtcf suadet ut pro sua libera voluntate non operetur auldonet : undo *sic debet distingui argumentum.* Religio habet jus ad lucrum in spe dependentor a voluntate sui religiosi, *C. irpij.* independenter, jV. *maj.* Similiter *ad nq'norem.* Ajqiji qui ror^uljt fug?m priwl |slo jm e religionem per yqluq^lepi libcraujilhus a quo dependet, *C. piip.* cqnt/j ejus

iolupla|cm , *Neqo min. cl conscqucnliani.*

Dixi, *sailcrn quoad damna rcalia;* quia lbrte jiqs§et concc<|i quod ipsa persona religiosi sit bonum proprium monasterii, in qjjobabet jus strictum ex contractu professjonis : iindcqui eum etiam absque vi vd fraude qbflucil, videtur ex hac parte rio|ar,c justitiam ct teneri restituere : restituet aplciq conando apostatam reducere »1 monasterium, vel alium bene idoneum disponendo cl hortando ad ejus ingressum.

Cæterum neque in hoç casu neque in nlloqlio, sjye vis ycl fraus fuerit adhibita in abductione, sive non, tenelur ipse abdoceqs se religioni mancipare, ut opinati sunt quidam anliqui j quia status religionis tria volq complectens, est summæ perfectionis ct debet esse liberrimae electionis. Aliunde nemo ad cani admitti debet nisi sil idoneus cl a Deo vocalus : cx hoc aulem quod quis alium avocaverit a religione, non sequilur quod ad cam sil idoneus et a Deo vocatus.

Quantum ad alia bona spiritualia sed paturalia, ul sunt potcnliæ animæ. scjenliæ dartos, salis palcl quod qui alteri in istis injuste nocet, teneatur restituere. Unde qui aliquem philtro vel veneno privavit usu rationis vel memoriæ, tenelur restituere non silum pro damnis realibus inde ortis, sed etiam pro damno personali, ul diximus dc Mπl'ρiφ'o.

Dem qui ratione stipendii vel officii eliam palis assumpti , tenelur docere aliquam scientiam vel artem, ut sunl professores scientiarum humanarum, repetitores, artifices, magistri, etc. si male vel negligcnler doceant. tenentur resarcire damna inde provcnicplia. Quod si ex sola benevolentia veleharitate doceant, non lenepturcx nc-(ligentia (nisi forte sirjl impedimento ne candjlali pperius alibi discant): tenentur limen si falsa prq veris scienter doceant, tui eliam cpm animadvertunt sc cx ignoranlia piale docuisse.

APPENDIX n.

Dt eiligntione restituendi ex stupro velfornicafitinf.

Stuprum est dcilqratio virginis. Fornicatio pst congressus sqluli eum solutq corrupta pe qialilia ulriusquc dicemus dum dc Temperantia. Sed quia hæc injuria sicut cl injuria adulterii qiiodarnrpQdo corpus spectat, nunc quærimus de obligatione restituendi ex illa contracta.

Dico 1“ Qui puellam sive virginem sive reputatam talem, aut viduam honestam libere consentientem cognovit, in foro conscicntiæ nihil tenetur illi restituere, quia scienti ct vqlenli non fit injuria ; neqne parentibus si res maneat occulta , non enim tenelur proderc suum crimen : quod si iis innotescat, propter dolorem inde concep-

tum et injuriam irrogatam (habent enim parentes custodiam virginitatis filiæ suæ), tenetur illis satisfacere per veniæ petitionem aut quid simile. Si tandem palam innotescat, et inde infametur familia, tenetur mcliorj quo polest modo famam familiae restituere.

Quidam addunt, ipsum quoque teneri parentibus do augmento dotis, quo puella possit conveniens matrimonium inire, saltem si parentes exigant ; quia , inquiunt, non sola filia habet jus ul honeste nubat, sed eliam id jus parentibus competii : unde licet puella consentiens cesserit juri suo, non potuit tamen cedere juri parentum. Hæc sententia est probabilis. /Equo tamen ad minus est probabile stupratorem ad id non tcncri ; quia parentibus hoc jus non compotit, nisi dependentor a jure cl voluntate libera filiæ, quæ, si velit, potesl manere innupta, aul eliam sibi inferiori nubere: unde cum hæcjuri suo cesserit, jus parentum eyancscit.

Dixi, *in foro conscientia: ;* quia in foro externo corruptor puellæ etiam consentientis condemnabitur vel ad dolem vel ad mulclam, lege sic statuente pro bono communi, ad impediendas corruptiones puellarum, quæ natura sua sunt facile scducibiles.

Dico 2' Qui puellam sive virginem sive reputatam talem, aut honestam viduam invitam cognoverit, tenetur ad omqia damna inde sequentia : quia esi injusta illorum causa.

Censetur invita puella , quando vis infertur aul dolus. Vis autem infertur 1° quando vera el reali violentia opprimitur; 2· quando ad copulam adigitur metu gravi, v. g. mortis , infamiæ, alrocium verberum vel alterius gravis damni a corruptore incusso; vel eliam metu reverentiali. ut si corruptor sit superior, lutor, vir magnæ aucpjrilatis cui puella nihil audeat recusare.

Quidam addunt importunas preces ; sed verius videtur quod preces importunae sola?, sino minis aut metu reverential!, vel nisi eas comitentur amplexus, oscula , tactus quibus excitata puella, prius invita, tandem consentit, non debeant reputari pro vi ; prece- enim sine praefatis adminiculis, quantumvis importunas, ingenua mulier non ita dillicilc excutere potest, concepta ira, qualem dcccl in simili casu.

Censetur autem fraude ct dolo seducta puella , quando corruptor promittit se solis tactibus hæsurum ; quando licte promittit matrimonium, magnam dotem, magnam renumerationem , quando se fingit divitem, nobilem, etc., qui enim fingit aliquid ob quod alter consentit cl sine quo non consensisset, facit ei injuriam, consequenter tenetur dc damno, promissa adimplendo; vel si non potest, damna inde secuta compensando.

Damna quæ ex copula invita sequi nata sunt, 1° est violatio claustri virginalis, si sil virgo : quod damnum non solet pecunia resarcire, quia hoc indecorum est ac probrosum , sed veniæ petitione, vel aliqua simili satisfactione. Si tamen puella aul parentes pecuniam ideo exigerent, videtur ad eam in rigore teneri corruptor, secundum arbitrium viri prudentis. *Palet cx didis dc* restit. damni personalis cx homicidio. 2' Diffamatio pucllæ ct inhonoratio familiæ, quam violator omni modo possibili reparare lenctur. 3° Inhabilitas ad honestum ct conditioni suæ congruens matrimonium. Porro hoc damnum reparare debet, vel eam ducendo, vel sic dotando, ut æque honeste possit nubere ac si non fuisset violata. Quod si aliter non possit reparari quam per matrimonium , tenetur determinate eam ducere, modo ipsa et parentes consentiant; alioquin debet dotare. Si aulcm ipsa vel parentes vellent determinate matrimonium , cum damnum pecunia reparari posset, non tenetur nisi promiserit, quia tenetur tantum ad damni reparationem. Idem cense per omnia , si puella , licet non sit vere corrupta, adeo tamen patentibus cl instantibus sollicitationibus fuit vexata , ut habeatur pro corrupta, aul saltem cx hoc sit difxunala.

Quod si damnum non sequatur, quia vel trimen mansit occultum, vel puella per accidens æque bCBC nupsit ac si non fuisset deflorata ; ad nihil tenetur ex hac parte dçilorator. Si tamen inito matrimoniomariluj quam putabat virginem deprehendat non esse, et ideo in illam sæviat.aul eam ov ne'.lat; ad hæc damna tenetur stuprator. Item si puella antequam honeste nulial,aliquid acceperit a stupratore, potest relinere; aut si inler eam ct stupratorem fuerit de aliqua summa conventum, tenetur stuprator stare conventioni ; quia in utroque casu puella suscipit in se omne periculum quod est pretio aestimabile.

In 4. d. 28. q. 1. a. 2. ad 4. — *Dico*3'Qui sub promissione matrimonii vera vel ficta, extorsit copulam a puella, tenetur regulariter illam ducere. Ila cum S. Thoma consensus unanimis omnium theologorum et jurisconsultorum, imo omnium tribunalium.

Ralioesl, quia si promissio sil vera, purificata conditione, transit in absolutamel promittentem obligat, ul fusius explicabitur de Contractibus; si sit ficta, promittens decipit puellam cum suo damno : ergo tenetur tollere deceptionem adimplendo promissa. Adde quod alioquin fraus promittenti patrocinaretur, quod non debet admitti. Neque potest ordinarie in hoc casu utipri- vilcgio primi bimestris ad ingrediendam religionem ; quia promissio facta in his circumslanliis intelligitur dc matrimonio consummato, cum per matrimonium ralum tantum vix unquam possint compensari omnia damna puellae; si tamen sic contingeret , videtur quod tunc posset uti dicto privilegio.

Dixi, *tenetur regulariter illam ducere;* quia varii sunt casus in quibus non tenetur ducere, licet in quibusdam teneatur aliunde damnum compensare : el sunt fore iidem casus in quibus licet dirimere sponsalia.

1° Itaque non tenetur si puella poslca cum alio fornicetur ; quia frangenti fidem tides frangatur eidem, ul fert adagium commune. 2 Si ipsa stupratorem deceperit, dicendo se virginem aut divitem , cum nec virgosit nec dives; quia tunc fit fraudis compensatio. Et in hoc utroque casu stuprator non tenetur ad aliam compensationem. Idem censet Sylvius , si stuprator proprio errore deceptus putavit virginem, quia talis defectus sufficit ad dirimenda sponsalia ; tenetur tamen in hoc casu ad compensationem damni.

3o Non tenetur si puella voluntariesede-

«pit aut potius decipi se finxit, cum potuerit inlcIligcre nromissionem esse fictam, ut $ic\ verbis ambiguis aliisve signis , aul ex rondiliono stupratoris,longest! perexcedenle <ujm, facile potuit advertere illum non promittere exanimo; nec in hoc casu tenetur ad aliam compensationem. Quod si honcexcessum ignoraverit, cum (une fuerit decepta,videtur stupratorem, etsi ficte promissio Deo facta fortior est promissione homini facta. 2° Quia per prius votum jus csl Deo acquisitum , cui cedere non debet propter promissionem homini faciam : unde talis promissio est de re illicita, idcoque nulla. Debet tamen stuprator aliunde compensare damna. Hæc sententia csl probabilis.

Etiam probabilis est sententia opposita Lessii, Wiggcrs, quos sequitur Ethica am. si nempe puella votum ignoraverit; quia obligatio contractus onerosi, fundata in jure tertiae personae, cx cujus inobservatione resultaret illi gravis injuria, strictior est quam obligatio contractus gratuiti, sive voti simplicis, fundata in gratuita voluntate voventis : sic, v. g. qui vovisset dare Ecclesiæ mille florenos,et postea contrahit ex furto aul emptione debitum mille florenorum, si non possit utrique satisfacere, omnium consensu, tenetur potius satisfacere debito quam volo.

Inter has opiniones utrinque probabiles medius existimo quod , si damnum pucllæ sil aliunde reparabile quam per matrimonium , votum teneat, et *id probant rationes primat sententia:.* Si non sil reparabile nisi per matrimonium, promissio tenet, si non vi promissionis, saltem ralione damni reparandi, ct *id probat ratio posterioris sententia·.* Et in hoc casu, juxta aliquos, non videtur necessaria dispensatio, quia votum pro tunc est de re illicita. Tutius est tamen obtinere, tum quia hæc sententia non csl certa, turn quia sine dispensatione stuprator non posset petere debitum, sed tantum reddere.

Petes. Si nata sil proles ex fornicatione, ad quid teneatur fornicator ?

II. Si libere consentientem cognoverit, mater tenetur alere prolem primo triennio, deinde pater quousque proles sibi possit providere. Si quod suum est præslarc nequeat mater, aut si invitam violaverit corruptor, tenetur providere proli a partu. It. in jure ct communiter. In foro autem externo præsumitur puellam quæ habetur honesta, fuisse invitam, nisi contrarium probetur.

Quod si prolem exposuerint ct translata sil ad xenodochium, juxta communiorem sentent».im, tenentur xenodochio restituere, si non smt pauperes; quia xenodochia in favorem pauperum dunlaxat sunt erecta

r i'cril, teneri ad compensationem damni , win tamen ad matrimonium , quia puella pn concessit ei usum sui corporis sub rai netanlæ dignitatis : unde si tantum matrimonium exigeret pro copula, haberet plusquam debet habere. Item si puella sciverit hunc excessum , sed stuprator sincere promisit, tenetur ad matrimonium vi promissionis, quia sciens promi t tendo cessi tj uri ct renuntiavit excessui. Ita Sylvius, Ethica am. post (dures alios contra Serram. 4 Non tenetur si superveniat impedimentum dirimens indispensabile , ut si stuprator cum alia matrimonium ineat, aul religionem profiteatur ; in quo casu debet aliunde pucllæ satisfacere. Si autem superveniat impedimentum dispensabile, ul affinitas contracta cx alia copula cum sorore aul consanguinea pucllæ, tenetur petere dispensationem , quia debitor debet adhibere media saltem ordinaria ad solutionem debiti. Similiter si talo impedimentum præccsscrit ct ignoraverit puella; aul etiam si sciverit, sed promissio sil facta sub conditione dispensationis oblinendae.

5° Non tenetur si ex tali matrimonio rationabiliter timeantur gravia mala el scandala, rixæ, discordiæ, homicidia, etc. Quia sicut hæc ratio sufiicilad dissolvenda sponsalia, ita ad solvendam promissionem iu nodrocasu; debet tamen tunc fieri compensatio damnorum. G° Non tenetur si puella aul ejus parentes renuant matrimonium ; quocasu ad nihil aliud tenetur, quia, ut suppono, nihil aliud promisit.

Septimum casum assignant Navar. Sylvius ct alii quos cx rccenlionibus sequuntarStayaert 1n Aphorism is de sponsalibus, el Daclinan : scilicet, si stuprator prius erat adsl rictus voto simplici continenti® aul religionis ingrediendæ. Tunc enim, inquiunt , stuprator tenetur satisfacere voto, quarnvi' pup.bi illud ignoraverit, cujus quidem, ail Sylvius, potest petere dispensat tonem, sal non tenetur. *Halio esi 1°,* quia,

nisi aliud constet ; Pontas, v. *Restit.* c. 159 postS. Ant. Navar. etc.

APPENDIX III.

D· obligatione restituendi ex adul(eiio.

Adulterium csl violatio tori alieni : de ejus malitia dicam dum de Temperantia, Nunc dc damno quod per illud causatur, cl ejus restiltilione.

Dico 1° Si cx adulterio non sequatur proles, nihil restituendum incumbit adultero e/adultcræ pro damno rcali, quia nullum pst. Si innotescat marito, debet ab utroque illi fieri satisfactio pro injuria personali per veniæ petitionem, humiliationem, signa doloris, vel per alium aliquem modum quo animi ejus exacerbatio pacificetur et dolor mitigetur : unde si non resciat, non erit locus huic satisfactioni. Pecuniariam autem satisfactionem pro hac injuria prohibent leges civiles propter praesumptionem ct speciem lenocinii, 1. *Transigere,* c. de Transact, ct alibi. Et hinc quidam inferunt quod, si maritus accipiat pecuniam lanquaip prolium pro ipjuria, teneatur restituere , licet alii inlclligant has leges pro foro externo lap tum. Cælerum si acciperet cx mera libcralitate, ut facilius ejus dolor liniretur ct citius injuriae oblivisceretur, videtur certum quod posset relinere. Si tandem adulterium aliis innotescat, pro infamia ct dedecore quod *inde* mapilo obvenit, certo fieri debet restitutio, quantum possibilis est; sed vix esf possibilis.

Dico 2° Si projes sequatur cx adu «crio, et ad illud adulter et adultera communi consensu convenerint, uterque tenetur ad rcstituliopcm damnorum *inde sequentium* pro rata : uno *dcficicnle,* alter tenetur in solidum ; quia ulerque csl illorum causa, Secundum dispositionem *juris,* ut jam dixi in appendice præcedenlc, adultera tenetur ad educationem prolis pro primo triennio ' hoc completo , Icnelur adulter usquequo proles possit sibi providere. Si adulter adulteram provqcavit *pt ipduxil,* ante conlra, censet Sylvius provocantem teneri pripsjn solidum ad onipia /|amna , quia est causa principalis, et inducendo censetur in se suscepisse damna. Jllo tamen deficiente, tenetur in solidum adultera, quia fuit voluntarie cooperata ad dapmificationem.

Principale autem damnum quod hic spectatur, est quando proles supponitur marito, ut fit ordinarie; fune enim proles educatur expensis patris putativi, dolatur ut prula legitima, elinit hærcditatem familiæcum aliis legitimis. Porro constat quod si utfiwj que adulteri et adultcræ consensuel fraude supponatur, utrique incumbat hæc damna resarcire conformilcr ad conclusionem.

verum si supponatur non consentiente, imo dissuadente et relinente adultero, *dû-Unguendum esi: vel* adultera potuit separare a familia absque dispcn<|io famæaut vitæ, *pl* absque periculo rixarum, odiorum el similium ; vol non potuit. Si primum,el nihil omiserit adulter ul impediret suppositionem , *sola* adultera tenetur dc damno, quia ipsa sola est causa damni. Nec refert quod adulter posuerit causam, ct quod quicsl causa causæest causa causati ; id enimverum est tantum quando effectus non potest impediri, aut stat per eum qui posuit causam ut impediatur : hic autem effectus potest impediri et non stat per adulterum ut impediatur, sed per solam voluntatem adultéra?. Si secundum, tenetur adqller ut adultera, juxta explicationem conclusionis;quia est illorum causa non solum niediala.in quantum adulterando vidit aut videre denuit et potuit : quod si mulier non posset absque dictis dispendiis et periculis , ul ordinarie contingit, pplem separare, cogeretursupponere; sed etiam caqsa æque impicdi?la ac adultera ipsa. Etenim adultera non cd causa immediata illiussupposilipnisclda mnorum, nisi quia prolem natam inter pinelcs domesticos permittit esse in fjjmjlia mariti, cx quo decipiuntur et jparitqsct.ilii putantes esse legitimam; neque enim ad hoc necessc est *quod* mulier dicat esse lcgitiniam, nec id dici solet : atqui codcpi praesus modo, imo magis adulter concurrit ad suppositionem, quia cum ipse sit verus paler prolis, cui maxime incumbit ejus cura, hoc ipso quo ipsam relinquit in domo patris putativi, a quo videt pro *legitima* haberi ei educari, non minus quam mater, est causa hujus deceptionis et damnorum sequenlium : ergo.

Petes 1° utrum tam adulter quam adultera teneantur restituere filiis legiljqiis pro iis bonis quæistis non debebantur cl illegitimo conferuntur : v. g. *consanguinei* aut arnici patris putativi , lilium illegitimum, quem legitimum putant, instituunt h.wdem , vel ei liberaliter aliquid legant aut

Unit, sumptus ad studia, nuptias, etc. viiferunt; quæ non lcgasscntautdonassenl, n»dedissent lilio alteri legitimo, si docepioibfaiseel? Λ. *Affirmat* Molina, *negat* Mugoapud Sporer; quia hæc damna non «quenhir per se filiis legitimis ex adulterio id suppositione, sed per accidens, cum isti d cas liberales donationes non haberent jus. Si tamen illegitimus se talem agnosceret, teneretur restituere ratione r«i acwpüe.

Piles 2° quantum el quibus restituet duller qui paratus csl restituere nunc antequam paler putativus sil mortuus ? Si enim restituat patri putativo, forte iste morietur ante prolem spuriam, et ita hæc habebit partem non solum hæreditatis, sed etiam restitutionis. Si restituai filiis legitimis, forte proles illegitima morietur ante patrem putativum, sicque haeredes legitimi, nullum damnum in hærcditate passi, habebant plusquam debent habere.

R. Adulter debet in primis inquirere quid hucusque paler putativus expenderit inalimenlalione el educatione prolis illegitima?, aut etiam dolatione, si forte jam statum assumpserit, cl hæcdeterminata damna illi patri putativo resarcire. Quantum ad ca reroqua? proles légitima? poterunt pali, si proles illegitima supervivat patri putativo, debet concipere firmum propositum , ct ros disponere ut restituat suo tempore cui oportuerit id quod proles illegiiima dc bonis paiiris putativi acquisierit. Sed quid si forte idultersit morti proximus, nec possit dilfcrri restitutio? *R.* Non tenetur restituero totum damnum quod paterentur filii legitimi si filius illegitimus jam accepisset pariem hæreditatis, quia forte non accipiet, si nempe moriatur ante patrem putativum; sed proportionale ad dubium secundum judicium viri prudentis. Ita Navar. et Solo, quos citat el sequitur Pontas, v. *Restit.* cap. l57cl 158.

Petes 3° Si adulter dubitet an proles sil ex reo adulterio, tenelurne aliquid restituere?

R. teneri pro rata dubii. Vide qua· dixi i lac de re supra dc restitutione ingenero art t/, S 6-

Petes 4° Quomodo restituet adultera?

Λ. 1° S: habeat bona paraphernalia aut ilia euæ libera?dispositioni relicta, debet illa el marito cl liliis legitimis dare usque ad damni compensationem. Si his carcat aut non sufficiant, debet diligentius familiam administrare , insolita industria vel labore majorem utilitatem ipsi procurare , parcere sumptibus in his quæ ipsi conceduntur ad cultum corporis, ad recreationes , donationes, etc. Si neque his aut similibus modis possit damnum compensare , debet persuadere proli illegilimæ statum religionis vel ecclesiasticum , hærcditate abdicata, si tamen idoneus sit, clin co appareant signa vocationis divinæ; aut conari ut addiscat artem, vel officium obtineat, quo vel qua, independenter a bonis familiæ , decentor vivere queat.

Si tandem his omnibus modis satisfacere nequeat, quæslio est utrum teneatur revelare crimen suum marito vcl spurio?

R. regulariter non teneri. Ita communi-1er.

Prob. 1 ex jure, c. *Officii* 9, dePœnilent. et Remiss. Innocentius III, consultus an absolvenda esset mulier quæ, fingendo parium, prolem alienam supposuerat, ne mariti bona ad extraneos devolverentur, cl crimen istud marito detegere metueret, respondet sic : « Sicul mulieri quæ, ignorante marito , dc » adulterio prolem suscepit, quamvis id » viro suo timeat confiteri, non est poeni» tentia deneganda ; ita nec illi debet poeni» tentia denegari.... Sed competcnssalisfac» tio per discretum sacerdotem ei debet in» jungi. » Si autem teneretur revelare crimen suum , foret illi deneganda absolutio. Ergo.

Prob. 2° ex hoc principio communiter recepto : Bona inferioris ordinis regulariter non sunl restituenda cum dispendio bonorum superioris ordinis : atqui hic erit dispendium bonorum siiperiorisordiiiis, ul minimum famæ adultcræ. Ergo.

Instauratur magis hæc ratio. Si revelet marito, 1° incurrit periculum non solum infamia? propriae, ut dixi, sed ct prolis, mariti e| totius familiæ; non enim absque his inconvenientibus poterit maritus prolem illeit'main, quæ hucusque legitima habita est, piodere et in foro externo exhærcdarc. 2° Incurrit periculum divortii, odii perpetui cx parle mariti et omnium consanguineorum , imo mortis propria? ct adulteri : nemo autem tenetur cum (antis dispendiis restituere bona fortuna? : unde si non liat restitutio in casu, lilii legitimi non debent censeri rationabili-1er inviti.

Si vero revolet proli spuriæ, hæc vel credet matri vel non credet : si non credat, ut probabilius accidet (et forte credere non tcnctur, dc quo modo), inutilis erit revelatio. Si credat, non tenebitur cum suo cl familiae dedecore hereditatem dimittere ul spurius, neque praesumendum eslquod sub alio prætextu dimittet ; rari enim admodum sunt ita perfecti cl probi, ut propter solam justitiam in foro conscientiæ servandam , dimittant hæreditatcm quam in foro externo tuto servare possunt : sicque iterum erit inutilis revelatio. Ergo.

Ncc est probandum quod fecit mulier Avenioncnsis, ut narrat Alciatus, quæ morti proxima, convocatis omnibus tiliis, declaravit unum cx illis esse illegitimum , petens an vellent nominari, vel innominatum cum cæteris hæreditatcm inire : qui omnes sibi mutuo condonarunt, quia quisque sibi timebat. Hic, inquam, modus non est probandus. 1° Quia ista condonatio seu renuntiatio non est plene voluntaria, cum fiat cx gravi cl injusto metu. 2° Quia plerumque sunt minorennes quorum renuntiatio est nulla 3° Quia prolibus legitimis suspicionem illegitimitalis ingerit; potest enim facile contingere quod proles legitima, ob certa vultus lineamenta aliave indicia, pro spuria ab aliis habeatur.

Dixi, regulariter non teneri,'quia quidam casus excipiuntur : 1° si pcriclitelur tantum fama adulteræ quæ jam aliunde est labefactata, ctverisimile sit quod revelando crimen suum impedirentur damna, tonetur revelare; quia tunc leve damnum cx revelatione pateretur. 2° Tenetur si certo moraliter judicet filium spurium ipsi fidem adhibiturum clhæreditalem dimissurum (quod raro præsumi potest) ; quia licet fama physice loquendo sit bonum superioris ordinis, moraliter tamen loquendo, dillamalio nocentis apud unum lanium ct hunc filium non videtur præponderarc gravissimae innocentum defraudationi in bonis forlunæ. 3· Tenetur si pcriclitelur bonum totius regni vel Ecclesiæ: v.g. si spurius pro legitimo habitus debeat succedere regno , et is sit vel hærelieus, vel pessimis moribus imbutus, cx quo regni vel Ecclesiæ pernicies immineat ; tunc , inquam , tenetur adultera crimen suum revolare etiam cum periculo vilæ , si spes sitquod per revelationem impedientur hæc gravissima mala, ulpole quæ præponderant diffamationi ct morti unius privati persona».

Petes tandem utrum proles teneatur at» derc matri asserenti eam esse illegitimam*

R. Sen ten t ia sa lis communis quam lentil cum canonislis Lessius, Sylvius. Layman ct alii , docet quod non teneatui credere, nisi adultera assertum suum probet manifestis argumentis ; ulquod tempore concentionis maritus abfuerit, quod sit impotens, etc. Quia nemo tenetur credere unius INimonio insui præjudicium, maxime si illtestis allegat turpitudinem suam ; el sic wtvatur in foro externo, cui quantum ad L potest sc conformare privatus in foro initriore. Adde quod mulierum genium sil afa amore, alios odio prosequi.

Alii tamen respondent, equidem non adhiberi fidem secundum jura alleganti turpiludinem suam in præjudicium alterius, quia præsumitur quod vel cx odio vel a amore loquatur ; cessante autem hac prasumptione, nihil vetare quin ipsi fidesadl.beatur in foro conscientiæ. Unde inferunt quod si mater sit rectæ conscientiæ et probatae fidei, remque sub juramento aflirwct, praesertim in articulo mortis, spurius teneatur illi credere ; cl hoc est vere probabile.

DIGRESSIO I HISTORICA.

UTRUM MOYSES LICITE OCCIDERIT ÆGYHICM HEERÆO INSULTANTEM.

Aıl ari. Ii pretetd. dhsntat.

Cum videret Moyses virum Ægyplium pcrculicntcm quemdam de Hcbræis fratribus suis, ipsum Ægyplium percussum sabulo abscondit; Exod. 2. Quærilur utrum id licite feceritMoyses?

Dico. Moyses licite hunc Ægyptum occidit.

Probatur. Moyses hunc Ægyplium occidit vel ex instinctu divino, ul innuitS.Stephanos Act. 7 ; vel in justam defensionem fratris sui, ut docet S. Ambrosius, lib. I de Officiisc. 3(5, et hoc lotum complectiturS. Thomas supra q. (50 , a. 6, ad 2, his verbis:

« Moyses videtur Ægyplium occidisse quasi
» cx inspirationedivina auctoritatem adep-
» tus, ut videtur per hoc quod dicilur Aci.
» *i.* quod *percusso Ægyplio existimabat*
» *Moyses inlelligcre fratres suos quoniam*
» *Dominus pcr manum ipsius daret* salu·
» ü m *Israel.* Vel potest dici quod Alo) ses

» occidit Ægyplium , defendendo eum qui i injuriam patiebatur cum moderamine in- » culpata* tutelæ. UndeS. Ambrosius dicit > lib. 1 de Ofliciis c. 36, quod, *Qui non rc- », pellit injuriam a socio, cum potest, tam tui invilio quam ille qui facil :* et inducit » exemplum Moysis. » Ergo.

Dire; 1° Moyses antequam hocfacinus patraret, circumspexit huc el illuc num a nemine rideretur, et cum accepit esse vulgatum, lugit in terram Madian , ul narratur loco citato Exod. ; atqui hæc sunt indicia sceleris patrati. Ergo.

R. N. min. Prudenter enim cavit Moyses neoccisioÆgyplii, etsi justa, vulgaretur, ne Pharao etÆgyplii magis adhuc sævirenl in Hebraeos. Vulgato autem facinore fugit, ul periculum mortis sibi imminens vitaret; *Audivit enim Pharao sermonem hunc, et quœrtbat occidere Moyscn,* ut dicilur ibidem.

Dicti 2° S. Aug. lib. 22 cont. Faustum c. 70, docet hanc Ægyptii cædcin a Moyse perpetratam, fuisse injustam, eo quod Moyses nullam tunc haberet auctoritatem sive in Æg) plios sive in Hebræos. Ergo.

R. S. Augustinum , deposita hac sententia, descendisse in hanc quam detendimus q. 2 in Exodum, ubi, cum retulisset quod dixerat loco cit. cont. Faustum, subdit: Tamen, sicut Stephaniis dicit in Actibus aAposlolorum, putabat inlelligcre fratres «suos quod per eum Deus daret illis salu- » tem, ut per hoc testimonium videatur .Moysesjam divinitus admonitus (quod S. » Scriptura eo loco tacet) hoc audere po- » luisse, a

DIGRESSIO II HISTORICA.

DB POENITENTIA ET MORTE SAMSONIS.

Jd art. III disseri, prcrced·

Primum crimen Samsonis indicatur Judicum 16, 1, his verbis : *Abiit quoque* (Samson) *in Gasam , cl vidit ibi mulierem mtrelrieem, ingressusque est ad eam.* Quæ ultima verba, cum iis soleat in S. Scripturis significari res uxoria vel meretricia , sufficienter exprimunt crimen Samsonis cum illo scorto Gasæo.

Alterum Samsonis crimen fuit amor meretricius Dalilæ, ile «pio Judicum 16 cit. *poil hac amavit mulierem qua habitabat › m valle Sorec, cl vocabatur Dalila.* Equidem S. Chrysost. el S. Ephrem existimant Dalilam luisse uxorem Samsonis; sed fuisset meretricem conformius historiae sacras testantur Josephus, S. Hicron., S,Ambrosius et alii.

Hujus Dalilæ fraudibus deceptus Samson, captus cstctcxcæcatus a Philislæis, ductusque Gasam in tempium Dagonis ut coram eis luderet , concussis templi columnis se suosque hostes corruente templo obruit. Quæslio est itaque an Samsom impoenitens elsuicidii reus occubuerit?

Dico. Samson ncc impoenitens nec suicidii reus occubuit.

Probatur ex Apostolo, Hebr. 11 , ubi Samsonem inter sanctos recenset his verbis : *Deficiet me tempus enarrantem de Gedeon, Rarae, Samson, Jcphte, David, Samuel cl Prophetis, qui per fidem vicerunt regna, operati sunt justitiam, adepti sunt repromissiones.* Ergo. Adstipulantur SS. Patres, Epiphanius Ilæresi 30, Paulinus Epist. 23, Ambrosius Epist. 24, et alii.

Dices Iu Samson seipsum cum hostibus occidit. Ergo.

Quidam excusant Samsonem cx co quod mortem suam non intenderet, sed hostium dunlaxat gentis suæ cujus erat judex, internecionem , sc salvo, si potuisset. Verum huic solutioni obstare videntur hæc ejus verba in procinctu subversionis templi · *Moriatur anima mea cum Philistiim ,* Judic. loc. cit. Unde.

R. cum S. Aug. lib. 1 dc Civit. cap.2î, Samsonem id fecisse ex instinctu Spiritus sancti. Idque indicat S. Scriptura loc. cit. *Atille, inquit, invocato Domino, ait: Domine Deus, memento mei et redde mihi nunc fortitudinem pristinam , Deus meus, ut ulciscar mede hostibus meis , ct pro amissione duorum luminum unam ultionem recipiam. El apprehendens ambas columnas ,* etc

Inst. Samson intendebat vindiciam, ut innuunt verba laudata. Ergo.

R. D. anlcc. Intendebat vindictam ut homo privatus, *N.* ut homo publicus, *C.* Erat enim Samson judex in Israel, injuriaque sibi illata non tam erat privata quam publica et in totum populum redundans.

DicesS' Juxta revelationes S. Mccthildis, incerta est sors Samsonis, Salomonis et Origenis. Ergo.

R. revelationes privatas, præsertim S. Scripturæ contrarias quales sunt istæ, nui

Hus êsSe pdtillëriS. Irisdpcrhæ r&claliünés continent alla absürdâ, H S iMeclhildi (31-Sd ëssë adscripts probal'Baiohius ad anuum 604.

DIGRESSIO III HISTORICA.

βB ÈVIHAt ÎONK OMGENIS.

Ulrunijaerit canonicum illinc ordinationis impedirneiiiiim ?

/id art IX et X dissert, practd.

Origenes, dutn Aletandrinahi Scholam regeret, et ntm solum viri, sed et mulieres forma elegantes, ad eum cunlltierënt. castitati süæ limetis, seipsum eunuchum fecit, non abseissionc, sed adhibito pharmaco ad exsciccandam libidinem , unde eviratio secula esi. Hoc facinus primum demiratus Demetrius, Alcxandfintts episcopus, poslea improbavit, et ordinationem Origenis (attain a TheoclistO, Ciesarete episcopo , el Alexandro Hicrosulyitlohiin, ea de causa impugnavit : jüre vel injüria? qUærilur. Pro quo

Dico. Eviratio Origenis non fuit canonicum illius ordinationis impedimentum, illamque ea dé causa injuria impugnavit Alexandrinus episcopus. Est conlra Baronium.

Prob, 1° Temporibus Origenis eviratio nondum erat canonicum sacrai ordinationis impedimentum. Ergo. *Prob. ant.* Eviratio inlcr canonica sacræ ordinationis impedimenta primum recensita est a cotfeilio Nicomo,can. I,ubisic legitur: « Si qtJlSseip-« sum sanus abscidit, hunc el in clero con-» slilulum abstinere convenit, et deiliccps u nullum talium promoveri. «Hoc autem concilium celebratum fuit anno 325, el obiit Origenes anno 254. Ergo. *Priib. ant.* Tum quia ante concilium Nicænum , nullibi legitur lex removetis ctmlichos a sacris ordinationibus ; tum quia laudatus Cation Nicænus dicit, *deinceps nullum talium eSse promovendum.* Etgo antea promoVcbanltir.

Perperam objicit Bahmius canotiem 22 Apostolorum ; constat enim caholies qui dicuntur Apostolorum Origenis aevo nondum in Ecclesia vim legis habuisse, imo nec notos fuisse; de quo vide Natal. Alexandr. sæc. 1, diss. 18, CabassUt. Not. Eccles. sæ<·. primi, digressionem 1 ad art. 1, diss. 1 dc jure- Unde Melionem, Sardenscm episcopum, laudat Polycrates Ephesiorum episcopus, ut *eunuchum Spiritu sancto* effla. *tum* , apud Euscb. lib. 5,'cap. 24

Prob. 2° *conclusio ex* Eusebio lib. 6,cap. 8, et S. Hieronymo in Catalogo c. 65,qui testantur Demetrium primo admiratum fuisse factum Origenis, sed poslea invida motum, propter celebrem Origenis famam, mutato animo, ejus ordinationem injuriose apud omnes orbis episcopos impugnare pisse. Et S. Hieronymus cap. 73 ejusdem libri, loquens de Alexandro Ilierosoijmitano qui Origcnem ordinaverat, testatur ipsum scripsisse *ad Origcnem el pro* Ori·*gene conlra Demetrium, eo quod juxta tutimonium Demetrii eum presbyterum* con·*slilueral.* Euii autem Alexander vir san<> lissimus, divina revelatione inauguratus episcopus Hierosolymitanus.

Objicit insuper Baronius exemplum Leonlii, Arriani episcopi, qui sacerdotio privatus est eo quod semetipsum evirassel, ul scribit S. Athanasius Epist. ad solii, item testimonium Pholii in Biblioth. coti. 118, scribentis Origcnem secus quam oporteret fuisse ordinatum. Ergo.

II. ad primum , N, conseq. Quia Lrtiii·tius id attentavit post el contra canonemhi·camum, secus Origenes. Adde quod Leon·lius id egerat ul absque pudoris et famæ periculo, muliercula;, quam deperibat, frucretur amplexibus, ut referlS. Alliatis sius loco cit.

Ad secundum. Testimonio Pholii, qui mullis saeculis posterior scripsit, opponimus testimonia Eusebii, SS. Alexandricl Hifcronymi.

Insl. Lege .Moysis, Deui. 23, caulurn erat ne eunuchus intraret *Ccclciiatii Domini.* Ergo.

11. id fuisse Legis veteris præceptum non morale, sed caeremoniale, adeoque non Lege abrogatum ; sicut el aliud ibidem quo prohibetur *de scorto natus* intfare éccletiatn Domini.

DISSERTATIO XI.

DE FURTO ET IIΛP1NA.

G. Th. Q. 66.

Q. 60. Xn proœmio. — PoδlφlAΠ'l CÜxi* mus dc peccatis jusliliæ oppositis per (pul infer tur nocumentum proximo in peirona » considerandum est de peccatis jusliliæ oppositis per quæ infertur nocumentum pruu·

me. in rebus exterioribus, scilicet de furto d rapina.

ikd a. *i.* et 2. — Ante omnia, suppono hominem esse capacem dominii, cumque posita rerum divisione licite res exteriores ut propria possidere ; de quo vide quæ dixi &scri 3 de subjecto el objecto dominii art. 1 ct 2, et dissert. 4 de modis acquirendi dominium, art. 1;

ARTICULUS I.

βιιι'ιl *sl furtum? quid rapina? quomodo differunt?*

Ibid. a. 3. >n arg. s. c. — Furtum, JUXlaS. Isidorum lib. x Etymol. c. 0, dicitur *ifurvo,* id est, alro seu fusco ; quia plerumque iit in tenebris?

Furtum dupliciter accipitur : 1° generaliter pro omni injusta acceptione rei alienæ, snresit occulta sive manifesta, sive sit rei propriepossessæ sive improprie. Et sic comprehendit non solum furtum propric sumptum, sed rapinam, plagia tum, imo omnem injustam damnificalionern ; quia acceptio ponitu dale pro omni injusta rei alienicontreclalione. Sumitur 2° furtum stricte el proprie. Pro quo

Ibid. o. — *Dico* l°Furturn etricte et simpliciter dictum, *Est occulta rei aliena ac(tplio;* pluresaddunt, *domino ralionabililtr invilo.*

Ibid, ad 2. — *Explicatur.* Dicitur *aceeplio,* sub qua intelligitur detentio quia delinereid quod alteri debetur, camdem rationem nocumenti habet cum acceptione injusta; et qui detinet rem alienam dum potest eldebet reddere, censetur moralitcr accipere; ct ideo furtum committunt qui non restituunt,cum possunt cldcbent, mutuum, commodatum, depositum, etc. Et hæc particula *acceptio,* tenet locum generis, quia peream furtum simplex convenit cum rapina , plagiatu, ct cum omnibus aliis acceptionibus rei alienæ quæ non sunt furta.

Dicitur 2° deceptio occu/iα, nimirum respectu domini aul illorum quibus rei custodia demandata est, idque ex intentione forantis; quare si rem accipiat præscnlibiiv aliis, aul etiam forte præsenle domino, sed præter ejus cognitionem, est simplex lurtuni; cl per hoc distinguitur a rapina, ul modo fusius dicam.

Ibid. — Dicitur 3" *rei aliena,* id est, rei quæ sil alterius vera cl propria possessio, sive inierim sit illius proprietarius, sive usufructlarius tantum, cultos aut depositarius. Unde qui acciperet id quod est alterius non ut ejus possessio sed vel ul pars, ut s» membrum amputaret, vel ut persona conjuncta/ ul si auferat filiam vel uxorem, non haberet proprie rationem furti, sed vel mulilationisj vel raptus aut adulterii, si auferat ad carnaliter fruendum, vel plagiatus si ad vendendum aul possidendum, quod ultimum tamen reducitur ad furtum ; irno foret proprie furtum, si persona ablata foret sena, quia est proprie possessio domini.

Ibid, ad 3. et *a.* 5. ad 3. — E conlra vero furtumcommillerelsallem secundum quid; qui rem propriam apud alterum depositam aul alteri commodatam,locatam, etc. furlim acciperet; quia licet id quod accipit sit simpliciter suum, est tamen secundum quid alterius, scilicet quantum ad USum aut cirtodiam, sicque furtim accipiendo gravat depositarium aul commoda larium qui privati r usu rei, vel qui tenelur ad restituendum aul ad ostendendum se esse innoxium, unde peccat et tenetur ad revelandum gravamen depositarii vel commodalarii.

Ibid. — Si vero rem suam Injuste detentam , puta, a fure accipiat, ipsum quidem non gravat, cum iste ntm possit relinere, et ideo non tenellir illi quidqurtm restituere : peccat tamen contra communem justitiam dum ipse sibi usurpat rei suæ judicium, juris ordine prætermisso, cl ideo tenetur Deo satisfacere, ct sedare scandalum si inde ortum sit.

Verum, secluso scandalo, non videtur ex hac parte grave peccatum, maxime cum usu receptum sit, inquit Sylvius, ut unusquisque rem suam ubi eam invenit accipiat, modo certus sit esse suam ct inde non sequatur scandalum; quod n *fortiori* verum est, ubi rem suam recuperandi non palet via juris : de quo latius infra dum de compensationibus;

Additur, *invilo domino,·* cl hoc majoris explicationis ergo, siquidem sub ly *occulta* comprehendatur : ideo enim fur occulte accipit, quia est res aliena ct is ad quem perlinet non vult eam accipi; Additur item, *rationabiliter invito* · quia quamlumvls sit invitus, si tamen sil irrationabiliter invitus, non lit ci injuria in ablatione rei, idcoquefurtum non committitur; unde non csttur qui a sævienle in hostem quantumvis

invito aufert gladium , a blasphemante chartas, a se inebriante polum : neque furatur mulier quæa maritosurripit pecunias in familiæ necessitates, aut in eleemosynas suo statui consentaneas; neque qui rem alterius in extrema necessitate accipit; quia in his omnibus dominus est irrationabiliter invitus : sic etiam non furati sunt Israelite?, qui ab Ægypliis invitis vasa tulerunt, mandante Deo.

Ultra furtum simplex, de quo hucusque, sunt quædam furta qualificata , quorum malitia augetur ex aliqua circumstantia ; ab aliis vocantur species furti : et sunt *sacrilegium,* quod csl furtum rei sacræ vel profanæ in loco sacro, de quo in materia de Religione ; *peculatus,* quo quis ex bonis publicis aliquid surripit aul in suos usus privatos convertit ; *plagialus,* quo quis hominem sive liberum sive servum abducit in servitutem ; *abigeatus,* quo quis furatur pecora in pascuis, ad quem reducitur furtum instrumentorum necessariorum ad culturam agrorum. In hoc crimen severius animadvertit respublica, quia cum hæc necesse sit sæpc relinquere in pascuis vel in agris, horum furta non possunt nisi severiori pœna cohiberi. Idem dic de furtis domesticis. Quidam addunt *rapinam;* verum rapina non est furtum simpliciter qualificatum, ncc potest dici species furti stricto sumpti, sed est species ab ipso condistincla : unde

Ibid. a. 4. — *Dico* 2° Furtum simplex cl rapina sunt peccata specie distincta.

Ibid.— *Prob.* Furium ct rapina ex hoc habent rationem peccati, quod sint rei alienæ acceptiones involunlariæ cx parte illius cui res subtrahitur : atqui diversa est ratio involuntarii in furto et rapina : ergo. *Prob. min.* In furto est involuntarium negative tantum el per ignorantiam , quatenus dominus non consentit; in rapina vero est involuntarium positive ct per violentiam , quatenus dominus positive resistit, aul si forte ex metu auferentis positive resistere non audeat, saltem positive dissentit. Ergo.

Dices. Furtum et rapina differunt secundum occultum ct manifestum : atqui in aliis generibus peccatorum, occultum et manifestum non divcrsilicant speciem : ergo.

Ibid, ad 4. — *II. N. conseq.* Disparitas csl, quod in aliis generibus peccatorum non attenditur ratio peccati ex aliquo imaluntario sicut in peccatis injustitiae, in quibus involuntarium ex parte illius qui patitur injustitiam , ingreditur objectum spccifi. cum : per se autem loquendo, diversa est ratio involuntarii, dum ab aliquo res sua occulte aufertur, et diversa dum manifeste, *ul palet cx probatione conclusionis.* In rapina igitur iit, ul ita dicam, duplex riolentia : una melaphorica, ipsi rei quæ clamat dominum ; altera propria, ipsi domino. In furto autem prima lanium repentur. El cx his recte definiri potest rapina, quodsit *injusta el violenta rei alienee ablatio.*

Ib. a. 6. o. et ad 3. — *Hinc inferti.ηγ* tores esse 1B viarum grassatores; 2° principes qui iniquis exactionibus populum opprimunt ; 3° qui operariorum mercedtm defraudant, sive eam diutius delinendo, sive partem detrahendo; et illud peccatum dicitur *in coelum clamare,* Jacob. 5 ; 4° dynaste qui bona communitatis aut privatorum invadunt; 5° fœneratores; 6°qui quælegilimæ debent reddere nolunt nisi interveniente lite, quo modo sæpc vexantur pauperes, viduæ ct pupilli qui prosequendas liti sunt impares; cl hoc est oppressio pauperum, quod etiam dicitur *peccatum in caelum clamans ;* 7° cx Calechismo Rom. ad 7 praeceptum Decalogi , raptoribus acccnsenlur qui decimas el vectigalia per potentiam vel violentiam fraudant; 8° judices qui venialia habent judicia; 9u creditorum fraudatores qui dolose foro cedunt, aul solvere nolunt cum possunt; 10°qui miserosdclriloressolutioni impares immisericorditer urgent, ti etiam pignora quæ ad tuendum eorum corpus sunt necessaria auferunt. 11° Secundum SS. Patres, etiam raptores sunt qui in frugum inopia comprimunt frumenta, faciuntque sua culpa quod carior sit annono ; quod currit in omnibus rebus ad vicium etvitam necessariis.

ibid. a. 9. o. — *Dico* 3° Rapina est peccatum gravius furto.

ibid. — *Prob.* 1° Rapina et furtuin habent rationem peccati propter involuntarium quod est ex parte illius cui aliquid aufertur, ul dictum est : atqui magis est involuntarium per violentiam ut est in rapina, quam per ignorantiam ut est in furto.

Ibid. — 2' Per rapinam non solum infei*·tur alicui damnum in rebus, sed etiam infertur injuria personae illi vim inferendo,

oiiod fraudi et dolo quæ perlinent ad furtum, praeponderat.

Ibid, ad 3. — 3° Quamvis pluribus possit noceri per furtum quam per rapinam, tamen graviora nocumenta possunt inferri per rapinam quam per furtum : unde etiam « hoc capite est detestabilior rapina.

ARTICULUS II.

Virum *[urium sil peccatum morlalc ex genere suo?*

Q. 6fi. a. 5. o. — Omne furlum esse peccatum constat cx duplici capite : 1° quidem proptercontrarictatem ad justitiam quæ reddit unicuique quod suum est; 2° ratione doliscu fraudis quam fur committit, occulte et quasi cx insidiis rem alienam usurtando : unde septimum praeceptum Dccaogi csl : *Non [urium [acies,* Exod. 20. Quantum aulemsit peccatum exgcncrcsuo, an veniale, an mortale? quæstiocst.

ibid. ɳ. 6.0. — *Dico.* Furium est peccatum mortale ex genere suo.

Ibid, In α. ». c. — *Prob.* 1° Zachar. 5 dicitur: *Hac est maledictio quæ egredietur luper faciem omnis terras, quia omnis fur, licui ibi scriptum est, judicabitur ;* id csl, condemnabitur. El 1 Cor. fi : *Neque [ures, nique avari, neque ebriosi, neque maledici, neque rapaces regnum Dei possidebunt.* Ergo.

Ibid. o. et a. 5. o. — *Prob.* 2® Peccatum morlalc cx gcncre suo est quod conlrarialur charitali, secundum quod est spiritualis anirtiæ vila : alqui furtum conlrarialur chantait, item ct justiliæ in quantum inferi nocumentum proximo in rebus suis; et si liomincs passim sibi furarentur, pcrirci humana societas : ergo furtum est peccatum mortale cx genere suo, hoc est, sistendo intra limites sui objecti.

Non enim, *quod bene advertas,* furtum dicitur peccatum mortale ex genere suo quasi sit semper peccatum mortale, potest enim fieri veniale cx multis capitibus, ut modo dicam; sed dicitur mortale ex gcncre suo (idem dic dc aliis peccatis), quia sistendo intra limites sui objecti, absque co quod transeat ad aliam speciem, potest osse mortale, ut accidit quando materia furti est notabilis : sicut dicitur peccatum veniale cx gcncre suo quod, sistendo intra lineam sui objecti, non potest esse morlalc absque eo quod transeat ad aliam speciem : v. *g.* mendacium quantumvis sit, est semper veniale nisi superaddatur alia species malitiæ, pula, quod sit proximo perniciosum.

Potest ergo furtum quod est ex genere suo peccatum mortale fieri veniale ex multiplici capite : 1° ex levitate materiae; 2° ex indcliheralionc actus, quod tamen raro contingit quantum ad furtum cxlcrins; 3° cx ignorantia leviter culpabili quod res sit alicna ; 4® ex hoc quod dominus non sit invitus quoad substantiam roi quæ aufertur, sed quoad modum auferendi lanium, puta, quod occulte aut sine licentia auferatur; 5° ex hoc quod non sit multum invitus quoad substantiam ; sicut enim si nullo modo esset invitus, non foret peccatum, ita si non sil mullum invitus non erit grave peccatum. El cx his duobus ultimis capitibus sæpe excusantur a mortali filiifamilias, domestici , religiosi qui poculcnta et esculenta surripiunt; de quibus infra.

Etc contra furtum quod est levcralione parvitatis materiæ, potest fieri mortale 1° cx intentione furandi aliquid grave, ut sis paratus furari quidquid occurrerit, aul si furando hodie quinque asses intendas sic quotidie furari, cl inde ditescere, quolibet furto, quamvis secundum sc levi, pecca morlaliter ralioncpravæ intentionis;2 dum præsupposilis pluribus levibus furtis comples, licel in re levi materiam sufficientem ad peccatum mortale; 3 dum cx furto rei levis sequuntur gravia incommoda quæ potuerunt cl debuerunt prævidcri, v. g. quod infametur lua familia, quod dominus rei in iram aul blasphcmias excandescat aul moerore conficiatur, quod ob ablatam rem suam non possit sibi necessaria comparare, ut possel contingere si in navi furareris a sartore acum, ubi aliam reperire non possel. In his tamen ultimis casibus peccatum non est morlalc in ratione furti, sed in ratione vel injuriæ, vel scandali, vel injustæ damnificalionis quæ proprio nominccarct. Unde si esset lata excommunicatio in furanlcsrem notabilem, non incurreretur in his ultimis casibus, sicut ncc in primo.

Dices contra conclusionem. Proverb. C dicitur: Aon *grandis est culpa, cum quis furatus fuerit.* Ergo.

Ibid. a. 6. ad 1.— *R.* quod furtum dicatur illic non esse grandis culpæ duplici ratione : 1® quidem propter necessitatem inducentem ad furandum , quæ diminuit vel

totaliter tollit culpam , *ut infra patebit,* unde ibidem subditur : *Furatur enim ut esurientem impicat animam.* Alio modo dicitur furtum non esse grandis culpæ, per comparationem ad reatum adulterii:unde etiam ibidem subditur dc fure quod *Deprehensus reddet septuplum... qui autem adulter csl, perdet animam suam.*

Dices iterum. Peccatum, maxime mortalc, non eadil sub præccplo divino ; sed Deus præcepitIlebræis furari vasa Ægyptiorum. Ergo.

Ibid. a. 5. ad d. et *1.* 2. q. 94· a. 5. ad 2. *R.* non esse furtum quod quis surripit mandante Deo , qui est supremus omnium dominus. Ilæcaulcm dedit Ilebræis tanquam mcrcedcm laborum suorum , juxta illud Sap. 10 : *Reddidit Deus justis mcrccdcm laborum suorum.*

Utrum vero qui furatus est continuo peccet donec restituat, el utrum sint plura peccata, an unum tantum continuatum , require supra art. 15 de reslil. polit. 2, 3cl4.

ARTICULUS III.

Quae quantitas requiratur ad furtum mortale?

Multi quantitatem requisitam ad furtum mortalc determinant respective ad personas a quibus res auferuntur; ita quod si quis furetur a divito, plus requiratur ut peccet mortaliter quam si furaretur a pauper^. Alii eam determinant absolute independenior a paupertate vel diviliiis illius a quo res aufertur. Quod hic dicemus dc quantitate requisita ad furtum mortale, idem est dicendum de injusta damnilicalionc.

Dico 1° Probabilius nobis videtur quantitatem requisitam ad furtum mortale non esse determinandam respective ad paupertatem vel divitias personarum a quibus res surjipitur, sed absolute.

Probatur. Quod persona a qua res surnpilur, sil dives vel paupei, csl quid exlrinsecuni turio : atqui nihil exlrinsecum furto illud aggravat aul minuit in ralione furti : ergo. *Prob.maj.* Furium, *utex ejus de/inilionepatel,* esi ablatio rei alicnæ, invito rationabiliter domino : atqui quod a diviti* surripianlur viginti quinque asses, non minus accipitur dc re aliena quam si acciperentur a paupere; neque dives est minus rationabiliter invitus quam pauper, quia est invitus secundum proportionem elexigenliam materiæ sicut ipse pauper :unue sistendo in ralione furti præcise, utriqu* fit æqualis injuria, et æquale infertur ɳ> cumcnlum. Quod si fnrtc pauper videatur magis invitus, hoc non esi ratione nocumenti rei ablalæ quod est intrinsecum furto, alioquin non foret rationabiliter invitus, cum foret invitus ultra proportionem el exigentiam materiæ ablalæjsed ratione nocumenti sequentis cx re ablata,quodest exlrinsecum furto, puta,quodindedebeat esurire, magis laborare, debilis onerari, quod moveatur ad iram, blasphemiam,tie. Ergo.

Confirmatur. Si ratione nocumenti sequenlis ex rc ablata deberet determinari quantitas maleriæad furlurn mortale,quinquaginta aurei ablati a rege vel opulentissimo, non sufficerent ad peccatum mortal·, el sex aut septem assos ablati a paupere sufficerent; quia plus nocumenti exlrinsrti patitur pauper cx ablatione sex aut septem assium , quam rex aul opulentissimus n furto quinquaginta aureorum *: falsum utsequens ncc* admissum ab adversariis. Ew.

Potest tamen contingere, quod valdediw sit minus invitus respectu æqualis furti, etiam quoad damnum intrinsecum, quam pauper ; adeoque quod furtum æqualesil, respectu divitis, minus peccatum etiam in ralione furti quam respectu pauperis. Verum id accidit non præcise quia esi dives, sed quia, cum sitdives, non mullum ci.rat amissionem viginti aut viginti quinque assium. Porro dixi supra, furtum cx se mortale posse minui ct fieri veniale, si dominur sil lanium leviter invitus. Verum non sic semper res se habet; experientia enim docemur divites sæpe non minori cura suis rebus invigilare quam pauperes: unde dum sunl inviti pro exigentia materiæ ul pauperes, sunl rationabiliter inviti, cl furiumrespectu illorum non csl minus peccatum in ralione furti quam respectu pauperum.

Ex his colliges, non obstanleconclusione nostra, pamilentem teneri explicare in confes-ione, an a paupere vel a divile furatus fr^rii: 1" propler nocumenta exlrinseci i;uæ sequi solent cx furto respectu pauperis ; 2° quia , ul dixi, divites non sunlsemper invili sicut pauperes, etiam respcclu lurli in se. *Elox his bene intellectis solvuir lur objectiones.*

Dico 2° Probabile est materiam secun-

dumsc sufficientem ad peccalummortale in ralione furti, respectu cujuscumquc, esse idnuodfsl necessarium suslcrilaiionifliurnæ fours i viii, seu, ul alii dicunt, et in idem redii, stipendium diurnum boni operarii ; tocesl, in his partibus, viginti aul viginti quinqu· asses gallici circiter.

Probatur. Quia cum materia furti non sil determinanda respective ad personas pauperes vel divites, ul dictum csl, sed sil absolute gravis aut levis , videtur quod qui acciperet a paupere viginti aul viginti quinque as-es circiter , in bis parlibus peccaret mortaliter. Ergo etiam si a quocumque auferat. Addequod labor diurnus boni operarii , aut \ ii tus diurnus honesti viri censeatur apud vulgares quid notabile. Ergo ct sumina a tcrut. i correspondons.

Confira a 'ur. Qui quantitatem furti mortals met un'ur cx paupertate vel divitiis personarum, assignant plerumque nummum argenteum pro divito et decem assos pro paupere. Ergo medius inter utrumque luto incedit qui viginti quinquecircilerasscs pro unoquoque ass;gnat.

Dixi 1° in conclusione, *vigintiaul viginti quinque asses in his parlibus* / quia ubi frequenlior est pecunia el carior annona, plus requiiitur, el e contra minus ubi rarior est pecunia et vi ioris prelii annona.

Dixi 2°, *viginti aut viginti quinque asses circiter ;* quia hæc materia non potesl mathematice determinari , sed moraliter , non secus ac pretia mercium quæ admittunt latitudinem. Et sane ridiculum foret asserere, cum qui furatur viginti quinque assos peccare mortaliter, cl illum qui furatur viginti quatuor peccaro venialiter. Neque mirum rideridebel si difficile sil præcise discernere inter furtum mortale et veniale. Quamvis enim in Prima Secundae statuantur rogulæ quibus mortalia a venialibus generice loquendo distinguantur, si tamen quæstio sit de particularibus casibus, id, inquit S. Augustinus lib. 1 dc Civit, cap. ultimo , non lolum in hac materia, sed in pluribus aliis, i Difficillimum est invenire, periculosissinmum definire: ergo certo usque ad hoc » tempus, cum inde satagerem, ad eorum liiida.incm pervenire non potui; el for- > lassis proplcrca latent, nc studium proli- » ciendi ad omnia peccata cavenda pireseat.»

Xon ergo praesumant animarum dirccto- res ad singulos et individuates casus certo resolvere : Hoc esi mortale, hoc est veniale, nisi id aperio constet ; sed plerumque expedii cum S. Augustino suam ignorantiam fateri. El dum *ea dc re* a pernitentibus interrogantur , prudenter responsionem absolutam declinent , illisque omnium peccatorum etiam venialium horrorem incutiant.

ARTICULUS IV.

Dc furiis minutis.

Quæstio e$l utrum in furtis minutis possit esse peccatum mortale ; quomodo ei quando? Quod jam leviter attigi ari. 2 , el nunc accuratius csl discutiendum. Pro quo

Dico 1° Qui cx intentione ditescendi seu notabilem quantitatem surripiendi, sæpe quid leve furatur, singulis furiis peccat mortaliter ratione mortalis intentionis, cujus quodlibel furtum est exsecutio continuata. Est communiset ccria ; non lamen lot sunl numero distincta peccata mortalia quotsunt minuta furta, sed unumcontinualuin ; quia in una ct eadem intentione mortali uniuntur ; vi cujus fiunt, el cujus sunt, utdixi, continuata exsecutio. Nisi forte fuerit revocata intentio ; luncenim toties peccaretur distincto peccato mortali, quoties revocata intentio resumeretur.

Dico 2° Qui sine intentione notabilem quantitatem surripiendi, sæpe quid leve furatur, non peccat mortaliter singulis furtis, sed ultimo quo sciens el reflectens saltem confuse ad præcedenlia furta , complet materiam sufficientem ad peccatum morlale. Ita communius contra Lessium , qui negat ultimum furtum esse mortale, concedit tamen furantem ultimo peccare mortaliter, non ratione furti scu acceptionis, sed ratione detentionis summæ notabilis. Nihilominus

Prob. conclusio. Quia licet istud ultimum furtum secundum se el absolute consideratum sil leve , attamen consideratum cum habitudine ad præcedenlia quibus connectitur, esi quid grave, gravem nimirum complens materiam, ct grave damnum inferens proximo. Ergo.

Confirmatur 1° Qui advertit se mox surripuissea Petro viginti asses, pergit nihilominus furari quinque alios, hoc ultimo furto, quamvis in se levi, peccat mortaliter; quia, ut suppono, complet malcriain notabilem, et conjungitur moraliter cum praece-

dentibus: ergo similiter qui, dum advertit se distinctis diebus furatum fuisse viginli asses,hodiealios quinque furatur.

Confirmatur 2° Juxta Lessium ct rei veritatem, qui plura minuta furatur concrescentia in summam notabilem, tenetur sub mortali restituere saltem illam partem quæconsliluit summam notabilem : unde hæc proposilio damnata estab Innoccntio XI : « Non d tenetur quis sub pœna peccati mortalis » restituere quod ablatum est per pauca » furta , quantumcumquc sit magna sum» ma totalis :» est 38. Atqui cujus detentio est mortalis, ejus ablatio fuit aut saltem potuit esse mortalis. Ergo.

Dices. Plura peccata venialia nunquam faciunt mortale. Ergo.

R. Neque in nostra sententia plura peccata venialia facere mortale , sed ultimum furtum quod secundum se est veniale, ut conjunctum præcedentibus, fit mortale : neque id solum verum est in materia furti, sed et in recitatione Horarum, in observantia jejunii, et in omnibus illis materiis in quibus actus multiplicati habent connexionem in materia aut in effectu seen to.

Replicabis. Furtum ultimum est ejusdem rationis cum præcedentibus, nec plus quam illa nocet. Ergo.

R. ant. esse verum si istud furtum considercturscorsim ct ex objecto, secus si consideretur cx circumstantia, nempe ut præsupponens priora ctcuni illis junctum ; sic enim complet materiam notabilem, cl infert grave damnum, quod præccdcnlia non faciunt.

Dixi in conclusione, *quo sciens el reflectens saltem confuse ad præccdentia furta ;* quia si nullatenus adverteret, non peccaret mortaliter ultimo furto, quia non convinceretur velle furari aut detinere summam notabilem, et ultimum furtum non censeretur formaliter connexum cum præcedentibus. Si tamen postea advertat se surripuisse summam notabilem, peccabit mortaliter ratione injustæ detentionis , nisi statim restituat aul proponat restituere prima opportunitate.

Petes utrum qui completa materia notabili per ultimum furtum, puta per nonum, aliud decimum, etiam leve adjicit, pcccci adhuc mortaliter hoc decimo furto ?

R. Quidam negant, quia volunt hoc decimum furtum non complere materiam notabilem, quæ jam est completa per nonum, sed vel inchoare novam summam gravem,^ præjaccntem leviter tantum aggravare, jlii *affirmant,* quia dicunt materiam notabile* non compleri terminalive per nonum fatum, sed compleri per quodeumqur fatum adjectum : sicut, inquiunt,quicon* dilplurics carnes die vetito, non solump·· cat mortaliter quando pervenitad quanlitaloin notabilem, sed etiam quotiesposlrao medit carnes quamvis in parva quanlilat? Olerum pro praxi conveniunt ulricæqw sen ten tiæ palroni, hunc peccare mortalité decimo furto, rationeiMention is quam rasetur innovare, delinendi injustesumnur. notabilem.

Sed quid si expresse illam intenti ijf> excludat, formando propositum restitua' prima opportunitate priora furta? Eadr. quæstio fieri potest de nono furto primi. complente materiam notabilem.

R. rarum admodum esse ul qui nunefsratur quinque asses, habeat de facto sin> rum animum restituendi viginli quos prfa furatus est. *Sed hoc dato,* videtur quod neque per nonum neque per decimum furto neccet mortaliter, quia per sincerumro'?tuendi propositum videtur abrupta conu nualio furtorum praecedentium cum st quenti, ita quod non censeantur ampli? connexa formaliter, nec materia sequentfurti censeatur accrescere praecedenti,s" *manere* per se sola et venialis. *Aeque dici*ƀ*(est* quod peccet mortaliter ratione salte injustæ detentionis, siquidem, ut suppor», habeat propositum restituendi prima oppo> tunitate priorem summam.

Dico 3 Utraque conclusio procédons rm est, etiamsi quis a diversis minuta furetur: major tamen tunc requiritur quantitasd peccatum mortale quam si furaretur ab u k lanium.

Quantum ad primam partem, nempe rum qui ex intentione ditescendi aliqu' leve furatur sæpius a diversis, peccare mortaliter singulis furiis, videtur extra dubium, cum hæc minuta furta participent malitiam mortalem intentionis ex qua prolluunlet cujus sunt exsecutio, ul dictum csl. *Confrmaturi'Quia* alioquin cauponesaliivemercatores, qui diversis vendunt merces adulter; las, aul sive emendo sive vendendo utuntur ponderibus et mensuris falsis, non peccarent mortaliter, contra expressa sacr» Scripturae testimonia, Prov. 11 *:Slateral*

ltia abominatio esi apud Drum; et Dcut. »5: *Non habebis in sacculo diversa pondera ajust?minus.,. abominatur enim Deus am qui mc facit, Confirmatur* 2 . Si talis modus ditescendi graviter non prohiberetur, sequeretur eversio reipu bl icæ et socicta lis humanæ, dum omnes absque scrupulo peccati mortalis, neglectis artibus el commerciis, biiic uni ditescendi medio vacarent.

Itaque furti mortalis accusandi sunt non solum caupones et mercatores de quibus supra, sed etiam operarii qui materias operum ubi traditas solent sibi relinere, prodigere, vendere, donare, maxime sartores quibus familiare dicitur fragmenta panni adhuc pretio isiiinabilia, ct non pro derelictis habi la, sibi reservare; item qui solent extorquere nimium stipendium, aul infra illud parcere labori.

Quantum ad secundam pariem, eum scilicet qui seclusa intentione ditescendi furatur minuta a diversis, peccare mortaliter ultimo furto complente materiam notabilem, ridetur communior coni. Navar. in Man. cap. 17, ɳ. 139, ct Toletum.

Ratio esi, Iuquia ille revera rem notabilansurripit etsi a diversis; 2° quia licet illa minuta furta non noceant graviter singulis seorsim sumptis, graviter tamen nocent omnibus collective sumptis, et hoc sufficit ut peccet mortaliter. *Confirmatur.* Qui ex cumulo conflato ex plurium granis simul el semel furaretur plures modios tritici, peccartlindubie mortaliter, et tamen non noceret graviter singulis scorsim sumptis, sed omnibus collective sumptis,seu multitudini damnificatorum. Ergo similiter in nostro casu.

Quantum ad tertiam pariem, nempe tunc majorem requiri quantitatem ad furium mortale quam si surriperelurab uno, *palet,* quia tunc omnes ct singuli domini non tam pare damnum patiuntur, idcoque sunt minusinviti.

Similiter plus requiritur quando quis ab «dem diversis vicibus el per intervalla furatur,quam si simul etscmel,eadem ratione quod damnum sic interpolatum vix sentiat dominus, ineoque minoris illud æslimat,cslqueminus invitus.

Neque referi quod, qui a diversis, vel ab eodem per intervalla surripii viginli quinque assos, lanium retineat de alieno quam » simul el semel ab eodem surriperel ; quia quamvis sil aequalis summa, minoris tamen æstimalur, ul dixi, et ideo circa illam minus est invitus dominus. r

Imo potest tantum esse intervallum inter minuta furta, sive eidem sive diversis facta, ut moraliler loquendo non censeantur connexa , nec proinde quanlumvismultiplicala componant gravem materiam : ut si hoc anno fureris quinque asses, anno sequenti iterum quinque, et sic annis sequentibus usque ad summam notabilem ; non ideo peccabis mortaliter ultimo furto, quia, propter nimiam interpolationem , nou censetur moraliler conjunctum cum praecedentibus, nec dominus circa lotam summam censetur graviter invitus. Ita plures theologi. Cælerum suppono semper abesse animum per illa minuta furta ditescendi.

Quæ vero major quantitas requiratur ad furtum mortale quando minuta surripiuntur a diversis, aul ab eodem per intervalla ? quidam requirunt duplum, alii plus, alii minus; nos judicio prudenium remittimus, attentis temporum intervallis majoribus vel minoribus, læsarum personarum multitudine etaliis circumstantiis.

Peles utrum qui summam notabilem per minuta furta accepit, teneatur sub mortali lotam restituere.

R. negative, sed ut sit immunis a peccato mortali injustæ detentionis, sufficit restituere id quod complet materiam requisitam ad furtum mortale; quia hoc restituto, non csl sufficiens materia furti aut detentionis mortalis. Meminerint tamen confessorii obligare pœnitenles ad restitutionem omnium etiam minimorum furtorum sic cnimamajoribuscnicaciusdelerrentur.Quomodo autem furtorum minutorum dum fiunt diversis, sit facienda restitutio, dixi de rest, in genere a. 14, §2.

Altera ct specialis diilicullas posset hic proponi, an dum plures per minuta luria grave damnum alicui inferunt, singuli peccent mortaliter, cl teneantur sub mortali suum leve furtum restituere : pro quo vide de restil. in gcncrc ari. 13 , § G, n. 3 cl 4,

ARTICULUS V,

De furiis parentum , filiorum , conjugum, religiosorum et domesticorum.

Suppono ex hucusque dictis, duo inquiri ad rationem furti mortalis, scilicet quantitatem notabilem rei alicnæ , cl quod dominus sit rationabiliter invitus. Potest autem

dominus esso invitus vel quoad substantiam rei acceptae, quia non vult absolute ea privari; vel quoad modum acceptionis, quia liccl consentiat ea privari, displicet tamen modus acceptionis, puta , quod clam et sine licentia accipiatur; sic censetur invitus, qui rogatus annueret ; quo casu accipiens , nec furlu committit nec regulariter peccat mortaliter.

Dico 1° Furti lelhalis rei sunt cum onere restituendi : 1° parentes qdi ex bonis quorum filii habent dominium ct admininislralionem, ut sunt castrensia elquasi-castronsia, partem notabilem ipsis invitis surripiunt; quia revera rem alienam surripiunt invito rationabiliter domino. *Neque dicas* lilios nunquam esse invitos respectu parentum; id enim plerumque falsum est, licet forte filii cx motu revcrcntiali contradicere non audeant

Ex 4. d. 5. q. 2, a. 5, q- 2, ad 1 , ct hic q. 3_>, a. 8, o. et ad 5. — 2" Filiifamilias qui quantitatem notabilem cx bonis familiæ surripiunt aut dilapidant; quia bonorum patris non sunt actu domini, sed in spe tantum ; seu, ul dicil S. Doclor, quamvis filiusfamilias sit hærcs, non tamen esi dominus rerum.Unde Prov. 18 dicitur : *qni subtrahit aliquid a patre suo elmatre, el dicil hoc non esse peccatum , parliceps esi homicida1.* Tenentur ergo filiifamilias sic ablata restituere parentibus ; quod si non possint, tenentur ea computare in partem suæ hærcditalis, nisi constet alios cohæredcs tantumdem surripuisse, aul patrem de facto remisisse ; non enim sufficit, ul quidam dicunt , quod rogatus remisisset, sed requiritur quod reipsa remiserit, el cliam quod remillcrc potuerit absque injuria aliorum filiorum, hoc est, salva eorum portione legitima.

Hinc inferes, graviter esse culpandos atque restitutioni obnoxios filiosfamilias, non solum dum pecunias aul mobilia a parentibus surripiunt, prolium mercis venditæ aut partein relinent, debita a parentibus solvenda contrahunt, a debitoribus parentum quæ debent extorquent, etc. sed cliam dum missi ad sludia aul ad aliquam artem addisc'-.tdam, pecunias sibi traditas ad libres comparandos, ad pensionem solvendam, nd theses propugnandas aliaquc necessaria, expendunt in compotationes, scortationes , lusus ct alia illicita vel vana; præsertim si parentes sint mediocris fortunæ, el parce vivant ut filio promovendo subvenire possint : quod addo; quia si parentes sint opulenti et multa in prolium educationem profuso expendero soleant, juxta quosdam auctores, non praesumuntur imponere filiis suis strictam obligationem juslitiæ eas prcunias secundum tinem pradinituin expendendi , neque stricte cos obligaro ad restitutionem : *quod patet* ex eo quod si ultra roncessas pecunias et in superfluos usus expensas, ultorius debita contrahant, ea soleant solvere pagentes, cl pecuniarum male expensarum restitutionem remittere.

Cæterum *adverte,* filios familias habere jus ad necessaria victui el amictui; quæsi parentes avari recusent, possunt filii absque peccato accipere : caveant tamen ne sibi mentiatur iniquitas, ct ne vanitates aul cupedias pro necessariis reputent.

3° Mai itus qui de bonis paraphernalibus aut dotalibus uxoris aliquid notabile detrahit ant dissipat invita uxore; quia paraphernalia sunt uxoris quoad dominium eladminisi rationem, ct dotalia quoad dominium: undo his potest maritus uti el frui, quia horum habet adminisIralioncm el usum, sed salva eorum substantia.

Quantum vero ad bona communia, cum secundum jus commune uxor habeat dominium medietatis, illi injurius est maritusel restitutioni obnoxius si illa prodige dissipet. Habet quidem omnium adminisIralioncm, et consequenter jus illa vendendi, dc illis contrahendi, lucro vel amissioni exponendi in negotiationibus, at non donandi, dissipandi el dilapidandi, imo nec pro magna quantitate ludo exponendi invita uxore, quia quamvis ludus sit conIraclus ad lucrum vel jacturam, ul aliae negotiationes, experientia tamen constat aleatores plerumque ad mendicitatem redigi ; unde uxor est rationabiliter invita. Ita, inquam, attento jure communi ; sed huic juri vidclur derogare consuetudo Leodiensis cap. 1, n. 1, ubi statuitur quod « maritus per malrimo-
» nium liat absolute dominus omnium Im-
» norum mobilium el immobilium uxorii,
» cl omnium acquisitorum durante nialri-
» monio ; ipsumque habere potestatem do
» iis disponendi inter vivos lanquamdc pre-
» priis absque consensu uxoris, nisi aliter
» conventum fueril. »

ibid. q. <*d 1. — 4° Uxor quæ absque con-

rnsusaltem præsumpto mariti, aliquid nolibilcsurripit de bonis familiæ ; quia licet, ctdixi, habeat dominium dotalium et medietatis communium , horum tamen omnium administratiohem ct usumfructum habet maritus. Nec refert quod pupillus sub tutore surripiens aliquid de bonis propriis non sit reus furti ; dispari las est enim, quod lutor habeat adminislralioncm bonorum pupilli non in suum , sed in pupilli commodum : at maritus habet adininistralior.ern bonorum communium et dotalium , non tantum in commodum uxoris , sed etiam in suum commodum cl lotius familiæ cujus cura ipsi incumbit ; unde tali surreptione kedilur jus mariti : restituet lutem uxor meliori quo poterit modo, sicut diximus in casu adulterii.

Sunt Limen plurcs casus in quibus uxor disponens de bonis familiæ non peccat : 1 si bona administret ct familiam regat, rive consentiente marito, sive absente, sive rgroto, sive amento, sive inepto, vel alia de causa impedito ; quo casu ipsa potest quod ipse : 2° si clam accipiat de bonis fami'iæ ad solvenda debita , ad sustentationem ct decentem statum familiæ, ad honestas recreationes, eleemosynas, donationes maxime rcmuncrativas suo statui proportionalas, ct secundum probatam consuetudinem fœminaruin suæ conditionis, ad avertendum familiæ vel mariti damnum sive temporale, ut fecit Abigail, 1 Reg. 25, ielspirilualc,ad succurrendum prælcr consuetas eleemosynas , parentibus, prolibus evpiimo matrimonio, fratribus el sororibus indigentibus ; quia in his omnibus maritus foret irrationabiliter invitus , reDOgnanle nimirum recta ratione el jure divino quo mulier data est non in servam rd in adjutorium viri, atque assumpta in wiclatem conjugalem, propter quod non décapité neque de pedibus viri formata est, •rd dc latere, inquit S. Aug. dc Bono conjugali , cap. 1.

Ibid. q. 4. etbic q. 32a. S. add. — 5°Rcligiosi non solum reatum furti lelhalis, sed et proprietatis contra votum incurrunt, si dc bonis communitatis aliquid grave surri" piant, aul ex sibi donati retineant invito præl.it i, quia licet sint monasterii partesae : end'ra, sunt tamen per votum pauperlafs omnis proprietatis incapaces : ct ideo iuidquid surripiunt, consumunt, donant ant retinent invito prælato, furtum eslct actus proprietatis.

6° Tantum domestici furtum etiam mortale committunt cl tenentur ad rcs*iiutionem, dum aliquid notabile ex bonis dominorum accipiunt; quia accipiunt alienum invito rationabiliter domino, cl eo gravius peccant quod res domestic® eorum custodiae ac fidelitati sint commisso*.

Notandum tamen quod tam domestici quam religiosi el filii familias regulariter excusentur a mortali, dum modica ct communia esculenta aut poculenta in proprios usus accipiunt, etiamsi successive perveniant ad summam quæ in rebus permanentibus suflicerct ad peccatum mortale; quia respectu talium furtorum domini, parentes aul prælati non censentur regulariter inviti quoad substantiam , sed quoad modum tantum, quandoquidem regulariter concederent si peterentur.

Dixi, *regulariter;* quia contrarium potest contingere, cum id pendeal cx voluntate dominorum. Quaproplersi voluntatem contrariam explicent, aul si præsumalur, illi standum est.

Dixi etiam, *modica, communia in prios usus;* quia si surriperent simul et semel magnam quantitatem , aut successive quidem, non tamen in actualem usum, sed in futurum reservanda; item si sumerent ad dandum aliis vel vendendum; item si pretiosa cl dominis reservata, ul in his partibus vinum, peccarent mortaliter cum onere restituendi, cum pervenerint ad eam quantitatem quæ in aliis rebus sullicercl ad mortale : quia in his censetur pator, dominus, aut praelatus rationabiliter invitus non solum quoad modum, sed etiam quoad substantiam. Idem censeo si furia hæc quantumvis modica, ita multiplicentur el enormiter excrescant, ul in admodum grave familiæ vel communitatis detrimentum vergant : unde a mortali non videtur excusandus famulus, religiosus aut filiusfamilias , saltem mediocris conditionis, qui quotidie lurarelur in esculentis aut poculenlis valorem quatuor vel quinque assium. e

Dico 2° In furtis qualibuscumqueparentum, liliorumfamilias ct conjugam, major requiritur quantitas ad peccatum mortale quam in furiis exii ancorum. Quia parentes respectu filiorum, propter in eos amorem et pietatem, filii respectu parentum

similiter, propter ineos pietatem, amorem et observantiam ; marilusrespeclu uxoris, uxor respectu mariti, propter mutuum amorem et obsequium, minus sunt inviti ac involuntarii quam si res suæ ab extraneis surripcrentnr, nec volunt ita stricte jus suum servari respectu talium quam respectu extraneorum. Quod si quandoque videantur graviter succensi, præsertim parentes in filios, plerumque id accidit non tam ralione rei acceptas quam modi vel abusus. Adde quod filii sint in spe domini bonorum paternorum, ct ut uxores habeant actu dominium medietatis bonorum familiæ.

Porro quæ requiratur in his quantitas ad furtum mortale? varii variam assignant : nos ul ante existimamus id esse remittendum judicio viri vel confessarii prudentis, qui attentis circumstantiis liberali latis vel avaritiae, amiciliævel alienationis, opulcntiæ vel paupertatis illius a quo res surripitur, item meritorum vel demeritorum illius qui surripit, aliisque similibus circumstantiis, judicare poterit an el quando rei dominus sil vel non sit, sil plus vel minus invitus. Cælcrum generaliter loquendo, non pnlo a vero aberrare cos qui dicunt in his furiis ad peccatum mortale requiri duplo magis quam in furiis extraneorum.

Quidam idem censent de furiis dornesticoi um ct religiosorum. Verum si loquamur non de ibu consumplibilibus, ut sunt poculcnta el esculenta dc quibus supra, sed de rebus permanentibus, ul sunt pccuniæ, supellectilia cl similia, non video qua ralione in his requiratur major quantitas saltem prodomcslicis quam pro extraneis; quia domestici nullum habent jus sive in re sive in spe ad illas res. Insuper jam notavi, res domestic® sunt illorum fidelitati ct custodiæcommissæ, ita quod illorum furiis vix obviare possit dominus : unde gravius puniuntur furta domestica quam extranea, et consequenter dominus censendus est ad minus æque invitus circa illa ac circa extranea.

Quantum sd religiosos major esi difficultas; quia cx una parte sunt in monasterio quasi filiifamilias, imo sunt communitatis, cd quam pertinent bona, partescl membra. Sed ex altera parte propter votum paupertatis nunquam erum illorum bonorum domini, sicut filiifamilias, etsi tanta in cis requiratur quantitas quanta requiritur in filiisfamilias, cum plurcs soleant esse h monasteriis, gravi bonorum communium dissipationi janua aperiretur ; quibus ile causis probabile est prælatum non esso minor invitum respectu illorum quam respectu extraneorum.

Pro coronide *petes* quid sic censendum de famulis villicorum qui ovibus, jumentis, bobus, etc. plus alimenti tribuunt quam laxaverit dominus? *H.* si meliorentur pecora proportionale ad damnum quod patitur dominus cx augmento alimenti, non essearguendos peccati mortalis, neque adstringendosad restitutionem ; secus si inde grave damnum patiatur dominus.

ARTICULUS VI.

Utrum alicui liceat furari propternecessitalem?

Hic q, 66. a. 7. o. ct ad 2, — *Nota.* Cum furtum sil intrinsece malum, nullo unquam casu csl licitum ; unde dum quaerimus cum Auctore utrum liceat furari propter necessitatem , est impropria locutio, posito furto proacccplione rei alicnæ : igitur sensus quæslionis est, utrum liceat accipere alienum propter necessitatem?

Triplex aulcm distinguitur necessitas: extrema, in quia vita periclitatur; gravis, in quia periclitatur; sanitas aut status; communis, quam passim pauperes patiuntur. Dc hac ultima non est difficultas ; propter illam enim non licere surriperc alienum omnes conveniunt.

Ibid, ct ad 3. — *Dico* 1° Licet accipere alienum sive occulte sive manifeste ad subveniendum extremæ necessitati propriæ vel alicnæ. Ita communiter cum Auctore.

Prob. Cum jure naturæ omnia sint communia, cl unusquisque habeat jus conservandi vitam per res temporales quas Auctor naturæ in hunc finem creavit, non censentur homines huic juri naturali renuntiasse per bonorum divisionem quam ad pacem servandam induxerunt : unde in extrema necessitate, ubi agitur de vita, omnia iterum sunt communia, cl qui in ea constitutus accipit dc alieno, accipit quod suum csl; seu melius, accipit quod cx communi facit esse suum accipiendo, sicut contingebat ante bonorum divisionem;sicque non committit furtum proprie loquendo: quinimo vi auferre posset, cl dominum se opponentem moderata defensione repellere.

Excipe tamen casum quo dominus ipse foret tliam in extrema necessitate; tunc enim melior foret conditio possidentis.

Quod autem hoc etiam sil licitum pro necessitate extrema alterius, *palet;* quia quod ipse potest perse, potest per me. Suppono quod non possim cx propriis subvenire, alioquin non possem nisi injuste aliena rapere.

Petes 1° utrum qui petendo vel mendicando potest suam extremam necessitatem sublevare, possit alienum surriperc ?

R. negative. Quia non videtur quod jus naturale concedat facultatem surripiendi alienum, nisi quando quis non potest aliter sibi subvenire ; si enim possit, non censetur extrema necessitas, nisi velis pali extremam necessitatem omnes illos mendicantes qui nisi mendicarent fame perirent.

Existimat tamen Lessius, cl post ipsum quidam alii, quod, secluso scandalo, sil lanlum peccatum veniale surripere in hoc casu alienum, quia, inquit, est lanium inordinatio in modo; sive enim concedat dominus, sive non concedat, extreme indigens potest accipere, idcoque dominus non potest esse invitus quoad substantiam, sed quoad modum tantum. Id quidem verum est si talis instet necessitas, ut non sil locus ab alio petendi cum spe probabili obtinendi. Sed in uno recusante necessitas patiatur alios adire, etiam osliatim mendicando, non video quomodo possit dici extrema necessitas qua quis cogatur alienum surriperc ul vitæ consulat.

Scio plurcs aliter sentire dc viro nobili aul honorato quem mullum dedecet mendicare : at eorum sententia nobis videtur periculosa in praxi. Rari sunt qui non sibi valde indecorum reputant mendicare, unde multiplicarentur turcs cl furta in destructionem rcipublicæ cl tranquillilatiscommunis. Videtur etiam minus vera; quia istud dedecus non facit extremam necessitatem, propter quam vitandam liceat alienum rapere.

Petes 2' utrum ablata in extrema necessitate sint restituenda?

R. 1° Si res ablata adhuc existai, indubie est restituenda ; quia necessitas extrema non confert jus ad rem alienam nisi in quantum est necessaria ad illam sublevandam. Unde si ad vitandam mortem inlcnlatam usus es equo alieno, transacta necessitate, debes illum restituere.

R. 2°. Res ablata ct consumpta in extrema necessitate, ul panis, vinum, etc. non est restituenda si indigens erat simpliciter pauper, etiamsi ad pinguiorem fortunam perveniat. Secus si erat tantum pauper secundum quid. Est communis. Voco pauperem simpliciter qui neque actu habet bona hic aut alibi, neque est in potentia propinqua ad habendum ; pauperem secundum quid, qui, licet non habeat hic bona quibus juvari nunc potest, habet tamen alibi, aul csl in potentia propinqua ad habendum per artem aul exspectatam bæreditatem.

Prob. prima pars. Quia iste indigens usus est jure suo el rei acceplæ quatenus erat sibi necessaria, dominium, eam occupando, acquisivil : unde non tenetur illam restituere, neque ralione rei acceptae, quia amplius non csl; neque ralione acceplionis, quia non accepit per viam mutui aut .il1erius contractus onerosi ; neque per delictum, sed ul quid commune quod accipiendo fecit suum. Ergo.

Confirmatur. Si talis indigens peteret a divile quod ipsi necessarium est in extrema necessitate, dives tenen tur omnino gratis dare absque obligatione restituendi in posterum , ut nunc suppono cx dictis dc eleemosyna : ergo non csl cur pauper talem obligationem sibi imponat; Et eo magis quod alioquin improbitas divitis denegantis extreme indigenti subsidium, ipsi foret utilis, ipsumque redderet melioris conditionis el pauperem pejoris : quod non csl admittendum.

Prob. secunda pars. Quia in extrema necessitate bona non sunt communia nisi in quantum sunt necessaria ad subveniendum necessitati : atqui in casu quo is qui patitur extremam necessitatem non csl simpliciter pauper, sufficit ejus necessitati ul accipiat alienum per modum mutui cum obligatione restituendi, nec dives tenetur aliter illi dare : ergo censendus est sic accipere.

Si dicas hac ratione etiam probari simplici: r pauperem teneri restituere, quia etiam rj.licienler subvenitur ejus necessitati , si accipiat aul detur per modum mutui. *R. N. assumptum elejus probationem ;* quia simpliciter indigenti tenetur dives

succurrere per eleemosynan sine ullo cjus gravamine ' tunc enim, aut nunquam, urget præceptum cleemosynæ; secus si secundum quid lanium indiget. Sicut ergo a rabone foret alienum atque inhumanum, si dives extreme indigenti qui noere nec spe quidquam habet, erogare eleemosynam sub conditione reddendi si aliquando divos evadat : ita rationi repugnat atque inhumanum est cogere talem pauperem ea quibus in extrema necessitate indiget, accipere sub onere restituendi. Uno verbo, pauper in primo casu est simpliciter in extrema necessitate , non in secundo. Et hinc resolves, copias quæ urgente fame surripiunt panes omnium pistorum alicujus civitatis, teneri acceptis stipendiis eos solvere, aut ducem pro illis.

Utrum autem qui rem ante necessitatem extremam furto abstulit, et in extrema necessitate consumpsit, teneatur eam restituere? Require supra de reslit. in genere, art. 2, petit. 2.

Dico 2° Non licet accipere alienum in necessitate indeiinilive gravi; sed committitur arbitrio unius cujusquc dispensatio propriorum rerum, ut ex illis subveniat gravem necessitatem patientibus.

Est nunc communis post damnatam ab Innoc. XI hanc propositionem : *Permissum csl furari, non solum in extrema, sed eliam in gravi necessitate.*

Ibid ad 3. — *Prob.* insuper ex cap. *Si quis* 3 de Furto : « Si quis propter necessi- » talem famis aut nuditatis furatus fuerit d cibaria,vestem, vel pecus, pœnitealhel>- *o* domadas 1res.» Quem canonem S.Thomas ct cum eo alii interpretantur dc necessitate quæ non sil extrema.

Prob. ratione. Quia cx unanimi doctorum sententia et constante sensu Ecclesiæ, in sola extrema necessitate cl non in gravi, omnia sunt communia. El hujus *ratio est,* quod licet homines, introducendo divisionem bonorum, non renuntiaverint juri naturali ex eis conservandi vitam in extrema necessitate, quia vita est bonum inter naturalia piæslantissimum, el iste casus, utpotc rarus, non est obnoxius inconvenientibus de quibus modo, attamen non potuerunt non rcnenliarc juri succurrendi ex eis gravibus necessitatibus, propter frequentes et graves abusus qui cx illo jure servato sequerentur contra bonum commune et pacem inter homines : cum enim frequentes «iniquipaliunlurgravem necessitatem, et qui non patiuntur facile lingent aul credent se illam pati, omnia furiis ct furibus replerentur, si in tali casu liceret alienum rapere; ita ul divisio rerum, quæ fuit introducta propter tranquillitatem communem, huic lini non solum esset inutilis, sed prorsur exitiosa.

Dixi, *in necessitate indefinite gravi.* quia sunt necessitates adeo graves, alii vocant gravissimas , ut vel extremam proxime attingant, vel in extremam facile desinant, vel exlremæ moraliler loquendo æquivaleant, ut sunt dura servitus, durus et diuturnus career, gravior morbus, pœna triremium ct similia, in quibus probabile est licere sibi per alienum succurrere; quia cum hæ necessitates non sint frequentes nec facilis abusus, ut sunt communiter graves, non est cur jus gentium inducensdivisionem bonorum derogaverit juri naturali, his necessitatibus sicut extremis succurrendi per res temporales. Ita Sylvius el Less. posL Angcl. Navar. Petrum Navar. Sylvest.Vasquem cl alios; baneque sententiam refert Perfector Tourncly cx Florcntio Dccoq,nec impugnat. Neque timendum est ne incurrat in propositionem damnatam; tum quia propositio damnata loquitur dc necessitate indefinite gravi; lum quia necessitas de qua loquimur moraliler loquendo æquivalct exlremæ ; fateor tamen in his contracto freno esse incedendum, ne detur locusabusibus.

A. 6. ad 1. — Cælcrum videtur certum, necessitatem quamcumque gravem saltem minuere peccatum, ct eo magis minuere quo gravior est. Ita etiam S. Raymundus lib. 2, lit. 6, § 6. « Si autem , inquit, non » patitur ita magnam, peccat; attenuatur » tamen peccatum propter necessitatem, el » in tali sensu intelligilur decretalis *Si* » *quis,* etc. » Unde secundum Layman, non facile damnantus est peccati mortalis, quia divito, præsertim ante rogato, clam aufert quod ad gravem suam necessitatem necessarium est, cum tunc dominus debeat esse minus invitus.

Insuper adverte, pauperes gravem necessitatem patientes, posserecurrcrcad judices sive ecclesiasticos sive civiles, qui sua auctoritate cogant divites ad eleemosynas; quia, ul docet Navar. obligatus naturali aequitate

aut sola Hiaritalc ad faciendum aliquid, ad id judicis officio compelli potest.

Item adverte quod, licet gravis necessitas μ π sufficiat ad surripiendum alienum, suffiat tamen ad differendam restitutionem, quia strictius obligat præceptum negationi non furandi quam positivum restituendi, ut dixi de reslit. in genere.

Diets conlra conclusionem. S. Thomas non distinguit inter necessitatem. Ergo.

Λ. *N. ani.* Postquam enim S. Doctor dixit generaliter, res temporales a divina providentia esse ordinatas, ut per illas subveniatur hominum necessitatibus; postea exponit diversos modos subveniendi secundum diversas necessitates; ait enim : — A. 7. c. — «Sed quia mulli sunt necessitatem palicn- • tes, ct non potest cx eadem re omnibus j subveniri, committitur arbitrio uniuscu- 9 jusque dispensatio propriarum rerum, ul s ex cis subveniat necessitatem paticnli- j bus.» En pro necessitate gravi et communi. Deinde immediate subjungit : «Si » tamen adeo sil evidens ct urgens nccessi- j tas, ut manifestum sit instanti necessitati » dc rebus occurrentibus esse subvenien- » dum, puta, cum imminet personæ periculum, ct aliter subveniri non potest • (quod *csl cxlrcma necessitas),* tunc licite • potest aliquis ex rebus alienis suæ ncccs- • sitalisubvcnirc sive manifeste sive occulte • sublatis, nec hoc proprie habet rationem • furti vel rapin®. » Et adhuc clarius ad 2 : «Uti re aliena, inquit, occulte accepta in • casu necessitatis extremæ, non habet ra- • lioncm furti proprie loquendo, quia per • talem necessitatem efficitur suum id quod • aliquisaccipit ad sustentandam propriam • vitam.» Ubi videsS. Doctoremad casum silum exlremæ necessitatis restringere jus surripiendi alienum, eo quod tunc solum omnia sint communia.

Depones, juxta S. Thornam ibidem: *Res quas aliqui superabundanter habent, exjure naturali debentur pauperum sustentationi :* itqui id verum est non solum in extrema, sed etiam in gravi necessitate: ergo pauperes in gravi necessitate possunt illas accipere.

/i. *in argumentum nimis paobare. Major* enim csl vera non solum in extrema cl pravi, sed eliam in communi necessitate ;unde lequerctur quod pauperes communes po»- •ealalicna rapere.. Igitur. j

R. 2' D. maj. Superflua debentur pauperibus jure naturali charilatis cl misericordi®, *C. maj.* jure justiti®, A'. *maj.* Et ideo pauperes non habent jus strictum justitiæ illa surripiendi ut sua, sicut habent in extrema necessitate in qua omnia sunt communia ; sed, ut ait S. Thomas, committitur arbitrio domini ut illa dispenset : consequenter sunt rationabiliter inviti quantum ad hoc, quod sine eorum consensu surripiantur a pauperibus; seu aliis terminis, tenentur divites dare pauperibus, sed non tenentur consentire ut ipsi propria auctoritate capiant, ct quantum ad hoc sunt rationabiliter inviti.

ARTICULUS VII.

Utrum compensationes seu recuperationes occulta sint licita?

Jam dixi supra art. 2 de restit. in genere, duplicem esse compensationem: unam proprie dictam, quando ex ulraque parle est debitum : v. g. debeo libi centum pro panno, tu mihi debes centum pro vino ; retineo centum quæ tibi debeo pro centum quæ mihi debes : vocatur in jure *debili el crediti inter se contributio* ;hanc esse licitam dixi loco supra citato.

Altera compensatio improprie dicta, nihil aliud est quam recuperatio rei vel debiti quam facit is qui nihil debet suo debitori : v. g. debes mihi viginti aureos, totidem a te clam surripio. Furatus cs meum equum, eumdem occulte recupero, aul tuum occupo. Dc hac quæritur utrum sil licita. Et quamviis videatur quædam distinctio facienda inter rem adhuc exstantem cl debitum simplex, auclores tamen non distinguunt, cl indiscriminatim statuunt compensationes occultas esse licitas vel illicitas.

Q 66. a. 3. ad 3. et a. S. ad 3.—*Dico* Ie Compensationes seu recuperationes occultæ, sive rei adhuc exstantis, sive debiti, per se loquendo sunt illicit®.

ibid — *Ratio est,* quia qui occutte accipit rem suam (idem dic de debito), apud alium injuste detentam, peccat conlra communem justitiam dum ipse sibi usuipat rei su® judicium, juris ordino præterrnisso, ct ideo tenetur Deo satisfacere et dare operam ut scandalum proximorum, si inde ortum fuerit, sedetur.

Ibid,—Quia tamen hæc iniqua rei me® possessio nihil juris tribuit injusto dclen-

tori, quin potius ejus conditionem pessimam reddit, cum illum in continuo statu peccati delineat,sequitur quod sic accipiendo rem mcain non gravem detentorem, nec peccem peccato furti, et consequenter non tenear ad restitutionem.

Nec obstat quod idem S. Thomas ari. 3 cit.ad 3, dicat, *id quod csl per rapinam ablatum, esse rapienlis... quantum ad detentionem.* Nihil enim aliud hac phrasi significatur, quam quod raptor teneatur rem raptam delinere ct custodire ut eam opportune reddat domino, el quod nemo possit auctoritate privata eam auferre quin violet ordinem juris, ul dictum est: excipe nisi sil res parvi momenti; de minimis enim non curat prætor.

Cælerum , sistendo in hac sola violatione ordinis juris, forte non reputaretur graviter illicita compensatio occulta, quia hæc violatio præcise non videtur gravis inordinatio. Quia tamen interveniunt plerumque aliæ graves inordinationes, nimirum scandalum, infamia, perturbatio reipublicæ, periculum frequentis abusus contra bonum commune, periculum duplicis solutionis pro eodem debito , etc. ,ideo regulariter loquendo, compensatio occulta debet censeri graviter illicita. At quæslio csl utrum per accidens positis certis conditionibus, abstergi possint hæ inordinationes, el compensatio occulta fieri licita? pro quo

Dico 2' Recuperationes seu compensationes occultæ, positis certis conditionibus sunt licilæ, raro tamen exerccndæ aut consulendae, quia raro concurrunt omnes conditiones requisitae.

Porro hæ conditiones sunt 1' ut constet rem esse tuam, aut libi debitum cx juslitia; si enim esset dubium, non posses uti compensatione, quia in dubio melior csl conditio possidentis : similiter si tantum cx gralitudinc vcl charitatc esset debita. 2» Ut non possis rem tuam vel debitum recuperare petendo, aut via juris, sive propter nimiam potentiam aut iniquitatem debitoris, sive propter injustitiam judicis, sive propter defectum probationum, sive propter majus damnum pacis, amicitiae aut rerum. 3° Ul absit periculum scandali vel infamiae tam respectu lui quam respectu debitoris, ne scilicet alteruter traducatur ut fur. 4» Ut absit periculum duplicem pro eadem re vcl eodem debito solutionem aut restitutionem accipiendi ; pro quo cavendo debet debitor, si debili sil conscius, convenienti modo moneri esse liberum a restitutione seu solutione. 5" Ul hæc omnia constent non proprio compensantis, sed alterius viri prudentis elpartium liberi judicio, ne propria cupiditas eicæccl, el mentiatur sibi iniquitas. 6· Nefiat compensatio in deposito,quia id jura velant, cap. *Bona fides* de Deposito : sunl tamen qui volunt hanc legem valere duntaxat profero externo; sed non videlur cur non valeat etiam pro foro interno, sicut diximus alibi valere legem praescriptionis.

Ilis itaque conditionibus positis,dicimu» compensationes occultas esse licitas. Ita communiter theologi, S. Antonius, Cajetanus, Bannes , Sylvius, Wiggers et omnes discipuli D. Thomæ, inquit Serra ; ex reccnlioribus, Pontas, Perfector Tournely, Ilenricus a S. Ignalio, etc., conlra paucos rccenliores Lovanicnscs.

Probatur. Si compensatio occulta esset illicita, ideo esset quia per eam fieret injuria debitori vcl judici : atqui positis conditionibus assignatis neutrum dici potest : ergo. *Prob. min.* 1° Non fit injuria debitori,ul docet ipse S. Thomas hic a. 5, ad 3, *et patet;* quia nonnisi certo meum accipio, aul quod ipse debitor lenctur ex juslitia mihi reddere. 2° Non fit injuria judici, quia, ut suppono, judex non vult aut non potest mihi dicere jus. Ergo.

Confirmatur. Juris ordo est inslilulusad reddendum cuique jus suum ct ad pacem communem servandam : atqui pax communis, ul suppono, non violatur hic, et si juris ordo servaretur, non possem oblinere meum jus, aut nonnisi cum gravi damno : restat ergo quod jure naturali utens, ipse meum recuperem. Nec in hoc proprie mihi dieo jus, ut advertit Cajetanus, sed potius jus meum exsequor, cum non utar aliqua auctoritate, sed solum occulta acceptione; sicuti non mihi jus dico , sed jus meum exsequor dum res meas adversus injustum invasorem defendo.

Objicies locum Lovaniensibus.S Thomas hic, ari. 5, ad 3, dicit generaliter quod, qui rem suam occulte recuperat ab injusto detentore , *peccet conlra communem justitiam dum ipse sibi usurpat suæ reijudicium :* at* qui positis eliam assignatis conditionibus, verum est quod occulte compensans usurpet suæ rei judicium ; debet enim judicare quod

debitam lit certam, quod non possit via juris repoli, quod absit periculum scandali et majoris damni, etc. Ergo.

R. 1° sic compensantem non magis usurpare rei suæ judicium , quam usurpet ille qui vitam aut res suas conlra injustum invasorem defendit; debet enim iste utique judicaro quod res sint certo suæ, quod invasor sil injustus, quod absit periculum scandali aut majoris damni, etc., et tamen nemo ruro peccati arguit. Dicendum ergo vel quod in hoc utroque casu non sit proprie rei suæ usurpare judicium , sed jus suum exsequi, uljamdixi ex Cajclano; vel quod, quamvis regulariter loquendo nemo possit rei suæ usurpare judicium (quo sensu intelligitur dictum D.Thomæ), si tamen sil casus in quo non possit haberi judex ct instet necessitas agendi aut damnum patiendi, ut in defensione vol recuperatione rei suæ, non videtur tone illicitum rei suæ ferre judicium. In tali enim casu, inquit idem Cajetanus hic ad art. 5, $ *Num impotens,* licet a lege discedere, saltem sic quod non sit contra justitiam, quamvis videatur fieri præter justitiam, discedendo a directo illius modo. Cæterum si compensatio in hoc casu sit ex hoc solo capite illicita, videtur valde leviter illicita, quia si quæ sit inordinatio, videtur valde levis.

R.T'N.min. Quia compensansquijuxla quintam conditionem omnia proct conlra sincere exponil viro prudenti partium libero, ct hujus judicium sequitur , non magis esi judex in propria causa quarn pœnilens qui sincere confessario suo pro el contra conscientiam suam aperit.

Obj. 2° cum iisdem. Supposito quod conditiones illæ abstergant omnem compensationis malitiam intrinsecam, nunquam tamen abstergent omnem malitiam cxlrinsccam bono communi contrariam ; quia si compensatio occulta suis conditionibus stipata semel judicetur licita , unusquisque eam in aliis casibus , ubi licita non est, facilcjudicabit licitam, imaginabilurquc propter innatam ad temporalia concupiscentiam conditiones requisitas adesseubi non adsunt; et sic via aperietur ad multa furta impune perpetranda conlra bonumcommune. Ergo.

II. nos huic inconvenienti obviasse per jam dictam quintam conditionem. Posito enim quod veritatis cl certitudinis conditionum discussio , non ad proprium judicium compensantis, sed alterius viri prudentis partium liberi referatur, non est cur timeatur ex nostra sententia ne propter cupiditatem compensantium via furtis aperiatur. Et hoc experientia constat ; nostra enim sententia passim traditur et ad praxim reducitur, necdum tamen inde vidimus eversum bonum commune cl perturbatas respublicas.

Insl. Carlhusianusin periculo mortis positus, non potest manducare carnes, dum adsunt alii cibi, etiamsi non ipse sed medicus judicet carnes esse necessasias : non quod manducare carnes sil tunc conlra intrinseca logis, sed quod si semel permitteretur in tali necessitate , facile salutaris illius ordinis rigor relaxaretur : ergo similiter in nostro casu.

R. 1° non constare esum carnium in tali casu non esse contra intrinseca logis respectu (Larthusiani; quia, licet leges humans regulariter loquendo non obligent cum dispendio vitæ , contrarium tamen polest contingere, dum nempe quis sponte hanc obligationem suscipit; hanc autem videtur sponte suscipere Carlhusianus dum profitetur religionem in qua scit talem servari rigorem. El hæccsl prima disparités.

R. 2° Altera disparilasesl, quodcausæet qualitates morborum sint occultæ el ipsis eliam medicis sæpe imperviæ, proindeque ipsis non constare certo an morbus sit ad mortem vol non, an carnes sint simpliciter necessariæ vel non ; cl cum aliunde noscantur plerumque indulgenliores in hac parie, sequitur quod si semel permitteretur Carthusianis esus carnium in reputato periculo mortis , passim fingerentur talia pericula , et inde salutaris rigor istius ordinis relaxaretur. At vero in nostro casu non est ita difficile dignoscere an certum sil esse meam rem quam alter delinet, aut meum debitum esse liquidum, si enim a certitudine deficiat, non admittimuscompensationcm ; item an possit vcl non possit res obtineri via juris ; ct sic de cæteris conditionibus: hæc, inquam, licet forte ipse compensans, propria cupiditate dnclus, non possil ita facile ac integre judicaro, poterit tamen altcr tertius partium liber; ideoque ex compensatione sic facta nullum bono communi periculum imminet. Hanc sanedisparitatem sensibiliter etiam probat ipsa experientia : cx nostra enim sententia , ul jam observavi, nullum hucusque vidimus sequi grave detrimentum

boni communis. Atvero ox esu carnium permisso sub prælcxlu morbi periculosi, videmus in variis religionibus salutarem abstincnliæ rigorem relaxatum.

Obj. fl° cum iisdem. Innoc. XI damnavit hanc propositionem : « Famuli ac famu- » lædomcslicæpos.suntoccullehcrissuissur- » ripere ad compensandam operam quam » majoremjudicanisalarioquod recipiunt; » est 37: atqui tamen circa illos non secus ac circa alios possunt concurrere omnes conditiones quas requirimus ad compensationes licitas. Ergo.

R. hanc propositionem esse damnatam, 1° quia est indefinita et universalis, comprehendens casus in quibus certo non licet domesticis compensatio occulta; puta, si sponte convenerint de stipendio juxta parabolam de laborantibus in vinea, Matth. 20. 2° Quia constituit judices in propria causa ipsos domesticos regulariter ineptos ad talc judicium el lucri nimium avidos. Unde sistendo in terminis propositionis damnalæ, *neganda est minor.* Cætcrum si revera erga domesticos occurrerent omnes conditiones rcquisilæad licitam compensationem, non forcl ipsis magis prohibita quam aliis, v.g. si herus inique retineret pariem stipendii conventi elcætcra adsint.

Petes utrum famuli et famulæ (idem est de mercenariis) possint uti compensatione occulta si necessitate coacti convenerintde minore stipendio?

R. negative. Quia forte aut dominus non ita indigebat illorum opera, aut noluisset acceptare majore stipendio, aut alios reperisselqui æquali stipendio inserviissent aut laborassent. Adde quod, sicut merces ila et operæ ultroneæ vilescant, el tam famuli quam mercenarii sunt ila comparati, ul semper existiment se infra meritum stipendia accipere. Sed et graviter sunt cuipandi domini qui famulorum aut mercenariorum opere vero indigentes, illos neccssitale coactus minus justo stipendio condueunt ; hoc est enim fraudare saltem pro parte operariorum mercedem, quod est percatum in cœlum clamans.

Obj. 4° S. August, lib. 22 contra Faustume. 72, loquens de spoliatione Ægypliorum facta, jubente Deo, per Hebraeos, dicit: *Quod tamen si Moyses sponte suajussissel,* trui *Hcbrai s|»onle sua fecissent, profecto peccasscnl :* atqui si compensatio esset licita, maxime in hoc casu : ergo. Prob. min. Cerlo debebatur merces Hebræis pro lolae tam duris laboribus quibus cos vexaverant Ægyptii, juxla illud Sap. io : *Deus reddidit justis mercedem laborum suorum,* ne eam poterant oblinere via juris. Ergo.

R. N. min. Ad prob. 1) Cerlo debcbatji Hebræis merces ab his qui eos durislaknbus vexaverant, nimirum a Pharaone el operum præfeclis, *C.* ab his a quibus surripicbanl vasa, ΛΓ. Ea enim juxla S. Scriptaram surripueranl ab amicis el vicinis, qui in nullo eos vexaverant, et qui proinde nihil ipsis debebant. Nisi ergo Deus dedisset mercedem quam equidem merebantur, peccassent eam accipiendo ab illis qui illam non debebant.

Obj. 5° Nemo potest auctoritate privata ulcisci propriam injuriam, etiamsi nonpossit oblinere satisfactionem a judice : ergo nec rem suam occulte recuperare,

R. N. conseq. Quia vindicia auctoritate privata est semper illicita : recuperatio vero rei suæ non est vindicta.

Ex his infert 1° Sylvius post Navar. lessium elalios, quod, si feraturexcommunicatio in eos qui vel res surripuerunt, vel scientes non revelant, non comprehendatur is qui rem suam aut debitum recuperavit, neque id scientes; lum quia cxcommunicatio major non ligat nisi cum qui peccat mortaliter, cum quia nemo tenelur scvcl alium innocentem prodere ad damnum suum. Hoc etiam verum reputat Lcssity, quamvis recuperans peccaverit in modo accipicndi, puta, quia poterat rem suam recuperare via juris, quia etsi peccaverit accipiendo, non peccat tamen delinendo, nec tenetur restituere: episcopus autem ferendo excommunicationem, tantum intendit cogere injustum detentorem ad restitutionem,

Infert 2° idem Sylvius quod, si quis rem suam aut debitum licite recuperavit, interrogetur a judice an sciat quis acceperit, possil respondere sc nescire; quia judex interrogat de injusta acceptione : qui autem interrogatur, neminem scit injuste accepisse, Addit, id etiam verum esse quamvis forte peccaverit in modo accipiendi, quandoquidem non peccaverit per hoc quod acceperit alienum, neque peccet injuste detinendo, ut jam modo dicebam cx Lcssio : judex au(em solum intendit aut intcnderedcbcl scire ct punire injustum detentorem.

Hucusque de compensationibus occultis, sed quid de manifestis?

Quidam eliam cx illis qui tenent occultas esse illicitas, permittunt manifestas; quia, inquiunt, non peccatur in hoc contra ordinem juris. Si enim Petrus contendat me iniquo agere, poterit me via juris aggrendi ; necjudicium mihi usurpo. (lum enim rem Petri detineam in conspectu orbis, judicium Petro relinquo, quo, si possit, ipsi liborum est me ex possessione talis rei deturbare. Ita doctor Daelman.

R.subdislinctione. 1° Recuperare manifeste rem suam in flagranti furtivæ actionis, aut quando nonduneslin luto loco reposita, licitum est, quia id habet rationem juslæ defensionis.

2°Rccuperare manifeste rem suam adhuc inspccie exstantem, etiam postquam ablata est clin tuto reposita, vi moderata adhibita non videtur illicitum saltem graviter ; 1-quia usu receptum est, ut ubicumque quis rem suam invenit, cam accipiat : 2« quia relinquitur locus judici, ut dictum est. Quod si contendas nihilominus hic esse aliquam praetermissionem ordinis juris , dum quis 1 rem suam occupat inconsulto judice: *hoc dato,* hæc inordinatio non videtur gravis, cum relinquatur locus judicio, elideo dixi talem compensationem non videri illicitam *saltem graviter.*

Dixi, *vi moderata adhibita* , cx qua scilicet non sequalur mors, vulneratio , grave scandalum aut rcipublicæ perturbatio, licet fortesequalur furis ipsius autejus familia quædam turbatio.

3'Rccuperarc manifeste simplex debitum non licet ; 1" quia id fieri non potest absque scandalo, et qui sic ageret haberetur fur, et ut talis puniretur in foro extorno; 2 quia non est dominus rei quam vult surripere in compensationem sui debiti, unde alter habet jus resistendi.

Quæ spectant obligationem restituendi cx furto, abunde discussa sunt dc restitutione ingenero: require ibi.

DISSERTATIO XII.

DE INJUSTITIA JUDICIS.

D. Th. Q. 07.

Q. 67in proerm. — Postquam egimus dc viliisoppositisjustitiæcommutalivæperquæ hftolædilur proximus in persona el in rebus exterioribus, restat agendum de vitiis per quælæditur verbis: ct 1°de nocumenus verborum quæ fiunt in judicio; 2ô de iis quæ fiunt extra judicium.

Ibid. — Circa primum quinque consideranda occurrunt. 1 De injustitia judicis in judicando. 2° De injustitia accusatoris in accusando, 3° Dc injustitia testis in testificando. 4' Dc injustitia rei in sua defensione. 5° Dcinjustitia advocati in patrocinando: dc quibus suo ordine.

ARTICULUS T.

Utrum quis possit judicare eum qui non est sibi subditus?

Q. CO. a. 5. o. — Suppono ex dissert. 7. judicium esse actum virtutis justitiæ proindeque licitum. Supponoilemcx eodem loco, judicem existenlem in peccato publico peccare judicando ; secus si sil peccator occultus. Require lococil.Suppono iterum ex q. 60 D. Thomæ, judicem ordinarie debere judicare secundum leges scriptas ; quia leges scribuntur vel ul declarent jus naturale, vel ut instituant jus positivum : ergo si judicium non feratur secundum leges scriptas, deficiet a jure naturali vel positivo, sicque erit injustum : unde judex communiter definitur : *Persona publica , ad hoc instilula u(sibi subditis jus dicat, secundum legisprcescriptum.* Per legem inlclligeeliam consuetudinem , vim legis habentem.

Potest tamen supremus Judex subsistente legitima causa in lege humana dispensare, vel eam abrogare, quod nonpotesl inferior. Dico, *subsistente justa causa* , quia id non potest pro libitu, maxime in praejudicium tertii, cum sil æquilalis naturalis ut quod quisobservari praecipit, ipse observet: unde S. Aug. dc Vera Religione, loquens de legibus humanis, dicit : α Quanquam de his ho-
« mines judicent cum eas instituunt, tamen
» cum fuerint institutae,non licebit judici de
» ipsis judicare , sed secundum ipsas.»

Ib. n<l f ct 2. — Dixi , *ordinarie* , quia sl lex humana foret contra jus naturale, non liceret judicaro secundum illam , cum tunc esset injusta. Item si secundum se esset justi, sol in aliquo casu vergeret in detrimentum boni communis,aut esset contra intentionem legislatoris; ila quod si adesset legislator, judicaret aliter quam ferant verba logis, tunc non est judicandum secundum verba legis, sed secundum mlcmio

nem legislatoris per epiikiam ; cum hac distinctione quod , si certo constet aliam esse mentem legislatoris a verbis logis, nec voluisse hunc casum comprehendere, non sit necesse ad ipsum recurrere etiam si res ferat moram, quia *in manifestis non csl opus interpretatione, sed executions.* — **Inf. q. 420 a. i, ad** 3. — Si vero id non constet, sed tamen est probabilius, consuli debet legislator, si res ferat moram ; si non ferat, licet per epiikiam , ul dixi, ipso inconsulto agere contra verba legis. Si tandem sil aequale dubium, nec possit consuli superior, agendum est secundum verba legis; quia in dubio lex possidet.

Hic q. 67, a. 4, o.— Nunc ad quæstionem nota, duplici modo aliquem posse alteri subjici, vel per potestatem ordinariam, vel per commissionem seu delegationem. Judex ordinarius dicitur, qui cx officio præest universitati causarum , sive proprio jure, ut summus pontifex respectu omnium fidelium, episcopus respectu dicecc-sanorum, rex respectu civium ; sive ex beneficio et collationes principis, ut præscs, baillivus, praepositus , etc. Judex delegatus est is cui judex ordinarius per simplicem commissionem committit vices suas, sive ad universitatem causarum, sive ad hanc specialem causam ; cl iste non potest delegare, nisi sit delegatus summi pontificis. Ad hunc modum reducuntur alii duo; —Ibid, nd 3.— unus ex consensu partium per compromissioncm in arbitros , quorum arbitrium debet poena vallari ; quia licet, supposito consensu partium, potestas ipsis commitlatura jure lib. 1 et 6 Decretal, per varia capita , non ea tamen qua possint partes compellere ad sententiae exsecutionem , unde debet apponi pæna qua compellantur. — Ibid, ad 3.—Altcrcsl ratione vel delicti, vel contractus, vel rei de qua agitur; exjuro cap.*Licet* 2, Extra, lib. 2, tit. 2.

Ibid. o. — *Dico* Nullus potest judicare alium , nisi sil aliquo modo subditus ejus.

Ibid. — *Prob.* Sententia judicis est quasi quædam particularis lex in aliquo particulari facto; ct ideo sicut lex generalis debet habere vim coaclivam, ita etiam ct sententia judicis debet habere vim coactivam per quam constringatur utraque pars ad servandam sententiam judicis ; alioquin judicium non esset efficax : atqui potestatem eoactivam nonhabel licite in rebus humanis nisi ille qui fungitur publica potestate ; el qui ea funguntur, superiores reputantur respectu eorum in quos sicut in subditos potestatem accipiunt, sive habeant ordinariam sive per commissionem. Ergo.

Unde Alexand. HI. c. *Etsi clerici,* dcJudiciis , dicit : *Sententia a non suo judici lata, non (enet.* Et Zephirinus causa3,q,8, cap. *Accusatores : Nullum sententia* arm *euo judice constringat.*

Hoc autem judicium in non subditum htum, dicitur judicium usurpatum, el est ex genere suo peccatum mortale, cum secundum se gravem injuriam faciat lam partibus litigantibus quam superiori cujus usurpil auctoritatem.

Hac usurpatione judicii peccavit Pilatus dum Christum omnium Dominum, nec illi nec Cæsari subditum , judicavit. Nequcobslat quod Christus dixerit Pilato: Λ'οη *haberes pofestatem adversum mc ullam, niti libi datum esset desuper ;* nec quod dicit S Thomas hic ad 2 , quod *Christus propria spontehumanojudicio sestibdidil.* Non enim his significatur, Pilatum accepisse potestatem superiorilalis judicandi Christum, sed potestatem facti tantum, seu non impeditionem, quo sensu prius dixerat Christus militibus : *Ihcc est hora vestra ct potestas tenebrarum ;* quasi diceret : Hæc est hora a Patre constituta qua sinit vos me caperc.

Hujus etiam criminis rei sont judices saeculares qui, sive in criminalibus, sive in civilibus, pertrahunt ad sua liibunaha qui non sunt mixti fori, clericos, quos judicandi non habent potestatem, ulconstalcx Tridentino sess. 25 de Reform, cap. 20;ex cap. *Si diligenti,* Extra lib. 2, lil.'idcForo competenti, cl cx dist. 96, uhi inter cælera c. *Denique* sic loquitur Nicolaus papa cl ad .Michaclem imperatorem : a Quibus tantum » humanis rebus ct non divinis præesscpermissum est; quomodo de his per quos » divina ministrantur, judicare praesumant, » penitus ignoramus. » Non quod clericus non possit ut actor pertrahere laicum coram judice sæculari, sed quod non possit pertrahi ut reus seu defensor: ethnic privilegio cedere non potest, « Cum, *ul diri·* » *tur cit. cap. Si diligenti,* non sil henefi- » citim hoc personale, cui renuntiari valeat, » seJ potius loti collegio ecclesiastico sit pu· » hlicc indultum, cui privatorum pacto dc* » rogari non potest, d Neque etiam hujus

peccati rcaluin evadunt episcopi qui rcli- | fiosos exemptos judicare, corumve causas | discutere præsumunt in iis in quibus contilium Trid eos non subjicit eorum jurisjiclioni.

Petes 1° ulrum judex cxcommunicalus ferendo sententiam peccet usurpatione judicii, el sententia ejus sil irrita?

R. 1° Judex cxcommunicalus occulte tendo sententiam, non peccat usurpatione judicii neque senlenliæ, cætsraque ejus acia sunl valida. Esi communis.

Ratio est 1°, quia excommunicatio occulta non privat aut suspendit ab officio, ut colligitur ex cap. *Ad probandum,* Extra, lib.2, lit. 27 de Sententia et re judicata, ubi decernitur cassandam esse sententiam , Siunus *cx delegatis judicibus cxcommunicuifoiiis vinculo esset publice innodatus :* ex quo inferunt canonislæ a contrario sensu, non esse cassandam si sil occulte excommunicatus.

2°Quia si acia occulte excommunicali essent invalida , cum hæc excommunicatio lateat, sequerentur gravissima inconvenientia, nimirum innumeræsenlenliæ, absolutiones, condemnationes, praesentationes, collationes, electiones aliique similes actus essent nulli, deberentque rescindi cum maxima reipublicæ perturbatione etinnocrnltim detrimento. Unde, ul his obvietur, communiter docent theologi, duloetiam per excommunicationem occultam judicem privari aut suspendi ab ollicio, nihilominus rempublicam sive Ecclesiam conferre illi jurisdictionem sufficientem ad singulos actus, atque eos approbare, id exigente bono communi. Si tamen non rogatusaul absque aliqua rationabili causa sc in judiciis ingerat, peccabit, non quidem usurpatione judicii, sed contra praeceptum Ecclcsiæ, velantis ipsi communicationem cum fidelibus.

*11.*2° Judex publicecxcommunicalus, attento jure antiquo, peccat usurpatione judicii ferendo sententiam , hæcque ejus sententh ac cælcra acta sunl irrita; at jure novo, neque peccat usurpatione judicii, nequecj s acta sunt irrita, nisi sit nominalimcxcommunicalus aul nolorius percussor clerici.

Prima pars probatur ex cap. cit. *Ad prolandum,* in quo jubetur cassari, id est, juxta Glossam, declarari cassatam sententiam latam a judice publice excommunicato : ex quo inferunt doclores cum Glossa, publice excommunicates privari, non quidem officio, illud enim retinent quoad habitum, sed ab ejus usu atque ab ejus exsecutione suspendi ; potestas autem suspensa perinde est ac si non esset

Secanda pars probalui t x bulla *Ad evitanda scandala,* relata in actis concilii Basileensis sess. 20, edit. Vcnel. 1585, apud Dominicum Nicolinum; item a S. Antonino 3 p. tit. 25, c. 2 ; a Solo in 4, disl. 22, quæst. I, art. 4 ct aliis, in qua concilium statuit solos nominatirn axcommunicatos aut nolorios percussores clericorum esse vitandos, concedilquc fidelibus ut cum omnibus anis excommunicatis possint communicare in omnibus, consequenter intendit eorum actus esse validos : ulquid enim concederet nos posse ab illis judicium cl alios actus excipere, si sint invalidi? illusoria foret hæc concessio cl fidelium deceptive cum illorum damno.

Quia tamen concilium non intendit illos publice excommunicates in aliquo relevare, ul habel expresse ibidem, peccant cl quidem probabilius mortaliter cx gciicrcsuo, si non rogali, aut non urgente aliqua rationabili causa, sc judiciis aut aliisaclibus immisceant, non equidem , ul jam dixi, usurpatione judicii , sed contra Ecclcsiæ praeceptum velans illis tales actus, nisi quatenus necessarii sunl in commodum aliorum. Imo quamvis fideles possint illos ul judices admittere, non tenentur tamen, sed possunt conii a illos excipere quod sini excommunicat! ; quia, liccl concilium permittat jus ab illis petere, non tamen cogit, unde nunc sicut olim possunt recusari.

Excepi *nominatirn excommunicalos el nolorios percussores clericorum,* quia concilium illos excludit a sua indulgentia; unde manet circa cos dispositio juris sicut erat ante concilium.

Petes 2° ulrum judex qui ob crimen ipso jure csl privatus suo officio, ferendo sententiam peccet usurpatione judicii, et acta ejus sint irrita?

R. non peccare usurpatione judicii, nec acia ejus esse irrita. Quia leges humaine importantes pœnascliam privativas (excipe censuras), non obligant ante sententiam judicis declaraloriam criminis; sie enim usu receptæ sunt, nisi aperte constet aliam fuisse mentem legislatoris, ut si in lege ad-

dcretur, *teneri in conscientia dimittere,* non *posse absolvi nisi dimittat, officium ita vacare ul liberum si alteri conferre,* ulc. *Dudum* 2, dc Electione in casu duplicis beneficii incompatibilis. Ita tenent Cajet, q. 62, a. d ; Solo lib. 1 dc Juslit. q. 6, a. 7 : Aunanus, Covarruvias,Lcssius ct alii; cl favet S. Thom. cit. q. 62, a. 3 o.

Confirmatur ab inconvenienti. Ver crimen est occultum, vel, si sil publicum, non constat reum per legem esse officio privatum : ergo si acta ejus essent irrita , sequerentur eadem inconvenientia quæ diximus secutura si acta cxcominunicati occulte essent irrita.

Si petas quem ergosensum aut quam vim habent hæc verba : *Ipso jure, ipso facto, abspue alia declaratione? R.* habere hunc sensum seu hanc vim, ut privent talem officio quoad titulum, seu quoad jus illud firmum quod accepit per collationem, et quo non poterat invitus privari; retinet tamen possessionem officii et totius jurisdictionis quam ante habebat : sicut dum alicnjus hona propter crimen admissum, puta, propter hæresim, ipso facto addicuntur fisco, amittit proprietatem bonorum; permittitur tamen ipsi possessio ct usus, donec per sententiam criminis declaraloriam auferantur. Plura dum de Legibus.

Petes 33 utrum acta judicis alleriusve qui non habet nisi titulum putativum scu coloratum, sint valida?

R. affirmative si titulo colorato conjunctus sit ex parte populi error communis, quod sil superior, quod sit judex, elc. cl respublica seu Ecclesia possit supplere defectum, Ita 1. *Rarbarius*, ff. De oflicio præloris : ubi refcrlur quod isle Barbarius, cum esset conditione servus cl hac ratione incapax officii præloris, istud tamen officium Komæ, ubi ignorabatur ejus servitus, petiit eloblinuit; ejusque acta, quamdiu latuit ejus servitus, declarantur valida ob utilitatem eorum qui apud ipsum egerent. El causa 3 , q. 7, cap. 1, dicitur : *Si servus dum putaretur liber ex delegatione sententiam daret, quamvis postea in servitutem depulsus sil, sententia ab eo dicta reijudicata firmitalem habet.* El ita tenent Palud. Navarr. Medina, Arragon, Lcssius ct alii communiter. *Ratio est;* quia alioquin sequerentur , non secus ac in præccdcnlibus casibus, gravissima inconvenientia, quæ vitari non possent, cum variæ sentcnll®, absolutiones, electiones, præsentationes, institutiones essent nullæ et deberent res cindi, resque ab ovo resumi ^um magna reipublicæ perturbatione, et gmvi tarn leni communis quam particularium detrimento, El ideo, ut dixi in praecedentibus, respublica vel Ecclesia confert talibus jurisdictionem necessariam ad singulos actus. Idque verum videtur propter eamdem rationem, si titulus esset fictus aut etiam nullus, modo sil error communis; quia posito errore communi, etiam sine titulo aul cum freto, quod lalissil superior aut habeat jurisdictionem , si revera non habeat, el acta ejus sint invalida, sequuntur omnino eadem inconvenientia, quibus obviari non est possibile. Id saltem est probabile et non pauci tenent, de quo forte fusius alibi.

Dixi, *si respublica aul Ecclesia pot/ii supplere defectum* scu tollere impedimentum. Quia si impedimentum esset juris naturalis aut divini quod tollere non poles' respublica vel Ecclesia 9 nihil juvaret error communis etiam cum tilulo coloraret, omiliaque acta forent invalida; ut si fœmini vel non sacerdos haberetur communiter pro parocho etiam cum titulo colorato, nuite forent ejus absolutiones , quia talem defectum supplere non potest humana potestas.

Nola bene. Hæc quæ dixi in (ribus pracedentibus responsionibus inlelligcnda sunt etiam de foro sacrarncntali, quia rationes alla tæ æque pro illo militant ac pro foro externo sive civili sive ecclesiastico, de quo iterum dum de poenitentia.

Ex dictis colliges 1°, acta illius qui offiv.nm vel beneficium pastorale suscepit cum impedimento occulto, puta simoniace, vel in excommunicatione occulta, ralione cujus irrita csl collatio, hujus, inquam, acta, ab-olutioncs, sententias, institutiones, collationes, clc., esse valida. Quod etiam vci urn est, inquit Lcssius, quamvis ii quorum interest impedimentum sciant, quia hæc juriodiclio conceditur gcncratim propter errorem communem , unde privata scientia il'am non impedit.

°.0 Acta illius cui jurisdictio occulte ablata est, et ipse tamen se gerit pro habente jurisdictionem , communique errore reputatur talis, valida sunt : unde valet absolutio collala ab eo cujus jurisdictio ad tcmpuJ

colleta finita est aul est revocata occulte, dum se pro confessario gerit ut ante.

3' *Inferes,* eum qui agit vi tituli colorati quem bona fide putat esse verum, non solan valide igerc, sed ncc peccare usurpatione judicii. Qui autem scienter agit vi tituli colorati, peccat usurpatione judicii, quia quantum in ipso est usurpat auctoritatem quam non habet : valent tamen ejus acta; quia dum id attentat, respublica vel Ecclesia extraordinarie illi confert in ipso actu jurisdictionem ob commune bonum, ut dictum est.

Petes 4° utrum sententiae ac leges latae a tyranno obligent ? Inlelligo tyrannum usurpatione regni, non usu regiminis ; hujus enim sententias ac leges justas obligare indubium est.

Λ. Leges ac sententiae justae tyranni qui jam regnum invasit, et non resistente amplius republica imperat, verosimilius sunt ralidæ el obligant, non praecise quatenus emanant a tyranno ; ul talis enim nullam habet auctoritatem ; sed quatenus sunt interpretative a republica quæ eas approbat ct tyranno auctoritatem confert in quantum est necessarium bono communi : si enim in hoc statu oppressionis nullæ forent leges, nullae sententiae valerent, coerceri non possent malefactores, sicque respublica criminum multiplicatione in pejus rueret. Ita Victoria et post ipsum Sylvius, Less. Serra, etc., contra Solo.

Dixi, *qui jam regnum invasit,* etc., quia si nondum obtinuit principatum , el actu resistat respublica, non est cur dicatur illi conferre auctoritatem ferendi leges et sententias.

ARTICULUS II.

Utrum judici liceat judicare contra veritatem quam novit, propter ea quæ in contrarium proponuntur?

SIVE COMMUNITER

Utrum judex possit condemnare quem privata scientia novit innocentem, si juridice probetur nocens?

Inter varias hac dc re sententias tres sunt præcipuæ. Prima tonet quod neque in criminalibus neque in civilibus judex possit condemnare cum quem certo scit innocentem , quamvis juridice probatum nocentem : itaLyranus, Hugo, Panormit., Anjjclus. Secunda tenet id posse in civilibus, non in criminalibus : ita Adrianus, Wiggcrs, Sylvius , Lcssius ct communiter recentiores. Tertia, quod tam in criminalibus quam in civilibus judex possit el debeat, neglecta privata scientia Judicare secundum allegata et probata, ideoque condemnare probatum juridice nocentem,' quantumvis certo sciat privalim esso innocentem. Ita cum S. Thoma S. Raymundus, lib. 1, lit. 9, § 10, dicens omnes fere doctores juris canonici ita sentire ; S. Antoninus, Sylvester qui pariter asserit esse sententiam communem antiquorum theologorum et canonistarum ; Turrecremata, Petrus de Tarentasia postea dictus Innocentius V, Cajet. Solo , Bannes et communiter in schola D. Thomæ : extra, Alexander de Hales, Abulensis, Covarruvias, Asorius, Valentia, Dicaslillo, Sleyartius et alii.

Q. 64. a. 6. ad 3. et hic q. 67. a. 2. o.— Suppono judicem in casu debere omnem diligentiam , industriam et dexteritatem adhibere ul liberet innocentem : puta avertendo actorem ab accusatione , vel eam dc jure repellendo; testes de sua falsi tale secreto per alios monendo, eos scorsim, pluries, per intervalla, cl accuratius secundum omnes circumstantias etiam leviores examinando, ul cos in aliqua contradictione vel falsitate deprehendat, sicut fecit Daniel in causa Susannæ; litem protrahendo, curando, si possit absque scandalo, ut career maneat apertus et evadat innocens; causam (dum nondum est instructa, aut partes consentiunt) remittendo alteri judici sive superiori sive inferiori, ipsum interim instruendode falsitate testium, elscipsum testem in contrarium exhibendo : judex autem supremus, si tamen possit absque scandalo et reipublicæ perturbatione, suprema auctoritate innocentem absolvat. Hæc, inquam , supponuntur cl admittuntur in omni sententia, quia judex debet uti potestate publica absque propria sive ignorantia, sive imprudentia, sivenegligentia.

Verum si hæc non prosint, casus est quem puto metaphysicum cl forte hucusquo inauditum ; vix enim credibile est judicem non posse aliquo modo ex assignatis aut aliis succurrere innocenti. Cælerum, data hac hypothesi, quid facto opus? Patroni prims et sccundæ sen ten lis tenent, judicem m hac Iqpothcsi non posse neque absoRerc neque

condemnare innocentem probatum nocentem , sed deberesupersedere a judicio ; quod si urgentur, debere demittere officium, imo mortem subire potius quam condemnare hunc innocentem : contra quos

Ibid. — *Dico.* Nobis probabilius est judicem , sive in criminalibus, sive in civilibus, posse, imo et debere judicare secundum allegata et probata contra privatam scientiam , licet inde contingat innocentem occidi.

Prob. 1° ex S. Scriptura. Deut. 17, v. G, dicilur: *In orc duorum aut trium testium peribit qui interficietur* ;clcap. 19.v. 13: *In orc duorum aut trium testium stabit omne verbum :* quod repetit Christus tanquam communiter ab omnibus notum ct receptum , Malth. 18, v. 16. Quibus verbis statuitur forma judiciorum, sensusque est, quod per duorum aut trium testimonia, accusatio erit firma, resque stata, ut de illa judex possit ferre sententiam. Et quamvis h»c constitutio non vigeat amplius vi legis Mosaic», viget tamen vi juris gentium, a quo est acceptata tanquam juri naturali consentanea , *ul patet cx* allegatione Chnsli,

Quidam respondent, hæc esse vera regulariter loquendo et quando hæc duorum vel trium testimonia non contradicunt scienti» privat».

Sed contra 1° Hæc responsio est mere gratuita. 2° Vim facit S. Scriptur»; dicit enim S. Scriptura , *stabit omne verbum ;* secundum autem responsionem, stabit aliquod lanium verbum, quando nempe scientia privata non contradicit. 3° Juxta hanc responsionem, judex non debet audire testes quando ipsi privalim constat de veritate facti; quod nemo admittit.

Alii respondent, verba S. Scriptur» esse intelligenda negative, hoc sensu scilicet, quod nemo debeat condemnari nisi probetur reus per duos vel 1res testes; non autem affirmative , quod semper damnetur qui probatur reus.

Sedconlra. Hæcresponsio, ut præcedens, et csl gratuila, ct vim facil S. Scriptur» · non enim S. Scriptura dicil negative. Non *stabit verbum nisi in orc duorum vel trium,* sed afliriiKilivc cl universaliter: *Stabit omniverbum ,nore duorum vel trium.*

Q. G7. a. 2. in a. s. c. — *Prob.* 2° ex Patribus et ex Jure. Causa 3 , q. 7, c. *Judicet,* dicitur cx S. Ambrosio Serm. 20 in Psalm. H8 : « Bonus judex nihil cx arbitrio suo ia. » cit et domestic» proposito voluntatis; sed » juxta leges el jura pronuntiat.... nihil p- « ratum el meditatum domo defert, sed sicut «audit, ita judicat. » Quæ verba non sic sunt intelligenda , quasi judex nop nossil privata vel scientia vel industria juvari ul accuratius testes interroget, ct praviealla- borei liberationi innocentis ; sed quod noo possit aliquid judiciale proferre nisi cxscientia publica. El causa eadem q. 3, c. Quam- *vis,* dicilur ex S. Augustino lib. de PœniL c. 3 : « Quamvis vera sint quædam, non la- » men judici sunlcrcdenda, nisi certis indi- » ciis demonstrentur; » ct causa 30, q. 5, c. *Si quis,* idem repetitur, et additurcx Victore papa :« nisi quæ manifesto judicio » convincuntur, nisi quæ judiciario ordine publicantur. »

Quod iterum respondent adversarii, lise esse intelligenda regulariter, non autem quando testimonia contradicunt scientis privat», solvitur ut ante, dicendo, scilicet, esse non solum gratuitum sed violentumel contra sensum apertum verborum, *ulpald* legenti.

Ibid. o. — *Prob. 3° ratione.* Judicare pertinet ad judicem secundum quod fungitur publica potestate : ergo informari debet in judicando non secundum id quod ipse novit lanquam privata persona, sed secundum quod sibi innotescit tanquam persons public». *Subsumo.* Atqui innotescilsibi ulperson» public» ct in communiet in particulari : in communi quidem per logos publicas divinas vel humanas, contra quas nullasprobaliones admittere debet; in particulari autem negotio per instrumenta ul testeselalia hujusmodi legitima documenta, quæideo debet sequi in judicando magis quam quod ipse novit lanquam privata persona.

Instauratur hæc ratio cx Cajetano in Summula, v. *Homicidium,* n. 3. Exigit natura actus publici (quale est judicium), ut sit cx publica potestate ct publica scientia: ita quod potestas publica moveatur a scientia publica et reguletur per illam : alioquin caus» non essent sibi invicem cornmensura- (», dum potestas esset publica, et scientia esset privata, ncc adhiberentur causa? commensural» elTeclui, dum actio potestatis public» poneretur exire a scientia privata. Ergo.

Confirmatur. Judex gerilviccs reipublice

‹4 ejus nomine profert judicium : ergo debet judicare sicut judicare ipsa respublica : atqui respublica judicaret secundum scientiam publicam : ergo. *Neque dicas* quod sit respublica- sciret scientia privata innocentiam accusati, ipsum non condemnaret: *nego quippe suppositum.* Non datur ncc dari potest in repnblica scientia privata, sed omnis scientia reipublicæ est publicaeteommunisomnibus, alias non foret scientia reipublicæ seu communitatis. Hæc autem si adest, non est necessaria testium discussio.

flesponden(adversarii,hacralionc S. Thomam nihil aliud intendereautprobarequam quod judex teneatur sequi allegata el probata si judicet : *at,* inquiunt, non tenetur, imo nec potest in casu judicare, quia non potest secundum jura absolvere probatum nocentem, ncc damnare quem novit innocentem; sed tenetur supersedere a judicio : etsi urgeatur, debet potius dimittere officium, imo el mortem pali, polius quam condemnare hunc innocentem.

Sed contra. Probatur juxta S. Thomam el rei veritatem, quod judex in casu possil et debeat judicare, proindeque quod non teneatur dimittere officium. Si judex in præsenli casu non posset judicare, ideo esset quia peccaret vel absolvendo vel damnando innocentem : atqui secundum D. Thomam el rei veritatem, non peccaret damnando innocentem secundum allegata ct probata : ergo potest judicare. *Probatur min.* I» quantum ad D. Thomam. — Q. 64. a. 6. ad 3. — « Judex, inquit diserte S. Doctor, non pcc- *d* eat secundum allegata el probata sentен- » tiam ferendo, quia ipse non occidit innoocentcm, sed illi qui cum asserunt nocennccntem. » Ergo. Hoc autem ultimum dicilS. Thomas, non quod judex in casu aliquo modo non concurrat ad mortem innocentis per suam sententiam ; testimonia enim absque judicis sententia nihil efficerent; sed quia non intendit mortem innocentis, sicut intendunt falsi testes, sed tantum satisfacere suo officio ct servare ordinem juris, ut modo dicam.

Prob. 2° *eadem minor.* Qui utitur jure suo ct rite fungitur officio sibi imposito in commune bonum, non peccat, licel praeter intentionem alicui damnum contingat : atqui judex in praesenti casu, judicando secundum allegata et probata, utitur jure suo et rue fungitur officio sibi imposito in commune num, cum observet ordinem juris, ut dictum est in probatione; et praeter ejw intentionem contingit occisio innocentis, ut dicam infra : ergo non peccat judicando, ergo judicare potest : si autem possit, tenetur.

Quod probo sic. Judex interpellatus, reo per testes irrejicibilcsconvicto, clactore seu republica instante, tenelurex lege naturæ jus dicere et secundum formam judicii unicuique reddere quod suum csl, nisi obstet peccatum, ul probavimus : ergo tenelur judicare; ergo non potest a judicio supersedere, ncc proinde dimittere officium, hoc enim esset supersedere : et dicant velim adversarii. Si supremus judex, princeps aut rex qui, ob immanitatem sceleris, instante republica, non potest absque ejus scandalo ac perturbatione absolvere probatum nocentem, tenebitur forte cedere regno vel imperio in aperiam boni communis perniciem? Nemo, putem, id assere re audebit. Neque id unquam dixit S. Thomas de quocumque judice, quod lamcn fuisset compendio quæslionem resolvere ; quinimo contrarium aperte resolvit dum dixit loco cit. judicem ferentem sententiam secundum allegata el probata, non peccare, ethico: « Quod si probationes inducias non possit » dc jure renellere, debet eas in judicando » sequi. »

At, inquis, diximus supra ex S. Thoma , judicem in casu debere superiori relinquere judicandum : ergo non tenclurjudicare, sed potest supersedere. Ita quidem , si possit judicium superiori dimillerc:atnon semper potest. Potest causa non instructa, aut etiam instructa, partibus conscn tienlibus ; sed non est casus. Non potest causa plene instructa ct parte instante, aut superiore recusante ; et hic est casus. Subdit autem immediate S. Thomas: *Si nec hoc potest, non peccat secundum allegata sententiam ferens;* cum debuisset dicere, si vera sil adversariorum sententia : Si *ncc hoc potest, debet officium dimittere.* Unde optima cautela judicis in causa hujusmodi, inquit hic Cajctanus,csl antequam perveniatur ad ulteriora, vel repellere cx officio accusationem , vel ita praeveniendo operari, ut non procedatur in causa, quod multis modis lieri potest.

Prob. 4° *conclusio cx* allero principio D. Thomæ— Q. 64. a. 7. o. — Quandounius actus est duplex effectus æque immediatus, unus bonus, alter malus, potest quis inien-

dere bonum ct se habere permissive ad malum , si bonus sit majoris aut æqualis momenti ac malus: atqui judicii in casu est duplex effectus immediatus, unus bonus, scilicet conservatio ordinis juris , boni communis cl tranquillitatis in republica ; alter malus, scilicet mors innocentis ; cl bonus est æqualissaltem momenti ac malus: crgojudex potest intendere bonum ct se habere permissive ad malum. Paritas est in eo qui se defendit cum occisione injusti invasoris , aut in duce qui in bello justo occidit innocentes cum hostibus.

Hæc ratio adhuc magis elucidatur. Ex denegatione sentenliæ in casu , præter inversionem ordinis juris, nata sunt per se sequi scandala in populo , contemptus jusliliæ, perturbationes rcipublicæ, et ansa praebetur judicibus quos voluerint pro libitu absolvere vel condemnare: atqui hæc mala, utpote communia , preponderant morti unius innocentis : ergo nihil prohibet quin judex ferendo sententiam intendat hæc mala cavere, et permissive se habeat ad mortem innocentis. Imo longe satius est justitiam sic firmo semper cl eodem pede juxta legum præscripta procedere , ct bono communi vitam unius particularis postponi.

Confirmatur. Ideo juxta Sylvium, Lcssium ct alios plures, judex potest in civilibus ct minoribuscriminalibus condemnare innocentem probatum nocentem , quia bonum commune exigit ne forma judiciorum publicorum cum scandalo populi pervertatur : atqui hæc ratio fortius militat in nostro casu : ergo. *Neque dicas* republican) pos>c disponere de bonis fortunæ propter commune bonum , non vero de vita civium ; id enim ultimum verum est duntaxat de morte intenta, non de morte permissa.

Solvuntur objectiones»

Pro solutione objectionum, notandum cx nostro Sylvestre , dupliciter aliquem posse esse innocentem , 1<> de facto, quando revera crimen non admisit ; 2° de jure, quando in judicio probatur innocens aut non probatur nocens. Similiter dupliciter aliquis potest esse nocens, scilicctdc facto , quando revera crimen admisit ; et de jure , quando in judicio probatur crimen admisisse : ita quod quide facto est innocens, possit esse de jure nocens, ct c contra.

Arolandrnn2°quod, sicut est duplex scientia in judice, una facti, qua ut persona privata scit aliquid ul de facto acridit; altera juris, qua ut persona publica scit aliquid prout in judicio probatur: ila est duplex v ·· ritas, scilicet lacti, quæ est conform'd·™ intellectus ad rem prout est ; ct juris, quæ est conformitas intellectus ad rem prout in judicio probatur esso : ita ut ea quæ sunt de facto vera, sint quandoque falsa juridice, el e contra.

Insuper præoculis habendum csl judicem qua talem, esse personam publicam, vices agere communitatis in judicando et esse ejus vicarium ; judicium esse actum publicum, actum prolatum nomino rcipublicæ, proindeque proferendum secundum notitiam publicam.

Obj. 1° Lege tam nalurali quam divina prohibetur occidere innocentem tanquam quid intrinsece malum, quod nullo bono linecohoncslari potest : undeExod.23,v.l, dicitur : *Non suscipies vocem mendacii;* v. 2 : *Non sequeris turbam ad faciendum malum, nec in judicio plurimorum acquiriccs sententia:, ut a vero devies;* v. fi : .Vendacium *fugies ;* et tandem v. 7 : *Insontem cl justum non occides.* Ergo.

R. D. ant. dupliciter. 1- Lege tam naturali quam divina prohibetur occidere innocentem ex intentione, *C.* præter intentionem vacando rei licilæ ct fungendo debilo officio, *N. Patet* in occisione invasoris materialiter tantum injusti, aut in eversione tursis in qua includuntur innocentes cum hostibus. 2° Prohibcluroccidcrc innocentem de facto el de jure, *C.* innocentem de facto, nocentem autem de jure, *N. Patet cx dictis.* Et juxta hunc sensum intelligcnda sunt verba S. Scripturae , scilicet, prohiberi judici se jungere multitudini aut testibus mendacibus, quos ut tales in judicio deprehendit, atque occidere innocentem juridice probatum talem. Quod confirmant auctores cx paraphrasi Chaldaicaquæsit habet: Eum *qai fuerit justificatus cl exierit justus* non *occides.*

Inst. 1° Respublica ipsa non habet potestatem occidendi talem innocentem : ergo eam conferre judici non potest. *Prob. ani.* Casu quo tyrannus potat innocentem occidi a republica alioquin omnia eversurus, juxla communem sententiam quam sustinemus, non potest respublica occidere hunc innocenteni, etiamsi lota periclilctur : ergo e

fortiori in præscnli casu in quo minus periclitatur.

H.X, ani. Ad probationem , N. conscq. Primadisparitas est, quod salus rcipublicæ non sequatur immediate cx innocentis occisione, sed ex mutata voluntate tyranni; conservatio autem ordinis juris el boni communis sequitur immediate ex processu secundum allegata et probata. Altera disparitas est, quod innocens in primo casu , sit de facto et jure innocens, in nostro autem casu est nocens de jure.

Inst. 2° Judex debet judicare secundum leges : atqui nulla est lex quæ permittit aut jubet hunc innocentem occidi : ergo.

R. D. maj. Judex debet judicare secundum loges in communi, *N.* secundum leges applicatas huic particulari facto, *C.* Applicantur autem per depositionem testium. Insuper *nego minorem ,* ct assigno legem , eam nempe qua decernitur poena morlis in crimen do quo accusatus convincitur per testes, junctam huic : *In orc duorum vel Irium testium peribit qui interficietur,* seu, *MI omne verbum.*

Inst, 3° Judex per epiikiam debet magis attendere ad intentionem legislatoris quam ad verba legis : atqui intentio legislatoris non csl quod occidatur innocens : ergo.

R. D. min. Intentio legislatoris non est quod occidatur innocens re exjuro, *C.* innocens re ct nocens jure, *N.* Id enim exigit bonum commune, quod maxime intendit legislator.

Insl. 4° Nunquam est licitum agere contra conscientiam ; atqui judex condemnando cum quem scientia privata scit esse innocentem , ageret contra conscientiam : creo. *Prob. minor;* quia nomen conscienti® importat applicationem scicntiæ ad aliquid agibile. Ergo.

Hio q. 67. a. 2. ad 4. — *R. N. min.* Quia homo in his quidem quæ ad propriam personam perlinent, debet informare conscientiam suam secundum ea quæ in judicio publico sciri possunt. Unde *ad probationem minoris, D.* Nomen cuibcientiæ imporlatapplicalioncin scicntiæ privai® vel publicæ, *C,* privais semper. Λ. Quando scilicet csl persona publica cl agit numine rcipublicæ.

Obj, 2° C. *Cum alcrni*, de Sentent, cl rejudic. in 9, Innoc. IV prohibet judicibus condemnare illum quem æterni Judicis tribunal reum non habet. El cap *Quiscandalizaverit ,* de Reg. jur. dicitur : *Utilius nascitur scandalum , quam veritas* desera*tur.* Ergo.

/i. *ad primum ,* æterni Judicis tribunal etiam habere reum illum qui talis juridice probatur, non quidem in foro interno, sed externo ; el hunc esse sensum canonis *patet,* tum quia alioquin judex ignorans hunc esse innocentem , damnaret eum quem æterni Judicis tribunal non haberet reum , el peccaret; lum etiam quia Glossa in hunc locum dicit quod ex eo textu judex debeat judicare secundum allegata cl probata.

Ad secundum, /L judicem nullam veritatem deserere quam debeat amplecti ; veritas enim quam judex debet sequi in judicio , non est ea quam ipse scit privatim, sed ca quam ab ore testium inquirit, et quæ in ore duorum vel trium consistit.

Inst. Judex humanus debet judicarc sicut Deus judicat : atqui Deus judicat secundum rei veritatem. Ergo.

ibid, ud 2. — Λ. JV. *maj.* Quia Deo competit judicium secundum propriam potestatem, cl ideo in judicando informatur secundum veritatem quam ipse cognoscit, non secundum hoc quod ab aliis accipit : alii autem judices non judicant secundum propriam potestatem, el ideo non estsimilis ratio. Non ergo debet homo judicare sicul Deus judicat, sed sicut Deus vult ipsum judicare; vult autem ipsum judicarc secundum scientiam publicam, *ul palet cx dictis.*

Repones, Judex ut judex movetur ex scientia privata ad examinandos accuratius testes, quidni ad ferendum judicium ?

R. 1° argumentum nimis probare. Exeo enim sequitur quod judex in casu posset cl deberet cx scientia privata absolvere probatum nocenlum, quod non admittunt adversarii.

R. 2° *N. conscq.* Disparitas hæc est : judex movetur cx scientia privata ad examinandos accuratius testes, quia debet uti po testate pulilun absque propria vel negligentia, vel imprudentia, vel ignorantia, proindeque adhibere privatas animi doles, industriam, sagacitatem, scientiam . etc., ul meliori quo possit modo perveniat ad scientiam publicam, cl ex ea ad judicium rectum quæ est linis processus juridici; idque inlcudii

respublica, eaque sub conditione confert *suam auctoritatem,* unde ct digniores et capaciores judices quærit. At adepta semel scientia publica, ex ea et non ex scientia privata judicis, respublica vult proferendum esse judicium, sicut ipsa proferret si judicaret : alioquin frustra juris ordinem instituisset , cl it* quacumque causa, hoc ipso quo judex esset pr.i.itim conscius facli, non deberet instituere processum nec audire cl discutere testes, sed statim ctsolus proferre sententiam : quod est absurdum.

Obj. 3° Nemo prudens adhibet media contraria fini quem intendit ; sic medicus non adhibet media sanitati rccupcrandæ contraria: atqui depositiones testium adhibentur ul media ad adipiscendam veritatem : ergo si huic lini sint conlrariæ, non sunt admittendae, sed repcllcndæ.

R. I). tnin. Depositiones testium adhibentur ad adipiscendam veritatem facli absolute, ad veritatem facti publicam, *C.* Unde dicit S. Doctor, —Ibid, ad 3. — quod si facium sit manifestum judici et non aliis, vel aliis et non judici, necessaria sil judicis discussio , ul nempe perveniatur ad veritatem publicam quæ est finis depositionis testium.

Inst. Finis justitiæ est reddere unicuique jus vere suum. Ergo.

R. D. ani. Finis justitiæ privatæ, *C.* publicæ, Λτ. Finis eniin juslliliæ publicæ est reddere urgeuique jus suum non simpliciter, sed quantum potestas et scientia publica se extendere possunt, inquit hic Cajetanus.

Obj. 4« a multiplici paritate. *Prima paritas.* Judex certo sciens privata scientia Mariam non esse uxorem Joannis, licet juridice probetur talis, non potest illam condemnare ad cognoscendum Joannem , id exigentem ex malitia : ergo similiter in nostro casu.

Respondent quidam ex principiis positis, *negando antecedens ;* cl sic innuitur c. *Tua nos,* dc Sponsalibus; sed addunt Mariam non posse parere huic sententiæ, ncc accedere ad Joannem, quia cum sit persona privata , ct copula sil actus conveniens homini ul privatæ personæ, debet in hoc regi scientia privata elnon publica sicut judex.

*Respondent alii, concesso antecedente, ne*gjndoconsefp/cnham.danlquedisparitatcm, quod Deus dc vita hominis disponat ut voluciit, Iradidilque hominibus regulas juxta quas el ipsi dc ea disponant, non vero de corpore hominis in ordine ad actum carnalem extra matrimonium . hujusque disparity ratio esse potest quod pali mortem siltanlum malum physicum ex parte innocentis, accedere autem scienter ad non suam vd non suum sil malum morale cx |Ayio accidentis.

Secunda paritas. Lictor est minister poblicus reipublicæ non secus ac judex : atqui tamen si sciat privata scientia damnatuma judice ad mortem esse innocentem, non potest hanc sententiam exsequi : ergo necjudex illam proferre.

Respondet Cajclamishic, *negando migrem* his verbis : « Minister judicis debcl » tali uti dexteritate, ul testimonium suum » inlumet sententiam iniquam; et si h » non possit, debet petere ut sublevetur ab » hac exsecutione. Quod si nec hoc potest » obstincrc, sed oportet ipsum obedire aut « cedere ollicio, licite potest publica mi» nislcriali potestate uti a publica scienlii » ct potestate principali mota, sicut de ju» dice dictum est; eadem enim est ratio. » Propter quod secus esset si sententiacon» lineret errorem intolerabilem aul mani» fcslam iniquitatem, quia tunc non n «scientia (publica), sed ex ignorantia, » malitia aut negligenlia publica movere» lur : unde..... Auctor, q. 64,a 7,ad-l, » dicit, quod minister non peccat exse*n* qucndOjSi sententia non contineat mani» fcslam injustitiam, ct non dicit manife» tam sibi, sed manifestam absolute. » Hucusque eminent, cardinalis.

Alii tamen aliquod discrimen esse existimant inter lictorem cl judicem : quatenus lictor, licet ad hanc particularem exsecutionem utatur potestate el scientia publica, non incumbit tamen ipsi ex officio, sicul judici, jus dicere inter partes, conservare ordinem judiciorum, invigilare bono communi, etc., unde ex omissione ejus exsecutionis non sunt nata sequi mala quæ nala sunt sequi ex denegatione judicii; ipsumque comparant militi qui, cum certo scii bellum esse injustum, non debet nccpotest militare.

Tertia paritas. Si judex sciret se non habere autorilalem in reum , quantumvis testes deponerent illum eam habere, cl minarentur mortem no jumcet, non posset judicare : ergo similiter si sciat esse innocentem, quia ad judicandum non minus re-

quirilur veritas criminis in judice quam auctoritas·

/t. .Y, *conscq.* Disparitas est 1°, quod quando agitur «le auctoritate judicis, ipse non sil in hoc judex ut hôc definiat per sententiam , et sic potest uti scientia sua piitala. 2° Quia auctoritas judicis non pendet α dispositione testium sicut pendet veritas publica in judicio, sed consequitur oflicium et superiori talem.

Quarta paritas. Si judex certo sciret leçon esse injustam, aut facium non mereri talem pœnam juxta legem, non posset, secundam hanc legem , accusatum ad talem pœnam condemnare, quamvis mulli contrarium assererent : ergo ncc quem certo scit innocentem.

R.N.cuns q. Disparitasest ul ante, quod equitas legum non pendeal ex depositione (felium, sicul veritas facti publica, sed cx co quod sint contormcs legi naluræ.

Quinta paritas. Si papa certo sciret aliquam propositionem dc qua lis est esse veram, non posset illam dicere falsam, ncc ut talem condemnare, quamvis mulli doclorcs assererent esse falsam : ergo similiter in nostro casu.

R.N. conscq. Prima disparitas ct iterum ulsupra,quod definitio propositionis de tide non pendeat ex testimonio hominum , sed cx assistentia Spiritus sancti : unde ipse ponlifex posset quandoque definire contra id quod ipse opinatur, si foi te esset occulte haereticus secunda disparitas est, quod nunquam liceat asserere falsitatcm aut negare verilalcm ; quod faceret pontifex in casu posito. At in nostro, judex non asserit falsum ; nonenim dicithunc innocentem esse de facto reum, sed dicit lanium probari reum et ideo damnandum : quod verum est.

Serta paritas. Confirmator alicujus electionis non potest eam confirmare si certo noverit electum esse indignum, ct tamen est judex illius electionis : ergo simililcr in nostro casu.

R. .V. conseq. Disparitas est, quod confirmator habeat jus confirmandi vel initandi electionem prout judicaverit bono communi expedire, independenlcr a voluntate et testimonio electorum : ita ut sicut electores libere eligunt quem ipsi judicant essedignum scientia privata, ita confirmator confirmet quem dignum judicaverit scientia sive priiata sive publica : cl in hoc differt a judice. In tantum autem dicetur judex electionis, in quantum polesl illam confirmare vel cassare prout e re, judicaverit.

Obj. 5° *ab inconvenientibus.* Ex noslra sententia sequitur, In quod Pilatus licite condemnaverit Christum , quamvis sciret ipsum esco innocentem ; 2° quod si ipse judex apposuisset malitiose accusatorem et lalsos testes, quos postea non valere repellere, posset et lencretur condemnare quem privalim novit innocentem ; 3° quod si monasterium integrum accusaretur et testibus irrejicibilibus convinceretur dc proditione patriæ, idololatria, vel alio simili crimine immani, judex, reclamante scientia privata, posset illud condemnare : atqui hæc videntur absurda. Ergo.

R. ad primum, nego sequelam. Quia juxla S. Scripturam, Pilatus non habuit *testimonia convenientia* conlra Christum : unde ipsemel iis auditis confessus est se nihil in Christo dignum morte invenire.

Ad secundum, respondet noster Serra, non osse inconveniens, sicut non esset si judex apponcrelaccusalorein el testes falsos contra aliquem quem ipse solus agnosceret reum, cl poslea iis omnibus lentalis non posset illos repellere; quamvis enim apponendo accusatorem cl falsos testes gravissime peccaverit, non peccat tamen innuendo debito oflicio, parte ct populo instante.

Alii, quibus dura videtur hæc responsio, arbitrantur quod, cum in hoc casu judex sil causa primordialis ct voluntaria totius injustitiae, teneatur iniquitatem suam aperire, cl mori potius quam in ea pergere damnando innocentem : hæc solutio est magis pia ; sed prima forte verior saltem metaplivsice loquendo, prout casus est vere mclaphysicus· non enim est credibile quod judex non possit aliquo modo repellere accusatorem aul testes falsos quos ipsemel apposuit.

Ad tertium, respondet idem Serra, non osse inconveniens quod unus aul plures secundum allegata et probata condemnentur.

« Nullum ergo, concludit DominicusSoto, » lib. 5, q. 4, a. 2, argumentatio aculeum » habet aul pondus adversus hanc D. Tho- » mæ (quam plerique meritissime amplexi » sunl) opinionem, nisi illud quod a pietate » sumilm; videtur enim animus extimescere » innocentem morti adigere : hoc autem so- » lum persuadet quod sil impendio quam » maxima adhibenda diligentia cl cura in

« ejus tutelam, non tamen quod ejus causa » descrendæ sint leges, deserendaque Iran- » quillilas publica. Est enim lex omnis hu- » mana,quantumvisjusla, nihilaliud quam » cribrum expurgandi trilici, quæ nequit » sic exacte justa el injusta decernere, quin « cum purgaminibus nonnulla quandoque » decidant grana. »

ARTICULUS III.

Utrum judex possit aliquem condemnare privata scientia, absque accusatore ct testibus, el non concesso defensionis loco?

Articulo precedent! quæsiviinus ulrum judex possit judicare secundum privatam scientiam contra allegata et probata : nunc quærimus utrum possit judicare secundum privatam scientiam sine allegata et probatis.

Dico. Judex non potest aliquem condemnare cx privata scientia sine accusatione formali vel virtuali, sine testibus, ct non concesso defensionis loco. Est communis cum Auctore contra Covarr. ct quosdam alios qui id putant licere judici supremo, eo quod cum condat leges, possit ipsis derogare.

Hic. q. 67. a. 3. o. — *Probatur prima pars.* Condemnare aliquem sine accusatore, est contra naturam ct rationem justitiæ; ergo. *Prob. ant.* Condemnare aliquem sine accusatore, est sibi ipsi reddere justitiam vel nulli, cum non sil alius qui petat : atqui hoc estcontraralionem justitiæ, quænon csl ad scipsum sed ad alterum, cl ideo ncccssc est quod judex inter aliquos duos judicet : ergo. El hæc ratio probat non solum pro criminalibus; sed etiam pro civilibus.

Ibid, ad 2· o. — *Probatur secunda pars* ex principiis superioris articuli. Judex est persona publica, vicariusrcipublicæ,cujus nomine el potestate judicium profert: ergo debet moveri a scientia publica cl per eam regi : atqui scientia publica habetur per testes. Ergo.

Prob. tertia pars cxcommuni bominum sensu cl usu ubique etiam apud gentiles re- cepto : unde communia adagia: *Audi alteram partem* , cl : *Nemo condemnatur inauditus.*

Ilis rationibus accedunt jura. Fabianus papa , causa4, q. 4, c. *.Nullus* , sic decernit: « Nullus unquam presumat accusator » simul esse cl judex vel testis ; quoniam in «omni judicio quatuor personas necesse est p semper adesse ; id csl, judices electos, «accusalores idoneos , defensores congrw » atque testes legitimos. » Idem e. sequenti. Et Clement. *Pastoralis,* lib, 2, tit.il, versus iinem dicitur : « De crijnine priser- » tim sic gravi delato, defensionis (quau » jure provenit naturali) facultas adimi va· » luisset, cum illa tollere imperatori non li· » cucritquæ juris naturalis existant: «unde Act. 25 dicit Festus : « Non est consuetudo «Romanis damnare aliquem hominem, » priusquam is qui accusatur prescrites hi- » beat accusatores, loeumque defendendi « accipiat ad abluenda crimina. »

Et ex his patet responsioad fundamentum Covarruviçç ; quia hic non agitur tantum de legibus humanis, sed etiam dc lege naturali aut saltem de jure gentium , quibus derogare non potest judex supremus.

Dixi, *sine accusatore formali vel virtuali;* quia non semper requiritur formalis,sol quandoque sufficit victualis, seu aliquid supplens vices accusatoris. — Ibid. ad 2,— Unde liquando crimen est publicum clsimul potorius auctor criminis, potest reus condemnari absque accusatore imo ct absque testibus, quia evidentia puLlicasupplet vices accusatoris ct testium ct clamat pro rcpublica : hinc can. *Evidentia,* lib. 5, tit. 1, dicitur cx S. August. *Evidentia Irati sceleris non indiget clamore accusatoris.* Etc. *Manifesta,* causa 2, q. 1 : *Manifesta , accusatione non indigent.* El cap. subseq. ibid. *Dc manifesta et nota pluribus causa, non sunl queerendi testes.* Eadem ralione non est opus accusatore formali ncc testibus quando crimen committitur coram judiceel aliis, ut cum judex cum suis videt furari, occidere , audit blasphemare, etc. Unde non sunl culpandi judicesqui repertos in flagranti crimine, ut latrones in viis, milites errones , extemplo jubent suspendi.

Ibid.— 2° Infamia publica tenet locum accusatoris, non quidem ad condemnandum, sed ad inquirendum. 3° Denuntiatio juridica supplet etiam locum accusatoris ad inquirendum , non autem denuntiatio chaIdativa; quia hæc. respicit tantum emendationem delinquentis , illa vindiciam criminis. Si lamen , facta denuntiatione charitalis a cl adhibita paterna monitione , reus non emendatur ncc obedit praelato ; tunc manifesta ejus rebellio tenet locum accusatoris, clex ea judex sine alio accusatore polest contra illum judicialiter procedere,si

nempe sit crimen quod in foro contentioso tractari conveniat.

Adduni Sylvester v. *Homicidium* 1 q. 2, tlNavarr. in Man. c. 25, n. 1 , quos sequitur Syhius hic, quod si ex processu publico metuatur rebellio populi aut gravis aliqua perturbatio, princeps aut judex supremus possit, causa privalim discussa ct certo cognita, jubere occidi reum inauditum, quia supponendo causam certo cognitam nulla fit ipsi injuria ,cum nulla pateat ipsi via defensionis ; el insuper urget ratio cur non audiatur. Id quidem non est improbabile , sed puto rarissime el vix unquam in praxi admittendum ,cum ordinarie accidat quod id quod audita una tantum parte videtur cerium, audita altera parte evadat dubium.

Insuper hoc admisso, dicendum est jus nator® aul gentium non prohibere condemnationem inauditi, nisi quatenus non constat nullam ei suppcicrc defensionem.

Minus autem dubium est quod, si non agatur de crimine patrato, sed patrando graviter bono communi pernicioso , ut si quis machinetur proditionem patriæ, quæ proditio averti nequii nisi morio machinants, el id certo constet principi, possit hunc «ine accusaloro, sine testibus ct inauditum jubere occidi, quia lune non tam agit ut judex quam ut defensor boni communis suæ cur® commissi.

Petes utrum judex possit licite relaxare pœnam?

Ibid. A.o — *R.* Judex inferior non potest; quia inferior non potest dispensare in legesuperioris. Potest judex supremus, scilicet princeps , si pars laesa consentiat el inde non scquaturdamnuin bono communi, quia potest dispen-are in lege. Si autem alterutrum obstet, regulariter non potest ; quia cum sil judex, debet cuique jus suum reddere cl bono communi invigilaro. Dico, *regulariter ;* quia si bonum commune futuram cx relaxatione pœnæpræpondcret juri privato partis læsæ, posset pœnam relaxare, etiam parle læsa non consentiente, quia bonum commune præfercndum est particulari.

ARTICULUS IV.'

Explicantur varii modi quibusjudex potest procedere adversus crimina.

Petes 1" quot sunl modi quibus judex polesl procedere adversus crimina ?

R. 1res assignari c. *Qualiter ct quando* 2» Extra. 1.5, lit. 1, scilicet, per accusationem, per denuntiationem ct per inquisitionem. Quia tamen denuntiat o perlinet ad inquisitionem ct aperit viam a l illam, aliqui agnoscunt tantum duos modos procedendi, nempe per inquisitionem, cum judex præccdcntc infamia vel denuntiatione ex oilicioinquirit; ct per accusationem, cum ad instantiam partis procedit cl ejus probationes admiltit. Ilie modus nunc est rarus, ut dicam infra de accusatore.

Denuntiatio est duplex : una evangelic» , seu charitaliva ; altera juridica. Prima fit superiori ulpatii, in bonum el emendationem delinquentis; altera fit superiori ut judici, in vindiciam criminis cl bonum commune. De bac secunda hic agitur; vi primae enim superior non potest inquirere ul puniat denuntiatum, sed tantum paterne illum monere: qui si tamen non obtemperet , tunc ex manifesta ejus rebellione, quæ supplet vicem accusatoris, potest contra ipsum judex procedere, ut dictum est art. præcedenle.

Dcnuntialio juridica differt ab accusatione , 1° quod accusator suscipiat onus probandi , non denuntiator; 2o quod accusator se faciat partem, non denuntiator ; 3° quod accusatio fieri debeat in scriptis, non denuntiatio. Notat (amen clar. Pontas, verbo *Dénoncer* in prooemio, quod in Gallia , cum denuntiator teneatur ad expensas clad damna , si denuntiatus justificetur , debeat subscribere apud fiscalem aut promotorem regium denuntiationi suæ. Conveniunt autem denuntiatio juridica ct accusatio in fine, quia utraque intendit vindiciam criminum pro conservatione justitiæ ct boni communis, quatenus metu pœnarum mali arcentur a criminibus perpetrandis.

Inquisitio est triplex, generalis, specialis cl mixta. Generalis,dum princeps, judex, aut su|)crior inquirit in generali an leges observantur, an committantur crimina , an sint scandalosi, ct similia : sic inquirunt generaliter prælati religionum in annuis visitationibus. Specialis, qua inquiritur de persona determinata cl certo crimine, v. g. an Titius hoc homicidium commiserit. Mixta , qua inquiritur generaliter dc persona cl specialiter dc facio, v. g. quis hoc homicidium commiserit; vel e contra, qua inquirilur gcncraliter de facto ct specialiter de

i* h;

•i

persona, v. g. an Titius observet ordinationes, an non commiserit aliquod crimen.

Petes 2° quid requiratur ul judex licite procedat adversus crimina ?

II. I°Si procedat via accusationis, sufficit ipsa accusatio; quia cum judex sit persona publica et custos juris, hoc ipso quo accusator habet jus accusandi et jura admittunt accusationem, judex potest et tenetur illam admittere , ct ex illa procedere ad interrogationem testium. Quod etiam verum est quamvis accusatio foret injusta in foro conscicnliæ, puta, si accusator procedat ex odio ; secus si esset injusta in foro externo, puta si esset calumniosa.

Λ. 2° Ad inquisitionem generalem nulla requiritur in judice rei aut criminis notitia ; quia per hanc nulli fit injuria et bono communi prospicitur, dum vilia corriguntur el virtutes promoventur: undec. *Perniciosum,* dc Officio ordinarii, et 1. *Congruit,* IT. De Officio præsidis, præcipilur superioribus ut certis temporibus visitationes instituant, et inquisitiones generales faciant: quod praxi quotidiana confirmatur.

Hic q. 33. a. 7. ad 5.— Adverte tamen, subditos non teneri nec posse revelare crimina occulta, quantumvis ipsis praecipiatur etiam sub censuris declarare omnia quæ sciunt; quia tale præceplum intelligitur salvo ordine correptionis fralernæ,charitatis el juris, ut exprimere solent superiores : nisi forte revelent superiori ut patri, præmissa tamen correptione fraterna, si credatur profutura; aut nisi inde immineat malum quod nonnisi opera superioris averti polcsl, ulsi quis tractaret de prodilione civitatis aut homines a fide averteret. Quod si aliqui imprudenter revelent occulta quæ tacere debuerant, id non est imputandum inquisitioni quæ de se ordinatur ad bonum, sed imprudentiae vel inscitiae subditorum qui ignoranter putant se ad omnia revelanda teneri. Ea ergo tantum revelare debent de quibus est infamia, vel etiam occulta quidem, sed cx quibus imminet detrimentum bono communi aul particularibus, ut dictum est. Ratio est, quia cum potestas inquisitionis sit publica, non se extendit ad inquirendum occulta, nisi ratio boni communis aul particularis exigat : undec. *Qualiter el quando* 1 , lit. de Accusationibus, •jonlifex dicit: « Volumus observari ul jurent clerici, quod super his quæ sciunt vel » credunt esse in sua ecclesia reformandi, » tam in capite quam in membris (excepth «occultis criminibus), meram cl plenam « dicant inquisitoribus veritatem. »

R. 3° Ad inquisitionem specialem tendentem ad punitionem, prærcquirilur infamia auctoris aut aliquid æquivalcns, supplens vices infamiæ. Ita decernunt jura in pluribus locis : c. *Inquisitionis,* § Tertis, Extra lib. 5, tit. 1 de Accusationibus, dicitur quod *inquisitio fieri debeat solummodo super illis de quibus clamores aliqui præccsscrunt.* Item c. *Qualiter* ibid. etc. *Cum oporteat,* ibid, et est communis theologorum ct jurisconsultorum sententia. Ratio est Iu , quia cum inquisitio sil actus publicus, debet procedere ex scientia publica quæ habetur per famam publicam vel aliquid æquipollens, v. g. per evidentiam facti, per accusationem et similia. 2)Quia is cujus fama est integra, jure posset conqueri sibi fieri injuriam si in ejus vitam inquireretur, cum cx tali inquisitione ut minimum reddatur suspectus.

Ad infamiam autem requisitam non sufficit quod duo vel tres viderint auljurentse vidisse, ul habet expresse c. cit./nquiri*tionis;* sed requiritur clamorosa insinuatio seu rumor publicus sparsus per majorem partem viciniæ, qui non habeat ortum a malevolis el maledicis, cit. c. sed talis sit, ul viros probos ac prudentes merito moveat ad suspicandum vel opinandum. Debet autem hæc infamia innotescere judici, sinon per informationem juridicam, ut quidam volunt, saltem per informationem simplicem a viris fide dignis qui illam aRestentur.

Dixi 1° *inquisitionem tendentem ad punitionem;* quia si fiat inquisitio tendens ad præcavcnda mala impendentia communitati aut particularibus, licet inquirere specialiter absque infamia præccdcnte; quia ideo debet infamia præcedere inquisitionem specialem ne quis per earn infametur : hæc autem ratio cessat ubi agitur de præcavendo gravi malo communitatis aut particulari» innoccjitis, ulpote quod præferri debeat diffamationi particularis nocentis. Insuper judex, ut jam dixi, in hoc casu non tam agit ul judex quam ut custos cl defensor honi sibi commissi. Si igitur agatur de matrimonio contrahendo, de collatione beneficiorum aul officiorum, dc admissione ad religionem aut famulatum et similibus,

licet absque prævia infamia inquirere specialiter devita ct moribus personarum; alias omnia replerentur matrimoniis incestuosis, malis ministris ct malis domesticis. Similiter si agitur de homicidiis, furiis, proditionibus, etc. impediendis, in his tamen ultimis casibus debet subesse quædam suspicio aut quoddam indicium cur potius dc isto quam dc altero inquiratur.

Dixi 2° *vel aliquid œquivalens, supplens vicem in/amiaj,* ex quo nempe habeatur scientia publica : ut si quis libere confessus sil crimen in judicio etiam coram paucis, puta, coram judice et notario; quidam cliam addunt, si confessus sit extra judicium, sed coram mullis ; si quis crimen in ipso judicio committat ct falsum testimonium; si crimen coram judice cl aliis commiserit; si judici per generalem inquisitionem inquirenti declaretur, licet imprudenter, auctor criminis ; si sil vehemens populi suspicio contra aliquem, ut conira famulos dum quaeritur dc interfectione domini in propria domo, contra naulas dum de submersione navis. Quia in his omnibus est nolorictas juris vel facti, aul suspicio communis , ex quibus habetur quædam scientia publica, ideoque supplent vices infamiae ct sufficiunt ad inquisitionem specialem. Major esi difficultas uirum denuntiatio juridica sive fiscalis alterius sive privati sufficiat ad inquisitionem specialem. Communior sententia affirmat, et est praxis communis omnium tribunalium, modo tamen denuntiator fidem faciat, proponatque indicia aul testes quibus crimen probari possit; quia talis denuntiatio tenet locum accusationis, et crimen denuntiatum sicut accusatum non censetur amplius occultum, cum coeptum sit nosci in judicio ct possit probari ; quod dicitur notorium juris, exindeque sil aliqua infamia : unde hæc sententia non contradicit juribus requirentibus infamiam aut aliquid œquivalens.

Ab hac generali responsione communiter auctores excipiunt quædam atrociora crimina, scilicet crimen læsæ majestatis, falsae monetæ, hærcsis el maleficii, quia in his propter atrocitatem magis spectatur bonum commune* nam punitio. Prærcquirilur tamen semper quædam suspicio; alias quare judex de me potius quam (le alio inquireret?

Nola. Quæ hucusque dixi de inquisitione speciali, dicenda sunt de mixta, quæ csl specialis ex parle personæ. Si aulem sil specialis ex parte criminis tantum, idem esto judicium ac de generali.

Petes 3° utrum quando crimen est publicum cl auctor ignoratur, possit judex inquirere quis fecerit?

R. probabilius affirmative cum Sylvcstro, Navarro, Lessio et aliis ; quia talis est praxis omnium tribunalium. Et alias si dc crimine publico judex non inquireret, populus offenderetur, et malefici spe impunitatis invalescerent. Insuper nemini fit injuria per talem inquisifionem generalem.

Si dicas per eam dari occasionem revelandi peccatores occultos : *R.* id non oriri ex ipsius inquisitionis generalis conditione, quæ nonnisi illos qui revelari possunt intendit cognoscere, ut sunt ii de quibus est fama vel quid simile, ut dictum est; sed ex imprudentia vel ignorantia eorum qui interrogantur, dum ignorantes jure crcduni se teneri omnia, etiam occulta quæ sciunt, declarare. Neque tamen, probabilius saltem, tenetur judex interrogandos instruere ne detegant auctorem occultum, quia offenderet populum et ipse redderetur suspectus corruplelæ ct favoris in reum. Quod si occultus auctor delegatur, potest, secundum plurcs auctores, procedere specialiter contra illum; quia, inquiunt, hoc ipso quocriminis auctor est delectus publice seu in judicio, quamvis inique cx parte detegentis, potest cl debet judex contra ipsum specialiter inquirere et convictum damnare, sicut si quis crimen alioquin occultum injuste in rumores publicos deducat : modo tamen ipse judex non sit causa per injuriam talis declarationis, ut suppono non esse præcise cx eo quod inquirat generaliter, el modo detectio per revelationem sacramentalisconfessionis non habeatur.

ARTICULUS V.

Quid requiratur uljudex possit reum juridice interrogare, subjicere lorlurœ, et tandem condemnare ?

Infra q. 69. n. 2. o. — *Dico* 1° Prælcr accusatorem formalem aut supplentem vices ejus, ut judex rcurn juridice interrogare possit, requiritur vel infamia juridice probata aul adminiculata, vel expressa indicia , vel semiplena probatio.

Hæc conclusio magis probatur auctoritate I). Thomœ, unanimi doctorum sensu el

communi tribunalium praxi quam ullo jure. Favet tamen etiam ratio. Etenim durum nimis ct minus consentaneum conditioni humana? ac‘ationi videtur, cogere reum faleri crimen in sui perniciem, dum adhuc est incertum et quodammodo occultum, ipsique suppetit ratio probabilis illud colandi, objecta repellendi, sicquc evadendi : atqui ubi adest tantum simplex accusatio aul aliquid æquivalens absque ulla probatione, crimen est adhuc incertum, quodammodo occultum, suppetilque reo probabilis ratio illud celandi, objecta repellendi ct sic evadendi. Ergo.

Dixi, *infamiajuridice probala aul adminiculata;* quia simplex infamia aut per communem informationem cognito, non probat, sed tantum locum tenet accusationis, aperitque tantum viam ad inquirendum ; quapropter non sufficit ul judex reum juridice interroget, sed debet esse vel adminiculata aliquo teste minus idoneo, aut aliquibus indiciis non manifestis, vel probala juridice per duos testes omni exceptione majores, qui deponant jurali esse vocem publicam a probis cl non malevolis, aut a conjecturis atque indiciis verisimilibus ortam. Unde si reus possil excipere conlra testes aul contra id quod afferunt, non tenetur fateri crimen.

Indicia sunt circumstanti® aut signa cx quibus prudenter judicari potest talem esse reum, commisisse hoc crimen : et hæc debent etiam esse probala per duos testes juratos, item debent esse non levia, non remota, sed manifesta, seu, ul dicit C. Doctor, expressa ; ita ut cx his vir prudens el probus moveatur ad judicandum verisimiliter dc crimine et criminis auctore. Itaque non sufficit quod cadaver ad præscnliam alicujus emittat sanguinem , hoc enim iddicium est æquivocum el infirmum : item non sufficit quod saga supernatet aquis, csl enim id indicium superstitiosum , polcslque dromon hac via nocentem liberare, cl innocentem calumniari. Esset autem indicium sufficiens si quis accusatus vel infamatus videretur e loco homicidii egrediens , cultro aul gladio evaginato cl cruentato; item si rixis assuctus ct minis antea usus, inventus sil cum armis circa locum ubi commissum csl crimen; item si communi suspicioni adjungatur fuga ; item si quis sc delicti auctorem tacit coram viris fide dignis, qui illud jurali deponant ; ct alia plura quæ an sint sufficienlia vel non , judicio judicis remittuntur.

Semiplena probaliocsttestiinoniumuniui testis omni exceptione majoris, qui juratu» aut sub praecepto formali deponat Ci visu si crimen consistat in facto, vel de auditu si consistat in verbis, ul blasphemia.

Hæc autem, nimirum vel infamiam probatam seu adminiculatam, vel indicia,vel semiplenam probationem, debet judex notificare reo, ipsique copiam informationis concedere ut videat rem esse in eo statu ut teneatur veritatem fateri : alioquin excusabitur cx ignorantia facti, nec tenetur in hoc credere judici.

Quod si judex dubitet an juridice interroget ct agatur de sola punitione criminis, debet abstinere ab interrogatione,quia in dubio favendum est reo; secus si agatur de bono communi, quia bonum communedebet præferri privato. Si autem ipse reusdubitet, non tenetur respondere, ul dicam infra dum dc reo. Neque potest judex interrogare dc alio crimine dc quo non est accusatus vel infamatus. Utrum veroreumconfessum aut convictum possit judex interrogare dc complicibus? *R.* quod cum reus hic interrogeturnon tam utreusquamuttestis, eodem modo resolvendum est de liacinterrogationeac deinquisilitione Unde potest judex interrogare generaliter an sint complices, dcihdc qui sint ; specialiter autem de infamatis tantum, nisi in casibus quoexcepimus pro inquisitione speciali ; corn» quenter reus nca tenetur declarare nisi infamatos.

Dico 2° Reum juridice interrogatum non confessum, nec convicium in gravioribus causis, potest regulariter judex subjicere torluræ ad extorquendam veritatem. *Paid conclusio* tum cx jurec. ***IIIi qui,*** causa 5. q. 5 cl alibi, et cx praxi omnium tribur.ilium; idque est rationi consentaneum,alioquin malefici, dum pularentsenon possecon vinci per testes, impune peccarent, pleraque et gravissima crimina impunita manerent. Nec obest quod interdum innocentes torqueantur, non enim in rebus humanis omnia incommoda vitari possunt; et si tortura non adhiberetur, graviora forent adhuc inconvenientia.

Dixi *I°rcum juridice interrogatum* quo liquet pro tortura ad minus requiri ea quæ requiruntur pro juridica interroga-

done, scilicet vel infamiam juridice probatam aut adminiculatam , vel expressa indiria,ve!semiplenam probationem ; si tamen crimen aliter probari non possit : unde

Dixi 2° *nec confessum nec convictum;* quia si reus esset confessus aut convictus, non posset subjici torluræ, quia tortura non adhibetur ul punitio, sed ul subsidium indefectum probationum ad cognoscendam irrilatem ; el ideo ubi constare potcsl sive per confessionem rei, sive per depositionem testium, adhiberi non polesl tortura, nisi (orte in illis locis in quibus reus quantum* vis convictus, non damnatur nisi proprio ore confessus.

Dixi 3°, *in causis gravioribus ;* in quibus scilicet agitur de morte, mulilalione aul triremibus; non in levioribus; alioquin reus pateretur ultra meritum culpæ.

D'\\\b° regulariter ; quia aliqui torqueri prohibentur a jure, ut senes et impuberes ob debilitatem, prægnantes ob periculum abortus, viri illustres el dignitate conspicui, doctores et eorum filii : excipe crimina jam pluries excepta, læsæ majestatis, proditionis el hæreseos.

Testis ul testis non potest torqueri, quia ut sicest sine culpa, loi lura autem est grave supplicium. Potest autem si habeat rationem rei : v. g. Tilius interfuit alicui negotio el potest testari, recusat tamen; polesl torqueri, quia censetur cx malitia nolle testari : ita Bannes. *Ex quo inferes,* reum posse torqueri ad revelando? complices quod revelare tenetur.

Quod si judex per torturam contra juris ordinem adhibitam ab aliquo confessionem «torqueret, quamvis postea ratified, non polesl inde illum condemnare, quia prima confessio fuil irrita, ulpole per injuriam «torta, et consequenter ejus ralilicalio; ct i'eojudex inde illum condemnans, pergerctin injuria primum illata.

Si petas utrum semel tortus possit iterum torqueri? *Respondent* communiter doctores qued, si in tortura nihil luerit confessus, non possil iterum torqueri, nisi sint gravissima indicia, vel nova supervenerint, quia ratione constanliæ censentur elisa indicia; quod si in tortura confessus fuerit ct extra negaverii , potest secundo et tertio torqueri, quia i>'a revocatio non suilicienter elidit indicia, el alias nullus confiteretur extra torturam si sciret se non amplius illi subjiciendnm. Ul tamen huic atroci supplicio praeligatur aliquis terminus, notant iidem doctores reum non posse torqueri nisi ter; ita ut si tertio in tortura confessus, tertio extra illam revocaverit, debeat absolvi.

Dico 3 · Judex in criminalibus non potest condemnare reum ad poenam ordinariam, nisi confessum vel convicium per duos testes irrejicibiles secundum ordinem juris; alioquin gravissime peccat et tenetur ad restitutionem damnorum tanquam injusta illorum causa.

Patet i° cx jure, causa 2, q. 1, c. 1, ubi dicitur : *a* Nos in quemquam sententiam » ferre non possumus, nisi aut convicium » rut sponte confessum. » Idem c. seq. 2° Ex praxi communi tribunalium. 3° Ratione; quia ut judex possil condemnare reum ad poenam ordinariam seu lege taxatam, debet ipsi certo constare, cl quidem per probationes luce meridiana clariores, ul loquuntur jura, l. *Sciant cuncti,* c. de Probat, lib. 4, lit. 29, ipsum admisisse crimen : atqui sic certo constare non potest judici, nisi reus sil confessus aut convictus per duos testes irrejicibiles, aut aliquid æquivalens, puta evidentiam facti ; indicia enim quantumvis manifesta et expressa non faciunt nisi praesumptionem ct verisimilitudinem, non certitudinem nec probationem luce meridiana clariorem : ergo.

Dixi 1°, *ad poenam ordinariam ;* quia si probationes proxime accedant ad plenam convictionem, etsi non certo convincant, poterit judex condemnare reum ad poenam ordinal ia leviorem, si bonum commune ita requirat.

Dixi 2°, *per duos testes irrejicibiles;* quia unus non suflicil ad convictionem, ut dicam infra dc testibus.

Dixi 3°, *secundum ordinem juris ;* quia si judex præter ordinem juris el per injuriam extorsisset cognitionem criminis a reo vel testibus, puta , per dolum, per iniquam torturam , sine prævia accusatione aul infamia, clc. sententia foret injusta cl nulla; quia lune non procederet ex auctoritate publica.

Dico ❚› In criminalibus judex potest judicare secundum opinionem minus probabilem faventem reo.

Sequitur ex præcedcnle. Hoc ipso enim quo jus accusati csl probabile, jus accusa·

toris non est omnino certum nec luce meridiana clarius, proindcque damnari non debet accusatus. Elita clamant ubique jura: *C:tm sunt partium jura obscura, reo favendum est potius quam actori; Dc reg. juris* in 6, reg. 11. *In obscuris minimum est sequendum ;* ibid. reg. 30. *In panis benignior est interpretatio facienda ;* ibid. reg. 49. *Semper in dubiis benigniora præfercnda sunt;* 1. *Semper* 56, ff. de Divers, reg. *Favorabiliores rei potius quam auctores habentur ;* 1. *Favorabiliores* 167, ibid.

Dico 5° In civilibus judex non potest judicare secundum opinionem minus probabilem; sed tenetur judicare secundum opinionem quæ, omnibus attentis, insi videtur probabilior , sive agatur de probabilitate juris vel facti, est enim perinde. Ita nunc communiter.

Probatur. Respublica non contulit judicibus auctoritatem pro causis civilibus, ncc litigantes se illis subjiciunt, ut pro libitu cui voluerint causas adjudicent, sed ea lege ac mente ut dicant jus secundum id quod æquius et verius aut saltem verosimilius apparet : hic est sensus omnium qui ideo advocatos cl procuratores periliores et elo-quentiores quaerunt, qui suum jus judicibus verosimilius reddant, el ea ratione in suas partes flectant : atqui judex judicando secundum sententiam minus probabilem relicta probabiliore, non dicit jus secundum id quod sibi æquius ct verius aut verosimilius apparet, quin e contra secundum id quod minus verum cl minus verosimile apparet et pro libitu : ergo prævaricatur. Unde merito Innoc. XI damnavit hanc propositionem : *Probabiliter existimo judicem posse judicare juxta opinionem etiam minus probabilem :* est secunda. Latius de hac materia dum de probabilitate.

Sed quid si jura partium sint æque probabilia?

R.1° hunc casum videri melaphysicum ; vix enim fieri potest ul, rebus omnibus attentius, perspicacius et sæpius perpensis, tarn de jure quam de facto maneat absoluta paritas. Sed hoc supposito,

/{. 2° judicem non posse in gratiam unius potius quam alterius sententiam ferre, alioquin esset personarum acceptor ; cum in hypothesi non sil ratio cur uni potius quam alteri faveat : unde Alexander V1I damnavit hanc propositionem : « Quando litigantes » habent pro se opiniones æque probabile, » potest judex pecuniam accipere pro feren » da sententia in favorem unius pr® alio.»

Quidam dicunt judicem in hoc vasu debere rem partibus dividere pro rata dubii; sed, ultra quod in multis casibus res dividi non possit, non est hæc praxis tribunalium nisi quoad expensas, ncc id exspectant litigantes a judicibus; sed solent judices iu dubio, seu quando jura partium non sunt liquida, convocare partes ad concordiam, seu, ut dicunt, *ad accordandum* : cui si consentiant, tunc locus est divisioni ; si non consentiant, revertatur judex ad examen instrumentorum litis, tam circa jus quam circa factum : cl si, his diligentius discussi.-, aliqua major probabilitas affulgeat pro uri parte, illi causam adjudicet ; sic enim censentur voluisse partes, dum concordiamel divisionem recusarunt. Quod si his non obstantibus jura remaneant omnino æqualh (quod tamen, ul dixi, vix possibile est), judex debet abstinere a judicio aul saltem differre donec veritas magis elucescat, minendo inierim partes jura non liquere, ipsosque debere ulteriores probationes afferre, si possint.

ARTICULUS VI.

Utrum sententia injusta valeat el obligt?

Nota. Tripliciter sententia potest esse injusta : ex animo proferentis, cx ordine juris, et ex causa.Injusta exanimo profereniises:, cum, servato jure partium et ordine juris, judex sententiam profert non amore justiliæ, sed vel odio, vel pretio, vel favore adversariorum inductus ; sententia hoc modo injusta, quamvis peccet judex, valet tl obligat, nec de illa est quaestio. Injusta ex ordine est, quando judex profert sententia: non servato ordine juris, puta, sine accusatore, sine infamia præcedente aulæquiulente, sincsuflicientc probatione, vel extorti per vim aul dolum veritate: et hæc est invalida, neque obligat, quia non procedit ci publica potestate. Qui tamen per talem £0* tentiam obtineret quod vere suum est, non teneretur restituere, non quidem vi scnkntiæ, sed quia non habet nisi quod suum csl: sicut si vi vel fraude surnpias quod tuum csl, licet forte pecces, quia auctoritate privata exsequeris quod deberes publica, non tamen teneris restituere. Neque desentenlh hoc modo injusta vertitur hic quæslio.

UTRUM SENTENTIA INJUSTA VALEAT, etc.

Sententia injusta ex causa csl, quando judex condemnat aliquem propter crimen quod revera non admisit, aut alicui aufert quod vere suum erat, cl confert alteri cujus noneral : et hæc sententia vel continet errorem apertum ct intolerabilem, ul si quis damnetur propter recte facium , vel præci-[lialur ipsi aliquid contra legem naturalem vel divinam, aul prohibeatur aliquid alterutra loge præceptum ; cl hanc esse nullam ncc ullatenus obligare indubium csl : vel continet errorem occultum in quo fundatur, ul si judex secundum allegata el probata condemnet innocentem , aut re sua vel jure suo spoliet, sive inierim judex privalim noverit innocentiam sive non. Et de ea quærimus ulrum sit valida ct obliget.

Quidam distinguunt inler causas sæculares cl ecclesiasticas ubi agiturde beneficiis, cldicunt sententiam injuslam cx causa in illis nullius esse roboris, valere autem in istis. Alii ilerum distinguunt inler sententias Je causis beneficialibus : alia enim est juris declarativa, qua dum aliqui litigant dc beneficio quod neuter adhuc possidet, adjudicatur uni; ethane concedunt non valere: alia est privata, qua quis in poenam delicti probati , licet non admissi, privatur beneficio quod possidebat et alteri confertur ; ct hanc volunt esse validam atque obligare. Contra quos omnes

Dico. Omnis sententia injusta cx causa , sive in causis saecularibus, sive ecclesiasticis, sive sit declarativa , sive privativa , csl nulla, nec per se obligat, fla Cajelanus q. 70, a.4 ; Sylvius eadem q. a. 5.

Hicq. 60.a.l.o.ctq. 70. a.4. nd2.—*Prob.* l' Sententia est conclusio judicii , proinde ii nullum judicium, nulla est sententia: atqui judicium injustum non csl judicium; rrgo sententia injusta non csl sententia , el consequenter non obligat. *Prob. min.* Judicium est definitio seu determinatio ejus quod juslum csl: ergo judicium injustum non csljudicium.

ib. q. 67. n. 4. o. — *Prob. 2°* Sententia indicis cstquædam lex particularis in aliquo particulari facto : atqui leges injustæ non sunt leges ncc habent vim obligandi, Ergo.

Confirmaturox principio communiter recepto apud theologos ct jurisperitos, nimirum legem el sententiam fundatam in falsa {resumptione non obligare : atqui senlenlia injusta cx causa fundatur in falsapra:-sumptione. Ergo.

Hæ porro rationes militant, *ul patet,* pro quacumque sententia sive in causis sæcularibus, sive in ecclesiasticis,sive sil declarativa, sive privativa

Dixi, *ncc per se obligat* ,quia per accidens posset quis illi adsiringi, ralione scilicet scandali, quando injustitia non csl manifesta, seu error in quo fundatur non est notus; tunc enim vel csl appellandum , vel recurrendum ad superiorem, vclobcdicndum catcnus saltem utvitetur scandalum natum sequi ex renilcnlia contra sententiam quæ communiter reputatur justa. El hac ratione c. *Scnlenlia* 1, causati ,q. 3, dicitur . *Sententia pastoris, sive justa sive injusta [ueril, timenda est.* Eadem ratione Ecclesia nuper condemnavit in Quesnello hanc famosam propositionem , ordine 91 : *Excommunicationis injustæ metus nunquam debet nos impedire ab implendo debito nostro.* Etenim injuste excommunicatus, cujus excommunicationis injustitia lateret, non posset publice intéresse sacro aulaliisdivinisofliciis propter scandalum ; posse lamen sccrelo coram iis solis qui ejus innocentiam noscerent.

Dices 1° *contra conclusionem.* Injuste damnatus, si non appellata sententia , censetur illi consentire cl juri suo cedere, juxta reg. 43 juris: *Qui tacet,consentire videtur.* Ergo.

Λ. *N. ani.* cl ad regulam juris, dico eam esse veram duntaxatdc eo qui tenetur loqui, iiijuslcaulcmdamnatus non tenetur appellaro.

Dices 2° Si vera sil scnlenlia nostra, maxime in causis beneficialibus, sequentur gravissima inconvenientia, nimirum, *r0<.* qui reputantur legitimi ministri, non esse legitimos, ct consequenter carere jurisdictione, corumque acta , absolutiones, collationes, pr.Tsenlationcs, etc. esse invalida. Ergo.

It. N. illationem; quia ubi est titulus coloratus cum errore communi,quamvis non sint legitimi ministri, Ecclesia tamen illis confert jurisdictionem ad singulos actus , ul dicam infra, ct jam dixisupra.

Ex dictis colliges quod , qui scienicr per sententiam sic injuslam oblinet rem vel I>cnclicium alterius , tcnealur restituere cum omnibus expensis litis ct fructibus etiam

consnmptis, neque possit unquam præscri- *berc* ; quia est possessor malæ fidei. Si autem bona fide processit^ stalim ac cognoscit injustitiam sententiæ, tenetur rem vel beneficium restituere (si tamen durante bona fide non præscripsit), non autem expensas litis, neque fructus consumptos, nisi in quantum factus est ditior , quia fuit hucusque possessor bonae fidei. Is vero qui patitur hanc injustitiam , si aliter non possitse servare indemnem, potest uti compensatione culta servatis servandis

APPENDIX·

De acceptatione munerum.

Quaeritur utrum judex possit acceptare munera?

Non est quaestio dc justo stipendio sive a republicasiveaparlibusconferendo,idenim icite accipi indubium est; neque dc muneribus quæ conferuntur et acceptantur cx condicio pro ferenda sententia justa vel injusta; hæc esse illicitainfra probabimus dum de Contractibus; sed de muneribus sponte et pure graluito oblatis ad captandam judicis benevolentiam.

R. Non licet judici acceptare munera ante latam sententiam.

Probatur ex jure. L. *Plebiscito,* ff. de Oflicio præsid. lib. 1, lit. 18, dicitur : « Ple- d hiscito continetur ut ne quis præsidum d munus, donum caperet, nisi esculentum » poculcntumve, quod inter dies proximos » prodigatur. » Idem 1. *Solent* 16, tit. 16 , el alibi. Et in jure canonico, c. *Statutum,* § Insuper, de Rescriptis in 6, lib. 1, lit. 3: « Insuper ut gratis cl cum omni puritate » judicium coram ipso procedat, nullum o munus vcl quidquam aliud (nisi forte cscu- » lentum vcl poculcnlum mera libcralitate » oblatum , quod paucis diebus consumi » possit...) recipere ab eisdem partibus « qualitercumque præsumant. d

Ratio est; quia munera nata sunl corrumpere judices el eos a veritate atque justitia avertere, iuxta illud Deuteron. 16: *Non accipies personam nec munera , quia munera :.i ccacanl oculos sapientium el mutant verba justorum ;* el illud Eccles. 20 : *Dona cxcacanl oculos judicum, cl quasi mutus in ore avertit correptiones eorum.* Ex quo inferunt quidam, judicem teneri ante sententiam latam , munera accepta remittere; quia sunl ipsi periculum proximum praevaricationis : imo si sil judex ecclesiasticus, etiam post latam sententiam, tenetur restituere., quantumvis remittant ii qui donaverunt ; cx dicto cap. *Statutum',* § Si quid, his verbis: *a* Si quid autem con- » tra constitutionem praesentem receperit, » ad ipsius restitutionem integram teneatur » nulla eorum quibus restitutio facienda » fuerit, remissione profutura eidem. «Secus de judice saeculari, quia donatio liberalis , qualis hic supponitur, transfert dominium , nisi specialis constitutio obstet.

Dixi 1° *ante latam sententiam ;* quia multis videtur munera accepta post latam sententiam non inferre periculum subversionis, proindeque non esse prohibita. Verumquii potuit moveri judex intuitu retributionis quam ab illo, puta, ditiore, potius quam ab alio sperabat, aut saltem possit ind* moveri ul in posterum in gratiam opulentiorum a quibus major csl spes munerum, judicet, lubricum valde reputoeliampost latam sententiam munera acceptare.

Dixi 2° *munera* , quia munuscula, maxime in esculentis et poculcnlis quæ brni consumi possunt, non prohibentur eliam ante sententiam, *ul palet* ex juribus citatis, quia non censentur sufficientia ad movendum animum judicis, quia tamen aliquo usque inclinant, integris judicibus vitanda consulimus.

Porro ubi non licet judicibus acceptare munera , nec licet litigantibus ofierre. Excipiunt nonnulli nisi offerenti ccrlo constet de justitia suæ causæ, aut nisi offerat ad redimendam vexationem, puta, quia aliter justitiam oblinere nequit, modo tamen ab sil scandalum. Verum quia familiare <?. litigantibus sibi adblandiri, causasque sui' quantumvis dubias pro certis habere,atque judices licet integros tanquam morow et négligentes inculpare, metuendum et ne, sub prætexlu obtinendæ jusliliæ,ips pciverlalur cum injuria proximi: cl id« liane praxim alea plenam consulere mdin·.

DIGRESSIO I HISTORICA.

UTRUM BEBBOBA SIT HUMERARDA ISTER 11)0(01 ISRAEL?

Dico 1° Probabile csl Dcbboram nufflfrandam esse inter judices Israel.

Probatur ex S. Scriptura. Judicuril, ubi dicitur : *Erat autem Dcbbora* / ▮ *j·*

lis, uror Lapidoth , quee judicabat populum in illo tempore: et sedebat sub palma , qua· nomine illius vocabatur, inter Hama tIlfcihel in monte Ephraim; asccndebanlqutadeam filii Israel in omne judicium.

Respondent sententia*contiariæ patroni, Tostatus, Cornelius a Lapide, Estius, Tirinusetalii, Dcbboram jus dixisse in Israel non principatu auî potestate judiciaria, sed voluntate populi qui ad illam ul ad arbitrum confluebat, co quod esset prophetissa tl prudens.

Std contra. Verba S. Scripturæ suntintelligenda in proprio cl obvio sensu, si nihil inde sequatur absurdi : atqui S. Scriptura dicit dc Debbora sicut de aliis judicibus quod judicaverit populum, et quod universi Israelite ad ejus tribunal causas detulerint ; nec inde, si hæc verba proprio sensu intelligantur sicut de aliis judicibus, sequitur aliquid absonum. Ergo.

Adde quod hæc S. Scripturæ verba in eodem ac nos sensu intclliganl SS. Patres, Clemens Alexand. lib. 1 Stromal. Ambrosius lib. 1 de Viduis; Hieron. Epist. 10 ad Furiam ; Aug. lib. 18 dc Civit, cap. 25, et alii.

Dices 1° Ante bellum Chananæum Debbora non fuit proprie ct auctoritate judex in Israel, ejus enim principatum passi non fuissent Jabin ct Sisara qui (yrannidem exercebant in Ucbræos : post vero tyrannos illos devictos, Barac fuit Judex in Israel, cujus cl non Dcbboræ meminit Apostolus Hebr. 11.

2° Debbora cap. sequenti se vocat *matrem* i» *Israel,* non principem, aut dominam; quinimo semel cl iterum nominat principes Israel.

3° Proprium judicum erat in bello dotera agere, quod non præslilit Debbora. Ergo.

Il. ad primum. N. ant. pro prima parte, da/lprobationem dico Jabin ct Sisaram id invitos passos fuisse, Deo ita volente, ulexcrconomiadissimulasse; nec csl quod tam levis conjectura nos impediat quin tam aperta S. Scripturæ verba in proprio eorum sensu cum Patribus intclligamus. *Nego simililer secundam pariem ani.* Nihil enim repugnat fuisse simul duos judices, sicul fuerunt simul duo ponfitices,SadocelAbiathar; nec omnium judicum meminit Aposlelusad Hobr. Potest eliam dici quod Debbora quæ, Deo auctore, principatum ad tempus susceperat, ut Ilebræos a servitute vindicaret, profligatis hostibus ct pace reddita , a principatu et munere judicandi abstinuerit, el Baraco duntaxat consilio adfuerit.

Ad secundum. Debbora se vocat *matrem* ab amore cl sollicitudine boni publici, sicut reges el imperatores plerique vocali sunt *paires populi :* nominat autem *principes Israel,* id est, majores et illustriores, sicut ibidem nominat reges, cum tamen certum sit non fuisse tunc reges in Israel.

Ad Ierlium. Si non fuit Debbora dux belli quia id minus decebat, fuit saltem belli auctor el socia, duccmque constituit Barac.

DIGRESSIO II HISTORICA.

UTBUM JUDICIUM SALOMONIS IN F&ATAEM ADONIAM FCEB1T JUSTUM ?

Adoniam petentem sibi uxorem Abisag Sunamilidem jussit Salomon interfici, 3 Reg. 2. Fuitne justum hoc Salomonis judicium?

Dico. Videtur hoc Salomonis judicium fuisse justum.

Prob. Adonias petens sibi in uxorem Abisag, quæ secundum probabiliorem sententiam, fuerat vera David patris sui uxor, licet intacta, contendebat eo dolo parare sibi viam ad thronum, ita quod a prioris conspirationis consilio non destiterat, sed res novas cum Joab ct Abialhar moliretur. Cum enim Adonias esset primogenitus, eleganti forma praeditus, populo non ingratus, et paulo ante rex proclamatus, haberctquein suis partibus Joab ducem militis ct Abialhar summum pontificem ; si ad hæc accederent nuptiæ cum Abisag nuper regina, quæque erat populo ob venustatem et honestos mores admodum grata, facilis ac prompta erat Adoniæ via ad regnum. Idquc intendere Adoniam probe intellexit Salomon perspicacissimo ingenio, aut forte revelatione divina ; unde respondens matri dixit : *Quare postulas Abisag Sunamilidem Adoniae ? Postula ei cl regnum : ipse enim est frater meus major me, ct habet Abiatharsacerdotemct Joabfiliuv Sarvico.-ibui.* Ergo Adoniam tanquam læsæ majestatis reum merito capite damnaritSalomon. Adde quod S. Scriptura nullibi improbet hoc Salomonis judicium.

Dices io Salomon condonaverat Adoniæ conspirationem. Ergo. 2* Adonias cum esset primogenitus, jus suum ad regnum prosequebatur.

D. ad primum, Salomonem non condonasse Adoniæ priorem conspirationem quam vivente Davidc fecerat, nisi conditionale : *Si fueril,* inquit, *vir bonus, non cadel ne ullus quidem capillus in terram; sin autem malum invcnlum fueril ineo, morietur,* 3Rcg. 1. Invenit autem Salomon malum in eo cx petitione Abisag.

Ad secundum, R. primogenitum tunc non habuissejus ad regnum, sed id pendere cx voluntate patris; undeAbias licet esset tantum quartus inter filios Roboam, illi tamen successit : adde quod quamvis Adonias habuisset jus ad regnum, illo fuerat merito privatus, quod vivente patre regiam potestatem usurpassct. Insuper sciebat Adonias Salomonem esse constitutum regem Dei voluntate : unde dicit Bcthsabce : *Translatum est regnum el facium est fratris mei; a Domino enim constitutum esi ei :* 3 Reg. cap. 2.

DISSERTATIO XIII.

DE INJUSTITIA ACCUSATORIS ET TESTIS.

D. Th. QQ. G8 et 70.

ARTICULUS I.

Utrum cl quando homo teneatur et possit accusare il

Nola. Accusatio delinitur : *Relatio rei dc crimine ad vindiciam publicam , facta per cum qui spondet se probaturum.* Dicitur 1°, *delatio rei dc crimine;* quia si sit de interésse civili, non dicitur accusator, sed actor. Dicitur 2°, *ad vindiciam publicam ;* quia finis accusationis est per vindictam seu punitionem publicam, scelerum procurare bonum commune ct quietem rcipublicæ, quatenus metu poenarum populi deterrentur a malo. Dicitur 3", *facta per eum qui spondet sc probaturum ;* el in hoc maxime accusabo differt a denuntiatione, ut jam dictum est.

Nota 2° Dc jure communi sex conditiones requiruntur ad accusationem legitimam : prima, ut fiat in scriptis; secunda, ul exprimatur dies cl annus quo intentatur : hæc modo non requiritur ; tertia, ut expriman- | tur nomina accusatoris et accusati; quarta, species delicti ; quinta, locus ct tempusdelicti, saltem mensis et annue; sexta, inscriptio accusatoris qua se obligat ad pœnarn talionis si non probel. El hæcetiamin pluribus locis nunc non est necessaria pro foro sæculari, quia pluribus in locis pœna talionis non est amplius in usu, ne propter eam homines ab accusando retrahantur. Votât tamen Pontas adhuc vigere in Gallia. Alibi autem, quamvis accusator deficiens in probatione non damnetur rigorosc ad pœnam talionis, si tamen sit accusator calumniosus, punitur poena minore ad arbitrium judicis.

Q. 68. a. 3. o. ct in resp. adarg,— *fiotl* 3° Accusatio triplici modo redditur injusta, scilicet, *calumnia, prœvaricatione* eltrrji- *versatione. Calumnia,* cum quis accusando alteri falsum crimen imponit ex maliliajsi enim ex juxto errore vel ex animi levitate accusaret, quia nimis facile credit quodais divil,non est calumnia, sed temeritas. *Prevaricalione,* quando quis, postquam accusavit, fraudulenter recitet quæspectanlad probationem criminis, ct frivolas rei excusationes admittit. *Tergiversatione,* quando totaliter ab accusatione desistit, non qualitercumque, sed inordinale; si enim adverteret in processu esse falsum id de quo accusavit, aut princeps aboleret accusationem, ab ea tunc tenelur desistere, cl hoc non est tergiversari. Calumnia nocet reo, prævaricatione el tergiversatione nocetrcipublicæ, impediendo punitionem peccatorum ipsi nocivorum, cujus tamen bonum maxime intenditur per accusationem.

Verum non ubique nec promiscue admittitur accusatio. Notat Lessius quod in regno Neapolitano non admittatur nisil ad suum et suorum injuriam vindicandam. Notat Pontas quod in Gallia sit prohibits omnis accusatio ad vindiciam publicam, nisi procuratoribus generalibus el fiscalibus, cl quod solum permittalur pro interessecivili ; excipii crimina læsæ majeslatisel falsæ monetæ, in quibus quilibet potest accusare.

2. 68. a. 4. o. — *Dico* 1& Quando crimen alienum vergit immediate in detrimentum rcipublicæ, tenetur homo ad accusandum, si probare possit el non prohibeatur aliunde accusare; si vero non vergat immediate in detrimentum rcipublicæ, non tenetur per | sc loquendo.

Probatur prima part. Unusquisque tenelur succurrere bono communi tanquam membrum suo corpori, ct pars suo toti, quando periclilahnr et detrimentum patitur: atqui illi succurritur per accusationem faciam judici, quatenus judex puniendo publice crimina accusata, continet metu pœnæ criminosos in officio, sicquc conservat atque procurat tranquillitatem ct bonum reipublicæ. Ergo.

Si *dicas* hunc finem posse obtineri per denuntiationem juridicam, proindeque non esse necessariam accusationem : *R.* quædam crimina posse esse (amsubila et tam occulta, ut non su (liceret denuntiatio, sed necessaria sit accusatio cum testibus qui illam probent. Otcrum ubi per denuntiationem juridicam potesl aequaliter succurri bono communi, concedimus eam sufficere, nec esse necessariam accusationem; et forte S. Thomas, ul hic advertunt Solo cl Bannes, sub accusatione intellexit denuntiationem juridicam, tanquam imperfectum sub perfecto, vix enim inter se differunt : sicut infra q. 70 , a. 1, ad 2, sub denuntiatione inlelligit accusationem.

Prob. secunda pars. Quando crimen non vergit in detrimentum rcipublicæ, sed alicujus privati tantum , ipse læsus polest cedere jure suo , sicquc non tenetur accusare læsorcm. Alterum autem non læsum nihil cogit accusare, cum crimen non sit contra bonum commune. Ergo.

Dixi 1°, *crimen alienum ;* quia, cum scipsum prodere inclinationi naturali nimium adversetur, nemo tenelur crimen proprium accusare. Unde S. Chrysost. Horn. 31 in Epist. ad Hebr. cit. a S. Th. q. seq. a. 1, in irg. s. c. dicit : *Non libi dico ul le prodas in publicum, neque ut lc apud alios accuses.* Excipe tamen , nisi forte accusatio tui foret necessaria ad reparandum æquale aut majus damnum quod alteri intulisses. Hinc inferunt theologi, te non tenori accusare complicem tuum, vix enim fieri potest quod accusando complicem non teipsum prodas, cum iste complex juridice interrogatus tenebitur te lateri complicem. Item probabiliter inferunt, neminem 'eneri ad accusandum aul (ienuntiandum patrem, matrem, filios, uxorem, quia ii censentur una cl eadem persona; item nequesi cx accusatione aut denuntiatione immineat libi gravedamnum. Excipe tamen nisi gravis et urgens rcipublicæ necessitas, quæ tuo ant tuorum damno merito praeferri debeat, accusatio· nem aul denuntiationem exigat.

Dixi 2°, *quando vergit immediate in detrimentum reipublico; ;* quia non sufficit quod vergat mediate in detrimentum reipublicæ; cum enim omne crimen sit in detrimentum alicujus, el hoc ipso sit mediatein detrimentum lotius, quia pars esi totius, sequeretur quod nullum esset crimen quod non deberet accusari : quod nemo admittit. Requiritur ergo quod sit immediate el directe contra bonum commune, ita quod bonum commune sit proximum et immediatum objectum quod illis criminibus expugnatur eteonturbatur. Hujusmodi sunihæresis, proditio civitatis, compilatio ærarii publici, crimen læsæ majestatis et falsæ monelæ, latrocinia per vias publicas, cl similia. Et hæc non solum quidem committenda ; id enim per sc non respicit accusatio, sed eliam commissa, quia accusatio per sc respicit vindictam seu punitionem, ct per punitionem bonum commune,quatenus metu pœnæ deterret a malo nocivo rcipublicæ ; punitio autem non debeturcriminibuscommillendis,sed commissis.

Quod si tamen cx crimine jam commisso nullum ulterius damnum sil timendum, puta, quia est occultum, auctor certo emendatus, ad omnem reparationem promptus, neque ullum est periculum quod ipse vel alter ejus exemplo in idem incidat, ita quod non mullum intersitreipublicæillud puniri; videtur quod in tali casu accusatio non es ct necessario facienda.

Ibid.— Dixi 3°, .vi *probare possit;* quia nemo tenelur ad hoc quod non polest debito modo perficere. Neque solum non tenetur, sed nec licite potest tunc accusare; quia esset sine causa el sine utilitate diffamare proximum, idcoque in hoc casu accusator teneretur ad restitutionem tanquam injustus diffamator. Idem videtur dicendum , proportione servata, de denuntialorcjuridico; quia licel denuntiator non teneatur probare, tenelur tamen insinuare judici testes idoneos el sufficientes, cx quibus appareat crimen probandum.

Dixi 4°, *si non prohibeatur aliunde accusare;* quia, ul jam notavi, non ubique nec omnibus promiscue permittitur accusatio. Insuper in jure prohibentur accusaro clerici, excommunicari, infames el plures alii. Attamen observat Sylvius cx Asorio,

quod nnnc, a quocumque porrigatur querela, judices cam admittant ex consuetudine. Saltem qui accusaro prohibentur, tenentur in casu denuntiaro, etiam ipsi clerici in propria causa vel reipublicæ, absque metu iiretu aritatis, modo proteslenlur .se non intendere sanguinem.

Dixi tandem 5° in secunda parte conclusionis, *p rsc loquendo,* hoc est, attenta natura accusationis, quæ perse tenditad vindictam ct per vindictam ad bonum commune; quia per accidens posset quis teneri ad accusandum, vc! denuntiandum, vel declarandum crimen quod non foret in detrimentum reipublicæ, sed alicujusparticularis lanium; puta, ratione vel officii, \cl pacti, vel juramenti, ut sunt fiscales, custodes sylvarum et tributorum ; — o 70. a. 1. o. — vel tandem ratione charitalis, ad avertendum damnum impendens proximo, ul ad liberandum innocentem ab injusta morte, a falsa infamia, vel alio damno, juxta illud Psal. 81 : *Eripite pauperem, cl egenum dc manu peccatoris liberate.* El Proverb. 24 : *Erue cos qui ducuntur ad mortem.*

Dico 2° Quando crimen commissum est in detrimentumalicujusparticularis,quandoque potest homo accusare, quandoque non potest.

Probatur et explicatur. Si accusator sil pars læsa, potest accusare, quia non tenetur cedere jure suo, sed potest peiore debitam satisfactionem contra læsorcm, proindeque ipsum accusare. Idquo potest non solum ipse qui immediate læditur, sed possunt ii omnes qui ita illi sunt conjuncti ul censeantur una persona cum illo, quales sunt paler, lilius, uxor, quia ipsi etiam censentur læsi; imo quidam extendunt usque ad quartum {.radum secundum jus canonicum, alii usque ad octavum secundum jus civile.

Observandum tamen quod, si læsor offerat plenam satisfactionem, el aliunde sil emendatus aut non sit solitus talia perpetrare, saperet vindictam, foretque contra charilatem illum accusare. Item accusatio non est licita, si ex accusatione immineat longe majus damnum quam id quod patitur læsus accusans.

Si accusator non sil parslæsa, potest accusare crimina privatis lanium, imo ipsi soli peccanti noxia, ut hirta secreta, detractiones, ebrietates, fornicationes, etc., quando delinquens laborat infamia aut erimina sunt manifesta ; qina sicut respublica per judicesjuste illa punit, u' omnes inoflicio contineantur el tranquille vivant, ita quicumque potest illa judici accusare seu denuntiare. Si vero delinquens non laboret infamia, aut crimina non sunt manifesta, accusare non potest ; quia magis conducit bono communi, ut crimina quæ reipublicæ non nocent graviter, et cx quibus commissis non imminet cuiquam alterius damnum, maneant occulte el impunita, quam puniantur cum detrimento famæ, honoris, forlunæ aliorum, et sæpe reipublicæ perturbatione. Hinc existimo quod, qui inlwc casu accusaret, peccaret contra justitiam el teneretur ad restitutionem, quia sine causa proximum diffamaret ct damnificaret.

Petes utrum accusationi vel denuntiationi juridicæ, sive neccssariæ sive licitæ, debeat præmilti monitio fraterna?

Alii affirmant, alii negant : ulramque sententiam refert S. Thomas in 4, d. 19, q. 2, a. 8, q. 1, ad 4, his verbis : « Ad ac» cusationcm, ul quidam dicunt, proelii » non debet secundum forum consicnliæ, » monitione non præmissa, ncc cmenda» lione exspectata, nisi forte majori pող culo obviandum videatur, aut peccatum » sil publicum.... Vel dicendum secundum » aies, quod in accusatione non agitur ml » emendationem peccantis, sed ad honôm «commune, scilicet justitiam conscrvan» damper punitionem delinquentis. clideo » accusatio in judicio bona conscientia po» test fieri si admonitio non præccdal; ncc » est contra præceptum Domini, quod in» lelligitur ad emendationem peccantis, ղ Hanc secundam sententiam maris arridere S. Doclori *patet* ex terminis, sed et maxime ex Quodlib. 1, a. 16, cl Quodlib. 11, a. 13, ubi eamdem luetur sententiam. Unde

R. probabilius nobis videri , prr se loquendo, correptionem fraternam non esse necessario praemittendam accusationi vel denuntiationi juridicæ. Ita cum S. Thoma, Sylvius, Loss. Pontas, Daelman , etc. *Valet* ratione data D. Thomæ: quia per accusationem aut denuntiationem juridicam non intenditur emendatio fratris, sed rei punitio ad conservandam justitiam, el in aliorum exemplum : undo ∨ idemus reos etiam emendatos , a judicibus supplicio allici. Per accidens tamen si esset spes emendationis ct

mali avertendi, nec inultum inleressetboni communis ut reus puniretur , peccaret saltern contra charitatem qui non praevia correptione fraterna accusaret. Et hoc sensu inlelligi potest canon *Qualiter,* de Accusat, ubidicitur quod denuntiationem debeat praecedere monitio ; vel intelligendus est de denuntiatione evangelica.

Utrum liceat accusare vel denuntiare crimen sub secreto commissum , dicam modo de testibus.

ARTICULUS IT.

Ulrum et quando homo teneatur testificari?

Q. 70. a. d. *o.—Dico* 1° Testis interrontusjuridice asuo legitimo judice , tenetur per se loquendo, respondere secundum veritatem quam novit; quia unusquisque tenetur obedire suo superiori legitime praecipienti.

Tunc autem testis interrogatur juridice, quando interrogatur prævia accusatione, si judex procedat via accusationis; vel prævia infamia, vel aliquo supplente vicos ejus, si procedat via inquisitionis, ut diximus dissert. præcedenlca.4, pot. 2: require. Quod veroS. Thomas dicat hic , testem interrogari juridice quando interrogatur *de maniftslisctde hisdcquibus infamia praecessit,* vel loquitur dc judice procedente per viam inquisitionis tantum; vel si loquatur de judice quocumque modo procedente , etiam accusationis, per *manifesta* inlelligit qua? probari possunt in judicio per sufficientes testes cl dicuntur notoria juris: unde supra q. 68, a. 1, ad 3, dicit : *Nec omnino est sentium quod per sufficientes testes potest probari;* ctjuxta Glossam inc. *Manifestum,* causa 2, q. 1 , *Manifestum est quod probari potest.* El communiter delinitur, quod patet pluribus sed non omnibus.

Dixi, *per sc loquendo;* quia per accidens testis non tenetur respondere in certis casibus:—Ibid. ud2.— 1°non tonetur nec potest , si crimen noverit ex sola confessione sacramental!, etiamsi inde penderet salus lotius reipublicæ ; quia hujusmodi non scit ut homo, sed ul Dei minister , cl majus est vinculum sacramenti quolibet hominis præceplo.

Ibid.—2° Circaea voro quæalitcr homini sub secreto committuntur, distinguendum est : quandoque enim sunl (alia quæ slalim cum ad notitiam venerint, homo ea manifestare lenetur, puta, si perlinent ad corruptionem multitudinis spiritualem vel corporalem, vel in grave damnum alicujus personae, vel si quid aliud quod quis etiam non interrogatus propalare tenetur vel testificando vel denuntiando, vel declarando ; el contra hoc debitum obligari non potest per secreti commissum , etiam juramento firmatum , quia secretum non obligat contra bonos mores, necjuramentum csl vinculum iniquitatis. Quandoque vero sunl talia quæ quis prodere non tenetur, et hæc sub secreto commissa, nec tenetur nec potest prodere etiam præcepto superioris ; quia servare fidem est de jure naturali ; nihil autem potest pra?cipi contra id quod est dc jure naturali.

Porro hi potissimum ac strictiori jure tenentur servare secretum , ad quos miseri peccatores confugiuntcausasolatii, consilii, auxiliive accipiendi ad salutem animæ vel corporis; utsunt theologi,jurisconsulti,medici , chirurgi, obstetrices, etc. Non enim obesse debet misero homini quod libi causa solatii, consilii aut auxilii accipiendi secrelo aperuit; alioquin a petendis consiliis deterrerentur peccatores : unde mala gravia sequerentur in detrimentum boni communis. Quapropter censeo hos raro teneri aut posse prodere nisi crimina committenda aulcontinuanda, cx quibus reipublicæ vel particularibus immineret grave damnum quod aliter impediri non posset.

3° Non teneris testificari, si cx testimonio luo libi vel luisimmincal notabile damnum, quia praeceptum superioris non obligat eum tanto dispendio : excipe tamen nisi ex silentio luo immineret reipublicæ grave damnum , aut proximo damnum longe gravius luo. Hinc si jure timeas ne testificando reus revelet crimen tuum occultum ad infirmandum tuum testimonium, aut proponat contra te exceptionem ex qua tibi vel tuis sequatur infamia, aut inde oriantur rixa?, odia, homicidia, etc. non toneris testificari; excipe semper nisi ex dcnegalione testimonii sequatur grave damnum communitati.

Ut autem testis juridice interrogatus teneatur respondero, debet ipsi innotescere sc juridice interrogari. Et ideo si procedatur via inquisitionis, judex debet ipsi ostendere quod præcesscril infamia aut aliquid æquivalcns; si via accusationis, debet osleudcr·

quod crimen sit probabile per sufficientes testes, alias propter ignorantiam excusabitur, si non respondeat : unde si sit ipse unicus testis, juxta Banncm, Ledesma, Serram et alios, non tenetur respondere, quia accusatio cum uno tantum teste est temeraria ct injusta, ncc testis vi illius interrogatur juridice. Neque refert quod, eriminc per unum testem semiplene probato, reus possit torqueri, quia ad accusatorem perlinet reum convincere et non illum accusare sub spe confessioniscjus quæ est incertissima, alioquin est imprudens ct temerarius. Excipe casum in quo etiam non interrogatus teneretur loqui.

Ibid. — *Dico* 2° Si testis interrogetur a non legitimo suo judico, vel etiam a legitimo judico, sed non juridice, distinguendum est; quia si testimonium ejus requiratur ad liberandum hominem vei ab injusta morte sub pæna quacumque, vel a falsa infamia, vel ab aliquo damno, tunc tenetur ad testificandum; imo si ejus testimonium non requiratur, tenetur facere quod in sc est ul veritatem denuntiet alicui qui ad hoc potest prodesse; id enim exigit lex charitalis : unde, ut jam notavi. Psalm. 81 dicilur: *Eripite pauperem , el egenum dc manu peccatoris liberale;* et Proverb. 24 : *Erue cos qui ducuntur ad mortem.* Et hoc etiam verum csl, ubi ageretur lanium de vitando damno proximi, licet divitis, in bonis temporalibus; sicut enim teneris ex charilale latronem invadentem bona proximi, etiam divitis, impedire si commode potos, ita et testificari si sil necessc ad impediendum ejus damnum, quia eharilas hic non respicit inopiam , sed damnum imminens. Nec csl simile de obligatione dandi eleemosynam quæ non urget nisi in necessitate, quia ad dandam eleemosynam debes auferre cx propriis, non autem ad testificandum.

Ibid. — Si vero testimonio ejus requiratur super his quæ pertinent ad condemnationem alicujus, non tenetur ferre testimonium, nisi cum a suo superiore compellitur secundum ordinem juris : tum quia nemo tenetur obedire nisi suo superiori legitime praecipienti; tum quia, quod circa hominis condemnationem præcisc veritas occultetur, nulli cxhocspccialcdamnum nascitur. Quod si immineat periculum accusatori voluntario, non csl curandum ; quia ipse in hoc periculum *sponte sc ingessil :* alia est ratio dc reo, cui nolenti periculum imminet, bico *accusatori voluntario,* quia de eo loquitur S. Thomas, *ul patet* ex his terminis, *sponte se ingessit.* Aliud ergo dicendum dc accusatore qui tenebatur ad accusandum ; si enim ipsi immineat periculum , tenetur testis etiam illegitime interrogatus, aut etiam non interrogatus ad testificandum, sicut ipse accusator tenebatur ad accusandum, ut hic resolvit Cajclan. *Et palet u supra didis.*

Dico 3° Quando testis prudenter dubitat an interrogetur juridice circa ea quae pertinent ad condemnationem alicujus, non tenetur respondere , nisi forte pcriclitelur bonum commune : 1° quia in dubiis potius est favendum reo quam adori, ul fert reg. juris; 2° quia in dubiis quod tutius csl, seu minus periculi habet, est eligendum. Si autem in dubio respondeat testis, imminet reo periculum amittendi vel vitam, vel famam, vel censum; si non respondeat, nomini imminet damnum nisi forte accusatori si procedatur via accusationis : sed, uldiii, in dubio magis favendum est reo quam k-lori, eo magis quod, ut notavi supra cx D. Thoma , iste sponte in hoc periculum se ingessit : excipit tamen Bannes, nisi longe majus damnum immineat actori cx den^ galione responsionis quam reo ex testificatione.

Dices. Miles dubitans de justitia belli, tenetur militare : ergo testis dubitans de justitia interrogationis, lenclur respondere.

II. N. conseq. Disparitas est, quod miles in exercitio belli, se habeat ul instrumentum regis, proindeque non ipsius csl examinaro an bellum sil justum vel injustum, il enim perlinet ad causam principalem, scilicet rogem; sed ipse ut instrumentum debet præsumcrc in favorem rogis, el sic obedire : at testis est causa principalis seu depositionis , proindeque ipsius est examinare an interrogatio sil legitima vel non, ncc tenetur præsumcrc in favorem judicis quod sil legitima. Ilujus doctrinæ Bannes hic profert hoc exemplum. Prædicator est c.iusa principalis prædicandi : si praelatus illi præcipial prædicarc doctrinam quam ipse prædicator dubitat c»se sanam, non tenetur ncc potest prædicarc. At c contra præco potest proclamare regis edictum de cujus justitia dubitat, quia inhocest lanium regis instrumentum, ad cujus officium non

pertinet examinare an edictum sit injustum rei non.

ARTICULUS III.

Pirum *qui recusavit ferre testimonium aut tulit falsum, teneatur ad restitutionem?*

Suppono 1°, cum qui sc non offert ultro ad testificandum quando tenetur, non esse obnoxium restitutioni, quia non tenetur se ultro offccrc ex justitia commutative, sed lanium vel ex charilatc, vel cx justitia legali.

Suppono 2°, cum qui sciens sc citandum ad testificandum, sc occultat, non etiam teneri ad restitutionem, quia licet possit peccare contra charitalem aut justitiam legalem deserendo proximum aut rcmpublicam in necessitate, non tamen contra justitiam commutativam, quia non tenetur vi illius ferre testimonium, maxime cum praeceptum superioris non sit illi intimatum ; nemo enim præccplo superioris adstringitur nisi illi dcbitomodo intimetur.

Suppono 3°, cum qui etiam citatus recusat ferre testimonium, non teneri etiam ad restitutionem, si timeat sibi aut suis damnum cx suo testimonio ; quia in hoc casu non tenetur testificari, ul dictum est nisi boni communis necessitas aut damnum proximi longe gravius testimonium requirat.

Tota difficultas igitur est dc coqui citatus a judice non comparet, aut si comparcat, non vult respondere nulla juxta causa excusante. Pro quo

Dicoi° Probabilius est eum qui a judice interpellatus ad ferendum testimonium, non comparet, aut si comparcat, non vult respondere, non teneri ad restitutionem. Ita Bannes, Sylvius, Serra, etc., contra Solo, Navar. Asor, etc.

Prob. Illc non tenetur ex justifia commulaliva ferre testimonium , sedexobedientia tantum, vel ex justitia legah : ergo si non ferai, non tenetur restituere; paid *consequentia,* quia obligatio restituendi nascitur ex solius justitiæ commutativæ violatione. *Prob. ant.* Ante mandatum judicis non tenebatur ex justitia commulativa ferre testimonium, ul fatentur adversarii :alqui mandatum superveniens non imponit obligationem justitiæ commutativæ, sed obedienliæ tantum, aut justitiælegalis : ergo. *Prob. ant.* Mandata superiorum quæ versantur circa actiones nostras liberas non inducunt obligationem justitiæ commutativæ, sed obedienliæ tantum am justitiæ legalis : sic, v. g. qui jussus a magi ,trahi ut capiat tutelam recusat, est inobediens sed non injustus ; sic qui jussus ire ad bellum sublcrfueil, peccat contra obedientiam aut justitiam legalem, non contra commutalivam. Ergo.

Confirmatur. Mandatum judicis non potest obligare cx justitia commulativa interpellatum ad ferendum testimonium, nisi in quantum tribuit parti jus strictum ad testimonium: atqui judex non potest tribuere parti jus strictum ad meum testimonium : ergo. *Prob. min.* Nullus potest tribucrc alteri jus strictum in actiones meas liberas nisi qui habet dominium in illas : atqui nemo prætcr me habet dominium in actiones meas liberas. Ergo.

Dices 1ů Hoc ipso quo quis legitime citatur, declaratur testis ex ofiicio, ipsique a republica altum dominium in suos cives possidente, imponitur illud munus : atqui qui tacet, dum cx ofiicio tenetur loqui , obligatur ad restitutionem. Ergo.

R. *D. min.* Qui tacet, dum tenetur loqui cx ofiicio imposito cl acceptato, obligatur ad restitutionem, *C. min. cx* ofiicio imposito sed non acceptato, AT. *min.* Obligatio enim qua quis cx justitia commulativa tenetur aliquam functionem obire in gratiam alterius, non nascitur præcisc ex præcepto superioris illud ofiicium imponentis, quia , ul dixi, non habet dominium in functiones liberas sui subditi, ita ul jus strictum alteri ad illas conferre possit; sed nascitur cx acceptatione illius qui illam functionem obit ; acceptando enim ofiicium, implicite promittit ejus functiones, sicque tribuit alteri jus illas exigendi.

Repones. Si judex præcipiat alicui ut scriptum spectans causam litigantium proferat, tenetur proferre ex jusutia commulativa, ita quod si occultet, teneatur restituere damna inde secula : ergo similiter.

R. *Dato ani.* AT. *consequentiam.* Disparilas csl, quod scriptum sil res exterior, de «pia sicut de aliis bonis exterioribus respublica potest disponcrc^quaiido justa causa subesi : at non sic dc udionc hominis libera, qualis est testimonium ferendum, quia, ul (lictum csl, dominium in illam noo habet.

Dires 2° Ferre testimonium, quando a judice requiritur, est actus justitiæcommutativæ : ergo illud recusare est contra justitiam commutativam.

R. N. conseq. Quia non omnis omissio actus juslitiæ est contra justitiam, sed tunc solum quando est obligatio ex justitia illum ponendi; sicut non omnisomissioactuscharitatis est contra charitatem, sed tunc solum quando csl obligatio ex charitate illum ponendi : sic, v. g. qui non facit eleemosynam indigenti quia non habet unde faciat, omittit actum charitatis, ct tamen non peccat contra charitatem , quia, cum nihil habeat, non obligatur ex charitate ad eleemosynam.

Repones. Nocere alicui est contra justitiam commutativam : atqui qui non fert testimonium dum debet ferre, nocet alteri. Ergo.

R. D. maj. Nocere alicui positive cstcontra justitiam commutativam, *C.* nocere alicui negative, id est, non prodesse, est contra justitiam commutativam , *N.* nisi dum cx oflicio ct consequenter cx justitia teneris loqui ct prodesse.

Dico 2° Qui scienter aul cx ignorantia crassa profert falsum testimonium, tenetur sub mortali ad restitutionem omnium damnorum inde secutorum ; quia per injustitiam, nimirum per suum mendacium, est causa cflicax illorum, ita quod si propter tuum falsum testimonium alter sit capite plectendus, tenearis lua dicta retractare, si id profuturum speras, etiamsi inde tibi mors immineat; quia qui alteri damnum injuste intulit, tenetur illud resarcire cum pari suo damno.

Dixi, *scienter aut cx ignorantia crassa ;* quia si cx levi vel ignorantia , vel inadvertentia, vel præcipitalione, quæ sil tantum peccatum veniale, tenebitur ad aliquam restitutionem sub peccato veniali, eo modo quo dixi supra ari. 5 de restitutione: require ibi. Si autem ex ignorantia inculpata , ad nihil tenebitur. Si tamen postea advertat falsitatem sui testimonii et inde damna secutura tenetur cx charitate secundum omnes retractare suum testimonium , si possit sino suo gravi damno ; etiam probabile est quod teneatur ex justitia. Vide art. 5 cit. insolut. objeci, et quæ dicam infra de restitutione taniæ.

ARTICULUS IV.

Utrum requiratur el sufficiatduorum tritimonium?

Diximus supra, judicem cum agat ex potestate publica, debere etiam sententiam ferre cx scientia publica. Habetur autem scientia publica in civilibus per testes, per libros antiquos, per scripta manu publica confecta, per famam ct indicia. In criminalibus habetur per evidentiam facti, per confessionem rei ct per testes. Et circa hoc quæritur quot requiruntur et sufficiunt testesad plenam probationem tam in civilibus quam in criminalibus, ubi nulla alia probatiosuppetit. Quo pro

2. 70. a. 2.0 — *Dico* **1°.** In causis gravioribus sive civilibus sive criminalibus, in quibus agitur de condemnatione alicujus, præter accusatorem aut id quod supplctvices ejus, requiruntur ct sufficiunt ordinarie duo testes. Est communis.

Ibid.— Requiri duo testes jure gentium ubique est introductum utquid omninoconsentancum juri nalurali, quia facile est unum perverti, et in suis depositionibus proferre omnia consentanea et conformia, ita ut non appareat mendax: difficilecsl autem admodum duos perverti el in clepositionibussuis omnia,sic consentanea ctconformia proferre, ut non appareant mendaces ct non prodatur falsitas. Ergo, fla etiam statuitur in jurée. FeniensIO , De Test, ct attest, lib. 2, lit. 20.

Ibid. — Sufficere autem duos testes pariter statutum csl jure gentium ut quid etiam nalurali rationi conforme; quia in actibus humanis super quibus constituuntur judicia el exiguntur testimonia, non potest haberi certitudo demonstrativa, eoqnod sunt circa contingentia el variabilia, el ideo sufficit probabilis certitudo, quæ ul inpluribus veritatem attingat, quamvis in paucioribus, a veritate deficere contingat : est autem probabile quod a duobus vel tribus concorditer sub juramento affirmatur. Ergo. Ita etiam statuitor in jure lib. *Ubi murus,* IT. de Test. lib. 2, c. *Liccl universis*23,de Test, et alibi.

Quidam utramque conclusionis partem putant esse etiam de juro divino naturali, propter verba S. Scripluræ , Deui. 17 : *In ore duorum aul trium testium peribit* qui *interficietur,* Etc. 19; *In ore duorum cui*

lnum testium stabit omne verbum. Quod repetit Christus Matlh. 18, dicens: *Ut inore duorum vel trium testium stet omne verbum* ;cl Joan. 8: *In lege vestra scriptum ut quia duorum hominum testimonium verum csl.*

Verum hæc logis veteris sunt judicialia quæ per legem novam suntabrogata : Christus autem ea repetens non condii legem aul (acilconstitutioncm, sed quantum ad prima verba, ea profert ut ostendat duos testes sufficere ut crimen fratris denuntietur Ecclesia;, idque esse conforme veteri legi cl rationi. Quantum ad secunda, ea profert ut probet Judaeis suam doctrinam , etiam secundum ipsorum legem , esse recipiendam, quia duorum, nempe Patris etsuo testimonio confirmabatur. Ex his igitur nihil aliud erui posse videtur quam quod in Lege veteri esset jurisdivini positivi duorum testimonia requiri el sufficere, et quod ita recte jure gentium fuerit statutum tanquam apprime conforme rationi et juri nalurali, non statuenti aut praecipienti, sed consulenti cl inclinanti. Jure autem naturali tale requiritur testimonium, quod, attenta qualitate personarum et negotii, sit certum.

Dixi, 1° *in causis gravioribus ;* quia in causis levioribus quandoque sufficit unius testimonium, v. g. in furiis uvarum, lignorum, fructuum, in quibus cx testimonio solius custodis, qui simul est accusator cl testis, leviter puniuntur delinquentes , eo quod ista cl similia aliter servari non possent, neque id noceat bono communi, sicut noceret si unus testis sufficeret ad gravem condemnationem : indo enim nemo esset lutus a calumnia, ct turbaretur respublica : unde etiam si in istis furiis lignorum, fructuum , etc. , ageretur dc gravi pœna , non sufficeret unus testis ad condemnandum, sed lanium ad inquirendum.

Dixi 2°, *ubi agitur dc alicujus condcmnalionc;* quia in causis non judicialibus ct nulli tertiopræjudicium ferentibus, sufficit unius testimonium ; ut dum quærilur an infans sit baplizatus , an ecclesia sit consecrata, sufficit unus testis affirmans, ul infans non rebaptizetur cl ecclesia non consecretur. Ita c. *Parvulus,* et c. *Cum Hague ,* de Consecrat. Similiter sufficit unus testis qiundoagilurde peccato impediendo, modo jus nondum sit parti acquisitum; ut si agatur de denuntiatione impedimenti matrimonii, matrimonio nondum contracto, de denuntiatione inhabililatis ad ordines, vel ad beneficia, electione scu collatione nondum facta , cap. *Prœterea*, de Sponsalibus. Sufficit etiam, ut dictum csl, unus testis cum accusatore ad torluram , quia hoc non est condemnare, sed veritatem inquirere.

Ib.d. ad 3. — Dixi 3° *ordinarie;* quia secundum jura, causa 2, q. 5, cap. *Praesul,* contra episcopum requiruntur 72 testes, contra cardinalem presbyterum 44, contra cardinalem diaconum 27, contra subdiaconum aut minoritam 7; et boc propter triplicem rationem quam hic deducit S. Doctor. Verum observant auctores hæc jura contraria consuetudine esse abrogata , et contra præfalos sufficere modo duos testes sicut contra alios.

Dico 2° Ut duo testes plene probent, requiritur 1° quod deponant jurati ; 2° quod sint contestes scu deponant dc eodem facto ; 3° quod deponant de sensu ; 4° quod sint idonei scu omni exceptione majores.

• *Explicatur.* Requiritur 1" quod deponant jurati dc dicenda lota veritate quam in præsenli causa noverunt, nulla permixta falsitate, c. *Nuper* 51, dcTestibus, 1. 2, lit. 20, ct c. *Tuis* 39, ibid, ct alibi. Ratio est ; quia veritas in judiciis certiori quo potest modo investigari debet, ccriius autem habetur a teste jurato, quem divini Numinis reverentia mentiri prohibet. In variis tamen religionibus, specialiter in nostra, praxis obtinnit ut testes deponant, non sub juramento, sed subpræccpto formali imposito a prælato, quod perinde obligat sub mortali. Neque obstat cap. *Nuper* cit. ubi pontifex resolvit sic : « Nullius testimonio, quantumcumque » religiosus existât (nisi juratus deposuerit), » in alterius judicium debet credi »; quia ibi est sermo de religiosis ord. I F. Minorum qui deposuerant apud episcopum, non apud suum prælatum : undedebebant esse jurati, quia episcopus non poterat illos praecepto compellere ad dicendam veritatem.

Ibid, nd 2. — 2° Quod sint contestes scu deponant fle eodem facto; quia discordia testium in aliquibus principalibus circumstantiis quæ variani substantiam actus, puta, in tempore, vel loco, vel persona, vel specie actus, aufert efficaciam probationis; discordantes enim m talibus videntur singulares esso in suis testimoniis et de diversis loqui : puta, si unus dicat hoc fac-

i

Ifi

(uni esse tali tempore, vel tali loco, alius alio tempore vel loco, non videntur de eodem facto loqui ; et sic unus alterius dictum non confirmat, sed uterque suum tantum, et sic erit tantum probatio per unum testem. Non tamen præjudicatur testimonio si unus dicat se non recordari, et alius asserat determinatum tempus.

Ibid. — Si vero sit discordia testimonii in aliquibus circumstantiis non pertinentibus ad substantiam facti, puta, quod tempus fuerit nubilosum, vel serenum, quod domus fuerit picta vel non, aut aliquid hujusmodi , talis discordia non praejudicat testimonio; quia cum testes non soleant mullum attendere ad hujusmodi leves circumstantias, facile illarum obliviscuntur. Nec refert quod Daniel repulerit testimonia duorum seniorum contra Susannam, licet discordarent in levi circumstantia pini et schini ; noverat enim privatim Daniel ex divina revelatione innocentiam Susannæ el falsifia tem testium; in tali autem casu, etiam ad minimas circumstantias attendendum est, ut mendacium detegatur et innocens salvetur.

Hinc inferes quod , si contra Petrum unus testis deponat de furto facto Lcodii, et alter de furto Parisiis; vel, unus quod audierit talem hærcsim a Petro, alter alteram , non plene probetur Petrum esse furem aut hærcticum , quia non sunt contestes, sed testes singulares. *Neque dicas* speciem furti probari per individua, et genus hærcscos probari per suas species : nam genus non plene probatur nisi ex speciebus plene probatis, neque species nisi ex individuis plene probatis; hic autem neque individua furti, neque species hærescos plene probantur. Fateor tamen hujusmodi probationem esse plus quam semiplenam, cum utraque seorsim sit jam semiplena probatio, cl conjuncta altera alteri novum indicium addat.

3° Quod deponant de sensu, nimirum, si agatur de facto, se vidisse, v.g. occidentem ; si de dicto, se audivisse, puta blasphemantem, vel proferentem hærcsim ; c. *Testes,* causa 3, q. ζ.—Ibid. a. 4. ad -t. — Et caveat testis nc pro certo asserat id do quo non csl certus; sed dubium debet sub dubio proferre , et id de quo certus est pro certo asserere.

Ibid, a. 3. o. — 4° Quod siul omni exceptione majores. Testis est qui asscсuratione sua fidem facit rei vel facli Alius csl idoneus , alius minus idoneus. Testis idoneus csl is cui nihil jure opponi polesl quominus ipsi fides adhibeatur : dicitur etiam locuples , seu omni exceptione major. Testis minus idoneus seu inidoneus est is cui jure aliquid opponi polesl quominus ipsi lides adhibealur, seu is quem probabile est non esse firmum in testificanda veritate ct hoc contingi t quandoque propter culpam, quandoque sine culpa. Propter culpam repelluntur ut testes minus idonei, infideles contra fideles, infames seu aliquo crimine publico notati. Sine culpa repelluntur defectu rationis pueri et amentes; ex affectu amoris vel odii, consanguinei et affines usque ad quartum gradum, item familiares,domestici el inimici. Ex conditione, repelluntur pauperes, servi, el illi quibus imperari potest , et quos probabile est facile posse induci ad testificandum contra veritatem.

Porro mulier jure canonico repellitur in criminalibus ob fragilitatem sexus et ingenii mutabilitatem; jure civili admittitur in omni causa civili prælerquam in testamentis, 1. *qui lestamenlo20,* § Mulier,ff.Qui test. fact. poss. Similiter in criminalibus repelluntur minores viginli annis; in militibus autem admittuntur puberes, hoc csl, masculi quatuordccim annorum, et fœminæ duodecim; consanguinei cl allines admittuntur pro et contra in causis matrimonialibus : admittuntur contra in criminibus exceptis, ul sunt hærcsis, orodilio palriæ, crimen læsæ majestatis.

Tandem testes minus idonei admittuntur tanquam idonei, quando crimen est commissum eo loco vel (empore ubi copia testium haberi non potest, c. *Finali* de Test. Item quando cum pluribus minus idoneis concurrit alter idoneus, faciunt simul plenam probationem.

Hinc inferes, religiosos posse testificari in omni causa civili, cum hac differentia quod in instiumentariis, ul in testamentis el aliis contractibus, id jiossint sine licentia sui superioris, non in judicialibus, quia in bis agnoscerent judicem non suum. 1'trum vero cogi possint ad testificandum? /t. posse non a judice sæculari, non ab episcopo, si sint exempti ; sed a proprio prælato, cl quidem in suis monasteriis tantum. Quod autem quidam dicant illos posse testificari in

causa propriæ communitatis, sicut et clericos in causa propriæ ecclesiæ, quia, inquiunt, rei dominium illos immediate non spectat, quod etiam videtur colligi ex quibusdam locis juris, non puto tamen admitti in foro externo; si enim repellantur domestici in causa sui domini, familiares et consanguinei in causa consanguineorum et amicorum, *a fortiori* religiosi in causa sui monasterii.

Ib, a. 4. o. — *Pclcs* utrum falsum testimonium sit simper peccatum mortale ?

11. Falsum testimonium ex intentione prolatum, habet triplicem deformitatem : uno modo ex perjurio, quia testes non admittuntur nisi jurati, et ex hoc semper est peccatum mortale ; alio modo ex violatione juslitiæ, et hoc modo est peccatum mortale in suo genere, sicut et quaelibet injustitia; tertio modo ex ipsa falsilate, secundum quod omne mendacium est peccatum : et ex hoc non habet falsum testimonium, quod semper sit peccatum mortale.

Ib. ad 4.— Dixi, *falsum testimonium a intentione ;* quia cum contingat ex labilitate humanae memoriæ, quod reputat se homo quandoque certum esse de eo quod falsum est, si aliquis hoc debita sollicitudine recogitans, aestimet se certum esse de eo quod falsum est, non peccat mortali ter hoc asserens, quia non dicit falsum testimonium perse et ex intentione, sed per accidens contra id quod intendit. Si tamen postea advertat se falsum deposuisse et inde sequi damnum , tenetur non solum ex charitate, sed probabilius etiam ex justitia retractare, si possit sine gravi suo incommodo, et ea retractatio sit profutura, ut docet hic Sylvius et nos alibi : alioquin obnoxius erit restitutioni.

DISSERTATIO XIV.

DE INJUSTITIA REI ET ADVOCATI.

D. Th. QQ. 69 et 71.

ARTICULUS I.

Virum reus a judice interrogatus, teneatur sub peccat mortali faleri veritatem, licet inde sit capite plectendus ?*

In confesso est apud omnes, reum judice interrogatum teneri veritatem fateri ubi nulla est spes evadendi, dum nempe videt crimen probatum per testes idoneos aut facile probandum; quia tunc cessat ratio celandi quam multi defendunt, utmodo dicam. Difficultas est itaque quando, si neget aut non fateatur crimen, est spes evadendi, eo quod crimen absque ejus confessione non possit sufficienter probari. Non pauci negant reum tunc teneri veritatem fateri, quia videtur nimis durum et alienum ab inclinatione naturali quam quisque habet ad vitam : affirmant plurcs cum D. Thoma tam intra quam extra ejus scholam, cum quibus

Q. 69. a. 1.o. —Dico 1° Reus juridice interrogatus tenetur sub mortali peccato faleri veritatem, licet inde sit capite plectendus. Si autem non interrogetur juridice, non tenetur respondere, sed potest vel per appellationem vel aliter subterfugere, mendacium tamen dicere non licet. Quandonam reus interrogatur juridice? require supra dissertat. 12, a. 5.

Ibid. — *Prob. prima pars.* Unusquisque tenetur sub peccato mortali obodire suo superiori, legitime et necessario praecipienti in ordine ad bonum commune: atqui judex est superior respectu ejus qui judicatur, legitime ipsi præcipit faleri veritatem, quia præcipit secundum ordinem juris, tandem necessario præcipit in ordine ad bonum commune; quia cum reus in casu non possit condemnari absque propria confessione, si judex non praecipiat confiteri, ordo juris, legum, justitia et judicum vigilantia erunt inutiles, criminosi plerumque absolventur, scelera manebunt impunita, et ex impunitate invalescent in totam rcipublicæ perniciem. Ergo.

Confirmatur 1° Hoc judicis præceplum est verum præceplum, intendit enim judex præcipcrc et obligare; est justum et necessarium, ut dictum est : atqui dc ratione intrinseca præcepti est quod ejus transgressio sit inobcdicnlia et consequenter peccatum. Ergo.

Confirmatur 2° Judex habet jus inquirendi veritatem a reo propter bonum commune; nemo, arbitror, id negat, et sane mirum esset judicem posse torquere reum ad exquirendam veritatem et non posse illi præcipcrc ut eam fateatm : atqui jus et obligatio sunt corrclativa , nec potest esse jus in mandante nisi sit obligatio in mandatario,, alioquin istud jus foret prorsus inutile. Ergo

Respondent adversarii, nihil repugnare esse in judice jus praecipiendi confessionem Veritatis propior bonum commune, el in reo jus illam celandi propior bonum vilæ : sic, inquiunt, reus potest fugere c carcero, quantumvis judex præcipiat ne fugiat; sic reus citatus potest non comparera, quamvis judex præcipiat ut comparcat; sic tandem servus potest fug?rc, «tsi dominus præcipiat ne fugiat. Ergo.

Sed contra. Falsum esse antecedens constat cx confirmationibus conclusionis, nec contrarium evincunt exempla proposita. *Ad primum enim, R.* quod judex non præcipiat, nec regulariter præcipcrc possit reo ne fugiat, quia id non est necessarium ad bonum puoh'cum, cum variis aliis modis possint punin malefactores; sed sufficit quod condemnetur reus ad carcerem, ct praecipiatur custodibus ut ejus detentioni invigilent. Si tamen in casu singulari judex haberet justam causam praecipiendi reo ul maneat in carcero, arbitramur cum Cajetano cl Sylvio quod teneretur obedirc, de quo infra. *Ad secundum, R.* non præcipi absolute reo ul comparent, sed condilionale, si habeat quo se defendat, ne postea dicat se inauditum condemnatum fuisse. *Ad tertium, R.* dominum non posse praecipere servo sub jure belli, ne, si possit, redeat ad suos, id enim ipsi jure gentium concessum csl; nec proptcrca posse a domino puniri.

Secunda pars conclusionis a nemine negatur, quia potestas judicis non co se extendit ul interroget reum prætcr ordinem juris. Non potest tamen reus mentiri, utbenc advertit S. Thomas, quia mendacium est intrinsece malum; sed potest vel appellare, vel ostendere ordinem juris non servari, se non teneri ad respondendum , vel aliquid aliud simile : et tandem si aliter evadere non possit, potest dicere, *Non Icci;* quia ista verba licet simpliciter prolata significent revera ipsum esse a crimine immunem , tamen in his circumstantiis prolata significant ex usu el inlclligenlia communi, *Non probor fecisse, non feci quod debeam fateri,* aut quid simile : unde non eslmcndacium , nec restrictio pure mentalis. Confer quæ latius hac dc re dicimus in tractat, de Religion, disseri. 3, art. 2, consect. 4 ct 5 , et ari. sequent. conclus. 2.

Dico 2” Quando reus prudenter dubitat an judex interroget juridice, non tenetur respondere : ita Cajet Solo, Banne , Serra clalii plures: l°quia secundum jura in dubiis favendum est reo ; 2P quia rcus non $* habet ut causa instrumental respectu judicis in sua responsione, sicul se habet tortor, v. g. aut miles in bello, sed ul causa principalis , proindeque debet agere secundum formam suam moralem, nempe suum judicium; 3» quia non videtur rationi congruum quod quis cogatur suscipere tam grave onus ab eo qui forte imponere non potest.

Tcnelur ergo judex exponere reo statum causæ ct ipsi ostendere ordinem juris esse servatum , ipsumqueideo teneri fateri veritatem. Id etiam debet inquirere confessorius antequam rei confessionem excipiat, ne forte cum dispendio vilæ corporaliscngat ipsum faleri crimen quod non tenetur faleri, aut no cum detrimento salutis animæ permittat ipsum negare quod fateri tenetur. Quod si constet reum juridice interrogari, el tamen nolit veritatem faleri, non videtur absolvendus, cum insenlcnlia nostra peccet mortaliter. Quia tamen opposita scnlitiacst etiam probabilis, si forte reo esset probabilior, ipsum fateri renuentem non auderem condemnare.

Petes utrum, postquam reus juridice interrogatus negavit veritatem , teneatur in nostra sententia retractare dictum cl fateri veritatem si amplius non interrogetur?Quidam affirmant; alii, ul Sylvius, Serra, Navarrus, clc. probabilius negant ; quia tunc præceptum confitendæ veritatis factum reo transiit, proindeque simul cl obligatio respondendi : suilicil ergo uldcculpa praeterita pmniteat, el eam non ampliusadrnittcre proponat. Quinimo advertit Serra cum aliis, confcssarium non debere interrogare reum detail proposito in specie, quia hoce.\'Clipsum lentare ct ipsum exponere periculodcnuo peccandi, hahendo propositum non fatendi proprium crimen , cum hoc sit difficillimum, sed sufficere si hortetur reum pœnilenlem in genere ul caveat in posterum peccare, et ipse hoc proponat.

Quod autem quidam opponant hinc probabiliori responsioni, reum quamdiu manet in judicio victuali 1er interrogari,negandum csl; item cl quod addunt, exojus negatione judicem , accusatorem ct testes diffamari lanquam injustos : omnibus enim notissimum est reos plerumque sua crimina negare, el praesumptio est in favorem judi-

ds. Aliud esset (licendum si reus in supplicio actuali constantor negaret crimen et assereret se injuste damnari aut ex priori ejos negatione sequeretur alicui notabile damnum.

So'runtur objectiones contra primam partem prima coni lusionis*

Obj. 1° cum Lessio. Quamdiu est spes evadendi, eo quod crimen nondum sil plene probatum , præceptum illud fatendi videtur nimis difficile, neque satis consentaneum humanæ imbecillitati : atqui ut præceptaobligent, debent esse consentanea conditioni humanæ non secus ac leges. Ergo.

R. tam leges quam praecepta humana , quantumvis difficilia , obligare ubi id exigit bonum commune, ut palet in milite jusso non deserere stationem, aut aggredi hostem cum certo vitæ periculo; tunc enim inclinatio naturalis cedere debet utilitati publicæ: est autem necessarium bono communi ut judex præcipiat reo faleri veritatem, ct reus obedial; alioquin vix possint puniri delinquentes. Insuper sicul non csl conditioni humanæ dissentaneum quod rcuspœnas sui sceleris luat, ila nec quod jussus dicat id quod remote concurrit ad ejus morlcm. Item sicut non csl inhumanum extorquere veritatem a reo per torturam, ita ncc *a fortiori* illam inquirere per præceptum ; sibi imputet peccator quod in bas angustias se conjecerit.

Inst. Istud præceptum est inutile reipublicæ, cum c centum vix unus rcpcrialur qui, si speret se negando crimen posse evadere mortem, non sil negaturus. Ergo.

R. N. antecedens cl ejus probationem. Experientia enim constat quosdam esse qui inter carccrum angustias el miserias, ad cor redeuntes, cl immanitate seclorum perculsi , ul Deo satisfaciant, vel etiam ut torluræsupplicium declinent, veritatem confitentur. Quapropter judex antequam ad torturam procedat, debet semper proponere præceptum confitendi veritatem.

Repones. Propter vehementem vilæ conservandæ inclinationem a natura inditam, licet aliena capere· in extrema necessitate, item el injustum vilæ aggressorem occidero : ergo *a fortiori* tacere veritatem cx quo vita salvetur.

It. N. conscq. Disparitas est quod, cum in 'klrcina necessitate omnia sinteommunia , dominus non habet jus necessaria denegandi patienti necessitate!» , neque injustus aggressor habet jns alterum aggrediendi : unde non csl mirum si patiens ex tremam necessitatem possit ah na capere, cl injuste aggressus se defendere cum occisione agressoris. At judex habet jus interrogandi reum, ul omnes fatentur, et ideo natura non tribuit reo jus tacendi, alioquin tribueret facultatem agendi contra jus superioris debite suo officio fungentis.

Obj. 2° cum eodem Lessio. Lex humana non potest obligare cum periculo mortis, nisi magnitudo negotii illud postulet : erga ncc præceptum humanum.

R. el hic magnitudinem negotii, nimirum bonum publicum , exigere ul istud præccptum obliget cl ci obedialur, *ut patcl cx dictis.*

Obj. 3° cum eodem. Nemo potest cogi ad testificandum contra sanguine junctum, l. 4, ff. *de Testibus :* nemo etiam tcnctur testari quando inde sibi grave damnum imminet : atqui nemo cuiquam magis est sanguine junctus quam ipse sibi, ncc majus potest esse damnum quam vitæ. Ergo.

II. ad primam pariem majoris. Disparilas csl, quod jura eximant consanguineos a testimonio ferendo contra consanguineos, tum ne inde in familiis oriantur odia , inimicitiæpcrpctuæ cl rixæ; tum quia non est ncccssc bono publico quod consanguineus testetur contra consanguineum. *Esto* enim defectu hujus testimonii reus absolvatur ; cum id raro contingat, non sequitur magnum inconveniens in republica : consanguineos ergo siedejure exemptos a testimonio ferendo judex compellere non potest. At jura non eximunt reum juridice interro* galum a dicenda veritate, quin potius praecipiunt ut sive jussione judicis, sive tortura ad ejus confessionem compellatur, quia id csl necessarium ad bonum commune.

Ad secundam partem, ncijo universaliter sumptam ; tcnelur enim testis, ut diximus supra , ferre testimonium cum suo damno, si cx ejus silentio sequatur grave boni communis detrimentum, quod hic contingit si taceat reus. Insuper disparitas est, quod reus se sua culpam has angustias injecerit; non vero testis innocens.

Obj. 4° cum eodem. L. *Nimis qrave 1.* cap.dc *Testibus*, dicitur neminem *teneri contra sc exhibere id per quod sibi nego·*

tium fiai. Ergo. *Confirmatur.* Nimis durum csl ul reus cogatur subministrare judici arma quibus juguletur dum alias est spes evasionis. Ergo.

//. banc legem non currere si contrarium *publica necessitas postulaverit,* ul delinitur lib. *Si post,* dc Assessoribus : hic autem contrarium postulat necessitas publica, ut sæpe dictum est. *Ad confirmationem, nego* reum, latendo veritatem, præbere arma judici ; sed aperit vulnus quo factum est membrum putridum clabscindendum.

Obj. 5« C. *Clericos*, de Cohabilationc clericorum l. 3, lit. 2, propter periculum perjurii, prohibetur ne clerici cogantur jurare quod deserent suas concubinas : ergo pariter propter periculum perjurii, aul saltem inobcdienliæ, non debet cogi reus ad (alendum crimen cx quo sit morte plectendus.

R. N. conscq. Disparilas est, quod juramentum clericorum non sil ncccssc ul hi suas concubinas deserant, quia ad id possunt et debent cogi per censuras ut dicitur ibidem , cl per denegationem absolutionis in tribunali pœnilcnliæ ; unde sine causa exponerentur periculo perjurii. At praeceptum judicis csl necessarium in nostro casu ad convictionem rei ct ad bonum commune.

Obj. 6° S. Thomas infra q. 104, a. 5. o, dicit : *Secundum ca quæ ad naturam corporis spectant, homo homini obedire non (enetur.* Ergo reus ad interrogationem judicis tacere potest, quia ejus silentium csl necessarium ad conservandam naturam sui corporis.

R. N. conscq. Non enim intendit S. Thomas his verbis quod homo homini non debeat obedire in illisquæ spectant naturam, sed in illis duntaxat quæ immediate spectant corporis sustentationem et prolis generationem, ct hoc quidem regulariter; *palel* cx ipso S. Doctorc loco cil. El ideo paler non potesl regulariter praecipere lilio, ncc dominus servo, ne unquam manducet, ul virginitatem servet, vel matrimonium ineat : nihil autem simile hic praecipitur reo, sed dunlaxal ul lateatur veritatem quantum necessarium est bono communi. Insuper sicut pater potesl in certis circumstantiis praecipere lilio matrimonium , puta, si promiserit; ita judex potest in certis circumstantiis præcipcrc quod regulariter non **potesl.**

In summa, hæ omnes objectiones co lo dont, ut probent non solum rcuinnon teneri respondere, sed ncc judicem liabcre jus interrogandi ct praecipiendi, quod Umen omnes admittunt : unde cum nimis probent, nihil probant ; hoc ipso autem quo semel admittitur in judice jus interrogandi reum cl ipsi praecipiendi confessionem veritatis, quidquid opponatur in contrarium , necessario admittenda esi in reo obligatio respondendi, *ul patet ct probationibus conclusionis :* cl hac una responsione possent solvi omnes ferme objectiones.

Petes quid sil censendum dc reo qui,ii aul metu gravis lorlurae, imponit sibi falsum crimen propter quod est morte plectendus?

R. 1° Non peccat peccalo diffamationis propriæ, quia cum sil dominus suæ fame, potesl illi cedere ex justa causa ; habet autem hic justam causam, cum gravia torturi supplicia praeponderent difiamalionispropriæ.

2° Certo peccat venialiter ralione mendacii; item cl mortaliter ratione perjurii, si prius præslilcril juramentum de dicendi veritate.

Sed difficultas est utrum sil reus suicide cl inde peccet mortaliter : *affirmant* varrus , Covarruvias, Panorm. Pontas et alii, quia per mendacium csl causa sus mortis; non enim potesl alia assignari causa quam crimen quod sibi falso imponit:ne *gant* Solo lib. 5, q. 10, a. 2, Sylvester v *Detractio,* q. 3 , Tolclus, Ledesma, Sem el alii : probabile censet Sylvius in Re«l v. *Sorlilcgium* 1, conclusione 2; quia ninon tenetur cum lanio cruciatu vitam tum ne alius eripiat, sicut non tenetur pati libis abscissioncin ad conservandam vitam : rl ad rationem oppositam , negant ideo rae mortis suæ causam , quia non csl bin physica, *ul patet;* non enim ipse se physico occidit, sed a licloreoccidilur; non moralis, quia ex una parle non intendit mortem, sed liberari a gravissimis cruciatibus, olei altera habet justam causam , non equidem mentiendi. sed se tradendi discretioni judicis, scilicet, ul vitei acerbiora tormenta: unde mors non censetur ipsi voluntaria sive directe sive indirecte. Neque dici potesl quod ejus mendacium sit ipsi perniciosum, saltem graviter, quia malum cui se exponit, nempe mors , non mullum præponderal

istis tormentis : imo posset dici hæc tormenta preponderate morti, cum hæc pati sit longa el multiplici morte mori ; sicque reus in O una brevi morte longam mortem aut mullas mortes redimit. Inlclligis sermonem esse de gravi tortura ; nam unusquisque tenetur cum aliquo incommodo aul dolore vitam conservare, el is conseretur sibi mortem inferre, qui sine gravi causa illius occasionem præbcrct.

Hæc ulraque sententia est probabilis : prima tamen videtur nunc communior, et juxta illam tenetur reus retractare post torturam quod in ea falso confessus est; quia tenetur auferre mortis suæ causam quam posuit.

Juxta secundam sententiam non tenetur, si ex retractatione debeat iterum subjici simili aul graviori lorluræ, nisi forte ex falsa ejus confessione sequeretur alicui grave damnum quod præponderet suis tormentis, r.g. enormis diffamatio totius religionis. Non enim tenetur ratione mortis seculuræ, quia juxta hanc sententiam, non est illius causa et habet justam rationem illam permittendi ; non ralione propriæ diffamationis, quia potest cedere suæ famæ, ul dictum est ; non tandem ratione perjurii, quia transiit, el hujus reatus retractatione non deletur, sed poenitentia coram Deo.

Utrum saltem in extremo vilæ, cum jamjam est interficiendus ncc amplius torquendus, teneatur etiam in hac sententia retractare?

R. teneri, si in aliquando podessc; sed hos rarum est, quia præsumptio stat pro sententia judicis.

ARTICULUS II.

Virum accusato liceat sc calumniose defendere?

Q. 69. n. 2. o. — *Dico* 4° Accusatus, sive juste sive injuste, non potesl calumniose se defendere, imponendo falsum crimen accusatori aul testibus, vel etiam adhibendo fraudem cl dolum, fraus enim ct dolus habent rationem mendacii.

Palel ic ex Decalogo : *Non loqueris contra proximum tuum falsum testimonium.* — In n. ». c. — 2° Quia initio litis exigitur tama reo quam acetisatorc juramentum dc calumnia s ilicei vitanda. 3° Quia hoc est injuste famam alterius auferre, clique ideo mendacium peiniciostim. Hinclnnoccnl XI jure damnavit hanc propositionem : « Probabile est non peccare mortaliter qui impo- » nil falsum crimen alicui, ul suam juslili- » liam ct honorem defendat : » est 44; item hanc 43 : « Quidni non niai veniale sil de- » trahentis auctoritatem magnam sibi no- » viam, falso crimine elidere, n

Utrum vero omne mendacium in judicio sil peccatum mortale? *R. negative,* nisi accebat perjurium : ita communiter contra Cajet. Potest enim quis mentiri in malcria levi quæ nihil aut parum nocet proximo , sicut potest quis leviter excedere in defensione propriævitæ, adeoque peccare tantum venialiter. Confer articulum ultimum praecedentis dissert, in fine.

Dico 2° Quando accusatus non interrogatur juridice, aut de eo non constat, si aliter evadere non possit, potesl negare crimen et dicere accusatorem falsum accusare,calumniari, mentiri;—Xbid. o. —quia, uldicit S. Doctor, reo qui accusatur licet se defendere, virilalcm occultando quam confiteri non tenetur per aliquos convenientes modos, modo non dicofalsitalem. Porro non tenetur hic reus faleri veritatem ; modis convenientibus eam occultat, cum, ulsuppono, aliter evadere non possit; neque dicit falsilatcm, quia quod non potest juridice probari, falsum reputatur in judicio, el accusator præsumilur calumniator, ul docet Glossa in cap.2de *Calumniatoribus :* unde Solo lib. 5, q. 5, a. 3, dicit : « Neque vero ille lanium calumiator est, qui falsum crimen irnpo- » nil, verum et qui occultum quod probari » non potest propalat: nam jure quidquid » idoneis testibus vel instrumentis innolescere nequit, falsum reputatur. »

Dixi, *si aliter evadere non possit ;* quia alios non servaret moderamen inculpata* lutelæ, et peccaret non solum contra charilalcm, sed etiam contra justitiam, ul modo dicam.

Dico 3° Accusatus potest prodere crimina occulta testium si prosint ad infirmanda eorum testimonia, nec aliter possit evadere; idque sive verum lestentur sive falsum, sive secundum ordinem juris sive contra. Quia 1» accusatus secundum leges habet jus excipiendi conira lestes, cl testes contra quos potesl fieri legitima exceptio non sunl leslcs idonei; cessalque proinde judicis inlerrogatio esse juridica , cl accusatus non tenetur respondere. 2° Quia accusatus habet a natura

jus ad sui defensionem nec tenetur cum gravi suo damno alterius peccatum occultare; illud ergo prodendo jure suo utitur, intendens suam indemnitatem, et se permissive habens ad diffamationem seu damnum testis; is autem sibi imputet, cum patrando crimen se huic periculo exposuerit.

Dixi *1°ri prossint ad infirmanda eorum testimonia; quii si hæc* criminum occultorum revelatio non infirmaret testimonia testimonia testium ; sive quia non nnssent probari, sive quia non sunt hujusmodi crimina quæ testes rcjicibiles reddunt, esse injuste ct sine causa diffamare proximum, et vindicta potius quam defensio; ideoque peccarct accusatus, non solum contra charilatem, sed etiam conlra justitiam. Hinc teslilicanti dc homicidio accusatus non potest objicere fornicationem , bene tamen perjurium ct infamiam, quia his el non illa redditur testis ididoncus.

Dixi 2°, *si non poss il aliter evadere;* quia si possit evadere aliter absque detrimento proximi, puta, objiciendo consanguinitatem, peccaret revelando crimina occuba contra charitaiem ct justitiam , quia excederet moderamen inculpatæ lutclæ. Similiter si, repulsis suis testibus, remaneant alii sufficientes idonei : in hoc tamen ultimo casu quibusdam videtur non peccari conti a justitiam , quia accusatus habet jus secundum leges excipiendi conlra qucmcumque testem.

ARTICULUS III.

Utrum accusato liceal judicium per appellationem declinare?

Appellatio est a minore judice ad majorem provocatio.

2. 69, a. 3o. — *Dico* 1· Accusato qui injuste gravatura judice licitum est appellare.

Ibid, et in a. «.c.— *Palet* tum exemplo Apostoli qui Cæsarcm appellavit Act. 15 , tum ex variis locis juris, cap. *Omnis oppressus* , causa 2 , q. 6 , cap. *Pastoralis* de Appell. Idque conformiter juri naturali, cum appellatio pertineat ad justam defensionem, et ideo cap. *Cum rpeciali* de Appell, lib. 2 , lit. 28, dicitur *Remedium ad presidium innocenliir institutum.*

Ibid. — *Dico* 2» Non licet appellare a justa sententia , causa afferendæ mora·, ne sententia mandetur execution! ; quia qui sic agit facit injuriam el judici cujus officium impedit, el adversario suo cujus justitiam, quantum potest, perturbât impediendo cum usu juris sui.

Attamen in criminalibus conceditur rec appellare a justa Sententia, causa protrahendæ vilæ, aut sub spe benignioris sententiæ obtinendæ a judice superiore. Ilea in civilibus, qui causa cadit potest appellare a justa sententia, 1° quando habet nora· probationes juris vel facti quas judici inferiori exhibere non potuit ; 2J quando sum opiniones æque probabiles, cl sperat jüdicem superiorem secuturum opinion› aliam quam eam quam secutus esi judex inferior ; non tamen si jus illius qui vitile: probabilius, ea spe quod judex superior secundum jus minus probabile judicabit.

Obic/^uudu etrea appcUaliow.

1° Jure tam civili quam ecclesiastico conceduntur decem dies a lata sententia ad appellandum , ct triginta dies a lata sententia ad oblinendum a judice a quo, litteras quas vocant dimissorias seu *apostolos,* causa', q. 6 , c. *Anteriorum,* ct c. *Post appellationem.* Forma autem *apostolorum* hæc es':; *Eqo N. ecclesiæ N. episcopus, te N.pra' (erum ad Aposlolicam Sedem quam appt,- lasii, ab observatione mei judicii his oriolis dimitto.* Ad prosequendam autem appellationem conceditur annus, el ubi justa causa subest, biennium , ibid. c. *Ei qui.*

Alia est praxis in Gallia. *Apostoli* edicto Francisci primi abrogati sunt. Appellatio debet fieri intra quadraginta dies a publicatione sententiæ : quibus elapsis, judex, pétulante adversa parte , jubet appellante: exhibere intra triduum aut longiorem liminum , pro locorum distantia, litteras appellatorias ct apparitoris relationem, vulgo *l'exploit,* quod si post statum terminum exhibitionis appellans non comparcat, declaratur irrita appellatio, vulgo *appel deseri,* el sententia excculioni mandari potest. Hoc non obstante , restat adhuc appellanti (fl sententiæ non acquieverit) remedium, scilicet restitutio in integrum per litteras principis ut appellare possit. Poterat olim restilui in integrum usque ad triginta annos sed cilicio Ludovici XIV, constitutione <mni, 1667 , lit. 27, a. 7 , non potest post decennium , et quantum ad ecclesias el alia loca pia, post vicennium significatione sententiæ.

ibid, ad i. —. 2e In ecclesiasticis ner-

(iisappellatio potest fieri non solum post, «d etiam ante latam sententiam ; in sæcularibus post latam tantum , c. *Non ita* ibid. Foirna appellationis ante sententiam hæc est : *Ego N. clericus, sentiens mc praegradari a domino N. ecclesiae N. episcopo, Romanam Sedem appello, ct apostolos peto.* Fornia appellationis post sententiam hæc est : *Ego N. presbyter conlra sententiam domini N. ecclesiæ N. episcopi, injuste in me latam die N. mensis N. anna N. Romanam Sedem appello el apostolos peto,* can. *Post appellationem* cit.

Ibid. — 3" Prohibetur catholicis inter se contendentibus appellare ad judicem infidelem, causa 2, q. 6, c. *Catholicus ;* quia non praesumitur esse rectitudo ubi vera fides decst; idque reprehendit Apostolus in Corinthiis 1 Cor. 6. Nec obstat quod ipse Cænæin appellaverit, agebat enim cum adversariis christianæ religionis, ner erat alius coram quo causa ejus posset ex æquo tractari. Fideles autem inter se contendentes possunt causas suas dirimere coram fidelibus, sive ul arbitris sive ul judicibus, de consensu partium.

Ibid, ad 2. — 4° A judicio arbitrorum mutuo partium consensu assumptorum non datur appellatio, c. *A judicibus* ibidem; quia eligendo propria voluntate judices, censentur renuntiasse appellationi.

Ibid, ad 3. —5° Non licet appellare tertio in eadem causa, sed post 1res sententias censetur res irrevocabiliter definita, c. Sua nobisde Appell, lib. 2, lit.28; ell..*Siquis,* cod. Ne liceat lib. 7, tit. 70. Quia non est probabile toties judices a recto judicio deviare, el expedit litibus modum præfigi ne maneant interminabiles. Imo in Gallia post duas conformes sententias intcrlocutorias non licet appellare, ex Concordato Bonon. inter Leon. X et Franciscum 1, lit. *de Fricolis appellat.*

G° Appellatio debet fieri gradation, nullo prætermisso judice medio, c. *Delicii* de Appel, nisi appelletur ad papam extra Galliant; quia in Gallia omnis appellatio etiam ad papam, prætcrnfisso judice intermedio, nulla est ; ct quando appelletur ad papam, papa delegat judic< s in partibus Gallicanis, neccog possunt Galli sua·, causas extra regninn prosequi, cx dicto Concord, tit. *d. Causis.* Judices autem delegati non debent distare a domicilio litigantium ultra duas diætas legales, hoc est viginli leucas; ibid. Id jam antea fuerat ordinatum generaliter ab Innoc. 111, in cone. Later, et confirmatum deinde in Trid. sess. 13, cap. 2.

Ab officiali seu vicario generali non appellatur ad episcopum, quia est idem tribunal episcopi et officialis seu vicarii generalis. Ab archidiacono autem appellatur ad episcopum, ab episcopo ad archiepiscopum. el ab ipso ad primatem seu patriarcham. A sententia capituli, cui episcopus interest ut canonicus, appellatur ad ipsum : si intersit ut episcopus, non appellatur ad ipsum, sed ad ejus superiorem ; c. *Postulatis* de Concess. præbend.

7» Quando temere est appellatum, fudex appellationis non potest causam sibi retinere, sed debet remittere ad judicem a quo est appellatum , c. *Cum in Ecclesiade* Appellat. Si ex pluribus qui causa ceciderunt unus appellet ct vincat, prodest reliquis, c. *Una* sententia ibid.

3o Jure canonico regulares prohibentur appellare non solum ad judices incompétentes, sed etiam ad competentes intra suam religionem, c. *Ad nostrum* 3,de Appellat, lib. 2, lit. 28, c. *Reprehensibilis* 26, ibid, ct alibi Specialiter in ineo Prædicaloruin ordinesic statuitur : « Appellationem intra » nostrum ordinem sub interminatione » anathematis fieri prohibemus, cum non » venerimus contendere, sed potius delicta » corrigere; » Constit. dist. 2, cap 8, text. » 3. Item : « Appellans ab absolutione facta » vel facienda ab officiis prioratus, provin- » cialis, vel convcntunlis, aut vicarialus, » etiam prætcxtu gravaminis, ipso facto sil » absolutus ab officio. Volentes quod in istis » ratio gravaminis tam proprii quam com- » munis non habeat locum quoad appcllan- »dum; » ibid, textu 5. Idem pro eodem online statuit Julius II, in suo brevi *Expostulasti,* dato cuarta novembris 15H, quod referi Fontana v. *Appellato.* Et idem puto sancitum in plerisquc religionibus.

His non obslanbbus, doclorcs non pauci nec ignobiles tenent regulares generaliter posse appellare quando injuste gravantur, cl prælati in cos rnoduin correctionis etiam regularis excedunt. Ita Sylvester, Navar. Sav i us, Asorius et alii quos citant elsequuntur Sylvius in resolutionibus v. *Aonel. latio regularium,* et Pontas, v. *Appel,* cas. 3. Horum rationes sunt 1° quia S. TI i·› is

hic a. 3. o, docet geseraliter quemcumque injuste gravatum, neminem excipiendo, posseappellare; etc., *Omnis,* causa 2, q. 6, dicilur quod *omnis oppressus,* sine exceptione, possil appellare. 2° Quia c. *Dcpriore* 31, de Appelai, et alibi, conceditur specialiter regularibus injuste vexatis jus appellandi. 3° Quia appellatio est de jure naturali cum unicuique natura jus tribuat suam innocentiam defendendi. Et revera sic usus invaluit; vix enim unum regularem roperies, qui, quamvis justa sententia mulctatus, non credat aut dicat se injuste vexatum, et ideo ad superiorem appellet: appellationesque hujusmodi passim admittuntur a superioribus.

Verum si attentius scrutemur quid juris sit, res forte aliter se habet. Etenim sic discurro : De jure communi omnis, sive sæcularis sive regularis, injuste gravatus, appellare potest ; juste gravatus non potest : porro si verum sit regulares non obstantibus juribus particularibus posse appellaro dum injuste gravantur, et non posse dum juste gravantur, sunt omnino in eodem gradu et statu ac sæculares; nec extrahuntur a jure communi : quæro ergo quid canones ct decreta prohibentia specialiter regularibus præ sæcularibus appellationem, operentur supra jus commune? nihil prormis, pruindequesunt vana ctillusoria ; quod non poletl admitti.

I nde *ad primum* fundamentum superioris senlenliæ responderi potest, S. Thornam cl canonem cit. loqui secundum jus commune, abstrahendo a jure speciali cl privilegio quod nondum exstabat. Constitutio enim nostra laudata superius, edita est, cl Jireve Julii II, dato sæculo decimosexto : *ad secundum,* hæc jurapotuis'C corrigi per jura sequentia, ct ipsis derogari per privi-j lc'gia, aul esse inlelligenda condilionale, si regulares non cedant juri suo : unde *ad 1ertium,* nihil vetat si dicamus regulares profitendo religionem secundum statuta ordinis ct ejus privilegia, quibus interdicitur amnis appellatio, juri appellandi sibia natura concesso renuntiasse; sicut patres Jcsuilæ, ingrediendo societatem in qua licitum est crimina particularium denuntiare superiori, praetermisso ordine correptionis fraterna, dicuntur renuntiare juri suæ l-imæ; similiter Carlhusiani juii comervamli vitam per esum carnium dum adsunt alii cibi Idque convenienter juri naturæ secun quod bonum lotius prævatet bono partis· sic, dictante jure naturæ, manus abscinditur ut salvetur lotum corpus. Exigilautcm bonum totius religionis ut resecantur appellationes; quia, hoc ipso quo licebit regularibus appellare ab injusto gravamine, cum vix ullus sil, uljam observavi, qui non reputet se injuste gravatum, omnes appellabunt, cl inde disciplina regularis relaxabitur, bona religionis existimatio ct omnis subordinate destruetur : quod infelici experientia comprobatur.

Neque tamen in hac sententia decst remedium injuste gravatis; quamvis enim appellare non possint, possunt tamen perviam simplicis defensionis cl querelæ recurrere ad superiorum , implorando ejus protectionem adversus injuste gravantem, cltenetur superior illis concedere, atque, causa examinata, facere quod faceret bonus judex appellationis.

Quidam distinguunt : concedunt regularibus jus appellandi quando gravamen csl enorme el manifeste injustum; et revera rariori *De priore cit.* loquitur dc enormitatibus manifestis : negant vero quando gravamen non est enorme aut manifeste injustum; et six explicant quomodo jura specialia religionum aliquid operentur supra jus commune; saeculares enim cx jure communi possunt el in dubiis ct in non enormibus appellare. Ita Rodrigues ct Laurentius Peirinis quos citat ct sequitur Lesana l. 1, c. 9, n. 7, Huic saltem sententire mediae praestaret si*· tere in praxi, potius quam promiscuma'· mittere quascumque appellationes cum maximo religionis detrimento.

9° Appellatio habet duplicem effectum, nempedevolulivum et suspensivum ; devo lulivus tantum, est devolvere cognitionem causæ ad superiorem, ul ea cognita quid juris pronuntiet, vel priorem sententiam confirmando vel irritando, absque eo quod interim suspendatur ellcctus sententia'a qua appellatur : eximit tamen appellantem a jurisdictione judicis a quo o>*s<itutn ad causam a qua appellatum est. Effectus suspensions, est suspendere vim cl affectum senlcnliæ a qua appellatur, ita ul res maneat in eodem statu ac si non fuisset senterilia lata.

Appellatio in certis casibus non habeteffeclùm suspense mnïl» | in his quæspectant

rorrcclionem morum, Trid. sess. 13 *dc Ile–formal,* cap. 1, sess. 22, cap. 1, et sess. 24, cap, 1. El ita observari n Gallia notant Cabassutiuset Pontas ex variis rogum edictis : clhoceliam verum est, inquit Cabassulius. tam in appellationibus ab abusu quam in appellationibus simplicibus. 2° Decrclum episcopi super præccdenliam sive sæcularium sive regularium in processionibus aul aliis comitiis ecclesiasticis non suspenditur per appellationem, Trid. sess. 24 *de Regulor.* cap. 13. 3° Appellatio non suspendit sententiam excommunicationis, suspensionisaut interdicti, cap. *Pastoralis* 53, de Appell. lib. 2, lit. 28,et *Is cui,* de Sent, cxcom. in 6. Quia excommunicatio aliavc censura stalim habet suum effectum : potest tamen [cliabsolutio asuperioread cautelam. 4° Appellatio a processu criminali non suspendit processum, ne interim subtrahantur probationes el crimen maneat impunitum, l. *Eos* {[Super, cap. de Appell.

10'Appellatio non admittitur a sen lenia intcrlocuLoria , nisi importet gravamen irreparabile, cap. *Cum cessante* GO, de Appelai, cl Trid. sess. 13 *de Reform,* c. 1. Gravamen irreparabile dicilur omnis actus irretractabilis ac ferens sccum actualem exjeculionem , ul præsens excommunicatio, tortura, etiam incarceratio ; quamvis enim ,;lex ad quem possit liberare et ab excommunicatione cl a carcero, non tamen potest efficere quin homo passus fuerit excommunicationem aut carcerem.

JppeVatio tanquam ab abusu·

Hoc appellationis genus Gallis est profrium, et recens inventum circa finem sæculi decimi quinti, ut probat Cabassulius l. i,c. 13, n. 5. Et cstappellaticasonloiinliis judicum ecclesiasticorum ad curias regias, quando sententia judicis ecclesiastici ett·conlra edicta regia; 2° quando conlra sacros canones; 3° conlra jura et libcrtalos ecclesiæ Gallicans ; 4° quando judex ecclesiasticus excedit jurisdictionem suam per usurpalioncmjurisdictionis sæcularis. «Ilis >enim, inquit laudatus Cabassulius ibid. s n. 1, quatuor causis nituntur istæ appel->lalioncs, quorum defectu thcorica juris-> prudentia curiarum regiarum profitetur » tales appellationes fore illicitas et injurio->sas; » et addit quod, cum huic theoriæ praxis ipsa plerumque non conformabatur, | reges Christianissimi frequentibus edictis effusiorem sine justa causa appellandi licentiam conati sunt coercere : Franciscos I, edicto anni 1530, a. 1, 2,3, 4, Carolus IX, Constil.aani 1571, a. 5 ; Her.ricus III,edicto Meloduncnsi anni 1579, a. 1, Blcsensi, a. 59.

Finalilcr nola concilium Trid. sess. 24 dfo Refo/ m. cap. 20, sic statuisse : « Causai oir » nes ad forum ecclesiasticum quomodol » betpertinentes,etiamsi beneficiates sint, » in prima instantia coram ordinariis loco· » rum duntaxat cognoscantur; atque ὀπι-ὸ nino saltem intra biennium a die mota* » litis terminentur : alioquin post id spa· » tium liberum sit parlibus vel alteri illa· » rum judices superiores, alias tamen com· » petentes adire, qui causam in eo statu quo » fuerit assumant, et quamprimum termi· » nari curent. » Inlellige tamen quando per judices stat quominus terminentur ; ex declaratione congreg. card, apud Gallemart. Ibid.

ARTICULUS IV.

Utrum liceal condemnato ad morlem se defendere aul fugere sipossil?

ç. 69. a. *k. c.—Dico* 1° Juste condemnato ad morlem non licet se defendere.

Xbid.in a.s. c.—Quia 1° dicit Apostolus Rom. *13: Qui potestati resistit, Dei ordinationi resistit, et ipse sibi damnationem acquirit ;* sed juste condemnatus se defendendo potestati resistit, quantum ad hoc in quo est divinitus instituta, scilicet ad vindictam malefactorum, laudem vero bonorum operum· Ergo.

Ibid, o,—2' Quia licitum est judici resistentem impugnare : ergoex parte resistentis est bellum injustum, sicquc indubitanter peccat. Ergo.

Dices. Illud ad quod natura inclinat, semper est licitum, quasi dejuro naturali existons. Sed naturæ inclinatio est ad resistendum corrumpentibus, non solum in hominibus et animalibus, sed etiam in insensibilibus. Ergo.

ibid, ad 1. — /L quod ideo homini data est ratio, ut ea ad quæ netura inclinat, non passim, sed secundum talionis ordinem exsequatur; ct ideo non quælibetsui defensio est licita, sed solum quæ fit cum debito modcraminc.

Ibid. o. — *Dico* 2° Injuste condemnato

licet sc defendere; quia laic judicium simile est violcnliæ latronum, secundum illud Ecclos. 22: *Principes cjusin medio illius quasi lupi rapientes pradam ad effundendum sanguinern;* et ideo sicul licet resistere latronibus, ila licet resistere in tali casu malis principibus seu judicibus, nisi forte propter scandalurn vitandum, cum cx hoc aliqua gravis turbatio timeretur.

Dico 3° Innocens condemnatus secundum allegata el probata, perse loquendo, potest sc defendere, sive judex noverit ejus innoeenliarn sive non ; per accidens tamen regularilcr non potest. lia Bannes, Sylvius el alii.

Ratio prima partis csl; quia hæcscnlcnlia liccl sit justa in foro exteriori, esi tamen injusta secundum rem el nulla in foro conscientiæ, nullum verum jus conferens actori aul judici, ulpolcfundala in falsa præsumplionc, ut communiter admittitur : ergo innocens damnatus non tenetur illi obedire in conscientia, sed potest contra illam se defendere.

Confirmatur. Si quis por hujusmodi sententiam esset mulctalus pecunia, aul privatus aliqua re , puta, legato vel hæreditale , non tcuerelur in conscientia ad solutionem aul abdicationem; el is cui res talis esset applicata, si sciat sententiam niti falso fundamento, non posset illam relinere, sed teneretur restituere. Ergo. Confer art. G dissert. 12.

Si inferas. Ergo dabitur bellum juslum ex utraque parte absque ignorantia; quia etiam judex habet jus invadendi talem innocentem juridice damnatum. *R. N. illationem;* quia vel judex novit ejus innocentiam, vel non : si hoc ultimum, erit bellum juslum cx ejus parte propter ignorantiam : si noverit, censet Bannes quod teneatur tunc dissimulare et sententiam non exsequi, si possit sine scandalo ; alioquin erit bellum injustum cx parve ipsius. Imo etsi urgente scandalo teneatur sententiam exsequi, erit nihilominus bellum juslum cx ejus pario propter ignorantiam , quia ul judex noscit innocentiam damnati.

Ratio secunda partis csl ; quia cum hujusmodi sententia exsecutioni mandetur publice, cl populo appareat justa , sequeretur regulariter grave scandalum »*t commotio in rcpublica, si damnatus se defenderet invadendo judicem, aul senlenliæ exsecutores i vulnerando, mutilando, occidendo,esselqae perversum exemplum nefariishominibussit se defendendi.

Dicol·0 Reus potest, imo tenetur sc defendere contra sententiam qua condemnaretur ul ipse inlrosumercl vrncnuutautsibi venu aperiret. Est communior.

Probatur. Talis sententia foret injusta: ergo. *Probatur ani.* Licet Deus polueriteon· ferre rcipublicæ potestatem condemnin' reos ad seipsos occidendum, nullibi tamer, constat contulisse ; imo constat non conte· lisse, quia ex una parte id non esi noces* num ad puniendos malefactores, cum < variis modis possint puniri eide medio tolL: ex altera parle csl nimisinhumanumacl· inclinationi naturali etiam in insensibilik· contrarium, scipsum destruere : atqui 5? mere venenum, ubi non csl antidotum paratum, aut sibi aperire venas, ubi non Ni? cultas eas occludendi, csl scipsum occidere, perinde ac sumere plumbum liquatum,aul guttur sibi transfigere : ergo hæcseniculi, csl injusta, cl consequenter damnatus i , solum potest, sed etiam tenetur resistere, alioquin suicidii reus.

Neque simile est dc ascensu scalæ,autn· tensione colli ; hæ enim actiones nonsunbi se occisivæ sicul priores, sed dispositive lautum ad occisionem, cl ideo potest easjucr præcipcre.

Ibid, ad 2. — *Dico* 5·* Reus OtiatOS jo'k' damnatus, sive ad mortem, sive admutihtionem, sive ad triremes, potest fugerecarcere.

Probatur. Nemo tonetur facere id un' sequitur mors aut grave damnum, nisi ai sil damnatus : atqui reus, etiam juste datnatus ad mortem, mulilationcm aultriremes, non condemnatur ul sponte maneath carcero; clsi maneret, inde mors aulgmt damnum sequeretur. Ergo. *Major est* certa, *secunda pars minoris etiam patet,* /*n! *prima pars.* Sententia mortis aut inulilatknis feri duntaxat ul reussubcat mortem vc! mulilationcm quando inferetur, nonaulcm quod ipse sponte maneat in carcerc : quia i! cx una parle non csl necessarium ad ejus punitionem, cum rcspunlica possit et debeat curarent sint lirmi carceres cl custodes vigiles, nc reus fugere possit; et cx altera part* forei nimis durum cl alienum a jure quo! cuique incsla natura ad sui conservationem, id nræcipcrc absque necessitate. Ergo.

Si dicas reum teneri scalas ascendere aul | coHiim tendere, liccl inde sequatur mors ' magis quam ex mansione in carcere; Λ. 1'retnn ad hæc non teneri nisi quando aliter facere non /dost; si enim posset tunc fugere , ad hæc non teneretur ; 2 * Disparilasesl, quod hæactiones sint ncccssariæ ad stntcnliæ exsecutionem , ncc possint commode fieri a carnifice, ideoque a judice prædpi possint.

Inst. Reus tenetur parère justæ sententiæ : atqui fugiendo non paret. Ergo.

Λ.Λ'. *min.* Sententia enim non præcipit reo ut non fugiat, sed ut luat poenam quando inferetur.

Repones. Reus fugiens est causa damni custodibus, qui ideo puniuntur. Ergo.

R. hoc damnum esse per accidens ct praeter intentionem fugientis, qui potest illud negligere ut utatur jure suo et vitæ suæ consulat : imputent autem sibi custodes, si non salis attente vigilaverint.

Sed forte quœrcs utrum judex non possit damnato ad mortem praecipere ut maneat in carcerc ?

R. regulariter non posse, quia, ut dictum est, id régulai iter non csl necessarium , ct «Inimis inclinationi naturali contrarium. Posset tamen subsistente justa causa, ct teneretur reus obedire : quia non conservare ntammamendo in carcere, non est ita contrarium inclinationi naturali, quin possit justa de causa præcipi : si enim reus potest 'ita privari, *a fortiori* potest, exigente justa causa, privari aliquo actu quo vitam conservare posset. Ita Cajet., ct post ipsum $ylvius.Ncquc dissentit S. Thomas hic ad 2, ulquidam putant; docet enim duntaxat, *neminem teneri facere id unde mors sequatur, quod csl manere in loco unde ducatur 'id mortem,* quod verum csl regulariter ct | visententiæ simpliciter damnantis ad mortem, prout fieri solet: utrum aulcm possit condemnari ad id unde sequatur mors, non discutit S. Doctor.

Dixi, in conclusione, *damnatus sive ad mortem, sive ad mulilationcm, sive ad triremes;* quia si esset tantum damnatus ad carcerem ad tempus, existimant theologi | quod non posset fugere, quia non est adeo gravis perna quin debeat eam subire : sicut si damnetur ad pirnam pecuniariam aul ad exilium, debet obedire. Dico *quoad tempus* quia si esset damnatus ad perpetuum et du rum carcerem , non pauci arbitramini posse fugere, eo quod secundum jura career perpetuus morti comparetur, lib. *Pcnullima* (T. de Reg, juris. Ncc videtor esse sensus sententiae, quod ibi perpetuo sponte maneat, sed quod delineatur. Ito Bannes, Sylvius, Serra el alii. Quidam tamen excipiunt, nisi ratione voti, juramenti, aul specialis promissionis esset obligatus : unde volunt regularem damnatum ad carcerem perpetuum non posse fugere , quia ralione voti tenetur obedire superiori in iis quæ suntsecundum regulam ct accessoria ad illam. Concedit tamen ipsi Bannes ut possit fugere ad recurrendum ad superiorem.

Petes utrum damnatus ad mortem non solum possit, sed etiam teneatur fugere ?

R. Juste damnatus ad mortem non tenetur fugere, sed potest manere amore justitiae, scilicet, ul per supplicium satisfaciat pro peccatis et reparei scandala quæ dedit ; quia manere in carcerc non est scipsum occidere, sed vitam non tueri ; potest autem quis cx rationabili causa vitam non tueri , ut patet in iis qui pro bono rcipublicæ vel proximi vitam exponunt. *Confirmatur* ab exemplo martyrum, qui, quamvis injuste damnati, tamen causa fidei coniirmandæ , ccarccribus patentibus fugere noluerunt, clquos nemoideo peccati accusat.

Parii tamen difficultatem S.Thomashicad 2 , ub' loquensde reo damnato ul fame pereat , dicit, *quod non sumere cibum clam oblatum , esset seipsum occidere ;* ex quo sequitur non solum quod possit, sed etiam quod teneatur sumerccibum oblatum. Ergo similiter manere iu carcerc, esset scipsum occidere, proindeque tenetur reus fugere.

R. quod non sumerccibum. sit scipsum occidere negatived indirecte, quando non subest justa causa recusandi ; quia tune non csl lucri Miam quando quis potest cl debet, cx quo tit quod niors imputetur illi ut voluntaria : at vero non sumere cibum quando adest justa causa illum recusandi cl vitam non conservandi, non est seipsum occidere. Primo aulcm sensu inlclligendus I). Thomas, non secundo. Nam q. 32, ari. 6, doccl quod quis potest subtrahere sibi quod est nccessarium ad vitam, ad dandum personae bono communi necessariae. Quamvis ergo juste damnatus ul fame moriatur, possit sumere cibum clamoblalum, potest tamen

recusare et permittere mortem injunctam, fi id faciat exaltiori motivo virtutis, nempe in reparationem justitia* cl scandalorum cl in satisfactionem pro peccatis : similiter de mansione in carcrre.

Dixi in responsione, *reus juste damnatius :* nam si sil injuste damnatus, plerumque tenetur fugere, quia extra casum fidei ctboni publici, raro subsistit ratio non fugiendi.

Dico 6° Reus juste damnatus ad mortem potest rumpere vincula et carceres ut fugiat : est communior cum Cajet. Soto, Banne, Sylvio, Serra et aliis; quia cum habeat jus fugiendi, ut dictum est, habet consequenter jus tollendi impedimenta fugæ,alioquin inane foret jus fugiendi. Neque in boc facit cuiquam injuriam : non compedibus aut carceri, cum sint injuriae incapaces; non eorum auctoribus aut jusliliæ ministris, quia, ulsuppono, nihil contra eos facit, nec vis illata vinculis aut carceri in eos redundat. Etenim si quis a judice ecclesiastico constrictus, vincula effringat, non incurrit ideo excommunicationem, quam incurreret tamen si vim inferret ipsi judici. Similiter qui damnatus ad bestias pugnat cum leone, et ipso victo fugit, non facit injuriam judici : neque eliam dici potest quod fociat injuriam reipublicæ aut custodi car-«ens propter damnum quod causal frangendo vincula aut carceres; utitur enim uire suo, el id non minus illi licet quam qui tugiendo invasorem vitæ, conculcat in via segetes, aut occidit equum alienum; uterque enim est in extrema necessitate. Aliun-1 de videtur quod respublica aut custos lencatur consentire huic levi damno, ut reus vitæ consulat.

Utrum vero tenealur reus restituere istud damnum? *Quidam negant,* quia non tenetur ratione injustæ acceptionis, cum non peccet; neque ratione rei accept®, cum nihil habeat. Alii dicunt teneri ratione cujusdam contractus taciti; cum enim reus juste detineatur , videtur saltem tacite consentire in reparationem damni si quod lugiendo directe causaverii : nec æquum vitietur reum fugan, arripere cum directo custodis aut reipublicæ damno, absque eo quod illud compensare intendat. Quod videtur probabile, inlelligendo dc illo qui non est simpliciter pauper, ul diximus de iis qui lurripiunlalienum in extrema necessitate; require ibi. Cætcrum hæc restitutioneqoe exigi neque fieri solet.

Dices. Variis legibus civilibus effractores carcerum, gravissima, imo capitis pmna puniuntur : atqui non infertur tam grani poena sine culpa. Ergo.

R. vel legislatores civiles secutos fuisse contrariam opinionem quæ est eliam probabilis, vcl loqui dc carcero moderatu et ad tempus, vcl eorum leges fundari in præsumptione quod esset vis illata custodibus; vcl tandem poenam aliquam slatuerunlnoo propter culpam , sed ad terrorem, ulcerali securius el facilius delinerentur. Quamvis enim nemo sil puniendus sine causa, potest tamen puniri sine culpa, ul fert regula juris 32 , in G : *Sine culpa, nixi causa, nemo csl puniendus.* Probat aulera Gomesius, torn. 3, cap. 9, n, 11, ptrnatn in effractores simplices latam, nbnessenpilis, sed mitiorem el ad arbitrium judic·.

Petes 1° utrum aliis liceat reo consulere fugam el carcerum effractionem, prabp instrumenta cl cos adimare vcl in fugis : in effractione?

R. Secluso speciali præceplo, aliis prinlis licet non solum consulere reofugamel carcerum effractionem, sed eliam illi necessaria ad id instrumenta ministrare : non limen licet cum adjuvare sive eum extrahendo e carcero, sive frangendo cum illo carceres aut vincula. Est Cajet. Bannes, Sylvii,Serræ et salis communis.

Ratio prima·, partis est; quia licet consulere alicui id quod licet iili facere; eia liceat consulere illi finem, nihil prohib?! illi præbcre media ad hunc finem. *Concinatur.* Reus licite potest uti illis instamentis : ergo licet ca illi præbcre.

Dixi, *secluso speciali prawplo; quii, dato* quod non possit prohiberi reo no fugiat aut carceres effringat, potest tamen aliis prohiberi ne id consulant vel instrumenta ministrent, cum talis prohibitio respectu aliorum nihil contineat inhumani aut nimium difficilis.

Dixi 2", *aliis privatis ;* quia id non licet custodibus, judicibus aut aliis ministris jusliliæ; hi enim ex officio tenentur lucri et exercere publicam potestatem.

Dices. Qui probarentur reo consuluisse fugam aut præbuisse instrumenta, puniren-tur : ergo non licet.

Λ. *Dalo ant. nego consequentiam ;* quii.

ut notavi supra, leges quandoque puniunt sine culpa, non lamcn sine causai

Ratio secunda) parus est; quia jus illud fugiendi ct effringendi carceres, quod conceditur reo ut indulgentia juris naturalis propter imminens sibi periculum gravissimi mali, aliis non periclitantibus non conceditur : alias nihil foret tutum in republica, ct non salis esset provisum jusliliæ et judicibus.

Neque referi quod possim consulere fugam el instrumenta præbcre; non enim qui potest opus consulere polcst semper illud exsequi : sic possum consulere judici ul occidat malefactorem, cl ad id instrumenta ministrare; non tamen ego possum occidcrc.

Petes 2° utrum liceat reo corrumpere custodes ul possit evadere?

R. Non licet muneribus aut precibus cos inducere ul consentiant fugae; quia cum consentire nequeant, esset illos inducere ad peccatum. Licet tamen muneribus aut aliis modis absque fraude captare eorum benevolentiam, ct hac ratione sibi parare viam ad fugiendum ; nihil enim mali hic politur, et custodum csl vigilare ne decipiantur.

In summa accipe regulam generalem quantum ad istas omnes quæstioncsdc reo, scilicet : quando respublica aut judex præcipilaliquid reo unde mors aut aliquod grave damnum corporale sequitur indirecte ct remote,si id quod præcipitur sit necessarium bono communi, tenetur reus obedire; secus, non tenetur. Quia non est in republica potestas praecipiendi ea quæ tam inclinationi naturali adversantur, nisi ratio boni communis id necessario exigat.

ARTICULUS V.

De advocato.

Advocatus est qui in judicio partem altcrutrius litiganlisdefcndit. Dicitur advocatus, quia vocatur h· judicium ut i.›l causam defendat : unde qui privatim extra judicium alterum litigantium consiliisctscriplisjuvat, . on est prop; /c advocatus, cl quando quis in jure repellitur ab oflicio advocati, non prohibetur qui possit privatim dare consilia verlio vcl scripto.

2. 71. a. 1. o. — *Quarilur* 1° utrum advocatus teneatur praestare gratis patrocinium causæ pauperum ?

R. quod cum praestare patrocinium causæ pauperum ad opus misericordiae pertineat, idem est dicendum ac de eleemosyna et aliis operibus misericordi®.

Igitur in extrema necessitate pauperis, quando nempe defectu patrocinii est injuste capite plectendus, aut ad extremam inopiam redigendus, tenetur advocatus ei patrocinari de superfluo vitæ, etsi sit statui necessarium, hoc csl, quamvis ejus patrocinium sit necessarium statui suo servando. In gravi necessitate, quando scilicet pauper defectu patrocinii csl vcl ad triremes vel ad durum carcerem injuste damnandus, vcl gravem bonorum jacturam passurus, tenetur advocatus ejus causæ patrocinari dc necessariis ad decentiam status. In communi tandem necessitate, quando nempe pauper defectu patrocinii est passurus aliquam jacturam bonorum, tenetur advocatus patrocinari dc superfluo status. Raro tamen occurrit communis necessitas in hac materia, quia causæ judiciales sunl regulariter magni momenti pro pauperibus, aut non sunt pauperes. Horum ratio est, quod sic explicetur præccptum clccmosynæ, dc quo cum de charitale.

Ibid. ctq. 32. a. 5. ad 3. — Tunc autem judicatur esse necessitatem, quando non in promptu apparet quomodo aliter subveniatur aut subveniri possit, potentia nimirum non physica, sed morali, et probabiliter actui conjungenda ; quid enim juvaret pauperem, si multi possint illi succurrere et nemo succurrat? Tenetur autem imprimis succurrere qui habet id quo pauper indiget : ut si pauper indiget pecunia, tenetur is qui pecunias habet ; si cibo, qui habet cibum; si opera advocati aut medici, tenetur advocatus aut medicus : nec tenentur solvere divites, nisi isti nolint alifer opitulari. Unde Gregorius Horn. 9 in Evang. dicit : « Habens intellectum, cureiomnino no ta» ccat; habens rerum aflucnliam , a misc» ricordia non torpescat; habens artem qua » regitur, usum illius cum proximo paη liatur; habens loquendi locum apud dt» vitem, pro pauperibus intercedat : ta» lenti enim nomine cuilibet reputabitur » quod vcl minimum accepit. »

Quod hic dicimus dc advocatis, idem dicendum csl dc procuratoribus, scribis, tabellionibus, etc., ad idque compellere possunt cl debent judices quando nullus vult patrocinari pauperi, sive propter ejus

paupertatem, sivc propter potentiam ejus adversarii.

ILh I. o. — Extra casum autem veræ necessitatis, non tenentur hi gratis inservire ; si tamen serviant, pauperum, viduarum et pupillorum causas pro Dei amore suscipiendo, opus laudabile ct Deu valde gratum praestant.

Quaritur 2° utrum aliqui secundum jura arceantur ab officio advocandi ?

Ibid. a. 2. o. — Λ. Quidam arcentur ab officio advocandi propter impotentiam ; quidam propter indecentiam. Propter impotentiam arcentur impuberes, furiosi, surdi, muli, quibus adde ignorantes qui non valent merita causarum sufficienter dignoscere et defendere secundum jura el consuetudines : et hi peccant mortaliter propter periculum perdendi causas quas suscipiunt, sunlquc obnoxii restitutioni omnium damnorum quæ inde litigantibus obveniunt. Similiter si, quamvis scientia sufficiente polleant, propter negligentiam tamen sunt causa cur aul clientes sui causa cadant, aut cx dilationibus superfluis damnum incurrant. Ex qua autem culpa teneantur : require de restit. in gencrc.

Ibid. — Propter indecentiam dupliciter aliqui impediuntur ab officio advocandi : vel quia sunt majoribus rebus obligati, ul monachi ct clerici qui sunt rebus divinis addicti ; vel propter person® defectum sive corporalem, ut patet de cæcis qui convenienter judicio adslarc non possunt, vel spiritualem, ul sunt infames, infideles ct damnati dc gravioribus criminibus; non enim decet ut alterius justitiam contempsit, 3, q.7, c. *Infames,* ct 16, q. 1, c. *Monachi* ct toto tit. Dc postulando, lib. 1, tit. 37.

Ibid.—Attamen necessitas hujusmodi indecenti® præfcrtur,cl propter hoc hujusmodi person® possunt pro seipsis vel pro personis sibi conjunctis uti officio advocati. Unde clclerici pro ecclesiis suis possunt patrocinari, et monachi pro causa monasterii si abbas præceperit : ulrique pro miserabilibus personis, tit. cit. *Dc postulando.*

Quarilur 3" utrum advocatus peccet si injustam causam defendat?

Ibid. *a.* 3. o. — R. 1" Advocatus qui scienter injustam causam defendit, absque dubio graviter peccat contra justitiam , et tenelur ad restitutionem damni quod per ejus auxilium allcra pars incurrit; quia cooperatur iniquitati su® partis, imo cani facit et est causa damni quod incurrit altera pars. Quin etiam si clientem injusliliæ sua; causa forte ignarum non moneat,pariterpccealrespectu illius contra justitiam, cl tenelur illi restituere damna inde secula, tanquam illorum causa. Non tenetur tamen restituere tisco mulctam ad quam reus fuisset condemnatus, si ejus caus® non fuisset patrocinatus, quia muleta est pœna quæ non debetur nisi post condemnationem.

Ibid. — Si vero ignoranter injustam causam defendit, putans esse justam, excusatur secundum modum quo ignorantia excusare potesl : ita quod si ignorantia fueril antecedens, excusatur cl a peccato et a restitutione; si concomitans, excusatur a restitutione, sed non a peccato; si consequens, vel fuit affectata aut crassa, et non excusat a peccato nec a restitutione; vel fuit levis, el excusat a tanto peccato, sed non a toto neque a tota restitutione. Vide dc restitutione in gencrc.

Ibid, nd 2. — *//.* 2° Quando advocatus in principio credidit causam esse justam, d postea in processu apparet esse injustam, perse loquendo, non debet eam prodere,ul scilicet aliam partem juvet, el sccrcla su® causæ illi revelet, hoc enim esset quodammodo agere contra fidem secreti ; debet tamen causam deserere, vel clientem inducere ad cedendum , sive ad componentium sine adversarii damno. Non videtur autem in hoc casu posse fieri compositionem sine adversarii damno, nisi forte circa expensas. Et ideo graviter peccant el tenentur ad institutionem advocati el procuratores qui, dum vident aperte causam esse injustam, inducunt paries ad transigendum seu componendum circa rem ipsam dc qua lis est cum damno alterius; hujusmodi enim transactiones non fiunt nisi in elusis dubiis.

Dixi in responsione, quod non debeat prodere causam sui clientis, *per sr loquendo,* quia per accidens si inde parti adversæ immineret grave damnum, teneretur prodere ul illud impediretur, cum aliunde talis revelatio vix aul ne vix noceat su® parti.

Sed quid de advocato qui fraudibus ct mendaciis defendit causam justam?

R. Si causa sil constantor cl evidenter justa , non peccat contra justitiam ncc tenetur ad restitutionem , quia parti adversa non facil injuriam , quin potius ab injustitia

præscrval; pcccat tamen contra justitiam legalem cl facit injuriam rcipublicæ quatenus pervertit jud:cium publicum, sed inde non nascitur obligatio restituendi.

(Juarilur 4e utrum advocatus posit suscipere causam dubiam aut minus probabilem ?

/?. Quando causa est dubia propter æqualem utrinque probabilitatem , aut eliam quando una est minus probabilis, potesl advocatus utramvis defendere, saltem in civilibus. Est communis. *Ratio esi ;* quia advocatus non profert sententiam, nec judicem proferre cogit, sed tantum proponit quæ sui clientis jus probaro et firmare possunt: hæc autem proponere in causa probabili aul eliam minus probabili, non csl injustum, quin potius utile, ul causa a judice melius expendatur old rimatur.

Confirmatur. Pars cuju's causa csl probabilis aul eliam minus probabilis, habet jus experiendi in judicio; forte enim quod ipsi auladvocato videtur minus probabile, videbitur judici probabilius, cl aliquando quod in principio lilis erat minus probabile, iit in decursu cx rationibus proposilis magis probabile : ergo polest illum adjuvare advocatus.

Si *dicas* ex hac ratione sequi quod advocatus possit defendere causam injustam , quia quod apparet ipsi injustum polest judici apparere justum.

R. N. illationem. Quia quando rcpulat causam absolute injustam, non potesl illam defendere nisi per falsitalescl mendacia cum injuria partis advetsæ.

Observa tamen quod teneatur advocatus monere suum clientem hujus dubietatis ct periculi quod incurrit ; alias forcl causa damnorum inde sequentium, quorum periculum forte cliens noluisset subiresi illius fuisset conscius.

Dixi, *saltem in civilibus ;* quia in criminalibus quando agitur de vita , membris, honore, non pauci existimant advocatum peccare conira charitalem, si causam accusatoris dubiam aul minus probabilem suscipiat; quia, inquiunt, ipsé actor pcccat contra charitatem vexando reum æque probabili am probabiliori juri nixum, ipsumque pœnæ adeo gravi subjiciendo, cum potius illi, ulpote in extrema vel gravissima ncccsilate existenti, succurrere deberet. Ila Solo, Lcssius, Sylvius et alii.

Quairilur 5° utrum liccal advocato pro suo patrocinio pecuniam recipere?

Ibid. a. 4. o. — *II. affirmative.* Quia quis potest accipere compensationem pro iis operibus quæ exhibere alteri non lenclur : manifestum est autem quod advocatus non semper teneatur patrocinium præstare. Ergo. Et eadem ratio est de procuratore, notario , medico , chirurgo ct similibus ; dum tamen moderate accipiant,considerata conditione personarum , negotiorum , ct laboris, el consuetudine patriæ. Quod si per improbitatem aliquid extorqueant imm· - derate, peccant contia justitiam ct tenentur restituere. Sistant ergo hujusmodi personæ logi vigenti, vel consuetudini probalæ , . i >ac vel illa laxatum sil prelium ; sin minus, judicio prudenlum, allen lis circumstantiis, ul dictum csl.

Non possunt autem advocati aul procuratores convenire de quota parte lilis pro stipendio; ne inde sumant occasionem volendi vincere per fasci nefas : l. *Sumptus,* IT. de Pactis; l. *Litem,* c. de Procurai, cl q. 7. § Arcentur.

DISSERTATIO XV.

DE INJURIIS VERBORUM QU.T INFERUNTUR EXTRA JUDICIUM, ET OBLIGATIONE RESTITUENDI INDE CONTRACTA.

D. Th. QQ. 72, 73, 74, 75.

Q. 72. initio — Postquam egimus dc injuriis verborum quæ fiunt in judicio, considerandum csl de injuriis verborum quæ fiunt extra judicium ; et I dc contumelia; 2° de detractione; 3 de susurratione; 4« de maledictione.

ARTICULUS I.

Dc conlumelia.

§ I, — Pr *famtt el honore.*

Cum contumelia sil contra honorem ct detractio contra famam , ul hæc accuratius dignoscantur ct distinguantur, præmillcndum censeo quid sil honor, quid fama. Quamvis enim hæc duo sæpe apud vulgus confundantur, distinguuntur tamen.

Fama dicitur a *fando.* Generaliter sumpta , est frequens ct vulgaris sermo dc re aliqua. Strictius autem sumitur prout special laudem vel vilupcrium alicujus, ct definitur : Opinio *cl sermo mullorum dc viia ct moribus alicujus.*

Dicitur 1°, *opinin ct sermo :* quia lice *forte* fama , theologice sumpta , essentialiter consistat in sola opinione et judicio interno, nor. videtur tamen esse completa, nisi ista interna existimatio per verba ad extra diffundatur el manifestetur ; fama enim , ul notatum est dicitur a *[mulo.*

Dicitur 2·, *multorum :* quia licet opinio unius privati devita alteriuspossit dici fama secundum quid, simpliciter tamen non censetur fama , nisi sil communis.

Dicitur 3°, *dc vita ct moribus:* quia virtus ct vitium est proprium bonum vel malum hominis, ob quod csl laude vel vituperio dignus. Et ideo bona fama , de qua hic est sermo, consistit primario ct principaliter in opinione virtutis. Secundario tamen etiam consistit in opinione bonarum qualitatum naturalium vel acquisitarum, puta ingenii, scienliæ, eloquentiae, potentiae, *opum ,* fortitudinis et similium, quæ homines magni æslimant ct ex quibus famam quærunt. Mala autem fama consistit primario in opinione vitii; secundario in opinione defectuum naturalium, ut est dcfcctus natalium, nola in familia, paupertas, etc. *EI inde colliges* quod, quamvis fama mea sit radicaliter seu fundamentaliter in me, nimirum virtus aut vilium; formalitcr tamen non sit in *me, sed in* hominibus qui dc virtutibus aut vitiis meis opinionem concipiunt clsermonem habent.

2 103. a. 4. o. — Honor *est testificatio de excellentia alicujus.* Ha communiter post auctorem.

Ibid. — Dicilur 1°, *testificatio :* et hæc fit inter homines triplici modo : 1° per verba honorifica , vocando, v. g. dominum, magistrum, eximium, sapientissimum; 2° per actiones honorificas, ut inclinatione, genuflexione, obvialione, cessione primi loci; 3" per res exteriores, ut per oblationem munerum, erectionemslatuæ, imaginis inslilulionem, collationem dignilat m, quæ ideo per tropum dicuntur honores : nihil enim aliud quærunt quam hæc et similia signa suæ cxcellenliæ sibi exhiberi, qui honorari volunt inter homines.—Ibid,—*Dico* inter homines, quia coram Deo, qui est cordium inspector , possumus ejus et aliorum excellentiam sola cogitatione <4 interiori motu animi testari atque venerari.

Istud autem testimonium debet exhiberi præscnli si non per se. saltem >«'>· aliud . quod ipsum repraesentet : sic honoratur rex insuo legato, sanctus in imagine autrcliquiis. Alioquin verba honorifica quæ de absente ut tali proferuntur, magis pertinerent ad famam quam ad honorem. Item istud testimonium debet exhibenexopinione excellentias el animo venerandi, alioquin erit derisio ct falsus honor.

Q. 63. *a.* Γ>. o —Dicitur 2°, *dc excellentia alicujus.* Hæc porro excellentia potissimum consistit in virtute; quia, uldictum csl, virtus csl proprium hominis bonum ob quod est laude cl honore dignus. Deinde consistitin aliis perfectionibus a Deo communicatis, sive naturaliter, sive su perna luraliler; ut cslpoleslas in principibus aut eorum ministris, dignitas principii in parentibus, et omnis perfectio creatura? rationalis quatenus est participatio divinæ perfectionis.—Q. JU3. 2. ad 2.—Excipe tamen dæmones cldamnalos, qui, quia sunl irrevocabiliter mali, sunt omni ignominia digni, el pro inimicis habendi potius quam honorandi. flem ea quæ sunl enectus aul instrumenta harum perfectionum, aut ad illas dicunt ordinem,sunt etiam ratio honorandi: sic honorantur nobiles, quia nobilitas ortum habel et præclarc gestis; sic honorantur divites, quia divitiæ præbent facultatem ad præclara opera, cl possunt esse virtutis instramentum.

Ibid. o.—Item dicitur *excellentia,* idcsl, superiorilatis in aliqua perfectione.; idenim importai70 *excellentia, el ideo* qui honoratur debet superior et excellentior esse non semper ipso honorante, sed vel aliis quibusdam , vel etiam ipso honorante non simpliciter, sed quantum ad aliquid.—Ibid. adi. Hinc privalæ personaeinterdum honorantur a regibus, non quia sunl ipsis Superiores secundum ordinem dignitatis, sed propleraliquam virtutis ipsorum excellentiam supra vel ipsos reges vel alios concives; sic honorati sunl a regibus Tobias et Mardochæus. —Ibid, nd 3.—Hem omnes possunt cl debent se invicem honore prævcnirc, juxta Apost. Rom. 12. Quia in quolibet invenitur aliquid ex quo polcsl aliquis eum sibi vel aliis superiorem reputare, secundum illum Philipp. 2: /n *humilitate superioresinvicem arbitrantes.*

Ex dictis colliges 1° veritatem hujus adagii, honorem nimirum formalem non esse in honorato, sed iw honorante leslificante

excellentiam alterius radicaliter tamen est in honorato, hæc ncmpecxcellentia obquam honoratur, sicut dixi de fama.

Colliges 2°, discrimen inter bonam famam ct honorem esse 1° . quod fama potissimum consistat in opinione interna mullorum dc perfectionibus alicujus , honor vero in externo testimonio de excellentia illius ; quamvis tamen, ul dixi, fama ad sui complementum requirat quod sit sermo exterior qui illam bonam opinionem prodat, ct honor supponat opinionem internam dc excellentia; 2 quod fama feratur dc absente, honor exhibeatur præsenli; 3 quod fama sil dc perfectionibus simpliciter, honor vero decxccllcnlia et superiorilatein perfectionibus: ita quod habere sermonem de alicujus perfectionibus in ejus præsenlia, absolute loquendo, non sil honor, nisi nostro modo loquendi indicemus illum eas habere in gradu perfectiori quam nos aut alii.

§ 11. — ***Quid sit contumelia?***

2 72. a. 1. o.—*Dico.* Contumelia est *dehonoratio qua aliquis id quod est contra honorem alicujus deducit in notitiam illius et aliorum ;* seu brevius, est *injusta deshonoratio persona prascnlis.*

Dicitur 1°, *dehonoratio :* est autem dehonoratio, injuria qua honor lædilur vel aufertur; quod debet intclligi non negative, quasi esset contumeliosus qui non reddit honorem quando clcui debet ; sed contrarie, quatenus positive significat alterum esse vilem et contemptibilem, nec honorediginn.

Hæc autem dehonoratio fit deducendo persigna defectus alicujus in ejus elatiorum notitiam. Elquia inter homines verba obtinent principatum significandi, ideo contumelia dicitur proprie fieri per verba ; ut si voces aliquem præsenlem, furem, stultum, spurium, etc. Potest tamen etiam fieri per facta, ut per picturas infamantes, per libellos famosos, per impactam alapam, per delurpalionem aut fractionem imaginis vel januæ, per aspectum despcclivumct similia, non quidem quatenus sunl facta , sed quatenus sunt signa ct habent vim verborum significantium: sic, v. g. si frangas imaginem aul januam alicujus, eo solum animo ul ipsum damnifices, non os contumeliosus; si ut per hoc significes cum esse vilem ct contemptibilem, cs contumeliosus.

Dicitur 2», *persona pratentis,* quia con. turnclia debet fieri palam præsenti aul quasi præsenli, puta, in imagine, in ministro; aut si absenti, ea saltem intentione ut resciat : quia contumelia opponitur honori seu revcrenliæ quam proximo exhibemus; honor autem non exhibetur nisi præsenti, aut absenti quasi præsenti ; honorans enim cupit ul innotescat honorato testimonium quod reddit de ejus excellentia. —2.73«. I,o.— Insuper qui occulte male loquitur dc absente , videtur cum magis vereri quam parvipendere , et ideo non est contumelia sed detractio : unde S. Thomas in definitione conlumeliæ ponit, qua aliquis *id quod est contra honorem alicujus deducit* in *notitiam illius,* addit S. Doctor *ct aliorum,* quia voluit exprimere quod regulariter accidit; — 2· 72, a. 4, ad 1. — alioquin est etiam v ra contumelia si quis cuipiam soli defectum objiciat, in quantum contra reverentiam audientis agit.

Sic itaque cx hac parte comparatur contumelia rapinæ, sicut detractio furto : est tamen disparilas, quod rapina ct furtum sint de eodem objecto, scilicet bonis forlunæ : contumelia autem cl detractio de diversis objectis, scilicet honore cl fama. *Et hinc inferes* quod , si quis libello famoso, deturpalionc januæ , aliovc modo aliquem 'honestet, occulto proprio nomine, non sit ex omni parte contumeliosus; quia, cum vult ignorari, ccnsctur adhuc vereri alterum cl non omnino parvipendere.

Sed dices. Honor nihil csl aliud quam testimonium cxcellenliæ , ul dictum csl : alqui cx hoc quod objiciam alicui defectum, non lædilur aut auferlur hoc testimonium , cum tunc non existai : ergo neque honor.

71. *ad minorem,* non equidem lædi aut auferri testimonium cxislens seu habitum, sed habendum , quatenus per contumeliam testor hunc esse vilem ct honore seu testimonio cxcellenliæ indignum , sicque minuo aut aufero illi statum excellentia' æstimatæ ex quo honor ei debebatur, et constituo illum quasi in statu indignitatis; ita ul amplius non debeatur ipsi honor, quod est maxima injuria contra justitiam commutativam, quia unusquisquehabetjus strictum, non quidem ad honorem, sed ad excellentiam æstimatain unde debetur ipsi honor; sicque nemo potest absque injuslia minuere aut auferre hanc excellentiae æstimalionem;

qnud tamen facit quantum in se est contumeliosus.

Petrs utrum contumelia sit idem quod convicium cl improperium ?

/L hæc tria Sæpe pro eodem sumi, rcipsa tamen distingui. Contumelia est, dum objicitur defectus culpae, ut si dicas alicui injuriose quod sil fur. Convicium est, dum objicitur defectus culpæ vel pœnæ, ut si dicas alicui quod sit fur vel luscus; quia vilium consuevit dici non solum animæsed etiam corporis. Improperium est, dum objicitur minoratio seu indigentia, quæ etiam derogat honori consequenti quamcumqueexcellentiam ; ut si exprobres alicui suam paupertatem , aut injuriose in memoriam revoces auxilium quod ei contulisti necessitatem patienti : unde dicilur Eccl. 10 : *Exigua dabit, el mulla exprobrabit.*

Nota. Attamen hæc tria sunt ejusdem speciei, quia habent idem objectum formale, nempe laedere vel tollere honorem. Nec refert quod tollant honorem per objectionem diversorum specie defectuum , quia hi diversi defectus, quatenus tollunt honorem (quod intendit contumeliosus), sunt ejusdem rationis; secundum se autem considerati , se habent tantum materialiter ad contumeliam. Ha Cajet, hic, Soto, Sylvius, Serra et alii. « Procul dubio , inquit Cajelanus, contumelia est unius speciei spcciallissimæ, ex unitate honoris contra quem tendit, specificam unitatem habens,sicut detractio ex unitate famae. »

Addit Eminentiss. « Est tamen in ulnsque cum unitate specifica , diversitas graft duum secundum magis el minus, dum unus defectus magis dehonorat aut infad mat quam alius. » Unde, juxta sententiam de confitendis circumstantiis notabili 1er aggravantibus, exprimi debet qualitas vitii dehonorantis, quando notabiliter auget dehonoralionem , sive ratione ipsius , sive ratione illustris persons contumelia allecta;, ul explicabo infra. Ex hoc capite contumelia illata parentibus videtur continere malitiam specialem pietati contrariam, ideoque in omni sententia exprimenda. Etiam coi to exprimendum est in omni sententia , si contumelia simul Includat detractionem, ut sæpe contingit, ul si alicui coram aliis objicias crimen occultum.

ξ lit. — ***Utnim contumelia sit fa gcncre tuo ftt· catam mortale ?***

Ibid. a. 2. o, etin resp. adarg. — *Dico,* Contumelia est ex genere suo peccatum mortale, potest tamen mullis modis fieri veniale.

Ibid, in a. s. c. — *Prob. prima ραπ* q illo Alatlh. 5 : *Qui dixerit fratri suOjFatw, reus erit gehennas ignis.* Et Aposl. Rod., t, contumeliosos recenset inter illos quos Deus tradidit in reprobum sensum.

Prob. 2° Honor est bonum præstantim quamdivitiæ : atqui furari aut rapere divilias est ex genere suo peccatum mortale: ergo et auferre honorem, quod facilcontumelia.

Ibid. — In individuo autem contumelia est peccatum mortale, quando in hisquæobjiciuntur est intentio graviter dehonorandi, etsi forte leviter dehonorel; et hoc est pen? cl proprie calumniari, quia peccata liraa maxime attenduntur cx affectu. Itera «j absque tali intentione objicitur aliquid qui graviter lædit, quia tunc redit actus innaturam suæ formæ, quatenus sciens debebat illud cavere et non cavens censetur illud intendisse, sicque imputatur illi voluntarium ac si intendisset : sicut si quis incauteel ex negligenlia in ludo , perculicns aliqurm graviter lædat, culpa non caret.

Prob. secunda pars. Contumelia fit venialis : 1° ex imperfectione actus, ut « inadverlenlia, ex indcliberalionc, ex subita ira, etc.

2° Si aliquid, etiamsi secundum segrave, objiciatur ex levitate aut joco, absque intentione graviter lædendi, el ex quo nemo graviter lædilur : qua ralioneplcrumqueexcusatur communissima appellatio *stulti.*

3° Ex levitate materiæ; pro qua Cognoscenda attendi debet non solum ad ipsam materiam in sc, sed respective ad personam lædenlem et læsam : contingit enim quoti eadem materia modo sil levis, modo gravis respectu diversarum personarum: sic, v.g.si plcbeius objiciat suo æquali vel inferiori quod si mendax, csl levis materia; si superiori, l*ilato, præposito, etc. est gravis: adeo ute· graviorsit contumelia quo infertur majori: minore, et e contra eo levior quo infertur minori a majore; quia cum honor debeatur propler excellentiam, eo gravioresldehonoratio quo fit majori a minore, et co levior

quo fit minori a majore. Hac ratione Solo elToletus, quos sequitur hic Sylvius, excusant a mortali viros infirme sortis et mulierculas qu e inter rivandum sese invicem conviciis onerant, cl quidqtiid occurrit evomunt; quia, quæ sic effugiunt, non apprehenduntur ul vera, ncc inde graviter læduntur aut lædunt.

Ibid, ad 2. — Ab omni autem peccato excusari possunt verba contumeliosa. 1° Si proferantur causa disciplinæel correctionis, quo modoChristusvocavil Apostolosslullos, Luc. 24; el Apostolus Galatas insensatos, Galat. 1. Quia sicut licitum est aliquem verberaro causa disciplina;, sic eadem de causa licet verbis contumeliosis afficere. Raro tamen sunt adhibendae tales objurgationes, quia difficile est in his non excedere, cl frequentius subditos ad iram commovent quam corrigant; neque licet superioribus quæcumque convicia in sibi subditos conjicere : cl ideo si enormiter excedant, peccant mortaliter ; si leviter, peccant venialter.

Ibid, ad 4. — 2° Non est peccatum si per eulrapoliam dicatur aliquod leve convicium, non ad dchonoralionem vel contristationem fjusin quem dicitur , sed magis causa delectationis el joci. Si vero aliquis non reformidet contristare eum in quem profertur hujusmodi jocosum convicium, dummodo aliis risum excitet, vitiosum est.

§ IV. — *Utrum debeamus illatus contumelias sustinere ?*

2· 72. ad 3. o. — *Dico.* Debemus illatas contumelias sustinere in præparalionc animi , non semper actu.

Ibid. — *Ratio est ;* quia præcepta patientia'in his quæ contra nos Hunt aut dicuntur, sunt in præparalionc animi habenda , sicut S. Aug. 1. 1 dc Scrm. Dom. in monte,c. 34, 35 cl 3G, exponit illud præccptum Domini : *Si quis percusserit te in unam maxillam , prabe ei el alteram* , ut scilicet homo sit paratus hoc facere , si opus fuerit. Non tamen hoc semper tenetur facerc actu, quia ncc ipse Dominus hoc fecit, sed cum suscepit a apam , dixit. *Quid me cadis?* Joan. 18. Tenemur· ergo lrabcrc animum paratum ad contumelias tolerandas, si expediens fuerit: quandoque tamen oportet ul contumeliam illatam repellamus, maxime propter duo : primo quidem propicr bonum ejus qui contumeliam infert, ut videlicet ejus audacia reprimatur , et de cætero talia non attondet, secundum illud Prov. 26 *Responde Stultojuxta stultitiam suam , ne sibi sapicnlior videatur* ; alio modo propter bonum multorum , quorum profectus impeditur propicr contumelias nobis illatas: undeS. Greg. Hom. 9 super Ezechiel, dicit : « Ili quorum vita in exemplo imitatio-
» nis est posita , debent, si possunt, detra-
» hentium sibi verba compescere, ne eorum
» prædicationem non audiant qui audire
» poterant, et ita in pravis moribus rema-
» nentes , bene vivere contemnant. »

Ibid, ad 4. ct ad 3. —Igitur audaciam conviciantis possumus moderate reprimere propler ofiicium charitatis, non propter cupiditatem privati honoris : unde additur loco cit. Proverb. *Ne respondeas stulto juxta stultitiam suam, ne ei similis efficiaris ;* neque propter vindictam, hæc enim soli Deo cl ejus ministris competit : quapropter si quis hoc animo taceret, ut tacendo contumcliantcm ad iracundiam provocaret, esset vindicta ct peccatum; seu si taceat volens dare locum iræ, hoc est laudabile.

Quod hic dicimus de tolerantia vel repulsu contumeliæ, dicendum est de tolerantia seu repulsu detractionis : fama enim pariter csl utilis ad salutem sive propriam, quatenus esi bonus stimulus ad virlutcs, et peccatoribus frenum ne in ulteriora peccata labantur; sive alienam, quia qui est farnæ labefactat® circa mores, aliis vix prodesse potest, ut modo dicebamus cx S. Gregorio. Unde dicitur Eccl. 41 : *Curain habe de bono nomine;* cl Proverb. 22 : *Melius csl nomen bonum quam divitia mulla.*

Cæterum quamvis hæc vera sint, debemus tamen magis adhibere curam circa cultum ct acquisitionem virtutum quæ sunt fundamenta honoris et famæ, quam circa ipsum honorem cl famam. Quamvis enim hæc sint perse utilia, ut dictum esi, per accidens tamen propter fragilitatem naluræ sæpe nocent, quatenus pluribus sunt fomentum superbiæ, et difficile sit præcminentias illæsa charitate tueri· et ideo Deus sæpe permittit justos suos iniquorum oblocutionibus denigrari et contumeliis atteri. ne vanæ glorlæ flatu dissipentur eorum merita, cl ul magis perficiantur per exercitium humilitatis ct patientia». Dum ergo,

Bro volente, sic accidit, non debent nimium anxiari, nec inquieta sollicitudine reparationem quaerere, sed potius in patientia possidere animas suas, exemplo sanctorum, et maxime Christi, qui patienter tulit vocari blasphemum, voracem, daemoniacum, seductorem : quo nomine, inquit S. Augustinus in Psa). 63, voluit appellari *ad solatium servorum suorum, quando dicuntur seductores,* et sæpc revocare in memoriam auream illam ejusdem sententiam Aiatlh. 5 : *Beati estis cum maledixerint vobis homines, el dixerint omne malum adversum vos, mentientes propler ine ; gaudete, elexultalc, quoniam merces vestra copiosa est in cœlis.* Conferenda sunt quæ dixi superius de occisione propler defensionem honoris, et quædicam infra circa qq. 108, 131 et 132.

Petes unde oriatur contumelia?

Ibid a, *ls,* o. et ia H. ad arg. — *R.* Quam-\:s contingat contumeliam quandoque oriri cx superbia, odio el stultitia, frequentius tamen oriturcx ira; quia cum ira pro tine habeat vindictam, ct nulla sit vindicta irato magis in promptu quam inferre contumeliam alteri, utpote consistentem in verbis, hinc lit eam maxime oriri cx ira.

§ V. — *Utrum ex contumelia nascatur obligatio restituendi honorem Iasum ?*

Dico 1°. Ex mera omissione honoris debiti nulla oritur obligatio restituendi honorem omissum ; quia hæc omissio non est contumelia, ut dictum est, ncc cslcontra justitiam commutativam, sed contra virtutem obscrvanliæ, nisi forte in illa omissione includeretur aliqua contumelia inlerprctativa, ut si aliis assurgentibus coram prælato aut principe transeunto, tu sederes petulanter ipsum aspiciens.

Dico 2° Contumelia quæ infertur coram aliis, inducit obligationem restituendi, quatenus minuit seu tollit apud alios opinionem de excellentia patientis contumelia , ipsumque exhibet vilem cl contemptibilem, sicque privat honore ab aliis recipiendo; quod csl damnuiu grave restitutioni obnoxium.

Dico 3o Qui privalim intra quatuor oculos alteri contumeliam infert, tenetur ad Satisfactionem , quia est vera injuria contra ; :stitiam commutativam; et colligitur ex Î jlib. 5, ubi postquam Christus dixit - *Qui dixeril fratri suo, Falun, rent erit gthe* nœ ignis,* subjungit : *Si ergo offers* munw *tuum ad allare, el ibi recordatus fueris quia* /roter *tuus habel aliquid adversum te, re· linque ibi munus tuum ante altare, cl vadi prius reconciliari fratri luo :* ubi Chnstus manifeste exigit satisfactionem pro contumelia privata.

In hoc salis conveniunt auctores, sed difficultas est utrum hæc satisfactio debeat etiam dici restitutio. *Quidam negant, eo* quod, inquiunt, nullum sit damnum compensandum , sed sola injuria resarcienda. *Alii affirmant,* quia hominum aestimatione est vere damnum non fortunarum, sed eicellentiæ el dignitatis; dum enim contumelia privalim aliquem afficis, ejus dignitatem, quantum in te est, viliorem reddis cldcstruis tunde qui contumelia afficiuntur, dicunt suum honorem el dignitatem laedi; quod damnum sæpc ægrius ferunt quam damnum divitiarum.

Hæc quæslio posset videri esse de nomine cl nullius momenti, nisi defensores prima scntenliæ contenderent hancsatisfaclionem, utpote poenalem , non esse faciendam» justitia commutativaantesentcnliamjudicis, sed solum cx charitate , ex hoc principio quod nemo ad poenam cx justilita teneatur ante sententiam judicis.

Equidem falcor quod satisfactiones riso rosas ad æqualitalcm, difficiles ct valde poenales nemo teneatur subire ante sententiam judicis, ut est, v. g. petitio venia} cum fune ad collum appenso, aut cum face ardente in foro aul introitu ecclesiæ; quia, ut dicit — Q. 62. a. 3. o. — S. Thomas, inflictio poenae perlinet ad judicem, et ita moribus gentium receptum csl. At secus omnino dicendum dc satisfactionibus ordinariis quæ non sunt ita difficiles nec rigorosæ , sed nituntur maxime gratia condonantis, ut csl simplex petitio veniæ,vel aliud signum doloris. El sane mirum foret si filius familias, qui enormi contumelia patrem affecisset, non teneretur ex justitia veniam ab ipso petere nisi a judice coactus.

Ib. a. 2. ad 3. — *Diro* 4° Satisfactio pro ontumclia illata, seu honoris læsi restitutio fieri debet per exhibitionem honoris ct revcrcnliæ ; quia restitutio fieri debet, io quantum possibile csl, in eodem genere bonorum : ergo honor læsus debet restitit

er exhibitionem honoris, et dehonoratio resarciri per honorallonem.

Dico 5" Exhibitio reverenti® et honoris qua honor restituitur convenienter, iit per petitionem veniæ , quamvis hæc neque semper sufficiat, neque semper sit necessaria.

Patet prima pars. Quia cum contumeliosus per contumeliam se erexerit el alterum depresserit atque contempserit, conveniens modus hanc injuriam resarciendi, csl, quod contumeliosus sc deprimat ct alterum exaltet atque honoret, quod fit per veniæ petitionem.

Patet etiam secunda pars. Quia tanta potest esse contumelia, ut illi non satisfiat per petitionem veniæ : quo casu adhibenda simialia signa honoris el submissionis, ut est petere veniam manibus junctis, genuflexusaut prostratus, clalia secundum morem palriæ recepta.

Patet iterum tertia pars. Quia cum honor possit aliter restitui quam per petitionem veniæ, hæc non est absolute necessaria. Et 1° non est necessaria quando contumelia csl levis, tam absolute quam respective. 2° Quando illata est a superiore in subditum; neque enim pater tenetur petere veniam a filio, neque prælatus a monacho, neque magister a discipulo : « Ne inquit S. i Aug. in Reg. apud eos quos oporlet esse «subjectos, dum nimium servatur humiliatas, regendi frangatur auctoritas.» 3° Quando petitio veniæ non csl in usu apud certi generis homines, ul in certis provinciis apud viros nobiles.

His autem casibus poterit ct debebit fieri honoris restitutio per alia ct specialia signa honoris et bcncvolcntiæ, v. g. invitando ad mensam, honorificentius quam solito salutando , propinando , locum honorificum concedendo, benevole cl amicabililcr colloquendo, cl tandem sic, ut judicio prudentum censeatur sufficiens satisfactio et honor restitutus. *El nota* , hanc restitutionem seu satisfactionem debere innotescere iis quibus innotuit contumelia, vel aliter effici ul restauretur in eorum animis dignitas imminuta. Quod si quis forte per ignorantiam læsit alicujus honorem, satisfacit fatendo ignorantiam ex exhibendo honorem , quomodo lecil *A* post. Act. 13.

/y. *D.* Circa contumelias non atroces prolium in parentes , cl sæpc contingit, quamvis forte parentes summo jnrc non exigant restitutionem seu satisfactionem , expedit tamen ul confessorii , in qnanlum possunt, eam injunganlprolibus, quia csl remedium efficax contra relapsum.

ARTICULUS II.

Dc detractione.

§ I. — *Quid rtt detractio?*

Q. 73. a. 4. o.—*Dico* *Detractio etl injusta denigratio fama aliena per occulta verba.* Explicatur.

Dicitur 1° *injusta;* quia non omnis denigratioscu læsio famæ alienæ est detractio de qua loquimur ; sed ea solum qua? fit sine causa rationabili, ul dicam infra, et ideo est injusta.

Dicitur 2°, *denigratio;* quia sicut homo bona fama clarescit, ita detractione nigrescit cl obscuratur. Item dicitur *denigratio,* quia ad detractionem non requiritur quod fama totaliter tollatur, sed sufficit quod minuatur ; ct erit magis aul minus grave peccatum, quo magis aul minus famæ detrahet.

Dicitur 3°, *fama.* Quid sit fama ct in quo ab honore differat, dixi art. praecedente § 1.

Dicitur *fafama aliena:* per quod læsio propriæ famæ excluditur a ralione detractionis proprie dictæ, cum ct aliunde non fiat per verba occulta ei de quo detrahitur ; quapropter nonnisi reduclhc perlinet ad detractionem , aut ad infamiam in gencrc.

Ibid, nd 2.—Dicitur 5°, *per verba occulta,* non absolute occulta ; quo quis enim coram pluribus detrahit, eo pejor csl detractio, sed occulta eido quo detrahitur, saltem ex intentione detrahentis. —Ibid. o.— Sicut enim facto aliquis nocet alteri dupliciter, manifeste quidem , sicut in rapina vel quacumque violentia illata ; occulte autem , sicut in furto ct dolosa percussione : ita etiam verbo aliquis dupliciter aliquem laedit : uno modo in manifesto, ct hoc fit per contumeliam,ul supra dictum est; alio modo occulte, ct hoc iit per detractionem. Ex hocautem qiiorl aliquis manifeste verba contra alium profert, videtur eum parvipendere, unde cx hoc ipso dehonoratur : cl ideo contumelia affert detrimentum honori ejus in quem profertur. Sed qui verba contra aliquem profert in occulto, videtur cum vereri magis quam nanripenderc: unde non directe in·

fertdetrimentum bonori,sed famæ, in quantam hujusmodi verba occulte proferens , quantum in ipso est, eos qui odiunt tacit malam opinionem habere deeo contra quem loquitur. Hoc enim intendere videtur detrahens pl ad hoc conator et ejus verbis credatur.

Ibid.— *Unde pâlit* quod detractio differt a contumelia dupliciter : uno modo quantum ad modum proponendi verba , quia scilicet contumeliosus manifeste contra aliquem loquitur, detractor autem occulte ; alio modo quantum ad finem intentum, sive quantum ad nocumentum illatum , quia contumeliosus derogat honori, detractor fame.

Non raro tamen conjunguntur contumelia et detractio: ut si quis alteri in faciem coram aliis objiciat falsum crimen , seu verum sed occultum , est simul contumelia et detractio. Nec refert quod non fiat per verba occulta, quia praefata distinctio intelligilur per se et ex intentione; ita quod detractor praecise qua talis non loquatur male de proximo cum intentione ut resciat, neque contumeliosus praecise qua talis loquatur male de absente cum intentione ut ignoret. Unde in prxfatocasu verba suntaperta, non qua detrahentis , sed qua contumelianlis. Quod autem quidam dicunt,in omni contumelia esse læsionem famæ, videtur falsum: si enim alicui objicias quod sit luscus, illegitimus , aut latro , dum talis ab omnibus passim noscitur, erit contumelia, non detractio seu læsio famæ,

IL. a. 2. *o,—Dico* 2° Duplex est detrac- Co: una formalis, quando quis per verba quae profert intendit formalitcr et explicite denigrare famam proximi ; altera materialis, quando quis per verba quæ profert non intendit formaliter et explicite denigrare famam proximi, sed aliquid aliud non neccslarinm, antea profert ex loquacitate seu animi levitate ; et tamen ex his sequitur aut nata est sequi famæ proximi denigratio, quæ proinde censetur implicite intendit.

Detractio, sive formalis, sive materialis, fit dupliciter , directe et indirecte. Directe quadrupliciter : 1° falsum imponendo; 2°peccatum augendo; 3° occultum crimen revelando ; 4° id quod bonum est, mala intentione factum dicendo. Indirecte fit tripliciter : Iu negando bonum alterius, ex quo bona aliorum de ip*o opinio minun*ur, 2° reticendo , ut «I coram te dicatur qw/ Petrus fuerit ebrius, et quod lu ipsum videris ebrium (quod suppono falsum), laccas, censeris consentire detractori elillum in sua detractione firmare; 3° minuendo, quod fit non solum veras alterius virtute extenuando, sed etiam dum enarratis virtutibus immiscentur defectus, vel additur in fine laudum, *sed.* Quidam quartum modum addunt, scilicet, laudando remisse, sic, ut ex hoc concipiant alii tam frigide laudantem non bene opinari de illo quem laudat, sed iste modus includitur insecando et tertio. Hi omnes detrahendi modi coot nentur his versibus:

Imponens· angent, mamfrtUli, itt mil
Qui negat ant minuit, reticet, laadilrt rmÏM,

Primus detrahendi modus est omnium pessimus, nullo unquam casu licitusjdicitur calumnia : vide duas propositiones hac de re damnatas diss. 14, art. 2, conclusione 1. Secundus csl huic affinis, in quantum, augendo crimen, ex parte falsunamponit: et tamen est frequentissimus; familiare enim est homini propriis vitiis adblandiri et aliena amplificare, quodque abunc ut quid leve accipit, alteri ut quid grave referre, et iste alter ut quid gravius; ita o! verum sitinhacmaximemateria,commune adagium. *Famacresciteundo:*quod sedulo advertere deberent qui solent **absque** aeropulo levia de proximo narrare.

Potest autem augeri crimen, vel quoad rem ipsam , ut si de leviter ebrio dicas quod fuerit graviter ebrius; vel quoad numerum, ut si de semel vel iterum ebrio dicas quod sil ebriosus ; vel quoad personas, ulsicrimen unius multitudini impingas; quod fin quens est ubi agitur de crimine unius ecclesiastici vel religiosi : undeS. Aug. super illud Psal. 68 : *Adversum me loquebantur qui sedebant in porta, el in me psalUbn.I qui bibebant vinum,* dicit: α Ad quidaliud d sedentisli et quid aliud capiant, nisi ut d quisquis episcopus, vel clericus, vel modnachus , vel sanctimonialis ceciderit, » omnes tales esse credant, jsctent, » tendant, sed non omn manifestari ? El w tamen etiam ipsi, cum a..qua maritata n invenitur adultera, non projiciuntuïores »suas, nec accusant matres suas, d

Feles utrum omnes detractionessinteiusdem speciei ?

R. Quidam negant quando fiunt per defectus specie distinctos, ulsi dicas de aliquo quod sitinjiislus, item quod sil impudicus ; quia, inquiunt, lama constat partibus specie distinctis : alia enim est fama quam quis possidet de castitate, alia de justitia ; proindeque læsiones famæ debent differre specie prout parles divers® speciei violant. Hæcsententia est probabilis.

Affirmat Cajelanusel cum eo Serra propter unitatem lamæ, in cujus læsionem lanquam in objectum formalc tendunt omnes detractiones, sicut omnes contumeliae sunt ejusdem speciei propter unitatem honoris rouira quem tendunt. Nec refert quod hæ diversæ detractiones tollant famam per defectus speciei distinctos, puta, per impudicitiam el injustitiam, quia hi diversi defectus quatenus tollunt famam quod intendit detrahens, sunt ejusdem rationis; secundum se autem considerati, el ul specie differunt , se habent tantum materialiter ad detractionem: sicut hos et equus, quamvis in se specie distincti, non tamen diversificanlspccie furtum, quia in ordine ad nocumentum sunt ejusdem rationis: quatenus autem sunt in sediversæ speciei, se habent lanium malcrialitcrad furtum.Porro juxta hanc sententiam, quam etiam ut probabilem lanium refero, negandum es| fundamentum primæsententiæ, nimirum famam, constare partibus diversæ speciei ; sed , sicut de honore communiter admittitur, constare partibus ejusdem rationis; proindeque famam de castitate non differre specie a fama de justitia , sed tantum secundum magis et minus. Cæterum confer quæ dixi art. præcedenlc § 2 circa finem.

J II. — ***Utrum detractio iit peccatum mortale P***

2· 13. n. 2. o.— *Dico.* Detractio est ex genere suo peccatum mortale contra justitiam; levius quidem homicidio el adulterio, gravius tamen furto.

Ibid.— *Ratio est;* quia detractio aufert injuste proximo bonum, quod licet sit vita el tide matrimoniali minus, est tamen majusdix iliis, juxta illud Proverb. 22: *Melius tsl nomen bonum quam divitia mulla;,* illud Eccles. *Curam habe dc bono nomine , hoc enim magis permanebit libi quam mille thesauri magni cl pretiosi.* Undo Λ post. Itoni. 1, dicit *detractores Deo odibiles.*

Dices. Peccator, etiam occultus, non habelamplius jus ad famam, hæc enim virtuti dunlaxal debetur ; ergo famam illi auferre non est contra justitiam.

Λ. 1° quod peccator occultus, non obstante crimine, habeat adhuc jus ad famam, si non ratione virtutis, saltem ratione possessionis in qua est; possidet enim adhuc famam ut quid sibi utile ad multa,et nemini nocivum, ut suppono, quia ideo privari non potest absque injuria.

R. 2° Dutoquod non habeat jus ul bonus positive reputetur, tamen quamdiu crimen est occultum habet jus ut non reputetur malus, quia nihil mali palam fecit.

Dixi, *ex genere* suo;quia sicut alia peccata, sic detractio potest fieri venialis. 1° Ex imperfectione actus, puta , ob ignorantiam vel inadverlentiam nocnmenti, ob subitum passionis impetum, ob praecipitationem mentis aul linguæ. Etenim nisi dicamus, ioquit Layman , ob has el similes causas sæffc excusari a mortali noxa detractionis peccatum , lotum pene genus humanum periclitabitur, odeo vulgare est hoc vilium, siquidem lingua modicum membrum est, sed volubile el inquielun^, *quod nullus hominum domare polesl,* ait S. Jacob, c. 3. Et hoc etiam innuit S. Thomas—Ibid. a. 3. o.— dum dicil quod per accidens peccati gravitas attenditur ex parte peccantis, qui gravius peccat si ex deliberatione peccet quam si peccet ex Infirmitate vel incautela. Et secundum hoc, peccata locutionis hahent aliquam levitatem in quantum dc facili ex lapsu linguæ proveniunt, absque magna præmedi talione.

2° Detractionem excusat a mortali levitas maleriæ. Verum gravitas aut levitas materi® in præsenti quæslionc non semper æslimari debet ex gravitate vel levitate defectus qui est materia detractionis ; potest enim quis imponendo vel revelando grave peccatum, leviter peccare, et e contra graviter peccare imponendo vel revelando defectum secundum se levem. Æstirnanda est ergo hic gravitas vel levitas materiæ ex hoc quod defectus qui imponitur vel revelatur, sive sit naturalis sive voluntarius , sil mullum vel parum probrosus, scu gravem vel levem inferat infamiam, quod saepe pendet a judicio prudenlum, attenta conditione persons tum dctxah'entis, tum illiu* «Jc qua detrahitur , tum cliam audientium ; item

attenta qualitate locorum, morum el aliis circumstantiis. Ex quo.

Inferes : 1° non essedetractionem mortalem dicerede milite autadolescentemundano rixatum fuisse, duellum inivisse, se inebriasse, fornicatum fuisse; quia hi et similes talia non ducunt probro , sed potius gloriae : similiter si dicas de laico in Belgio vel Germania fuisse ebrium vel alios inebriasse, quia in his partibus non est valde probrosa laicis.

Sed forle dices quodvis peccatum mortale gravem inducere infamiam apud probos, hic autem maxime attendi judicium proborum, non malorum. *R.* judicium proborum non mullum mutari, dum audiunt talos praefatis criminibus passim debitos ea commisisse. Aliunde isti non sunt inviti quod hæc de se spargantur.

2° Regulariter loquendo, non est detractio mortalis dicere de laico quod sil mendax, quod amet sexum:secus si talia dicas de prælato, de gravi sacerdote aut religioso; quia hæcistis, non illis censentur graviter probrosa; de istis autem ultimis dicere quod semel aut iterum mentiti fuerint, non videtur etiam mortale.

3° Item regulariter loquendo, non est gravis detractio si dicas de aliquo quod sit avarus, iracundus, superbus, vitilitigator, litigiosus; quia hæc denotant tantum propensionem animi, aut accipi soient ab audientibus pro levibus peccatis : secus si dicas quod sil luxuriosus aut injustus, hæc enim graviter infamant ; item si dicas quod laboret morbo vencreo, nisi statim exponas causam ob quam inculpabiliter contraxit hunc morbum.

4° Plerumque excusantur a mortali plcbcii et mulierculæ quæ inter rixandum graves defectus sibi invicem objiciunt, quia vix csl quod fidem illis adhibeant audientes.

5° Detractionis mortalis rei sunt qui utuntur certis loquendi modis qui, quamvis nullum defectum exprimant, gravium tamen defectuum suspicionem ingenerant : ul si dicas de aliquo : *Si vellem aperire quæ scio, ipsum pudore suffunderem ; Novi quod nemo de illo suspicaretur ; Multa scio, sed tacere jubet charitus :* his enim ct similibus detrahendi modis, magis nocetur famæ quam si singulares defectus exprimerentur.

6° Quantum ad defectus naturales distinguendum est : dicere de aliquo quod sit luscus, gibbosus,pauper, stupidus, nullim terebri, videtur detractatio levis, et quandoque nulla, parlim quia hæc palam innotescunt, parlim quia non censentur valde probrosa:dicoreaulem quod sitfilius saw. dotis, quod sit illegitimus, quod sit aliqui nota in ejus familia, nisi sit personarilu, videtur valde probrosum ct consequent'.' mortale.

7° Si a liquid communi æstimalione lerit·? probrosum dicas de aliquo, puta, mentitam fuisse, ct aliquis audiens, ex ignorantia, simplicitate, aut opinionis singularitaters putet valde probrosum ; non ideo pecra mortaliter, quia quod aliquid sil valde rd leviter probrosum, non pendet ah unies opinione, sed ex communi hominum malione : sicut si fureris assem, quem aliquis ex ignorantia æstimet gravem materiam, non ideo peccas mortaliter.

§ III. — *Utrum aliquando liceat rtvclartcrnu occultum alterius ?*

Non quæro utrum liceat aliquando detahere; detractio enim cum importet injustitiam , nunquam est licita ; sed ulrum posa! aliquando revelari crimen occultum sin» distractione. Dico *revelari ;* quia imponere crimen falsum nunquam licet, *com sil* mendacium perniciosum quod nullo unquam bono fine cohonestari potest, ut jam dixi in superioribus. Dico insuper, retflare *crimen occultum;* quia narrare crimenalicujus scientibus, non est detrahere, cum, utsuppono, nulla inde sequatur læsiofamï, nisi forte eos qui tantum dubilanlaulsuycantur, certiores reddas ; aut nisi revels a l i q u a m gra vem ci rcums la n lia m quam ignorabo nt.

Ibid. a. 2. o. — *Dico.* Revelare crimen occultum alterius propter aliquod Itonum consequendum aul malum vitandum, sire revelantis, sive audientis, sive delinquentis sive communitatis, aut etiam alicujusalterius particularis, debilis circumstantiis observatis, non est peccatum , ncc dici potest detractio. Excipe, nisi crimen secretum per injuriam cognoveris. Vide appendicem in line hujus disseri, de secreti revelatione.

Nota, in textu S. Thomae non esse legendum, *propter bonum necessarium,* ul quidam legunt ; sed , *propter bonum vel sarium,* ul habent emendatiores edition · Lugdun. 1507, Colon. 1G39.

Ratio conclusionis est, quod criminosus non habeat jus conservandi famam cum detrimenlo alterius innocentis, quia bonum innocentis est praeferendum bono nocentis, maxime cum ille nocens in id consensisse censeatur casu quo ejus criminis revelatio foret necessaria bono innocentis.

Si *dicas.* Non licet auferre rem alienam nisi in extrema necessitate : ergo ncc famam. *R.*.V. *conseq.* Disparitas est, quod dominus rei non sil nocens, aut saltem res ejus non noceat, ul suppono : is autem cujus crimen revelatur est nocens, ct fama ejus seu saltem crimen occultum nocet.

Confirmatur conclusio. Nemo tenetur cum gravi suo damno providere famæ alicujus nocentis, maxime cum hæc in errore fundetur, el reipsa sit ea indignus. Ergo.

Dices. Revelare crimen occultum alterius, non solum est non conservare famam ejus, sed positive auferre, quod non licet. *R. N. wutnplum* , quia non intendo diffamationem, sed tantum proferre in lucem quod apud me occultum est cl nocebat, ex quo sequitur diffamatio ad quam me permissive Unium habeo, ut me vel alium servem indemnem : sicul si projicerem depositum quod mihi noccret, praevidens inde surripiendum a furibus, non censerer positive concurrere ad damnum deponentis, sed permissive tantum ; positive autem intendere indemnitatem meam.

Dixi, *observatis debilis circumstantiis.* Prima est, ul non plus ncc pluribus reveletur quam sil nccessc ad evitandum malum vel consequendum bonum. Secunda, ut probabile sil quod revelatio habitura sil bonum effectum. Tertia, ul fiat ex recta intentione boni consequendi vel mali avertendi, non ex odio, vindicia similive passione. Quarta, ut bonum consequendum vel malum avertendum sit alicujus momenti; foret enim injustum atque inhumanum pro levi utilitate prodigere famam proximi. Non puto tamen neccsse esse quod bonum assequendum praeponderet aul etiam aequivaleat bono famæ, neque malum avertendum malo iniamiæ, quia nocensel innocens non sunt jure pares, el alioquin sequeretur quod pro damno temporali, puta, furto avertendo, non liceret revelare domino, v. g. furta domesticorum , cum fama praevaleat divitiis, quod tamen nemo admittit. Unie.

Inferes In, nullum esse peccatum ex zelo jusliliæ et propter bonum publicum deferre judici sicarios, latrones, hærencos, proditores cl similes rcipublicæ pestes. 2° Licitum esse crimen fratris, praemissa correptione fraterna, si sit profutura, revelare superiori ad emendam ; imo el ejus amicis, consanguineis, aliisvc ex charitale compatiente , ul pro ipso orent, aul ejus emendationi adlaborent.

3°Si injustam patiaris vexationem ab accusatore, teste aliove iniquo, potes crimen ejus occultum indicare, non animo vindictae, sed justædefensionis, si hac via et non alia possis fidem illius labefactare, et sic evadere jacturam vitæ, honoris aut bonorum.

4° Si noveris aliquem, furem, hærcticum, ebriosum, rixosum, luxuriosum aul aliunde moribus depravatum, potes instruere eos quos frequentat ut sibi vel a seductione vel a damno temporali caveant. Sic Christus manifestavit hyprocrisim Pharisæorum, Lue. 12 el Mallh. 5, ct Apostolus vitia Hymenaei ct Alexandri, 1 Tirnolh. 1, nimirum ad audientium instructionem et cautelam. Similiter poleb detegere imperitiam medici, chirurgi, advocati, doctoris, confessarii iis quibus haec eorum imperitia nocet aul nocilura est ; item ct pauperes fictos qui veris pauperibus nocent. Non poles tamen manifestare defloralionem secretam puellæ cui ut virgini dosaul legatum esset conferendum, quia in foro externo habetur virgo ct insignibus virginum gaudet ncc qui legavit intendit aut debuit intendere aliam quam quæ habetur pro virgine.

5° Si quis ad oflicium, beneficium, ordines, religionem, vel matrimonium sil promovendus, quem novisti laborare occulto defectu vel impedimento quo ad hæc reddatur ineptus in sui vel aliorum perniciem, poles id aperire iis quorum interest. Non existimo tamen te id posse circa benificium aul oflicium, si hoc non obstante sit dignus, eo præcisequod te aut amicum idem oflicium vel beneficium requirentem, reputes digniorem ; hinc enim latior aperiretur via criminandi, dum quisque in sua vel amici dignitate æslimanda constitueretur judex

6" Si noveris auctorem homicidii ve) furti, pro quo iunoccns trahitur ad mortem aut

injuste torquetur, potes ct teneris hunc auctorem prodere.

1° Possunt conjuges inter se colloqui de defectibus liberorum ct domesticorum, in quantum id expedit eorum emendationi vel familiae regimini.

8° Potos acceptam injuriam vel aliud quodvis alterius crimen referre uni vel alteri viro prudenti, amico, confessario, etc. causa petendi consilii vel auxilii.

Utrum vero licet causa consolationis caj)-tandaect doloris leniendi, injuriam acceptam referre uni viro prudenti? Equidem fateor perfectius ac salubrius tibi fore si recurras ad cum *qui consolatur nos in omni tribulatione noslra,* 2 Cor. 1. Cæterum probabilius existimo cum Sylvio, Petro Navarr. Maldero, Serra , Layman , Lessio el aliis, ct satis communiter contra quosdam rocentiorcs, id esse licitum, modo in narrando non subrepat animus vindictae , non nimium exaggeretur injuria , nec dicatur phisquam sit ncccssc ad animi sublcvamen. Quia valde grave est ct ab humana consuetudine alienum quod quis solus debeat ferre injuriam absque ulla consolatione et querela; ncc, ut videtur, teneor curn tanlogravamineetincommodo parcere famæ injuste lædontis qui ncc mihi parcere voluit, cl qui me injuste vexando se huic diffamationi exposuit, eum sciret id esse in usu: unde sibi debet imputare. Quidam cx ipsis adversariis id saltem excusant a mortali ; quia , inquiunt, multum decidit injuria» quod uni tantum probo ct prudenti revelentur, et aliunde etiam minuit culpam causa doloris mitigandi, ex quo fit quod saltem non sit mortale. Ita Slcyarlius.

§ IV. — *Resolvuntur PQrur questiones circa praecedentem materiam**

Pclcs 1° uirum absque ulla justa causa , sed ex mora loquacitate vel animi levitate, revelare crimen occultum alterius uni tantum viro prudenii, a quo neque ulterior divulgatio neque aliud incommodum timetur, sil peccatum mortale?

R. Ie Absque ulla justa causa revelaro grave crimen occultum alterius uni viro prudenti , a quo neque ulterior divulgatio, ncqnc aliud incommodum limetur, esse peccatum mortale tenet communior sententia tum Solo.

Prob. i'· Quia famam amittere et male audire apud unum virum prudentemclgravem , quod contingit per hujusmodi revelationem , ita ccnsctur quid grave in genere diffamationis, ut vir prudens mallet male audire apud tres aut quatuor plcbeios. Ae*que dicas* quod fama sit notitia publica, et consequenter quod ex manifestatione apud unum tantum, non amrnillatur. Quia 1 licet *assumplum sil verum* grammaticaliter loquendo, non tamen tlieologogice; nam apud theologos fama accipitur etiam pro opinione unius privati. 2° *Dato assumpto,D. consequens :* fama non amittor adæquate, *C.* inadæquate *N.* scu, ut dicit S. Thomas, non aufertur fama in toto, sed in parted quidem notabili, si non extensive, saltem intensive.

Q. 73. a. 4. ad 2. — *Confirmatur* 1° Judicium temerarium dere gravi, etsi exterius non prodalur, est peccatum mortale:atqui tamen est diffamatio apud unum lanium: ergo similiter in nostro casu. *Confirmatur* 2° Contumelia gravis, etiamsi fiat intra quatuor oculos tantum , est mortalis : ergo et detractio.

Prob. 2° *ab inconvenientibus.* Ex opposita sententia sequitur 1° quod vir prudens cui reveles crimen alterius, possit pari jure revelare alteri prudenti, ct iste alteri; atque ita proximus apud plures graviter diffamabitur absque peccato mortali. Sequitur 2° quod qui solus audit detractionem gravem, possit illam tolerare ut venialem, se prudentem reputando, quod est contra communem opinionem : ergo. Ilis non obstantibus.

R. 2° Revelare grave crimen occultum alterius, nulla subsistente justa causa, non tamen ex intentione graviter detrahendi, sed ex loquacitate vel animi levitate, aliavc simili causa, uni viro gravi et prudenti, apud quem perinde erit ac si non esset dictum , ita quod nec alteri male afficiatur, ncc ulterior divulgatio aut aliud incommodum timeatur, non esse peccatum mortale probabiliter tonent Cajctanus ctalii cum ipso.

Ratio esi; quia material is detractio, qualis est hæc, non est peccatum mortale nisi inviter lædat famam proximi : atqui non lædit graviter famam proximi : ergo. *Prob. minor.* Fama est opinio multorum . ergo non leedilur notabiliter per malam opinionem unius, si nempe ille unus (alis sitiit perinde sil apud ipsum ac si crimen non

«set revelatom , ita ut neque male afficia-lor erga illum cujus crimen revelatur, ne-que inde Aequatur illi aliquod incommo-dum, sed jXJtius commiseratio et auxilium in occasione sperandum. Quod etiam vcnim ridetur quamvis theologice fama sumatur pro opinione unius privati.

Confirmatur 1 Fama prius protrita non reparatur notabiliter per unius bonam opinionem : ergo ncc notabiliter læditur per malam unius opinionem. *Confirmatur* F Pernitentes sæpe suis confessionibus im-prudenter miscent aliorum crimina, el ta-men nemo cos accusat peccati mortalis; idem forte de conjugibus qui sæpe inter se secreto colloquuntur de variis.

*Ad argumenta primœ sententiæ respon-*den/hujus secundæ patroni. *Ad primum.* Ideo vir prudens mallet perdere famam apud 1res aul quatuor plebeios, quam apud unum virum gravem , quia inde timet ne vir ille gravis male illi afficiatur, cum im-pediat consequi bona quæ alias consequere-tur,aut sequatur aliud incommodum. Quod si nihil horum timeat, non male! malo au-dii apud plures plebeios quam apud illum drum gravem , qui ipsi potius commise-reatur quam succenscat, et a quo auxilium in opportunitate exspectet.

Ad secundum, negant paritatem. Quin ju-diriuni temerarium non est peccatum mor-tale precise propter damnum famæ quod infert, sed propter graveni injuriam dum ex levibus indiciis grave crimen alteri imponit, d in corde suo contemnit, quod perinde est rimponerecrimen falsum. Porroimponere frimen falsum, etiamsi apud unum tantum, c tgravis injuriact peccatum mortale; quan-do autem aperitur verum crimen , non est tanta injuria : unde non est eadem ratio.

Ad tertium. 1« Similiter dicunt contume-liam esse peccatum mortale, non ratione damni famæ,sedrationeinjuriæclconlenip-Insqiii potest esse gravis sive coram uno,sive coram pluribus. Vel 2' *respondent, antece-dens ew verum* de contumelia formali, non materiali ; nemo enim se notabiliter læsurn pu at cx verbo contumelioso prolato inter quatuor oculos, absque intentione inhono-randi.

Ad quartum, respondent quod, cum reve-lare crimen occultum in casu, sit impru-denter agere ct peccare venialiter, ille qui sib» primo revelatum alteri tertio revelat, non est prudens, ut tamen supponitur, son imprudens et irnprudentior primo, cum in-de videat periculum infamiae apud plu es quod proximus incurrit : unde licet iste pec-cet mortaliter, non sequitur quod primus, qui eum putabat prudentem, peccet pariter mortaliter.

Ad quintum. Admittunt sequelam de de-tractione materiali, ex qua non sequitur gra-vis diffamatio, ut in casu ; negaritque id esse contra communem opinionem ; secus si . ge-retur de detractione formali.

Petes 2° utrum infamatus de uno crimine possit infamari de alio?

Λ. infamatum de uno crimine infamare dc alio quod non est affine aut ordinarie con-junctum cum primo, est ex genere suo pec-catum mortale. Quia fama est divisibilis, ha-bens quasi partes ab invicem independentes; qui enim est clarus fama justitiæ, non sem-lær clarescit fama temperantiae: ergo potest una pars famæ tolli, et non altera ; nec ex eo quod una pars sil ablata sequitur quod pos-sit auferri altera, sicut ex eo quod homo ami-serit partem suarum facultatum, non sequi-tur quod debeat amiltere omnes. *Confirma-tur.* Diffamatus in uno genere, non esi ideo infamis in alio genere ; ut qui habelur ebrio-sus, non ideo habetur fur: ergo gravein illi lacii injuriam qui illum in hoc genere dif-famat.

Dixi, *de crimine quod non est affine cum primo ;* quia qui diffamatum dc uno diffa-maret de altero quod est affine cl ordinarie conjunctum cum primo, non peccaret sal-tem graviter, quia non augeret gravilcrinfa-miam : ul qui de ebrioso diceret quod rixe-tur, quod bona dilapidet, etc., de illo qui fur passim habelur, quod aliquod novum fur-tum commiserit. Imo si quis esset suis vitiis tam infamis ul censeretur omnem Dei timo-rem abjecisse, non peccaret graviter qui ali-quod ejus crimen non tamen extraordina-rium in alio genere non affini revelaret; quia inde non multum mutaretur judicium ho-minum circa illum , nec ideo multum au-geretur ejus infamia.

Petes 3° utrum narrare crimen alicujus non assertive, sed tanquani dictum ab aliis, sil peccatum mortale? Casus frequens: *Fer-tur,* seu *audivi hoc vel illud de tali; non af-firmo tamen sic esse.*

11. Si tales sint circumstanti® utverosimi-lius sil auditores non credituros nec suj*

cahiros sinistre, puta, quia vel narrans vel auctor dicti nominatus est garrulus, levis , nullius fidei, vel quia audientes sunt graves et probi qui non leviter credunt : excusatur narrans a peccato mortali, quia abest periculum notabilis damni. Si c conira cx circumstantiis narratio proprio pondere fidem dicti adstruat, aul sinistram suspicionem audientibus generet, puta, quia dicti auctor nominatus est gravis, vel narratur tali modo qui verum esse indicat : narrans peccat mortaliter vel venialiter pro ralione materiæ conira justitiam cum onere restituendi, quia talis ejus narratio est ex se vera causa damni. Si tandem (ales sint circumstanti® ut narratio cx se quidem fidem non faciat, nec suspicionem generet, sed tamen narrans advertit audientes ex animi levitate credituros aul suspicaturos, quod plerumque accidit propter magnam hominum proclivitatem ad suspicandum mala de proximo : narrans peccat graviter contra charilatcm, quia præbel occasionem et scandali audientibus, el detrimenti famæ illius de quo narrat; quæ duo mala deberet e contra impedire : tenemur enim ex lege charilalis impedire malum proximi quando commode possumus, idque magis quando malum sequitur occasionaliterex nostris dictis aut factis. Non lamen videtur peccare contra justitiam ; quia cum audientes non vi narrationis, sed cx propria animi levitate credant aul suspicentur, non narranti lanquamcausædebel adseribi damnum famæ, sed audientium imprudenti® ac levitati. Ita quoad hanc ullimam partem S. Anton. Scolus, Sylvester, Cajelanus cl alii apud Serram el Layman.

Petes 4° utrum peccet peccato detractionis, qui narrando crimen occultum alicujus, narrat simul ejus poenitentiam?

R. regulariter loquendo affirmative , quando nempe crimen est infamalorium ; quia ordinarie notitia pœnitcnliæ non abstergit omnino sinistram opinionem ct contemptum quem peccati narratio ingerit in animo audientium. Sic nemo est qui non censeat famam episcopi aul monachi graviter lædi , si narras ejus fornicationem, quantumvis adjicias ipsum pœniluisse. Item dicendum de eo qui laudat in uno genere cl detrahit in alio, ut: *Esi doctus, sed,* etc. modus sane detrahendi frequens cl valde perniciosus, quippe quo cQicacius suadet detractio·

Si tamen talis ac tacta foret poenitentia, ut longe superaret infamiam criminis, o| eam omnino deleret, non peccaretur narrando crimen cl poenitentiam. Propter hanc rationem el insuper quia id requirebat singularis Dei gloria, revelantur in S. Scripturis incredulitas Thomæ, negatio Petrict Pauli persecutio.

Petes 5° utrum liceat detrahere defuncto*

R. negative; quia juxta communem hominum sensum, defunctus censetur capax gloriosæ vel infamantis memoriæ, el non secus ac vivens habere jus ad famam.

Petes G° qualiter peccet qui crimen occultum refert, non nominata persona?

R. Sr ex narratione non possit dignosci persona, ex hoc capite non peccat; secus si ex narratione possit dignosci. Item si, non nominata persona, nominet aut indicet ejus qualitatem, quod sit religiosus,ecclesiasticus , aut, quod pejus csl, cx quo ordine, collegio, communitate; plerumque est gravis detractio , et eo gravior quo lotius communitatis aul status famæ nocet. Quamvis enim ordo, communitas aut status cx unius peccato absolute non maculetur, sicut ncc collegium Apostolorum cx proditione Judæ, sic lamen plerumque æslimant homines sæcularcs cl imperfecti, ita ul cx peccato unius religiosi vel ecclesiastici, lotum ordinem aut slalum ecclesiasticum contemptui habeant, ut jam supra notavi ex S. Augustino. Aliud foret dicendum, si narratio fieret inter ipsos religiosos aul ecclesiasticos, sive inter viros prudentes se æquos rerum æstimalores , qui cujuscumque merita cl demerita æqua lance ponderant, nec unius membri naevum loti corpori affingunt.

§ V. — *Utrum diffamatum in uno loco vel tempon liceat diffamare in alw loco vel tempore,*

Nola. Crimen aliquod potest esse tripliciter notorium , jure, facto el fama seu rumore. Notorium *jure* dicitur, quod per sententiam, aut per convictionem seu confessionem rei in judicio notum est:dico, *in judicio,* quia notorium per confessionem rei extra judicium aul per semiplenam probationem , non est notorium jure, sed reducitur ad notitiam facti.

Notorium *facto* dicitur, quando quis commisit publice crimen in platea, m foro, in popina aut alibi coram pluribus, ili quod moralitcr loquendo occultari aul <fr-

lari non possit ; item quando dat palam i certa criminis indicia, ul si puellam suspectam doni. detineat cl ejus proles alat.

Notorium *fama* dicitur, quando crimen palam innotescit aliorum relatione , præsurnplionc, suspicione.

Item aliquod crimen potest esse notorium vel respective tantum, puta, respectu collegii, communitatis, familiæ, viciniæ; vel absolute, respectu omnium qui eamdem regionem vel civitatem incolunt. Quot autem personis debeat innotescere ul censeatur notorium fama vel facto, quando non est patratum in loco publico, certo definiri non potest. Alii assignant decem personas, alii plus , alii minus, quidam majorem partem communitatis : sed melius remittitur judicio prudentis, qui, si, attenta quantitate communitatis cl hominum garrulitate , judicat vix possibile esse ul res secreta maneat, nec ad aliorum cohabitantium aut vicinorum notitiam veniat, polcst censeri notoria respectu illius communitatis aul viciniæ. His notatis,

Dico 1° Diffamatum in uno loco per sententiam publice latam licet diffamare ubivis locorum absque læsionc justitiæ : est communis: non tamen absque læsionc chartlatis, si diffamatio fiat sine justa causa. Videtur probabilior.

Probatur prima pars. Sicut judex habet jus spoliandi reum in pœnam criminis, bonis fortunæ, corporis et vilæ, ita famæ ct honoris : atqui hanc pœnam infligere decernit, dum reum punit eo loco et tempore quo crimen in plurimorum notitiam venire potest, puta, in platea publica ct dic fori quando plures convenire solent : unde reo aufert jus ad famam respectu hujus criminis, ct omnibus tacite confert licentiam ubique divulgandi. Ergo.

Prob. secunda pars. Quia licet sic diffamatus non habet amplius ullibi jus ad famam , eam tamen in locis ad quæ non est verisimiliter brevi perventura divulgatio, adhuc pacifice possidet ct diu possidebit absquecujusquam injuria : atqui cum tanto bono privare sine justa utilitate videtur omnino contrarium charilati, quia debemus diligere proximos sicut nos ipsos, ct notissimas ejus regulæ: *Quod libi non vis fieri, alleri ne feceris :* ergo.

Dixi l® *per sententiam latam,* quia dc illo qui ante sententiam csl lanium diffamalus, sive per depositionem testium, sive per propriam confessionem, idem censendum est ac de diffamato per nomrietatem facti ; quia nondum decreta est pœna diffamationis nec cuique concessum crimen hoc ubique vulgandi, quod fit per sententiam dunlaxal : nisi forte quis certo sciret sententiam statim esse ferendam, parum enim tunc noceret.

Dixi 2° *per sententiam publice latam;* quia si sententia foret lata el exsecutioni mandata secreto, non potest ulterius diffamari , quia per talem sententiam reus non punitur pœna diffamationis, nec conceditur cuiquam facultas ubique divulgandi. Similiter sententia lata intra cancellos alicujus collegii aul conventus, non potest extraneis propalari, tum quia id non intendit nec permittit judex, tum quia hæc diffamatio redundat in collegium seu conventum.

Dico 2° Qui diffamatum publicilale facti aul rumoris diffamat apud nescientes ejusdem loci, aut in iis locis ad quæ verisimiliter diffamatio brevi est ventura , sive propter locorum viciniam, sive propter mutua incolarum commercia, aut propter alias rationes, non peccat contra justitiam, nec saltem graviter contra charilalem. Est communior quoad ulramquc partem.

Prob. prima pars. Quia crimen alterutro modo publicum in uno loco, moralilerrcm aestimando, censetur publicum in alio loco, ad quem brevi perventura est divulgatio; ita ut qui in illo famam amisit, censeatur etiam in isto famam amisisse. Est insuper ratio specialis de crimine noto notorietate facti; quia qui crimen commisit in loco publico, non curavit an plures sci reni vel non; eo enim loco ct tempore commisit quo quivis possent videre : quod si plures non viderint , per accidens est, quia plures non aderant; undcccnsclur renuntiasse juri ad famam pro omnibus iis personis ct locis ad quæ divulgatio nata est pervenire. Neque refert quod forte nunc non velit amplius renuntiare, sufficit quod ante voluerit dum crimen publice perpetravit.

Dices. Non raro contingit quod puhlicilas rumoris habeatur per injur iam seu detractionem : licebitne etiam tunc nescientibus aperire, sive in eodem loco, sive in v icinis ?

Λ. *Quidam negant,* voluntque id esse secundum se peccatum mortale; qma ex hoc quod aliquis injuste mihi apud aliquos fa-

mam ademerit, non ideo amisi jus ad famam restantem apud alios nescientes : unde qui hone injustam diffamationem extendit, injuriam continuat. Hæc sententia est probabilis.

Alii id licere *affirmant;* quia licet non amiserim jusfamæ per injuriam, amisi tamen per id quod sequitur ex injuria, quod est esse publicum : sicut enim cx quavis publicilate etiam injusta criminis amitto jus famæ apud scientes de facto, ita etiam amitto apud eos qui, attenta hominum conditione et communi consuetudine, inevitabiliter et quadam necessitate brevi sunt scituri ; ita ut non possim jure conqueri tanquam dc injustitia, si illud apud eos manifestetur. Hæc sententia est etiam probabilis, ct communis in praxi eliam apud timoratos. Nemo enim inquirit unde rumor habeat originem, an jure, an injuria; sed hoc ipso quod est publicus, unusquisque absque scrupulo injustitiae, dc crimine sic noto loquitur. Aliud tamen foret si scias crimen esse falso impositum ; quia innocens, non obstante publidtale, habet semper jus intrinsecum in su^ innocentia fundatum, ne quis falsum de ipso dicat, quod non habet nocens.

Secunda pars conclusionis, scilicet quod non peccet saltem graviter contra charitatem . *patet;* quia supposito quod fama sit brevi perventura ad illos quibus narro, nullum aut leve damnum diffamato infertur.

Dico 3° Quia in unolocodiffamatum facto aut rumore, diffamat in aliis locis ad quæ verisimiliter non est brevi perventura diffamatio , graviter peccat contra charitatem , imo ct probabilius contra justitiam cum onere restituendi.

Ratio prima partis quam omnes admittunt, *esi :* quia sine causa nocet proximo in re gravi, nempe in fama quam in alio loco sine cujusquam injuria possidebat ct diu adhuc possedisset, facitquc illi quod non vellet sibi fieri.

Ratio secunda partis est : quia sic infamatus in uno loco, juste adhuc possidet famam in loco ad quem notitia criminis non est cito perventura : ergo facit illi injuriam et peccat contra justitiam qui cum illic diffamat.

Nec valet si dicas cum I.essio, illum nullibi amplius jus habere ad famam ex quo crimen ejus alicubi est publicum. Per quid enim hocjus amisisset? Non per crimenip. sum secundum se ; alias quicumquc crimen quantumvis occulte commisisset, non haberet amplius jus ad famam, el nemo peccaret contra justitiam illud vulgando; quod nullus admittit. Non per crimen qua publicum in uno loco; quia quamvis sit publicum in uno loco, est tamen et erit ignotum alibi nisi reveles; adeoque sic se habet illic ubi ignotum est ac si esset absolute occultum.

Si tamen ex publico facto vel cx aliis circumstantiis prudenter judicaretur criminosum absolute famam abdicasse, nec ullatenus curare quis sciat et ubi sciatur ejus crimen, quod puto raro contingere, non foret illicitum illud ubivis locorum divulgare , modo ejus fama non sit aliorum famæ alligata.

Dico 4® Qui diffamatum uno tempore diffamat alio quo prius ejus crimen oblivione aut bona vita est obliteratum, peccat non solum contra charitatem, *ul palet* α *prima parte praccdcnlis conclusionis,* sed etiam probabilius contra justitiam cum obligatione restituendi. Excipiendum ridetur crimen quod fuit notorium per sententiam publicam.

Ratio conclusionis est ; quia eadem ratio est de crimine obliterate ac de crimine occulto; per oblilerationcm enim crimen reducitur ad statum quem habebat antequam esset publicum : atqui peccat contra justitiam qui revelat crimen occultum : ergo ct qui obliteratum.

Confirmatur. Per talem diffamationem homo non solum læditur in fama pro tempore pubi ici tatis, ut vult Lcssius, sed etiam, saltem indirecte, in fama quam legitime recuperavit et nunc possidet; aut saltem hæc fama præsens per talem diffamationem fit ipsi inutilis. Ergo iit ipsi injuria.

Excipiendum dixi crimen quod luit notorium per publicam sententiam; quia cum sententia sit illirnitata tam quoad tempus quam quoad loca, sicut confert licentiam divulgandi ubivis locorum , ita et quovis tempore. Quod vero fama præsens inde indirecte lædatur, imputari debet culpae praeteritae; cujus partialis pœna est, quod possit semper et ubique divulgari absque kesione jusliliæ : charitatem autem inde graviter lædi mihi probabilius est, dum quis absque justa necessitate nor^t alteri aut

ejus familiæ in fama quam recuperavit, et legitime possidet absque cujusquam injuria, quæquc est illi utilis ad omnia.

Quid ergodicendum de historicis et nun'jorum scriptoribus, vulgo *gazeliers?* Respondent communiter theologi, ipsis paulo plus esse indulgendum quam aliis propter integritatem hisloriæ et communem utilitatem; neque tamen ipsi omnia promiscue liceri etiam circa quæ sunt aut fuerunt publica in certis regionibus ; circa vero crimina occulta non plus illis licere quam aliis.

Quantum ad diffamationem sui ipsius, vide quæ dixi diss. 3 de jure ari. 2 conci. 4, ctdiss. 14, art. 1 sub finem.

§ VI. — *Dc audientibus detractionem.*

Q. 73. a. o. — *Nola.* Audiens detractionem peccat quatenus consentit detractioni. Dupliciter autem consentire potest, directe cl indirecte : directe quando vcl ad detrahendum inducit vel ipsi placet detractio; indirecte, quando, etsi ipsi non placeat detractio, eam tamen non impedit dum potest cl debet.

Ibid. — *Dico* 1° Qui consentit directe detractioni, sive quia inducit detractorem ad detrahendum, sive quia ct placet detractio propter odium ejus cui detrahitur, non minus peccat quam detrahens, et quandoque magis : si enim inducat, peccat conlra charitatem peccato scandali erga detrahentem quem inducit ad peccatum, et contra justitiam erga diffamatum, cum sit causa movens ad ejus diffamationem. Et quia plus est culpæ in motore quam in moto, tam ex hoc capite quam ratione scandali, magis pcccatquam detrahens. Idem cense decoqui detrahenti animum addit, applausu, gestu, interrogationibus, etc. Si vero non inducat, sed placeat tamen detractio propter odium proximi, peccat, ut evidens est, conlra charitatem, ct etiam affectu conlra justitiam, quia ipsi placet opus quo injuste lædilur proximus; ct potest magis peccare quam detractor ratione majoris odii, non tamen tenetur ut prior ad restitutionem, quia non cooperatur externae injustitias.

Ibid. — Et de his detractorum auditoribus dicit Apost. Rom. 1 : *Qui talia agunt, digni sunl morte, et non solum qui ea faciunt, sed eliam qui consentiunt facientibus;* et D. Bernardus, Kb. 2 de Consid. *Detrahere aut detrahentem nudice, quid horum damnabilius sit*, non *facile dixerim.*

Dixi, *cui placet detractio;* quia si placeret tantum lepiditas, gratia, eloquentia narrantis, aut factorum mirabilitas, dexteritas, singularitas, non culpant ex hoc capite communiter auctores gravis peccati, licet cx alio capite possit gravi1er peccare, quia nempe non impedit gravem detractionem dum commode potest, pt dicam modo. Idem censent Navarr. Tolet. Bonae. Less. Lavman et alii de eo qui libenter audit detrahentem ex mera curiositate sciendi facta aliorum ; quia, inquiunt, non delectatur de detraclione formali, sed de curiosa cognitione factorum proximi. Verum id negant quidam recentiores, inter quos erudit. P. Henno dicit, «cerio tenendum esse mortale, cum » ipsa cognitio curiosa causet in audiente » alterius diffamationem. » Id quidem esse probabile non diffiteor; at cerium non video. Etenim dum quis libenter audit detrahentem propter ejus in dicendo lepores aut facti mirabilitatem, hæc auditio causal pariter in audiente allerius infamalionem; cl tamen non peccat mortaliter, ut concedi ipse P. Henno. Ilem dum quis audit detrahentem quem ex timore vcl verecundia non audet impedire, hæc auditio pariter causal in audiente alterius infamalionem, et tamen juxta S. Thomam mox referendum, peccat plerumque venialiter. Videtur itaque dicendum, non omnem proximi infamalionem esse peccatum mortale, sed eam dunlaxat quæ vel perse placet, vcl injuste causatur aut acquiritur : hic autem nec milii placet infamalio per se, nec eam injuste causo aut acquiro, cum ad eam nullatenus, ul suppono, concurram.

Ibid. — *Dico* 2° Qui consentit tantum indirecte detractioni, quatenus scilicet eam non impedit dum potest , peccat minus quam.detrahens, quia nec inducit ad detrahendum, nec ipsi placet detractio. Peccat tamen et quidem mortaliter cx genero suo cx duplici capite : 1° respectu delrao--lorisqucm peccantem fraterne non corripit; 2° respectu illius de quo detrahitur, cujus damnum in fama non impedit; ad ulrumque enim tenetur ex lege chantalis dum commode potest: unde Proverb. 4 : *Remone a te os pravum, el detrahentia labi.z tini procul a te.*

Imo si audiens sit superior detrahentis,

ratione officii lenctur ex justitia ipsurn impedire, Etiam valde probabile est quod teneatur ex justitia impedire detrahentem, etiamsi sil tantum superior illius de quo dctrahitu.r, quia ipsi ex officio incumbit curare non solum ne subditus alteri noceat, sed eliam ne ipsi subdito noceatur sive in spiritualibus, sive in temporalibus quæ necessaria sunt ad spiritualia, qualis est fama. Videquædicam art. sequenti, petii. 2.

ILid.— *Dico* 3° Plerumque tamen contingit quod sic non impediens detractionem, peccet tantum venialiter, aut etiam nullo morio peccet.

Explicatur. Peccat tanlum venialiter, *1°* dum ex levi negligentia omittit impedire; 2° quando ex magna verecundia, timore aut animi pusillanimitate non audet resistere; quia tunc resistentia seu correctio est ipsi valde difficilis, ideoque videtur excusari a mortali, siquidem , ut modo dicam , nemo teneatur resistere cum gravi suo incommodo : et hoc innuit S. Thomas dum dicit quod, — Ibid. — « Qui ex limore.... vel vcrccunu dia omittit repellere detrahentem.... pec» cat.... plerumque venialiter. » Imo posset quandoque ex hoc capite totaliter excusari a peccato, ut si detrahens sit princeps, persona valde illustris aut gravis superior, et audiens persona vilis, famulus aut ancilla. Excipe tamen nisi admodum atrox foret detractio, aut ex ea grave malum sequeretur ; tunc enim excussa verecundia deberet audiens contradicere, si tamen nullum aliud damnum inde timeat, et videat contradictionem profuturam.

Nullatenus vero peccat, 1° si prævideat resistentiam non profuturam, imo quaritloque obfuluram, sive quia detractor est talis indolis ul, cx correctione irritatus, plura sit dicturus aut dicta confirmaturus , ut sæpe contingit, sive quia audiens est ineptus correctioni facicndæ, puta scrupulosus, aut famulus respectu superioris, sive ob alias rationes ;2U si cx correctione timeat sibi vel aliis grave incommodum , odia , convicia , rixas, verbera, etc., quia nemo tenetur alterius bono providere cum gravi suo incommodo; 3“ quando videt detrahentem non detrahere ex intentione, cl auditores non credere; iiem qoandodclraclioesllevis;40quando ei non condat loquentem injuste detrahere, puta, qui» nescit an peccatum sit publicum vel non, -in narrans non habeat justam causam narrandi, forte enim juste io> quilur, nec debet præsumi malus^msi sint aperta indicia in contrarium :iwdeaudiens laceret ipsi injuriam repellendo elcorripiendo dc peccato quod nescit essepeccatum;50si sil scrupulosus, quia cum obscrupulos non possit satis discernere an justa vel injusta sil detractio, an gravis vel levis, quando debeat vel non debeat contradicere, exponitur periculo reprehendendi ubi nihil est reprehendendum, eritque sæpe aliis ludibrio potius quam corrigatur delinquens.

Ex his omnibus polesl colligi hæc regula generalis : *Nemo tenetur sub peccato saltem gravicorripere male loquentem de proximo, nisi certo mortaliter noverit illum injuste el mortaliter detrahere, possitque efficaciter el sine gravi suo incommodo impedire.* Ex quo *patet,* æquales raro, inferiores rarissime peccare mortaliter, non impediendo detractiones.

Ibid, ad 2· — Cæterum, ut qui tenetur detrahentem impedire, satisfaciat suæ obligationi, non est semper necesse quod ipsi positive resistat et verbis contradicat; sed sæpe sufficit ostendere quod detractio displiceat, v. g. tacendo, recedendo, sermonem ad alia divertendo, et præserlim faciem tristem exhibendo , juxta illud Proverb. 25 : Em/w *aquilo dissipat pluvias, ct facies tristis linguam detrahentem.* Et hic modus maxime convenit inferioribus respectu superiorum, et sæpius æqualibus inter sc, cum experientia constet hunc corripiendi modum esse plerumque aliis efficaciorem. Non sufficeret tamen regulariter superiori respective el subditos.

Recte advertunt hic quidam casuum arbitri, quandoque expedire detractionem inchoatam non stalim abrumpere,quia plures sunt qui dum incipiunt detrahere ita exaggerant ut videantur portenta enuntiaturi, quæ tamen, completa narratione , communia cl levia apparent : unde si in limine detrahentem sistas, auditores longe pejorem concipiunt de proximo opinionem quam si narrationem complevisset.

ARTICULUS III.

De restitutione fama.

S L — ***Iftrmn fama sit restituenda ?***

Q. 62. a. 2. ad 2. —Dicol"Fam&înj'usi» l ablata est stalim restituenda. Est communis

dcerta; quia restitutio boni injuste ablati ct necessaria ad salutem, ut probatum est derestit. in genere : atqui fama est bonum el quidem divitiis præstantius,ut dictum est supra. Ergo.

Dixi 1° *[ama injuste ablata ,* quia ubi non est justitiæ violatio, nulla est restitutionis obligatio, cum restitutio non adhibeatur nisi ad restaurationem justitiæ violatæ. Unde qui cx rationabili causa, ut explicuimus superius, famam alienam abstulerunt, non tenentur eam restituere; sed hi soli cl omnes quos in præccdcnlibus diximus peccare peccato detractionis efficacis conlra justitiam : require. Dico *efficacis ,* id est, quæ vere famam læsit aut abstulit. Neque solum hi qui per se detrahunt, sed qui detractioni efficaci quovis modo concurrunt, jubendo, consulendo, excitando, inquirendo, etc. sicut diximus supra dc concurrentibus ad injustam damnificationcm. El quamvis audiens præcise ut audiens non leneatur restituere, sæpe tamen contingit quod incurrat obligationem , si nempe verbis, nutibus aut alio modo detractorem approbet , cl ipsi animum addat ad detractionem vel augendam vel continuandam.

Dixi 2°, *stalim,* quia , ut dictum est de reslilut. in genere, restitutio obligat ad stalim moraliter, et quo diutius differtur eo majus patitur detrimentum infamatus, sive quia fama crescit eundo , sive quia saltem diutius habetur contemptui apud alios.

Dico 2° Item henetur detractor restituere omnia damnacx dcciraclione secuta, quia per detractionem est causa illorum efficax ; est etiam communis ct certa conlra Solo, qui existimat damna secuta ex revelatione criminis veri, sed occulti, non esse ex integro restituenda, sed parlim tantum; quia juxta ipsum vera et praecipua illorum causa est ipsum crimen, non revelatio quæ est tantum conditio sine qua non, in quo sane hallucinatur doctor oculatissimus. Si enim crimen esset vera illorum damnorum causa, ubi non esset crimen , non esset damnum, sicque nullum unquam sequeretur cx impositione falsi criminis, quod est aperte falsum. Vera ergo causa illorum damnorum est sini'lra opinio quam detractor ingerit in animis sudientium ex revelatione criminis sive falsi sive veri, sed occulti.

Hinc inferes quod, qui per suas detractiones causa est cur aliquis ab officio autbeneficio, sive adepto, sive adipiscendo repellatur, cur puella amittrt conveniens-matrimonium , cur famulus aut ancilla non possit elocare suas operas, cur medicus, advocatus , mercator, pauper , monasterium, etc. priventur lucris aut emolumentis, hæc omnia damna restituere teneatur. Quod quamvis sit difficile el in praxi rerum, verissimum est tamen el saluti necessarium.

Petes 1° utrum qui injuste detrahit, sed materialiter lanium et cx errore, lenealur ad restitutionem ex justitia, ubi errorem advertit ?v. g. revelas crimen quod bona fide pulas esse verum et publicum , et tamen est falsum ; vel verum quidem, sed occultum : dicis ex inadvertenlia Petrum auctorem homicidii publici, et est Joannes.

R. probabilius teneri si commode potest. Quia ideodctrahendoinjustematerialiter excusatur a peccato, eo quod damnum quod infert non sit ipsi voluntarium ratione igno* ranliæ invincibilis; sed hoc ipso quod advertit errorem et non impedii, ul potest, damnum a se causatum et perdurans, detractio redit in suam speciem et damnum fit ipsi voluntarium : sicut si ignem inadverlenter projecisset in segetes, quem serpentem advertens non exlingueret, censeretur istud incendium ipsi voluntarium, ul jam alibi diximus : ergo. Non tamen tenetur restituere damna secula ex diffamatione materiali, quia hæc ipsi sunt involuntaria : secus de damnis seculis postquam errorem advertit ct non retractavit, quia hæc sunt ipsi voluntaria.

Dices. Iste non tenetur restituero ratione injustæ acceptionis, quia non peccavit detrahendo ex errore inculpabili ; neque ratione rei accept®, nihil enim habet de alieno. Ergo.

/L teneri ratione quasi rei accept®, quia moraliter loquendo censetur apud se delinere famam alterius, dum eam commode reddere polesl et non reddit.

Inferes. Ergo quicumqu? potest famam alicujus ab allero infamati reparare el non facit, censetur illam delinere el peccare contra justitiam.

R. N. illationem. Disparitas est, quod ille dc quo in instantia, famam non abstulit : al is dc quo in casu, absiulil, initio quidem involuntarie, nunc autem, dum adhuc serpit diffamatio el errorem advertit,

volunlarie, nisi retractet : unde tenetur ex justitia, alt**r tantum ex charilate.

Sed quid si error se teneat cx parte audientium bnlum ? v. *g.* nominas Petrum auctorem homicidii, el audientes intelligunt Paulum.

Ii. Non videris tenori ad reparationem ex justitia, quia nullo modo fuisti causa damni, sed error dunlaxat audientium.

Dixi in prima responsione, *si commode polt sl ;* quia non tenetur cum tanto incommodo ac si voluntarie diffamasset : qui enim voluntarie et scienter damnificat, se subjicit omnibus periculis cl incommodis restitutionis, secus qui inculpabiliter damnificat.

Pdes 2° utrum superior non impediens detractionem dum potest, teneatur ex justitia ad restitutionem ?

R. sub dislinclione. Si non impediat subditum detrahentem de extraneo, non videtur obnoxius restitutioni famæ illius extranei. Quia licet teneatur ex officio corripere subditum delinquentem , non tamen tenetur ex officio providere bono extranei aut ejus malum impedire, sicquc respectu illius non violat justitiam, nec consequenter Icnelur restituere. Confer quæ dixi de rest, in genere art. 13, §7, n. 4.

Si vero non impediat sive subditum, sive extraneum, de suis aut de sua communitate detrahentem, plerumque tenetur ad restitutionem famæ suorum aut suæ communitatis; quia ex officio tenetur providere bono sive spirituali sive temporali subditorum , secundum quod institutus est superior in spiritualibus vel temporalibus aut in utrisque simul, ulsunt superiores regularium : ergo tenelur ex ollicio conservare ea quæ sunt necessaria bono sive spirituali sive temporali subditorum, qualis est fama ; proindeque plus vel minus tenetur restituere, secundum quod diffamatio plus minusve nocet huic illorum bono, cuiconservando cl promovendo præiicilur ul superior. Hæc noslra responsio bimembris, quamvis non sil communior, videlur tamen nobis verior.

Hinc mlercs, magistratus qui tolerant libellos famosos contra suos cives, el illorum aucturos ad reslitulionem non cogunt, ipsos in eorum defeclu leneri cx justitia restituere. Quantum aulcm ad detractiones privatas, usui invaluit ul carum auctores ad restitutionem non cogant, nisi parte læsa exigente, ct diffamatore deficiente io probatione criminis.

Peles 3° utrum hærcdes diffamatoris defuncti teneantur loco ipsius ad restitutionem ?

R. tenori ad restitutionem damnorum realium cx diffamatione secutorum, quia hæc obligatio est realis et afïicil l>onadefuncti , non secus ac alia debita rcalia.

Non teneri autem ad restitutionem famæ, communis est sententia; quia hæc obligatio est mere personalis, et non est ad aliquid dandum , sed ad aliquid agendum: sicut obligatio quam quis ex voto contrahit visitandi limina Apostolorum, non transit ad hærcdcs, quia est personalis.

Si dicas quod, juxta sententiam probabiliorem quam infra amplectimur, quando fama non polest restitui, debeat compensari in pecunia; debitum autem pecuniarium non est mere personale , sed afficit hona et transit ad hærcdcs : unde quamvis hærcsnon teneatur retractare quod infamator defunctus dixit, quia talis restitutio esi personalis, tenelur tamen compensare in pecunia cx bonis defuncti. Ita probabiliter tenet Sylvius post Navarr. et Mcdin.

R. id quidem esse omnino probabile per se loquendo, si diffamatus hanc pecuniariam compensationem exigeret, at exigere non solent diffamati, eo quod inde plus diffamarentur quasi famam venalem haberent, ut dicam Infra. El ideo nostra responsio vera est secundum communem praxim.

Defuncto autem diffamato, restituendam esso famam a diffamatore supersiile constat cx supra dictis; quia fama vivet post mortem , cl defunctus censetur moraliter habere jus ad illam : imo ejus restitutionem tenetur quandoque urgere hærcs, quamvis forte eam remittere non possit, quia in ea non est hærcs.

§ II. — *Quomodofama est restituenda.*

Sicut diversimode fit diffamatio, nimirum falsum dicendo, et injuste revelande verum sed occultum . ite diversimode fieri debet restitutio. Unde

Q. 62. n. 2. — *Dico* 1° Qui illorum diffamavit falsum dicendo, debet retractare quod dixit, assercre se falsum dixissopei slopus est ad fidem faciendam, juramei)·

lura rt teste· adhiliere, quamvis diffamando non adhibuerit ; quia qui csl causa injusta damni, tenelur illud resarcire omni modo moraliler possibili, iste autem modus est moraliter possibilis ·. ergo. Non puto tamen diflamatorem teneri (licere sc menlilum fuisse, ut multi volunt, quia id est propriæ famæ noxium et alienæ reparandæ inutile; quid enim prodest diffamato, si noverint auditores me scienter cl cx intentione fallendi dixisse falsum, modo ipsis constet me falsum dixisse, sive scienter, sive ex errore ?

Postquam autem diffamator asseruit falsum esse quod dixit, adhibitis etiam, si opus est, juramento et testibus, si qui calumniam audierunt, præconccplam malam opinionem deponere nolint, liber erit ab ulteriori restitutione, quia non censetur amplius causa istius pravæ opinionis, sed auditorum malitia ac pertinacia.

Major difficultas est in modo restituendi famam ablatam per revelationem criminis veri sed occulti. Pro quo

Dico 2° Qui injuste altcrum diffamavit revelando crimen verum sed occultum , tenetur restituere famam in quantum potest, sine mendacio tamen, utpote quod dicat se male dixisse, vel quod injuste cum diffamaverit, quod allucinalus fuerit, quod herraveril, aul quid simile ; non enim hi solum errant qui deviant a vero , sed eliam qui deviant a recto , juxla illud Prov. 14 : *Errant qui operantur iniquitatem.*

Sed quia iste modus, licet forte sufficiat apud simplices, parum prodest apud intelligentes el astutos, qui potius cx his formulis conjiciunt verum esse crimen quod non aperio asseritur esse falsum; ideo ubi non sufficit,

Secundus modus reparandi famam in casu conclusionis assignatur a Cajelano hic, quem sequuntur Soto, Navar. Sylvius et alii plures : nempe tacendo de priori dicto, sæpe laudare, cum veritate tamen, eum cui detraxisti, singulariter ipsum honorare, familiariter cum ipso conversari, frequenter declarare quod ipsum habeas pro viro probo, etc. Et hoc ila caule, inquit Cajclanus, ue videaris hoc facere pro restitutione, quia hoc esset infamiae conservatio.

Dices. Vel laudabis in eadem materia in qua detraxisti, vel in alia :si in eadem materia. ut quem dixisti fornicarium lnudes ul castum, mentiris ! si in alia materia, nt quern dixisti fornicarium laudes utprstum aul misericordem, non restituis famam ad æqualilatem, nec exstinguitur prior infamia dc fornicatione. Ergo iste modus non csl conveniens. Ita P. Henno el Perfector Tournely.

R. 1° dilemma non esse immediatum ; **da**tur enim medium, nimirum laudare in genere ut virum probum. *R.* 2° *primum assumptum* non esse generaliter verum ; quia enim fuit antea fornicarius polest nunc esse castus, ct ila debeo præsumere, nisi constet de opposito, quo casu cum laudando ut castum non mentior. Item *secundum assumptum* non videtur etiam generaliter verum; polest enim fieri quod frequenter honorando cl laudando illum dc quo detraxi, sive in genere ul virum probum, sive in certa materia, alii bonam eliam de ipso opinionem concipiant, ct putent mff in ejus diffamatione fuisse deceptum , aut ea oblilerclur. *R.* 3° *Dato* quod non sit restitutio ad æqualilatem, erit saltem compensatio qualis est possibilis. Unde noslro el mullorum judicio, iste modus csl convenientissimus.

Bannes cl quidam alii opinantur diffamalorcm posse diccrc *se falsum dixisse,* aut *mentitum fuisse;* quia inquiunt, juxta S. Th. t p. q. 17 a. 1, « ipsa peccata falcitates » el mendacia dicuntur in S. Scripturis, se» eundum illud Psalmi 4 : *Ut quid diligitis » vanitatem ctquxrilis mendacium ?* »unde sic loquendo non mentitur.

Verum hunc modum rejicit communior sententia , ct merito; quia illœ formulæsoeundum communem usum loquendi, in præsenlibus circumstantiis non significant, nec inlclliguntur ad sensum Scripturae citata» , de falsitate practica quæ est difformitas a recto seu quodeumque peccatum , sed de falsitale speculativa, quæ est deformitas enuntiationis a re enuntiata : quapropter dicendo se falsum dixisse aut mentitum fuisse, dum verum dixit, revera mentiretur. Addo quod, hoc modo admisso, non restaret modus reparandi faman ablatam per calumniam. Quantumvis enim dicas te falsum dixisse, auditores astuli intelligent aul saltem suspicabuntur te loqui de ialsitate practica seu de mendacio imprvorif dicto, sumpto scilicet pro quocumque peccato.

Ibid, at **ad** 4. — *Dico* 3° Quando fama restitui non potest modis assignatis, debet aliter compensari, nimirum per pecuniam aut aliquid pecunia æstimabilc, per preces, eleemosynas, aut per alium aliquem convenientem modum secundum arbitrium boni viri, considerata conditione utriusque personæ. Ita cum S. Thoma docent Adrian. Solo, Sylvius, Valent. Covar. *el* alii contra alios etiam plurcs præsertim rccenliores : pro quo vide quæ dixi supra de homicidio, diss. 10, art. 11, § 1. Unum addo, quosdam scilicet interpretari S. Thomam de reparatione famæ vel membri abscissi in pecunia ubi accedit sententia judicis aut confessarii ; sed, inquiunt, pecunia tunctradilur in poenam delicti, non in compensationem læsionis. Ita R. P. Henno. *Sed contra.* S. Thomas ibi loquitur dc restitutione prout est actus justiliæ necessarius ad salutem et non ut est poena a judice imposita, *ut patet cx argumento primo* cui respondet. Insuper non dicit hanc compensationem fieri debere secundum sententiam judicis, sed *secundum arbitrium boni viri,* bonus autem vir consultus non infligit poenam, sed quæ sunt ex debito conscienti® facienda decernit seu indicat. Tandem S. Thomas loquitur expresse de *compensatione* el non dc poena.

Dices. Qui diffamavit imponendo falsum, non tenetur pecunia compensare postquam asseruit juramento aul testibus, si opus sit, se falsum dixisse, ul notavimus supra. Ergo pariter non tenetur qui diffamavit verum injuste revelando, postquam per duos priores restituit quantum potuit.

R. N. conseq. Disparitas est, quod primus efficaciter diffamationem reparet, ncc ipse sit amplius causa malæ opinionis apud alios perseverantis, sed ipsa eorum perversitas. At non sic secundus, *ul patet ct supponitur.*

Cæterum fateor hujusmodi compensatio**nem** in pecunia non esse in usu, non quod absolute non debeatur, sed quia diffamati non solent illam exigere , eo quod probrosum sit inter homines famam suam quasi venalem habere ct pecuniam pro illa accipere aut exigere ; quique id faceret, vilissima. et abjeclæ famæ haberetur. Undo quamvis videamus quandoque mutilatos pro damnu personali seu doloribus aliquid petere, nunquam tamen videmus diffamatos pro fama ablata pecuniam exigere.

Utrum tandem si fama sufficienter restitui non possit per duos priores modos, risque pecunia compensetur, adhibenda sil petitio venia»?

R. petitionem veniæ non videri hic magis necessariam quam in aliis injustitiis, puta in furto : tum quia per hanc non magis reparatur fama quam fortunæ bona; nec est simile de honore, hic enim reparatur per veniæ petitionem, unde est morius conveniens; tum etiam quia qui eihil potest nihil debet. Adde quod cum sæpediffamatum lateant diffamatio et diffamator, ei utriusque proditione timenda forent odia et rixae potius quam speranda condonatio. Ubi tamen hæc inconvenientia non timerentur, el incertum foret, quod sæpe contingit, an fecerimus omnia quæ possumusel debemus ad restitutionem, consulto adhibenda foret ad majorem conscienliæ securitatem.

Dico 4° Detractor tenetur cx justitia restituere famam apud omnes apud quos detraxit, alioquin fama non sufficienter repararetur : est communis ct ccria.

Sed utrum etiam apud illos quibus primi auditores narraverunt?

Respondent communiter theologi quod, si detractor stipulatus fuerit silenlimqcum iis quibus ipse narravit, aut prudenter existimaverit eos non revelaturos, non teneatur restituere apud istos auditores mediatos; quia hæc ulterior divulgatio non censetur ipsi voluntaria, sed vel ipso invito vel fortuito accidisse. Si autem prævidilaul prævidere potuit eos quihus narravit, aliis narraturos, tenetur, auditoribus immediatis non restituentibus, restituere apud omnes ad quos pervenit detractio; quia hæc est ipsi voluntaria utpote implicite volita, hoc ipso quo prævidit aut prævidere potuit secuturam ex sua prima detractione.

Dices. Sæpe est impossibile scire omnes ad quos pervenit detractio; ct *dato* quod sciantur, impossibile erit quandoque omnes adire aut apud omnes reparationem facere.

R. detractorem non teneri ad id quod revera est impossibile, teneri tamen facere quantum potest. Un le si non possit omnes scire vel adire, faciat reparationem publicam per concionalores aul schedulas locis publicis affixas , maxime si falsum dixerit; quia si verum, parum plerumque proderit, ut *notatum csl.* Hinc videant in quanta» m

eoojidnnt augustias qus tam facile aliorum famam dilacerant.

j III. — ***Causa excusantes a restitutione fama.***

Buc perlinent plura qua? dixi de causis excusantibus a restitutione in genere : illuc recurre. Item suppono cx dictis , nullam esse obligationem restituendi , nisi fama reipsa el injuste sil ablata : unde quantumvis verba diffamaloria protuleris, si tamen famam non læsisti, aul cx justa causa læsisti, ad nullam restitutionem teneris. Ilis suppositis,

Prima causa excusans detractorem a restitutione famæ est, quando fama est aliunde recuperata, sive per rei evidentiam, sive per testium inductionem , sive per sententiam judicis, sive aliter; quia tunc cessat damnum, ct consequenter obligatio illud reparandi. Tenetur tamen detractor restituere damna quæ secuta sunt ex priori sua diffamatione; item cl sumptus, si quos fecerit infamatus ad recuperandam famam. Imo, juxta Sylvium, pro ipsa infamia quam sustinuit ante reparationem , aliqua compensatio csl facienda arbitrio boni viri, puta, persigna honoris aul doloris, per laudes aut aliter. Utrum tamen hæc obligatio multum urgent, vix credo, nisi statuatur a judice, cum nec sil in usu, nec multum earn curet infamatus fama semel recuperata.

Ad hanc causam reducitur si progressu temporis infamia sil prorsus oblilerala, ita ut moraliter loquendo non sil periculum ut reviviscat; quia, posita ista absoluta oblitcralione, fama est recuperata perinde ac si non fuisset ablata. Verum in praxi non ita facile est distinguere an omnino sil obliterate infamia, an sopita tantum , sitque proinde vel non sit periculum nc recrudescat. In tali autem dubio magna prudentia opus est, ct valde caule incedendum. Si enim tentes restituere , aut interroges auditores an recordentur talis facti, forte refricabis memoriam peccati prorsus obliti; si omnino taceas, forte species rei tantum sopilæ, data occasione, reviviscent. Quid ergo factoopus? consule te ipsum, cl quod velles in pari casu erga le fieri, fac erga alterum. Quod si secundum leges prudentiæ taceas, cum tamen infamatus subeat periculum ne iccrudcscat infamia , pro illo periculo remaente tenerisad aliquam compensationem, ipsum, v. g. coram aliis laudando, honorando, aut aliter.

Hic q. 73. a. 4. ad 1, — Secunda causa excusans a restitutione famæ, est remissio expressa vel tacita læsi. Quia , ut probavimus diss, de jure ari. 2, conci. 4 , homo est dominus suæ famæ, sicque est sui arbitrii detrimentum famæ suæ pati sicut et bonorum fortunæ, nisi hoc vergat in detrimentum aliorum.

Dixi 1°, *remissio expressa vel tacita :* quia sicut in debilis pecuniariis suflicil tacita remissio seu praesumpta voluntas læsi, sic ct in debito famæ, intclligc etiam honoris ; ita quod si la?sus sic sit dispositus, ut si interrogaretur aut rogaretur, sponte remitteret, proindeque non sil invitus saltem quoad substantiam , famam vel honorem non sibi restitui, cessat obligatio restituendi : el ita sæpe contingit in parentibus erga liberos irreverentes.

Dixi 2 , *nisi vergat in delrimenlnm aliorum:* quia si infamatus, remittendo diffamatori obligationem restituendi , noceat aliis quibus ejus fama est necessaria, non potest remittere. Potest autem tripliciter fama alicujus esse aliis necessaria : 1° sic ut ab ejus fama vel infamia pendeal fama vel infamia aliorum , ul ex fama vel infamii monachi pendet fama vel infamia monasterii ; 2° sic ut ejus fama sil necessaria ad praestanda proximo quæ ipsi debet ex officio, sic fama prælali est necessaria ut bone rogat subditos. El qui in his duobus casibus cederet juri famæ, probabile est quod peccaret contra justitiam et nulla esset cessio. Si autem illius fama sit tantum necessaria ul exhibeat proximo officia charilatis, sicut est necessaria predicated , v. g. cedendo famæ, peccat lanium contra charilalem, et valida est cessio. Confer ouæ dixi loco cit. dr· jure.

Tertia causa est, si peccatum occultum quod revelasti fiat aliunde publicum ; quia ex illa publicato, qui prius fuerat a lesecrelo diffamatus, amittit jus ad famam ouanlum ad istud crimen ; quod etiam verum probabilius videtur, quamvis injuste erimen evaserit aliunde publicum. Quia licet per injuriam non amiserit jus ad famam , amisit tamen per id quod ex injuria sequitur, quod est esse publicum , ul dixi art. praecedente, §5, conci.2, et ita docet Sylviuscum pluribus aliis. Tenetur tamen diffamatorr··

sarciredamna quæ passus estdiffamalus ante publicitalem criminis, ct injuriam aliquo modo compensare, ut dixi circa primam causam.

Quaria causa est impotentia moralis, quæ tunc censetur adesse quando non potest fieri restitutio absque detrimento longe majori quam sil illud quod palitur infamatus. *Patel cx diclis* de causis excusantibus a restitutione in genere.

Hinc inferes 1°, quod nemo regulariter teneatur restituere famam cum detrimento vitæ, quia vita, ulpotesupcrioris ordinis, est bonum longe præstanlius fama. Dico *regulariter,* quia si forle cx detractione tua diffamati vita periclitaretur, ut si imposuisses alteri crimen propter quod est morte plectendus, quamvis te retractando par periculum incurras, teneris retractare, quia in pari causa melior est conditio innocentis quam nocentis, ctcalumniando te huic periculo subjecisti. Idem dici debet si ex detractione tua periclitetur bonum commune, ut si, v. g. dixisses de hærcde regni esse spurium, et ob hoc excludatur a regno quod transii ad hærelicum vel tyrannum. Quia bonum publicum præstat vitæalicujus privati.

Inferes 2°, quod detractor teneatur restituere famam ablatam cum detrimento bonorum fortunae, quia sunt inferioris æstimationis ad famam ; nisi forte damnum in bonis forlunæ ita excresceret, ut moraliter loquendo mullum excederet infamiam alicujus vilis aulcommunis personae.

Inferes 3°, quod teneatur etiam detractor restituere cum detrimento propriæ famæ ; quia, ut dictum est, in pari causa melior est conditio innocentis quam nocentis, ct diffamando se huic periculo subjecit : nisi forte fama ejus esset necessaria bono communi, et per retractationem gravem incurreret infamiam.

Quinta causa est compensatio mutua, non quidem hoc sensu quod liceat diffamato regerere diffamationem suo diffamalori ; id enim csl vindicta pura , nec ullatenus potest dici defensio, cum , ut suppono , diffamatus diffamando suum detractorem non reparci aut impediat damnum suæ famæ (si enim ita esset, recriminalio non esset illicita, *ut palet ex dictis,* art. 2, §3); sed hoc sensu quod si is quem diffamasti te vicissirn diffamet , uterque possitis cedere juri vestro, et ex mutuo consensu manere cum vestra infamia ilaSoto, Sylvius ctcommuniuscontraNavar. elDchigo. Nequesolumexmutuo consensu, sed etiam altero invito, ut si tu, nolens alteri restituere, velis tamen quod alter libi restituat. *Ratio est, quia* in temporalibusquando jura sunt paria, si unus non vult senart alteri jus suum , alter non tenetur etiam illi servare suum, ul patet in debilis pecuniariis; si enim dum debeo tibi centum , ct tu mihi pariter debes centum, recusas solvere meum debitum, non teneor solvere tuum.

Neque dicas disparitalcm esse, quod in debitis pecuniariis denegando debitum alteri, reparem damnum quod mihi intulit, uldenegando tibi reddere centum qua a te abstuli, reparo æquale damnum quod mihi intulisti : at in debilis famæ, non restituendo alienam quam abstuli, non ideo recupero meam quam ille alter abstulit. Non obstat, inquam, quia cl in debitis pecuniariis idem potest contingere, utsi dum incendisti horreum meum ct ego tuum, non vis mihi restituere , non ego tencor libi,et tamen inde non reparo damnum horrei mei incensi: licet ergo in his non reparetur damnum, tamen tollitur obligalio reparandi damnum alterius, dum ipse non vult resarcire meum. Et ita docet jus can. cap. *Tua fraternitas,* lit. *De adulteriis* 16, lib. 5, ubi Innocentius dicit: *Paria crimina compensatione mutua delentur.*

ARTICULUS IV.

De susurratione, derisione el maledictione.

§ 1. — *De susurratione,*

D. Th. Q. 74.

Petes 1° quid sit susurratio ?

R. Susurratio, dicta a *susurro,* generaliter sumpta , est quæcumquc locutio secreta ad aurem mussitando et quasi susurrando. Theologice sumpta, est — 2 74. a. 2. o. — *Oblocutio mala elsecreta dc proximo ad dissolvendam veram amicitiam.*

ib. ad t. — *Explicatur.* DiciluroWocu*lio mala,* non quod susurro semper dicat quod vere malum est, sed quod vel vere vel apparenter est malum, quatenus dicit id quod displicet ei cui dicitur el quod ejus animum turbat adversus alterum, oliamsi sit secundum sc bonum.

Dicitur, *ad dissolvendam amicitiam:* quod intclligi debet non solum privativesed contrarie; quamvis enim sil vera susurrat»

simpliciter tollit amicitiam, non est tance completa nisi simul inferat discordiam et inimicitiam : unde Proverb. 26 dicitur: *Susurrone subtracto jurgia cessabunt;* et Eccles. 28: Fir *peccator conturbabit amictu, et in medio pacem habentium immittet inimicitiam*

Dicitur, *ad dissolvendam veram amicitiam,* quia dissolvere amicitiam inordinatam et in malo fundatam , quæ non est vera amicitia, ut inter fures, inter concubinam et concubinarium, non est susurratio, sed opus charitalis.

Ibid. o. — *Ex his inferes* quod susurro conveniat cum detractore in materia clin modo loquendi, quia uterque malum occulte dicit dc proximo; cl quamvis susurro quandoque dicat quod de sc malum non est, eo tamen modo et ea intentione dicit ulaudienti appareat malum, uldiclum est : differunt autem in line, quia detractor intendit denigrare famam proximi, el susurro amicitiam dissolvere. — Ibid. a. 3.— Et quia amicitia est inter duos, susurro dicitur *bilinguis,* quatenus utitur quasi duabus linguis, uni dicens uno modo, alteri allero modo. Et ideo dicitur Eccles. 28 . *Susurro el bilinguis maledictus, multos enim turbabit pacem habentes.*

Petes 2° quale sit peccatum susurratio?

Ib. a. 2 o. — *R.* esse cx genere suo peccatum mortale contra charitalcm , gravius detractione ct contumelia.

Prob. prima pars cx S. Scriptura. Rom. 1, susurrones recensentur inter illos qui dicuntur *Deo odibiles.* Eccles. 28 dicitur : *Susurro cl bilinguis maledictus.* Proverb. 6 dicitur : *Sex sunt quæ odit Dominus , cl icptimam detestatur anima ejus;* septimus autem assignatur, *qui seminat inter fratres discordias.* Non tamen est sensus, susurrationem esse peccatum gravius sex prioribus, inter quæ tertio loco numeratur homicidium ; sed quod una cum illis Deus abominctur susurronem: ita ut sensus sil, Sex odit Deus, imo septem abominatur; unde Hebraice pro septimo legitur septem, cl est modus loquendi satis frequens in S. Scriptoris, ut advertunt interpretes.

Ibïd — *Probatur ratione.* Peccatum in proximum est tanto gravius quanto per ipsum majuS nocumentum infertur proximo, nocumentum aulein tanto majus est quanto majus est bonum quod tollitur : alqui inter cætcra bona exteriora praeeminet amicus, quia sine amico nullus potest vivere, ait philosophus 8 Ethic, élut dicitur Eccli 6 : *A mico fideli nulla est comparatio.*

Ibid. — *Et hinc palet stcttnda pars}* quia amicus fidelis praevalet famæ quam aufert detractio, ct honori quem aufert contumelia; fama enim ad hoc maxime necessaria csl, ut homo idoneus ad amicitiam reddatur : unde dicit philosophus loco cit: Amicus est melior quam honor, et amari quam honorari

Dixi esse mortale *ex genere suo,* quia in individuo potest esse veniale vel ex imperfectione actus, vel ex levitate nocumenti intenti vel causati ; quod plerumque accidit quando solum tollilur amicitia absque periculo inimiciliæ, nisi forle totaliter dissolveretur amicitia inter cos quibus est maxime necessaria, ut inter conjugatos, item inter parentes el proles.

Petes 3° utrum susurratio non sit etiam contra justitiam?

R. Si liat vi, dolo, mendaciis, detractionibus aliisve modis injustis, csl conira justitiam, quia unusquisque habeljus strictum ne a bono etiam gratuito habito vel habendo per media injusta deturbetur. Si vero fiat absque vi vel dolo aliisve mediis injustis, sed vel narrando defectus notos, vel precibus aul suasionibus, non est contra justitiam; quia amicitia est quid mere gratuitum, in gratuitis autem non lædilur justitia. Neque refert quod amicus dc facto possideat amicitiam alterius, possidet enim gratis ct omnino dependentor a voluntate libera amici : unde sicut iste potest sine injustitia auferre amicitiam ab allero , ita ego possum sine injustitia suadere ct conari mediis licitis ut auferat. Confer quæ dixi supra dc eo qui impedit alium a consecutione boni.

Petes 4°an omnes susurrationes sint ejusdem speciei?

R. affirmative ; quia licet amiciliæ differant specie, alia enim fundatur in bono honesto, alia in bono utili, alia in bono delectabili, susurratio non respicit has diversas rationes, sed simpliciter dissolvere amicitiam in quovis bono fundetur , cl hæc est eadem ratio formalis objectiva in omnibus susurrationibus. Ita Cajet. Bannes, Sylvius , etc.

5 IL — *De derisione.*

D. Th. Q. 75.

1° quid sil derisio?

2 75 a. 4.— *R.* Derisio est vitium quo quis jocando objicit altori aliquid vitiosum ut erubescat.

Ibid. >n a. s. c. — Dicitur, jocando; quia derisio iit ludo , dum scilicet defectus alicujus in risum vel ludum vertitur, unde et illusio nominatur; et per hoc jam differt a contumelia, detractione etsusurrationequæ serio hunt.

Ibid. o. — Dicitur, *ul erubescat*; et est finis et objectum formale derisionis. Et quia peccata verborum praecipue pensanda sunt secundum intentionem proferentis, per id derisio maxime etessentialiterdifferta contumelia , detractione ct susurratione ; contumeliosus enim intendit honorem deprimere, detractor diminuere famam, susurro tollere amicitiam, derisor autem ut erubescat el turbetur is qui irridetur. Non est autem erubescentia dehonoralio, sed limor dehonoralionis.

Ibid, ad 4. — Diversis modis potest fieri derisio , 1° ore, verbis scilicet el cachinnis, et dicitur proprie irrisio ; 2° rugato naso, el dicitur subsannatio ; 3° factis, et dicitur illusio :sed quia omnes modi conveniunt in fine et objecto formali, non differuntspccie.

Ibid. a. 2 o. — *Petes* 2° quale sil peccatum derisio inordinata ?

Ante responsionem *nota* : derisio non est nisi de aliquo malo seu defectu : malum autem si magnum reputetur, non accipitur pro ludo , sed seriose ; cl ideo si in ludum vel risum vertatur (unde dicitur derisio), hoc est quia accipitur ut parvum. Polesl autem aliquod malum accipi ut parvum dupliciter : uno modo secundum se ; alio modo ralione personæ quæ vilis habetur ; sicut defectus puerorum el stultorum , quantumvis secundum se graves, pro parvis habemus ratione personæ, p-vrumque ponderare solemus. Iloc notato,

Ibid. — *R.* Dum aliquis alterius personæ malum seu defectum in ludum vel risum ponit, quia secundum se est parvum malum, csl veniale el leve peccatum secundum genus suum ; quia sic non importat contemptum sed ludum, nec causal gravem erubescentiam nec gravem turbationem.

ibid. — Dum autem ponit in ludum vel risum aliquod malum secundam jp gra^, sed quia accipitur parvum ratione persona, est peccatum morlalc propler gravem contemptum adjunctum ; quia sic aliquem irridere, csl eum omnino parvipendere, .-t tam vilem habere, ul de ejus malo quamvis gravi non sit curandum , sed sit quasi pro ludo habendum , sicut habere solemus defectus etsi graves puerorum et stultorum, ut dixi : sicque est gravius peccatum quam contumelia quæ similiter est in manifesto, quia contumeliosus videtur acciperc malum alterius seriose , illusor autem in lusum,cl ita videtur esse major contemptus.

Ibid. — Porro tanto gravius est istud peccatum quanto major reverentia debetur personæ quæ illuditur : unde gravissimum csl irridere Deum et ea quæ Dei sunt. Secundum locum tenet irrisio parentum; deinde justorum derisio , quia honor est virtutis præmium ; el contra hoc dicitur Job. 12 : *Derideturjusti simplicitas* ;quar quidem derisio valde nociva est, quia per hoc homines a bene agendo impediuntur.

Dixi in petitione, *derisio ordinata,* quia potest esse derisio ordinata absque peccato: l°si fiat ut derisus a peccato resipiscat, sic enim opus estchari talis perlinens ad correptionem fraternam ; 2°—2- 71. a. 2 ad j,-ct virtute cutrapeliæ, dum amici non animo pudefacicndi, sed recreationis ergo quædam levia sibi invicem jocando objiciunt. Id tamen periculo non caret ; sunt enim plerique qui, dum libenter alios derident,ad minimam sui derisionem excandescunt.

Sed quid si quis delevi malo derisus graviter erubescat ct turbetur, eritncpeccatum mortale deridenti?

R. quosdam a/Jirmarc esse peccatum mortale contra charitatem , si derisor hanc gravem turbationem praeviderit. *Negant alii,* si tamen non prudenter sed fatue derisus graviter turbetur ex levi derisione; hæc enim, inquiunt, nonestipsi causa hujusgravis turbationis, sed ipsa ejus fatuitas : el alioquin, inquit Serra , esset replere mundum peccatis mortalibus. Prima tamen sententia estcharilati conformior.

JIII. — *De maledictione.*

D. Th. Q. 76.

2- 76. a. 4. ad 2. — *Nota.* Makdian idem est quod malum dicere. Dicere dUtem tripliciter sc habet ad id quod dicitur: un*

modo enuntiative , et sic maledicere nihil shodquam malum alterius referre, quod perlinet ad detractionem aut alia vitia praecedentia. Alio modo dicere se habet ad id quod dicitur per modum causae : cl hoc primo clprincipaliter competit Deo, qui omnia verbosuo facit, juxta illud Psalm. 32: *Dixit el facta sunt.* Unde Dei maledictio importat omnia ^nala pœnæ quæ spectant damnationem aeternam (alia enim mala non sunt vere mala , ct Deus non causât malum culpae); sicut Dei benedictio importalomnia bona , maxime quæ spectant ælernam bcalitudincm : unde petere liberari a Dei maledictione, est petere liberari ab ælerna damnatione; et petere ejus benedictionem, est petere salutem œternam et ea quæ ad illam conducunt. Consequenter autem dicere per modum causæ competit hominibus qui verbosuoaliquos movent per imperium ad aliquid faciendum. Sic judex maledicit furi quando jubet eum suspendi ; sic Ecclesia maledicit contumaci quando cum subjicit anathemati. Tertio modo dicere se habet ad id quod dicitur quasi expressio quædam affectus desiderantis id quod verbo exprimitur, quod fit per verba optativi modi: ut, *Ulinam tibi frangas crura, utinam fulmen te conterat, ulinam diabolus (eauferat.* Similiter si dicatur simpliciter, *Diabolus te auferat, fulmen le conterat,* quia, lical hæc verba possintintelligi imperative, quia tamen homo verbo suo hæc efficere non potest, intclligunlur dicta optative. De primo modo maledicendi egimus in præcedcnlibus ; de secundo in diss. de restit. dum de coopéranlibus ad damnum, præserlim dum *dejubente.* Restat ergo agere de tertio quod est imprecari el optare malum alicui, elqui communis dicitur maledictio. Unde

Ibid. a.I. 2. ct 3. o. — *Dico.* Maledicere seu imprecari malum sub ratione mali alicui creaturæ national!, est cx genere suo peccatum mortale ; quia l°excludil a regno Dei, juxta illud Apost. 1 Cor. 6 : *Neque maledici, neque rapaces, regnum Dei possidebunt.* 2° Quia secundum se repugnat charili (ali qua diligimus proximum volentes bonum ipsius.

Ibid a 3. o.—Et tanlogravius est hoc peccatum quanto personam cui maledicimus magisamareet revereri debemus: unde gravissimum est maledicere Deo, et perlinet ad hsphemiam : deindeel maledicere parenlibus, et pertinet ad impietatem : idqoe distinguendum in confessione; sicut et oerien» da csl qualitas mali optati, an mortem, an infirmitatem , an jacturam famæ vel fortunæ optaveris;—lb. a. 4. ad2. —quia maledictio est ejusdem speciei cum malo quod optatur : ut si optes mortem , perlinet ad homicidium ; si jacturam bonorum, ad furtum: quia velle et facere habent idem objectum, ct consequenter sunt ejusdem rationis, et in hoc differt maledictio a contumelia cl detractione, quod in his malaquæ dicuntur non desiderentur, sed potius displiceant; in maledictione autem desiderantur, unde actum spccilicant. Quod si maledicens nullum malum exprimat ,scd in communi optet ut male sil, pertinet ad peccatum odii; odisse enim est male alicui velle, sicut diligere est bene illi velle.

Ex quo insuper habes quod, si quis uno iræ impetu alicui plura mala , mortem, infamiam, jacturam bonorum, etc., imprecclur, quamvis sil unus actus physicus, sint tamen in genere moris tot species maledictionis quot specie distincta mala optata, et ideo in confessione accusandæ.

Item dum quis maledicit loti familiæ, debet explicare quot sint in ea personæ, quia vel sunt tot numero distincta peccata quot sunt personæ, juxta aliquos, eo quod unaquæquc persona est capax distinet® injuriæ, vel si sit unum tantum peccatum juxta alios, eo quod feratur in omnes collective per modum unius, æquivalet tamen pluribus. Neque refert quod qui furalur semel pccuniæ summam ad plures perlinentem , non committat plura peccata numero distincta , aul unum æquivalens pluribus : disparitas est, quod iste fur non intendat formaliter el expresse injuriam quæ ex furto obvenit pluribus summae surreptæ dominis ; maledicens autem intendit formaliter ct expresse injuriam scu malum cuilibet de familia.

Ibid. *a.* d. o. — Dixi 1° in conclusione, *imprecari malum sub ralione mali* ; quia imprecari malum sub ratione boni csl licitum , ncc est maledictio per sc loquendo, quia principalis intentio non fertur ad malum sed ad bonum. Sic licet optare aliquem peccatorem pati aliquam infirmitatem ul vel ipse melior clliciatur, vel ab aliorum nocumento cesset, Tureis, bæreUcis, aliisvo Ecclesiæ vel reipublicæ perturbatoribus

imprecari mortem aut alias clades, amore boni communis aut religionis. Ncc obstat quod saepe non possimus licite inferre illa mala; non enim optamus inferre aul facere, sed optamus ul inferantur aut fiant eo «nodo quo et a quibus licite inferri aul fieri possunt.

Neque tamen hinc inferas, licere lilio optare mortem patri, ut pinguem hæreditatem adeat : 1° quia vita palris nulli est nociva, ut suppono; 2° quia qute diximus sunt intelligenda quando malum optatum est minus quam malum quod vitare intendimus : mors autem palris est pejus malum quam privatio hærcdilatis, et filius debet plus diligere vitam palris quam privatam quam commoditatem temporalem.

Ibid n. 2. o. — Dixi 2°, *alicui creatura! rationali;* quia cum creaturæ irrationales careant ratione ct dominio suarum actionum, non sunt capaces jusliliæ vel injuriæ, nec eas secundum se tenemur diligere ex charilate : quapropter, illis absolute in se consideratis, maledicere, non est peccatum mortale, est tamen otiosum el vanum, el consequenter peccatum veniale. Quod si considerentur ut habent aliquem respectum ad aliquod malum, sive ut causa, sive ut signum , sive ut continens, sive aliter, illis tropologice maledicere, referendo scilicet maledictionem non ad ipsas sed ad ipsum malum, nullum est peccatum : sic Job maledixit diei nativitatissuæ, non ratione sui, sed propter culpam originalem et alias miserias quas hac die contraxit ; sic David maledixit montibus Gelboe, non secundum se, sed ratione cædis Saulis et Jonalbæ quæ ibi contigerat. Maledicere vero creaturis irrationabilibus, ut sunt creaturæ Dei, est blasphemia ; —Ibici a. 1.ad3. — quod etiam verum est de ipsa naiura diaboli sub hac. ratione considerata. Maledicere illis quatenus sunt hominis ot ejus usibus deserviunt, ul imprecari sterilitatem vineis aul agris, muriem animalibus, aeris intemperiem, etc. perinde est ac ipsi homini maledicere.

Ibid a. 3. o — Dixi 3", *est ex genere suo , eccatum mortale;* quia in individuo potest teri veniale, vel ob parvitatem mali quod quis alteri imprecatur, vel ob imperfectionem actus, ut dum quis absque perfecta deliberatione , ex subito motu iræ profert verba maledictionis, auldeliberate quidem sed sine animo ul eveniant mala quæ ore proferuntur, ut plerumque contingit i:sqni vel ex ludo vel ex consuetudine verba irnprecatoria proferunt ; quia . ul jam «ppe dictum est, peccata verborum cx affectu pensantur; ct revera, ubi dcesl mala intentio, maledicens neque animo neque opere quemquam lædit. Possent tamenbujusinoil. maledictiones ex circumstantiis esso rnorlales, quales putamus maledictiones liliorum in parentes, tum ratione scandali, cum ratione gravis irreverentiae; item ratione scandali maledictiones graves et frequentes parentum in filios, dominorum in domesticos.

Observant autem hic theologi poslCijetanum, non esse signum sufficiens aliqueir. non maledixisse ex animo, quod cessante motu iræ non vellet malum evenire, aul doleret si eveniret ; id enim bene probatquod animus non persistat in malo, at non quod non fuerit malus: id autem venandum est cx ipso tempore iræ; si enim tunc voluerit, ut eveniret sicul imprecabatur, peccant mortaliter, quamvis nunc peccatoanimonon vellet amplius ul eveniret. Quod si dubium sit an voluerit tempore iræ, inspicienda esi conditio personæ cui malum csl imprecatus : si amica sit et grata, præsümendum est quod non voluerit, secus si inimicactingrata ; si indifferens, recurrendum esi ad consuetudinem maledicentis : si enim soleat iratus cx animo maledicere, sic in dubio maledixisse judicandum ; secus si non soleat cx animo maledicere.

Petes utrum maledictio sit gravius peccatum quam detractio ?

Ibid. α.4. o.—*II.* quod detractio sit gravius peccatum quam maledictio , si cætera sint paria , hoc est, si tantum malum inferat detractio quantum optet maledictio; quia cætcris paribus, gravius est nocumentum inferre quam nocumentum desiderare: nudo gravius peccat qui infamat quamqui infamare optat.

Petes insuper quid sit murmuratio et quare S. Thomas de ca non egerit, cum etiam pertineat ad injuriam verborum?

/I Murmuratio, sumpta scilicet in malam in malam partem, *est clancularia obloeulic injuste qucrulantis.* Est autem *injusta* vel exparte objecti, quia de re justa conqueritur; vel cx parte modi, quia conqueritur de re injusta, sed ex ira, impatientia, cum contemptu aul sine utilitate. De ca vero non

S. Thomas quia ad praecedentia reduitur, maxime ad detractionem cl susurrationem,

irrENDix.

De reflatione secreti,

Quia indebita secreti revelatio etiam pertinet ad injuriam verborum, prætcr pauca quæ jam diximus dum de teste, cætera quæ illam spectant breviter hic discutienda suscipimus.

Secretum est, quod *clancularie ab aliquo rd a lain paucis scitur, ut neque sit famotum, neque notorium.*

Secreti servandi triplex est obligatio : una ei eo præcise quod ejus revelatio noceret proximo; altera ex promissione expressa vel tacita illud servandi ; tertia cx loge sacramcntalis confessionis : de hac ultima dum de Poenitentia.

Prima fundatur in illa lege naturali de non nocendo proximo, el in tantum obligat in quantum ex revelatione sequeretur damdum. Sic si scias fortuito ubi recondatur thesaurus alicujus, ct ex revelatione prævides surripiendum, revelando peccas contra justitiam et teneris ad restitutionem.

2- 70. α 4. ad 2.— Secunda fundatur in lege naturali de servanda fidelitate et præstandispromissis,itaut qui illam violat absquejusta causa, non minus peccat contra fidelitatem et justitiam quam qui violat fidem depositi, proindeque mortaliter cx genere suo. Hinc Proverb. 13 dicitur : Qui *ambulat fraudulenter, revelat arcana , qui autem fidelis csl animi , celat amici commissum : erit* tamen peccatum veniale si nullum aul leve damnum sequatur, aut propter imperfectionem actus, puta si inadvcrtenler fiat revelatio, si bona fide putetur rem esse levis momenti, aul non esse commissam sub secreto.

Porro ex promissione tacita tenentur servare secretum consiliarii, ofliciales belli quibus secreta rcipublicæ vel exercitus committuntur, advocati, medici, chirurgi, obstetrices, theologi, imo probabilius amici el propinqui quibus consilii, auxilii, vel solalil accipiendi causa, secretum aperitur: hi enim omnes et similes , hoc ipso quo talia secreta suscipiuot, etiam absque expressa nromissionc illa servandi, censentur tacite se obligare ad illa servanda.

Dixi, *absque justa causa;* quia ubi juste causa sulx-d, non est peccatum revelare s··· **creltun** : justa autem causa est 10 ri opus patrandum sub secreto apertum vergat i:i detrimentum boni communis aut etiam alicujus privati innocentis; ut dum Titius sui) secreto libi dicit sc proditionem civitatis aut occisionem Caii intendere el moliri. si non possis aliter Titium a proposito avertere, poles et tonoris prodere secretum, etiamsi sub juramento promisisses illud sonare; quia cx loge charitalis unusquisque tenetur magis cavere malum commune , aul etiam alicujus privati innocentis, quam nocentis ex malitia nocere volentis : neque juramentum ligat contra bonos mores, ex reg. juris 58, in 6. Item justa causa est si ex secreto sena to immineat committenti vel recipiendi grave damnum : undosi quis tibi secreto committat se velle inire matrimonium cum impedimento dirimente, et non possis aliter ipsum impedire, tenoris revolare ut impedias ejus peccatum et sacramenti irreverentiam Similiter si Petrus causa petendi consilii tibi sub secreto revelavit homicidium a sc perpetratum , et tu postea hujus homicidii accuseris, poles auctorem prodere si non possis aliter evadere , quamvis etiam sub juramento secretum promisisses. 1“ Quia debitum secreti non secus ac alia debita cessat quando sine dispendio salutis , vitæ, fama* autgravis fortunæsonari non potest. 2 Quia nemo sensatus promittendo etiam sub juramento servare secretum , censetur ad tales casus suam obligationem extendere voluiss**, sed potius praesumitur quod ex ordine duritatis propriam incolumitatem alienæanteponere velit.

Excipe tamen , saltem secundum plures, nisi in ultimo casu promisisses senare secretum etiam cum dispendio vitæ vel fama* cum enim objectum talis promissionis sil honestum (licet enim cx motivo virtutis vitam pro proximo exponcreaulderelinqucre), non videtur cur sonari non debeat. Excipe etiam nisi ex revelatione secreti pcriclitelur bonum commune: unde secreta rcipublicæ aul exercitus Gallus non potest ob quævis tormenta revelare Austrians, nec Austriacus Gallis, quia salus rcipublicæ csl antenenda propriævitæ.

2 70. a. **j.** «d 2. et quod!. 4. a. <5. o,— *Et dictis inferes,* superiori præcijjienli revelationem secreti subditum teneri obedire

q , **68. a, 4. ad etq. 70. a, 1. ad 2.** — [

si agatur de peccato committendo quod aliter impediri non potest; non teneri autem si agatur dc peccato commisso ex quo nullu-r amplius cuiquam imminet detrimentum, aut dc aliquo faciendo nemini nocivo. Confer dicta de teste.

Quid de apertione litterarum et cxpiscatione secrcli ?

R. Qui litteras aut scripturas alienas secretas legit absque consensu mittentis aut recipientis, vel absque legitima auctoritate seu causa justa, vel aliter per vim seu fraudem alleiius secretum expiscatur, peccat contra justitiam ; tum quia unusquisque habet jus ad suum secretum, ergo facit illi injuriam qui per vim aut fraudem illud extorquet; tum quia qui legit scripturas alienas secretas, utitur re aliena invito rationabiliter domino. Ergo. ItaNavar. in*Man.c. 18, n. 53.

Hoc autem peccatum erit mortale vel veniale pro qualitate vel damni, vel periculi, vel intentionis graviter aut leviter damnificandi. Unde peccat tantum venialiter qui aperit litteras quas certo moraliter scit non continere nisi salutationes, nuntia publica aut similia levis momenti, paratus tamen ad secretum si casu aliquid occurreret sub secreto servandum. E contra peccat mortaliter, si sciat aut dubitet eas continere quæ alicujus famam graviter labefactant, aut ea quæ secreta manere multum interest illius qui mittit aut recipit.

Dixi 1-, *litteras aul scripturas secretas,* quales sunt lilleræ clausæ, aut etiam apcrlæ sed in loco secreto, v. g. supermensam cubiculi repositæ, aut etiam casu amissæ; secus si sint projectæ et pro derelictis habilæ.

Dixi 2°, *absque consensu mittentis aul recipientis ;* quia qui propter amicitiam ct familiaritatem praesumit mittentem aut recipientem consentire in apertionem suarum litterarum , non peccat saltem mortaliter, eas aperiendo.

Dixi 3°, *vel absque legitima auctoritate ;* quia prælatis religionum conceditur, imo in ordine nostro præcipitur ut litteras quas sui subditi mittunt aut recipiunt, legant, modo non sint lilteræ subditi ad prælalum majorem, aut prælali majoris ad subditum. Eadem facultas jure gubernationis conceditur marite respectu litterarum uxoris aul ad uxorem, ct parti respectu filiorum. Ha Cajet, in Sum.v.Litleras.el Pontasv.Secret, cas. 9.

Dixi 4°, vel ***justa cauta,*** nimirum ia avertendum grave damnum sibi vel alteri innocenti. Hinc non peccant gubernatores, præfecti exercitus el similes qui tempore belli apcriunl lilleras sive hostium sive civium; neque privatus qui fundate timens per epistolam grave damnum sibi vel alteri parari, eam aperit; hi enim ulunlur jure defensionis adversus injustos invasores, lia auctores cit. elS. Anlon. apud Navar. cit.

Petes ulrum qui per vim vel fraudem secretum assecutus csl, possit ad evitandam mortem illud revelare, si cx revelatione alteri cujus est secretum, æquale periculum immineat ?

R. probabilius negative cum Solo, Navarro ct aliis contra Lcssium , oppositum probabiliter propugnantem. *Ratio est;* quia qui injuriam alteri intulit, eam continuare non potest, sede contra tenetur illam tollere; alioquin, sicut peccavit initio injuriam inferendo, ita etiam peccabit eam continuando. Ergo qui secretum alterius per injuriam assecutus est, tenetur semper supprimere; alias quocumque casu revelabit, injuriam renovabit ct augebit : sicut qui rem alienam furatus est, non potest ea uti cum detrimento domini, alias injuriam continuat el gravius peccat.

Dices cum Lessio. Qui rem alienam injuste apud se habet, potest eam consumere in extrema necessitate, etiamsi dominus pariter illa indigeat : ergo similiter in nostro casu.

R. N. conseqUentiam. Disparitasest,quod in extrema necessitateomnia fiant communia : unde qui delinet, quamvis ab initio injuste acceperit, acquirit tunc jus in illam, ct ea potest uti ut sua. At in nostro casu non videtur quo titulo, qui secretum alterius per injuriam adeptus est, possit illud prodere cum æquali damno illius cui primo injuriam intulit.

Dices insuper cum eodem. In casu posito possum aperire secrclum-quamvis stipulatus sim alteri silentium : ergo etiam possum quamvis injuria extorserim; nam qui ex contractu aliquid debet, _an minus tenetur quam qui ex delicio.

R. N. conseq. Quia intentio stipulantis silentium non se extendit ad hunc casum, ut dictum est supra ; quod dici non potest dc eo qui per injuriam secrelum attonui explicatus est.

TRACTATUS

DE STATU RELIGIOSO.

D. Th. 2 2« a. Q. 186 «nd ultimam.

DISSERTATIO I.

DE HIS IN QUIBUS PRINCIPALITER CONSISTIT STATUS RELIGIOSUS.

D. Th. q. 189.

ARTICULUS I.

Quid sil slalus in communi? Quid status perfectionis ?

Dico 1° Nomen slalus duplicitersumi potest : 1" generaliter, pro quavis vitæ conditione, in qu<a quis, sive ad tempus, sive perpetuo permanet : quo sensu dicitur status ecclesiasticus, status saecularis, status viduarum, status virginum , slalus præsentis vitæ , status futurae, etc. 2° stricte, pro immobili vitæ conditione, per quam quis alteri perpetuo adsiringilur ;—Hic q. 183. a. I.o. — nomen enim status importat quamdam firmitatem et rectitudinem : sic nomo rectus ct quiescens , dicitur stare ; si jaceat aul moveatur, non dicilur stare. Hoc sensu distinguuntur tres status in Ecclesia, scilicet, status episcoporum, religiosorum ct conjugatorum; episcopi enim vinculo perpetuo adstringunlur obsequio suæ ecclesiæ; religiosi, divino cultui ; conjugati, mutuo obsequio : sic tamen quod episcopatus el religio sint status spirituales , conjugium autem slalussaccularis; item quod episcopatus et religio sint slalus perfectionis. Quod ul inteiligalur,

Ib.q.184, a. d. o. — *Dico* 2° Perfectio chrislianæ vitae attenditur specialiter secundum charitatem ; quia unumquodque dicilur esse perfectum in quantum attingit proprium finem , qui csl ultima rei perfectio : atqui cnaritas est quæ unit nos Deo qui est linis ultimus humanae mentis; *Qui enim manet in cha vitale, in Deo manci el Deus in illo,* 1 Joan. 4. Ergo.

Ibid. α. 3. o. — *Dico* 3° Posito quoa perfectio chrislian.æ vitæ attendatur specialiter secundum charitatem ,sequitur quod perse et essentialiter consistit in observatione praeceptorum ipsius charitatis Dei et proximi cl aliorum praeceptorum, sive divinorum , sive humanorum , quorum violatio sit contraria charitati; secundario autem cl quasi ministerialitcr in observantia consiliorum quæ ordinantur ad charitatem : non quidem sic quod sine illis non possit haberi charitas, sed quatenus removent ea quæ maxime impediunt exercitium charitatis, licet eam non exstinguant, ul sunt matrimonium , occupatio negotiorum sæcularium el alia hujusmodi.

Ib. α. 4. ct 5.0.—*Dico* 4°Ex dictis sequitur id quod antea diximus, episcopatum et religionem esse status perfectionis ; quia ad statum perfectionis requiritur obligatio perpetua ad ea quæ perfectionem promovent, cum aliqua solcmnilate; status enim, ut diximus, importat permanendam , ct in his quæ inter homines firmitatem et perpetuitatem obtinent, adhibetur aliqua solemnitas : atqui religiosi se voto adstringunt › f abstinendum «a rebus sæcularihus per paupertatem , continentiam cl obedientiam , ul liberius Deo vacent , in quo consistit perfectio præsentis vitae ; idque lit cum aliqua solcmnilate, quando emittunt vota religionis, sive solemniasive simplicia, secundor ordinationem el approbationem Ecclesiæ : similiter episcopi sc obligant ad ea quæ perfectionis sunt, assumentes pastorale ollicium, ad quod pertinet ut ponant animam suam pro ovibus suis ct lotam vitam impeldanl in utilitatem proximi, idque cum s0> lemnilate consecrationis in sua ordinatione. Ergo.

Dices. Si omnes episcopi et religiosi sint in statu perfectionis, sequitur quod qui in-

1er illos non sunt perfecti, sint mendaces cl simulatores. *Falsum consequens.* Ergo. *Prob. scrruela.* Status exterior debet interiori respondero, alioquin incurritur mendacium et simulatio. Ergo.

Ib. n. 5. ad 2. — *II. 1). sequelam.* Sequitur quod qui inter illos non sunt perfecti, nec intendunt perfectionem , sint mendaces el simulatores, *C.* si intendant perfectionem, *N.* Quia homines statum perfectionis assumunt, non quasi profilenles se esse perfectos, sed profilenles se tendere ad perfectionem; sicut qui frequentat scholas non profitetur se esse doctum, sed se tendere ad doctrinam : unde non committit mendacium aut simulationem qui in statu perfectus, sed qui ab intentione perfectionis animum revocat; de quo iterum ari. sequenti.

Ibid. a. 4. o. — *Hinc inferes,* 1° non omnem qui est perfectus ossein statu perfectionis, nec omnem qui csl in statu perfectionis, esse perfectum ; quia , ut dictum est, ad statum perfectionis exteriorem, scilicet, dc quo hic agitur, requiritur obligatio perpetua cum aliqua solcmnitale; potest aulern aliquis sine hac obligatione el solemnitate facere opera perfectionis ct per charitalcm adhærere Deo, sicque esse perfectus sine statu perfectionis; cum c contrario qui se obligavit perpetuo ad opera perfectionis cum solemnitateet ea non implet, non erit peifoetus, licet sit in statu perfectionis.

Ibid. a. 6. o. — *Inferes* 2° presbyterum curatum non esse in statu perfectionis; quia, licet debeat ut minister episcopi se impendere in salutem parochianorum , ad id tamen non obligatur immobiliter, quia polcsl etiam absque licentia episcopi deserere suam curam ct transire ad statum religiosum, ut habetur causa 19, q. 2, cap. *Duœsunt;* quod non polesl episcopus absque dispensatione papa*. Vide Cajetanum in hunc articulum.

Deles quis status sil perfectior, episcoporum an religiosorum?

Ibid. n. 7. o. — *R.* statum episcoporum esse perfectiorem statu religiosorum; quia semper agens est praestantius patiente : alqui in genero perfectioni^ episcopi se habent ut perfectores cl magistri qui perfectionem doceant, regiosi vero ul perfecti, seu perii» iendi cldiscipuli instruendi, qui acquirentUB perfectioni studeant ; quorum prius, *palet,* perlinet ad actionem, secundum ad passionem : ergo. Et ideo status episcoporum dicitur status perfectionis aequisilæ, status autem religiosorum status perfectionis acquirendae.

Neque dicas, religiosos adstringi tribu» votis paupertatis, conlincntiæeloDcdienliæ, quibùssallem volis paupertatisetobedienlia* non adsti inguntur episcopi; nani ad aliquid majus his adstringunlur episcopi, nempe a.' ponendam animam pro aliorum salute. — Ibid, ad -1. — Insuper praeterquam quod teneantur ad castitatem, temporalia sua do-' bent erogare suorum subditorum necessitatibus, sicque in praeparatione animi esse pauperes, quod perlinet directius ad perfectionem quam paupertas in actu, quæ est tantum perfectionis instrumentum. Item cum religiosi uni tantum prælatoobediunl, episcopi omnium suorum subditorum se servum constituunt, dum non quod suum, sedquod illorum est tenentur iquærcrcunde Apost. 2 Corinth. 4 : *Non nosmctipsnsprodicamus, sed Jesum Christum Dominum nostrum , nos autem servos vestros ptr ipsum* ; atque hinc, juxta S. Th. opusculodf Perfectione vitæ spiritualis cap. 17, consuetudo obtinuit ut summus pontifex sesuibat *servum servorum Dei.*

ARTICULUS II.

In quibus principaliter consistat slalusrc· ligiosus?

Nota. Religio tripliciter sumitur: i°pro virtute qua Deus ul supremus omnium Dominus colilur, dc qua sal alibi diximus; 2° pro quadam formula cultus divini omnibus communi, per quam homo addicitur obsequio divino, quantum est priccise necessarium ad salutem ; qualis nunc est religio Christiana,et fuit olim judaica; 3·* pro quadam speciali formula cultus divini per quam homo ex libera sua electione totaliter mancipatur divino obsequio; continet omnia ad que obligat religio Christiana, el alia superaddit quæ maxime ad perfectionem conducunt. — Q. 4S6.it. 4. o.— I nde dicitur anlonomaslice *religio,* et ejus professores *religiosi,* vocabantur ab Apostolis, testeS. Dionysio cap« 6 de Cœlest. Hierarch. Tcrapeulæ, a puro Dei obsequio cl cultu. Eodem nomme vocat illos Philo de Contemplat. Item, teste eodem S. Dionysio ibid, vocabantur etiam ab Apostolis *Monachi,* «i *vita indivisibili et singulari qua in dciformem monadem colliguntur el proficiuntur.*

secundum quam etymologiam religiosi sunt monachi. Attamen secundum vulgarem significationem et etymologiam, hi soli dicuntur monachi qui vitam solitariam agunt, vel contemplationi sunt totaliter dediti ; quo sensu religiosi Mendicantes non sunt monachi, ctconstat cx jtirccap. *Licet* 18, de Regularibus, c. *Nullus i*, el c. 2 *Mandamus* 19, 4,3. In favorabilibus tamen, nomine monachi veniunt omnes religiosi, ul docet Panormitanus in cap. *Ex parte* de Postulat. Prælat. ct alii.

Virginesquæ religionem profitentur, jam tempore S. Augustini vocabantur *sanctimoniales,* ut palet Scrm. 23 dc verbis Dom, nunc, brevitatis causa vocantur *moniales.* Dicebantur etiam *Nonnœ* ex S. Ilieron. Epist. 22, cap. G. Tam iu his partibus quam in Gallia, Hispania et Italia religiosi sacerdotes, praesertim Mendicantes, vocanlurpa*tres,* coquod in plebem cl pauperes quoslibet paternum allectum et officia præstenl; quod nomen ideo est magis benevolenti® el charitatis quam honoris, qualo est nomon *dominus* quo cætcri religiosi et sæcularcs vocantur.

Q. 186. a. G. o. — *Dico* Status religiosus consistit in immobili vilæ conditione ah Ecclesia approbata, in qua homines per tria vota paupertatis, contiocntiæ et obedieutiæ elcertam regulam tendunt ad perfectionem.

Explicatur ct probatur. Dicitur *^immobilis vi'a> conditio :* quia, ut diximus, status exigit firmitatem perpetuam : unde qui observaret paupertatem, castitatem cl obedientiam absque volo, non esset religiosus, nec in statu religioso, quia haberet libertatem resiliendi.

Dicitur 2 , *ab Ecclesia approbata* , propter plurcs rationes. 1° Quia status religiosus est status spiritualis et supernaturalis, distinctus a communi statu Christianorum, proindeque descendens a Christo, mediante Ecclesia : atqui sine approbatione Ecclesiæ non foret status spiritualis, distinctus a communi statu Christianorum, sed omnes forent laici, potestati sæculari subjecti, nisi (pii essent cx illis clericis; sed id non habereni vi status, sed vi ordinis. Ergo.

2 Religiosus tenetur obedire superiori, non solum ratione voti, sed etiam, supposito voto et traditione sui, ratione jurisdictionis spiritualis quam superior habet in illuni. sicut episcopus habet in suos (liocesanos : unde religiosus inabediens peccat duplici peccato, scilicet, peccato sacrilegii ratione voti, cl peccato injusiili® ration» jurisdictionis in superiore quam violat : ; tqui talis jurisdictio spiritualis haberi non potest nisi interveniat auctoritas Ecclesiæ

Si dicas : Possum me altori subjicere, eligendo illum in superiorem cique vovendo paupertatem, continentiam el obedientiam : atqui istehabebil jurisdictionem spiritualem in me. Ergo.

R. N. min. Xon enim habebit aliam potestatem in te quam cam quam tu illi dares : non polesautem illi dare in te jurisdictionem spiritualem, cum eam in tenon habeas; nemo enim in se habet jurisdictionem qua se cogere possit sibique præcepti obligationem imponere; nemo autem dat quod non habet : unde illa potestas erit tantum natma'is scu moralis, tenclierisque solum illi obedire ratione voti, sicut si vovisses parere ejus consiliis. Adde quod sic non esses in s'atu spirituali, sed maneres laicus.

3 Sine illa approbatione Ecclesiæ, religio non haberet stabilitatem, posset enim facile dissolvi secundum hominum instabilitatem; neque haberet securitatem, possent enim errores in statutis irrepere, sicut contigit in regione Waldensiuni.

4° Denique ad statum religionis requiritur non solum promis.rio ex f»arlc vovenlis,sed totalis ejus traditio in cultum divinium, atque hujus traditionis acceptatio nomine Dei ; non est autem qui nomine Dei possit acceptaro nisi Ecclesia, aut is cui Ecclesia committit.

Porro per approbationem Ecclesiæ, intellige nunc approbationem summi pontificis. Quamvis enim olim plurcs religiones, ut SS. Antonii, Basilii, Amrustinict Rencdicli non fuerint approbato immediate a Romanis pontificibus, sed adm ssæ,seu usu recepta* ab episcopis quibus tum sbberant, non contradicente Romano pontifice; nunc tamen a tempore concilii Lateranensis sub Innoccnlio III, hanc approbationem sibi reservarunt Romani pontifices. Sic enim in concilio quod refertur cap. V». *nimia,* lib. 3, lit. 30 dc Religiosis domibus, Icgiiur: « Ve » nimia religionum diversitas gravem ir » Ecclesiam Dei confusionem inducat, tir» miter prohibemus ne quis de c.etcro no» vamreligionem inveniat, » scib. cl abequo approbatione summi pontificis, ut habetur

pi rubrica ct patet, siquidem postea plures idhuc religiones ercctæ sunt cum approbatione summi pontificis. Idem statuitur in conci'io Lugdunensi sub Gregorio X.

nine sequitur quod professio in religione non approbata sit invalida, cl quod profitons probabilius non teneatur ad vota; tum quia Ecclesia non acceptat hanc professionem quoad illa; tum quia profitons non intendit vovere nisi in religione, ut sic vovendo liat religiosus, quod cumin eo sit deceptus, non videtur teneri ; imo id videtur certum quoad vota paupertatis el obedientiæ, quia cum possit hanc religionem deserere utpole nullam, non habet superiorem a quo dependeat in vuto paupertatis el obedientiæ.

Secus dicendum dc quibusdam piis institutis quæ longo usu censentur ab Ecclesia approbata, non ul religiones, sed ut pia instituta ; corum enim professio habet vim votorum simplicium, a quibus proinde profilentes non possunt eximi si ne dispensatione episcopi, qui illos ex causa potest absolvere avolo paupertatis et obcdienlia', non lamen a volo castitatis perpetuæ, quod reservatur papæ.

Dicitur 3°, *per tria vota paupertatis, continentiœ cl obcdienlia',* utpole quæ sunt essentialia religioni , ul probabimus art. seq. Dixi, *per tria vola* simpliciter et non solennia; quia licet jure antiquo requireretur ad statum religiosum quod tria vota essent solemnia , id est, quod esset totalis et perpetua traditio cx parte voventis, cl similiter perpetua acceptatio ex parte superioris seu religionis; jure tamen novo sufficiunt vola simplicia. Declaravit enim Gregorius XIII, bulla *Ascendente Domino,* vola emissa a scholaribus Societatis Jesu post biennium probationis, esse simplicia (quia acceptatio cx parte Societatis non est absoluta cl perpetua, sed potest professum dimittere), et lamen cos esse vere religiosos.

Dicitur 4°, *el cerlam regulam* . quia , licet per se loquendo sufficiat ad statum religiosum ea regula quæ divinis mandatis el praedictis Iribus votis continetur, siquidem hæc sufficiunt ut ducant ad perfectionem ; quia lamen Ecclesia non consuevit approbare aliquem elatum (anquam religiosum absque aliqua particulari regula, ideo requiritur-, si non per se, saltem per accidens clcx institutione Ecclesiæ.

Q. 484. a. 5. nd 2. et q. 186. n. 2. ad I, — Dicitur 5 , *tendunt ad perfectionem,* quia, licet, ut diximus, religio sit status perfectionis, qui tamen illum assumunt non profitentur se esse perfectos, sed tendere ad perfectionem ; sicut discipuli frequentando scholas non profitentur se doctos, sed tendere ad doctrinam : unde non transgreditur suam professionem rcliogiosusquinot est perfectus, sed solum si contemnat tendere ad perfectionem , seu ah intentione perfectionis animam revocat, ut si apud se statuat manere in statu mediocritatis in quo est, aut dicat : Nolo ad perfectionem tendere; vel etiam si sola observatione praeceptorum obligantium sub mortali contentus, proponat transgredi ea qu® obligant ad veniale tantum, aut ad solam pœnam.

Petes utrum quilibet religiosus teneatur ad omnia consilia?

Q. 186. a. 4. *o.—II. negative;* quia nemo tenetur ad opera supercrogationis nisi cx propria electione, aut nisi in casu necessitatis; sed tunc non forent mera consilia,sed præcepla : atqui quilibet religiosus non se obligat per suam professionem ad omnia consilia,sedad aliqua determinata secundum suam regulam : ergo. *Confirmatur.* Quilibet religiosus potest pervenire ad perfectionem charitatis per observantiam regularem sui instituti, siquidem sil ab Ecclesiaapprobatum ut sufficiens ad hunc fincin : atqui nullum csl institutum quod omnium consiliorum observationem praecipiat : ergo. Peccaret tamen graviter qui ea consilia contemneret.

ARTICULUS III.

Utrum tria vota paupertatis, continentia et obedientiœ sint essentialia statui religioso?

Q. 186. a. 3. 4. 5, ct 7. o. — *Dico.* Tria vola paupertatis, continenti® ct obcdienlia? sunt essentialia statui religioso.

Ibid. a. 7. o. — *Prob.* Status religioso.' potest considerari tripliciter : 1° secundum quod est exercitium tendendi ad perfectionem charitatis; 2" secundum quod est portus cl statio quædam, quiclans animum a sollicitudinibus sæcularibus ; 3" sccuiidmu quod est perfectissimum sacrificium, scilicet, holocaustum per quod aliquis totaliter se ct sua oflerl Deo ; atqui status religiosus,

KVnndum hartc triplicem considerationem, exigit essentialiter tria vota assignata : ergo.

/'roL *prima pars min.* Ad exercitium perfectionis requiritur quod aliquis a se removeat illa per quæ possit impediri nc totaliter ejus affectus tendat in Deum , in quo consistit perfectio charitatis : atqui hujusmodi sunl tria : primum, cupiditas exteriorum bonorum, quæ tollitur per votum paupertatis; secundum, concupiscentia sensibilium delectationum, inter quas præcellunt delectationes venereæ quæ excluduntur per votum castitatis; tertium, inordinatio voluntatis humanæ,quæ excluditur per votum obedientiæ. Ergo. Hæc autem tria impedimenta designavit S. Joan. 1 Episl. cap. 2, his verbis : *Omne quod est* in *mundo, concupiscentia carnis est, cl concupiscentia oculorum, cl superbia vilæ.*

Prob. secunda pars inin. Sollicitudinis saecularis inquietudo præcipue ingeritur homini circa tria : 1° circa dispensationem rerum exteriorum, et hæc sollicitudo per votum paupertatis homini aufertur ; 2° circa gubernationem uxorum et liberorum, qua> amputatur per votum continentiæ ; 3° circa dispensationem propriorum actuum, quæ tollitur per votum obedientiæ, quo aliquis scallcrius dispositioni committit. Ergo.

Prob. tertia pars min. Holocaustum est cum aliquis lotum quod habet offert Deo: atqui homo habet triplex bonum. 1° Habet bonum rerum exteriorum, quas totaliter offert Deo per votum voluntaria paupertatis. 2' Habet bonum corporis, quod præcipue offert Deo per votum continentiæ, quo abrenuntiat maximisdclcctalionihus. 3› Est bonum quod totaliter offert Deo per votum obedientiæ, quatenus per illud offert Deo propriam voluntatem ; per voluntatem enim homo utitur omnibus potentiis et habilibus imæ. Ergo.

Hinc cap. *Cum ad Monasterium*, tit. dc statu Monach. Innocent. III dicit : « Abdi» catio proprietatis, sicut ct custodia casli› talis, adeo est annexa regulamonachal!, ₫ ut contra eam nec summus pontifex pos» sil licentiam indulgerc. »

Dices 1° Status episcoporum csl perfectior quam status religionis : atqui episcopi jossur·· habere proprium : ergo ct religiosi.

adi. — Λ. *N. conscq.* Disparilas est, quod status episcopalis non ordinatur ad perfectionem acquirendam, sed polias ul ex perfectione quam quis habet alios gubernet, non solum ministrando spiritualia, sed etiam temporalia ; quod pertinet ad vitam activam , in qua mulla operanda occurrunt inslrumentalitcr per divitias : ct ideo ab episcopis, qui profitentur gubernationem gregis Christi, non exigitur ut proprio careant, sicut a religiosis qui profitentur disciplinam perfectionis acquirendæ.

Dices 2' Divitiæ sunt utiliores ad perfectionem acquirendam quam paupertas. Ergo. *Prob. ant.* Proverb. 14 dicitur : *Corona sapicnlum divilia eorum;* cl Eccli. 7 : *Utilior csl sapientia cum divitiis* Ergo.

II. N. ani. Ad primam probat. Divitis dicuntur corona, id est, ornamentum ct decus sapicnlum ; tum quia capientes hene illis utendo sibi decus parant ; turn quia divitiæ apud vulgus auctoritatem conciliant. *Ad secundam probat,* sensus csl, quod sapientia cum divitiis sit utilior quam divitis sine sapientia , quatenus sapiens bene utendo divitiis, maxime utilis est proximo per liberalilalcm cl misericordiam.

Dices 3° Primum perfectionis exemplar nobis in Abraham ostenditur, cui Dominus dixit Genes. 17 : *Ambula coram* me, *cl cstopcrfcctus :nlqui* Abraham habuit divitias ct uxores : ergo ad perfectionem religionis non requiritur paupertas et continentia.

II». *a. h.* ad 2. — *R. N. conscq.* Quia, ut dixit S. Aug. dc Bono conjugali, *Abraham castus sine conjugio esse potuit, sed non oportuit.* Quod ergo antiqui Patres perfectionem animæ cum divitiis ct matrimonio habuerint, hoc pertinet ad magnitudenem virtutis el perfectionis acquisitam. Et ideo infirmiores non debent præsurnereso tanlæ esse virtutis, ut cum divitiis ct matrimonio possint ad perfectionem pervenire : sicut ncc aliquis præsumil hostes inermis invadere, quia Sarnson cum maxilla asini multos hostium peremit.

Petes quodnam sil inter isla tria vola potissimum ?

Ibid. a. 8. o. — *R.* osse votum ohedientiæ. 1° Quia per illud aliquid majus Deo offertur quam per reliqua; per votum enim paupertatis offeruntur Deo bona fortune; per votum continentiæ , corpus; per votum autem obedientiæ, ipse animus seu propria voluntas, quæ est quid majus bonis fortuna ct corpore. 2° Quia votum obedientiæ conti-

net sub se alia duo vota, sod non com erlilur. Quamvis enim religiosus teneatur ex volo servare continentiam et paupertatem, tamen hæc etiam sub obedienlia cadunt, cl in nostro Prædkalorum ordinepromittilur tantum explici teobedientia. Hinc Joannes XXΠ Extra *vag.Quorumdam,* de Verborum significationibus, dici *It Magna esi paupertas, sed major conlincnlia, maxima autem obedienlia.*

ARTICULUS IV.

Ad quid teneatur religiosus vi voti paupertatis?

Dico. Paupertas religiosa, est voluntaria abdicatio, volo firmata, rerum temporalium, quantum ad dominium , proprietatem el usum juris, seu jus utendi irrevocabiliter cl indepcndenlcr a voluntate superioris, non tantum quantum ad usum facli seu simplicem usum revocabilem ct dependentem a voluntate superioris. Ita jura c. cit. *Cum ad monasterium,* ct concil. Trid. sess. 25 *de Regularibus, cap. 2,*

Raliocsl; quia ille non censetur vere pauper qui alicujus rei temporalis habet dominium ct proprietatem, qua dc illa lanquam sua possit pro nutu disponere ad quemlibet usum; neque qui habet jus'utendi irrevocabiliter cl indepcndenlcr ab alterius voluntate : secus si habeat tantum usum facti revocabilem ct dependentem ab alterius voluntate : sic servi qui nihil habent proprii etsunt vere pauperes, habent nihilominus usum facti vestium cl ciborum quæ illis a dominis conceduntur.

Dixi, *rerum temporalium',* quia rerum spiritualium religiosus habet dominium : unde potest sine consensu prælati pro amico orarc,prædicarc, missas celebrare, si tamen habeat liberas intentiones, etiamsi amicus recipiat stipendium; similiter potest sine consensu prælati dare reliquias sanctorum , agnus-Dei et similia, quæ pretio temporali non æslimanlur, non tamen imagines, scapularia, numismata, rosaria ; hicc enim pretio temporali æslimanlur. Item est dominus sui honoris et famæ, ul docet S. Th. hic q. 18b, a. *i*, ad 4·.

Ex conclusione sequitur 1°, religiosum nulla re temporali posse uti lanquam sua , sed lanquam aliena scu monasterii, idcoquc animo debet esse dispositus ea carere ad nutum prælati ; alioquin est voti Cragus, quales sunl ii qui ea quæ habent occultam ne asuperiore auferantur.

Sequitur 2°, religiosum nullam rem temporalem sive cx bonis communibus, sive ex concessis ad usum , posse dare, vendere, mutuare, commodare seu extraneis, scu domesticis, absque licentia prælati; quia hæc sunl actus dominii aul ususfructus, cum ipse tantum habeat usum facti a prælalo dependentem ; idcoquc alienatio est nulla.

Sequitur 3°, religiosum nullum temporale posse recipere sive ab extraneis, sive a domesticis, aul acceptum relinere sine licentia prælati, cap. cit. *Ad monasterium. El paid;* quia, seclusa prælati licentia, illud haberet ut proprium.

Sequitur 4°, religiosum non posse ea qua» sibi ad usum sunl concessa, expendere in res illicitas aut vanas, ul in turpia, vestes sericas, multos canes venaticos, sumptuosa convivia, etc. Quia secundum jura, Clementina 1 de Statu monachorum, prælalus non potest illud permittere. Item eadem ratione et eodem jure non potest religiosus habere superflua in notabili quantitate, quæ mediocritatem religiosam notabiliter superet.

Observa tamen circa primam pariem Im*ius corollarii*, religiosum posse cum licentia prælati exponere ludo aliquid moderatum , juxla leges, opes ct consueliulincu sui conventus ; quia ludus non est quid illicitum : item posse, supposita eadem licentia , facere donationes *cx causis gralUudinis, conciliationis benevolentia!, ejusdemique conservationis erga ipsam religione vel conventum, aliisve causis exsili natura actum virtutis cl meriti continentibus,modeste tamen ct discrete.* Ita in terminis Irbanus VIII, in constitutione *Nuper,* per quam moderatur rigorem constitutionis *Ileligiosæ ,* Clementis VIII. De quo vide pluri in nostro tractatu de Contractibus, disseri. 2, arl. 2, §2.

Sequitur 5°, religiosum non posse, sub prætexlu quod omnia sint in religione communia , res communitatis, aut particularibus ad usum concessas, sibi appropriate; quia in hoc se gereret ul dominum ct proprietarium.

Si tamen prælalus denegaret religioso simpliciter necessaria ad victum cl amictum, non peccaret religiosus ea accipiendo,

sivcdata asæcularibus , sive ex bonis communibus monasterii, etiam sine licentia prælati; quia isle foret irrationabiliter invitus, cl religiosus uteretur jure sibi a natura concesso ad sui conservationem ; aliunde censetur consentire religio. Dixi, *simpliciter necessaria ; quia* secus dicendum lorct, si essent tantum utilia seu necessaria secundum quid et non absolute; qui sunt enim vere pauperes non raro sentire debent ct sentiunt incommoda paupertatis , deficientibus utilibus ct necessariis secundum quid. Unde non sibi abblandianlur religiosi, fingentes absolutam necessitatem , dum est tantum necessitas secundum quid, seu minor commoditas.

Sequitur G°, religiosum teneri res sibi concessas rationabili cura conservare, non destruere , aul prodige ct cum gravi negligenlia tractare ; quia cum habeat tantum usum lacti, non potest de eis disponere, nisi juxla mentem prælati ct modo religiosi paupertatis congruo.

Sequitur 7°, officiales in monasteriis non posse res suæ administration! commissas dispensare pro libitu, sed tantum juxta mentem superioris; alioquin dispensarent ul domini ab alterius voluntate independenles.

Petes 1° quæ licentia requiratur ct sufficiat ul religiosus possit licite uti rebus aliquibus, sive donando , sive recipiendo, sive aliter disponendo?

11. non requiri necessario licentiam expressam, sed sulliccre tacitam seu prob bilitcr praesumptam, ul in termin' docet S. Ih. 2,2, q. 52, a. 8, ad 1 ; quæ scilicet ex circumstantiis el signis probabiliter conjicitur cl præsumilur aclualiler adesse. Sic si ‘itconsuetude ‘n aliqua religione quædam levia recipiendi, vel expendendi sine licentia expressa superioris , indicat tacitum ejus consensum. Similiter si superior sciat quædam recipi aul expendi absque expressa ejus licentia , cl toleret cum posset facile impedire: quod addo, quia si toleraretquia non posset facile impedire, puta, propter gravia quædam inconvenientia, hæc tolerantia non indicaret tacitum ejus consensum. Item si prælalus conferat religioso officium . tacite concedit ea omnia quæ ad (lenitam ejus adminislrationem perlinent. Item si permittat alicui emere vel recipere ea quibus scit ipsum non indigere ad nroprium usum , ul sunl imagines, n *ia* , scapularia, etc., lacile permittit ut aliis donet. liem religiosus absens, puta studens, aut itinerans, merito praesumit consensum prælati ad expensas ct donationes quales facere solent religiosi ejusdem ordinis et conditiones.

Dixi, *licentia quæ ex circumstantiis et signis probabiliter conjicitur ct praesumi· luf aclualiler adesse,* non vero quæ præsumilur danda si peteretur; quia ad legitimum usum præsentern requiritur licentia præsens, non futura: cum autem in casu non ponatur conditio, scilicet petitio, cx qua sequeretur licentia, non est de facto licentia , sed tantum foret si pclerelur. Sicut ergo ex hoc quod scias legislatorem dispensaturum si peteres dispensationem , non ideo es vere dispensatus: ita ex hoc quod scias superiorem concessurum licentiam si peteres , non es ideo licenliatus. Requiritur ergo non solum ul concederet præcise si peteres, sed etiam ul, attenta ejus habituali dispositione, censeatur de facto concedere, neque velle ul in his circumstantiis expresse petas. Sicut, ul vinculum legis cesset per epiikiam, requiritur ul de facto mens legislatoris sit ul non tenearis in hoc casu agere secundum verba legis, neque petere dispensationem.

Non potest autem præsumi hæc præsens habitua1’ dispositio ct inde consensus actualis tacitus superioris, etsi petitus concederetur in omni casu cl in rebus gravioribus; quia inde evanesceret religiosa paupertas et obedienlia regularis, sequerenturque graves abusus, cum inde inferiores semper pro libitu agerent, sibi persuadendo rem esse justam cl concedendam licentiam si peterent. Si sit ergo superior qualis debet esse, debet censeri in gravioribus invitus, non solum quoad modum, sed etiam quoad substantiam , cl velle ul petatur expresse licentia. In rebus tamen levioribus el ordinariis, potest præsumi consensus præsens tacitus, non solum cx circumstantiis el signis, de quibus paulo ante, ul cx consuetudine , cx silentio prælati, etc., sed etiam cx aliis, ut si superior sit facilis ad concedendum , si inferior sil vel s >ucx , vel dc religione bene meritus, vei superiori gratus et amicus; item si superior sii absens el urgeat justa ratio agendi. Item facilius praesumitur in rebus acceptis quam in rebus

datis, facilius hi da lis in commodum communitati» quam particularis. Ex his cl similibus indiciis praesumi potest, non solum quod si pcierclur liccnlia, facile concederetur, sed eliam quod sil talis praesens dispositio superioris , quod censeatur nunc tacite consentire, aut saltem quod non velit inferiorem gravi obligatione teneri ad petendam expresse licentiam, sicque quod non sil invitus, saltem quoad substantiam : quod si sil invitus quoad modum, erit peccatum veniale, sed non contra votum paupertatis: sicut in furto, si sciam dominum parvi æstimare, autin me ita esse affectum, ut si rem peterem libentissime mihi concederet, jurepræsumo ipsum non esse invitum quoad substantiam, nec velle me gravi obligatione teneri. Conformitcr ad hæc intelligcnda sunt quæ olim dixi in tractatu deComTaClibus, dissert. 2, art. *2, § 2, de præsumpta licentia, seu* consensu tacito.

Petes 2° quanta materia requiratur ad peccatum mortale in transgressione voti paupertatis?

R. tantam requiri quanta requiritur in furto. Plures dicunt, quanta requiritur in furto filiorumfamilias : in furto autem filiorumfamilias, ad peccatum mortale requiritur major quantitas, cl salis probabiliter, duplo major quam in furiis extraneor m, ut expendimus in tract, de Jure el Justitia, disseri. 11, art. 5.

Verum puto hic esse distinguendum : si agatur dc rebus usu consumptibilibus, ul sunt omnia esculenta ctpoculenla, existimo de iis loquendum esse ac dc furiis filiorumfamilias in eadem materia ; quia in his praelati, sicut parentes, quorum loco succedunt , non censentur regulariter inviti quoad substantiam, sed quoad modum tantum.

Si autem agalurde rebus permanentibus, ut sunt pecuniæ, supcllectilia ct similia, res mihi videtur dubia. Equidem cx una parte religiosi sunt in monasterio sicut filiifamilias, imo sunt parles et membra communitatis ad quam perlinent ista bona; quapropter probabile est prælalos in furtis non esse magis invitos respectu illorum quam parentes respectu filiorum.

Ex altera parte propior votum paupertatis, nunquam erunt illorum bonorum domini , sicut filiifamilias bonorum paternorum; etsi in illorum furiis tanta requireretur quantitas quanta requiritur in furtis liorumfamilias, cum plures esse soleant in monasteriis, gravi bonorum communium dissipationi janua aperiretur. Quibus df causis est etiam probabile prælatum non esse minus invitum respectu illorum quam respectu extraneorum, nisi forte ex indiciis conjiciatur aliam esse superioris mentem.

Adverte tamen, majorem quantitatem requiri ad peccatum morlale in iis quæab extraneis recipiuntur quam quæ a monasterio surripiuntur ; minorem c conlra requiri in iis quæ dantur extraneis quam in iis quæ suis aul confratrum usibus applicat religiosus; item minorem si detur cx bonii communibus quam si ex proprio peculio; quia ubi major vel minor fit injuria monasterio, censetur prælalus magis vel minus invitus.

Ex his inferes 1° quod, licet usum ad tempus alicujus rei non consumplibilis ipso usu, v. g. libri, sibi sine licentia usurpare , vel alteri sive domestico sive extraneo concedere seu commodare, repugnet volo paupertatis , excusetur tamen a peccato mortali ob levitatem materia*, nisi notabiliter ipso usu atteratur, quia simplex ususad tempus, v. g. libri, non tanti æslimalurut sit materia peccati mortalis.

Inferes 2° quod , licet commutatio silaetus dominii, cl ideo, si sil res gravis momenti, sit peccatum morlale; rerum tamen communium, ut libri, cultri, vestis, etc. regulariter sit peccatum veniale: quia si fiat, ut supponitur, cum æquali, aut fere æquali, non videtur materia sufficiens ad peccatum morlale, cum inde non gravetur notabiliter monasterium, cl praelatus non censeatur graviter invitus saltem quoad substantiam , licet sit forte quoad modum.

Petes 3° utrum peccet religiosus qui pecunias ex sensu vitalitio, aut aliunde cum licentia acceptat, relinet sine licentia in cella vel alibi, et non in communi deposito, seu apud depositarium communem ?

R. 1° Si retineat animo colandi superiori aut expendendi sine ejus licentia, peccat mortaliter cx genere conlra votum paupertatis , quia intendit dominium aut usiaiindependentem.

2° Si retineat non animo celandi aut expendendi sine licentia superioris, non peccat mortaliter stando in natura voti pauper

talis) quia ex illa simplici retentione , sine animo celandi aulexpendendi sine liccnlia, non habet nec intendit ullum dominium aul usum independentem. Neque refert si dicas quod possideat illas pecunias sine licentia; non enim possidet ulsuas , sed ul alienas : unde non csl vera et stricta possessio quæ jus supponat aut conferat, sed simplex detentio, qualis foret retentio depositi,cujus dominium ct administrationem relinet deponens; hæc autem retentio seu possessio non repugnat voto paupertatis , ct sino illius violatione potest haberi a religioso, eliam non petila licentia.

3° Si sit præceptum non relinendi apud se pecunias, sed eas reponendi in deposito communi, seu apud communem depositarium , ut solet esse in omni religione bene ordinata, peccabit secundum qualitatem præcepli : mortaliter si sit præceptum rigorosum in virtute sanctæ obedienliæ ; venialiter lanium, si sil præceptum commune seu ordinatio communis, nisi forte sil aliis scandalum, aul sibi occasio proxima , ut sæpe solet esse, expendendi has pecunias sine liccnlia. Unde hæc praxis nullatenus est toleranda.

Petes 4° utrum religiosus, peccet conlra votum paupertatis si sine liccnlia prælali recipiat ab aliquo pecunias, vel alia dona, non pro se, sed ul det aliis, puta consanguineis , vel pauperibusquibus voluerit ?

R. sub distinctione. Religiosus peccat conlra votum paupertatis si donationem in causa posito absolute acceptet, ita ut non sit in potestate dantis illam revocare , el dona seu pecunias aliter quam voluerit religiosus expendere , quamvis dantis nomine distribuat ; quia sic ejus aliquod pretio æslimamabilc acquirit.

Non peccat autem conlra votum paupertatis si dominium non acceptet, sed maneat penes dantem donata revocare el in alios usus expendere; quia sic licet pecuniæ aul dona in manus religiosi tradantur, nihil tamen jutisaul dominii pretio æsliniabilis ipsi acquiritur, sed se habet ul alterius internuntium seu clccmosynarium, cui dona vel pecuniæ committuntur, ul, dantis nomine, consanguineis vel pauperibus, quos ipse religiosus elegerit, distribuat.

Petes 5° utrum religiosus pccccl, dicens aliquinesse suum, v. g. Mea cella, mea vestis» incus liber , etc.?

Bil l . t . ve

R. quod si id dicat intendens se habere dominium illius, aulusum independentem, mentiatur cl peccet peccato proprietatis contra votum paupertatis; si autem id dicat aut velit dicere esse suum quoad usum facti dependentem a superiore, non mentitur, nec peccat conlra votura paupertatis.

Petes 6 utrum liceat religioso habere peculium ?

Nomine peculii hic intelligo non solum aliquam pecuniæ summam, sed etiam pensionem annuam, seu censum vilalilium, sive parentes aut monasterium religioso concesserint, sive sibi ante professionem reservaverit, aut aliunde acquisiverit.

R. affirmative; quia peculium asuperioris voluntate dependens cl ad ejus nutum revocabile, non repugnatex nalura sua religiosa; paupertati , el talis est praxis omnium fere religionum.

Dices Concilium Trid. sess. 25, c. *2 di Regularibus,* sic statuit : α Nec deinceps linceat superioribus bona stabilia alicui rc- » gulari concedere, eliam ad usumfructum, « vel usum. » Perbona autem stabilia etiam intclliguntur census. Ergo.

R. concilium loqui dc usu bonorum stabilium civili cl indépendante atque irrevocabili ad nutum superiorum , non autem de simplici usu facti dependente et revocabili ad nutum superiorum. *Putet* cx eo quod immediate præccdit: *Nemini,* inquit, *liceat bona tanquam propria , aul etiam nomine conventus possidere vel tenere.* Nihil ergo aliud intendit concilium quam amovere a religiosis dominium el proprietatem. Idque constat cx praxi communi regularium,eliam in iis provinciis in quihusvigel religiosaTridentini observatio, ut in Hispania. Lusitania , Belgio, imo in Italia , sub oculissummorum pontificum. Unde si aliud intenderit Tridenlinuin , dicendum forci non esse in isto rigore receptum.

Petes utrum licitum sil religiosis habere bona in communi ?

R. affirmative. Id enim concessit Trid. sess. 25, c. 3, omnibus religiosis, exceptis minoribus dc Observanlia el Capucinis ; sed quia esi privilegium, ill® possunt religiones renuntiare, sicut de facto renuntiarunt domus professa? Societatis **t Carmelit® Discalceati in Hispania. Idem anloTridenlinum Sixtus IV coucesserat FE. I'rædio-

toribus, ut habetur in eorum constitutionibus dist. 2, cap. 1 ct 10.

Neque id repugnat rcligiosæ paupertati, siquidem Christus, Apostoli et primi Christiani, qui colebant perfectam paupertatem, habuerint bona in communi, ul patet Act. 2 el alibi; sicquc declaravit Joannes XXII, Extrav. *Ad conditorem*, et Extrav. *Inter nonnullos,* dc Verborum significat.

Petes 8° quid possint prælati regulares circa alienationem bonorum communium monasterii ?

Ante responsionem, nota, bona communia esse vcl immobilia, vel mobilia : mobilia sunt vel pretiosa quæ servando servari possunt, saltem ad triennium, ul sunt vela aurca vel argentea, gemmæ, etc. Quidam etiam inter hæc reponunt greges ovium aut caprarum, armenta boum cl similia : alia sunl non pretiosa, ul vinum , frumentum , oleum; item cl pecunia , si tamen r,on sit in valde notabili quantitate, juxta aliquos, aut non si» voto vcl juramento emendis immobilibus destinata, vel eliam nisi proveniat ex redemptione census. *Hoc notato, ac petitionem*

R. 1° Possunt prælati regulares, absque licentia superioris majoris el consensu conventus, alienare, sive dando, sive vendendo, sive permutando bona mobilia non pretiosa, seu etiam pretiosa quæ servando servari non possunt ad triennium, prudenter tamen el discrete, atque juxta constitutiones el consuetudinem su» ordinis vel monasterii.

Ratio est 1°, quia praelatura regularis est quoddam beneficium : beneficiarius autem etiam regularis dejuro communi potest disponere inter vivos de fructibus sui beneficii non secus ac sæcularis, ul docent Navar. Less. Sa, Layman etalii -.et colligitur aperte ex Clementina 2, *$Sed talis,* de Vila ct honest. cleric, lib. 31, lit. 1.

2° Quia prælati regulares sunt administratores absoluti bonorum communitatis, consequenter ad eos pertinet illa dispensare juxta statuta e' usus suæ religionis, cx consensu prxsupposito aut saltem debito communitatis, penes quam est dominium.

R. 2" Praelatus regularis non potest alienare immobilia cl mobilia pretiosa quæ scrvando'servari possunt saltem ad triennium , live donando, sive vendendo, sive permutando, nisi de licentia prælati superioris et consensu communitatis et in ejus utilitatem. Ita communiter auctores cl praxis.

Si petas quis sit iste prælatus superior, cujus licentia requiritur?

R. quod, secundum Extrav. *Ambition* Pauli II sit papa ; secundum vero decretum S. congregat, concilii, datum 1624, sil ipsa S. congregatio. Verum Navarrus in Manuali , cap. 27, n. 149, dicit quod hæc bulla Pauli II juxta Sylveslrum in nullo sil recopta. Verba autem Sylvestri v. *Alienatio,* q. 15, sunt: *Dequia* (bulla)dic *ut de lege moribus utentium non recepta, cl quod consuetudo valet contra illam.* Idem forte dicendum de decreto congregationis. In nnstro Prædicatoruinordine, prælatussuperi; r est generalis, cx induito LeonisX clClementis VIII, ul habetur in nostris constitution. disl. 2, c. 1, § 3, lilt. Π. Quia t men, juxla easdem constitutiones,(list, cap. 3, § 10, prior provincialis eanidf habet potestatem in sua provincia quami magister ordinis in loto ordine, inde ink Joannes de La Cruz, quod licentia pruv. cialis sufficit, additque de facto ita sen

Advertunt eliam auctores quod, qu.u> res alienanda csl modici valoris, nome; ritur licentia prælati superioris, nec ‹ sensus communitatis, ex cap. *Terrulmi, q.* 2.

Quantum ad locationem bonorum religiosorum, dixi in tract, de Contractibii , disseri. 6, a. 1, § 1, juxla Clement. *Rebus Ecclesiæ,* 1. 3, til. 4, non posse! cari nisi ad modicum tempus, quod juris interpretes intelligunt minus decennio.

ARTICULUS V.

Ad quid teneatur religiosus vi voti castitatis?

Dico. Vi voti castitatis tenetur religiosus abstinere ab omni actu venerco, tam interno, ul est turpis cogitatio, delectatio morosa, ole. quam externo, ut csl laetus, aspectus, coitus, pollutio, etc. Ila u l peccatum religiosi in materia venerea imputet semper duplicem malilian , unam conlra virtutem castitatis, aliam sacrilegii coni a religionem.

El hæc malitia sacrilegii csl mortalis quando libido csl mortalis, venialis autem si libido sit venialis ; quia circumtianlil voti castitatis non mutat obligationem juris naturalis servandi castitatem, sed solum addit circumstantiam sacrilegii, quæ sequitur naturam aclus cui conjungitur.

Porro docuimus in tract, de Temper., diss. 5, a. 2, in re venerea directe in se volita non dari levitatem materi® excusantem a mortali; bene tamen in re venerea volita tantum indirecte et in causa.

Id autem habet proprium votum solemur castitatis, quod irritet non solum sponsalia, ante ctposl ipsum contracta, ct matrimonium subsequens, sed eliam succederis non-(lumconsummatum, ul fusius diximus alibi.

Pro voto castitatis melius servando, inducta csl clausura tam religiosorum quam monialium, de qua dicemus infra.

ARTICULUS VI.

.lil *quid teneatur religiosus vi voti obedientiee ?*

Dico. Voto obedientiæ religiosus tenetur obedire præccpto legitimi superioris, in iis quæpertinent directe vel indirecte ad vitam regularem: hoc est, ad observantiam votorum, rcgulæ et constitutionum; in his rnim consistit vita regularis.

Explicatur. Dicitur, 1° *obediendi preefcplo superioris.* Pro quo observandum est, non omne praeceptum superioris obligare ad cuipam saltem mortalem, etiam in re gravi, sed tantum quando præcipicndo sic obligare inlendil, non censetur autem, cx usu reteplo in religionibus, intendere obligare ni-i præt ipiendo his aut similibus formulis utatur : *Sub formali praecepto; in virtute Spiritus sancti ; in virtute sanctas obedit n-*(ff. Si ergo hiisaut similibus terminis utalur, obligat ad mortale in materia gravi, ad uniale in materia levi, nisi transgressio fiat x perfecto contemptu, prout explicabo art. scq. Si vero his aut similibus formulis non utatur, non censetur velle obligare sub mortali, eliam in re gravi, nisi aliunde constet de ejus intentione. An autem obliget mb veniali? Puto quod sic, si revera intendat sic obligare. Alquandonam censetur id intendere? Censetur, meo saltem judicio, salvo meliori, si præcipicndo alicui particulari dicat : *Mando, præcipio tibi;* tum quia utendo his terminis non censet velle consulere aul suadere, sed aliquo modo præcipcrc cl obligare; tum quia ipsa ratio disciplinæ regularis exigit ul inferior obtemperet, etiamsi extremum praeceptum illi non imponatur. Si autem sit mandatum commune loti communitati, non censetur velle obligare sub culpa , sed sub pœna tantum el correctione regulari, quornodo ipsæ rcgulæ obligant.

Dicitur, *2· obediendipratccpio superioris legitimi;* ut distinguatur a voto quod quis faceret obediendi alicui particulari,putaconfessario qui non esset superior, nec haberet jurisdictionem sicut habet superior in religione, ex constitutionibus ecclesiasticis, el ex ipsa proli tentis traditione et acceptatione. Unde, juxta probabilem plurium sententiam, inobedienlia in religioso continetduplicem malitiam, scilicet, inobedientiæ superiori legitimo cl sacrilegii ratione voti; votum autem obediendi addit noram obligationem illi quam quisque habet obediendi suo legitimo superiori, sicul si servus aul filiusfamilias voveret obedire domino aul patri, inobediendo duplex peccatum committeret, unum inobedientiæ, aliud sacrilegii-

Dicilur 3°, tn *his quæ pertinent ad observantiam votorum, regulae cl constitutionum.* Tum quia religiosus per votum non inlendil se obligare ad vivendum ct obediendum, nisi secundum proprium insit tutum, *ul per se patet* cl docet S. Thorn Tuodlib. 10, a. 10 in 1, arg. s. c. Tum qt u obedicnlia, ut dicit idem S.Doctor ibid, o non sc extendit ultra potestatem et jus pr illationis, quæsecundum regulam limitatur; ct ideo concludit ibidem , quou « Li ali ia « sunl quæ nullatenus (scilicet neque dii >···· « te, neque indirecte, ul mox explicabo) ad w regulam reducantur, videtur esse verior » opinio, quod obedire in hujusmodi non sil » dc necessitate obedientiæ, sed de perfec- » tionc, ut dicit S. Bernardus, lib. 1 de » Præccpto eldispensatione. » Verba autem S. Bernardi sunt : « Prælati jussio vcl pro- » hibilio non prælereal terminos professio- » uis; nec ultra extendi potest, nec contrahi u citra. Nihil me prælatus prohibeat horum » quæ promisi, nec plus exigat quam pro- » misi : vola mea nec augeat sine mea voluntale, nec minuat sine certa necessitate. »

Hinc sequitur Iu quod, cum non sit una omnium religionum regula , non sit una omnium religiosorum obedicnlia; sed ./ii plus, alii minus, secundum divcrsilat u» regularum, toucanlur obedire.

Sequitur 2· quod, si prælatus præctpiat

aliquid contra regulam, v. g. manducare carnes, inferior non teneatur obedire, nisi praelatus possit dispensare ct adsit justa causa dispensandi ; tunc enim inferior tenelur obedire. .1 *fortiori* non tenetur obedire si superior praecipiat rem illicitam : in dubio tamen an ros sit illicita, debet deponere dubium cl obedire, ul fusius probo in tract, de Act. hum. dissert. 5, post art. 2. Neque lenelur obedire si superior præcipiat supra regulam, ul ire ad infidèles cum manifesto pcriculo mortis aut servitutis, diu jejunare aul abstinere a carnibus, ct similia, quando non habentur in regula ; nisi forlc injungantur in justam punitionem criminis, vel propter aliquam necessitatem publicam, sicut Ecclesia quandoque praecipit fidelibus. Neque tandem tenelur obedire si superior præcipiat indifferentia ct impertinentia ad regulam. Posse autem præcipcrc actus mere internos, dixi dum dc Legibus.

In 2. dist. ult. a. 3. — Dicitur 4°, *in his quæ perlinent directe vel indirecte ad regulam.* Directe pertinent ad regulam quæ in ea expresse continentur, ut abstinere a carnibus, servare silentium , etc. Indirecte perlinent quæ, licet in ea expresse non contineantur, sunt tamen necessaria vel valde utilia ad ejus observationem, ut sunt mutua obsequia sine quibus status religionis servari non possest, pœnæ transgressionum , quædam statuta regularilati servandæ vel restauranda?opportuna; quia qui promittit explicite obedire quoad ea quæ continentur expresse in regula, censetur promittere explicite obedire etiam quoad ea quæ regulæ observationi sunt necessaria aul valde utilia. Hac ratione Ecclesia in concilio Trid. cl in variis summorum pontificum constitutionibus, praecepit clausuram monialibus, licet non contineretur expresse in carum regula, nec unquam in earum monasteriis fuisset observata , quia judicavit eam servandæ castitatis voto necessariam.

ARTICULUS VII.

An el *quando peccet religiosus transgrediens regulam ?*

Nomine regulæ hic inleUigimus eliam constitutiones regulæ superadditas.

Q. 186. a. 9. o. — *Dico.* Religiosus transgrediens regulam, non semper peccat mortaliter ; sed peccat aliquando mortaliter, aliquando vonialitcr, aliquando non peccat, secundum scilicet quod quæ continentur in regula, vel sunt præcepta obligantia su'. mùrlali, vel obligantia sub veniali, v-| consilia seu monila non obligantia sub aliqua culpa.

Ibid. — *Prob·* Qui profitetur religionem, non vovet servare omnia et singula quæ in regula continentur, sed VO'ict regularem vitam juxta praescriptum regulæ : atqui regula non praescribit omnia sub peccato mortali, sed quædam tantum sub mortali, ut ea praesertim quæ spectant tria vola, in quibus primario cl essentialiter consistit vita regularis; quædam sub veniali, ut sum exteriores observantiæ quæ conducunt ad observantiam volorum ; quædamut consilia el monila tantum. Ergo. *Prob.maj,* Triplici modo lit professio religiosa : quidam profitentur seu vovent senarc regulam ; quidam cautius profitentur vivere secundum regulam ; qnidam adhuc cautius profitentur obedire secundum regulam , ul in meo Praedicatorum ordine. De his qui secund et tertio modo profitentur, *patet* quod noi. voveant servare omnia ct singula quæ in regula continentur, sed vitam regularem eo modo quo praescribit regula. De his autem qui vovent simpliciter servare regulam, ut sunt fratres Minores, pariter definitum est in jure, c. *Exiit,* § Imprimis, de Verb, signifie, in 6, et Clementina 1, *§ Cum igitur* eod. lit. quod non omnis illius transgressio sit culpa mortalis; sed vel mortalis, wl venialis, ve) eliam nulla, secundani quod contenta in regula vel sunt præcepta rigorosc obligantia sub mortali, vel communia statuta obligantia sub veniali, vel tantum consilia aul monita sub nulla culpa obligantia. Ergo.

Ibid, in u. s. c. — Insuper, cum mullacl minima contineantur in rcgulis religionum, si religiosi tenerentur sub mortali ad omnia et singula quæ in his continentur, religio foret jugum intolerabile, ct status religionis, qui debet esse securior quam status sæcularis, foret isto periculosior ct periculosissimus.

Dico 2° In ordino FF. Praedicatorum, regula et constitutiones, exceptis votis et præceptis, non obligant ad culpam eliam venialem; ila ut carum transgressio, exceptis duobus praedictis , non sit culpa nequidem venialis ex genere suo, seu ex parle

tamen esse culpa ex parte

Conclusio constat cx prologo constitutionum præfali ordinis § 4 his verbis : « Ut j igitur unitati cl paci totius ordinis pro- « videamus, volumus cl declaramus ut re- » gula nostra cl constitutiones nostræ non d obligent nos ad culpam, nisi propter «praeceptum vel contemptum.... Præcep— « turn autem in regula nullum (nisi quando «de natura sua ct ratione trium votorum, «vel divinæ aul ccclcsiaslicæ legis) conli- » neri volumus ct declaramus : ct idem in p constitutionibus, nisi ubi ponitur senlcn- » lia excommunicationis, aul formaliler « cxprimilnr per verbum *Proecipimus in* « *virtute sanclœ obcdicnliœ.* El hoc idem in «ordinationibus et prælatorum verbis cl « litteris inlelligi volumus. »

Idem dic de quacumque alia religione habente simile statutum, ul csl Societas Jesu, leste Sanchez ct Palaus, ordo Minimorum, teste Passarei, ct forte alii quidam ordines.

Neque obstat quod in regula S. Augustini, quam profitetur ordo Prædicatorum, dicatur : *Hæc sunt quæ ut observetis præeipimus.* Quia verbum *preeeipimus* non sumitur hic stricte pro præccpto rigoroso, sed late pro monitione, ordinatione, statuto, etc. Idque indicant multitudo cl parvitas rerum quæ in ea regula continentur. Quod si contendas hoc verbum rigorose accipi : *R.* hanc regulam sub isto rigore non esse in ordine Prædicatorum receptam, sed ea tantum conditione ut non obligaret ad culpam , nisi in casibus in constitutione expressis, *ul palcl* cx prologo citato.

Neque eliam obstat quod in constitutionibus ejusdem ordinis habeantur specialia capitula, de levi,gravi, graviori,gravissima culpa; cl in capitulis dc levi cl gravi culpa, multa levia contineantur, quæ non essent culpa' nisi essent prohibita per constitutiones : non obstat, inquam, quia ut advertit Cajelanus hic, hæc constitutio in prologo, quæ eximit transgressores a culpa, edita fuit in secundo capitulo generalissimo, anno 1251 , post jam oditas constitutiones, cl ideo remanserunt ista capitula sub nominibus levis aut gravis culpæ. Insuper in eodem prologo § 6 legitur : «Statuimus «etiam quod tam in constitutionibus quam «extra, quidquid non secundum se mor- » (ale mandatur sub quarumque poena, nisi «excommunicationis, ad solam pœnam n obliget, non obstante quod in capitulo » dc graviori culpa dicitur, *ut qui membrum* » *diaboli culpam perpetrando non erubuit* » *fieri,* n Ex quo evidenter *palet* quod in illis capitulis nomen *culpæ* sumatur large pro quacumque transgressione.

Dixi io *hujusmodi regulam et constitutiones obligare ad pœnam :* intellige obligationem ad pœnam sub culpa ; quia hoc ipso quo decernunt sc non obligare ad culpam , sed ad pœnam, excipiunt transgressionem pœnæ subeundae ab ipso generali statuto non obligandi ad culpam.

Uirum vero religiosus teneatur sub culpx pœnam a lege laxatam sponte et ex se su hire absque mandato, seu saltem declaratione prælati? Affirmat Passerions. Al quo fundamento non video : sufficienter enim habetur obligatio sub culpa subeundi pœnam , quando aderit mandatum, seu saltem declaratio superioris eam esse subeundam.

Insuper sententia Passerini videretur aperte pugnare contra juscl usum.

Contra jus : quia in eodem prologo, eodem § 4, sic habetur : « Pœnis tamen abii solutionis ab officio, privationis vocis ac- » tivæ, vel passiva», gravioris culpæ ct aliis «majoribus (qnanlumcumque, tam in » constitutionibus quam extra, ipso facto » sint incurrenda»), nisi sil pœna excom- » municationis latae sententiae, nullus sit » subjectus, nisi superveniat declaratio præ- » lati in particulari respectu hujus, quan- » tumcumquc eliam notorium facti vel » juris, aul ulriusque interveniat, r

Contra usum : quia inauditum puto , in ordineS. Dominici, quod religiosus qui v. g. septies silentium fregerit inter duo capitula, sponte el ex se, absque mandato aut saltem declaratione prælati, in uno prandio sedeat in terra , ut statuitur in dictis constitutionibus, dist. 1, c. 12, §2; ct plura alia similia.

Q. d8G. a. 9. ad 1. — Dixi 2°, *transgressionem regulæ et constitutionum hujusmodi non esse culpam cx parte operis, posse tamen esse culpam exparte operantis :* el lioc triplici modo, inquit S. Th. scilicet ex ncgligcnlia, libidine ct contemptu. *Explicatur.*

Exnegliqentia, cum quis absque ratio-

nabili causa seu fine honesto, movetur ad non implendum statutum ; censetur enim negligi statutum seu lex, quando sine rationabili causa non servatur; agere autem etiam in indifferentibus absque rationabili causa, est peccatum veniale.

Quod si cx honesto fine et rationabili causa rcgulam transgreditur, non solum non peccat, sed facit actum virtutis; virtus enim est agere ex motivo honesto indifferentia , qualis est in casu transgressio legis quoad substantiam, vi decreti non obligantis ad culpam.

Sed statim insurgit difficultas, quomodo obligatur ad pœnam ille qui non solum non peccat, sed facit actum virtutis ; pœna enim debetur nisi culpæ.

R. pœnam hic non sumi specialiter pro vindicia peccati, sed communiter pro pœnalilate, ad quam quis sponte ex pacto se obligavit : quod potest contingere etiamsi actus aut omissio ex qua contrahitur hæc obligatio sit virtuoso : sic v. g. in contractu in quo maneat libertas a culpa aliquid agendi vel non agendi, cum pacto tamen ul qui omittit solvat tantum; si omissio fiat cx motivo honesto, erit virluosa, et tamen omittens tenebitur solvere summam conventam. Similiter inter religionem et religiosum initur contractus servandi rcgulam,sic tamen ut qui non servat sit libera culpa, sed teneatur subire talem pœnam : unde qui omittit servare regulam ex fine honesto, v. g. qui frangit silentium ut consoletur amicum affiictum, virtuose agit, ct tamen tenetur subire pœnam conventam, nisi forte sit talis causa, ut merito præsumatur in ea superior dispensare in lege, aut per epiikiam intelligatur in hoc casu rcgulam non obligare.

Ex libidine. Libido scu cupiditas est inordinata voluntas qua aliquid concupiscitur plusquam dicta recta ratio, est cx genere suo peccatum veniale : unde rcligiosusqui, v. *g. cx* sensualitate scu nimia cupiditate cibi, violaret jejunium regulare, aut ex nimia curiositate scu loquacitate frangeret silentium, peccaret venialiter.

Ibid, ad 3. — *Ex contemptu.* Tunc aliquis trangrcditui regulam ex contemptu, quando voluntas ejus renuit subjici ordinationi legis, ct cx hoc procedit ad faciendum contra illam; si enim propter aliquam cau-.:m particularem , puta, concupiscentiam v l irarn, inducitur ad aliquid tacirndurn contra statutum legis, non peccat *e.xe·····..* 'emptu, sed ex aliqua alia causa, etiamsi requcnlcr cx eadem causa , vel alia simili legem transgrediatur; frequentia tamen peccati dispositive ad contemptum inducit.

Duplex autem debet distingui conlcmp. lus, perfectus et imperfectus. PerfectusN, quando quis renuit in toto subjici superiori vel legi, ct transgressio ex tali contemptu procedens, etiam in re levi, est semper peccatum mortale; quia licet res sit levis,intentio tamen qua directe tendit contra lotam superioritatem, importat gravem injuriam. Imperfectus contemptus est, quando quis renuit subjici superiori vel legi, in aliqua re tantum , sive gravi, sive levi, paratus ipsi obedire in aliis: transgressio ex tali contemptu, si sil in re gravi,est mortalis, si inrc levi, est venialis.

Pcics i° utrum in ordine Praedicatorum præceptum non impositum sub line forma: *Pracipimus in virtute sanctœ obedienlia,* sedsub alia æquivalenti, puta, *in virtute Spiritus Sancti, sub formali præceplo, \:I* simili, obliget sub mortali ?

Λ. Ledesma el Sanchez tenere partem ?.f-firmativam; quia cum prælatus habeat jus obligandi, et præceptum nihil sit aliud quam eJus absoluta voluntas sufficicnlc-significata subdito, nihil interest quod pray Jalus ulalur hac vol ilia forma, si sufficienter suam voluntatem absolutam man:-festet.

Verum Passerions mordaciter tenet partem negativam cx illo textu prologi constitutionum ejusdem ordinis § 4 : *a* Præcep-» tum aulcm in regula nullurn... contineri » volumus ct declaramus; cl idem in con-» stitulionibus, nisi ubi ponitur sententia » excommunicationis, aut formalitcrcxpri-» rnitur per verbum *prœcipimus in virtute* » *sancta· obcdicnliiv.* El hoc idem in ordi-» nationibus cl praelatorum verbis cl litte-*n* ris intclligi volumus. » Ex quo sic arguit. 1° Lex ista non est affirmativa, sed negativa , concepta per hanc vocem , *nullum.* quæ universalissimam negationem importat et significat quod sub quacumque ah., forma verborum concepta ordinatio praelati, vel statutum, non sit rigorosum praeceptum, ncc habeat vim obligandi. 2° Illa constitutio vult quorl in ordinePrædicalorum nulla forma verborum æquivalealhuk .licet: *Pracipimus in virtute sanctœ obedientia·:* voluit enim constitutio lollere •nn*m ambiguitatem , diflicullalem et rapulum, cl quod omnino manifestum sit quando prælati præcipiunt, cl ideo non vult praelatis licere uti alia forma etiam æquivalenti.

Unde ad rationem sententiœ opposita·, negat suppositum ; quoniam in hoc ordine, voluntas prælati, ut obligans sub mortali, non potest sufficienter innotescere per alia verba, cum lex omnia alia verba reddat inscientia ad id præstandum.

Hæ rationes habent suam probabilitatem, et licet forte non plencconvincanl, juvant saltem ut prælati ad cautelam non omittant in suis praeceptis hæc verba : *In virtute sanctœ obedientiœ.*

Petes 2> utrum religiosus eodem genere peccati gravius peccet quam sæcularis ?

Ibid.a. dO. o.—*R.* peccatum religiosi esse gravius diversimode: 1" si sit contra votum el simul contra legem Dei vel Ecclesiæ, puta, si fornicetur aut furetur; tunc enim præter malitiam luxuria» aut injustitia?, includit malitiam sacrilegii; 2° ratione majoris ingratitudinis, propter majora beneficia a Deo accepta ; 3° ralione scandali, si peccatum ejus sit publicum ; quia ad vitam religiosi, ul ad exemplar virtutum respiciunt sæculares.

ibid.—Aliunde tamen peccatum religiosi est levius; quia si sit veniale, quasi absorbetur multitudine bonorum operum quæ facit ; si voro sit mortale, facilius ct citius ab eo resurgit : tum propter consuetudinem rectæ intentionis, quæ licet sit ad horam interrupta, Incilius per Dei gratiam reparatur cx restantibus reliquiis prislinæ pietatis; lum quia ad resurgendum juvatur a fratribus per salubres exhortationes ct ferventes prcccs.

DISSERTATIO II.

DE CLAUSURA TAM RELIGIOSORUM QUAM MONIALIUM.

Cum clausura , ut jam observavimus, sit inducta pro melius servandis votis, praesertim volo conlinentiæ, præcedcnti dissertationi ubi egimus devotis, dissertationem de clausura subjicio.

Spectari autem potest clausura vl quoad Mrrvssnm rn'igiosorum ct monialium monasterio,vci quoad ingressum mulierum in monasterium virorum, ctingressum virorum et mulierum in monasleriurn monia-Hum. Unde sit

ARTICULUS u

Dc clausura religiosorum quoad egressum.

Nota 1° Clausura dicilura claustro ; clausura autem el monasterium pro eodem summuntur apud canonislas ; el est locus in quo clauduntur religiosi et moniales, ad quietius Deo vacandum. Sumilur etiam pro obligatione non egrediendi c monasterio et non ingrediendi monasterium sine licentia.

Nola 2°, non esse eamdem rationem clausuræ rcspcclu egressus religiosorum e monasterio , et respectu ingressus mulierum in monasterium. Etenim respectu mulierum ingredientium, ecclesia , chorus, sacrislia, alrium seu loculorium, non sunt inlra clausuram; respectu vero religiosorum egredientium , isla loca sunt intra clausuram ; sicut enim mulier ingrediens ecclesiam, chorum, sacristiam, loculorium, non dicitur ingredi clausuram , ita religiosus vadens ad ista loca non dicitur egredi e clausura.

Nota 3°, etiam esse aliam rationem clausura» religiosorum et clausuræ monialium. In clausura religiosorum idem locus potest esse extra clausuram respectu ingredrntium, ct intra clausuram respectu egredientium , *ul palet cx præcedenti notamine;* ita ut mulieres el religiosi possint esse simul in eodem loco absque violatione clausuræ. Al vero in clausura monialium idem locus non potest esse extra clausuram respectu sæculalium ingredientium, el intra clausuram rcspcclu monialium egrediendum, sed quicumque locus ad quem accedere possunt sæculares; ut ecclesia exterior, loculorium exterius, fit extra clausuram rcspcclu monialium egrediendum; ct quicumque locus ad quem accedere possunt moniales, esi inlra clausuram respectu sæcularium ingredientium. Ita ut moniales et sæculares non possint accedere ad cumdem locum absque violatione clausuræ.

Ita eruitur ex bulla *Deo sacris* Greg. XIII, data 1572, §6 *Cœterum,* ubi sic statuitur: «Declaramus prætcrea, nullis monialibus «etiam Tertiariis, licere habere ostium per *n* quod ex monasterio inlroiri pûssû in ip-» sarum monialium ecclesiam exteriorem, » in quam saccularibus ad missas ct divina

» officia palcre sold aditus, sed omnino * muro obstruendum ; neque itidem licere n monialibus etiam Tertiariis egredi janua » monasterii, quæ est pro clausura ipsius » monasterii, etiam ad claudendum aliam » ulteriorem januam perquam patere solet » aditussæcularibus venientibus, vel ad ᴛo- u tam, vel ad crates, seu loca colloquiis » destinata, quæ vulgo *pariatoria* vocantur, » vel ad pulsandam ipsam januam clausu- » ræ : quæ loca , cum saltem pro causis » prædictis patere solent sæcularibus, extra » clausuram censeri debent, etiam tempore u quo clausa sunt. » *Ex quo inferunt* gene- raliter auctores, ea omnia loca ad quæ sæ- cularibus patet liber aditus, esse extra clau- suram respectu monialium egredieniium, ct vicissim ea omnia loca ad quæ monialibus patet liber aditus, esse intra clausuram respectu sæcularium ingrediendum : ita ut sineviolatione clausuræ, nec sæcularcsac- cedorc possint ad ea loca ad quæ accedere possunt moniales, nec moniales ad ea loca ad quæ accedunt sæculares.

Dico 1° Exitus c monasterio sine licentia superioris, non videtur prohibitus religiosis jure communi. Quamvis enim causa 19, q. 1, multis canonibus prohibeatur ex itus monachis, non tamen prohibetur ut exitus simpliciter, sed ut talis exitus, nempe ad malum finem , seu ad exercenda munia ec- clesiastica , tunc monachis interdicta. Con- cilium Tridentinum sess. 25, a. 4 *de Regu- laribus* , prohibet quidem religiosis *a suis conventibus recedere* sine licentia ; sed re- cessus importat non simplicem exitum ,scd exitum ad multam distantiam cl multum tempus. Quantum ad constitutionem Cle- mentis VU 1 dc Reformatione regularium , confirmatum ad Urbano VIII , qua exitus simplex prohibetur, videtur in multis ca- sibus non esse usu receptam.

Dico 2° Egressus e monasterio sine licen- tia, est prohibitus religiosis cx usu cl con- suetudine. *Datet* cx praxi omnium religio- num , in quibus hujusmodi egressus semper habitus fuit ul res gravis cl gravi poena mulclalus.

Dico 3·· Supposita institutione ct profes- sione vitæ cœnobilicæ, ejusmodi egressus sine licentia, non solum usu ct consuetu- dine, sed etiam jure naturali videtur pro- hibitus. Quia religio cœnobilica est coetus virorum in eodem loco sub obcdienlia su- perioris viventium : alqui juxta S. Th. hic q. 180, art. 5, ad 4, votum obcdienliæ se extendit ad dispositionem totius vitæ hu- man®, ita ut religiosus teneatur obedirt pro quocumque loco el tempore : ergo ᴛı statuscœnobitici ct votiobcdienliæ, religio- sus non potest exire c coenobio nisi sciente et consentiente superiore, alioquin exitib obcdienlia quam vovit, cum se ponat in sta- tu in quo superior non potest pro eo tem- pore illi præciperc.

Hinc inferes, egressum ejusmodi sine li- centia , etiam abstrahendo a pravis circum- stantiis, puta contemptu, malo line,scan- dalo, gravi damno, et simul præscindendo a specialibus statutis religionum, in quibas magis vel minus stricte clausura precipi- lur, esse secundum se peccatum mortale ex genero, utpote contra votum obcdienliæet ustiliam prælalo debitam. Iloc ipso enim quo religiosus vi voti obcdienliæ se obligat ad obediendum prælalo pro omni loco et tempore, simul se obligat ad non recede- dum astatu ct locoobediendi, quod facitsi e monasterio, quod est locus obcdienliæ, Γ'- cedat prælalo nesciente et non consentiente.

Fit autem veniale ex levitate materiæ, ut si egressus, seclusis malis circumstantiis, fiat dc die, ad breve tempus. Censent Dona- tus ct Passerinus duos vel tres dies esse breve tempus : si sit ad diuturnius, reputabitur egressus fugitivus. Dicitur autem religiosus fugitivus, qui ad notabile tempus exit sine licentia e monasterio, cum animo redeun- di. Apostata dicitur, qui exit sine animo redeundi, etiamsi retento habitu.

Nullum autem erit peccatumexireemo- nasterio sine licentia, imo ea denegata, si sit gravis el manifesta necessitas exeundi, quæ moram non patitur, ul ad absolven- dum moribundum ; tunc enim superiore locali irrationabiliter recusante, adest præ· sumpta licentia juriscl majorum superio- rum.

Retes ulrum egressio furtiva et nocturni sil semper peccatum mortale?

R. partem affirmativam a multis teneri, quia cx Clemente VIII est casus resonabi- lis; non reservantur autem nisi peccata mortalia.

Id tamen videtur dubium Passcrino si agatur de egressione præcisc lurliva ct noc- turna , secluso pravo line, scandalo, infamia religionis et omni alia prava circumstantia;

quia existcre per unam noctem extra mo- nasterium inscio superiore, non videtur materia gravis. Ideo autem est reservabitis, quia regulariter ex aliqua mala circumstan- tia est peccatum grave, et præsumptive est tale.

Porro egressio dicitur *furtiva,* quæ fit sine licentia superioris, etiamsi ab aliis scia- tur. Dicitur *nocturna*, quæ fit integra nocte, ct non in crepusculis ; quia dc ratione noctis est totalis absentia lucis. Addit Passerinus, quod etsi liat de nocte, sed ante totalem ct ultimam clausuram portarum (ul dum in hieme non clauduntur slalim ab initio noc- tis), et lit reditus antequam porlæ ultimo ct totaliter claudantur, non debeat censeri nocturna egressio quoad reservalionem ; quia hoc tempus est vehit complementum diei concessum exitui ad negotia ; cl ideo ta- lis brevis egressio debet reputari inter diur- nas in materia odiosa qualis est reservatio casuum.

ARTICULUS II;

De clausura religiosorum quoad ingressum.

Dico. Prohibitum est mulieribus quibus- cumque usum rationis adeptis, sub pæna excommunicationis lalæ senlenliæ papæ re- servat® , ne accedant aut præsumant ingredi monasteria religiosorum, nisi in certis ca- sibus; ipsis vero religiosis, ne illas introduc- cere admiltcrcve præsumant, sub poena privationis officiorum quæ in praesentia ob- tinent, cl inbabililatis in posterum ad illa etalia omnia, cl suspensionis a divinis ipso facto, sine alia declaratione, incurrenda.

In probationem hujus conclusionis profe- runtur bulla S. Pii V *R qularium personа- rum* , data Romæ 23 oclobris 156«, et bulla Grcgorii XIII *Ubi gratia,* data Romæ idi- lms junii 1575. Sed veritas est, quod istæ bullæ, illorum verbis præciscsistendo, non loquantur dc quibusvis mulieribus, sed de iis solum quæ sub praetextu quorumdam privilegiorum ingredi præsumunl : unde illis præcisc stando, non probatur integre conclusio.

Verum Pius V, in altera bulla, *Decet Romanum pontificem* , data Romæ 16 julii 1570 , apud Confcttium pag. mihi 147 edit. Colon, declarat mentem suam in priori bulla, luisse comprehendere non solum mu- lieres habentes seu praetendentes habere privilegia ingrediendi monasteria. sed etiam omnes et quascumque alias tam in gen-rc quam in specie. Nihil autem tale habemus ex Gregorio XIII, licet quidam dicant sic etiam explicuisse suam mentem; sed id ne- que certum csl neque authenticum. Unde solum utrique bullæ Pianæ insistemus, omissa quoad generalilatcm mulierum bul- la Gregoriana, maxime cum contineat ali- quid quod non continetur in bullis Pianis: subjicit enim excommunicationi papæ re- servat® non solum mulieres ingredientes, sed etiam prælatos ingredi facientes aul per- mittentes, quod non habent bullæ Pianæ.

Porro tota nostra conclusio in hac utra- que bulla Piana continetur : unde indiget tantum explicatione. Itaque

Dicitur 1° *mulieribus quibuscumque, id* est, *cujuscumquc status, gradus, ordinis cl conditionis, et quacumque dignitate ac praeeminentia praeditis, etiam comilissis, marchionissis, ducissis : sunt* verba bullæ. Non nominantur imperatrices et regin®, nec carum filiae: unde, ct propter maxi- mam carum dignitatem, auctores commu- nitor eas excipiunt cum suis sequacibus. Idem eisdem rationibus quidam censent dc principissis. Quantum ad fundalrices, qui- dam eas etiam excipiunt; tum eadem ra- tione, quia non nominantur; tum quia do- mum suam ingrediuntur. Alii autem non excipiunt.

Dicitur2° tutum *rationis adeptis;* quia puellae ante usum rationis, cum ad pecca- tum incitaro non valeant, quod intendit vitare summus pontifex el ideo respectu il- lorum cesset linis legis, possunt intrare Non tamen adult®, fatu®; quia licet non sint præccpli capaces, et ideo non peccent intrando, peccant tamen el pcenis subji- ciuntur qui introducunt; quia movere pos- sunt ad peccatum.

Dicitur 3" *sub pæna excommunicationis lata sententia? papa? reservata.* a qua ta- men absolvere possunt extra Italiam confcs- sarii Mendicantium , vi suorum privile- giorum.

Dicitur'·" ne *audeant vel præsumant,* id est ex malitia el certa scientia ; id enim im- portant audacia cl præsumplio. Mulier ergo qua' ignoraret, et si vincibililer, hanc pro- hibitionem , vel bona fide aut ex simplici- tate crederet id non esse malum, nec cen- suris obnoxium, etsi forle posset peccare vcnialiler, non tamen incurreret excommu-

nicationem , cnm non feratur nisi in contumaces, præsertim ista ; quia dicitur in Bulla: *Postquam harum litterarum notitiam habuerunt.* Unde raro mulieres ingredientes monasteria religiosorum, incurruntcxcommunicationcm.

Dicitur 5° *ingredi monasteria religiosorum.* Nomine monasterii intelligc tantum claustrum, dormitorium, seu domum el oflicinas interiores : sic declararunt summi pontifices, Innocentius V, Nicolaus III cl Gregorius IX , in expositione regulæ Minorum , vetantis dictum ingressum. Et in constitutionibus nostris, dist. 2, cap. 1, § 3, simpliciter dicitur: *Mulieres claustrum , vel oratorium , vel alias officinas nostras nunquam ingrediantur.* Unde ecclesia , chorus, locutorium, sacristia, chors *[basse-cour],* officinæ exteriores adjeelæ monasterio, non sunt intra clausuram respectu mulierum ingrcdicnlium, si ad hæc loca pateat aditus non transeundo per monasterium.

Dillicultas est de horto contiguo qui continetur intra ambitum muri continui, cl deservit deambulationi religiosorum.

R. ex laudatis pontificibus probabiliter non osse intra clausuram respectu mulierum ingrediendum, si ad illum ingrediantur non transeundo per monasterium ; quia neque est claustrum, neque dormitorium, neque domus, neque officina interior.

At dices. Gregorius XIII, in sua bulla de qua supra, prohibet intrare *monasteria ct loca :* hortus autem est locus monasterii. Ergo.

R. Prætcrquam quod hæc bulla , ut jam dixi, non spectet nisi mulieres quæ sub prælexlu alicujus indulti praesumunt intrare per monasteria el loca, nihil aliud importatur quam quæ diximus cx prælaudalis pontificibus, scilicet claustrum, dormitorium seu domus el officinae interiores ; alioquin si etiam inlelli.at, hortum, quia csl locus monasterii, eadem ratione debes intclligcre ecclesiam , chorum , sacristiam, locutorium, etc.; sunt enim etiam loca monasterii, sicque ea contineri intra clausuram , quod est falsum.

Inferes. Ergo etiam hortus monialium monasterio contiguuselcarum ambulationi ct recreationi deserviens, erit extra clausuram respectu sæcularium ingrcdicnlium, i ræ er im cum Nicolaus 111, cap. E.rùl,de Verborum significationibus, in *Denique,* cui innititur resolutio nostra, loquatur de monialibus, cum dixit : *El '".omine monasterii, volumus claustrum, domoscl officinas interiores intelligi.* Atqui */alsum consequens;* certum csl enim hortum monialium monasterio contiguum , eanin» deambulationi servientem, esse intra clausuram respectu sæcularium ingrcdicnlium. Ergo

R. Esto forte posset admitti illatio, sistendo bullæ Nicolai III; secus tamen attento jure posteriori Gregorii XIII, qui bulla *Dc sacris,* dc qua notamine tertio, art. 1 hujus dissert, declarat omnia loca ad quæ sæcularihus palet libor aditus, esse extra clausuram respectu monialium egredientiunijCI vicissim omnialoca ad quæmonialibus liber palet accessusjconscquenlerhortum deservientem earum recreationi, esse intra clausuram respectu sæcularium ingrcdicnlium. Vide bullam loco citato.

Oppones tandem usum communem, juxta quem hortus contiguus reputatur intra clausuram, ab coque ideo arcentur fœminæ.

R. 1° falso supponi universaliter hunc usum communem : nam Joannes de La Cruz, Hispanus, dicit usum esse contrarium. Et Passcrinus refert Romæ in conventu S. Xisli hortum contiguum, valde amplum, intra ambitum ejusdem muricontenlum, per simplicem sepem seu fossato in duas partes dividi, cl unam partem locari sæcularihus, ad quam tamen etiam accedere possunt religiosi.

2° *Esto* in aliquibus locis iste usus sil communis : vel oritur ex opinione plurimorum, quod hortus contiguus vi logis contineatur sub clausura respectu mulierum ingredientium, quod cum, secundum nos, tundetur in falsa præsumptione legis non obligat; vel oritur exeo quod sil magis decensct magis conveniens ad removendum periculum ct occasionem peccandi, quamvis non censeatur intra clausuram, quem usum maxime probo ct sedulo servandum consulo. Cadorum in propositam sententiam eo facilius adducor, quod cum leges clausura? sint pœnales ct in ma'eria odiosa, sint potius restringendæ quam extendenda. Hæc tamen, salvo meliori judicio.

Item nomine *monasterii,* non inlelligunlur, nec ideo legibus clausuræadstringiintur hospitia, prioratus, vicarialus et similia loca,

m quibus divinum officium non celebratur communiter.

Denique *notandum,* usu receptum css3, quod clausura tam religiosorum quam monialium non sit observanda quoad ingressum, quando per desti actionem muri aul parietis, vel per aliquid aliud est fracta. Exoticum plane nobis videtur quod Pontas v. *monastère,* casu G, dicit hunc, usum seu consuetudinem esse abusum; quia, inquit, est contraria constitutionibus canonicis; quasi vero consuetudo non possit præscribcrc, el quotidie non præscribal contra constitutiones canonicas. Id negaro, est negare principium ab utroque jure canonico et civili, a S. Thoma et ab omnibus theologis unanimiter sserlura atque, q uotidianæ experientiae acrle contradicere. Numquid enim in omlibus regnis , maxime m chrislianissimo Galliæ regno, vigent usus el consuetudines conlrpriæ variis constitutionibus canonicis lum pontificum cum conciliorum?

Dicitur G", *nisi in certis casibus.* Possunt enim mulieres licite et libere ingredi claustra el loca regularia religiosorum , quando in cis missa cl alia divina officia celebrantur, dum processiones fiunt (consequenter dum defertur processionaliler viaticum ad infirmum) ; quando Christi fidelium cadavera ibi sepeliuntur , ac etiam pro eis suffragia fiunt; quando in cis verbum divinum annuntiatur ; item quando est tantus concursus populi, ut ecclesiæ porta non sufficiat ad commodum ingressum ct egressum ; tunc enim licet mulieribus ingredi vel egredi pei portam claustri, recto tamen tramite. Ili omnes casus continentur in laudata bulla S. Pii V, *Decet Romanum pontificem.*

Verum circa lia'C dubitatur 1" utrum superior possit instituere processionem eo fine ut mulieres ingrediantur ; 2" utrum mulieres possint intrare ante tempus celebrationis officii , ct ipso peracto ibi manere ; 3° utrum possint progredi ad alia loca.

R. ad primum, superiorem id non posse: quia abuteretur sua potestate. Ita communiter. Videtur quod neque ipse neque mt -/•'res inlinrites incurrerent prenas, quia i tu·, jfgunt contra legem ; imo quod neque u; res peccent , quia non ad ipsas perli- •l yidi caro de justitia processionis, ctulun pire suo.

. * *secundum.* Cum mulieres non possint i i clis lucis, nisi quando divina officia celebrantur , peccant si notabiliter tempus prævenianl, aut eo peracto notabiliter remaneant : secus si neque anticipatio neque mora sil notabilis ; quia res morales non consident in indivisibili, .<?d admittunt latitudinem moralem ad arbitrium prudenlum.

Ad terHum. Pariter peccant progredien- do ad alia loca ; quia ipsis tantum conceditur ingredi loca ubi celebrantur divina officia.

Quantum vero ad excommunicationem, cxisiimoquod in hoc ultimo casu, neque in præccdenti, saltem diuturnioris moræ, non incurrant ; quia videtur lata tantum in ingredicnlesindebite, non autem in ingressas debite, diutius commorantes, aul ultra progredientes. lia Bonacin. q. 5 dc clausura , puncto 4, n. 16.

Id quidem negant quoad ultimum casum Diana et Donatus ; quia, inquiunt, S. Pius V non solum prohibet ingredi januam, clausuram, sed etiam officinas interiores. At falluntur. S. Pius V, in prima bulla , *Regula' rium personarum,* prohibet mulicribussub excommunicationis simpliciter, *ne dictas domos ct monasteria* ingredi audeant ; quæ autem , semel ingressa , ad ulteriora loca progreditur, non dicitur ingredi domum vel monasterium, sed ipsum perlustrare. Inaltera vero bulla, *Docet Romanum pontificem,* nihil habet de excommunicatione.

Insuper possunt mulieres ingredi in casu veræ necessitatis, ut si deficientibus medicis mulier perita posset succurrero religioso infirmanti ; aul si quæsila ad necem, non posset aliler evadere quam intrando monasterium : præceplum enim ecclesiasticum in hisct similibus casibus non obligat.

Dicilur 7° *Ipsis vero religiosis prohibitum est ne illas introducere admitterere præsumant.* Censentur autem introducere admittereve, qui cooperantur ad ingressum, portam aperiendo, claves præliendo, jubendo, consulendo, impellendo, imo el non impedicndosi sil prælatus, aul janitor qui eu. todiam porlæ habeat.

Quidam censent quod ingressas delinere saltem diutius confabulationibus aul deambulationibus, sit illas admittere; latius enim, inquiunt, patet admittere quam introducere. Equidem fateor quod sic diutius delinendo, ingressas admittant et peccent; non tamen admittunt ingredientes sicut censo-

rctur admittere qui urbane reciperet eas ad porlam: cl ideo existimamus quoi non incurrant pœnas, quæ videntur tantum latæ in cos qui vel introducunt, vel ingredientes admittunt. Ita Sanchez , Portcl, Mcrolla , Tamburnibus, Pcllizz. apud Donatum, .om. 3, tract. 5, q. 9.

Dicitur 8°, *sub penna privationis officiorum quæ in præsenlia obtinent, cl inhabililatis in posterum ad illa ct alia omnia, ct suspensionis a divinis ipso facto sine alia declaratione, incurrande.*

Nomine officii, communius intelligitur officium habens supcrioritalem et jurisdictionem, ut provincialatus et prioratus, non autem simplex officium sine supcrioritalc, ut sunt officia procuratoris, lectoris, prædicaloris; supprioris præsente prælato; quia sic declaravit Sixtus V, in constitutione circa illegitime notos. Et quamvis ibi dicat : *Declaramus, hac in re dequa agitur, appellatione dignitatum,* etc., quasi significaret se loqui tantum dc isto casu et de ista constitutione a se edita, et non dc aliis a se vel ab aliis edilisaut edendis : auctores tamen communius extendunt ad alios casus cl ad alias constituti.

Suspensio a divinis officiis, est suspensio ab exercitio ordinum. Unde qui in illa suspensione exerceret cx officio actum ordinis quem habet, etiamsi minoris, ut cantare epistolam, cvangelium, collectas in choro, ut hebdomadarius, celebrare missam, administrare sacramenta, cereos deferre ut acolythus, etc., peccaret mortaliter cl incurreret irregularitatem. Dixi, *qui exerceret cx officio;* quia sine peccato ct irregularitate exercere potest ut laicus, si a laico exerceri possun t, u t cereos deferre, ea n la re epistola m sine vestibus sacris.

Joannes dola Cruzet Donatus voluntquon suspensi a divinis etiam suspendantur ab officiis quæ non sunt annexa ordinibus, sive intra sive extra ecclesiam fiant, exceptis horis canonicis quas privalim recitare tenentur : unde, juxla illos, qui suspensus a divinis psalleret in choro, cantaret responsoria, litanias, baptizaret sine solemnitate more laicorum, audiret missam, sacramenta reciperci, acceptaret electionem, etc., peccaret morlaliter, non tamen incurreret irregularitalem, quia hæc non sunt actus ordinis. At contra sunt Bonacin. (lisp. 3, puncto 2 , n. 15: cl bene. Id enim nullibi injure reperitur et videtur alienum a definitione suspensionis in genere; definitur enim suspensio : *Censura ecclesiastica privans clericum* u ju *potestatis scu juris ecclesiastici:* in his autem actibus nulla potestas aul jus ecclesiasticum exercetur. Et unde, quæso, habent quod suspensus magis teneatur recitare II* ras canonicas, quam audire sacrum in dii festo ?

Petes 1° utrum istæ pœnæ incurrantur ante sententiam judicis?

II. excommunicationem et suspensionem, quia sunt ccnsuræ, incurri ante sententiam judicis; aliæ autem pœnæ non incurruntur ante sententiam judicis, non solum quia in humanum foret hominem teneri sc sponte prodere, sc infamare ct sc boniscl habitis privarc; sedcîiam quia est communis praxis et communis auctorum sententia, ncc aliter hæ et similes leges sunt usu recepta;. Neque obstat quod ponatur, *absque alia declaratione ;* id etiam spectat pœnam, non culpam aut facium, ita ut sensus sit, absque alia declaratione pœnæ, non tamen absque alia declaratione facti, cui est annexa pœna.

Petes 2° quis possit absolvere ab istis censuris?

R. eon fossarios Mendicantium extra 11;.- liam, vi privilegiorum, posse absolvere ab excommunicatione etsi reservata cta suspensione. Alias autem pœnas, scilicet privationis officiorum -et inhabilitatis ad illa el alia, utpote non reservata, tollere possunt prælati Mendicantium ; quia cap. *At sicle- rici,* de Judiciis, dicitur quod in adulterio ct minoribus delictis, qualis est ingressus prohibitus in monasteria, potest episcopus dispensare cum clericis, peracta pœnitenlil·, in pernis talium delictorum, quando istæ pœnæ non reservantur : prælati autem Mendicantium habent respectu suorum subditorum jurisdictionem quasi episcopalem, sive sunt eis æquipollcntcr episcopi

Petes 3° ad quem pertineat designare terminos clausuræ?

Responditur communiter, perlinere ad prælalos religiosorum, quia sunt illorum judices ordinarii et pastores. Ita Confctliib, Suares, Naldus, I.czana, quos citat cl sequilur Donatus tom. I,pag.2, tract. 3, q. 3, id tamen intelligendum est, salvis legibus canonicis clausuræ : unde prælalus non polesl ponere extra clausuram claustrum integrum, dormitorium cl officinas interiores,

quia hæc de jure continentur intra clausuram ; sed posset, meo saltem judicio, ponere extra clausuram quædam alia loca ad quæ pertinetadîlusper proprias portas,sine transitu per claustrum, dormitorium aul officinas interiores, ul sunt v. g. area postica seu chors, pars horti, etiam in eorum sententia qui tenent hortum esse in clausura, ul palet cx Passerino supra laudato ; item quædam oficinæ, hoc sensu exteriores quod a via publica immediate sil aditus, propter quædam opera feeminis propria et quæ a viris commode fieri non possunt : sicque videmus esse in usu in pluribus locis.

Petes 4U utrum sepes possint esse termini cl limites clausuræ?

11. sub distinctione. Respective ad egressum religiosum e clausura, sepes possunt esse termini ct limites clausuræ, ita ul lotum quod intra sive muros , sive sepes, sive circumferentiam continuam conventus continetur , censeatur respective ad egressum religiosorum esse intra clausuram ; quia totum est veluti sub oculis superioris, qui ad omnem locum facile polesl accedere, neque extra ejus potestatem ponitur qui est intra sepia conventus. Imo addit Passerions, quod ad virorum clausuram respectu egressus, sufficiat quod quomodocumque sil a superiore designata, etiam sine muro aut sæpc; quia linea a superiore descripta sufficit ul in virtute obed ien tiæ contineat religiosos, ne illam transgrediantur sine licentia.

At vero respective ad ingressum mulierum in monasteria religiosorum, et virorum ac mulierum in monasteria monialium, videtur non sufficere sepes, sed requiri muros aul parietes ad clausuram. Ila tone! Donatus : *cl ratio esi;* quia in concilio Aquisgrano, sub Ludovico primo imperatore, statutum csl ut *Claustra... firmis undique circumdent munitionibus, ut nulli omnino intrandi aul exeundi, nisi per portam, pateat aditus;* ad,'quod ordinarie non sufficiunt sepes, quas facile est plerumque vel frangere, vel aperire, vel transilire : atque hic videtur sensus communis. Non enim puto mulieres quæ locum monasterii sepibus Lanium clausum intrant, censendas esse clausuram violasse.

ARTICULUS III.

be clausura monialium quoad egressum.

Uico. Neminisanclimonalium liccl post professionem exire e monasterio, etiam ad breve tempus, quocumque prælcxtu , nisi ex aliqua causa legitima ab episcopo approbanda, induitis quibuscumque cl privilegiis non obstantibus. Ita in terminis conii. Trid. sess. 25 *de Kcgula.* cap. 5. Aliter egredientes, seu licentiam exeundi quomodocumque concedentes, necnon comitantes , ac illarum receptrices personæ, sive laïcæ aut scculares vel ecclesiastic®, consanguines vel non, excommunicationis majoris latæsenlcntiæ vinculo, eo ipso absque alia declaratione subjacent, a quo praeterquam a Romano pontifice, nisi in mortis articulo, absolvi nequeant, lia S. Pius V, bulla *Decori cl honestati,* data 1570.

Explicatur. Dicitur 1°, *nemini sanctimonialium:* intcllige sanctimoniales præsentes atque futuras cujuscumque religionis cl ordinis, tacite vel expresse religionem professas, etiamsi conversas, aut quocumque alio nomine appellentur, etsi ex institutis vel fundationibus carum regula· ad chrusuram non teneantur, et nunquam in carum monasteriis clausura servata fuerit. Ita in terminis S. Pius V, bulla *Circa pastoralis* , data anno 1566.

Intcllige etiam Tertiarias quæ collcgialiler vivunt el emittunt vota solemnia , quia tunc sunt veræ religiosæ. Quæ autem emittunt lautum vota simplicia, horlandæ sunt ut emittant solemnia, et sic clausuræ subjiciantur : quæ renuunt remittendae sunt, ct nulla in posterum recipiatur nisi emittat vota solemnia ; alias nulla sil professio : cx eodem S. Pio V, bulla citata.

Dicitur 2°, *exire e monasterio.* Nomine monasterii monialium, tam quoad egressum monialium quam quoad ingressum s.rcularium, intelligitur illud spatium muro circumseplum, quod intra januam, quæ solet esse semper clausa, continetur s iia n* ubicumque esse possunt moniales, illuc ingredi non possint sæculares; cl c converso quocumque ingredi possunt sæculares, illuc accedere non possint moniales : ul exphcuimusex Gregorio XIII, a. 1 hujus disseri, not. 3. Vide.

Et talis egressus vel.ingressus, si sit completus, ita ul totum corpus egrcdicnlis sil extra clausuram, aut lotum corpus ingicdientis sil intra clausuram, juxla communem sententiam , non admittit levitatem inalcriæ. Iu Quia cum clausura cellis lernn-

nis definiatur, tam illo» excedit qui ad unum aut alterum passum egreditur veî ingreditur quam qui longius progreditur. 2·· Quia respective ad moniales, videtur æquale inconveniens in distantia unius aut alterius passus ac in majori distantia.

Dixi, *respective ad moniales;* quia scio quosdam non apprehendere tantum inconveniens in clausura virorum, dum introitus fit per portam claustri ; idcoque censent esse levitatem materiæ excusantem a peccato et censuris; si mulier per portam claustri ingrediatur ecclesiam, ubi porta claustri et porta ecclesiæ non nisi paucis passibus distant. Ila P. Henno.

Verum, *dato* esse minus inconveniens, subsistit tamen prima ratio, quæ videtur æque militare pro clausura religiosorum ac pro clausura monialium ; nisi forte dicas clausuram religiosorum esse minus strictam clausura monalium , et terminos clausuræ religiosorum non esse ita fixe dciinilossicul terminos clausuræ monialium, cum illos ct non istos possint prælali extendere aut restringere, imo ct ponere pariem claustri extra clausuram. An hæc sufficiant solvendæ primæ rationi, affirmare non ausim : videant oculatiores.

Dicilur 3°, *nisi cx causa legitima.* Causas legitimas assignavit ct restrinxit S. I'ius V, bulla *Decori cl honestati,* ad 1res, dicens : *JVisi cx causa magni incendii, vel infirmitatis lepra? cl epidemice.* Sub nomine autem lepræ et epidemiæ, inlelligilur omnis morbus contagiosus. Item non obstante dictione laxativa *nisi,* auctores communiter extendunt ad omnes alios casus similes, in quibus eadem vel urgcnlior ratio militat, cl sic usu receptum est. *Hinc inferunt* moniales posse exire cum licentia superioris, 1° propter ingruens bellum ; 2° propter ingentem alluvionem ruinam monasterii minantem ; 3° si monialis deputetur ad reformandum vel fundandum monasterium, vel ut sil abbatissa , magistra novitiarum, etc., in alio monasterio, in quo ad hæc munera non habenlur idoncæ; 4° si abbatissa vel priorissa teneatur propter feudum præslare juramentum dominoseculari, quod præstare non possit per procuratorem ; 5° si velit transire ad aliam perfectiorem religionem vel perfectiorem conventum ; 6° si conventus necessitas exigat ul convcrsæ exeant ad petendas eleemosynas. Quia in his omnibus casibus el similibus, agitur de bono communi, ct, ul dixi, Ha usu receptum est. Quæ autem exeunt prop· 1er aliquam cx his causis , ca cessante, do bent statim moraliler redire ad monasterium. Ita decernunt jura cap. *Periculoso,* de Statu regulari in 6, cl bulla *Dscori d honestati* S. Pii V.

Gravior difficultas est utrum possit concedi licentia moniali exeundi c monasterio, ob morbum non contagiosum, sed ex quo ipsi imminet periculum vitæ aut diuturnadnfimilalis, si in monasterio curari non possit.

R. plures affirmare. 1° Quia lex humana non obligat cum tanto detrimento, nisi ubi honor Dei, vel religionis , vel magna bom communi necessitas interveniat, quorum nullum hic reperilur. Imo nec votum perpeluæ clausuræ quam quædam emittunt, non fit ab eis sub isto rigore, ncc habetur in carum regula, sicut habetur in regulaCa:· thusianorum potius esse moriendum quam manducare carnes. 2° Quia si monialis ab aliquo invaderetur, ncc posset aliter peri- v ..lum evadere quam exeundo, potest exire, juxta communem doctorum sententiam: ergo pariter in nostro casu, cmuparsili · lio. 3U Denique quia licet Pius V,excipient 1res præfatos casus, intenderit solum providere communi incolumitati monialium, non est tamen censendus voluissee\Hi< I ab exceptione casum in quo violaretur sus naturale quod quisque habet ad luendam propriam vitam : sicut secundum communem sententiam non exclusit, ut modo dicebam , casum quo monialis ab aliquo invaderetur, ncc posset aliter evadere quam exeundo.

Cælerum *dato id* a jure esse prohibitum, videtur illi quoad hoc esse derogatum saltem in his partibus, in quibus videmus passim moniales cum licentia superiorum exire e monasteriis ob infimitates sibi soli nocivas. Ncc inde sequitur inconveniens, quod extollunt adversarii, scilicet inde laxandam omnino clausuram.

Dicilur 4", *nisi cx causa legitima ab episcopo approbanda.* Approbationem episcopi requiri pro monialibus sibi subjectis, est extra dubium, ex textu Tridenlini citato in conclusione. Requiri autem etiam pro monialibus ab episcopi jurisdictione exemplis ct solis regularibus subjectis, cerium pariler videtur standO bullæ S. Pii V, *Decori d*

honestati , in qua praecipitur licentiam egrediendi pro monialibus regularibus subjectis , dandam esse a superioribus ordinis cl ab episcopo.

Dixi, *stando bullæ Pii V.* Quia juxta Bonacinam et plures alios quos citat, hæc bulla non est ubique recepta, cl Joannes de La Cruz, Hispanus, testatur hanc bullam in Hispania pro hac parte esse abrogatam, ct moniales cum sola licentia suorum superiorum exire.

Secunda pars conclusionis cx sc patet. Quantum ad absolutionem ab excommunicatione, a quo sit danda, dixi prius dum dc clausura religiosorum quoad ingressum.

ARTICULUS IV.

De clausura monialium quoad ingressum.

Dico. Ingredi intra septa monasterii monialium nemini licet, cujuscumquegeneris aut conditionis, sexus vel ætatis fuerint, sine episcopi vel superioris licentia in scriptis obtenta, sub excommunicationis pœna, ipso facto incurrenda. Dare autem tantum episcopus vel superior licentiam debet in casibus necessariis , neque alius ullo modo posset, etiam vigorecujuscumque facultatis vel indulli, hactenus concessi vel concedendi. Ita in terminis concilium Trid. sess. 25 *de Regularibus,* cap. 5.

Gregorius XIII, bulla *Ubi gratiœ ,* cl Paulus V, bulla *Monialium ,* idem prohibent sub excommunicationis pœna reservata papæ , iis qui, sub prætcxtu alicujus indulli , dicta monasteria ingredi *audent ;* abbatissis vero, nec non abbatibus, conventibus et aliis monasteriorum utriusquesexus personis, sub eadem cl privationis suorum officiorum quæ obtinent et inhabililalis ad illa cl alia in posterum obtinenda, ipso facto fine alia declaratione incurrendis poenis ingredi faciant aut permittant, inquit Gregorius, introducere seu admittere, vel admissum quoquo modo relinere audeant seu praesumant, inquit Paulus V.

Imo idem Gregorius ibid, sub iisdem poenis ipso facto incurrendis, prohibet generaliter quibusvis personis, ne prætcxtu licentiarum ab episcopis, vel a superioribus, monasteria ipsa monialium, nisi in casilms necessariis, ingredi, nove moniales sub iibdem pœnis aliter admittere praesumant.

Explicatur. Dicilur 1°, *ingredi intra septa monasterii monialium.* Qum nonurie monasterii monialium inlclligalur, dixi a ' præcedcnti.

Dicitur 2° : *Nemini licet cujsucumq rc generis aut conditionis, sexus tel ætatis.* In tellige sub iisdem exceptionibus quas ari. 2 apposuimus ingressui mulierum in munaslerium religiwsorum.

Dicitur 3°, *sine episcopi vel superior s licentia : episcopi* scilicet respectu monialium sibi subjectarum, clsupenoris rcgul. - ris respectu monialium a jurisdictiones episcopi exemptarum. Ita communissima sententia contra Donatum, qui ex quibusdam declarationibusS. congregationis, contendi' ultra licentiam superioris regularis, requii licentiam episcopi. Verum istæ declarationes vel non sunt authenticae, vel non sunt rcccplæ, aut saltem usu communi contrario sunt abrogalæ.

Per episcopum, intcliigitur etiam vicarius ejus generalis ct capitulum, sede vacante. Persupericremregularem, inlelligitur generalis, provincialis, prælatus localis, ut abbas, prior, guardianus, etc. qui sil monasterii superior; non autem abbatissa, seu priorissa, nisi prælatus superior ipsis hanc facultatem delegaverit. Quia illius est solvere, cujus est ligare; ad solos auten prælatos perlinet ligare seu addicere moniales clausuræ, non vero abbatissæ au: priorissæ, quippe quæ ipsæmct ligantur ei addicuntur.

Dicitur 4°, *licentia in scriptis obtenta* Communius censent auctores, licentiam in scriptis non requiri in casibus ordinariis, puta quoad medicos, chirurgos, opifices ei similes quorum opera passim indigent moniales; sed pro his abbatissam seu priorissam posse orelenus dare licentiam, sive ex commissione superioris, sive ex praesumpta ejus voluntate : el talis est usus.

Quoad casus vero extraordinarios, Navarrus, Homobonus , Diana, Ucllocchius, Pellizz., citati a Donato,censent exInnocentio, Abate el Felino, dictum concilii Tridenlini dc licentia scriptis obtenta, intelligendum esse pro foro fori, non pro foro conscientia*; quia in interiori foro anima*, in quo attenditur veritas, sufficit qtiod in lerveniat consensus jure naturali requisitu.*·, qualis est qui etiam orelcnus conceditur : e' puto sic esse in usu, saltem in his partibus

Urbanus VIII, bulla *Sacrosanctum,* exi

git insuper consensum monialium capitulanler datum per vola secreta : sed neque id est in usu.

Dicilur 5°, *sub excommunicationis pœna ipso facto incurrenda.* Non reservatur, nisi ingressus fiat ad malum finem.

Dicitur 6° *Dare autem tantum episcopus vel superior licentiam debet in casibus necessariis.* Intclligc necessitatem non physicam et strictam, sed moralem, ut in aliis praeceptis Ecclesiæ, a quorum observatione excusat necessitas moralis. Itaque possunt ingredi medici, chirurgi, opifices necessarii, superior pro visitando monasterio, confessarius pro administrationc sacramentorum infirmis, ct hic toties quoties exigit devotio vel dispositio infimiæ ; denique generaliter omnes qui requiruntur ad debitam monasterii conservationem, seu administrationem sive temporalem sive spiritualem.

Hæc autem necessitas moralis admittit latitudinem ; minor enim causa requiritur pro concedenda liccnlia feeminis quam viris, minor pro matre aut sorore quam pro extraneis, minor ad ingredienda loca viciniora porlæ clausuræ quam interiores oilinas.

Insuper, juxta Bonifacium VIII, cap. *Periculoso,* quod innovat cl confirmat Tridentinum, requiritur quod causa sit manifesta, hoc est, quod non silobscura ct dubia; nemo enim licite operatur cum conscientia dubia : su (licit tamen quod probabilius reputetur justa, alioquin daretur locus infinitis scrupulis, ct aliunde licet agere secundum probabiliorem sententiam.

Quantum ad ingredientes sub prætcxlu alicujus indulli , et permittentes eorum ingressum; item de ingredicnlibus sub prætcxlu licentiarum ab episcopis vel superioribus, in casibus non necessariis, sufficicnler *explicatur in secunda parte conclusionis.*

observatio

necessaria a l lotam dissertationem.

Cum omnia fere quæ hucusque diximus dc clausura religiosorum el monialium sini juris positivi humani, potesl illi derogaii per contrarium usum; ita ut, juxta Donatum Suarcm et alios, clausura possit per usum contrarium abrogari in una provincia « non in alia, cl intra camdem provinciam in una religione el non in alia, irnoiuuiio monasterio ejusdem religionis cl non in alio. Debet ergo unusquisque attendere ad legitimum usum suæ provinciæ, /cl religionis, vel conventus : videmus namque in variis locis Constitutionibus Aposlolicis esse derogatum, sive quoad ingressum in monasteria religiosorum ct monialium, sive quoad istarum egressum.

DISSERTATIO III.

DE IIS QUÆ COMPETUNT RELIGIOSIS, RECKON DE RELIGIONUM DISTINCTION.

D. Th. QQ. 187 cl 188.

ARTICULUS I.

De iis quæ competunt religiosis.

Postquam S. Th. tractavit de statu religionis ct de volis votorumque obligatione, in quibus principaliter consistit religio, agit de actionibus quæ religiosis competere possunt. Huic quæstioni locum dederunt tempore S. Ludovici Francorum regis, quidam magistri Parisienscs, quorum pracipims erat Guillclmus de Sancto Amore, qui ia nascentes ordines Mendicantium, fratrum Prædicalorum et frairum Minorum insurgentes, contendebant eorum statum es-e damnabilem, cl iis non licere docere, pradicare, sacramenta administrarecl similia, neque eliam mendicare, sed teneri maniliU' laborare; caque dc re librum edidit praefatus Guillclmus, cui titulus: *Tractatus brrvis dc periculis novissimorum temporum:* contra quem scripsit S. Th. opusculum, inter alia, decimum nonum, quod inscripsit : *Contra impugnantes Dei cultum /1 religionem ;* et hanc præsentem quæslioncin 187 in Summa.

Librum Guillclmi ab Alexandrolv fuisse damnatum refert ex Plolomeo Lucensi Ollarius Uaynaldus ad annum 1250, num. 20. Et addit num. 24, quod unus ex istis magistris Parisicnsibus, « Christianus nomine, «morti proximus, amarissimo corde con» tritus, recognovit nihil se el complices « suos contra dictos ordines habuisse, nisi « quod illis æquari in scientia non valerent » cl ob hoc cos parvipenderent auditores.» Et subjunxit : «Quoniam nihil habeo quod *n* vobis pro injuria gravi illata refundam, » in signum tamen quod ex corde perniteo,

i corpus meum apud vos, fratres Prædica- p fores, tradendum sepuAuræ relinquo. »

Verum quia iste error magistrorum Pari- «iensium cum ipsis est exstinctus, totam hanc quæs tionem hoc uno articulo breviler perstringa m : unde

Hicq.487. a. 1. o. — *Dico* 1° Religiosi vi status non prohibentur docere, praedicare, sacramenta eucharistiae et pœnitenliæ administrare, aliasquc functiones ecclesiasticas exercere; quia vi status, qui est status perfectionis, non fiunt ad hæc inepti, sed e contra magis idonei, neque habent in regula præceptum ista prohibens. Ergo.

Ibid. — Sed neque eliam vi status præcise possunt licite istas functiones exercere, quia vi status non habent potestatem ct jurisdictionem ad illas.

Ibid.— Ex quibus sequitur quod licite eas exercere possunt, si ipsis a superioribus quibuscx officio competunt, committantur.

Ex variis autem privilegiis summorum pontificum eis commissum est docere, prædicare, sacramenta eucharistiæ el poenilenliæ administrare, mediante tamen quoad hoc ultimum approbatione episcopi.

Ibid. a. 2. o. — *Dico* 2° Non licet religiosis ct clericis gercre negotia saecularia, sive judicialia, sive cxtrajudicialia, cx cupiditate, vanitate, aut alio motivo profano; quia per hæc impedirentur a divinis contemplationibus ct exercitiis spiritualibus, ad quæ tenentur vi status. Et hoc sensu inlclligitur illud Aposl. 2 Timoth. 2 : *Nemo militans Deo implicat se negotiis torcularibus.*

Ibid. — Licet autem cum debita moderatione secundum licentiam superioris, ex charilate, juxta illud Galat. 0 : *Alter alterius onera portate, ct sic adimplebitis legem Chi isti.* Quia ct in hoc ipso quod proximis servirent propter Deum, obsequuntur dilectioni divinæ, in qua sila est perfectio religiosa. Unde Jacobi 1 dicilur : *Religio munda el immaculata apud Deum cl Patrem, hæc csl, visitare pupillos et viduas* in *tribulatione eorum,* id est, succurrere eis qui carent præsidio in tempore necessitatis. Insuper utroque pars conclusionis habetur dist. 86, cap. *Pervenit,* ex concilio Chalccdonensi.

Dixi, *cum debita moderatione;* quia sunt quædam negotia saecularia quæ omnino dedecent statum religiosum, quæ ideo per se exercere no/i debet rcligi ->us,sed per anos, dirigendo, instruendo, alloquendo, clc.

. Ibirf, a. 3.0. — *Dico* 3° Religiosi persiet secluso præceplo suæ rcgulæ, si quod sit non magis tenentur laborarc manibusquam saeculares-

Prob. Labor manuum est necessarius, vel ad vicium quærendum, vel ad otium vitandum, vel ad carnem macerandam, vel ad eleemosynam faciendam in urgente necessitate pauperum : — Ibid. — atqui religiosi , non secus ac sæculares, possuntaliundc qilam ex labore manuum habere unde vivant, puta, ex possessione bonorum in communi, vel ex eleemosynis ct beneficiis fidelium comparatis propter obsequia spiritualia ipsis præstita, docendo, condonando, sacramenta ministrando, orando, etc. Otium vitare possunt et carnem macerare sicut sæculares, per aliud quam per laborem manuum, nempe per jejunia , vigilias, orationes et alia exercitia spiritualia. Tandem necessitas laborandi ad dandam eleemosynam non urget nisi in pauperum necessitate, cui non possit aliter succurri : quo casu non magis obligantur religiosi operari manibus quam sæculares; religiosi enim non obligantur ad alia quam sæculares, nisi ad ea vi suæ rcgulæ obligentur. Ergo.

Dixi, *secluso prcrcrplo regula, si quod sit.* Fuit autem hujusmodi *præceptum* in variis regulis, utS. Benedicti cap. 48, S. Macharic. 10ctll,S. Basilii rcg. 37,38,39,40 cl 42 et in aliis pluribus. Dcqua re etiam scripserunt S. Aug. de Opere monachorum; S. Hicronym. Epist. ad Rusticum ; Cassianus lib. 2 Institutionum, cap. 3 cl 5, lib. 10 1ère per totum , et Collai. 24,cap. *ii* el 12.

Observandum est quod , cum manus sit organum organorum, per laborem manuum inlclliganluromnia opera corporalia cx quibus homines vicium lucrantur, sive exerceantur manibus, ut ars sartoria, sutoria et aliæ artes fabriles ; sive pedibus, ul cursores ; sive oculis , ut custodes et excubitores ; sive eliam lingua, in ordine ad effectum corporeum, ul architectus lingua dirigens artifices cl artcfactum.

Pro solutione argumentorum, notandum est, tempore S. Augustini exii lisse quosdam monachos qui dixerunt religiosos non solum non teneri, sed nec licite posse operari manibus sine detrimento perfectionis ; unde contendebant laborem mouum eliam pro

rustcnlanda vita cssc monachis illicitum, c abeo abstinebant sub prætextu operum spi ritualium, orationis, lectionis, instructionis privatæ, etc. addentes illud Christi, Malth, 0 ; *Ne solliciti sitis quid manducetis. Contra.* quos insurrexit S. Aug. lib. de Opere monachorum , ct quos damnavit concil. IV Carthag. cui cliam interfuit ct subscripsit S. Aug.

Alii e contra, scilicet quidam magistri Parisienses , de quibus supra, ul religiosos Mendicantes a studio sacræ doclrinæpræ- dicalione,sacramentorum administrations, etc., amoverent, dixerunt religiosos teneri laborare manibus; quos ut dixi, impugnat S.Th.Opusc. 19ot præsenli articulo, apud quem utroque loco vide, si lubcl, argumenta.

2 187. a. 4. *o.—Dicol·** Licitum est religiosis vivere cx eleemosynis, sive sint parvæet quotidiana», sive constant in perpetuis reditibus; quia licet unicuique ʎ ivere de eo quod suum est: atqui eleemosynae ex quibus vivunt religiosi sunt suæ, saltem quantum ad usum , ulpote ipsis donatae vel cx mera liberalitale, vel ex aliquo debito ratione ministerii spiritualis. Ergo.

Ibid. u. 5. o.—*Dico* 5° Religiosis non secus ac saecularibus licitum est mendicare causa humilitatis, necessitatis cl utilitatis, non causa acquirendi divitias aut victum otiose.

Ibid. — *Probatur* et explicatur. *Causa humililalis;* est enim laudabile virtutem colere, mendicatio autem quæ habet adjunctam abjectionem, cstcflicaxremedium contra superbiam : ergo laudabile est, abdicatis divitiis propter Christum, mendicare causa humilitatis.

Ib. in arg. s. c.—Atque hoc modo mendicavit Christus, quando Luc. 2 abfuit a parentibus per triduum; quando Joan. 4 dixit mulieri Samaritanae : *Da mihi bibere,* quando Luc. 19 petiit asellum quo ingrederetur Jcrosolymam, et Lue. 22 quando petiit locum ubi celebraret Pascha. Unde illud Psal. 39 : *Ego autem sum mendicus cl pauper;* ubi dicil Glossal. : *Hoc dixit Christus de se ex forma servi.* Sic etiam mendicaverunt Apostoli cl aposlolici viri , sic plure» sancti, sancta Fabiola apud S. Micron) mum, B. Arseniusin vilis Patrum, S. Alexius loti orbi notus.

Ibid. o. — *Causa necessitatis.* ut cum (piis non potest habere unde vivat nisi mendicando. *Causa utilitatis,* ul cum quis intendit aliquid facere quod sine eleemosynis fidelium facere non potest, ut dum agitur de constructione pontis aut ecclesiæ, vel quibusvis aliis operibus quœvergunlii utilitatem communem.

Non cautd acquirendi divitias, tel victum otiose. 1° Quia mendicitas non est medium ordinatum ad ditescendum, sed ad sublevandam miseriam ; et otium cslreipublicæ perniciosum. 2° Quia qur dant eleemosynam , non intendunt fovere otium, vel favere cupiditati ditescendi : adde quod talis mendicitas jure civili prohibeatur cod. de Mendicis lib. 11.

Petes utrum dives possit in spiritu humilitatis cl pœnilenliæ, sive sponte, sive ex injunctione Ecclesiæ , suscipere peregrinationem mendicando?

R. affirmative; quia cum mendicare etiam ad tempus, sil valde abjectum et asperum , est medium aptum ad humilitatem et poenitentiam.

Nec obstat quod sit dives ; quia cum extra domum sine pecuniis cl sine commeatu peregrinetur, pro tunc est pauperet vere indiget.

Ib. a. 6. o. —*Dico* 6° Religiosi non solum licite, sed etiam laudabiliter utuntur vilibus vestibus; quia vilitas vestium conducit ad humilitatem, estquesignum pœnilenliæ cl contemptus mundi ; status autem religionis est status humililalis, pœnilenliæ et contemptus mundana) gloriæ. Secus dicendum, si vilitas vestium procederet vel ex inaniloria, vel ex avaritia, vel ex ncgligcnlia. Confer quæ dixi de Temperantia disseri. ", ari. 4, § 5.

ARTICULUS II.

De religionum distinctione.

§ 1. — ***Utrum sil una tantum leujiu an plurts ?***

Q. 486. a. 4.0. et nd 1. ct 2. —*Dico.* Si spectentur finis remotus cl principalis omnium religionum et exercitia scu media principalia ad hunc finem consequendum, est unica religio; quia finis remotus et principalis csl unus in omnibus, scilicet perfectio charitatis, el eadem in omnibus media principalia ad hunc finem consequendum, scilicet tria vota essentialia. Si vero specientur lines proximi ct diversa media ad hos lines, sunt, *ul patet,* diversæ religiones,

Atque id fuit conveniens ad decorem ct utilitatem Ecclesiæ, majusquc Dei obsequium.

Ibid. în e>g. s. c. — *Ad decorem Ecclesiæ;* quia Ecclesia Unquam regina lot religionum *circumdata varietate,* nunc decoratur, Psal. 44.

Ad *utilitatem Ecclesiæ* ; quia attentis diversis hominum temperamentis, inclinaliouibus et moribus, non conveniret una omnibus religio : alii enim solitudinem amant, alii vitam socialem; his placet vita activa, illis contemplativa ; hi in hoc exercitio delectabilius operantur, isti in otio : ut ergo omnium saluti consulatur , juvat religionum varietas, ut cui minus placet vita solitaria , eligat socialem ; cui minus contemplativa, eligat activam; cui minus rigidioris observantiae, eligat faciliores; el sic de caleris.

Ad *majus Dei obsequium ;* quia omnibus charitatis obsequiis non sufficit una religio : non enim qui militat, potest in xenodochio curam infirmorum habere ; et qui xenodochio deservit, non polcsl prædicationi vacare; et sic de caeleris.

Antiquissima autem est in Ecclesia ista religionum varietas; namS. Micron. Epist. ad Euslochiurn de virginitate, S. Aug. lib. de Moribus Ecclesiæ cap. 31 , Cassianus Collai. 18, plurium generum monachorum, anachoretarum el coenobitarum mentoneni faciunt. Idem Cassianus Collai. 14, cap. 3, refert, ex religiosis sui temporis aliquos vacare contemplationi, alios curando xenodochia, alios alendis pauperibus, alios instruendis imperitis.

§ II. — *Ad quid potest institui religio ?*

Ibid. a. 2. o.— *Dico* lo Potuit institui religio aliqua ad corporalia opera vitæ activæ, ut ad suscipiendos peregrinos, redimendos captivos, curandos aut visitandos infirmos, sepeliendos mortuos, et ad alia quæcumquc charitatis cl misericordiæ opera ; quia status religionis ordinatur ad perfectionem charitatis; charitas autem se extendit ad dilectionem Dei cl proximi : unde sicut cx charilatc diligitur proximus propter Deum, ita etiam obsequium delatum in proximos redundat in Deum, secundum illud Matlh. 25 : *Quod uni ex minimis nuis fecistis , mihi fecistis.*

Ibid. o. 3. o — *Hincsequitur* Iepotuissc institui religionem ad militandum, non quidem propter aliquid mundanum, sed propter defensionem sive fidei et religionis, sive rcipublicæ, sive pauperum ct oppressorum ; hæc enim sunt opera vitæ activa subventionem proximorum spectantia.

Si *dicas* defensionem reipublicæ et oppressorum esse quid mundanum, ipsis etiam paganis commune :

Λ. defensionem reipublicæ et oppressorum, materialiter et secundum sc consideratam, esse quidem quid mundanum ; seeus autem assumptam in obsequium Dei et exercitium charitatis aut alterius virtutis. Ex line ergo distinguuntur militia mundana ct religiosa ; quia illa habet pro fine aliquid temporale ibi sistendo, ista autem habet pro tino Dei obsequium, et sic potest esse finis ad quem religio militaris inslituatur.

Ibid. a. 4. o.— *Sequitur* 2° *et a fortiori,* posse institui religionem ad prædicandum cl confessiones excipiendas; quia per hujusmodi officia spiritualia magis procuratur utilitas proximorum elDeiobsequiumquam per opera ad subventionem corporalem proximorum ordinata, ad quæ diximus posse religionem institui.

Sic tamen intellige istud consectarium , non quasi quilibet, hoc ipso quo talem rcligionem est professus, possit propria auctorilale prædicare ct confessiones excipere. sed suium si ista munia ab episcopo vel a summo pontifice illi committantur.

Ibid. a. 2. c. et. ad. 3. — *Pico 2°* Congrue potest institui religio ad studium sacræ doctrinæ, et consequenter earum doctrinarum sine quibus sacra doctrina haberi non potest.

Prob. Et i' si sitreligio ordinata ad docendum, prædicandum et administrandum sacramenta, *patet* ad hæc requiri studium sacræ doctrinæ. 2° Si sil religio ordinata ad vitam contemplativam , opus est cliam sacra doctrina qua illustretur intellectus cl dirigatur in consideratione divinorum, reinoveanturque pericula contemplationis, scilicet, errores qui in contemplatione divinorum frequenter aep'dunt his qui S. Scripturas ignorant, sicut >.v collationibus Patrum, Collai. 10, cap. 4, legitur ablialein Serapionem propter simplicitatem incidisse in errorem Anlhropomorphitarum, qui Deum habete formam humanam arbitrai!-

(nr. Adde quod in quacumque religione etiam contemplativa, oportet esse aliquos qui conscientias dirigant, sacramenta administrent, ignorantes doceant et in via salutis deducant. 3° Denique omni religioni, sive contemplativae,sive activae utile cslstudium sacrae doclrinaead observantiam trium votorum essentialium : nam studium concupiscentiam carnis domat, juxta illud S, Hieron. *Ama scientiam Scripturarum, cl carnis vitia non amabis,* amorem divitiarum frænat; qui enim studio sacrae doctrinae animum adjicit nc quidem cogitare dc divitiis vacat ; tandem promptam obedientiam reddit, propter plurima exempla, documenta ct praemia obedientiæ quæ in sacris Litteris inveniuntur.

§ III. — *Qtitr sil religio excellentior ?*

2- 188. a. 6. o.—*Nola,* excellentiam unius religionis supra aliam, primario ct principaliter attendi secundum religionis finem; secundario autem et minus principaliter, secundum exercitia seu media ad illum finem : quia finis csl id quod propter se appetitur, media propter finem.

Ibid. —*Dico.* Inter religiones supremum gradum tenent mixtæ, quæ sic contemplationi valant, utcxplanitudine contemplationis contemplata fidelibus communicant, per doctrinam , prædicalioncm cl alia officia spiritualia ; quia sicut magis est illuminare quam lucere solum, sic magis est contemplata aliis, ex charitate tradere quam contemplari tantum : excellentia autem unius religionis super aliam attenditur primario et principaliter, ut dictum est, ex potiori fixe. Adde quod hocfucrit officium Christi et Apostolorum.

Ibid.— Secundum gradum tenent religiones quæ ad contemplationem ordinantur; tert um , quæ circa res corporales occupantur, ut eleemosynas distribuere, captivos redimere, peregrinos suscipere, infirmos curare, etc. Quia vita contemplativa praeeminet aelivæ solum , juxta illud Christi Lue. 10: *Maria optimam partem elegit^ quæ non auferetur ab ea.*

Ibid.-» *Dico* 2° In singulis ex prædicus tribus gradibus praeeminentia inter se attendi potesl cx triplici capite. 1» Ex fine, si nempe una religio ordinetur ad perfectiorem aclmn in eodem genere : sic inter opera vilæ actirvæ, potius est redimere captivos quam peregrinos hospitio suscipere; inter opera vilæ contemplative, melior est oratio quam lectio. 2° una religio ad plures actus in eodem genere ordinetur quam alia; sic enim respicit finem in ordinead plura bona, consequenter potiorem finem. 3° Quando eumdem seu æqualcm finem habent, desumitur præcminentia exparte mediorum seu statutorum cl observantiarum, non quidem secundum se, seu secundum quantitatem , sed quatenus sunteonvenientiora ct magis accommodata ad finem æqualcm consequendum.

Ibid.ad 3.—Non enim, *quod advertat,* una religio est potior altera ad eumdem finem ordinata, ex hoc præcisequod habeat arctiores observantias, sed ex hoc quod majori discretione ejus obscrvanliæ sint ad finem ordinatæ et accommodatae; quiaobservantiæ non quæruntur propter se, sed propler finem, ct ideo non sunt id quod præcipuc in religione commendatur. Unde in Collationibus Patrum, collât. 2, cap. 3, refertur S. Antonium prætulisse discretionem per quam aliquis omnia operatur, vigiliis , jejuniis cl omnibus hujusmodi observantiis.

J IV. —· *Ulrum habere aliquid in communi muim perfectionem religioniii*

Nota 1° cum Cajetano, hic triplicem distingui perfectionem vilæ spiritualis:unam hominis absolute, alteram status episcopalis, tertiam status religionis: fuerunt namque viri perfectissimi non religiosi, non episcopi, non pauperes, ut Abraham, Isaac, David , etc. Item necessarias esse episcopii divitias, probatum est supra. Verum alia est ratio de perfectione religionis; cum enim votum paupertatis sit dc ejus substantia, merito quæritur utrum possessio bonorum in communi minuat perfectionem status religiosi ?

Ibid. n. 7. o. — *Nota 2'* perfectionem religionis non consistere essentialiter in paupertate , sed in sequela Christi, juxta illud S. Ilicronym. in cap. 19 Matth. Quin non *sufficit tantum relinquere, addit Petrui, quod perfectum est : EI secuti* Jinnus te. Paupertas autem csl instrumentum perfectionis, quatenus removet impedimenta perfectionis ex divitiarum possessione provenientia ; et hæc sunt tria , scilicet solliciti»-docircadivitiasacquirendasetconscrvandas,

amordivitiarum quæex illarum possessione crescit, juxta illud vulgatum: *Quo plus sunlpol<£t plus sitiuntur aquœ;cl* inanis gloria seu elatio quæ etiam ex divitiis nascitur.

Ibid. — Primum impedimentum non potest totaliter separari a divitiis etsi parvis; quia ncccssc csl hominem aliqualiter sollicitari dc acquirendis et conservandis exterioribus rebus sibi necessariis ad vicium et amictum : sed si res exteriores non quærantur vel habeantur nisi in modica quantitate, quantum sufficiunt ad simplicem victum cl amictum, talis sollicitudo non mullum distrahit : unde nec perfectioni chrislianæ repugnat; non enim omnis sollicitudo a Domino interdicitur, dum dicit Matth. 6 *:Ne solliciti sitis animœ veslrœ quid manducetis,* sed sollicitudo superflua ct nociva. At abundans divitiarum possessio abundanliorem sollicitudinem ingerit, quibus animus hominis multum distrahitur ct impeditur nc totaliter feratur in Dei obsequium. Alia vero duo impedimenta, nempe amor divitiarum et inanis gloria, non consequuntur nisi superabundantes divitias.

Ibid. — *Nola* 3° quod sollicitudo circa proprias divitias pertineat ad amorem privatum quo quis se temporaliter amat; sed sollicitudo circa divitias communes perlinet ad amorem charitatis quæ non quærit quæ sua sunt, sed omnibus intendit. Et quia religio ad perfectionem charitatisordinatur, quam perficit amor Dei usque ad contemptum sui; ideo habere aliquid proprium repugnat perfectioni religionis : sed sollicitudo circa communia potest, ul dixi, pertinere ad charilatem, quamvis etiam per eam possit impediri aliquis altior actus cbarilalis, puta, contemplationis divin® aul instructionis proximorum.

Nota 4°, paupertatem posse considerari secundum se ct secundum quod est instrumentum ad perfectionem acquirendum : certum est eam quæ abdicat omne dominium tam in particulari quam in communi, esse altiorcm ct allissimam in genere paupertatis; in quo sensu verificatur quod dixit Innocentius V, ct refertur Extrav. *Quia quorumdam,* ocilicct, altam esse paupertatem quæ pauca habet propter Christum ; altiorem , quæ nulla habet propria , habet lamen in communi; allissimam, quæ nihil habet in mundo nec in proprio nec in communi. Considerata vero paupertas in ralione instrumenti, ea est perfectior quæ est magis accommodata fini religionis. *His notatis.*

Ibid, — *Dico* 1° Possessio abundantium divitiarum in communi non tollit totaliter perfectionem religionis, sed est aliquod impedimentum illius; seu non tollit perfectionem religionis quoad substantiam, sed quoad gradum.

Ibid. — *Patet prima pars ;* tum quia sollicitudo circa res communes potest perlinere ad charilatem, ul dixi nota tertio; tum quia, ul mox dicam, abundantia bonorum in communi est necessaria quibusdam religionibus, et tamen omnes suntslalus perfectionis cl omnes Christum pauperem imitantur atque paupertatem evangelicam profitentur.

Ibid. — *Secunda pars etiam constat; quia,* ul dixi nola secundo, abundantia bonorum affert varias distractiones, quibus impeditur animus nc tam assidue vacet divinæ contemplationi, et ne totaliter fcralur in Dei obsequium. Item inde natum est augeri amorem divitiarum ctoriri inanem gloriam.

Ibid. — *Dico* 2° Si consideretur paupertas respective ad finem communem religionum, qui est vacare divinis officiis, possessio bonorum, quantum sufficit ad simplicem vicium et amictum, non impedit perfectionem religionis ; quia sive iste simplex victus ct amictus habeatur cx bonis moderatis possessis in communi, sive aliunde quaeratur, non affert tot ac tantas distractiones, neque alia impedimenta quæ affert bonorum abundantia, sicque non impedit vacare divinis officiis.

Ibid. — Si vero paupertas consideretur respective ad fines speciales religionum, tanto unaquæquc religio erit perfectior secundum paupei talem, quanto habebit paupertatem magis suo tini accommodatam ; quia , ul dictum est, paupertas assumitur a religione ut instrumentum ct medium ad suum finem. Hinc Huit sequens conclusio trimembris.

Ibid. — *Dico* 3° Religionibus quæ ordinantur ad corporales actiones vilæ aelivæ, ut ad militandum, ad hospitalitatem sectandam, ad curandum infirmos, etc. competit habere abundantiam divitiarum communium ; alioquin non possent assequi finem ad quem sunt institut®, et sic non ha-

bercnt paupertatem suo fini accommodatam.

Ibid.— Religionibus accommoda lis ad contemplandum simplici ter competii habere divitias moderatas, potius quam abundantes; quia quanto minores sunt divitiæ, tanto minor est sollicitudo circa illas; quo autem minor est sollicitudo, co magis animas est contemplationi idoneus.

Ibid — Religionibus quæ ordinantur ad contemplandum ct simul ad contemplata aliis tradendum per doctrinam , prædicalioncm et alia spiritualia exercitia , competit habere quam minimum bonorum in communi, ea scilicet mobilia vitæ necessaria quæ congruo tempore procurata conservantur ; quia tanto magis sollicitudo temporalium impedit religionem quanto sollicitudo spiritualium majorai! religionem requiritur : atqui majorem spiritualium sollicitudinem requirit religio instituta ad contemplandum cl contemplata aliis tradendum per doctrinam, prædicalioncm ct alia exercitia spiritualia, quam illa quæ est instituta ad contemplandum tantum: ergo talem religionem decet paupertas, quæ minimam sollicitudinem temporalem ingerit. *Subsumo.* Atqui minorem sollicitudinem temporalem ingerit servare usui hominum pauca necessaria tempore congruo procurata, quam possidere immobilia. Ergo.

El hæc quidem vera sunt per se loquendo cl suppositis in religiosis magno animi fervore et aspera parcimonia atque temperantia in victu ct amictu. Verum quia non solet plerumque sic esse, aut saltem non diu permanere tantus fervor et tanta vitæ austeritas; ideo spectato præsenti statu, nihil obstat quominus religiones ad salutem proximorum instilutæ habeant modicas immobilium possessionesincommuni ; id enim ex una parle non aufert magnam sollicitudinem , el ex altera juvat tum ad perfectorem regulæ observantiam, cum ad conservandam status religiosi immobilitatem.

§ V — *Utrum perfectior fit religio in societate vrvrntium quam agentium solitariam vitam ?*

Ibid. α. 8.0. — *Nota* 1° quod solitudo, sicut ipsa paupertas, non sil essentia perfectionis, sed perfectionis instrumentum.

Ibid. —*Nola* 2" quod solitudo :,on sil instrumentum congruum actioni sed contemplationi , secundum illud Osçæ 2 : *Darn eam in solilud nem, cl loquar ad cor ejus.* Unde non congruit religionibus qu» sunt ordinatæ ad opera vitæ activæ, sire corporalia, sive spiritualia, nisi forte ad tempus exemplo Christi,qui, ut dicitor Ta ic. 6, *Exiit in montem solus orare, cl eral pannetons in oratione Dei.* Competit autem religionibus ab contemplationem ordinalis.

Non facit hic itaque S. Th. comparationem inter religionem ct religionem, sM in. 1er gradus ejusdem religionis, scilicet contemplalivæ ; siquidem dicat solitudinem non competere religioni activæ, sed soli conteur plativæ. El aliunde certum est quod religio mixta, cum habeat perfectiorem iineinquam contemplativa tantum, ut superius dictum est, sit ista simpliciter perfectior; perfectio enim ex fine excedit eam quæ est ex medio lanium.

Ibid. — *Dico.* Inter religiones soli contemplationi vacantes, major est perfectio eorum qui vitam solitariam ducunt quam qui vitam coenobiticam seu socialem agunt; quia quod jam perfectum est præeminctei quod ad perfectionem tendit : atqui vita cœnqjbilica est eorum qui ad perfectionem tendunt; vita autem solitaria, si dcbileassumalur, est perfectorum ; non enim debile assumitur, nisi ab eo qui jam perfectus est, tam quoad intellectum quam quoad voluntatem, sive ex divino munero, ulS. Joanne.; Baptista, sive exercitio virtutum; alioquin qui nondum perfectus solus vivit, a quo instruetur ad contemplandum sine errore? quomodo humilitatem , obedientiam, passionum mortificationem discet cl acquiret? Quapropter vita solitaria indebite assumpta est periculosissima.

DISSERTATIO IV.

DE RELIGIONIS INGRESSU, NOVITIATU ET PROFESSIONE.

D. Th. Q. 189.

ARTICULUS T.

De conditionibus recipiendorum ad reli» gionem.

Dico. Quisquis baplizalus , qui est sui jurisct nulloaliundeimpcdimento irretitus, potest admitti ad religionem ; quia religio est bonum commune a (pio nemo rendit potest absque justa causa.

Explicatur conclusio. Dicitur 1« *quisq ij*

baptizabis; quia religio est pars Ecclesiæ cui nullus incorporari potest, nisi sit Ecclesiæ cl ipsi Christo per baptismum incorporatus.

Dicitur 2% *qui est sui juris ;* quia alioquin non posset se lotum tradere religioni, ut lil per professionem religiosam.

Jlincsequitur 1" senum seu manicipium non posse, sine consensu domini, admitti ad religionem , nec validam esse ejus professionem, nisi fiat post triennium ab ingressu; quia si intra triennium non sit rcquisilusa domino, valide elapso profitetur : tum quia dominus censetur renuntiassejuri suo; lum quia vi juris mox citandi, servus tunc recuperat suam libertatem. Ita injuro cap. Si *quis* 17, q. 2, ex Bonifacio I, his terminis : « Si quis incognitus monasterium » ingredi voluerit, aule triennium monachi «habitus ci non præslelur : cl si intra 1res «annosaul servus aul liberius colonus *(id « est qui alteri csl obligatus non ratione pecuniæ sed personæ)* quæralur a domino « suo, reddatur ei cum omnibus que attulit, «fide tamen accepta de impunitate. Si au» tem intra triennium non fuerit requisitus, » postea quæri non potest, nisi sil tam longe « quod inveniri, non posset; sed tantum ea «quæ in monasterium attulit dominus sen i «accipiat.» Ilecipicnlcs autem sine licentia domini excommunicantur , cap. *Qui vere* 16, q. 1 , cx concil. Carthag. Intclligc si noverint cum esse servum, quo casu invalida est professio eliam post triennium; quia Ecclesia non intendit favere fraudibus, lextusque juris expresse loquitur de incognito, tencturque religio restituere non solum servum el ea quæ attulit, sed eliam damna secundum illius æstimalionem.

Hio q. 489. n. 7. o. — *Sequitur* 2 episcopos nec licite nec valide posse admitti ad religionem sine licentia papæ; quia ratione voti taciti quod emittunt in sua consecratione, perpetuo adstringuntur suæ ecclesiasub obedicnlia papæ : officium autem episcopi csl per modum causæ principalis cl cx natura sua perpetuum. El ita habelur cap. *Liret quibusdam* 18 , dc Regularibus el transeuntibus ad religionem lib. 3, fit. 31.

Ihib. — Secus dicendum de presbyteris etiam curatis ct archidiaconis; hi enim licite cl valide possunt ingredi ct profiteri religionem, eliam contradicente episcopo, non tamen eo inconsulto. Ila cap. *Duco sunt* 19 , q. 2. *Et ratio* wt; quia eorum officium non csl principale ut officium episcoporum , et ideo non est erpeluum*. illudquc desererere possunt.

Sequitur 3* conjuges consummato matrimonio , nec licite nec valide posse admitti ad religionem, nisi ex consensu comparlis, aul nisi propter adulterium notorium illius; quia per consummationem matrimonii conjuges fiunt una caro, ita ut vir sit mulieris et mulicr viri : sicque non sunt sui juris.

Dixi 1° *consummato matrimonio;* quia ante consummationem intra primum bimestre, quod a jure conceditur conjugibus ad deliberandum dc ingressu religionis el quo non tenentur reddere debitum, possunt conjuges, eliam invita comparte, licite et valide admitti ad religionem, ita ut adveniente professione dissolvatur matrimonium , el pars remanens in sæculo potest transire ad secundas nuptias. Si autem elapso bimestri non sit consummatum matrimonium, conjux non potest licite invita comparte transire ad religionem ; quia tenetur ei petenti reddere debitum : si tamen ingrediatur el profiteatur, videtur mullis professio valida ; quia jura in gratiam religionis generaliter statuunt matrimonium inconsummatum dissolvi per professionem religiosam , sicque videntur non concessisse bimestre, nisi ut intra illud possel negari debitum petenti, ultra illud non possel.

Utrum autem uxor vi a marito oppressa intra bimestre, posset adhuc ingredi el profiteri religionem?

Respondi olim cum pluribus *probabilius affirmative;* quia per violentiam sibi illatam non debet privari jure suo. Verum nunc re attentius considerata, resolutio mihi videtur dubia ; quia rex era, etsi per violentiam, matrimonium est consummatum et conjuges facti una caro, mdeque potest nasci proles; passa est quidem injuriam uxor, sed cx illa injuria xidclur facta inhabilis ad religionem , sicut si per violentiam amputatam esset illi utrumque brachium : pro injuria autem satisfaciat illi oppressor m liori quo potest modo.

Porro si matrimonium ratum el non consummatum non impedit quominus conjuges possint licite cl valide ingredi el profiteri religionem, *a for'.,ori* sponsalia eliam jurata non impediunt, quippe qua· sunt minus vinculum quam matrimonium ra-

turn, et quæ contarhuntur semper sicut matrimonium ratum sub hac tacita conditione, *nisi voluerq^intrare religionem.* Intellige tamen modo sponsus non violaverit sponsam sub promissione matrimonii; tenetur enim tunc ex justicia matrimonium cum illa non solum contrahere, sed etiam consummare; quia res promissa non est tantum matrimonium ratum,sed etiam consummatum : hoc est enim quod nomine matrimonii absolu teintelligunt promi'.tentes et promissarii. Idem dicdeillo qui sine promissione matrimonii, sed vi vel fraude virginem defloravit, si non possit nisi nubendo ejus infamiam impedire; tuncenim est debitum personale, non reale tantum aut pecuniarium. In his tamen casibus foret valida professio, licet illicita.

Dixi 2° *nisi ex consensu compartis ;* pars aulem consentiens, si sit juvenis, debet pariter ingredi et profiteri religionem : si vero sit senex, potest remanere in sæculo, sed cum voto continenti®. Ita in jure cap. *Cum sis,* cap. *Uxoratus* et cap. *Ad apostolicam Sedem,* de Conversione conjugatorum lib. 3, tit. 32.

Dixi 3° *vel nisi propter adulterium notorium illius* : cap. *Significasti,* de Divortiis lib. 4, tit. 19, modo tamen pars volens religionem suscipere non sit etiam adultera; nam paria crimina mutua compensatione de'entur: cap.finali, de Adulteriis lib. 5, tit. 16. Parie autem innocente ingrediente religionem, non tenetur pars nocens, etsi juvenis, ingredi religionem vel vovere continentiam ; quia id nullo jure statuitur, sicut statuitur in præcedenti.

Dicitur 3° in conclusione, *et nullo alio impedimento irretitus ;* sunt autem multiplicis generis i m pedi menta religionis suscipiendæ. Quædam suntex jure naturæ, quædam ex jure positivo, quædam impedientia tantum, quædam dirimentia, non secus ac in matrimonio: est enim professio religiosa, non secus ac matrimonium, contractus inter profitentem et religionem acceptantem, ita ut possit quandoque esse invalida; quandoque valida sed illicita; non enim lex prohibens professionem semper illam irritat.

Impedimenta dirimentia.

Primum impedimentum quo receptio et professio religiosa fit nedum illicita, sed etiam invalida, præter jam dicta de defectu juris in seipsum, est differentia sexus ; ita ut vir nec licite nec valide potestrecipi aut profiteri in conventu mulierum, nec mulier in conventu virorum.Non solum quia in jure, cap *Definivit* et cap. *In nullo* 18, q. 1, prohibetur cohabitatio monachorum cum monialibus; non enim, ut jam dixi, omne quod prohibeturirritatur; sed quia hujusmodi professio non fit in religione ab Ecclesia approbata; religiones enim virorum non sunt approbatæ pro mulieribus, nec mulierum pro viris.

Secundum impedimentum dirimens est si recipiendus sit hermaphroditus: sedhic opusest distinctione. Communis sententia tenet hermaphroditum, si uterque sexus sit æqualis, nec licite nec valide posse recipi aut profiteri, quiarespectu fœminarumest viret respectu virorum est mulier, si aulem unus sexus prævaleat posse, si non licite, saltem vali le profiteri religionem in conventu ejusdem sexuscum eoqui in eoprævalet, non in conventu alterius sexus. Verum existimo hoc ultimum intelligendum esse sub aliqua distinctione : si namqueunus sexus sic prævaleat ut altersi omnino inep-tus et inutilisad usum venereoreum,resolutionem admitto; secus autem si, quamvis unus sexus prævaleat,alter tamen sitadhuc aptus ad usum venereum : quia cum talis hermaphroditus in ordine ad incontinentiam possit cum mulieribus agere quæ viri sunt et cum viris pali quæ suut mulieris, respective ad mulieres venire debet nomine viri, et respectivead viros nomine mulieris. Quod si detur talis hermaphrodilur qui neutrum sexum habeat, prout natura requirit ad usum venereum, is secundum medicos debet censeri fœmina, et sic nihil prohibet eum admitti in monasterio fœminarum.

Sed quid si mulier evadat in virum?

R. quod simpliciter loquendo, nunquam secundum medicos possitmulierevaderein virum, sed tantum potest contingere quod quæ apparebat mulier,poslea apparealvir, quatenus sexusvirilis, qui propter frigiditatem non se prodebat, adveniente pubertate ex calore crescente manifestetur; quo casu, si uterque sexus maneat ad usum venereum aptus, neque inter viros neque inter mulieres potest valide admitti, utsupra dictumest; si autem situnius sexus virilis et forte professus sit in monasterio mulie-

ram, ejus professio nec est ncc unquam fuit valida, quia semper fuit vir, et si taTis non appareret r sicque professus est in religione non approbata pro viris.

Tertium impedimentum dirimens est amentia , si adsit dum actu emittitur professio; quia ad illam requiritur consensus liber , cujus amens est incapax.

Neque dicas manere virlualiter consensum ex priori voluntate profitendi ; non est enim virlualis consensus, nisi adsit confess saltem notitia rei quæ agitur, item confusa memoria voluntatis præcedenlis ;ac tandem facultas amplius deliberandi et priore?) voluntatem revocandi, quæ non sunt in amente.

Qui vero est amens tantum circa aliquam materiam, aut habet lucida intervalla, quamvis possit valide admitti et profiteri, non tamen licite, quia non est aptus ad religionem.

Quartum impedimentum dirimens est defectus ætatis sexdccim annorum completorum et anni novitiatus. Ita Trid/sess. 25 *de Regularibus* cap. 15, his terminis : « In » quacumque religione tam virorum quam » mulierum , professio non liat ante decimii sextum annum completum, neque d minori tempore quam per annum post p susceptum habitum in probatione steterit, d ad professionem admittatur : professio au- » lem antea facta sit nulla, nullamque in- i) ducat obligationem ad alicujus regulæ, » vel religionis, vel ordinis observantiam, d aut ad alios quoscumque effectus. » De anno novitiatus dicam infra dum de novitialu.

Impedimenta impedientia tantum.

Hicq. 189. a. 6. o. — 1° Illicite admittitur et profitetur filius cujus parentes sunt in gravi necessitate, el quibus manens in sæculo succurrere potest sine salutis dispendio; quia præceptum naturale de honorandis parentibus praevalet consilio, imo cl voto ingrediendi religionem. De hoc casu latius dixi in tract, dc Virtutibus justitiæ annexis, dissert. 1 de pietatearl. 2; require.

2° Illicite admittuntur criminosi, id est, homicida», fures el similium ac graviorum criminum rei, si tamen sint notorii aliqua noloriclalc juris, puta, quod de iis facta sit accusatio, seu inquisitio a judice sæculari. (la Sixtus Vin const. Cum omnibus clconst. *Ad Romanum,* qui illorum professionem irritaverat, sed quam irritationem sustulit Clemens VIII, const. *In suprema* , relidis tamen pœnis quas præfatos recipientibus imposuerat Sixtus V, scilicet, privatione vocis activæ et passivæ et officiorum, graduum, dignitatum ac inhabililalis ad illa.

3° Excommunicalus etiamsi toleratus illicite recipitur in religione; quia licet fideles possint cum illo communicare, ille tamen non potest se ingerere communicationi fidelium : unde et ipse peccat et qui ipsum recipit; quia illius peccato cooperatur. Aliæ aulem censuræ quatenus impediunt a divinis, etiam impcdiuntsusccptionem habitus.

4° Illegitimus illicite recipitur in religione in qua ejus pater professus adhuc vivit, el recipiens excommunicatur ex Greg. XIV, bulla *Circumspecta ;* valide tamen recipitur el profitetur, quia non irritatur.

5° Ingenii 'sre alieno supra vires suarum facultatum gra ali, vel ratiociniis reddendis obnoxii, ita ut cx ejusmodi causa lis vel molestia sit illata, vel timendum sil ne inferatur, non possunt licite in religione admitti, nisi debitores cedant suis bonis et nulla seu vix ulla sit spes quod remanendo in sæculo sint solvendi. Admittentes aulem privantur voce activa el passiva, jfiiciis, dignitatibus, gradibus, elsuntperpelu?inhabiles ad illa. Ita Sixtus V, bulla *Cum on - nibus*, in qua etiam irritaverat illorum professionem; sed Clemens VIII irritationem sustulit, manentibus tamen pœnis contra recipientes. De hoc impedimento late disserui in tract, de Jure etJust. dissert. S, a. 20 de causis excusantibus a restitutione, quarta causa. Vide ibi.

Observandum duntaxat, hac constitutione Sixlina non comprehendi 1° moniales, ut idem Sixtus V declaravit alia constitutione, *ad Romanum.* 2° Non comprehenduntur ordines militares, quia cum sua bona administrent ex consensu religionis, non magis redduntur inhabiles ad solvendum quam si manerent in sæculo. 3»Non comprehenduntur debitores incerti, qui scilicet ignorant cui debeant. Colligitur ex bulla Sixlina, ubi dicitur : *Quorum dominus, facta diligenti inquisitione, potest sciri.* Adde quod hujusmodi debitum incertum possit converti in usus pios, atque adeo applicari monasterio quod quis ingreditur. 4° Non comprehenduntur debitores cujus

debitum est levis momenti, aut non superat facultates debitoris; *ut palet ex textu bullœ.*

5· Non comprehenduntur debitores ex libelali promissione; tum quia promissio liberalis nunquam obligat supra vires; tum quia debitor ex promissione liberali non gravatur ære alieno; tum denique quia in omni promissione liberali semper subintelligitur, *nisi voluero religionem ingredi.* Comprehenduntur tamen debitores cx delicto; quia qui intulit alteri damnum pecunia æstimabile, est vere ære alieno gravatus, quatenus habet alterius damnum quod est pecunia redimendum.

6° Illicite recipiuntur infames, sive cx delicto enormi notorio notorielate juris, sive ex pœna ignominiosa, puta morte, flagellatione, triremibus, a judice imposita, siveex genere artis seu facili, ul sunt carnifices,scurræ, histriones, lenones, etc. Nisi infames cx delicto aut poena, poenitentia diuturna ct morum sanctitate; infames autem cxollicio, nisi eo dimisso, singularibus meritis infamiam diluerint : quia religio csl status honorificus quem libenter assumunt viri tum genere nobiles, tum virtutibuscl honore præeminenlcs, quibus esset grave fieri socios cl confralrcs personarum infamium , indeque religio amitteret suam dignitatem ct suum decorem.

ARTICULUS II.

De noviliatu.

Novitiaius est mutuum experimemtim quo religio ex una parte experitur moros el qualitates novitii, ut videat an expediat illum admittere vel ejicere, el novilius ex altera parte experiatur religionis austeritates et statuta suamque indolem, ul videat an sibi expediat illam profiteri. Quod cum sit nunc institutum non in solam privatam utilitatem novitii et monasterii, sed in bonum lotius religionis cl Ecclesiæ, ne scilicet ex professione temere facta sequantur gravia damna et scandala, non potesl illi renuntiari cx consensu ulriusque partis, nempe novitii ct monasterii , ut fiebat olim.

Quæstio est 1° an in habitu religioso debeat peragi novitiaius; 2“in qua ætalc ; 3°in quo loco ; 4° quanto tempore ; 5° an tempus istud debeat esse continuum. Quas nu.es-\l>>nes distinctis discutiemus. Unde sil

§ I. — Zn *tfuo habitu debeat peragi noviUatiu?*

Dico 1° Novitiaius debet regulariter peragi in habitu religioniis quam intendit profiteri novilius. *Patet* tum ex jure communi, cap. *Ad AposloUcam,* cap. *Super eo* et cap. *Statuimus,* dc Regularibus; item cap. 1, eod. tit. in 6, et Clement. *Eos,* eodem tit. ubi sic statuitur ; lum ex communi praxi omnium religionum ; tum denique quia gestatio habitus religiosi csl aliqua religionis austeritas quam convenit experiri novilium.

Dico 2°.Habitus religionis non videtur de essentia novitiaius: unde potest valide peragi in habitu sæculari, imo et licite, subsistente justa causa.

Prob. prima pars ex c. *Porrectum* ubi dicitur quoti *Monachum non faciat habitus, sed professio religiosa;* et ex cap. *Quia ingredientibus,* de Testamentis, ubi abbatissa declaratur professa , quæ nunquam induerat habitum monialium.

Secunda pars constat cx commuin pravi religiosorum in Anglia, Hibernia et in aliis locis haereticorum, ubi suos novitios probant in habilu sæculari, nemine reclamante. Satius tamen foret si admissi ad religinem in illis partibus mitterentur ad partes catholicorum, ul in conventu et in habitu religionis suum novilialum perficerent, siri modo faciunt nostri Hiberi''.

Dices 1" Tridenlinum supponit susceptionem habitus religionis pertinere ad essenliarn novi alus; etenim sess. 25, cap. 15 *de Regularibus,* irritat profcssionctfi quæ fieret ante annum integrum probationis *post susceptum habitum.* Ergo.

II. N. ant. Sicaulem loquitur, concilium, quia sic fit ordinarie : sumit itaque diem susceptionis habitus prodic quo quis incuporalur religioni. Si namque voluisset susceptionem habitus esse de essentia novili.--tns , id aperte dcclarasscl, sicut dcclara.il dc anno et ætatc.

Dices 2° Gestatio habitus religiosi esi una ex austeritatibus religionis : ergo eam debet experiri novilius.

II. I). conseq. Ergo eam debet experiri novilius, ut novitiaius sil validus, *N.* ut sil licitus, *subd.* Regulariter loquendo, ul dicitur in prima conclusione, (''. por accidens et ubi justa causa adest alitor agendi, .V. Non enim novilius tenetur necessario expo-

riri omnes religionis austeritates in specie , sed potesl in eis ex causa dispensari, cl intficit quod sit sub obedientia prælati, paratus ad omnia quæ jusscril.

Petes 1« utrum habitus proprius noviliorum debeat esse distinctus ab habitu professorum ?

/?.id nullo jure sive antiquo sive novo statui. Undo in noslo Prædicatorum ordine, idem csl habitus noviliorum et professoruin, nisi quod in professione benedicatur el non in susceptione. Cæterum servandus est ritus cujuslibcl religionis ; et si forte ex alicujus statuto declararetur irritus noviliatus non peractus in babilu distincto, habendus esset pro irrito.

Petes 2° a quo debeat recipi habitus?

R. debere recipi a legitimo superiore, quia in novitiaius susceptione fit conventio inter novitium el religionem ; non est autem conventio sine muluo contrahentium consensu , consequenter sine consensu legitimi superioris qui nomine religionis cum novilio contrahit et acceptat.

§ II. — *Qua alate sit inchoandus et perficiendus novitiaius ?*

Dico. Novitiaius non potest inchoari ante annum pubertatis, qui est duodecimus completus in fœminis, et decimus quartus completus in masculis ; quia ante hoc tempus non polest haberi experimentum sufficiens quantum ad ea quæ votum castitatis spectant. El ita communiter sentiunt auctores.

Completo autem anno pubertatis, nihil obstat quominus possit statim licitect valido inchoari et perfici annus noviliatus; quo tamen finito non poterit immediato sequi professio, sed debebit differri ad annum decimum sextum completum, quia ex Trident, sess. 25 *de Regularibus* , cap. 15, non p<.-ksl \alide fieri ante hoc tempus.

Dices, Tridenlinum ibid. cap. seq. 16 , Statuit quod , *finito tempore novitiaius , su- l riores novitios quos habiles invenerint, ad profitendum admittant, aul e monasterio tus ejiciant.* Ergo supponit concilium no\ i-lialum non posse inchoari nisi anno decimo ciiinlo completo , alioquin novilius non po- l· lorofiieri revoluto anno novitiaius, ul •Hendiiconcilimn.)

d. *N. illationem.* Quia concilium ihi lo- \ liturde novitiis habilibus ad professionem : j novilius autem In nostro casu non est secundum concilium habilis ad professionem, cum non attigerit annum decimum sextum completum , qui requiritur a Tridentino ad professionem. Insuper non intendit concilium ita conjungere finem noviliatus cum professione , quia hæc possit differri ex causa , puta , propter infirmitatem , aul majorem cl certiorem probationem el similia ul dicetur infra.

§ 111, — ⁄λ quo loco til per/ieiendus novitiatu: ?

Dico 1° Jure antiquo, cum noviliatus non cssct de substantia religionis, serf illi poterat renuntiari ex consensu partium, poterat fieri extra monasterium. Id evidenter palet, ex cap. *Insinuante*, tit. Qui clerici vel voventes lib. 4, tit. 6 , ubi mulier quæ habitum regularem receperat et votum emiserat,necunquam monasterium ingressa fuerat, declaratur vere religiosa.

Dico 2ᵉ Nunc cum, jure novoTridenlini, annus probationis sit de substantia religionis, ita ut ante illum completum emissa professiosit nulla , sicquc ei renuntiari non possit dc consensu partium, videtur quod noailialus perfici validenon possit extra monasterium vel domum illius ordinis quem vult profiteri novilius; quia cum sit institutus ul et monasicrium mores novitii experiatur, cl novilius mores religionis, exigit hujus probationis natura ut habeatur intra claustra et in consortio religiosorum ; neque enim regulæ rigor ct novitii mores extra monasterium satis probari possunt. Et ita congregationem cardinalium declarasse refert Sanchez lib. 1 Summæ,cap. 4, n. 17.

Nihil obstat tamen quominus novilius possit dc licentia superioris abesse a monasterio eliam per aliquot menses, sire necessitatis alicujus, sive etiam recreationis causa ; tum quia ubicumque sit religiosus ad tempus de licentia el Sub obedi itii superioris, censetur fictione juris esso in monasterio: tum quia non est necessarium ut noritius tolo tempore novitiaius austeritates religionis expoliatur, ut patet in ægrolis, sed sufficit si illas aliquo tempore experiatur, ct alias sit paratus illas experiri ad nutum superioris: peccaret tamen superior qui sine justa causa talem licentiam concederet. Vide mira §5 , conci. 2.

Dixi in conclusione , *celdomum;* quia in Arjia cl in Hibernia novitii probantur in

aliqua domo particulari, in qua habitant quidam contraires.

Dico 3® Inlra fines Ilaliæ el insularum adjacentium, noviliatus debet fieri non solum in monasterio, sed in monasterio a S. Sede designato ; alioquin est irritus el professio nulla. Ita constitutiones Clementis VIII el Innocentii X.

§ IV· — ***Quanto tempore debeat durare novitiatus?***

Dico. Secluso privilegio, novitialus debet durare per annum integrum, alioquin nulla est professio. Ila Trident, sess. 25 *de Regularibus,* cap. 15 : « Ncc, *inquit,* minori *o* tempore quam per annum, post susceptum habitum in probatione steterit, ad » professionem admittatur : professio autem » antea facta sit nulla, etc. »

Et quamvis jure antiquo cap. *Ad apostolicam,* de Regularibus, lib. 3, cap. 31, posset anno integro novitiatus renuntiari ex consensu partium, ut jam dixi ; quia tamen nunc, jure novo Tridentini citati, annus integer probationis est de substantia noviliatus tanquam illius forma, utpote sine quo nulla est professio, estque institutus non in solum favorem partium contrahentium , sed etiam totius religionis et Ecclesia?, cum gravia damna ct scandala nata sint sequi cx professione temere facta, ut jam etiam dictum est, illi non potest renuntiari cx consensu partium, sicut clericus non potest renuntiare privilegio clericatus.

Adde quod alioquin frustra esset posita lex concilii : nam ante illam professio facta ante annum integrum probationis sine consensu mutuo novilii ct monasterii, erat jam invalida ; lex autem correctiva prioris, debet sic intelligi, ut non sit superflua.

Sed difficultas est an iste annus debeat esse integer mathematice a momento ad momentum, an c contra sufficiat si sil integer moraliter, qualis dicitur si sitcœpta ultima dies, aut si ei desint aliquot horae vel aliquot instantia ul sit completa.

R. Communior sententia tenet, annum debere esse integrum mathematice a momento ad momentum, ita ul si quis inchoet novitiatum hora decima primæ dici hujus anni 1756, non possit valide profiteri nisi hora decima primæ diei anni sequentis, sitque invalida professio si fiat vel instanti ante dictam horam. *Ratio csl* 1®, quia sic intelligitur annus decimus sextus completus , requisitus a Tridcntino : ergo el annus integer noviliatus; 2° quia quando lex assignat initium alicujus temporis a dic determinata , computari debet a momento ad momentum, ut colligitur ex 1. *Deniqut,* § 3 *Minorem* ff., lib. 4, tit. 4.

Alii tamen etiam numero plurcs intelligunl hanc legem Tridenlim, de integritate morali anni, ita ul si inchoata sit dies ultima anni, vel desint aliquot horae vel aliquot instantia ad complementum mathematicum anni, valida sit professio : 1° quia in favorabilibus dies ccepta habetur pro integra; 2° quia in moralibus parum pro nihilo reputatur. Adde quod hujusmodi anticipatio nihil faciat moraliter loquendo ad finem legis; posito enim quod sumptum fuerit cx utraque parte experimentum , usque ad ultimam diem incoeptam nihil moraliter accidere potest quod vel religio in novilio, vel novilius in religione experiri potest.

Caelerum in re tanti momenti a communi cl tutiori sententia non puto esse recedendum : neque ante facium suaderem, licet post factum improbare non auderem.

Quantum ad annum bissextilem, secundum primam sententiam, non censetur integer nisi computato die superaddito, quia politice et civiliter ille annus non censetur integer nisi constans 366 diebus; ct taiu jure ecclesiastico quam civili, duo dies dicuntur sexto calendas marlii cl pro uno die habentur : unde qui incepit novitiatum 27 februarii anno 1755, non potest profilai nisi 28 februarii anni sequentis.

Si pelas quandonam incipiat noviliatus?

R. quod in religionibus in quibus non est conventus designatus pro novitialu, incipiat in persona habili a dic suscepti habitus, seu incorporationis in religione, ex Trid. sess. 25, cap. 13. In religionibus vero in quibus est conventus designatus pro novitialu, incipit in persona habili a die receptionis novilii in conventu designato. Quod si persona non sil habilis ad novitiatum quandosuscipil habitum, aul recipitur in conventu designato, annus noviliatus incipit tantum a tempore habilitatis habitæ.

Dixi in conclusione, *secluso privilegio;* quia Pius V, constitui. .Summi *sacerdotis,* (lata anno 1570, concessit munialibus S. Dominici , consequenter per communicationem aliis tam mulieribus quam viris, ut in

casu morbi medici judicio mortalis, possint profiteri ante annum completum noviliatus, dummodo tamen habeant ætatem requisitam , scilicet annum decimum sextum completum.

Huic privilegio non fuisse derogatum per constitutionem *In lania* Gregorii XIII, multis probat Passcrinus ad q. 189 D. Th. pag. 105, præserlim quia Gregorius XIII non revocavit per hanc bullam omnes gratias facias regularibus a Pio V, sed eas tantum dc quibus ibi mentionem facit et quæ concernunt intéresse episcoporum et parochorum; nullam autem mentionem facit de isto privilegio quod aliunde nihil interest episcoporum ct parochorum.

Sed gravior difficultas csl utrum hujusmodi professio sit absoluta ct rata, ita ut novitius vel novilia, si convalescat, non tcncatur complere annum integrum noviliatus et aliam professionem facere.

Multi negant, eo quod Pius V dicat se motum esse ad facultatem sic profilcndiconccdcndam,quia « salutem animarum dic- » larum monialium noviliarum, sic ante » professionis emissionem cl durante tem- d pore probationis carumdem decedentium, » sincero desiderat affectu. » Item dicit se largiri « lisdem monialibusnoviliis ita tunc » professis decedentibus, plenariam pccca- n torum suorum indulgentiam, etc.» Ex quibus videtur hæc professio esse facta et acceptata sub conditione mortis secuturæ ; ita ulsi mors non sequatur, nulla sit, sed debeat fieri altera, completo prius anno noviliatus. Si tamen mors sequatur, professio prius conditionala, purificata conditione , evadit absoluta, ct monasterium habet jus ad dolem.

Petes utrum tempus noviliatus possit prorogari ?

II. posse prorogari cx causa legitima, puta, infirmitatis, defectus scicntiæ aut morum, qui tamen defectus sperenturcorrigibilcs. Est sententia communis doctorum et praxis communis religionum. Neque id ullo jure invenitur prohibitum, quinimo concessum cx variis declarationibus S. congregationis, *ul mox patebit.*

Dices. Concilium Trident, sess. 25, cap. 15 *de Regularibus,* statuit quod novitius per annum post susceptum habitum, ad professionem admittatur. Ergo.

Λ. ex declaratione S. congregationis concilii apud Passcrinum ad q. 189 S. Th. inspect. 4, n° 57, quæ sic est : *Concilium noluit quempiam minori* tempore quam per annum stare in probatione, /dque expressim disposuit. Nc autem hoc tempus longius extendi possit, non prohibuit, ideoque arbitrio superioris extenifi et prorogari potest. Et sic communiter interpretantur theologi.

Insl. Tridentinum eadem sess. cajx 16 , sic statuit : « Finito lempore noviliatus, » superiores, novilios quos habiles invene- » rintad profitendum admittant, aul mo- » naslcrioejiciant, «Ergo.

R. sensum hujus decreti esse, quod superiores admittant ad professionem novilios quos invenerint simpliciter et absolute habiles cl in quibus nulla sit causa differendi; ejiciant autem simpliciter et absolute inhabiles, non tamen inhabiles secundum quid seu eosin quibus csl spes quod intra certum tempus fient habiles. Ita ex ore Pii V declaravit S. congregatio apud Passcrinum ibid. n° 59, his verbis : σ Sanctitas sua dixit, » decretum hujusmodi concilii procedere » tantum in illis noviliis quos superiores, » lapso tempore noviliatus, habiles invenc- » rint ; non autem in his quos inhabiles in- » venerint, ut sunt illi qui non bene didi- » ccrunt : ct ideoquod allinet ad illos, Sanc- » tilas sua concessit quod superiores possint «prolongare illorum professionem, durn- » modo habeant spem probabilem quod effi- » ciantur habiles infra sex menses. »

Ex his ullimis particulis quidam inferunt , professionem non posse differri ultra sex menses, ct sic legitur in nostris constitutionibus, distinctione 1, textu 11 , cap. 14, lilt. O, ubi denuntiatur Pium V declarasse *professionem alicujus ad profitendum inepti, ad sextum tantummodo mensem posse differri.*

Attamen Passcrinus loco citato, dicit se vidisse fieri contrarium ex justa causa , contndilquc restrictionem Pii V ad sex menses, non esse praeceptivam, sed dircclivam lantum ; quia quando inhabilitas est personalis, pula , cx defectu scicntiæ vel morum, regulariter sufficiunt sex menses ul novitius censeatur vel simpliciter habilis, vel simpliciter inhabilis. Non prohibet autem, quod si adsit justa causa majoris dilationis, qualis esse potest si quæ proveniat ab cxlrinseco, ulterius differri professionem ; sed lanium

declarat jus commune quod exigit ut sine causa non protrahatur professio, post probationem annuam. Potest ergo differri professio ad arbitrium viri prudentis, attentis omnibus circumstantiis.

C V. — *Ulrum annui novitialus debeat tue continuus ?*

Dico 1° Annus novitiatusdebetesse continuus, alias est nulla professio. Ita communissiine theologi, canonist® ct jurist®.

1° Quia secundum communem acceptionem,haje vox, *annuus,* continuai decursum duodecim mensium significat; et jura qu® important certum rompus, inlclliguntur dc tempore continuo, quia regulariter omne tempus est continuum. 20Quia alias novi tins non csl in statu idoneo experiendi omnes austeritates religionis ; gravius csl enim experiri abstinentiam per annum continuum quam per interpolatum; quamvis autem non tenealur novilius actu experiri omnes oustcritatesreligionis in specie, debet tamen esse in statu idoneo omnes experiendi.

Sed difficultas est quando et per quot actus discontinuelur annus novitialus. Pro cujus resolutione,

Dico 2» Saltem sistendo in terminis antiquorum canonum et concilii Tridcnlini, annus novitialus non discontinualur per exitum novilii eclausirode licentia superioris.

Prob. 1° Quia religiosus ubivis sil de licentia et sub obcdienlia superioris, fictione juris, ut jam dixi, censetur esse intra claustra. 2° Quia quamvis injure decretum sit quod novilius debeat probari per annum continuum, nullibi tamen decretum est quod per annum continuum debeat manere intra claustra, neque quod debeat expeiiri omnes austeri tales religionis in specie et continuo , ut patet in ægrolis et in eis qui legitime dispensantur; sed sufficit si illas probet in genere vivendo sub obcdienlia superioris. 3° Negari non potest quin superior possit cx rationabili causa concedere suo subdito licentiam manendi extra claustrum. 4° Conversi non secus ac clerici tenentur ad novitialum continuum, el tamen non possunt experiri austeritates ud quas recipiuntur, nisi mittantur extra claustra ad quæslus faciendo. 5° Denique sic fuisse declaratum a S. congregatione concilii, refert ex Navarro et Fagnano Passerinus loco priuscitato n. 86. Proposito enim dubio au valeret professio illius qui tantum per mensem ct dimidium anni novitialus mansîrat in monasterio, et residuo illius anni tempore, dc licentia et mandato prælali, steterat sub ejus obedienlia in quadam curia, agens gravia sui mo* nasterii negotia et in fine anni professionem per procuratorem emisit : responsum est valere. *Ex quibus colliges quoi],* quamvis sit dc substantia ct forma novitialus, quod novilius post susceptum habitum aliquandiu in conventu maneat, non sil tamen de substantia ct forma novitialus quod novilius per annum continuo maneat in conventu.

Quod posset opponi cx § 3, quod noviliatusdebeat fieri in monasterio, ibidem solutum est.

Sufficit autem quod licentia sit valida seu concessu ab habente auctoritatem, etiam si sil illicita, seu sine justa el rationabili causa concessa; quia novilius qui ex licentia etiam illicita exit e claustro, non deserit religionem, neque ex propria voluntate operatur, sed ut superiori, subditus. Peccat quidem superior, non vero novilius, qui ex bona tide agit cl cujus non est discutere causas licenti® : sed, etsi injust® licenti® esset conscius, peccaret quidem, non tamen ejus exitus redderet noviliatum irritum; quia , ut dictum est, non est contra substantiam cl formam novitialus.

Dixi in conclusione, *saltem sistendo* in *terminis antiquorum canonum el concilii Tridcnlini ;* quia hærcndo terminis constitutionum Clementis VIII cl Innoccnlii X, qui statuunt noviliatum in Italia cl insulis adjacentibus debere perfici in conventu designate, quidam existimant quod permanentia per annum in conventu sil dc forma ct substantia novitialus, adeoque quod exitus ex illa discontinue! noviliatum. Ideo enim, inquiunt, volunt laudati pontifices noviliatum peragi in conventibus designatis ubi vigcl strictior observantia, ut sil optima uoviliorum educatio secundum regulam: intendunt ergo quod in illis non solum recipiant habitum, sed etiam quod in illis continuo habitent per annum.

Verum responderi potest, querneumque noviliatum esse institutum ut sil optima noviliorum educatio secundum regulam, el tamen permancnliam per annum in conventu non esse de substantia et forma cuiuscumque novitialus. *Ratio esi;* quia opium

educatio novitiorum ntrobiquc est finis legis, linis autem legis non cadit sub lege. Porro medium ad hunc finem consequendum de novo præccptum per constitutiones Clementis VIH cl Innocenlii X, quodque perlinet ad formam el substantiam novitialus, est, quod habitus recipiatur in conventu designato, ctin eo peragatur novitialus, talis tamen qualis peragendus est de jure communi : circa id enim nihil innovarunt laudati pontifices.

Cæterum defensores hujus senlenliæ ila illam limitant, ut vix differat a noslra conclusione. 1° Fatentur eam non habere locum in conversis. 2° Concedunt existcnliam diurnam extra conventum non interrumpere noviliatum. 3° Admittunt parvitatem materiæ : unde quidam horum existimant quod, manere extra conventum ad pie peregrinandum, ad recuperandam sanitatem , ad negotium gerendum , imo et ad invisendum parentes, non discontinuet noviliatum; quia, inquiunt, leges et decreta admittunt rationabiles interpretationes. 4» Excipiunt casum necessitatis, non solum physicae, sed etiam moralis.

Dico 3® Per exitum e conventu, dimisso habitu et cum animo relinquendi religionem, sive id faciat novilius propria voluntate, sive juste ejectus, interrumpitur noviliatus, ita ut si post unum vel alterum diem, vel etiam post aliquas horas, novilius redeat ad conventum, aul a conventu rcadmitlalur, teneatur denuo probationis annum inchoare.

Constat ex declaratione S. congregationis cardinalium concilii Tridcnlini interpretum, quam declarationem se habere apud se authenticam testatur Passerinus ad q. 189 D.Th. inspectione 3, n. 132.

El ratio csl; quia posito exitu extra conenlum cum dimissione habitus ct animo icrelinquendi religionem, habetur perfecta cl consummata abdicatio et desertio status religiosi, sicque nova ejusdem status assumptio non potest censeri continuata cum priori.

Hinc Inferes 1«, novitium qui dimisit habitum animo redeundi ad saeculum , si, antequam exeat e conventu, facti pœnitens Libitum réassumai, non interrupisse novilialiuu ; quia quamdiu manet in conventu, csl adhuc aliquo modo in statu religioso, et nondum csl consummata desertio.

Inferes 2°, novitium qui retento habitu exit sine licentia e conventu, etiam animo non redeundi, si iste animus non manifestetur exterius per aliquam circumstantiam, qualis esse potest diuturnior permanentia extra conventum, non interrumpere novitiatum ; quia delatio habitus est magnum signum permanenti® in statu religioso. Nec obstat animus interior non redeundi, si non manifestetur exterius; quia cum religio sit status visibilis in facie Ecclcsiæ, ita continuatio vel discontinuatio novitialus, qui est hujus status inchoatio, delict esse visibilis in facie Ecclcsiæ : unde cum Ecclesia non judicet de internis, quivis animus religioni contrarius, si non manifestetur exterius, non interrumpit novitiatum, qui est de jure ecclesiastico.

Inferes 3°, novitium qui non dimisso ad semper, sed deposito tantum ad tempus habitu , exit *e* conventu sine licentia, non animo, *ut palet,* relinquendi religionem, sed ob aliam causam, sive bonam, puta, ad fugiendam sawitiam magistri, ad recurrendum ad superiores majores, etc., sive malam , ut ad fornicandum, ad tripudiandum , etc., non interrumpere noviliatum ; quia, licet sil inobediensactu, non abjicit tamen statum ct obligationem obediendi, cum intendat redire el sil paratus subiro pœnas inobedientibus debitas : solus autem status cl dcputalio seu obligatio ad experimentum obcdienliæ secundum regulam , est de substantia novitialus, non actualis obcdienlia aul actuale experimentum austeritatum, *ut patri,* v. g. in novitio qui sine licentia abest a choro, comedit carnes in cella, frangit silentium , etc. Si tamen diu maneat extra cocssnlum sine habitu ct licentia , juste praesumitur abjecisse animum redeundi el noviliatum ejus inter rumpi.

Inferes 4° novitium injuste expuls: n , non sic disconlinuarc noviliatum ul, si postea readmiltatur, debeat ex integro imvum noviliatum incipere; quia nemo sino culpa debet privari jure suo: debet tamen adimplere aï) num integrum novitialus, non computato tempore absenti® , quia ron censebatur eo tempore novilius. Ita tutius cl nobis probabilius.

I)ico'i° Infirmitas novitii post susceptum habitum, etsi durans per totum annum, non discontinuai noviliatum, ila ulexpleto

anno, si aliunde sit habilis ad religionem, possit admitti ad professionem ; quia, ut jam sæpedictum est, non tenetur novitius omni religionis austeritates in individuo etin specie experiri, sed sufficit si experiatur in genere perseverando per annum sub obedienlia prælati. insuper non potest quis melius experiri statum religionis et ejus austeritatem, quam in infirmitate ; et aliunde religio mores novilii potest probare cx modo vivendi in infirmitate.

Dico 5° Si post susceptum habitum superveniat amentia accidentalis causata cx morbo, ut phrenesis ex violenta febri, non interrumpit nec suspendit noviliatum. *Patet* 1° ex praxi communi omnium religionum ; 2° quia talis amentia non habet in novilio causam stabilem ct permanentem, sed est accidentalis, effectus infirmitatis, qui non durat nisi per aliquot dies: unde perende est ac si novitius eo tempore lethargo laboraret et dormiret.

Si autem amentia proveniat ex propria causa, scilicet ex perturbatione cerebri, et duret per aliquot menses aut etiam per mensem, non equidem discontinuai novitiatum, quia novitius ralione carens non abdicat statum, sed suspendit, ct est complendus per tantum tempus quanto amentia laboravit; quia usus rationis est de essentia probationis humanæ, qualem leges præcipiunt. Si tamen per paucos dies, puta per decem aut duodecim dios duraret, sicut phrenesis cx morbo, idem ac de isto foret dicendum , scilicet, quod nec disconlinuet nec suspendat noviliatum, quia ista sunt moraliter sumenda cldefinienda; moraliter autem parum pro nihilo reputatur. Ita communiter canonist®.

Dices. Canon *Si tenor,* de Regularibus lib. 3, tit. 31, videtur nihil aliud exigere quam quod novitiussitmenlis compos quando professionem emittit; dicit enim novitium fatuum non esse monachum, *nisi postquam mentis factus est compos, spontanea voluntate professionem fecerit monachalem. Ergo.*

R. N. ant. Ad *probat.* Equidem canon requirit quod profilons sit mentis compos ; non vero dicit quod non debuerit esse mentis compos tempore novilialus. Insuper iste canon est Innocentis **III**, quo tempore annus continuus non erat de substantia novitialus, sicut non est post Alexand. IV, cap. Aon *solum* in C, cI post decretum Tridentini.

§ Vf. — ***Varia quailionet circa pracedenUm matcriatn discutiuntur»***

Petes 1° utrum qui I>ete ingreditur religionem animo non profitendi, valide incipiat et peragat noviliatum? item utrum qui tempore novilialus mutat animum quem prius habuerat profitendi, non interrumpat noviliatum?

R. et primum valide incipere el peragere noviliatum; et secundum, illum non in< terrumpere, ita ut si uterque finito anno novilialus intendat sincere profiteri, valide profiteatur absque novo noviliatu; quia novitiatus est tantum de jure positivo : jus autem positivum præcipiens noviliatum, non præcipit intentionem , quæ est actus internus et non est necessaria ad probationem ct mutuum experimentum , quod lex intendit.

Idem dicendum de eo qui vi aut metu suscipit habitum et in eo perseverat usque ad finem anni, modo cessante vi aut metu libere profiteatur; quia licet vis et metus repugnent professioni, non repugnant tamen noviliatui, cui sufficit quod novitius cx quacumque voluntate etiam coacta, sil per annum sub habitu religionis et obedienlia superioris in statu experiendi tam active quam passive religionem; id enim ct nihil aliud præcipit lex novilialus.

Petes '2° utrum qui absoluto anno novilialus, non emissa professione sive tacita sive expressa, exit e conventu, sive cum licentia, sive sine licencia, sive retento sive dimisso habitu et animo non redeundi, si postea redeat, possit valide profiteri absque novo anno novilialus ?

R. affirmative, nisi religionis aut personæ conditio sit ita mutata, ut necessarium sit novum experimentum annuale.

lia declaravit S. congregatio concilii 27 febr. 1597, pro iis qui redeunt ad sæculum cum licentia, ct 12 februarii 1598, pro iis qui exeunt sine licentia , his verbis: « Pro» posito dubio, an novitia quæ finito anno » novilialus exivit a monasterio absque linccntia ordinarii, iterum reversa, possit » sine nova probatione ad professionem » emittendam admitti : die 12 febr. 1598, » S. congregatio censuit posse, nisi condi» lio religionis aut personæ sit mulala;

* idque a superioribus monasterii diligen- d ter est dispiciendum. »

Intcllige mutationem talem quæ necessario requirat experimentum qualis non est simplex mutatio animi, seu propositum redeundi ad sæculum, *ul patel* cx laudatis declarationibus. Equidem bæc animi mutatio, quæ forte animi levitatem ct inconstantiam novitii indicat, potest inducere religionem ut non admittat amplius aul differat professionem, non tamen ut exigat noviliatum annualem.

Halio præter laudatas declarationes su/- *fragalur ;* quia annus novilialus non est necessarius professioni ex natura rei, sed solo jure positivo: unde eo secluso etallcnto solo jure naturæ, posset quis profiteri religionem in ipsa susceptione habitus vel statim post : jus autem positivum præcipicns annum novilialus, non præcipit, saltem sub pœna nullilatis, professionem faciendam slatim post annum novilialus; potest enim ultra annum prorogari novilialus, ut superius dixi. Si ergo medio tempore exeat novitius et postea redeat, virtuic prioris novilialus secundum legem peracti, poterii profiteri, cum el ipse austeritales ordinis et religio ipsius inores sufficienter el secundum præscriplum legis exploraverint.Excipe cum S. congregatione, nisi conditio novitii aut conventus sit adeomutata, ul novum experimentum sil necessarium. Ita plus quam viginti auctores quos citat cl sequilur Passerinus contra Suarcm, Pcqrinum, Palaum etVechium, quibus adhæret P. Henno.

Dices. Trid. sess. 25, cap. 15 *de Regularibus,* statuit ut post annum a susceptione habitus novitius professionem emittat; el cap. 16, decernit ut, finito anno novilialus, novitius admittatur aul ejiciatur : ergo præcipit continuationem anni novilialus cum professione.

R. 1° *N. conseq.* nihil enim aliud intendit concilium his decretis, nisi prohibere ne professio fiat ante annum novilialus : non vero prohibere ne professio possit differri ultra annum, ul ostendi supra. 2» *Data consequentia*, ista decreta non sunt irritantia, sed prohibentia tantum aut præcipientia.

Inferes. Ergo potest quis post decem annos el amplius profiteri.

II. A'. *illationem;* quia moialilcr loquendo, impossibile est quod per decem annos aut amplius conditio personae aut conventus non sit mutata, aut saltem non sit dubium de mutatione personæ, quo casu necessarium est novum experimentum : sed si supponatur ex nulla parte factam esse mutationem, ct id utrique parti constet, quod tamen vix est credibile; tunc non esset necessarium novum experimentum , et admittenda esset illatio.

Petes 3° utrum transeuntibus ab una ad aliam religionem , necessarius sit novus et integer annus probationis ?

R. Iu Transeuntibus ab uno conventu ad alium, aul ab una provincia ad aliam, sive arctiorem sive laxiorem , intra eumdem ordinem el sub eodem generali, non est necessarius novus annus probationis; quia non sunt diversæ religiones. In una enim parte seu provincia in qua strictius vivitur sub eodem generali, nihil præcipitur, ut suppono, quod sil supra regulam et leges fundamentales ordinis : unde est simpliciter una regula et una ejusdem regulæ professio. *Palet* in ordine noslro, in quo quia quibusdam dicuntur *reformati,* ab aliis non differunt nisi inobservantia exactiori ejusdem regulæ et earumdem constitutionum, et quod non ulantur tam facile dispensationibus sicut alii utuntur.

Aliud dicendum foret si in provincia ad quam transit aliquid gravis momenti foret additum super regulam, etiamsi esset sub eodem generali ; propter rationes sequentis responsionis.

R. 2° Transeuntibus ab una religione ad aliam, sive strictiorem sive laxiorem, necessarius est novus annus probationis; quia licet substantialia religionis, scilicet tria vola essentialia, sint eadem in omnibus religionibus, diversæ tamen sunt regulæclconslilulione^ in quibus neccssc est probari novilium.

Insuper. Ex una parte, religio ad quam fit transilusjure suspicatur hunc transitum fieri cx levitateel temeritate, atque transeuntem esse inconstantem,inquietum, turbulentum , vel obedientiæparum assuctum. Ex altera parte, timere sibi debet transiens ne vel deficiat a fervore, vel angatur scrupulis, vel non valeat alterius ordinis moribus accommodari. Quod si ad laxiorem ordinem transeat, facileconlingcrc polesl quod cx affectu austerioris vilæ mores religiosorum in ordine laxiori vixentium despiciat ct carpal, religiosique vicissim ejus asperi-

tatem et censuram ægreferant, sicque oriantur riiscordiæel pax turbetur. Ita communiter auctores; ita communiter omnium religionum praxis; cstque sententia probabilior et tutior, et ideo absolute tenenda in praxi, ubi agitur de nullilate professionis.

Petes 4° utrum novitii gaudeant omnibus privilegiis professorum?

R. affirmative ; quia, secundum jura, in favorabilibus reputantur religiosi; et æquum est ut qui sentit incommodum sentiat ct commodum.

Hinc 1° gaudent privilegio canonis *Si quis suadente,* etc. et fori, ita ut pro delicto aut debito non possint conveniri a judico sæculari vel episcopo, nisi sc illi subjiciant, vel non sint religionis exempts. 2° Eximuntur a gabellis ct tribulis. 3° Possunt per prælatus aut per alios legitimo deputatos absolvi ab omnibus peccatis, punis , censuris el irregularitatibus , aquilius absolvi possunt professi; ita ut si egrediantur, non reviviscant ea a quibus fuerunt absoluti; quia non secus ac professi, fuerunt absolute et simpliciter absoluti. 4° Possunt confiteri religiosis a superiore deputatis, etsi non approbalisab ordinario.

Utrum autem possint etiam valide confiteri aliis sive regularibus sive saecularibus , a solo ordinario approbatis et a superiore non deputatis? *Quidam affirmant;* quia sunt adhuc de facto sæculares. *Alii negant ;* quia nemo potest valide confiteri nisi proprio sacerdoti, vel alteri dc ejus licentia : proprius autem sacerdos novitii est prælatus monasterii ; proprius enim cujuslibet fidelis sacerdos est ille in cujus districtu fidelis habet domicilium : novitius autem habet domicilium in monasterio. Adde quod si episcopus esset proprius sacerdos novitii, is non posset confiteri nisi sacerdoti ab episcopo approbato el deputato; quod ex generali praxi conturia constat osse falsum. Hæc sententia mihi est valde probabilis, ct cum sit tutior , tenenda est in praxi.

Petes 5° quam potestatem habeatprælatus regularis in novilios ?

R. non habere potestatem patriam cl dominalivam, qualem habet in professos, quia novitii nondum se absolute tradiderunt religioni; sed habet potestatem jurisdictionis, qualem habet episcopus in clericos. Ita jura concedunt; tum quia id necessarium est ad ltonum regimen conventus et novitii ; tum quia æquum est ut qui eximitur a jurisdictione episcopali etsæculari, subjiciatur regulari. Hinc prælatus regularis non potat irritare simpliciter vota novitiorum ; potest tamen in illis dispensare.

ARTICULUS III.

De professione religiosa.

§ I. — *Quid et quotuplex Sil pmfessio religioni*

Dico 1° Professio religiosa non est simplex promissio, ul in voto simplici, sed est simul sui traditio ad cullum divinum, seu ad vivendum caste, sine proprio el subobodienlia , in religione approbata etsimul traditionem acceptante.

Prob. Quod quis sc privet non solum dominio, sed etiam usu libero sui, suæ libertatis, sui corporis et suarum rerum, non fit nisi traditione per quam se alteri donat atque in illum sui dominium transfert : atqui in religiosa professione profitons se sui, suæ libertatis cl suarum rerum dominie et usu libero privat illudque dominium religioni transfert. Unde perinde est ac si quis alteri promitteret fructus agri et promittendo daret ipsum agrum , seque obligaret ad illuni excolendum juxta voluntatem acceptantis.

Ista autem traditio non iit per aliquem contractum reciprocum el utrinqueobligatorium, quo religiosus sc mancipalet obligat religioni ad obsequia spiritualia , ct religio se obligat profitent! ad ejus alimenta ctvestimenta; id enim foret apertesimoniacum : sed est donatio et traditio liberalis ex parte proiitentis, ad suam propriam utilitatem et perfectionem , el acceptationem expailcreligionis.

Quod autem religio teneatur ad alimenta el vestimenta profitenlis, non est cx vi alicujus pacti vel contractus, sed ex vi institutionis vilæ monastic®, ct quia monasteriorum bona instituta et ordinata sunt in victum cl amictum religiosorum. El sano turpe foret quod religiosus se daret religioni principaliter cx pacto ut aleretur ab ca, ct quod religio daret illi alimenta ut pretium conversionis in Deum.

Qui sint admittendi ad professionem, qui rejiciendi, *patet er supra dictis ari.* 1 hujus disseri. Quibus adde quod tam professio quam acceptatio debeant esse liberae: unde gravis metus injuste incussus in ordine ad professionem emittendam , vel ad ejus

acceptationem per religionem , utramque irrilat, ut dixi de Contractibus dissert. 1, art. 4.

Dico 2® 'Duplex distinguitur professio : exprnssa, quæ verbis ; et tacita , quæfactis expriinilur, etde qua jura loquuntur in pluribus locis. Non differunt essentialiter, *ul palet,* sed in modo tantum. Unde conditiones quæ requiruntur ,ad professionem expressam ul sit licita el valida , requiruntur pariter ad tacitam.

Ut ergo sit professio taciLa , requiritur cx una parte quod actus per quem dicilur induci, fiat sciente el consentiente eoad quem spectat admittere ad professionem ; non est enim professio religiosa, nisi acceptata a religione: cx altera parte, quod novitius exercens actum induclivum professionis, illum cognoscat ut talem el intendat per cum piofiteri ; hoc enim est de essentia professionis. Unde fit quod raræ sint professiones lacilæ coram Deo ; quia rari sunt novitii qui intendunt aliler profiteri quam verbis expressis, licet in foro fori possint præsumi professi. Pontas dicit cx variis sententiis curiarum supremarum, professiones tacitas in Gallia non amplius admitti.

Duplici modo inducitur professio tacita , vel gestando habitum proprium professis, vel exercendo actus ipsis proprios , prout habetur in variis textibus juris.

Quantum ad primum , observandum est quod in pluribus religionibus habitus novilioruin sil distinctus ab habitu professorum , sive in aliquo permanente , ul in colore , vel forma, vel scissura ; sive in aliqua actione transeunto , ut si habitus professorum benedicatur solemniter, non habitus novitiorum ; vel si habitus profcs oruin de jure detur in uno loco, putain choro, cl habitus novitiorum in alio, puta in capitulo ; vel si ille dc juro detur ab uno superiore, puta a provinciali , ct iste ab alio , puta a priore, etc.

In quibusdam autem aliis religionibus habitus novitiorum cslindistinctus ah habitu professorum , ut in nostro Praedicatorum ordine; quamvis enim habitus professorum benedicatur el non habitus novitiorum, notat tamen Passcrinus quod hæc cærcmonin non sit soleinnis, nec necessaria , sed mere accidentalis.

Quantum ad secundum : actus proprii pn fossis dicuntur qui sunt vel jure tales ut vox activa et passiva in electionibus,susccptio sacrorum ordinum , etc. ∨cl cx consuetudine , ul certæ obligationes a professis fieri solilæ, cap. *Vidua,* de Regularibus lib. 3, tit. 31. Qui ergodcpmito habitu novitiorum gestat habitum professorum, aul qui in habilucommuni novitiiscl professis exercet aliquem actum proprium professis , in foro exteriori praesumitur professus.

Dixi, *in foro exteriori;* quia in foro interiori el coram Deo nulla est professio, ul supra dictum est, sine intentione expressa profitendi in novitio et acceptandi in religione vel insuperiore. Unde si fiat protestatio in contrarium, sive ex parle novitii, sive cx parlc religionis, neque gestatio habitus proprii professis, neque exercitium actuum illis propriorum etiam in foro exteliori, inducunt professionem.

11 — ***De tjjechbus professionis vntidir.***

Primus effectus professionis validae est, quod professus non sil amplius sui juris, sed quod transeat sub potestate et dominio religionis, ratione traditionis per quam seipsum totum religioni donando tradit, cl hanc traditionem voto consecrat atque confirmat : unde oritur cx parte religionis vi vitæ cœnobilicæ el ex natura bonorum monaslcrii, ul jam dixi, obligatio subminislrandi necessaria professo.

Hio q. 489. «. 3. ad 3— *Secundus effectus* est remissio omnium pœnarum peccati? debitarum, non ex *opere operato,* quia professio non csl sacramentum ; sed ex excellentia operis, quod est condigna satisfactio pro tola pœna peccatis debita : unde secundum S. Ilieron. Epist. 8 ct25, etS. Bernardum, lib. de Præcepto et Dispensat professio religiosa comparatur baptismo. Adde quod summi pontifices concesserunt indulgentiam plenariam prolilcnlibus.iVotd tamen quod professio debeat fieri in statu gr.iliæ; non enim remittitur pœna , nisi remissa culpa.

Tertius r/ferfitt est exstinctio omnium votorum professionem praecedentium, sive sint reservata sive non, sive rcalia, sive personat'd , sive in saeculo sive in novilialu emissa.

Ita S. Th. quem unanimiter sequuntur l'œologi. Sic autem habet S. Doctor. 2,2. q. 88, a. 12, ad 1 : « Dicendum, inquit, » quod omnia alia vola sint quorumdam » particularium operum ; sed per roHc'o-

» *nem* homo totam vitam suam Dei obsequio s deputat; particulare autem in universali © includitur, ct ideo Decretalis dicit, quod » *Revs voli [radi non habetur, qui tempo-* » *rate obsequium in perpetuam religionis* w *observantiam commutat.* Ncc tamen re- © ligioncm Hcrediens tenetur implere vota » vel jejuniorum, vel orationum, vel alio- d rum hujusmodi, quæ exislens in sæculo » fecit, quia religionem ingrediens moritur » priori vitæ. Et etiam singulares observan- d liæ religioni non competunt, et religionis » onus salis hominem onerat, ut alia super- © addere non oporteat. » Idem docet hic, q. 189, a. 3, ad 3, el in 4, dist. 38, q. 1, a. 4, q. 4, ad 1 et 2.

Sed quæstio est utrum ista exstinctio voto- rum fiat ipso jure vi professionis, indepen- denter ab intentione profilenlis.

R. probabilius et communius affirmative. Et est expressa sententia 1). Th. qui loco cit. in 4, ad 1, dicit : *Ex ipsa vi voli reli- gionis a prioribus volis est absolutus ra- tionibus dictis.* Rationes autem dictæ quas habet ibid., ct quas retulimus supra cx 2,2, q.88, probant sic fieri tam jure naturali vino quam ecclesiastico.

Jure naturali divino probatur. Professio religiosa se habet ad particularia vola prius emissa ut totum ad partes, quatenus omnia illa particularia vota continentur formali- te! vel eminenter in volo professionis. Ergo *Prob. ani. deductione.* Sic votum castitatis continetur formalilcr in volo professionis ; vola eleemosynarum, largitionum, obla- tionum, etc., eminenter continentur in volo paupertatis : certo enim homo perfec- tiori modo solvit Deo omne debitum pecu- niarum, dum per professionem dat Deo lo- tum quod habet cl quod habere potest in posterum. Tandem alia opera honesta qua; possunt esse materia votorum particularium et quæ possunt exerceri ab homine in statu religioso, eminentius continentur in volo obedientiæ, quo homo se lotum el sua opera dat Deo. Ergo. Hinc vere dixit S. Th. loco cit. in 4, ad 2, quod professio religiosa sil *quodammodo ampliatio voli, magis quam commutatio.*

Confirmatur. Homo per piofessionem re- ligiosam moritur priori vitæ, id csl, priori voluntati et libertati, ita ul non silamplius sui juris, sed juris religionis el Dei : ctgo non amplius tenetur priori obligatu ni quæ ex privata sua voluntate ortum habebat.

Jure ecclesiastico prob. Ex c. *S. Scrip- turee,* dc Volo, ubi dicitur universaliter de omnibus volis : « Reus voli fracti non habe- » lur, qui temporale obsequium in per- » peluam religionis observantiam cominu- » tat : » ubi hæc vo*, *commutat* significat quidem actum hominis, sed qui in ipsa pro- fessione consistit, non in speciali profiten- lis intentione; est enim sensus apertus quod profitendo commutat : quia scilicet ipsa professione commutat. *Confirmatur,* exc. penultimo *de Regularibus* in 6 , ubi dicitur quod qui voverat ingredi religionem strict- tiorem , ctprofitetur solemniter in laxiori, licet peccet, prius ejus votum simplex sit exstinctum per solemne. Nusquam enim hic est exceptio juris communis, sed est re- solutio ex ipso jure communi ; hujus enim resolutionis hæc adfcrlur ratio : *Quia volo priori lanquam simplici per secundum so- lemne noscitur derogatum.* Audis, nonr/r- *rogat,* sed *noscitur derogatum* ; a quo au tem derogatum nisi ab ipso jure communi, tam naturali divino quam ecclesiastico? ut probatum est

ejus damnum ; item a jurisdictione laicali, ita ut professus gaudeat privilegio fori et canonis,*ut dixi de noviliis ; denique a jurisdictione ordinarii.

Oppones contra hoc ultimum caput *Volentes*, de Privilegiis in G, ubi Innocentius IV, in concilio Lateranensi, declarat exemptos subjici jurisdictioni ordinarii in tribus casibus, scilicet ratione delicii, contractus initi et rei litigiosæ, si hæc fiant aut existant intra locum exemptionis. Et Trid. «ess. 7, cap. 14, hanc declarationem confirmat el innovat.

R. caput *Volentes* loqui in hac exceptione de exemptis localiter tantum, non dc exemplis personaliter, qualiter sunt hodie plerumque regulares, ex quibusdam constitutionibus sequentium pontificum qui etiam expresse huic decretali ad abundanliorem cautelam derogarunt : exemptio autem personalis ubique afficit exemptum. *Veritas hujus responsionis patet ex ipsa decretali.* Nam ibid. § *In omnes,* agens de exemplis personaliter quantum ad censuras, declarat quod episcopus non possit monachos *pro ulla causa ullovc loco interdicere, suspendere, vel excommunicare.*

Unde ad Trid. dicendum est, ipsum innovasse hoc decretum in suo sensu, scilicet, quoad exemptos localiter lanium *Idque patet* tum ex citato cap. 14, ubi concilium in causis miserabilium personarum subjicit regulares episcopis *ut delegatis a S. Sede.* Similiter sess. G, cap. 3, cx quo evidenter constat quod non agnoscat in eis jurisdictionem ordinariam in regulares. Sed quod rem decretorie conficit, Paulus V, constil. *Religiosorum,* data 14 aug. 1007, declarat regulares non comprehendi sub decretali *Volentes,* neque sub decretis concilii Trid. sess. 7, cap. 14, ctsess. 24, cap. 20.

ARTICULUS IV.

Dc professione invalida.

§ I. — ***Utrum professio invalida habeat aliquem effectum. ?***

Quidam volunt professionem invalidam defectu alicujus conditionis jure positivo requisite, valere in ratione voli simplicis, tum ad religionem alteram profitendam, tum ad castitatem servandam. Contra quos,

Dico. Probabilius videtur professionem quovis jure invalidam, nullum habere effectum.

Prob. Professio religiosa non est simplex promissio vitæ regularis facia Deo, sed est sui Iraditio cl donatio ad vitam regularem, in hac specifica cl individua religione acceptante, quam donationem profilons voto facio Deo confirmat ct sigillat : ergo cx quovis capite sil invalida donalio, esi pariter invalidum votum de ea omissum, sicque nullam inducens obligationem etiam voti simplicis, sive ad religionem in immuni, sive ad cavitatem servandam.

Unde Trid. sess. 25, cap. 15 de Professione invalida dcfcclu ætalis scxdecim annorum aut anni noviliatus, quæsunt solemnilates a jure positivo rcquisiiæ, déclarai quod « sit nulla, nullamve inducat oblig.i-» tionem ad alicujus rcgulæ vel religionis » vel ordinis observationem, aut ad ali ' » quoscumque effectus, d Hi autem termim universales excludunt omnem prorsus obligationem etiam voli simplicis. Quod propicr identitatem rationis videtur dicendum dc aliis similibus casibus.

Dices 1« Secundum jura antiqua, quædam professiones invalid® censentur valere, vel ad religionem in communi, vel ad castitatem servandam in sæculo. Ergo.

R. jura antiqua sic consuisse ex praesumptione quod professioni accessisset votum simplex sive antecederis, sive concomitans, sivi· subsequens professionem ; ut si quis priuvovisset simpliciter ingredi religionem v servare castitatem , cl ul vel simpliciter v ·1 melius volo satisfaciat, religionem profitetur : supposita nullilate professionis, rem incl obligatio voli simplicis; sed secluso simili volo simplici, nulla rcstalobligatio præcisc ex professione invalida.

Dices 2° Leg. *Tam Augustini* ff. de Servit. cl cap. unic.jdc Spons, in 6, statuitur hæc Regula : *Quando actus non valet sicul fit, valet co modo quo valere potest.* Ergc. quando professio religiosa non valel in ratione voli solemnis, valet saltem in ratione voli simplicis.

R. hanc juris regulam non habere locum in actibus quorum lotus valor desumnur ab intentione agentis, ut est professio religiosa; sedin his actibus sen anda est hæc altera regula : *.Idus lanium valel quantum agent vult ul valeat.* Adde quod ex prima regula sequeretur quod professio religiosa non valetione voli solemnis, valet saltem in ratione voli simplicis.

lord tantum in ratione voti simplicis castitatis, ut volunt adversarii, sed eliam in ratione voti simplicis paupertatis cl obedienliæ, quippe quæ eliam fieri ctservari possunt in sæculo.

§ ïΓ. — ***De reclamatione conlra professionem invalidam.***

Reclamare contra professionem invalidam, est petere facultatem dimittendi habitum el statum religiosum, allegando causas nulli talis professionis.

Dc ista reclamatione exstat speciale decretum concilii Trid. sess. 25, cap. 19, his verbis: «Quicumquc regularis prælendat per d vim et melum ingressum esso religionem, » aul etiam dicat ante aetatem debitam pro» fessum, aut aliquid simile, velitque habi» tum dimittere quacumque dc causa , aul « eliam cum habitu discedere, sine liccnlia » superiorum, non audiatur; nisi intra quino quennium tantum a dic professionis , cl » tunc non aliter nisi causas quas prælende» rit, deduxerit coram superiore suo el ord dinario. Quod si ante habitum sponte di» miserit, nullatenus ad allegandum quam» cumque causam admittatur, sed ad ino« naslcrium redire cogatur, cltanquamapos» u lata puniatur: inierim vero nullo privilc» gio suæ religionis juvetur. » Circa hoc decretum occununl variæ quæsliones resolvendæ.

Petes 1° quos istud decretum comprehendat?

Λ.comprehendere omnes religiosos eliam militares qui tria vola emittunt, quia sunt vere religiosi ; item cos qui Societati Jesu sunt posl biennium incorporali, quia in bullis SS. pontificum sunt eliam religiosi; denique omnes moniales. Constat ex his terminis decreti ; r/uicmm/uc *regularis,* qui, cum sint universales, omnes quovis nomine vel titulo regulares comprehendunt. Ita communiter.

Petes 2° utrum eliam comprehendat perpetuo inhabiles ad profitendum; item cos qui toto tempore quinquennii non potuerunt raliticarc prolessionem invalidam, nec reclamare ex impedimento quidem temporali, sed loto tempore, quinquennii durante, v. g. metu vel ignorantia nullitalis professionis?

Mullis videtur præfatos non comprehendi, 1° quia concilium determinavit quinquennium, ex præsumptionc quod toto eo tempore ratificarclur professio invalida, quod prælati non potuerunt facere: 2'sequeretur quod id quod est institutum n bonum religionis, cederet in ejus gravamen, dum cogeretur relinere perpetuo inhabiles aul nolentes profiteri ; 3" quia nomo cogi debet ad religionem, cum sil onus gravissimum summa libertate suscipiendum; «equerelur quod mulier quæ mentito sexu professa esset in monasterio virorum, et non reclamasse! tempore quinquennii, cogeretur in eo perpetuo manere , quod est absurdum. Hinc volunt quod istæ particulae decreti, *tx quacumque causa,* restringi debeant ad habiles ad profitendum. His non obstantibus,

R. probabilius nobis videri eliam cum mullis , præfatos sub islo decreto comprehendi , excepto impedimento perpeluo facti notorii permanentis, ul explicabo infra.

1° Quia hæ particula»,eæ *quacumque causa,* cum sint universales, comprehendunt omnes casus; nec est ratio cur restringantur ad solos habiles ad profitendum · *ut patebit* tum cx rationibus sequentibus, lum ex solutione rationum oppositarum. Unde 2° quia intentum concilii fuit ut judicium nullitalis professionis non esset penes solum professum , tum ne pateret lata via ad apo;-tasias impuno habendas, quod accideret dum quisque diceret se osse aut fuisse inhabilem ; lum quia secundum se injustum csl ut parte inaudita auferatur ab ea quod legitime possidet, possidet autem legitime religio quoquo modo professum. 3uQuia concilium istud decretum edidit non solum cx præsumptionc quod tompore quinquennii ralilicaretur professio invalida, aut ederetur tacita , ul supponit opposita sententia ; se·i eliam pro tranquillitate religionum, que nunquam haberetur, si sub quovis prætcxlu liceret loto tompore vitæ religiosis el rcligioni reclamare : cl ideo ad limitandum tempus hujusmodi litium elcontentionum, decrevit pro religione ct religiosispræscri|>-tionem professionis terminato quinquennio, sive fuerit valida professio, sive invalida.

Quidam addunt in confirmationem hujus senteniiæ quasdam declarationes S. Congregationis; *sed esto* forte de his declarationibus non salis constare, saltem stylusel praxis curiæ est, quod nullum, elapso quinquennio , admittat ad reclamandum, nisi\ ia extraordinaria oblinucrila S. Sede

apertionem oris. seu , ni dicilur communitor, restilutioiicm in integrum.

Dixi, *excepto impedimento pcrpcluo farti noloriipermanentia,* ut si muli r, mentito sexu , professa cssel in monasterio virorum, aut vir in monasterio mulierum, aul hermaphroditus perfectus cl certus in alterutro ; cum enim is teneretur exire, id posset se solo, non petita liccnlia, nec servata forma praecedentis decreti, non solum post quinquennium, sed post viginti, triginta annos ct amplius. Quia, inquiunt auctores, notorium facti permanentis non eget probatione , ncc requirit ordinem judicii, el quod extrinsecus patet expresse probare non est necesse ; quæ enim necessitas probandi cum esse cæcum qui non habet oculos ?

Et hinc patet responsio ad quartam probationem sententiæ opposilæ. *Ad primam, palet responsio* ex tertia ratione nostræ sententiae, nimirum, quia concilium decretum istud edidit non ex sola præsumptionc ratifient ionis tempore quinquennii, sed eliam pro tranquillitate religionum, quæ non posset haberi si toto tempore vilæ locus esset reclamationi. *Ad secundum , It.* majus esse inconveniens quod religio exponatur perpetuis litibas et contentionibus, quam quod retineat religiosum inhabilem tempore ejus vilæ. *Ad tertiam, II.* veram esse per se,secus per accidens ad vitandum majus inconveniens. Adde quod pateat ipsi recursus ad S. Sedem pro oblinenda restitutione in integrum. Sed

Petes 3" a quo temporis puncto incipiat istud quinquennium ?

II. non incipere, ut quidam volunt, a cessatione impedimenti ad profitendum , aut a cessatione ignorantis nullitalis professionis , sed a tempore professionis sive cxpressæ sive lacitæ, præsumptæ scilicet per exercitium alicujus actus professis proprii. Constat lumex responsionepræccdenli, tum ex his verbis expressis decreti: *nisi intra quinqnennium lanlum a die prof< ssionis nu*l mmindum; ubi parliculæ nûi et *lanium* sic affirmant quod ponunt, ut excludant omnes alios casus prætcr expressum : cx quo etiam colligitur quod istud quinquennium sit numerandum dc momento ad momentum , quia islæ parliculæ sunt taxalivæ et non admillunlampliationcmauldiminutioncm; unde nullus elapso quinquennio a prolcssionc csl audi udus, nisi obtinuerit a Sede Apostolica restitutionem in integrum.

Quæ objici possur.l contra hanc n-ponsionem, soluta sunt in præccdenli responsione.

Si dicas, ulterius posse contingere quod professio aul permanentia professi in religione sit manifesto conlra legem naturalem aul divinam; ul si sil scandalum quod duraf hermaphroditus maneat in monasterio; aul si maritus qui prælextu adulterii uxoris religionem professus est , ct post multos annos inveniatur nulliler professus, eo quod ipso ante professionem pariter adulteratus fuisset, ct inde perdiderat jus profitendi religionem invita uxore; foret enim aperta injustitia ipsum non reddere uxori : nulla autem lex humana praevadere debet legi naturali vel divins.

Λ. responsionem nostram esse intelligendani salva lege naturali et divina; non enim concilium intendit peccatum aut peccati incentivum : attamen casus propositi non multum urgent. In primo enim posset separari dubius hermaphroditus, sic, ut absit scandalum donec dc ejus causa per judices definiatur. In secundo equidem restitutio est de jure naturali, sed polesl differri ex causa , qualis pnlcsl esso necessitas cogrorccndi nullilalcm professioni -in lacie Ecclesia}. Cælcrum si, attendis circumstantis, lex naturalis obliget ad stalim, servanda e. t.

Ex didis in duabus præcedenlibus responsionibus *colliges,* nulli, sive sil dides, sive eliam corius dc nulli tale suæ professionis, quam tamen nullitatcm posMl in judicio probare, liccrcdeserere religionem 11 rediic ad sæculum, non servata hujus decreti forma. Equidem si sit certus de nullilale sii u professionis, non erit apostata coram Deo, nec incurret censuras contra apostatas latas; quia apostasia supponit professiunem religiosam : peccabit tamen et erit apostata in loro Ecclesia', atque ul talis punietur.

Dixi, *quam tamen nullilalcm possil in indicio probare;* quia existimo, salvo meliori judicio, quod, qui omnino certus est de nullilale suæ professionis el eam nuditatem non potest probare, possil licite, secluso tamen scandalo, sine licentia et non servata forma hujus decreti, deserere religionem et redire ad sæculum; quia decretum non videtur comprehendere nisi cos qui causas nullitalis suæ professionis

deducere ct probare possunt iu judicio.

Petes utrum qui dimisso habitu recessit sine licentia , el ideo non est audiendus, si redeat, sive sponte sive coacte, possit, reassumpto habitu, audiri?

TL juxta communem sententiam *affirmative; quin* concilium non prohibet audiri, si redeat : intelligc durante quinquennio a professione, quia eo elapso non est audiendus, ul dictum est, nisi obtinuerit restitutionem in integrum.

Petes 5° dc quo superiore et dc quo ordinario intelligendum sil decretum?

TL intelligendum esse de superiore locali conventus in quo emissa luit professio , et de ordinario diœcesis in qua silus est iste conventus. Ita communiter. Sub nomine ordinarii, veniunt capitulum sede vacante, cl vicarius episcopi.

Adjunxit autem concilium ordinarium superiori, ul ab cis conjunctim fieret inquisitio et ferretur sententia; quia superiorem non judicavit judicem ex omni parte integrum co quod agatur de re sua, cl posset induci vel ad dimittendum valide professum, quia est religioni noxius, vel ad retinendum invalide prolcssum, quia est religioni utilis. In casu autem quod isti duo judices non conveniant, lis per Sedem Aposto!icam csl dirimenda.

Petes 6° utrum in hoc judicio citandi sint parentes vel hæredes aul alii intéresse habentes ?

TL *a pluribus negari.* Attamen Passerinus rclerl Rotam irritasse hujusmodi sententias, quia non fuerant citati intéresse habentes. Indubitatum csl autem citandam esse religionem seu conventum collegialcm , qui per suum procuratorem comparcat.

Petes 7" quæ bona dimissus, probata nulli late professionis, sccum deferat?

/L deferre 1° quæ religioni donavit intuitu professionis ; quia hæc donata sunt subconditione quæ non purificatur. 2° Quæ in religione ipsi donata vel legata fuerunt ab amicis aut consanguineis ralione personæ, ipsius sunl; secus si fuerint donrta intuitu religionis, licet occasione professi. 3° Quæ acquisivit in religione docendo, concionando, ministrando sacramenta, etc. etiam ipsius sunl ct sccum defert ; quia est capax dominii, ncc intendit acquirere religioni, nisi ex errore professionis validæ : si enim scivisset esse invalidam , ncc ipsam ratiiicare voluisset, indubie sibi acquisivisset ; error autem non tribuit verum titulum nec verum dominium.

Verum est quidem sic nulliter professum tonori religioni dc alimentis el vestimentis; quia in sæculo vixisset dc suo, in religione autem vixit de alieno : unde si sit possessor bona»fidei, tonetur ad id in quo foetuses! ditior; si sit malæ fidei, tenetur ad totum.

Si diras, ipsum interim inserviisse religioni : TL obsequia communia religionis esse simpliciter in utilitatem religiosi operantis cl non religionis, sicque non debent intraro compensationem pro alimentis et vestimentis a religione submini stratis : secus autem toret dicendum si obsequia essent specialia , necessaria aut utilia religioni.

Quæ hucusque diximus de reclamatione nulliter professi contra suam professionem, pariter dicenda sunt do reclamatione religionis contra ejus professionem; quia sunt correlative, cl quæ statuuntur de uno correlative censentur statuta de alio.

INDEX

Dissertationum, Articulorum, Paragraphornm, Politionum, Cm .cetariorum, Digressionum, etc., quæ in hoc lomo Vi continentur.

TRACTATUS DE PRUDENTIA. DISSERTATIO I. De prudentia secundum se. 1
Art. I. Quid sit prudentia? Ib.
Petes sub qua ralione prudentia attingat suum objectum, an sub ratione veri, vel sub ratione boni ? 2
Art. D. De actionibus prudentiæ. 3
Petes utrum prudentia sit in solis justis, an etiam in peccatoribus? Ib.
DISSERTATIO II. De partibus prudentiæ. 4
Art. I. De parlibus prudentiæ in genere. Ib.
Ar t . II. De partibusintegralibus prudentiæ. 11».
Ar t . III. De partilmssubjecthis prudentiæ. 5
Art. IV. De partibus polentialibns prudentiæ. 6
Appendix de dono consilii correspondent prudentiae. Ib.
DISSERTATIO IIT. Dc vitiis oppositis prudentis. 7
Art. 1. Dc vitiis oppositis prudentiæ per defectum. I b.
Art. II. De vitiis oppositis prudentiæ quæ habent similitudinem cum illa et ipsi opponuntur per excessum. ‹§
Appendix de præceplis prudentiæ. lb.
TRACTATUS DE JURE ET JUSTITIA, FT VITIIS OPPOSITIS. DISSERTATIO 1. De jure. 9
Art. I. Quid ct qiiotuplex sit jus ? Hi.
Art. 11. In quo dilferunt jus naturale ct jus positivum, et quomodo jus naturale dicitur immutabile? 41
Art. III. Utrum jus gentium sit idem cum jure naturali? 42
Digressio l historic*. Utrum canones Apostolorum sint genuini ? Ad art. I dissert, præcedenlis. 43
Digressio II historic*. Utrum Epistolæ decretales veterum pontificum Romanorum qui floruerunt quatuor primis Ecclesiæ sæculis usque ad Siricium, sint gcnuiiix* ? Ad eumdem art. I. 44
DISSERTATIO II. Dc dominio et aliis speciebus juris. 46
Art. I. Quid ct qnotuplex sit dominium ? Quid ususfructus cl usus ? Ib.
Petes 4° quomodo acquiratur ususfructus? 48
Potes 2« quomodo amittatur? Ib
Art. II. Utrum usus in rebus unico actu con· siimptibibus distinguatur a dominio? 49
Solvuntur objectiones. 20
Ait. IIT. Pe possessione. Quid et qnolnplcx sit? Quomndo a<quirilur cl amittitur? Quæ ejus privilegia ? 22
DISSERTATIO 111. De subjecto ct objecto doniimi , sive quibus cl in quæ competat dominium. 23
Ari. 1. De subjecto dominii in genere. 11».
Ari. 11. De objecto dominii Immani in genere.
Petes in qnoliiplici titulo fii aliquis alterius servus? 26
Petes 2° an sit licitum servis fugere ad recuperandam libertatem? lb.
Art. III. De dominio uxorum.
Art. IV. De dominio filiorumfamilias.
Petes quot modis liliusfamilias patria potestate liberatur, suique juris effectus , bonorum adventitionim usnmfruclum acquirat. 3')
Art. V. De dominio clericorum. Ib,
Expenditur mens D. Thomæ in probationem conclusionis. 36
Solvuntur objectiones contra tertiam conclusionem. 40
appendix ad articulum praecedentem. 44
Feles 1° utrum clerici habentes propria, possint vivere ex bonis ecclesiasticis? Ib·
Petes 2« quæ censeatur congrua clerici sus lentat io? 47
Petes 3· utrum in solo casu paupertatis liceat clericis subvenire consanguineis ex bonis ecclesiasticis? Ib.
Petes 4° utrum beneficiarius non possit sibi reservare aliquid in futurum? Ib.
Monitum Christianum ad auctorem Theologia» Christianae, in defensionem præcedentis doctrinæ. Ib.
Art. VI. De Cluisii in terris dominio. Utrum Christus fuerit rex temporalis totius mundi ant a*;ciijus saltem provinciæ, ▾. g. Judææ ? 53
Solvuntur objectiones. 55
DISSERTATIO IV. De modis acquirendi dominium. 56
Avi. I. Utrum divisio rerum ct dominiorum fuerit licita et conveniens , quo jure et tempore facta sit? 57
Art. II. De modis acquirendi dominia rerum quæ nullius sunt. 59
5 I. De occupatione animalium Ib.

$11. Utrum vpnntio. aucupatio, piscatio possint prohiberi? 61
$ III. Uiruin et quomodo peccet qui contra justam prohibitionem venatur aut piscatur, et an teneatur ad restitutionem? 62
§ IV. De lignatione ct pastione. 63
$ V. De thesanris. Ib.
Quæritiir hic iilrum qui novit thesaurum latere in alieno Tundo· licite emat fundum illuni secundum communem aestimationem antequam thesaurum eruat, et efficiatur totius hujus thesauri dominus postquam eruerit? 6'i
$ AI. De rebus derelictis, amissis ct vacantibus. 65
Petes lo utrum si inventor sit pauper, possit sibi rem inventam retinere? 67
Petes 2° an inventor , etiamsi non sit pauper, possit exigere vel relinere aliquid pro mn··cede inventionis ? 68
Petes 3° quid facto opus , si re distributa in pauperes aut in usus pios, comparcat dominus? Ib.
Petes 4° quanta diligentia sit adhibenda ut censeatur inquisitio sufficiens? II».
§ VII. De venis metallicis ct aliis non metallicis. Ib.
§ VIII. De acquisitione dominii per alluvionem , accessionem, confusionem et commixtionem. 69
Art. HI. De modo acquirendi dominia rerum quæ sunt alicujus, nimirum de præscrip tioue. 71
§ J. Quid præscriptio; quid usucapio? Ib.
§ II. Vera possessio. 72
§ 111. Titulus præsumplus. Ib
$ IV. liona fides. 73
$ V. Utrum bona fides orta cx quavis ignorantia inculpata sufficiat ad præscriptionem ? 75
$ Λ 1. Utrum dubitans sjtne res sua vel aliena, sil possessor bonæ fidei, possilque piæ< cribeie? 76
$ Vll. Tempus legitimum. 78
De dormitione et interruptione præscriplionis. 80
§ VIII. An et quanto tempore consuetudo præscribat contra legem? Ib.
$ IX. An el quanto tempore præscribat «pii rem bona fide accepit a possessore make fidei ? 8f
$ X. Quæ non possunt præscribi? 82
S XI. Utrum præscriptio valeat in foro conscientiæ? Ib.
.Solvuntur objectiones. 84
Petes 4° utrum qui rem præscripsit, non teneatur saltem reddere fructus currente pnvscnplione perceptos, si postea resciat rem fuisse alienam *f* 85
Petes 2° utrum non detur aliquod remedium priori domino adversus præscriptionem? Ib.
Digressio historica ad præcedentem dissertat. Cut Ecclesia Romana accepta referi sua dominia ? 86
DISSERTATIO V. De justitia. 89
Ail. I. De definitione, objecto el subjecto juslitiæ.
Art. II. De divisione juslitiæ. vi
Peles utrum justitia generalis habeat veram rationem justiliæ? 93
Art. ill. De subdivisione justiliæ particularis in fommiitativam et disirilmlivam. 94
Art. IV. Quæ sit materia cr/ca quam versatur justitia particularis? 96
Consectaria prærcdentis doctrinæ. 97
Ail. V. Utrum inter patrem ei filium, inter dominum et servum, inter virum et uxorem sit justitia proprie dicta? 99
Petes iilrnm justitia præmineat aliis virtutibus moralibus ? 4UÜ
DISSERTATIO VI. De injustitia in genere.
Ait. 1. Quid et quoluplex sil injustitia? quis dicendus injustus? Ib.
Art. II. Utrum aliquis possit pali injustum volens formaliter loquendo; seu, ul communiter dicitur, utrum scienti et vulenti liat injuria ? 102
DISSERTATIO VII. De actu juslitiæ ut aio, nempe de judicio. 403
Ait I. Quid sil judicium, et utrum sit licitum? R».
Quæritur utrum judex existens in peccato mortali, peccet alios judicando? JU5
Ait. II. De suspicioneel judicio temerario, ib.
Notanda pro praxi. 109
Art. III. Utrum dubia sint in meliorem partem interpretanda? Ill
Nola diligenter pro praxi. 4Γ2
DISSERTATIO VIII. De actu juslitiæ conimu'ativæ, nempe de restitutione. 413
Art. I. llrum restitutio sit actus justiliæ comimitalivæ ? lb.
Art. II. Utrum restitutio sit necessaria ad salii tui ? 41o
Pchs la utrum præceplum restituendi sit aiiirmalnnm , an negativum? 116
Peles 2° utrum restitutio sil necessaria etiam necessitate medii ad salutem? 447
Art. Ill. Ex quoluplici titulo nascatur obligatio lestitnendi ? Ib.
Ait. IV. Utrum incurratur obligatio restituendi ratione damni Hiati absque culpa theologica ? ‹ 19
AU. V. Utrum etilpa theologia \enialis ii.dnr.it obligationem restituendi, et tpiabin? 421
Ai t. VI. Utrum el quando culpa jlirid ca inducat obligationem restituendi ratione c o iitractus 421
Petes 4° utrum qui rem vel conductam vel commodatam vel depositam remilit per nuntium , teneatur ad restitutionem scu solutionem , si res culpa nuntii pereat? 126
Petes 2° utrum (pii res alien ή commodatas apud se habet, quas el suas simul salwre non polesl, ut in casu naufragii, incendii vel altero, si suas salvet, posthabitis alienis commodatis, sit in culpa et teneatur ad restitui innem scu compensalionen rerum alienarum commodatarum? 127

Art. VIL Ex qua culpa qu s teneatur a<l restitutionem ratione quasi contractus scu officii ? 427
Art VIII. Quid ct quantum sit restituendum in genere? 129
Art. IX. Quid ct quantum sit restituendum a possessore bonæ fidei ratione rei accepte ? Ib.
Art. X. Utrum qui bona fide emit rem furtivam, ubi novit esse furt ivam, teneatur eam reddere domino, nec possit reddere furi ⅛ pretium suum recuperaturus? 438
Solvuntur objectiones. 434
Peles utrum si is qui rem furtivam bona fide emit, et eadem bona fide durante alteri vendidit, res illa debeat adhuc reddi domino? 13(5
Major el difficultas casu quo secundus emptor non comparent, aul res sit consumpta, an teneatur primus emptor refundere pretium domino rei ? Ib.
Art. XI. De restitutione facienda a possessore make Iulei. 137
§ I. Quid el quantum restituere teneatur possessor malæ fidei ? Ib.
§11. Virum malæ fidei possessor teneatur præ· stare valorem rei si apud ipsum pereat , certo peritura apud dominum › 138
§ III. Ad quid teneatur possessor make fidei ratione meliorationis aul deterioration!* ? 440
§ IV. Utrum possessor malæ fidei possit de ducere expensas in re conscreanda \el melioranda facias? 443
§ V. Utrum pI quid sit restituendum a possessore dubiæ fidei ? 444
§ VI. Utrum aliquid debeat restituere qui «lu bitat an aliquem injuste dainnificaverit › 145
Art. XII. Utrum ille qui impedit aliquem a consecutione alicujus boni, teneatur nd restitutionem ? 4 47
Ari, XIII. De reslilutiorte facienda ab his qui injustæ damnitiCntioni coop imtur. 151
§ 1. Expediuntur quædam difficultates cirri coopérantes in commun·. I b
§ 11. Exponuntur singuli modi, ct l‹› jubem 154
§ III. Consulens. 457
§ IV. Consentiens, 459
§ V. Palpo, reemsus. 4 G0
§ ⅄ 1. Pai ticipans. 16l
§ VII. Mulus, non obstans, non manifestans. 465
Quæritur specialiter u'rum confessariiis qm ex imiorautia ant ⁵ ··«' incnt'a graviter culpabili non injmuit p.emieuli restitutionem ad quam tenetur, liat ipse obnoxius resti lulioni ? 468
§ A III. Quo ordine cooperatores damni tenentur restituere ? 469
Quæritur hic insuper ulnim si damnum passus uni cooperandum remittat debitum , cæleri sint liberi ab onere restituendi? 471
Ail. XIV. Cui sil facienda restitutio? Ib.
§ I. Cui bona certa sint restituenda? Ib.
Peles 1° utrum qui reddit rem domino repelenti in damnum alterius , peccet non solum contra charilatem sed etiam contra jih- tiliam, teneatnrqiie ad restitutionem. 172
Petes 2» utrum si cx non redditione dep ›* ti immineat depositario grave damnum , non liceat reddere repetenti in sui vel alterius perniciem ⁞ 17'
Petes 3c utrum restitutio «eu solutio facta c *i*- dilori mei creditoris sil licita et valida, etc. Ib
§ II. Cui bona incerta sint restituenda ? 17 i
Art. XV. Quando sit facienda restitutio 9 175
Peles 4> quomodo sil iutelbgendiim statur ? 176
Peles 2 utrum qui alienum injuste detinet, continuo peccet ? Il>.
Peles 3» utrum sit unum peccatum coni nuntum, an sint plura numero distincta? 177
Peles 4o utinm sit eadem ratio de dilatione solutioni* debitorum ex contractu ? 478
Art. XVI. Quo loco, el cujus expensis restitutio fieri debeat? 479
Art. X\ II. Cujus periculo restitutio fieri debeat? 481
Ait. XVIII. Cui ex pluribus creditoribus prius sit restituendum *t* 182
Art. XIX. Variæ difficultates resolvuntur circa præcedentem materiam? 48'i
Art. XX. De causis excusantibus a restitit tione. 4SS
DISSERTATIO IX. De vitio opposito juslliiie di4ributivæ, quod csl acceptio perbonarum, 499
Arl. 1. Quid sil el quale peentum acceptio personarum? Ib.
Art. II. Dc acceptione personarum in dotiihutione spiritualium. 200
Sohnntur objectiones. 203
Ait. III. I irum qui ad beneficia seu officia ecclesiastica momovet indignum, seu mi nus di 'iitim prætcrmîsso digniore, teneatur ad aliquam ivHitutioncm ? 204
Appendix. Utrum quæ diximus in duobus articuli* præccdcnlibus sint extendenda ad officia sæcularia ? 2Ü5
Art. IV. De quali!itibus ad beneficia rite o Ih linenda necessariis. 296
Ail. V. Utrum liceat plura simul possidere bmelici » ? 209
Ex tisatiiiucs illorum qui existimant posse licite ab uno et eodem possideri plura simul beneficia? 211
Peles p utrum subsistente legitima causa, semper requiratur dispensatio summi pontificis ut quis licite obtineat duo benefici.» ? Ib.
Pet«s 2· nuæ sint beneficia incompatibilia. quæ compalibilia ? Ib.
Art. VI. Utrum in exhibitione honoris, et in indiciis habeat locum peccatum acceptionis personarum ? 212
Art. VII. De tribulis cl vectigalibus 213
§ I. Quæ conditiones requiruntur vt tributa licite imponantur? Ib.
§ II. De obligatione solvendi tributa. 215
Petes utrum qui merces emit ab eo quem scit

defraudasse vectigalia , teneatur illa solvere T 2'6
Quid dicendum quando dubitat de jnsliiin tribuli? 217
s 111. Utrum clerici sint exempli a tributis ? 218
DISSERTATIO X. De vitiis oppositis justitiæ commutative. Et 1° de homicidio, mutila* tione el restitutione inde debita. 221
Art. I. Utrum sit licitum occidere malefaclores? Ib.
Art. II. Qua auctoritate liceat occidere malefactores ? 221
Petes utrum clericis jurisdictionem temporalem habentibus, liceat occideie malofac lores, seu ad eorumoccisionem directe concurrere ? 225
Art. III. Utrum liceat alicui occidere seip sum? 226
Consectaria praecedentis doctrinae. 228
Art. IV. Utrum liceat in aliquo casu occidere innocentem ? 229
Art. V. Utrum liceat defendere vitam suam cum occisione injusti invasoris? 231
§ I. Vera sententia stabilitur. 231
§ H. Explicatur moderamen inculpatæ. 235
§ III. Solvuntor objectiones. 237
§ IV. Variaequæstiones resolvuntur circa precedent. materiam. 244
Art. VI. Utrum liceat defendere bona temporalia cum occisione injusti invasoris? 246
§ I. De defensione bonorum fortunæ. 217
§ II. De defensione pudicitia*. 249
§ III. De defensione honoris et famæ. Ib.
Arl. VII. De abortu. 251
Art. VIII, Utrum occidens casualiter hominem incurrat homicidii reatum ? 254
Consectaria. 255
Petes 1° utrum homicidium aliudve damnum per servum aut animal causatum , imputari debeat domino? 257
Teles utrum homicidium aliudve damnum causatum a filio, sic impuli Inr patii, ut de damno teneatur ? Ib.
Art. IX. De miitilalione, verberatione et incarceratione. 257
§ I. De mutilatione. Ib.
§. II. De verberatione. 258
Petes 1° utrum parentes possint verberare filios aliasvc pienas leviores illis infligere ex justitia vindicativa ? 259
Petes 2' utrum liceat parentibus verberare filios in sacris constitutos , absque eo quod incurrant excommunicationem? Ib.
Utrum mavitus habeat jus verberandi uxorem ? 260
§ III. Deincarceratione. Ib.
Art. X. De irregularitate contracta ex homicidio et mutilatione. Ib.
§ 1. De irregularitate contracta ex homicidio licito. Ib.
Observanda circa judices. 262
Cirta accusatorem cl testem. 26S
Circa advocatos et alios concurrentes ad justam necem vel mulilationcm. Ib.
§ 11. De irregularitate ex homicidio illicito, 265
!·<*(< . 1° Utrum concurrentes negative ad homicidium incurrant irregularitatem? Ik
Petes 2° quid censendum in dubio contracte irregularitatis? 266
§ III. De irregularitateex homicidio casuali. Ib.
5 IV. De irregularitate ex miitilalinne. 267
Art. XI. De ob igalione restituendi ex homicidio, mutilatione et læsione. 268
5 I. De restitutione damni personalis ex homicidio. Ib.
§ II. De restitutione damni realis ex homicidio, et quibus fieri debeat ? 274
§ IU- Utrum omnis homicida vel mutilatorinjuslustencalnrad præfatas restitutiones? 274
Appendix I. De obligatione restituendi ex homicidio spirituali seu læsione in spirituali bus. 27;
§ I. Dc obligatione restituendi ex inductione ad peccatum. Ib.
§ II. De obligatione restituendi propter avocationem a religione? 276
Appendix II. De obligatione restituendi ex stupro el fornicatione. 279
Appendix III. De obligatione restituendi ex adulterio. 282
Digressio l historica. Utrum Moyses licite occiderit Ægyptium Ilebræo insultantem , ad art. 2 præcedenlis dissert. 284
Digressio II historica. De poenitentia et morte Samsonis, ad art. 3 piæced. dissert. 285
Digressio III historica. De eviratione Orig··iiis, a<l art. 9 1l 10 præced. dissert. 2SG
DISSERTATIO XL De furtoetrapinn. lb.
Art I. Quid sit furtum? Quid rapina ? Quomodo differunt? 28)
Ait. If. Utrum furtum sil peccatum mortal· · \ genere suo ? 289
Art. III. Quæ quantitas requiratur ad furtum mortale ? 290
Ait IV De furtis minutis. 291
Ait. V. De furiis parentum , filiorum,conjii»·gmn , religiosorum el domesticorum. 293
Ait. VI. I irum alicui liceat furari propter necessitatem? 296
Art. II. Utrum compensationes seu recuperationes occulta: sint liciiæ ? 299
i.i aid de compensaiionibiisinanifestis? 3u3
DISSERTATIO MI. De injustitia judicis. Ib.
Art. I. Utrum quis possit judicare cum qui non est sibi subditus ? Ib.
Petes 1° utrum judex excommunicatis, ferendo sententiam, peccet usurpatione judicii, el sententia ejus sit irrita ? 305
Petes utrum judex qui ob crimen est ipso jure privatus suo officio, ferendo sententiam peccet usurpatione judicii, el acta ejus sint irrita? Ib.
' cies 3" utrum acta judicis aiteriusve qm non habet nisi titulum putativum seu coloratum, sint valida? 306
Consi claria. 307
Peti s/i° utrum sententiæ cl leges lata* a tyranno obligent ? 307
ıit II. Utrum judex possit condemnare quem prnala scientia novit innocentem, si juridice probetur nocens? jb.

Solvuntur objectiones. 310
Art. III. Utrum judex possit aliquem condemnare privata scientia absque accusatore et testibus , et non concesso defensionis loco? 314
Petes utrum judex possit licite relaxare pœnam ? 315
Art. IV. Explicantur varii modi quibus judex po'.esl procedere adversus crimina. Ib.
Art. V, Quid requiratur ut judex possit reum juridice interrogare, subjicere torturre et tandem condemnare ? 317
Art. VI. Utrum sententia injusta valeat et obliget ? 320
Appendix de acceptatione munerum. 333
Digressio I historica. Utrum Debborasil numeranda inter judices Israel ? 322
Digressio II historica. Utrum judicium Salomonis in fratrem Adoniam fuerit justum? 323
DISSERTATIO XIII.De injustitia accusatoris el testis. 324
Art. 1. Utrum et quando homo teneatur et possit accusare? Ib.
Art. II. Utrum et quando homo teneatur testificari? 327
Art. III. Utrum qui recusavit ferre testimonium aut tulit falsum , teneatur ad restitutionem ? 329
Art. IV. Utrum requiratur et sufficiat duorum testimonium ? 330
DISSERTATIO XIV. De injustitia rei et advocati. 333
Art. I. Utrum reus a judice interrogatus teneatur snb peccato mortali fateri veritatem, licet inde sit capite plectendus? Ib.
Solventur objectiones. 335
Petes quid sit censendum de reo qui vi aul metu gravis tortura· imponit sibi falsum crimen propter quod est morte plectendus? 336
Ait. II. Utrum accusato liceat se columniose defendere ? 337
Art. III. Utrum accusato liceat judicium per appellationem declinare? 338
Observanda circa appellationes. Ib.
Appellatio lanquam ab abusu. 341
AU. IV. Utrum liceat condemnato ad mortem se defendere, aul fugere si possit? Ib.
Ait. V. De advocato. 345
D1SSERTATIOXV. De injuriis verborum qure inferuntur extra judicium et obligatione restituendi inde contracta. 347
Ai l. I. De contumelia. Ib.
§ I. De fama et honore. Ib.
§ II. Quid sit contumelia? 349
§ III. Ulrumconlumeliasitexgencre suo peccatum mortale› 350
§ IV. Utrum debeamus illatas contumelias sustinere ? 351
§ V. Utrum ex contumelia nascatur obligatio restituendi bonorum læsum? 352
Ait. II. De detractione. 353
§ I. Quid sil detractio ? . Ib.
Petes utrum omnes detractiones sint ejusdem specie ? 354
i II. Utrum detractio sit peccatum mortale 355
§ III. Utrum eliquando liceat revelare crimen occultum alterius ? 356
Consectaria. 357
§ IV. Resolvuntur variæ quaestiones circa pra··cedentem materiam. 358
§ V. Utrum diffamatum in uno loco vel tempore liceat diffamare in alio ioco rei tempore ? 36Û
§ VI. De audientibus detractionem. 363
Art. 111. De restitutione famæ. 364
ξ I. Utrum fama sit restituenda ? Ib.
Petes 1° utrum qui injuste detrahit, sed materialiter lanium, teneatur ad restitutionem, ubi errorem advertit? 365
Petes 2» utrum superior non impediens detractionem dum potest, teneatur ex justitia ad restitutionem ? 366
Petes 3o utrum hæredes diffamatoris defuncti teneantur loco ejus ad restitutionem? Ib.
§ 11. Quomodo fama est restituenda? Ib.
§ III. Causœ excusantes a restitutione fainæ. 369
Art. IV. De susurratione , derisione et maledictione. 370
§ I. De susurratione. lb.
§ II. De derisione. 372
§ III. De maledictione. Ib.
§ Appendix de revelatione secreti. 375
TRACTATUS DE STATU RELIGIOSO. DISSERTATIO I. De his in quibus principaliter consistit status religionis. 377
Art. I. Quid sit status in communi? Quid status perfectionis? Ib.
Ait. 11. In quibus principaliter consistat status religiosus ? 378
Art. III. Utrum tria vota paupertatis , continenlise et obedientiæ sint essentialia statui religioso? 380
Art. IV. Ad quid teneatur religiosus vi voti paupertatis ? 382
Art.V . Ad quid teneatur religiosus vi voti castitatis? 386
Ait. VI. Ad quid teneatur religiosus vi voti obedientiæ? 387
Art. VII. An et quando peccet religiosus transgrediens regulam? 388
DISSERTATIO II. De clausura tam religiosorum quam monialium. ~ 391
Art. I. De clausura religiosorum quoad egressum. Ib.
Art. II. De clausura religiosorum quoad egressum. 393
Art. III. De clausura monialium quoad egressum. 397
Ait. IV. De clausura monialium quoad ingressum. 399
Observatio necessaria ad totam dissertationem. 400
DISSERTATIO 111. De iisquæ competunt religiosis , necnon de religionum distinctione. lb.
Ait I. De his (pirecompetunt religiosis. lb.
Art. II. De leligionum distinctione. 402
§ I. Utrum sil una tantum religio , an plures ? lb.
§ II Ad quid potest institui religio? 403

t 111 Qua'sit religio excellentior ? 404
$ IV. Utrum habere aliquid in communi minuat perfectionem religionis » II).
S V. Virum perfectior sit religio in societate viventium quam agentium solitariam vitam ? 4t)fi
DISSERTATIO IV. De religionum ingressu , novitiatu ct professione. il).
Art. I. De conditionibus recipiendorum ad religionem. Ib.
Impedimenta dirimentia. 4üS
Impedimenta impedientia tantum. 400
Art. II. De novitiatu. 410
§ I. In quo habitu debeat peragi noviliatus? Ib.
5 11. Qua ætate si inchoandus et perficiendus noviliatus? 411
§ HI. In quo loco ait perficiendus novithtus» 441
§ IV. Quanto tempore debeat durare novitiatus? 412
§ V. Utrum annus noviliatus debeat esse continuus? 414
§ VI. Variæ quæsliones circa præcedenlcm materiam. 416
Art. 111. De professione religiosa. 418
< I. Quid et quotuplex sit professio religiosa ? Ib.
§ II. De effectibus professionis validæ. 419
Ari. IV. De professione invalida. 421
§ 1 Utrum professio invalida habeat aliquem enectum ? Ib.
$ II De reclamatione contra professionem invalidam. 422